

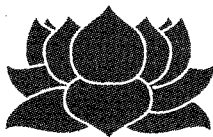

මොක්ෂුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

ප්‍රථම භාගය
ශමට් කර්මස්ථාන

අභිප්‍රස්ත උ. ආච්ඡාණ (එ-බාක් සයබෝ)

මොක්ෂපුර රත්දොර

මහත්මාර දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)

එා-ඔෂක් චිත්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අභිජුජ්ජ උ. ආචිණ්ණ (එා-ඔෂක් සයාඩෝ)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිඛාන ගාමිනී පටිපදා

නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තය

ප්‍රථම භාගය

ශමටි කථමස්ථාන

පරිවර්තනය

සූර්‍ය උඩරට්ඨයගම ධර්මපීච ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

සූර්‍ය බුරුම ජාතික උ. අග්ගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය

කමල් ඇඹුල්ලෙහි

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්දෙන, පොල්ගස්විලි, 10320

දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්දාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. ඩු. එ. 2544 /ව්‍ය.ව. 2000

මුද්‍රණය
ලිඛිත
306, ඇඹුල්දෙණිය, නුගේගොඩ

හැඳින්වීම

“නමො තසු හගවතො අරතතො සමො සමුද්ධසු”

පිනසාසනං වීරං තිට්ඨතු!

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උතුම් අනුශාසනා සහිත ශාසනය

වීරාත් කාලයක් පවතීවා!

එා-ඔහක් ආරණ්‍යයේ භාවනා වැඩු බොහෝ යෝගාවචර පිරිසගේ ආරාධනාවට අනුව මෙම නිබ්බාන ගාමිනී ජට්ඨා නම් වූ ග්‍රන්ථය සම්පාදනය කරන්නට යෙදුණි. මෙම ආරණ්‍යයේ භාවනා වඩන යෝගාවචරයන්ට කටපාඩම් කොට මනසිකාරයට නැංවීමේදී මෙය ප්‍රයෝජනවත් වේය යන බලාපොරොත්තුව ඇතිව අදාළ ධර්ම ග්‍රන්ථ කොටස් මෙසේ පිටුකොට ලිවෙමි. බොහෝ සේ සංකම්පන කරන ලද නිසා නොතේරෙන තරමට පත්විය හැකිය. පොත්වල සඳහන් පාඨ උධ්‍යන කරමින් නිසැකවම පිළිගත හැකි ලෙසට දැනගැනීමට අවශ්‍ය බව ආරාධනාවෙහි ලා සඳහන් වූ නිසා විස්තර අවම කොට ලියාදීමට සිදුවිය. මේ රචනයෙහි ලා පහත සඳහන් කොටස් සහ අඩංගුය.

1. සමථ කම්මට්ඨාන කොටස
2. ඊජ කම්මට්ඨාන කොටස
3. නාම කම්මට්ඨාන කොටස

4. පටිච්ච සමුප්පාද කම්මට්ඨාන කොටස
5. ලක්ඛණාදී කොටස සතර
6. විපස්සනා කොටස

මේ ආකාරයෙන් කොටස හයක් කොට විස්තර කර ඇත. එනම් පොත් කාණ්ඩ හයකි.¹ මෙහි ප්‍රථම කාණ්ඩයේ ආනාපාන කර්මස්ථානය, පටික්කුල මනසිකාරය, අස්ථික කර්මස්ථානය, ඕදාත කසිණය, මෙත්‍රි කර්මස්ථානය, බුද්ධානුස්මයාති කර්මස්ථානය, අශුභ කර්මස්ථානය, මරණානුස්මයාති කර්මස්ථානය යන මේවා අඩංගුය. මෙම සියලු කමටහන් මෙම සමථ කම්මට්ඨාන කොටසෙහි ලා සංග්‍රහකොට ඇත.

සියලුම සත්පුරුෂයන්හට තම තමන්ගේ අභිමතයන්ට අනුව
භාවනා වැඩීමට මෙය හේතු වේවා !

වා-ඔක් ආරණ්‍යයේ

චිත්තල පඛිඛතයේ සයාඩෝ.

බු.ව. 2549 /ක්‍රි.ව: 1996 ජනවාරි 20

The Venerable Sayadaw U Acinna of
Pha - Auk Cittala - Pabbata Forest Monastery,
Mudon, Mawlamyine, Myanmar.

1. මෙහි පටිච්ච සමුප්පාද කම්මට්ඨාන කොටස අනු - කොටස දෙකකට බෙදා ඇති හෙයින්, පොත් කාණ්ඩ හතක් වනු ඇත. (-පටිච්චික)

පෙර වදන

සමථ භාවනාව සම්බුදු සතුවෙහි මධ්‍ය කණ්ණාසාකාවයි, ශීලය නම් වූ ආදී කණ්ණාසාකාවෙහි පිහිටා සිටි මධ්‍ය කණ්ණාසා වූ සමථය වඩා පර්යවසාන කණ්ණාසා වූ ප්‍රඥාව සම්පූර්ණ කළ යුතු වේ.

අනුපිළිවෙළින්, ශීල - සමාධි - ප්‍රඥා සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ කළහොත් සකල ශාසනය සම්පූර්ණ කරන ගිහි-පැවිදි බෞද්ධයෝ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙන්-මනුෂ්‍යන්මභාවයෙන් නොසිස වූ නිසිපල තෙලා ගැනීමට සමත් වෙති.

ඈත අතීතයෙහි ශ්‍රී ලංකාද්වීපයෙහි භාවිතා වූ ශමථ-විදුර්භතා භාවනා ක්‍රම විශුද්ධි මාර්ගය වැනි ග්‍රන්ථවල සඳහන් වී ඇතත්, ප්‍රායෝගික වශයෙන් එහි යෙදී අත්දැකීම් ලත් කම්ප්පානාචාර්යයන් වහන්සේලා සුලභව නොමැති බව තොරහසකි.

බුරුම රට පේරාවටි ජනපදයෙහි හිංතා'ට නම් උප නගරයෙහි, ලෙ-වෞං ගම් පියසෙහි ජනිතව ප්‍රමා වයසෙහි සතුවනතව ගෙ-පී නිකායෙහි ගරු උපසම්පදා ලාභීව ධම්මාවරිය විභාගය සමත් වී රැන්ගුන් නුවර පර්ශාප්ති තක්ෂිලාවෙහි දුංභ්‍රිසි භාෂා සහිත පර්ශාප්ති ධර්මය සම්පූර්ණ ලෙස පස් වසරක් තිස්සේ හදාරා ඉක්බිතිව විසි වසරක් පමණ මුළුල්ලේ කෘත-හස්ත විශාරද ආචාර්යයන් වහන්සේලා වෙත නැවතී ශමථ-විදුර්භතාවෙහි පරතෙරටම ප්‍රගුණ කොටගත් අතිපූජ්‍ය ආචාර්ය සෙඟාඩෝ හෙවත් ආ-භ්‍යක් සෙඟාඩෝ නාහිම්පාණන් වහන්සේ ඇදු පේතිභාසික විශුද්ධි මාර්ගයෙහි එන භාවනා ක්‍රමය අතිවිශිෂ්ට ලෙස සිය-දහස් ගණන් ගිහි-පැවිදි යෝගීන්හට ප්‍රසුඛ කරමින්

වැඩ සිටින සේක. උත්කෘෂ්ට ලෙස ශික්ෂා ගරුත්වයෙහි පිහිටි ආදර්ශවත් එ මානිමියෝ දිවා රාත්‍රී අප්‍රමාදව ශාසනානිවෘද්ධියෙහි යෙදී සිටින සේක ජීවිත පරිත්‍යාගයෙනි.

අතිපූජනීය එම ඵා-ඹෟක් සෙයාබෝ මානිමියන් අතින් සම්පාදිත පිටු පන්සියයකට අධික, කාණ්ඩ පහකින් යුක්ත “නිබ්බාන භාමිනි පටිපදා” නමැති බුරුම බසින් ලියැවුණු මහා ග්‍රන්ථය තිබුත් එමට පළමුව එහිම සංකෂිප්ත කොටස් හතකින් යුත් ශමථ-විදුරුනො අතුරින් ශමථ භාවනාව සිංහල බසින් එළිදැක්වීම මේ ග්‍රන්ථයෙන් සිදුවෙයි.

මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයෙහි නැවතී සිටි කමිස්ථානාචාර්ය බුරුම ජාතික පූජ්‍ය අග්ගඤ්ඤ සථවිරියන් වහන්සේගේ සහයෝගයෙන් මිනිරිගල නිස්සරණ වන සේනාසනවාසී පූජ්‍ය උඩරටියගම ධම්මපීච සථවිරියන් වහන්සේ විසින් සිංහල බසට පෙරළන ලද මේ ශමථ භාවනා කාණ්ඩය, මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයේ නැවතී භාවනා පුහුණුව ලැබූ ධර්මකාමී සත්ගුණවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා සිය ධන ව්‍යයයෙන් මෙසේ මුද්‍රණය කරවා ප්‍රකාශ කරන ලදී. එතුමාට ධර්ම ශක්තියද, බෙරියද, රත්නත්‍රයානුභාවයෙන් ලැබේවා!

අතිපූජනීය මහා කර්මස්ථානාචාර්ය ආචාර්‍ය්‍යා සෙයාබෝ මානිමියන් වහන්සේ ශ්‍රී ලංකාව ගැන දැක්වුයේ අසීමිත ගෞරවයකි. මෙම ශමථ විදුරුනො භාවනා මාර්ගය සකල බෞද්ධ ලෝකයට බෙදා හැරීමට සුදුසු එකම බෞද්ධ රට ශ්‍රී ලංකා ද්වීපය යයි අවධාරණයෙන් පවසන සේක කෘතඥතා පූර්වක ගෞරවයෙනි.

එසේ හෙයින් මෙම භාවනා මාර්ගය ශ්‍රී ලංකා ද්වීපවාසීන්හට පුහුණු කරවනු පිණිසත් ස්වකීය පශ්චිම කාලය විවේකිත ගත කරනු පිණිසත් ශ්‍රී ලංකාවට යථා කාලයේදී වැඩිම කරවීමට අපේක්ෂා කරන පූජනීය ආචාර්‍ය්‍යානිධාන ඵා-ඹෟක් සෙයාබෝ මානිමියන් වහන්සේට නිදුක්-නිරෝගී සුවයෙන් ශතවර්ෂාධික කාලයක් දීඝීඤ ශ්‍රී අත්වේවා.

බුරුම රට මෝලමියන් ඵා-ඹෟක් චිත්තල පබ්බත භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ පුහුණු වෙමින් මේ භාවනා මාර්ගය මුදුනටම සපුරාගත් ගිහි-පැවිදි සිය-දහස් ගණන් යෝගීන් ඇත්තා සේම ශ්‍රී ලංකාවේද මේ භාවනා මාර්ගයෙන් ප්‍රතිඵල නෙලාගැනීමට සිංහල බෞද්ධ ගිහි-පැවිදි සැමට අවස්ථාව සැලසේවා!

මෙම සමථ භාවනා කාණ්ඩය සිංහලයට නැවුණු අගනකුකු ස්ථවිරයන් වහන්සේ, පූජ්‍ය උඩරටියගම ධර්මපීඨ ස්ථවිරයන් වහන්සේ යන දෙදෙනමට ආශ්‍රයායෝග්‍යාදී ශ්‍රී සමීපත් අත්වේවා! මේ පොත කියවන හැමට ඉන්ද්‍රිය ධර්ම, බල ධර්ම වැඩි භාවනා මාර්ගයේ ප්‍රතිඵල නෙලාගෙන අධිගමලාභී වීමේ ශක්තිය-බලය-වාසනාව තෙරුවන් සරණින් උදාපත් වේවා!

“විරං තිට්ඨතු සද්ධමෙමා !”

මෙයට මෙනැති,
නාඋයනේ අටියකමම ස්ථවිර
ගුණවර්ධන සේනාසුම මධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව, කහව.
80312
1999 අප්‍රේල් 15

පරිවෘත්තීය ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

"තථාගතපසුවෙදිතො භික්ඛවෙ ධම්මචිනයො
විචටො විරොචති, න පටිච්ඡන්තො"

"මහණෙනි!, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා චිනය විවෘත වූයේ බබළයි; වැසුනේ නොම බබළයි." [අං. නි. 3/510]

ධර්ම-චිනය යන දෙකින් ධර්ම කොටසට අයත්, භාවනා මාර්ගයක් හෙළිකරන්නා වූ මෙම පොත ඉහත සඳහන් බුද්ධ වචනය සිත්හි දැරාගෙන බුරුම බසින් සිංහලට පරිවෘත්තනය කිරීමේ කටයුත්තෙහි ලා අත-හිත දුන් කලනාණ මිත්‍ර සංඛනාව විශාලය. එසේ නොවන්නට මෙය කිසි කලෙකත් මෙසේ මුද්‍රණ ද්වාරයෙන් එළි නොදැක පෞද්ගලික භාවිතාවයන් සඳහා සීමා වන්නට ඉඩ තිබුණි. එසේ වැඩි නොගොස් විවෘත වූයේ ධර්ම බලයෙන්ම ය. එය බබළයිද, නැද්ද? යන්න පොත භාවිත කරන ඔබගේ ආකල්ප අනුව තීරණය වනු ඇති. මෙම පරිවෘත්තනයෙහි ලා "පදයන්-පදය" ක්‍රමය අනුගමනය නොකොට අර්ථයම සලකා කටයුතු කළ බවද සැලකිල්ලට ගත යුතුය. එම නිසාත් මෙහි නොයෙකුත් අඩු-පාඩු, අසම්පූර්ණතා තවමත් ඉතිරිව තිබිය හැක්කේය. එය වටහා ගෙන සුධීභූ ප්‍රයෝජනයම සලකා භාවිතා කරන්නවා! එසේම මෙහි ප්‍රකට වන වැරදි වෙනත් අප වෙත කරුණාවෙන් පෙන්වා දෙන්නවා!

මේ සත් කටයුත්ත උක්ත සංකල්පයෙන් ආරම්භ කළ නමුත් මෙහිලා සෙවිච්ඡාවෙන් ඉදිරිපත් වී අන්තිම දක්වාම සහය දුන් බුරුම ජාතික අග්‍රහඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට මෙහි වැඩි කුසලය උරුමය. මෙම කටයුත්තට මුල පටිත්ම අනුමැතිය-

අනුග්‍රහය දක්වමින්, අවසාන අත් අකුරු පිටපත කියවා සුද්ධකරදීමෙන් තතර නොවී වටිනා පෙරවදනකින් මේ පොත සැරසූ අතිපූජ්‍ය නාළයන් අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්ස, ඔබ වහන්සේ පතන උතුම් සමමා! සම්බෝධියට මෙය වටිනා කදාණ සංවත්තනික කුසල බලයක් වේවා! කදාණ පාරමිතාවක් වේවා!

මුල් අත්අකුරු පිටපත නැවත පිටපත් කිරීමෙන් සහය දුන් විලානගම පියරතන, කොරලේගම සුධම්මානන්ද, අගුලගමුවේ අරියනන්ද, යන ආයුෂ්මතූන් වහන්සේලාද, පොතේ මුල් භාගය මුල් බුරුම පොත සමඟ සසඳමින් ශුද්ධ කළ කෝට්ටේ වජ්‍ය ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු 1997 වර්ෂයේ මිනිරිගල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මායතනයේ වස් ඵලඹි 30 කට අධික දෙස්-විදෙස් සංඝයා වහන්සේලාගේ උනන්දු සහයෝගයද මෙහිලා කෘතඥ පූජිතව සිහිපත් කරමු.

පූජ්‍යපාද ගාල්ලේ සංඝසූභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඉවසිලිමත් පරිකෂාව නොතිබෙන්නට මෙහි තවත් වැරදි රාශියක් අවසාන මුද්‍රණ අවස්ථාව තෙක් ඉතිරි වන්නට ඉඩ තිබුණි. ඉතා කරුණාවෙන් සොදුපත් කියවා එම වැරදි ඉවත් කරමින් තවත් වටිනා යෝජනා මාර්ගයන් මේ තත්වයට ග්‍රන්ථය ගෙනඒමට දුන් සහයෝගය මුදුනින් අගය කරමි.

තන්තාදුනන බුරුම භාෂාව අපට කරුණාවෙන් හදාරවා බුරුම දේශයට අප හදුන්වා දුන් අතිපූජ්‍ය අග්‍ර මහා පණ්ඩිත උ. කදාණීන්ද (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රධාන බුරුම භාෂාව අපට මේ පමණට ප්‍රගුණ කරවූ බුරුම ආචාර්යවරුන් ද කෘතඥ පූජිතව සිහිපත් කරමු.

අවශ්‍ය ලිපිදව්‍ය ද විවේකය ද සිවු පසය ද අතින් අනුග්‍රහය දැක්වූ මිනිරිගල නිස්සරණ වනය මෙයට මහ පොළව මෙන් පිහිට විය.

අන්තිමට නමුත් මෙම පෙරහරට එක්වූ ඉතාම වැදගත් කලනයා මිත්‍රයා වූ මෙම සමථ භාවනා කොටස නොමිලයේ ම මුද්‍රණය කොට බෙදා දීමට ඉදිරිපත් වූ භාවනානුයෝගී කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතාට අප කාගෙන් කෘතඥතාවය නිසැකවම ලැබිය යුතුය.

මීට කලින් මෙම ඒ-ඔහු කාවනා ක්‍රමය හඳුන්වාදීමේ අත් පොත් කීපයක් සංකෛප්‍යයෙන් මුද්‍රණය කොට එළි දැක්වුවත් මේ පොත් මාලාව ඒ සඳහා සුදුසුම මාධ්‍යය බවට වාදයක් නොමැති නිසා මෙලෙස කාලයේ සහය ලැබුණු බවට සැකයක් නැත. මෙහි ඉදිරි කොටස මෙලෙසටම විවෘත කිරීමේ කෘතියේදීත් එම සහයෝගය හා උනන්දුව පවතිවා! සියල්ලන්ගේම සහයෝගය ලැබේවා! ශී පතමු.

එපමණකින් නතර නොවී බුරුමයේ ප්‍රසිද්ධ අනෙකුත් මෙවැනිම සවිස්තර කාවනා පොත් පරිවර්තනය කොට එළි දැක්වීමට නොබෝ කලකින් බලාපොරොත්තු වන්නෙමු.

එම සියලු විවෘත කිරීම් වලින් ලංකිකයන්ට මේ වටිනා සාහසන සැපය වීද ගැනීමට වැඩි අවකාශයක් ලැබේ නම් අපගේ ප්‍රයත්නය මල්පල ගැන්වුනා වන්නේය.

මාගේ ගණනාවක් මුළුල්ලේ ධර්මය හෙළි කිරීමේ පිරිසිදු අදහසින් මෙම පොත පරිවර්තනය කිරීමේදී අප සන්නාතයේ ජනිත යම් කුසල ධර්මයක් වී නම්, එම වටිනා කුසල ශක්තිය අපට මෙම සැනසීම මාර්ගය හෙළිකර දුන් දෙස්-විදෙස් ආචාර්ය උපාධ්‍යයන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ ගිහි-පැවිදි කලනායා මිත්‍ර සත් පුරුෂයෝ ද, හදා වඩා මිය පරලොව ගිය අම්මා, අප්පච්චි ඇතුළු මේ දිවිය පුරා නන් අයුරින් උපකාරවත් වූ ගුරුවර-සදාචි-මිත්‍ර, දායක-කාරකාදීහු ද හිත-අහිත- මැදහත් සඳේවක ලෝකයා ද සාබු කියා අනුමෝදන් වී සකල ශාසනික ප්‍රාර්ථනා සමෘද්ධි කර ගනිත්වා!

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා!

උඩපරියගම ධර්මපීඨ සභාව
නිස්සරණ වනය
මිනිරිගල.
11742
1998 ජූලි මස 02

සභාය පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

බුද්ධ ශාසන ඉතිහාසයේ සංස්කෘතික වශයෙන් වටිනාකමක් ඇති උතුම් ශ්‍රී ලංකා දීපයට, රාමකදුක නිකායේ ශ්‍රී කලනාණී යෝගාභ්‍රම සංස්ථාවේ සංඝඛා වහන්සේලාගේ නියෝජිතයකු වශයෙන් අතිපූජනීය නා උයනේ අරියබමඞ ස්වාමීන් වහන්සේ කළ ආරාධනයට අනුව, අතිපූජ්‍ය ඵා-ඔක් සෙතොඩෝ ස්වාමීන් වහන්සේත්, උ. කේසරිඤ ස්වාමීන් වහන්සේත්, උ. වන්දිමා ස්වාමීන් වහන්සේත්, බුරුම දායක මහතුන් තුන්දෙනෙකුත්, ඇතුළත් වූ අප පීඨය උඩුගම්පල බමමරංසි ස්වාමීන් වහන්සේත් සමඟ 1997 ජනවාරි මස 28 දින උදයේ පැමිණියෙමු.

කුඩා කල පටන් රාමායණ කථා වස්තුව ද අනෙකුත් රාජ කථා වස්තූන් ද, *චිඤ්ඤි මාර්ගයේ* එන උතුම් ආයතීයන් වහන්සේලා ගැන ප්‍රවෘත්ති ද කියවා-අසා තිබුණු බැවින් විශේෂයෙන් සිතේ කුලුපග බවක් දැනවූ ශ්‍රී ලංකා දීපයට පැමිණීමේ අදහස මෙයින් මුදුන්පත් විය. එසේ පැමිණ සුන්දර වනරොදු, ආරාමය සේනාසන, ඉතිහාසගත වෛතස ස්ථාන, පූජනීය ස්ථාන වන්දනා කර ගත්තෙමු.

ශ්‍රී ලංකාවෙහි නතර වී වාසය කරමින් පූජ්‍ය අගුල්දෙණියේ අරියනාඤ ස්වාමීන් වහන්සේ සමඟ සංඝඛා වහන්සේලාට හා ගිහි යෝගීන්ට භාවනා කමටහත් හෙළි කරමින් සිටින අතර නිස්සරණ වනයේ උඩරටියගම බමමපීච ස්වාමීන් වහන්සේ සමඟ ඵා -

ඔබ සඟවෝ සොමිත් වහන්සේගේ නිධාන ගාමිනී පටිපදා (සංකෂිප්ත) ග්‍රන්ථයේ කොටස් හත බුරුම බසින් සිංහලට නැගීමට ද සම්බන්ධ වී උපකාර කළෙමි. මෙම පොත ශමප-විදුර්භතා භාවනා වඩන යෝගීන්ට ද, කමටහන් දෙනනා වූ කමිස්ථානාචාර්යවරුන්ට ද, මග දක්වන මහගු අත්පොතක් වනු ඇත. තවදුරටත් සොකබාත, සන්ද්‍රවික ආදී උතුම් ගුණයන් අතින් සම්පූර්ණ වූ ධර්ම රත්නයෙන් මේ හවසේදීම ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වශයෙන්ම කාය සුඛ-චිත්ත සුඛ ලබා විදගත හැකි බැව් සලකා තමා තුළින්ම එය සතුකර ගැනීමට උත්සාහ කරන්නවා! ශී ප්‍රාර්ථනා කරන්නෙමි.

අනන්ත ගුණයන්ගෙන් පරිපූර්ණ වූ ත්‍රිවිධ රත්නයට ද, දෙමාපියන්ට ද, හවය පුරා ශිල්ප ශාස්ත්‍ර උගන්වමින් අවවාද උපදෙස් දුන් වැඩිහිටි ගුරුවරුන් සියලුම දෙනාට ද, ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයේ ගමන් කිරීමෙන් ලත් මේ කුසල් බලය පුජාවක් වේවා!

ශ්‍රී ලංකා වන්දනාව සඳහා බර පැන ගුසිලු උපාසක-උපාසිකාවන්ට ද, සිවුපසයෙන් සංග්‍රහ කළ දායක-දායිකාවන්ට ද, අද තෙක් අප රටේදී මත් කළ සංඝයා වහන්සේලාට ද, ස්වකීය වශයෙන් ධර්ම ලාභය ලැබීමේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරන අතරම මෙම පොත මුද්‍රණය කිරීමේ ධර්මදානය දුන් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ඇතුළු පවුලේ සැමට ද සාතියය ප්‍රශංසාව ප්‍රදානය කරන්නෙමි.

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උතුම් ධර්මදානය සතුකර ගැනීමට භාවනා වඩන, පිළිවෙත් පුරන ඔබ සියලු දෙනාම ආර්ය සත්පුරුෂයන් බවට පත් වෙන්නවා!

උ. අගගඤ්ඤ ස්ථවිර
එා ඔබ ආරාධනා
මුඩොත්, මෝලමියන්,
මනසන්මාර (බුරුමය)
1998 ජූලි මස 15

අනුග්‍රාහකයන්

සිංහල බසට පරිවර්තනය කරන ලද, බුරුම බසින් රචනා කරන ලද, නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා නම් භාවනා ශ්‍රත්ථය මුද්‍රණය කිරීමට ලැබීම මා ජීවිතයේ ලද උතුම් භාග්‍යයක් කොට සලකමි.

විවිධ ගිහි-පැවිදි කමිසථානාචාර්යවරුන්ගෙන් හා ධර්මය පිළිබඳ ලියන ලද පත-පොතින් ලබාගත් දැනුම එක පෙළට පෙළ ගස්වා ගැනීමට මෙම උතුම් ආ භාග්‍ය භාවනා ක්‍රමය මාගට මහෝපකාරී විය. ලද අත්දැකීම්වලින් හා දැනුමින් මාගට මෙන්ම ගිහි-පැවිදි කාහටත් එකසේ මින් ප්‍රතිඵල ලබාගත හැකි බව ස්ථිර ලෙස කිව හැකිය.

සසරේදී මාගට භාවනා කමටහත් ලබා දුන් ගිහි - පැවිදි කමිසථානාචාර්යවරුන් සහ මා හැදෑ වැඩු දෙමව්පියන් වෙත මගේ හත්ති පූර්වක අකලංක ගෞරව නමස්කාරය හිමිවිය යුතුය.

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා භාවනා මාගේ අපට හදුන්වා දුන් උ. ආචිණ්‍යා ආ භාග්‍ය සඟාබෝ මහා ස්වාමීන්වහන්සේටත්, මාගට කමටහත් ලබාදුන් අගගඤ්ඤ ස්වාමීන්වහන්සේටත්, නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදාව තුළින් පුණී නිර්වාණයට සැපත් වෙත්වායි ප්‍රාර්ථනා කරමි.

මෙම උතුම් කාර්යය මාගට ආසන්නයෙන් පැවරූ කමිස්ථානවෘත්තී නාඋයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන්වහන්සේටත්. මා දිරිමත් කළ, ධර්ම ග්‍රන්ථය බුරුම බසින් සිංහලයට පරිවර්තනය කිරීමට පුරෝගාමීව කටයුතු කළ, උඩරටියගම බම්මපිටි ස්වාමීන්වහන්සේටත්, විවෘත වූ මොක්පුර රන්දොර තුළින් පතන බෝධියකින් නිර්වාණය පසක් කර ගැනීමට හේතු වෘසනා වේවායි පතමි.

මොක්පුර රන්දොර නමින් මෙම ග්‍රන්ථයට නමක් සකසා දුන් අරියෙන් අභුබුදු මහතාටත්, මෙම ග්‍රන්ථය ඵළි දැක්වීමට සහය දුන් අනිල්, දයාල්, ලිලාල්, ශාමාල්, ලලාපීත්, ලාල්, සසංක, මධුර, බිමල්, රංජීත්, ලක්මාලි හා හර්මි, සමන්ති යන සොයුරු-සොයුරියන්ටත් මෙම ග්‍රන්ථය මනා ලෙස සැකසීමට සහය දුන් ආයතනවල සියළුම සේවකයින්ටත්, ඉතා ඉවසීමෙන් වෙහෙස නොබලා පරිගණක අකුරු සැකසීම කළ අපගේ සොහොයුරියක බදු වූ ශිරාණීටත්, අත් පිටපත් කියවූ වන්දා අක්කා සහ ගාමිණී සොයුරුවන්, මේ කුසලානුභාවයෙන් මොක්පුර රන්දොර විවර වේවා!

මාගට භාවනා මූලික කමටහන් ලබා දුන් ඉසුරු පුතුව මතු උපදින හවයන් හිදී නිදක් නිරෝගී සැප සම්පත් ලැබීමට මෙම කුසලය හේතු වෘසනා වේවා!

භාවනාවේ වටිනාකම අවබෝධ කරගත්, නිරන්තරයෙන් මා දිරිගැන්වූ මා ආදරණීය බිරිදු වම්පාටත්, දියණිය තනිමාටත්, මේ කුසලය ස්වකීය ධර්ම ප්‍රාර්ථනා ඉෂ්ට කර ගැනීමට හේතු වෘසනා වේවා!

අපවත් වී වදළ මිනිරිගල නිසසරණ වන ආරණ්‍යයේ මහෝපාධ්‍යය මාතර ශ්‍රී ඥානාරාම මාහිමිපාණන් වහන්සේ ඇතුළු ලක්බිමට අමිල වූ සේවාවක් ඉටු කළ අපවත් වී වදළ සියලුම උතුම් මහා සංඝ රත්නයට විමුක්ති සුවය ලැබීමට හේතු වෘසනා වේවා!

නිතර අවවාද අනුශාසනා කරමින් මා දිරිමත් කළ පොල්ගස්ඹිවිට, දික්සේන විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ අධිපති මිත්තලාවේ විනීත ස්වාමීන්වහන්සේ, ගාල්ලේ සංඝසුභද්‍ර ස්වාමීන්වහන්සේ සහ දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන්වහන්සේ ඇතුළු සියළුම ස්වාමීන්වහන්සේලාටත්, අමා දුම් සංගමයේ නිලධාරීන්ටත්, සාමාජිකයින්ටත්, මිනිරිගල,

ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මාගතනයේ වැඩිවසන කොණ්ඩකද්ද ස්වාමීන්වහන්සේ ඇතුළු සියළුම ස්වාමීන්වහන්සේලාටත්, මේ කුසලය තුළින්, පතන රෝගියකින් නිර්වාණය පසක් වේවා!

භාවනා ක්‍රම සඵල කර ගනිමින් ශ්‍රී ලංකාද්වීපය ධර්මද්වීපයක් කිරීමට මෙම උතුම් ග්‍රන්ථය උපකාරී වේවා! ශ්‍රී ඉහ සිතීන් ප්‍රාර්ථනා කරමි.

කමල් ඇඹුල්දෙනිය

347/ඩී, පැපිලියාන මාවත, නුගේගොඩ.

1999 අප්‍රේල් 16

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංයුක්ත නිකායෙහි
4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවයි.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා නැත්නම්, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු
අංකය] වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [වී. ම. 331] ≡ [විසුඤ්චි මග්ග : 332 පිට]

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

පා.	-	පාරාවික පාලි	බු. ප.
දී. නි.	-	දීඝ නිකාය	"
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	"
සං. නි.	-	සංයුත්ත නිකාය	"
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	"
බු. නි.	-	බුද්දක නිකාය	"
ධ. ප.	-	ධම්මසංගණීපාකරණය	"
වි.ප.	-	විභංගපාකරණය	"
ප. ම.	-	පටිසම්භිදාමග්ග පාලි	"
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	ස. හේ.
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	"
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	"
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	"
අං. අ.	-	අං. නි. අටුවාව	"
ධ. අ.	-	ධම්මසංගණී අටුවාව	"
විභ. අ.	-	විභංග අටුවාව	"
ප. අ.	-	පටිසම්භිදා මග්ග අටුවාව	"
මහා වී. (සී.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	සී. අ.
මහා වී. (බු.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	බු. අ.
අනු වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු වීකා	"
අං. වී	-	අං. නි. වීකාව	"
ම. වී.	-	ම. නි. වීකාව	"
මු. වී.	-	මුල වීකාව	"
දී. වී.	-	දී. නි. වීකාව	සෝ. හේ.

බු. ප.	=	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
ස. හේ.	=	සයිමන් හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය
සී. අ.	=	සිංහල අකුරු
බු. අ.	=	ජර්ධ සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය
සෝ. හේ.	=	සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය

පටුන

හැඳින්වීම	i
පෙර වදන	iii
පරිච්ඡේද ස්වමිත් වහන්සේගෙන්	vi
සහාය පරිච්ඡේද ස්වමිත් වහන්සේගෙන්	ix
අනුග්‍රාහකයන්	xi
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	xiv

සමාරම්භය	1
අපරිච්ඡේදයේ සූත්‍ර උධෘතය	1
පුද්ගල වර්ග සතර	2
පටිසම්භිදාපත්ත ආයතීයත් වහන්සේ නමක් වීමට	
සම්පූර්ණ කළඳුතු කරුණු පහ	4
සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුය	10
බද්ධ (පතත) සූත්‍රය	12
දැඩි ආයතී සත්‍ය බර්මය යනු	13
දැඩි සම්පූර්ණ ආයතී සත්‍යය යනු	14
රූප	17
නාම	19
සමථය වනාහි ශාසනික බමිසක් නොවන්නේය යන පෝදනාව	20
සම්මා සමාධිය යනු කිම?	22
ශුඡක විදුශ්භාගානික පුද්ගලයා	24

1. ආනාපාන කමිස්ථානය	31
ආනාපානයේ විශේෂ ආතිශංස	31
ආනාපාන භාවනාව ආරම්භය	31
සතිමත් විය යුතු	32
ගණන් කිරීම-ගණනා ක්‍රමය	33
දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් දැනගැනීම	34
මුල, මැද, අග දැනගැනීම	36
ආශවාස-ප්‍රශවාස සන්සිඳීම	38
ආනාපාන නිමිත්ත පහළවීම	40

උෂ්කරතා	42
වැළකිය යුතු	43
නිමිත්ත සමග ක්‍රීඩා නොකළ යුතු	46
නිමිති විවිධ වර්ග	47
උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත	49
දූෂණීය බවේ පහ සමවන ලෙසට පහණ කිරීම	50
බොජ්ඣංග බවේ සහ සමකිරීම සඳහා පහණුව	54
මනෝද්වාරය හෙවත් පැහැදිලි හවාංග සිත	56
පුර්ව ධ්‍යානයට	56
පසුදව ධ්‍යානාංගයේ	58
පසුදව වසීභාව	58
දුර්විත ධ්‍යානයට	59
තෘතීය ධ්‍යානයට	60
චතුර්ථ ධ්‍යානයට	62
චතුර්ථ ධ්‍යානයේ විශේෂත්වය උරගා බැලීම	63

2. දෙතිස් කොටස්	67
පස්වී බාතු අධික පස්වී කොට්ඨාසයේ	67
ආපො බාතු අධික වූ ආපො කොට්ඨාසයේ	68
පටිකකුල මතසීකාරය	70
මූල චිකාවෙහි දැක්වෙන පැහැදිලි කිරීම	71
අට්ඨික කම්මට්ඨානය	72
උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත	73
ධ්‍යානාංග පහ	73
ජීවි-සෝමනස්ස	74
අප්ඤ්ඤා-බහිද්ධා	74

3. වණී කසියා	77
වණී කසියා සතර ආකාරය	77
අභිභාගතන ධ්‍යාන	78
අප්ඤ්ඤා හා බහිද්ධා	79
ඕදාන කසියායට	82
ධ්‍යානාංග පහ	85
	85

චතුක්ක නග අනුව ධ්‍යාන හතර	85
පඤ්චක නග අනුව ධ්‍යාන පහ	86
හවාංගඟට වැටී සිටින ආකාරය	87
	90

4. ප්‍රඥාලෝකය 99

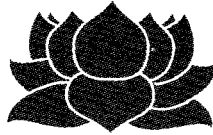
පච්චාසාදන සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම	100
ඤාණ ආලෝක වග්ගී හතර	101
නිමිත්ත සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම	106
ඤාණාලෝකය යනු.....	108
පාරමී ශක්තිය හා සමාධි ශක්තිය	112
එලුපවාර කථා යැයි සලකා ගත යුතු	113
මුඛ්‍ය සහ පරිගාය කථා	113
උපක්කිලේසාලෝක	115

5. චතුරාරක්ෂක කමිස්ථාන 119

රෙමග්ගී භාවනා කමිස්ථානය	119
ප්‍රිය ගරුකාවනීය සමාන වූ ලිංගයෙන් යුත් පුද්ගලයා	122
සීමා සම්පේදය - පුද්ගල සීමාවන් බිඳීම	125
අනොධිසෝ ඵරණ මෙත්තා වෙනෝ විමුත්ති පස් ආකාරයන්	128
ඕධිසෝ ඵරණ මෙත්තා වෙනෝ විමුත්ති සත් ආකාරයන්	128
රෙමග්ගී පැතිරවීමේ වැඩ පිළිවෙළ	129
දිසා ඵරණ මෙත්තා වෙනෝ විමුත්ති දස ආකාරය	130
රෙමග්ගී ආනිශංස ඵකොළොස	132
බුද්ධානුස්මරති කමිස්ථානය	133
අශුභ කමිස්ථානය	134
මරණානුස්මරති කමිස්ථානය	135

උපග්‍රන්ථය: ආනාපන කමිස්ථානය - යේෂ චතුෂ්ක 139

දුතිය චතුක්කය	140
තතිය චතුක්කය	142
චතුත්ථ චතුක්කය	147

අපවත් වී වදළ,

ශ්‍රී කණාණී ශෝගාලය සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,

මිනිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,

කම්ප්‍රානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිපූජ්‍ය

මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

ප්‍රාථමිකව පිණිස,

ශ්‍රී කලනාණී ශෝගාලය සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්

එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,

ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ශෝගාලය මධ්‍යස්ථානාධිපති,

මහෝපාධ්‍යය, රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය

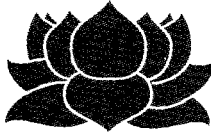
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජිනවංශාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රන්දොර"

(නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා)

නමි වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

මොක්පුර රත්දොර

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා (සංඝප්පතයෙහි)

ප්‍රථම භාගය

ශමටි කථමස්ථාන

සමාරම්භය

නමෝ තසං භගවතෝ අරහතෝ සමමා සමබුද්ධාසං

අපරිච්ඡානන සූත්‍ර උධාරනය

"සඛං භික්ඛවෙ අනභිච්ඡානං අපරිච්ඡානං අවිරාජයං අපපජනං අභබ්බො උක්ඛක්ඛයාය..... සඛංව භික්ඛවෙ අභිච්ඡානං පරිච්ඡානං විරාජයං පජනං භබ්බො උක්ඛක්ඛයාය."

[සං. නි. 4/32]

"මහණෙනි, සියල්ල වෙසෙසින් නොදන්නේ, පිරිසිඳු නොදන්නේ, දුරු නොකරන්නේ, පහ නොකරන්නේ, දුක් ඝෟෂ කිරීමට භවන නොවෙයි..... තවද මහණෙනි, සියල්ල වෙසෙසින් දන්නේ, පිරිසිඳු දන්නේ, දුරු කරන්නේ, පහකරන්නේ, දුක් ඝෟෂ කිරීමට භවන වෙයි". [සැ.ගු. මෙහි බුරුම පරිවර්තනය මෙයට වඩා විස්තාරයි.]

මේ ලෙසට අපරිච්ඡානන සූත්‍රයෙහි ලා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සියලු සංසාර දුක්වලින් සම්පූර්ණයෙන් අත මිදීමට කටයුතු කරන

යෝගාවචර තෙමේ පසුවස්කන්ධයන්හි ලා ගැනෙන සියලු රූප-නාම ධර්මයන් පරිසද්දා කදාණ තුනට අනුව සවිස්තරව වෙන් වෙන් වශයෙන් තේරුම් යන තෙක් උත්සාහ කළයුතු වන්නේය. එසේ උත්සාහ කිරීමට නම් නිවනට යොමුකරන මාර්ගය වශයෙන් ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ගය සියලු සන්පුරුෂයන් විසින් පිළිගත හැකි විය යුතුය.

මාගී අංග අට අතුරින් සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සංකප්ප යන දෙක ප්‍රඥා මාර්ගාංගයෝය. සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව යන තුන ශීල මාර්ගාංගයෝය. සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන තුන සමාධි මාර්ගාංගයෝය. මෙලෙස මාර්ගාංග අට තුළ සංග්‍රහ වී ඇති ශීල ශික්‍ෂාව, සමාධි ශික්‍ෂාව හා ප්‍රඥා ශික්‍ෂාව වනාහි ත්‍රියනාණික පටිපදා නම් වන සංසාර වට්ටියෙන් අතමිදීමට හේතුවන එකම ශික්‍ෂා මාර්ගය වන්නේය. නිවන මෙම ජීවිතයේදීම සාක්ෂාත් කර ගැනීමට අපේක්‍ෂා කරන සෑම කෙනෙකු විසින්ම පිළිපැදිය යුතු වූ එකම ප්‍රතිපදාව වන්නේය.

පුද්ගල වර්ග සතර

ආයඪී අෂ්ටාංගික මාර්ගය නමැති උතුම් ප්‍රතිපදාව පිළිපදින්නා මේ පුද්ගල හේද හතර ගැන ද දැනගෙන සිටිය යුතුයි.

- i. උග්ගට්ඨකද්ද පුද්ගලයා
- ii. විපකද්විතකද්ද පුද්ගලයා
- iii. නෙය්‍ය පුද්ගලයා
- iv. පදපරම පුද්ගලයා

යනුවෙන් පුද්ගල වර්ග 4කි.

[අං. නි. 2/260]

i. උග්ගට්ඨකද්ද පුද්ගලයා

මොහු වනාහි වතුරායඪී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දේශනාවක් සංකම්පිත වශයෙන් ගෙනහැර දැක්වීම් මාත්‍රයෙන්, සවිස්තරව වෙන් වෙන්ව දැනගත හැකි - දැනගත යුතු වතුරායඪී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දැනගන්නා පුද්ගලයාය. "වතාරො සතිපට්ඨානා" යනුවෙන් මාතෘකා වශයෙන් සංකම්පිතයෙන් අඩංගුවන දේශනාවක් ක්‍රමානුකූලව දේශනා කරන කල්හි කදාණය විහිදුවා අරභන්ත එලය සාක්ෂාත් කිරීමට තරම් කදාණ ශක්තිය ඇති පුද්ගලයා උග්ගට්ඨකද්ද පුද්ගලයා නම් වේ.

ii. විපක්ෂවිතක්ෂද පුද්ගලයා

ධම්ම වක්ක පවත්තන සූත්‍රය, අනත්ත ලක්ඛණ සූත්‍රය වැනි චතුරාසී සත්‍යය හා සම්බන්ධව විස්තර සහිතව කරන ධර්ම දේශනාකට සවන් දීමට අවස්ථාවක් ලෙසට එම ධර්ම මාගීයට අනුව කෙළවර දක්වාම ක්‍රියාත්මක වී තිබුවහොත් උන්වහු වෙත හා උත්සාහයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමේ හැකියාව අනුව චතුරාසී සත්‍යය සියුම් ලෙස වටහා ගන්නා පුද්ගල තෙමේ විපක්ෂවිතක්ෂද පුද්ගලයා යැයි හැඳින්වේ.

iii. නෙය්‍ය පුද්ගලයා

චතුරාසී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම සංකෛප්ත වශයෙන් හෝ වේවා විස්තාර වශයෙන් හෝ වේවා අතා දැනගැනීමට අවස්ථාවක් ලැබුණේ වී නමුදු සවන් දීමෙන් පමණක් චතුරාසී සත්‍ය ධර්මය සවිස්තරව අවබෝධ කළ නොහැකි වන්නේ, සවන් දීමෙන් පසු එම ධර්මයේ එන පරිදි ශීල ශික්ෂාව, සමාධි ශික්ෂාව, ප්‍රඥා ශික්ෂාව නම් වූ ආයුධ අභ්‍යන්තර මාර්ග ප්‍රතිපදාව ක්‍රම ක්‍රමයෙන් පියවරෙන් පියවර ප්‍රායෝගික ලෙස පිළිපැදීමෙන් චතුරාසී සත්‍යය විසඳව වටහා ගනිමින් සංසාර දුකින් අතර්ථ නිවන් දකිනුයේ නෙය්‍ය පුද්ගලයාය.

iv. පදපරම පුද්ගලයා

චතුරාසී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම කථාවලට සංකෛප්ත වශයෙන් හෝ වේවා විස්තාර වශයෙන් හෝ වේවා සවන් දෙන්නේ නමුදු එම ප්‍රතිපදා මාර්ගයට බැස නොගන්නා පුද්ගලයා ද චතුරාසී සත්‍යය එහි බැස ගැනීමේ වශයෙන් අවබෝධ කිරීමට අපොහොසත් වන පුද්ගලයා ද ධර්මයට සවන් දී ආයුධ අභ්‍යන්තර මාර්ගය නම් උතුම් ප්‍රතිපදාව ක්‍රමානුකූලව පිළිපදින්නේ නමුත් මේ භවය තුළ චතුරාසී සත්‍යය එහි බැසගැනීමේ වශයෙන් අවබෝධ කිරීමට අපොහොසත් පුද්ගලයා ද පදපරම පුද්ගලයා යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රතිපදාවට මනාසේ බැස නොගන්නා නමුත්, චතුරාසී සත්‍යය ගැඹුරින් අවබෝධ කර නොගන්නේ නමුත්, ක්‍රමානුකූලව ආයුධ අභ්‍යන්තර මාර්ගයට අනුව හික්මම නිසා පාරමිතා කුසල් රැස්කර ගන්නේය. සවිච්ච නිගන්ධ පුත්‍රයා වැනි පුද්ගලයන් සේය.

මේ පුද්ගල වගී හතර අතරින් උග්‍රජීවකරුණු පුද්ගලයා සංකීර්ණ වශයෙන් චතුරායී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්මයට සවන්දීමෙන් පමණක් ද විපකදීවකරුණු පුද්ගලයා විස්තාර වශයෙන් චතුරායී සත්‍යය සම්බන්ධ ධර්ම දේශනයකට සවන් දීමෙන් පමණක් ද ආයී සත්‍ය සතර ගැඹුරින් වටහා ගැනීමටත් ආයී ප්‍රතිපදාවට පිවිසීමටත් හැකියාව ඇති පුද්ගලයෝ වන්නාහ. මේ පුද්ගලයන් ආයී අභ්‍යන්තර මාර්ගය වඩා කාලය වන්නේ ධර්ම අසන කාලය තරම් සුළු කාලයකි. ඉතා කෙටි කාලයක් තුළ ආයී අභ්‍යන්තර මාර්ගය සතුටුදායක ලෙස ප්‍රගුණ කිරීමට ඇති හැකියාව අනුව ආයී භාවයට ඇතුළු වීම සිදු වන්නේය. මේ පුද්ගලයෝ වනාහි බොහෝකොට පටිසම්භිදා ඝාණා ලබාගෙන ප්‍රතිසම්භිදාප්‍රාප්ත ආයී උතුමන් බවට පත්වන්නාහ. පහත සඳහන් කරුණු පහ සම්පූර්ණ කොට තිබීම නිසා පටිසම්භිදා ඝාණා ලැබෙයි.

පටිසම්භිදාපන්න ආයීයන් වහන්සේ නමක් විමට සම්පූර්ණ කළයුතු කරුණු පහ

- i. අධිගම අධිගම යනු සෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු ආර්ය ඵලයට ද අසෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු අරහත් ඵලයට ද පත්වීමයි. එම අධිගත උතුමන් වහන්සේලාගේ පටිසම්භිදා ඝාණායෝ සෙක්ඛ භූමි, අසෙක්ඛ භූමි යැයි කිවයුතු ආර්ය ඵලයන්ට සැපත් වීමෙන්, විශේෂයෙන් අරහත් ඵලයට සැපත් වීමෙන්ම අතිරේක වශයෙන් පිරිසිදු වන්නාහ.
- ii. පරියත්ති පාලි ත්‍රිපිටකය නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛ දේශනය ඉගෙන ගැනීම, පාඩම් කිරීම, සප්තඛායනා කිරීම යන මෙයට පරියත්ති යැයි කියනු ලැබේ. විශේෂයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනවල බුදුරජාණන් වහන්සේලා විසින් දේශිත මෙම ආයී අභ්‍යන්තර මාර්ගය සම්බන්ධ දේශනා විශේෂ උත්සාහයක් ගෙන හදාරා ඇති බව.
- iii. සවන ඉතාම ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් යුතුව උතුම්කොට සලකමින් ඉතා උචමනාවෙන් කුසලවිපකරුණෙන් යුතුව සද්ධර්මය නම් වූ එම සත් පුරුෂ ධර්මයට සවන්දීම සවන නම් වේ. විශේෂයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනවලදී ආයී අභ්‍යන්තර මාර්ගය හා සම්බන්ධ දේශනා ගැන උත්සුක වී අසා ඇති බව.

iv. පරිපූර්ණ

ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, චතුරාශ්‍රී සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාද යනාදී ගැඹුරු ධර්ම සම්බන්ධයෙන් ඇති පෙළ අටුවා දේශනා පිළිවෙලෙහි පදන්ට-පද අර්ථ, ගන්ධී පද, අධිප්පායන්ට වල අර්ථ වටහා ගැනීමට, සාමාන්‍යයෙන් දුෂ්කර අර්ථ විස්තර වශයෙන් විසඳ කර ගැනීමට, දැන ගැනීමට කරන ප්‍රශ්න විමසීම් පරිපූර්ණ නම් වේ.

පටිසම්භිදා කථානු ජ්‍යානු ජ්‍යානු කරගැනීමට කැමති සත් පුරුෂයන් විසින් පෙර බුද්ධ ශාසනවල අඩුතරමින් මේ ප්‍රමාණය සම්පූර්ණ වන ලෙසටවත් උත්සාහ ගෙන තිබිය යුතුව ඇත.

v. පුබ්බසෝග

"පුබ්බසෝගො නාම පුබ්බ-බුද්ධානං සාසනෙ ගත-පච්චාගතික භාවෙන යාව අනුලොම-ගොත්‍රභු-සමීපං තාව විපසකනානු-යෝගො" [වි. ම. 331]

"යාව අනුලොම-ගොත්‍රභු සමීපනි සංඛාරපෙක්ඛා-කථානුමාන" [මහා වි. සි. 2/439]

පෙර බුද්ධ ශාසනවල පිණ්ඩපාත වාරිකාවේ වඩිද්දී කමටහන සිතින් ගෙනම වැඩීම, පිඩුසිඟා ආපසු වසින්ගේ කමටහන ආරක්ෂා කරගෙනම පැමිණීම් වශයෙන් ගමනේ හා ආපසු ගමනේ (ගත පච්චාගත) කමටහන ආරක්ෂාකිරීම නම් වූ ගත පච්චාගත වත සම්පූර්ණ කිරීමේ සිට අනුලොම හා ගෝත්‍රභු කථානුයන්හි ආසන්න -යටම පැමිණෙන්නා වූ සංඛාරපෙක්ඛා කථානුය දක්වා විපසකනා කමටහන පෙර වඩා ඇතිබව පුබ්බසෝග නම් වේ.

[වි. ම. 331 මහා වි. සි. 2/439]

පටිසම්භිදා කථානු හතර මුදුන් පත් කර ගැනීමට රහතන් වහන්සේ කෙරෙහි මේ හේතු පහ සම්පූර්ණව තිබිය යුතු බව හුදු ධර්මාවයසි. විශේෂයෙන් මෙහිදී වටහා ගතයුතු, සඳහන් කළයුතු අංගය නම් පුබ්බසෝග වේ.

ඉහත සඳහන් කරන්නට යෙදුණු උග්ගච්චකද්ද, විපකද්විතකද්ද යන සත්පුරුෂයෝ වනාහි පෙර බුදුවරයන් වහන්සේලාගේ ශාසනවල කිසිම සැකයකින් තොරව විසඳ ලෙස පුහුණු කරමින් ඉතා උසස් තත්වයට සංඛාරපෙක්ඛා කථානුය දක්වා වටින් වර ජ්‍යානු වූ පුද්ගලයෝ වෙති.

මෙලෙස සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණය තෙක් සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා ඤාණ පිළිවෙළින් නැවත නැවතත් වරින් වර විසද ලෙස භාවනා කොට ලබාගත් පාරමී කුසල් මේ පව්වකඩ (අන්තිම) භවයේදී එම උතුමන්ට උපනිශ්‍රය ශක්ති වශයෙන් පිටුවහල් වන නිසා විපස්සනා ඤාණ බලවත් සේ සපුරා ගනිති. එලෙස වූ විශේෂ උපනිශ්‍රය ශක්තිය පිටුවහල්වීම අනුව එම උතුමන්ගේ මහා කුසල් මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරමීපරාව විශේෂ ශක්ති සමීපන්න, බල සමීපන්න විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරමීපරාවක් වන්නේය. මේ මහා කුසල විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරමීපරාව වනාහි ඇඹිපිය හෙළන තරම් කාලයක් තුළ හෝ විදුලියක් කොටන තරම් කාලයක් තුළ හෝ අසුරු සැණක් තරම් කාලයක් තුළ හෝ වැනි කුඩා කාලයක් තුළදී නමුත් චිත්ත වීථි කෝටි-ලක්ෂ ගණනින් බහුල වී යන තරමේ ආනිසංසදායක සත්ත්වයාවකි. මෙලෙස මහා පුණ්‍ය බලයක් සහිත මහා කුසල විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් පරමීපරාව ඇඹිපිය හෙළන තරම්-අසුරු සැණක් තරම් සුළු කාලයක් තුළ වීථි ලක්ෂ-කෝටි ගණනක් වශයෙන් බහුල වී පහළවීම වශයෙන් ආනිසංසදායී වීම නිසා ඒ උතුමෝ එම විපස්සනා ඤාණ මගින් සංස්කාර ධර්මයන්ගේ අතිත්‍යතාව ද, දුක්ඛතාව ද, අනාත්මතාව ද, චතුරායඪී සත්‍යය ද ශ්‍රාවකයකු වශයෙන් දුතලුකු ප්‍රමාණය නොඅඩුව වටහා ගනිති.

එම සත්පුරුෂයෝ මෙම ප්‍රත්‍යක්ෂන්න භවයේදී දුඃඛ සත්‍යය නම් වූ පඤ්චපාදනස්කන්ධයන්ද, නාම රූප ධර්මයන්ද, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පච්චිව සමුප්පාද ධර්මයන්ද, ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදවිඨාන වශයෙන් පරිග්‍රහ නොකළේ වුවද, විපස්සනා ඤාණ වශයෙන් විසඳව කොටස් කොට දැන ගත්තේ නැති වුවද, විග්‍රහ කිරීමට තරම් කාලයක් නොගත්තාහු නමුදු, පෙර බුද්ධි ශාසනයන්හි එම දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදවිඨාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට පුරුද්ද ඇතියාහු ම වෙති. විපස්සනා ඤාණ වශයෙන් විසඳ කොට විස්තර වශයෙන් පරිග්‍රහ කොට ඇතියාහු ම වන්නෝය. මක්නිසාද යත් ඒ සත් පුරුෂයන් පෙර බුද්ධි ශාසනවල සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණය දක්වාම පැතිරී යන ලෙසට විපස්සනා ඤාණ පුහුණුකොට ග්‍රහණය කොට ඇතිවූවන් වන නිසාය. එම සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණය වනාහි නාමරූප පච්චිපේද ඤාණය, පච්චය පරිග්‍රහ ඤාණය, සමීමසන ඤාණය හා උදයඛිබය ඤාණය යනාදී පිළිවෙළින් වන විපස්සනා ඤාණයන්හි ශක්තිය පාදක කරගෙනම පහළවිය හැකි ඤාණයක් වන්නේය.

එම නිසා එම සත්පුරුෂයන් දුඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් මෙම ප්‍රත්‍යක්ෂන නවයේදී ආයතී තත්වයට පත්වීමට කලින් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමයට අනුව ක්‍රමයෙන් සම්මර්ශනය නොකළත්, ක්‍රමයෙන් විස්තර ලෙස කොටස්කර නොබැලුවත්, පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි සම්මර්ශනය කොට ඇති බව, ක්‍රමයෙන් විසඳ ලෙස සවිස්තර ලෙස කොටස් කොට දැකගෙන ඇති බව, ක්‍රමයෙන්-සම්පජ්ඣයෙන් දැනගෙන ඇති බව නිසා රැස්කරගත් පාරමී කුසල් මේ නවයේදී ආර්ය මාර්ග ඥානය තෙක් ළඟාවනු පිණිස ශක්තිය-පිහිටාධාරය ලබාදෙයි. ප්‍රත්‍යක්ෂන නවයේ ආර්ය මාර්ග ඥානයට ළඟාවන තෙක් විපස්සනා ක්‍රමය මෝරා එනු පිණිස පෙර බුද්ධ ශාසනවල භාවනාකොට ලබාගත් එම පාරමී කුසල් ශක්තිමත් පිහිටාධාරයක් ලෙස උපනිශ්‍රය විය හැකි වන්නේය. එම නිසා සත්පුරුෂ වූ ඔබ ද උග්ගවිතක්ඛණ්ද, -විපක්ඛණ්ද පුද්ගලයන් සේ ධර්ම වක්ක දේශනාව, අනත්ත ලක්ඛණ සුත්‍රාත්ත දේශනාව යනාදී සංකෛප දේශනාවලට සවිත් දී බලනු වටී.

එලෙස අසා බැලීමෙන් එම සත්පුරුෂයන් සේම ධර්මයට සවන්දීම මගින් අරිය මග්ග ක්‍රමයට නොපැමිණියේ නම්, චතුරාර්යී සත්‍ය ධර්මය විනිවිද නොදැකයේ නම් තමා උග්ගවිතක්ඛණ්ද හෝ විපක්ඛණ්ද පුද්ගලයකු නොවන බව තීරණය කර ගත යුතුයි.

මෙසේ තීරණයකට බැස ගත් අවස්ථාවේ නෙය්‍ය පුද්ගලයන් විසින් පිළිපැයිය යුතු ධර්මතාවය අනුව ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුනෙන් ග්‍රහණය කරගත යුතු වූ උතුම් ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය පාලි අට්ඨකථා-විකාවන්හි සවිස්තරව උපදෙස් දී ඇති පටිදී ක්‍රමානුකූලව උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතුය.

- (අ.) ප්‍රථමයෙන්
1. සම්මා වාචා
 2. සම්මා කම්මන්ත
 3. සම්මා ආජීව

යන ශීල මාර්ගාංග තුනෙන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට උත්සාහවත් විය යුතුය. ශීලය පිරිසිදු වීමෙන් ශීල විඤ්ඤියට පත්වූ විට, විත්ත සත්තානගේ නීවරණ කෙලෙස් බැහැරවන ලෙසට, සිත පිරිසිදුවන ලෙසට, විත්ත විඤ්ඤිය අතින් සම්පූර්ණ වන ලෙසට

- (අ) 1. සම්මා වාතම
2. සම්මා සති
3. සම්මා සමාධි

යන සමාධි මාර්ගාංග තුන සම්පූර්ණ වන ලෙසට සමාධිය තහවුරු කර ගතයුතුයි. උපවාර සමාධි, අර්පණා සමාධි නම් වූ සමාධි වර්ග දෙක තුළින් එක් සමාධියක් හෝ දෙකම සම්පූර්ණ වීම නිසා විත්ත විභූද්ධියට පත් වූ අවස්ථාවේ සිත පිරිසිදුව පැහැදිලිව ගිය කල්හි දිවිසී විභූද්ධි කථාන දස්සනය සම්පූර්ණ වන ලෙසට

- (ඈ) 1. සම්මා දිවිසී
2. සම්මා සංකප්ප

යන ප්‍රඥා මාර්ගාංග දෙක සම්පූර්ණ වන පරිදි උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතුය.

වෙනත් ආකාරයකට කියතහොත්,

- (අ) දූඛ සත්‍යය නම් වූ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් දක්නා තෙක්, විනිවිද දක්නා තෙක්, උතුම් වූ සම්මා දිවිසී සම්පූර්ණ වන ලෙසට භාවනා කළ යුතුයි.

- (ආ) සමුදය සත්‍යය නම්
1. අදාළ අතීත හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවන ආකාරය
 2. අදාළ අතීත හේතු පහ නිසා වර්තමාන එල පහ ප්‍රකටවන ආකාරය
 3. අදාළ වර්තමාන හේතු පහ නිසා අනාගත එල පහ ප්‍රකටවන ආකාරය
 4. අදාළ අනාගත හේතු පහ නිසා අනාගත එල ප්‍රකටවන ආකාරය
- නම් වූ හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විසඳව දැකිය හැකි වන ආකාරයට සම්මා දිවිසී කථාන සම්පූර්ණ විය යුතුයි.

- (ඇ) 1. ඛය නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන්හි භංගය විනිවිද දැකිය හැකි වන ලෙසට විපස්සනා මග්ග සම්මා දිවිසී සම්පූර්ණ විය යුතුය.

2. අවිචන්ත නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරෝධයෙන් මුක්තියක් වූ උතුම් නිර්වාණ ධර්මය විනිවිද දැකිය හැකි වන ලෙස අරිය මග්ග සම්මා දිට්ඨිය සම්පූර්ණ විය යුතුය.

- (ඇ) 1. ලෝකික විපස්සනා ක්‍රමය සමග යෙදෙන්නා වූ
- සම්මා දිට්ඨි
 - සම්මා සංකප්ප
 - සම්මා වාසාම
 - සම්මා සති
 - සම්මා සමාධි
- නම් වූ ලෝකික මාර්ගාංග ධර්මයන් ද

- රට පාදක වන්නා වූ
 - සම්මා වාචා
 - සම්මා කම්මන්ත
 - සම්මා ආජීව
- නම් වූ ලෝකික මාර්ගාංග ධර්මයන් ද
- යන ලෝකික මාර්ග සත්‍ය ධර්මය ද

2. අරිය මග්ගය සමගම යෙදෙන්නා වූ අත්‍යන්ත (අවිචන්ත) නිරෝධ සත්‍යය නම් වූ උතුම් නිර්වාණ ධර්මය විනිවිද දැකීමත් සිටින්නා වූ අවධානය යොමු කරන්නා වූ

- සම්මා දිට්ඨි
- සම්මා සංකප්ප
- සම්මා වාචා
- සම්මා කම්මන්ත
- සම්මා ආජීව
- සම්මා වාසාම
- සම්මා සති
- සම්මා සමාධි

නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග සත්‍ය ධර්මය ද
 විනිවිද දැකිය හැකි සම්මා දිට්ඨි ක්‍රමය සම්පූර්ණ වන ලෙසට බෝධිමත්ව
 භාවනා කළ යුතුය.

මේ උතුම් චතුරාශී සත්‍යය ඇති සැටියෙන්ම සම්මා දිවියි කඳුණයෙන්
 යථාභූතානුරූපව දැක ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය ධර්මයන් මොනවාද?
 උත්තරය පහත දැක්වෙන ලෙසටයි.

සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුය

"සමාධිං භික්ඛවෙ භාවෙට්. සමාහිතො භික්ඛවෙ භික්ඛු යථාභූතං
 පජානාති. කිංඤ්ච යථාභූතං පජානාති?"

- ඉදං දුක්ඛනිකි යථාභූතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛ-සමුදයොති යථාභූතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛ-නිරෝධොති යථාභූතං පජානාති;
- අයං දුක්ඛ-නිරෝධ-ගාමිනි-පටිපදාති යථාභූතං පජානාති".

[සං. නි. 5-ii/260]

"මහණෙනි, (උපචාර-අර්පණා යන සමාධි දෙවිදිය අතරින් එක් විදියක්
 - නැත්නම්, උපචාර-අර්පණා වශයෙන් දෙකක් වූ) සමාධිය වඩවූ. මහණෙනි, සිත සමාධිගත
 කරගත්තා වූ (සමාධිය ඇත්තා වූ) මහණා තෙමේ ඇත්ත ඇති සැටියෙන් (තත්වාකාරයෙන්)
 දනී. කුමක් තතු සේ දනීද?"

1. මේ දුක්ඛ යැයි තතු සේ දනී.
2. මේ දුක්ඛ හේතුවන සමුදය යැයි තතු සේ දනී.
3. මේ දුක්ඛ නිරෝධ ඵල යැයි තතු සේ දනී
4. මේ දුක්ඛ නිරෝධයට පැමිණීමේ මාර්ගය යැයි තතු සේ දනී."

[සං. නි. 5-ii/261]

මහණෙනි, සිත සමාහිත කරවන සමාධිය වඩවූ. මහණෙනි, සමාහිත කරවන
 සමාධිය ඇති මහණාතෙමේ තතු සේ දනී. මහණෙනි, මේ නිසා මේ සසුනෙහි

1. මෙය දැඩ ආර්ය සත්‍යය යැයි දැන ගැනුමට ඵර්යයෙන් භාවනා කරවු!
2. මෙය දුක්ඛ හේතුවන සමුදය ආර්ය සත්‍යය යැයි දැන ගනු පිණිස ඵර්යයෙන්
 භාවනා කරවු !

3. මෙය දැකෙහි නිරෝධය වන නිරෝධ ආර්ය සත්‍යය ශැඬි තතුසේ දැනගනු පිණිස චීරයයෙන් භාවනා කරවු!
4. මෙය දැකබයාගේ මිදීමට මාර්ගය ශැඬි දැනගනු පිණිස චීරයයෙන් භාවනා කරවු!

විවරණය

"ඉදසුදු වුතතං හොති: 'හික්ඛවෙ යසමා සමාතිතො හික්ඛු වතනාරි සව්වාති යටාතුතං පජානාති, තසමා තුමෙහති ව සමාතිතෙති වතුනනං සව්වාතං යටාතුතං පජානනථාය 'ඉදං දුක්ඛනි' යොගො කරණීයො. තටා යසමා වතනාරි සව්වාති තටාගතසෙසව පාතුභාවා පාකටාති හොනති, යසමා ව තටාගතෙහ සුචිතතනාති, යසමා ව තෙසු අපටිමාණා වණණා අපටිමාණාති පදබ්‍යසඤ්ජනාති, යසමා ව තෙසං අපපටිවිඤ්ඤතනා වටටං වඩ්ඪිති, තෙසං පටිවිඤ්ඤාලතො පට්ඨාය න වඩ්ඪිති; තසමා 'ඵචං හො වටටං න වඩ්ඪිස්සති'ති තුමෙහති 'ඉදං දුක්ඛනි' යොගො කරණීයො".

[සං. අ. 3/225]

"මෙය දැකියන ලද්දේ වෙයි: 'මහණෙනි, සීත සමාහිත වූ මහණතෙමේ චතුරායඪී සත්‍යය තතු සේ විසදුව දැන ගන්නේය. ඒ නිසා සමාහිත සීත ඇත්තා වූ තෙපි ද මෙය දු:බ ආර්ය සත්‍යය ශැඬි -පෙ- මෙය මාගී ආර්ය සත්‍යය ශැඬි චතුරායඪී සත්‍ය තත්වා කාරයෙන් දැනගත හැකිවනු පිණිස උනන්දුවෙන් භාවනා කරවු. මෙම චතුරායඪී සත්‍යය තටාගත වූ උතුමී බුදුරජාණන් වහන්සේ තම ඤාණයෙන්ම (අතේ තැබූ පද්මරාග මාණික්‍යයක් සේ) පැහැදිලි ලෙස සථීරවම වටහාගත් සේක. එලෙසම එම චතුරායඪී සත්‍යය මනා කොට සවිස්තරව දේශනා කළ සේක. එසේම එලෙස විස්තර වශයෙන් වදාළ චතුරායඪී සත්‍යය සමීඛන්ධ දේශනාවෙහි ප්‍රමාණ කළ නොහැකි තරම් අඤ්ඤ, පද, ව්‍යඤ්ජන පැහැදිලිව ඇත්තේය. එසේම 'තොපි මෙම චතුරායඪී සත්‍යය, ඤාණය මගින් ස්වකීය වශයෙන් හා වර්තමාන වශයෙන් නොදකින තාක් කල් සංසාර වට්ටි දුක වඩමින් සිටින්නාහු වෙති. මෙම චතුරායඪී සත්‍ය ධර්මය තමා වශයෙන් වර්තමාන වශයෙන් සමීමා දිට්ඨිය තුළින් විනිවිද දකින්නේ ද එතැන් පටන් මේ මහා සංසාර දුක්ඛය වැඩිවීමක් නොවන්නේය. ඒ නිසා 'අපි සංසාර වට්ටි දුක්ඛය නොවඩන්නෙමු' යි

යන මෙය මනසිකාරයට නගමින් මෙය දුඃඛ සත්‍යය ශැඬි-පෙ-මෙය මාර්ග සත්‍යය ශැඬි ආර්ය සත්‍ය සතර සමිමා දිට්ඨි කදාණය මගින් තමා වශයෙන් ම වර්තමානව දැක-දැන ගැනීම සඳහා උනන්දුවෙන් භාවනා කරවු.” යනුයි. [සං. අ. පටිච්ඡේදය]

නැවතත් පහත සඳහන් බද්ධ (පතන) සූත්‍රාන්ත දේශනාව ද කියවා බලන්න.
[බු. ජ. ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථයෙහි ඇති ලෙසින් උපුටා දක්වා ඇත.-පටිච්ඡේද]

බද්ධ (පතන) සූත්‍රය

“මහණෙනි, යමෙක, ‘මම දුඃඛ ආර්ය සත්‍යය තතුයේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ සමුදය ආර්ය සත්‍යය තතුයේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ නිරෝධායී සත්‍යය තතුයේ නුවණින් නොපිළිවිද, දුඃඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදායී සත්‍යය තතුයේ නුවණින් නොපිළිවිද මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි’යි මෙසේ කියන්නේ ද යන මෙ කරුණා නැත.

මහණෙනි, යමෙක ‘මම කිහිටි පතින් හෝ හොර පතින් හෝ ඇඹුල් පතින් (බද්ධ පතනානං, සරළ පතනානං, ආමලක පතනානං) ගොවුචක් කොට දිය හෝ තල්පකක් (තාලපකං*) ගෙන යන්නෙමි.’ යි මෙසේ කියන්නේය යන මෙයට කරුණු නැද්ද, මහණෙනි, එසේම යමෙක ‘මම දුඃඛායී සත්‍යය-පෙ-දුඃඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදා ආර්ය සත්‍යය තතුයේ නුවණින් නොපිරිසිදු මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි’ යැයි කියන්නේය යන මෙයට කරුණක් නැත.

මහණෙනි, යමෙක ‘මම දුඃඛායී සත්‍යය තතුයේ නුවණින් පිරිසිදු මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි යි-පෙ-දුඃඛ නිරෝධ ගාමිනී ප්‍රතිපදා ආර්ය සත්‍යය තතුයේ නුවණින් පිරිසිදු මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි’ යි මෙසේ කියන්නේය යන මෙම කරුණා ඇත. මහණෙනි, යමෙක, මම පියුම් පතින් හෝ කැල පතින් හෝ මාළුවා පතින් හෝ ගොවුචක් කොට දිය හෝ තල්පකක් හෝ ගෙන යන්නෙමි’ යි මෙසේ කියන්නේය යන මේ කරුණක් ඇත්ද, මහණෙනි, එසේම’ යමෙක මම දුඃඛායී සත්‍යය තතුයේ

* තාල පකක: ‘තල් එල්’ = සිංහල බු.ජ. මුද්‍රණය
තාල පතන: ‘කතේ පල්දින පත්‍ර විශේෂයක්’ = බුරුම ජට්ඨ සංගීති මුද්‍රණය

නුවණින් පිරිසිඳු මැනවින් දුක් කෙළවර කරන්නෙමි ශි-පෙ-මම දුඛ නිරෝධ ගාමනී ප්‍රතිපදායී සත්‍යය තතුයේ නුවණින් පිරිසිඳු දුක් කෙළවර කරන්නෙමි 'ශි.මෙසේ කියන්නේය යන මෙ කරුණ ඇත. මහණෙනි, එහෙයින් මෙහිලා මේ දුක යැයි විශ්චිත කටයුතු -පෙ-මේ දුක් ගෙවීමට ඇති මාර්ගය යැයි විශ්චිත කටයුතුය." [සං. නි. 5-ii /295]

දුඛ ආයතී සත්‍ය ධර්මය යනු

දුඛ ආයතී සත්‍යය යනු කුමක්දැයි යන ප්‍රශ්නය පැන නැගිය හැකිය. එයට පිළිතුරු පහත සඳහන් ලෙසටය.

" සංඛින්නෙත පඤ්චුපාදානකඛණධා දුකඛාති"

[සං. නි. 5-ii/270]

"සංකමිජත වශයෙන් කියතහොත් (රුදුපාදානකඛණධය, වේදනානු-පාදානකඛණධය, සඤ්ඤපාදානකඛණධය, සංඛාරුපාදානකඛණධය, විඤ්ඤානු-පාදානකඛණධය, යන මේ) උපාදානකඛණධ පහ දුඛ ආයතී සත්‍යය නම් වේ."

කුමන ධර්මයක් රුදුපාදානකඛණධය-පෙ-විඤ්ඤානුපාදානකඛණධය නම් වන්නේදැයි මේ ප්‍රශ්නය වන්නේ නම් උත්තරය පහත දැක්වෙන අයුරින් දත යුතුය.

"යං කිඤ්චි භික්ඛවෙ රුපං අතිතානාගත-පච්චුපපනං අජ්ඣධිතං වා ඛනිඤ්ඤා වා ඔළාරිකං වා සුඛමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දුරෙ සහතිකෙ වා සාසවං උපාදානිකං, අයං චුච්චති රුදුපාදානකඛණධො."

[සං. නි. 3/84]

"මහණෙනි, ආශ්‍රව ධර්ම වශයෙන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ, 'මමය' 'මාගේය' යන දිවිසියෙන් යුක්ත වන්නා වූ, අතීත, අනාගත හෝ ප්‍රත්‍යුත්පන්න වශයෙන් ඇත්තා වූ සීයළුම රුප ධර්ම ද ආධිකාත්මික හෝ ඛාහිර වූ සීයළුම රුප ධර්මද, ඕළාරික වූද සුඛම වූද සීයළු රුප ධර්ම ද, හීන වූද ප්‍රණීත වූද සීයළුම රුප ධර්ම ද, දුර වූ ද ළඟ වූ ද සීයළුම රුප ධර්ම ද, යන මේ එකොළොස් ආකාරයන් කුමන ආකාරයක හෝ රුප ධර්ම රුදුපාදානකඛණධ නම් වෙයි."

මේ ලෙසටම ආශ්‍රව ධර්ම වශයෙන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ, "මමය" "මාගේය" යැයි දිවිසී වශයෙන් ගෙන එකොළොස් ආකාර වූ වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන මේවා ද වේදනුපාදානක්ඛන්ධය, සඤ්ඤපාදානක්ඛන්ධය, සංඛාරපාදානක්ඛන්ධය, විඤ්ඤාණුපාදානක්ඛන්ධය යැයි විස්තර වශයෙන් දිගට දේශනා කොට ඇති සේක. [සං. නි. 3/85]

ආශ්‍රව ධර්මයන් අරමුණුකොට තණහා- දිවිසී වශයෙන් "මමය" "මාගේය" යැයි ගන්නා වූ එකොළොස් ආකාර ඇති උපාදානස්කන්ධ පහ දුඛ ආයතී සත්‍යය නම් වේ. එම දුඛ ආයතී සත්‍යය සම්මා දිවිසී ඤාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වරතමාන වශයෙන් විනිවිද නොදකින තාක් කල් සංහාර වට්ට දුක්ඛය නිම කළ නොහැකිය. මෙය ගලේ කෙටුව දෙයක් සේ. ළදරුවකුගේ හිසේ තෙල් වලේ ගැසූ යකඩ ඇණයක් සේ තරයේ සිත තබා ගන්න.

දුඛ සමුදය ආයතී සත්‍යය යනු ...

කුමන ධර්මයක් දුකට හේතුවන දුඛ සමුදය ආයතී සත්‍යය යැයි කියනු ලබන්නේද? යනුවෙන් ප්‍රශ්නයක් මතු විය හැකිය. ඊට පිළිතුර *අභිධර්මයේ සච්ච චිතංග පාලි*යෙහි, මෙසේ සඳහන් වේ.

1. තණහාව දුඛ සමුදය ආයතී සත්‍යය ලෙස ද
2. කෙලෙස් දහයට සමුදය සත්‍යය යැයි ද
3. අකුසල ධර්ම සීගල්ලම සමුදය සත්‍යය ලෙස ද
4. අකුසල ධර්ම සීගල්ලත් ආශ්‍රව ධර්ම අරමුණු වශයෙන් ගෙන ඇත්තා වූ කුසල මූල තුනත් සමුදය සත්‍යය ලෙස ද
5. අකුසල ධර්ම සීගල්ලත් ආශ්‍රව ධර්මයන්ට අරමුණු වන ලෞකික කුසල ධර්ම සීගල්ලත් සමුදය සත්‍යය යැයි ද

මෙසේ දුකට හේතුවන සමුදය සත්‍යය දේශනා කොට වදාළ සේක. [වි. ප. 1/194]

සමමාහ *චිනෝදනී* අට්ඨකථාවෙහි ද මෙම පාලියම මෙලෙස උපුටා දක්වා ඇත.

....."කුසලාකුසලකමමං අවිසෙසෙන සමුදය-සච්චනි සච්ච-විභංගෙ චුත්තං..."
[විභ. අ. 136]

"(ආශ්‍රම ධර්ම අරමුණු කොටගත්)" කුසල්-අකුසල් කම් සාමාන්‍ය වශයෙන් සමුදය සත්‍යයයි සච්ච විභංග පාලියෙහි දෙසන ලද්දේය."

අංගුත්තර නික නිපායයෙහි තිත්ථායතන සුත්‍රාන්තයෙහි මෙසේ දේශනා කොට ඇති සේක.

"කතමං ච භික්ඛවෙ උක්ඛ-සමුදයං අරියසච්චං?"

- අවිජ්ජා-සච්චයා සංඛාරා
- සංඛාර-සච්චයා වික්ඛද්දාණං
- වික්ඛද්දාණං-සච්චයා නාමරූපං
- නාමරූප-සච්චයා සළායතනං
- සළායතන-සච්චයා ඵසෙකා
- ඵසක-සච්චයා වෙදනා
- වෙදනා-සච්චයා තණ්හා
- තණ්හා-සච්චයා උපාදානං
- උපාදාන-සච්චයා භවො
- භව-සච්චයා ජාති

ජාති-සච්චයා ජරා-මරණං සොක-පරිදේව-උක්ඛ-ද්‍රෝමනස්සපායාසා සමභවනති. ඵචමෙතස්ස කෙවලස්ස උක්ඛක්ඛිඪයධස්ස සමුදයො සොති. ඉදං චුච්චති භික්ඛවෙ උක්ඛ-සමුදයං අරිය-සච්චං." [අං. නි. 1/316]

"මහණෙනි, උක්ඛ ඇතිවීම පිණිස හේතුවන සමුදය ආයඪ් සත්‍ය ධර්මය කවරේද යත්? අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් වික්ඛද්දාණය වෙයි වික්ඛද්දාණ ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපයෝ වෙති නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් භවයතනයෝ වෙති භවයතන ප්‍රත්‍යයෙන් ඵස්සය වෙයි ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වෙයි වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තණ්හාව වෙයි තණ්හා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වෙයි උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වෙයි භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වෙයි ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා-මරණ-සොක-පරිදේව-උක්ඛ-ද්‍රෝමනස් උපායසයෝ වෙති.

මෙසේ සියලු සුබයෙන් අමුණු වූ දුක්ඛ රාශියාගේ හටගැනීම වේ. මහණෙනි, මේ දුඃඛ සමුදය ආයඪී සත්‍ය යැයි කියනු ලැබේ."

[අං. නි. 1/317]

අට්ඨ කථාවන්හි ද ජට්ඨමිතිඤ මග්ග ජාලිට [ප. ම. 1/100] උපුටා දක්වමින් එම ජට්ඨිව සමුප්පාදය මෙසේ කෙටියෙන් පැහැදිලි කොට දක්වනු ලැබේ.

**"අතිතෙ තෙතවො පඤ්ච ඉදානි ඵල-පඤ්චකං
ඉදානි තෙතවො පඤ්ච ආයතිං ඵල-පඤ්චකං "** [විභ. අ. 134]

කම් හවය ගොඩ නගන්නා වූ, අතීත හවයෙහි සිදු කළා වූ, වපුරන ලද බිජු ඇට මෙන් වන්නා වූ, අච්ච්ඤා, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම් නම් වූ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා මේ ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න හවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා නම් වූ ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවම පහළ වන්නේය.

මේ හවය තුළ රැස්කරන්නා වූ, වපුල බිජු බවට පත්කරන්නා වූ, අච්ච්ඤා, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම් නම් වූ ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න හේතු ධර්ම පහ හේතුවෙන් ඉදිරි හවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා නම් වූ අනාගත හේතු ධර්ම පහ ප්‍රකටවම පහළ වන්නේය. [විභ. අ. 134]

පින්වත් යෝගාවචරය, යම්සේ ඔබට අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න එළ ධර්ම පහ පහළවන ආකාරය ද ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න හේතු ධර්ම පහ හේතුවෙන් අනාගත එළ ධර්ම පහ පහළවන ආකාරය ද සම්මා දිරිඪී ඤාණය මගින් නමා තුළින් වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක-දැනගත හැකි වන්නේ නම්, ඔබ සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඃඛ සත්‍යය පහළවන ආකාරය, වෙනත් විදියකට කියතොත් දුක් ඇතිවීමට හේතුවන සමුදය ආයඪී සත්‍ය ධර්මය කොටසින් කොටස භාවනා ඤාණයෙන් වටහා ගත්තෙක් වන්නේය.

උතුම් නිවන ප්‍රාරථනා කරන්නා වූ ඔබ දුඃඛ සත්‍යය නම් වූ ධර්මයන් අතරට ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න උපාදානස්කන්ධ පහට අමතරව අතීත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධ හා අනාගත

පසුව උපාදානස්කරයා යන මේවා ද ඇතුළත් කළ යුතු මෙන්ම සමුදාය සත්‍යය යන
ධර්මයන් අතරට ප්‍රත්‍යුත්පන්න එළ ධර්ම හා හේතු ධර්ම පමණක් නොව අතීත හේතු ධර්ම හා
අනාගත එළ ධර්ම ද ඇතුළත් කොට දැනගත යුතු බව අමතක නොකළ යුතුය.

වෙනත් විදියකට කියතහොත්, මේ දුඃඛ සත්‍ය ධර්මය හා සමුදාය සත්‍ය ධර්මය
යන මේවා සම්මා දිට්ඨි කථාණ ශක්තියෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමාන වශයෙන් අවබෝධ
නොකරන තාක් සංසාර චරිත දුක සහතික ලෙස කෙළවර කිරීමේ ශක්තිය ලබන්නේය
යන්න සිදුවිය නොහැක්කක් බව සිහියේ තබා ගතිය!

රූප

බුද්ධ ධර්මයෙහි මෙ රූප විසි අටක් සංග්‍රහ වන්නේය. මෙම රූප ධර්මයන්

1. ප්‍රමාණ වශයෙන් 28 වර්ගයක් ලෙස ද
2. (අ) යම් රූපයක් කම් හේතුවෙන් උපදී ද
(ආ) යම් රූපයක් සිත හේතුවෙන් උපදී ද
(ඇ) යම් රූපයක් සෘතුවෙන් උපදී ද
(ඈ) යම් රූපයක් ආහාර හේතුවෙන් උපදී ද
(ඉ) කුමන රූපයක් කුමන හේතුවකින් හට ගනී ද
යනාදී ලෙසින් රූප ඇතිවන හේතුව සමුච්චාන වශයෙන් ද

තත්ත්වාකාරයෙන් නොදන්නා තාක් මෙම ශාසනයෙහි මාගී-එළ-තිර්වාණ
ලබන තරමට දියුණුවක්, ප්‍රගතියක් ලබාගත නොහැකි බව මහා ගෝපාලක යුත්තයෙහි මා
(ම.කි. 1/530) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. එම යුතු අඩුවාවෙහි
පහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කොට පෙන්වා ඇත.

“සෞ ගණනතො (සමුට්ඨානතො) රූපං අභිනනො, රූපං පටිගහ-
කෙච්චා අරූපං චචරට්ඨෙච්චා රූපාරූපං පටිගහකෙච්චා පච්චයං සලලකෙච්චා
ලකඛණං ආරොපෙච්චා කමමට්ඨානං මච්චකං පාපෙතං න සකෙකාති”.

[ම. අ. 2/217-218]

එම ශෝභාවචර භික්ෂුකට රූප ධර්මය

1. ප්‍රමාණ වශයෙන් ද
 2. හේතු - සමුච්චිත වශයෙන් ද
- පරමාර්ථය තෙක් කදාණය තුළින් බැස නොගන්නා තෙක්,
1. රූප ධර්මයන් පටිග්‍රහ කොට (රූප පරිග්‍රහ කදාණය)
 2. නාම ධර්මයන් පටිග්‍රහ කොට (අරූප පරිග්‍රහ කදාණය)
 3. රූප-නාම ධර්මයන් පටිග්‍රහ කොට (රූපාරූප පරිග්‍රහ කදාණය)
 4. හේතු ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් මනාව පටිග්‍රහ කොට (පච්චය පරිග්‍රහ කදාණය)
 5. එම රූප-නාම, හේතුඑළ සංස්කාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රකට කොට ගෙන (චිපස්සනා කදාණය)

චිපස්සනා භාවනා කම්මට්චිත මගින් මග්ග කදාණ-එළ කදාණ නම් වූ භිණී පෙත්ත තෙක් ආ ගැනීමට මොනම ක්‍රමයකවත් ශක්තියක් නැත්තේය. [ම. අ. 2/217-18]

මෙම පාලි හා අටුවා වලට අනුව භාවනා කරන ඉබ විසින් රූප කර්මස්ථාන කොටස තුළ ප්‍රථමයෙන් රූප කොටස් විසි අට දැනගත හැකිවනු පිණිස උත්සුක විය යුතු වන්නේය. රූප ධර්මයන් එක කොටසකට ස්වාධීන ලෙස සිටීමට ශක්තියක් නැත. කලාප ශැඬි කියන්නා වූ රූප කලාප මිටි වශයෙන් පමණක් පිහිටීම ධර්මතාවයකි. කලාප නම් වූ මේවා පරමාර්ථ වශයෙන් රූපයන්හි ඉතාම කුඩා මිටි වන්නේය. පරමාණු කොටස් වැනිය. පරමාණු කොටස් වැනි ශැඬි නිශචිතවම පෙන්වා නැත. ප්‍රමාණය වශයෙන් සලකතොත් ඉතාම කුඩා වන්නේය. ශි ගැනීම වටී.

මෙම රූප කලාපයේ සමූහ පඤ්ඤත්ති, සන්ධාන පඤ්ඤත්ති යනාදී ලෙස පඤ්ඤත්තීන් අතින් සම්පූර්ණයෙන්ම කලවම් වූ මිටි කැටිති වශයෙන් පිහිටන්නාහ. පඤ්ඤත්ති මිශ්‍රණයක් ලෙස පිහිටා ඇති මේවා තොබිඳිය හැකි සුත්‍ර කළ නොහැකි ඝනගත් වූ පඤ්ඤත්ති ධර්මයන් ලෙස පිහිටා ඇත. මෙම එක් එක් රූප කලාපයක් තුළ

අඩුම තරමින් පරිච්ඡි, ආපෝ, තේපෝ, වාගෝ, වණ්ණා, ගන්ධ, රස, ඕජා යන රූප ස්වභාව ධර්ම අට වර්ගයක් ඇත. මෙම රූප ධර්ම ස්වභාවයන් සියල්ලම එකිනේ එක ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් මනසිකාරයට නංවා ප්‍රකට කරගත යුතුව ඇත. මේ රූප කලාප නැත්නම් පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ ඇසිපිය හෙලන කාලයක්, අකුණු-ච්ඳුලි කොටන කාලයක්, අසුරු සැණක කාලයක් ලෙස දැක්විය හැකි ඉතා කුඩා කාලයකින් කෝටි පන්දහසකින් එකටත් වඩා අඩු ජීවිත කාලයක් ඇත්තෝය. ඉතාමත් කෙටි ජීවිත කාලයක් ඇත්තෝය. හේතු ධර්මයන්ගේ උදව්වෙන්, හේතු ධර්ම නොතිම් තාක්, එල ධර්ම මේ ක්‍රමයට සමානව ඉදිරිය හා පසුපස සම්බන්ධ වෙමින් එකින් එක පහළ වීමක් සිදුවෙනවා පමණි. මේ රූප ධර්මයන්හි පරමාර්ථය හමුවන තෙක් තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කදාණය මගින් තමන් විසින් වර්තමානවම විනිවිද දැකගත හැකිවනු පිණිස අවශ්‍ය කරන උදව් කාරක උපකරණය නම් ඉහත (10 වන පිටුවෙහි) සඳහන් සමාධි සූත්‍රය තුළ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති ආකාරයට වන්නා වූ සමාධියම වන්නේය.

නාම

නාම ධර්ම ද “රූපාරූප කලාපසාදනං” [මහා වී. (බු.) 2/235] යන යෙදුම අනුව නාම කලාප-සමූහ වශයෙන් පැවතීම ධර්මතාවයකි. එකක් වශයෙන් තනිව සිටීමට ශක්තියක් නැත. නාම ධර්මයන්හි චීචි සිත් හා චීචි මුක්ත සිත් (චීචි වලින් නිර්මුක්ත වූ සිත්) යැයි වර්ග දෙකකි. ප්‍රතිසන්ධි සිත්, හවංග සිත්, චුති සිත් යන මේවා චීචි මුක්ත සිත් වෙති. එක් හවයක් තුළ ප්‍රථමයෙන්ම පටන්ගැනීම සිදුකරන සිත් ප්‍රතිසන්ධි සිත් නම් වේ. අවසාන සිත් චුති සිත් නම් වේ. එම ප්‍රතිසන්ධිය සහ චුතිය අතර, චිත්ත චීචි පහළ නොවන විට, හවය තුළ සිතේ අඩණකි බව පැවැතීම සඳහා හවයේ හේතු ධර්ම වශයෙන් පහළවන සිත් හවංග සිත් නම් වේ. ද්වාරයන්හි අරමුණු ගැටෙන වෙලාවේදී මතු වී එන සිත් වැළඳී චීචි සිත් නම් වන්නේය. වක්කුද්වාර චීචි, සෝතද්වාර චීචි, ඝාණුද්වාර චීචි, ජිවිහාද්වාර චීචි, කායද්වාර චීචි, මනෝද්වාර චීචි යැයි සංක්ෂිප්ත ලෙස චීචි සිත් වර්ග සයක් ඇත. එම චීචි සිත් ද (අතිමහත්තාරම්මණ, විභූතාරම්මණ) පක්ඛද්වාරාවච්ඡන, වක්කු වික්ඛද්වාර (පක්ඛද්වාර වික්ඛද්වාර), සම්පට්චිප්ත, සංභීරණ, වොඛප්ත, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ වාර දෙක හා හවංග, මනෝද්වාරාවච්ඡන, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ වාර දෙක යැයි විත්ත නිශාම මාර්ගය අනුව සිදුවීම ධර්මතාවක් වන්නේය.

[බ. අ. 242]

මෙම පීඨ සිත් හා පීඨ මුක්ත සිත් අඩුම තරමින් චිත්තක්‍ෂණ වශයෙන් චිත්ත-වෛතසික අර්ක ඇතිව ද, සමහර ජවන සිත්වල චිත්ත-වෛතසික වශයෙන් චිත්තක්‍ෂණ තිස් හතර දක්වා ද පැවතිය හැකිය. මේ චිත්තක්‍ෂණ එක-එකක් තුළ එක්ව පහළ වෙමින් ගමන් කරන චිත්ත-වෛතසික නාම ධර්ම විච්චලට නාම කලාපයක් කියනු ලැබේ. මෙම නාම කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ නාම ධර්මයන්, මේ එස්සය, මේ වේදනාවය, මේ සඤ්ඤාවය, මේ චේතනාවය, මේ විඤ්ඤාණය යී, යන ලෙසට ඤාණය තුළින් වෙන්-වෙන්ව ගැනීමට හැකි විටකදීම, පරිග්‍රහ කළහැකි විටකදීම, නාම ධර්ම දන්තේ යයි කිව හැකිය. පරමාර්ථය වනාහි උතුම් ඤාණයෙන් හමුකරගත යුතු වන්නේය. නාම ධර්මයන් පෙර කී ලෙස පරමාර්ථ වශයෙන් උතුම් ඤාණයෙන් හමුකර ගන්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරගනු පිණිස, වෙන් වෙන් වශයෙන් දැකගනු පිණිස, විනිවිද දකිනු පිණිස, සම්මා දිට්ඨි ඤාණය තුළින් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විඤ්ච දැනගනු පිණිස, උපකාරක ධර්මය නම් ග්‍රහණ (10 වන පිටුවෙහි) සඳහන් කළ සමාධි සුත්‍රයෙහි මා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති පරිදි සම්මා සමාධියම වන්නේය.

සමට්ඨ වනාහි ශාසනික ධර්මයක් නොවන්නේය යන චෝදනාව

“යෙ තෙ අසසපි සමණුබ්‍රාහ්මණා සමාධිසාරකා සමාධිසාමන්‍යාදා, තෙසං තං සමාධිං අපපට්ඨෙතං ඵලං නොති: නොවසු මයං පටිභායාමාති.”

[සං. හි. 3/216]

“සමාධිසාරකා සමාධිසාමන්‍යාදාහි සමාධියෙව සාරං ව සාමන්‍යාදං ව මන්‍යාදානි. මයං පන සාසනෙ න ඵලං සාරං, විපස්සනා-මග්ග-ඵලානං සාරං, සො ඵලං සමාධිතො පටිභායනො, කසමා විනෙතසි සාසනතො පටිභායාමිති”

[සං. අ. 2/230]

“අස්සපීය, යම් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ සමාධිය සාරය කොට සමාධියම ශ්‍රමණ භාවයේ අර්ථය යැයි සිතන්නාහ, (සිත්හි දුරාගන්තාහ) එම සමාධිය නැවත නැවතත් උපශාගත නොහැකි වූ එම ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ ‘අපි වනාහි ශාසනයෙන් පිරිහුනෝ වන්නෙමු’ යි මෙසේ සිතුවිලි පහළ කරගන්නාහු වෙති”.

[සං. හි. 3/217]

“සමාධීය සාරය කොට, සමාධීය ශ්‍රමය භාවයේ අර්ථය යැයි සිතන්නාහ, යනු සමාධීයම සාරය යැයි ද ශ්‍රමය භාවයේ යැයි ද සිතීමය, සිත්හි දරාගැනීමය “එහෙත් මේ මාගේ ශාසනයෙහි සමාධීය සාරය නොවන්නේය. විපස්සනා-මාගී-එලයෝම සාරය වන්නාහ. සමාධීය අතින් පිරිහුණු ඔබ මක්නිසා “මම වනාහි ශාසනයෙන් පිරිහුණිමී ට්‍රේ”යි සිතන්නෙහි” යන්න එහි අර්ථයයි.” [සං. අ. 2/230]

අස්සථි භික්ෂුව කාය සංස්කාර නම් වූ ආශවාස-ප්‍රශ්වාස නතරවීමෙන් ලබන ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනාවට බැස්සේය. එහෙත් අස්සථි වූ විට එම චතුර්ථ ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමච්ඡිමට නොහැකි විය. විපස්සනාවට බැස ගැනීමට ද නොහැකි විය. ඒ බැව් සංඝයා වහන්සේලා මගින් දැනගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ එහි වැඩිම කළ අවස්ථාවේ ඉහත සඳහන් ප්‍රකාශනය අඩංගු සූත්‍ර දේශනාවක් වදාළ සේක. මෙම තිපරිවට්ටි බවේ දේශනාව අවසානයේ අස්සථි ස්ථානීන් වහන්සේ අර්හත්එල ක්‍රමයට පත්වූ සේක. [සං. අ. 2/230]

ඉහත සඳහන් පෙළ හා අටුවා කථා උපුටා දක්වා, “සමථ සමාධීය ශාසනයෙහි සාරය නොවන්නේය; විපස්සනාව පමණක් සාරය වන්නේය. එනිසා සමාධීය තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නැතැ”යි කියනු ලැබේ.

මේ පොතෙහි ද සමථ සමාධීය ශාසනයෙහි සාරය යැයි කියනු නොලැබේ. විපස්සනා-මාගී එලයන් පමණක්ම ශාසනයෙහි සාරය යැයි කියනු ලැබේ. එහෙත් විපස්සනාව යනු, “අනිච්චාදිවසෙන විච්චෙති ආකාරෙති ධමමෙ පසංහිති විපස්සනා” [ධ. අ.134] යැයි අපට්ඨාපිනී අටුවාවෙහි විස්තර කළ ලෙසට, දැඩ සත්‍යය නම් වූ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයට අයත් රූප-නාම පරමාර්ථ ද, සමුදය සත්‍යය නම් වූ දැඩ සත්‍යයේ මූල හේතුව සම්බන්ධ පරමාර්ථ බවේ ද යන මේ ශුද්ධ පරමාර්ථ වන්නා වූ සංස්කාර බවීයන්නයි.

1. ඇතිවීමෙන් පසු නැතිවී යාමේ ස්වරූපය, විනාශ වී යන ස්වරූපය ක්‍රමය තුළින් දකින තෙක් බලා අභිත්‍යය ද,
2. විනාශ වීමෙන් පෙළෙන්නා වූ ද පෙළීමෙන් අතරක් නොතබා පීඩා විඳින්නා වූ ද ස්වභාවය ක්‍රමය තුළින් දකින ලෙසම බලා දක ද,

3. විනාශ නොවී කල් පවතින සාරය ලෙස පවත්නා වූ ආත්ම ස්වරූපයක් නැති බවත් මේ සංස්කාර ධර්මයන් ආත්මයක් නොවන බවත් කථාණය තුළින් දැකීමත් අනාත්මය ද වටහා ගැනීමයි.

මේ අග්‍රහිත් ත්‍රිලක්‍ෂණය භාවනා මහසිකාරය තුළින් සලකා බලන කොටසට විපස්සනා ශාඛි කියනු ලැබේ. එම විපස්සනා කථාණයන්ට අරමුණු වන්නා වූ ධර්ම වනාහි දුඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පරමාර්ථ සංස්කාර ධර්මයෝම වෙති.

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ සමාධිය තහවුරු කරගෙන භාවනා කළා විශ් හැකිය. එලෙස භාවනා කිරීමේදී රූප-නාම ධර්මයන් වශයෙන් ද හේතු ධර්ම සහ එල ධර්මයන් වශයෙන් ද සම්මා දිට්ඨි කථාණය තුළින් තමා විසින්ම වර්තමානවම විනිවිද දැනගත්තේද, නැද්ද? යන්න තමා විසින්ම ප්‍රශ්න කර බලනු වටී. ඉදින් නොදැනියැයි වැටහේ නම් මේ සංස්කාර ධර්මයන් සම්මා දිට්ඨි කථාණය තුළින් තපවාකාරයෙන් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැකීම සඳහා සමාධිය තහවුරු කළ යුතුය යන බුද්ධ දේශනය ශෝචයෙන් පිළිගත යුතුය. ඒ නිසාම මේ සංස්කාර ධර්මයෝ වනාහි සමාධිය ඇත්තා වූ සත්පුරුෂයන් විසින්ම පමණක් සම්මා දිට්ඨි කථාණයෙන් තමා විසින්ම වර්තමාන වශයෙන් විනිවිද දැක, දැනගත හැකි ධර්මයෝය.

වෙනත් විදියකට, "උපචාර සමාධිය, අර්පණා සමාධිය නම් වූ දෙයාකාර සමාධි ශාසනයේ සමාධි නොවේ. අභුද්ධෝත්පාද කාලයේ පමණක් පවතින්නා වූ ශාසනය වන්නේය. විපස්සනා ධර්මය පමණක් ශාසනයේ ධර්මය වන්නේ" යැයි සමහරු කියත්. ඉදින් යෝගාවචර ඔබ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාග්ඪ් ධර්මය සංසාර වට්ට දුක්ඛයෙන් මිදීමට නියතාණික ධර්මයක් වීම ද ශාසනික ධර්මයක් වීම ද පිළිගන්නේ නම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාග්ඪ් තුළ එක් කොටසක් වූ, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාග්ඪ් තුළ සංගෘහිත වූ සම්මා සමාධිය ද හැම ආකාරයකින්ම ශාසනයෙහි අන්තර්ගත ධර්මයක් වන්නේය යන මෙය කුමක් නිසා නොපිළිගන්නේද? ආර්ය අෂ්ටාංගික මාග්ඪ් ශාසනයේ ධර්මයක්යැයි පිළිගනී නම් සම්මා සමාධිය ද ශාසනයෙහි ධර්මයක් යැයි පිළිගත යුතුය; පිළිගනු වටී.

සම්මා සමාධිය යනු කිම?

"කතමො ච නිකඛවෙ සමමා සමාධි ?

(අ) ඉඩ හිකඩවෙ හිකඩු විවිධව කාමෙහි විවිධව අකුසලෙහි ධමෙහි සවිතකං සවිචාරං විවේකජං පිති-සුඛං පධිමජකධානං උපසමපජ්ජ විහරති.

(ආ) විතකක-විචාරානං වුපසම අජකධතං සමජාදනං චෙතසො චකොදිභාවං අවිතකං අවිචාරං සමාධිජං පිති-සුඛං දුතියජකධානං උපසමපජ්ජ විහරති.

(ඇ) පිතියා ච විරාගා උපෙකඛකො ච විහරති සතො ච සමපජානො. සුඛං ච කායෙන පටිසංවෙදෙති. යං තං අරියා ආවිකඛනති උපෙකඛකො ච සතිමා සුඛවිකාරීති තතියජකධානං උපසමපජ්ජ විහරති.

(ඈ) සුඛසස ච පභාණා දුකඛසස ච පභාණා පුඛෙඛ ච සොමනසස-දොමනසකානං අභට්ඨමා අදුකඛමසුඛං උපෙකඛා-සතිපාරිසුද්ධිං චතුර්ථජකධානං උපසමපජ්ජ විහරති.

අයං චුළචති හිකඩවෙ සමමාසමාධි."

[දී. හි. 2/496]

"මහණෙනි, සමීමා සමාධිය යනු කිම?

(අ) මහණෙනි, මේ ශාසනයේ යෝග්‍යවචර කිසුනෙමේ කාමයන්ගෙන් වෙන්ව අකුසල වලින් වෙන්ව විතරක සහිත වූ විචාර සහිත වූ නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් වෙන්වීම නිසා උපන්නා වූ ප්‍රීති- සුඛයෙන් යුක්තව ප්‍රථම ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙයි.

(ආ) විතරක-විචාරයන්ගෙන් වෙන්වීමෙන් තමාගේ අධ්‍යාත්මික සන්තානය තුළ සිත් සමීප්‍රසාදනය කළ හැකි සමාධිය වැඩීමට හැකි, විතරකය ද නැති, විචාරය ද නැති, සමාධිය නිසා පහළ වන ප්‍රීති-සුඛ සහිත ද්විතීය ධ්‍යානයට එළඹ වෙසන්නෙය.

(ඇ) ප්‍රීතියෙන් ද වෙන්ව (ආනාපාන ප්‍රතිභාග නිමිත්ත සදිසි සමථ නිමිත්ත අරමුණක) උපේක්‍ෂාවෙන් සතිමත්ව සමීපජානකාරීව නාමකයෙන් නිරාමිස නිශ්ප්‍රීතික සුඛය ද විදින්නෙය. සමථ නිමිත්ත අරමුණ කෙරෙහි උපේක්‍ෂා

සහිතවම සතිමත්ව සුබදායී ව වෙසෙන්නන් යැයි ආයතීන් වහන්සේලා විසින් වර්ණනා කරන ලද තෘතීය ධ්‍යානයට එළඹ වෙසෙන්නන්ය.

(ඇ) සුඛය ද ප්‍රභාණය කිරීම අනුව සහ දුක්ඛය ද ප්‍රභාණය කිරීම අනුව කල්තියාම සොම්නස්-දෝම්නස් ප්‍රභාණය කළ නිසා සුඛය හා දුක්ඛය නැති (තත්‍රම-ජ්‍යානිකතා වෙතසික නම් වූ) උපේක්ෂාව නිසා පහළ වූ සතියෙන් පාරිශුද්ධ වූ චතුර්ථ ධ්‍යානයට එළඹ වාසය කරයි.

මහණෙනි, මේ සමාධිතට සමපක් සමාධි යැයි කියනු ලැබේ.”

[දී. නි. 2/497]

උපරිම මට්ටමට පත්වූ කාමාවචර උපචාර සමාධි, රූපාවචර සමාධි, අරූපාවචර සමාධි, යන සමාධි තුන් වර්ගීය අතරින් මැද ඇති රූපාවචර සමාධිය සම්මා සමාධි යැයි, මුල වූ කාමාවචර සමාධිය හා අග වූ අරූපාවචර සමාධිය අතරින් මජ්ඣිමනික ක්‍රමයට ගතයුතු වේ. එනිසා විශුද්ධි මග්ග අවුචාවෙහි මෙසේ දක්වා ඇත.

“චිත්තවිසුද්ධි නාම සඋපචාරා අධිසමාපත්තියො” [වි. ම. 441]

“උපචාර සහිත සමාපත්ති අට චිත්ත විසුද්ධි නම් වේ.”

උපචාර සමාධිය සහිත වූ මෙම අෂ්ට සමාපත්ති වනාහි මාග් අංග අට තුළ සම්මා සමාධි නමින් ද සඵත විශුද්ධි ප්‍රතිපදාවෙහි චිත්ත විශුද්ධි නමින් ද ගෙදේ.

ශුෂ්ක විදුශීනායානික පුද්ගලයා

සමප්තනික පුද්ගලයා මෙසේ සමාධිය තහවුරු කරගත යුතු නම් ශුෂ්ක විදුශීනායානික පුද්ගලයා සමාධිය තහවුරු කර නොගෙන විපස්සනාවට කෙළින්ම නොයන්නේදැයි ප්‍රශ්නයක් නගී.

ශුෂ්ක විදුර්ගනායානික පුද්ගලයා ද සඳිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය නම් වූ සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුයි, යන්න උත්තරයයි. ශුෂ්ක විදුර්ගනායානික

පුද්ගලයා කුමන කර්මස්ථානයකින් පටන්ගෙන භාවනා කළයුතුදැයි දැනගත යුතු නම් පහත සඳහන් විසුද්ධි මග්ග අටුවා පාඨය කියවා බලන්න.

"සුඤ්ඤා-විපසකනායානිකො පන අයමෙව වා සමච්ඡානිකො වතුධාතු- වචනචානෙ චුත්තානං තෙසං තෙසං ධාතුපටිගගහ-මුඛානං අඤ්ඤාදුතරමුඛවසෙන සංඛෙපතො වා විතරාතො වා වතසෙසා ධාතුයො පටිගගණාති." [වි. ම. 442]

සමච්ඡානික පුද්ගලයා දිවිසී විසුද්ධි කොටසට පත්වීමට රූප කම්මට්ඨාන, නාම කම්මට්ඨාන යන දෙක තුළින් රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන හෝ නාම කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන දිවිසී විසුද්ධි කොටසට පත්විය හැකිය. මේ දෙක අතරින් නාම කර්මස්ථානයෙන් විසුද්ධියට පත්වූ විට ධ්‍යානාංගයන් සහ ධ්‍යාන සම්ප්‍රගුකත ධර්මයන්ගේ පටන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරනු හැකිවෙයි.

ශුඡක විදුර්ගනායානික පුද්ගලයා ද රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන දිවිසී විසුද්ධියට පිවිසෙන්නේය. සමච්ඡානික පුද්ගලයා ද සමච්ඡාන කර්මස්ථාන සතළිසක තුළින් වතු ධාතු වචනචාන කර්මස්ථානයෙහි ශ්‍රී විස්තර කියා ඇති පරිදි මෙම මහා භූත හතර පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා වූ මාර්ගයන් අතුරින් යම් ක්‍රමයක් මගින් සංඛේප වශයෙන් හෝ විස්තාර වශයෙන් හෝ මහාභූත සතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්නෝය.

හේතු දැක්වීම

සමාධිත තහවුරු කරගැනීමට සමච්ඡාන කර්මස්ථාන හතළිසක ඇත. වතුධාතු වචනචාන නම් වූ ධාතු කර්මස්ථානය ද එවාට ඇතුළත්ය. එම කර්මස්ථානය උපචාර සමාධි, අරපණා ධ්‍යාන සමාධි නම් දෙවර්ගයක් වූ සමාධිත තුළින් උපචාර සමාධිත ලබාගැනීමට හැකි උපචාර කම්මස්ථානයක් වන බව විසුද්ධි මග්ග යෙහි දක්වා ඇත. [වි. ම. 82,262]

"උපචාර-සමාධිති ච රුප්‍රතිවසෙන වෙදිතඛං. අපසණං හි උපෙචචචාරී සමාධි. උපචාර සමාධි අපසණා චෙතට් නතටී තාදිසසස පන සමාධිසස සමාන-ලක්ඛණතාය එවං චුත්තං. කසමා පහෙතට් අපසණං න හොතිති තතට් කාරණායක සභාව-ධමොරමමණතතා'ති." [මහා වී. (සී.) 2/352-353]

ධාතු කර්මස්ථාන මාර්ගය අනුව භාවනා කිරීමෙන් ලද සමාධිය දියුණු කිරීමෙන් ලබන එම උපචාර සමාධිය නියම උපචාර සමාධියක් නොවේ. ශක්තිය අතින් උච්චතර තත්වයට පත්වීම නිසා උපචාර සමාධිය සේ (කෘත්‍ය වශයෙන්) දක්වා ඇති බව දැන ගැනුය. එය එසේමයි.

උපචාර සමාධියට ළඟා වීමට හැකිතාව ඇති බව අවුච්චාවේදී විදහා දක්වා ඇත. එම උපචාර සමාධිය යන්න නියම උපචාර සමාධිය නොවන්නේය. ශක්තිය අතින් උච්චතර තත්වයට පත් නිසා කෘත්‍ය වශයෙන් උපචාර සමාධිය හා සමානතාවයේ දක්වා ඇති බව දැනගත යුතුමය. අර්පණා ධ්‍යානයට ආසන්නව පවතින සමාධියට පමණක් උපචාර සමාධිය යැයි කිවහැක. මේ ධාතු කර්මස්ථානය මගින් අර්පණා ධ්‍යාන ලැබිය නොහැක. එහෙත් අර්පණා ධ්‍යානය ආසන්නව පිහිටා නියම උපචාර සමාධිය හා සමාන සමාධි ලක්ෂණ ඇති නිසා සද්ධි උපචාරය වශයෙන් සම කොට දක්වා උපචාර සමාධිය යැයි සඳහන්ව ඇත.

කුමක් නිසා මේ ධාතු කර්මස්ථාන මාර්ගය අනුව අර්පණා ධ්‍යාන සමාධිය නොගුප්තිය හැකිද? රූප කලාප එකක් තුළ ඇති මහා භූත ධාතු හතර ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ වන්නා වූ පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය අරමුණු වශයෙන් ඇති බැවින් එම පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය හැඹුරු නිසා අර්පණා ධ්‍යාන සමාධියට ළඟාවිය නොහැකිව උපචාර සමාධිය තෙක් පමණක් ළඟාවීම වන්නේය. [මහා වී. (සී) 2/352-353]

මහා භූත ධර්ම හතරෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයන් කථාණය තුළින් සවිස්තරව දැන සමාධිය හොඳින් තහවුරු වී නම්, රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත ධාතු සතරෙහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ තමා විසින්ම කථාණය තුළින් සවිස්තරව දැකගත හැකි මට්ටමට පැමිණියේ වන්නේය. එම රූප කලාප එක-එකක් තුළ ඇති මහා භූත ධාතු හතරෙහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ තමා විසින්ම කථාණය තුළින් සවිස්තරව දැනගත් විට එම කථාණය හා සමව සිටින සමාධිය උසස්ම තත්වයට පත්වූ කාමාවචර උපචාර සමාධියක් වන්නේය. අර්පණා ධ්‍යාන සමීපව ආසන්නව සිටින සමාධිය පමණක්ම උපචාර සමාධිය යැයි කිව යුතුය. රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත ධාතු හතරෙහි පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය තමා විසින්ම අරමුණුකොට දිගටම සමාධිය තහවුරු කළ ද එම මහා භූත හතර තුළ ඇති ස්වකීය පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය හැඹුරු නිසා අර්පණා ධ්‍යාන තත්වයට ළඟවිය නොහැක. මේ ධාතු කර්මස්ථාන කොටස අනුව අර්පණා ධ්‍යාන ලැබිය නොහැක. මේ රූප කලාප මට්ටම තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන්හි

ඉතා කෙටි ජීවිත කාලයක් ඇත්තේය. ඇසිපිය හෙලන කාලයක්, විදුලි කොටන- අඟුරු සහකරු ගහන කාලයක් තුළ වාර කොටි පන්දාසකට වඩා පහළ විය හැකි තරමට කෙටි ආයු ඇත්තේය. මෙතරම් කෙටි ආයු ඇති රූප ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණය අරමුණු කොට ඇති බැවින් ඉතා ගැඹුරු දුෂ්කර වූ කර්තව්‍යයක් වන්නේ නමුත්, අර්පණා ධර්මය හා ආයතනයේ ඇති නිශම උපචාර සමාධිය සමග සමවන තරමට සමාධිය වන්නේය. එනිසා සද්ධි උපචාර ලෙසට මෙම චතුර්ධාතු වචනචාර සමාධිය ද උපචාර සමාධිය යැයි අටුවාවෙහි ව්‍යවහාර කොට ඇත. ශුද්ධ විදුර්ගනායානික පුද්ගලයා ශමච ධර්මය පදනම් නොකර විපස්සනා නොහොත් දිට්ඨි විසුද්ධි මට්ටමට කෙළින්ම යාමට කැමති නම් මෙලෙස වූ උපචාර සමාධිය තහවුරු කරගත යුතුව ඇත.

මේ චතුර්ධාතු වචනචාර කර්මස්ථානය උපචාර සමාධියට පත්කර වීමට සමත් නිසා ශමච කර්මස්ථාන හතළිහට අඩංගුය. උපචාර තත්වයට පත් වූ මෙම චතුර්ධාතු වචනචාර උපචාර සමාධිය, නැත්නම් උපචාර සමාධිය සමාන සමාධිය, රූප කලාප එකක් පාසා පවතින මහාභූත හතරේ ස්වකීය වශයෙන් පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ ද අරමුණු කරන නිසා දිට්ඨි විසුද්ධි මට්ටමට පත්වේ. එනිසා මේ කර්මස්ථානය සමච-විපස්සනා දෙපැත්තටම ලද හැකි කර්මස්ථානයක් වේ.

වෙනත් විදියකට කියතොත් ශුෂ්ක විදුර්ගනායානිකයා දිට්ඨි විසුද්ධි මට්ටමට නැත්නම් විපස්සනාවට කෙළින්ම ගිය අවස්ථාවේ කුමක් නිසා ධාතු කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතුද යනු ප්‍රශ්නයක් විය හැකිය. පිළිතුර මෙසේය.

"දුට්ඨං හි කමමට්ඨානං, රූප-කමමට්ඨානං ච අරූප-කමමට්ඨානං ච. රූප-පට්ඨානො අරූප-පට්ඨානොතිපි චතදෙව චූචචිති. තථ හයවා රූප කමමට්ඨානං කථෙන්නො සංඛෙප-මනසිකාර-වසෙත වා විතර්ථර-මනසිකාර-වසෙත වා චතුර්ධාතු-චචනචනං කථෙති". [ම. අ. 1/ 248]

"පට්ඨානනිතෙ රූප-කමමට්ඨානෙති ඉදං රූප-මුඛෙන විපස්සනාතිනිවෙසං සපයාය චූතං. අරූප-මුඛෙන පන විපස්සනාතිනිවෙසො යෙතුයෙසන සමට්ඨානිකසං ඉච්චිතඛෙධි. සො ච පධමං සධානංගාති පට්ඨානභෙතවා තනො පරං සෙසංධමෙම පට්ඨානභෙතාති." [ම. පී. 1/369]

ශ්‍රී ලංකා කර්මසථාන කොටසෙහි කමිටුවේ සභාපතිවරයා ඇත. එහෙත් විපක්ෂයා කොටසෙහි රූප කර්මසථානය, නාම කර්මසථානය යැයි කමිටුවේ දෙකක් පමණක් ඇත. රූප පරිග්‍රහ හෙවත් රූප ධර්ම පරිග්‍රහයන් ද, අරූප පරිග්‍රහ හෙවත් නාම පරිග්‍රහයන් ද යන මෙම දෙකට රූප කර්මසථාන, නාම කර්මසථාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ දෙක අතරින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රූප කර්මසථාන සම්බන්ධයෙන් දේශනා කරන අවස්ථාවේදී කෙටියෙන් යෝග්‍යව මනසිකාරයට නැංවීමේ හැකියාව ලෙසට ද විස්තාර ලෙස යෝග්‍යව මනසිකාරයට නැංවීමේ හැකියාව ලෙසට ද වතුබාහු වචනපාන නම් වූ බාහු කර්මසථානය දෙකකාරයකට දේශනා කිරීම බැහැරවිය. [ම. අ. 1/248]

රූප ධර්මයන් පෙරටුකොට රූප කර්මසථානයෙන් පටන්ගෙන විපක්ෂයා මනසිකාරය පැවැත්වීම වැඩි වශයෙන් ශුද්ධ විදර්ශනායානික පුද්ගලයකුගේ කැමැත්තයි. නාම ධර්මයන් පෙරටුව නාම කර්මසථානයකින් පටන් ගන්නා විපක්ෂයා මනසිකාරය පැවැත්වීම බොහෝ විට සමට්ඨානිකයකුගේ කැමැත්තයි. මෙම සමට්ඨානිකයා ද මුලදී ධ්‍යානාංගයන් පිරික්සා අනතුරුව ඉතිරි නාම ධර්මයන් ද රූප ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කළ යුතුයි. [ම. ටී. පී. වර්ණන]

සමට්ඨානිකයා සමාධි ශක්තිය සම්පූර්ණ වුවකු නිසා සමාධිය ඇති පුද්ගලයා පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාවයන් තප්පාකාරයෙන් විනිවිද දැනගනු පිණිස දිට්ඨි විසුද්ධි ඝට්ඨායට හෙවත් විපක්ෂතාවට බැසගන්නා විට තමා කැමති ලෙසකින් රූප කර්මසථානයකින් හෝ නාම කර්මසථානයෙන් පටන්ගත හැකිය. එහෙත් ශුද්ධ විදර්ශනායානික පුද්ගලයා දිට්ඨි විසුද්ධි මට්ටමට හෙවත් විපක්ෂතාවට බසින විට බොහෝ විට රූප කර්මසථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතුයි. විකල්ප වශයෙන් නාම කර්මසථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමට කැමැති නම් එසේ ද කළ හැකිය. එහෙත් රූප - නාමයන් පරමාර්ථ වශයෙන් දකින තෙක්, පරිග්‍රහ කරන තෙක් දුෂ්කරතා මතු වීමට ඉඩ තිබේ. එ නිසා බොහෝදෙනාගේ පිළිවෙත අනුගමනය කරමින්, ශුද්ධ විදර්ශනායානිකයා රූප කර්මසථානයේ සිට පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි විශුද්ධි මාර්ගයේ උපදෙස් දී ඇත.

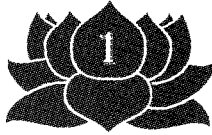
[වී. ම. 441- 442]

තව දුරටත්, රූප කමිටුවෙන් අරමුණු කිරීම සම්බන්ධයෙන් බාහු කර්මසථානය සංකීර්ණ හා විස්තාර යන ක්‍රම දෙක අනුව දේශනා කොට ඇත. බාහු කර්මසථාන

සංකෂිප්ත ක්‍රමය මඟ සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි [දී. නි. 2/446-448] පෙන්වා ඇත. ධාතු කර්මස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය මඟ භ්‍රෂ්ටප්‍රභව සූත්‍රය [ම. නි. 1/448-462], මහා රාහුලෝවාද සූත්‍රය [ම. නි. 2/142-150], අභිධම්ඵ ධාතු විභංග පාලිය, [ච්. ප. 1/150-154] යන තැනහි පෙන්වා ඇත. ධාතු විභංග සූත්‍රයෙහි [ම. නි. 3/496-510] මධ්‍යස්ථ ලෙස දක්වා ඇත. මෙහි දැක්වෙන ක්‍රමය විස්තාර ක්‍රමයෙහි ලා භැගේ.

මෙලෙස රූප කර්මස්ථාන අරමුණ සම්බන්ධයෙන් ධාතු කර්මස්ථානය සංකෂිප්ත හා විස්තාර යන ක්‍රම දෙකටම ලැගෙන හෙයින් රූප කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරන විටද ධාතු කර්මස්ථානය සංකෂිප්ත-විස්තාර යන ක්‍රම දෙකින් කැමති ක්‍රමයකින් පටන්ගෙන රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරනු පිණිස අටුවා චිකාවන්හිද නැවත නැවත උපදෙස් දී ඇත. පාලි අටුවා-චිකාවල උපදෙස් දී ඇති ලෙසම භාවනා වැඩීම නිර්වාණය පතන්නාවූ ඔබ සඳහා වඩා විශ්වාසවන්ත හොඳම ක්‍රමය, නොවරදින ක්‍රමයම වන්නේය.

ශීල මාග්ගය තුන අතින් සම්පූර්ණ නිසා ශීල විසුද්ධිය ලැබූ පින්වත් ඔබ සමාධි මාග්ගය තුන අතින් සම්පූර්ණ වන්නා වූ විත්ත විශුද්ධිය පිණිස සමථ කමටහන් හතළිහ තුළින් තමා කැමති කර්මස්ථානයකින් පටන්ගෙන භාවනා කරන්න. මේ පොතෙහි ආනාපාන සති සමාධියෙන් සම්පූර්ණ වීම සඳහා ආනාපාන කර්මස්ථානයෙන් පටන්ගෙන සමාධිය දියුණු කිරීමට උපදෙස් දක්වා ඇත. ආචාරය පරම්පරා උපදෙස් දී ඇති පරිදි අවිධික කම්මට්ඨානය, ඕදාන කසිණය හා වතුරාරක්ක කම්ස්ථාන, සංකෂිප්ත ලෙස දක්වා ඇත.

ආනාපාන කමිස්ටානය

ආනාපානයේ විශේෂ ආනිශංස

"අයමපි ඛො භික්ඛවෙ ආනාපානසති-සමාධි භාවිතො ඛනුලිකතො සනො වෙව පණිතො ච අසෙවනකො ච සුඛො ච විභාරො, උපපනුසසනෙ ච පාපකෙ අකුසලෙ ධමමෙ ධානසො අනතරධාපෙති චූපසමෙති".

[සං. නි. 5-ii/106; පා.156]

"මහණෙනි, මෙම ආනාපාන සති සමාධිය භාවනා වශයෙන් භාවිතා කරන ලද්දේ ධනුලිකතා කරන ලද්දේ ශාන්ත ද වෙයි, ප්‍රණීත ද වෙයි. (කළ ශ්‍රත්තක් ලෙස අඩංගුව පවතින්නා වූ පරිකමී ආදී හේතු කරැණු කිසිවක් නැති බැවින්) මධුර ද වෙයි. (කාශික වෛතසික සුඛය ඇතිවීම හේතුකොට ගෙන) දිනපතාම සුවය ලබාදෙන්නේ ද වෙයි. (ධ්‍යාන මාර්ගයන් බැහැර නොවී යෑම වූ) පිළිකුල් කටයුතු වූ උපනුපත් අකුසල ධර්මයන් ද ක්‍ෂණයකින් අතුරුදහන් කළ හැකි ද සත්සිද්ධිය හැකි ද වන්නේය."

[සං. නි. පරිවර්තය]

ආනාපාන භාවනාව ආරම්භය

"ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු අරක්ඝාදගතො වා, රැක්ඛමුලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසිද්ධි පලලංකං ආතුපිඤ්චා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපධිපෙඤ්චා. සො සතොව අසසසති, සතො පසසසති."

[ම. නි. 1/134]

“මහණෙනි, මේ ශාසනයෙහි යෝග්‍යවච්චර භික්ෂුතෙමේ ආරණ්‍යයකට ගියේ හෝ වේවා, රුක් මූලකට ගියේ හෝ වේවා, ඉන්ද්‍රියවලට ගියේ හෝ වේවා, පරයන්කයෙන් වාසිවී උඩු කය සෘජුව තබා සතිය (ආනාපාන කර්මස්ථානය නම් වූ) භුක්ෂම ඇතුළුවීම-පිටවීම යන දෙකට යොමු කොට ගිඳී, එවිට එම මහණතෙම සතියෙන්ම ඇතුළුව ගන්නා භුක්ෂම රැළල ආශ්වාස කරයි. සතියෙන්ම පිට කරන්නා වූ භුක්ෂම රැළල ප්‍රශ්වාස කරයි.” [ම. නි. 1/135]

මේ අවස්ථාවෙහිදී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය අනුව සතිය අඩණඩ කිරීම පිණිස පුහුණු කළ යුතු දේ වතුෂක වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට වදාළසේක. [සං. නි. 5-ii/106; පා. 157] ආශ්වාසය වශයෙන් වතුෂක හතරක් ද ප්‍රශ්වාසය වශයෙන් වතුෂක හතරක් ද, ලෙසට වීම අනුව දෙකම එකතු කළ කල්හි ආශ්වාසයෙහි දහසය ආකාරයක්, ප්‍රශ්වාසයෙහි දහසය ආකාරයක් වශයෙන් සියලුම භික්ෂුදොසාරයක් අනුව සතිය අඩණඩව පැවැත්වීමට ප්‍රගුණ කළ යුතුව ඇත. විපස්සනා කොටසට පිවිසෙන අවස්ථාවේදී ආනාපාන ධ්‍යාන ධර්මයන් සමග ප්‍රතිර්ණක සංස්කාර ධර්ම නම් වූ එකතියක් වූ හව තලයන්හි පිහිටා ඇති භෞතික සංස්කාර ධර්මයන් ක්‍රියාත්මකය අනුව දිගින් දිගටම නැවත නැවත විපස්සනා මනසිකාරයට නැංවීමට හැකි වීම මෙම දෙතිස් ආකාරයේ ද ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ වන්නාහ. මේවා අතුරින් ප්‍රථම වතුෂකය පමණක් ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමි.

සතිමත් විය යුතු

“පුට්ඨපුට්ඨොකාසෙ පන සතිං ධිපෙච්චා භාවෙනාසෙව භාවනා සමපජ්ජති.” [චි. ම. 206]

“ආශ්වාස ප්‍රශ්වාස හැපී හැපී යන්නේ හැපීම ප්‍රකට තැන පමණක් සතිය පිහිටුවන්නේය. මෙසේ සතිය පිහිටුවා ආනාපාන කර්මස්ථාන භාවනා වඩන යෝග්‍යවච්චරයාගේ සන්තානයෙහි පමණක් ආනාපාන සති සමාධි භාවනාව සම්පූර්ණ භාවයට පත් වන්නේය.” [චි. ම. 206]

ගණන් කිරීම-ගණනා ක්‍රමය

ප්‍රකෘති වූ ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය හැරීම ප්‍රකට වන නාසිකාග්‍රයේ (එක පැත්තක) නැත්නම් උඩුතොල මත තැනක හිත රඳවාගෙන, "ඇතුළුවීම-පිටවීම" යැයි භාවනා කර බලන්න. මෙතෙහි නොකර භාවනා කළ හැකි නම් මෙතෙහි නොකළ මැනවි. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සතිය අඛණ්ඩවම පවතින ලෙස භාවනා කර බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉදින් මෙතෙහි නොකර සිටිය නොහැකි නම් "ඇතුළුවීම-පිටවීම" යැයි මෙතෙහි කරන්න. මෙලෙස මෙතෙහි කරමින් හැරීමට අවධානය යොමු නොකරන්න. හැරීම ප්‍රකට ස්ථානයෙහි ආශ්වාස හුස්ම රැල්ල-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව ඇතුළට හා පිටතට සිත ගමන් නොකරවන්න. හැරීම ප්‍රකට තැනම හිත රඳවා ආශ්වාස හුස්ම රැල්ල-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව පමණක් භාවනා කරන්න. හැරීම අනුව අවධානය යොමු කළහොත් වෙනත් කර්මස්ථානයක් වනු ඇත. ධාතු කර්මස්ථානයට සමානව යත්තේය. හැරෙන හුස්ම රැල්ල අනුවම භාවනා කිරීම ආනාපාන කර්මස්ථානය වන්නේය. හැරෙන ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුවම හැරෙන තැන සිත රඳවාගෙන ඉතා සකිමත්ව භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. එසේ භාවනා කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ තුළ භාවනා සිත පාය භාගයක්, පායක් පමණ ශාන්ත ලෙස-සමීප ලෙස තහවුරු කරගෙන සිටී නම් හොඳය. වාතීවන වාරයක් වාරයක් පාසා පායක් පමණ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි තහවුරුව භාවනා සිත අඛණ්ඩව සමීපව පවතී නම් ඉදිරියට ඇති දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් බැලීමට යාගත හැක.

ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව නොපිහිටයි නම්, සිත බහුලව විසිරී යයි නම්. *විඤ්ඤානි මග්ගයේ* උපදෙස් දී ඇති පරිදි ගණනා ක්‍රමය උපයෝගී කර ගන්න.

1. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... එකයි
2. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... දෙකයි
3. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... තුනයි
4. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... හතරයි
5. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... පහයි
6. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... හයයි
7. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... හතයි
8. ඇතුළුවීම-පිටවීම..... අටයි

යන ලෙසට ගණන් කරන්න. එකේ සිට අට දක්වා සිත බාහිර අරමුණුවලට නොයා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ මත පමණක් ශාන්තව- සමීපව පිහිටන ලෙසට සිත පුහුණු කරන්න. මෙසේ එකේ සිට පහ දක්වා හෝ එකේ සිට දහය දක්වා ගණන් කළ හැකිය. පහට අඩු නොවිය යුතු. දහයට වඩා වැඩි නොවිය යුතු. පහත් දහයත් අතර තමා කැමති තැනක ගණනය නතර කළ හැකිය.

මෙලෙස ගණන් කරන විට ගණනා ක්‍රමයේ ශක්තියෙන් භාවනා සිත ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි ක්‍රමයෙන් ශාන්තව-සමීපව තැන්පත් වනු ඇත. හිඳ ගන්නා වාරයක් පාසා පැය භාගයක්-පැයක් පමණ ගණනා ක්‍රමයෙන් සිත ශාන්තව තැන්පත් වූ විට ඉන් සිත මුදාගෙන "ඇතුළුවීම-පිටවීම" වශයෙන් දිගටම භාවනාව ගෙනියන්න. පැය භාගයක්-පැයක් වේවා ශාන්ත විමට අදිටන් කොට වාසිවෙන්න. මෙය සාර්ථක වූ විට දිග-කෙටි වශයෙන් බැලීමේ පියවරට යා ගත හැක.

1. දීර්ඝ 2. කෙටි වශයෙන් දැනගැනීම

ආනාපාන ප්‍රථම වතුෂ්ක ක්‍රමය

- 1. දීඝ = දීර්ඝ
- 2. රඝඝ = කෙටි
- 3. සඛිබකාස = සමීපුර්ණ ආශ්වාස කය; සමීපුර්ණ ප්‍රශ්වාස කය
- 4. පඝසමීභය = ශාන්ත භාවයට පත්වීම

මෙලෙස මෙහි පියවර හතරක් ඇත. ඉන් දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් අභ්‍යාස කිරීම බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දේශනා කොට ඇත.

- 1. “ දීඝං වා අසසසනො දීඝං අසසසාමිති පජානාති.
දීඝං වා පසසසනො දීඝං පසසසාමිති පජානාති.
- 2. රඝං වා අසසසනො රඝං අසසසාමිති පජානාති.
රඝං වා පසසසනො රඝං පසසසාමිති පජානාති.”

[ම. හි. 1/134]

1. “දීර්ඝව ආශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ආශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී.
දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරන්නේ දීර්ඝව ප්‍රශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී.
2. කෙටියෙන් ආශ්වාස කරන්නේ කෙටියෙන් ආශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී.
කෙටියෙන් ප්‍රශ්වාස කරන්නේ කෙටියෙන් ප්‍රශ්වාස කරමි යැයි දැන ගනී.”

[ම. නි. 1/135]

“යා පන තෙසං දිසරංසානා, තා අද්ධාන-වසෙන වෙදිතබ්බා”

[පි. ම. 200]

“අද්ධාන-වසෙනාති දිසකාල-වසෙන”

[මහා ටී. සී. 1/ 262]

ඉහත සඳහන් අටුවා-ථිකාවන්හි ප්‍රකාශ කොට ඇති අයුරු, කාලය වශයෙන් දිග ආශ්වාස-දිග ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ ලෙස ද, කාලය වශයෙන් කෙටි ආශ්වාස-කෙටි ප්‍රශ්වාස කෙටි ලෙස ද, ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දැනගත යුතුය. මේ දීර්ඝ-කෙටි බව අනුව භාවනා කරන විට හුස්ම රැළල ඇතුළුවීම-පිටවීම ආයාසයෙන් දීර්ඝ කරමින්-කෙටි කරමින් භාවනා නොකළ යුතුය.

ස්වාභාවික ලෙසම ආනාපානය පවත්වමින් භාවනා කරන්න. ආයාසයෙන් හුස්ම ගන්නේ නම් සමාධියට බාධා ඇති වී සමාධිය කැඩේ.

ප්‍රථමයෙන් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ගණන් කරන ක්‍රමයට හෝ ගණන් නොකරමින් හෝ සතිය අබ්‍යාව චී සීත ශාන්තව තැන්පත් වන ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස ශාන්ත බවට-සමීප බවට පත්වූ අවස්ථාවේ, දීර්ඝ නම් දීර්ඝ බව දැනගෙන, කෙටි නම් කෙටි බව දැනගෙන භාවනා කරන්න. දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් මෙතෙහි නොකළ යුතු. මෙතෙහි නොකර නොහැකි නම් ඇතුළුවීම-පිටවීම අනුව පමණක් මෙතෙහි කරන්න. දීර්ඝ බව-කෙටි බව වෙන්-වෙන්ව වැටහේ නම් එය ප්‍රමාණවත් වේ. කොතරම් දීර්ඝ ද, කොතරම් කෙටි දැයි නොමිණිය යුතු; සමාධිය කැඩී යා හැකි බැවිනි.

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි පැයක්-දෙකක් ලෙස භාවනා සිත ශාන්තව-තැන්පත්ව-සමීපව පවතින ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරන විට ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මුළු පර්යාකය දිගටම දීර්ඝව හෝ වේවා කෙටි හෝ වේවා වැඩිභූතව වරදක් නැත. එහෙත් වරක් හුස්ම ගැනීම අනෙක් හුස්ම ගැනීම හා බොහෝ විට සමාන වන්නේ නැත. කෙටිව ද සිදුවිය හැක. දීර්ඝව ද විය හැක. සිත පහසුවෙන් තබා ස්වභාවික ලෙසට භාවනා කරන්න.

මේ දීර්ඝ-කෙටි අරමුණ පැයක්, දෙකක් ලෙසට ඉදහන්නා වාරයක් පාසා-භාවනා සිත සමීපව තහවුරු වූ කල්හි ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ මුල, මැද, අග යන සියලුම ප්‍රකට ලෙස දැන ගන්නා පිණිස උත්සාහ කරන්න.

3. මුල, මැද, අග දැනගැනීම

3. "සබ්බකාය-පටිසංචෙදි අසසසිසාමිති සිකඛති.
සබ්බකාය-පටිසංචෙදි පසසසිසාමිති සිකඛති." [ම. හි. 1/134]

3. "ආශ්වාසයේ මුල, මැද, අග යන සියලුම ප්‍රකටව දැන ගනිමින්ම ආශ්වාස කරන්නෙමිසි හික්මෙයි.

ප්‍රශ්වාසයේ මුල, මැද, අග යන සියලුම ප්‍රකටවම දැන ගනිමින්ම ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි හික්මෙයි."

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි වාසිවෙන වාරයක් පාසා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව තැන්පත් වූ විට ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය මුල, මැද, අග වශයෙන් මුළුමනින්ම ප්‍රකටව දැන ගැනීමට උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න. මේ සඳහා මුලින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සතිය අඩණඩ වනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. පසුව දීර්ඝ-කෙටි අරමුණ වශයෙන් සතිය අඩණඩ වනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. දීර්ඝ-කෙටි අරමුණෙහි සතිය අඩණඩව තහවුරු වී ඇති විට මේ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මුල, මැද, අග යන සියලුම ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස උත්සාහ කිරීමේදී මෙය මුලය, මෙය මැදය, මෙය අගය, යැයි මෙනෙහි නොකළයුතු. එසේ කරයි නම්

සමාධිය කැඩී යා හැකිය. මෙතෙහි නොකර නොහැකි නම් "ඇතුළුවීම-පිටවීම" වශයෙන් මෙතෙහි කරන්න. මුල, මැද, අග ප්‍රකටවම වැටහෙන තෙක් උත්සාහ කරන්න. මෙසේ මුල, මැද, අග වැටහේ නම් ප්‍රමාණවත් වේ.

මේ තුන්වන පියවරේ සිට "පජානාති" (වෙසෙසින් දැනී) යයි නොකියා "සිකඩති" (හික්මෙයි) යැයි දේශනා කොට ඇත්තේය. මෙහි අවධානයට ලක්විය යුත්ත මෙසේය. මෙහි ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි මුල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටවම දැනගනු පිණිස උත්සුක වීමේදී උත්සාහය අනුව මේ සියල්ලම පැයක්-දෙකක් අඛණ්ඩවම දිගට දැන සිටින විට, එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි සිත ශාන්තව වැටී සිටින විට,

- (අ) නිවරණ-කෙලෙස් සිත් පෙළුම ඇතුළු නොවන ලෙසට රැකීම, සංවරවීම අධිශීල ශික්ෂා (සති සංවර, විටිය සංවර) යැයි කියනු ලැබේ.
- (ආ) ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි පැයක්-දෙකක් සාවධානව තැන්පත් වූ සමාධිය අඛණ්ඩව ශික්ෂා වේ.
- (ඇ) ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස මුල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැන ගන්නා ප්‍රඥාව අඛණ්ඩව ශික්ෂාවයි.

මේ ශික්ෂා තුන භාවනා අතින් සම්පූර්ණ වන ලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න යැයි දැක්වීම පිණිස "සිකඩති" යන පදය බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාරා ඇති සේක. [වී. ම. 202]

තවද "අසාසිකාමීති, පසාසිකාමීති" ("ආශ්වාස වාතය ඇතුළුව ගන්නෙමි; ප්‍රශ්වාස වාතය පිට කරන්නෙමි") යැයි අනාගත විභක්තියෙන් දේශනා කොට ඇත්තේය. හේතුව මෙසේය. මෙම තුන්වන පියවරෙහි සිට,

- (අ) ආශ්වාසය-ප්‍රශ්වාසය මුල, මැද, අග, වශයෙන් සියල්ල ප්‍රකටවම දැනගන්නා ඤාණය
- (ආ) ආශ්වාසය-ප්‍රශ්වාසය සියුම් වීම ප්‍රකටව දැනගන්නා ඤාණය
- (ඇ) ප්‍රීතිය සමග ධ්‍යානංගයන් ප්‍රකටව දැනගන්නා ඤාණය, ප්‍රීතිය සමග ධ්‍යානගන්ති අභිතප්‍යතාවය, දුක්ඛතාවය, අනාත්මතාවය ප්‍රකට කරගන්නා ඤාණය, ... භෞතුමක සංස්කාර ධර්මයන්හි අභිතප්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම යන මේවා ප්‍රකටව විනිවිද දක්නා ඤාණය

යන මේ වටිනා ඝාතනයක් පහළ වනු පිණිස ප්‍රතිපදාවට අනුකූලව උනන්දුවෙන් භාවනා කළයුතු යැයි දැක්වීමට කැමැත්තක් මේ තැනැත්තන්ට ආනාපාන ප්‍රතිපදාව අනාගත විභවයක් වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරනු ලැබ ඇත්තේය. [වි. ම. 202; මහා ටී. සී.1/263] (ආනාපාන ප්‍රතිපදාවේ වතුරට වතුළුකය සම්පූර්ණ කිරීම සම්බන්ධයෙන් විපස්සනා කොටස බලන්න.)

4. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස සන්තිදීම

4. "පසංචනයං කායසංඛාරං අසංසිඤ්ඤාමිති සිකඛති
පසංචනයං කායසංඛාරං පසංසිඤ්ඤාමිති සිකඛති."

[ම. නි. 1/134]

4. "ඕළාරික වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාර බමීය ශාන්ත වන සේ ආශ්වාස වාතය ඇතුළුව ගන්නෙමිසි හික්මෙයි.

ඕළාරික වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාර බමීය ශාන්ත වන සේ ප්‍රශ්වාස වාතය පිට කරන්නෙමිසි හික්මෙයි.. "

[ම. නි. 1/135]

පින්වත් ශෝචනවරය, ඔබ හිඳගන්නා වාරයක්, වාරයක් පාසා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහිම සතිය අඩණයි වනසේ පවත්වන්න. සතිය අඩණයි වූ පසු එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස, දිග-කෙටි බව, ශීඝ්‍රව හා සෙමින් සිදුවන බව වැටහීම පිණිස දිගටම උත්සාහවත් වෙන්න. භාවනා සිත එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණෙහි දීර්ඝ-කෙටි බව තහවුරු වන ලෙසට ශාන්තව සම්පව පිහිටි විට එම ආනාපාන අරමුණ දීර්ඝ විට ද, මුල-මැද-අග ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස දිගටම උත්සාහ කරන්න. හුස්ම කෙටි වූ විට ද මුල, මැද, අග, සියලුම ප්‍රකටව දැනගනු පිණිස දිගටම උත්සාහ කරන්න. මෙසේ උත්සුක වෙද්දී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ හැපීම ප්‍රකට වන ස්ථානයේ සිට ඇතුළතට ද, පිටතට ද ආශ්වාසය හා ප්‍රශ්වාසය අනුගමනය නොකරන්න. හැපීම ප්‍රකටවන ස්ථානයේම සිත රඳවාගෙන භාවනා කරන්න. මෙසේ මුල, මැද, අග සියලුම ප්‍රකටව දැනගත හැකිවනු පිණිස උත්සාහ කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ පැයක්-දෙකක් පමණ හිඳගන්නා වාරයක් වාරයක් පාසා ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස පිහිටන විට, එම ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය සිඤ්ඤාමි-සුච්ච වේවායි කැමති වෙමින් මුල, මැද, අග සියලුම ප්‍රකට වන සේ දිගට උත්සාහ

කරන්න. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ආයාසයෙන් සිගුම් කිරීම, සුමට කිරීම නොකළ යුතු, එසේ කළහොත් සමාධිත කැඩී-බිඳී යා හැකිය.

"ඔළාරිකොළාරිකෙ කාය-සංඛාරෙ පසසමෙතමිති ආහොග-සමනනානාර මනසිකාර-පච්චෙකඛණා"... [වි. ම. 203]

ඕළාරික-ඕළාරික වන්නා වූ කාය සංස්කාර නම් වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල ඇතුළු කිරීම-පිට කිරීම ආන්න වේවා යි.

1. පුර්වයෙන් සැලකීම (ආහොග)
2. සිත නැවත-නැවතත් සමාධිගත කිරීම (සමන්තාභාර)
3. සිත යෙදීම (මනසිකාරය)
4. විමසුම (ප්‍රත්‍යවේක්ෂාව = විමසාව)

යන මේ අභිප්‍රායන් හතර යෙදී ඇත්තේ නම් ප්‍රමාණවත්ය. ආනාපානස ආයාසයෙන් සිගුම් කිරීමට කටයුතු කිරීමෙන්, සමාධිත කැඩී-බිඳී යනවාටත් වඩා සිත දු වෙහෙසට පත්වන්නේය. ශෝභිතා දු වෙහෙසට පත්වන්නේය. එහිසා ආනාපානස සිගුම් විය යුතු, ආන්න විය යුතු යන අභිප්‍රාය පමණක් ඇතිව ස්වාභාවික ක්‍රමයට දිගටම හුස්ම ගන්න. මෙසේ භාවනා කිරීමෙන් සමාධිත ශක්තිමත් වීමෙන් ආනාපාන හුස්ම රැල්ල ක්‍රමයෙන් සිගුම් විය හැකිය. මේ සිගුම් හුස්ම රැල්ල සමග භාවනා සිත වඩා-වඩාත් ආන්න වන ලෙසට, අරමුණට සමීපවන ලෙසට ශක්තිමත් සතිසකින් සමාධිමත් ලෙස භාවනා කරන්න. මේ මට්ටමට සිගුම් වූ හුස්ම රැල්ල පරිශ්‍රම කළ හැකි ඉතා ශක්තිමත් සතිසත්, සිගුම් හුස්ම රැල්ල ප්‍රකට ලෙස දැන හැකි ඉතා ශක්තිමත් ප්‍රඥාවන් විශේෂයෙන් අවශ්‍යයි.

මෙලෙස උත්සාහ කරද්දී වරින්වර ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අප්‍රකට විය හැකිය. හුස්ම රැල්ල සොයතත් නොදැනී යා හැකිය. එවිට මුලින් හැපීම දැනුණු තැන සිත රඳවා ගෙන දිගටම ආනාපානස කරන්නෙමි යි සිතට ගෙන දිගටම නිරීක්ෂණය කරන්න. තමාගේ සති-සමීපපද්ධතිය ශක්තිමත් නොවන නිසා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස නොවැටෙන්නේය යැයි සලකා මුලින් හැපීම ප්‍රකට වූ තැනම හිත තබා භාවනා කරන්න. ශෝභාවචරයන්ගේ මෙවැනි අවස්ථා පිළිබඳව බුදුරජාණන් වහන්සේ පහත සඳහන් ලෙසට වදාළ සේක.

“නාභං භික්ඛවෙ මුට්ඨස්සභිස්ස අසමපජානස්ස ආනාපානසති-
සමාධිභාවනං වදාමි”. [සං. නි. 5-ii/130]

“මහණෙනි, මම ආනාපාන ය පරිග්‍රහ කළ හැකි සතිය නැත්තා වූ, සතිය දුර්වල වූ, ආනාපාන ප්‍රකටවම දැනගත හැකි වූ වටහාගත හැකි වූ සම්පූර්ණ කැපණය නැති පුද්ගලයාට ආනාපානසති සමාධි භාවනාව නොවිදාරන්නෙමි.” [සං. නි. 5-ii/130]

සිහි-නුවණින් පිරිපුන් පුද්ගලයාටම පමණක් ඕනෑම කමටහතක් සාර්ථක වන්නේය. මෙම ආනාපාන කර්මස්ථානය හැර අනිත් කර්මස්ථානයක් ඉදිරිපත් කරගෙන භාවනා කරන ශෝභාවට පුද්ගලයාට තමාගේ කමටහන් අරමුණ සමාධිය ශක්තිමත් වෙන තරමට වඩාත් ප්‍රකට වන්නේය. එහෙත් මේ ආනාපාන කමටහන වනාහි ඒ අතින් දුෂ්කර එකකි. ඉතා දුකසේ වැඩිය යුතු භාවනාවක් ද වේ. මහා පුරිස යන ගෞරව නාමය ලබාගන්නා වූ.

1. සම්මා සම්බුද්ධ,
2. පච්චේක බුද්ධ,
3. බුද්ධ පුත්‍ර නම් වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවක,
යන මේ උතුමන් වහන්සේලාට නම් මේ ආනාපාන සීත යොදන ගොවට සථානය වන්නේය; නිරර්ථක නොවන්නේය. මෙය භීත-දුර්වල පුද්ගලයාට පහසු කර්මස්ථානයක් නොවන්නේය.

මෙතෙක් සඳහන් කළ කරුණු අනුව ආනාපානය වඩාත්. ඉහත කරුණු අනුව මෙතෙක් මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේ නම් ආනාපාන අරමුණ ශාන්ත ද වන්නේය. සුබුම ද වන්නේය. එනිසා මෙයට බලවත් සතියක් ද ප්‍රඥාවක් ද අවශ්‍ය වන්නේමය.

[වි. ම. 210]

ආනාපාන නිමිත්ත පහළවීම

ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස ඉතාමත් සියුම් (සුබුමතර) වීම නිසා අප්‍රකට වී ගිය අවස්ථාවේ මුලින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයේ හැපීම ප්‍රකටව දැනුණු නාසිකාග්‍රයෙහි නැතිනම් උඩු තොලෙහි භාවනා සීත ශාන්ත ලෙස තබාගෙන භාවනා කරගෙන යන අවස්ථාවේ සියුම් වූ හුස්ම රැළල නැවත දැකිය හැකිය.

සති-සම්පජ්ඣක ජායා ශක්තිය වැඩුණු අවස්ථාවට මෙසේ නැවත පත්විය හැකිය. මෙසේ සුදුමතර වූ හුස්ම රැල්ල මත භාවනා සිත ශාන්තව සම්පව අනුගමනය කරන අවස්ථාවේ සමාධිය ශක්තිමත් වූ විට නිමිත්ත මතු විය හැකිය. මෙය වනාහි බහුලව සිදුවිය හැකි ක්‍රමයයි.

පටිසම්භිදා මගේ පාලයෙහි [ප. ම. 1/335 හා ප. අ. 351] දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් භාවනා කරන කොටසෙහි ද නිමිත්ත පහළ විය හැකි බව දක්වා ඇත. අතීතයෙහි පටිග්‍රහ කිරීම් වශයෙන් පාරම් ශක්තිය සම්පූර්ණව ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට, මේ දීර්ඝ-කෙටි ලෙස පවතින තත්වයේදී ද ආනාපානයේ මුල-මැද-අග යන සියල්ල ප්‍රකටව දැනගැනීම සඳහා භාවනා වඩන අවස්ථාවේදී ද, ආනාපාන හුස්ම රැල්ල සිඳුම් වන ලෙස පුහුණු කරන තත්වයේදී ද යන මේ (දීඝ, රස්ස, සබ්බිකාය, පස්සම්භය) වාර සතර තුළදීම නිමිති පහළ විය හැකිය.

සමහර ශෝභිතට ආලෝකය ප්‍රථමයෙන් පහළවිය හැකිය. සමහර ශෝභිතට ප්‍රථමයෙන් නිමිත්ත පහළවිය හැකිය. එහෙත් ආලෝකයට අවධානය යොමු නොකළ යුතුය. ප්‍රකෘති වූ ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලට පමණක් අධ්‍යක්ෂ සතිය යොමුකොට භාවනා කරන්න. නිමිත්ත පහළ වන අවස්ථාවේ ළදරු නිමිත්ත තහවුරු නැති ස්වභාවයක පවතින නිසා නිමිත්තට අවධානය (මනසිකාරය) යොමු නොකොට ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල අනුව පමණක් මනසිකාරය පවත්වන්න.

ඉදින් දීර්ඝ-කෙටි වශයෙන් මෙතෙහි කරන විට නිමිත්ත පහළ වූණි නම් එයට අවධානය යොමු නොකොට, සබ්බිකාය පටිසංවේදය (= ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි මුල, මැද, අග, යන සියල්ලෙහි ප්‍රකටව වැටහීම) පිණිස ද, පස්සම්භය (=ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි සිඳුම් බව-ශාන්ත බව-නිවී යාම,) පිණිස ද දිගට පුහුණු කරන්න. මේ අවස්ථාවේ නිමිත්ත ද ටිකෙන් ටික තහවුරු විය හැකිය.

ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ලෙහි මුල, මැද, අග යන සියල්ල ප්‍රකටව වැටහෙනු පිණිස පුහුණු කරන අවස්ථාවට පැමිණි විට නිමිත්ත පහළ වී නම් එම නිමිත්ත නොබලා ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැල්ල සිඳුම් වන තෙක් පුහුණු කරන්න. සිඳුම් බවට පත් හුස්ම රැල්ල මත භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සම්ප ලෙස තැබිය හැකිවීම අනුව හුස්ම රැල්ල ද නිමිත්ත ද සමානව වෙත් කළ නොහැකි ලෙස පහළ වූ අවස්ථාවේ මේ සමාධිය වඩා තහවුරු වන ලෙසට දිගටම වඩන්න.

ඉදින් ඉහත පැහැදිලි කළ අයුරින්

- 1. දීඝ = දීර්ඝ
- 2. රස්ස = කෙටි
- 3. සබ්බකාය = මුල, මැද, අග, යන සියල්ල
- 4. පස්සමිභය = සියල්ල සුබ්බම වන ලෙස,

සුබ්බමතර වන ලෙස හික්මීම

යන මේ අවස්ථා හතර ක්‍රමානුකූලව එක් අවස්ථාවෙන් අනෙක් අවස්ථාවට භාවනා කරන්නේ නම් පස්සමිභය අවස්ථාවට පැමිණී විටම නිමිත්ත පහළවීම වන්නේය. පටන් ගැනීමේ අවස්ථාවේදී මේ නිමිත්තෙහි තහවුරු නැති ස්වභාවය ඇති නිසා නිමිත්ත වෙත අවධානය යොමු නොකොට ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ල වෙතට අවධානය යොමු කරන්න. හුස්ම රැල්ලේ නිමිත්තත් වෙන් කළ නොහැකි ලෙස පහළ වූ විට හුස්ම රැල්ල යනු නිමිත්තය, නිමිත්ත යනු හුස්ම රැල්ලය යන වැටහීම් මට්ටමේදී නියම වූ ක්‍රමානුකූල තරවයට පත්වීම වන්නේය. ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ල අරමුණු කළ විට නිමිත්ත ද අරමුණු කළා වන්නේය. නිමිත්ත අරමුණු කළ කල්හි හුස්ම රැල්ල ද අරමුණු කළා වන්නේය. මෙසේ සිදුවන විට ක්‍රමය නිවැරදි බවට පත්වූණා වන්නේය.

දුෂ්කරතා

සමහර ශෝභාවචර පුද්ගලයන්ට හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත වෙන් කළ නොහැකි යේ නොවී හුස්ම රැල්ල එකක්-නිමිත්ත එකක් වශයෙන් වෙන්-වෙන්ව ලැබිය හැකිය. නිමිත්ත නාසිකාග්‍රයේ සිට විශතක්-අභියක් තරම් දුරින් පහළ විය හැකිය; අහල් එකක් දෙකක් ඇතින් ද පහළ විය හැකිය. විවිධ දුර ප්‍රමාණවලින්-විවිධ සටහන්වලින් හා විවිධ වර්ණවලින් ද නිමිති පහළවිය හැකිය. ඉහත විස්තර කරන්නට යෙදුන *විඤ්ඤි මාරුත* අටුවාවෙහි සඳහන් දේ අමතක නොකළ යුතු.

"ප්‍රධානප්‍රවේධාකාසෙ පන සතිං ධපෙභවා භාවෙනතසෙව භාවනා සමපජජති." [වි. ම. 206]

ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ලෙහි හැපීම ප්‍රකට විය හැකි නාසිකාග්‍රය හෝ උඩු තොල මත හෝ යන දෙතැන අතරින් හුස්ම රැල්ල හැපීම ප්‍රකටව දැනෙන තැන

ආනාපාන පරිග්‍රහ කළ හැකි සතිය පිහිටුවා ආනාපාන කමටහන වඩන පුද්ගලයන්ගේ සත්තානුසාරී තුළ ආනාපානසති සමාධි භාවනාව සම්පූර්ණ භාවයට පත්වෙයි.

[වී. ම. 206]

මේ අවස්ථාවේදී ද මේ අනුශාසනාව අමතක නොකළ යුතු

වෙනත් විදියකට කියතහොත් මේ නිමිත්තෙහි වර්ණය වශයෙන් ද අවධානය යොමු නොකළ යුතු.

මෙසේ නිමිත්ත ඇත්ව පිහිටන අවස්ථාවේදී නිමිත්තට අවධානය යොමු නොකොට, ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ල හැපෙන තැන වශයෙන් නාසිකාග්‍රය හෝ උඩු තොල යන මේ දෙකෙන් එක තැනක සිත පිහිටුවාගෙන ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ල අනුව භාවනා කරන්න. ක්‍රමයෙන් සමාධිය ශක්තිමත් වූ අවස්ථාවේදී නාසිකාග්‍රයේ හෝ උඩු තොල මත හෝ තහවුරු වන ලෙස සිත පිහිටුවා භාවනා කිරීමෙන් නිමිත්ත ළංචී තහවුරු වනු ඇත. නිමිත්ත හා ආශවාස-ප්‍රශවාස රැල්ල වෙන් කළ නොහැකි ලෙස ඒකාබද්ධ වූ අවස්ථාවේදී භාවනා ක්‍රමය නිවැරදි බවට පත් වන්නේය.

වැළකිය යුතු

"අටානෙත තං නිමිත්තං නෙව වණ්ණතො මනසිකාතඛං, න ලක්ඛණතො පච්චචෙක්ඛිතඛං." [වී. ම. 211]

"යෝගාවචරයා විසින් එම නිමිත්ත වණී වශයෙන් මෙනෙහි නොකළ යුතුය, ලක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නොකළ යුතුය"

ආනාපාන කර්මස්ථානයෙහි පරිකමිම නිමිත්ත, උග්ගත නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත යැයි නිමිති ආකාර තුනක් ඇත්තේය.

1. පරිකමිම නිමිත්ත

ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශවාසය ද පරිකමිම නිමිත්ත යැයි හැඳින්වේ. ආනාපාන කර්මස්ථානය ප්‍රථම වතුෂ්කයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති ලෙසම ක්‍රමානුකූලව උත්සාහ කිරීම නිසා සමාධිය බලවත් වූ කලෙහි භාවනා ශක්තිය හේතුවෙන් පහළ වන දුමක් වැනි වූ බොද වූ ආනාපාන නිමිත්ත ද පරිකමිම නිමිත්ත නම් වේ.

2. උග්ගහ නිමිත්ත

භාවනා ශක්තිය හේතුවෙන්ම පහළ වන පුළුන් කැටියක් මෙන් වූ තනි සුදු වූ ආනාපාන නිමිත්ත උග්ගහ නිමිත්ත නම් වේ. (මෙය සාමාන්‍ය ක්‍රමය ලෙස හිත තබා ගන්න. අභිකුත් වණියත් ද පහළවීමට ඉඩ ඇත්තේය)

3. පටිභාග නිමිත්ත

භාවනාවේ ශක්තිය නිසාම මතු වී ආ ඉරබටු තරුව සේ දීප්තිමත් ආලෝකමත් ආනාපාන නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්ත නම් වේ. (මෙයද සාමාන්‍ය ආකාරය බව සිත්හි තබා ගන්න).

i. ආනාපාන කර්මස්ථානයට අනුව භාවනා වැඩිමේදී දුමක් වැනි වණි ඇති බොදු වූ පටිකර්ම නිමිත්ත හෝ සුදුපාට උග්ගහ නිමිත්ත හෝ කාන්තිමත් පටිභාග නිමිත්ත හෝ පහළ වූ අවස්ථාවේදී එම නිමිත්තේ වණිය මනසිකාරයට නැංවිය යුතු නොවේ. මේ නිමිති වණිය මනසිකාරයෙන් වණි කසියා පැත්තට සිත ඇදී යනු ඇත. එසේ නමුත් නියම වණි කසියාය ද එලෙස නොලැබිය හැක. වණි කසියා ලෙස වැඩිය හැකි නිමිති අතරට ආනාපාන නිමිත්ත ඇතුළත් නොවේ.

ii. තද බව, රළු බව, බර බව, මෘදු බව, සිහිඳු බව, සැහැල්ලු බව පඨවී ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය.
වැඟිරෙන බව, පිඬු කරන බව, ආපෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය.
උණුසුම් බව, සිසිල් බව, තේජෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය.
තල්ලු වීම, ආධාර වීම, වායෝ ධාතුවේ ස්වභාව ලක්ෂණයෝය.

මෙසේ මේ සතර මහා භූතයන්ගේ ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ ඇත. යෝගාවචරයා ප්‍රකෘති ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස අරමුණ වැඩිමෙන් ලැබෙන පටිකම්ම නිමිත්ත, උග්ගහ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත යන එම නිමිති සියල්ල ස්වභාව ලක්ෂණ වශයෙන් මනසිකාරයට නොනැංවිය යුතුය. මේ ආනාපාන නිමිති සියල්ලෙහි පිහිටා ඇති මහා භූත සතර ස්වභාව ලක්ෂණයන්ට අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු නොවේ. එසේ මනසිකාරය පැවැත්වුවහොත් ධාතු කර්මස්ථානයට වැටෙන්නේය. එය ආනාපාන සති භාවනාව නොවන්නේය. ධාතු කර්මස්ථාන භාවනාවට අනුව වුව ද ආනාපානයේ ඇති සතර මහා භූත පමණක් මනසිකාරයට නැංවීම ප්‍රමාණවත් නැත.

ධාතු කර්මස්ථාන සංකීර්ණ ක්‍රමය අනුව භාවිතා කරන විට, මුළු ශරීරයම සමස්තයක් ලෙස ගෙන එහි සතර මභා භූතයන්ගේ ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් මතසිකාරයට නැංවිය යුතු වන්නේය. ධාතු කර්මස්ථානයේ විස්තාර ක්‍රමයේදී දෙතිස් කොටස් තුළ කොටස් එකක් පාසා සතර මභා භූතයන්ගේ ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් මතසිකාරයට නැංවිය යුතුවේ.

iii. අතිත්‍ය ලක්‍ෂණය, දුඃඛ ලක්‍ෂණය, අනාත්ම ලක්‍ෂණය යන ත්‍රිලක්‍ෂණය, දුඃඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධයෙන් සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණ නම් වේ. යෝගාවච්චරයා ප්‍රකෘති වූ ආශවාස-ප්‍රශ්වාසයේ ඇතුළත් වූ එම ආනාපාන නිමිති සියල්ල සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණ වශයෙන් ද මතසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. අතිත්‍ය, දුඃඛ, අනාත්ම යන ත්‍රිලක්‍ෂණය ප්‍රකට කරන විපස්සනාවට අනුව එකින-එක මෙනෙහි නොකළ යුතු, භාවිතා නොකළ යුතු හේතුව කුමක්ද යත්: විපස්සනාව යනු දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයන්හි ඇති ත්‍රිලක්‍ෂණ එකිනෙක මතසිකාරයට නැංවීමේ කර්තව්‍යයකි. ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශ්වාස අනුව පහළවන ආනාපාන නිමිති සියල්ල සමූහ පඤ්ඤත්ති, සන්නිත පඤ්ඤත්ති යනාදී වූ විසඳු නොවූ පඤ්ඤත්ති ඝන ය. පඤ්ඤත්ති ධර්මයන් කුමක් වුවත් ඒවා විපස්සනා ඤාණයන්ට ගොදුරු-අරමුණු නොවේ. මෙහිසා මේ නිමිති සම්බන්ධව සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණයට අවධානය යොමු නොකළ යුතු.

මෙහිසා ප්‍රකෘති ආශවාස- ප්‍රශ්වාසය අරමුණු කොට, ආශවාස ඇතිවීම අතිත්‍යය ශැයීද, ප්‍රශ්වාස ඇතිවීම අතිත්‍යය ශැයීද, භාවනා කරන්නා බුද්ධි දේශනාවට පිටුපා සිටින්නකු සේය.

“අසාස-පසාසා විතත-සමුට්ඨානාව” [වි. ම. 260]

“විතතපෙ අසාස-පසාසා-කොට්ඨාසෙපි ඔපට්ඨමකං වෙච සද්දො
වාති නව” [වි. ම. 442]

“.....ආශවාස - ප්‍රශ්වාස විතත සමුට්ඨාන වෙයි..... විතතප ආශවාස
- ප්‍රශ්වාස කොට්ඨාසයන්හි ද ඕපාව අවචෙති කොටගත් අභටකය හා ශැයීදය
දැයි (රූප) නවයක් වෙයි.....”

පින්වත් ශෝභාවචරය, ධාතු කර්මස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය සාර්ථකව භාවනා කිරීමට හැකි වූ විට, සිත අනුව වන්නා වූ ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශවාස කොට්ඨාශයන්හි මහා භූත සතර, ඤාණයෙන් විසඳව දැකින තෙක් අවධානය ගොමු කොට බලන්න. සමාධිය සම්පූර්ණ වී තහවුරු වූ විට රූප කලාප කුඩා කොටස් හමුවීමට-දැකීමට ඉඩ ඇත. එවා ඤාණයෙන් විමුහ කොට ධාතු, මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, රූප කලාප එක-එකක් තුළ පරිච්ඡේද, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ, ව්‍යාණ, ගන්ධ, රස, ඝ්‍රීත, සද්ද යන නවාකාර රූප ධර්මයන් ඤාණයෙන් විසඳව දැක ගත හැකි වන්නේය. මෙම නවාකාර රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා වැඩීමට සුදුසු පරමාර්ථ රූප ධර්මයෝ වෙති. මේවා විසඳ නොකරගෙන, ඤාණයෙන් වෙන්කොට නොගෙන, නොදැන, නොදැක ප්‍රකෘති ආශවාස-ප්‍රශවාසයේ අඩංගු ආනාපාන නිමිති ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා වඩන්නේ නම් එය නියම විපස්සනාවක් නොවන්නේ ශැඬි සලකාගත යුතුය.

නිමිත්ත සමඟ ක්‍රීඩා නොකළ යුතු

"හෙසු හි ආනාපාන-නිමිතං තාව වඩ්ඛියතො වාතරාසියෙව වඩ්ඛිති, ඔකාසෙන ව පටිවපින්නං. ඉති සාදිනවන්තා ඔකාසෙන ව පටිවපින්නන්තා න වඩේතඛං" [වි. ම. 83]

මේ කර්මස්ථානයන් අතරින් ආනාපාන නිමිත්ත වනාහී වැඩිම සඳහා කටයුතු කරන විට වාත සමූහ-වාතරාසී ම වැඩිම වෙයි. ආනාපාන කමටහන ආශවාස-ප්‍රශවාස හැපීම් ප්‍රකට වන තැන සිහිය පිහිටුවා භාවනා කළ යුතු ශැඬි ඒ ආනාපාන කර්මස්ථානයට ස්ථානය සම්මත කරන ලදී. මෙහිසා වාතරාසී වැඩිම නම් වූ වරද ඇති බැවින් ද, හැපීම ප්‍රකට වන තැන ස්ථිර ලෙස සම්මත කරන ලද බැවින් ද, ආනාපාන නිමිත්ත වැඩිම පීණීස කටයුතු නොකළ යුතු. [වි. ම. 83]

මේ උපදෙස් මාලාව සැලකිල්ලෙන් උතුම් කොට සලකා අනුගමනය කළයුතු වන්නේය. එනිසා පින්වත් ශෝභාවචරය, ඔබ එම ආනාපාන නිමිත්ත විශාල වනු පීණීස, කුඩා වනු පීණීස, දීර්ඝ වනු පීණීස, කෙටි වනු පීණීස, ඇත් වනු පීණීස, ළං වනු පීණීස, සුදු වනු පීණීස, කහ වනු පීණීස, රතු වනු පීණීස, තිල් වනු පීණීස, ආදී වශයෙන් උත්සාහ නොකළ යුතු, එලෙස උත්සාහ කළහොත් ඔබ ප්‍රාර්ථනා කරන ආනාපාන

ධනාත්‍යය ප්‍රකාශය නොහැකිවේ. විශ්වාස නොකරන්නේ නම් ස්වකීය අත්දැකීම් මත උත්සාහ කොට බලන්නවා! එවිට මෙය ඔබටම ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් දැනගත හැකිවේවි.

නිමිති විවිධ වර්ග

මෙම ආනාපාන නිමිත්ත වනාහි සියලු ශෝභාවචරයන්ටම එක හා සමාන නොවේ. සමහර ශෝභාවචරයන්ට සුව පහසු ඇතිව.

1. ඉඹුල් පුළුන් මෙන් (උග්‍රගත නිමිත්ත) ද
 2. කපු පුළුන් මෙන් (උග්‍රගත නිමිත්ත) ද
 3. වාත ධාරාවක් මෙන් (උග්‍රගත නිමිත්ත) ද
 4. උදා තරුව මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 5. මිණිකැට මෙන් (පටිභාග නිමිත්ත) ද
 6. මුතු ඇටයක් මෙන් (පටිභාග නිමිත්ත) ද
- සමහර ශෝභීන්ට ගොරෝසු දුෂ්කර ස්පර්ශ ඇතිව
7. කපු ඇටයක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 8. හරවත් ලී හුලක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද ප්‍රකට විය හැකිය. සමහර අයට
 9. දික්ව පටුකොට ගෙතු හුයක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 10. මල් දමක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 11. ධූම සිඛාවක් (දුම් සිඵවක්) මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 12. පැතිරී ගිය මකුළු දැලක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 13. පැතිරී ගිය වළාභක පටලයක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 14. නෙළුම් මලක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 15. රට වකුයක් මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 16. වරද මනඛලය මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද
 17. සූර්‍ය මනඛලය මෙන් (උග්‍රගත-පටිභාග නිමිත්ත) ද මතු වී ප්‍රකට විය හැකිය.

[වි. ම. 210]

“එවං එකමෙව කමටධානං සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාති. සඤ්ඤාඡං හි එතං, සඤ්ඤා-නිදානං සඤ්ඤා-පහවං. තස්මා සඤ්ඤා-නානතාය නානතො උපට්ඨාතිති වෙදිතබ්බො.” [වි. ම. 210]

“සඤ්ඤා-නානතායාති නිමිතතූපට්ඨානතො පුබ්බෙව පචත්ත-සඤ්ඤාංන නානාවිධභාවතො.” [මහා වී. (සී) 1/273]

එ පරිද්දෙන් නිමිතත වැටහීමට කලින් පුළුභාගයේ පැවති සඤ්ඤාවන්ගේ නානා භාවය නිසා එකම වූ කමටහනින් පුද්ගලයාගෙන් පුද්ගලයාට ද වෙලාවෙන් වෙලාවට ද විවිධ නිමිති පහළ විය හැක්කේය. ඝත්තයකි! මේ ආනාපාන නිමිතත ආනාපානසති සමාධි භාවනා සඤ්ඤාවෙන් උපදීයි. (භාවනා සඤ්ඤාවෙන් සලකුණු ගැනීමේ ද තුලනය කිරීමේ ද සීදුවේ) භාවනා සඤ්ඤාව නිදානය කොට ද, ප්‍රභව කොට ද ඇත්තේය. එම නිසා භාවනා සඤ්ඤාවන්හි නානා භාවය හේතුවෙන් විවිධාකාරයෙන් නිමිති ප්‍රකට වේ. [වි. ම. 210; මහා වී. (සී)1/273]

ආනාපානසති සමාධි භාවනාව පරිණත වූ විට නිමිතත පහළ වීමට පෙර ශෝභාවචරයාගේ සන්තානය තුළ නිමිතත සම්බන්ධව කලින් ඇසීමෙන් වේවා, පොත පතින් කියවීමෙන් හෝ වේවා, නිමිතත මෙකාකාර ශැඬි නිමිතත සම්බන්ධව විවිධ අදහස්-සටහන්-සඤ්ඤාවන් වරින් වර පහළවිය හැකිය. මේ සඤ්ඤාවන්හි විවිධ භාවය නිසා විවිධ වර්ගයේ නිමිති, විවිධ වර්ගයේ රූප සටහන්, විවිධ වර්ගයේ වර්ණ පහළවීමට ඉඩ ඇත. නිමිතත පහළ වීමෙන් පසු ද භාවනා සඤ්ඤාව නැවත වෙනස්වීමෙන් නිමිතිවල සටහන්, වර්ණ වෙනස්වීම සීදුවේ. මෙසේ පෙරළී රාශියක් සීදුවන්නේ නම් ධනාන සමාධිසට පැමිණීමේදී දුෂ්කරතා බොහෝ විය හැකිය.

මේ නිසා ශෝභාවචර ඔබ නිමිතත හා සම්බන්ධ සඤ්ඤාවන් අඩුවන ලෙසට උත්සාහවත් වෙන්න. නාසිකාග්‍රහයට හෝ උඩුතොලට හෝ අවධානය තබා නිමිතත මත පමණක් සිත ශාන්තව සම්පව පිහිටන ලෙස උත්සාහ කරන්න. ජලය පිරි වීදුරු බඳුනකට දැමූ මැණිකක්, මුතු ඇටයක් මෙන් නාසිකාග්‍රහයේ හෝ උඩුතොල මත හෝ ළංච පිහිටි නිමිතත මත භාවනා සිත අලවා තබා, එම නිමිතත මත පමණක් සාවධානව තහවුරු ලෙස සිත තබාගෙන මනසිකාරය පවත්වන්න. පැයක්-දෙකක් යන ලෙසට ශාන්තව සම්පව පිහිටා සිටින ලෙසට උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්න.

උර්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත

සාමාන්‍යයෙන් පුළුන් කුටීරියක් මෙන් ඉතා සුදු පාටට පෙනෙන නිමිත්ත උර්ගහ නිමිත්තය. මෙය පැහැදිලි නැත. ඉතාමත් සුදු පාට ඇති විට උදා තරුව-ඉරබටු තරුව සේ කාන්තිමත්ව-ප්‍රභාස්වරව, වීදුරු කුටීරියක් සේ-මැණික් කැටයක් සේ ඉතා පැහැදිලි වූ නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්ත වේ. මැණික් කැටයක් සේ ප්‍රකටවන විට, අපැහැදිලි මැණික් කැටයක් සේ පහළවෙන නිමිත්ත උර්ගහ නිමිත්තය. ඉතා පැහැදිලි මැණික් සේ පහළ වනුයේ පටිභාග නිමිත්තය. ඉතිරි වූ වර්ණ සම්බන්ධයෙන් ද මේ ක්‍රමයටම අවබෝධ කරගත යුතුය.

ඉහත සඳහන් විවිධ නිමිති තුළ එකොළොස් වැන්න (11) ලෙස දක්වා ඇත්තේ බුම සිඛාවක්-දුම් සිළුවක් වැනි වූ නිමිත්තයි. මෙහි දුර්වර්ණ බුම සිඛාවක් වශයෙන් ඇත්තේ පරිකරම නිමිත්තයි. පුළුන් කැටියක් ලෙසට සුදු සුදු දුම් සිළුවක් වැනිව පහළවනුයේ උර්ගහ නිමිත්තය. දීප්තිමත් සුදු පාට නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්තය.

ඇත් දළයක සටහන් ඇතිව නාසිකාග්‍රයේ පටන් පිටට පේළියට සමූහ වශයෙන් නිමිති පහළවන විට එම නිමිති පසුපස සිත නොයවා නාසිකාව අගම ඉතා සම්පව පිහිටි නිමිත්තට සම්පව බැසගන්නා ලෙසට සිත පිහිටුවන්න. මෙයට අවධානය යොමුකොට නිරීක්ෂණය කරන්න. ඇතුළතට ගලන වාත ධාරාව අනුගමනය නොකරමින් නාසිකාග්‍රයට සම්පව පිහිටා ඇති නිමිත්ත මත පමණක් සිත පිහිටුවන්න. නිමිත්ත සම්බන්ධව දැනගත යුතු සියලුම දැනගැනුමට ලැබෙනු ඇත. එහෙත් නාසිකාව සම්පයේ පිහිටා ඇති නිමිත්තෙහි පමණක් භාවනා සිත ගල්වා තැබූ සේ තබා ගැනුම වැදගත්ය. එහිම භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් ලෙසට, හිඳගන්නා වාරයක් පාසා ශාන්තව සම්පව පිහිටන විට නිමිත්ත ද ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් පැහැදිලි බවට හා ප්‍රභාස්වර බවට පත්වනු ඇත. විශේෂයෙන් ප්‍රභාස්වර නිමිත්ත පටිභාග නිමිත්තය. මෙසේ පටිභාග නිමිත්ත ප්‍රකට වීමේ පටන් එම යෝග්‍යවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ නිවරණ දැරුවත්තේය. නිවරණවලින් බැහැරව සිත තැන්පත් වන්නේය. ආනාපාන සතිය ද එම පටිභාග අරමුණේම යෙදී යොමුවී පවතින අතරම සම්පව පිහිටා සිටී. භාවනා සිත උපචාර සමාධිය මගින් ආනාපාන පටිභාග අරමුණෙහි මනාව පිහිටයි.

[වි. ම. 211]

එම අවස්ථාවේදී යෝග්‍යවචරයා නිමිත්තෙහි කපු පුළුන් සේ, උදා තරුව සේ, ප්‍රකට වූ සුදු වර්ණය අනුව සිත නොයෙදිය යුතුය, අවධානය යොමු නොකළ යුතුය. ස්වභාව ලක්ෂණ, සාමාන්‍ය ලක්ෂණ අනුව ද සිත නොයෙදිය යුතුයි. [වි. ම. .211]

සැලකිය යුතු

උත්සහ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත වශයෙන් තහවුරු වී හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත එකක් සේ පැමිණ එම නිමිත්ත මත සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටීමට උත්සාහ කළයුතු අවස්ථාවේ වරෙක නිමිත්ත බලමින් ද වරෙක හුස්ම රැල්ල බලමින් ද භාවනා නොකළ යුතුය. ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ල කිසිසේත්ම නොබලා ආනාපාන නිමිත්තටම සිත යොමුකරවන්න. ඉදින් නිමිත්ත නොපෙනී නැතිවී ගියේ නම් එහිදී ආශවාස-ප්‍රශවාස හුස්ම රැල්ලට හිත යොමා භාවනා කරන්න. නැවත පටිභාග නිමිත්ත පහළ වී ආවේ නම් නිමිත්ත තහවුරු වූ විට නිමිත්තට පමණක්ම සිත යොදා දිගට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමෙන් නිමිත්ත ද තහවුරු වී ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් උපචාර සමාධිය පහළ වන්නේය. හුස්ම රැල්ල හා නිමිත්ත යන දෙකම අනුව සම අවධානය යොමුකරමින් භාවනා කළහොත් සමාධිය මුවහත්-තිගුණු නොවී පවතිනු ඇත. දුර්වලව වැටීමට ද ඉඩ ඇත. මේ ගැන සැලකිලිමත් වන්න.

ඇත්ත වශයෙන්ම චක්‍රවර්ති රජ කුමරකු පිළිසිඳගත් රාජ මහේසිකාවක තම චක්‍රවර්ති දරුගැබ රකින්නා සේ, පළිඟු කරඬුවක බහා තැබූ ස්වරණාභරණයක් නැති නොවන ලෙස රකින්නා සේ, ගොවියකු තම කිරිවදින ගොයම රකින්නා සේ එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ආරක්‍ෂා කරගන්න. මෙයටම බොහෝ චාරයක් නැවත නැවත අවධානය යොමු කරවන්න. මෙසේ අවධානය යොමු කොට එම උපචාර සමාධිය නැති නොවන ලෙසට සැලකිලිමත් වන්න. විරිය හා සමාධිය, සද්ධා හා පඤ්ඤා යන මේවා සමවන ලෙසට සතියෙන් ආරක්‍ෂා කොට පඤ්ච ඉපදිය බවේ සමබර වන සේ උත්සාහ කරන්න. මෙසේ උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්නේ නම් එම ආනාපාන පටිභාග නිමිති අරමුණ පාදක කොට චතුර්ථ ධ්‍යානය හෝ පඤ්චම ධ්‍යානය හෝ තෙක් වැඩිය හැකිය.

ඉපදිය බවේ පහ සමවන ලෙසට පුහුණු කිරීම

සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යැයි ඉපදිය බවේ පහකි. මේ වනාහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ චිත්ත ප්‍රවාහය නිර්වාණය වෙත ගෙන යන්නා වූ ශමථයානික මාගීය, විදුර්භතායානික මාගීය යන මාගී දෙකින් ම බාහිරව නොපෙරළී නියම තහවුරුවක්-ආරක්‍ෂාවක් ලබාදෙන්නා වූ බල පහකි. ඒ තුළින් සද්ධාව යනු ත්‍රිවිධ

රත්නය, කර්මය හා කර්ම ඵලය ආදී විශ්වාසය තැබිය යුතු වූ සද්ධෙය්‍ය වස්තූන් කෙරෙහි විශ්වාසයයි; පිළිගැනුමයි; ඇදහීමයි. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ බෝධි ඥාන සම්භාරය මත විශ්වාසය-ඇදහීම විශේෂයෙන් තිබිය යුතුය. බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිබඳව සැක මුසුව කල්පනා කරමින් නොපිළිගන්නා සුලු භාවය කිහිපාන විට ගෝභාවචර ඔබ භාවනාවෙන් පිරිහෙන්නෙය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මාර්ග-ඵල ඥාන, නිර්වාණය, පයඝාතය යන දස ධර්මය මත ද පූර්ණ පිළිගැනීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පයඝාතී ධර්මය භාවනාවට මග පෙන්වන ධර්මයකි. මේ ධර්මය මත ශුද්ධාව සම්පූර්ණ වීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස හුණුම ඔලල මත භාවනා කිරීමෙන් ධ්‍යාන ලැබිය යන මෙය සත්‍යයක්ද, නැද්ද? ප්‍රථම රොදුක් ලෙසට පහළවන උග්ගත නිමිත්ත හා අයිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිඟු කැට සේ ඉතා පැහැදිලිව පටිභග නිමිත්ත පහළවීම යන මෙය ඇත්තද, නැද්ද? යන ලෙසට භ්‍යන්වතුන් වහන්සේගේ ධර්ම නොපිළිගන්නා අශුද්ධාව බලවත් වීමෙන් ද අද කාලයේ ධ්‍යාන නොලැබිය හැකියැයි කාල විපත්ති ලෙසට සැලකීමෙන් ද ඔබගේ ශුද්ධාව පිරිහෙන්නෙය. මෙසේ දුර්වල වූ ශුද්ධාවට ඔබගේ සමඵ භාවනා සිත ශමඵභාවික මාර්ග මතින් පෙරළී හා නොදීම පිණිස තහවුරුවක්-ආරක්ෂාවක් කළ නොහැකි වන්නෙය.

"සමාධිකමමිකසා බලවත්පි සඤා වට්ටනි" [වි. ම. 96]

"(ආනාපාන කමටහන වැනි වූ සමාධි භාවනාවක් වඩන) සමාධිකමමික ගෝභාවචරයාහට ශුද්ධාව බලවත්වීම අවශ්‍යය."

ආනාපාන සමඵ භාවනා වැඩීමේදී "ඇතුල්වීම-පිටවීම" යැයි අවධානය යොමු කිරීම නිසා කෙසේ ධ්‍යානයක් ලැබේදැයි නොසිතන්න." **"අඤා සමමාසමුද්දොන චුත්ත-විධි ඉප්පිසානි"** - "සමමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් වදාරන ලද ක්‍රමය ඒ අග්‍රථිත්ම සපිරීමට ලැබේවා" යි අදහසෙන් ශුද්ධාව මුල් කරගෙන ආනාපාන භාවනාව කරන්න.

තව දුරටත්, ඇදහීමට සුදුසු සද්ධෙය්‍ය වස්තු නිරායාසයෙන් පිළිගැනීම ශුද්ධා අධිමෝක්ෂ ක්‍ෂත්‍යයයි. විශේෂයෙන් ආනාපාන භාවනාව ගැන නිරායාසයෙන් පිළිගන්නා ශුද්ධා අධිමෝක්ෂ ක්‍ෂත්‍යය ඉතා ප්‍රකට වීම නිසා ද , පසුකදිපදියේ අපිරිසිදුකම නිසා ද, විරිය, සති, සමාධි ඉපදියෙන් දුබල වීම නිසා ද ශුද්ධා ඉපදිය ඉතා බලවත්

වන්නේය. එවිට විරිය ඉපදියට තමා හා යෙදෙන චිත්ත-වෛතසික නම් වූ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ වෙතින් ඇද වැටී නොයාම පිණිස ඔසවා තැබීම නම් වන පශ්චාත් කාන්තය ද සති ඉපදියට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ ක්‍රමය තුළ ප්‍රකටව පහළ කරවීමේ උපටිඨාන කාන්තය ද පැවැත්විය නොහැකි වෙයි. සමාධි ඉපදියට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණෙන් බාහිර අරමුණු කරා සිත නොයනු පිණිස රකින්නා වූ අවික්ෂේප කාන්තය ද නොපැවැත්විය හැකිවේ. පසුදැනට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ විනිවිද දැකීම-දැකීම නම් දස්සන කාන්තය කිරීමට නොහැකි වෙයි. මේ නිසා පරමාර්ථ ධර්ම ස්වභාවය නුවණින් කල්පනා කිරීමෙන් ද ශුද්ධ ඉපදිය ශක්තිමත් කරන්නා වූ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි සමථ අරමුණට මතසිකාරය යොමු නොකිරීමෙන් ද ශුද්ධ ඉපදිය දුර්වල කළ යුත්තේය.

ඉදින් විරිය ඉපදිය (භාවනා කිරීමේ උත්සාහය) බලවත් වීමෙන් ද සද්ධා, සති, සමාධි, පසුදැන යන මේවාට අධිමොක්ඛ කාන්තය, උපටිඨාන කාන්තය, අවික්ෂේප කාන්තය, දස්සන කාන්තය යන කාන්තයන් එකින් එක පැවැත්විය නොහැකි වන්නේය. මෙහිසා පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සම්බෝජ්‍යධර්මයන් පහළ වීම පිණිස, ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ සමථ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සම්පව පිහිටන අයුරු උනන්දුවෙන් කටයුතු කරන්නේ නම් අධිකව තිබුණු විරිය ඉපදිය අඩු වන්නේය. සමාධි-පසුදැන ආදී ඉපදියන් ද අධිකව ඇත්නම් මේ ක්‍රමයටම වටහා ගතිය! මෙහිදී සද්ධාව හා පසුදැන ව ද සමාධිය හා විරිය ද යන මේවා සම බවට පත් කිරීම ක්‍රමයවත්ත සත්පුරුෂයෝ අගය කරත්. ශුද්ධ ඉපදිය බලවත් වී ප්‍රඥාව දුබල වී නම් මුද්ධප්පසන්න නම් වන නිෂ්ප්‍රයෝජන වස්තූන් පිළිබඳව අගය දකින තත්වයට පත්විය හැක. තීර්ථක ශිෂ්‍ය ශ්‍රාවකයන් සේ අගය නොකළ යුතු-අගය කිරීමට නොහැළපෙන වස්තු අගය කරනවා විය හැකිය. (දේව විශ්වාසය අගය කිරීම වැනි දේවල් මෙයින් කියැවේ)

පසුදැනට බලවත් වී සද්ධාව දුර්වලවීමෙන් කෙරුවික පසුදැනට වැටෙන්නේය. නිශම ලෙස ප්‍රායෝගිකව පුහුණු නොකර විවේචනය පමණක් බහුලව කරන්නක් විය හැකිය. බේත් නිසා ඇති වූ රෝගයට ප්‍රතිකාර කිරීමට දුෂ්කර වන්නා සේ එම පුද්ගල වර්ගයට ද ප්‍රතිකාර කිරීම ඉතා දුෂ්කර විය හැකිය. කථා බහුල වීමෙන් වංකව වැඩ කරන්නක් විය හැකිය. නොවැළැක්විය හැකි හබයක් ඇති නම් "බල්ලන් නොමරා පොල්ලන් නොකඩා" යන ක්‍රමය පිළිගෙන පුහුණු කරන්නට ද ඉඩ ඇත. "හොඳයි නම් තමා, නමුත්..." යන ලෙසට කථා කිරීමෙන් කටයුතු භමාර කළ හැකිය. බුදු බවට පිටු පාන්නක් වන්නේය.

සද්ධාව හා පසද්දාව යන බමී දෙක සම වූ විට රත්නතුය, කමීය හා කමී ඵලය ආදී ඇදැහිය යුතු-ඇදැහිය හැකි සද්ධයන් වස්තු පිළිගත හැකි වන්නේය. ආනාපාන ප්‍රතිපදාව බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ පරිදි පුහුණු කළ විට (පාරමි ශක්තිය ද මුදුන්පත් වූ විට) ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තට එළඹීමට හැකි යැයි පිළිගනී; ධ්‍යානයට එළඹිය හැකි යැයි පිළිගනී. මෙසේ පිළිගත යුතු වස්තු පිළිගන්නා වන්නේය. මේ පිළිගන්නා සුළු ශුද්ධාව ඇතිව ප්‍රායෝගිකව ආනාපාන ප්‍රතිපදාව පුහුණු කරන විට ඤාණය මගින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද ප්‍රකටව හා පැහැදිලිව දැකගනී නම් සද්ධාව හා පසද්දාව සම භාවයට පත්වූවා වන්නේය.

වෙනත් ආකාරයකට විස්තර කළහොත්, සමාධිය බලවත්ව විරිය දුබල වී නම් සමාධිය කුසීත වූයේ කෝසප්පතාවයට ප්‍රිය කරන තත්වයට පත්වේ. යෝගියාගේ චිත්ත ප්‍රවාහය අලසකම නම් වූ කෝසප්ප බමීය මගින් වසාලන්නට හැකිය. විරිය බලවත්ව සමාධිය දුබල වී නම් සීත විසිර යමින් උද්ධවීවයට නැඹුරු වනු ඇත. එවිට යෝගාවචාරයාගේ සිත් සන්නතිය උද්ධවීවයෙන් ආතුර විය හැක්කේය. සමාධිය අධික නම් කෝසප්පය ද විරිය අධික නම් උද්ධවීවය ද ඇතිවේ. සමාධිය හා විරිය සම බවට පත්වූ විට එම සමාධිය අලසකම නම් වූ කෝසප්පයට ඇතුළු වීමට ඉඩ නොදෙන්නේය. සමාධිය හා සම බවට පත්වූ එම විරිය, සීත විසුරුවන උද්ධවීවයට ඇතුළුවීමට ඉඩ නොදෙන්නේය. එහිසා සමාධි-විරිය යන දෙක සමවන ලෙසට කටයුතු කරන්න. සමාධිය හා විරිය සමවන විට අර්පණා ධ්‍යාන පහළවනු ඇත.

සමඵ කමටහන් භාවනා කරන සමාධි-කමිමික පුද්ගලයාට බලවත් ශුද්ධාව තිබිය යුතු. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට සමාධිය දියුණු කළ හැකි නම් ඵකාන්තයෙන් ම අර්පණා ධ්‍යානයට ළඟා විය හැකි යැයි අදහා, අරමුණට නොපැලකිව බැස ගන්නා අසුරින් නිදහස්ව තීරණය කිරීමේ ශක්තිය හේතුකොටගෙන අර්පානා පටිභාග නිමිත්ත අරමුණට වැද ගැනීමෙන් අර්පණා ධ්‍යානයට පත් වන්නේය. ධ්‍යානය වනාහී සමාධිය ප්‍රධාන කොට ඇතිවන්නකි. විපස්සනා භාවනා වඩන යෝගාවචාරයාට ප්‍රඥාව බලවත් විය යුතුය. එලෙස බලවත් වූ විට යෝගාවචාර පුද්ගලයාට ත්‍රිලක්ෂණය පැහැදිලිව දැන-දැකගන්නා ලක්ෂණ ප්‍රතිවේධ ඤාණයට පත්විය හැක්කේය.

සමාධි-ප්‍රඥා දෙක සමවීමෙන් ලෞකික අර්පණා ධ්‍යාන පහළ වීම වන්නේය. එහෙත් "සමට-විපසසනං යුගනද්ධං භාවෙති=සමට්ඨ හා විදසුන යුගනද්ධ කොට භාවනා කරයි" [ප. ම. 2/16] යැයි දේශනා කොට ඇති නිසා ලෝකෝත්තර අර්පණාව ද මේ සමාධි, ප්‍රඥා දෙක සමාන වීම හේතුකොට ගෙනම පහළවිය හැකි යැයි අවශ්‍යතාව දක්වා ඇත.

සතිය වනාහි ශ්‍රද්ධාව හා ප්‍රඥාව සම කිරීම, සමාධිය හා විරිය සම කිරීම යන කෘත්‍යයන් සඳහා දිගටම අඛණ්ඩව පැවතිය යුතු ධර්මාවකි. සතිය දිගටම කොතැනදීත් කවර කලකදීත් බලවත්වම තිබිය යුතුය. ඇත්තය. එකාන්තයෙන් සතිය උද්ධමවීමට පසු වූ අතිශයින් අධික ශ්‍රද්ධාව, අධික චීයෝ සහ අධික ප්‍රඥාව ආදීන්ගේ ශක්තිය හේතුවෙන් භාවනා සිත උද්ධමවීමට වැටීමෙන් ආරක්‍ෂා කරන්නේය. අලසකමට මිත්‍ර පාසමිකව සිටින සමාධිය හේතුවෙන් කෝසජ්ජය දෙසට වැටුණු විට ද සිතට ආරක්‍ෂාව ලබාදෙයි. එසේ නොවැටීමට ද ආරක්‍ෂාව සලසන්නේය. මේ නිසා සියලුම ව්‍යඤ්ජනවලට ලුණු දැමීම අවශ්‍ය සේ, සියලුම රාජකීය කටයුතු සඳහා- සියලුම කෘත්‍යයන් සඳහා දුක්ඛ වූ අමාත්‍යයකු සේ, සියලු කර්මස්ථාන සඳහා ලීනව භාවනා කටයුත්තෙහි සිත පිරිහී ගිය විට ද, භාවනා අරමුණෙන් සිත බාහිරට යන (උද්ධමවීම) අවස්ථාවේදී ද සතිය අත්‍යවශ්‍යය. එනිසා අතීත අවුලා කථාවන්හි මෙසේ ප්‍රකාශ කොට ඇත. *"සතිය සෑම භාවනා කටයුත්තකටම අත්‍යවශ්‍යය යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ සේක. මක් නිසාද යත්, භාවනා කුසල් සිත සතිය මගින් ආරක්‍ෂාව ලබන්නේය. තවම ළං නොවූ ධර්මයන් වෙත ළඟා වීමට, නොදන්නා ධර්මයන් දැනගැනුමට භාවනා කුසල් සිත සතියේ පිහිට ලබයි. සතිය නොමැතිව භාවනා කුසල් සිතෙන්ම පමණක් විශේෂ ධර්ම ලබා ගැනුමට, දැන ගැනුමට නොපොහොසත් වන්නේය."* වෙනත් විදියකට, සතිය, භාවනා අරමුණ නොපෙනී යා නොදී රැකබලා ගැනුමට පොහොසත්ය. භාවනා සිත ද, භාවනා අරමුණ ද ගිලිහී යා නොදී රැකගන්නේය. එම නිසා මේ සතිය, විපස්සනා ඤාණයෙන් සලකා බලන- මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ හා භාවනා සිත රැකබලා ගතහැකි ස්වභාව ධර්මයක් යැයි ප්‍රකට වන්නේය. සතියෙන් තොරව භාවනා සිත ඔසවා තැබීමක් හෝ කෝසජ්ජයට පත් වූ විත්ත ස්වරූපය සමන්ත කිරීමක් හෝ නොකළ හැකිය. මේ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ සතිය *සධ්වන්තික-සෑම* විටම අත්‍යවශ්‍යය යැයි දේශනා කොට වදාළ සේක.

[වි. ම. 96; මහා වී. (සී.) 1/125 -128]

බෝජ්ජධංග ධර්ම සත සමකිරීම සඳහා පුහුණුව

1. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ අමතක නොකරවන, මතක් කරවන, නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කරන සතිය, *සති සමිබෝජ්ජධංගයයි.*
2. ආනාපාන පටිභාග අරමුණේ විනිවිද දැන ගන්නා වූ ප්‍රඥාව, *ධර්ම ඵලය සමිබෝජ්ජධංගයයි.*

3. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ සජත බෝජකධානයන් පරිපූරණ වන සේ, නොඅඩු වන සේ, සමවන සේ, උනන්දුවෙන් භාවනා කිරීම, විශේෂයෙන් ධම්ම විවය සම්බෝජකධානය, චිරිය සම්බෝජකධානය පහළවන සේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරන විරිය, *චිරිය සම්බෝජකධානයයි.*
4. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි ප්‍රමෝදය නම් වූ සතුට-ප්‍රීතිය, *ඒති සම්බෝජකධානයයි.*
5. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි විත්ත වෛතසිකයන් ශාන්ත වන පස්සද්ධිය, *පස්සද්ධි සම්බෝජකධානයයි.*
6. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව සම්පව තැන්පත් වන බව නම් වූ සමාධිය, *සමාධි සම්බෝජකධානයයි.*
7. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ භාවනා සිත උද්ධවීචයට හෝ ශ්‍රීත බවට නොයන ලෙසට සමභාවයට පත්කරවන තත්වයට පත්කරන, *උපෙක්ඛා සම්බෝජකධානයයි.*

මේ උතුම් බෝජකධාන ධර්ම සත සමවන ලෙසට වැඩිය යුතුව ඇත. විරියය ඉතා අධික ලෙස දුර්වල වීම වැනි හේතු නිසා භාවනා සිත ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත වැනි වූ කරමස්ථාන අරමුණෙහි පසුබාන්නේය. සිත පිරිහී යා හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන බෝජකධාන ධර්මයන් නොවැඩිය යුතුය. ධම්ම විවය, චිරිය, ඒති යන බෝජකධාන ධර්ම තුන වඩන්න. මෙලෙස වැඩීමට සිත සම්පහංසනය කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. මේ මගින් ශ්‍රීත වූ සිත ඔසවා තැබීමක් වේ.

අධික උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම, චිරිය අධික වීම යන හේතු ධර්ම නිසා භාවනා සිත උද්ධවීචයට පත්වන්නේය; නොසන්සුන් වන්නේය. මෙවැනි අවස්ථාවන්හි ධම්ම විවය, චිරිය, ඒති යන බෝජකධාන ධර්මයන් නොවැඩිය යුතු; පස්සද්ධි, සමාධි, උපෙක්ඛා යන බෝජකධාන තුන වඩා බලන්න. අධිකව සක්‍රිය වූ නොසන්සුන් වූ සිත නිශ්‍රව්‍ය කළ යුතුය, බෝධි නම් වූ ආර්ය මාර්ග ඥාන ලබාගැනීමට හේතු වන කරුණු බැවින් මේ ධර්මා සතට බෝජකධාන යැයි කියනු ලැබේ.

මේ වනාහි පසුද්විජදිය හා සත්ත බෝජකධාන ධර්ම සමකිරීම සම්බන්ධ ක්‍රියා මාර්ගයේ සංකපිපත ක්‍රමයයි.

මනෝද්වාරය හෙවත් පැහැදිලි හවාංග සිත

"පහසුරමදං නිකංචෙ විතං."

[අං. නි. 1/18]

"පහසුරනි පහංචං පටිසුද්ධං, විතනනි හවාංගවිතං"[අං. අ 1/34]

ඉහත සදහන් පාලි හා අටුවා ක්‍රමය අනුව හවාංග සිත වනාහි ප්‍රභාස්වරය, පැහැදිලිය. මෙයට "මනෝද්වාරං පහ හවාංගනි පවුළනි" යන අතිධර්මචර සංග්‍රහ පාඨයට අනුව මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රථම ධනානය

ධනානයට පිහිසීමට කැමති යෝගාවචරයාට මේ හවාංග මනෝ ප්‍රකාශය/ මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකි වීම, ක්‍රියායෙන් විශේෂයෙන් දැන ගත් බව, අවශ්‍යය. අනුපද සූත්‍රයෙහි [ම. නි. 3/135] සැරියුත් ස්වාමීන් වහන්සේට ධනානාංගයන් ද සමග ධනාන ධර්ම නම් වූ ධනාන නාම ධර්ම සංග්‍රහය එකක් පාසා ක්‍රියායෙන් විශේෂයෙන් දැන ගැනුමට ද ප්‍රකටව දැනගැනුමට ද මේ ධර්මයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම ප්‍රකටවම දැන විදර්ශනා භාවනාවට නැංවීමට ද හැකි වූ බව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. අටුවාවාරිත් වහන්සේලා "වච්චාරමමණං පටිගගතිතතාය", [ම. අ. 4/61] යනුවෙන් වස්තු ද්වාර හා අරමුණු එකට පරිග්‍රහ කොට මේ ධනාන නාම ධර්මයන් විදර්ශනානුකූලව භාවනා කිරීම මගින් මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි බව දක්වා ඇත.

ප්‍රඥාව සම්බන්ධයෙන් අගතැන් පත්වූ සාරීපුත්ත මහා රහතන් වහන්සේ විසින් පවා උතුම් කොට සලකා අනුගමනය කරන ලද මේ උපදෙස් වනාහි, ධනානාංග ද ධනාන නාම ධර්මයන් ද පරිග්‍රහ කර විශේෂ ක්‍රියායෙන් පිරිසිදු දැන විදර්ශනා කරනු කැමති පින්වත් යෝගාවචර ඔබට අගය නොකර නොසිටිය හැකි, ගෞරවයෙන් ප්‍රමුඛතාවයේ තබාගෙන අනුගමනය කළ යුතු, අනුගමනයට වටිනා සම්ප්‍රදායානුකූල උපදෙස් වෙයි.

පින්වත් යෝගාවචරය, ඔබ ඉතා පැහැදිලි ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි භාවනා සිත පැයක්- දෙකක් වශයෙන් ශාන්තව සම්පව පිහිටවනු පිණිස සමාධිය වඩන අවස්ථාවේදී මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත විශේෂයෙන් පැහැදිලි වූ

විට හමාංග චිත්ත පාරිශුද්ධිය පිහිටන උර කුහරය තුළ හෘදය වස්තුව තිබෙන පැත්තට අවධානය යොමු කොට බලන්න. බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කළ විට හදය වස්තුවෙහි රඳා පවතින හමාංග සිත හෙවත් මනෝද්වාරය ද, එම මනෝද්වාරයේ පහළ වී තිබෙන ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. අනතුරුව සමාධි ශක්තිය බලවත් ලෙස තහවුරු කරගෙන එම හමාංග මනෝද්වාරය හා මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත එකට පරිග්‍රහ කොට ධ්‍යානාංගයන් සලකා බලන්න. මෙම හමාංග මනෝද්වාරය තුළ එම ආනාපාන පටිභාග නිමිති අරමුණු එල්ල වී ප්‍රකට වීම සිදුවන විට, මෙම ආනාපාන නිමිත්ත අරමුණු කොට ධ්‍යානාංගයන් බොහෝ වාරයක් සලකා බැලූ විට ටිකෙන් ටික පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වනු ඇත. ප්‍රථමයෙන් ධ්‍යානාංගයන් එකක් පාසා ප්‍රකට වන සේ පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ධ්‍යානාංග පහම එකවරට ප්‍රකට වන සේ පරිග්‍රහ කරන්න.

සමවැදීම බහුල කරන්න-ප්‍රත්‍යවේකෂාව අඩු කරන්න

මේ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු මගින් ළගාවිය යුතු, ලබාගත හැකි ප්‍රථම ධ්‍යානය ඇති, ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණි ආධුනික පුද්ගලයෝ සමවැදීම බහුල කරන්නවා! ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රත්‍යවේකෂාව අඩු කරන්නවා!

මක්නිසාද යත් : ධ්‍යානාංග ප්‍රත්‍යවේකෂාව බහුල පුද්ගලයාට ධ්‍යානාංග ගොරෝසු බවට පත්වී පෙනී යා හැකිය. ධ්‍යානාංගයන්ගේ ප්‍රත්‍යවේකෂාව බහුලවීම නිසා මෙසේ ධ්‍යානාංගයන්ගේ පෙනී යෑම සිදුවී ඇත. ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ප්‍රභූණ භාවය ඇතිව පහසුවෙන් සමවැදීමේ ශක්තිය තිබෙන තත්වයට තවම පත් නොවී ඇති නිසා ධ්‍යානාංගයන් දුච්ඡල තත්වයක තිබියදීම පෙනී යා හැකිය. මෙසේ පෙනී ගිය පසු එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ එම ධ්‍යානාංගයන් දුර්වල වීමේ අඩුපාඩුව නිසා ආනාපාන සති සමාධි භාවනාව මගින් ඉහළ ද්විතීය ධ්‍යානයට නැඟීමට කැමති වන නමුත් හේතු ධර්ම නොලැබී යන්නේය. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදීම බහුල වීම පිණිස දැනට සම්පූර්ණව නොවැඩීම - ප්‍රභූණ නොකිරීම නිසා දෙවෙනි ධ්‍යානයට යෑමේ අභිලාෂය ඇතිව උත්සාහ කළ ද දැනටමත් ලබා ඇති ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් ද පිරිහී යෑමට ඉඩ තිබේ. ද්විතීය ධ්‍යානයට යෑමට කැමති වුව ද අපොහොසත් විය හැකිය.

[වි. ම. 112; මහා වී. (සී.) 1/149]

පකඳුව ධනානාංගයෝ

1. චිතකක - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මතට සිත නැංවීමේ ස්වභාවය.
2. විචාර - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, විචාරීම.
3. සීති - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වීම.
4. සුඛ - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණේ රසය සුවසේ විඳීම, සැපවත් වීම.
5. එකගතා - ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මතම සිත වැටීමෙන් වන ශාන්ත භාවය, එකඟ බව, තහවුරු ස්වභාවය.

පකඳුව වසිභාව

1. ආච්ඡන වසිය - ධනානාංගයට සම වැදීමෙන් පසු ධනානාංගයන් රිසි සේ සලකා බැලීමේ ශක්තිය ඇති බව.
2. සමාප්ඡන වසිය - තමා කැමති පරිදි සම වැදීමේ ශක්තිය ඇති බව.
3. අධිඡ්ඨාන වසිය - ධනානාංග (පැයක්-දෙකක් ලෙස) රිසි තාක් කාලය නියම කොට අධිඡ්ඨාන කොට සමවැදීමේ ශක්තිය ඇති බව.
4. චුච්ඨාන වසිය - නියම කරගත් කාලය අනුව ධනානාංගයන් නැඟී සිටීමට ශක්තිය ඇති බව.
5. පච්චවෙක්ඛණ වසිය - ධනානාංගයන් රිසිසේ සලකා බැලීමේ ශක්තිය ඇතිබව

ධනානාංගයන් ශිෂ්‍යයන් තුවණින් සලකා බැලිය හැකි මනෝද්වාරාවඡ්ඡන යෙහි ශක්තිවලට ආච්ඡන වසිය යැයි කියන අතර ධනානාංගයන්ම ශිෂ්‍යයන් සලකා

බැලිය හැකි වූ පවිච්චෙක්ඛණ ජවනයන්ගේ ශක්තිය පවිච්චෙක්ඛණ වසී යැයි කියනු ලැබේ. මනෝද්වාරාවර්ජ්ජනයක් සහ පවිච්චෙක්ඛණ ජවනයේ මනෝද්වාර විචි තුළ විත්තඝණය එකක් පසුපස එකක් ලෙස ඇති ධර්මාවයෝ වන්නාහ.

[වි. ම. 113; මහා ටී.(සී.) 1/149]

පින්වත් ඔබ මේ ධ්‍යානාංගයන් වගකීමෙන් යුතුව ප්‍රගුණ කරන්න. අනතුරුව ඉහතින් විස්තර කළ පරිදි ධ්‍යානාංගයන් සලකා බලන්න. ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ධ්‍යානාංග පහ ඉහත දක්වා ඇති පරිදි ප්‍රකට වූ කල මෙම වසීභාව පහ අනුව දක්වන තෙක් ප්‍රගුණ කරන්න.

ද්විතීය ධ්‍යානයට

මේ වසීභාව පහ මුදුන්පත් කරගනු සඳහා දක්‍ෂ ලෙස ප්‍රගුණ කළ යෝග්‍යවර පුද්ගලයා විසින් සම්පූර්ණ ලෙස ප්‍රගුණ කළ ප්‍රථම ධ්‍යානයන් නැගී සිට, (නිවරණයන් බැහැරලන මුල් අවස්ථාව නිසා)

1. මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්තිය සම්පව ඇති නිවරණ සතුරන් සහිත යයි ද,
2. විතක්ක-විචාරයන්ගේ ඕළාරික විම හේතුවෙන් කැඩී-බිඳී යාමේ ස්වභාවයෙන් යුක්තවන නිසා දුර්වල ධ්‍යානාංග සහිත වන්නේය යයි ද,

මෙලෙස ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ආදීනව සලකා බල

3. ද්විතීය ධ්‍යානයේ ශාන්ත වූ ධර්මයන් අපේක්‍ෂා කරනුයේ,
4. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි කැමැත්ත, බැඳීම නම් වූ නිකාන්තිය දුරු කොට

ද්විතීය ධ්‍යානය ලැබීමට කැමැත්තෙන් ආනාපාන සමාධි භාවනාව උත්සාහයෙන් කළ යුතු, ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම (ඉහත සඳහන් කරුණු සතර අනුව) සිත යොදා අවධාරණයෙන් භාවනා කළ යුතු.

මේ අවස්ථාවේදී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ වචනයෙන් මෙතෙහි නොකරන්න. එදෙස සාවධානව බලන්න. බලාගෙන භාවනා කරන්න. ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස භුක්ම රැළ මෙතෙහි කිරීම කරන්නා වූ චිතක්ක-චිචාර යනු වචී සංඛාර යැයි [ම. නි. 1/706] කී ලෙසින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස වචනයෙන් කියමින් මෙතෙහි කරන විට වචී සංඛාර වන චිතක්ක-චිචාර අලුත්වැඩියා කෙරෙයි. එම නිසා බැහැර නොකළ හැකිය. බැහැර වුව ද නැවත ඇතුළු වීමට ඉඩ ඇත. මෙකීසා ද්විතීය ධ්‍යානයේ සිට ඉහළ ධ්‍යානයක් සඳහා වචනයෙන් මෙතෙහි නොකළ යුතු ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත දෙස සාවධානව බලා සිටීම පමණක් කරන්න. බලාගෙන භාවනා කරන්න. [වි. ම. 114]

මෙලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විට එම යෝගාවචර පුද්ගලයා යම් විටක ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටිනුයේ ද ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තම පරිග්‍රහ කරන්නා වූ ද එයම සිහිපත් කර දෙන්නා වූ ද, සතියෙන් පරිපූරණ වේ. එම අරමුණ සමීක්ෂණව ප්‍රකටව දැනගැනීම කරන සම්පජ්ඣකදයෙන් ද සම්පූරණ වූ ඔහුට ධ්‍යානාංග වෙත නුවණින් අවධානය යොමු කොට සලකා බලන විට චිතක්ක-චිචාරයන්ගේ ඕප්‍රාරික බව ප්‍රකට වන්නේය. ප්‍රීති-සුඛයන් ද, විත්ත ඒකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත බව ප්‍රකට වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි ඕප්‍රාරික ධ්‍යානාංගයක් බැහැර කිරීමට කැමැත්ත ද ශාන්ත වූ ධ්‍යානාංගයක් ලබා ගැනුමට කැමැත්ත ද ඇතිව එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම නැවත - නැවතත් අවධානය යොමු කරන්න; සාවධානව සිත යොමු කරමින් සිටින්න. මෙලෙස භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ප්‍රීති, සුඛ, ඒකාග්‍රතා යන ධ්‍යානාංග තුන ඇති ද්විතීය ධ්‍යානය පහළවනු ඇත. [වි. ම. 114]

තෘතීය ධ්‍යානයට

එ ලබාගත් දෙවැනි ධ්‍යානය ද වසී භාව පහ අනුව දැන වන ලෙසට, ප්‍රගුණ වන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න. එම භාවනා මාගීය මගින් ද්විතීය ධ්‍යානය ලබාගන්නා වූ ද, එම දෙවැනි ධ්‍යානයේ වසීභාව පහ අනුව දැනව ප්‍රගුණ කළා වූ ද, යෝගාවචර පුද්ගලයාගේම වසීභාව පහ අනුව පරිවෘත්තීන් යුතුව අභ්‍යාස කළ දෙවැනි ධ්‍යානයක් නැගී.

- 1. මේ ද්විතීය ධ්‍යාන සමාපත්තියට චිතක්ක-චිචාර නම් වූ සතුරා ආසන්නව ඇත්තේය යැයි ද.

2. "මේ ද්විතීය ධනන සමාපත්තිය තුළ සිත වංචල කරවන දුර්වලකමින් යුත් ප්‍රීතිය ඇත. මේ ප්‍රීතිය හේතුවෙන් ද්විතීය ධනනය ඕළාරික යැයි කියනු ලැබේ." [දී. හි. 1/130] මෙලෙස දේශනා කොට ඇති පරිදි, ප්‍රීතිය ඕළාරික වීම නිසා දුර්වල වූ ධනනාංගයක් වෙයි යයිද, මෙලෙස ද්විතීය ධනන සමාපත්තියේ ආදිනව සලකා බැලිය යුතුය. ඉන් පසු

3. තුන්වන ධනනයෙහි ශාන්ත බව සිතා

4. දෙවන ධනනයට සමවැදීමට කැමැත්ත නම් වූ නිකාන්තිය දුරු කොට

තෙවන ධනනයට ශාමට කැමැත්ත ඇතිව ආනාපානසති සමාධි පටිභාග අරමුණට සිත කොදමින් භාවනා කළ යුතුය. [වි. ම. 117]

මෙලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන පුද්ගලයාහට දෙවන ධනනයෙන් නැඟී සිට ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට පටිකරම කිරීමෙන් සතිය සම්පූර්ණ වී, එම අරමුණ විසඳව දැක සම්පෘප්ඤ්ඤයෙන් ද සම්පූර්ණ වී, ධනනාංගයන් අරමුණු කොට ඤාණයෙන් සලකා බැලීමේදී ප්‍රීතිය ඕළාරික වශයෙන් වැටහෙන්නේය. සුඛය ද ඵකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත ලෙස වැටහෙනු ඇත. එම අවස්ථාවේ ඕළාරික ධනනාංගයන් ඉවත් කිරීමේ කැමැත්තෙන් හා ශාන්ත වූ ධනනාංගයන් ලබා ගැනීමට උත්සාහයෙන් එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි නැවත-නැවතත් සිත සමාධි කරන්න. මෙලෙස සමාධි කරන යෝගාවචරයාගේ සන්තානයේ සුඛ-ඵකගතතා යන ධනනාංග දෙක සහිත තෙවන ධනනය තහවුරු වනු ඇත. [වි. ම. 117]

මේ තෘතීය ධනනයේ තත්‍වමුප්ඤ්ඤතතා වෛතසිකය නම් වූ තත්‍ව මුප්ඤ්ඤතත්‍වයෙන්, විතක්ක-විචාර-පීඨී යන මේවා නැති නිසා ඉතාමත් ප්‍රකට වන්නේය. මධ්‍යස්ථ ලෙස භාවනා කරන්නා වූ සතිමත් වූ සුඛයට පත් වූ පුද්ගලයෙකි යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ ආයතීන් වහන්සේලා මේ තෘතීය ධනනයෙන් පටිපූර්ණ වූවන් වග්ගීනා කරන සේක; පසස්නා සේක. මේ ධනනයේ, තත්‍වමුප්ඤ්ඤතතාවයේ ද සතියේ ද සුඛයේ ද, ශක්තිය ඉතාමත්ම ප්‍රකටව උතුම් ලෙස පවතින්නේය. ලෞකික සුඛයන් අතරින් මේ තෘතීය ධනන සුඛය උසස්ම සුඛය වන්නේය. මින් ඉහළ ධනන සුඛ වේදනාව ඇසුරු නොකරමින් උපෙක්ඛා වේදනාවෙන් පමණක් යුක්තවන්නේය. මේ තෘතීය ධනනය පඤ්ච වසීතාවයෙන් මනා ලෙස ප්‍රගුණවන සේ වසී කරන්න.

චතුර්ථ ධනානසට

ඉහත සඳහන් කළ පරිදි තෙවන ධනානස ලැබූ යෝගාවචරයා වසීතා පහ අනුව දක්ෂ ලෙසට ප්‍රගුණ කොට එම තෘතීය ධනානසෙන් නැගිට එහි ආදීනව මෙතෙහි කළ යුතුයි.

1. මේ තෘතීය ධනාන සමාපත්තියට ප්‍රීතිය නම් සතුරා ඇත. එය නිවරණයන්ට ආසන්නය.
2. එම ධනානාංගයන් කෙරෙහි සිත ඇලී පවතින්නේය.

මේ හේතුවෙන් තෘතීය ධනානස ඕළාරික යැයි කිව හැකිය. [දී. නි. 1/130] මෙසේ ඕළාරික බව හේතුවෙන් සුඛය දුරුවල ධනානාංගයක් වන්නේය. මේ ලෙසට තෘතීය ධනාන සමාපත්තියේ ආදීනව සලකා චතුර්ථ ධනානස ශාන්ත ලෙස සලකා ගත යුතුය.

තෘතීය ධනානස පිළිබඳ ආසාව නිසා නිතර ඇසුරු කරන සුඛ නිකන්තිය දුරු කොට චතුර්ථ ධනානසට පැමිණීමේ කැමැත්ත අනුව ආනාපාන-සති සමාධි භාවනාව වැඩිය යුතුය. ආනාපාන පටිභාග අරමුණ මත ඉහත සඳහන් ආකාරයට සාවධානව භාවනා කළ යුතුයි. [ච. ම. 121]

මෙලෙස උනරුවෙන් භාවනා කරන විට, තෘතීය ධනානසෙන් නැගී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම පරිග්‍රහ කරන සතිය සම්පූර්ණ වී එම අරමුණම විසඳව දැනගැනීම කරන සම්ප ජඤ්ඤ කථාණයෙන් ද සම්පූර්ණ වී ධනානාංගයන් කථාණයෙන් සලකා බලන විට එම යෝගාවචරයාගේ කථාණයට චේතසික සෝමනස්ස යැයි කිව යුතු. සුඛය ඕළාරික ලෙසට වැටහෙන්නේය. උපෙක්ඛා වේදනාව ද සිතේ ඵකාග්‍රතාවය ද ශාන්ත ලෙසට වැටහී යන්නේය. එවිට ඕළාරික ධනානාංගයන් බැහැර කිරීමේ කැමැත්ත ද ශාන්ත ධනානාංගයන් ලබා ගැනුමේ කැමැත්ත ද ඇතිව එම ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත නැවත-නැවතත් භාවනා කරන්න. අවධානය යොමු කරවන්න. මෙසේ සිත යොදා භාවනා කරන යෝගාවචරයාගේ සන්තානයේ උපේක්ෂා-ඵකාග්‍රතා යන ධනානාංග දෙක ඇති චතුර්ථ ධනානස පහළ වේ. [ච. ම. 121]

- මේ සතරවන ධනානසේ ද වසීතා පහ ප්‍රගුණ වන සේ අභ්‍යාස කරන්න.
1. කායික දුක්ඛ වේදනාව ප්‍රථම ධනානසේ උපචාර ඝණයේදී ද
 2. චේතසික දෝමනස්ස වේදනාව ද්විතීය ධනානසේ උපචාර ඝණයේදී ද

3. කායික සුඛ වේදනාව තෘතීය ධ්‍යාන උපචාර ක්‍ෂණයේදී ද
4. චේතසික සෝමනස්ස වේදනාව චතුර්ථ ධ්‍යානයේ උපචාර ක්‍ෂණයේදී ද එකින එක බැහැර කෙරෙයි.

[වි. ම. 121/ සං. ති. 5-i/382]

චතුර්ථ ධ්‍යානයේ විශේෂත්වය උරගා බැලීම

"චතුර්ථානධ්‍යානෙ අභිසුඛමො; අස්සවත්තිමෙව පාපුණාති'ති" [වි. ම. 203]

"අභිසුඛමොති අසඤ්ඤාථ ලබ්‍හමානො කායසංඛාරො චතුර්ථානධ්‍යානෙ අභිකකන්ත සුඛමො. සුඛමභාවොපිසස තථ නථථි, කුතො ඔළාරිකතා-අස්සවත්තනො. තෙනාභ 'අස්සවත්තිමෙව පාපුණාති'ති." [මහා වී. (සී.) 1/264]

"චතුර්ථ ධ්‍යානයේදී ඉතා සුඛම, අභි-සුඛම තත්වයට පත්වන්නේය. නොපවත්නා තරමටම පත්වී යයි සිහි කටයුතු." [වි. ම. 203]

"අභි-සුඛම = ඉතාම සුඛම ස්වභාවයයි. ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය ධ්‍යානයන්හි ඇති ආශවාස-ප්‍රශ්වාස කාය සංස්කාරයේ චතුර්ථ ධ්‍යානයේදී සුඛම තත්ත්වය ඉක්මවා සිටී. චතුර්ථ ධ්‍යානයේදී කාය සංස්කාර සුඛම යැයි කිව නොහැකි තත්ත්වයට ද පත්වේ. ඕළාරික තත්වය කෙසේ නම් පැවතිය හැක්කේද? මෙහිසා, අස්සවත්තිමෙව පාපුණාති-නොපවත්නා තත්වයට පත්වන්නේ යැයි අටුවාචාර්යයින් වහන්සේ දක්වා ඇත්තාහ." [මහා වී. (සී.) 1/ 264]

දීඝ භාණක, මජ්ඣිම භාණක, සංයුත්ත භාණක යන මේ භාණක මහා ථෙරවරුන්ගේ මතය පරිදි අටුවාවෙහි විස්තර දක්වා ඇත. [වි. ම. 203] චතුර්ථ ධ්‍යානයට සම්බඳුත පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ආශවාස-ප්‍රශ්වාස නොමැති බව ද ඉහත සඳහන් අටුවාහි පෙන්වා ඇත. [වි. ම. 209] එහෙත් මෙහි ඔබ විසින් විශේෂයෙන් සැලකිය යුතු කරුණ වන්නේය. ඔබ විසින් "මම චතුර්ථ ධ්‍යානයට පැමිණියෙමි" යයි තමාට වැටහෙන අවස්ථාවේ තමා හුස්ම ගන්නේද නැද්ද කියා වරින්වර නොබැලිය යුතුය. එමගින් සමාධිය පිරිහී ගොස් ධ්‍යානයෙන් ද පිරිහී යා හැකිය. චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාපත්තියට නැවත-නැවතත් විශ්වාසයෙන් සමවදින්න. එම අවස්ථාවේ හුස්ම නොගන්නේ නමුත්, වෙන විදියකින් කිවහොත්, චතුර්ථ ධ්‍යාන සමවසේ ආශවාස-ප්‍රශ්වාස නැතත්, ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රත්‍යවේෂණ කරන මනෝද්වාර පවත වීවිචල ද,

හුස්ම ගැනීම-නොගැනීම ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා කරන කාමාවචර ජවන මනෝද්වාර විච්චල
 ද ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස පැවතිය හැකි ජවන විච්චි සිත් සන්නතිය පවතින්නේය. මෙහිසා
 හුස්ම ගැනීම-නොගැනීම බලමින් සිටින විට කාම ජවන මනෝද්වාර විච්චනයේ පැවතීම
 හේතුවෙන් පැන නගින ඉතාම සීඝ්‍රී ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසය ළදරුවකුගේ හුස්ම ගැනීම
 සේ සමහර යෝගීන්ට වැටහීමට ඉඩ තිබේ. වතුරට ධ්‍යාන සමාපත්ති අවස්ථාවේ
 හුස්ම නොවැටෙන නමුත් මෙය පිරික්සන විට හුස්ම ගැනීම වන්නේය. මෙහිසා
 ආරම්භයේදී හුස්ම ගන්න-නොගන්නා බව නොසොයා වතුරට ධ්‍යානයට නැවත
 නැවත සම්බැඳීම කරන්න. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට හුස්ම වැටෙන-නොවැටෙන
 බව පරීක්‍ෂා කොට බලන්න. උපේක්‍ෂා-ඒකාග්‍රතා නම් වූ ධ්‍යානයක දෙක වතුරට
 ධ්‍යාන උපචාර අවස්ථාවේ ප්‍රකටව මතු වේ. එම නිසා වතුරට ධ්‍යාන උපචාර සමාධි
 අවස්ථාව හා වතුරට ධ්‍යාන (අරපණ) අවස්ථාව ධ්‍යාන අංග වශයෙන් එකිනෙක
 වෙන්කොට හඳුනා ගැනීම මඳක් අපහසු විය හැකිය. උපචාර සමාධි අවස්ථාවේ
 හුස්ම වැටීම සිදුවේ. මේ ගැන සතිමත් වන්න.

පින්වත් ඔබ එම වතුරට ධ්‍යානය ද වසිතා පහ අනුව ප්‍රගුණවන තෙක්
 අභ්‍යාස කරන්න. පැහැදිලි ආලෝක ශක්තිය පරියෝදාන වන (ඉතාමත් දිලිසෙන) තෙක්
 අභ්‍යාස කරන්න. එම අවස්ථාවේදී විපස්සනාවට හැරවීමට කැමති නම් හැරවිය හැකිය.

එහෙත් වතුරාරක්ඛා නම් වූ ආරක්‍ෂක භාවනා වඩන හැටි විපස්සනාවට
 හැරවීමට කලින් මෙහි දී විස්තර වශයෙන් පැහැදිලි කරන්නෙමු. ඕදාන කසීණයේ සිට
 පුහුණු කොට පැමිණී යෝගීන් ඉතා පහසුවෙන් වතුරාරක්‍ෂක කමිස්ථානයන් වෙත
 මාරුවීම කරන බව අත්දැක ඇත්තෙමු. ධාතු කර්මස්ථානය විස්තාර ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන්
 පුහුණුව ද බොහෝ උපකාර වන්නේය. මෙහිසා වතුරාරක්‍ෂක කමිස්ථාන විස්තර කිරීමට
 කලින් දෙතිස් කොටස් භාවනා ක්‍රමය, අට්ඨික කම්මට්ඨානය භාවනා කරන ක්‍රමය හා
 ඕදාන කසීණය භාවනා කරන ආකාරය විස්තර කොට දක්වන්නෙමු.

අතිශයින් පැහැදිලි ආලෝක තත්වය දිදුලන-වඩවඩාත් තියුණු තත්වයට
 පත්වන තෙක් ආනාපාන වතුරට ධ්‍යාන සමාධිය නැවත-නැවතත් තහවුරු කරගන්න.
 ඉහත සඳහන් ලෙසට ආලෝකය දිලිසෙන තියුණු තත්වයට නැවත-නැවතත් පත්වන
 විට එම පිරිසිදු ආලෝකයේ උපකාරයෙන් පහත සඳහන් දෙතිස්ක වූ කොට්ඨාස සිතින්
 බලන්න. මෙහිදී විස්සක් පමණ වූ පශ්චි කොටස් වරෙකට පහ බැගින් කොටස් කර ද

ආපේ කොට්ඨාශ දොළොස හය, හය බැගින් කොටස් කොට ද සම්මර්ශනය කරන්න. පිළිවෙළට කොටස් එක-එක ගෙන භාවනා කරන්න. පිරිසිදු මුහු බලන කණ්ණාඩියක් තුළින් බැලූ කල තම මුහුණෙහි හැඩරුව ප්‍රකටවම පැහැදිලිවම දැකගත හැකිවන්නා සේ දෙතිස් කොටස් ද පැහැදිලිවම දැකගත හැකිවන සේ භාවනා කරන්න. මේවා මත භාවනා කරන විට ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය දුබල වී අඳුරු වී, කොට්ඨාශයන් අපැහැදිලිව, අප්‍රකටව යා නම්, ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කරගන්න. ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය පැමිණී විට නැවත දෙතිස් කොටස් අනුව භාවනා කරන්න. සිතේ ආලෝක ශක්තිය දුර්වල වන-අඳුර පහළවන වාරයක් පාසා ඉදිරියේදීත් මේ ක්‍රමය අනුගමනය කරන්න.

දෙවන කොටස්

පඩිවි ධාතු අධික, පඩිවි කොට්ඨාශයෝ

1. කේස	කේස	44*	} තව පසුදවකය
2. ලෝමා	ලෝමී	44	
3. නඩා	නිය	44	
4. දුන්නා	දුන්	44	
5. තවෝ	සම	44	
6. මංසා	මස්	44	} වක්ක පසුදවකය
7. නහාරා	නහර	44	
8. අවිඨී	අච	44	
9. අවිඨීමිඤ්ජා	අච මිඤ්ජ	44	
10. වක්කං	වකුභඬු	44	
11. හඳුයං	හඳුචත	44	} පජ්ජාස පසුදවකය
12. යකනං	අක්මාව	44	
13. කිලෝමකං	දුළුඔව	44	
14. ඵහකං	අඳුලිච	44	
15. පජ්ජාසං	පෙනහැල්ල	44	

* මෙම සංඛ්‍යාවලින් ඒ ඒ කොටස්වල අඩංගු වන පරමාර්ථ රූප බව වර්ගීකරණය කර ඇත. මෙම ලක්ෂ්‍යයේ ද්විතීය භාගයෙහි මේ පිළිබඳ වැඩි විස්තර අඩංගු වනු ඇත. (-පටිච්චක)

16. අත්තං	බඩවැල	44	} මත්ඵලංග පඤ්චකය.
17. අත්තගුණං	අතුනු බහන්	44	
18. උදුරියං	නොදිරු අභර	8	
19. කරියං	දිරු ආභාර	8	
20. මත්ඵලංගං	මොළය	44	

ආපො ධාතු අධික, ආපො කොට්ඨාශයේ

21. පීත්තං	පීත	44	} මේද ජක්කය
22. සෙමීභං	සෙම	44	
23. පුඛිඛේ	සැරව	8	
24. ලෝභිතං	ලේ	44	
25. සේදෝ	දුහදිය	16	
26. මේදෝ	මේදතෙල්	44	

27. අස්සු	කදුළු	16	} මුත්ත ජක්කය
28. චකා	මස්තෙල්	44	
29. ඛේලෝ	කෙළ	16	
30. සිංඝාණීකා	සොටු	16	
31. ලසීකා	සන්ධිලාටු	44	
32. මුත්තං	මුත්ත	8	

පීත්තත් සෝභාවචරය, ඔබ විසින් මේ දෙතිස් කොටස් ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානයෙන් මතුකර ගත් ආලෝකයේ ශක්තිය උපකාර කරගෙන කෙස්වල පටන් මුත්තා දක්වා ද මුත්තාවල සිට කෙස් දක්වා ද ප්‍රගුණ වනයේ භාවනා අභ්‍යාස කරන්න. කෙස්වලින් පටන්ගෙන පහළට මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී මුත්තා දක්වා ද නැවත මුත්තාවල සිට ඉහළට යෑමේදී ද විනිවිද යන සුලු කඳාණයකින් ප්‍රකටව දැනගත හැකි තරමට පත්වූ විට සවිකීය වශයෙන් දුක්ඛ ලෙස ප්‍රගුණ කළා යැයි කිව හැකි තත්ත්වයට පත්වන්නේය. ඒ අවස්ථාවේදී යටෝක්ත ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය මගින් පහළ වූ පැහැදිලි ආලෝකයේ උපකාර ගෙන එම ආලෝකය පැතිරිය යුතුයි. තමා ඉදිරියේ සිටින

යෝගාවචරයකුගේ හෝ සත්වයකුගේ කයට ආලෝකය විහිදුවා හිස-කෙස්වල සිට මුත්‍රා දක්වා ද මුත්‍රාවල සිට හිස කෙස් දක්වා ද බොහෝ වාර ගණනක් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට තම ආධ්‍යාත්මයෙහි වරක් ද, බාහිර වශයෙන් වරක් ද, යන ලෙසට බොහෝ වාරයක් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න. මෙසේ අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා වශයෙන් වාර මාරු කරමින් බොහෝ වාර ගණනක් බැලීමෙන්ම භාවනා ශක්තිය තහවුරු වන්නේය.

මෙලෙස ආසන්නයේ සිට ටිකෙන් ටික ඇතට ආලෝකය පතුරුවමින් බලන්න. දස දිසාවන්හිම බලන්න. ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යානය නිසා මතු වූ පැහැදිලි ආලෝකය මගින් මිනිස්-නිරිසන් ආදී සෑම සත්වයෙකුම එකිනෙකා ආධ්‍යාත්මික හා බාහිර ලෙස වාරයෙන් වාරය බලන්න. පුරුෂයා, ස්ත්‍රීයා, හරකා ආදී ලෙස නොබලා කොට්ඨාශ සමූහ ලෙස බලන වාරයක් පාසා අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා යන දෙවිධිය අනුව භාවනා පළපුරුද්ද තහවුරු වීම සිදු වන්නේය.

තුන්මංසල

”කොට්ඨාසානං පගුණකාලතො පට්ඨාය තිසු මුඛෙසු එකෙන මුඛෙන විමුච්චිසාති. කමමට්ඨානං වණණතො වා පටිකකුලතො වා සුඤ්ඤතො වා උපට්ඨාති. ... ආකංඛමානසස වණණතො, ආකංඛමානසස පටිකකුලතො ආකංඛමානසස සුඤ්ඤතො කමමට්ඨානං උපට්ඨතිසාතියෙව” [විභ. අ.179]

මේ දෙවිස් කොටස අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා යන දෙයකාරයට පළපුරුද්ද තහවුරු වන තෙක් අභ්‍යාස කළ අවස්ථාවේ සිට පහත දැක්වෙන නිවනට පිවිසෙන මහා දොරටු තුන අතරින් එක් දොරටුවක් මගින් සන්තානගත කෙලෙස්වලින් එකාත්තරයන්ම, සහතික ලෙසම මිදීමට හැකි වන්නේය.

1. වණණ - වර්ණය-පාට. (වර්ණ කසීණ වශයෙන්) ද,
2. පටිකකුල - පිළිකුල් වශයෙන් ද,
3. සුඤ්ඤ - ආත්මීය වශයෙන් සුඤ්ඤයැයි සුඤ්ඤත ධාතු ස්වභාවය වශයෙන් ද ප්‍රකට විය හැකිය.

1. කැමති කෙනකුට වර්ණ කසීණ වශයෙන් ද,
2. කැමති කෙනකුට පටිකකුල වශයෙන් ද,
3. කැමති කෙනකුට සුඤ්ඤත ධාතු ස්වභාව වශයෙන් ද කමට්ඨන ප්‍රකට කරගත හැකිය.

[විභ. අ. 179]

මේ අටුවාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති පරිදි පින්වත් ඔබ දෙතිස් කොටස් ප්‍රශ්න වන තෙක් පුහුණු වූ පසු ඉහත සඳහන් තුන්මංසලේදී තමා කැමති මාගීයක් තෝරාගෙන ප්‍රශ්න කළ යුතුව ඇත. මේ ග්‍රන්ථයෙහි වනාහි මාගී තුනම ලියා දක්වන්නෙමු.

පටික්කුල මනසිකාරය

"එතට පන අතතනො පිවමානක-සරීරෙ පටික්කුලනති පටික්කමං කරොනනසස අපපණාපි උපචාරමපි ජායති. පරසස පිවමානක-සරීරෙ පටික්කුලනති මනසිකරොනනසස නෙව අපපණා ජායති න උපචාරං. නනු ව දසසු අසුනෙසු උනයමෙතං ජායති'ති. ආම, ජායති. තාති හි අනුපාදිනනක-පකෙඛ ධීතාති. තසමා තතට අපපණාපි උපචාරමපි ජායති. ඉදං පන උපාදිනනක-පකෙඛ ධීතං. තෙනෙවෙතට උනයමෙපතං න ජායති. අසුනානුපසසනා-සංඛාතා පන විපසසනාභාවනා හොති'ති වෙදිතඛබා"

[විභ. අ.183]

අප්ඝධත්ත-බහිද්ධා යන කොටස් දෙක අතරින්, තමාගේ ජීවිතයේ පැවැත්ම හා සම්බන්ධය ඇති අප්ඝධත්ත ශරීර කුඩුව තුළ දෙතිස් කොටස් අතරින් එකක් හෝ වේවා සමූහයක් හෝ වේවා පිළිකුල් යැයි පරිකර්ම කරන කෝභාවචර පුද්ගල සන්තානයේ අර්පණා ධ්‍යානය ද උපචාර ධ්‍යානය ද යන දෙකම පහළ විය හැකිය. බාහිර සජීවී කෙනෙකුගේ ශරීර කොට්ඨාශ තුළ පිහිටා ඇති කොටස් පිළිකුල් යැයි සිත යොදා බැලීමේදී උපචාර සමාධිය ද පහළ විය නොහැක. අර්පණා ධ්‍යාන ද නොලැබේ. දහයක් වූ අසුහ නිමිති අරමුණු කොට භාවනා කිරීමේදී අර්පණා ධ්‍යාන-උපචාර ධ්‍යාන යන දෙකම ලබාගත හැකි බව සත්‍ය නොවන්නේද? යන්න ප්‍රශ්නයකි. මෙයට පිළිතුර "ඔව්," යන්නයි. එම අසුහ නිමිති අනුපාදිනනක පක්ඛ ගෙවත් අවිඥානක පසරයේ පිහිටා ඇත. එහිසා දසාකාර වූ මළමිනී අරමුණු කොට භාවනා කිරීමෙන් අසුහ කර්මස්ථානයන්හි අර්පණා ධ්‍යාන ද උපචාර ධ්‍යාන ද පහළ විය හැකිය.

[විභ. අ.183]

තවදුරටත් මේ බහිද්ධා වන්නා වූ පණ ඇති අනෙකකුගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති දෙතිස් කොටස්ම සවිඤ්ඤාණක පැත්තේ පිහිටා ඇත. පණ ඇති බහිද්ධා කෙනෙකුගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති දෙතිස් කොටස් අනුව අර්පණා-උපචාර යන දෙකම පහළවිය නොහැකිය. එහෙත් අසුභානුපස්සනා යැයි කියන විදුර්ගනා භාවනාව වනාහි සිදුවිය හැක්කක් ලෙස දැනගුණු. [විභ. අ.183] විපස යුතු ආදියෙහි සවිඤ්ඤාණක අනුපස්සනාව ඇත. එය සවිස්තරව විපස්සනා කොටසෙහි ඇත.

මූල විකාශන දැක්වෙන පැහැදිලි කිරීම

"අනුපාදිතක පටකවී සීතානී දස ආකාර වූ අසූච අරමුණු කොට ගත් මළමිනී අනුපාදිතක පකඩ හෙවත් අවිඤ්ඤාණක කොටසෙහි පිහිටා ඇති බව අටුවාව කියයි. එම කීම අනුව සැඟරිකන්ද වාසී මහා තිස්ස තෙරුන් වහන්සේ මෙන් ද සංඝරක්ඛිත මහා තෙරුන්ගේ අතවැසි සාමණේර නම මෙන් ද බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සත්ත්වයන්ගේ ශරීරයේ පිහිටා ඇති කොටස් තිස් දෙකෙහි ද අනුපාදිතක පකඩ හෙවත් අවිඤ්ඤාණක කොටසෙහි මෙන් අරමුණ ගැනීමට සමත් යෝගාවචරයාගේ චිත්ත සන්තානයේ දසවිධ වූ අශුභයන් වශයෙන් සවිඤ්ඤානික ශරීරයකින් වුව ද ප්‍රකට වූ අශුභ නිමිත්ත අනුව උපචාර සමාධිඝට පැමිණීම සම්බන්ධයෙන් වූ උපදෙස් යැයි මෙය දැනගනු." [මූල පි. 2/155]

"අරච්ඡා කායෙ = ඔහුගේ කයෙහි (32ක කොට්ඨාස) ඇත්තේයැ"යි කෙස් ආදී කොටස් වෙත කෙනෙකුගේ කෙස් ආදී වශයෙන් ගැනීම සත්ත්වයෙකු වශයෙන් ගැනීමක් වන්නේය. එලෙස නොගෙන "ඉමඤ්ච කායෙ"මේ කයෙහි" යැයි ගන්නා කල්හි සත්ත්වයෙකු ලෙස ගැනීම නම් වූ ද්‍රෝණය දැරවේ. එලෙස සත්වයෙකු ලෙස වරදවා ගැනීමෙන් තොරව, "මගේ" යැයි වරදවා ගන්නා කයට "මගේ කය" යැයි නොකියන නිසා, "මම" යැයි මනසිකාරය නොපවත්නා තාක් කල්, අධ්‍යාත්මික වශයෙන් ප්‍රකට ලෙස පිහිටා ඇති තමාගේ දෙතිස් කොටස් මත සතිය මනා ලෙස පිහිටන සේ, බහිද්ධා ශරීරයක සතිය මනා කොට නොපිහිටයි. මෙහිසා බහිද්ධා කෙනෙකුගේ ශරීරයෙහි පිළිකුල් ලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් අරපණා ධ්‍යානඝට පත්විය නොහැකිය. අරපණාවන්ට පත්විය නොහැකි නමුත් විපය සූත්‍රයෙහි [සුත්ත නිපාත 60] දේශනා කොට ඇති පරිදි විපස්සනා කොටසට පත් වූ විට තම ස්කන්ධයෙහි හා අනෙකෙකුගේ ස්කන්ධයෙහි ද ඇති සැටියෙන්ම ආදීනව දකිමින් භාවනා කරන ආදීනවානුපස්සනාව යැයි කියන විපස්සනා ඤාණය බාහිර කෙනෙකුගේ දෙතිස් කොටස් අනුව සිදුවිය හැකිය. මෙසේ අදහසක් ඉදිරිපත් කරගෙන අටුවාවාරීන් වහන්සේලා අසුභානුපස්සනා යැයි කිව හැකි විපස්සනාව සිදුවිය හැකි යැයි කියන බව දැනගත යුතුය. [මූල පි. 2/155-56]

මේ මූලවිකාශනීන් වහන්සේ විසින් පැහැදිලි කරන ලද අයුරු අප්සධත්ත දෙතිස් කොටස් මගින් උපචාර-අරපණා ධ්‍යාන ද බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සිරුරක් මළ මිනියක් සේ ගෙන (වෙනත් විදියකට දක්වතොත්, බහිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සත්ත්වයන්ගේ දෙතිස් කොටස් බහිද්ධා අවිඤ්ඤාණක මළ මිනියක කොටස් මෙන් ගෙන) පිළිකුල්

වශයෙන් භාවනා කිරීම නිසා බහිද්ධා කොට්ඨාශයන්හි උපචාර සමාධිය ද ලබාගත හැකිය. උපචාර ධනනයෙහි ධනනාංග පහම ඇත. අර්පණා ධනනයෙහි ද ධනනාංග පහම ඇත. ධනනාංග වශයෙන් මෙලෙස සම වන අතර, ශක්තිය අතින් පමණක් වෙනස් වනු ඇත. උපචාර අවස්ථාවෙහි නීවරණයන් දුරු කළ හැකි නිසා භාවනා සිත කමටහත් අරමුණෙහි නොසැලී පැහැදිලිව පිහිටයි. ධනනයට පත්වූ අවස්ථාවේ ධනනාංගයන් ඉතා ප්‍රකටව බලවත්ව පහළවීම නිසා සිත නොසැලී පවතී. උපචාර අවස්ථාවේ ධනනාංග බලවත් නැත. [වී. ම. 94]

අට්ඨක කම්මට්ඨානය

දෙතිස් කොටස් මනාව ප්‍රගුණ කරගත් ශෝභාවචරතාහට එම කොට්ඨාශයන් සමස්තයක් ලෙස හෝ එකක්-එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට පටික්කුල මනසිකාරය වැඩිය හැකිය. [වී. ම. 196]

මෙහිදී අට්ඨක කොට්ඨාසය එකක් ලෙස ගෙන භාවනා කරන ආකාරය පැහැදිලි කළ යුතු. මෙය අප්ඤ්ඤා-බහිද්ධා යන ක්‍රම දෙකෙන් කැමති එකකින් පටන්ගත හැක. මෙහිදී අප්ඤ්ඤා වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය විස්තර කරන්නෙමු.

පින්වත් ඔබ ආනාපාන වතුරට ධනන සමාධිය නැවත තහවුරු කරගන්න. ආලෝක ශක්තිය දීප්තිමත්ව වඩ-වඩාත් ප්‍රභාස්වර වූ අවස්ථාවේ අප්ඤ්ඤා දෙතිස් කොට්ඨාසයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ආලෝකයෙන් බාහිර සත්ත්වයකුගේ දෙතිස් කොටස් ද මෙසේ පරිග්‍රහ කරන්න. අප්ඤ්ඤා, බහිද්ධා වශයෙන් මාරුවෙන් මාරුවට වරක් දෙකක් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව අප්ඤ්ඤා අට්ඨක කොට්ඨාසය ක්‍රමයෙන් පිඬුවක්, සමූහයක් වශයෙන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රකට වූ විට එහි පිළිකුල් ස්වභාවය අරමුණු කොට,

1. පටික්කුලං, පටික්කුලං - පිළිකුල්-පිළිකුල් යැයි හෝ
2. අට්ඨකං පටික්කුලං - ඇට පිළිකුල් යැයි හෝ
3. අට්ඨකං, අට්ඨකං - ඇට ඇට යැයි හෝ

පාලියෙන් හෝ සිංහලෙන් කැමති ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ පිළිකුල් වූ අට්ඨක අරමුණේ පැයක්-දෙකක් ලෙස භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටන ලෙස උත්සාහවත් වන්න. ආනාපාන වතුරට ධනනයේ බලවත් උපනිශ්‍රය ශක්තියේ පිහිට ලැබ මෙම පටික්කුල මනසිකාර භාවනා සිත ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණව පවතිනු ඇත. මෙසේ භාවනාවෙන් පටික්කුල ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වන සේ භාවනා කරන්න.

උග්ගහ නිමිත්ත හා පටිභාග නිමිත්ත

"තඟට කෙසාදි වණ්ණ-සණ්ඨාන-දිසොකාස-පට්චෙජද-වසෙන උපට්ඨානං උග්ගහ-නිමිත්තං. සබ්බාකාරතො පටිකක්කුලවසෙන උපට්ඨානං පටිභාග-නිමිත්තං" [වි. ම. 196]

ඉහත අටුවාහි විස්තර වන පරිදි

1. වණ්ණ - අට්ඨිකයෙහි වරණය
2. සණ්ඨාන - අට්ඨිකයෙහි රූ සටහන
3. දිසා - අට්ඨිකයෙහි ඇති ඉහළ-පහළ කොටස්
4. ඕකාස - අට්ඨික පිහිටි ස්ථානය
5. පට්චෙජද - අනෙක් කොට්ඨාස සමග මිශ්‍ර නොවී අට්ඨික කොට්ඨාසය වෙන්ව පිහිටීම [ඇටසැකිල්ලේ ඇට එකින් එක මිශ්‍ර වීමක් නැතිව පවතින ආකාරය]

මේ පස් ආකාරයට ප්‍රකට වූ අට්ඨික කොට්ඨාස වනාහි උග්ගහ නිමිත්ත වන්නේය. මේ සියල්ලම පිළිකුල් වශයෙන් ප්‍රකට වූ අට්ඨික කොට්ඨාස වනාහි පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. [වි. ම. 196; මහා වී. (සී.) 1/253; විභ. අ. 174]

මේ පිළිකුල් ස්වභාවය වශයෙන් ප්‍රකට වූ අට්ඨික කොට්ඨාස පටිභාග නිමිත්ත උපයෝගී කරගෙන භාවනා කරන තේශාවචර පුද්ගලයාහට ප්‍රථම ධ්‍යානයේ ශක්තියෙන් අරපණා ධ්‍යාන පහළ වන්නේය. [වි. ම. 196] කයෙහි ඉතිරි කොටස් කැමති නම් මේ ක්‍රමයටම භාවනා කළ හැකිය.

ධ්‍යානාංග පහ

1. විතක්ක - පිළිකුල් වූ අට්ඨික අරමුණට සිත නැංවීමේ ස්වභාවය.
2. විචාර - පිළිකුල් වූ අට්ඨික අරමුණ නැවත, නැවතත් සලකා බැලීම, විචාරීම.
3. පිහි - පිළිකුල් අට්ඨික අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වීම.
4. සුඛ - පිළිකුල් අට්ඨික අරමුණෙහි රසය සුඛයේ විඳින ස්වභාවය.
5. ඵකග්ගතා - පිළිකුල් වූ අට්ඨික අරමුණ මතම සිත පිහිටා ශාන්තව තැන්පත් වන ස්වභාවය.

පීඨි-සෝමනස්ස

මෙතරම් පිළිකුල් වූ අවිඤ්ඤා කොට්ඨාස මත කුමන ක්‍රමයකින් පීඨි - සෝමනස්ස පහළවිය හැක්කේදැ යි ප්‍රශ්නයක් ඇතිවිය හැක.

එයට පිළිතුරු මෙසේය.

පටිකකුල මනසිකාරයට අනුව භාවනා කරන විට මේ අවිඤ්ඤා කොට්ඨාස ඵකාන්තයෙන් පිළිකුල් නමුත් **"අදධා ඉමාය පටිපදාය ජරා මරණමනා පටිච්චේසාමි"**: "ඵකාන්තයෙන් මේ ප්‍රතිපදාව මගින් ජරා දුක, මරණ දුක යන දෙකෙන් නිදහස් වන්නෙමි"යි ලබාගන්නා ආනිශංස පිළිබඳව බලාපොරොත්තු ඇති බැවින් ද නිවරණ නම් වූ සිත කෙලෙසන ධර්ම දරුකළ හැකි නිසා ද, අවිඤ්ඤා පටිභාග අරමුණෙහි පීඨි-සෝමනස්ස පහළවිය හැකිය. ලෞකික උපමාවක් ගතහොත් "මම දැන් විශේෂ ගෙවීමක් ලබන්නෙමි"යි ලාභ බලාපොරොත්තු සහිත වූ කසළ හෝධකයෙකුට විශාල කසළ ගොඩක් අරමුණු කොට එම කසළ ගොඩ මත පීඨි-සෝමනස්ස පහළවන්නා සේ ද, නොදැරිය හැකි වූ ව්‍යාධි දුකට පත්වූ රෝගියෙකුට වමනය හා විරෝධය සිදුවෙන විට පීඨි-සෝමනස්ස පහළවන්නා සේ ද යැයි දැන ගත යුතු. [වි. ම. 143]

ප්‍රවේශම් වියයුතු තැනක්

මේ පටිකකුල මනසිකාරයෙන් අවිඤ්ඤා කොට්ඨාස අරමුණු කොට ගෙන භාවනා කරන විට අවිඤ්ඤා යන ප්‍රඥප්ති නාමය දරු කොට "පිළිකුල්ය, පිළිකුල්ය" යනුවෙන් සතිය පිහිටුවා ගන්න. එහෙත් ආධුනිකයකුට ප්‍රථමයෙන් පටිකකුලය ප්‍රකට වශයෙන් නොවැරදිය හැකිය. පටිකකුල ස්වභාවය ප්‍රකට වන තෙක් අවිඤ්ඤා යන ප්‍රඥප්ති නාමය පාවිච්චි කරන්න. පසුව පිළිකුල් ස්වභාවය ප්‍රකට වනු ඇත. එම අවස්ථාවේදී අවිඤ්ඤා යන ප්‍රඥප්තිය හැර දමා පිළිකුල් වශයෙන් පමණක් සම්මර්ශනය කරන්න. ඉහත පැහැදිලි කළ පස් ආකාරයෙන් පිළිකුල් බව ප්‍රකට වන සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. [විභ. අ. 181]

අප්පධත්ත-බනිද්ධා

"සවෙ පන බනිඤ්ඤා මනසිකාරං උපසංහරති, අවසංචරං සබ්බ-කොට්ඨාසෙසු පාකට්ඨෙතෙසු ආනිණ්ඩනා මනුසං-තිරච්ඡානාදයො සත්තාකාරං"

විජතිභවා කොට්ඨාස-රාසිවසෙනෙව උපට්ඨනන්ති. තෙනි ච අජේතධාගරියමානං
 සානතොපනාදි කොට්ඨාසරාසිනි පක්ඛිපියමානමිව උපට්ඨාති. අට්ඨස්ස අනුපුබ්බ-
 මුඤ්ඤාදිවසෙන පටිකකුල-පටිකකුලාති පුනපුනං මනසිකරොතො අනුක්කමෙන
 අපපණා උපපජ්ජති.”

[විභ. අ. 174]

අප්ඤ්ඤාත වශයෙන් දෙතිස් කොටස් අභ්‍යාස කළ අවස්ථාවෙහි ශෝභාවචර
 පුද්ගලයා බාහිර කෙනෙකුගේ සත්තානගෙහි ද කොට්ඨාසයෙන් අනුව මනසිකාරය
 පැවැත්වීමෙන් කොට්ඨාස සියල්ලම ප්‍රකට වීමෙන්, ගමන් කරන-සිටින-නොයෙක් ක්‍රියා
 කරන මනුෂ්‍ය නිරිසන් ආදී කොට ඇති සත්ත්වයන්, සත්ත්වයන් යැයි ගැනීමට සුදුසු වූ
 ස්වභාවය බැහැර කොට කොට්ඨාස සමූහ පමණක් බව ප්‍රකට කර ගන්නේය. ආලෝකයේ
 බලවත්කමින් දැක ගනිමින් සිටින්නා වූ එම මනුෂ්‍ය නිරිසන් ආදී සත්ත්වයන් කැමට
 ගන්නා ආහාර වනාහි ඔරීර කොටස්වල ඇතුළු කරගන්නා සේ ප්‍රකට වන්නේය. එම
 අවස්ථාවෙහි ශෝභාවචර පුද්ගලයා අප්ඤ්ඤාත කොට්ඨාස බොහෝමයක් හෝ ප්‍රකට වූ
 එක කොට්ඨාසයක් හෝ පිළිකුල් යැයි නැවත නැවත මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්
 ක්‍රමයෙන් අර්පණා ධ්‍යාන පහළවීය හැකිය.

[විභ. අ. 174]

මේ අවුච්චාවෙහි විස්තර කරන ලෙසට පින්වත් ඔබ අප්ඤ්ඤාත අවිඤ්ඤාත
 කොට්ඨාසයන්හි පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානයට පැමිණෙ.
 අනතුරුව එය පසුව වසීතාවයන් අනුව ප්‍රගුණ කරන්න. මෙසේ ප්‍රගුණ කළ අවස්ථාවෙහි
 සමීපයේ සිටින කෙනෙකු හෝ අනෙකෙකු වෙත ආලෝකය ගොමු කොට අවිඤ්ඤාත කොට්ඨාස
 අරමුණු කොට පිළිකුල් වශයෙන්ම මනසිකාර කරන්න. ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රකටව වැටහෙන
 තෙක් මෙසේ කරන්න. එහෙත් මෙම ධ්‍යානය ඉහත මූල ඵ්‍යානවහි විස්තර කළ පරිදි
 බහිද්ධා (මළුමිනියක වැනි) අවිඤ්ඤාත ලෙස ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් ලැබූ
 උපචාර ධ්‍යානය පමණක් වන්නේය. එම ධ්‍යානාංගයන් ප්‍රකට වූ විට අප්ඤ්ඤාත වශයෙන්
 නැවත ආධ්‍යානමික අවිඤ්ඤාත පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්න. අප්ඤ්ඤාත
 වරක්-බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට මනසිකාර කරන්න. මෙසේ කිරීමේදී පටිකකුල
 මනසිකාර භාවනාව ශක්තිමත් වන්නේය. අනතුරුව ආලෝකය මගින් හමු කරගත් දස
 දිසාවන්හි තිබෙන සියලු අවිඤ්ඤාත කොට්ඨාසයන් ද එකින්-එක එම ක්‍රමයටම ගෙන
 භාවනා කරන්න. ළග-දුර සෑම තැනම ඤාණය පතුරුවා එම ක්‍රමයට අප්ඤ්ඤාත
 වරක්-බහිද්ධා වරක් ලෙසට භාවනා කරන්න. දස දිසාවන්ගෙන් ඕනෑම දිසාවක් අනුව
 බලන වාරයක් පාසා අවිඤ්ඤාත කොටස් දැකගත හැකිවන පරිදි අභ්‍යාස කරන්න. සමර්ථ
 භාවයට පත්වූ විට ඕදාන කසීණයට මාරුවීම කළ හැක.

වණී කසිණ

වණී කසිණ සතර ආකාරය

දෙතිස් කොටස් මගින් නිල, පීත, ලෝහිත, ඕදුත යන වර්ණ කසිණ සතරම ලබාගත හැක.

1. **නිල කසිණය:-** තෙස්, ලොම් සහ ඇසෙහි කලු ඉංගිරිතාව ද යන කලු-නිල් වර්ණ අරමුණු කොට "නිල-නිල" නැතිනම් "නිල්-නිල්" යැයි මතභිකාරය පවත්වන පුද්ගලයාට වතුරට ධනාතය-පඤ්චම ධනාතය දක්වා ධනාත පහළවිය හැකිය. මේ ධනාතයත් විපස්සනාවට පදනම කොට විපස්සනා ඤාණ වැඩිය හැකි නම් අර්භත්වය දක්වා ශාගත හැකිය. [විභ. අ. 176]
2. **පීත කසිණය:-** මේදය ද, ඇසෙහි කහ පාට ද (කහ පාට සම ද, කහ පාට අත්ල-පත්ල ද) යන කොටස් අරමුණු කොට "පීතකං-පීතකං" නැතිනම් "කහ-කහ" යැයි මතභිකාරය පවත්වන්න. එවිට වතුරට ධනාත-පඤ්චම ධනාත තෙක් ධනාත පහළ විය හැකිය. මේ ධනාත විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනා ඤාණ වැඩිය හැකි නම් අර්භත් එලය තෙක් ශාගත හැකිය. [විභ. අ. 176]
3. **ලෝහිත කසිණය:-** මස් ද, රුධිරය ද (දිව ද) ඇසෙහි රතු පාට කොටස ද යන රතු පාට අරමුණු කොට "ලෝහිතකං-ලෝහිතකං" නැතිනම් "රතු-රතු" යැයි මතභිකාරය පවත්වන්න. එවිට වතුරට ධනාත-පඤ්චම ධනාත දක්වා ධනාත පහළ විය හැකිය.

එම ධනාත්‍යත් විපස්සනාවට පාදක කොට විදුසුන් නුවණ වැඩිමට හැකි නම් අරභත් එලය තෙක් යාගත හැකිය. [විභ. අ.176; දී. අ. 1/390]

4. **ඕදාන කසිණය:-** අත්-පා ද, නිය ද, දත් ද, සම ද, ඇට ද, ඇස් ද යන තැන්වල සුදු පාට අරමුණු කොට "ඕදාන-ඕදාන" හෝ "සුදු-සුදු" යැයි මනසිකාරය පවත්වන පුද්ගලයාට වතුරට ධනාත්‍ය, පඤ්චම ධනාත්‍ය තෙක් ධනාන පහළ විය හැකිය. මේ ධනාත්‍යත් විපස්සනාවට පාදක කොට විදුසුන් නුවණ ලැබුමට හැකි නම් අරභත්වය තෙක්ම යාගත හැකිය. [විභ. අ.176; දී. අ. 1/390]

අභිභායතන ධනාන

මෙසේ දෙතිස් කොටස්වල වර්ණ කසිණ හතරට මාරු වී එම කසිණ අරමුණු අභිභවමින් ලබාගත් ධනාන බැවින් අභිභායතන ධනාන යැයි කියනු ලැබේ. කෙලෙස් කසට ආදී විරුද්ධ ධර්මයන් පහසුවෙන් මැඩලමින් යටපත් කරගත හැකි බැවින් ද, අභිභායතන ධනාන යැයි කියනු ලැබේ.

"අභිභායතනානිති අභිභවන-කාරණානි. කිං අභිභවනති: පච්චික-ධමමෙපි ආරමමණාපි. තානි ති පටිපක්ඛනාවෙන පච්චිකධමමෙ අභිභවනති, පුග්ගලස්ස ස්ඤාණුභවනටියතාය ආරමමණානි"

[දී. අ. 1/390; ම. අ. 3/176; අං. අ. 2/781]

අභිභායතන යනු අභිභවනය කරන අර්ථයයි. රූපාවචර ධනාත්‍යයේ කිනම් ධර්මයක් අභිභවනය කරන්නද? විරුද්ධ පාසමික ධර්මයන් ද කසිණ අරමුණු ද අභිභවනය කරති. එම අභිභායතන ධනාත්‍යයේ කෙලින්ම ප්‍රතිපක්ෂවීම් වශයෙන් ප්‍රත්‍යනීක ධර්මතාවයන් අභිභවනය කරති. අභිභායතන ධනාත්‍යයන් ලබාගනු පිණිස භාවනා කරන යෝගාවචර තෙමේ තම තියුණු මෙන්ම කායඝ්‍රීකෂම ඥානයෙන් කසිණ අරමුණු ද අභිභවා යන්නේය. [දී. අ. 1/390; ම. අ. 3/176; අං. අ. 2/ 781]

ශරීරයේ ඉතා කුඩා කොටසක් වුව ද ගෙන නිල කසිණය භාවනා කරන විට නිල වර්ණ කසිණ නිමිත්ත පහළ වනවාත් සමගම අර්පණා ධනාත්‍ය පහළ විය හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස පහළ විය හැකි ධනාත්‍යට අභිභායතන ධනාන යැයි කියනු ලැබේ. [ප. අ. 56]

අභිභූ යන්න ද සත්‍ය වී ආයතන යන්න ද සත්‍ය නිසා අභිභායතන නම් වූ ධර්මය වන්නේය. ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ කසීණ පරිකර්ම භාවනාව හා ඤාණය, කසීණ අරමුණ හා විරුද්ධ ධර්මයන් මැඩලිය හැකි බැවින් අභිභූ නම් වේ. එම අභිභූ නම් වූ ආයතන හේතු ධර්මය ප්‍රකට ධ්‍යානයක් අභිභායතන ධ්‍යාන නම් වෙති. වෙනත් විදියකට දැක්වෙතොත්, ශට්පත් කිරීමට සුදුසු වූ කසීණ අරමුණ යැයි කිය හැකි හේතුව සහිත ධ්‍යානය අභිභායතන ධ්‍යානය නම් වේ. කසීණ අරමුණ අභිභවමින් මැඩලීමට හැකි නිසා අභිභූ යන්න ද සත්‍ය වී ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ විශේෂ සුඛය පිහිටන ආයතන වශයෙන් ද සත්‍ය බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද සහිත රූපාවචර ධ්‍යානය අභිභායතන ධ්‍යාන නම් වේ. [දී. ටී. 2/159; ම. ටී. 3/121; අං. ටී. 3/245]

කසීණ අරමුණ අභිභවනය කොට මැඩලීමට හැකි යැයි කියනු ලබන මෙම පිත වැනි ඉතා කුඩා කසීණ මණ්ඩලයක් වේවා, හිස් කබලේ ඇටය මෙන් ලොකු කසීණ මණ්ඩලයක් හෝ වේවා, එම කසීණ අරමුණ පහසුවෙන් වෙහෙස නොගෙන සුවසේ දස දිසාවට හෝ අනන්ත සක්වළ තෙක් හෝ විහිදුවාලිය හැකි අර්පණා ධ්‍යානයට ප්‍රභාවන තෙක් භාවනා කළ හැකි බව දැන ගත හැක.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ අභිභායතන ධ්‍යානයන් මහා පරිනිබ්බාන සූත්‍රය [දී. නි. 2/172]. අභිභායතන සූත්‍රය [අං. නි. 5 / 278; ධ. ප. 96] ආදී තැන්හි දේශනා කොට ඇති සේක.

අජ්ඣතන හා ඛනිද්ධා

සූත්‍රාන්ත දේශනාවන්හි "අජ්ඣතනං රූප-සඤ්ඤාදී ඵකො ඛනිද්ධා-රූපානි පසසති පටිත්තානි" [දී. නි. 2/172] යනාදී ලෙස අජ්ඣතන කොට්ඨාසයන්හි ද වර්ණ කසීණ වඩන ආකාරයන් අඩංගු කොට දේශනා කරන ලද්දේය. *ධම්ම සංගණී පාළියෙහි* [ධ. ප. 96] වනාහි *අජ්ඣතනං අරූප සඤ්ඤාදී යන අජ්ඣතන කොට්ඨාසයන්හි* වර්ණ කසීණ භාවනා වඩන ක්‍රමය දේශනා කොට තැන්ගෙනීය. මෙලෙස නොදෙසීමට හේතුව අටුවාවෙහි මෙලෙස පැහැදිලි කොට ඇත.

"අජ්ඣතනරූපානි අනභිභවනියතො තපච්ච වා ඉධ වා ඛනිද්ධාරූපානෙව අභිභවිතඛනානි. තසමා තානි නියාමතො චතතඛනානිති තත්‍රපි ඉධපි වුත්තානි." [ධ. අ. 1/78]

“අජකධනරූපානං අනභිතචනියතා ච ඛනිද්ධාරූපානං විය අවිභූතතා”

[මු. ටී.1/106]

“අවිභූතතනාති ඉදං ඤාණුත්තරානං සහ-නිමිතකුසාදනෙන අපසණා-
තිඛබනතනං ආරමමණාසස අභිභවො න සුට්ඨු විභූතභාවමනනරෙත සමභවතිති
කපවා වුත්තං” [අනු ටී. 1/114]

ශෝභාවචර පුද්ගලයා අජකධන කොටස් තිස් දෙකෙහි පිහිටා ඇති කසීණ රූපයත් වර්ණ කසීණ අරමුණ වශයෙන් භාවනා කළ කල්හි “අජකධන-රූපෙ පටිකමම- වසෙන අජකධනං රූප-සඤ්ඤා නාම නොති” [දී. අ. 1/390] යැයි අටුවාවෙහි දක්වන ලෙසට පරිකරම භාවනාව විය හැක්කේය. එහෙත් අජකධන කොට්ඨාසයන්හි වර්ණය අරමුණු කොට කසීණ පටිකමම වැඩු අජකධන කසීණ රූපයත් බහිද්ධා කසීණ රූපයත් තරම් ප්‍රකට නැත්තේය. ඤාණය තියුණු පුද්ගලයන් සඳහා කසීණ පටිභාග නිමිත්ත පහළ වීම සමඟම උපචාර සමාධි ජවන වීථි ස්වල්ප චාරයක් පහළ වී අර්පණා ධ්‍යාන පහළ විය හැකිවීම, කසීණ මණ්ඩල අරමුණ අභිභවනය කොට මැඩලිය හැකිවීම නිසාම වන බව දැන ගුණය. මෙලෙස අභිභවනය කොට මැඩලිය හැකි වීම ද කසීණ රූපයාගේ ප්‍රකට බව ඇති වීම පමණක්ම සිදුවිය හැකිය. ප්‍රකට භාවය නොමැති වීම නොම විය හැකිය. අජකධන කොට්ඨාසයන්හි කසීණ රූපය ප්‍රකට නැති නිසා අජකධන කසීණ රූපයන්හි පටිකමම භාවනා පමණක් සිදුවී උපචාර භාවනා-අර්පණා භාවනා සිදු නොවිය හැකි වන්නේ ය. මෙසේ සූත්‍රාන්ත මෙන්ම අභිධම් පාලිය අනුවත්, කසීණ රූප භාවනා වඩන ශෝභාවචර පුද්ගලයෝ බහිද්ධා කොට්ඨාසයන්හි වර්ණ කසීණ රූප මගින්ම අර්පණා ධ්‍යානයට ම පත්වන තෙක් මැඩලීම කරන්නාහ. බහිද්ධා කසීණ රූප පමණක් අර්පණා ධ්‍යානයටම පත්වන තෙක් වැඩිමට හැකිය. බහිද්ධා කසීණ රූප ප්‍රකට වීම නිසා මෙය සිදුවන්නේය. එනිසා ශෝභාවචර පුද්ගලයා අජකධන කසීණ රූපයෙහි පටිකමම භාවනාව වැඩු පසු දිගටම බහිද්ධා කසීණ රූපයෙහි ද පටිකමම භාවනා, උපචාර භාවනා, අර්පණා භාවනා යනාදිය (අභිභාගත ධ්‍යාන කැමැති වන්නේ නම්) වැඩිය ගුණමය. ඉදින් අජකධන කසීණ රූප මගින් සාර්ථකව පටිකමම භාවනා වැඩීම නොකළ හැකි වන්නේ නම් ද, අජකධන කසීණ රූප මගින් (පමණක්ම කසීණ) පටිකමම භාවනා වැඩීමට අකැමැති නම් ද අජකධන කසීණ රූප මත කසීණ පටිකමම භාවනාව නොකරන පුද්ගලයාට බහිද්ධා කසීණ රූපයත් මත පමණක් කසීණ පටිකමම භාවනා, උපචාර භාවනා, අර්පණා භාවනා යන මේවා වැඩිය හැකි වන්නේය.

එනිසා බහිද්ධා කසීයා රූප සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට හෝ අභිධර්ම ක්‍රමයට හෝ අනුව පොදු වශයෙන් දේශනා කිරීමට සුදුසු වන බැවින් එය සුත්‍රාන්ත පාළියෙහි ද, අභිධර්ම පාළියෙහි ද දේශනා කොට ඇත්තේය.

[බ. අ. 178; මු. ටී.1/106; අනු ටී. 1/114]

"අජ්ඣධත්තං රූප-සක්කද්දි (අරූප-සක්කද්දි) ඵකො ඛනිද්ධා රූපානි සසකති පටිත්තානි (අපපමාණානි) සුවණණ-දුඛබණණාණි"

[දී. නි. 2/172; අ/හ. 5 /278; බ. ප. 104]

මේ අභිභාගතන ධ්‍යානයන්හි කසීයා අරමුණු පහත සඳහන් ලෙසට සතර ආකාරයකට දක්වා ඇත.

1. පටිත්ත = පතුරුවාලිය නොහැකි කුඩා කසීයා මණ්ඩල.
2. අපපමාණ = පැතිර යන ලෙසට විහිදුවිය හැකි කසීයා මණ්ඩල.
3. සුවණණ = සුන්දර වර්ණ ඇති කසීයා මණ්ඩල.
4. දුඛබණණ = දුර්වර්ණ වූ අවලස්සන කසීයා මණ්ඩල.

මෙහි ලා

1. පටිත්ත = පැතිරවිය නොහැකි කුඩා කසීයා මණ්ඩල රූපය: විතක්ක වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වන්නේය.
2. අපපමාණ = පැතිරීම සඳහා ප්‍රමාණයක් නැතිව විහිදුවිය හැකි කසීයා රූපය: මෝහ වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වේ.
3. සුවණණ = සුන්දර වර්ණ කසීයා රූපය: දෝස වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාවෙන් පහළ වන්නේය.
4. දුඛබණණ = දුර්වර්ණ වූ කසීයා රූපය: රාග වර්ත බහුල පුද්ගලයාගේ හැකියාව මගින් පහළ වන්නේය.

[බ. අ.178]

ඕදාන කසිණයට

"එතදගං භික්ඛවෙ ඉමෙසං අට්ඨනං අභිභායතනානං, යදිදං අජ්ඣධතං අරුපසකඤ්ඤි එකො බහිද්ධා-රූපානි පසාති ඔදානානි ඔදානවණ්ණානි ඔදාන-නිදසසානානි, ඔදාන-නිභාසානි. තානි අභිභය්‍ය ජානාමි පසාමිති එවං සකඤ්ඤි හොති". [අං. නි. 6/112]

"මහණෙනි, මේ අභිභායතන ධ්‍යාන වර්ග අට අතුරින් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් තම ආධ්‍යාත්මික සන්තානයේ පිහිටා ඇති කොට්ඨාසයන්ගේ සටහන් මත භාවනා නොකර බහිද්ධා වශයෙන් ඇති සුදු වර්ණය ඇති කසිණ රූපය මත භාවනා කරයි. එම කසිණ රූපය අභිභවා 'මම දුනිමි-මම දුකිමි' යැයි නිවැරදි සංඥාව වන්නේය. මේ අභිභායතන ධ්‍යානය වනාහි උත්තම ද අග්‍ර ද වන්නේය." [අං. නි. 6/112]

ඉහත සදහන් දේශනාවට අනුව වර්ණ කසිණ හතර තුළින් ඕදාන කසිණය යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සිතෙහි විශේෂ පැහැදිලිකමක් ඇතිකරවන උත්තම වූ කසිණයක් වන්නේය. එනිසා ඕදාන කසිණය භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රමුඛ කොට විස්තර කරන්නෙමු.

1. ආනාපාන වතුරට ධ්‍යානය යලිත් තහවුරු කරගන්න.
2. ආලෝකය වඩා-වඩාත් ප්‍රභාස්වර වූ කල අප්ඤ්ඤාන දෙතිස් කොටස් පරිග්‍රහ කරන්න.
3. තමා ඉදිරියේ හෝ ආසන්න තැනක සිටින කෙනෙකුගේ බහිද්ධා දෙතිස් කොටස් පැහැදිලි කරගන්න.
4. එම බහිද්ධා කොටස්වල අවිඤ්ඤා කොටස පරිග්‍රහ කරන්න.
(පටික්කුල වශයෙන් මනසිකාර කරනු කැමති නම් එසේ කරන්න. නැති නම් එම අවිඤ්ඤාම පරිග්‍රහ කරන්න.)
5. එම බහිද්ධා අවිඤ්ඤායෙහි ඉතා සුදු තැනක් තෝරාගෙන හෝ සියලුම සුදු අවිඤ්ඤා සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන හෝ තැන්නම් හීස් කඩලේ පිටුපස අරමුණු කොට හෝ "ඕදාන-ඕදාන" හෝ "සුදු-සුදු" යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න.

ඉදින් ඔබගේ චිත්ත ශක්තිය බලවත් වූ විට අප්‍රකාශිත අවිධිකය පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාර පවත්වා ප්‍රථම ධනාත්‍යට පත්ව එම අවිධිකය ද සුදු පාටට පෙනෙන කල එම සුදු වර්ණය මත ද පරීකර්ම භාවනාව වැඩිය හැකිය. අප්‍රකාශිත කසිණ රූපය සමග අරපණා ධනාත්‍යට ළඟාවිය නොහැකි නිසා බහිද්ධා අවිධික කොට්ඨාසයෙහි සුදු පාට අරමුණු කොට ඕදාන කසිණය දිගට භාවනා කළ යුතුව ඇත.

එසේ නොමැතිව බහිද්ධා අවිධික කොට්ඨාසයෙහි පමණක් ඕදාන කසිණයට යන්නේ නම් ඉහත විස්තර කළ ක්‍රමයට අනුව භාවනා කළ හැකිය. බහිද්ධා අවිධික කොට්ඨාසයන් පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම වනාහි පටික්කුල මනසිකාර කම්මට්ඨානව වැඩිය හැකි වීම, අවිධික කොට්ඨාස තහවුරුවීම, එවා වඩාත් සුදුට ප්‍රකට වීම යන මේ කරුණු තුන සඳහා වන්නේය. පිළිකුල් වශයෙන් මනසිකාරය නොපවත්වා ඕදාන කසිණයට කෙළින්ම යාමට කැමති නම් එසේ කළ හැකි වන්නේය. බහිද්ධා අවිධිකයේ අඩුතරමින් හිස් කබලෙහි සුදු පාට අරමුණු කොට "ඕදාන-ඕදාන" හෝ "සුදු-සුදු" යැයි භාවනා කරන විට එම සුදු වර්ණ අරමුණේ භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් පමණ ශාන්තව පිහිටන ලෙසට උත්සාහ කරන්න.

ආනාපාන වතුර්ථ ධනාන ආදී පෙර සමාධිත්ති උපනිශ්‍රය ශක්තිය ආදී ප්‍රත්‍ය ශක්තින් මගින් කෙරෙන උපකාරවල බලපෑම ලබන යෝගාවචර ඔබගේ ඕදාන කසිණ භාවනා සිත සුදු වර්ණ අරමුණ මත ශාන්තව සම්පව පිහිටා සිටිනු ඇත. එම සුදු වර්ණ අරමුණ මත පැයක්-දෙකක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටන විට අස්ථික කොට්ඨාස සංඥාව ද දුරු වී සුදු පාට කසිණය පමණක්ම ඉතිරිවනු ඇත. මෙසේ පුළුන් මෙන් ඉතාම ප්‍රකටව පෙනෙන සුදු පැහැය උග්ගහ නිමිත්ත වේ. උදා තරුව මෙන් ඉතාමත් කාන්තිමත් වූ සුදු පාට කසිණ මණ්ඩලය පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. උග්ගහ නිමිත්ත පහළ වී අවිධික නිමිත්ත සම්පූර්ණයෙන් සුදු පාට වීමට පෙර ඇත්තේ පරීකර්ම නිමිත්ත පමණක්ය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ මේ ශාසනයෙහි පෙර හවයන්ති වේවා, නැතිනම් පෙර බුද්ධ ශාසනවල හවයන්ති හෝ වේවා, පෙර කළ ඕදාන කසිණ පාරමී කුසල බලය ඇත්තකු වී සිටියේ නම්, සුදු පාට ඕදාන කසිණ මණ්ඩලයෙහි අධිකව උත්සාහ නොකර්ම උග්ගහ නිමිත්ත හෝ පටිභාග නිමිත්ත හෝ පහළ වූ කල්හි ඕදාන කසිණ මණ්ඩලයට එල්ල කොට "සුදු-සුදු" යැයි භාවනා කරන විට එම ඕදාන කසිණය ද, සදිසාව තෙක් ඉතා පහසුවෙන් පැතිරීයාම සිදුවන්නේය.

ඉඳින් කසිණ මණ්ඩලය පැතිර නොයයි නම් එම කසිණ මණ්ඩලයම ඉතාම ප්‍රභාස්වර වන තෙක් "සුදු-සුදු" යැයි අරමුණු කොට මනසිකාර පවත්වන්න. සමාධිය ද දිගටම තහවුරු කරගන්න. ඉතාම ප්‍රභාස්වරව පටිභාග නිමිත්ත පහළ වූ විට එම පටිභාග නිමිත්තම අරමුණු කොට "සුදු-සුදු" යැයි දිගට මනසිකාර පවත්වා ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධියට පත්විය හැකිය. එහෙත් එය ශක්තිමත් නොවිය හැකිය. එනිසා පටිභාග නිමිත්ත සමාධි ශක්තිය කල් පවතින තත්වයට පත්කිරීම සඳහා කසිණ මණ්ඩලය පැතිරවිය යුතුය.

මෙසේ පතුරුවා ඕදාන කසිණ නිමිත්ත මත පැයක්-දෙකක් භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන කල්හි සුදු පාට කසිණ මණ්ඩලය භාත්පසින් අඟලක පමණ පැතිරේවා! නැති නම් අඟල් දෙකක් පමණ පැතිරේවා! නැති නම් අඟල් තුනක් පමණ පැතිරේවා! නැති නම් අඟල් හතරක් පමණ පැතිරේවා! වැඩේවා! යන මේ ලෙසට තමාගේ කඳුණානුභාව ශක්තිය පරික්ෂා කරමින් අඟලක්-දෙකක් ලෙසට කොටස් කොට අධිෂ්ඨාන කර පතුරුවන්න. අඟලක්-දෙකක් ලෙසට කොටස් නොකර කසිණ මණ්ඩලය නොපතුරුවනු මැනවි. ප්‍රමාණ කරමින්ම පතුරුවන්න. මෙසේ ප්‍රමාණ කරමින් අධිෂ්ඨාන කරන කල්හි පැතිර වැඩුණු කසිණ මණ්ඩලය තරමක් සැලී යා හැකිය. එවිට කසිණ මණ්ඩලය තැන්පත් වනසේ "සුදු-සුදු" යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. සමාධි ශක්තිය බලවත් වූ විට කසිණ මණ්ඩලය ශාන්තව තැන්පත් වීම සිදුවන්නේය. මෙසේ තැන්පත් වූ විට ඉහත සඳහන් කළ ක්‍රමයට අනුව ප්‍රමාණ කරමින් අධිෂ්ඨාන කර පතුරුවන්න. ටිකෙන් ටික කසිණ මණ්ඩලය පැතිර ගිය කල්හි ඊයනක් පමණ පැතිරේවා! බඹයක් පමණ පැතිරේවා! යන ලෙසට පතුරුවන්න. මේ ක්‍රමයට කසිණ මණ්ඩලය දස දිගට ප්‍රමාණ කළ නොහැකි තරමට පතුරුවන්න. දස දිග කවර පැත්ත බැලුවත් බැලූ-බැලූ පැත්ත සුදු වන ලෙසට පතුරුවන්න. අප්කධිත්ත - බහිද්ධා යන දෙපැත්තෙහිම කිසිම සටහනක් නැතිව සුදුපාට පමණක් පිහිටා ඇති අවස්ථාවේ, එම සුදු පැහැ කසිණ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව ළං වී පිහිටන ලෙසටත්, කසිණ අරමුණ නොසැලෙන ලෙසටත් පැතිර වැඩුණු එම සුදු කසිණයේ එක තැනකට හරියට බිත්තියක එල්ලා ඇති හිස් වැස්මක් දෙස බලන්නාක් මෙන් භාවනා සිත යොදා "සුදු-සුදු" යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. එම සුදු කසිණ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව පිහිටා සිටින විට සුදු කසිණය ද සැලෙන ගති නැතිව තැන්පත්ව ශාන්තවීම සිදුවනු ඇත. භාවනා සිත ද ශාන්ත වී කසිණය ද තැන්පත් වූ විට එම සුදු පැ කසිණයෙහි පැහැදිලි සුදු පාටක් හා විශේෂ දිලිසෙන බවකුක් ඇතිවෙයි. මෙය ඕදාන කසිණ මණ්ඩල නිමිත්ත

වැඩිම සඳහා භාවනා කිරීමෙන් පසු නැවත පහළ වූ කසියා පටිභාග නිමිත්ත වන්නේය. එම කසියා පටිභාග නිමිත්ත මත පැයක්-දෙකක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙසට "සුදු-සුදු" යැයි මනසිකාරය කරන්න. එම පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත නැවත - නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන විට ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින භාවනා සිතෙහි ධ්‍යානාංග පහ ඉතා ප්‍රකට වනු ඇත. එය ශක්තිමත් වීම ද වන්නේය.

ධ්‍යානාංග පහ

1. විතක්ක : සුදු පාට කසියා පටිභාග නිමිත්ත මතට සිත නංවන ස්වභාවය.
2. විචාර : සුදු පාට කසියා නිමිත්ත "සුදු-සුදු" යැයි නැවත නැවතත් නුවණින් සලකා බලන ස්වභාවය, විචාරීම.
3. පීඨි : සුදු පාට කසියා පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ප්‍රමෝදයට පත්වන ස්වභාවය.
4. සුඛ : සුදු පාට කසියා පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි රසය සුවසේ විඳින ස්වභාවය.
5. එකගතා : සුදු පාට කසියා පටිභාග නිමිත්ත අරමුණටම සිත බැස ගොස් ශාන්තව සිටීමේ ස්වභාවය, එකඟ බව, තහවුරු බව.

විතක්කාදී මේ එක-එකකට ධ්‍යානාංගයක් යැයි කියනු ලබන අතර එම ධ්‍යානාංග සමූහයට ධ්‍යාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිය ද පසුදුව වසීතා වශයෙන් අභ්‍යාස කරන්න. වශීතා පහ ප්‍රගුණකොට දක්‍ෂ බවට පැමිණි කල්හි ආනාපාන කර්මස්ථානය සම්බන්ධයෙන් ලියා දැක්වූ ආකාරයට ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය, චතුර්ථ ධ්‍යානය යන මේවාට ද පිළිවෙළින් සම වදින්න.

චතුක්ක නය අනුව ධ්‍යාන හතර

1. විතක්ක, විචාර, පීඨි, සුඛ, එකගතා සහිත ප්‍රථම ධ්‍යානය.
2. පීඨි, සුඛ, එකගතා සහිත ද්විතීය ධ්‍යානය.
3. සුඛ, එකගතා සහිත තෘතීය ධ්‍යානය.
4. උපෙක්ඛා, එකගතා සහිත චතුර්ථ ධ්‍යානය.

පසුද්වික නය අනුව ධනාන පහ

1. විතක්ක, විචාර, පීති, සුඛ, ඵකග්ගතා සහිත ප්‍රථම ධනානය.
2. විචාර, පීති, සුඛ, ඵකග්ගතා සහිත ද්විතීය ධනානය.
3. පීති, සුඛ, ඵකග්ගතා සහිත තෘතීය ධනානය.
4. සුඛ, ඵකග්ගතා සහිත චතුර්ථ ධනානය.
5. උපෙක්ඛා, ඵකග්ගතා සහිත පසුද්වික ධනානය.

මේ පසුද්වික නය ක්‍රමයේදී විතක්ක, විචාර දෙක එකවරට එක බැගින් පහවන නිසා ධනාන වාර පහක් වෙයි. චතුක්ක නය ක්‍රමයේදී විතක්ක හා විචාර යන දෙකම එකවරට පහ කරන නිසා ධනාන වාර හතරක් වෙයි. විමුක්තිය ලැබීමට සුදුසු වූ මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී චේතනාස සත්වයන්ගේ රූපියව-වචිතයන්ට අනුව ඤාණය මද පුද්ගලයන්හට පසුද්වික නය ක්‍රමයත්, ඤාණය තියුණු පුද්ගලයන්හට චතුක්ක නය ක්‍රමයත් වශයෙන් දේශනා කොට ඇත්තේය. මේවා රූපාවචර ධනානයෝය. එනිසා රූපාවචර හවයන් ලැබ ගැනුමට ශක්තිය ඇති ධනාන යැයි කියනු ලැබෙයි. මෙහිදී රූපාවචර හවයන් ලබාගැනීම අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කිරීමකම නොවන්නේය. හුදෙක් විපස්සනාවට පාදක වශයෙන් සලකා සමාධිය තහවුරු කිරීමක් ම වන්නේය.

පින්වත් ඔබට බහිද්ධා අවිභික කොට්ඨාසයක් අරමුණු කොට ඕදාන කසීණ චතුර්ථ ධනාන සමාධිය ලබා ගන්නා තෙක් සාර්ථකව සමාධිය තහවුරු කරගත හැකි වූයේ නම් බහිද්ධා කෙස් වැනි තද කළු-දුඹුරු කොටස් අරමුණු කොට නිල කසීණය ද, බහිද්ධා මේද, මුත්‍ර වැනි කොටස් අරමුණු කොට කහ හෙවත් පීත කසීණය ද, බහිද්ධා රතු පාට ලේ වැනි කොටස් අරමුණු කොට ලෝහිත කසීණය ද, වඩා, කැමැති පරිදි භාවනා කිරීමෙන් චතුර්ථ ධනාන සමාධිය තෙක් වැඩිය හැකිය. සාර්ථක වූ විට බාහිර අවිභිකඤාණක ලෝකයෙහි ඇත්තා වූ සුදු වස්ත්‍ර, වර්ණ මැණික්, පිපුණු මල් වැනි දේ අරමුණු කොට ද එම වර්ණ කසීණයන් වැඩිය හැකිය.

1. නිල් කටරොලු යනාදී මල් නිල කසීණය වඩනු මැනවැයි ආරාධනා කරන්නා සේය.
2. අලුත් අවුරුද්දේ බක් මහේ මලින් හා කැකුළුවලින් පිරුණු ගම්මාළු, ඇහැළු මල් යනාදිය පීත කසීණය වැඩීමට යැදී පැහැදී සිටින්නා සේය.
3. රතු පාට වද මල් හා රතු රෝස මල් ද, රතු වර්ණ ලෝහිත කසීණ වැඩීමේ අපො-ඝ්ථාවන් සිටින්නා සේය.

4. මලින්-කැකුළින් ගැවැසී ගත් සුදු අරලිය, ඇවරිය ආදී මළ ද ඕදාන කසියාන වැඩිමට ඉතාමත්ම තැන්පත්ව ශාන්තව සැඳි සිටින්නා සේය.

පින්වත් ඔබගේ ශක්තිය වැඩිවැඩි දැකීම-දැකීම සවිකඳුදාණක, අවිකඳුදාණක වස්තූන් සමථ-චිපස්සනා භාවනා සිත් පහළ කරවනු පිණිස ආරම්භය ප්‍රත්‍ය ශක්තියෙන් සහයෝගය ප්‍රදානය කරමින් සිටින්නා සේය.

භවාංගයට වැටී සිටින ආකාරය

මේ තාක් ආනාපාන, අට්ඨික සහ ඕදාන කසියා යන කර්මස්ථානයන් පිළිබඳ අර්පණා ධ්‍යානයන්ට පත්වන තෙක් භාවනා වශයෙන් වඩන ආකාරය සංකෂිප්ත ලෙස ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. එම සමාධිනීති උපචාර හා අර්පණා වශයෙන් සමාධි වර්ග දෙකක් ඇත්තේය. අර්පණා ධ්‍යානයට සමීපව ඇත්තේ උපචාර සමාධියයි. අර්පණා ධ්‍යාන මොහොතේ පහළ වී ඇති සමාධිය අර්පණා සමාධියයි. උපචාර සමාධිය අවස්ථාවේදී සිත භවාංගයට පත්වීමට ඉඩ ඇති ආකාරය සම්බන්ධව විශුද්ධි මාර්ගයෙහි මෙසේ අවධානය යොමු කරවයි.

සමාධිය වනාහි උපචාරය-අර්පණා යැයි දෙයාකාරය. භාවනා සිත උපචාර සමාධියට පත්ව ඇති මොහොතෙහි ඇති උපචාර භූමිය ද අර්පණා සමාධියට පත්ව ඇති මොහොතෙහි ඇති වූ පටිලාහ භූමිය ද යන මේ දෙයාකාර වූ භූමිනීති දෙයාකාරයක් අනුව තැන්පත්ව තහවුරු වී පැවතිය හැකිය. [පි. ම. 94]

මේ ක්‍රම දෙක තුළ, උපචාර භූමියෙහි නීවරණයන් දුරින්ම දුරැකිරීම නිසා නීවරණ යටපත් වීමෙන් භාවනා සිත සමථ අරමුණෙහි මනාව තැන්පත් විය හැකිය. පටිලාහ භූමිය තුළ වනාහි ධ්‍යානාංග පහ ශක්තිය අතින් ප්‍රකට ලෙස සම්පූර්ණ වීම අනුව භාවනා සිත සමථ අරමුණෙහි (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත යනාදී සමථ අරමුණුවල) මනාව තහවුරුවී පැවතිය හැකිය. [පි. ම. 94]

මේ සමාධි දෙක තුළ ඇති ගුණ විශේෂයන් සඳහා හේතු මෙලෙසය. උපචාර සමාධි අවස්ථාවෙහි ධ්‍යානාංග ශක්තිමත්ව ප්‍රකටවීම සිදු නොවන්නේය. භාවනා ශක්තිය පටිපූර්ණ තත්වයකට පත් නොවී ධ්‍යානාංග බලවත් නොවීම මෙයට හේතුවයි. මේ ගැන සැසඳීමට ලෞකික උපමාවක් දක්වතොත්, තවම ළදරු විශේෂ පසුවන යන්තමට නැගිටින කුඩා දරුවකු අත දී ඔසවනු ලැබුවහොත් නැගිට සිටින්නේ නමුත් නැවත නැවතත් බීම ඇඳ වැටීමට හැකි සේය. [පි. ම. 94]

"එවමෙව උපචාරෙ උපසංඝෙ විතං කාලෙහ නිමිත්තාරමණං කරොති,
කාලෙහ භවංගමොතරති." [වී. ම. 94]

මේ උපමාවට අනුව, උපචාර සමාධිය පහළ විය හැකි භාවනා සිත වරෙක සමඵ නිමිත්ත, පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරයි. වරෙක සිත භවංගයට වැටීමට ඉඩ තිබේ. නැවත නැවතත් භවංගයට වැටී සිටීමට ද හැකිය. [වී. ම. 94]

එහෙත් අර්පණා ධ්‍යාන සමාධි අවස්ථාවේ වනාහි ධ්‍යානාංගයන් පහළ කරන්නා වූ ශක්තිය පරිපූරණ වන්නේය. එම ධ්‍යානාංග ශක්තිය පරිපූරණ වීම හේතු කොටගෙන බලවත් කාය බල ඇති පුරුෂයකුට මුළු දවසම සිටගෙන සිටීමට හැකිවන්නා සේ අර්පණා ධ්‍යාන සමාධිය පහළවීමේදී භවංග සිත මතු වීමට ඇති අවස්ථාව එකවරම කපා දැමීමෙන් (මනෝද්වාරාවප්පනය වරක පහළවීමෙන් පූරණ රාත්‍රියක් වුව ද මුළු දිවා කාලයක් වුව ද දිගට මෙම අර්පණා සමාධියෙහි පිහිටා සිටීමට හැකිය.) අර්පණා කුසල ජවන හෙවත් ධ්‍යාන ජවන චිත්ත සන්නතිශේ ශක්තියෙන්ම දිගටම පැවතීමට හැකිය. මුළු දවසම වුව ද ධ්‍යානයට සම වැදී සිටිය හැකිය. මේ වනාහි සමාධි දෙවර්ගයෙහි වෙනස පෙන්වා දීමයි.

සැලකිය යුත්තක්

යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉහත සඳහන් උපචාර ධ්‍යානය හා අර්පණා ධ්‍යානය යන දෙකෙන් එකක් විපස්සනාවට පාදක කොට, පදනම වශයෙන් තහවුරු කරගෙන, මහා භූත සතර පරිග්ගහ කරන අවස්ථාවෙහි සමාධි ශක්තිය ප්‍රමිතියට අනුකූලව බලවත් වූ විට රූප කලාප පෙනෙන්නට පටන් ගනී. එම රූප කලාප විග්‍රහ කොට රූප කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත සතර සමග උපාදාය රූපයන් එකින් එක ක්‍රමයෙන් වෙන් කොට, ලක්ඛණ, රස, පච්චිපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමයට අනුව පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මේ දක්වා පරිග්‍රහ කළ හැකි තත්වයට පත් වූ විට රූප පරිච්ඡේද ක්‍රමය (= රූප පරිග්‍රහ ඥානය) ට පත්වීම සිදුවන්නේය. එම අවස්ථාවේදී නියම රූප පරමාර්ථ බාහු සාරය සමීමා දිට්ඨි ක්‍රමය තුළින් ස්වකීය වශයෙන් විනිවිද දක්නා ලද්දේ වේ.

තව දුරටත්, නාම ධර්මයන් වීථි මුක්ත සිත් වශයෙන් ද වීථි සිත් වශයෙන් ද පහළවීම ධර්මතාවයක් වන්නේය. චිත්තඝණයක් පාසාම චිත්ත-වෛතසිකයෝ එක්ව පහළ වෙත්. එම චිත්තඝණ එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති චිත්ත-වෛතසික ධර්ම

සමූහයට අරූප කලාප (= නාම කලාප) යැයි [මහා වී. (බු) 2/235] ව්‍යවහාර කෙරෙයි. එම නාම කලාප එක-එකක් තුළ පිහිටා ඇති විත්ත-වෛතසිකයන්ගේ (එවාට ස්වකීය වශයෙන් ඇත්තා වූ) පරමාර්ථ ධාතුන්හි ලක්ඛණ-රස-පච්චිප්ථික-පද්ථිකයන් ද ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගත යුතුය. පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මේ දක්වා පරිග්‍රහ කළ හැකි තත්වයට පත් වූ විට නාම පරිච්ඡේද ඤාණය (= අරූප පරිග්‍රහ ඥාණය) ට පත්වූවා වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි නියම නාම පරමාර්ථ ධාතු සාරය සම්මා දිට්ඨි ඤාණය තුළින් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැකීම සිදුවන්නේය. (මෙහිදී වනාහි විත්තඝණයක් සාමාන්‍ය වශයෙන් ගෙන දක්වන ලදී.)

යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් විදර්ශනා භාවනාවක් වැඩීමට උත්සාහ කරන්නේ නුමුදු රූප කලාප-නාම කලාප තරම්වත් නොදන්නේ නම් නියම රූප පරමාර්ථයන්, නියම නාම පරමාර්ථයන් ගැන නොදන්නේ වන්නේමය. නාම-රූප-පරිච්ඡේදය තරමටවත් ළඟා නොවූයේ වන්නේය.

තව දුරටත්, අතීත-අනාගත වශයෙන් ද භාවනා නොකිරීම නිසා අතීත රූප-නාම නියම පරමාර්ථයන් ද අනාගත රූප-නාම නියම පරමාර්ථයන් ද සම්පූර්ණයෙන් නොදන්නා බැවින් අතීත හේතු ධර්ම නිසා පච්චිප්පන්න එල ධර්ම ඇති වීම හා පච්චිප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා අනාගත එල ධර්ම පහළුවන අයුරු ද පච්චිකඛ ඤාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව තවම නොදන්නේ වන්නේය. මෙසේ නොදන්නේ නම් පච්චය පරීඝගහ ඤාණය ද නොලැබුණේ වන්නේය.

මෙලෙස නියම නාමරූප පරිච්ඡේද ඤාණය හා නියම පච්චය පරීඝගහ ඤාණය තරමටවත් සමීප නොවූ යෝගාවචර පුද්ගල කෙනෙකුගේ සත්තානගේ නියම විපස්සනාව ක්‍රමානුකූලව පහළවීමක් සිදුවීම අහසට පොළව මෙන් ඇත ය. නියම විපස්සනා ඤාණ තරමටවත් පහළ නොවීම නිසා නියම පරමාර්ථ ආරය්‍ය සත්‍ය වන්නා වූ ආරය්‍ය මාර්ග ඥාණය, ආරය්‍ය එල ඥාණය, නිර්වාණය යන මේවා බොහෝ දුරස්ථ වන්නේය. හේතුව වනාහි මෙලෙස වන්නේය.

"පුබ්බ ඛො සුඝිම ධමමට්ඨති ඤාණං, පච්ඡා නිබ්බාණෙ ඤාණං"

[සං. නි. 2/194]

"සුඝිමයෙනි, (සංස්කාර ධර්මයන් අතිත්‍ය වශයෙන්, දුක්ඛ වශයෙන්, අනාත්ම වශයෙන් හොඳින් වටහා ගන්නා) ධම්මට්ඨිති නම් වූ විපස්සනා ඤාණය පළමුව පහළ වන්නේය. නිරෝධ සත්‍යය තෙවත් නිව්වාණ ධර්මය අරමුණු කොට පහළ වන ආරය්‍ය මාර්ග ඥාණය පසුව පහළ වේ."

[සං. නි. 2/194]

නිර්වාණය අරමුණු කොට පහළ වන ආර්ය මාර්ග ඥානය බන්ධන අභිඥාවන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන්නකැයි සුඝීම ස්වාමීන් වහන්සේ වරදවා සිතන බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ කෙටියෙන් වදළ පිළිතුර ඉහත දැක්වේ. මේ දේශනාවට අනුව, ආර්ය මාර්ග ඤාණය බන්ධන අභිඥාවන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන්නක් නොවෙයි; විපස්සනා ඤාණයන්ගේ හේතුවෙන් පහළ වන එලයක් වන්නේය; විපස්සනා ඤාණන්ගෙන් කෙළවර පහළවිය හැකි ධර්මයක් වන්නේය; නිශම සත්‍ය විපස්සනා ඤාණයන්ගේ බලවත් වූ උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍ය ශක්තිය අනුසූරුවයෙන් උපකාර කිරීමෙන්ම විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාව අවසානයේ පහළ විය හැකි ධර්මයක් වන්නේය.

එනිසා නිශම සත්‍ය විපස්සනා ඤාණය තවම නොලැබූ ශෝභාවචරයා වනාහි නිවනට පිවිසීමට අවසර පත්‍ර නොලැබූ කෙනෙක්ම වන්නේය. ස්ථීර නැති ඉතා දුර තැනක නැවතී සිටින්නෙක් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය මාර්ග ඥාන, එළ ඤාණ, නිර්වාණ යන මේවායින් ඉතා බැහැර වූ තැනක නතර වී සිටින ශෝභාවචරයකු භාවනාවකට සිත යෙදීම අනුව සමාධි බලය මද වශයෙන් ශක්තිමත්ව පැමිණී කළ උපචාර සමාධි ප්‍රදේශයට යත්තම් පැමිණී කළ, එසේ නැතිනම් උපචාර සමාධි ප්‍රදේශය හා සමාන ප්‍රදේශයකට පැමිණී කළ, ඉහත සඳහන් කළ *චිත්තද්ධි මග්ග* අටුවා කථාව මගින් (වී. ම. 94) සැලකිල්ලට ගොමු කළ ලෙසට භවාංගයට සිත නැවත නැවත වැටීමට ඉඩ ඇත්තේය.

මෙලෙස භවාංගයට නැවත-නැවතත් වැටීම අනුව ශෝභාවචර පුද්ගලයා තමාට මොනවත්ම නොදැනේ යැයි කිව හැකිය. අරමුණ ද මනසිකාරය පවත්වන සිත ද යන දෙකම නතර වූනා යැයි ද කීමට හැකිය. මෙලෙස සිදුවීම නිසාම නිවනට වර්තමාන වශයෙන් පත්වී යැයි විශ්වාස කිරීමට ද ඉඩ තිබේ. සත්‍යය නම් සිත භවාංගයට වැටී සිටීමයි. නිශම රූප පරමාර්ථ-නාම පරමාර්ථ තරම්වත් නොදැනීම නිසා විපස්සනා ඤාණ නිශම ලෙස පහළ වී නැති බැවින් මෙසේ සිදු වන්නේය.

මෙසේ භවාංගයට වැටී, ශෝභාවචර පුද්ගල තෙමේ කිසිවක් නොදැනේ යැයි කියන අවස්ථාවේදී එම භවාංග සිත පවිටුප්පන්න අරමුණු කිසිවක් අරමුණු වශයෙන් නොගෙන, පෙර භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි පවත සිත් අරමුණු වශයෙන් ගත් කමීය, කමී නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන අතරින් එක් අරමුණක් අරමුණු කොටගෙන දැනගෙන සිටී. භවාංග සිත අතීත භවයෙහි මරණාසන්න පවතයේදී ගත් අරමුණම අරමුණු කරමින් සිටී යන මේ කාරණය, පෙර භවයෙහි මරණාසන්න පවතයෙහි

අරමුණ ක්‍රමානුකූලව මනසිකාරයට නැංවීමට හැකි වූද, අතීත හේතු ධර්ම හේතුවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂයට එළඹීමට පහළපීම ක්‍රමානුකූලව ඇත්ත ඇති සැටියෙන් මනසිකාරයට නැංවීමට හැකි වූද පවිත්‍ය පරිගණක ක්‍රමානුකූලව මගින් දැක-දැන ගනිමින් සිටින්නා වූද සෝභාවට පුද්ගලයාටම විෂය වන්නේය; අතීත හටයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ භාවනා කොට නොදැක්කා වූද නොදැක්ක හැකි වූද පුද්ගලයාගේ හෝ අතීත හේතු ධර්ම හේතුවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂයට එළඹීමට පහළපීම ගැන භාවනා නොකළ, භාවනා නොකළ හැකි පුද්ගලයාගේ විෂය නොවන්නේය. එනිසා ඔවුහු කිසිවක් නොදැනේ යැයි කියමින් සිටින්නාහ. එහෙත් අභිධම්ම පොත්වල මෙසේ දැක්වේ.

"වතුභූමක-චිත්තකද්ධි නොවිජානන-ලක්ඛණං නාම නථථ; සඛංඛං විජානන-ලක්ඛණංමෙව" [ධ. අ. 119]

"(කාම, රූප, අරූප, ලෝකෝත්තර යන) සතර භූමිත්ති පහළවන සිත් සියලුම අතර අරමුණ දැන ගැනීමෙන්(=විජානන ලක්ඛණයෙන්) තොර සිත් කිසිත් නැත. සියලුම සිත් අරමුණු දැන ගැනීම ස්වභාව කොට ඇත්තේය."

එනිසා හටග සිත් ද අතීත හටයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගත් කම්ය, කම් නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන අතරින් එක් අරමුණක්වත් දැන ගැනීම වන්නේමය. කිසිවක් නොදන්නා සිතක් නොවන්නේය. තව දුරටත්, මනසිකාරයට ලක්වන අරමුණත් භාවනා සිතත් නිරුද්ධපී ආම සම්බන්ධයෙන් පහත සඳහන් කාරණය ගැන ද සැලකිලිමත් විය යුතුය.

"කසමා සමාපජ්ජනතිති: සංඛාරානං පටතතිහෙදෙ උක්ඛණධීරවා දිට්ඨො ධමෙම අචිත්තකා හුරවා තිරොධං තිඛ්ඛානං පචවා සුඛං විහරිසසාමා'ති සමාපජ්ජනති." [වි. ම. 529]

තුමක් නිසා තිරොධ සමාපත්තියට සමවැදීම වන්නේදැයි කිවහොත් ලෞකික අෂ්ට සමාපත්තිලාභී අනාගාමී හෝ රහත් හෝ ධවට පත් උතුමන් වහන්සේලා රූප - නාම හේතුඵල සංඛාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම හා නැතිවීම මත කළකීරී, වර්තමාන වශයෙන් සවිසන්තානයෙහි චිත්ත-වෛතසිකයන් නොමැතිව, චිත්ත, වෛතසික, චිත්තජ රූප යන මේ සියලුම ගෙවී යාම නම් වූ අනුපාදිසේස නිර්වාණ ධාතුවට පැමිණ සිටින්නා සේ සුඛයෙන් වෙසෙමි යි අද්ධිටත් කොට තිරොධ සමාපත්තියට සම වැදින්නාහ. [වි. ම. 529]

මේ අටුවාවෙහි පැහැදිලි කොට දක්වා ඇති අයුරින්, භාවනා කරන චිත්ත-
 වෛතසිකයන්ගේ නිරෝධ ඵල යනු නිරෝධ සමාපත්තිය හා සමීඛන්ධ ක්ෂේත්‍රයක් වේ.
 නිරෝධ සමාපත්ති නම් වූ සමාපත්තිය ද රූපාවචර සමාපත්ති හතර හා අරූපාවචර
 ධ්‍යාන සමාධි හතර යන සමාපත්ති අට සහිත අනාගාමී හා රහත් බවට පත් උතුමන්
 හටම සමීඛන්ධ භූමියක් වන්නේය. මක් නිසාද යත්, සමච-විපස්සනාවන්හි ශක්තියෙන්
 යුගනද්ධ ක්‍රමය මගින් එම ධ්‍යාන සමාපත්තීන් උත්සාහයෙන් භාවනා කොට ලබා ගැනීමට
 හැකිසාව ලත් විටම, නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැඳීමට පෙරාතුව කළ යුතු සුඵ් කෘත්‍ය
 සතර සපුරාගත් අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන්ගේ සන්තානයෙහි පමණක් නේවසකද්දා-
 නාසකද්දායතන සමාපත්තියට සම වැඳීමෙන් පසුව නිරෝධ සමාපත්තිය පහළ විය
 හැකි බැවිනි. [වී. ම. 529]

නිරෝධ සමාපත්තියට සම වැඳීමට කැමති අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන්
 පළමුව ප්‍රථම ධ්‍යානයට සම වැඳී එයින් නැගිට එම ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ
 වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ යුතුය. අනතුරුව ද්විතීය ධ්‍යානයට තව දුරටත් සම
 වැඳී ඉන් නැගී එහි නාම ධර්මයන් ද ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා කළ යුතුය.

මෙලෙස විකද්දාණකද්දායතනය දක්වා ධ්‍යාන වඩා එවායේ නාම ධර්මයන්
 විපස්සනා කළ පසු ආබිකද්වකද්දායතන ධ්‍යානයට සම වැඳිය යුතුය. එම ධ්‍යානයෙන්
 නැගී සිට,

1. තම කය හා සමීඛන්ධ නැගී බාහිර වූ සේනාසන සිවුරු පිරිකර නොනැසී යනු
 ජිණිය අධිෂ්ඨාන කිරීම. [නානාධර්ම-අවිකොපන]
2. සංඝයාගේ අපේක්ෂාවන් පිළිබඳව ආචර්ජනය (සංඝයාගේ අවශ්‍යතාවයන්-සංඝ
 කටයුතු, සංඝ කර්මයන් ඇත්නම් නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට ඉටා ගැනීම.)
 [සංඝපතිමානන]
3. සබ්බසද්දං සමිමා සමීඛද්ධ රාජෝත්තමයාණන් වහන්සේගේ කැඳවීමක් පිළිබඳ
 ආචර්ජනය(භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් සිකපද පැණවීම ආදී හේතුවක් ඇති විට
 නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට අදිටන් කිරීම)[සත්‍ර පකෙකාසන]
4. තමාගේ ජීවිතිච්ඡේදය ඉතිරිව ඇති කාල ප්‍රමාණය සලකා බැලීම (තමාගේ ආයු
 සංස්කාරය ගෙවී යන කාලය සලකා බලා ආයු සංස්කාරය ගෙවී යාමට කලින්
 නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටීමට අධිෂ්ඨාන කිරීම) [අභ්‍යාන පටිවෙපදය]

යන මේ පූර්ව කෘතයන් කොට නිමවා තේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ධනානසට සම වැදිය යුතුය. මේ සමවතෙහි ජවන වරක් හෝ දෙවරක් පහළවීමෙන් පසු නිරෝධ සමාපත්තියට පත්වන්නේය. [වි. ම. 532] මේ නිසා චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ නිරෝධය නම් වූ නිරෝධ සමාපත්තිය අපේ සමාපත්තිය ලැබූ අනාගාමී හෝ රහත් උතුමන්ගේ භූමියක් යැයි කියනු ලැබේ. සමාපත්ති අවම නොලැබූ අනාගාමී ද නොවූ පිත්වත් ඔබ එම නිරෝධ සමාපත්තියට ඉතාම ඇතිත් සිටින්නේය.

තව දුරටත්, නියම රූප නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් නොදකින නිසා නියම නිවැරදි විපස්සනාවකට පත්නොවූ ශෝභාවචරයකුට එම කිසිවක් නොදැනෙනවා යැයි කියන ස්වභාවයට එල සමාපත්ති යැයි කීම සත්‍ය නොවන්නේය. එල සමාපත්තිය යනු, ඇතිවීම-නැතිවීම ප්‍රකටව ඇති රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම- නැතිවීම යන දෙකෙන් තොර අසංඛත ධාතුව නම් වූ ශාන්ත සුන්දර නිර්වාණ ධර්මය අරමුණු කරන්නා වූ එල ජවන චිත්ත ප්‍රවාහය බොහෝ වාරයක් නැවත-නැවතත් පහළවීම් ස්වභාවයයි. මෙහිලා දත යුත්ත නම්, අරමුණු වශයෙන් සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරෝධය, ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙකෙහි නැතිවී යාම හෙවත් අසංඛත ධාතු සංඛ්‍යාත උතුම් නිර්වාණ ධාතුවෙහි පැවැත්මයි. එම ශාන්ත වූ නිර්වාණය වනාහි අරමුණු කළ හැකි වූ ආරම්භණික ධර්ම ගණයට අයත් වේ. ඇතිවීම්-නැතිවීම් දෙකෙන් තොර අසංඛත ධාතු නිර්වාණ ධර්මය අරමුණු කරමින් පහළ වන එල ජවන චිත්තප්පාද හෙවත් එල ජවන චිත්ත-වෛතසික සන්තතිය ප්‍රකටව පවතින්නේය. මෙය භාවනා සිත තතර වන්නා වූ සමාපත්ති වර්ගයක් නොවන්නේය.

එසේ නමුත් එල සමාපත්ති වනාහි සෝතාපත්තියාගේ පටන් සියලු ආර්යය උතුමන්ටම අදාළ භූමිත් වන්නේය. සෑම ආර්යයන් වහන්සේ නමක්ම ආර්යය සත්‍ය සතර දැන සිටීම ධර්මභාවයක්ම වන්නේය. ආර්යය සත්‍ය සතර නොදැන සංසාර වට්ට දක්කය නිම නොවන බව බුදුරජාණන් වහන්සේ *සංගුත්ත නිකායේ* (5-ii/314) කුටාගාර සූත්‍රයෙහි ලා දේශනා කොට වදාළ සේක.

"තභට්ඨ පුට්ඨමානි ද්දෙව සච්චානි වට්ටං, පච්චිමානි විචට්ටං. තෙසු කිකඤ්ඤො වට්ටෙ කමමධ්‍යානාහිනිචෙකො හොති, විචට්ටෙ තභට්ඨී අහිනිචෙකො"
[විභ. අ. 80]

"මේ සත්‍ය සතර තුළ දැඩ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යය යන දෙක වට්ට සත්‍යයෝ වෙත්. නිරෝධ සත්‍යය හා මාර්ග සත්‍යය යන දෙක විචට්ට සත්‍ය නම් වෙයි. මේවායින් සෝභාවචර පුද්ගල තෙමේ වට්ට සත්‍ය දෙක විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථාන වශයෙන් මනසිකාරයට නංවයි. විචට්ට සත්‍යයන් දෙක විපස්සනා භාවනා වශයෙන් මනසිකාරයට නොනංවයි."
[විභ. අ. 80]

මේ අවුලාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති පරිදි ශෝභාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා භාවනා කම්ප්‍යානය වඩන කල, දුඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන ධර්මයන් ප්‍රථමයෙන් සම්මා දිවිසී ඤාණයෙන් ස්වකීය වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගනු පිණිස උත්සාහ කළ යුතුය. දුඛ සත්‍යය යනු *ධනෙක-වග්ග සංගුක්ඛ පාලියෙහි* ධනෙ සූත්‍රය [සං. නි. 3/ 84] *අභිධම්ම විභංග පාලිය* [වි. ප. 1] යනාදී තැන්හි දේශනා කොට ඇති පරිදි අතීත, අනාගත, පවිච්චපත්ත, අප්පධත්ත, ඛනිද්ධා, ඕළාරික, සුඛුම, භීත, ප්‍රණීත, දුර, සත්තික යන ඵකොළොස් ආකාරයට බෙදා ඇති උපාදානස්කන්ධ පහම වෙයි. සමුදය සත්‍යය යන්න ද ඉහත පැහැදිලි කොට දැක්වූ පරිදි, අච්ඡත, තණ්හා හා උපාදාන යන හේතූන් විසින් පිරිවරන ලද්දා වූ සංස්කාර හා කර්මවෙයි. එනිසා ශෝභාවචර පුද්ගලයා,

1. දුඛ සත්‍යය සම්මා දිවිසී ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගැනීම
2. සමුදය සත්‍යය සම්මා දිවිසී ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගැනීම
3. සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඛ සත්‍යය පහළ වීම සම්මා දිවිසී ඤාණයෙන් තත්වාකාරයෙන් දැන ගැනීම

යන සම්මාදිවිසී ඤාණයන් ලබාගැනීම සඳහා අතීතය හා අනාගතය අත් නොහැරීම මනසිකාරයට නැංවිය යුතු වන්නේය. දුඛ සත්‍යයට පවිච්චපත්ත පසුද්වස්කන්ධය පමණක් නොව අතීත-අනාගත පංචස්කන්ධයන් ද අඩංගු විය යුතුය. තවදුරටත් අඩංගු විය යුතු දෑ වශයෙන් ගැහෙන අච්ඡත, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන අතීත හේතු පහ අතීත පසුද්වස්කන්ධයන්හි කොටසක්ම වන්නේය. අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වූ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන පවිච්චපත්ත එල ධර්ම පහ දුඛ සත්‍යයෙහි පවිච්චපත්ත කොටස් වන්නේය. පවිච්චපත්තයේ පිහිටා ඇති අච්ඡත, තණ්හා, උපාදාන, සංස්කාර, කම්ම යන හේතු ධර්ම පහ සමුදය සත්‍යය යැයි කියන තැන පවිච්චපත්ත පසුද්වස්කන්ධයේ කොටසක් වෙයි. තවදුරටත් පවිච්චපත්ත හේතු ධර්ම නිසා පසු අනාගතයෙහි ප්‍රකට වන්නා වූ විඤ්ඤාණ, නාමරූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා, නම් වූ අනාගත එල ධර්ම පහ යන දුඛ සත්‍ය ධර්මයන් ද අනාගත පසුද්වස්කන්ධ කොටසක්ම වෙයි. අතීත-අනාගත ක්‍රියාවලියන් ද මේ ක්‍රමයට වටහාගත හැකිය. සමුදය සත්‍යය තත්වාකාරයෙන් වටහා ගැනීම සහ සමුදය සත්‍යය නිසා දුඛ සත්‍යය ඇතිවීම තත්වාකාරයෙන් වටහා ගැනීම සඳහා ද අතීත-අනාගත ස්කන්ධයන් අත නොහැර පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේමය.

එම දූඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් පිරිසිදු ගැනීමට, පරමාර්ථ ස්වභාවය උතුම් ඤාණයට ලක් කරගත් විට, පරමාර්ථ එකින එක හේතු-ඵලයන් වශයෙන් සම්බන්ධ වන ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගැනීම සිදුවන්නේය. අතීත-අනාගත-වර්තමාන යන කාලත්‍රයෙහි ඇති හේතු ධර්ම සම්බන්ධය වන සමුදය සත්‍යය ද එල ධර්ම සම්බන්ධයක් වූ දූඛ සත්‍යය ද පරිග්‍රහ කළ හැකි විට, ඤාණයෙන් පිරිසිදු දැනගත් විට, එම දූඛ සත්‍ය-සමුදය සත්‍ය ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නගමින් අඛණ්ඩව විපස්සනා කළ යුතුව ඇත. එලෙසම වටිට සත්‍යය නම් වූ දූඛ සත්‍ය ධර්මය, සමුදය සත්‍ය ධර්මය යන මේවා සාර්ථකව අඛණ්ඩව විපස්සනා භාවනාවට නැංවීමෙන්ම, විපස්සනා ඤාණයන්ගේ අවසානයේ ආයතී මාගී-ආයතී ඵල ඥානයන්ට නිරෝධ සත්‍යය හෙවත් උතුම් නිර්වාණ ධර්මය අරමුණ වශයෙන් ඉදිරිපත්වීම සිදුවන්නේය. එම ආයතී මාර්ග ඤාණයන් සමග එකට මිශ්‍රව සිටින ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය මාර්ග සත්‍යය වන්නේය. එම ආයතී මාගී ඥානයන්ට අරමුණ වන්නා වූ අසංඛත ධාතු, තිච්චාණ ධර්මයම නිරෝධ සත්‍යය වන්නේය. එම සත්‍ය සතර සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගත් විට පමණක් ආයතී තත්වයට පත්විය හැකිය. එලෙස උතුම් ආයතීයන් වහන්සේ නමක් බවට පත්වීමෙන් පසු එල සමාපත්තියට සම වැදීමට හැකිය. පින්වත් ඔබ පහත සඳහන් පාඨය කියවා බලන්න.

“ඵලසමාපතතරටී කෙන හි අරියසාවකෙන රතොගතෙන පතිසලලිනෙන උදයඛබ්බයාදිවසෙන සංඛාරා විපසසිතඛබ්බානසස පචතනානුපුඛබ්බ-විපසසනසස සංඛාරාරමමණගොතුභුඤාණානනතරා ඵලසමාපතතිවසෙන නිරොධෙ විතතං අපෙසති. ඵලසමාපතති-නිනනතාය වෙතට සෙකඛසාපි ඵලමෙව උපපජ්ජති, න මගො ” [වි. ම. 526]

එල සමාපත්තියට සම වැදීමට කැමති ආයතී ශ්‍රාවක තෙමේ නිසංසල ශාන්ත තැනකට පැමිණ විවිධ අරමුණුවලින් වෙන්ව තනිව වාසය කරමින් උදයඛ්බය, භංග, භයතුපට්ඨාන ඤාණයන් ආදී කොට ඇත්තා වූ නව වැදෑරුම් විපස්සනා ඤාණයන්හි ශක්තියෙන් දූඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංඛාර ධර්මයන් එක-එකක් වශයෙන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් සාර්ථකව අඛණ්ඩව විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. උදයඛ්බය ඤාණ, භංග ඤාණ ආදී කොට අනුපිළිවෙළින් පහළවන විපස්සනා ඤාණ ඇත්තා වූ එම ආයතී ශ්‍රාවකයාගේ සත්තානයේ සංස්කාර ධර්ම වශයෙන් අරමුණු ඇත්තා

වූ, වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්, සංස්කාර ධර්මයන්හි අතින් ස්වභාවය, නැතිනම් දුඃඛ ස්වභාවය, නැතිනම් අනාත්ම ස්වභාවය වශයෙන් අරමුණු ඇත්තා වූ, වෝදාන යැයි කීව යුතු වූ ගෝත්‍රභූ කථාණයෙහි අවසානයේ අතරක් නොතබා පහළ වන පළ සමවන වශයෙන් තිරෝධ සත්‍යය නම් වූ උතුම් නිවන් දුගම නමැති අරමුණු පහළ වේ. මෙම එළ සමාපත්තියට සමවැදුණු යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ එළ සමාපත්තියට නැඹුරු අවධානය ඇති නිසා (ශෛක්ෂ ආයඪී උතුමන්ගේ සත්තානයෙහි ද) ආයඪී එළ ජවනයෝම පහළ වන්නාහ. ආයඪී මාර්ගය පහළ විය නොහැක්කේය. [වි. ම. 526]

ආයඪී මාර්ග ඥානයන්ට පැමිණීමට කලින් ඇති ගෝත්‍රභූ කථාණය නිර්වාණය අරමුණු කළ ආකාරයට මෙම එළ සමාපත්ති අවස්ථාවේ ආයඪී මාර්ගයට පෙරාතුව ඇත්තා වූ වෝදාන යැයි නම් කළ යුතු වූ ගෝත්‍රභූ කථාණය කුමක් නිසා නිර්වාණය අරමුණු නොකරන්නේද? යන මේ ප්‍රශ්නය සැලකිය යුතුය.

පිළිතුර මෙසේය: ආයඪී එළ ධර්මයෝ වනාහි සංසාර වට්ටියෙන් මිදීම සඳහා නෛය්‍යාණික ධර්මයෝ නොවන්නාහ. (ආයඪී මාර්ගයෙහි එළයක් පමණක් වන්නේය.) ආයඪී මාර්ග ධර්මයෝම සංසාර වට්ටියෙන් හැලවීම සඳහා වූ නිසාම නෛය්‍යාණික ධර්මයෝ වන්නාහ. [මහා වී.ඥ. 2/528]

එනිසා එළ සමාපත්තිය යනු නිශම පරමාර්ථ සත්‍යය වූ දුඃඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංස්කාර ධර්මයන් උදයබීඛය කථාණය ආදී කථාණ පරම්පරාව අනුව ත්‍රිලක්ෂණයට නැංවීම වශයෙන් අඛණ්ඩව සාර්ථකව විදසුන් වඩන ආයඪීයන් වහන්සේලාට පමණක් සමවැදිය හැකි සමාපත්තියක් වන්නේය.

ඉඳින් පින්වත් ඔබ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද රූප - නාම ධර්මයන් බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් දැනගත හැකි, ශ්‍රාවකයන්ට දැනගත නොහැකි යැයි පිළිගන්නවා විය හැකිය. දැන ගැනීමට භාවනා නොකරනවා විය හැක්කේය. පින්වත් ඔබ එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද එකොළොස් ආකාරයකට පිහිටා ඇති උපාදානස්කන්ධ පහ නම් වූ දුඃඛ සත්‍ය ධර්මය නොදැන ගන්නවා නම් වන්නේය. වෙනස් ආකාරයකට කිවහොත්, බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්වත් නොදැන ගන්නවා වන්නේය. "විපස්සනාව නම් තව දුරටත් අතීත-අනාගත වශයෙන් භාවනා කිරීම නොවේ. අතීතය හා අනාගතය

විපස්සනාව හා සම්බන්ධ නැතැ" යි යන මතය දැකීම ගැනීම අනුව අතීත-අනාගත වශයෙන් ද භාවනා නොකරනු විය හැකිය. මෙසේ භාවනා නොකිරීමෙන්, අතීත හේතුවලින් පවිච්ඡ්ඡපන්න ඵල ධර්ම පහළවීම හා පවිච්ඡ්ඡපන්න හේතු මගින් අනාගත ඵල ධර්ම පහළවීම ද දැන නොගත හැකි වන්නේය; හේතු-ඵල සම්බන්ධය හෙවත් පටිච්ච සමුප්පන්න ස්වභාව ධර්මය නොදැන ගන්නේ විය හැකිය; සමුදය සත්‍යය හේතුවෙන් දුඃඛ සත්‍යය පහළවීම සිදුවන ආකාරය නොදැන ගන්නවා විය හැකිය. ඵල සමාපත්තිය වනාහි මෙලෙස නොදක්නා දේ රාශියක් කර ගසා ගත් පුද්ගලයාට සමවැදිය හැකි සමාපත්තියක් නොවන්නේය. මේ ගැන ප්‍රවේශම් වන්න.

ප්‍රඥාලෝකය

මේ තාක් ප්‍රඥාලෝකයට හේතු වන කරුණු සුදුසු පරිදි ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. විශේෂයෙන් වතුරට බ්‍යානයට පත් වූ විට පැහැදිලි-දිදුලන-ප්‍රභාස්වර ආලෝකය මතු වන ආකාරයන් ගැන ලියා දක්වන්නට යෙදුණි. මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් සැක-සංකා දරු කිරීමේ අභිලාෂයෙන් ප්‍රඥාලෝකය(=ඥානාලෝකය) සම්බන්ධයෙන් ලියා පැහැදිලි කරන්නෙමු.

බුදුරජාණන් වහන්සේ *අංගුත්තර පාලියෙහි* වතුක්ක නිපාතයේ ආලෝක සූත්‍රයෙහි, [අං. නි. 2/270]

1. සූර්යාලෝකය
2. චන්ද්‍රාලෝකය
3. ගිනි ආලෝකය
4. ප්‍රඥා ආලෝකය

යැයි ආලෝක වර්ග හතරක් ඇති බව දේශනා කොට ඇති සේක. එම හතර ආලෝකය තුළ ද ප්‍රඥාලෝක (=ඥානාලෝක) හතරක් ඇති බව *අංගුත්තර වීඛා* [3/177] පවලාශමාන සූත්‍ර විග්‍රහයෙහි ලා පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙම විස්තරය වඩාත් පැහැදිලිවීම සඳහා මූලික පාලි-අටුවා විස්තර හා සම්බන්ධ කොට තවදුරටත් පැහැදිලි කොට දැක්විය යුතුය.

පවලායමාන සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම

"නො වෙ තෙ එවං විහරතො තං මිද්ධං පනියෙව, තතො තවං මොගගලුලන ආලෝක-සක්‍රාදං මනසිකරොයනාසි, දිවාසක්‍රාදං අධිට්ඨිතෙයනාසි, යථා දිවා තථා රතනිං, යථා රතනිං තථා දිවා. ඉති විචට්ටෙන වෙතසා අපරියොනද්ධෙන සපපනාසං චිත්තං භාවෙයනාසි. ධාතං ඛො පනෙතං විජ්ජති යං තෙ එවං විහරතො තං මිද්ධං පනියෙව." [අං. නි. 4/406]

"යථා දිවා තථා රතනිනි යථා දිවා ආලෝකසක්‍රාදා අධිට්ඨිතා තථා නං රතනිමපි අධිට්ඨිතෙයනාසි. යථා රතනිං තථා දිවානි යථා ච තෙ රතනිං ආලෝක-සක්‍රාදා අධිට්ඨිතා, තථා නං දිවාපි අධිට්ඨිතෙයනාසි. සපපනාසනි දිඛචකඛු-කුණුතථාය සකොභාසං" [අං. අ. 2/271]

"සනොභාසනි සක්‍රාණොභාසං. චිතමිද්ධං-විනොදන-ආලෝකොපි චා කොතු කසිණාලෝකොපි චා පරිකමමාලෝකොපි චා උපකතිලෙසාලෝකො විය සඛඛොයං ආලෝකො කුණු-සමුට්ඨානොචාති." [අං. ටී. 1/177 -178]

මොගගලුලනයෙනි, මේ ස්ථානයෙන් නැගිටි ජලයෙන් ඇස් සෝදාගෙන ඒ මේ දිසාවල් බලන්නා වූ තරු එළි ද බලන්නා වූ ඔබගේ මිද්ධය දුරු නොවුනි නම් මොගගලුලනයෙනි, මෙලෙස දුරු නොවීම හේතු කොටගෙන මිද්ධ ධර්මය දුරු කිරීමට හේතුවන ආලෝක සක්‍රාදාවට (දිවාස් නුවණ ලබා ගැනීමේ අපේක්‍ෂාවෙන් භාවනා කළ යුතු ආලෝක සක්‍රාදාවට) මනසිකාරය යොදවන්න. දිවා ආලෝකය නම් වූ සක්‍රාදාවට අභිෂ්ඨාන කළ යුතුය. මේ විදියට රාත්‍රී කාලයේදීත් ආලෝක සක්‍රාදාවට අභිෂ්ඨාන කරන්න. ඔබ රාත්‍රී කාලයේදීත් ආලෝක සක්‍රාදාවට අභිෂ්ඨාන කළා සේම දිවා කාලයේදී ද එම ආලෝක සක්‍රාදාවට අභිෂ්ඨාන කරන්න. මෙලෙස මිද්ධය දුරු කොට සිතට භාත්පසින් කරදර කරන කෙලෙස ධර්ම නොමැති සිතින් දිබ්බ වක්‍ර අභිසක්‍රා අපේක්‍ෂාවෙන් භාවනා කළ යුතු වූ ශ්‍රදාතාලෝක සහිත සිත වඩන්න. මෙලෙස භාවනා කරමින් සිටින ඔබගේ සන්තානයේ මිද්ධ ධර්මය දුරුකිරීමේ හේතුව සහිත වූවා වන්නේමය.

[අං. නි. 4 /406]

මෙහිලා වටහාගත යුත්ත නම් මෙයයි. මහා මොහොල්ලාන ස්වාමීන්වහන්සේ සෝවාන් තත්වයට පත්වීමෙන් පසු එහි-හික්ෂු භාවයෙන් පැවිද්ද ලබා මගධ දේශයේ කල්ලෙවළමුත්ත ගම ගොදුරු ගම කොට ඝන වනාන්තරයක දින හතක් නොනැවතී ඉතාමත් උග්‍ර ලෙස භාවනාවට උත්සාහ කළ නිසා වෙහෙසට පත්වී සත්වන දවසෙහි නිදි කිරීමත් පර්ශංකයේ වැඩ සිටි සේක. මේ අවස්ථාවෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ වැඩම කොට පවලායමාන සූත්‍රය දේශනා කරන්නට යෙදුනි. එහි සඳහන් ධර්ම අතරින් මෙය වනාහි මිද්ධය දුරලීම සඳහා වන හයවන ක්‍රමයයි.

මෙම හයවන උපදේශය වශයෙන් ආලෝකයෙන් ප්‍රභාස්වර වූ සීතක් වැඩීම සඳහා බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. අටුවා-ථිකාවන්හි ද එම සීත දිවැස් නුවණ ලැබීම සඳහා අවධානය යොමු කළ යුතු ඥානාලෝකය සහිත වූ සීත යැයි පැහැදිලි කොට ඇත. ථිත-මිද්ධය බැහැර කිරීම සඳහා වූ ආලෝකය ද එහි වන්නේය. එහි ආලෝක කසීණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය ද ඇත. අනිත් කසීණයන් වැඩීම හේතු කොටගෙන, විශේෂයෙන් තේජෝ කසීණ හා ඕදාන කසීණ වැඩූ හේතුවෙන්, පහළ වූ ආලෝකය ද ඇත. එම ආලෝක කසීණ, තේජෝ කසීණ, ඕදාන කසීණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය දිබ්බවක්ඛ අභිඤ්ඤාවට අවශ්‍ය ආලෝකය වන්නේය. [වි. ම. 320]

මෙම ආලෝකයන් දිවා රාත්‍රි දෙකෙහි සමානව පෙනෙන අයුරින් මුළු දවසම -මුළු රාත්‍රියම ප්‍රභාස්වර වනු පිණිස අඛණ්ඩව කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරන සේක. මෙතැන්දී ථිකාවාග්‍යීයන් වහන්සේ ආලෝකය කොටස් හතරකට බෙදා ඇත්තාහ.

සදාණ ආලෝක වර්ග හතර

- 1. ථිතමිද්ධ විනෝදන ආලෝක = ථිත-මිද්ධය බැහැර කළ හැකි, දිබ්බ-වක්ඛඅභිඤ්ඤාව අපේක්ෂාවෙන් වැඩිය යුතු, විශේෂයෙන් ආලෝක කසීණ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාව භාදිබ්බවක්ඛ අභිඤ්ඤාව හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාව.
- 2. කසීණාලෝක = මනා කොට වැඩූ ආලෝක කසීණයේ මෙන් කසීණ භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය.

- 3. පරිකමිම භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය. = පරිකමිම භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය.
- 4. උපක්කිලේසාලෝක = විපස්සනා ක්‍රමානුකූලව තරුණකම නිසා පහළ වන උපක්කිලේස ආලෝකය.

මේ ආකාරයට ක්‍රමානුකූලව හතරක් ඇත. මේවා ක්‍රමානුකූලව හේතුවෙන්ම පහළ වූ ආලෝකයේ වන්නාව. මෙවන් ආලෝක ප්‍රභාවන් පහළ වන්නා වූද, පවතින්නා වූද, සිතට සප්පාසං චිත්තං = ප්‍රභාස්වර ආලෝකය සහිත සිත යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. ඉහත සඳහන් පවලායමාන සූත්‍රය ආලෝක කසීණ භාවනා ක්‍රමය ද දිව්ඛවක්ඛු අභිඤ්ඤා ක්‍රමය ද සමඟ යෙදෙන සිත විශේෂයෙන් අවධාරණය කොට ඇත. මෙම ආලෝක ප්‍රභාවය ඇති සිත වැඩිමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක.

තවදුරටත්, ඉහත සඳහන් ක්‍රමානුකූලව හතර අතරින් පරිකමිමාලෝක නම් පරිකමිම භාවනා හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකයෙහි,

- 1. උපචාර සමාධි, අරපණා සමාධි යන මේවා ඉදිරියේ ඇති පරිකමිම,
- 2. අභිඤ්ඤාවන් ඉදිරියෙහි ඇති පරිකමිම,
- 3. ආරය්‍ය මාභීය ඉදිරියේ ඇති පරිකමිම

යන ලෙසට පරිකමිම තුන් ආකාරයකි.

සමථ කොටසෙහි පරිකමිම සමාධි, උපචාර සමාධි, අරපණා සමාධි සහ පරිකමිම භාවනා, උපචාර භාවනා, අරපණා භාවනා යැයි සමාධි තුන් ආකාරයක් ද භාවනා තුන් ආකාරයක් ද ඇත. මෙම පරිකමිම සමාධියටම බණික සමාධි යැයි විදුද්ධි මන්ත අටුවාවෙහි ව්‍යවහාර වේ. [වි. ම. 107] මෙම බණික සමාධිය උපචාර සමාධිය හා ආසන්නයේ ඇති උසස් මට්ටමේ සමාධියක් වන්නේය. පරිකමිම භාවනා හේතුවෙන් බණික සමාධිය පහළ වන්නේය. මෙම පරිකමිම භාවනා සමාධිය හා සම්බන්ධ ක්‍රමය හේතුවෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාව මතුපිට සිදුවේ. එයට පරිකමිමාලෝකය යැයි කියනු ලැබේ.

තව දුරටත්, දිව්ඛවක්ඛු අභිඤ්ඤාව සඳහා පාදක වන්නා වූ පරිකමිම භාවනා ක්‍රමය නිසා ද ආලෝකය මතුපිට වන්නේය. පරිකමිමාලෝකය යැයි එයට ද කියනු ලැබේ. දිව්ඛවක්ඛු අභිඤ්ඤාව කැමති යෝගාවචරයා කසීණය අරමුණු කොට

අභිඤ්ඤාවන්හි පදනම වන්නා වූ පාදක ධනාත්ය, සියලු ක්‍රමයන්ට අනුව (උභතර ආකාරයකට), දිවිබවක්කු අභිඤ්ඤාවට භාවනා සීත ගොමු කොට එය ලැබෙන තෙක්, වැඩිය යුතුය. තේජෝ කසීණය, ආලෝක කසීණය, ඕදාන කසීණය යන කසීණ තුන තුළින් එක කසීණයක් දිවිබවක්කු ඤාණය පහළපීමට ආසන්න හේතු ධර්මය වශයෙන් වැඩිය යුතුය. (මේ කසීණ තුන අතරින් ද ආලෝක කසීණය වනාහි දිවිබ වක්කු අභිඤ්ඤාව සඳහා ඉතාමත් සුදුසු වන්නේය.) උපචාර ධනාත්ය අරමුණු වන ලෙසට කසීණ මණ්ඩලය වඩා එය පතුරුවන්න. මෙසේ පැතිරවූ කසීණ අරමුණු අර්පණා ධනාත්ය තෙක් නොවැඩිය යුතුය. අර්පණා ධනාත්ය තෙක් නොවඩා නතර කළ යුතුය. ඇත්තය! එම කසීණ අරමුණ උපචාර ධනාත්යට පත්වන තෙක් පටිකම්ම නොකළ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ද අභිඤ්ඤාවෙහි ශක්තියෙන් අර්පණා ධනාත්ය සම්පූර්ණ නොවන්නේය. ඉදින් මේ කසීණ අරමුණ ධනාත්යේ ශක්තියෙන් අර්පණාවට පත්වන්නේ නම්, එම කසීණ අරමුණ අභිඤ්ඤා පාදක ධනාත්යට පමණක් ආධාරක අරමුණ විය හැක. අභිඤ්ඤාවට පත්වීම සඳහා වූ පටිකම්මයට ආධාරක අරමුණ විය නොහැක්කේය. ඒ නිසා යෝග්‍යවච්චර පුද්ගලයා එම ආලෝක කසීණය ද තේජෝ කසීණය ද, ඕදාන කසීණය ද යන මේවා අතුරින් එක කසීණයක් උපචාර සමාධියට පත්වන තෙක් භාවනා කොට එම කසීණ පටිභාග නිමිත්ත කැමති තරම් පතුරුවයි.

[වී. ම. 320; මහා වී. (සී.)2/421]

"වඩ්ඪිතට්ඨානසස අනෙතායෙව රූපගතං පසසිතබ්බං. රූපගතං පසසතො පහසස පටිකමමසස වාරො අතිකකමති. තතො ආලොකො අනතරධායති. තසමීං අනතරනිතෙ රූපගතමපි න දියසති." [වී. ම. 320]

"පටිකමමසස වාරො අතිකකමති'ති ඉධ පටිකමමං නාම යට්ඨා වුත්ත කසීණාරමමණං උපචාරජ්ඣධානං. තං රූපගතං පසසතො න පවත්තති. කසීණාලෝක-වසෙනව රූපගතං දසසනං. කසීණාලෝකොව පටිකමම-වසෙනාති තදුභයමපි පටිකමමසස අපපවත්තියා න භොති. තෙනාන 'තනො ආලොකො අනතරධායති, තසමීං අනතරනිතෙ රූපගතමපි න දියසති'ති. රූපගතං පසසතො පටිකමමසස වාරො අතිකකමති. පටිකමමතිකකනනසස කසීණාරමමණං ඤාණං න භොතිති රූපගතං න දියසති."

[මහා වී.(සී.) 2/42]

උපචාර සමාධිය (=උපචාර ධනාත්ය) තුළදී ඉතා ප්‍රභාසචර දීප්තිමත් කසීණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ කොට ඇත. යෝග්‍යවච්චරා මෙම උපචාර භාවයෙහි නතර වී කසීණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ වැඩිම පීණිස කටයුතු කළ යුතුය. විශේෂයෙන් ආලෝක

කසිණ පටිභාග නිමිත්ත වැඩීම පිණිස කටයුතු කළ යුතුය. මෙසේ වැඩීම සඳහා කටයුතු කළ කසිණ මණ්ඩලය පැතිර වූ පුද්ගල තුළ පමණක් පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන් බැලිය යුතුය. කසිණ මණ්ඩලය පැතිර වූ පුද්ගලයන් පිට පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන් බලන්නා වූ ශෝභාවචරයෙක් වෙයි නම් හේ පටිකම්ම වාරය ඉක්මවා සිටියේය. මෙය වැරැද්දකි. මෙහිදී පටිකම්ම යනු ආලෝක කසිණය නැත්නම් තේපෝ හෝ ඕදාන කසිණයන් යන මේවායේ නිමිත්තෙහි අරමුණ ගනිමින් සිටින උපචාර ධනානයි. එම උපචාර ධනාන ද උපචාර සමාධිය ද කසිණ ආලෝකයෙන් පිටත ඇති රූපාරම්මණයන් බලන්නා වූ පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ පහළුවිය නොහැක්කේය. විවිධ බහිද්ධා අරමුණු විෂයයෙහි සිත විසිරී යාම මෙයට හේතුවෙයි. ශෝභාවචර පුද්ගලයාට වනාහි කසිණ ආලෝකයේ ශක්තියෙන් පමණක් විවිධ රූපාරම්මණයන් දැක ගැනීමට හැකිය. කසිණාලෝකය යන්න ද අභිඤ්ඤාවෙහි පාදක පටිකර්මයේ හේතුවෙන්ම මතු විය යුත්තේය. එම නිසා කසිණාලෝකය හා උපචාර ධනාන යන දෙකම පටිකම්මය පහළ නොවීම නිසා (පටිකම්ම වාරය ඉක්මවීම නිසා) පහළ විය නොහැක්කේය. මෙලෙස පටිකම්ම වාරය ඉක්මවීම නිසා ආලෝකය ද නොපෙනී යන්නේය. එකල්හි රූපාරම්මණයෝ ද අප්‍රකට වන්නාහ. ආලෝක ප්‍රභාවට බාහිරින් පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ බලන්නා වූ ශෝභාවචර පුද්ගලයා පටිකම්ම වාරය ඉක්මවා සිටියේය. එම පුද්ගලයාගේ සත්තානගෙහි කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ඇති ඤාණය පහළ විය නොහැකිය. එනිසා විවිධ රූපාරම්මණ අප්‍රකට වීම සිදුවන්නේය. කසිණ පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ඇත්තා වූ ඤාණය පහළ නොවීම නිසා ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වන ප්‍රභාස්වරය ද නොපෙනී යයි. ප්‍රභාස්වර ආලෝකය නැති නිසා විවිධ වූ රූපාරම්මණ නොපෙනීම සිදු වන්නේය.

[වි. ම. 320; මහා වී. (සී.) 2/421]

"අටානෙන පුනපුනං පාදකස්කධානමෙව පවිසිරවා තතො වුට්ඨාය ආලෝකො ඵට්ඨබ්බො. ඵචං අනුක්කමෙන ආලෝකො ටාමගතො නොතිති. ඵථ ආලෝකො නොතුති යථට්ඨං ධානං පට්ඨපිඤ්ඤති, තථ ආලෝකො තිට්ඨති යෙව. දිවසමිති නිසිදිරවා පසංතො රූප-දසංතං නොති." [වි. ම. 320]

මෙලෙස රූපාරම්භ නොපෙනී ගිය විට යෝගාවචරයා නැවත-නැවතත් අභිඤ්ඤා ඤාණයේ හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයටම සමවැදිය යුතුය. පසුව එම පාදක ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටි ආලෝකය පතුරුවන්න. (ආලෝක කසීණ මණ්ඩලය පතුරුවන්නම ආලෝකය හෙවත් ප්‍රභාස්වරය පැතිරවීම ද ඒ හා සමගම සිදුවන බව සිහිපත් ගන්න. තේජෝ, ඝීචාත යන කසීණද මෙලෙසමය)

"යතතකං ධානං පටිච්චිඤ්ඤා කසීණං වඤ්චිතං, වාමගතයස ආලෝකසස තතතකං ඵටිත්වා අවධානං" . [මහා වී. (සී.) 2/ 421]

'මෙපමණ ප්‍රමාණයකට යැයි පිරිසිදු කසීණ මණ්ඩලය වැඩීමට කටයුතු කරයි ද. පැතිරවීම කරයි ද. එපමණ ප්‍රමාණයටම ශක්තියෙන් සම්පූර්ණ වූ ආලෝකය පහළ වන්නේය.'

දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කළ විට ආලෝකයේ ප්‍රභාස්වර ශක්තිය සම්පූර්ණ වන්නේය; තහවුරු වන්නේය. කාලය ද දීර්ඝ වන්නේය. මෙලෙසට ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කරනවා යනු මෙසේය. අභිඤ්ඤා ඤාණයෙහි පාදක හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයට නැවත නැවත සමවැදී එයින් නැගී සිටි අඛණ්ඩව ආලෝකය පැතිරවීමෙන් ආලෝක ශක්තිය සම්පූර්ණ වන්නේය; තහවුරු වීම ද සිදුවේ. කාලය ද දීර්ඝ වේ. ඒ අවස්ථාවෙහි මෙපමණ ප්‍රදේශයක ආලෝකය පැතිරේවායි මෙලෙසට ප්‍රදේශය පිරිසිදු අභිෂ්ඨාන කරයි. මෙලෙස පිරිසිදු ගත් ප්‍රදේශයේ නැතිනම් අධිෂ්ඨාන කළ ප්‍රදේශයේ ආලෝකය පැතිරී සිටින්නේය. සම්පූර්ණ දවසම වුව ද වාසී වී සිටි භාවනා කරන දිනිබවක්වූ අභිඤ්ඤාව ලත් පුද්ගලයාට විවිධ රූපාරම්භය දැකීම සිදුවන්නේය. [වී. ම. 320]

"එවං අනුකතමෙනාති සුතපසුතං පාදකජ්ජධානං සමාපජ්ජිතවා තතො තතො වුධාය අභිණතං ආලෝකසස ඵරණවසෙන ආලෝකො වාමගතො හොති විරධායි. තවා ච සති තභටි සුචිරමපි රූපගතං පසසතෙව. තෙන වුතතං 'එභටි ආලෝකො - පෙ - හොති ති' . [මහා වී. (සී.) 2/421]

මේ දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව ක්‍රමානුකූලව පිළිපදින යෝගාවචර පුද්ගලයා අභිඤ්ඤා ඤාණයෙහි මූල හේතුව වන්නා වූ පාදක ධ්‍යානයට නැවත නැවත සම වැදී

(පයිච්, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ, හීල, පීත, ලෝහිත, ඕදාත යන කසීණ අටෙන් එකක් බැගින් සමාපත්ති අටම ලැබෙන ලෙසට සියලුම 14 ආකාරයකට නැවත නැවත ධනනයන්ට සමවැදී, තවදුරටත්, විශේෂයෙන් ආලෝක කසීණය අරමුණු කරන සතරවන ධනනයට නැවත නැවත සමවැදී) අභිඤ්ඤාවෙහි මූල හේතුව වන්නා වූ ඒ ඒ පාදක ධනනයෙන් නැගිට අඛණ්ඩ වූ ආලෝක ප්‍රභාවයන් පැතිරවීමෙන් ආලෝක ප්‍රභාව ශක්තියෙන් සම්පූර්ණ වන්නේය; දීර්ඝ කාලයක් තහවුරු වන තත්වයට පත් වන්නේය. මෙසේවීමෙන් එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරය පැතිරී ගිය ප්‍රදේශය තුළ ඇති රූප අරමුණු බොහෝ කාලයක් යෝගාවචර පුද්ගලයාට පෙනෙමින් පවතී. මෙහිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට අටුවාවාරීන් වහන්සේ කරුණු පැහැදිලි කර දක්වා ඇත. [මහා වී. (සී.) 2/ 421]

මේ ආලෝකය අභිඤ්ඤා ඤාණයන් පහළ වීමට පෙරාතුව පහළ වන්නා වූ පරිකම්මාලෝකයයි. එසේම, ආයතී මාර්ගයට පෙරාතුව ඇති පරිකම්මාලෝකයක් ද ඇත්තේය. "අනුලෝම ඤාණ කථා" හි (වී. ම. 503) ආයතී මාර්ගයෙහි පහළ වීමට පෙර ඇත්තා වූ මාර්ග විචිතයෙහි පරිකම්ම, උපචාර, අනුලෝම යන නම් ඇති කාමාවචර ජවන තුන් වර්ගයක් ආයතී මාර්ග ඤාණයෙහි පරිකර්ම අවස්ථාවේ යෙදී ආයතී මාර්ග ඤාණ පහළවීම සඳහා සකස් කොට දෙන නිසා එවැනි පරිකම්ම යැයි ද කිව හැකි බව විස්තර කොට ඇත. එම පරිකම්ම නම් වූ විපස්සනා ඤාණ හේතුවෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාස්වරය පහළවීම සිදු වන්නේමය. මක්නිසාද යත්, අධිචිත්ත නම් වූ උතුම් වූ සමථ භාවනා සිතට හා විපස්සනා භාවනා සිතට ආලෝක ප්‍රභාස්වර පහළ කිරීමට ශක්තිය ඇති නිසාය. අටුවාවන්හි අධිචිත්ත සූත්‍රය යැයි නම් කොට භාවිතා කෙරෙන පහත සඳහන් නිමිත්ත සූත්‍රයේ උපුටා දැක්වීම කියවා බලන්න.

නිමිත්ත සූත්‍රය උපුටා දැක්වීම

"යතො ච බො භික්ඛවෙ අධිචිත්තමනුයුතො භික්ඛු කාලෙන-කාලං සමාධි-නිමිත්තං මනසිකරොති, කාලෙන-කාලං පයගහ-නිමිත්තං මනසිකරොති, කාලෙන-කාලං උපෙක්ඛා-නිමිත්තං මනසිකරොති. තං හොති චිත්තං මුදුක්ඛු කමමනියක්ඛු පහසාරක්ඛු න ච භංගො, සමමා සමාධියති ආසවානං ඛයාය."
 [අං. හි. 1/ 456]

"අධිවිත්තනි සමථ-විපසානා-විතං" [අං. අ. 1/ 45]

"ඵකාදසමෙපි අධිවිත්තං සමථවිපසානා-විතංමෙව" [අං. අ. 1/ 452]

"පහසාරනි පණඛරං පරිසුද්ධං" [අං. අ. 1/ 31]

"පරිසුද්ධෙති ආදිසු පන උපෙක්ඛාසති-පාරිසුද්ධභාවෙන පරිසුද්ධො, පරිසුද්ධානායෙව පරියොදානෙ, පහසාරෙති වුත්තං භොති" [වි.ම.281]

"පහසාරනි පරියොදානං සභාව-පරිසුද්ධානෙන" [අං. ටී. 1/99]

මහණෙනි, එම අවස්ථාවෙහි අධිවිත්ත නම් වූ උතුම් සමථ භාවනා සිත හා විපස්සනා භාවනා සිත වඩන යෝග්‍යවචර මහණ තෙමේ සමහර විට සමාධිය වැඩීම සඳහා වූ නිමිත්තව (සමාධිය සඳහා වූ ධර්මයට) සිත යොමු කරවයි. සමහර විට විරිය පහළ වීම සඳහා වූ නිමිත්තව (විරිය පහළ විය යුතු වූ ධර්මයට) සිත යොදවයි. සමහර විට උපේක්ෂාව පහළ වීම සඳහා වූ නිමිත්තව (උපේක්ෂාව පහළ වීම සඳහා වූ ධර්මයට) සිත යොදවයි. මෙලෙස මනසිකාරය හෙදන භික්ෂුවගේ සිත මඳ දු වන්තේය. ඒ ඒ වමථ භාවනා-විපස්සනා භාවනා කෙරෙහි කම්ප්‍යාස ද වෙයි. ආලෝකය ද දීප්තිමත්ව පහළ වන්තේය. බිඳීයන භාවය ද නැත. ආශ්‍රව ධර්ම දුරකිරීමට සිත සමයක් ලෙස මිඛා සිටී" [අං. නි.1/456]

අටුවා කථාවන්හි පරිසුද්ධි, පරියෝදාන, පහසාර යන වචනයන් වරින්වර විරියාය වචන (සමාන අර්ථ දක්වන වචන) වශයෙන් උපයෝගී කර ගනී. ජයී නගරයේ බහා සඟාවෝ තෙරුන් විසින් ලියන ලද විසුද්ධි මාග්ගේ භාව-සන්නය (තනිය භාගයේ) වූ අංක දොළොසෙහි, පහසාර = දීප්තිමත් ආලෝකය ඇත්තේහි "පහසාර" යන වචනය පරිවර්තනය කොට ඇත.

සියළුම උතුම් වූ සමථ භාවනා සිත හා විපස්සනා භාවනා සිත හේතුවෙන් ප්‍රතිමත් ලෙස බබළන ආලෝකය පහළ විය හැකි බව පාලි අටුවා-චිකාවන්හි දක්වන ලදී. "සංකොයං ආලෝකො ස්‍යාණ-සමුට්ඨානොව": මේ ආලෝක සියලුම ස්‍යාණ හේතුවෙන්ම පහළ වූ ආලෝකයෝ වෙත්. [අං. ටී. 3/178] යන චිකා පැහැදිලි කිරීමට මුළු ස්‍යාණය නිසා පහළ වූ සියලුම ස්‍යාණාලෝකයෝම වන්නාහ.

ඤාණාලෝකය යනු.....

ඤාණාලෝක ප්‍රභාවය යනු කුමක්දැයි විග්‍රහ කළ යුතුව ඇත. මෙයට පිළිතුරු විසුද්ධි මග්ග මහා ඵකා දෙවන කොටසෙහි උදයබ්බය ඤාණ කාණ්ඩයේ උපක්කිලේස කොටස තුළ පැහැදිලි කොට ඇත. එම පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙය උදයබ්බය ඤාණය හේතුවෙන් මතු වී පැමිණී ආලෝකයේ විස්තර විග්‍රහ කරන කථාවක් වන්නේය. මෙම විස්තර කථාව ඵකාචාර්යයන් වහන්සේ ලක්ඛණාභාර-තෙත්ති නය මගින් විස්තර කොට ඇති බව සලකා ගත යුතුය. ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝකය හා සමාන වූ උපක්කිලේසාලෝකයෙහි ඵනමිද්ධි-චිතෝදනාලෝකය, කසීණාලෝකය, පටිකම්මාලෝකය යන මේවා ද එකතුකොට ලක්ඛණාභාර-තෙත්ති නය ක්‍රමයට අනුව එහිලා විස්තර කොට ඇත්තේය. මේ සතරාකාර ආලෝකයේ වනාහි ඤාණය නිසාම පහළ වූ ප්‍රභාවෝ වන්නාහ. උතුම් වූ සමච භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් සියල්ල ද හේතුවෙන් ප්‍රභාස්චර දීප්තිමත් ආලෝකයක් පහළවීම සමීඛන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් කරන ලද දේශනාවන් ගැන ද සැලකිලිමත් වන්න. විසුද්ධි මග්ග මහා ඵකාචාරී කරන පැහැදිලි කිරීම මෙසේය:

"විපස්සනොභාසොති විපස්සනා-චිත්තසමුධධීතං සසන්නතිපතිතං උතුසමුධධානඤ්ච භාසුරං රූපං. තථ විපස්සනාචිත්ත-සමුධධීතං යොගිනො සථිරධධමෙව පහසසරං භුභවා තිධධිති. ඉතරං සථිරං මුඤ්චීභවා ඤාණානුභාවානුරූපං සමන්නතො පථරති. තං තසෙසව පඤ්ඤායති. තෙන ප්‍රධොකාසෙ රූපගතමපි පස්සති, පස්සනොව වකඤු-විඤ්ඤාණෙන පස්සති, උදානු මනො-විඤ්ඤාණෙනාති විමංසිතඛඛනති වදනති. දිඛඛවකඤුලාභිනො විස තං මනොවිඤ්ඤාණ-විඤ්ඤායසමෙවති යුත්තං විස දිස්සතිති."

[මහා ටී. (බු.) 2/248-249]

විපස්සනොභාස = විපස්සනා ඤාණ ආලෝක ප්‍රභාවය යනු:

1. විපස්සනා සිත නිසා පහළ වන්නා වූ චිත්තජ ඕපට්ඨමක රූප තුළ ඇතුළත්ව ඇති ඉතා ප්‍රභාස්චර වූ වණ්ණ ධාතු (රූපාරම්මණයෙහි) ආලෝකය සහ
2. සච-සත්තාතයෙහි වැටී ගත්තා වූ (එම චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු) උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ ඕපට්ඨමක රූපයක් තුළ අඩංගුව ඇත්තා වූ ඉතා දීප්තිමත් වණ්ණධාතු (රූපාරම්මණයන්හි) ආලෝකය වන්නේය.

[මහා ටී. (බු.) 2/248 -249]

පැහැදිලි කිරීම

පුද්ගලික තුළ පිහිටා ඇති හඳුනා වනු රූපය මත රැඳී පහළ වන්නා වූ සිතක- සිතක පාසා උත්පාද, කාලයේ සීමා අඩුණුව ඕපාව අවවැනි කොට ඇත්තා වූ විත්තර ඕපරිශ්මක රූපයේ නැති නම් රූප කලාපයේ ඇත්තාහ. සිත එකක එකක පාසා විත්තර ඕපරිශ්මක රූප කලාප ගුණ විශාල ප්‍රමාණයක් විය හැක්කේය. හඳුනා වනු මත රැඳී ඇත්තා වූ විත්තරණයක්-විත්තරණයක් පාසා උත්පාද කාලයේ සීමා අඩුණුව එම විත්තර රූපයන් පහළ වීම සිදුවන්නේමය. එම විත්තර රූප කලාප එක-එකක් විග්‍රහ කොට බැලූ කල පරිච්ඡේද, ආපෝ, තේපෝ, වාගෝ, වණ්ණ, ගන්ධ රස, ඕපායයි, රූප ස්වභාව ධර්මයේ අට ආකාරයක් එක-එකක වශයෙන් පිහිටා ඇත්තාහ. සිත හේතු කොට පහළවන නිසා විත්තර ද ඕපාව අවවැනි කොට ඇති නිසා ඕපා අවිශ්මක ද යන ලෙස මේ පද එකතු කොට විත්තර ඕපරිශ්මක යැයි කියනු ලැබේ. මෙම රූප අට ආකාරයෙහි අඩංගුව ඇති වණ්ණ ධාතුවට රූපාරම්මණය යැයි කියනු ලැබේ. විපස්සනා සිත (හෝ සමථ භාවනා සිත) හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයක් වේ නම් එය භාසුර රූපයක් (=ගුණ දීප්තිමත් රූපාරම්මණයක්) වන්නේය. (සංලක්ෂණය:- පටිසන්ධි සිත වනාහි රූපයන් පහළ කිරීමට අපොහොසත් වේ යැයි කියන කියමන අනුව මෙය ගැලපෙන්නේය. චුති විත්තරයන් අතරින් රහතන් වහන්සේලාගේ චුති විත්තරයෙහි ද රූපයන් පහළ කිරීමෙහි හැකියාව නැති යන මේ කියමන ද අනුව ගැලපෙන්නේය. ඉතිරි චුති සිත්වලින් විත්තර රූප පහළ කළ හැකි ද, නොහැකි ද, යන්න ගැන පොත්වල මත වාද බොහෝ ඇත්තේය.)

මෙම භාසුර රූප (= ප්‍රභාස්වර රූපාරම්මණ) විත්තර රූප කලාපයක් පාසා අඩංගු වන බැවින් විත්තර රූප කලාප සංඛ්‍යාව අධික නම් ඒ අධිකවීම අනුවම දීප්තිමත් රූපාරම්මණයන් සංඛ්‍යාව ද අධික වන්නේය.

එම රූපාරම්මණයන්හි දීප්තිය ද ක්‍රමයෙන් ආනුභාවයෙන්ම දීප්තිමත් වන්නේය. ක්‍රමයෙන් ආනුභාවය මහත් වන්නේ නම් එපමණටම රූපාරම්මණ ද දීප්තිමත් වෙයි; ක්‍රමයෙන් ආනුභාවය මද වන්නේ නම් රූපාරම්මණ ද දීප්තියෙන් අඩුවේ.

සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි, ඒ ඒ සමථාරම්මණ-විපස්සනාරම්මණයන් අරමුණු කොට මතුපි ආ නාම ධර්ම සමූහයේ සාමාන්‍ය වශයෙන් තිස් හතරක් වෙති.

1. ප්‍රථම ධනානගෙහි ධනාන නාම ධරම 34 යි.
 2. ද්විතීය ධනානගෙහි ධනාන නාම ධරම 32 යි.
 3. තෘතීය ධනානගෙහි ධනාන නාම ධරම 31 යි.
 4. චතුර්ථ ධනානගෙහි ධනාන නාම ධරම 31 යි.
- කරුණා ධනානගෙහි කරුණාව අඩංගුවීම නිසා ධනාන නාම ධරම 35,33,32 යි.
 - මුදිතා ධනානගෙහි මුදිතාව අඩංගුවීම නිසා ධනාන නාම ධරම 35,33,32 යි.
 - විපස්සනා සිත්ති කුසලය හා ප්‍රීතිය ඇති-නැති බව අනුව නාම ධරම 34,33,33,32 යැයි එකක් එකක් වශයෙන් පවතින්නේය.

මෙම නාම ධරම සමූහ තුළ බොහෝ සෙයින් පසුකදිනු ලැබූ චේතනා සහිත කියනු ලබන කුසලය-පසුකදව අඩංගු වන්නේය. මෙම කුසලයෙහි ආනුභාවය මහත් නම් මහත්වට ද ආනුභාවය කුඩා නම් කුඩාවට ද රූපාරම්මණයෝ දීප්තිමත් වන්නාහ.

තව දුරටත්, මෙම චිත්තජ භිප්ටිමක රූප කලාප එක-එකක් පාසා තේජෝ ධාතුව ද අඩංගු වන්නේය. "උතු" යැයි එයට කියනු ලැබේ. එම තේජෝ ධාතුව ද (උතු ද) නව උතුජ භිප්ටිමක රූප කලාප පහළ කරන්නේය. විපස්සනා (හෝ සමථ) භාවනා සිත්ති ආනුභාවය මහත් නම් චිත්තජ රූප කලාප එක - එකක් තුළ පිහිටා ඇති එකම තේජෝ ධාතුව (උතු)ට ස්වකීය සීති කාලය තෙක් උතුජ භිප්ටිමක රූප කලාප බොහෝ ප්‍රමාණයක් නිපදවිය හැක්කේය. මේ භිප්ටිමක රූප කලාපයක්-කලාපයක් පාසා අඩංගු වන වශයෙන් නම් වූ රූපාරම්මණය ද භාහුර රූපයක් (=ඉතා දීප්තිමත් රූපාරම්මණයක්) ම වන්නේය. මෙම රූපාරම්මණයෙහි දීප්තිය ද කුසලයෙහි ආනුභාවය මහත් නම් මහත් ද කුඩා නම් කුඩා ද වේ. මෙම උතුජ රූප සන්නති පතිත උතුසමුච්චාන (=ස්වකීය රූප සන්නති වලියෙහි එන්නා වූ උතුජ රූප) යැයි මහාවිකාචායනීන් වහන්සේ භාවිත කරන්නාහ.

සංලක්ෂණය:- සන්නති පතිත උතු සමුච්චාන යනුවෙන් ස්වකීය රූප සන්නති ප්‍රමාණයේ එන්නා වූ උතු සමුච්චාන රූප අදහස් කෙරෙන බැවින්, ස්වකීය රූප සන්නතියේම වූ වැඩෙන්නා වූ කමෙජ රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ කමෙජ තේජෝ ධාතුව ද ආහාරජ රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති ආහාරජ තේජෝ ධාතුව ද යැයි කියනු ලබන්නා වූ තේජෝ ධාතු-උතු හේතුවෙන් පහළවන්නා වූ උතුජ රූප ද මෙහි ඇතුළත්

යැයි භාර නොගනු මැනවි. විපස්සනා (හෝ සමඵ) භාවනා සිත් හා මිශ්‍ර වූ උතු සමුච්චාන රූපයන් පමණක් මෙහිදී විස්තර කෙරෙන බැවින් විත්තජ තේජෝ ධාතු - උතු හේතුවෙන් පහළවන්නා වූ උතු සමුච්චාන රූපයන් පමණක් මෙහිලා අදහස් කෙරේ යැයි දැන ගුතු. මෙලෙස වන්නේ නම් කම්මජ රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් වන රූපාරම්මණ ද කම්මජ තේජෝ ධාතුව හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ රූපයන් තුළ ඇත්තා වූ රූපාරම්මණ ද ප්‍රභාසවර නොවන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් විශ හැක්කේය. මේ කොටස අතීත කම්ම හා සම්බන්ධය; සමඵ භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හා සම්බන්ධ නැත. පබාවතියගේ සත්තානගේ ඇති අතීත කරම ශක්තියේ හේතුවෙන් ශරීර ප්‍රභාව දීපතිමත් වුවා සේ සලකා ගන්න. එහෙත් ශරීර කුඩුව තුළ සහල් පීටි සහ කහ කුඩු මනාව මිශ්‍ර කොට ලුවාක් සේ රූප කලාප එකක් තව රූප කලාපයක් හා ඉතා සමීපව ගැටෙමින් ඉදිරිය හා පසුපස සම්බන්ධ වෙමින් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ අවස්ථාවෙහි, ගෙයක් දරාණු ගින්නකින් දැවෙන විට ඉතා සමීපව ගැටෙමින් තිබෙන අනෙකුත් ගෙයකට ද ගින්න පැතිර යන්නා සේ සමඵ භාවනා සිත් හෝ විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ විත්තජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද, එයින් නැවත පහළ වන්නා වූ උතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද අනෙකුත් උතුජ රූපයන්ගේ රූපාරම්මණ සමග මිශ්‍රව දිළුමින් පැවතිය හැක්කේය. මේ නිසා සෝභාවචර පුද්ගලයා ශරීරයේ ආධ්‍යාත්මිකව හා ධාතීරව භාත්පස දස දෙස ආලෝකයන් දැකීමත් සිටින්නේය. එම පැහැදිලි ආලෝකය, පරමාර්ථයන් දැක ගැනීම සඳහා කොටස් වශයෙන් බෙදා වෙන්කර ගැනීමට කලින් එලෙස දැකීම වන්නේය. පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි අවස්ථාවේදී එම ආලෝක වනාහී සමඵ හෝ විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ ඕප්ථිමක රූප කලාපවලින් පහළ වන්නා වූ උතුජ රූප කලාප සමූහ ස්වරූපයන් පමණක් වන බව පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය; පරිච්ඡේද වශයෙන් සදාණයෙන් වටහා ගැනීමට හැකි වන්නේය; තෘප්තිමත් විශ හැකි වන්නේය. මෙහිලා අනෙකුත් රූපයන්හි රූපාරම්මණ ආලෝකය යනු සමඵ භාවනා සිත් - විපස්සනා භාවනා සිත්හි අතර වාරයන්හි නිබදව පවතින්නා වූ භවංග සිත් ආදී එ එ සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ විත්තජ රූප කලාප, කම්මජ රූප කලාප හා ආභාරජ රූප කලාප යන මේවායෙහි පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ ද, එම රූප කලාපයන්හිම පිහිටා ඇත්තා වූ තේජෝ ධාතු, උතු හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ද වේ. මෙයට වතුජ රූපයන්හි රූපාරම්මණ ආලෝක යැයි කියනු ලැබේ.

තව දුරටත්, සමඵ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් වන්නා වූ විත්ත සමුච්චාන රූප හා එයින් නිපත් මෙම රූප කලාපයන්හි තේජෝ ධාතු (=උතු) හේතුවෙන් වන්නා වූ උතු සමුච්චාන රූප යන මේ රූප දෙවර්ගයේ විත්ත සමුච්චාන

ඕපරිශ්මක රූපයන්හි අඩංගුව ඇත්තා වූ වණ්ණ ධාතු (=රූපාරම්මණ) ආලෝක ප්‍රභාව යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ රූප කාය ස්කන්ධය තුළම පැතිර පවතින්නේය. (බහිද්ධාවච-බාහිර රූපයන්ට පැතිර නොයන්නේය.) උතු සමුට්ඨාන ඕපරිශ්මක රූප කලාපයන්හි අඩංගුව ඇත්තා වූ වණ්ණ ධාතු (=රූපාරම්මණ) ආලෝක ප්‍රභාව ශරීර කුඩුව ඇතුළත පමණක් නොව බාහිර වූ භාත්පස දස දිග දක්වා, සමට භාවනා සිත්-විපස්සනා භාවනා සිත් හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ ඤාණයේ ආනුභාවය මඟින් නම් මඟන්වට, ඇතට පැතිරී යා හැකිය; ඤාණයේ ආනුභාවය කුඩා නම් කුඩාවට භාත්පස දස දිග පැතිරී යා හැක. එම ආලෝක ප්‍රභාව වනාහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයටම ප්‍රකට වන්නේය. (භාත්පස පරිසරයේ සිටින්නා වූ මනුෂ්‍යයන්ට වනාහි අප්‍රකටය) භාත්පස පරිසරයේ පැතිර සිටින්නා වූ එම ආලෝක ප්‍රභාවය විදින ස්ථානවල ඇති විවිධ රූපාරම්මණ යෝගාවචර පුද්ගලයා දැකීමත් සිටින්නේය. එලෙස දැකීමත් සිටින දේවල් වක්කු විඤ්ඤාණයෙන්ම දැකිත්තේ ද නැතිනම් මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දැකිත්තේ ද යන මේ කාරණය තමා විසින් විමසා බැලිය යුතු බව ආවායඝීයවරයන් වහන්සේලා දක්වා ඇත්තාය. දිබ්බ වක්කු අභිඤ්ඤා ඤාණ ලබාගෙන සිටින්නා වූ සත් පුරුෂයන් එම රූපාරම්මණයන් දිබ්බ වක්කු අභිඤ්ඤා යන මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් මගින් දැකින්නා සේ (=මහාටිකාවාර්යයන් වහන්සේගේ මතය) මේ තැනදී ද එම රූපාරම්මණ සමූහය සමට භාවනා සිත, විපස්සනා භාවනා සිත යන මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දැකින්නේය යන අදහසම ගැලපේ යැයි සිතේ.

පාරමි ශක්තිය හා සමාධි ශක්තිය

සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ වැනි මඟන් වූ ඥාන අවබෝධය සඳහා පාරමි ධර්මයන් සම්පූර්ණ කරලූ ප්‍රණවත්තයින්ගේ ප්‍රඥා-ඥානයන්හි අනුභාව ද මඟන් විය හැක්කේය. පාරමි බලය උතුම් තත්වයට පත්වී නම් ඥානයේ ආනුභාව වඩාත් මඟන් විය හැක්කේය. පාරමි බලය කුඩා වී - ලාමක වී නම් ඥානයේ ආනුභාවය ද කුඩා වී ලාමක විය හැක්කේය. ඥානානුභාවය මඟන් බව-නොමඟන් බව පිණිස ආසන්නම කාරණය සමාධිය වන්නේය.

"සමානිතො යවාභුතං ජානාති පසසති" [අං. නි. 6/ 6]

"තභවුරු වූ සමාධිය ඇත්තා වූ පුද්ගලයා තත්වාකාරයෙන් දන්නේය, දක්නේය". [අං. නි. 6/ 6]

මෙලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නිසා සමාධිය ඥානාවබෝධය මඟින් බව-කුඳ බව පිණිස ආසන්නම කාරණය වන්නේය. සමාධියේ බල ආනුභාවය මඟින් වූ කල වනාහි ඥානයේ ආනුභාවය ද මඟින් වන අතර සමාධියේ බල ආනුභාවය දුර්වල වූ කල ඥානයේ ආනුභාවය ද දුර්වල විය හැක්කේය. එනිසා ඥානය හේතුවෙන් ආලෝකය දිදුළන- දීප්තිමත් ලෙස ලබාගැනීමට අවශ්‍ය විටකදී , සමාධිය උපදී ගැඹුරු වී, වඩා-වඩාත් ශක්තිමත් වී, ආනුභාවයෙන් සම්පූර්ණ කරගනු පිණිස, වඩා-වඩාත් උත්සාහ කරන්න.

ඵලපවාර කථා යැයි සලකා ගත යුතු

මහා ථිකාචාර්යයන් වහන්සේ කළ ඉහත සඳහන් විස්තරය අනුව, කුසාලාලෝකය(=කුසාල ආලෝක ප්‍රභාව) යන යෙදුම වනාහි හේතුවේ නම එලෙසට රූපකයක් ලෙස යොදා ව්‍යවහාර කරන ලද ඵලපවාර කථාවක් වන්නේය. කුසාලය හා මුසුව පවත්නා සමථ භාවනා සිත්-විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා පහළ වූ එලෙසත් වන, විත්තර රූප, උතුරු රූප තුළ අඩංගුව ඇති රූපාරම්මණයන්හි ආලෝක ඕනසයට හේතු වන කුසාලයම එයට රූපකයක් ලෙස යොදමින්, සමථ කුසාල ආලෝකය විපස්සනා කුසාලාලෝකය යැයි ව්‍යවහාර කිරීම ඵලපවාර කථාවක් යැයි සලකා ගත යුතු, මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වනාහි ඥානයේ ආලෝකය නැත. ඥානය හේතුවෙන් වන්නා වූ රූප ධර්මයන්හිම ආලෝකය ඇත්තේ යැයි කෙටියෙන් දැන ගුතු.

මුඛ්‍ය සහ පරියාය කථා

සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් වල ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම නොහොත් සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම සමහර ආචාර්යවරු, පිළිගැනීමට කැමැති නොවෙති. අතහැරිය නොහැකි බැවින් උදයබ්බය කුසාලයෙහි ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම නැතිනම් උදයබ්බය කුසාලය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවය තිබීම වනාහි පිළිගැනීමට කැමැති වන්නාහ. මෙලෙස පිළිගන්නා නමුදු සමථ භාවනා සිත්හි හා ඉතිරි විපස්සනා සිත්හි ප්‍රභාවය තිබීම පිළිගැනීමට අකැමැති වෙත්. එම ආචාර්යයන් වහන්සේලා හට කරුණු ඉදිරිපත් කිරීම මෙලෙසය.

(අ) "හිං පන විතතස්ස වණ්ණනා නාම අපච්ඡි? හපටි. නිලාදිනසද්ධි අසඤ්ජතරං-වණ්ණං වා සොතු අවණ්ණං වා (සුවණ්ණං වා) යං කිසද්ධි පටිසුද්ධතාය පහසාරංභති වුවවති" [අං. අ. 1/34]

(අ) "පහසුකරතාදායක නාම වචන-ධාතුයං ලබනනකවිසෙසාති ආත්කිං පන විතතසස වණොණා නාම අත්ථිති. ඉතරො අරුපතාය'න්ථිති පටික්ඛිපිච්චා, පටියායකට්ඨා අයං, තාදිසස විතතසස පටිසුද්ධතාව-නාදිපනායාති දසෙසනො `නිලාදිත් නති ආදිමාන. නටා ති `සො ඵලං සමාතිතෙ විතෙත පටිසුද්ධො පටියොදානෙ'ති වුතං"

[අං. ටී. 1/99-100]

(අ) "සිතෙති වණො (ආලෝකය) ඇත්තේදැයි ප්‍රශ්න කරන්නේ නම් නැතැයි පිළිතුරු දිය යුතුය. සත්‍යය යැ. නිලාදි වරණයන්ගෙන් එක් වරණයක් ඇත්තේ නම් ඇති වේවා! එතරම් ප්‍රකට නොවූ වරණයක් ඇති වී නම් තිබේවා! නැතිනම් ස්වරණ වරණය ද ඇත්තේ වී නම් තිබේවා! වෙන කුමන වරණයක් හෝ වේවා, පිරිසිදුව පවතින නිසා "පහසුකර" (ප්‍රභාස්වර වූ දිදුලුමත්) යැයි කියනු ලැබේ.

[අං. අ. 1/34]

(අ) ප්‍රභාස්වර/දිදුලුත බව ආදිය නම් වූ වණො ධාතුවේ (=රූපාරම්භණයන්ගේ) ලැබියහැකි ගුණ විශේෂයන් වන බැවින් සිතෙති වණී (=ආලෝක) ඇත්දැයි යන ප්‍රශ්නය අවිඤ්චාවෙහි දක්වා ඇත්තේය. සිත වනාහි නාම ධර්මයක් වන බැවින් "නන්ථි" = "නැතැ"යි ප්‍රතිකෂේප කොට "පහසුකරම්දං. නිසබ්බෙ විතං" යන මේ දේශනාව පටියාය කථාවක් (=පටියාය වශයෙන් රූපාලංකාර දේශනාවක්) යැයි දක්වමින්, මෙලෙස වූ භවාංග සිත් හා සමානව ප්‍රභාස්වර සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි පිරිසිදු භාවනා ප්‍රකට කොට දැක්වීම සඳහා දේශනා කරන ලද පටියාය කථාවක් බව ප්‍රකට කොට දැක්වීමට "සො ඵලං සමාතිතෙ විතෙත පටිසුද්ධො පටියොදානෙ" [දී. නි. 1/134; ම. නි. 1/646; පා.10] = "එම යෝගාවචර භික්ෂුව වතුරට ධ්‍යාන සමාධිය හා යෙදෙන සිත මෙලෙස තහවුරු වූ 'භාත්පසිත් පිරිසිදු වූ පටියොදාන වූ කල' ආදී කොට ඇත්තා වූ ධර්ම කථා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. [අං. ටී. 1/99-100]

බුදුරජාණන් වහන්සේ වතුරට ධ්‍යාන සමාධියේ ගුණ වණිනා කිරීම සඳහා "පටිසුද්ධො පටියොදාන" =භාත්පසිත් පිරිසිදු වූ දිදුලුත-ප්‍රභාස්වර ඇත්තා වූ" යනාදි ලෙසට දක්වා ඇත්තේය. මෙලෙස වූ දේශනාවන්හි, වතුරට ධ්‍යාන සිතෙහි පටියොදාන

වූ පිරිසිදු ආලෝකය තිබේ යැයි මුඛ්‍ය වශයෙන් දේශනා කරන ලද්දේ නොවන්නේය. එලුපවාර නම් වූ පරිභාස ක්‍රමයක් වශයෙන් පමණක් දේශනා කරන ලද්දේ වන්නේය.

මේ නිසා මේ පොතෙහි ද සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි ආලෝක ප්‍රභාවක් ඇත්තේයැයි කීමට කැමැති නොවමු. එම සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ චිත්තජ රූපයන්හිද එම චිත්තජ තේජෝ ධාතු හේතුවෙන් පහළ වූ උතුර රූපයන්හිද පිහිටා ඇති රූපාරම්මණයන්හි ප්‍රභාවම යැයි කියන්නෙමු. එහෙත් එම ආලෝක ප්‍රභාවය සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් හා මිශ්‍රව ඇති ඥානයන්හි ආනුභාවයෙහි පිහිටා පහළ වූ බැවින් එලුපවාර වශයෙන් ඥානාලෝකය යැයි අලංකාර ශ්‍රැස්ත්‍රයට අනුව දැක්වීමක් වන්නේය.

උපක්කිලේසාලෝක

සමථ භාවනා සිත්හි හා විපස්සනා භාවනා සිත්හි පහස්සර (=ප්‍රභාස්වර වූ) ආලෝක තිඛීම සත්‍ය නම්, එම සිත්වලින් ප්‍රභාස්වර වූ ආලෝකය ඇති කරවීමට හැකිතාවක් ඇත යන්න සත්‍ය නම්, කුමක් නිසා විපස්සනා ඤාණයන් තුළ බලවත් වූ උදයබ්බස ඤාණ මට්ටමේදී පමණක් ඕභාස (=ආලෝකය) පහළ වීමට හැකිවීම සම්බන්ධයෙන් දේශනා කොට ඇත්තේ දැයි ප්‍රශ්නයක් ඇත්තේය. පිළිතුර මෙලෙසටය.

"තසමිං උපපන්නෙ යොගාවචචරො 'න චත මෙ ඉතො පුඛෙඛ ඵචරුපො ඔභාසො උපපන්න-පුඛෙඛා; අදධා මග්ගපපතොසමි, ඵලං පතොසමි'ති අමග්ගමෙව 'මගෙගා' ති, අඵලමෙව 'ඵල'නති ගණනාති." [වි. ම. 476]

"එම විපස්සනා ඕභාසය පහළ වූ විට යෝගාවචර පුද්ගලයා 'මට මීට පෙර මේ ස්වභාවය ඇත්තා වූ ඕභාස ආලෝක පහළ නොවූවේමය. එකාන්තයෙන් තිසැකවම මම ආයඪී මාර්ගයට පත්වී ඇත්තේ වෙමි, ආයඪී එලයට මම පත්වී ඇත්තේ වෙමි' යැයි ආයඪී මාර්ග නොවන්නා වූ ඕභාසයන් ආයඪී මාර්ගය යැයි ද ආයඪී එල නොවන්නා වූ ඕභාසයන් ආයඪී එලය යැයි ද අදහා ගනී." [වි. ම. 476]

උදයබ්බස ඤාණය පුළුල්වීම අනුව විපස්සනා ඤාණයන් ද මේරීමට පත් වී ඕභාස(=ඕභාසාලෝකය) පහළ වූ විට 'මට මීට පෙර මෙසේ වූ ඕභාසාලෝකයක් පහළ

නොවීය" යි යන්න පමණක් අවිධි කථාවෙහි පෙන්වා දී ඇත; "පෙරදී එක් වරක්වත් ආලෝකයක් පහළ නොවීය. දැන් වනාහි පහළ වන්නේය"යි නොකියයි. මේ කාරණය ගැන ද විශේෂ සැලකිල්ල ගොමු කළ යුතුය. පහත සඳහන් කාරණය ගැන ද සැලකිල්ල ගොමු කර බලන්න.

"යථා ච ඔහාසෙ, ඵචං ඵතෙසුපි අක්ඛාදාතරසමීං උපපනෙන යොගාවචරො 'න චත මෙ ඉතො පුබ්බෙ ඵචරුපං කුණං උපපනන-පුබ්බං, ඵචරුපා පිති, පසසද්ධි, සුඛං, අධිමොක්ඛා, පගගහො, උපට්ඨානං, උපෙකඛා, නිකන්ති, උපපනන පුබ්බා, අද්ධා මගගපපතොසමී; ඵලපපතොසමී'ති අමගගමෙව 'මගගො'ති, අඵලමෙව 'ඵල'න්ති ගණනාති". [වි. ම. 478]

මිහාස ආලෝක පහළ වූ සේම එම කුණයන් ආදී එක-එකක් පහළ වන විට යෝගාවචරයා, "සත්‍ය ලෙසටම මට පෙර මේ ස්වභාව ඇත්තා වූ කුණයන් පහළ නොවූ විරුය. මේ ස්වභාවය ඇත්තා වූ ප්‍රීතිය, පස්සද්ධි, සුඛය, අධිමෝක්ඛය, විශ්චිය, සතිය, උපෙකඛා, (විපසානුපෙකඛාව = තනුමල්කඩත්තතා වෛතසිකය), නිකන්තියද පහළ නොවූ විරුය. එකාන්තයන් නොවැරදීම ආයච්චි මාර්ගයට මම පැමිණියෙමි; ආයච්චි එලෙසට මම පැමිණියෙමි" යි ආයච්චි මාර්ගය නොවන්නා වූ කුණය-ප්‍රීතිය-පස්සද්ධිය-සුඛය-අධිමෝක්ඛය-විශ්චිය-සතිය-උපෙකඛාව-නිකන්තිය ආයච්චි මාර්ගය යැයි ද ආයච්චි එලෙස නොවන කුණය-ප්‍රීතිය-පස්සද්ධිය-සුඛය-අධිමෝක්ඛය-විශ්චිය-සතිය-උපෙකඛාව-නිකන්තිය ආයච්චි එලෙස යැයි ද ගනී. [වි. ම. 478]

මෙහිදී ද, "පෙරදී වනාහි මෙලෙස මේ ස්වරූප ඇත්තා වූ විපස්සනා කුණා, මේ ස්වරූප ඇත්තා වූ ප්‍රීති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමෝක්ඛ, විශ්චිය, සති, උපෙකඛා, නිකන්ති පහළ නොවී" යැයි අදහස් කරයි. සංඝාර ගමන පුරා ද මේ විචිතයේ ද කුණා, පීති, පස්සද්ධි, සුඛ, අධිමෝක්ඛ, විරිය, සති, උපෙකඛා, නිකන්ති, යන මේවා වරක්වත් පහළ නොවී යැයි අදහස් නොකෙරේ. ඉතා බලවත් වූ කාර්යක්ෂම වූ මෙම විපස්සනා කුණා විශේෂයන්, මෙවැනි ප්‍රීති විශේෂයන්, යනාදී දේ පෙර පහළ නොවූයේ යැයි කීම මෙයින් අදහස් කෙරේ. මෙවැනි කුණා විශේෂ, මෙලෙස වූ ප්‍රීති යනාදී දේවල් පෙර පහළ නොවූහත් මේ කුණා විශේෂ-ප්‍රීති විශේෂ යන දේවල් හැර අනෙකුත් කුණා විශේෂ, ප්‍රීති විශේෂ, යනාදීන් පෙර පහළ වූ විරුමයි. අඩුම මට්ටමින් නාම රූප පටිච්චේද කුණාය, පච්චය පටිග්ගහ කුණාය, සම්මසන කුණාය, තරුණ උදයබ්බය කුණාය යන මේවා

එකාන්තයෙන් පෙර පහළ වී ඇත්තේමය. තව දුරටත්, හවස දිගටම ද එක්වරක් වත් ප්‍රීතිය පහළ නොවූයේ යැයි යන්න සිදුවිය නොහැක්කකි.

එසේම *මෙවන්* ඕහාස ආලෝක වර්ගයන් ද පහළ නොවූ විරූම යැයි අදහස් කෙරේ. ඕහාස ආලෝකය පෙර වරක්වත් පහළ නොවූයේ යැයි කීම විය නොහැක්කකි. අනෙකුත් උසස් සමථ භාවනා සිත් හා විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා පහළ වූ ඕහාස ආලෝකය හා මෙම එළඹී උදයබ්බය කදාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ඕහාස ආලෝකය සම නොවන බැවින් ද එක අතකින් සමබවක් ඇති බැවින් ද මේ උදයබ්බය කදාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ඕහාසයෙහි එනම් විපස්සනා ඕහාස ආලෝකයේ ගුණ තේජස අඟය කිරීම සඳහා විශේෂයෙන් විස්තර කොට දක්වන ලද්දේ යැයි සලකා ගත යුතු. එම නිසා එක් ක්‍රමයක් අනුව භාවනා කළ නිසා සමාධිය සැහෙන ප්‍රමාණයට දියුණු වී වරින් වර ක්ෂණික වශයෙන් ආලෝක ප්‍රභාව ඇතිවීම්-නැතිවීම් පහළ වූ විට මෙම උදයබ්බය කදාණයට ළඟා වී යැයි අදහා ගතහොත් පින්වත් ඔබ මේ ආසනයෙහි මහා පරාජයක් ලැබුවා වන්නේය. හේතුව නම්: හේතු ධර්මයන් ද සහිතව රූප-නාම පරමාථී ධර්ම ත්‍රිලෙක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනාවට නංවමින් මහසීකාරය පැවැත්වීමෙන්ම උදයව්‍යය ඥානය යන්න පහළවීම සිදුවිය හැකි බැවිනි.

වතුරාරක්ෂක කමිස්ථාන

මෙහි භාවනා කමිස්ථානය

මේ මෙහි කමිස්ථානය භාවනා කිරීමට කැමති ඔබ මේ පුද්ගලයන් කෙරෙහි ආරම්භයේදී මෙතන භාවනා නොකළ යුතුය. මේ පුද්ගලයන් කෙරෙහි කිසි විටකත් මෙහි නොවැඩිය යුතුය. මෙතන භාවනාව අතින් පිරිහීමට පත්වීමට හේතු විය හැකි පුද්ගලයන් දැනගත යුතුය.

1. අප්පිය පුගල = අප්පිය-අමනාප පුද්ගලයන්
2. අතිපිය සභායක = ඉතා ප්‍රිය සමීප සභායක පුද්ගලයන්
3. මජ්ඣිම පුගල = ප්‍රියත් නැති, අප්‍රියත් නැති, මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයන්
4. වෙරි පුගල = සතුරු පුද්ගලයන්

මෙහි ධ්‍යානය ලබා ගැනීමට පෙරාතුව, මේ පුද්ගලයන් සතර වර්ගය අරමුණු කොට මෙහි නොවැඩිය යුතු. මෙහි ධ්‍යානය ලබාගත් විට, අත්ත-අතිපිය-මජ්ඣිම-වෙරි යන පිළිවෙලින් මෙහි ධ්‍යානය ලබා ගැනීම සඳහා වැඩිය හැක. කෙසේ නමුත් මේ පුද්ගලයන් විෂ භාග නොවූ පුද්ගලයන්ම, සජීවී පුද්ගලයන්ම විය යුත්තාහ.

5. මිංග විසභාග (මිංගය අතින් සම නොවූ) පුද්ගලයා:
මේ පුද්ගලයාට විශේෂ කොට මෙහි නොකළ යුතු. ස්ත්‍රී යෝගීහු වනාහි පුරුෂයකු අරමුණු කොට විශේෂ කොට මෙහි නොවැඩිය යුතු පුරුෂ යෝගී පුද්ගලයෝ

ද සක්‍රියක අරමුණු කොට විශේෂ කොට මෙමග්‍රිය නොවැඩිය යුතු. රාගය පහළ විය හැකි බැවින් මෙලෙස විශේෂ කොට විසභාග පුද්ගලයනට මෙමග්‍රිය නොවැඩිය යුතු වන්නේය.

6. කාලකත පුද්ගලයා - මග්‍රිය පුද්ගලයන්ට කිසිවිටකත් මෙමග්‍රිය නොවැඩිය යුතු.

හේතු දැක්වීම

අප්‍රිය පුද්ගලයා ප්‍රිය පුද්ගලයා හා සම තැන තබා ගෙන මෙමග්‍රිය වැඩීමේදී වෙහෙසට පත්විය හැක්කේය. අතිපිය සභායක පුද්ගලයා මජ්ඣනික පුද්ගලයකු හා සමාන සේ සලකා මෙමග්‍රිය කිරීමේදී ද වෙහෙසට පත්වන්නේය. මේ අතිපිය සභායක පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ ශාන්තමට හෝ දුකක් පහළ වෙතවා දුටු කළ ඒ අනුව තමා සිතට දුක් ගන්නා තත්වයට වැටී කායිකව ද පෙළීමට පත්විය හැකිය. මජ්ඣනික පුද්ගලයාට ගෞරවනීය පුද්ගලයකු සේ සලකා හෝ ප්‍රිය පුද්ගලයකු සේ සලකා මෙමග්‍රී භාවනාව වඩන්නා වෙහෙසට පත්වන්නේය. වෙට්‍රී පුද්ගලයා නැවත-නැවතත් මතක් කරන ගේගාවචරයාට තරඟ-ද්වේෂය පහළ විය හැක්කේය. මේ නිසා මෙම පුද්ගල භතර වරගයට මුලින් මෙමග්‍රී භාවනාව නොවැඩිය යුතු, ලිංග විසභාග (= ලිංගය අතින් සමාන නොවූ) පුද්ගලයා කෙරෙහි රාගය පහළ විය හැකි බැවින් විශේෂ කොට මෙමග්‍රී භාවනාව නොකළ යුතු වන්නේය. එහෙත්, මෙමග්‍රී ධ්‍යානයට පත් වූ පසු සීමා සම්බන්ධය කිරීම සඳහා, *සංවිච්ඡා ඉඤ්ඤා* = සියලු සක්‍රීය, *සංවිච්ඡා පුට්ඨා*-සියලු පුරුෂයෝ යන ලෙසට මෙමග්‍රිය වැඩිය හැකිය. මරණයට පත් වූ පුද්ගලයනට වනාහි මෙතනා භාවනාව කළේ නමුදු මෙමග්‍රී අපීණා ධ්‍යානයට පත්විය නොහැක්කේය. උපචාර ධ්‍යාන සමාධියට ද පත්විය නොහැක්කේය. මේ නිසා මරණයට පත් වූ පුද්ගලයන් අරමුණු කොට මෙමග්‍රිය නොවැඩිය යුතු. [වි. ම. 218-219]

මෙමග්‍රිය වැඩිය යුතු පුද්ගලයන්ගේ පිළිවෙළ

- 1. අතන - තමා
- 2. පිය - ප්‍රිය හෝ අති-ප්‍රිය ගරු පුද්ගලයා
- 3. මජ්ඣනන - ප්‍රියත් නොවූ අප්‍රියත් නොවූ මධ්‍යස්ථ පුද්ගලයා
- 4. වෙට්‍රී - වෙට්‍රී පුද්ගලයා

මේ සතර පුද්ගලයන් කෙරෙහි ක්‍රමානුකූලව මෙහි වඩින්න. ආරම්භයේදී තමාම මෙහි වැඩිම හුදෙක් තමාම සාක්ෂිකොට ගැනීම සඳහා වන්නේය. අප්‍රේමා ඉන් ධනාත්‍යට පත්වීම නොවන්නේය.

පුද්ගලයෙක් වර්ෂ සියයක කාලයක්-වර්ෂ දහසක කාලයක් "අහං සුඛිනො ඤාමි" = මම කසිත්-සිතිත් සුවපත් වූවෙක් වෙමිවා! යන ආකාරයට ක්‍රමයෙන් ඉදිත් තමාට මෙහි කරන්නේ නමුත් එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ අර්ථනා ධනාත්‍ය මොනම ක්‍රමයකින්වත් පහළ විය නොහැක්කේය. "අහං සුඛිනො ඤාමි" = මම කසිත්-සිතිත් සුවපත් වූවෙක් වෙමිවා! යි තමාටම තමා මෙහි කරන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ, තමා සුඛයට කැමති සේ-දුකට අකැමැති සේ, දිඝ්ඤාන කැමැති සේ-මරණය අකැමැති-සේ, ඉතිරි සියලු සත්ත්වයෝ ද සැපයට කැමැත්තාහු දුකට අකැමැති වන්නේය; දිඝ්ඤාන වීමට කැමැත්තෝ වන්නාහු යැයි. මෙලෙස තමාම සාක්ෂි කොට අතිකුත් සත්ත්වයනට අභිවෘද්ධිය-සුවය කැමති සිත පහළ විය හැක්කේය.

"සඛ්ඛා දිසා අනුපට්ඨගම වෙතසා - නෙවජ්ඣධගා පියතරමත්තනා ඝට්ඨි වචං පියො සුට්ඨි අත්තා පරෙසං - තසම න හිංසෙ පරං අත්තකාමො"

[සං. හි. 1/142; ඩු. හි. 1/222]

සියලු දිසාවක්ම සිතිත් පරිඤාකාරීව ඉතාමත් ක්‍රමානුකූලව සොයා ඇපිඳු බැලුවද තමාට වඩා ප්‍රිය කරන-කැමැති වන අනෙකුත් සත්ත්වයකු තමා කිසිම දිසාවක නොදකිනු ඇත. මෙලෙස තමාට වඩා කැමැති-ප්‍රිය කරන කෙනෙකු නොදැකීම-නොලැබීම නිසා තමා මෙන්ම අනෙකුත් එක් එක් සත්ත්වයෙක් ද තම තමාටම ප්‍රිය කරන්නේය; කැමැති වන්නේය. මේ නිසා තමාගේ අභිවෘද්ධිය-සුවය කැමැති වන්නා වූ ජීවත්වත් ඔබ අතිකුත් සත්ත්වයනට හිංසා නොකළ යුතුය. [සං. හි. 1/142; ඩු. හි. 1/222]

මේ අනුශාසනාවට අනුව චිත්ත ධාතුව මඳ භාවයට පත්වීම සඳහා, අනුකම්පාව සම්පූර්ණ වීම සඳහා, ප්‍රථමයෙන් තමාට තමාම ටික වේලාවක් මෙහි මෙසේ වඩින්න.

1. අහං අවෙරො ඤාමි.
2. අඛ්ඛාපජ්ජො ඤාමි.
3. අභිංසො ඤාමි.
4. සුඛි අත්තානං පටිසරාමි.

1. "මම වෙර නැත්තෙක් වෙමි.
2. තරඟ නැත්තෙක් වෙමි.
3. නිදුක්, නිරෝගී වෙමි.
4. සුවපත් වෙමි."

සිතේ මඳ භාවය, කම්භාන භාවය, අනුකම්පා සහගත භාවය ශක්තිමත්ව මහත්ව පැමිණී විට අනෙකුත් සත්ත්වයන්ට යොමු කොට ගෙමිත්‍රිය වැඩිය හැකිය. මෙසේ සිත මඳ-කම්භාන වූ තැනැත්තා, අනුකම්පා සහිත තැනැත්තා අනෙකුත් සත්ත්වයකු අරමුණු කොට ගෙමිත්‍රී භාවනාව වැඩිවීමේදී සිතේ කිසි පැකිලීමක් නැතිව වෙහෙසක් නැතිව පහසුවෙන් ගෙමිත්‍රිය වැඩිය හැකි පුද්ගලයෙක් වේ. තමාටම තමා ගෙමිත්‍රිය වැඩීම ඉතා දීඝීව කිරීමට අවශ්‍ය නොවන්නේය. තමාගෙන් පිට වෙනත් සත්ත්වයකුට ගෙමිත්‍රී ධ්‍යානයට ප්‍රභාවන තුරු ගෙමිත්‍රිය වැඩීමට අවශ්‍ය නම් පහත සඳහන් වැඩ පිළිවෙළ අනුව පුහුණු කරන්න.

ප්‍රිය ගරුභාවනීය සමාන වූ ලිංගයෙන් යුත් පුද්ගලයා

පින්වත් ඔබ තමා සාක්ෂාත් කරගත් ආනාපාන චතුර්ව ධ්‍යාන සමාධිය වේවා, හැකියාව ඇත්නම් ඕදාන කසීනා චතුර්ව ධ්‍යාන සමාධිය වේවා, යොදාගෙන සිතේ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුළන තරමට නැවතත් සමාධිය තහවුරු කරගන්න. ඕදාන කසීනා සමාධිය වඩා සුදුසුය. මේ සමාධියේ හා ආලෝක ප්‍රභාස්වර ශක්තියේ උදව්වෙන් ද මේ සමාධියේ ශක්තිමත් උපනිශ්‍රය ශක්තියේ උදව්වෙන් ද බලවත් වූ පින්වත් ඔබගේ ගෙමිත්‍රී භාවනාව සුමුදු ද පහසු ද වන්නේය. මක්නිසාද යත් මෙම චතුර්ව ධ්‍යාන සමාධිය නිසා ඔබගේ සිත *අනංගනා විගතුපකතිලෙස* (=රාග, ප්‍රේය, මෝහ ආදී කෙලෙස් කසටයත්තෙන් වෙන්වී පිරිසිදු, වන්තේය; *මුදුභුත* (=මඳ භාවයට පත්) වන්තේය; *කමමනීය* (=භාවනාව වැඩීමට කම්භාන) වන්තේය; *පරිසුඤ්චි-පරිකාළාන* (=භාත්පසිත් පිරිසිදු වී දිදුළන-ප්‍රභාස්වර බවට පත්) වන්තේය. මෙලෙස උපනිශ්‍රය ශක්තිය බලවත් වූ විට පින්වත් ඔබගේ ගෙමිත්‍රී භාවනාව සුමුදු ලෙස පහසුවීම ඉතා කෙටි කාලයක් තුළ සිදුවෙනවා පමණක් නොව ගෙමිත්‍රී ශක්තිය සම්පූර්ණ වීමට එය උපකාර ද වන්නේය. මෙලෙස පිරිසිදු ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුළන ලෙසට පත් වූ විට පින්වත් ඔබ තමාට ප්‍රිය වූ ගරුභාවනීය වූ සමාන ලිංගික පුද්ගලයෙකු ඉදිරිපත් කරගෙන අරමුණු කරන්න.

ඔබගේ වතුරට බනන සමාධීය නිසා පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය ඔබගේ භාත්පස දස දිග පැතිරී පවතින්නේය. ඔබ මෙමගින් සඳහා අරමුණු කළ පුද්ගලයා මේ ආලෝක ප්‍රභාස්වරය තුළ ජීවමානව මෙන් ඉදිරිපත් වනු ඇත. එම ප්‍රිය ගරු පුද්ගලයාගේ හිඳගෙන සිටින ඉරියව්, සිටගෙන සිටින ඉරියව් යනාදී ඉරියව් අතරින් තමා ඉතාමත් කැමැති ඉරියව්ව තෝරාගෙන එය අරමුණු කරන්න. තමා ඉදිරියේ රියන් හතරක් - පහක් තරම් ආසන්නයේ සිටින ලෙසට අරමුණු කරන්න. එම ප්‍රිය ගරුභාවනීය තැනැත්තා ආලෝක ප්‍රභාස්වරය තුළ පැහැදිලිව දැකීමට හැකි විට පහත සඳහන් ලෙසට මෙමගින් කරන්න.

අයං සපුරිසො

1. *අවේරො හොතු*
2. *අබ්‍යපජ්ජො හොතු*
3. *අනීසො හොතු*
4. *සුඛී අත්තානං පරිහරතු*

"මේ සත් පුරුෂයා (ප්‍රිය ගරුභාවනීය පුද්ගලයා)

1. වෙවර නැත්තෙක් වේවා!
2. තරහ නැත්තෙක් වේවා!
3. නිදුක් -නිරෝගී වේවා!
4. සුවපත් වේවා!"

මේ මෙමගින් වඩන ක්‍රම හතර, තුන් -හතර වතාවක් වඩා බලන්න. පසුව මේ ක්‍රම හතර තුළින් තමා කැමැති එකක් තෝරා ගන්න. නිදසුන් ලෙස *සුවපත් වේවා!* යන මෙමගින් වඩන ක්‍රමය තෝරා ගන්නේ යැයි සිතමු. එම සත්පුරුෂයා සුවපත් වී සතුටුව සිටිනා ස්වරූපය අරමුණු කොට සම්පූර්ණ උත්සාහයෙන් එම සත්පුරුෂයා *සිහින් සුවපත් වේවා! සිහින් සුවපත් වේවා!* යි බොහෝ වාරයක් මෙමගින් වඩන්න. ඔහුගේ ස්වරූපය භාවනා සිතෙහි ඉතා සාමකාමීව සමීපව පිහිටි විට බ්‍යානාංගයන් පිළිබඳව විමසා බලන්න. ප්‍රථම බ්‍යානය, ද්විතීය බ්‍යානය, තෘතීය බ්‍යානය තෙක් ක්‍රමානුකූලව භාවනා වඩන්න. අනතුරුව ඉහත සඳහන් මෙමගින් වඩනා වචන අතර එක-එකක් අනුව තෘතීය බ්‍යානය ලබන තෙක් ක්‍රමානුකූලව මෙමගින් වඩන්න මෙහිදී *වෙවර නැත්තෙක්*

වේවා! සී, ගෞත්මය වඩන්තේ නම් වෙර නැති ස්වරූපය ද නරන නැත්තෙක් වේවා! සී, ගෞත්මය වඩන්තේ නම් නරන නැතිව සිටින ස්වරූපය ද නිදුක්-නිරෝහී වේවායි ගෞත්මය වඩන විට නිදුක්ව නිරෝහීව සිටින ස්වරූපය ද සුවචන් වේවායි ගෞත්මය වඩන විට සුවචන්ව සිටින ස්වරූපය ද යන ලෙසට ඉදිරිපත් කර ගනින්නවා!. මේ ගෞත්මය ද ධ්‍යාන එක-එකක් වශයෙන් වසීභාව පහ අනුව අභ්‍යාස කළ යුතුය.

වෙර නැත්තෙක් වේවා! යනාදී එල අපේක්ෂා කරන සතරාකාර ප්‍රාර්ථනා සිත් තුළ උපේක්ෂා ස්වභාවය නොමැති නිසා වතුර්ථ ධ්‍යානය දක්වා යෑමට නොහැකි වන්නේය.

මෙය සාර්ථක වූ විට, ප්‍රිය ගරුභාවනීය, ලිංග අතින් තමාට සම, මෙවන් පුද්ගලයන් කෙනෙකු, කෙනෙකු පාසා ගෞත්මය වඩන්න. අඩුම තරමින් දස දෙනකුට පමණ ගෞත්මය වැඩු පසු ඉතා ප්‍රිය වූ (= අතිපීය සහායක) ලිංගය අතින් තමාට සමාන පුද්ගලයන් එක්කෙනා බැගින් අරමුණු කරමින්, සමාන ලෙසටම ගෞත්මයෙන් තෘතීය ධ්‍යානය දක්වා ලබා ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. ප්‍රිය ගරුභාවනීය පුද්ගලයා හා අතිපීය පුද්ගලයා යන පුද්ගල දෙවර්ගය කෙරෙහි ගෞත්මය සම වන ලෙසට, සියළුම ප්‍රිය පුද්ගලයන් වෙත ගෞත්මය තහවුරු වන ලෙසට වඩන්න.

අනතුරුව මජ්ඣිමනිකායා (= ප්‍රිය-අප්‍රිය නොවූ මධ්‍යස්ථ) පුද්ගලයන් අඩු තරමින් දස දෙනකු පමණ එකිනෙකා වශයෙන් අරමුණු කරමින් තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් සතර ආකාරයටම ගෞත්මය වඩන්න. මේ සියල්ලෝම වනාහි ලිංගය අතින් තමාට සමාන, ජීවත්වන පුද්ගලයන් විය යුතුය. අනතුරුව වෙරී (= සතුරු, වෙර) පුද්ගලයන් වෙතට ද ගෞත්මී කරන්න. සියළුම පුද්ගලයන් එක්-එක්කෙනෙකු වෙත ගෞත්මීය වඩන හතර ආකාරයෙන් එක-එකක් පාසා තෘතීය ධ්‍යානය ලබාගන්නා තෙක් ගෞත්මී කරන්න. සියල්ලෝම වනාහි ලිංගය අතින් තමාට සමාන සජීවී පුද්ගලයෝම විය යුත්තෝය. ඉදින් සතුරු පුද්ගලයකු නැති නම් මහා පුරුෂ උත්පත්තියක් ඇති බෝධිසත්ත්ව චින්ත ස්වරූප ඇති බැවින්, නන්දිය නම් වූ වදුරු භාග්‍යකයා මෙන් තමාගේ චිත්තයට කටයුතු කළා වූ තැනැත්තාට පවා වෙරය පහළ නොකරන්නේය. එවන් පුද්ගලයා වෙරී පුද්ගලයන් සොයමින් ගෞත්මී කිරීමට අවශ්‍ය නැත. වෙරී පුද්ගලයන් ඇතොත් පමණක් ඔවුන් වෙත ගෞත්මී කරන්නවා!

“භාවේනෙන ඵකෙකසමිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කමමනියං චිත්තං කරවා
තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතබ්බං” [වී. ම. 219]

“තෙන චුත්තං තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතබ්බනති; සධාන
චිත්තං උප්පාදෙතබ්බනති අරෙචා” [මහා වී. (සී.) 2/289]

1. පීය පුද්ගලයා
2. අභිපීය පුද්ගලයා
3. මජ්ඣිමනික පුද්ගලයා
4. වේරී පුද්ගලයා

යැයි, ගෞත්මී භාවනාවෙහි ගෞත්මීය බවන්නා වූ පුද්ගල සමූහ හතරක් ඇත්තේය. ඊට කොට්ඨාස හතරක් යැයි කියනු ලැබේ. ගෞත්මී භාවනා කර්මස්ථානය වඩන තෝගාවචර පුද්ගලයා ඒ කොට්ඨාස එක-එකක්හි තම භාවනා සිත මෘදුවන ලෙසට, කම්මන්ත වන ලෙසට කටයුතු කළ පසු (තෘතීය ධ්‍යානය තෙක් වැඩු පසු) අනෙකුත් කොට්ඨාසයන්ට භාවනා සිත ගොමු කළ යුතු, ධ්‍යාන සිත පහළ කළ යුතු.

[වී. ම. 219 ; මහා වී. (සී.) 2/289]

සීමා සම්බන්ධය-පුද්ගල සීමාවන් බිඳීම

“අථානෙන පුනපුනං මෙත්තායනෙන අත්තනි පියපුගගලෙ මජ්ඣධම්මෙ
වෙරිපුගගලෙති වතුසු ජනෙසු සමචිත්තතං සමපාදෙනෙන සීමා-සමෙහදො
කාතබ්බො” [වී. ම. 227]

“සම-චිත්තනති හිතුපසංභාරෙන සමානචිත්තතං, සීමාසමෙහදො සා ඵච
සමචිත්තතා” [මහා වී. (සී.) 2/295]

1. පීය මනාප ගරුභාවනීය	=	ප්‍රිය වූ ගෞරවණීය වූ කුසල ධර්ම වඩන පුද්ගලයා
2. අභිපීය සභායක	=	ගුණා ප්‍රිය වූ මිත්‍ර සභායක පුද්ගලයා
3. මජ්ඣිමනික	=	ප්‍රියත් නැති අප්‍රියත් නැති මැදිහත් පුද්ගලයා
4. වේරී	=	සතුරු - වෙර පුද්ගලයා

යන මේ පුද්ගලයන් සතර වර්ගය වෙත මෙහි තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් දක්ෂ ලෙස සමාධීය වැඩු පසු, ප්‍රිය මනාප ගරුකාවනීය පුද්ගලයන් හා අතිපිය සහායක පුද්ගලයන් වෙතට මෙහි සම වූ විට ඒ සෑම ප්‍රිය පුද්ගලයන් ලෙස ගෙන,

1. අතන - තමා
2. පිය - ප්‍රිය වූ ගෞරවනීය වූ හෝ අතිපිය වූ පුද්ගලයා
3. මජ්ඣන්ත - ප්‍රියත් නොවූ අප්‍රියත් නොවූ මැදිහත් පුද්ගලයා
4. වෙරී - සතුරු - වෙරී පුද්ගලයා

යන මේ සතර වර්ගයක් වූ පුද්ගලයන් මත මෙහි සමාන වන ලෙස අභ්‍යාස කරන්න.

1. මේ අත්ත (තමා) පුද්ගලයාය.
2. මේ ප්‍රිය පුද්ගලයාය.
3. මේ මජ්ඣන්ත පුද්ගලයාය.
4. මේ වෙරී පුද්ගලයාය.

යන ලෙසට වෙත කොට දැක්වීම නැතිවෙන තෙක්, මෙහි සිත සම වන තෙක් මෙහි භාවනා කරමස්ථානය වඩන්න. මෙහිදී තමා අරමුණු කොට මෙහි වැඩීම අනුව ධ්‍යාන ලැබිය නොහැකි වන්නේය. එහෙත් මෙය හුදෙක් අත්ත/පිය/මජ්ඣන්ත/වෙරී යන පුද්ගල හේදය නැතිව යන ලෙස සමව පවතින මෙහි සිත දිගටම පවත්වා ගෙන යාම පිණිස පමණක්ම වන්නේය. මෙහි සිත සම බවට පත්වීම යනු සීමා සම්පේදය හෙවත් පුද්ගල සීමා කැඩී බිඳී යාම වන්නේය. තමාටම මෙහි වැඩීම මේ සීමා සම්පේදය ලැබීම පිණිස වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන් තමා ලබා ගෙන ඇත්තා වූ (ආනාපාන චතුර්ථ ධ්‍යාන, ඕදාන කසිණ චතුර්ථ ධ්‍යාන) සමාධීය නැවතත් තහවුරු කර ගන්න. ආලෝක ප්‍රභාස්වරයේ ශක්තිය බලවත් වූ විට ඉතා ටික කාලයකට (විනාඩියක්, තත්පරයක් පමණ කාලයකට) තමාටම මෙහි වඩන්න. අනතුරුව ප්‍රිය පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙහි වඩන්න. ඉක්බිතිව මජ්ඣන්ත පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙහි වඩන්න. අනතුරුව වෙරී පුද්ගලයකු අරමුණු කොට තෘතීය ධ්‍යානයට පත්වන තෙක් මෙහි වඩන්න.

අනතුරුව නැවතත් තමා වෙතට මෙහි කරන්න. ඉක්බිතිව නැවතත් අනෙක් ප්‍රිය පුද්ගලයෙකු, අනතුරුව නැවතත් වෙනත් මජ්ඣමනික පුද්ගලයෙකු අන් වෙරි අයකු අරමුණු කොට සමාන ලෙසට මෙහි වඩන්න. මෙලෙසට පිය/මජ්ඣමනික/වෙරි පුද්ගලයන්ට මෙහි කරන විට එක් එක් පුද්ගලයකු පාසා මෙහි ධනාත්‍ය තෘතීය ධනාත්‍ය ලැබෙන තෙක් වඩන්න. මෙහි වැඩිමේදී හතර ආකාරයන්ටම අනුව තෘතීය ධනාත්‍ය තෙක් භාවනා කරන්න!

මේ ක්‍රමයට අනුව පිය, මජ්ඣමනික, වෙරි පුද්ගලයන් එක්කෙනෙකු පසුව එක්කෙනෙකු ලෙස මාරු කරමින්, අත්ත, පිය, මජ්ඣමනික, වෙරි යන පුද්ගලයන් පළ අනුව බොහෝ වාර ගණනක් නැවත - නැවතත් මෙහි භාවනාව වඩන්න. නොකඩවා මෙසේ වැඩිමෙන් සියල්ලන් කෙරෙහි මෙහි සමබවට පත්ව සීමා සම්පේදය වෙයි. එම අවස්ථාවෙහි පිත්වත් ඔබ *පටිසම්භිදා මග්ග පාලියෙහි* මෙත්තා කථා (ප. ම. 2/64) පරිච්ඡේදයෙහි එන ලෙසට

1. අනෝධිසෝ ඵරණ මෙත්තා වේතො විමුත්ති පඤ්ච වර්ගීය.
2. ඕධිසෝ ඵරණ මෙත්තා වේතො විමුත්ති භත් ආකාරය.
3. දිසා ඵරණ මෙත්තා වේතො විමුත්ති දස ආකාරය

යන මේ මෙහි භාවනාවන් දිගට වැඩිමට සමත් වන්නෙහිය.

"තමයි අපසණාසනන-විතතසෙසව සමපජජතිති වෙදිතබ්බං" [ච. ම. 229]

ඉහත සදහන් *අනෝධිසෝ ඵරණ මෙත්තා වේතො විමුත්ති* ආදී වූ මෙත්තා භාවනාවන් අත්ත, පිය, මජ්ඣමනික, වෙරි යන සීමාවන් සම්පේදයට පත් වූ බැවින් ඕනෑම ප්‍රිය, මජ්ඣමනික, වෙරි පුද්ගලයෙකු අරමුණු කොට අභීණා ධනාත්‍ය ලබාගත හැකි බවට පත්වන්නේය. මෙසේ අභීණා මෙහි සිත ඇත්තා වූ පුද්ගලයාගේ සත්තාත්‍යයෙහි මෙහි සම්පූර්ණ භාවයට පත්වන බව දැන යුතුය. [ච. ම. 229]

මේ උපදෙස් වනාහි *"සබ්බ සත්තා අවෙරා භොනතු"* යනාදී ලෙසට මෙත්තා භාවනා කරමස්ථානය වඩන්නට කැමති යෙහි පුද්ගලයන් මුදුනින් පිළිගෙන දුරා ගනිමින් ගරු කටයුතු ලෙසට අනුගමනය කළ යුතු උපදෙස් වැලක් වන්නේය.

අනෝධිසෝ චරණ මෙන්තා වේතෝ විමුක්ති සත් ආකාරයන්

සොමු කරවීමක් - වෙත් කිරීමක් නොමැතිව පැතිරවිය යුතු මෙන්තා වේතෝ විමුක්ති ආකාර පහ මෙසේයි.

1. සංඛි සඤ්ඤා - පඤ්චස්කන්ධයන්ට උපාදාන වශයෙන් බැඳී ඇති සියලුම සත්ත්වයෝ.
2. සංඛි පාණා - සියලුම ආශවාස ප්‍රශවාස සහිත සත්ත්වයෝ.
3. සංඛි භුතා - කර්මය හා කෙලෙස් හේතුවෙන් ප්‍රකට භාවයට පත් සියලු සත්ත්වයෝ.
4. සංඛි ප්‍රශ්නලා - නරකයට වැටීමට හැකි ස්වභාවය ඇති සියලුම සත්ත්වයෝ.
5. සංඛි අත්තභාව පරිඤාපඤ්ඤා - පඤ්චස්කන්ධය තුළ ආත්ම භාවය සහිත වූ සියලුම සත්වයෝ.

ඕධිසෝ චරණ මෙන්තා වේතෝ විමුක්ති සත් ආකාරයන්

සොමු කරවීමක් - වෙත්කොට ශ්‍රීමක් ඇතිව පැතිරවිය යුතු මෙන්තා වේතෝ විමුක්ති ආකාර හත මෙසේයි.

1. සංඛි ඉප්පිඤ්ඤා - සියලු සත්වයෝ.
2. සංඛි පුරිසා - සියලු පුරුෂයෝ.
3. සංඛි අරියා - සියලු ආර්යයන් වහන්සේලා.
4. සංඛි අනරියා - ආර්යයන් වහන්සේලා නොවන සියලු පුද්ගලයෝ.
5. සංඛි ද්‍රෝ - සියලු දෙව්වරු.
6. සංඛි මනුස්සා - සියලු මනුෂ්‍යයෝ.
7. සංඛි විනිපාතිකා - සතර අපාගත සියලු සත්ත්වයෝ.

මෙහි පැතිරවීමේ වැඩ පිළිවෙළ

ප්‍රථමයෙන් ඕදාන වතුරට බ්‍යානස ලැබෙන තෙක් සමාධිස දියුණු කරගන්න. අත්ත, පිය, මජ්ඣිමනික, වේරී පුද්ගලයන් කෙරෙහි මෙහි සිත සම වන ලෙස මෙහි බ්‍යානසට (ද්‍රව්‍ය විස්තර කළ පරිදි) බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත සම වදින්න. මෙහි සිත සම වී සීමා බිඳී ගිය විට තමාට හැකි තරමින් භාවනා ශාලාව තුළ නැතිනම් නිවෙස තුළ නැතිනම් කුටිය තුළ සිටින්නා වූ සියලුම සත්ත්වයන් අරමුණු වශයෙන් ගන්න. එම අවස්ථාවෙහි පිත්චත් ඔබගේ මෙහි භාවනාව තම් වූ සමථ භාවනා සිත නිසා ආලෝක ප්‍රභාස්වරය දිදුලමින් ප්‍රකටව පවතින්නේය. එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරයේ උපකාරයෙන් තමා වෙත කොට ගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින්නා වූ සත්ත්වයන් සියලුම අරමුණු වශයෙන් ගත් විට එම සත්ත්වයන් සියලුම එම ආලෝක ප්‍රභාස්වරය සටහන් ප්‍රකටව පවතින්නේ තම් මැනවි. මෙලෙස හමුවන විට, දුකිත විට, අනෝධිතෝ ඵරණ මෙත්තා වෙතෝ චිත්‍රත්ති ආකාර පහ ඕධිතෝ ඵරණ මෙත්තා වෙතෝ චිත්‍රත්ති ආකාර හත යන දෙවිධියටම අයත් දොළොස් ආකාරයෙන් දිගටම මෙත් වඩන්න. මෙලෙස මෙහි වඩන විට, එම දොළොස් ආකාරයන්හි එක් එක් ආකාරයක් තුළ මෙහි වඩන ආකාර හතරක් ඇති නිසා ක්‍රම සියලුම හතළිස් අටක් වන අතර එ සියලුම අනුව මෙහි වැඩිය යුතු, වඩන ආකාරය මෙලෙසට වන්නේය.

සැබව සත්තා

1. අවේරා භොතතු !
2. අබ්‍යාපජ්ජා භොතතු!
3. අනිසා භොතතු!
4. සුඛී අත්තානං පටිභරතතු!

*පඤ්චස්කන්ධයන් උපාදාන වශයෙන් ගන්නා වූ සියලුම සත්ත්වයෝ

1. වෙර නැත්තෝ වෙත්වා!
2. තරඟ නැත්තෝ වෙත්වා!
3. හිදුක්-නිරෝගී වෙත්වා!
4. සුවපත් වෙත්වා!"

මෙලෙස මෙහි හතර ආකාරය අනුව වඩන විට එක ක්‍රමයක් පාසා තෘතීය බ්‍යානස තෙක් වඩන්නවා! මෙහි අරමුණ වන්නා වූ සියලුම සත්ත්වයෝ ද පැහැදිලිවම

ඥානාලෝකයෙන් දැකීමත් පවතින්නවා! මෙය සාර්ථක වූ විට *සැබෑ ජාණා* අනුවත් මේ ලෙසටම හතර ආකාරයට මෙහි වඩන්න. එක් එක් ක්‍රමයට තෘතීය ධනාත්‍ය තෙක් ගමන් කරන්නවා! මේ ආකාරයටම හතර ආකාරයන්ට අනුව වඩන්න. *සැබෑ භූතා* ආදී ඉතිරි පුද්ගලයන් වෙතට ද මේ ක්‍රමයට හතර ආකාරයටම මෙහි වඩන්න. *සැබෑ ඉපදීමේ* යයි සිතියන් යළි වෙත මෙහි වැඩිමේදී තමා තීරණය කොටගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින්නා වූ සියලු සිතියන් ඥානාලෝකයෙන් හමුවෙමින්, බඩ දැකීමත් පවතින්නවා! *සැබෑ උරුම* යැයි මෙහි වඩන පුරුෂයෝ සියලුම හමුවෙමින්, දැකීමත් පවතින්නවා! *සැබෑ උදව්* යැයි වඩන විට තමා තීරණය කොටගත් බිම් ප්‍රදේශය තුළ සිටින සියලුම දේව සමූහය ද, *සැබෑ මනුෂ්‍ය* යැයි වඩන්නේ නම් ඒ ආකාරයටම සියලුම මනුෂ්‍යයන් ද *සැබෑ විනිසාතික* යැයි වඩන්නේ නම් මෙලෙසටම තමා තීරණය කරගත් ඉඩම තුළ සිටින්නා වූ අපාගත සත්ත්වයන් සියලුම ද ඥානයෙන් හසුකර ගනිමින් ඥානය පතුරුවමින් මෙහි වඩන්න. මේ හතළිස් අටකාර වූ මෙහි ක්‍රම බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කරන්න.

භාවනා ශාලාව තුළ නැතිනම් කුටිය තුළ මෙහි වැඩිම සාර්ථක වූ විට මුළු ආරණ්‍යය තුළ හතළිස් අට ආකාරයට, ආරණ්‍ය දෙකක් තුළ හතළිස් අටකාරයට යන මෙලෙසට ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් මෙහි ධනාත්‍ය පතුරුවන්න. මුළු ගම, උප නගර එකක් - දෙකක්, දිස්ත්‍රික්ක එකක්-දෙකක්, මුළු රටම, මුළු ලෝකයම, තිස් එක් හටයන් යන ලෙසට හතළිස් අට ආකාරයට ක්‍රම- ක්‍රමයෙන් පතුරුවමින් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට අනන්ත චක්‍රවාරය දක්වා හතළිස් අට ක්‍රමයන්ට අනුව මෙහි භාවනාව වඩන්න. අනතුරුව *දිසා ඵරණ මෙත්තා වේතෝ විමුත්ති* දස ආකාරයන්ට මාරු කරන්න.

දිසා ඵරණ මෙත්තා වේතෝ විමුත්ති දස ආකාරය

දස දිශාවන්හි පැතිරවිය යුතු මෙත්තා වේතෝ විමුත්ති ආකාර දසය මෙසේය.

1. පෙරදිග දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
2. බටහිර දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
3. දකුණු දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
4. උතුරු දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
5. ගිනිකොන දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
6. නිරිත දිසාව දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.

7. වයඹ දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
8. ඊශාන දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
9. ඉහළ දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.
10. පහළ දිශාව හතළිස් අට ආකාරයටම.

වේතො විමුක්ති ආකාර මෙලෙස සියලු දස දිසාවන්හි (10 x 48 =) 480ක් වන්නේය. ඉහත සඳහන් අනන්ත චක්‍රාවටය දක්වා සත්ත්වයන් සියල්ලන්ම අරමුණු කරමින් මෙහි පතුරුවන හතළිස් අට ආකාර හා මේ 480ක් වූ ආකාර එක් කළ විට පන්සිය විසි අට (528) ආකාරයක් මෙහි වන්නේය.

මේ දිසා ඵරණ වේතෝ විමුක්ති මෙහි වඩද්දී නැගෙනහිර දිසාවන්හි ඇත්තා වූ අනන්ත චක්‍රාවටයන් දක්වා සියලු සත්ත්වයන් අරමුණු කොට ඒ සියලු සත්ත්වයන් ආලෝක ප්‍රභාව යටතේ දක්න අවස්ථාවෙහි හතළිස් අට ආකාර මෙහි වඩන්න. බටහිර දිසාව ආදී ඉතිරි දිසා කෙරෙහි ද මේ ක්‍රමයටම භාවනාව පවත්වන්න. මෙය සාර්ථකව අවසන් කළ පසු මෙහි සූත්‍රය ආදියෙහි එන්නා වූ මෙහි භාවනාව වඩන ක්‍රමයන් අනුව ද දිගටම මෙහි වැඩිය හැක්කේය. මෙලෙස පන්සිය විසි අට ආකාර මෙහි ක්‍රමානුකූලව වඩන අවස්ථාවෙහි ජීවත් ඔබගේ මෙහි භාවනා කර්මස්ථානය පහත සඳහන් බුද්ධ දේශනාවට මනාව ගැලපෙන බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි තමා භාවනා කරන බව ඔබට ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වැටහී යනු ඇත.

"සො මෙත්තා-සහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිතවා විහරති; තවා දුතියං, තවා තතියං, තවා වතුරථං. ඉති උදුධමධො-තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහගගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යපජේජන ඵරිතවා විහරති." [දී. නි. 1/ 636]

"එම යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ මෙහි සහගත සිතින් එක් දිසාවකට පතුරුවමින් වසන්නේය. එලෙසටම දිසා දෙකකට, තුන් දිසාවකට, සතර දිසාවකට, පතුරුවමින් වසන්නේය. මේ ක්‍රමයෙන් උඩ, යට, සරස සෑම දිසාවන්හි සිටින සියලු සත්ත්වයන් තමා හා සමාන ලෙස ගනිමින් සත්ත්වයන් සියල්ලන්ම අඩංගු වන්නා වූ සත්ත්ව ලෝකය මුළුමනින් විපුල වූ මහද්ගත වූ අප්‍රමාණ වූ අවෙරි වූ ව්‍යාපාද රහිත වූ මෙහි සහගත සිත පතුරුවමින් සිටින්නේය." [දී. නි. 1/ 637]

මෙහි ආනිශංස එකොළොස්

"මෙතොය බො නිකඛවෙ වෙතොවිමුතනියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලිකතාය යානිකතාය වරටුකතාය අනුට්ඨිතාය පටිච්චතාය සුසමාරඤ්ඤාය එකාදකානිසංසා පාටිකංඛා. කතමෙ එකාදස?"

සුඛං සුපති;

සුඛං පටිච්චිකංඛති;

න පාපකං සුපිනං පසසති;

මනුස්සානං පියො භොති;

අමනුස්සානං පියො භොති;

දෙවතා රකඛනති;

නාසස අගති වා විසං වා සරට්ඨං වා ඛමති;

තුච්චං චිත්තං සමාධියති;

මුඛවණේණා පසිදති;

අසමමුද්දො කාලං කරොති;

උත්තරිං අපපට්චිකංඛනො චුභමලොකුපයො භොති."

[අං නි. 6./644]

"මහණෙනි, ප්‍රතිවිරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් දුරුවීම හේතුවෙන් මෙත්තා වේතො විමුත්ති නම් වූ මෙහි සිත ශෝචයෙන් සේවනය කළ යුතු; භාවිතා කළ යුතු; බහුලිකරණය කළ යුතු; නැග ගමන් කළ යුතු අනුගමනය කළ යුතු ද්‍රව්‍ය වාහනයක් මෙන් භාවිතා කළ යුතු; වස්තුවක් මෙන් කළ යුතු; මනාසේ දැඩිසේ පිහිටුවිය යුතු; වසිභාව බෙහෙවින් අභ්‍යන්තර කළ යුතු; සුසමාරඤ්ඤා වූවෙකු සේ සම්පූර්ණ කළ යුතු. එබඳු මෙහි ඇති කල්හි ආනිශංස එකොළොස්කක් බලාපොරොත්තු විය හැක්කේය.

කවර එකොළොස්කද යත්:

1. සුඛයේ නිදහස.
2. සුඛයේ අවදි වෙයි.
3. දුෂ්ට පාපී සිහින නොපෙන්.
4. මනුෂ්‍යයන් අතර ප්‍රිය-මනාප භාවයට පත්වේ.

5. අමනුෂ්‍යයන් අතර ද ප්‍රිය-මනාප භාවයට පත්වේ.
6. දේවතාවෝ ද ආරක්‍ෂා කරන්නෝය.
7. ගිනි, චීත, ආයුධ ආදී දේවමිත් හානි සිදු නොවේ.
8. සීත ඉක්මනින් සමාධිගත වේ. (සමාධිග ලැබීම පහසු වේ)
9. මුඛ වර්ණය ප්‍රසාදජනක වේ.
10. මරණයේදී සිහි විකල් නොවේ.
11. උතුම් වූ අරභත් එලය නොලැබෙන්නේ නම් බුද්ධ ලෝකයට යා හැකි වන්නේය.

[අං. නි. 6 /645]

බුද්ධානුස්මෘති කමිස්ථානය

“ආරක්‍ෂා හතතනා ව - කිලෙසාරිත සො මුනි
 හතසංසාර - වකකාරො - පච්චයාදිත වාරසො.
 න රසො කරොති පාපානි - අරහං තෙන වුච්චති”

[වි. ම.148]

1. වාසනා සහිත කෙලෙස් කැලම නැති කළ බැවින් කෙලෙස් දුරින්ම දැරූ කිරීම නම් වූ මේ හේතුවෙන් *අරහං* නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ.
2. එක්දහස් පන්සීයක් වූ (1500) කෙලෙස් අරභත් මාභී ඥානායුධයෙන් කඩා බිඳ දමා විනය කළ බව නම් වූ හේතුවෙන් *අරහං* නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ
3. අච්ඡ්ථා, තණ්හා ප්‍රධාන වූ පටිච්ච සමුප්පාද සංසාර චක්‍රයේ අරයන් කඩා බිඳ දමා විනය කළ බැවින් *අරහං* නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ.
4. අසම සම වූ ශීල-සමාධි-ප්‍රඥා ගුණ හේතුවෙන් මනුෂ්‍ය, දේව, බුද්ධ සත්ත්වයන්ගේ උතුම් පූජාවන්ට භාජනය වන හේතුව නිසා අරහං නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ .
5. රහස් ස්ථානයන්හි පාරී ක්‍රියා නොකරන්නේය; පාරී කථා නොකරන්නේය; නොසිතන්නේය; ශන මේ කාරණයෙන් *අරහං* නම් වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

මෙසේ වනාහි *අරහං* ගුණයෙහි තේරුම් පහකි. එම තේරුම් සම්පූර්ණව පාඩම් වන සේ ප්‍රසූන්‍ය කරන්න. මෙම *අරහං* ගුණ කර්මස්ථානය වැඩිමට කැමැති පින්වත්

ඔබ ප්‍රථමයෙන් ඕදාන කසියා වතුරට බනනන නැතිනම් ආනාපාන වතුරට බනනන නැතිනව වඩා එම සමථ භාවනා ඥාන හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ප්‍රභාස්වර ආලෝකයේ උදව්වෙන් තමා ප්‍රසාදයට පත් වූ බුද්ධ රූපයක් සිතට පෙනෙන ලෙස ඉදිරිපත් කරගෙන එය අරමුණු කරන්න, එය ප්‍රකටව ඉදිරිපත් වූ විට එම රූපය ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙන් සලකා එයටම සිත ගොමු කරන්න. අතීතයේ ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් දැක-හමුවී ඇත්නම් එම බුදුරජාණන් වහන්සේගේ රූප සටහන මතු වී පෙනීමට හැකිකේය. එම බුද්ධ රූපයෙන් මතුකර ගත් බුදු ගුණයන් කෙරෙහි සිත ගොදා භාවනා කළ යුතු. ඉදින් මෙලෙස අරමුණු කිරීමට ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ නමකගේ රූපය පහළ නොවී නම් මුලින් සිත යෙදූ බුද්ධ රූපයට අරමුණු කොට ජීවමාන බුදුරජාණන් වහන්සේ ලෙස සලකා එම රූපයෙන් මතුකරගත් බුදු ගුණයන්ට සිත ගොදා භාවනා කරන්න. ඉහත සඳහන් *අරණං* ගුණයෙහි තේරුම් පහ තුළ තමා කැමති එක් තේරුමක් අරමුණු කොට "*අරණං*" - "*අරණං*" යැයි භාවනා කරන්න. සමාධි ශක්තිය වැඩුණු විට බුද්ධ රූපය නොපෙනී බුදු ගුණය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටිනු ඇත. එම අවස්ථාවෙහි බුද්ධ රූපය පසු පස සොයා නොයා යුතුයි. ගුණ කඳ මතම භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින ලෙස භාවනාව වඩන්න.

පැයක් පමණ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව ගුණ කඳ අරමුණු මත පිහිටත්තේ නම් බනනාංගයන් විමසා බලන්න. එහෙත් මෙම බනනන වනාහි උපචාර බනනනක් වන්නේය. එම උපචාර බනනන තෙක් කමටහන වඩන්න. ඉතිරි ගුණයන් මත ද, මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. වසී භාව ප්‍රගුණවන ලෙස ද පුහුණු කරන්න.

අගුණ කමිස්ථානය

ආනාපාන වතුරට බනන සමාධිය හෝ ඕදාන කසියා වතුරට බනන සමාධිය හෝ චේවා නැවත වරක් තහවුරු කරගන්න. එම සමාධිය හා යෙදෙන භාවනා ඥාන හේතුවෙන් පහළවන ආලෝක ප්‍රභාස්වරය භාත්පස සියලු දිසා තෙක් පතුරුවා දීදලන තරමට පත් වූ විට තමා කලින් දැක ඇති අතීතය පුරුප්පාපනක, සමාන ලිංගයට අයත් මළමිනිසක් සිහියට නගා ගෙන එය අරමුණු කරන්න. ඥානාලෝකය යටතේ එම මළමිනිස දැක ගන්නා ලෙසට උත්සාහ කරන්න. කලින් තමා දුටු ස්වරූපයට අනුව නැවත වරක් දැකගත හැකි වන පරිදි ආලෝක ප්‍රභාවයේ උදව්වෙන් ඒ වෙතට ළංවී අරමුණු කරන්න. ප්‍රකට ලෙස කදාණාලෝකයෙන් දැකගත හැකි අවස්ථාවෙහි එම මළ

මිනිසෙහි ඉතා පුගුප්ආඡනක තැනකට තම භාවනා සිත සමීපව අලවා තබා, "පටිකකුලං-පටිකකුලං" හෝ "පිළිකුලං-පිළිකුලං" යැයි භාවනා කරන්න.

එම මලමිනි අරමුණ මත පැය එකක්-දෙකක් වශයෙන් අශුභ භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට උග්‍රගත නිමිත්තෙන් පටිභාග නිමිත්තට මාරුවීම සිදුවේ. ප්‍රකෘති ඇස විවෘත කළා සේ ප්‍රකටවම පෙනෙන මලමිනි නිමිත්ත වනාහි උග්‍රගත නිමිත්තය. [වී. ම. 137]

"උග්‍රගත-නිමිතතං විරූපං ඛිඤ්චපං හෙරවදස්සනං නුචවා උපට්ඨාති. පටිභාග-නිමිතතං පන යාවදුච්චං භුඤ්ජිචවා නිපනෙතා වුලංගපපච්චංග-සුට්ඨෙතො විය." [වී. ම. 139]

අශුභ මලමිනි අරමුණ අනුව යොදන්නා වූ භාවනා මතසිකාරය විපුලභාවයට පත් නොවීම නිසා ද අශුභ මලමිනි අරමුණ මත සිත නිසඟල නොවන බැවින් ද උග්‍රගත නිමිත්ත විරූප වූ අවලස්සණා වූ බියට හේතු වූ දුශ්චිතයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. පටිභාග නිමිත්ත වනාහි අශුභ භාවනා මතසිකාරයෙහි විපුල භාවයට පත්වීම නිසා ද අශුභ මලමිනි අරමුණෙහි නිසඟලව තැන්පත් වීමේ හේතුවෙන් ද කැමැති සේ ධඩ පිරෙන තුරු කැම ගෙන පෙරැළී නිදාගෙන සිටින මහත වූ කාශාංග සහිත විශාල වූ පුරුෂයකු සේ ප්‍රකට වන්නේය. [වී. ම. 139; මහා වී. (සී.) 1/ 174]

එම පටිභාග නිමිත්තම "පටිකකුලං-පටිකකුලං" හෝ "පිළිකුලං-පිළිකුලං" යැයි බොහෝ වාර ගණනක් සිත යොදා භාවනා කළ යෝගාවචරයාගේ භාවනා සිත මේ අරමුණ මත පැයක්-දෙකක් ලෙස ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට ධ්‍යානාංග ප්‍රකටවනු ඇත්තේය. ප්‍රකට අවස්ථාවේ ප්‍රථම ධ්‍යානයට පත්වුනා වන්නේය. ඉන්පසු වසිභාව පහ ප්‍රගුණ වන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න.

මරණානුස්මයෙහි කම්ප්ටානය

"තච්ච මරණනි ඵකභව-පට්ඨාපනනසස පිට්ඨිඤ්ඤියසස උපවෙපදො. ඉති පිට්ඨිඤ්ඤියපවෙපද-සංඛාතසස මරණසස සරණං මරණානුසසති"

[වී. ම. 168]

"සුන ව පරං නිකඛවෙ නිකඛු සෙය්‍යවාපි පසෙය්‍ය සරීරං සිච්චිකාය ජඤ්ඤිතං, ඵකාභමතං වා දඤ්ඤිතං වා තිකමතං වා, උද්ධුමාතකං විනිලුකං විසුඛකපාතං, සො ඉමමෙව කායං උපසංහරති `අයමපි ඛො කායො ඵං ඛමෙමා ඵචං භාවී ඵචං අනතිතො'ති "

[ම. නි.1/138]

"තසමා තථී තථී නතමත-සතෙත ඔලොකෙථවා දිට්ඨි-සුඛක-සමපනතිතං සතතානං මනානං මරණං ආචජෙජථවා සතිකඤ්ච සංවෙගකඤ්ච කුණකඤ්ච යොජෙජථවා `මරණං භවිස්සති'ති ආදිනා නයෙත මනසිකාරො පචතෙතතඛෙඛා"

[වි. ම. 169]

ඉහත සදහන් පාලි අට්ඨකථාවන් අනුව මරණානුස්මෘති කර්මස්ථානය භාවනා කිරීමට කැමැති පිත්වන් වූ ඔබ තමා ප්‍රගුණ කළ අශුභ කර්මස්ථානයම ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධියට පත්වන සේ නැවත වඩා සමාධිය තහවුරු කරගන්න. එම බහිද්ධා අශුභ මළමිනිය මත ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිය ලබා ගැනීමට භාවනා කළ පසු, "මගේ ශරීරයට ද මෙලෙස මරණයට පත්වන ස්වභාවය පොදුය. එලෙස මැරෙන ස්වභාවය ඒකාන්තය. නිදහසක් නැත. මෙසේ වූ මරණ ධර්මය මහගැරිය නොහැකිය" යි තමාගේ මරණ ධර්මය මත ඥානය යොදවා සතියත්, සංවේගයත්, ඥානයත් සහිතව භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි, තමා මරණයට පත්වී ජූගුප්ඤ්ජනක අශුභ මළමිනියක්ව පවතින ආකාරය දැක ගැනීමට ලැබෙනු ඇත. ඒ අවස්ථාවෙහි තමා මිය ගොස් සිටින රූපයෙහි ජීවිතේන්ද්‍රිය සිද්ධි ගොස් ඇති ස්වභාවය ඥානයට හසුවන ලෙස බලමින් එම ජීවිතේන්ද්‍රිය සිද්ධි ශාමී අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව අලවා තබා,

1. මරණං මෙ ධූවං-ජීවිතං මෙ අද්ධුචං
 "මගේ මරණය ස්ථීරය - ජීවිතය අතිස්ථීරය"
2. මරණං මෙ භවිස්සති,
 "මගේ මරණය වනාහි ඒකාන්තයෙන් සිදුවන්නේමය, ගැලපීමක් නැත."
3. මරණං-පට්ඨොසානං මෙ ජීවිතං,
 "මගේ ජීවිතය මරණය කෙළවර කොට ඇත්තේය."
4. මරණං - මරණං,
 "මරණය - මරණය"

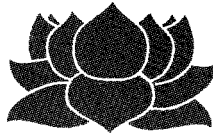
යන මේ මනසිකාර ක්‍රම අතරින් තමා කැමැති එක් ක්‍රමයක් අනුව පාලි භාෂාවෙන් හෝ සිංහලෙන් භාවනා කරන්න. තමා මැරී සිටින ආකාරය, ජීවිතේන්ද්‍රිය ක්‍ෂය වූ ස්වභාව ධර්මය යන අරමුණේම මරණානුස්ථති භාවනා සිත පැයක්-දෙකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින ලෙසට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින කල ධ්‍යානාංග පහ ප්‍රකට වන්නේය. කෙසේ නමුත් එය උපචාර ධ්‍යානය පමණක් වන්නේය.

මේ මෙහි, බුද්ධානුස්මයති, අශුභ, මරණානුස්මයති යන කම්මට්ඨාන හතර යෝග්‍යවිචර පුද්ගලයන්ට ආරක්‍ෂාව දිය හැකි බැවින් වතුරාරකඛ නම් වූ ආරක්‍ෂක භාවනා හතරක් වෙයි. මේවා විපස්සනාවට මාරුවීමට කලින් උගත යුතු, භාවනා කළ යුතු, කර්මස්ථානයක් වන්නාහ.

**"අසුභං භාවෙතඛං රාගස්ස පහානාය
මෙතනා භාවෙතඛං ව්‍යාපාදස්ස පහානාය
ආනාපානසති භාවෙතඛං චිතකකුපවෙජ්ජාය"** [අං. ති. 5/378.]

මේ ඉහත සඳහන් මෙහිස යුත්‍රයට අනුව අශුභ භාවනාව වනාහි රාගයට පහරදීම සඳහා හොඳම ආයුධය වන්නේය. මෙහිදී අශුභ මළුමිනියක් අරමුණු කොට භාවනා කළ යුතු වේ. මෙයට අවිකද්දාණක අශුභ (=අප්‍රාණීක අශුභ) යැයි කියනු ලැබේ. පණ ඇති සත්ත්වයන්ගේ දෙතිස් කොටස් අරමුණු කොට පවික්කල මනසිකාර වශයෙන් වැඩිය යුතු භාවනාව ද අශුභ කර්මස්ථානය වශයෙන් ශ්‍රීමානන්ද යුත්‍රයෙහි (අං. ති. 6/194) දේශනා කරනු ලැබ ඇත. මෙය සවිකද්දාණක අශුභය (=සප්‍රාණීක අශුභය) නම් වන්නේය. මෙම අවිකද්දාණක අශුභ භාවනා, සවිකද්දාණක අශුභ භාවනා යන දෙවර්ගයම රාගය විනාශ කිරීම සඳහා හොඳම ආයුධය වන්නේය. මෙහි කර්මස්ථානය වනාහි ව්‍යාපාදය-ද්වේෂය විනාශ කිරීමට හොඳම කර්මස්ථානය වන්නේය.

එම නිසා පිත්චත් ඔබ රාගය නැඟී ගත බහල වූ විට අශුභ භාවනාව වඩන්න. දෝෂ-වණ්ඩ-පරැෂකම නැග ආ විට මෙහි භාවනාව වඩන්න. චිතරක බහුලව ආ විට ආනාපාන සතිස වඩන්න. භාවනා කම්මස්ථානය තුළ ශ්‍රද්ධාව දුච්ඡව ගිය විට, සිත පිරිසිදු බව අඩුව ගිය විට, බුද්ධානුස්ථතිය වඩන්න. සංවේග ඥානය අඩුව ගිය විට, භාවනාව කෙරෙහි උකටලී වූ විට, මරණානුස්ථති භාවනාව වඩනු මැනවි.

උපග්‍රන්ථය

ආනාපාන කමිස්ට්‍රානය-ශේෂ වතුන්ක

පින්වත් ඔබ තමා ලබාගෙන ඇති ආනාපාන වතුරට බහන සමාධිය පසුව වසීභාව අතින් දූෂණ වන තෙක් ප්‍රශ්න කළ පසු, එම ආනාපාන වතුරට බහනන විපස්සනාවෙහි පාදක මූලය කොට භාවනාවට වාසීවන-වාසීවන වාරයක් පාසා එම බහනනයට සම වැදී එයින් නැඟී සිට,

1. රූප පරිගහන = රූප බමිසත් පරිගහන කිරීම.
2. අරූප පරිගහන = නාම බමිසත් පරිගහන කිරීම.
3. රූපාරූප පරිගහන = රූප-නාම බමිසත් පරිගහන කිරීම.
4. නාමරූප වචනථාන = රූප-නාම බමිසත් පිරිසිදු හඳුනා ගැනීම.
5. පච්චය පරිගහන = ත්‍රිවිධ කාලයෙහි මේ රූප-නාම බමිසත්හි හේතු බමි පරිගහන කිරීම.

නම් වූ කරතව්‍ය පියවරෙන් පියවර සපුරමින්, හේතු බමිසත් ද සහිත එම රූප-නාමයන් විපස්සනා කඳුණ පරම්පරාවට අනුව ත්‍රිලක්ෂණයට අධ්‍යාධිව නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළහොත් අරභතන ඵලය වෙත ළඟාවිය හැක්කේය.

[වි. ම. 212]

මේ තාක්

- 1. දීඝ = දිගු (ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාස හුස්ම රැළලෙහි දිගු බව)
 - 2. රඤ්ඤ = කෙටි (ආශ්වාස - ප්‍රශ්වාසයෙහි කෙටි බව)
 - 3. සඤ්ඤාස = සියල්ල (ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි මුල-මැද-අග යන සියල්ල)
 - 4. පඤ්ඤාස = ශාන්ත ලෙස සංසිදුවමින් සිලුම් වී නිවී යන ලෙස අභ්‍යාස කිරීම
- නම් වූ ආනාපාන පද්ධතිය වතුකකය සම්පූර්ණයෙන් විස්තර කරන්නට යෙදුණි. දෙවෙනි වතුකකයේ සිට දිගට සංකේෂපයක් ගෙන හැර දක්වන්නෙමි.

දුතිය වතුකකය

- 1. "පිති-පටිසංවෙදි අසසසිසාමිති සිකඛති
පිති-පටිසංවෙදි පසසසිසාමිති සිකඛති
- 2. සුඛ-පටිසංවෙදි අසසසිසාමිති සිකඛති
සුඛ-පටිසංවෙදි පසසසිසාමිති සිකඛති
- 3. විතතසංඛාර-පටිසංවෙදි අසසසිසාමිති සිකඛති
විතතසංඛාර-පටිසංවෙදි පසසසිසාමිති සිකඛති
- 4. පසසමනසං-විතතසංඛාරං අසසසිසාමිති සිකඛති
පසසමනසං-විතතසංඛාරං පසසසිසාමිති සිකඛති"

[සං. ති. 5-ii / 108; පා. 156]

- 1. "ප්‍රීතිය ප්‍රකටච දුනිමිත් ආශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
ප්‍රීතිය ප්‍රකටච දුනිමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
- 2. සුඛය ප්‍රකටච දුනිමිත් ආශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
සුඛය ප්‍රකටච දුනිමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
- 3. විතත සංඛාරයන් ප්‍රකටච දුනිමිත් ආශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
විතත සංඛාරයන් ප්‍රකටච දුනිමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
- 4. විතත සංඛාරයන් ශාන්ත කරවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි.
විතත සංඛාරයන් ශාන්ත කරවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි සි භික්ෂණය කරයි."

1. ආනාපාන පටිභාග නිමිතන අරමුණු කොට ප්‍රීතිය හා මුසු වූ ප්‍රථම ධ්‍යානයට හා දවිතිය ධ්‍යානයට සම වදින යෝගාවචර පුද්ගලයා එම අවස්ථාවෙහි ධ්‍යාන ලබා ඇති නිසා ද ආනාපාන පටිභාග නිමිතන අරමුණු ප්‍රකටව පවතින නිසා ද අරමුණු හේතු කොටගෙන ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනිමින් සිටින්නේය. මෙලෙසම අරමුණු ස්වභාවය ලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනගනිමින් හුස්ම පවත්වන්න. (මේ සමථ කොටසයි)

පරමාර්ථ ධර්මයන් පරමාර්ථයට ළඟාවන ලෙස තඤ්ඤාකාරයෙන් විනිවිද දැක ගත හැකි ඥානය අසලෝචන නම් වේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස ප්‍රථම ධ්‍යානය, දවිතිය ධ්‍යානය යනාදියට සමවැදී එයින් නැඟී සිට එම ධ්‍යානය හා මුසු වී ඇති ප්‍රීතිය, වෙනත් විදියකින් දැක්වතොත්, ප්‍රීතිය මුල්කොට ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ල ක්‍ෂය වෙමින්-වැය වෙමින් යන ස්වභාවය ඥානයට හසුවන ලෙස බලමින් ත්‍රිලක්‍ෂණයන් එක - එකක් වශයෙන් බලමින් විපක්‍ෂනා මනසිකාරයේ යෙදෙයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපක්‍ෂනා කඳුණ අවස්ථාවේ මෙම ප්‍රීතියෙහි, නැතිනම් ප්‍රීතිය හා අනෙකුත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම සමූහයාගේ ස්වභාව ලක්‍ෂණ, සාමකඳුකඳු ලක්‍ෂණ විනිවිද දැක-දැනගන්නේ අසලෝචන ස්වභාවය වශයෙන් අධීරණයකට පත් නොවීම නිසා ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැන ගන්නේය. මෙලෙස අසම්මෝහ වශයෙන් ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනිමින් හුස්ම ගන්න. (මේ විපක්‍ෂනා කොටසයි.) [වී. ම. 212]

2. සමථ වශයෙන්, ප්‍රථම ධ්‍යානය, දවිතිය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය යන මේවාට අනුච්ඡිද්‍රවෙළුන් සම වදිමින් ධ්‍යාන සුඛය අරමුණු කරමින් හුස්ම ගැනීම ද, විපක්‍ෂනා වශයෙන් නම්, එම ධ්‍යානයන් හා මුසුව පවතින්නා වූ සුඛයෙහි, නැතිනම් සුඛය මුල් කරගෙන ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි ක්‍ෂයවීම එකක් පාසා අරමුණු කොට විපක්‍ෂනා කරමින් අසම්මෝහ වශයෙන් සුඛය විදිමින් හුස්ම ගැනීම ද, සුඛය ප්‍රකටව දැනිමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස සුඛය ප්‍රකටව දැනිමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න. [වී. ම. 213]

3. සමථ වශයෙන් නම්, ආනාපාන ධ්‍යාන හතරටම එකින් එකට සම වදිමින් හුස්ම ගැනීමද විපක්‍ෂනා වශයෙන් නම් වේදනා-සකද්කඳා ධර්ම දෙක, නැතිනම් සකද්කඳුව හා මුසු වූ වේදනාව, නැතිනම් වේදනාව මුල් කරගත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ල යන මේවායේ ක්‍ෂයවීම අරමුණු කොට විපක්‍ෂනා කරමින් හුස්ම ගැනීම ද, විත්ත සංඛාර ධර්මයන් ප්‍රකටව දැනිමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙසට හුස්ම ගැනීමට හැකිවන ලෙසට අභ්‍යාස කරන්න. [වී. ම. 213]

4. සමථ කොටසෙහි, ආනාපාන ධ්‍යාන හතරට එකින් එකට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම, ඕලාටික සංඛාර ධර්මයන් සංසිදුවමින්-නිවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. විපසසනා කොටසෙහි, මේ ධ්‍යාන හතරට වෙන්-වෙන්ව සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් තැඟී සිටි විට වේදනාවට මුල් තැන දෙමින් මේ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට එව්‍යයේ ඝෛය වීම අරමුණු කොට විපසසනා භාවනා කිරීම ඕලාටික විතත සංඛාර ධර්මයන් සංසිදුවමින්, නිවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න. [වි. ම. 213]

(මෙම චතුක්කයෙහි ජීනි-පටිසංවේදී යන මුල් පදයෙහි ජීනිය මුල් කොට ඇති වේදනාව ද, සුඛ-පටිසංවේදී යන දෙවන පදයෙහි සුඛ වේදනාවද ජීනන සංඛාර යන ඉතිරි පද දෙකෙහි සඤ්ඤා-වේදනා ධර්ම දෙක විතත සංඛාර වන බැවින් සඤ්ඤාව හා මුසු වූ වේදනාව ද ප්‍රධාන කොට දේශනා කොට ඇත්තේය. මේ නිසා මේ දෙවැනි චතුක්කය වේදනානුපසසනා වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව දැන ගන්න. [වි. ම. 213]

තනිය චතුක්කය

1. "විතත-පටිසංවේදී අසසසිසාමිති සිකඛති,
විතත-පටිසංවේදී පසසසිසාමිති සිකඛති.
2. අභිපසමොදයං විතතං අසසසිසාමිති සිකඛති,
අභිපසමොදයං විතතං පසසසිසාමිති සිකඛති.
3. සමාදසං විතතං අසසසිසාමිති සිකඛති,
සමාදසං විතතං පසසසිසාමිති සිකඛති,
4. විමොචයං විතතං අසසසිසාමිති සිකඛති,
විමොචයං විතතං පසසසිසාමිති සිකඛති," [සං. නි. 5-ii/110]

1. "ධ්‍යාන සීත ප්‍රකටව දැනගනිමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
ධ්‍යාන සීත ප්‍රකටව දැනගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
2. සීත විශේෂයෙන් ප්‍රමෝදමත් කරමින් අශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
සීත විශේෂයෙන් ප්‍රමෝදමත් කරමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
3. සීත අරමුණෙහි සමච, සමාහිතච පිහිටුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
සීත අරමුණෙහි සමච, සමාහිතච පිහිටුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
4. සීත ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.
සීත ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි."

1. සමච වශයෙන්, ආනාපාන ධ්‍යාන හතරට අනුපිළිවෙළින් සමචදිමින් හුස්ම ගන්නා බව ද, විපක්ෂනා වශයෙන්, මෙම ධ්‍යානයන්ට සම වැඳී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී සිටින සෑම වාරයේම එම ධ්‍යාන සීතවල නැතහොත් ධ්‍යාන සීත මුල් කොටගත් ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ලෙහි ක්ෂයවීම දැකිනු පිණිස විපක්ෂනා භාවනා කරමින් හුස්ම ගන්නා බව ද ධ්‍යාන සීත දැනීමත් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

2. සමච කොටසෙහි, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර ච ඇති ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමචදිමින් හුස්ම ගනිමින් සිටී; ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර ච ච ආනාපාන ද්විතීය ධ්‍යානයට සමචදිමින් හුස්ම ගනිමින් සිටී. එම ධ්‍යානයන්ට සමචදින ක්ෂණයෙහි ධ්‍යාන සීත හා මිශ්‍ර ච ච ප්‍රීතිය නිසා ධ්‍යාන සීත ඉතාමත් උද්ගෝච්චත් සතුටක් සහිතව පවතින්නේය. මෙලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය මගින් ධ්‍යාන සීත උද්ගෝච්චත් සතුටක් සහිත වන ලෙස හුස්ම ගන්න. එසේ හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

විපක්ෂනා වශයෙන්, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර ච ච ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සම වැඳී එම ධ්‍යානයෙන් නැගී සිටි එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතියෙහි නැතහොත් ප්‍රීතිය මුල් කරගත් ධ්‍යානාංග සියල්ලෙහිම ක්ෂයවීම දැකිනු පිණිස විපක්ෂනා කරන්න. ප්‍රීතිය හා මුසු ච ච ආනාපාන ද්විතීය ධ්‍යානයට සම වැඳී එයින් නැගී සිටි එම ධ්‍යානය හා මුසුව ඇති ප්‍රීතිය නැතිනම් ප්‍රීතිය මුල් කරගත් මෙම ද්විතීය

ධනන නාම ධරී සියල්ලම එහි භංගය දැකිනු පිණිස විපස්සනා කරන්න. විපස්සනා කරන අවස්ථාවේදී ධනනගෙහි මුසුව තිබූ ප්‍රීතිය අරමුණු කොට එම ප්‍රීතිය අරමුණු කරන භාවනා කරන විපස්සනා සිත ද ඉතාමත් උද්යෝගිමත් වූ සතුටු සිතක් වන්නේය. මෙලෙස එම සිතෙහි ඉතාමත් උද්යෝගිමත් සජීවී සතුටක් ඇතිවන ලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න; හුස්ම ගන්න. [වී. ම. 213 - 214] ඉතාමත් ප්‍රිය, අභයන සුලු මිත්‍රයකුගේ සිතහමුසු මුහුණ හමුවී දැකගත් විට, පුන-පුනා එයම දැකින තම සන්තානයේ ද සතුට පහළ වන්නා ලෙස සලකා ගන්න.

3. සමාදාන විනාශ-සිත එකඟ කොට හුස්ම ගැනීම ද සමථ වශයෙන් හා විපස්සනා වශයෙන් ශැඬි දෙශාකාර වන්නේය. සමථ වශයෙන් වනාහි, ආනාපාන ප්‍රථම ධනනගට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, ද්විතීය ධනනගට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, තෘතීය ධනනගට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, චතුර්ථ ධනනගට සමවැද හුස්ම ගනිමින් සිටින කල්හි ද, මෙම ධනනගන්ගේ අරමුණ වන්නා වූ ප්‍රභාස්වර දීදුළු ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණෙහි ධනන සිත එකඟ කොට මනාව පිහිටුවා ගැනීමයි. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න.

සංලක්ෂ්‍යය

ආනාපාන චතුර්ථ ධනන සමාපත්ති අවස්ථාවේදී හුස්ම ගැනීමක් නැත. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමක් නැති මුත් කුමක් නිසා ආනාපාන චතුර්ථ ධනනගට සමවැදී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ මත ධනන සිත හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීමට උපදෙස් දෙන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගින්නේය.

උත්තරය මෙසේය:

"අසකාස-පසකාසෙ නිසකාය උපපන්න-නිමිත්තමෙපථව අසකාස-පසකාස-සාමක්ඛාද-මෙව චුත්තං" [මහා වී. (සී.) 1/261]

යන විකා ප්‍රකාශයට අනුව අක්කාස - පක්කාසයේ පිහිටා පහළ වූ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත ද ආනාපාන යන නම ලබන බැවින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත අරමුණු කරමින් සිටින විට ද ආනාපානයම අරමුණු කරමින් සිටී යන අදහස ලැබෙන නිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරනු ලැබේ.

විපක්කනා වශයෙන් මෙලෙස වන්නේය.

"නානි වා පන සධානානි සමාපජජීරවා වුටධාය සධාන-සමපයුත්තං විතතං ඛයතො වයතො සමපසසතො විපසසනාකඛණො ලකඛණං-පට්ඨෙවෙධෙන උපපජජති ඛණිකවිතෙතකයගතා. එවං උපපන්නාය ඛණිකවිතෙතකයගතාය-වසෙනාපි ආරමමණො විතතං සමං ආදහනෙනා සමං ධපෙනො `සමාදහං විතතං අසසසිසසාමි-පසසසිසසාමිති සිකඛති'ති වුච්චති." [වි. ම. 213]

"ඛණික-විතෙතකයගතානි ඛණමතත-ධීරිකො සමාධි. සොපි හි ආරමමණො නිරන්තරං එකාකාරෙන පවතතමානො පට්ඨකෙඛන අතතිභුතො අපට්ඨො විය විතතං නිවචලං ධපෙති. තෙන වුත්තං `එවං උපපන්නායති' ආදි" [මහා වි. (සි.) 1/278]

ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවැදී එම ධ්‍යානයෙන් නැඟී එම ප්‍රථම ධ්‍යානය හා සමීඛන්ධ ධ්‍යාන සීතෙහි, නැතහොත් ධ්‍යාන සීත මුල්කොට ගත් ධ්‍යාන නාම ධර්මී සීයල්ලෙහි ක්‍ෂය වීම දැක ගනු පිණිස බලමින් විපසසනා භාවනා කරන්න. එලෙසටම ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය, චතුර්ථ ධ්‍යානය යන ධ්‍යානයන් එක-එකකට සමවැදී මේ ආකාරයටම විපසසනා කරන්න. මෙලෙස විපසසනා කරන විට එම ධ්‍යාන සීතෙහි, නැතහොත් එම සීත හා සමග වන්නා වූ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන්-සාමසඤ්ඤ ලක්ෂණයන් විනිවිද යමින් පැහැදිලිව දැක දැන ගැනීම අනුව, විතතකඛණයක් විතතකඛණයක්, පාසා විනිවිද දැක-දැන ගන්නා නිසා එම ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ සංඛාර ධර්මයන් අතිවච වශයෙන් නැතහොත් දුකඛ වශයෙන් නැතහොත් අනතත වශයෙන් විපසසනා වේ. සීත හොඳින් පිහිටා සිටින්නේය. මෙලෙස හොඳින් පිහිටා සිටින විපක්කනා ඤාණ හා මිශ්‍රව පවතින

සමාධික බණික විභේදකගභනා (=බණික සමාධි) යැයි කියනු ලැබේ. මෙම බණික විභේදකගභනා (=බණික සමාධියේ) ශක්තියෙන් ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන පරිශ්‍රව කළ යුතු වූ ධ්‍යාන ධර්ම සංස්කාර ධර්ම සමූහයන්හි අතිවච සචභාවය නැතහොත් දුකඩ සචභාවය නැතහොත් අනතත සචභාවය යන එක් සචභාවයක් විපසසනා සිත හා අනුව පිහිටුවමින් හුස්ම ගන්න; හුස්ම ගත හැකි වන අයුරින් පුහුණු කරන්න. [වි. ම. 213; මහා වි. (සී.) 1/278] සැලකිලිමත් වන්න. මෙහිදී ආනාපාන එක් එක් ධ්‍යානය අනුව සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන ධ්‍යාන ධර්ම නම් වූ ධ්‍යාන සංඛාර ධර්මයන් විපසසනා කරන විට එම සංඛාර ධර්මයන්හි අතිවච සචභාවය ආදී සචභාව එක එකක් ශාන්තව සමපව පිහිටුවමින් විපසසනා සමාධිය (බණික විභේදකගභනා = බණික සමාධිය) පහළ වීම යැයි කියන මේ කාරණය ගැන සැලකිලිමත් වන්න. විපසසනා කොටසෙහි සඳහන් වන බණික සමාධිය කෙරෙහි උසස් මට්ටමකට පත්ව පවතින්නේ දැයි අවබෝධ කරගත යුතුය.

4. *විමොච්චාන විනායං* - සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදවමින් හුස්ම ගන්නා මෙහිදී ද සමච කොටස, විපසසනා කොටස යැයි කොටස් දෙකක් ඇත. සමච කොටසෙහි, ප්‍රථම ධ්‍යානය මගින් නිවරණ ධර්මයන්ගෙන් ද ද්විතීය ධ්‍යානය මගින් විතක්ක-විචාරයන්ගෙන්ද තෘතීය ධ්‍යානය මගින් ච්ඡිතියෙන් ද වතුරථ ධ්‍යානය මගින් සුඛ-දුකඩයෙන් ද සිත නිදහස් කරමින්, මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න. විපසසනා කොටස වශයෙන් වනාහි, එම ධ්‍යානයන්ට සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී ධ්‍යානය හා මුසු වූ සිත (සිත මුල් කරගෙන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සියල්ල) ක්‍ෂය වීමේ, වැය වීමේ සචභාවය දැක ගැනීම සඳහාබලමින් විපසසනා කරනු ලැබෙයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා "අතිචානුපසංකාච මගින් නිවීම සඳහාදාවෙන් ද, දුකඩානුපසංකාච මගින් සුඛ සඳහාදාවෙන්ද, අනතතානුපසංකාච මගින් අත සඳහාදාවෙන් ද සිත මුදුර්" යන මේ ලෙස ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපසසනා කරයි. සංඛාර ධර්මයන්හි කලකිරීම සචභාව කොට ඇති නිබ්බිදානුපසංකාච මගින් නන්දියෙන් ද, සංඛාරයන්ගේ බිදීගැම, භංගය නැවත නැවතත් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නැංවීමෙන් සංඛාරයන් කෙරෙහි විරාගය පහළ කරන විරාගානුපසංකාචෙන් රාගය ද, සංඛාරයන්ගේ නිරෝධය බලන නිරෝධානුපසංකාච මගින් සමුදය ද, සංඛාරයන්ගේ බිදීම විපසසනා කිරීමෙන් කෙලෙස් තදංග වශයෙන් බැහැර කිරීමේ සචරූපයෙන්, නිවන වෙතට යොමුවී බැස ගැනීම කරන පටිතිස්සගනා-නුපසංකාච මගින් සංඛාරයන් නිවීම ආදී වශයෙන් වරදවා ගැනීමෙන් හෙවත්

ආදානයෙන් ද සිත මුදුවමින් හුස්ම ගැනීම කරයි. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමට හැකි කලහි එයට ප්‍රතිපක්‍ෂ බවින්ගෙන් සිත මුදුවමින් හුස්ම ගැනීම යයි කියනු ලැබේ. මෙසේ හුස්ම ගැනීමට උපහදුවෙන් සිත යොදා භාවනාව වැඩීමට අභ්‍යාස කරන්නවා!

[ච. ම. 213]

මේ තනිය වතුකකය විතනානුපස්සනා වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව දත යුතු.

වතුරට වතුකකය

1. "අනිච්චානුපසයි අසකසිසාමිති සිකඛති,
අනිච්චානුපසයි පසකසිසාමිති සිකඛති.
2. විරාගානුපසයි අසකසිසාමිති සිකඛති,
විරාගානුපසයි පසකසිසාමිති සිකඛති.
3. නිරෝධානුපසයි අසකසිසාමිති සිකඛති,
නිරෝධානුපසයි පසකසිසාමිති සිකඛති.
4. පටිනිසංගගානුපසයි අසකසිසාමිති සිකඛති,
පටිනිසංගගානුපසයි පසකසිසාමිති සිකඛති."

1. "සංඛාර බවේ අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස ඇතිව ආශ්වාස කරමිනි හික්මෙයි. සංඛාර බවේ අනිච්ච යැයි නැවත-නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. (අනිච්චානුපස්සනා)
2. සංඛාර බවින්ගෙන් බිඳීම නම් වූ භංගය හා රාගයේ දුරුවීමෙන් වන නිව්ඛාණය දැකීමත් නැවත-නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කරමිනි හික්මෙයි. (විරාගානුපස්සනා)
3. සංඛාර බවින්ගෙන් බිඳීම්ක නිරෝධය නම් වූ බිඳීම්ක භංගය හා රාගයෙහි නිරුද්ධ වීම නම් වූ නිව්ඛාණය දැකීමත් නැවත-නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. (නිරෝධානුපස්සනා)
4. කෙලෙස තදුණ වශයෙන් බැහැර කළ හැකි විපස්සනා ඝොණ හා සමුච්ඡේද වශයෙන් ඉතිරි නොකොට බැහැර කළ හැකි ආරය මාඡී ඥාන සම්පුණී කරනු

සඳහා සංඛාරයන්හි බිඳී යෑම හෙවත් භංගය හා සංඛාරයන්ගේ නිරෝධයෙන් සංඛාරයන් බැහැර කරලීම නම් වූ නිවන අනුව නැවත-නැවතත් බලමින් හුස්ම ගන්නෙමිසි පීච කරන්නෙමිසි හික්මෙයි." (පටිච්ඡාසනානුපස්සනා)

[සං. නි. 5-ii / 106; පා. 156]

මේ වතුරේ වතුකකය ශුද්ධ විදුර්භතාවෙහි ශක්‍යතාව ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ඉහත වතුකක තුන වනාහි සමථ - විපස්සනාවන්හි ශක්‍යතාවය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක.

"යසමා පනෙථ ඉදුමෙව වතුකකං ආදිකමමිකසස කමමටධානවසෙන වුතතං, ඉතරාහි පන හිණි වතුකකාහි වථව පහතජ්ඣානසස වෙදනා-විහත-ධමමානුපසසනා-වසෙන වුතතාහි" [වි. ම. 204]

පශ්ච වතුකකය වනාහි ආනාපාන කමමටධානයෙහි ආදිකමමික (ආධුනික) පුද්ගලයා සඳහා ශමථ කමීඝ්ථාන වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. මෙය කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයයි. දුතිය වතුකකය, තතිය වතුකකය, වතුරේ වතුකකය යන වතුකක තුන වනාහි මේ පශ්ච වතුකකය මගින් ලබාගත් ධ්‍යාන ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාගට වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, චීත තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය ධමමානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. [වි. ම. 204]

මේ අට්ඨකථා විස්තරයට අනුව පශ්ච වතුකකය අනුව ධ්‍යානය ලබා ගන්නා තෙක් භාවනා කළ පසුව දුතිය වතුකක, තතිය වතුකක, වතුරේ වතුකක යන මේවා පියවරෙන් පියවර නැගිය යුතු වන්නේය. වතුරේ වතුකකයෙහි අඩංගු *අනිවචනුපස්සි* පදයෙහි ඇතුළත් අනිවච ධර්ම විග්‍රහ කරන අට්ඨකථාවාග්‍යයන් වහන්සේ *"අනිවචනි පඤ්චකඛනා"* (වි. ම. 214) *"අනිවච ධර්මයේ වනාහි පඤ්ච උපාදානස්කප්පධයෝය"* යැයි පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. එම පඤ්ච ඝාතයෙන් විපස්සනා කරන්නේ නම් මෙම පඤ්ච ඝාතය රූප-නාම ධර්මයන් ප්‍රථමයෙන් පරිගහන කළ යුතුය; ඥානයෙන් පරිවේප්‍ය වශයෙන් ගත යුතු වන්නේය; භේතු ධර්ම පරිගහන කළ යුතුය. ඥානයෙන් පරිවේප්‍ය වශයෙන් වෙන්කර ගත යුතු වන්නේය. මෙලෙස පරිගහන කිරීම, ඥානයෙන් පරිවේප්‍ය කිරීම සඳහා, රූප කමීඝ්ථාන කොටස, නාම කමීඝ්ථාන කොටස, පටිවච්ඡමුප්පාද කොටස, ලකඛණාදී වතුකක කොටස, විපස්සනා කොටස යන කොටස් පහක් අනුව මතු කාණ්ඩයන්හි විස්තර කොට ඇත. අවශ්‍ය කරන ඇත්තෝ එම කොටස් අනුව දිගට අභ්‍යාස කරන්නවා!

මෙම ආනාපාන කමිඤ්ඤය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි වතුකක සතරක් වශයෙන්, ආශ්වාස දහසය ආකාරයක් - ප්‍රශ්වාස දහසය ආකාරයක් යන දෙකින් ආකාරයක් වශයෙන් සමීපුණී ලෙස අභ්‍යාස කරන්නේ නම් බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති පරිදි හුස්ම ගන්නකු, ඒමෙන් පහත සඳහන් ආතිශංසයන් ලබාගත හැකි වන්නේය.

"ආනාපානසති නිකඛවෙ භාවිතා ඛනුලිකතා වතාරො සතිපට්ඨානෙ පටිපුරෙති. වතාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා ඛනුලිකතා සත්ත-ඛොජ්ජධංගෙ පටිපුරෙති. සත්තඛොජ්ජධංගා භාවිතා ඛනුලිකතා විජජා-විමුත්තිං පටිපුරෙති"
 [ම. නි. 3/228]

මහණෙනි, දෙතිස් ආකාරයන්ට අනුව සමීපුර්ණ ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරන ලද ආනාපාන සතිය සතරාකාර වූ සතිපට්ඨාන ධර්ම සමීපුර්ණ කරන්නට සමත් වන්නේය. සමීපුණී ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරන ලද මේ සතර සතිපට්ඨාන ධර්මයෝ උතුම් බොජ්ජධංග ධර්ම සත සමීපුණී කරන්නට සමත් වන්නාහ. සමීපුණ ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාර ගණනක් ප්‍රගුණ කරන ලද බොජ්ජධංග ධර්ම හත (ආයතී මාරී ඤාණ සතර නම් වූ විජ්ජා හා ආයතී ඵල ඤාණ සතර නම් වූ විමුක්ති යන) විජ්ජා විමුක්ති ධර්ම දෙක සමීපුණී කිරීමට සමත් වන්නේය. [ම. නි. 3/228]

පින්වත් ඔබ මහා කාරුණික බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි හුස්ම ගන්නා වූ පුද්ගලයෙකු ඒම සඳහා උනන්දුවෙන් සිත යොදා භාවනා කිරීමට ප්‍රහුණු කරන්නෙක් වේවා!

මොක්ඛුර රත්දොර පුවම භාගය මින් සමාජන වෙයි.

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමනී පටිපදා

ද්විතීය භාගය
ශමඵ කර්මස්ථාන

අභිප්පජ්ජ උ. ආච්ඡාණ (එ-ඔගක් සයබෝ)

ශ්‍රී ඥානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා-අංක 2

මොක්පුර රන්දොර

මනන්තොර දේශගෙහි (බුරුමගෙහි)
එා-ඔෂක් විත්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපුජ්‍ය උ. ආචාර්ය (එා-ඔෂක් සයාබො)
ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්
බුරුම බසින් රචනා කරන ලද
නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා
නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තන

ද්විතීය භාගය
රූප කර්මස්ථාන

පරිවර්තන
පුජ්‍ය උඩරට්ටිගම බමමළුව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය
පුජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අගභක්ඛාද ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය
නමරා චන්දිගේකර

ප්‍රකාශනය
අමා දුම් සංගමය
විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්සේන, පොල්ගස්මිට්ට, 10320
දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්මදාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. ඩු. එ. 2544 ව්‍ය.ව. 2000

මුද්‍රණය
ලිහිර
306, ඇඹුල්ලොහිය, නුගේගොඩ

අපවත් වී වදල,

ශ්‍රී කලනාඪී ගෝඟාලුම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිහිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්ථානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිපූජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාථනිදාන පිණිස

ශ්‍රී කලනාඪී ගෝඟාලුම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ගෝඟාලුම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශානිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රන්දොර"

(නිර්ඛාන ගාමිනි පටිපදා)

නමී ඩූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

පරිවෘත්තීය ස්වමිත් වහන්සේගෙන්

"තවාගතපසුවේදිනෝ නිකබවෙ බමම විනයයෝ විවටෝ විරොවති නෝ පටිවපනෝ."

"මහනෙහි, තවාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද බමිය හා විනය විවෘත වූයේ බබළයි, වැසුණේ නොම බබළයි" [අං. 1/510]

යන මේ සඵද්දෙන් වහන්සේගේ උක්තිය සිත තබාගෙන එලි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන භාවනා උපදෙස් අඩංගු ඉන්ට මාලාවක දෙවැනි කොටස මෙය වෙයි. මෙහි පළමු වන සමඵ කොටස එලි දැක්වීමෙහිලා අත හිත දුන් කලනයා සත් පුරුෂ මඩුල්ල, මෙහිලා දක්වන නිත්‍ය සහයෝගය හුවා දක්වමින්, මේ වන විටත් රජයේ ලියා පදිංචි "අමා දම් සංගමය" නම් වූ සංගමයක් ලෙසට පල ගැසී ඇත. පැවිදි-හිඬි යන දෙපාර්ශවයකින් සමන්විතව, සාසනානුලෝමිකව කටයුතු කෙරෙන මෙහි සාමාජිකයන් දක්වන ඉවසිලිමත් සහයෝගය උපමගෙන් අගය කරමු. නොසිතූ තරම් කල් හතවූ නමුදු, විශේෂයෙන් පසුගිය වසරක පමණ කාලය තුළ එලි දැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන පොත් වලත්, උක්ත සංගමයේ ව්‍යවස්ථා වලත්, පරිවෘත්තීය කරන අපගේත් විශාල ශෝධනයන් සිදුවිය. ඒවා මෙම සත් ක්‍රියාව සඳහා ගහපත් අත්තිවාරමක් පිණිස විය.

මෙම දෙවන කොටස සම්බන්ධව සෝදුපත් කියවා බලා අනුමැති දුන් අතිපූජ්‍ය නාදයන් අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේ, පුරර්ථනා කරන උතුම් සමඟ සංවේදනාත්මක පිණිස මෙම කුසලය ඒකාන්තයෙන් හේතු වේවා!

ප්‍රථම කොටසේදී මෙන්ම මෙහි අත්පිටපත් නැවත ලිවීමෙන් අනුග්‍රහ කළ විලාසයම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන්ම පූජ්‍ය දාස් වන්සේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය වැලිමඩ පිතාලංකාර ස්වාමීන් වහන්සේ, පූජ්‍ය කිතුල් හිටිකාටේ බම්ම භූත් ස්වාමීන් වහන්සේ යන ස්වාමීන් වහන්සේලා සෝදුපත් බැලීමෙන් දැක්වූ අනුග්‍රහය විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතුය.

මුද්‍රණයෙන් සහය දැක්වූ ප්‍රථම කොටසේ දායක වූ, කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා ප්‍රධාන "ලිතිර" හි සේවක මණ්ඩලයේ කෘතයේ පූජිතව සිහිපත් කරන්නෙමු. මට අමතරව ප්‍රථම කොටස එළිදැක්වීමේදී උදව් උපකාර කළ නිත්‍ය උපකාරක, කලනාන සත් පුරුෂ සීගල දෙනාමත්, පොදුවේ මෙහිලා කෘතවේදීව සිහිපත් කරන්නෙමු.

පහත් සිතින් "මල්මිටක්" පූජා කළ තමා වනිශයේකර උපාසිකාව අදහස් කළ ආකාරයටම මේ "මෝක්ෂ පුර පන්දුර" දෙවැනි කොටස ඔබ අතට අමිල බම්බුකයක් ලෙසින් පත්වන අයුරු දැකින්න මුදිතාවෙනි.

මේ සඳහන් කරන්නට යෙදුණු සීගල දෙනාගේ සාසනික වූ සත්පුරුෂ චේතනාවන්ට අනුව එළි දැක්වන මෙම දෙවන කොටස කියවන ඔබගේ අවධානයට ලක්විය යුත්තක් ඇත. එනම් ප්‍රථම කොටසටත් වඩා මෙම දෙවන කොටස අති පූජ්‍ය ආ-ඉක් සභාධා ස්වාමීන්වහන්සේ විසින් මතුකර දෙන "වා-ඉක්" භාවනා ක්‍රමය මගින් හුවා දැක්වීමට උත්සාහ කරන "සර්වාංග සම්පූර්ණ බව, අවිපිද-සිදුරු රහිත බව" යන ක්‍රමයට ආවේණික ලකුණු වලින් සමන්විත බවයි. එම නිසා වැඩි වගකීමකින් යුක්තව මෙහි කියවිය යුතුවක් මෙන්ම භාවනාවට නැංවීම ද කළ යුතුවේ. සමහර විටෙක ප්‍රවීණයෙකුගේ උපකාරය නොලබා පේරුම් ගැනීමට දුෂ්කර ස්ථාන මෙහි බහුල විය හැක. මින් ඉදිරියට ප්‍රකාශ වන ඉතිරි කොටස් වන

3. නාම කම්ස්ථාන කොටස
4. පටිච්චසමුප්පාද කොටස
5. ලක්ඛණාදි වතුක්ක කොටස
6. විපස්සනා කොටස

යන මේ කොටස් වලද මෙම ස්වාභාවය ගැබ්ව ඇත. විතරා රුචි
ගොනාවවරයකුට නම් මෙහි අන්තර්ගතය වඩාත් ප්‍රියවනු ඇති යන්න අපගේ පෞද්ගලික
අදහසයි.

අමා දුම් සංගමය මෙවන් එළි දැක්වීමේ කටයුත්තකට පෙළ ගැසුන
ලංකාව පුරා පැතිර සිටින ගොනාවවර පිරිස් සඳහා මෙවන් ක්‍රමික උපදෙස් මාලාවක්
නැති අඩුව ගැති ප්‍රමාණයකින් හෝ පිරවීම සඳහාය.

එම නිසා මෙය කියවන-පරිභරණය කරන ඔබ මේ පොත්වල දැක්වෙන
උපදෙස් අනුශාසනා ක්‍රියාවන් කොට ගම් එක්ත විවේකයක් ලබන්නේ නම්, තවදුරටත්
උපධි විවේකයක් සඳහා ඉදිරිය බලන්නේ නම්, එයින් සඳහන් කරන්නට යෙදුණු
කලනයා සත්පුරුෂ මන්ඩලයේ අදහස් මල-එල ගැන්වුනා වන්නෙය.

එම බිම් දානමය කුසල බලයෙන් ගරු කටයුතු ආවයඡී-උපාධිකයන්
වහන්සේලාටත්, අත-හිත දුන් සියලු දෙනාටමත්, නමින් මිය පරලොව ගිය අම්මා,
අප්පච්චි ඇතුළු අනෙකුත් කුඩා මිත්‍රාන්දිත්වත් ලොච්-ලොච්තුරු සැප සැලසේවා!

හිතවත්-මැදහත්-අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝත් මේ පින් අනුමෝදන් වෙත්වා!
අනුමෝදන්ව සැකසෙත්වා!

ලක්දිව මුද්‍ර සමුහ බැබළේවා!

උඩ ඊරියගම බමමපිට හිමි
නිස්සරණ වනය,
මිහිරිගල,
11742
අද 1999 දෙසැ. 09 දා

අනුමානකයෙන්

මල් මිටක්

භාවනා ඥානය වඩා නිවනට රත්දොර විවර කරන මුරුම බමී ගුණට පෙළක් ගරු උඩ රටියගම බමමපිව ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් "මොක්පුර රත්දොර" නමින් සිංහල බසට පරිවර්තනය කරගෙන යන බව අසන්නට ලැබීමෙන් ඉතා සතුටට පත්වීම. එම පොත් පෙළෙහි දෙවෙනි ගුණටයට අනුමානකච්චය දැක්වීමට අවස්ථාව ලැබීම මා ජීවිතයේ ලද උතුම් භාග්‍යයකි.

විවිධ පත පොතින් සහ ගිණි පැවිදි කම්ප්‍යානාචාර්යවරුන් වෙතින් මා ලබාගත් දැනුම මෙම ගුණටය ආශ්‍රයෙන් වැඩිදියුණු කර ගැනීමට හැකිවෙනවාට කිසිදු සැකයක් නැත. එමෙන්ම බමී ඥානය සහ භාවනා ඥානය දියුණුකර ගන්නට වෙරදරන මා වැන්නන්ට මෙම පොත මහඟු දායාදයකි.

නිරතුරුව ඔවදුන් දෙමින් මෙම උතුම් කෘතියට මා දිරිමත් කළ පොල්ගස්ඹවිට දික්ගේන විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ අධිපති ගරු පූජ්‍ය මිහලාංචි විනිත ස්වාමීන් වහන්සේ, මා හට කමටහන් ලබාදුන් මුරුම ජාතික අගභක්‍යාද ස්වාමීන් වහන්සේ, උඩ රටියගම බමමපිව ස්වාමීන් වහන්සේ, දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ සහ ගාල්ලේ සංඝ සුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු මා සිත පැහැද සිලඵම ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ සමයයක් ප්‍රාර්ථනා සිසුලු සමෘද්ධිමත් වී ප්‍රාර්ථනීය උතුම් බෝධි ඥානයකින් අමා මහ නිවන් සුව ඵකාන්තයෙන් ලබන්නවා! ශ්‍රී පතම.

මෙම බඹී ග්‍රන්ථය මුද්‍රණයේදී වෙහෙස නොබලා ක්‍රියාකළ කමිලේ ඇඹුල්දෙණිය මඟහා ඇතුළු කායභී මණ්ඩලයටත්, මෙම සත් ක්‍රියාවට වෙහෙස වූ භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ සුපිත්වත් දායක මණ්ඩලයටත් තව තවත් බඹී ඥාන, භාවනා ඥාන මුද්‍රන්පත් වී පැතු උතුම් බෝධියෙන් ශාන්ති ලක්ෂණ අමෘත මහා නිව්වාණ බාතුව ඒකාන්තයෙන්ම සාක්ෂාත් වේවා!

මා ඇතුළු සොයුරු සොයුරියන්ට හොඳ නරක කියාදී සමාජය හඳුන්වාදී බඹීනුකුලව පිවත් විමට අපට මග පෙන්වූ, ඉඩම් හිමි වැවිලිකරු, දිවංගත මාගේ ආදරණීය පියාණන් වූ ඩී. සී. චනිගසේකර මැතිතුමාට මෙපින් බෙලෙන් පාති පාතිත් සුගති සමීපත් සිද්ධව භාන්ත අමාමග නිවන්සුව ලැබේවා! ශි ප්‍රාර්ථනා කිරීම මාගේ ඒකායන පරමාරී යයි. එසේම මාගේ සඳුදරණීය මැණියන් වහන්සේටත් සොයුරු සොයුරියන් ඇතුළු දු - දරුවන්ටත් මේ කුසලය හේතුකොට ගෙන සවකීය ප්‍රාචීනා ඉෂ්ට වී ආයුරාරෝග්‍ය සමීපත්ති ලැබීමට හේතු වාසනා වේවා!

එසේම අපගේ මුත්තණුවන් සහ මිත්තණියන් ඇතුළු මිය පරලොව හිය දැංකි මිත්‍රාදීන්ටත් අපරාමර නිවන් සුවයෙන් සැකසීමට හේතු වාසනා වේවායි පින් අනුමෝදන් කරමු.

මෙම මහතු බඹී ග්‍රන්ථය බෞද්ධ, අබෞද්ධ කාගේත් හස්ථසාර වස්තුවක් බවට පත්වේවා!

සමරා චනිගසේකර,
උරුගල වත්ත,
අකුරුස්ස.

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංරක්තය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. කී. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංග්‍රකත නිකායෙහි 4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවය.

අදාල ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා තැන්පම්, [ග්‍රන්ථ සංරක්තය/පිටු අංකය] වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා [වී. ම. 331] * [විසුඤ්චි මග්ග : 331 පිට]

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

පා.	-	පාරාජික පාලි	බු. ජ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	"
සං. නි.	-	සංගුණ නිකාය	"
ආං. නි.	-	ආංගුත්තර නිකාය	"
ධ. ප.	-	ධම්මසංගණී ප කරණය	"
ප.	-	පටිඛාන පාලි	"
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	ස. ගේ.
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	"
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	"
ධ. අ.	-	ධම්මසංගණී අටුවාව	"
විග. අ.	-	විගංග අටුවාව	"
ප.ප.අ.	-	පඤ්චාසකරණ අටුවාව	"
මහා වී. (සී.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	සී. අ.
මහා වී. (බු.)	-	විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	බු. අ.
අනු. වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු වීකා	බු. අ.
ආං. වී	-	ආං. නි. වීකාව	බු. අ.
මූල වී.	-	මූල වීකාව	බු. අ.
ම. වී.	-	ම. නි. වීකාව	බු. අ.
බු. ජ.	=	බුද්ධ ජගත්ති මුද්‍රණය	
ස. ගේ.	=	ගේවාවිතාරණ මුද්‍රණය	
සී. අ.	=	සිංහල අකුරු	
බු. අ.	=	ජට්ඨි සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය	

පටුන

පරිච්ඡේද ස්වභාවික වගන්තියෙන්	i
අනුමානකයෙන්	iv
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	vi
1. ධාතු කම්පාන කොටස	1
ධාතු කම්පානය (සංකෛප ක්‍රමය)	2
මහා භූත සතර	3
පහසු තැනින් පටන් ගන්න	4
ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න	12
ධාතූන් එක තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම	12
තද-රළ-බර-මොලොක්-සිහිද-සැහැල්ල	13
ඉරිතපටි සම්ප්‍රදාය මනසිකාර ක්‍රමය	19
තවම සමප්‍රදායික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්	19
පිළිපැයිය යුතු උපදෙස්	19
ඉන්ද්‍රිය පහ සමකිරීමේ ක්‍රම	26
බොජ්ජානංග හත සමවන ලෙසට පිළිපදින්න	30
ආලෝක ප්‍රභාව හා උපචාර සමාධි අවස්ථාව	31
වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්	34
පැහැදිලි රූප හය (=ප්‍රකාශ රූප 6)	41
රූප කලාප වෙන්කොට බලන්න	43
ද්‍රෝණ මතකා = ද්‍රෝණයක් පමණය	46
සතත සන්ද්‍රාදා = අතත සන්ද්‍රාදා බිඳීම	48
රූප ඝන තුන් ආකාරය	50
රූප ලෝකයෙහි ආරම්භය ඝන නැත	52
ධාතූකො පව්වවෙකබ්භි	54
ආත්ම ද්‍රෘෂ්ඨිය	56
ලෝක සාමන්ද්‍රාදා අතත ග්‍රහණය =ලෝක වොහාර අතත ග්‍රහණය	56

2. උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය	57
වණ්ණ=වර්ණය	61
ගණධ=ගඳ	61
රඝ=රසය	63
ඔජා=ඕජාව	64
පීචිතින්ද්‍රිය= රූප පීචිතින්ද්‍රිය	64
භාව රූප	65
චක්‍ර දුාර රූප 54	67
කේත දුාර රූප 54	68
ඝාත දුාර රූප 54	69
පීචිත දුාර රූප 54	70
කාය දුාර රූප 54	71
මනෝ දුාර රූප 54	72
මනෝ දුාරය යනු	73
ආනුපචාර	73
පීචිත නවක කලාප	74
මේ ඉන්ද්‍රියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය =රූපයන් පරිග්‍රහ ක්‍රම	74
චක්‍ර ප්‍රසාද ලක්ෂණ	75
කාය ප්‍රසාද ලක්ෂණ	75
චක්‍ර ප්‍රසාදය	76
කාය ප්‍රසාදය	77
කේත ප්‍රසාදය	78
ඝාත ප්‍රසාදය	78
පීචිත ප්‍රසාදය	79
කාය විභාගය	80
මනෝදුාර-භද්‍රය ව්‍යුහ	81
භාවනා ක්‍රමය	81
භවංග මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය	82
රූප 28 වග්ගේ (අටවිසි රූපයේ)	84
මහාභූත = මහා ධාතු (4)	84

ප්‍රකාශ රූප-පැහැදිලි රූප (5)	84
ගොවර රූප-ආරම්භණ රූප (5)	85
භාව රූප (2)	85
හඳුණ රූප (1)	85
පිච්ච රූප (1)	85
ආභාරජ රූප (1)	85
පරිවෙණු රූප	86
විකුණුකුණි රූප (2)	86
විකාර රූප (3)	87
ලෙඩණ රූප (4)	87
චිත්තජ රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	89
උතුර රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	90
ආභාරජ රූප භාවනා කරන ක්‍රමය	94
අකුණුකුණාර සමුදාය = ආභාරජ ඔප	102
අය මත භාවනා කිරීමේ, ආකාරයක්	104
කමමජ ඔප	104
චිත්තජ ඔප	105
උතුර ඔප	106
ආභාරජ ඔප	107
මෙතෙක් කී දැයෙහි සාරය	108

3. ධාතු කම්පාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය	111
තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොටසක හතර	112
වායෝ ධාතු අධික වායෝ කොටසක හය	113
කමමජ රූප කලාප නවය	115
චිත්තජ රූප කලාප අට	116
උතුර රූප කලාප හතර	119
ශබ්දය වර්ග තුන	120
ආභාරජ රූප කලාප දෙක	121
ලෙඩණ රූප හතර භාවනා කිරීම	122
රූපයන්ගේ උපපාද-වය ධර්මතාව	122

"රූප-රූප" යැයි බැලිය යුතු වේලාව	126
චිතාය වෙන (රූපන) සවිභාවය	127
රූප ධර්ම භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව...	128
අනුශාසනයක් ඉරිඟපට-සම්පජ්ඣා භාවනාව	128
ඉරිඟපට භාවනා වාරය	130
භාවනා ක්‍රමය	131
චිකාචාර්යයන්ගේ පැහැදිලි කිරීමක්	140
ලෞකික උපමාවකට අනුව	143
මෙලෙස භාවනා කළ යුතු තැන්	144
සමපජ්ඣා භතර	145
සාරථික සමපජ්ඣාය	146
සප්පාය සමපජ්ඣාය	146
ගොවර සමපජ්ඣාය	147
අසම්මෝභ සමපජ්ඣාය	147
භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන්	147
සිත තබාගත යුතු දේ	149

මොක්පුර රන්දොර

නිධාන ගාමිනි පටිපදා (සංකෂ්ප්තයෙහි)

ද්විතීය භාගය
රූප කම්සථාන

තමෝ තසං භගවතෝ අරහතෝ සමමා සමුද්ධාසං

ධාතු කම්සථාන කොටස

කාලත්‍රය සන්තාන දෙක යන මෙහි පිහිටා ඇති රූප-නාම, හේතු-ඵල
සංස්කාර ධර්මයන් පරිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මගින් පරිච්ඡේද වශයෙන්, කොටස් වශයෙන්,
දැන ගැනීම සඳහා උපචාර සමාධි, අජීණා සමාධි යන දෙයාකාර සමාධි වලින් එක
සමාධියක් තහවුරු කරගත යුතුය. නිධාන ගාමිනි පටිපදා (සංකෂ්ප්තයෙන්) යන
ගම් ග්‍රන්ථමාලාවෙහි "භමථ කර්මසථාන කොටස" නමින් සමාධි කොටස, විභව විඤ්ඤා
පරිච්ඡේදය ලියා හමාර විය. දැන් වනාහි දිවයින විශුද්ධි පරිච්ඡේදයෙහි අඩංගු රූප
ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය, (ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීමේ කොටස)
"රූප කම්සථාන කොටස," යන නමින් දිගට ලියා දක්වන්නෙමු.

ධාතු කම්භානාය (සංකේෂප ක්‍රමය)

සමට කොටසෙහි කම්භානා සම සතළිසක් ඇත්තේය. එය සමාධි කොටසයි. විපස්සනා කොටසෙහි වනාහි රූප කම්භානාය-නාම කම්භානාය යැයි දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. රූප පරිගහන=රූප පරිගහන කිරීම (=ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම), අරූප පරිගහන=නාම පරිගහන කිරීම (=ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම), යැයිද කියනු ලැබේ. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් බුදුරජාණන් වහන්සේ රූප කම්භානාය සම්බන්ධයෙන් දේශනා කිරීමේදී,

1. සංකම්පන ලෙස මහසීකාරය පැවැත්වීම වශයෙන්ද,
2. විඤාන ලෙස මහසීකාරය පැවැත්වීම වශයෙන්ද

වතුධාතුවච්චනා නම් වූ සතර මහා භූතයන්ට ආවේණික වූ ස්වභාව ලක්ෂණයන් ඤාණයෙන් පරිවේෂ්ඨ වශයෙන් ගැනීම සඳහා වන්නා වූ ධාතු කම්භානාය දෙයාකාරයකට දේශනා කළ හේක. [ධ. අ. 186]

මේ ක්‍රම දෙක තුළින් මේ ශ්‍රත්ථයෙහි ධාතු කම්භානාය සංකේෂප වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් දක්වා එය විඤාන වශයෙන් වඩන ආකාරය පසුව දිගට ලියා දක්වනු ඇත.

"පුන ව පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ඉමමෙව කායං යට්ඨානං යට්ඨානිකිතං ධාතුකො පච්චවෙකකඛි: 'අරථ ඉමසමිං කායෙ පධවී ධාතු, ආපො ධාතු, තෙජෝ ධාතු, වායො ධාතු'යි." [ම. නි. 1/138]

මහණෙනි, නැවත වරක් යෝගාවචර භික්ෂුවක් සිටින, පිහිටන, පවතින ආකාරයන් අනුව මේ රූපස්කන්ධයම "මේ ශරීරයේ පශ්චි ධාතු ඇත්තේය, ආපෝ ධාතු ඇත්තේය, තේජෝ ධාතු ඇත්තේය, වායෝ ධාතු ඇත්තේය" යැයි ධාතු ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක වෙන් වෙන්ව ප්‍රත්‍යවේෂණා කරයි. [ම. නි. පටිච්ඡේදය]

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාව වනාහි මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධාතු මහසීකාර කොටසෙහි එන්නා වූ ධාතු කම්භානාය ආරම්භය වන්නේය. යෝගාවචරයා විසින් මේ රූපස්කන්ධයෙහි ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට, ඤාණ නම් වූ අත

දමා, (ඤාණය ශෝච්චකොට) පඨවි ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු, නම් වූ සතර මහා භූතයන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ වෙත වෙනම ඤාණයෙන් දැන, දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉඳින් මෙලෙස පහසුවෙන් භාවනා කළ නොහැක්කේ නම්, දැක ගත නොහැක්කේ නම් මේ ශරීර ස්කන්ධයේ ඇට තුළට, නහර තුළට, මස් තුළට, සම තුළට ඤාණ නම් අත ඇතුළු කොට හිස මුදුනේ සිට පාදාත්තය දක්වා ඉහළ සිට පහළට පහත සඳහන් ලෙසට භාවනා කර බලන්න.

මහා භූත සතර

පඨවි ධාතුව

ගුණ පඨවි තුන් වර්ගය	ලක්ෂණ පඨවි තුන් වර්ගය
1. තද බව	4. මොළොක් බව
2. ගොරොසු බව	5. සීනිඳු බව
3. බර බව	6. සැහැල්ලු බව

ආපෝ ධාතුව

ආපෝ ධාතුව	තේජෝ ධාතුව
1. වැහිරෙන බව	1. උණුසුම් බව
2. පිඬු කරන බව	2. සිසිල් බව

වායෝ ධාතුව

1. දුරත සුලු බව
2. සොලවන බව

තද බව, ගොරොසු බව, බර බව, මොළොක් බව, සීනිඳු බව, සැහැල්ලු බව, වනාහි පඨවි ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයන්ය. ගලන, වැහිරෙන බව ආපෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයන්ය. උණුසුම්-සිසිල් බව තේජෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණයන්ය. දුරත බව වායෝ ධාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර, සොලවන බව වායෝ ධාතුවෙහි කෘත්‍යය වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන්ම නමා උපදවාගත් ආනාපාන වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් ගතවුරු කර ගන්න. කැමති නම් ඕදාන කසිත වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය තෙක් තහවුරු

කර ගන්න. අනතුරුව (පරීක්ෂකවරුන්ගේ, නිලධාරීන්ගේ අවස්ථාවලට මෙසේ සමාජික තහවුරු කර ගැනීමට අමතක නොකළ යුතු).

1. තද බව ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන තද සම්භාවය නිසා මුද්‍රණේ සිටි පාදකවලට දැක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම
2. ගොරෝසු සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන ගොරෝසු බව, -පෙ-
3. බර සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන බර බව, -පෙ-
4. මොළොක් සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන මොළොක් බව, -පෙ-
5. සිනිඳු සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන සිනිඳු බව, -පෙ-
6. සැහැල්ලු සම්භාවය ප්‍රකට වූ තැනකින් පටන්ගෙන සැහැල්ලු බව, -පෙ-
7. වැහිරෙන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන වැහිරෙන සුලු බව, -පෙ-
8. පිඩු කරන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන පිඩු කරන සුලු බව, -පෙ-
9. උණුසුම් සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන උණුසුම් බව, -පෙ-
10. සිසිල් සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සිසිල් බව, -පෙ-
11. දරන සුලු සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන දරන සුලු බව, -පෙ-
12. සොලවන සම්භාවය ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන සොලවන බව,

නිසා මුද්‍රණේ සිටි පාදකවලට දැක්වා මුළු ශරීරය පුරාම දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

මේ දොළොස් ආකාර බාහු සම්භාව ධර්මයන් අතරින් ඕනෑම සම්භාවයක් පිළිබඳව භාවනා වඩන කල්හි මුළු ශරීරයේම පැතිරෙන සේ භාවනා කරන්න. මුළු ශරීරයේ දිග, සරස සෑම තැනම මේ ධර්ම සම්භාවය දැකීම සේ භාවනා කරන්න. ප්‍රථමයෙන් තද බව මුළු ශරීරයේ පැතිර යන ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ඉතිරි ඒවාද භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් අසාර්ථක වී නම් සොලවන සම්භාවයෙන් පටන්ගෙන බලන්න. මෙම සොලවන සුලු සම්භාවය ඉතිරි සම්භාවයන් ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීමට බොහෝ සෙයින් උදව් කරයි.

පහසු තැනින් පටන් ගන්න

භාෂාවෙහි ව්‍යංජනාකර 33 "ක-ඛ" වශයෙන් පටන් ගන්නා බව සැබෑ නමුත් අකුරු ලියන්න පුරුදු කරන ප්‍රදරු ශිෂ්‍යයන්ට "ච" යන්න වැනි පහසු අකුරකින් ලියවීම

පටන් ගන්නා සේ වාගේ ධාතුලෙහි සොලවන ස්වභාවය දැන ගැනීම "ට" යන්න සේ පහසුය. බොහෝ යෝගීන්ට මේ පහසුව වන්නේය. එම නිසා කලින් විස්තර කළ ක්‍රමය සතුවුදායක ලෙස සම්පූර්ණ කළ නොහැක්කේ නම්, පහසු තැනකින් පටන්ගෙන දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න.

පින්වත් ඔබ හිස් කබල හරි මැදදෙහි භාවනා සිත පිහිටුවන්න. හුස්ම ඇතුළුව පිටතට යන විට එහි වැදෙන තල්ලු කරන ගතිය මත එම ස්ථානයට ක්‍රමයෙන් ගොමුකරවා මනසිකාරය පවත්වා බලන්න. හුස්ම ඇතුළුව ගන්නා වාරයක්, පිට කරන වාරයක් පාසා ඇඹරී තල්ලු කරන ස්වභාවයට ක්‍රමයෙන් ගොමු කරවමින් බලන්න. වාතය නොබලන්න. උපමාවක් ලෙස බත් පිඬක් හපන විට මුඛය තුළ තෙරපෙමින් ඇඹරෙන පවතින ස්වරූප ඇත්තා සේ ඇඹරී තල්ලු කරන ස්වභාවය දැක ගත් විට එම ඇඹරෙමින් තල්ලු කරන ස්වභාවයටම පමණක් භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස ගොමු කරවන්න.

මේ ආකාරයට ද සාර්ථක නොවන්නේ නම්, තමන් ලබාගෙන ඇත්තා වූ ආනාපාන වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය, (අවශ්‍ය නම් ඕදාන කසීණ වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය) නැවත පිහිටුවා ගන්න. සමාධි ශක්තිය සම්පූර්ණව ආ කළ සොලවන, තල්ලු කරන, ස්වභාවයට ඉහත සඳහන් ලෙසට නැවතත් මනසිකාරය යොදා බලන්න.

ආනාපාන වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය, නැතිනම් ඕදාන කසීණ වතුරී ධ්‍යාන සමාධිය යන මේ එකක් (මේ ග්‍රන්ථයෙහි ලියා දක්වා ඇති ක්‍රමය අනුව) පින්වත් ඔබගේ ඵ්පස්සනාවට පාදක මූලික ධ්‍යානය වන්නේය. එම සමාධිය බලවත් වන ලෙසට, සම්පූර්ණ වන ලෙසට, ආලෝක ප්‍රභාව ශක්තිමත් වන ලෙසට, තහවුරු කර ගන්න. භාවනා පර්යේෂණයක් පාසා දුෂ්කරතාවයක් පහළ වන වාරයක් වාරයක් පාසා අනුගමනය කළ යුතු උපදේශකයකි මේ.

සොලවමින් තල්ලු කරන ස්වභාවය හිස හරි මැදදේ ප්‍රකටව දැනගත් විට එම ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන්න. සොලවමින් තල්ලු කරන ස්වභාවය මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටී විට එම තල්ලු කරන ස්වභාවය බර්හද වඩාත් ප්‍රකට වනු ඇත. එලෙස ප්‍රකට වූ විට හිස මැදදෙහි සිට පිට දිසාව තෙක් ආලෝකයක් හෙමින් හෙමින් තල්ලු කරන ගතිය ප්‍රකටව දකින ලෙසට අනුගමනය කරමින් සදාභාවයෙන් නැවත, නැවත බලන්න. ඇට, නහර, මස්, සම්, අතර ක්‍රමයෙන් නම් වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් අනුව යමින් බලන්න. හිස පුරාම ඇඹරෙමින් තල්ලු කරන ගතිය ප්‍රකටව දකින විට බෙල්ල, උරහිස, උදරය, ආදී ශරීරය පුරාම ක්‍රමයෙන් යවමින් ඇට,

තහර, මස්, සම්, අතර ක්‍රමයෙන් නැමැති ඇඟිලි පොවමින් මනසිකාරය පවත්වන්න. සකල ඔරියයේ කේසාත්තයේ සිට පාදාත්තය දක්වා මෙම තල්ලු කරන සවිභාවය ප්‍රකටව දැකීම විට පින්වත් ඔබ ධාතු සවිභාවය දක්වා මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් ජයගන්වා වන්නේය. "ට" යන්න සම්පූර්ණ ලෙස ලිවීමෙහි පුහුණුව ලැබුවා වන්නේය. ඉදින් ආශ්වාස-ප්‍රශ්වාසයෙහි තල්ලු කරන සොලවන ගතියට සිත යොමු කරන්නේ නමුත් ප්‍රකටව හමු නොවන්නේ නම්, උදරයේ සිත පිහිටුවා මනසිකාරය පැවැත්වීමට කැමැත්ත ඇත්තේ නම්, උදරයේ පිම්බීම-හැකිලීම, තල්ලු කිරීමේ සවිභාවය ප්‍රකට නැතිව පටන්ගෙන මුළු ඔරියයේ තල්ලු කරන සවිභාවය දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු.

සොලවන තල්ලු කරන සවිභාව ධර්මය ඔරියය පුරාම සරසින් දිගින් දැක ගත් විට එම ක්‍රමයටම තද බවද ප්‍රකට නැතිව පටන්ගෙන, විශේෂයෙන් දත් දෙකක් ගැටෙන තැනකින් පටන්ගෙන තද සවිභාව ධර්මය සරසින් දිගින් සකල ඔරියය පුරාම දැක ගන්නා ලෙසට දිගටම, මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකටව ආ විට තල්ලු කරන ගතිය, තද ගතිය, යන දෙක බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. ඉරිඟපට සතරෙහිම නැවීම-දිගහැරීම ආදී තම ඔරියයේ සියළුම ක්‍රියාවන්හි මේ තල්ලු කරන බව, තද බව දැකීම තෙක් භාවනා කරන්න.

තල්ලු කරන බව, තද බව යන දෙක පිළිබඳව නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් ගොරොසු බව, රළු බව කියන සවිභාවයන් ක්‍රමයෙන් හඳුන්වා ගැනීම, ඔරියය වැලි වලින් අතුල්ලන්නා සේ ගොරොසු බව දැක ගත හැකි වන්නේය. නොදැකින්නේ නම් ගොරොසු බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන ගොරොසු බව දැක ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. පිටි අත්ල වස්ත්‍රයක අතුල්ලා බලන්න. ඉහළ ක්‍රමයෙන් දිවෙත් පිරිමැද බලන්න. ගොරොසු බව ප්‍රකටව දැක ගත හැක්කේය. මෙලෙස ප්‍රකට ස්ථානයකින් පටන්ගෙන සකල ඔරියයේම ගොරොසු බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. හරියත්තේ නැති නම් ගොරොසු බව ප්‍රකට තැනම තල්ලු කරන ගතිය, තද ගතිය, හා ගොරොසු ගතිය, යන මේ තුනම එකට යෙදී ඇති සැටි දැක ගැනීමට මනසිකාරය පවත්වන්න. වළ අලියකු, හීලෑ අලියකු යොදා වගි කරගෙන අල්ලා ගන්නා සේ ප්‍රකට නැති ධාතූන් දැක ගැනීම සඳහා ප්‍රකට ධාතූන් සමග එකකොට සමච්ඡායොදා මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීම කරන්නේය. මෙලෙස මනසිකාරයේ යෙදීම සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක නොවන විට තමා වඩාගෙන ඇත්තා වූ ධ්‍යාන සමාධිය නැවත වරක් තහවුරු කර ගැනීම අවශ්‍ය කරන්නේය.

සමාධිය ඇත්තා වූ පුද්ගලයා තපවාකාරය දැන ගන්නේය. දැක ගන්නේය.

[අං. නි. පරිච්ඡේදයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මෙසේ දේශනා කොට ඇති බැවින් සමාධියේ ශක්තිය සම්පූර්ණ වනු පිණිස නැවත වරක් තහවුරුකර ගත යුතුව ඇත. සමාධියේ බලය ශක්තිමත් වූ විට තඡල කිරීම, තද ගතිය, ගොරොසු බව යන ස්වභාවයන් නැවතත් වරක් භාවනා කරන්න. සාර්ථක වූ විට බර ස්වභාවය, (ඉරිරයෙහි බර බව) ප්‍රකට තැනකින් පටන්ගෙන මුළු ඉරිරයේ දිගින් සරසින් දැක ගන්නා ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න. ප්‍රකට නොමැති විටකදී වාහිවී සිටින බිමට සවිටමී වලින් ටිකක් තද කොට තෙරපා බලන්න. කලවා මත තබාගෙන සිටින අත ටිකක් තෙරපා බලන්න. සාර්ථක විය හැක්කේය. මේතාක් සාර්ථක වූ තඡල කරන ගතිය, තදගතිය, ගොරොසු ගතිය, බර ගතිය යන මේවා මත බොහෝ වාර ගණනක් මනසිකාරය පවත්වන්න. එක වරකට එක ධාතු ස්වභාවයක් මත මෙහිදී මනසිකාරය පවත්වන්නේ නමුත් අතිකුත් සියළු ධාතූන් ද සහිතව එකට, ක්‍රමයෙන් තුළින් දකින විට වඩාත් පැහැදිලි වන්නේය.

අනතුරුව ආධාරක භාවය මත මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. ආධාරක භාවය යනු: අඛලන් වූ ඇල වූ ඇද වැටීමට යන ගෙයක් මුක්කුවක් යැයි කියනු ලබන ආධාරකයකින් ආධාර කළවිට ඇද නොවැටී දිගට පවතින්නේ යම් සේද, එසේම මේ ඉරිර කුඩුවද යන අවස්ථාවේ එම යන ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා, සිටින අවස්ථාවේ එම සිටින ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇදගෙන නොවැටීම සඳහා, හිඳින අවස්ථාවේ එම හිඳින ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා, ගොවිත අවස්ථාවේ එම ගොවිත ඉරිරයවිට පැවැත්වීම සඳහා ඇද නොවැටීම සඳහා ආධාර කරන, දරා සිටින ස්වභාවයක් වන්නේය. මෙම ආධාර කරන ස්වභාවය තද බව සමග එකට මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් වඩාත් ප්‍රකටවත් පැහැදිලිවත් අවබෝධ කළ හැකි වන්නේය. ඉදින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම් ඉරිරය මදක් සොලවා බලන්න. ඇද ගොවන ලෙසට ආධාර කරන, ඉරිරයවිට පාලනය කරන, දිගට පවත්වන ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් ගසුකර ගන්නා ලෙසටම බලන්න. සාර්ථක විය හැකිය. සාර්ථක වූ විට මුළු ඉරිරයම දිග, සරය, පැතිරයන ලෙසට තව දුරටත් මනසිකාරය පවත්වන්න, තද බව හා සම්පව මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඉරිර කුඩුව පවත්වන්නා වූ පිහිටුවන්නා වූ ඉරිරයපර්ව

අනුව නොවැරී ඇද නොවී යනු පිණිස මුක්කුවක් ගැසූ කළු සෘජුවන ලෙස පාලනය කරන ආධාර සහභාගය වඩාත් පහසුවෙන් ඉක්මනින් අවබෝධ කළ හැකි බැවින් තද බව, ගොරෝසු බව, බර බව, යන ගරු පයිවී බාතුව අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පසු ආධාර කරන සහභාගය ඇති වාගේ බාතුව අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු යැයි දක්වා ඇත. පහසු තැනින් පටන්ගෙන ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දුෂ්කර තැන තෙක් ගමන් කරන සහභාගයයි.

සාර්ථකත්වයට පත්වූ විට තල්ලු කිරීම, තදබව, ගොරෝසු බව, බර බව, ආධාර කරන බව, යන මේ බවේ සහභාග පහ වාගේ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. සමාධි යනම් වූ උතුම් උරගල මත කුණාස නම් වූ හෙල්ලය වඩ වඩාත් තියුණුවන සේ අතුල්ලන්නා සේය. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට මෘදු බවට මනසිකාරය ගොමු කරවන්න. යටිතොල දිවෙන් මෘදුලෙස ස්පර්ශ කොට මෘදු බව අරමුණු කරමින් බලන්න. මෘදු මොළකැටි බව දැක ගත හැකි වන්නේය. මේ මෘදු බව මත භාවනා සිත සමාධිමත්ව පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කළු ශරීරය පුරාම, කේසාන්තය සිට පාදාන්තය දක්වාම මෘදු සහභාගය දැක ගන්නා ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. දොළොස් මෙන්ද, සියක් වරක් පෙළු කපු පුළුන් තැටියක් සේද ශරීරය පුරාම මෘදු බව දැක ගන්නා අයුරින් මනසිකාරය පවත්වන්න.

මෘදු බව සතුටුදායක ලෙස දැක ගත් විට සිනිඳු බවට මනසිකාරය ගොමු කරවන්න. ඉහත සඳහන් ලෙසට මෘදු මොළකැටි බව බලන අතර වාරයේ යටිතොලෙහි කෙළු තැවරෙන ලෙසට දිවෙන් පිරිමැද, තොලින් තොල හෙමිහිට මෘදුලෙස පිරිමැද බලන්න. සිනිඳු බව දැනගත හැකිවනු ඇත. මෙම සිනිඳු බව නම් වූ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්ත ලෙස සමීප ලෙස පිහිටුවන්න. ප්‍රකට වූ කළු මුළු ශරීරය පුරා දිගින් සරසින් පැතිර යන ලෙස දිගට මෙනෙහි කරන්න. ශරීරය පුරාම තෙල් තවරා පිරිමදින විට පැනෙන සිනිඳු බව නම් වූ සහභාගය දැනෙන්නේ යම්සේද එසේ දැකගනිත්වා!

මෙසේ දැනගත් විට සැහැල්ලු බව නම් වූ බවේ සහභාගය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. සැහැල්ලු බව සමග සිනිඳු බව මතද නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් සැහැල්ලු බවද පිත්වත් ඔබගේ කුණාසයෙහි ප්‍රකටව එනු ඇත. ඉදින් එසේ ප්‍රකට නොවී නම්, දෘශ්‍යමය මත අතක් තැන්පත් කොට ඉතා සැහැල්ලුවෙන් එක ඇඟිල්ලක් සොලවන්න. සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විය හැකිය. ඉදින් ප්‍රකට නොවන්නේ නම්, බර බව මත නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. ශරීරය පුරාම බර බව ප්‍රකටව දැනගත්

විට ඉහත සඳහන් ලෙස දණහිස මත තැන්පත් කළ අතෙහි ඇඟිල්ලක් නැවත සෙමින් සොලවා බලන්න. සැහැල්ලු බව සාවධානව බලමින් භාවනා කරන්න. ශුවතේ පා වෙත පුළුන් රොදුක් හේ සැහැල්ලු බව ප්‍රකටව දැනගත හැක්කේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු ස්වභාවය වනාහි පරිච්ඡිද්ධ බාහුවය. දරන, සැලෙන බව වනාහි වාගේ ධාතුමය. යනාදී ලෙසට ධාතු දෙකක් පරිග්‍රහ කොට ගමාර විය. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් එයම පරිග්‍රහ කරන්න. සතුටුදායක තත්වයට පත්වූ විට තේපෝ ධාතු හමී වූ උණුසුම් ස්වභාවය මත දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. එම අතල මත දකුණු අතල තැන්පත් කළ විට දකුණු පිටි අතල මත උණුසුම් බව දැනගත හැක්කේය. එම උණුසුම් බව අරමුණුකොට භාවනා කරන්න. ශරීරයේ උණුසුම ප්‍රකට වූ විට මොන ක්‍රමයට මුත් පහසුවෙන් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. එලෙස උණුසුම් බව මත සාවධානව පහසුවෙන් මනසිකාරය පවත්වද්දී, උණුසුම ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වූ විට ශරීරය පුරාම දිගින් සරසින් දැකගත හැකිවන පරිදි ඇට, හඟර, මස්, සම්, අදිය දක්වා ක්‍රමයෙන් හමී වූ ඇඟිල්ල යොදවමින් උණුසුම් බව ප්‍රකටව පෙනෙන ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න.

සාර්ථක වූ විට එම ස්වභාවයන් සියල්ලම මත එකට මනසිකාරය පවත්වන්න. සියල්ල ප්‍රකට වූ විට ඕනෑම ක්‍රමයකට මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය. සිසිලය ප්‍රකට තැනක් සෙවීමට පහසු නැති විට, ආශවාස කරන අවස්ථාවේදී, නාසිකාග්‍රයේ සිසිල් බව දැන ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිසිල් බව අරමුණු කරමින් භාවනා කරන්න. ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ප්‍රකටව ආ කළ, සකල ශරීරය දිගින්, සරසින් දැක ගන්නා ලෙසට සිසිල මත සිත යොදා මනසිකාරය පවත්වන්න.

සිසිලය කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා දැනගත් විට, තේපෝ ධාතුව භාවනාවෙන් දැක ගැනීම සම්පූර්ණ වූනා වන්නේය. තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, දරන, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාව බමී හඳුනා ගැනීම සම්පූර්ණය.

මේ දහයක් වූ ස්වභාව බමී මත නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කළ විට, පිඬු කිරීම කරන්නා වූ ආපෝ ධාතුවෙහි ආබන්ධන ලක්ෂණය පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට විය හැක්කේය. මෙසේ උත්සාහ කළත් එම පිඬුකරන බව ප්‍රකට නොවන්නේනම් දරණ බව, තද බව, යන ස්වභාවයන් දැකීමෙන් එවා මත පමණක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. පිඬුකරන බව ප්‍රකට වනු ඇත. පිඬු කරන බව යන්න සකල ශරීරය රැහැනකින් වෙලා දැමුවා හේ හිරකර බැඳ

තැබුවා සේ වූ ස්වභාවයයි. මේ පිඬු කරන බව ප්‍රකට ලෙස සදාභාසයට හමුවන විට, වැඟිරෙන බව ප්‍රකට තැනකින් පටන් ගෙන වැඟිරෙන බව දැක ගන්නා ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්න. නොවැටගෙනේ නම්, දත්මුල් පෙදෙසේ තැනක කෙළ වැඟිරෙමින්, ගලමින් පවතින ස්වභාවය දැක ගෙන සකල ශරීරය දිග, සරස, පැතිර දැක ගන්නා ලෙසට එ මත මනසිකාරය පවත්වන්න. දෙතිස් කොට්ඨාසයන් දක්‍ෂ ලෙස භාවනා කළ පින්වත් ඔබට ආපේ ධාතුව ප්‍රධාන ආපේ කොට්ඨාසයන් දොළොස්ද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිවන්නේය. කෙළ මෙන් වැඟිරෙන ආපේ ධාතුව ප්‍රධාන කොට්ඨාස එකක් මත සම්පව මනසිකාරය පැවැත්වීම පහසු වෙනු ඇත. වැඟිරෙන ධර්ම සරෝප සකල ශරීරයේ දිග-සරස, උඩ-යට, ඉදිරියට-පිටුපසට ගලන බව වටහා ගත් විට ආපේ ධාතුව ලක්‍ෂණ දෙක අනුව භාවනා කිරීමද සම්පූර්ණ වුනා වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි තල්ලු කිරීම, තද, රළු, බර, දරණ, මෘදු, සිතිද, සැහැල්ලු, උණුසුම්, සිසිල්, පිඬු කරන බව, ගලන-වැඟිරෙන බව යන මේ අනුපිළිවෙලටම දොළොස් ආකාර ධාතුව ස්වභාවයන් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වමින් කුමන ධර්ම ස්වභාවයකට වුවද මනසිකාරය ගොමු කළ පමණින් කේසාන්තයේ සිට පාදාන්තය දක්වා ම, ප්‍රකටව දැක ගත හැකි වන සේ උත්සාහ කරන්න. අතතුරුව ප්‍රබල ලෙස දැක ගැනීමට හැකිවන සේ දිගට උත්සාහ කරන්න. මෙලෙස උත්සාහ කරන විට දොළොස් ආකාර වූ ධාතුව ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, දොළොස් ආකාරයම එක් වරක් සම්පූර්ණයෙන් එක් විනාසිතයක් තුළ ද පසුව මේ ආකාරයටම විනාසිතයකදී දෙවරක්, තුන්වරක්, මනසිකාරය කළහැකි වනසේ උත්සාහ කරන්න. ඉහත සඳහන් ලෙස අහන්ත කොට සාර්ථක වූ විට "ට" යන්න හුරු වුණා හා සමානය. එවිට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට අනුව යමින් නැවත වරක් යමින් මනසිකාරය පවත්වන්න. (තද, රළු, බර, මොළොස්, සිතිද, සැහැල්ලු බව, වැඟිරෙන-පිඬු කරන බව, උණුසුම්-සිසිල් බව, දරන හා තල්ලු කරන බව යන දේශනා ක්‍රමයටම අනුව නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න.) "ට" යන්න හුරු වූ විට "ක-බ" යනාදී අනුපිළිවෙලට නැවත හුරු කරන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්නේ, දේශනා අනුපිළිවෙලට මනසිකාරය පැවැත්වීම අතින් දක්‍ෂ වූ විට

"තං තං අනතරානුකාරිනා සදාණහරෙවන විනිබභුජජීරවා විනිබභුජජීරවා"
[වි. ම. 261]

එම ඇට, නතර, මස්, සම්, අතරට සදාභාසය නම් වූ අත ඇතුළු කොට සතර මහා භූතයන්ට ආවේනික ස්වභාව ලක්‍ෂණයන් එකින් එක සදාභාසයෙන් වෙන්කොට, විභාග

කොට මනසිකාරය පැවැත්වීමේ කටයුත්ත සාර්ථක වුවා විය. නමුත් ගමන කෙළවර නොවීය, මෙලෙස ධාතු ස්වභාවයන්ගේ මනසිකාර පැවැත්වීම පමණකින් රූප කලාප දැකගත හැකි, හමුකරගත හැකි, යොගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය. නොදැකින හමුනොවුන යෝගාවචර පුද්ගලයන්ද සිටිය හැක්කේය.

රූප කලාපයන් දැක හමුකර නොගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා "සකලමෙව් අත්තනො රූපකායං ආවජෙජ්ජවා" (වි. ම. 261) තමාගේ රූප කය සම්පූර්ණයෙන් කදාණයෙන් අවලෝකනය කොට භාවනා කළ යුතු යැයි විඤ්ඤි මාග්ගයෙහි පෙන්වා දී ඇති පරිදි තම ශරීරය සමස්තයක් ලෙස සිතීන් බලා තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, වැගිරෙන, පිඩු කරන, උණුසුම්, සීසිල්, දරන, සැලෙන යන දොළොස් ආකාර ධාතු ස්වභාවයන් මත මනසිකාරය පවත්වන්න. මුළු ශරීරයම සමස්තයක් ලෙස ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි වන ලෙසට පුහුණු කරන්න. මෙලෙස සමස්තයක් ලෙස භාවනා කරන බොහෝ යෝගීන්ට හිසෙන් පටන්ගෙන විභාග කරමින් මුළු කය පුරා පැතිරෙන සේ මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී ටික කලකදීම හිසෙහි සම්පූර්ණයෙන් බර ගතිය, තද ගතිය, මතුපි නොදැරිය හැකි තත්වයටද පත්විය හැක්කේය. එම නිසා කරෙන් පටන්ගෙන හිසට පහළ කොටස අනුව ධාතු ස්වභාව දොළොස් ආකාරයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමෙහි හැකිතාව ලැබූ පසු ධාතු ස්වභාවය පමණක්ම අරමුණු කරන්න. ශරීරය අරමුණු නොකළ යුතු, ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් සපිටි ලෙස කදාණයෙන් දැකගත හැකි වූ විට සියල්ලම එකම කදාණයට පැහැදිලි වූ විට තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, බව බලමින් පස්වී ධාතුව යැයිද, වැගිරෙන-පිඩුකරන බව බලමින් ආපේ ධාතුව යැයිද, උණුසුම-සීසිල බලමින් තේපේ ධාතුව යැයිද, දරන-සැලෙන බව බලමින් වාගේ ධාතුව යැයිද වෙන් වෙන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන්න.

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිද, සැහැල්ලු, බව නොදැක පස්වී, ධාතුව යැයි වැගිරෙන, පිඩු කරන බව නොදැක ආපේ ධාතුව යැයිද, උණුසුම්, සීසිල් බව නොදැක තේපේ ධාතුව යැයිද, දරන, සැලෙන බව නොදැක වාගේ ධාතුව යැයිද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. ගිරවුන් සේ කියමින් භාවනා නොකිරීමට ප්‍රවේශම් විය යුතුය. මේ ධාතු ස්වභාවයන් නොදැක්කේ නම්, දැක ගනු පිණිස ප්‍රථමයෙන් අභ්‍යන්ත කරන්න. ස්වභාවයෙන් එකින් එක කදාණයෙන් ඉතාමත් ප්‍රකටව, පැහැදිලිව, "අතට ගත් තෙල්ලි ගෙඩියක් සේ" වෙන් වෙන්ව විඤ්ඤව කදාණයෙන් දැක ගත් අවස්ථාවෙහි පස්වී ධාතු,

ආපේ ධාතු , තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි සිගවර, දුගස්වර, ලෙස වාරයක් මනසිකාරය පවත්වන්න. සතර මහා භූත අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව තැන්පත් කරන්න. සමාධිග තහවුරු කර ගන්න.

සැලකිය යුතු කරුණු

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිතිදු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරන, උණුසුම්, සිසිල් බව, දුර්වල, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස එකින් එක ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, පස්වී ධාතු, ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, ස්වභාව බව එකක්ම, ධාතු කොට්ඨාශ එකක්ම, පමණක් අභිමිතව දින ගණන් මාස ගණන් දිගට මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු. මනසිකාරය පවත්වන ධාතු කොට්ඨාශය අධික භාවයට යා යුතු නැත. ධාතු අධික භාවයට පත් වූ විට විශේෂයෙන් තද බව සැලෙන බව උෂ්ණ බව ආදිය අධික වූ විට තමාටම නොදැරිය හැකි තරවයට පත්විය හැක්කේය. එලෙසටම, තද බව, බර බව, පිඬු කරන බව යන මේවා අධික වූ විට නොදැරිය හැකි තරවයට පත්විය හැකි නිසා පරිභෝගයක් පාසා මේ අධික වූ ධාතූන් කරදර ගෙන දිය හැක්කේය. සමාධිග ලැබිය නොහැක්කේය. මේ නිසා ධාතූන් එකක් මත දින ගණන් මාස ගණන් අභිමිතව මනසිකාර නොපැවැත්විය යුතුය. මහා භූත සතරම සමවනගේ සමබර කොට මනසිකාරය පවත්වන්න.

(ආ) ධාතූන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම

"රූපනඤ්චරට සිතාදි විරොධි පච්චය සන්තිපාතෙ විසදිසුප්පති"

[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප බවේයේ රූපන ලක්ෂණය (වෙනස් වන ලක්ෂණය) ඇත්තාණය. මෙලෙස රූපනා ස්වභාව ලක්ෂණය (වෙනස් වන ස්වභාවය) යනු සිසිල උණුසුම ආදී ප්‍රති විරුද්ධ බවේයන් නිසා මුලින්, මුලින් ඇති රූප සත්තතිය හා අසමානව අලුත්, අලුත් රූප සත්තති පහළ වීම් ලක්ෂණ යයි. [මහා වී. පරිච්ඡේදයයි]

ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි සියවර, දහස්වර, ලක්ෂ වාරයක් මනසිකාරය පවත්වන්න. සතර මහා භූත අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව තැන්පත් කරන්න. සමාධිය තහවුරු කර ගන්න.

සැලකිය යුතු කරුණු

(අ) ධාතු සමවන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන්න

තද, රළු, බර, මොළොක්, සිහිදු, සැහැල්ලු, වැඟිරෙන, පිඬු කරන, උණුසුම්, සිසිල් බව, දුරන, සැලෙන බව යන ධාතු ස්වභාවයන් දොළොස් එකින් එක ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වන ලෙස මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, පස්වී ධාතු, ආපේ ධාතු, තේපේ ධාතු, වාගේ ධාතු යැයි මනසිකාරය පවත්වන අවස්ථාවෙහි වේවා, ස්වභාව ධර්ම එකක්ම, ධාතු කොට්ඨාස එකක්ම, පමණක් අසීමිතව දින ගණන් මාස ගණන් දිගට මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු. මනසිකාරය පවත්වන ධාතු කොට්ඨාසය අධික භාවයට යා යුතු නැත. ධාතු අධික භාවයට පත් වූ විට විශේෂයෙන් තද බව සැලෙන බව උෂ්ණ බව ආදිය අධික වූ විට තමාටම නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැක්කේය. එලෙසටම, තද බව, බර බව, පිඬු කරන බව යන මේවා අධික වූ විට නොදැරිය හැකි තත්වයට පත්විය හැකි නිසා පශ්චාත්තාපය මේ අධික වූ ධාතූන් කරදර ගෙන දිය හැක්කේය. සමාධිය ලැබිය නොහැක්කේය. මේ නිසා ධාතූන් එකක් මත දින ගණන් මාස ගණන් අසීමිතව මනසිකාර නොපැවැත්විය යුතුය. මහා භූත සතරම සමවනගේ සමබර කොට මනසිකාරය පවත්වන්න.

(ආ) ධාතූන් එක් තැනකින් තව තැනකට මාරු වීම

“රූපනඤ්චනට සිතාදි විරොධි පච්චය සනතිපාතෙ විසදිසුප්පනති”
[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප ධර්මයේ රූපන ලක්ෂණය (වෙනස් වන ලක්ෂණය) ඇත්තාභූතය. මෙලෙස රූපනා ස්වභාව ලක්ෂණය (වෙනස් වන ස්වභාවය) යනු සිසිල උණුසුම ආදී ප්‍රති විරුද්ධ ධර්මයන් නිසා මුලින්, මුලින් ඇති රූප සන්නතිය හා අසමානව අලුත්, අලුත් රූප සන්නතිය පහළ වීම ලක්ෂණය යයි. [මහා වී. පටිච්චනගති]

පරමාර්ථ ධර්ම වනාහි පහළ වූ ස්ථානයේම අභාවයට යෑම ද ධර්මතාවයක් වන්නේය. එක තැනකින් තව තැනකට ස්ථාන මාරු කරන ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. මේ නිසා හිස තුළින් පටිත්තයෙන් තල්ලු කරන සභාව මහ මහසීකාරය පැවැත්වීම ආරම්භ කරන්නේ මුත් හෙමින් හෙමින් පාදය දක්වා එහි බැස යාම පිළිගත නොහැකිය. ඔරිය දිග, සරස තල්ලු කරන ධර්ම ස්වරූප ප්‍රකටව ඇත්තේය. මෙහිලා එම තල්ලු කරන ධර්ම සභාවය යෑම තැනම, ඔරියේ දිග, සරස දැක ගන්නා ලෙසට ඤාණයෙන් පරිඤ්ඤා කරමින් මහසීකාරය පවත්වනවා පමණකි. අනෙකුත් මෙවන් ධාතු සභාවයන් මතද මෙලෙසටම මහසීකාරය පවත්වන්න. මහා භූත සතර වනාහි ඔරිය ඤාණධර්මය යෑම තැනකම, යෑම ඔරිය අංගයකම සම්පූර්ණයෙන් දිග සරස ප්‍රකටව පිහිටා ඇත්තේය. මෙතු ධර්මයන්ගේ උපකාරක ශක්තිය පවතින තාක් එල රූප ධර්මයේ අතරක් නැතිව පහළ වන්නාහුමය. කලින් පහළ වූ රූප සත්තනි හා පසු පසු පහළ වන්නා වූ රූප සත්තනි යන ලෙසට සත්තනි වශයෙන් නම් වෙනස්වීම පෙනෙන්නේය. ඇතිවෙමින්, නැතිවෙමින් යන සත්තනියක් වශයෙන් නම් සමාන වන්නේය. මේ නිසා රූප ධර්ම එක් තැනකින් තවත් තැනකට මාරු වෙන බව ධර්මතාවයක් නොවන්නේය. මෙතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා අලුත් අලුත් ස්ථාන වල අලුත් අලුත් රූප ධර්මයේ නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහුය. මේ නිසා ධාතු සභාවයන්ද එක තැනකින් තව තැනකට යැවීම පිණිස මාරු කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිත තබා ගත යුතු.

(ඇ) තද-රළු-බර-මොළොක්-සිනිඳු-සැහැල්ලු

සුත්‍රාන්ත පාලියෙහි සාමාන්‍යයෙන් පවති ධාතුව
 කකබලං = තද බව, බරිගං = රළු බව [ම. නි. 2/142]

යන මේ දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේය. විශුද්ධි මාර්ගයෙහිද ධාතු කම්ප්‍යාන සංකේප මහසීකාර ක්‍රමය යටතේ "වද්ධ භාවො වා බර භාවොවා" (ච. ම. 261) යි තද බව, රළු බව, යන දෙක පමණක් පෙන්වා ඇත. මේ පොතෙහි වනාහි ධර්ම සංගණි පාලිය අනුගමනය කරමින් පවති ධාතුව සම්බන්ධයෙන් ආකාර ගණකට අනුව මහසීකාරය පැවැත්වීම විස්තර කෙරේ. ධර්ම සංගණි පාලියෙහි මෙලෙස දැක්වේ.

"කකබලං-බුද්ධං-සණ්ඨං-චරුසං (සුඛ සමච්ඡං-දුකඛ සමච්ඡං)-ගරුකං-ලසුකං
 [බ. ප. 304]

කකඛලනි වඳුං, මුදුකනි අවඳුං, සණහනි මටටං, ඵරුකනි ඩරං, සුඛ සමඵසනනි සුඛ වේදනා පචචයං ඉටධඵොටධඛං, දුකඛසමඵසනනි දුකඛ වේදනා පචචයං අනිට්ඨ ඵොටධඛං, ගරුකනි භාරීයං, ලහුකනි අභාරීයං සලලහුකනි අතොටා. ඵඵඵව "කකඛලං මුදුකං සණහං ඵරුකං ගරුකං ලහුකනි පදෙති පධඵ්ඛාතු ඵච භාජිතා". [ධ. අ. 286]

- 1. කකඛල = තද බව
- 2. ඵරුක = රළු බව
- 3. ගරුක = බර බව
- 4. මුදුක = මොළොක් බව
- 5. සණහ = සීනිදු බව
- 6. ලහුක = සැහැල්ලු බව

මෙලෙස පඨවී ධාතුචෙති, ධාතු සඵභාව භග්ග (6) වන්නේය. සුඛ වේදනා දෙන පඨවී ධාතු, තේජෝ ධාතු, වාගේ ධාතූන්ට සුඛ සමඵස ඤැයීද, දුකඛ වේදනා දීමට සමත් පඨවී ධාතු, තේජෝ ධාතු, වාගේ ධාතූන්ට දුකඛ සමඵස ඤැයීද කියනු ලැබේ. එම නිසා සුඛ-දුකඛ සමඵස ඤන මේවා මේ ධාතු තුනෙන් සවාධීන හෝ වෙන් වෙන් වූ සඵභාව ලක්ෂණ නොවන්නේය. ධම්ම සංගණී පාලියෙහි ඵොට්ඨඛ ධාතුව කොටස් කීරීම වශයෙන් දේශනා කරන තැන තද, රළු, බර, මොළොක්, සීනිදු, සැහැල්ලු ඤන ධාතු සඵභාව භග (6) දේශනා කොට ඇතත් එම සඵභාව ධර්මයන් පඨවී ධාතුවට පමණක් සම්බන්ධ කොටස් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව ඉහත දැක්වූ අභ්වකාලිනී අට්ඨ කථාවෙහි පැහැදිලි කර දෙන ලදී.

සුත්රානත දේශනාවෙහි පඨවී ධාතු මත මහසීකාරය පැවැත්වීම සමබන්ධව තද, රළු බව ඤන සඵභාව දෙක පමණක් දේශනා කොට ඇතත් මෙම පොතෙහි ධම්ම සංගණී පාලිය අනුගමනය කරමින් භග ආකාරයට විස්තර කරන්නේ සහේතුකවය. යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉහත සදහන් ධාතු සඵභාව භග, නැතිනම් ධාතු කම්ප්ඵතය භාවනා කරන විට සමහර විට මෙම ධාතූන් අධික භාවයට පත්විය හැකිය. මෙම ධාතු අධික භාවයට පත්වීම නිසා සමහර යෝගීන්ට සමාධික කැඩී ගොස් ධාතු මහසීකාරය කෙරෙහි අරොධර්ශට මත් විය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තද බව, බර බව, පීඩුකරන බව ඉතා අධිකව පැමිණී කළ මුළු හිසම පීඩිතව තදවී, බරවී යා හැක්කේය. දැරිය නොහැකි

විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවන්හි බාහු සමවන ලෙස විරුද්ධ බිම් සටහනවලට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන්, තරවය පාලනය කළ යුතුය. සමබර කළ යුතුය.

1. තද බව අධික වීට මොළොක් බවට, මොළොක් බව අධික වීට තද බවට, ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම මගින් බාහු සමවන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය, එලෙසටම.
2. රළු බව අධික වූ වීට සිහිඳු බවටද, සිහිඳු බව අධික වූ වීට රළු බවට ද - පෙ-
3. බර බව අධික වූ වීට සැහැල්ලු බවටද, සැහැල්ලු බව අධික වූ වීට බර බවට ද-පෙ-
4. වැඟිරෙන බව අධික වූ වීට පිඩු කරන බවටද, පිඩුකරන බව අධික වූ වීට වැඟිරෙන බවට ද -පෙ-
5. උණුසුම් බව අධික වූ වීට සිසිල් බවටද, සිසිල් බව අධික වූ වීට උණුසුම් බවට ද -පෙ-
6. දරන බව අධිකව පැමිණී වීට තල්ලු කරන බවටද, තල්ලු කරන බව අධික වූ වීට දරන බවටද ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් බාහු සම කළ යුතුය.

මෙලෙස උෂ්ණතා ඇති වූ වීට විසඳුමක් සඳහා මෙම පොතෙහි පස්වී බාහුන්හි සටහන බිම් හයක් (6) වශයෙන් විස්තර කොට ඇත. සමහර වීට තද, රළු, බර බව ඉතා ප්‍රකට විය හැකිය. දැරිය නොහැකි බවට පත්විය හැකිය. එම අවස්ථාවන්හි මොළොක්, සිහිඳු සැහැල්ලු බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ යුතුය. බාහුන් සමවන ලෙසට භාවනා කිරීමට උත්සාහ කළ යුතුය. සමහර වීට මොළොක්, සිහිඳු, සැහැල්ලු බව බලවත් විය හැක්කේය. ඉඹුල් පුළුන් වානඥ පාවෙන්තා සේ ලෙලදෙන සැලෙන බවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිද තද, රළු, බර බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් බාහු සමකර ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතු.

සමහර විටෙක වැඟිරෙන ගතිය වඩා ප්‍රකට වන්නේය. ගත දියක් දිගට ගලන්නා සේ වැඟිරෙන ගතිය අධික වී ප්‍රකට විය හැක්කේය. සමාධිග බිඳී ගා හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහිදී පිඩුකරන සටහනවලට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම මාර්ගයන් බාහු සමවනු සඳහා පිළියම් කළ යුතුය. සමහර විටෙක හුස්ම ගැනීම අපහසු කරවන

ලෙසට, හුස්ම හිරකරවන ලෙසට පිඩුකරන ස්වභාවය අධික වී ප්‍රකට විය හැකිය. නොදැරිය හැකි තරවයට පත් විය හැක්කේය. එවැනි අවස්ථාවන්හි වැඟිරන බවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් පහසුවෙන් හුස්ම ගත හැකිවන ලෙසට පිළියම් කළ යුතු වේ. සමහර විටෙක උණුසුම් බව අධික ලෙස ප්‍රකට විය හැක්කේය. ගින්නකින් දැවෙමින් කරවෙමින් සිටින්නා සේ සැර ගිනිසැරකින් තැවෙන්නාක් මෙන් පැවතිය හැකිය. දුහදිය බිඳ, මුහුරු වැඟිරෙමින් පීඩාවට පත්විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවේදී සිසිල් බවට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වීම වශයෙන් බාහු සමවන සේ කටයුතු කළ යුතුය. සමහර අවස්ථාවලදී සීතල බව අධික වී දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එවන් විටෙකදී උණුසුම් බව මාග්ගයෙන් එය පාලනය කළයුතුය. සමහර විටෙක තල්ලු කරන ස්වභාවය ප්‍රකට වී එන්නේය. එවිට දරණ සුළු බව මත වෙනම මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් බාහු සම බවට පත්වනසේ පිළියම් කළ යුතුය. එලෙස දරණ ස්වභාවයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පැවැත්වුවද සාර්ථක නොවී සැලෙන (තල්ලුකරන) වලන, ශරීරය වැනි වැනි වන බව ප්‍රබලව සිදුවන අවස්ථාවන්හිදී තද, රළු, බර යනාදී හරු පස්වී බාහු ස්වභාවයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී බාහුන් සමවන ලෙසට නඩත්තු කළ යුතුවේ. මේයයක් මත ඇති කඩිනුසියක් සුළඟ හමන වේගය සැර වැඩි අවස්ථාවන්හිදී, සර-සර හසින් සැලෙමින් දුහලමින් පවතින අවස්ථාවන්හිදී එම කඩිනුසිය මත බර දෙයක් තැබීම සේ, බර යෙදූ විට නිශ්චල වන්නා සේ යැයි සිතට ගත යුතු.

මෙලෙසම බාහුන් උණ වීම, බාහුන් අධික වීම, ආදිය පාලනය කරමින් සමාධිගත තහවුරු කරලීමේ වස් මේ පොතෙහි බාහු සවභාව බවේ ද්‍රෝණිය (12) ආකාරයක් ලෙස දක්වන්නට යෙදුණි. මෙලෙසම බාහු උණ වීම, බාහු අධික වීම ආදිය සාමාන්‍යයෙන් ශුද්ධ විපක්ෂනායානික පුද්ගලයන් හට සිදුවීම් වීම බහුල විය හැක්කේය. සමඵයානික පුද්ගලයන් හට සිදුවීම විරල විය හැක්කේය. ශුද්ධ විපක්ෂනායානික පුද්ගලයා සමඵ බන්‍යන පාදක නොකොට කෙළින්ම බාහු මනසිකාරය ආරම්භ කරන බැවින් බාහු ස්වභාව බවේයේ අප්‍රකටව මිශ්‍රවම පවතින විට, දැණුම, කුසලය ප්‍රබල වන තෙක් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පවත්වමින් සිටිය යුතු. එලෙස බොහෝ වාරගණනක් නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු නිසා උත්සාහය අධික ශක්තිමත් වූ අවස්ථාවෙහි සමහර විටෙක සමහර බාහුන් අධිකව මතු විය හැක. එම අවස්ථාවන්හි බාහුන් සම වීම සඳහා විරුද්ධ බාහුන් අරමුණු කිරීම මාග්ගයෙන් තරවය සමනය කළ යුතු.

මෙසේ වන්නේ නම් සුනානන දේශනාවන්හි හා විසුද්ධි මඟයෙහි කුමන හේතුවක් නිසා පස්වී ධාතුවෙහි කකබළ-බරිගත (=තද-රළ) ස්වභාවයන් පමණක් දේශනා කොට ඇත්තේද? විචරණය කොට ඇත්තේද? විස්තර කොට ඇත්තේද? යැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැකිය. උත්තරය වනාහි මෙසේය...

යම් කිසි වස්තුවක් මොන තරම් මෘදු මොළොක් වුවද එම වස්තුව ක්‍රමයෙන් සවිස්තර ලෙස නිරීක්ෂණය කරන කල්හී එම වස්තුවෙහි යම් ප්‍රමාණයකට (එයට හැලපෙන ප්‍රමාණයකට) තද බව පවතින්නේමය. ඉතා බර දෙයක් බර දෙයකැයි පාවිච්චි කරන අතර තද බව අඩු දෙයකට මෘදු යැයි මොළොක් යැයි භාවිත කිරීමක් වන්නේය. එලෙසටම යම් වස්තුවක් මොන තරම් සීනිදු වේවා එහි ගොරොසු බවකුදු ප්‍රකට වන්නේමය. බොහෝ රළ දෙයකට රළ දෙයක් යයි භාවිත කරන අතර රළ බව විකක් ඇති දෙයකට සීනිදු දෙයක් යැයි කියනු ලැබේ. තව දුරටත් තද බව, රළ බව, පවතී නම් බර බවද එහිම පැවතිය හැක්කේය. එසේම සැහැල්ලු බව සීනිදු බව ප්‍රකටවන කළ එ සමඟ මෘදු බවද ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම නිසා තද-රළ ස්වභාව දෙක මත භාවනා කරන විට තද-රළ-බර-මොළොක්-සීනිදු-සැහැල්ලු යන ධාතු ස්වභාව ධර්මයන්ද ප්‍රකට වන බැවින් සුනානන දේශනාවන්හි "කකබළ - බරිගත" යැයි පස්වී ධාතුවෙහි ස්වභාව දෙකක් පමණක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මේ ආකාරයටම වැඟිරෙන ගතිගද වනාහි බහුලව, අධිකව ඇතිවී වැඟිරෙන ස්වභාව ධර්මයම ප්‍රකට විය හැක්කේය. එසේම වැඟිරෙන ස්වභාව ධර්මය වනාහි අප්‍රකටව දුබලව ඇති විට පිඩුකරන ගතිගම ප්‍රකට විය හැක්කේය. පස්වී කොට්ඨාස විස්සෙහි පස්වී ධාතුවෙහි බලය අධිකව පැවතීම නිසා ආපෝ ධාතුවෙහි වැඟිරෙන සුදු බව අප්‍රකට විය හැකිය. දුබල විය හැක. එම හේතුවෙන් එම පස්වී කොට්ඨාසයන්හි වැඟිරෙන බව නමැති ස්වභාව ධර්මය අඩු වී පිඩු කරන ස්වභාවය වඩාත් ප්‍රකටව පවතියි. තේජෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වාසෝ කොට්ඨාසයන්හි ද වැඟිරෙන පිඩුකරන ස්වභාවයන් දුර්වලවම පවතින්නේය.

සීමෙන් කුඩු ගොඩක් අනුපාතිකව ජලය විකක් සමඟ මිශ්‍රකළ විට පිඩුකරන ගතිග බලවත් වී ගුලියක් බවට, ඝනක බවට, පත්වන්නේය. සීමෙන් කුඩු විකකට ජලය ගොඩක් ගොදු මිශ්‍ර කළ විට වැඟිරෙන බව බලවත් වී පිඩුකරන ශක්තිය දුර්වල වී යා හැක්කේය. කැටයක් ඝනක කළ නොහැක්කේය. මේ උපමාව විශේෂයෙන් සිහිකට

යුතුය. එ නිසා විගුණි මග්ගයේ (වි. ම. 261) හි ආපේ ධාතුමෙහි ද්ව කාම = වැරිදිකරන බව, ආමයධන කාම=පිඩු කරන බව යන ධර්මදෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දෙයි.

තව දුරටත් තේජෝ කොටසාස සතරෙහි තේජෝ ධාතු ශක්තිය අධිකව ඇත්තේය. පඨවී කොටසාස ආපේ කොටසාස වාගේ කොටසාසයන්හි මෙම තේජෝධාතු ශක්තිය සමහර විට අඩුව පැවතිය හැක. ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ තේජෝ ධාතුවම උණුසුම ලෙසටද ශක්තිය අඩු වූ තේජෝ ධාතුවම සිසිලය ලෙසටද හඳුන්වමින් ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. එම නිසා එම දෙකාකාරයටම අනුව මනසිකාරය පැවැත් විය යුතු බව මෙම පොතෙහි ලියා දක්වනු ලැබේ. පටිපාචන කාම = පැසවන, මුහුකරවන බව අනුවද මනසිකාරය පැවැත්වීමට විගුණි මාගීය [වි. ම. 261] හි උපදෙස් දී ඇත. එම උපදෙසට අනුව උණුසුම් සිසිල් ස්වභාව ලක්ෂණයන් අප්‍රකට අවස්ථාවෙහි මුහුකරවන, පැසවන, තවන බවද අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැක්කේය.

වාගේ ධාතුව වනාහි විභවමනන කාම = දරන බව (පිම්බෙන බව) සමුදිරණ කාම = තල්ලු කරන බව යන ස්වභාව දෙකටම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමට උපදෙස් දී ඇත. වැටීමට ආසන්න දෙයක් නොවැටී, කඩා නොහැලී යනු පිණිස, නිසසල වනු පිණිස මුක්කුවක් ලෙස ලී කණුවක් මගින් රැකුල් දෙන්නාගේ ශරීර කුඩුව පිහිටා ඇති, තැන්පත්ව ඇති ඉරිතාපටයට අනුව පැවැත්වීම සඳහා නැවත නැවතත්, ආධාර කරන ස්වභාවය දරන බව වන්නේය. දරන බව යන්න වනාහි තැන්පත්ව ඇති ඉරිතාපටයට අනුව සහජාත රූප ධර්මයන් තහවුරුව පැවතීම සඳහා දිගින් දිගට දරන්නා වූ ස්වභාවයයි. නඩත්තු කරන පාලනය කරන ශක්තියයි. ශාන්තව තැන්පත් වීම පැවැත්ම සඳහා ආධාර කරන්නා වූ ශක්තියම දරන බව යැයි කියනු ලබන අතර සෙලවීමට, ස්ථාන මාරුවීමට, තල්ලු කරන ශක්තිය තල්ලු කරන බව යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

දරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරන බව කෘත්‍යය හෙවත් රසය වන බැවින් දරන බව තල්ලු කරන බව යන දෙකාකාරය එකින් එක ඉතාමත් සමීපව හා ආසන්නව පවතින්නාහ. මේ නිසා දරන බව තල්ලු කරන බව යන ලෙසට දෙකක් ලෙස මනසිකාරය පවත්වන ලෙස විගුණි මාගීයෙහි උපදෙස් දී ඇත.

(ඇ) ඉරියපටි සමපජඤ්ඤා මනසිකාර ක්‍රමය

ඉදගෙන භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි එකම ධාතු කොටසක් අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, ඇවිදින, සිටගෙන සිටින, හිඳින, හත්සි වී සිටින, යන ඉරියපටි භතර අනුවද, නැවීම දිග හැරීම යන ඒ සමපජඤ්ඤා කොට්ඨාස සම්බන්ධ මනසිකාර ක්‍රමය අනුවද, කායික හැසිරීම්, වාචසික හැසිරීම් අනුවද එක් ධාතු කොට්ඨාසයක්ම අනුව භාවනා කරන්න. ඉදින් පිත්වත් ඔබ භාවනා කරන හැම විටම ධාතු දෙකක් අනුව - පෙ - ධාතු හතරම අනුවද මනසිකාරය පවත් වන්නේ නම් ඒ ඒ ඉරිය පටියට අනුව ඒ ඒ කායික හැසිරීම් අනුව ඒ ඒ වාචසික හැසිරීම් අනුව ධාතු හතරම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. පෙර ඉරියපටිය පසු ඉරියපටිය හා යාවෙන ලෙසට සම්බන්ධ වන ලෙසට භාවනා කරන්න.

(ඉ) සමට්ඨානික පුද්ගලයෙක් නොවේ නම්

පිත්වත් ඔබ ආනාපාන, ඕදාන කසියා යනාදී වෙන වෙන සමඵ කම්සථානයන් භාවනා වශයෙන් තවම පුරුදු කොට නැති නම්, මේ ධාතු කම්සථානය වනාහි ඔබ සඳහා සමඵ කම්සථාන සතළිසට අඩංගු වූ වතු ධාතු වච්ඡාන කමමට්ඨානයද වන්නේය. මේ කම්සථානය වනාහි සද්ධුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධිය ලබාදීමට හැකි වූ උපචාර කම්සථානයක්ද වන්නේය. දිට්ඨි විසුද්ධි කොටස සඳහා භාවනා කරන්නා වූ රූප කම්සථානයද වන්නේය. මේ රූප කම්සථානය උපචාර සමාධි (සද්ධුපචාර-උපචාර සමාධි) ය දක්වා දිගුණු කළ හැකි වූ විට එම සමාධිය හා සමගම පහළවන ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ශක්තියේ උපකාරය ඇතිව දෙතිස් කොට්ඨාසයන්ගෙන් ඕදාන කසියා ආදී වගේ කසියායන්ට මාරු වීමට හැකි වූ විට වතුඵ ධනන සමාධිය තෙක් සාර්ථක ලෙස ලබා විස හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකු බවටද පත්වීම වන්නේය.

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්

ගුහතින් විස්තර කළ පරිදි ශරීර කුඩුව සම්පුර්ණයෙන්ම ගෙන එම ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති තද, රළු, බර, මොළොක් සිහිද, සැහැල්ලු ස්වභාවයක් බලා පස්වී ධාතු වද වැඟිරෙන, පිඞ්ගකරන බව බලා ආපෝ ධාතු වද, උණුසුම, සීසිල බලා හේපෝ ධාතු වද,

දරන, තල්ලුකරන බව බලා වාග්‍යේ ධාතු වද, යන ලෙසට පස්වී, ආපේ, තේපේ, වාගේ ධාතුන් සියක් වර, දහස් වර, ලක්ෂ වර අසීමිතව මනසිකාරය පවත්වන්න. වතු ධාතු අරමුණ මත භාවනා සිත සමීපව ශාන්තව පිහිටන ලෙස අලවා තබන්න. එලෙස උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීමේදී පිළිපැයිය යුතු උපදෙස් පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

"වචං මනසිකරොනෙත නි අනුප්‍රබ්ධතො නාතිසිසතො නාතිසතිකතො විකේඛප-පට්ඨාතනතො, පණණතති-සමචිකකමනතො, අනුපට්ඨාන-මුඤ්චනතො ලකඛණතො, තයො වතුපට්ඨනා නි ඉමෙති දසාභාකාරෙති මනසිකාර-කොසලලං අනුපට්ඨාතඛඛං" [මහා වී. (සී.) 2/351]

1. අනුප්‍රබ්ධතො = අනුප්‍රච්චෙය මනසිකාරය පවත්වන්න

මෙලෙස ධාතු කමීඝථානයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි, ගුරුවරයන් සමීපයේ උගත් පරිදි "පස්වී, ආපේ, තේපේ, වාගේ" යන ක්‍රමයට අනුකූලවම මනසිකාරය පවත්වන්න. (ආපා, පස්වී, වාගේ, තේපේ ධාතු යනාදී ලෙසට අතැතින් මෙතැනින්, පතිමිත්-ඉක්මවමින් භාවනා නොකළ යුතු.)

2. නාතිසිසතො = වැඩි ඉක්මනින් නොව...,

මෙලෙස ධාතු සතර සමීඛන්ධයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දේශනා ක්‍රමයට අනුව මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයා ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි, වතුධාතුන් අනුව ඉතා වේගයෙන් මනසිකාරය පවත්වන යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ඉතා වේගයෙන් ධාතු කමීඝථානය අනුව මනසිකාරය අබ්‍රහ්මිව පවතින බව සැබෑ නමුත් කමීඝථානය යැයි කිව යුතු වතු ධාතු අරමුණ අප්‍රකට විය හැකි නිසාය. කමීඝථාන අරමුණ අප්‍රකට වී යා නම් උපචාර සමාධිය ආදී උතුම් වූ ධර්මයන් සඳහා මේ භාවනා මනසිකාර ක්‍රමය යොමු නොකරවයි. එ නිසා ඉතා සීඝ්‍රයෙන් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය.

3. නාතිසතිකතො = ඉතා සෙමිනුත් නොව...,

ඉතා සෙමින්ද මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතුය. හේතුව වනාහි ඉතා සෙමින් මහඟුකම්ම මනසිකාරය පවත්වන ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ ධාතු කම්භානස සම්පුඤ්ඤා භාවයට පත්විය නොහැකි වීමෙන්. විපස්සනා ඤාණ, මග්ග ඤාණ, ඵල ඤාණ ආදී ඵලශ්ම උතුම් ධර්මයන් ලැබීමට ආධාර කළ නොහැකි වීමයි.

4. විකෙඛප-පටිඛානනතො = ඛාතිර අරමුණු අනුව සිත පිටයෑම නතර කළයුතු

වතු ධාතුන් නම් වූ කම්භාන අරමුණු, අතහැර එයින් ඛාතිරව පිහිටා ඇති ඵලිඛ පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු, කෙරෙහි සිත පිට යෑම නතර කළ යුතු. හේතුව වනාහි, ධාතු සතරෙන් ඛාතිරව පිහිටා ඇති, ධාතු සතරෙන් පිට පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු ගතාදී විවිධ දේවල වෙත සිත විසිරගොස් භාවනාවෙන් පිරිහී යා හැකි නිසාය.

ඛනිඤා විකෙඛපෙ ති සති කමමටධානා පටිභායාති, පටිධංසති
[මහා වී. (සී.) 2/35]

[ඉතාමත් පරික්ෂාවෙන් පිළිපැදිය යුතු උපදේශයකි මෙය. ධාතු සතරෙහි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක අරමුණු කරමින් සමාධිත තහවුරු කරන කල්හී ධාතු සතරින් පිට පරමාර්ථ-ප්‍රඥප්ති අරමුණු කරා සිත යන විට එය වතු ධාතු වචනාන නම් වූ (ධාතු සතරෙහි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ඤාණයෙන් පරිවේද්‍ය කළ යුතු) ධාතු කම්භානස නොවන බව දැනගත යුතු. සිහි කටයුතු, "වතු ධාතුන් අනුවම මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් එයට වතු ධාතු වචනාන ධාතු කමමටධාන යැයි කිව හැකිවන අතර ඵලශ්මයෙන් මේ දැන් කෙරන්නාක් මෙන් සමාධිත තහවුරු කිරීමෙන් පසු සතර මහා ධාතු වලින් පිට වෙනත් විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කෙරේ නම් එයට ධාතු කම්භානස යැයි කිව නොහැකිකේය: යන කීම වනාහි සාධාරණය. ඉන්ද්‍රියවත්තය, ඉද්දින ඔබ සුඤ්ඤා විපස්සනායානික පුද්ගලයකු නම් මෙය වැඩි වැඩියෙන් ගැලකිලීමත් විය යුතු කරුණක් වන්නේය. හේතුව වනාහි සුඤ්ඤා විපස්සනායානික

පුද්ගලයා සාමාන්‍යයෙන් රූප කම්භාවයෙන් පවත් ගෙන දිවයි විදුහලී අවසාවට බැස ගන්නා අතර ඒ සදහා වතු මහා ධාතුන් සංකීර්ණ ක්‍රමය හෝ විස්තාර ක්‍රමය යන දෙකින් එකකින් පවත් ගෙන භාවනා වැඩිය යුතු බැවිනි. ධාතුන්ට අනුව මනසිකාරය පවත්වයි. නමුත් මෙහිදී සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත පිහිටා ඇති බාහිර විවිධ අරමුණු වලින් එකක් අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත්වීම කෙරෙන්නේ නම් එය වනාහී "එකටත් නැති මේකටත් නැති" වීමක් නිසා භාවනාව "නටපු තොවිලෙකුත් නැති බෙරේ පලවකුත් නැති" තත්වයට පත් විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන්ද සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිටත විවිධ වූ අරමුණුද අනුව යමින් මනසිකාරය පැවැත් වීමට කැමැත්තේ නම්, එම කැමැත්ත නිසා පරමාණු වලටත් වඩා කුඩා සීගුම් වූ රූප කලාප අංශු දැක ගත හැක්කේද? නොහැක්කේද? දකින්නේ නමුත් එම රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මහා ධාතු සතර වෙන් වෙන් කර දැන ගැනීම කළ හැකිද?, ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත හැකිද? නොහැකිද? යන බව පින්වත් ඔබ තමාගෙන්ම විමසා බලන්න. ඉදින් රූපකලාපයන් නොදකින්නේ යැයිද, දැනගන්නේ වී නමුත් ඒ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තාවූ මහා භූත (ධාතු) සතර වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයි ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට ගත නොහැකි යැයි යන උත්තරය ලැබුනේ නම්, ධාතු කම්භාවය මගින් සමාධිය තහවුරු කරගන්නා අවසාවේ "සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට විවිධ අරමුණු අනුව යමින් මනසිකාරය නොපැවැත්විය යුතු" යැයි කියන උපදේශය අනුගමනය කරමින් පුහුණු කිරීම කළ යුතුය. මක් නිසා ද යත්, රූප කලාප එක එකකි පිහිටා ඇත්තාවූ මහා ධාතු සතර පරිගහ කළ හැකි විට පමණක් පරමාවී සත්‍යය නැමති භූමියට ලංවීමට මුල පිරීම සිදුවන නිසාය. ඤාණය ඇතත් සතිය නැතුවා විය හැක්කේය.]

"එක පදික මගය ගාමී පුටිසො වෙතට නිදසෙසතබොධා" [මහා වී. (සී) 2/351] දොළක් වේවා, ගඟක් වේවා, අඟාධයක් වේවා, එතර වීමට ඒ දණඩක් සවිකර ඇත. එම ඒ දණඩ මත වරකට එක පයක් පමණක් තැබීමට ප්‍රමාණවත් ඉඩක් ඇත්තේය. මෙලෙස එක පයකට පමණක් ඉඩ කඩ ඇති යේ සකස් කරන ලද ඒදණඩකින් එගොඩ වන පුරුෂයකු ඒ පැත්ත, මේ පැත්ත, වට-පිට විවිධ අරමුණු දෙස විපරම් කරමින්, තෙත් යොමු කරමින්, බලමින්, ගමන් කළහොත් එගොඩට පත් වනවා වෙනුවට දොලට හෝ ගඟට හෝ නැතිනම් අඟාධය තුළට හෝ ඇද වැටීමට එය හේතු වනු ඇත. එම උපමාව මේ අවසාවෙහි උපුටා දැක්වීම ගැලපෙන්නේය.

[මහා වී. පටිච්චන්යයි]

5. පණණතති-සමතිකකමනතො = නාම ප්‍රඥප්තියෙහි ගැලී නොසිටින්න

පස්වී බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත තොතබා තද, රළු, බර මොළොක් සිතිද, සැහැල්ලු, යන පස්වී බාතුවෙහි ස්වභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. ආපෝ බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා පැහැරෙන බව පිඬුකරන බව යන ආපෝ බාතුවෙහි ස්වභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. තේපෝ බාතු යන නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා උණුසුම-සිසිල් බව නම් තේපෝ බාතුවෙහි ස්වභාව බව මත පමණක් භාවනා සිත පිහිටු විය යුතුය. වායෝ බාතු නම් නාම ප්‍රඥප්තිය මත භාවනා සිත නොපිහිටුවා දුරන බව, සැලෙන බව යන වායෝ බාතුවෙහි ස්වභාව බව මත භාවනා සිත පිහිටුවිය යුතුය. නාම ප්‍රඥප්ති මත ගැලී සිටීමට ඉඩ නොතබා බාතු සතරෙහි පරමථී අරමුණ මතම භාවනා සිත අලවා තබන්න.

6. අනුපට්ඨාන-මුඤ්චනතො = අප්‍රකට සමහරක් බාතු මහ හරිමින්....

සිත ශාන්ත බව නම් වූ සමාධිය ලබාගැනීම සඳහා ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් අභ්‍යන්තර කරන අවස්ථාව බැවින් අපැහැදිලි සමහරක් ස්වභාව බව මත හැර යෑමට කැමැත්තෙහි නම් එසේ මත හැර යා හැක්කේය. වරෙක මනසිකාරය නොපවත්වා අත්හැර දැමීමට කැමති නම් එසේ අත්හැර දැමිය හැක්කේය. කිසියම් බාතු කොටසක් අධික වීම නිසා සිදුවන කායික දුකක් වේදනාවක් පහළ නොවීමය, සැප පහසුව හා පහසු ඉරියව්වක් ලැබීමය, යන මේ කරුණු නිසා සමාධිය බාධාවකින් තොරව වැඩෙනම් පමණක් මෙසේ සමහරක් අප්‍රකට බාතු කොටස් තාවකාලිකව මත හැර යෑමට ගන්නා අවස්ථාවකි මේ. කිසියම් බාතු කොටසක් අධික වීම නිසා, කායික දුකක් වේදනාවක් බහුල වීම, සතර මහා භූත අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සම්පව පිහිටුවීමට ගොහැකි වීම, කම්පනන් අරමුණ හා කායික දුකක් වේදනා හා අරමුණ යන දෙක මත සිත දෙකඩ වී දුවන වීම, සිත ශාන්ත කරවන සමාධිය පහළ නොවන වීම, බාතු සමවන ඉඟට කටයුතු කොට නැවත මනසිකාරය පවත්වන්න. නමුත් අඩු තරමින් පස්වී බාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, ආපෝ බාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, තේපෝ බාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක්, වායෝ බාතුවෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ එකක් යන ලෙසට ස්වභාව

ධම් එකක්, එකක් වශයෙන් ප්‍රකටව පවතිනු ඇති, සභාව ධර්ම දොළොසම ප්‍රකටව ඇත්නම් ඉතාමත් හොඳය.

7. ලක්ඛණතො = සභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වන්න

සතර මඟ ධාතුන්ට ආවේණික සභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වන්න. ධාතු කම්පාන ආරම්භ කරන විට සතර මඟ ධාතුන් ගේ සභාව ලක්ෂණයන් කඳුණයට අප්‍රකට වූ අවස්ථා වලදී කැමති නම් රසයෙන් = කෘතෘයෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. නමුත් මෙලෙස ධාතු කම්පානය අරමුණු කරන සමාධිය බලවත් වී ආ විට සතර මඟ ධාතු අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක් දෙකක් වශයෙන් ශාන්තව සම්පව පිහිටා සිටීමත් භාවනා සිත ශාන්ත වීම නිසා භාවනා ජවය බලවත්ව ආ විට, සමාධියේ බලවත් කම නිසා අප්‍රකට ධාතුන්ද ප්‍රකටව ආ කළ,

1. පඬව් ධාතුවෙහි	තද - රළු බව
2. ආපේ ධාතුවෙහි	වැඳිරෙන-පිඬුකරන බව
3. තේපේ ධාතුවෙහි	උණුසුම්- සිසිල් බව
4. වායේ ධාතුවෙහි	දරන බව

යනාදී සතර මඟ ධාතුන්හි පෞද්ගලික ලක්ෂණ එකක් එකක් මත භාවනා සිත යොදවමින් සමාධීමත්ව භාවනා කරන්න. ධාතු මනසිකාරය වනාහි භාවනා සමාධිය වඩා වඩාත් කාර්යක්ෂම වීම, තියුණු වීම පිණිස වන්නේය. මෙලෙසට පුහුණු කළ විටත් සමාධිය බලවත් වී ඉතා තියුණු වී නම් තද- වැඳිරෙන - උණුසුම- දරන යන සභාව ලක්ෂණයන්ට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී මනසිකාරය පවත්වමින් සමාධිය තහවුරු කරගන්න.

මෙලෙස නාම ප්‍රඥප්තිය බැහැර කොට සතර මඟ ධාතුන්ට පෞද්ගලික සභාවේ ලක්ෂණ අරමුණු මත පමණක් මනසිකාරය පවත්වන ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ කඳුණයෙහි ධාතු සතරෙහි පෞද්ගලික සභාව ලක්ෂණයන් වඩාත් ප්‍රකටවී පැහැත්වේ. මෙලෙස නැවත නැවතත් මනසිකාරය පැවැත්වීමේ ශක්තිය නිසා එම ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ භාවනා සිත නැවත නැවතත් පුහුණුව, ආස්වභය ලබන්නේය. රූප කාය සම්පූර්ණයෙන්ම ධාතු සමූහයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. ආත්ම ශුන්‍ය භාවය වශයෙන්

පුද්ගලයෙක්, සඵලයෙක්, ජීවියෙක් නැති බව ප්‍රකට වන්නේය. ශාන්තික ලෙස, රුකඩයක් ලෙස, පාවෙන රුකඩයක් ලෙස, යන-එන ධාතු ස්වභාව ධර්ම පුංජයක් ලෙස ප්‍රකට වන්නේය.

"සවෙ පන බතිඤ්චි මනසිකාරං උපසංහරති, අවසං ආනිණ්ඩනනා මනුසං-තිරව්භනාදයො සත්තාකාරං විජතිත්වා ධාතුසමුතවසෙතෙව උපධධනනති, ණති කර්මමානා ධාතුමයෙන යනෙනන පවත්තියමානා සුත්වා උපධධාති, තෙනි අරොධානටියමානං පන-භොජනාදි ධාතු සංභාතෙ පකඛිපපමානො ධාතු සංභාතො විය උපධධාති." [මහා වී. (සී.) 2/351-352]

තව දුරටත්, ඉදිත්, බාහිර ලෝකයෙහිද සතර මහා ධාතු අනුව මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, භාවනා මනසිකාරය ඝට්ඨාය යොමු කරවමින් නීති පවත්වන්නේ නම්, එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ වැටහීමෙහි එහෙ මෙහෙ හැසිරෙමින් ගොදුරු සොයන, තණ කන, යන-එන නිරීයන් මනුෂ්‍ය ආදීන් සත්ත්වයන් යන ස්වභාව දුර්ථි හුදු සතර මහා ධාතු සමුහයක් වශයෙන් පමණකැයි ප්‍රකටවිය හැක්කේය. ඔවුන් සාර්ත්තා වූ හැසිරෙන්නා වූ හැසිරීම් සියල්ල සතර මහා ධාතුන්ගෙන් වන, සතර මහා ධාතුන්ගෙන් කෙරෙන, යන්ත්‍ර මගින් දවවන දේවල් යේ ප්‍රකට වන්නේය. ඔවුන්ගේ ආහාර ඝෛ-ඹම යනාදියද සතර මහා භූත සමුහයකට ඇතුළු කරන ලද සතර මහා ධාතුන්ගේ ජිඤ්ච ලෙස ප්‍රකට වන්නේය. [මහා වී. පටිච්ඡේදයෙහි]

එම අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ආස්වන ප්‍රත්‍යය ලබාගෙන තිබෙන මේ භාවනා සිත

1. චිරිත අධිකච්ච නිසා පහළවන සිත විසිර ඉපිල, යවන උඤ්චවයේ බලපෑමෙන්ද
 2. චිරිත මද චිම හේතුවෙන් පහළවන කුසීත කමේ, කෝසජ්ජයේ බලපෑමෙන්ද උපචාර සමාධිත කියන්නා වූ සමච භාවනා මාගීයට අවතීරණ නොවීමටත්, බැස නොහැනීමටත් ඉඩ තිබේ. එම අවස්ථාවෙහි
-
1. අධි චිත්ත සුත්‍රය, නිමිත්ත සුත්‍රය	[අං. නි. 1/ 456]
2. අනුත්තර සීතීභාව සුත්‍රය	[අං. නි. 4/242]
3. ධොජ්ඣන සුත්‍රය	[සං. නි. 5-1/ 164]

යන මේ සුත්‍රයන් තුනෙහි දක්නට ලැබෙන ක්‍රම තුළින් විරිය හා සමාධිය සමවන සේ කටයුතු කළ යුතු (මෙම සුත්‍රාන්තයන් වනාහි ඉන්ද්‍රිය පහ සමවන සේ බොජ්ඣංග හත සමවන සේ කළයුතු අභ්‍යාස විධි පිළිබඳ උපදෙස් විස්තර සපයන සුත්‍රයෝය. විස්තර සඳහා එම සුත්‍රන් එවැනි අධ්‍යායනවලට බලන්න. සංකීර්ත ගෙනහැර දැක්වීමක් පහත දැක්වමි.)

සැලකිය යුතුය: මෙම ධාතු කමිස්ථාන භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධ උපදෙස් දසය මහා වී. (සී) 2/351-352න් උපුටා ගන්නා ලදී.
[විග. අ. 158-160 ද බලන්න.]

ඉන්ද්‍රිය පහ සමකිරීමේ ක්‍රම

මෙහිලා ධාතු කමිස්ථාන භාවනා වැඩ පිළිවෙල පිළිගැනීම, ඇදහීම සඳහායි. ධාතු සතරෙහි ස්වභාව ලක්ෂණ දැන ගැනීමේ උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම, මහා ධාතු සතර අරමුණෙහි භාවනා සිත ආනත ලෙස, සමීප ලෙස පිහිටුවීම සඳහා උත්සාහයෙන් භාවනා කිරීම විධිසිද්ධ වන්නේය. ධාතු සතර පරිග්‍රහ කිරීමට එළඹ සිටි සිහිය සතින්ද නම් වේ. සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ආනතව, සමීපව පිහිටුවා සිටින ස්වභාවය සමාධිප්‍රිය යැයි ද සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දක්නා ස්වභාවය පහසුප්‍රිය නම් ද වේ. මේ ඉන්ද්‍රිය පහ ද සම වන ලෙසට අභ්‍යාස කළ යුතුය.

ධාතු මතසිකාර භාවනා කටයුත්ත පිළිගන්නා සඳහා ධර්මය බලවත් වීම නිසා භාවනා කටයුත්තෙහි නිසැකවම බැසගෙන තීරණය කිරීම නම් වූ සඳුබාදිලොකාබ් කෘත්‍ය ඉතා ප්‍රකට වීම නිසාද සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා පසුපසින්ද-සදාශාස අපිරිසිදු බැවින්ද, විරිය-සති-සමාධි ඉන්ද්‍රියන් අසම්පූර්ණව පැවතීම ආදී කරුණු නිසාද, සමහර විටක සඳුබාදිලොක බලවත්ව පවතී. එම අවස්ථාවෙහි විරිය වනාහි තමා සහ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ට සතර මහා ධාතු අරමුණ ගිලී යා නොදීම සඳහා ආධාර කිරීමටද, පශ්‍යාභ කෘත්‍යය කිරීමටද අපොහොසත් වේ. සතින්ද සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් සදාශාසට ප්‍රකට වීම සඳහා උපධාන කෘත්‍යය

කිරීමට අපොහොසත් වේ. සමාධි ඉන්ද්‍රියයද සතර මහා ධාතු අරමුණු හැර අනෙකුත් අරමුණු කරා සිත බාහිරව නොයනු පිණිස රැකදෙන්නා වූ (අවිච්ඡේද) කෘතය කිරීමට අපොහොසත් වේ. පඤ්ඤාචාර්යයද සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණ විනිවිද දැක ගන්නා දුක්ඛ කෘතය කිරීමට අපොහොසත්ය. සඤ්ඤාචාර්ය අධික වීම අනුව භාවනාව ඒකීන තත්වයට පත්වීමයි මෙයට හේතුව. ඒ නිසා පරමාථී ස්වභාවය, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පරමාථී තෙත්ම ලගාවීම සඳහාද, විශේෂ කථානායකයන් දැක ගැනීම සඳහාද සඤ්ඤාචාර්ය බලවත්වීමට හේතුවන ධාතු කම්පනාන අරමුණ මතට මනසිකාරය යොමු කරවීමෙන් වැළකීමෙන් ද සඤ්ඤාචාර්ය අඩු කළ යුතුය.

ඉඳින් සතර මහා ධාතූන් දැන ගැනීමට සතර මහා ධාතු භාවනා අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්ත කරවීම සඳහා උත්සුක වී භාවනා කිරීමේදී, විරිය වරෙක බලවත් වීමෙන් සඤ්ඤාචාර්ය අධිවේග කෘතය සතින්දීයේ උපධාන කෘතය සමාධිචාර්යයේ අවිච්ඡේද කෘතය පඤ්ඤාචාර්යයේ දුක්ඛ කෘතය යන අදාළ කෘතයන් කරගෙන යෑමට නොහැකි වන්නේය. අධික වූ විරිය සිත විසුරුවා පිටතට යවන උඤ්චයට බර වන බැවින් සතර මහා ධාතු අරමුණු හැර වෙනත් අරමුණු කරා සිත පිට යෑම බහුල වීමට එය හේතු වන්නේය. එම නිසා පඤ්ඤා, සමාධි, උපෙක්ඛා යන සමිඛාප්තධර්මයන් වැඩිමෙන් අධික වූ විරිය අඩුකළ යුතුය.

විශේෂයෙන් සඤ්ඤාව හා පඤ්ඤාවද, විරිය හා සමාධියද සම කිරීම උතුම් වූ ආයතීයත් වහන්සේලා විසින් උසස් කොට වැදගත් කොට සලකන ලද්දකුණය. ධාතු කම්පනාන භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ ඉඤ්ඤාව බලවත් වී සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක ගන්නා පඤ්ඤාචාර්ය දුර්වල වී නම් සතර මහා ධාතූන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ස්වභාව ලක්ෂණ පැහැදිලිව ප්‍රකටව නිරවද්‍යව නොදැන, අපැහැදිලිව අප්‍රකටව දැන ගැනීම වන්නේය. නොගිනිය හැකි පමණ වූ සුළු භාවනා අත්දැකීම් මත අධිතක්සේරුවකට පත්වීමට ඉඩ ඇත්තේය. සතර මහා භූතයන්හි ඒ ඒ ස්වභාව ලක්ෂණයන් අනුව පහසුවෙන්, අනායාසයෙන් මනසිකාරය පවත්වනවා විය හැක. පැහැදිලිව හා විනිවිද දැකීමින් සිටිනවා විය හැක. නමුත් ධාතු කම්පනාන ක්‍රමය මත ඇදහීම නම් වූ ඉඤ්ඤාව මද විය හැකිය. (ධාතු කම්පනාන ක්‍රමානුකූලව භාවනා කිරීමට හැකි වීම). රූප කලාපයන් දැක දැන ගැනීමට හැකි වීම, මේ රූප කලාප එක එකක් තුළ ඇති සතර මහා ධාතූන් ශ්‍රාවකයන්ටද භාවනා කොට බැලීමෙන් ලබාගත හැකි වීම, යන මේ කරුණු මත විකක් පිළිගන්නා විකක් නොපිළිගන්නා බවක් විය හැක්කේය. සමහර විට මේ රූප,

නාම සර්වඥ සමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක්ම භාවනා කොට ලබාගත හැක්කක් නොවන්නේ දැයි සර්වඥ සමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ගේ පැත්තටම මේ කටයුත්ත තල්ල කිරීමට ඉඩ තිබේ. තම තමාගේ මතයට සාක්ෂි වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ පවා තම පැත්තෙහි පිහිටුවිය හැක්කේය. විචේචන කරන්නටද පුළුවන. තමා විසින්ම තමා උසස් කළාණවත්තයකු, උතුමකු යැයි අදහා ගන්නා බවක් ඇති විය හැකි බැවින් ඔවුන් විසින් වනාහී බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට "පරමාපී නාම-රූප ධර්මයන් පමණක්ම විපසනා මනසිකාරයට ලක් කළ යුතු" යැයි කියන්නා වූ පුද්ගලයා කෙරෙහි වචර ඇසින් බලා පහත්කොට සලකන්නට හැක්කේය. භාවනා කටයුතු සම්බන්ධව උපදෙස් අඩංගු බුදුක දේශනා මත ඇදහිලීමත් බව පිළිගන්නා සුළු බව අඩුවන්නේය. මේ නිසා අධ්‍යාපන පහත සඳහන් ලෙසට සටහනක් දක්වා ඇත්තේය.

"බලව පසෙකුදා මනෙකුදො කෙරාටිකපකඩං හජති, හෙසජ්ජ සමුච්චිතො විය රොගො අතෙකිවෙජා හොති." [වි. ම. 96]

පරියතනී බහුසංඝත භාවය, පටිපතනී බහුසංඝත භාවය යන ඇසු පිරු තැන් ඇති ප්‍රඥාව බලවත් වී සුඤ්ඤා ධර්මය දුච්ඡ වී නම්, කෙරාටික පැත්තට බරවී යා හැක්කේය. බෙහෙත් නිසා හට ගන්නා රෝගය සුවකිරීමට දුෂ්කර වන්නාගේ එම පුද්ගල වර්ගයට බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම සත්‍ය ධර්මය නම් වූ බෙහෙත දීමෙන් වැරදි ලෙස ගත් පරියතනී බහුසංඝත-පටිපතනී බහුසංඝත ක්‍රමය නිසා පහළ වූ සාවද්‍ය ලෙස ප්‍රගුණ කිරීම නම් වූ රෝගය දුරුකිරීම සඳහා ප්‍රතිකම් කිරීමට ඉතාමත් දුෂ්කරය. බහුසංඝත ක්‍රමය වැඩි තරමට ප්‍රශ්න නැගීම, හේතු දැක්වීම මගින් කෙළින්ම ඇති තත්වයට මුහුණ නොදීම සිදුවිය හැක්කේය. සවිචක පරිබ්‍රාජක වැනි පුද්ගලයන් මෙන්ය. මේ පුද්ගල වර්ගයට භාවනා කටයුත්තෙහි ප්‍රතිඵල ලැබීම ඉතා දුෂ්කරය. මේ නිසා සඤ්ඤා හා පසෙකුදා දෙක සමවන ලෙස කටයුතු කළ යුතුය.

තව දුරටත් වරෙක සතර මහා භූත අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවා සිටින සමාධි බලවත් වන්නේය. සතර මහා භූතයන්හි සවිභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් ප්‍රකටව දැක ගැනීම සඳහා උත්සුකව භාවනා කිරීමේදී මේ සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවන ලෙසට උත්සාහ කරන විට දුර්වල විය හැකිය. එම අවස්ථාවෙහි සමාධි වනාහී භාවනා කටයුත්තෙහි පසුබාන කොසඳය හා මිත්‍රවන බැවින් අධික සමාධි හා දුච්ඡ වූ විට ඇත්තා කොසඳය අනුව පසුබාන ගතියට

තත්වී පැරදී ශාමටත් එයට යටත් වීමටත් ඉඩ ඇත්තේය. එම නිසා පින්වත් ඔබ දැන් කරන්නාක් මෙන් සතර මහා ධාතුන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක අරමුණු කොට සමාධිය පිහිටුවන අවස්ථාවේදී සතර මහා ධාතු අරමුණේ භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවන විට, එම සතර මහා ධාතු අරමුණ මත භාවනා සිත සැහැල්ලු කොට විශ්‍රාම ගතාගත යුතුය. මෙලෙස සිත විශ්‍රාම ගැනීම වනාහි විශ්චී දුච්ච වීමේ ලක්ෂණයකි. එලෙස සිත ලිහිල් කොට විශ්‍රාම ගැනීමෙන් භවංගයට වැටී යා හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ක්‍රම-ක්‍රමයෙන් අප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කටයුත්තෙන්ද පිරිහී දුච්ච වී යන්නේය. එම නිසා එවැනි අවස්ථා වලදී සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට ලෙස දැනගනු සඳහා එම අරමුණු මතම ශාන්තව සමීපව සිත් පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දු වී භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය කරන අප්‍රතිභත විශ්චීය ගතා සිටුවන්න.

තව දුරටත්, විශ්චී, වනාහි සිත විසිරී පිට යන උද්ධාවයට මිත්‍ර පාසමික බවක් ඇත්තේය. විශ්චී අධික වී සමාධිය අඩුවී යාමෙන්ද, සතර මහා ධාතුන් ප්‍රකටව දැන ගැනීමටත් ඒ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දු කරවන අධිකව විශ්චී කරන, අඩු සමාධි සහිත ඇත්තකු වුවහොත් සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පිට ඇත්තා වූ අනෙකුත් අරමුණු වෙත සිත පිටයාම නම් වූ උද්ධාව බවේය ඉහ වහා යා හැක්කේය. අනෙක් අතට සතර මහා ධාතු අරමුණු මත ශාන්තව සමීපව පිහිටන සමාධිය හා සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එකින් එක ප්‍රකට වන ලෙස දැන ගැනීමට භාවනාවෙහි උත්සුක කරන, මෙම සතර මහා ධාතු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව පිහිටුවනු විශිෂ්ඨ උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විටීය සමවන ලෙසට කටයුතු කළ විට භාවනා සිත පසුබාන කොසප්පය අනුව හැකිම යෑමට ඉඩ ප්‍රසථාව නොලැබෙන්නේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් දැන ගැනීම සඳහා සිත එම අරමුණ හා ශාන්තව සමීපව පිහිටන ලෙස උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විට විශ්චීද සමාධිය හා සම වී සිත පිට යන උද්ධාවය අනුව පිරිහීයාමටද ඉඩක් නොලැබෙන්නේය. මේ නිසා සමාධි හා විශ්චී යන දෙක සම වන ලෙස කටයුතු කරන්න.

සද්ධා හා පඤ්ඤා, විශ්චී හා සමාධි යන මේ යුගල දෙක සමවන විට උපචාර සමාධිය හා අච්ඡා සමාධිය පහළ විය හැක්කේය. සතර මහා ධාතුන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් පරිශ්‍රහ කරන සතිස = සිහිපත් කරලන සතිස, හැම විටකදීම අවශ්‍ය කරන්නේය.

[වි. ම. 96]

බෞද්ධධර්මය හත සමඟ ලෙසට පිළිපදින්න

1. සතර මහා ධාතුන් හේ සමඟාල ලක්ෂණයන් එක එකක් සිහිපත් කර දෙන නැවත නැවතත් පරිමුඛ කරන සත්ය වනාහි *සත් සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
2. සතර මහා ධාතු සමඟාල ලක්ෂණයන් එක එකක් විනිවිද දැන ගන්නා විමසන, සුදු පුඤ්ච වනාහි *ධම්ම විචය සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
3. සතර මහා ධාතුන්හි සමඟාල ලක්ෂණ අරමුණු මත ධම්ම විචය-විරිය ආදී බෞද්ධධර්මය ධර්ම ප්‍රකට වනු පිණිස, විශේෂයෙන් සතර මහා ධාතු අරමුණුමත සිත ශාන්තව සම්පව පිහිටුවන සමාධි සංඛ්‍යාජනධර්මය පහළ වනු පිණිස උතනදුවෙන් භාවනා කරන විශර්ග විරිය *සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
4. සතර මහා ධාතු සමඟාල ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත ප්‍රමෝදයට පත්වීම, පිහි වීම *පීඨි සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
5. සතර මහා ධාතු සමඟාල ලක්ෂණ මත භාවනා චිත්තවේදනසීතයන් සාන්තව සංසිදුවීම *පසාදවී සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
6. සතර මහා ධාතු සමඟාල ලක්ෂණ අරමුණෙහි භාවනා සිත තැන්පත්ව සම්පව පිහිටීම, සමාධි ගත වීම *සමාධි සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.
7. සතර මහා ධාතු සමඟාල ලක්ෂණ අරමුණ මත භාවනා සිත අධිකව විසිරී යාම හෝ පසුබාන කුසීත බව යන මේ තත්ත්වයන්ට පත් නොවීම සඳහා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමකරලීම හෙවත් තනුමජනධර්මතභාව *උපෙක්ෂා සංඛ්‍යාජනධර්මය* යයි.

මේවා වනාහි ධාතු කම්සථානයෙහි ලා යෙදෙන බෞද්ධධර්මයන් සත් දෙනා වෙති.

විශර්ග ඉතා දුර්ලභ අවස්ථාවෙහි භාවනා රසයට හානි වීම ආදී කොට ඇති හේතු ධර්මයන් නිසා භාවනා සිත ධාතු කම්සථාන කටයුත්තෙහි පසු බාහිත් කම්මලි කරවන්නේය. කුසීත වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි පසසදධි, සමාධි, උපෙක්ෂා

සමබාජකරණය නොවන, නැතහොත් සතර මහා ධාතු අරමුණු මත පසාදා, සමාධි, උපෙකඩා යන මේවා ඇතිවනසේ උත්සාහ නොකොට, ධම්ම විවය, විරිය, ජීවි, සමබාජකරණය වඩාලන්න. සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක ප්‍රකට යේ දැනගනු පිණිස, සිත උනන්දු කරවන ප්‍රමෝදය ඇතිවනසේ උත්සාහ කරන්න. පහළ වැටෙන සිත ඔසවා තබන්න.

විරිය අධික වීමෙන් විවේචනය බහුල වීම ඇදී හේතු නිසා භාවනා සිත බාහිරට විසිරී යන්නේය. සතර මහා ධාතුන් හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණින් පිට අරමුණු වෙත සිත ඇදීයෑම බහුල වන්නේය. සිතෙහි වංචල ගති බහුල වන්නේය. එම අවස්ථාවන්හි ධම්ම විවය, ජීවි යන සමබාජකරණය නොවන පසාදා, සමාධි, උපෙකඩා, සමබාජකරණයන් වඩන්න. සිතීම, විවේචන අඩුකරන්න. සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක මත සමාධිය පිහිටුවීම සඳහා අධික ලෙස උත්සාහ කරන විශ්චය අඩු කරන්න. සතුට-ප්‍රීතිය ඇති නොකරන්න. විතත වෛතසිකයන් ශාන්තව සිසිල් වනු පිණිස, සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක සමවනසේ මනසිකාරය පවත්වනු පිණිස, සතරමහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණු මත භාවනා සිත ශාන්තව සමාහිතව පිහිටුවනු පිණිසම උත්සාහ කරන්න.

ආලෝක ප්‍රභාව සහ උපචාර සමාධි අවස්ථාව

තසෙච්ච වායමමානසා නචිරෙනෙව ධාතුපසකෙදාවසාසන පසද්දා පටියගතිනො සභාවධම්මාරම්මණතො අපසභං අපසනො උපචාරමතො සමාධි උපපජ්ජති [වි. මා. 261]

මෙලෙසින් සද්ධා සහ පසද්දා, විරිය සහ සමාධි සමවනසේ යුගල වශයෙන් එම සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ අරමුණු මතම මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කරන්නා වූ සෝභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පසද්දා යන ඉන්ද්‍රිය පහෙහි සම බව ඉපදවීමෙන්, භාවනාව ඉතා පිරිසිදු පැහැදිලි තියුණු, සියුම් බවට පත් වූ අවස්ථාවෙහි, නොපිළිගන්නා බව=අසාදා, භාවනා අරමුණෙහි හැකිලෙන බව=ලීන භාවය, වතුධාන අරමුණෙහි ඇති සැටිය නොදැක නොහැඹුරුව හැසිරෙන බව =ප්‍රමාදය, සතර මහා ධාතු අරමුණෙහි සිත විසිරී බාහිරට යන බව=උද්චලය, සතර මහා ධාතුන්හි සභාව ලක්ෂණ එකින් එක ඇති සැටියෙන් නොදන්නා බව=මෝහය, යන කෙලෙස් කසළ දුරින්ම දැරූ වූ හේතුවෙන් උතුම් බොජකරණය බිම් හත බලවත් වී

ශක්තිය අතින් සම්පූර්ණ වන්නේය. මේ බොජනධාන බවේ හතෙහි බලවත් ශක්තිය මගින් උනන්දු කරවන, ආධාර දෙන ගතිය ශක්තිමත් වූ කළ කල්පවන්නා ලෙස තහවුරු ලෙස

1. විතකක - සතර මහා ධාතුන් හි සවිභාව ලක්ෂණ නම් වූ අරමුණ මතට සිත නැංවීමේ සවිභාවය.
2. විචාර - සතර මහා ධාතු සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු නැවත, නැවතත් නුවණින් සලකා බලන සවිභාවය, විවැරීම.
3. ජිති - එම අරමුණ මත සිත සතුටු වන සවිභාවය.
4. සුඛ - එම අරමුණු රසය සුවසේ විඳින සවිභාවය.
5. එකගතා - එම සතර මහා ධාතු සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු එකින් එක මත සිත වැටී යන, තැන්පත් වන සවිභාවය.

යන මේ ධනාත්මක පහ විශේෂයෙන් ප්‍රකට වන්නේය. එම ධනාත්මකත්ව ප්‍රතිවිරුද්ධව සිටින නිවරණ කෙලෙස් කසළද එ හා සමාන අනෙකුත් කෙලෙස්ද දුරුවීම වන්නේය. මේ තාක් ඉඳිරිපත් කරන ලද ධාතු කම්භාන භාවනා ක්‍රමය ක්‍රමානුකූලව සම්පූර්ණ වීම සඳහා උනන්දුවෙන් භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා සතර මහා ධාතුන්හි සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණු කොට ඇති. උපචාර ධනාත්මක = උපචාර සමාධිය මනාව ලබන්නේය. එ නිසා අවධිකථාවායභීයන් වශයෙන් වනාහී ඉහත සඳහන් ලෙසින් පාලි පාඨ ගෙන හැර දක්වා ඇත්තේය.

එහි තේරුම මෙසේය,

ඉහත සඳහන් ධාතු කම්භාන උපදෙස් දසය අනුව සතර මහා ධාතුන්හි එ එ සවිභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි තමාගේ භාවනා සිත ශාන්තව, සම්පව පිහිටනු පිණිස ඉන්ද්‍රිය පහ, බොජනධාන සත සමවනසේ උත්සාහයෙන් භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා,

1. උත්සාහයෙන් භාවනා කළ ශුචු එම ධාතු කම්භාන කටයුත්ත ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් හා උතුම් කොට සලකමින් කරන නිසාද,

2. හාන්සි වි. සිටින හිඳින, සිටින, ඇවිදින, යන ඉරිසාපට හතරෙහි අඩනඩාව සතර මඟ ධාතුන් වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වමින් භාවනා කිරීම සිදුවන බැවින්ද,,
3. සෘතු, සප්තය, හෝපන සප්තය, ආභාර සප්තය, ධම්ම සවන, යනමේවායේ ඇඟුර ලබන බැවින්ද,
4. සතර මඟ ධාතුන්හි සවභාව ලක්ෂණ නම් සමච නිමිත්ත අරමුණ හොඳින් සිත්හි දරන බැවින්ද,
5. සත්ත බොජ්ජායෙහි ධර්මයන් සුදුසු පරිදි යොදා ගන්නා බැවින්ද,
6. කයද, ජීවිතයද, පිළිබදව අපේක්ෂා විරහිත බව ඇති බැවින්ද,
7. භාවනා කටයුත්තෙහි අතර මැද අඩාල වීමක් සිදු නොවන ලෙසට කටයුතු කරන බැවින්ද,

ධාතු කම්භාන භාවනා කටයුත්ත පියවරෙන් පියවර දියුණු වන ලෙසට ඉතාමත් උනන්දුවී, දැඩි ලෙස භාවනා කිරීමෙන් ලබන තහවුරුව නිසා හොඳින් මනසිකාරය පැවැත්වීමට උත්සුක වූ භාවනා ප්‍රයෝගද, අදියරෙන් අදියර උසස් වීම සඳහා අනු පිළිවෙලින් භාවනා කිරීමට අවශ්‍යය වූ පරාක්‍රමයද පහළ වේ. මෙලෙස පවතින්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි සතර මඟ ධාතුන් හි සවභාව ලක්ෂණ එකින් එක වෙන් වෙන් වශයෙන් විනිවිද දැකීමින් සිටින ධාතු මනසිකාර භාවනා ප්‍රඥාව පහළ වන්නේය. ප්‍රකෘති පහත් ආලෝකය පෙනීම ඇත්තා වූ පුද්ගලයින්ට විවිධ වස්තු සංකීය ආලෝකය මගින් විදහා දක්වන්නේ යම් සේද, එසේම මේ ධාතු මනසිකාර සමච භාවනා සීත සමග මිශ්‍රව ඇති සතර මඟ ධාතුන්හි සවභාව ලක්ෂණයන් එකින් එක විනිවිද දැකින ප්‍රඥාවද සතර මඟ ධාතුන්ගේ සවභාව ලක්ෂණයන් (තද, රඵ, බර, මොළොක්, සීනිද, සැහැල්ල, වැගිරෙන, පිඬුකරන ගති, උණුසුම් - සීනිල් බව, දරන සැලෙන, බව යන විවිධ සවභාව ලක්ෂණයන්ද) පැහැදිලි වීම පිණිස තමාගේ ප්‍රඥා ආලෝකය විදහා දැක්වන කෘතන්‍ය කරන්නේය. මෙලෙස සතර මඟ ධාතුන්හි ඵ ඵ සවභාව ලක්ෂණයන් පැහැදිලිව ආලෝකය මගින් විදහා දැක්වන කෘතන්‍ය ඇති භාවනා ප්‍රඥාව නිසා සතර මඟ ධාතුන්හි ඵ ඵ සවභාව ලක්ෂණයන්ගේ (ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන) මුල-

මැද- අග දැන ගන්නේය. මුල, මැද, අග, දැන ගැනීම අත නොගැර වන්නේය. සතර මහා ධාතුන්හි විවිධ ස්වභාව ලක්ෂණයන් හි මුල, මැද, අග, යන උත්පාදය, සීතිය, භංගය පිළිබඳ දැනීම අත නොගැරින එම භාවනා ප්‍රඥාවට සතර මහා ධාතුන්හි විවිධ ස්වභාව ලක්ෂණයන් මුල, මැද, අග යන උත්පාදය, සීතිය, භංගය යන සියල්ලම විවිධාකාරයෙන් ගෙන පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. මේ භාවනා ප්‍රඥාව හා ගෞරව සමාධිය මහගගත මට්ටමටම යා නොහැකි නිසා උපරිම වශයෙන් උපචාර මට්ටමට පමණක් ලඟාවන කාමාවචර සමාධියක් වන්නේය. ඉහත සඳහන් ලෙසට ක්‍රමානුකූලව සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරමින් සිටින එ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි එම උපචාර සමාධි තත්වය පහළ විය හැක්කේය.

[වි. ම. 261; මහා වී. (සී.) 2/352]

වැඩිදුර පැහැදිලි කිරීමක්

ඉහත සඳහන් අර්ථ කථා, වීකා කථා වනාහි ප්‍රඥාව ඇති පින්වතුන් පමණක් වටහා ගන්නා, තේරුම් ගන්නා කථා වන්නේය. ප්‍රඥාව ඇතින් දුර්වල පින්වතුන් සඳහා වීකක් වැඩිදුර පැහැදිලි කර දිය යුතුව ඇත.

පින්වත් ඔබ ආනාපාන කමිසථානය, ඕදාන කසියාය ආදී සමථ කමිසථානයන් වතුපී ධ්‍යාන දක්වා වඩා ඇති සමථයානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්, එම වතුපී ධ්‍යාන සමාධියෙන් ද ආලෝක ප්‍රභාවන් පැතිරෙමින් පවතින්නේමය. එම වතුපී ධ්‍යානයෙන් නැගිට දැන් කරන ලෙසට සතර මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරමින් සිටින විටද මෙම ධාතු මහසීකාර භාවනා සමාධිය හා මුහුර් ඇති කථාණයේ හේතුවෙන් පහළ වූ ආලෝක ප්‍රභාවක්ද පවතින්නේමය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ සුඤ්ඤා විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකු වී, ධාතු කමිසථානයෙන්ම පටන් ගෙන භාවනා කරන්නකු වන්නේ නම්, දැන් මෙන් සතර මහා ධාතුන්හි ස්වකීය ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා සමාධිය වඩන අවස්ථාවෙහි උපචාර සමාධිය තෙක් ලඟා වීමට කලින්, එයට ආසන්න වූ පරිකමම සමාධි අවස්ථාවෙන් පටන්ගෙනද ආලෝක ප්‍රභාවන් පහළ වී ආ හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවෙහි යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ පාරමි ශක්තියේ විවිධත්වය මත, කෙනෙක් තව කෙනකුට අසමව, වෙනස්ව සිටිය හැක්කේය. සමහර පින්වතුන්ට සතර

මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිත තහවුරු කරගන්නා විට සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල, තාත් පස දිසාවන්හි ආලෝකය පැතිර පවතිනු දැක ගත හැක්කේය. සමහර ජීවත්වූන් ආලෝකයෙන් පවත්ගෙන එය ගණන් නොගෙන ශරීරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් මතටම අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්නේ, සමාධි ජවය වැඩි ආ කල, දුමක් මෙන් අපැහැදිලි සුදුපාටක් මුලින් දැකගන්නේය. සමහර ගෝභාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි සතර මහා ධාතුන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් විශේෂයෙන් විස්තර වී වැටහී යා හැක්කේය. ශරීරය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් විශාල වී යන ආකාරයට පෙනෙන්නේය. සමහර ගෝභාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි ශරීරය සිදී ගොස් ධාතු කොටස් සමූහ වශයෙන් දැක එම ධාතු කොටස් සමූහයන් ක්‍රම ක්‍රමයෙන් ගුලිවී ඉතා කුඩා කොටස් ලෙසට පෙනී යා හැකිය. සමාධි ජවය බලවත් වූ විට භාවනා මනසිකාරය අනුව පහළවන විවිධතා මෙසේ පෙනේ. මේ නිසා ගෝභාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල ධාතුන් හි විස්තෘත බව කැමතිවන සිත සංකම්පිත බව කැමතිවන සිත යනාදී ලෙසට සීත නොපෙරෙහළන වගට විශේෂ අවධානය යෙදවීම අවශ්‍යය. මේ මට්ටමේදී එලෙස සීත පෙරැළී කිරීම, අධිකව වෙනස් වීම නිසා භාවනා සමාධියේ ජවය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් පැරීහී යා හැක්කේය. උඤ්චවය පහළ විය හැක්කේය.

ගෝභාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කල (අත-පය-හිත-කඳු යනාදී වූ) ශරීර කොටස් වෙනුවට සතර මහා ධාතු, පිඬුම, ගුළිම දුකිමින් සිටින්නේය. එසේ සමාධි ජවය සම්පූර්ණ වූ විට වනාහි සතර සකද්දා, ලොක ව්‍යවහාරය වශයෙන් කියන "මම" - "ඔබ", "පුරුෂ" - "ස්ත්‍රී", "පුද්ගල" - "සතරව" යන සම්මුති, ආත්ම දෘෂ්ටි බිඳීයෑම සිදු වන්නේය. මෙලෙස වූ සතර සකද්දා බිඳී යනු පිණිසද ගෝභාවචරයා උනන්දුවෙන් භාවනා කළ යුතු වන්නේය.

මෙලෙස උත්සහා කරන විට එම ධාතු ඝනයන්හි දුම් දුමන්තාසේ අපැහැදිලි සුදු වණියන් මුලින් මුලින් දැක ගත හැකි වන්නේය. පාරමි ශක්තිය අතින් බලවත්, සමාධි ශක්තිය අතින් බලවත් ගෝභාවචරයන්ට මේ අවස්ථාවේදී, වැඩි කල් නොගෙන, එම දුම් පැහැ සහිත ධාතු ඝනයන්හි ඇති මහා ගුණ සතර දැක ගත හැකි වී, ක්‍රොණයෙන් රබඳු වෙන් කරගෙන පරිග්‍රහ කොටගෙන, තව දුරටත් සමාධිය වඩන විට කපු පුළුන් ගුළියක් සේ සුදු වූ, වළාකුළක් සේ සුදු වූ තලයක් හෝ ගුළියක් ලෙසට දැකගත හැකි වන්නේය. මෙම සුදු තලයෙහි, ගුළියෙහි ඇති ධාතු සතර පරිග්‍රහ කරමින් සමාධිය දිගට වඩන විට හිම කැට, විදුරු කුටීරී ලෙස ඉතාමත් දීප්තිමත් ප්‍රභාෂ්වරව බබලන කැටිති ආකාර දැකගත හැක්කේය. රූප ඝන නම් වූ කැටිති බිඳීමට පෙරාතුව මෙලෙස සතර මහා ධාතු පිඬු ලෙස, රාශි- රාශි ලෙස ඝන ලෙස දැකගනී.

බුදු රජාණන් වහන්සේ වක්ඛු පසාද, සොත පසාද, ඝාත පසාද, පිච්භා පසාද, කාය පසාද, ශැඬි පසාද රූප පස් වර්ගක් දේශනා කරන ලද සේක. මෙම ප්‍රසාද රූපයන්

"වක්ඛාදි පසඳුවිධං රූපාදිනං ගනණපච්චයනාවෙන ආදාසතලං විං විසසනනතතා පසාදරූපං" [වි. ම. 337]

රූපාරම්භය යනාදී පසඳුවිධාරම්භයෙන් අරමුණු කළ හැකි වක්ඛු වික්ඛාදි ආදි අදාළ පසඳුව වික්ඛාදිවිධයන් පහළ වීම සඳහා නිසංඝ ප්‍රත්‍ය වශයෙන් උදව් විය හැක්කේය. එසේ උදව් උපකාර කළ හැකි බැවින් මූණ බලන කණනාභි මූණතක් ලෙසට ඉතාමත් ඔපවත් බැවින් නිසා එයට ප්‍රසාද රූපය ශැඬි කියනු ලැබේ.

[වි. ම. පටිච්චතයයි]

මේ පාලි අවධිකාවන් අනුව යෝගීන් දුකිමින් සිටින්නා වූ කැටිති තුළ ප්‍රසාද වූ පැහැදිලි රූප කැටිති මෙන්ම පැහැදිලි තැනි කැටිතිද ඇත්තේමය. මේ ඉරිට් ස්කන්ධයේ පැහැදිලි ප්‍රසාද රූප කලාපයක් ඉහත සඳහන් ප්‍රසාද රූප පස් වර්ගයේ පිහිටා ඇත්තේය. අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි මෙම ප්‍රසාද රූපයන් නොපිහිටන්නේය. නමුත් ඉරිට්ගේ පැහැදිලි රූප කලාප හා අපැහැදිලි රූප කලාපයේ භාලේ පිටි සහ කහ පිටි සමවන සේ මිශ්‍රකොට ඇති ආකාරයට මිශ්‍රවී පිහිටන්නේය. කාය ප්‍රසාද රූප ඉරිට්ගේ පුරාම දිග, සරස විසිරී පවතින්නේය. හැපීම, හැටීම දැනගත හැකි තැන්වල කාය ප්‍රසාදය පිහිටා ඇත්තේය. කාය ප්‍රසාදය සමග වූ ප්‍රසාද රූප පස් ආකාරය තුළ අඩංගු රූප කලාපයේ පැහැදිලි රූප කලාපයේ වන්නාහ. මේ රූප කලාපයේ ඝන ශැඬි කියන්නා වූ කැටිති ඕද නොබලන තාක් යෝගාවචර පුද්ගලයා, ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධි ජවය බලවත්ව ඇති විට පවා අධිස් කැට, වීදුරු කැට, පළිගු කැට මෙන් කැට ලෙස, ඝන ලෙස දුකිමින් සිටින්නේය. පැහැදිලි රූප කලාප හා අපැහැදිලි රූප කලාපයේ වෙන් නොකළ හැකි මට්ටමේම තතර වන්නේය. එම පැහැදිලි ධාතු, පැහැදිලි මූනත්, පැහැදිලි කැටිති වල සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීම සඳහා දිගට ම වෙන් වෙන්ව පරිග්‍රහ කරමින් සමාධි තහවුරු කළ විට, එම පැහැදිලි කැටිති තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු අනුවම දිගට භාවනා කොට සමාධි ජවය වඩ වඩාත් ශක්තිමත් වූ විට ආලෝකය ද දිදුලමින් පහළ විය හැක්කේය.

මේ වනාහී ධාතු මනසිකාර සමථ භාවනා සිත නිසා පහළවන චිත්තජ රූප ඝෛෂ්ටයන්හි අඩංගුව ඇති ව්‍යාප්තිය හෙවත් ධාතු රූපාරම්භයන්ගේ ආලෝකය හා එම චිත්තජ රූපකලාපයන් හි අඩංගු තේජෝ ධාතු හේතුවෙන් නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ උතුරු රූපකලාපයන්හි අඩංගුව ඇති ව්‍යාප්තිය (=රූපාරම්භයන්හි) ආලෝකය වන්නේය. මේ ආලෝකයන් අතරින් චිත්තජ රූපකලාපයන්හි ව්‍යාප්තිය ධාතු රූපාරම්භය ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් පැතිරී පවතින්නේය. උතුරු රූප ඝෛෂ්ටයන්හි ව්‍යාප්තිය ධාතු රූපාරම්භය ආලෝකය ශරීරය ඇතුළත පමණක් නොව ආසාදනය දක්වාද සදානුභාවයට අනුව පැතිරී යා හැකිවේ. මෙම ආලෝකය, හදය වලට රූපය ඇසුරු කරන සමථ භාවනා සිත (විපස්සනා භාවනා සිත) යනාදියෙන් පටන්ගෙන පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුනත් විනිවිද බාහිරය දක්වා පැතිර යන සේ දියුණු පැන නගින්නේය. ධාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා යෙදෙන සදානුභාවය පහළ වූ සදානු ආලෝකයේ මේ. මෙම සදානු ආලෝක නිශම පරමාපී ධර්ම සභාව ඇති ශරීරයෙන් දැක ගැනීමට, දැක ගැනීමට තෙල් පහනක් සේ ප්‍රකාශ බවට පත්කිරීම හා වූ අවසානය කෘතන්තය ඇත්තෙකි. සමාධියේ ජවය වඩාත් බලවත් වීම සඳහා තව දුරට දියුණු කළ හැකි වීම සදානුගේ ආනුභාවය බලවත්ව එන්නේය. සදානුභාවය විශාල වූ විට ආලෝකයේ ශක්තියද වඩ වඩාත් බලවත්වේ. එම නිසා ආලෝකයේ ශක්තිය වඩ වඩාත් අවශ්‍ය නැතදී සමාධිය වඩ වඩාත් තහවුරු කරන්න.

ඉදින් පිත්චන් ඔබ මෙලෙස ධාතු කම්භානගෙන් සමාධිය තහවුරු කරගෙන ගත යුතු විපස්සනාගාමික පුද්ගලයකු වන්නේ නම්,

1. ආලෝකය දුර්වල අවස්ථාවේ.
2. හැඟි නම්, ඕදාන කසියාය වැනි සමථ කම්භානගකට මාරුකොට සමාධිය තහවුරු කර ගැනීමට කැමැති අවස්ථාවේ.
3. හැඟි නම්, චතුරාරකඛ කම්භාන භාවනා කිරීමට අවශ්‍ය වූ විට.

රූප කලාපයන් දැකීමට කලින්, ආලෝකය ශක්තිමත් වූ මේ වැනි අවස්ථාවන්හි මාරු වීම ඉතාමත් හොඳය. රූපකලාපයන් අප්කධතත - බහිස්ථා වශයෙන් දෙපැත්තකින්

පරමාර්ථ දැක්වූ පිණිස විභාග කළ විට=කදාණයෙන් වෙන් කරමින් පරිශ්‍රය කළ විට, සමථ පැත්තට මාරුවී සමථ නිමිති එකක් (අටසීක වැනි සමථ නිමිති එකක්) අරමුණු කොට මනසිකාරය පැවැත්වීමට යැමේදී රූප කලාප අංශු පමණක්ම වශයෙන් පහළවන්නේය. පෙනෙන්නේය. (අටසීකය නොදැක රූපකලාප අංශු පමණක්ම ඉදිරිපත්විය හැකි නිසා) සමාධිය තහවුරු කිරීම සඳහා එවැනි අවස්ථාවක සමථ නිමිත්තට මාරුකිරීමේදී තරමක දුෂ්කරතාවයකට පත්විය හැක්කේය. (නමුත් උනන්දුවෙන් උත්සාහ කළ විට එයද මගහරවා ගත හැක්කේය.)

ඉදින් පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් සුදුබ විපසානාගාමික පුද්ගලයකු වී සමථ පැත්තට මාරුවී සමාධිය තහවුරු කරන විට, ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතුන් අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරන්න. ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට අයිස් කැට, චිදුරු කැට, පළිඟු කැට මෙන් පැහැදිලි වීනිවිද පෙනෙන, පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුහුත්, වල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන්ම අරමුණු වශයෙන් ගෙන දිගට සමාධිය තහවුරු කරන්න. මෙම ආලෝකයේ පැය භාගයක්, පැයක් පමණ එක දිගටම දීප්තිමත්ව දිදුලමින් පැවැත්විය හැකිවූ විට සමථ කමිසථාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ආකාරයට

1. දෙතිස් කොටසාන
2. අටසීක කමිසථාන
3. ඕදාන කසිණය

යන මේ කමිසථාන අනු පිළිවෙලින් භාවනා කළ හැක්කේය. ඕදාන කසිණය අනුව වතුරී ධන සමාධිය තෙක් භාවනා කළ විට අනෙකුත් සමථ කමිසථානයන්හි මෙන්, විශේෂයෙන් වතුරාරක්ඛි කමිසථානයන්ටද මාරු වීමට කැමැත්තේ නම්, එයේ මාරුවිය හැක්කේය. ඉදින් විපසානාවට මාරු වීමට කැමති නම් පහත සඳහන් ලෙසට ඉදිරියට අභ්‍යාස කරන්න.

අතිතයේ පාරමී ජවය බලවත් වූ පින්වත් යෝගාවචරයන්ට වනාහි ධාතු කමිසථාන මාර්ග අනුව ක්‍රමානුකූලව උනන්දුවෙන් අභ්‍යාස කරමින් භාවනා කරන විට ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට අයිස්කැට, චිදුරුකැට, පළිඟු කැට මෙන් පිරිසිදු පැහැදිලි කැටිති, පැහැදිලි මුහුත් වල සතර මහා ධාතුන් දැකීම සඳහා පරිශ්‍රය කරන්නේ වැඩි

මේභාවක් නොහොස් එම කැටිති හා මුණත් බිඳී ගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන්ගත හැක්කේය. පාරමී ශක්තිය මනඳවී, සමාධියද ශක්තිය අතින් දුච්ච විමෙන් රූප කලාප නොදැකිය හැකි වන්නේ නම්, එම අවස්ථාවෙහි ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු වන්නේය.

දුෂ්කරතා

මෙලෙස වූ සතරමහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණයන් එක එකක් අරමුණු කරමින් සමාධිය තහවුරු කරන විට වටින් වර සමාධිය දුච්ච වී ගොස්, විශාල කැටිති, මුණත් ලෙස පෙනෙන විට, සුදු වණිය පහළ වන තෙක් නැවත වරක් සමාධිය තහවුරු කළයුතුය. මීටත් වඩා සමාධිය දුච්ච වී පහත වැටුනේ නම්, දුම්රි මරණයට නැවතත් සමාධි ආලෝකය පත්විය හැක්කේය. මේ තරමටත් වඩා සමාධිය පහත වැටුනේ නම්, දුම් වණි මෙන්වත් ආලෝකය දැකගත නොහැකි වනු ඇත. එවිට ඝනය බිඳීමට පෙරාතුව පවතින සතර මහා ධාතූන්ගේ ස්වභාව ලක්ෂණයන් වෙත නැවතත් අවධානය යොමු කොට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය. මෙලෙස වන්නා වූ දුෂ්කරතාවයන් සාමාන්‍යයෙන් සුදුසු විපස්සානානුකම්පුද්ගලයාට බහුලව පැවතිය හැක්කේය.

මේ අවස්ථාවන්හි මහත් උනන්දුවෙන්, විශ්කීයකින් සතර මහා ධාතූන් අරමුණු කරමින් එම අරමුණෙහි භාවනා සිත ශක්තිමත් ලෙස යොදවා සමාධිය තහවුරු වන ලෙස, දැඩි වන ලෙස, සතර මහා ධාතූ අරමුණු මතම දිගට පිහිටා සිටින ලෙසට, හුණු භෝග්‍යවිද්‍ය නිශ්චල තැනක දැල්වෙන පහත් දැල්ලක් සේ නිශ්චල ලෙස, ශාන්ත ලෙස, සමීප ලෙස සිත පිහිටුවා උනන්දුවෙන් භාවනා කරන විට සතර මහා ධාතූ අරමුණු මත භාවනා සිත පැයක් දෙකක් ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් දුම් පාට හැඩත හමුවිය හැක්කේය. එහිදී සතර මහා ධාතූන් දැක ගැනීමට දිගටම භාවනා කරමින්, සමාධිය දිගට වඩන විට සුදු වලා ලෙස, දීදුලන සුදුපාට කැටි ගැහෙමින්, ගුලි ගැහෙමින්, තලයකට පිහිටමින් තිබෙනු දැක ගත හැකි වන්නේය. එම සුදුපාට තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් කඳුණයෙන් වෙන් කරමින්, පටිග්‍රහ කරමින් දිගට සමාධිය වඩන විට අභිසංකාර, විදුරුකැට, පළිගුකැට, මෙන් පිරිසිදු ලොකු කැටිති, ලොකු ගුලි, ලොකු මුණත් නැවතත් දැකගත හැකි වන්නේය.

මෙලෙස යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සමාධිය උස් පහත් වෙමින් දුම පාට, සුදු පාට, පැහැදිලි විසඳු සුදුපාට, යන ලෙසට බොහෝ වාර ගණනක් පෙරැළී සිදුවිය හැක්කේය. නමුත් සමප්පානික පුද්ගලයන්ට වනාහි මේ මට්ටමේදී අධික දුෂ්කරතා නැති

බව දැක ඇත්තේය. ඉදින් ඇති වී නම් තමා ලබාගත් ආනාපාන චතුරී ධ්‍යානය, ඕදහ චතුරී ධ්‍යාන යනාදී සමාධිත් නැවතත් පිහිටුවමින් සමාධි ජවය බලවත්ව ආ කළ, සතර මහා ධාතු පරිග්‍රහ කොට සමාධිත ක්‍රම ක්‍රමයෙන් නැවතත් දිගු කළවිට වැඩි කලක් නොගොස් ලොකු සුදු කැටිති, සුදු පාට ගුලි, ලොකු පැහැදිලි මුහුත් යනාදිය, නැවත මතු වීම වන්නේය. එම ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති, ගුලි, මුහුත් වල පිරී ඇති සතර මහා ධාතුත් පරිග්‍රහ කොට කළාණ ශක්තියෙන් බෙදාගෙන සමාධිත දිගටම දිගු කළ විට පාරමී කුසල ඇත්තේනම් ලොකු සුදු පැහැදිලි කැටිති, බිදිගොස් රූප කලාප අංශු දැකීමට පටන් ගත හැක්කේය. ඉදින් හමු නොවුනේ නම් එම ලොකු කැටිති, මුහුත් වල ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා දිගට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතුය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රය (ම. නි. 2/142 - 150) වැනි සතර මහා ධාතු කම්පානය දේශනා කොට ඇති තැන්හි ආකාශ ධාතුවද භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කොට ඇති සේක. අනුශාසනාව සම්බන්ධයෙන් අධිකවාචායඡීයත් වහන්සේ පහත සඳහන් ලෙස විස්තර කොට දක්වා ඇත්තේය.

අට ආකාශ-ධාතූං කසමා විභවාරෙසිති. උපාදාරූපංදස්සනතතං, හෙට්ඨා නි වතතාරි මනාභුතානෙව කට්ඨානි, න උපාදාරූපං. තසමා ඉමිනා මුඛෙන තං දස්සෙතුං ආකාශ-ධාතූං විභවාරෙසි, අපි ච අජ්ඣධත්තිකෙන ආකාශෙන ජරිවපිනන රූපමපි පාකටං හොති.

ආකාශෙන පරිවපිනනං, රූපං යාති විභුතතං
තස්සෙවං ආවිභාවතටං තං පකාසෙසි නායකො [ම. අ. 3/95]

'හෙට්ඨා වතතාරි මනාභුතානෙව කට්ඨානි, න උපාදාරූප' න්ති, තස පනෙට් ලක්ඛණානාර-නායෙන ආකාශ-දස්සනෙන දස්සිතා වෙදිතඛ්ඛා. තෙනාහ 'ඉමිනා මුඛෙන තං දස්සෙතුන්ති. කෙවලං උපාදාරූප-දස්සනත්වමෙව ආකාශ ධාතු විභවාරිතා, අට ඛො පරිග්‍රහ-සුඛතායපිති දස්සෙතො 'අපිවාති' ආදිමාහ. තත් පරිවපිනදිතඛ්ඛසං රූපස්ස තිරවස්සෙ පරිධාදානතතං 'අජ්ඣධත්තිකෙන'ති. විසෙයනමාහ 'ආකාශෙන'ති, ආකාශ-ධාතූයා ගතිතාය. 'පරිවපිනනරූප'නතිතාය පරිවපිනදිත කලාපගතමපි පාකටං හොති. විභුතං සුභවා උපට්ඨාති

[ම. වී. 3/63]

සතර මහා භූත ධාතුන්හි ත්‍රිලක්‍ෂණ වනාහි විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු, සලකා බැලිය යුතු, පරමාර්ථ ධාතු වන බැවින් සවිස්තරව දේශනා කටයුතුය. ත්‍රිලක්‍ෂණය වශයෙන් විපස්සනා භාවනා නොකළ යුතු ආකාශ ධාතුව කුමක් නිසා

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් සවිස්තරව දේශනා කරන ලද්දේද? යන ප්‍රශ්නය මෙහිදී මතු විය හැකිය. උත්තරය වනාහී; උපාදාය රූපයන් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කරන ලද්දේ වන්නේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රයේ මුල් භාගයේදී මහා භූත සතර ගැනම භාවනා කිරීමට විස්තර සහිතව දේශනා කරන ලද සේක. උපාදාය රූපයන් මත භාවනා කිරීම ගැන දේශනා නොකරන ලද්දේය. එම නිසා මහා භූතයන් මත පිහිටා සිටින උපාදාය රූපයන් එකිනෙකට සමාන නිසා ලක්කණාකාරණෙතති නය ක්‍රමයෙන් ආකාශ ධාතුවෙන් පිට අතිකුත් උපාදා රූප සියල්ල ආකාශ ධාතුවෙහි ගැඹිකොට දේශනාකොට ඇති සේක. ආකාශ ධාතුව භාවනා කරන ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමෙන් උපාදා රූප සියල්ල භාවනා කිරීම අනුශාසනා කළ බව දැන ගුතුය. එම නිසා මෙම ආකාශ ධාතුව ප්‍රමුඛ කොට ඇති බැවින්, එම උපාදා රූපයන් භාවනා කරන ක්‍රමය අනුශාසනා කිරීමේ අභිලාශය ඇතිව, ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනාකොට ඇතිසේක. මේ පමණක් නොවේ. උපාදා රූප පරිග්‍රහ කිරීමේ හුදු ආනිශංස ගැන අනුශාසනා කිරීමට පමණක් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනා කළා නොවන්නේය. නිශම ලෙස රූප බවින් පරිග්‍රහ කිරීමට, පරිග්‍රහ කිරීමේ පහසු ක්‍රමයක් අනුශාසනා කිරීම අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් ආකාශ ධාතුව සවිස්තරව දේශනාකරන ලද සේක. අකාශ ධාතුව වනාහී රූපකලාප අතර ඉඩ වන්නේය. රූප කලාපයේ එකකින් එකක් මිශ්‍ර නොවීම පිණිස වෙන්ව පවතින රූපයෝය. එම ආකාශ ධාතුව මගින්, වෙන්ව පවතින රූප කලාප සමූහයද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියාණයෙහි ප්‍රකට වන්නේය. විසඳවම පිහිටා සිටින්නේය. රූප කලාප සමූහයේ ප්‍රකට නම්, රූප කලාප එකක් එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප බව සමූහයේද ප්‍රකට වන්නේය. පරිග්‍රහ කිරීම පහසු වන්නේය. මෙලෙස හොඳ ක්‍රමානුකූල ක්‍රමයක් අනුශාසනා කොට දැක්වීමට අවශ්‍ය නිසාද බුදුරජාණන් වහන්සේ ආකාශ ධාතුව භාවනා කිරීමට සවිස්තරව අනුශාසනා කරන ලද්දේය.

[ම. අ. 3/95: ම. වී. 3/63]

පැහැදිලි රූප හය (= ප්‍රසාද රූප 6)

වක්ඛු ප්‍රසාද, සෝත ප්‍රසාද, කාණ ප්‍රසාද, පිච්භා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රසාද රූප පහ සහ සවංශ මනෝ ප්‍රසාදය යන නාම ප්‍රසාදය ද යන සියල්ල එකතුව ප්‍රසාද රූප හයක් (6) ඇත්තේය.

එ තුළ කාශ ප්‍රසාදය මුළු ශරීරය පුරා දිගට, සරසට පැතිර පවත්නේය. මෙම කාශ ප්‍රසාදය ද සහිත රූප ප්‍රසාදයන් පහෙහි අඩංගු රූප කලාපයන් පැහැදිලි රූප කලාපයන් වන්නාහ. පැහැදිලි රූපකලාපයන් ගෙන් බාහිර කම්ප, චිත්තප, සෘතුප, ආහාරප යන හේතු හතර නිසා පහළවන රූප කලාපයන් වනාහි අපැහැදිලි රූපයන්ය. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාප හා පැහැදිලි රූප කලාප හාල් පිරි සහ කහ කුඩු සමලෙස ගෙන මිශ්‍රකර තැබුවාක් සේ ශරීරයේ දිග, සරස පිහිටා ඇත්තේය. ගෝඨාවචර පුද්ගලයා ආකාශ බාතුව දැකීමට කලින්, රූපකලාපයන්ද දැකීමට කලින්, සදානායද ප්‍රබල ලෙස දියුණු වී නැති නිසා මේ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප එකිනෙක කවලම් වී මිශ්‍රණයක් ලෙස දකිමින් සිටින නිසා පැහැදිලි රූප කලාපයන් වනාහි කැටි ගැසී, පිඩුවී, එක තලයකට වී පවතිනු දකිමින් සිටිනු ලැබේ. බාතු මනසිකාර භාවනා සමාධිය හා මුහුදු සදානාය නිසා පහල වූ ආලෝක ප්‍රභාවේ උපකාරයෙන් එම පැහැදිලි මුණත්ති ආකාශ බාතුව දැකීම පිණිස විනිවිද යන ලෙස සිත පිහිටුවමින් භාවනා කරන විට රූප කලාපයන්ට අතරක් දෙන්නා වූ, රූපකලාපයන් වෙන් කර තබන්නා වූ ආකාශ බාතුව දැකගන්නා හා සමගම රූප කලාපයන්ද විසඳව දැකීමට පටන් ගත්තේය.

තව දුරටත් නාම බර්ගයන්හි හවංගය හෙවත් මනෝ ප්‍රසාදයද පහසුකර = දිදුලන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් මෙන් පිරිසිදු පැහැදිලි බව ඇති නිසා "පහසුකරමිදං ඝනකවෙ චිත්තං" (අං.නි. 1/18) යනාදී ලෙසට අංගුත්තර එකක නිපාත අවපරාසංඝාත වග්ගයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇතිසේක. (මුල. ටී. 1/125) "සාමොවායං චිත්තසං පණ්ඩරං" = සිත සවභාවයෙන් සම්පුණ්ණයන්ම සුදු බැවින් පණ්ඩර වන බව දේශනා කොට ඇතිසේක. (සිත සම්පුණ්ණයන්ම සුදු නමුත් අකුසල් වෛතසිකයන් ගෙන්ම පිරි ඇති බැවින් අකුසල් වෛතසිකයන්ම අධික නිසා අපිරිසිදු දුළුණු වන්නේ යැයි අදහස් කෙරේ.)

එම සිත් අතර හවංග සිත පිරිසිදුය. පැහැදිලිය, මෙම හවංග සිතෙන්ද චිත්තප රූප පහළ විය හැකිසේය. එම චිත්තප රූපකලාපයක් පාසා ඇති වණ්ඩාතු රූපාරම්මණයේ හවංග සිත හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ සදානායේ ප්‍රමාණයට අනුකූලව සුළු හෝ මහත් ලෙසට දීප්තිමත්ව බබළන්නාහුමය. එම චිත්තප රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේරේ බාතු, =උතු උතුර රූප කලාප පරමීපරා අලුතින් පහළ කරවන්නේමය. එම උතුර කලාපයන්හි පිහිටා ඇති වණ්ණබාතු රූපාරම්මණ ද එම හවංග සිත හා මිශ්‍රව ඇති සදානායේ ශක්තියානුභාවයට අනුරූපව චිකක් හෝ හුගක් වශයෙන් දිදුලමින්, බබළමින් ප්‍රභාශ්වර වන්නේය. එම නිසා හවංග සිත පහසුකර = දිදුලන ,බබළන,

ප්‍රභාශ්වර ආලෝකයක් ඇත්තේ යැයි දේශනා කොට ඇති සේක. තවදුරටත් එම සිත් තුළ සමඵ භාවනා සිත, විපක්‍ෂනා භාවනා සිත, යන කුසල් සිත් (රහත් උතුමන් විභත්සේලාගේ ක්‍රියා සිත්) ද විශේෂයෙන් බඩලන්තේය. ප්‍රභාශ්වරය. එම සමඵ භාවනා සිත්, විපක්‍ෂනා සිත්වල ද බඩලන ප්‍රභාශ්වර ආලෝකය පවතින්නට හැකි නිසා ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරන්නට යෙදුණි.

රූප කලාප විභාග කොට බලන්න

රූප කලාපයන් දළ වශයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත් විට ඒ තුළ පැහැදිලි රූප කලාප, අපැහැදිලි රූප කලාප යැයි රූප කලාප දෙවර්ගයක් ඇත්තේය. ප්‍රකාශ රූප * පැහැදිලි රූප වල අඩංගු රූප කලාප අංශුන් පැහැදිලි වන අතර ඉතිරි රූප කලාපයන් අපැහැදිලි වන්නාහ. සමහර ශෝභාවචර පුද්ගලයෝ රූප කලාපයන් මුල් අවස්ථාවේදී කැට්ටි, පිඬු ලෙස ලොකුවට දැකගනිති. සහල් ඇට, යුනු සහල් ඇට, වැනි වූ කැට්ටි ද දැකගත හැකි වන්නේය. සමහර ශෝභිත්ව වනාහි කළු පාට විල්ලුද වස්තූයක් මත යුනු සහල් ඇට, මැණික් කැට රාශියක් වපුරා ඇති සේ දැකගත හැකි වනු ඇත. එම අවස්ථාවෙහි එම කැට්ටි, ඇට තුළටද, විහිවිද දැකීමත් සතර මහා ධාතූන් දැකගත හැකි විභාගේ භාවනා කිරීමෙන්, නැත්නම් ආකාශ ධාතුව දැකගත හැකි වනසේ දිගට අවධානය යොමු කිරීමෙන් රූප කලාප අංශුන් දැක බලා ගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙස සියුම් වූයේ සම් ගුද සහල් සේ මැණික් කැට සේ පෙනෙන ලොකු කැට්ටි රූප කලාපය විභාග සමූහ, පිඬු ලෙසට වටහා ගන්න. තවදුරටත් කළුපාට විල්ලුද වැනි වූ සහස්සන්ගෙන් පරිභාහිර වූ පඟුබිම මත සතර මහා භූතයන් වශයෙන් භාවනා කරන විට හෙවත් ආකාශ ධාතුව දැක ගැනීම සඳහා අවධාරණයෙන් භාවනා කරන විට රූප කලාප අංශුන් දැකගත හැකි වන්නේය. එවා වනාහි නොපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සමූහ, කැට්ටි වන්නාහ.

පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන් දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතූන්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතූන් යන ලෙසට රූප කලාප එක එකක් තුළ සතර මහා ධාතූන් දැක ගනු පිණිස භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. සදාශායෙන් වෙන් වෙන් කොට ගන්න. පින්වත් ඔබ රූප කලාපයන්ගේ යුගුසුළු වූ ඇති වීම, හැඩ වීම, දැකීමත් සිටිනවා වන්නේය. රූප කලාප වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා හොඳකින තාක් කල්, සමූහ සෙන, කිව්ව සෙන යනාදිය බිඳ නොබැලූ නිසා (එම රූප

කලාපයක් සඳහා වශයෙන්ම දැක්වෙන්නේ නම්) පින්වත් ඔබගේ භාවනා කථානලය, ප්‍රඥප්ති කේන්ද්‍රයේම පවතින්නේය. රූප කලාපයේ යැයි කියන තැන සමූහ ප්‍රඥප්ති, සභාගත ප්‍රඥප්ති නොවීදී තාක් කල් පරමාර්ථ රූපයන්හි කුඩාම සමූහය අදහස් වන්නේය. පරමාණු වලටත් වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා අංශුම වන්නේය. එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට ආකාර, නැතිනම් නව ආකාර, නැතිනම් දස ආකාර රූප ධර්මයෝ එකින් එක කථානලයෙන් බෙදා විග්‍රහ කොට, පරිග්‍රහ නොකළ තාක් කල්, කථානලයෙන් වෙන්-වෙන් කොට නොගන්නා තාක් කල් පරමාර්ථ කේන්ද්‍රයට කථානලය ඇතුළු නොවී පවතින්නේය. හේතුව වනාහි: රූප කලාප යන්න ප්‍රඥප්ති කේන්ද්‍රයෙහි ඇති සමූහ ප්‍රඥප්ති, සභාගත ප්‍රඥප්ති ආදී ප්‍රඥප්තීන් නොවීදී තාක්, කිසිත් විසඳ නැති තාක්, ඉතාමත් කුඩා පිඬුවක්-කැට්ටක් ලෙස, ප්‍රඥප්තියේම පිහිටා ඇති නිසාය. එම රූප කලාපයන් බිඳ නොබලා, කථානලයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් බෙදා පරමාර්ථ රූප ධර්ම පරිග්‍රහ නොකර රූප කලාප ඒ ලෙසටම ඇතිවීම-නැතිවීම අරමුණු කර ගෙන එම ඇතිවීම - නැතිවීම අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම, නැතිනම් විපසානා භාවනා කිරීම වනාහි ඇතිවීම - නැතිවීම ප්‍රඥප්ති විපසානාවම වන්නේය. එම නිසා රූප කලාපයන් බිඳ බලමින් රූප පරමාර්ථයන් මත කථානලය පිහිටුවා රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. කථානලයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් ගැනීම විය යුතුය.

මෙලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හා කථානලයෙන් පරිවෘත්ත වශයෙන් ගැනීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් සතර මහා ධාතුන් ගෙන් පරිග්‍රහ කිරීම පටන් ගන්න. පරිග්‍රහ කිරීම යනු පරමාර්ථ ධර්මයන්, පරමාර්ථ ධර්මයන් වශයෙන් දැකින තෙක් කථානලයෙන් වෙන්කොට ගැනීමයි. ඉදින් රූප කලාපයන්හි ඉතා යුතුකම ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ නොකළ හැකි වීව, අවධාරණය යොමු කොට භාවනා කළ නොහැකි වීව වනාහි දැකීමට අකැමැති, හමුවීමට අකැමැති කෙනෙක් හමුවූ විට නොදැකීමට, නොහමු වීමට කටයුතු කරන්නේ යම් සේද එලෙසටම රූප කලාපයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම කෙරෙහි අවධානය යොමු නොකොට, අරමුණු නොකොට, ඒ දෙස නොබලා, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර භූතයන් මත පමණක් සාවධානව මනසිකාරය පවත්වන්න. භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. කථානලයෙන් පරිවෘත්ත කොට ගන්න.

ඉදින් රූපකලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් මත භාවනා කළ නොහැකි, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි, නම් ශරීරය සම්පූර්ණ එකක් වශයෙන්, සමස්තයක්

වශයෙන් ගෙන එහි පස්වී බාතුව මත භාවනා කරන්න. පරිශ්‍රය කරන්න. වෙනත් ක්‍රමයකින් දක්වනොත්, මේ මට්ටමේදී ශරීරය ලොකු පිඩුවක් සේ, මහ ඝනකයක් සේ හොඳැක රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක්ම දැක ගැනීම සඳහා ශරීරය පුරාම ඇති රූප කලාප සියල්ලක්ම සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන පස්වී බාතුවම වශයෙන් භාවනා කරන්න. පරිශ්‍රය කරන්න. අනතුරුව රූප කලාප එකක් තුළ පස්වී බාතුව පරිශ්‍රය කරන්න. තමා පරිශ්‍රය කරන ලද රූප කලාපය බිඳී ගිය කළ මතු වන අලුත් කාලාපය තුළද පස්වී බාතුවම දිගට පරිශ්‍රය කරන්න. සාර්ථක වූ විට කලාප එකින් එක මාරුකරමින් පස්වී බාතුවම පරිශ්‍රය කරන්න. පස්වී බාතුවෙහිදී තද, රළු, බර, මොළොක්, සිනිද, සැහැල්ලු, යන ස්වභාව බවේ හය ඇත්තේ නමුත් කලාප එකක් එකක් තුළ තද, රළු, බර බව ප්‍රකට වූ විට මොළොක්, සිනිද, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට නැත. මොළොක්, සිනිද, සැහැල්ලු බව ප්‍රකට විට තද, රළු, බර බව ප්‍රකට වූ නැත. මෙලෙස පස්වී බාතුව පරිශ්‍රය කිරීමේදී දුෂ්කරතා ඇති වේ නම්, තද බවට පමණක් ප්‍රමුඛතාවය දී පරිශ්‍රය කොට බලන්න. සාර්ථක වූ විට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් බාතූ ස්වභාව එක එකක් වශයෙන් වැඩි කරමින් බලන්න. තමා භාවනා කරන චාරයක් පාසා තද, රළු, බර බවින් සියල්ල එකට දැකගත හැකි වනසේ අභ්‍යාස කරන්න. රූප කලාප සියල්ල ගොඩක් වශයෙන් ගෙන තද බව මතටම මනසිකාරය ගොමුකිරීම හෝ රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද බව මතට මනසිකාරය ගොමු කරන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණන් අභ්‍යාස කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල එක වර තද බව, රළු බව යන දෙක මත මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප එකක් තුළ ඇති තද, රළු බව යන ස්වභාව දෙක පිළිබඳ එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් පුහුණු කරන්න. සාර්ථක වූ විට රූප කලාප සියල්ල සමඝනකයක් ලෙස ගෙන තද, රළු, බර බව මත එක දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙස බොහෝ වාර ගණනක් අභ්‍යාසය ඉටුකරන්න. තද, රළු, බර බව ප්‍රකට නැතිව මොළොක්, සිනිද, සැහැල්ලු බව, ප්‍රකට වීම අනුව රූප කලාපයන්ට භාවනා සිත ගොමු කළ හැකි නම් ඒ ක්‍රමයටම අභ්‍යාස කරන්න. මේ දැක්වූ ක්‍රමය උපයෝගී කරගනිමින්, අපෝ බාතූ, තේපෝ බාතූ, වායෝ බාතූන්ද මත දිගට භාවනා කරන්න. ආපෝ බාතූන්හි වැගිරෙන-පිඩුකරන ස්වභාව යන දෙකින් එකක් ප්‍රකට විය හැක්කේය. ඝන බිඳීමට කලින් දෙකම යෙදී ප්‍රකට වුවද රූප කලාප එක එකක් තුළ වනාහී එක ස්වභාවයක්ම වඩා ප්‍රකට විය හැක්කේය. තේපෝ බාතූවෙහි උණුසුම්-සිසිල යන ස්වභාව දෙකක් ඇත්තේ නමුත් රූප කලාප එකක් තුළ එකක්ම පැවැතිය හැක්කේය. උණුසුම ප්‍රකට වූ විට සිසිල ප්‍රකට නැත. සිසිල බව ප්‍රකට වීම උණුසුම ප්‍රකට නැත. වායෝ බාතූවෙහි දුරන, තල්ලු කරන බව යන ස්වභාවයන් කලාපයක් පාසා ඇත්තේය. දුරන බව ස්වභාව ලක්ෂණය වන අතර තල්ලු කරන බව කෘතෘය (රස) වන්නේය.

රූප කලාප එක එකක් තුළ සතර මහා ධාතු සීගල්ලම එක වර කඳුණයෙන් දැකගත හැකි වනු පිණිස බොහෝ වාර ගණනක් අභ්‍යන්තර කරන්න. මෙසේ සාර්ථක වූ විට රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතු ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණ මත ශාන්තව සමීපව පිහිටා සිටින සමාධිත වනාහි සඳිසුපවාර වශයෙන් උපවාර සමාධිත නම් වූ කාමාවචර සමාධිතයි. එය පරමාථී ධර්ම ස්වභාව නැමති අරමුණ ගෙන සිටී. එම පරමාථී ධර්මයන්හි ගැඹුරු බව එක ලක්ෂණයකි. දිගට නොපැවතී වහා නැතිවී යාම තව එකකි. මෙම ගැඹුරු වී දිගට නොපවතින, කල් නොපවතින පරමාර්ථ ධර්මයන් අරමුණු කිරීම හේතුවෙන් එම සමාධිත දිගින් දිගට තහවුරු කළත් අභීඤා ධ්‍යානය තෙක් යා නොහැක්කේය. අභීඤා ධ්‍යානයේ ආසන්න ක්ෂේත්‍රයේ පමණක් වන්නාවූ සමාධිතව, උපවාර සමාධිත යැයි කීමම සුදුසු වන අතර මෙම ධාතු මනසිකාර භාවනා කටයුත්තෙහි අභීඤා ධ්‍යාන සමාධි පහළ නොවන්නේය. නමුත් අභීඤා ධ්‍යාන සමාධිතව ආසන්න යේ සමීප යේ පිහිටා ඇති නිසම උපවාර සමාධිත හා මුදුන් පෙත්තව ලඟා වූ මේ ධාතු මනසිකාර සමාධිත සංසන්දනාත්මකව සමාන සමාධි ලක්ෂණ ඇති බැවින්, මේ ධාතු මනසිකාර සමාධිතවද සඳිසුපවාර වශයෙන් උපවාර සමාධිතම යැයි කියනු ලැබේ.

[වි. ම. 261; මහා වී. (සී.) 2/352]

ද්‍රෝණ මතනා=ද්‍රෝණයක් පමණය

මනසට වූ පුද්ගලයෙකු හේ ශරීරයේ ඇත්තා වූ, කඳුණයෙන් කල්පනා කොට වටහා ගත යුතු වන්නා වූ, පරමාණු අංශුවක් පමණ නැතිනම් ඊටත් වඩා බොහෝ සේ කුඩා වන්නා වූ, ඉතාමත් කුඩා, සියුම් වූ පද්මි ධාතු අධික වූ රූප කලාප (පද්මි ධාතු අධික රූප කලාප සීගල්ල එක කළ විට) ද්‍රෝණයක් පමණ වීම සාමාන්‍ය ස්වරූපයයි. මෙම පද්මි ධාතු ප්‍රමාණයෙන් අධික පමණ වන ආපෝ ධාතුව ආවර්තන කිරීම වශයෙන් එවා සීගල්ල පිඩු කොට ගන්නා අතර ඒ ආපෝ ධාතුවම අධික වීමෙන් තෙත්වී වැඟිරීමට නොයන සේ තේපෝ ධාතුවෙන් රක්තේ වෙයි. එය සංඝාත වශයෙන් අභිශයින් පුරවන ලද්දේ වෙයි. මෙසේ ඒ සියුම් වූ, රජස් වූ පද්මි ධාතුව නොවිසිරෙන සේ භාත් පසින් බැඳීමය, පැසීමය, සැලීමය යන කෘත්‍යය ඇති ආපෝ-තේපෝ-වාගෝ ධාතූන්ගේ උපකාර ලැබී ඤානයෙන් තෙමන ලද තේපසින් මුහුකුරුවන ලද, වාතයෙන් ගම්මන ලද, පිටි සුන්නක් සේ පිඩු වී, ඝන වී, ස්ථි ඝණාභාන පුරුෂ ඝණාභාන ආදී වූ විශේෂ ලෙස, ස්වරූපය වෙන් වෙන් බවට පත් වන්නේය. කුඩා වූ විශාල වූ උස් වූ පහත් වූ, දැකී වූ, කල් පවතින බව ආදී වූ ස්වරූප ප්‍රකට ලෙස දැක්වේ.

[වි. මා. 272]

ඉහත සඳහන් අධිකාරී විස්තරය අනුව මේ ශරීරයේ දළ වශයෙන් ගත් කල පර්වි ධාතුව අධික රූප කලාප සියල්ල ද්‍රෝණයක් පමණ ඇත්තේය. මේ රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුවක් පාසා ශ්‍රාවකයන්ට වනාහි ඉතිරි නොකොට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකිය. ඉතිරි නොකට අවසානය තෙක් මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිශ්‍රය කළ හැකි සතර මහා ධාතුවක් ගම්බිසි ප්‍රමාණයක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පැවැත්විය නොහැකි, පරිශ්‍රය කළ නොහැකි සතර මහා ධාතුවද, ගම්බිසි ප්‍රමාණයක් ඇත. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් පරමාපී තෙක් පරිශ්‍රය කළ හැකි ඤාණයෙන් බෙදා ගැනීමට හැකි රූප කලාප සමහරක් ඇතිවාක් මෙන්ම මනසිකාරය නොපැවැත් විය හැකි, ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කරගත නොහැකි සමහරක්, රූප කලාප ගම්බිසි ප්‍රමාණයක්ද ඇත්තේමය. ශ්‍රාවක පාරමී ඤාණ අනුව තමා අතීතයේ පුහුණු කළ පාරමී ශක්තිය මුල්කරගෙන හොඳින් හොඳු වී පහළ වූ ඤාණයේ ආනුභව නිසා වහ වහ භාවනා කිරීමට සමත් වන්නා වූද එසේම, ඊට වෙනස්වූ ඉතා නැවතිල්ලේ භාවනා කළයුතු ඇත්තන්ද සිටිය හැකිය. නමුත් වගී වශයෙන් සියලු ධාතුවන් ඉතිරි නොකොට තිබීම වන තෙක් භාවනා කළ යුතුය. පහත සඳහන් විවරණය කියවා බලන්න.

"තසමා සසතනානගතෙ සබ්බධමෙම පරසතනානගතෙ ච තෙසං සතනානචීතාගං අකපවා බහිදධා තාව සාමඤ්ඤානො සමමසනං, අගං සාවකානං සමමසනවාරො"
[මහා වී. 3/274 - 275]

තම ආධ්‍යාත්මික ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වගී සියල්ලද අන්‍යයන්ගේ හෙවත් ඛාහිර සත්තානසන්ති පිහිටා ඇති රූප ධර්ම - නාම ධර්ම වගී සියල්ලද යන මේ සියලු රූප - නාම ධර්ම සංඛාරයන් පුරුෂයා, ස්ත්‍රිය, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, ආදී ලෙස සත්තාන වශයෙන් නොබෙදා නොවීමට, ඛාහිර වශයෙන් සාමඤ්ඤා, සමුභ ලෙසද, සමයන ලෙසද විපස්සනා භාවනාවෙන් සලකා බැලීම වනාහි ශ්‍රාවකයන්ගේ විපස්සනා ඤාණසෛත්‍රය හෙවත් සමමසනවාර සෛත්‍රය වන්නේය.
[මහා. වී පරිවර්තයයි]

මේ විස්තර කළ ක්‍රමයට අනුව අප්‍රකඩත බහිද්ධා යන සත්තාන දෙවග්ගියේම විසි අට ආකාර වූ රූප වගී සියල්ල රූප කම්ප්පාන වගුවල පෙන්වා ඇති ආකාරයට ඇසෙහි 54ක් ය යනාදී වශයෙන් වූ රූප වග්ගියන් වශයෙන් සියල්ල නිමවන තෙක් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කළ යුතු බව සිහියට ගන්න.

ඉහත දැක්වූ කොටස වඩා ප්‍රකට වීම සඳහා විස්තර කළ යුතුව ඇත. වක්‍ර දසක කලාප බොහෝ ගණනක් ඇසෙහි ඇත්තේය. (එක ස්‍රණයක පිහිටා ඇති කලාපයන් ගැන මෙහි සැලකේ) එම රූප කලාපයන් තුළ, සමහර වක්‍ර දසකයන් තුළ පමණක්

පරමාර්ථ රූප බලීයත් පරිග්‍රහ කළ හැකිවී ඉතිරි දූෂකයන් වනාහි පරිග්‍රහ කිරීමට නොහැකි විය හැක්කේය.' යන ලෙසට වටහා ගනු මැනවි. වක්‍ර දූෂක කලාප වල මෙන් රූප කලාප එක එක වර්ගයක පිහිටා ඇති සියලු රූප කලාප සියල්ල නිමවන තෙක්, පරමාර්ථය දක්වා ලංවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නමුත් වර්ගයන් වශයෙන් සියල්ල වනාහි සම්පූර්ණවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හදය වරපු යන සය ස්ථානයන් සම්බන්ධයෙන් මෙලෙසට වටහා ගන්න.

පින්වත් ඔබ සය ස්ථානයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද, ඇපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද පරමාර්ථය තෙක් පැහැදිලි වී යනු පිණිස පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථකත්වයට පත් වූ පසු පින්වත් ඔබ වතුධාතු වචනථානය නමැති ධාතු මනසිකාර සමච කොටස සම්පූර්ණ කළා වන්නේය. දිවයි විසුණී සදාණ මට්ටමටද තමා වශයෙන් පිවිසීම ආරම්භ කළා වන්නේය.

සත්ත සඤ්ඤා=අත්ත සඤ්ඤා බිඳීම

"ඵචමෙව ඉමසසාපි භිසඤ්ඤානො පුඛෙඛ ඛාලපුටුප්පන-කාලෙ භිතිභුතසාපි පඛඛපිතසාපි තාවදෙව සතො'ති වා පුග්ගලො'ති වා සඤ්ඤා න අනතරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණිතිතං ඝණ-විතිඛෙකායං කරවා ධාතුසො න පච්චචෙකඛති. ධාතුසො පච්චචෙකඛතො පනසස සත්ත සඤ්ඤා අනතරධායති, ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සනතිධිති. තෙනාන හගවා 'ඉමමෙව කායං යථාධීතං යථාපණිතිතං ධාතුසො පච්චචෙකඛති: අරථ ඉමසමිං කායෙ පඨවිධාතු, ආපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු'ති. සෙය්‍යථාපි භිකඛචෙ, දකෙඛා ගොඝාතකො වා-පෙ-වායොධාතු'ති".

[ම. අ. 1/245]

'ඝණවිතිඛෙකාගනති' සත්තති-සමුත-කිචච-ඝනානං විතිඛ්ඤ්ජනං විචෙවනං. 'ධාතුසො පච්චචෙකඛතො'ති ඝණවිතිඛෙකාගකරණෙන පඨවි ආදි ධාතුං විසුං විසුං කරවා පච්චචෙකඛනාසස.'සත්තසඤ්ඤා'ති අත්තානුදිධිවසෙන පච්චතො සඤ්ඤාති වදනති. වොභාරචසෙන පච්චත-සඤ්ඤායති තදා අනතරධානං යුත්තමෙව යථාවතො ඝණ-විතිඛෙකාගසස සමපාදනතො. ඵචං භි සති යථාචුත්ථ ඔපමමරෙචන උපමෙය්‍යරෙථා අඤ්ඤාදරපු සංසද්ධි සමෙති. තෙනෙචාන 'ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සනතිධිති'ති [මහ වී. 1/365-366]

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සුත්‍රයෙහි ධාතු කම්භාන භාවනා චාරයේ දී ගව ඝාතක උපමාව අඩංගුකොට දේශනාකොට ඇත. එම දේශනයෙහිලා අදහස් කරන දේ මෙලෙස වන්නේය.

ගව ඝාතකයා මස් වැඩීම සඳහා ගවයා තරකරන අවස්ථාවේදී ද, ගවයා මැරීමට ගව වධකාගාරයට ගෙනයන විටදී ද, වධකාගාරයට ගෙන ගොස් ගවයා එම වධකාගාරයේ බඳින විටදී ද, එම ගවයා මරන අවස්ථාවේදී ද, මැරීමෙන් පසු ගව කුණ දැකීම විටදී ද, එම ගවයාගේ මස් වෙන්ම, ඇට වෙන්ම, බඩ වැළ වෙන්ම, පිකුණු වෙන්ම යන ලෙසට ඒ ඒ කොටසාසයන් එකින් එක වෙන් නොකළ තාක් කළ එම ගව ඝාතකයාගේ සීමාවන් ගවයෙක් යන සංඥාව නොබිඳී පවත්වනුය. නමුත් එම ගවයා මස් වෙන්ම ඇට වෙන්ම, බඩවැළ වෙන්ම, පිකුණු වෙන්ම, යන ලෙස ඒ ඒ කොටසාසය වෙන් වෙන් කොට, රැස්කොට සතරමං සන්ධිස්ථානයක ගවමස් විකිණීමට නතර වී සිටින එම ගව ඝාතකයාගේ සිතෙහි "ගවයකුගේ" යන සංඥාව බිඳීගොස්ය. "ගව මස්" යන සංඥාව පහළ විය. එම ගව ඝාතකයාගේ සත්තානයේ, "මම ගවයකු විකුණමින් සිටින්නෙමි, මේ පුද්ගලයෝ වනාහි මගෙන් ගවයකු මිලදී ගනිති" යන ලෙස වූ සංඥාවන් නොවන්නේය. ඇත්ත වශයෙන් එම ඝව ගාතකයාගේ සත්තානයේ, "මම ගවමස් විකුණමින් සිටින්නෙමි, මේ පුද්ගලයන් වනාහි මාගෙන් ගවමස් මිලදී ගන්නේ යැ"යි යන මේ කල්පනාව පහළ වන්නේය. [උපමා විවරණයයි].

මේ විශේෂ උපමාව අනුව යොගාවචර භික්ෂුවගේ සත්තානයේද පෙර පරමාපී ඤාණ ඇස අන්ධ වූ බාල පෘථුජන වූ කාලයේ ගිහිව හෝ වේවා, පැවිද්දක් වශයෙන් හෝ වේවා සිටින්නා වූ පවතින්නා වූ මේ රූප කායස්කන්ධයේ සත්තනි ඝන, සමුඝ ඝන, සීලව ඝන යන රූප පිඩු, රූප සමුඝ ඤාණයෙන් බිඳ කඩා බලා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ධාතූන් එකින් එක ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද වශයෙන් වෙන් කොටගෙන ධාතූ සවිභාව පිණිච්ච වශයෙන් ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකළ තාක් සත්ත්වයා යන සංඥාව, පුද්ගලයා යන සංඥාව නොබිඳී ගොස්දී පවතින්නේය. නමුදු රූපස්කන්ධ පිඩු, කැටිති එකින් එක ඤාණයෙන් බෙදා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාපී ධර්ම සාරය වන පඨවි, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, යන ධාතූ ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින්, සලකා බලමින් භාවනා කළ හැකි, පරිශුභ කළ හැකි විට එම යෝගාවචර භික්ෂුවගේ සත්තානයේ සත්ත්වයා යන සංඥාව (=ආත්‍ය සංඥාව) බිඳී විනාශ වී යන්නේය. ධාතූන් වශයෙන් පමණක් සිත පිහිටා සිටින්නේය. [උපමෙය පිවරණයයි]

එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස දේශනා කළ සේක...

යෝගාවචර භික්ෂුව ගිඳින ආකාරයට, සිටින ආකාරයට මෙම රූප ආත්‍යස්කන්ධය..., මෙම රූප කායස්කන්ධය තුළ පඨවි ධාතූව ඇත්තේය. ආපෝ ධාතූව

ඇත්තේය, තේජෝ ධාතුව ඇත්තේය, වාග්‍යෝ ධාතුව ඇත්තේය, යැයි පුද්ගලයන් සත්පවයන් නැති ධාතූ පිඬු, කැටිති වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේෂණ කරමින්, සලකා බලමින් සිටින්නේය. මහණෙනි, සුදුසු ලෞකික උපමාව කට අනුව වනාහි, දුක්ඛය ගව ඝාතකයෙක් හෝ ගව ඝාතක අන්තේවාසිකයෙක් ගව දෙනක ඝාතනය කොට මස් වෙතම, ඇට වෙතම ආදී වශයෙන් කොටසින් කොටස වෙන්කොට සතරමන් සංඛිස්ථානයක විකිණීම සඳහා තබාගෙන සිටින්නේය. මහණෙනි, මේ උපමාවට අනුවත් යෝගාවචර භික්ෂුව භිදින ආකාරයට සිටින ආකාරයට මේ රූප කාය ස්කන්ධයම, "මේ රූප කායස්කන්ධයේ පශ්චි ධාතූ ඇත, ආපෝ ධාතූ ඇත, තේජෝ ධාතූ ඇත, වාග්‍යෝ ධාතූ ඇත, පුද්ගලයෙක් සත්පවයක් නැත වශයෙන් ධාතූ පිඬු, කැටිති ස්වභාව වශයෙන් එකින් එක ප්‍රත්‍යවේෂණ කරමින් සලකා බලමින් සිටින්නේය. [ම. අ. 1/24:5; මහා වී. 1/365-366]

රූප ඝන තුන් ආකාරය

"ඝන-විනිබ්‍යොගනති: සන්නති-සමුහ-කිච්ච-ඝනානං විනිබ්‍යජනං විවෙචනං"
 [මහා වී. 1/365]

රූප ලෝකයෙහි සත්තති ඝන, සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන යැයි ඝන වර්ග තුනක් ඇත්තාහ. ඉහත ලිඛා දක්වන්නට යෙදුණු පරිදි ධාතූ කමිස්ථාන භාවනා වඩන්නේ රූප කලාප දැකීමට පෙර අවස්ථාවෙහි සත්තති ඝන = සත්තතියක් වශයෙන් පවත්නේය යනු නොදන්නේය. පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් සත්තති ප්‍රඥාපතිය මගින් ආවරණය වී පවතින්නේය. එම කාලය තුළ අරමුණු වශයෙන් ගෙන භාවනා කරන සතර මහා ධාතූන්හි ස්වභාව ලක්ෂණ අරමුණෙහි ද සත්තති ඝන, සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන, යන ඝනයන් නොවීදී සත්තති ප්‍රඥාපති, සමුහ ප්‍රඥාපති, සංයාමන ප්‍රඥාපති, යන මේවා සම්පූර්ණයෙන් දුරුනොවූ, රූප ස්වභාව ලක්ෂණයන් පමණක් පැහැත්නාහ.

සමී අවස්ථාව පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමයෙන් දියුණුව, තියුණුව, පැමිණෙද එවිට (ඉහත සඳහන් ලෙසට) රූප කලාපයන් දැකීමට පටන් ගන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි සත්තති ඝන යැයි කියන ලද, ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින රූප ඝන භාවය වීදී යන්නේය. රූප ප්‍රවාහයන් ලෙස පවතින ඝන බහල ස්වභාවය ඔපවත් වූ ගුලි, පිඬු, මුණත් වශයෙන් නොව යුගුගුලුව ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින රූප කලාප අංශු ලෙසට පමණක් දැකීමින් සිටින නිසා ඝන සත්තතිය යැයි කියන රූප ප්‍රවාහයේ එකට බැඳී පවුන්නා තපවය වීදී යන්නේය. එහෙත් සමුහ ඝන, කිච්ච ඝන යන ඝනයන් දෙක වනාහි නොවීදී

පවතින්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබට රූප කලාප එක එකක් තුළ පස්වි, ආපෝ, තේපෝ, වාංග) යන සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගතහැකි වූ කල්හි සමූහ ඝන යන ඝනකයෙකු බිඳී ගියා වන්නේය. ඉදින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති උපාදාය රූපයන්ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්නට හැකිවිට සමූහ ඝන යන රූප ඝනයන් සම්පූර්ණයෙන්ම බිඳී යන්නේය. පින්වත් ඔබට රූප පරිග්‍රහ ක්‍රමය = රූපයන් පරිග්‍රහ කළහැකි ක්‍රමය, මගින් සත්‍යව ඝන පමණක් නොව සමූහ ඝනයන් බිඳීමට හැකි වන්නේය. ඉදින් පින්වත් ඔබ රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අට වාර්ගික හෝ ආට වාර්ගික හෝ දස වර්ගික වූ රූප පරමාථී ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොටගත හොඳහැකි වූ විට පරිග්‍රහ කළ නොහැකි විට, රූප කලාප වශයෙන්ම පමණක් දැක ගැනීමක් සිටින විට, සමූහ ප්‍රඥප්ති, සන්ධාන ප්‍රඥප්ති යන මේවා පැහැදිලි නැති නිසා, පින්වත් ඔබගේ ක්‍රමය ප්‍රඥප්තියේම ගැලීගෙන, ප්‍රඥප්තියේම එල්ල ගෙන සිටින්නේය. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක් පරමාථී ධර්ම සවභාවයන් එක එකකට සිත යොමු කොට පරිග්‍රහ කළ හැකි විටම ක්‍රමයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටම පරමාථීයන් ක්‍රමයෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. සමූහ ප්‍රඥප්තිය බිඳීයන්නේය. සමූහ ඝන නම් වූ රූප මිටි බිඳී යන්නේය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ලක්ෂණාදි සතර සම්බන්ධයෙන් ලියා දක්වා ඇති පරිදි රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී රූප ධර්මයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන පදධාන ක්‍රමය අනුව වැඩිදුරට පරිග්‍රහ කළ හැකි විට, සත්තති ඝන, සමූහ ඝන යන මේවා පමණක් නොව කිවච ඝන=රූපයන්ගේ කෘත්‍ය වශයෙන් ඇති ඝන බහල භාවයද, බිඳ දැමීම කරන්නේය. කිවච ඝන ක්‍රමයෙන් බිඳීමට හැකි වූවා වන්නේය. ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළව ඒ ඒ කෘත්‍යයක් බැගින් ඇත්තේය. පස්වි ධාතු වනාහි කලාපයක් තුළ ඇති රූපයන්ට ප්‍රතිඵලාන කෘත්‍යය කර දෙන්නේය, එය පනිට්ඨාන කෘත්‍යයයි. ආපෝ ධාතු වනාහි රූප ධර්මයන් වැඩි දියුණු කිරීමේ කෘත්‍යය කර දෙන්නේය. එය බුද්ධාන කෘත්‍යයයි. තේපෝ ධාතු වනාහි කලාපය තුළ ඇති රූප ධර්මයන් මේරීමේ කටයුත්ත කරදෙන්නේය. එය පරිපාචන කෘත්‍යයයි, වාංග ධාතු වනාහි තල්ලු කිරීමේ කටයුත්ත කරදෙන්නේය, එය සමුදරණ කෘත්‍යයයි. මෙලෙස ඒ ඒ රූප ධර්මයන්ට අදාළ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයාට එම රූප ධර්මයන්හි ඒ ඒ කෘත්‍යයන්ද පරිග්‍රහ කිරීමට (=ක්‍රමයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරගැනීමට) ඉහත සඳහන් පාළි අටයි. ඒවා, ඒකානි උපදෙස් දී ඇත්තේය. මේ ඒ ඒ කෘත්‍යයන් නොදන්නා විට පින්වත් ඔබගේ රූප පරිග්‍රහ ක්‍රමය කිවච ඝනයෙන් =කෘත්‍යය වශයෙන් එකට බැඳී ආවරණය වී

පවතින්නේමය. රූප ධර්මයන්හි එ එ අදාළ කටයුත්ත = කෘත්‍යය ඇති බැවින් වෙත් වෙන්ව පවතින බව නොදැක කෘත්‍ය එකක්ම වශයෙන් පිළිගන්නා බවට, අදහන සුදු බවට වනාහී මෙහිලා "කිව්ව සෙනයෙන් ආචරණය වී පවතින්නේ," යැයි කියනු ලැබේ. එම කිව්ව සෙනයද ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන්කොට පරමාථ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

රූප ලෝකයෙහි ආරම්භණ සහ නැත

"සාරමමණා ධමමා-අනාරමමණා ධමමා" [බ. ප. 14]

"කතමෙ ධමමා සාරමමණා වෙදනාකඛයෙධා සඤ්ඤාකඛයෙධා, සංචාර-කඛයෙධා, විඤ්ඤාණකඛයෙධා, ඉමෙ ධමමා සාරමමණා"

"කතමෙ ධමමා අනාරමමණා: සබ්බඤ්ඤා රූපං අසංඛතා ව ධාතු, ඉමෙ ධමමා අනාරමමණා" [බ. ප. 446]

"කතමෙ ධමමා සාරමමණා: චතුසු භුමිසු භුසලං, අභුසලං, චතුසු භුමිසු විපාකො, තිසු භුමිසු කිරියාවනාකතං, ඉමෙ ධමමා සාරමමණා"

"කතමෙ ධමමා අනාරමමණා: රූපං ච තිබ්බානං ච, ඉමෙ ධමමා අනාරමමණා" [බ. ප. 538]

"නඤ්ච ඵතෙසං ආරමමණනති-අනාරමමණා" [බ. අ. 71]

"සාරමමණා ධමමානං සතිච්ච ආරමමණකරණං-හෙදෙ ඵකතො ගයසමානා ආරමමණං-සණතා ච" [මහා වී. 2/347]

රූප ධර්මයන්හි සත්‍යතා සහ, සමූහ සහ, කිව්ව සහ, ආරම්භණ සහ යැයි සතර ආකාරයක් ඇති බවත්, නාම ධර්මයන්හිද සත්‍යතා සහ, සමූහ සහ, කිව්ව සහ ආරම්භණ සහ, යැයි සහ සතර ආකාරයක්, ඇති බවත් ආචාර්ය් පරමපරානුකූල, සම්ප්‍රදායානුකූල කියමනක් ඇත්තේය. එසේ නමුත් ඉහත සඳහන් අධිකාරී විකා වන්හී රූප ධර්මයන්හි ආරම්භණ සහ නැති බවත් සත්‍යතා සහ, සමූහ සහ, කිව්ව සහ යන සහ තුනක් පමණක් ඇති බවත් පෙන්වා දී ඇත්තේය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ බමම සංගණී පාළියෙහි, අරමුණු කළ හැකි සාරමමණ-
 බමී, අරමුණු කළ නොහැකි අනාරමමණ බමී යැයි පරමාර්ථ බමීයන් කොටස් දෙකක්
 වශයෙන් දේශනා කොට ඇති සේක. ඒවායින් අරමුණු කළ හැකි සාරමමණ බමීයන්හි
 වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන නාමස්කන්ධයන් සතර සමස්තයක් ලෙස ගත්
 කල ඒ තුළ කුසල-අකුසල, විපාක-ක්‍රියා හා අවනාකත බමීයන් පවතින බව බුදුරජාණන්
 වහන්සේ විසින්ම දේශනා කොට ඇති සේක. අනාරමමණ=අරමුණු කළ නොහැකි බමීයන්
 වශයෙන් රූප බමී සීයල්ල හා අසංඛත ධාතු ලෙස නිබ්බාන බමීය යන මේ දෙක
 බුදුරජාණන් වහන්සේම දේශනා කොට ඇති සේක.

අරමුණු කළහැකි සාරමමණ බමීයන්හිම පමණක් ආරමමණ ඝන-අරමුණු කළ
 හැකි මවි ඇති බවද ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත. සාරමමණ
 බමීයෝ වශයෙන් ආනාපාන පටිභාග නිමිතත, ඕදාන කසීණ පටිභාග නිමිතත වැනි
 අඥප්ති සමඵ නිමිතිද, රූප කලාප එක එකක් ඇතුළත පිහිටා ඇති සතර මහා
 ධාතූන්හි සවිභාව ලක්ෂණ එක එකක් යැයි කියන පරමාර්ථ බමී වැනි වූ පරමාර්ථ
 අරමුණුද, යන ලෙසට ප්‍රඥප්ති පරමාර්ථ යන දෙකාකාරයම අරමුණු කළ හැකිය. මෙලෙස
 අරමුණු ගැනීමේදී විඤ්ඤාණය එක එකක් තුළ සාරමමණ බමී නම් වූ විඤ්ඤාණය වෛතසිකයන්
 අභිම වශයෙන් අටක් පිඬු වී ඇත්තේය. සමහර විට සමඵ භාවනා සිත, විපස්සනා
 භාවනා සිත, යන පටියන්හි විඤ්ඤාණයක් පාසා විඤ්ඤාණය වෛතසික 34ක් දක්වා එකට
 ගතදෙන්නේය. එම විඤ්ඤාණයක් තුළ එකට යෙදී ඇති විඤ්ඤාණය වෛතසික අරමුණක්
 අරමුණු කරන විට විවිධව වෙනස් ව පවතින්නේය.

"ආරමමණං පටියගගෙහෙවා විජානනං උපසස්මානං විඤ්ඤාණං"
 [ම. අ. 1/248]

"විජානනං ආරමමණසස උපලඬ්ඛි" [මුල ව. 1/87]

ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විකාවන්ට අනුව එම නාම බමී මවිවල ඇති සිත වනාහී
 අරමුණු ගැනීමේ සවිභාවය ඇත්තේය.

උපමාවක්:- රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පද්මි ධාතුවට අවධානය යොමුකොට බලන්නේ එසේ අවධානයට හසු කරගත් කළ = මනසිකාරයට යොමු වූ විට පද්මි ධාතුව දැක ගත්තේ යැයි කිව හැක්කේය. අරමුණු කොට නොලද කළ, මනසිකාරයට හසුනොවන කළ, පද්මි ධාතුව දුන්නේ යැයි කිව නොහැක්කේය. මේ නිසා දැන ගැනීමට වනාහී සිතින් අරමුණ ගැනීමේ ස්වභාවයම වන්නේය. අරමුණ ගෙන දැන ගැනීමේදී ස්වභාවයයි, එක්කම වනාහී අරමුණ හා හැපීමේ ගතිම ස්වභාව කොට ඇත්තේය. අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරවන ගතිම වන්නේය. වේදනාව වනාහී අරමුණේ රසය විඳින්නා වූ ස්වභාවයම වන්නේය. මෙලෙසට සාරමමණ ධර්මයන් අරමුණු ගන්නා ආකාරය විවිධ බව, වෙනස් බව වන්නේය. (ඉතිරි සාරමමණ ධර්මයන් ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න.)

මෙලෙසම සාරමමණ ධර්මයන් අරමුණක් අරමුණු කරනවිට අරමුණු ගැනීමේ ස්වභාවය විවිධ වන වෙනස්වන අතර මෙය එක්කමය, ඉමය වේදනාවය මෙය සන්ඝාතාවය, මෙය චේතනාවය මෙය විඤ්ඤාණය යනාදී ලෙසට වෙන්, වෙන්ව නොදැන එම සාරමමණ ධර්මයන් සියලුම මට්ටමක් ලෙස, එකක් ලෙස භාරගැනීම ආරමමණ ඝන යැයි කියනු ලැබේ.

[මහා ටී. (බු.) 2/437]

එම නිසා ආරමමණ ඝන යන්න සාරමමණ ධර්මයන් හා සම්බන්ධ වූ ඝන වර්ගයක් වන බැවින් රූප කොටස හා සම්බන්ධ කොට සත්තනි ඝන, සමුඝ ඝන, කිවම ඝන, යන ඝන තුන්වර්ගය පමණක් පෙන්වා ඇති බව වටහා ගන්න.

ධාතුකො පච්චෙකකඛි

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිලා ධාතු මනසිකාර කොට්ඨාසය දේශනා කිරීමේදී ධාතුකො පච්චෙකකඛි = උද්ගල, සතප්පි, පීච, ආත්ම නැති වශයෙන්ද, ධාතු ස්වභාව මට්ටම වශයෙන් සතර මහා ධාතූන් එකක්, එකක්, ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණ කරමින්, සලකා බලමින්, භාවනා කරන ලෙස, අනුශාසනා කොට ඇතිසේක. එම අනුශාසනාවෙහිලා ඉහත සඳහන් ඝන වර්ග තුන ක්‍රමයෙන් බිඳලමින්, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පද්මි, ආපෝ, තෙපෝ, වායෝ, යන ධාතු හා පරමාථී ධර්ම ස්වභාව ලක්ෂණ තෙක් ලංවෙන සේ පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කළ

බ) අවසාන වීකාවන්හි පෙන්වා දී ඇත්තේය. එම නිසා බාහු කම්සානය භාවනා කරමින් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහුන් පරමාරී ධර්ම-ආභාවය දක්වා ලංවන හේ, එක එකක පෞද්ගලික ලක්ෂණයන් පරිග්‍රහ කළ විටම (සදානුයෙන් පරිවේජ්‍ය කළහැකි විටම) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ලෙසට බාහු කම්සානය අංග සම්පූර්ණ වන බව වටහා ගන්න. සැලකිලි මත් විය යුතු තැනකි. "බාහුකෝ පච්චවේකකඛි" යන්න මින් ඉෂ්ඨවන්නේය.

එලෙස රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහු එක එකක් සදානුයෙන් පරිවේජ්‍ය කොට ගත හැකි විටම පරමාරීය තෙක් සදානු දක්ෂණය වශයෙන් ඉඟාවන්නේය. පරමාරීය දක්වාම සදානු දක්ෂණය වශයෙන් ලගාවූ විටද අනන්ත නම් වූ ආලෝකය උදා වන්නේය. සිත් ගන්නා සුළු ආලෝකය ඕනෑම තැනකට වැටෙන්නේය. එම අවස්ථාව දක්වා ලගාවූ විට සත්‍ය සඤ්ඤා, අත්‍ය සඤ්ඤා දුරුවී යන්නේය.

"නානා බාහුයො විනිබ්බුජීථවා ඝණවිනිබ්බෙතාගෙ කතෙ අභතතලකඛණං යට්ඨසරසතො උපට්ඨාති." [විභ. අ. 35]

එකක් එකක් වූ රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, පරමාරී බාහු සදානුයෙන් වෙන්, වෙන් ආකාරයට ගෙන රූප මට්ටම-රූපස්කන්ධ, නාම මට්ටම-නාමස්කන්ධ රූප ඝන, නාම ඝන, එක එකක් සදානුයෙන් බිඳීමට විනාශ කිරීමට හැකිවන අතර අනන්තලක්ෂණය අනාත්ම අරුණාලෝකය, සවිකීය සවිභාව ලක්ෂණ වශයෙන් ඇති සැටියට යෝගාවචර පුද්ගලයන් සදානුයෙහි ප්‍රකටව තහවුරු විය හැක්කේය. [විභ. අ. පරිවර්තය]

අනාත්ම අරුණාලෝකය මනා කොට මතු වී ආ කළ, සත්‍ය සඤ්ඤා, අත්‍ය සඤ්ඤා බිඳී යෑම සිදුවන්නේය. මෙහිදී සත්‍ය සඤ්ඤා, අත්‍ය සඤ්ඤා පිළි ගැනීම විභාවායථීයත් වහන්සේ ආත්ම දෘෂ්ටි දෙවර්ගයක් ලෙසට පෙන්වා දී ඇත.

1. ආත්ම දෘෂ්ටිය

මෙම ශාසනයෙන් පිට දිවයි සහිත සමහර පුද්ගලයන් දරන්නා වූ ආත්මය මරණයෙන් විනාශ වේ යැයි යන අදහස උවේජද දැකියයි. ආත්මය වනාහි මරණයේදී විනාශ නොවන්නේය. සදාකාලිකව පවතින්නේ යැයි. සමහරු පිළිගනීහි. එය ශාස්වත දිවයියි. ආත්මය ශරීර කුඩුවේ හිමිකරු වන්නේය. ශරීර කුඩුව හවයෙන් හවයට අලුතින් අලුතින් මාරුවන නමුත් ආත්මය වනාහි මාරු නොවන්නේය. වෙනස් නොවෙන්නේය. ශරීර කුඩුවක් පාසා නොසිඳී සදාකාලිකව අනුගමනය කරන්නේය. ආත්මයට කැමති ඕනෑම දෙයක් කිරීමේ හැකියාව ඇත්තේය. ආත්මය කැමති තාක් දෑ වින්දනය කරන්නේය. ආත්මය සීයල්ල පාලනය කරන්නේය. ආත්මය තම කැමැත්ත අනුව ශරීර කුඩුව වැඩි කරවයි. මේ ආකාරයට ආත්මයක් ඇති බව කියති, එනම් අත්ත දිවයියි.

2. ලෝක සාමසද්ද අත්ත ගහණය=ලෝක වොහාර අත්ත ගහණය

ලෝකයෙහි පුරුෂයාය, ස්ත්‍රියය, පුද්ගලයාය, සත්වයාය මනුෂ්‍යයා, දෙවියාය, බ්‍රහ්මයාය, ආදීන් ඇත්තවම ප්‍රකටව ඇත්තේ යයි දිවයි වශයෙන් වරදවා ගෙන කීම සිදුවන්නේය. ලෝක සාමසද්ද අත්ත ගහණය=ලෝක වොහාර අත්ත ගහණය = මනුෂ්‍යන් විසින් භාවිතා කරන ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමය අනුව, ප්‍රකටවම ඇත්තේයැයි වරදවා ගන්නා ආත්ම ග්‍රහණයක්ම වන්නේය. සත්ත්ව සංඥාවම වන්නේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයා බාහු කම්ප්ථාන ක්‍රමය අනුව, ක්‍රමානුකූලව භාවිතා කරන පිට (අභ්‍යාස කරන පිට) රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා බාහුන්ද සමඟ උපාදා රූපයන් පරමාථීය දක්වා ලංවනු පිණිස සදාණයෙන් පරිවේජද කොට ගතහැකි අවස්ථාවෙහි එම රූප ධර්මයන්හිගේ ඉතාමත් යුගුලුව ඇති වීමේ නැති වීමේ ස්වභාවයද සදාණයෙන් දැක ගන්නේය. එම රූප ධර්මයන්හි විනාශ නොවී ඝනව පවතින ආත්මයක් නැති බවද දකින්නේය. එම රූප, (එම නාම) ධර්මයන් තුළ තැන්පත්ව ඇති ආත්මයක් ද හමු නොවන්නේය. මේ රූප වනාහි පුරුෂයාය, මේ රූප වනාහි ස්ත්‍රියය යනාදී ලෙසට කිව හැකි අවස්ථාවක් ද නැත, එලෙස කිව හැකි ආත්මයක්ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. කිව හැකි වූ පුරුෂ-ස්ත්‍රී කෙනෙක්ද සොයන්නේ නමුත් හමු නොවන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ අත්ත දිවයි, මෙත්ම ලෝක සාමසද්ද, ලෝක වොහාර ආත්ම ග්‍රහණය යන ග්‍රහණ දෙයාකාරය බිඳී ගියා වන්නේය.

උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය

ඡේ ඉපදියයන්හි පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් හා අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ අවසානයේ උපාදා රූපද දිගට පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. නමුත් දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද සතර මහා ධාතුන් ද දිගට පරිග්‍රහ කිරීම වඩා හොඳය. ඡේ ඉපදියයන් ද, දෙතිස් කොට්ඨාසයන් ද පැහැදිලි රූප කලාපයන් ද අපැහැදිලි රූප කලාපයන් ද, සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට නිම වූ විට, ඤාණය ද හිගුණු ඒ සාරයකම වූ විට උපාදාරූපයන් ද විකේන් වික ප්‍රකට විය හැක්කේය. භාවනා කරන ක්‍රමය වනාහි, ප්‍රථමයෙන් ඇසට සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. එහිදී රූපකලාප අංශු ඉතා පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. තොදකින්නේ නම් එම ඇසෙහි සතර මහා ධාතුන් අනුව භාවනා කරන්න. ඤාණය හිගුණු වූ විට රූප කලාප අංශුන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම අවස්ථාවෙහි පැහැදිලි රූප කලාපවල සතර මහා ධාතුන් ද, අපැහැදිලි රූප කලාප වල සතර මහා ධාතුන්ද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. කණ, නාසය, දිව ගර්ථය, හඳුන වස්තූන්හි ද මේ ලෙසටම අවබෝධ කරන්න. දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි ආමා මනසිකාරය යොදන කොට්ඨාසයට සිත යොමා අරමුණු කරන්න. එම කොට්ඨාස දැකීම විට එම කොට්ඨාසයන්ගේ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයේ අංශු දැකගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපද අපැහැදිලි රූප කලාපද සතර මහා ධාතුන්ද දැකිනු පිණිස පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න. ඡේ ඉපදිය හා දෙතිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි-අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන් ආරාධනා පරිග්‍රහ කළ විට උපාදා රූපයන් තෙක්ම දිගට පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය.

"ඉමෙ වතතරො මහාභුතෙ පටිගගණනතස උපාදාරූපං පාකටං කොති. මහාභුතං නාම උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං. උපාදාරූපං මහාභුතෙන, යථා ආතාපො නාම ජායාය පටිච්චින්නො, ජායා ආතාපෙන. එවමෙව, මහාභුතං උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං, උපාදාරූපං මහාභුතෙන"

[විභ. අ. 178]

"මහාභුතං උපාදාරූපෙන පටිච්චින්නං, "නිලං පිතං සුගසධං දුගගසධන"ති ආදිනා. උපාදාරූපං මහාභුතෙන තනතිසතිතසස තසස තතො ඛති අභාවා, ජායාතපානං ආතාප-පච්චය-ජායුපපාදක-නාවො අඤ්ඤාමඤ්ඤා පටිච්චෙජදකතා"

[මුල වී. 2/154]

"නිලං පිත"නති ආදිනා නිලාදි වචනවානං තනතිසසයතතා මහාභුතෙ උපාදායාති ආහ:"මහාභුතං-පෙ-දුගගසධනති, ආදිනා"ති උපාදාය රූපං මහා භුතෙන පටිච්චින්නනති යොජනා. 'තසස'ති උපාදාරූපසස. 'තතො'ති මහාභුතතො ජායාය ආතප පච්චය නාවො ආතපොච්චයො එතිසසාති ආතපසස ජායාය උපපාදක නාවො ජායාතපානං ආතප පච්චය ජායුපපාදක නාවො. තෙන උපපාදෙතඛඛි උපපාදක නාවො අඤ්ඤා මඤ්ඤා පටිච්චෙජදකතාති දසෙසති.

[අනු වී. 2/156]

රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මේ සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට, ඤාණයෙන් පරිච්චේද කොටගත් ගෝභාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමට උපාදා රූප ප්‍රකථ වන්නේය. මහා භුත වනාහී එම කලාප වල ඇති උපාදා රූප මගින් පරිච්චින්න විය යුතුය. උපාදා රූපයන්ද එම කලාප වලම ඇති මහා භුතයන්ගෙන් පරිච්චින්න විය යුතු. "ඕනෑම සුරයාලෝකයක් සෙවනැළලෙන් පරිච්චින්න විය යුතුය. ඕනෑම සෙවනැළලක් සුරයාලෝකයෙන් පරිච්චින්න විය යුතුය." යන මේ උපමාවට අනුව මහා භුතයන් කලාපයේ ඇති උපාදාරූපයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු අතර උපාදා රූපයන්ද කලාපයේ මහාභුතයන්ගෙන් පිරිසිදිය යුතු.

[විභ. අ. පටිච්චිනයි]

මේ ඉහත සඳහන් අට්ඨකථා විස්තරය වනාහී රූප පරමාර්ථයන් තෙක් නුවණැසින් ලඟාවනු පිණිස, පරිග්‍රහ කරන ගෝභාවචර පුද්ගලයාට ඉතාමත් වටිනා ශාස්ත්‍රික දුර්ගතයක් වන්නේය. විකාවායීන් වහන්සේලාද, මෙලෙස භාවනා කටයුත්ත දියුණු කළ හැකි බවට විස්තර කර දෙන්නේය. එම විස්තර වනාහී පහත සඳහන් ලෙසට වන්නේය.

මහා භූතයන් කලාපීය උපාදා රූප මගින් පරිච්ඡින්න වන ආකාරය; නිල් පර්ණ මහා භූතයේ, රත්වත් වූ මහා භූතයේ, යුගත්ඛවත් වූ මහා භූතයේ, දුගඳ මහා භූතයේ යනාදී ලෙස වූ කලාපීය වර්ණ-වර්ණය, ගතධ-ගඳ යනාදී වූ උපාදා රූපයන් විසින් මහා භූතයන් ප්‍රකටවනු පිණිස විශේෂ කොට දක්වන්නේය. කලාපීය මහා භූතයන් ඇසුරු කොට ඇති එම කලාපීය උපාදා රූපයන් එම කලාපයන්හි මහා භූතයන්ට බාහිරින් භාවනා බැවින්, එම උපාදා රූපයන් එම කලාපයේ මහා භූතයන් පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ල පහළවීමට හිරු, එළිය නැමැති හේතු ධර්මය ප්‍රකටව තිබිය යුතුය. රාත්‍රියේ හිරු, එළිය නැති නිසා සෙවනැල්ල ප්‍රකට නොවේ. එම නිසා හිරු, එළිය සෙවනැල්ල ප්‍රකටව මතු වීමට හේතු ධර්මය වන්නේය. හිරු, එළිය ප්‍රකටව තිබීම යන මේ හේතු ධර්මය හිසාම සෙවනැල්ල මතු විය යුතුය. මෙලෙස හිරු, එළිය නම් වූ හේතු ධර්මය තිබීම, මේ හිරු, එළියෙන් සෙවනැල්ලක් මතුකිරීමට හැකිභාව තිබීම යන මේ කරුණු නිසාම හිරු, එළිය සහ සෙවනැල්ල යන මේවා අනන්‍යතාව වශයෙන් එකිනි එක පරිච්ඡින්න වන්නේය යන්න සිදුවේ. [මුල වී. පරිවර්තනය]

මේ කියමන අනුව කාරික ධර්මය සහ කාරක ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අනන්‍යතාව වශයෙන් පරිච්ඡින්න වී සිදුවේ යැයි මෙයින් කියවේ. [අනු වී. පරිවර්තනයයි]

පින්වත් ඔබ හොඳින් අවිච ඇති වීමට අවිච වැටෙන තැනක පොළොව මත වැටී ඇති හිරු, එළියක් සහ ගසක සෙවනැල්ලක් වෙත අවධානය යොමුකොට බලන්න. පොළොව මත වැටී ඇති හිරු, එළිය සහ (ගසක) සෙවනැල්ල පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. හිරු, එළිය නැමැති හේතුව නිසා සෙවනැල්ල පහළ වේ. හිරු, එළිය නැති වීමට සෙවනැල්ල මතු විය නොහැක්කේය. හිරු, එළියද සෙවනැල්ල පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. සෙවනැල්ලද මේ හිරු, එළිය යැයි සීමාකොට පරිච්ඡින්න කොට සිටින්නේය. නමුත් හිරු, එළිය සෙවනැල්ල මතු වීමට හේතුව වන්නේය. සෙවනැල්ල වනාහි හිරු, එළිය නිසා මතු වූ, හිරු, එළියෙන් පහළ වූ එලයකි. මෙලෙස කාරක ධර්මය විසින් කාරික ධර්මය පහළවීමේදී පවා එකිනෙක අනන්‍යතාව වශයෙන් පරිච්ඡින්න වීම සිදුවන්නේය.

මෙලෙසටම සේනාවට පුද්ගලයා, දැන් මෙන් රූප කලාප එක එකක් තුළ ආදිය ඇති සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොට හැකිවීමේදී, රූප කලාපයන්

ආයතනයක් දැක්වීමට පමණි. එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ වශයෙන් ගත හැක්කේ, ඉදින් රූප කලාපයක් එසේ නොදැක, හමුනොවී එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට ගැනීම සිදුවිය නොහැක්කේමය. රූප කලාපයක් ආයතනයක් දැක ගැනීමේදී අඩු වශයෙන් එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති "වණන" යන රූපාරම්මණ වණී රූපය දැකීමෙන්ම, රූප කලාප දැකගත හැක්කේය. එම රූප කලාපයක් හි වණී රූපය දැක බලා ගත් විට රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් තවත් හොඳින් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය.

තව දුරටත්, රූප කලාපයක් එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විටදී එම සතර මහා ධාතුන් හි වණන=වණී රූපය, ගනක =ගඳ, රස=රසය, ඕණ=ඕණාව, යනාදී කලාපීය උපාදා රූපයන් වඩා හොඳින් පරිග්‍රහ කිරීම සාර්ථක වන්නේය. හේතුව වනාහි මෙම උපාදා රූපයන්ට සතර මහා ධාතුන් (=මහා භූත ධර්මයන් සහිත රූප කලාපයන්) ගෙන් බාහිරව පිහිටා සිටීමට නොහැකි වන නිසාය.

මහා භූත ධාතු සතර ඇසුරුකොට එම රූප කලාපයේ උපාදා රූප පහළ වේත්, කලාපගත මහා භූතයන් සහජාත, නිස්සය, ආදී පච්චය ශක්තියෙන් උදව් උපකාර නොකරන අවස්ථාවන්හි, එම කාලයේ උපාදා රූපයන්ට පහළ විය නොහැක්කේය. තව දුරටත්, උපාදා රූපයන් නොමැතිව මහා භූතයන්ට පමණක් පහළ වීමක්ද නැත. ලස්සනය, අවලස්සනය, ගඳය, සුවඳයැයි දැනගැනීමට හැකිවීම එම කලාපයේ උපාදා රූපයන් නිසා බව යෝග්‍යවවර පුද්ගලයාට දැනගැනීමට හැකිවනු ලැබේ. මහා භූත වනාහි ඇති කරවන හේතු ධර්ම වන්නේය. එවිට, උපාදා රූපයේ වනාහි ඇතිවන (පහළ වන) එල ධර්ම වන්නේය. මෙලෙස ඇතිකරවන ධර්මයේ හා ඇතිවන ධර්මයන් පහළවීම වශයෙන් කලාපීය මහා භූතයන් හා උපාදා රූපයන් අන්‍යන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක පරිවිචින්න වන්නේය. මහා භූත වනාහි හිරු, එළිය හා සමානය. උපාදා රූපයන් හිරු, එළිය නිසා පහළ වන (ගසක) සෙවනැල්ල සේ වේත්.

මේ පැහැදිලි කිරීම අනුව පරමාර්ථය තෙක් ආයතන ඇස ගොමුකරවනු පිණිස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී මහා භූතයන් පරිග්‍රහ නොකොට උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමද, උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ නොකොට මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කිරීමද පහසු කරුණක් නොවන බවද වටහා ගත යුතුය. අඩුම ප්‍රමාණයෙන් ආකාශ ධාතුව හා වණන රූපය නම් වූ උපාදා රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපොහොසත්ව, ආයතනයක් නොදැක රූප කලාප දැකගැනීම සිදු නොවිය හැක්කකි.

රූප කලාප නොදැක, රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කිරීම අපේක්‍ෂා කළ නොහැකි දෙයකි. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි නම් නියම පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් ද නොදැක සිටිනවා වන්නේය. රූප පරමාර්ථයන් තවම නොදුටු එම පින්වතාගේ සන්නානගේ භීශම විපස්සනා ඤාණය වනාහි කිසිම ක්‍රමයකින් පහළ විය නොහැක්කේය. තව දුරටත් රූප කලාප, එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් භාවනා නොකර, පරිග්‍රහ නොකර එම කලාපයේම උපාදා රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කිරීමද අභය-පොළොව මෙන් ඉතා ඇත් වන්නේය. එම නිසා රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කළ පින්වත් ඔබ එම රූප කලාපීය උපාදාන රූපයන් ද දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න.

වණණ=වර්ණය

රූප කලාපයක් පාසා වණණ යැයි කියන රූපාරම්මණ වණී රූපයක් ඇත්තේය. පහසුවෙන් දැකගත හැකි ද වන්නේය. පින්වත් ඔබගේ සන්නානගේ අඛණ්ඩව පහළ වන්නා වූ සමට භාවනා සිත-විපස්සනා භාවනා සිත හා මුසුවූ ඤාණය නිසා එක ආලෝකය වනාහි දිලීසෙමින් ප්‍රභාශවරව පවතින්නේය. මෙම ආලෝකයේ උපකාරයෙන් එම රූපකලාපයෙහි වණී රූපය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචි සිත් සන්නතිය මගින්, හෝ වෙනත් ආකාරයකින්, මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්නතිය තුළ අඛණ්ඩ ඤාණයෙන් දැක ගනිමින් පවතින්නේය.

ගජධ=ගඳ

රූප කලාපයක් පාසා ගන්ධය පවතින්නේය. එය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන සිත් සන්නතිය මගින් දැන ගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. නමුත් සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට වනාහි නාසයෙන් මදක් ඇත ඇස වැනි එක් ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක ගන්ධය වෙත. සිත යොමු කොට අරමුණු කරද්දී එම ගන්ධය ප්‍රකට නොවී නිවීමට හැක්කේය. අරමුණු කළ ද ලබාගැනීමට නොහැකි විය හැක. විශේෂයෙන් සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයන්ට මෙය බහුලව පහළ වන දුෂ්කරතාවක් වන්නේය. එම අවස්ථාවන් හි ඝාත ප්‍රසාදය හා භවාංග

චිත්ත ප්‍රසාදය යන දෙකම එකට පරිග්‍රහ කරන්න. නාසය තුළ පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදයේ ඇති සීග්‍රමී කොටසෙහි ඇති සතර මහා ධාතුවට අවධානය යොමුකොට භාවනා කරන විට රූප කලාපයන් පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම රූප කලාපයන් තුළ පැහැදිලි රූප කලාපයෝද අඩංගුය. ඒවා ඝාන දසක හා කාය දසක පැහැදිලි කලාපයෝය. එම ඝාන දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඝාන ප්‍රසාදය සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත්, ඡේද්‍රයෙන් තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප අපැහැදිලි රූප කලාපයන්ද, සතර මහා ධාතුවේ සාථීකව භාවනා කොට ලබාගත හැකි මෙවැනි අවස්ථාවන් හි හඳු තුළ පිහිටා ඇති අපැහැදිලි වූ හඳු දසක කලාපයන් තුළ අඩංගුව ඇති හඳු වන්දු රූපය පිහිට කොට ඇත්තා වූ ප්‍රභාස්වර වූ දිලියෙන්නා වූ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදයද පහසුවෙන් දැකිය හැකි වන්නේය. මේ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය ද පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස චිත්තවත් ඔබ එම ඝාන ප්‍රසාදය හා හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය නම් වූ ප්‍රසාදයන් දෙක එකට, පරිග්‍රහ කොට, භාවනා කර බලන්නට කැමති රූප කලාපයෙහි ගන්ධය අරමුණු කොට භාවනා කර බලන්න. ගන්ධය වනාහී ඝාන විඤ්ඤායුජ-ඝාන විඤ්ඤායුජ මගින්ද දැනගත හැකි ධර්මයක් වන අතර මනෝ විඤ්ඤායුජ = මනෝ විඤ්ඤායුජ මගින්ද දැන ගත හැකි ධර්මයක් වන්නේය. ඝාන විඤ්ඤායුජ වනාහී ඝාන ප්‍රසාදය පිහිට කොට පවතින්නේය. මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන චීථී චිත්ත සන්තතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤායුජ වනාහී හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පදනම් කොට හඳු වන්දු පිහිට කොට පවතින්නේය. එම නිසා ගන්ධය මත මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම්, දැක්වූ ලෙස දුෂ්කරතා ඇති විට, අදාළ පැහැදිලි රූප දෙක නම් වූ ද්වාරය සහ ගන්ධාරම්මණය යන දෙක එකතුව පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතුය. මේ ක්‍රමය ගන්ධාරම්මණයකින් පරිග්‍රහ කිරීම ආරම්භ කරන ආදිකම්මක පුද්ගලයකු සඳහාම වන්නේය. සාථීක වූ විට එම ගන්ධාරම්මණය මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන චීථී නම් වූ මනෝ විඤ්ඤායුජයෙන්ද මනසිකාරය යොදවා ලබාගත හැකි වන්නේය. ගන්ධාරම්මණයක්, ඝාන විඤ්ඤායුජයෙන් අරමුණු කොට මනසිකාරය පැවැත්වීම යට කී ලෙස සිදුවන්නේය. සාථීක වූයේ නම් මැනවි, සාථීක නොවූයේ නම් තමා ලබාගෙන ඇත්තා වූ සමාධිය නැවතත් තහවුරු කරගන්න. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුව බොහෝ වාර ගණනක්

පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ආක්‍රාමය කරන ගන්ධාර්මිකයන් මත ඉහත සඳහන් ක්‍රමයට අනුව දිගට භාවනා කරන්න. සාථික භාවය ලබා ගත හැකි වන්නේය. ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප අපැහැදිලි රූප කලාපයන් අනුව භාවනා කරන්න.

රස=රසය

ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් හි පැහැදිලි රූප කලාප-අපැහැදිලි රූප කලාපයන් හි පිහිටා ඇති රසාරම්භයන් අනුව මනසිකාරය පවත්වමින් එම රසාරම්භයන් හි පැයී ඇඹුල්, ලුණු, සැර, කහට, තිත්ත යනාදී රස හය වර්ගය සුදුසු ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකිය. මෙය පිවිහා විඤ්ඤාණ මගින් දහ හැකි පිවිහා විඤ්ඤාණ ධර්මයක්ද වන අතර මනෝ විඤ්ඤාණයෙන් දහ හැකි මනෝ විඤ්ඤාණය ධර්මයක්ද වන්නේය. ප්‍රථමයෙන් රූප කලාපයන්හි සතර මහා ධාතුන්ද සමග වණ්ණ, ගන්ධ යන මේවා සාර්ථක ලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රසාරම්භයන් දිගට භාවනා කරන්න. මනෝ විඤ්ඤාණය මගින් පමණක් ප්‍රථමයෙන් භාවනා කරන්න. දුෂ්කරතා ඇති විට පිවිහා ප්‍රසාදය සහ හවාංග මනෝප්‍රසාද යන දෙක එකට එකතුව පරිග්‍රහ කොට රසාරම්භයකට යොමු කොට භාවනා කරන්න. සාථික විය හැක්කේය. සචයන් වනාහි රසාරම්භයන් පිවිහා විඤ්ඤාණයෙන් අරමුණු කරන්නේය. පිවිහා විඤ්ඤාණයෙහි උපකාරයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම වඩා පහසු විය හැක. භාවනා ජවය බලවත් වී ආකල්පි මෙම වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ආදිය මහා භූතල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විටී සිත් සන්තතිය නම් වූ මනෝ විඤ්ඤාණයෙන්ම දැනගත හැකි, පරිග්‍රහ කළ හැකි ධර්මයන් වන්නාහ.

පහත සඳහන් අවිධිකථා දැක්වීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කරන්න.

"කබ්බාපි පනෙස පනෙදො මනෝද්වාරික ජවනෙ යෙව ලබන්ති"
 [විහ. අ. 285]

භාවනා ජවය දව්ව වී නම් ඝාන විඤ්ඤාණය, පිවිහා විඤ්ඤාණය යනාදීන් මේ උපකාරය ලබාගෙන ඉක්මනින් වටහා ගෙන ගන්ධ-රස, ආදිය දැකගැනීමට මෙලෙස භාවනා කරන්නේ යැයි සැලකිය යුතු.

මිජා=මිජාව

රූප කලාව එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති මිජාව=ආහාර ධාතු වන්නේ, කමර මිජා, විතප මිජා, උතුර මිජා, ආහාර මිජා යැයි මිජා හතර ආකාරයක් ඇත්තේ. රූප කලාපයන්හි අභ්‍යන්තරයටම මනසිකාරය විහිදුවන්න. මිජාව දැක ගත හැකි වන්නේය. එය මනෝවිකල්පයා ධර්මයක්ම වන්නේය. ඒවා යැයි දැනගත හැකි තවත් ලකුණක් වනාහි මෙම මිජාවෙන් රූප කලාව අංශුත් තව තවත් අභිරිත් පහළ කරන බවයි. බොහෝ යෝගීන්ට මෙම මිජාව බිත්තරයක මදය මෙන් රූප කලාව මධ්‍යයේ පිහිටි සාරය වශයෙන් දැකගත හැක්කේය. එම මිජා සාරයෙන් කලාව අංශු තම තව පහළ වීම ගැනද සැලකිලිමත් විය හැකිය. (භාවනා කරන බ්‍රහ්මය ඉදිරියේ දී දැක්වනු ඇත.) ඡේ ඉප්පියයන්හිම භාවනා කරන්න.

පීචිනිප්පිය=රූප පීචිනිප්පිය

පීචිතය පවත්වන ස්වභාවය, කලාපීය කමීප රූපයන් අනුපාලනයකරමින් පවත්වන්නා වූ ස්වභාව ධර්මයක් වන්නේය. මෙය කමීප රූප කලාපයන්හි පමණක් පිහිටා ඇත. ප්‍රථමයෙන් ප්‍රසාද රූප කලාපයන්හි පමණක් සෙවීමට පටන් ගන්න. එලෙස ප්‍රසාද රූප දැක ගත් පසු එහි පීචිනිප්පිය සොයන්න. පැහැදිලි රූප කලාප වනාහි යම්කිසි ප්‍රසාද රූප වර්ගයකම අඩංගු වන්නක් බැවින් එකාන්තයෙන්ම කමීප රූප වන බැවින්, එවැනි රූප කලාපයක් පාසාම පීචිනිප්පිය අනිවාර්යයෙන් පිහිටා ඇති බැවින්, පීචිනිප්පිය බැලීමට පටන් ගැනීමේ දී ප්‍රසාද රූපයකින්ම පටන් ගෙන බැලිය යුතුය. පින්වත් ඔබ එම පීචිනිප්පිය, ප්‍රසාද රූප කලාපයන්ගෙන් පටන් ගෙන සොයන විට පීචිතය පැවැත්මේ ස්වභාවය ප්‍රථමයෙන් දැක ගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. බොහෝ යෝගීන්ට වලන වන ස්වරූප වශයෙන් පීචිත වන ස්වභාවය, සජීවි බව, දැක ගත හැකි වන්නේ ය. මෙලෙස දැක ගත් විට කලාපීය කමීප රූපයන් අනුපාලනය කරන ස්වභාවය දැකගන්නා සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. මේ පීචිනිප්පිය රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති කලාපීය කමීප රූපයන් පමණක් අනුපාලනය කරන ස්වභාවය ඇති අතර එමගින් අනෙකුත් බාහිර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කමීප රූපයන් අනුපාලනය නොකරන බව දැන ගුතු.

ප්‍රසාද රූපයක් හි ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා දැනගත් විට, මනසිකාරය සාර්ථක වූ විට, සමහරක් පැහැදිලි නොවන (ප්‍රසාද නොවන) රූප කලාප වල ජීවිතින්ද්‍රිය දිගට යොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම අපැහැදිලි රූප කලාපයන් වනාහි භවීරය පුරා සරස පිහිටා ඇති, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාප සහ පසු බැහැරය තුළ පිහිටා ඇති හදුය දසක කලාපයෝ වන්නාහ. චිතතර රූප කලාප, උතුර රූප කලාප, ආහාරර රූප කලාපයන්ද අපැහැදිලිය. නමුත් එම රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය නොමැත. හදුය දසක කලාප, භාව දසක කලාප, ජීවිත නවක කලාපයන්ද පැහැදිලි නැත. (ප්‍රසාද නොවේ.) නමුත් එම රූප කලාපයන්හිද ජීවිතින්ද්‍රිය අඩංගු වන්නේය. එම ජීවිතින්ද්‍රිය ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හිද, ප්‍රසාද (පැහැදිලි) රූප කලාපයන් හා අපැහැදිලි සමහරක් රූපකලාපයන්හිද මනසිකාරය පවත්වමින් බලන්න.

භාව රූප

පුරුෂ භාව රූප-ස්ත්‍රී භාව රූප, පුරුෂයාය, නැතිනම් ස්ත්‍රීය යැයි හඟවන ලක්ෂණය වන්නේය. ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි දිග-සරස පිහිටා ඇති රූපයකි. අපැහැදිලි රූප කලාපයන් සමහරක් හි පිහිටා ඇත්තේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පිඵල ඉන්ද්‍රිය වටහා ගෙන මනසිකාරයට හසුකරගත් පසු අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හිද ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉදින් අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය සොයා බලා හමුනොවුන විට භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් දිගට මනසිකාරය ගොපවත්වන්න. ජීවිතින්ද්‍රිය නොමැති කලාපයන්හි භාව රූප නොවීම එයට හේතුවයි. ඉදින් අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රිය බලා හමුවූ විට එම රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන් දිගට සොයා බලන්න. නමුත් එම රූප කලාපයන් ජීවිත නවක කලාප හා ජීවිතින්ද්‍රිය පමණක් තිබෙන නමුත්, භාව රූප නොමැත්තේය. ඉදින් එම රූප කලාප භාව දසක කලාප වී නම් ජීවිතින්ද්‍රියද භාව රූපද තිබිය හැක්කේය. ජීවිතින්ද්‍රිය හැකි රූප කලාපයන්හි භාව රූපයන්ද නැත. ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති විටදී පමණක් භාව රූප පැවැතිය හැක්කේය. භාව රූපයන් වනාහි ඒකාන්තයෙන් කමීර රූප වන්නේය. ජීවිතින්ද්‍රියද කලාපීය කමී රූපයක් පාසා අනුපාලනය කරමින් පවත් වන්නේය. ආරක්ෂා කරන්නේය. එම නිසා ජීවිතින්ද්‍රිය ඇති රූප කලාපයන්හි පමණක් භාව රූපයන් දිගට ගොයා බලන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ජීවිත නවක කලාප (හදුය දසක කලාප)

තොපී භාව දසක කලාපම වන්නේ ඒ නම්, භාව රූප දැක ගත හැකි වන්නේය. පිරිමි යෝගීන් තමා වශයෙන් පුරුෂ භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් බලන්න. ගැහැණු යෝගීන් (යෝගිනීන්) ස්ත්‍රී භාව රූපයන් සම්බන්ධයෙන් බලන්න. පුරුෂයන්ට පුරුෂ භාව රූපද, ස්ත්‍රීන්ට ස්ත්‍රී භාව රූපද යනුවෙන් එක වර්ගයක්ම පමණක් පවතින්නේය. පුරුෂ භාව රූප යනු මේ තැනැත්තා පුරුෂයෙක් යැයි දැන ගැනීමේ ලකුණයි. ස්ත්‍රී භාව රූප යනු මේ තැනැත්තී ස්ත්‍රීයක යැයි දැනගැනීමේ ලකුණයි. හමු වූ විට ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන් එකින් එක මාරු කරමින් බලන්න. මෙම භාව රූපයන් ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි භාව දසක කලාප වශයෙන් පිහිටා ඇත්තේය.

රූප ලෝකයෙහි යෝගීන් බොහෝමයක්ගේ දැකීමට අපහසු රූපයන් අතර ඕපා, පීචිතින්ද්‍රිය හා භාව රූපයන්ම වන්නාහ. එම රූප තුන් වර්ගය හා ඉහතින් පෙන්වන ලද්දා වූ, පඬු, ආපෝ, තේපෝ, වායෝ, ව්‍යාණා, ගන්ධ, රස, යන රූප ධර්මයන් ඡෙඩි ඉන්ද්‍රියයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි දස ආකාරයක්, අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අට ආකාරයක්, නව ආකාරයක්, දස ආකාරයක් යනාදී වශයෙන් වෙන්, වෙන් කොට බෙදා පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට රූප කම්ප්‍රාන වතු වල මිශ්‍ර දක්වා ඇති ආකාරයට රූප ධර්මයන් සම්පූර්ණ වන ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න.

"වකචුචාරයම්ං හි වකචුකාය භාව දසක වසෙන තිංස කමචරූපාහි, උපතචමකකාහි පන තෙසං උතුචිතතාකාරසමුට්ඨානාහි වතුචිසති හි වතුපණානාස කොනති. තථා සොතභානපිට්ඨාද්වාරෙසු. කායද්වාරෙ කායභාවදසකවසෙන වෙච උතුසමුට්ඨානාදිවසෙන ච වතුචිතතාලිස. මනොද්වාරෙ සදයචතප්‍රකාය-භාවදසකවසෙන වෙච උතුසමුට්ඨානාදිවසෙන ච වතු-පණානාස මෙච."

[වී. ම. 468]

මෙම අවිඤ්චා හා ගැලපෙන ලෙස ඉදිරියෙහි සඳහන් වතු මිශ්‍ර දක්වා ඇත.

වකඩු ද්වාර රූප 54

	වකඩු දසක කලාප	කාය දසක කලාප	භාව දසක කලාප	චිත්තය අට්ඨමක කලාප	උතුර අට්ඨමක කලාප	ආකාරය අට්ඨමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	වකඩු පඤ්ඤා	කාය පඤ්ඤා	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමර රූප	පැහැදිලි කමමර රූප	අපැහැදිලි කමමර රූප	අපැහැදිලි චිත්ත රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආකාර රූප

1. වකඩු දසක කලාප :- රූපාටම්මණයක් පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ වකඩුප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.
2. කාය දසක කලාප :- ඵොට්ඨකිධාරම්මණයක් (පඨවි, තෙජෝ, වායෝ) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ කාය ප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.
3. භාව දසක කලාප :- භාව රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
4. චිත්තය අට්ඨමක කලාප :- හදුන වස්තු පිහිටි කොට ඇති සිතින් උපදින්නා වූ ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
5. උතුර අට්ඨමක කලාප :- රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති තෙජෝ ධාතුච=උතුරු තේතුවක් පහළ වන්නා වූ ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.
6. ආකාරය අට්ඨමක කලාප :- ආකාර=ඕජාවෙන් හට ගත් ඕජාව අට්ඨමක කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි: මේ පසස් හතර ආකාර රූප මිටියට සහමහාර වකඩුව ගැනි කියනු ලැබේ. ඒ ආදි පිහිටි වකඩු ප්‍රකාශයට ප්‍රකාශ වකඩුව ගත නම් ද ගෙදේ.

සෞභ ද්වාර රූප 54

	සෞභ දැසක කලාප	කාය දැසක කලාප	භාව දැසක කලාප	විභවජ අවධමක කලාප	උතුරු අවධමක කලාප	ආකාරජ අවධමක කලාප
1	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව
2	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො
3	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ	වණ්ණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	සෞභ පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමර රූප	පැහැදිලි කමමර රූප	අපැහැදිලි කමමර රූප	අපැහැදිලි විභවජ රූප	අපැහැදිලි උතුරු රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. සෞභ දැසක කලාප:- ශබ්දාරම්භයක ස්ථානගතව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ සෞභ ප්‍රසාදය දැස වෙති කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි :- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප බිම්බන්ව සකමකාර සෞභයැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි සෞභ ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද සෞභය යන නම ද යෙදේ.

කාය දැසක කලාප ආදී ඉතිරි පස් ආකාර රූප කලාපයන් හි තේරුම ඉහත වකුඳුවාර හි කියන ලද ක්‍රමයටම දැන යුතුයි.

ආන ද්වාර රූප 54

	ආන දූෂක කලාප	කාය දූෂක කලාප	භාව දූෂක කලාප	චිත්තජ අවධිමක කලාප	උතුර අවධිමක කලාප	ආකාරජ අවධිමක කලාප
1	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි	පඨවි
2	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො	ආරො
3	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො	තෙරො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ	චක්ඛණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා	ඔජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	ආන පසාද	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. ආන දූෂක කලාප :- ගන්ධාරමමණයක් අපාතගතව පැමිණ වැදීමට හුදුසු වූ ආන ප්‍රසාදය දස වෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප

කැලකිය යුතුයි. :- මෙම පනස් හතර ආකාර වූ රූප බිඹියන්ට සසමකාර ආන ධැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ පිහිටි ආන ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද ආන යන නම ද යෙදේ.

පිටිනා ආකාර රූප 54

	පිටිනා දසක කලාප	කාය දසක කලාප	කාච දසක කලාප	විභාජ අවධිමක කලාප	උතුර අවධිමක කලාප	ආකාරජ අවධිමක කලාප
1	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව	පඬුව
2	ආලෝක	ආලෝක	ආලෝක	ආලෝක	ආලෝක	ආලෝක
3	තෙරේ	තෙරේ	තෙරේ	තෙරේ	තෙරේ	තෙරේ
4	වාගො	වාගො	වාගො	වාගො	වාගො	වාගො
5	වණන	වණන	වණන	වණන	වණන	වණන
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	ජීවිතා පටාද	කාය පටාද	කාච රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි විභාජ රූප	අපැහැදිලි උතුර රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. පිටිනා දසක කලාප :- රසාරම්භයක (ආපාතගතව) අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට සුදුසු වූ පිටිනා ප්‍රකාශය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ පැහැදිලි රූප කලාප.

සැලකිය යුතුයි :- මේ පන්තියේ හතර ආකාර රූප බිඳීමට සකමකාර පිටිනා ගැසී තිබෙනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති පිටිනා ප්‍රකාශයට ප්‍රකාශ පිටිනා යන නම ද යොදා.

කාය ආර රූප 44					
	කාය දෘශ්‍ය කලාව	භාව දෘශ්‍ය කලාව	චිත්තජ අවධිමත කලාව	උතුජ අවධිමත කලාව	ආකාරජ අවධිමත කලාව
1	පඬවී	පඬවී	පඬවී	පඬවී	පඬවී
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙපො	තෙපො	තෙපො	තෙපො	තෙපො
4	වායො	වායො	වායො	වායො	වායො
5	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන	ව්‍යාන
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඔපා	ඔපා	ඔපා	ඔපා	ඔපා
9	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	කාය පසාද	භාව රූප	-	-	-
	පැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි කමමජ රූප	අපැහැදිලි චිත්තජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

සැලකිය යුතුයි- මේ හතළිස් හතර ආකාර රූප බිච්ඡන්ටි සසමකාර කාය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ ඇති කාය ප්‍රසාදයට ප්‍රසාද කාය යන නමද යෙදේ. ධාතු කථිස්ථාන විස්තාර ක්‍රමයෙහිලා දක්වන දෙසාමිස්=42 කොට්ඨාස යනු මෙම කායආරයේ=ඔටීරයේ පිහිටා ඇති රූප බිච්ඡන්ත නැවතත් 42ක් වූ ආකාරයන්ට බෙදා වෙන්කොට භාවනා කිරීමක් වන්නේය. ඒ නිසා ධාතු කථිස්ථාන විස්තාර ක්‍රමය අනුව ඇතැම් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බිච්ඡන්ත සෞත් කොට දැක්වීමේ දී 44 යැයි ගැනේ නම් එය ඉහත දැක් වූ හතළිස් හතර ආකාර රූපයන්ම අදහස් කරන්නේ යැයි සලකා ගත යුතුය.

මනෝද්වාර(=කදය=කදවත) රූප

කදය රූප 54						
	කදය දසක කලාප	කාය දසක කලාප	කාච දසක කලාප	විතතජ අට්ඨමක කලාප	උතුජ අට්ඨමක කලාප	ආකාරජ අට්ඨමක කලාප
1	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්	පඬව්
2	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො	ආපො
3	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ	තෙජෝ
4	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ	වායෝ
5	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ	ව්‍යාණ
6	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ	ගන්ධ
7	රස	රස	රස	රස	රස	රස
8	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා	ඕජා
9	ජීවිත	ජීවිත	ජීවිත	-	-	-
10	හදය	කාය පඤාද	කාච රූප	-	-	-
	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි කම්මජ රූප	අපැහැදිලි විතතජ රූප	අපැහැදිලි උතුජ රූප	අපැහැදිලි ආකාරජ රූප

1. කදය දසක කලාප :- මනෝ ධාතු, මනෝ විකල්පදාන ධාතු ගත සිත් හි ඇසුර ලැබී පහළ වන්නා වූ හදය ව්‍යුත්පන්න රූපය දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ අපැහැදිලි රූප කලාප.

කැලකිය යුතුයි :- මේ පතස් හතර ආකාර රූප බිම්බන් සකමනාර කදය යැයි කියනු ලැබේ. ඒ තුළ හදය රූපයට කදය ව්‍යුත්පන්න ගත නම ද ගෙදේ.

මනෝද්වාරය යනු...

මෙහිදී අවිධිකරාවාදයෙන් වහන්සේ වනාහි හඳුනා මනෝද්වාරය යැයි ව්‍යවහාර කරති. (වී. ම. 468) මෙලෙස වූ අධිකරා ව්‍යවහාරයම යොදමින් ඉදිරියට මනෝද්වාරය සම්බන්ධයෙන් වැඩිදුර විස්තර දක්වන්නෙමු.

"එව පන මනෝති හවංගචිතං -පෙ-ආචර්ජනං හවංගතො අමොවෙචා මනෝති සභාවර්ජනෙක කවාංගං දැධිබ්බං" [සං. අ. 3./4]

"මනෝද්වාරං නාම සාවර්ජනං හවංගං තසා කිසසාගභාවතො හදයචරිච්චිං සනධාය කිසසිත වොභාරෙක 'මනෝද්වාරෙ' ති චුතං, යච මනෝද්වාරංපපතති." [මහා වී. (ඉ.) 2/410]

මේ ඉහත සඳහන් අවිධිකරා විකා විස්තරයන්ට අනුව,

1. හවංගයට ද මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.
2. මනෝද්වාරචර්ජන හා සමග යෙදෙන හවංගයටද මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ.
3. හදය වච්චුවට ද ධානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාර යැයි කියනු ලැබේ.

ධානුපචාර

හවාංගය හෙවත් ආචර්ජනය සමග වූ හවාංගය හදය වච්චුවම පිහිට කොට, ඇඟුරු කොට පහළ වන්නේය. නිශ්‍රය ලබන්නා වූ හවාංගයේ, නැතිනම් නිශ්‍රය ලබන්නා වූ ආචර්ජනය හා සමග යෙදෙන හවාංගයේ රූපකයක් ලෙසට නිශ්‍රය දෙන්නා වූ හදය වච්චුවට ධානුපචාර වශයෙන් මනෝද්වාරය යැයි කියනු ලැබේ.

[එම පරිච්ඡේදයයි]

ජීවිත නවක කලාප

ගුණ සඳහන් රූප කමිසරාන වගුවල ජීවිත නවක කලාපය ඇතුළත් නොකරන ලදී. එහෙත් (වී. ම. 442) හි තේජෝ කොට්ඨාසය හා වාගේ කොට්ඨාසයන්හි ජීවිත නවක කලාප දක්වා ඇත්තේය. පින්වත් මෙහි එම ජීවිත නවක කලාපය අඩංගු කොට සමස්තයක් ලෙස ගෙනද භාවනා වශයෙන් වැඩිදුරටත් හැකිකෙයි. විශේෂයෙන් තේජෝ කොට්ඨාස වාගේ කොට්ඨාසයන් හි නොවරදවාම එලෙස පරිග්‍රහ කර, භාවනා කළ යුතුම වන්නේය. එම තේජෝ, වාගේ කොට්ඨාසයන් වනාහී යටීරය පුරාම දිග සරස පිහිටා ඇති කොට්ඨාසයන් වන්නාය.

ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හි රූප කලාප විග්‍රහය=රූප පරිග්‍රහ ක්‍රම

කාය ප්‍රසාද අඩංගු කාය දසක කලාපයන්, ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන්හි සෑම තැන පැතිර පවත්වේය. භාව රූප අඩංගු භාව දසක කලාපයන් ද ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන් හි සෑම තැන පැතිර පවත්වේය. එක්වූ ප්‍රසාදය, කාය ප්‍රසාදය ආදී ප්‍රසාද (=පැහැදිලි) රූප අඩංගුව ඇති එක්වූ දසක කලාප, කාය දසක කලාප, ආදී එ එ රූප කලාපයන් වනාහී භාග්‍ය පීටි හා කහ කුඩු සමච්ඡිලි කොට ඇති ගේ එක්වූ ආදී ෂඩ් ඉන්ද්‍රියයන් හි එකට මිශ්‍ර වී පවතින්නේය.

එක්වූ දසක කලාපයන් ඇසෙහි පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. තේජෝ දසක කලාපයන් කපේ පමණක් පිහිටන්නේය. භාග්‍ය දසක කලාපයන් නාසයේ පමණක් පිහිටන්නේය. ජීවිත දසක කලාපයන් දිවේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. හඳුය දසක කලාපයන් හෘදයේ පමණක්ම පිහිටා ඇත්තේය. කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් ඇස්, කන්, නාස, දිව, යටීරය, හෘදය යන සෑම තැනම, පැතිර පවත්වේය. එම නිසා ඇසෙහි එක්වූ දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි, පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්.

කපේ තේජෝ දසක කලාප, කාය දසක කලාප යැයි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්.

නාසයේ භාන දුසක කලාප, කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්

දිවෙති පිළිනා දුසක කලාප, කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප දෙවර්ගයක්,

ඔරිරයේ කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක්,

භෞද්දයේ කාය දුසක කලාප ශැඬි පැහැදිලි රූප කලාප එක් වර්ගයක්, විශයෙන් චිත්තිබව පවතින්නේය. ඇස්, කන්, නාස, දිව යන තැන්හි පැහැදිලි රූප කලාප=ප්‍රසාද රූප දෙවර්ගයක් ඇති බැවින් එම ප්‍රසාද රූප (=පැහැදිලි රූප) ඝට්‍ඨනයෙන් පරිච්ඡේද විශයෙන් බැඳීම කළ හැකිය. යෝනාවචර පුද්ගලයාට මේ අවදියේ දී, වනාහි පැහැදිලි රූප කලාප අංශු මාග්ගයන් පමණක් දැක ගැනීම, හමු වීම වන්නේය.

වකඩු ප්‍රසාද ලක්ෂණ

"රූපානිභාතාරංග-භූතපපසාද-ලක්ඛණං වකඩු " [පි. ම. 332]

රූප අරමුණ අභිමුඛව පැමිණ වැදීමට හුදුසු වූ ඝතර මහා ධාතුන් හි පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති රූප ධර්මය වකඩු නම් වේ. වෙනත් ලෙසකට, රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වී පැමිණ වැදීමට හුදුසු වූ මහා භූත ධාතුන් හි පැහැදිලි වූ ස්වභාවය වකඩු ප්‍රසාදය නම් වේ. [පි. ම. පරිවර්තයයි]

කාය ප්‍රසාද ලක්ෂණ

"පොටධර්මානිභාතාරංග-භූතපපසාද-ලක්ඛණො කායො" [පි. ම. 332]

ජොට්ඨබ්බාරම්මණ (පඨවි-තේජෝ-වායෝ) වැදීමට හුදුසු වූ ඝතර මහා භූත ධාතුන් හේ පැහැදිලි බව ස්වභාව ලක්ෂණය කොට ඇති ධර්මය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දැක්වෙතැන් ජොට්ඨබ්බාරම්මණ වැදීමට හුදුසු වූ ඝතර මහා භූත ධාතුන්හි පැහැදිලි බව නම්වූ ස්වභාව ලක්ෂණය කාය ප්‍රසාද නම් වේ. [පි. ම. පරිවර්තයයි]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වකඩු ප්‍රසාදය වනාහී රූපාරම්භය වැදීමට හුදු ප්‍රසාදය වන අතර කාය ප්‍රසාදය වනාහී ජොටිකබ්බාරම්භය වැදීමට හුදු වූ ප්‍රසාදයක් වේ. ඇසෙහි වකඩු ප්‍රසාදයේ අඩංගු වකඩු දසක කලාප සහ කාය ප්‍රසාදයේ අඩංගු කාය දසක කලාප යන කලාප දෙවර්ගය සම ලෙස මිශ්‍රව පිහිටා ඇත්තේය. කුමන ප්‍රසාදයක් වකඩු ප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන ප්‍රසාදයක් කායප්‍රසාදය වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් වකඩු දසක කලාපයක් වන්නේද? කුමන රූප කලාපයක් කාය දසක කලාපයක් වන්නේද? යන්න, අභිමුඛවී පැමිණෙන අරමුණ හා ගැලපීමෙන්ම වෙන් කොට ගත යුතු වන්නේය. නමුත් මෙම ප්‍රසාදයන් වනාහී කලාපීය සතර මහා ධාතුන් හි පැහැදිලි බව නම් වූ ස්වභාවය වන නිසා මෙලෙස නිශ්‍රය ලබා දෙන කලාපීය මහා ධාතු පෙරඅනුව නැවත නැවතත් පරිශ්‍රය කොට තිබීමද විශේෂයෙන් අවශ්‍ය වන්නේය.

වකඩු ප්‍රසාදය

වකඩු ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කිරීම සඳහා ප්‍රථමයෙන් ඇසෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් විට, පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක් අරමුණු කොට පරිශ්‍රය කරන්න, එම රූප කලාපයේ අඩංගු රූප ස්වභාව දසක අනුව දිගට පරිශ්‍රය කරන්න. එම දසක තුළ ප්‍රසාදය නම් වූ පැහැදිලි බව පරිශ්‍රය කරන්න. නැති නම් බොහෝ පැහැදිලි රූප කලාපයන් හි පිහිටා ඇති ඔපවත් වූ ප්‍රසාද රූප පරිශ්‍රය කරන්න. එම ප්‍රසාදය සම්පයෙහි පිහිටා ඇති රූප කලාපයක අඩංගු වී ඇති රූපාරම්භයක් නැත්නම් රූප කලාපයක අඩංගු වී ඇති රූපාරම්භයක් අරමුණු වශයෙන් ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්භය එම ප්‍රසාදයට ආපාත ගතවී වැදෙන බවක් ඇත්නම් එම ප්‍රසාදය වකඩු ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදයේ අඩංගු රූප කලාප වකඩු දසක කලාපයක්ම වන්නේය. වකඩු ප්‍රසාදය තුළ පිහිටා ඇති රූපධර්ම දස වර්ගය පරමාථී තත්ත්වයට පිරිසිඳ දක්නාතෙක් පරිශ්‍රය කරන්න. ක්‍රමයෙන් මාග්ගයෙන් එකින් එක වෙන් වෙන් කොට ගන්න. ඉදින් එම රූපාරම්භය එම ප්‍රසාදයට නොවදින්නේ නම් එම ප්‍රසාදය වකඩු ප්‍රසාදය නොවන්නේය. කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. ඇසෙහි වකඩු ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය යන දෙකම පිහිටා තිබීම එයට හේතුවයි. කාය ප්‍රසාදයක්ද නැද්ද යන වග පහත සඳහන් ලෙසට පරීක්ෂා කර බලන්න.

කාය ප්‍රසාදය

ජොට්ඨබ්බාරම්මණ (පඬවි, තේපේ, වාගේ ධාතු) ආපාතගතව වැදීමට ගේග්‍රහ වූ, වැදීම පිළිගන්නාවූ පැහැදිලි රූපය කාය ප්‍රසාදය වන්නේය. පළමුව ඇසෙහි පමණක් පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් කඳාණයෙන් දැකගත හැකි වන ලෙසට සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප දැක ගන්නා විට පැහැදිලි රූප කලාප අංශුවක්, නැති නම් බොහොමයක් තුළ, පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප කලාපය ආසන්නයේම ඇති රූප කලාපයක පිහිටා ඇති, නැති නම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පඬවි, තේපේ, වාගේ යන ජොට්ඨබ්බාරම්මණයක් වෙතට ගොමු කොට අරමුණු කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. (තද බව නම් වූ සවභාවය අවධානයෙන් බලන්න.) ඉදින් එම ජොට්ඨබ්බි ධාතුව එම ප්‍රසාද රූපයට ආපාතගත වී වදින්නේද එම ජොට්ඨබ්බි ධාතු ආපාතගතවී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාද රූපය කාය ප්‍රසාදයක් වන්නේය. මේ කාය ප්‍රසාදය අඩංගු රූප කලාපය කාය දසක කලාපයක් වන්නේය. ඉදින් එම ප්‍රසාද රූපය ජොට්ඨබ්බාරම්මණයක ආපාතගතවී වී වැදීම භාර නොගනී නම් එම ප්‍රසාදය වකු ප්‍රසාදයක් වන්නේය. වකු ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න ඉහත පැහැදිලි කළ වකු ප්‍රසාදය පරීක්ෂා කරන ක්‍රමය අනුව පරීක්ෂා කර බලන්න.

මෙලෙසින් පිත්වත් ඔබට වකුපුරායෙහි-ඇසෙහි වකු දසක කලාප හා කාය දසක කලාපයන් වෙන් වෙන් වශයෙන් භාවනා කළ හැකි වන්නේය. වකු දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප බිම්යන්ද, කාය දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දස ආකාර රූප බිම්යන් පරමාථී පිරිසිඳ දක්නා තෙක් භාවනා කරන්න. ඉදින් පිත්වත් ඔබ ඇසෙහිම අපැහැදිලි රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් භාව රූපදී භාව දසක කලාපයන්ද පරමාථී පිරිසිඳ දක්නා තෙක් දිගට පරිග්‍රහ කළ හැකි නම්, ඇසෙහි වකු දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන මේවා පරිග්‍රහ කිරීම මෙතෙකින් මඟරය. එම රූප කලාප තුන් ආකාරයන්, අතීත භවයකදී කරන ලද අවිජ්‍යා, භය්‍යා, උපාදානයන්ගෙන් පිරිවරන ලදුව, කරන ලද සංස්කාර ස්කන්ධය හේතුවෙන් පහළ වූ කමීප රූපයෝ වන්නාහ. වකු පුරායෙහි කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයන් යන මේවා පරීක්ෂා කළ ක්‍රමයටම හේත පුරායන් ආදී ඉතිරි පකුපුරායන්ද පරිග්‍රහ කරන්න.

සෝන ප්‍රසාදය

"ගද්දාතිඝාතාරභ-භූතප්පසාද-ලක්ඛණං සොනං" = ගද්දාරම්මණයක් ආපාත ගතව වැදීමට යෝග්‍ය වූ සතර මහා ධාතුන්හි පැහැදිලි බව, සතර මහා ධාතුන්හි ඔපවත් බවම සෝන ප්‍රසාදය යයි. [වී. ම. 332]

කණ තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා පරිදි පරිග්‍රහ කරන්න. අවධානයෙන් බලන්න. රූප කලාපයක් දැකගත් පසු එම රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඔපවත් බව, නැති නම් බොහෝ, රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. අරමුණු කරන්න. හුස්ම ගැනීමේ ශබ්දය වැනි අප්‍රකාශිත ශබ්දයක් වේවා, බාහිර ශබ්දයක් වේවා, මොනගේ හෝ ශබ්දයක් වෙතට සිත යොමා බලන්න. ඉදින් එම ශබ්දය එම ප්‍රසාද රූපයට-පැහැදිලි රූපයට ආපාතගතවී වදින්නේ නම් එම ශබ්දයන් ආපාතගතවී වැදීම පිළිගන්නා එම ප්‍රසාදය සෝන ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ප්‍රසාදරූප ඇතුළත් රූපය කලාප වනාහී සෝන ආක කලාපයන් වන්නේය. එම රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දසාකාර රූප බවේයන් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක්ම පරිග්‍රහ කරන්න. එකින් එක ක්‍රමයෙන් විභාග කර බලන්න. ඉදින් කණ පිහිටා ඇති එම ඔපවත් බවට ශබ්දයක් ආපාත ගතව වදින්නේ නැති නම් එම පැහැදිලි රූපය (ප්‍රසාද රූපය) සෝන ප්‍රසාදය නොවී කාය ප්‍රසාදය විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන්න පරීක්ෂා කිරීමට ඓදිධාරම්මණයන් උපයෝගී කරගෙන ඉහත විස්තර කළ ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. කණෙහිද සෝන දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන්ද දිගට පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තරමට පරිග්‍රහ කරන්න. එවා කමීප රූප කලාපයන් වන්නාය.

ඝාත ප්‍රසාදය

"ගණධාතිඝාතාරභ-භූතප්පසාද-ලක්ඛණං ඝාතං" [වී. ම. 332]

ඝණධාතියක්-ගණධාරම්මණයක් ආපතගතව වැදීමට සුදුසු සතර මහා භූතයන්හි පැහැදිලි බව ඝාත ප්‍රසාදය වන්නේය. කණෙහි සංවේදී කොටසෙහි සතර මහා ධාතුන් පෙනෙන ලෙසට භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයන් දැකගත් පසු

පැහැදිලි රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව, නැත්නම් බොහෝ වූ පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති පැහැදිලි බව පරිග්‍රහ කරන්න. ශරීරයේ කොතැනක හෝ පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැත්නම් බොහෝ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඝෛරියය=ගන්ධරම්මණයක් වෙතට සිත යොමුකොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම ගන්ධරම්මණය එම ප්‍රසාදයටම ආපාතගතවේ නම්, එම ප්‍රසාදය ඝාත ප්‍රසාදය වන්නේය. එම ඝාත ප්‍රසාදය දස වැනිකොට ඇත්තා වූ රූප කලාපයක් ඝාත දසක කලාපයක් වන්නේය. එම ඝාත දසක කලාපයක් බෙදුවෙන් කොට පරමාථී රූප දසක පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම ප්‍රසාද රූපයට ගන්ධරම්මණයක් ආපාතගතවී තොව්දී නම් එම ප්‍රසාදය කාය ප්‍රසාදය විය හැක්කේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද? නැද්ද? යන වග සහතික ලෙස දැන ගැනීමට ථෙට්ඨකාරම්මණයක් අරමුණු කොට ඉහත විස්තර කළ ලෙසට භාවනා කොට බලන්න. සාථික වූ විට නාශයේ ඝාත දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන කලාපයන් පරමාථී පිරිසිදු දක්නා තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. මේවා කමිජ රූපයෝය.

පිච්ඡා ප්‍රසාදය

"රසානිකානාරන-භූපපසාද-ලක්ඛණ පිච්ඡා"

[ව. ම. 332]

රසානිකානාරන අභිමුඛ වැදීමට හේතුව වූ සතර මහා භූත ධාතුන් හේ පැහැදිලි බව, සතර මහා භූත ධාතුන්හේ හුදු පැහැදිලි බවම පිච්ඡා ප්‍රසාදය නම් වේ. දිවෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න. අවධාරණය කොට භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැක ගත් විට පැහැදිලි රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, එසේ නැතිනම් පැහැදිලි රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සම්පව ඇති රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති, නැත්නම් රූප කලාප බොහෝමයක් තුළ පිහිටා ඇති රසානිකානාරන ගත වෙත සිත යොමු කොට අරමුණු කරන්න. ඉදින් එම රසානිකානාරන එම ප්‍රසාද රූපයටම ආපාතගත වී වදින විට රසානිකානාරනයේ වැදීම පිළිගන්නා වූ එම ප්‍රසාද රූපය පිච්ඡා ප්‍රසාදය වන්නේය. එම පිච්ඡා ප්‍රසාදය දසවෙහි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාපය පිච්ඡා දසක කලාපය වන්නේය. එම රූප කලාපය පරමාථී පිරිසිදු තෙක් විභාග කරමින් දසකාර පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් එම රසානිකානාරන එම ප්‍රසාද රූපයෙහි අභිමුඛ වී තොව්දී නම් එම ප්‍රසාද රූප කාය ප්‍රසාද විය හැකි වන්නේය. කාය ප්‍රසාදයක්ද?

නැද්ද? යන්න නිශ්චිත වීම සඳහා එම ප්‍රකාශ රූපය සමීප ස්ථානයක පිහිටා ඇති රූප කලාපයක නැත්නම්, රූප කලාප බොහෝමයක ඓතිහාසිකවර්ණමණයක් වෙත යොමු කොට සිතින් අරමුණු කොට පරීක්ෂා කර බලන්න. කාය ප්‍රකාශයක්ද, නැද්ද යන්න එවිට දැන ගත හැකි වන්නේය. විශ්වාස වූ විට දිවෙහි පිවිසා දැක කලාප, කාය දැක කලාප, භාව දැක කලාප, යන කමිඳු රූප කලාප තුන් ආකාරයන්හි පිහිටා ඇති පරමාථී රූප බිම් දැක පරිග්‍රහ කරන්න.

කාය විභාගය

කායදිවාරයෙහි කාය දැක කලාප, භාව දැක කලාප යැයි කමිඳු රූප කලාප දෙවර්ගයක් පමණක් ඇත්තේය. මනසිකාරය පවත්වන ක්‍රමය වනාහි ප්‍රකටය. හැපීම දැනෙන ස්ථානයන්හි කාය දැක කලාපයේ පමණක් පවතින්නාය. එලෙසටම භාව දැක කලාපයන්ද ඇස, කණ, නාසය, දිව, ශරීරය, හෘදය යන ඡේ ස්ථානයන්හි දිග, සරය, පිහිටා ඇත්තේය. බොහෝ දෙනා දැනගෙන සිටින භාව රූපයන් හා සම නොවන්නේය. මෙම භාව රූපය තෙමේ මොහු වනාහි පුරුෂයෙකි යැයි ප්‍රකට කරන නිසා, මෝ තොමෝ වනාහි ස්ත්‍රීයාවක් යැයි ප්‍රකට කරන නිසා, පුරුෂයන් හා ස්ත්‍රීන් බෙදා වෙන්කර ගත හැකි රූප වන්නේය. භාව රූපය වකු විකේශ්‍යයක් බිම්යක් යැයි කිව නොහැකිය. මේ භාව රූපයන් නිසාම පුරුෂයන්ගේ සවරූප, සටහන, ඉරියව්, ස්ත්‍රීන්ගේ සවරූපය, සටහන, ඉරියව්, යනාදිය දැනගැනීමට හැකි වීම පමණක්, එයින් ගම්‍ය වේ. එම භාව රූපයන් මනසිකාරයට හසුකර ගැනීමේදී පිරිමි යෝගිනි විසින් වනාහි පිවින රූප අඩංගු අපැහැදිලි රූප සමහරක පුරුෂ භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට ගොරෝසු වූ පුරුෂ හැසිරීම් ඇති යමක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. මෙම සලකුණ නිසා පුරුෂයකු වන්නේ යැයි වටහා ගත හැක්කේය. නමුත් මෙම ගොරෝසු හැසිරීම, ඉරියව් සවිභාවය, පඬුව, බාහුවෙහි ගොරෝසු-තද බව හා සමාන නොවන බව බොහෝ දෙනකුට වටහාගත හැක්කේය. එලෙසටම කාන්තා යෝගිනිදු තමාගේ අධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි පිවින රූපවල අඩංගු අපැහැදිලි ඇතැම් රූපයන්හි ඉරි භාව රූපයන් සඳහා සොයා බලන විට මෘදු කමිණය වූ සවිභාවයක් දැකගත හැක්කේය. එම සලකුණ නිසා කාන්තාවක් වන්නේ යැයි වටහාගත හැක්කේය. නමුත් එම මෘදු කමිණය සවිභාවය පඬුව බාහුවෙහි මෘදු සිනිදු බව හා සමාන නොවන බව වටහා ගත හැක්කේය. භාව රූපයන් සඳහා ඡේ ඉරියව් අනුවම භාවනා කරන්න.

මනෝද්වාර-හදය වච්චු

"මනෝධාතු-මනෝචික්ඛානාධාතුනං නිසංසලකඛණං හදයවච්චු"

[ඵ. ම. 334]

මනෝධාතු නම් වූ හවංග මනෝ ප්‍රසාදය හා මනෝ චික්ඛානා ධාතු නම් වූ පක්ඛාන චික්ඛානාන හැර මනෝ චික්ඛානා සිත් වලට ආධාරක ස්ථානය වන රූපය හදය වච්චු රූපයයි. මෙය මනෝ ධාතු, මනෝ චික්ඛානා ධාතූන්ට නිශ්‍රය වන්නා වූ රූපයවේ.

භාවනා ක්‍රමය

පසු කුහරය තුළ පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත් විට හවංග මනෝප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. සමථ කොට්ඨාසයේ දී දැක්වූ ලෙස හවංග මනෝප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ යෝගාවචරයකුට මෙහිදී හවංග මනෝප්‍රසාදය නැවත වරක් පරිග්‍රහ කිරීම දුෂ්කර නොවේ. මෙම හවංග මනෝප්‍රසාදයටම භාවනා සිත යොමු කොට තමාගේ ඇඟිලෙක් සොලවා බලන්න. සොලවනු කැමති, නවනු කැමති සිත-සොලවන සිත, නවන සිත දැකගන්නා ලෙස ඉදිරියට මනසිකාරය පවත්වන්න. සිත පරිග්‍රහ කළ විට එම සිතෙහි නිශ්‍රය ස්ථානය වන්නා වූ හදය වච්චු රූපය දිගට පරිග්‍රහ කර බලන්න. සාථීක විය හැක්කේ ය. ඉදිත් සාථීක වී නම් හවංග මනෝප්‍රසාදය සමග සොලවන, නවනු කැමති සිත අඩංගු මනෝ චික්ඛානා ධාතු යන සිතලේ මෙම හදය වච්චු රූපයෙන්ම නිශ්‍රය ලබා පහළ වන ආකාරය වැඩි ගත ලෙසට දිගට මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙම හදය වච්චු රූපය ඉහත සඳහන් මනෝධාතු මනෝ චික්ඛානා ධාතූන්ට යටින් පිහිටා ඇති රූප කලාප අංශුන් තුළ අඩංගුවන රූප වර්ගයක් වන්නේ ය. මෙහිලා "නිශ්‍රය වන්නේය" යනු, හදය වච්චු සහ මනෝ ධාතු, මනෝ චික්ඛානා ධාතු යනාදීන් සමග එකට සම්බන්ධව පහළවන සවිභාවය ඇත්තේය, යන අදහස වේ. හදය වච්චුව නැති තැන මෙම චික්ඛානාන පහළ විය නොහැකි බවම සම්බන්ධතාවයයි. එම හදය වච්චුහි අඩංගු වන රූප කලාපයන් හදය දසක කලාප වන්නේය. මෙම හදය දසක කලාප විවිච්චුතය කොට දසකාර පරමාථී ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී සොලවනු, නවනු කැමති සිත් ආදී සිත් මුලින්ම පරිග්‍රහ කිරීම සිතෙහි ස්ථානය වන හදය වච්චු රූපය නියම ලෙසටම වටහා හැනීම සඳහාය. සමහර යෝගීන්ට වනාහි

හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කරමින් එම හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පිහිට කරගන්නා හදය වරපු රූපයද පහසුවෙන්ම පරිශ්‍රය කළ හැකි වෙති. හදය දසක කලාපයන් පරමාජීයත් පිරිසිදුන වෙක් රූප බිඹියන් පරිශ්‍රය කළ පසු පපු කුහරය තුළ ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන් විශ්ලේෂණය කළ විට ඒවායේ පරමාජී රූප බිඹියන් පරිශ්‍රය කරන්න. මෙලෙස පපු කුහරයේද හදය දසක, කාය දසක, භාව දසක යනුවෙන් කමීප රූප කලාප තුන් ආකාරයක් ඇත්තේය.

හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය හා කාය ප්‍රසාදය

පපු කුහරය තුළ පැහැදිලි රූප (ප්‍රසාද රූප) දෙවර්ගයක් ඇත්තේය

පහසාරමිදං සිකඩවේ විතං

[අං. නි 1/18]

යන දේශනාවට අනුව හදය වරපු පිහිට කොට එය තම නිවහන කරගන්නා වූ හවාංග සිතද ප්‍රභාශ්වරවම පිහිටන්නේය. ප්‍රභාශ්වරව දිළුණින් පවතියි. (ඵලුපවාර කථාවකි) සනාචොවායං විතංසක පණ්ඩරතා (මුල වි. 1/125) හදය වරපුට පිහිට කොට ඇත්තා වූ සිත් සියලුමද පැහැදිලි සුදු වණියම වන්නේය. (අකුහල වෛතසිකයන්, නිසාම, තැත්තමී එම අකුහල වෛතසික හේතුවෙන්ම අපිරිසිදු වන්නේ යැයි කියනු ලැබේ.)

මේ දේශනාවට අනුව පපු කුහරයෙහි පිහිටා ඇති ප්‍රභාශ්වර දිළුණ ආලෝකය පහළ කළ හැකි හවාංග මනෝද්වාරයද ඇත්තේය. පැහැදිලි නාම ධාතුවයි ඒ. හැපීම දැනගත හැකි කාය විඤ්ඤාණ සිත පිහිටන්නා වූ කාය ප්‍රසාදයද ඇත්තේය. එනමී රූප ප්‍රසාදයයි. කාය ප්‍රසාදයේ රූප කලාප අංශු වශයෙන් පිහිටන්නේය. පැහැදිලි රූප කලාපයන්හි අඩංගු වන්නේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය අපැහැදිලි හදය වරපු රූපය පිහිට කොට සිටින පැහැදිලි ධාතු වර්ගයක් වන්නේය. රූප කලාප අංශු නොවන්නේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය වනාහි පැහැදිලි එකකි. මෙම මනෝද්වාරයට නිශ්‍රය වන හදය වරපු රූපය අපැහැදිලි රූපයකි. කාය ප්‍රසාදය අඩංගු වන්නා වූ කාය දසක කලාපයන් හෘදයේ දිග, සරස පුරා පිහිටා ඇත්තේය. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය අංශු වශයෙන් භාත්පස සෑම තැනම පිහිටා ඇත්තේය.

රූප 28 වර්ගයේ (අටවිසි රූපයේ)

රූප බර්ගයේ භූත රූප, උපාදා රූප, යැයි ප්‍රධාන වශයෙන් දෙකකාරය. අනෙකුත් රූපයන්ට වඩා සම්භාවිත ලක්ෂණ වශයෙන්ද, ද්විත්වමක වශයෙන් ද, කැපී පෙනෙනවා වූ, ප්‍රකට වූ සතර මහා බාහුන්ට භූත රූප, මහා භූත යැයි කියනු ලැබේ. සතර මහා භූතයන් නිශ්‍රය කොට සිටින අනෙකුත් විසි හතර ආකාර රූපයෝ උපාදා රූප යැයි කියනු ලැබෙති. එවා මහාභූත =සතර මහා බාහුන්, සුදුපිම්ප, කහ පාට පිම්ප, රතු පාට පිම්ප, යනාදී වශයෙන් වර්ගීකරණය කරන වෙස් ගැන්වීම් කරන රූපයෝ වන්නාහ.

තව දුරටත් මෙම සතර මහා භූතයන්ට බාහු යැයිද කියනු ලැබේ. සම්බන්ධ සම්භාවය වන්නාවූ දුරන්තා වූ, සම්බන්ධ සම්භාවය අනුව ප්‍රකට වන බර්ගයට බාහු යැයි කියනු ලැබේ. පස්වි බාහුව තද, රළු, බර මොළොක්, සිතියද, සැකැලුම යනාදී තම සම්භාවයන් දුරයි. ආපෝ බාහුව වැහිරෙන, පිඬුකරන, යන සම්බන්ධ සම්භාවය දුරයි. තේපෝ බාහුව උණුසුම්, සිසිල යන සම්බන්ධ සම්භාවය දුරයි. වාගෝ බාහුව සැලෙන, දුරන යන සම්බන්ධ සම්භාවය දුරයි. එම නිසා මේ හතරට බාහු යැයි කියනු ලැබේ.

1. මහාභූත=මහා බාහු (4)

- පස්වි බාහු
- ආපෝ බාහු
- තේපෝ බාහු
- වාගෝ බාහු

2. ප්‍රසාද රූප=පැහැදිලි රූප (5)

- වන්ඞු ප්‍රසාද - ඇසෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය
- කොත ප්‍රසාද - කනේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- කාන ප්‍රසාද - නාසයේ පැහැදිලි බව, ඔපය
- පිච්ඟ ප්‍රසාද - දිවෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය
- කාය ප්‍රසාද - කයෙහි පැහැදිලි බව, ඔපය

3. ගොවර රූප=ආරම්භණ රූප (5)

- රූපාරම්භණය - වණී රූපය
- ශබ්දාරම්භණය - ශබ්දය
- ගන්ධාරම්භණය - සුඛද, දුඛද
- රසාරම්භණය - රසය
- පෞර්වධාරම්භණය - ස්පර්ශය=හැපීම

[සැලකිය යුතුයි:- පස්වි, තේපෝ, වාගේ යන මේ බාගුන් තුනට පමණක් හැපීම ගෙන දිය හැකි බැවින් පෞර්වධාරම්භණය බාගුව යැයි කියන නිසා එය බාගු තුනක් ලෙස ගත් විට ගොවරාරම්භණ = ආරම්භණ රූප, හතක් වන්නේය. ගණන් ගන්නා ලද්ද නැවත ගණන් ගැනීම වැළැක්වීම සඳහා වූ අභ්‍යන්තරගණනය ක්‍රමයට අනුව දක්වනෝ රූප විසි අට ආකාරයක් වේ. එම ක්‍රමයට ගණන් ගන්නා විට මෙම බාගුන් තුන (=පෞර්වධාරම්භණය) සතර මහා බාගුන් හි ඇතුළත් කළ කල්හි ආරම්භණ රූප වර්ග සියළුම හතරකි]

4. භාව රූප (2)

- ඉපථී භාව රූපය=ස්ත්‍රී භාවය ඇති කරවන රූප
- පුරිස භාව රූපය=පුරුෂ භාවය ඇති කරවන රූප

5. හඳුය රූප (1)

හඳුය ව්‍යුත්පන්න රූපය=මනෝ බාගු, මනෝ විඤ්ඤාණ බාගු, යන සිතට නිශ්‍රය දෙන රූපය (හඳුය වස්තුව තුළ ඇති රුධිරයේ පිහිටා ඇත)

6. ජීවිත රූප (1)

ජීවිතිඤ්ඤා=ජීවිතය පවත්වන රූපය=ජීවිතය අනුපාලනය කරන ස්වභාවය (මේ රූපය වනාහි කම් හේතුව අනුව වන්නාවූ කම්මප රූපයන්ට ඇතුළත් වන අතර කලාපීය කම්මප රූපයන් අනුපාලනය කරන කම්මප රූපයන්හි ජීවිතය වන්නේය.)

7. ආහාරජ රූප (1)

කබලිකාරාහාර=හපන හිලින ආහාරයෙහි අඩංගුව ඇති පෝෂ්‍ය සාරයය. ඕපාවය.

[සැලකිය යුතුයි:- සම්මත ක්‍රමය අනුව මෙසේ කියන්නන් නමුදු කම්මර, චිත්තර, උතුර, ආහාර රූප කලාපයක් පාසා ඕපා අඩංගු වන්නේමය. කම්මර ඕපා, චිත්තර ඕපා, උතුර ඕපා, ආහාර ඕපා යැයි ඒ එක එක නම් කර ඇත. භෞත ගිලින ආහාර ශරීර කුඩුව තුළ පැතිර විහිදී යැමට කලින් උතුර රූප කලාප මිටි වශයෙන්ම පවතී. මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත්ව ඇති ඕපාව ප්‍රධාන නය, නිදසන නය යන ක්‍රමයන්ට අනුව කඩලිකාර ආහාර යැයි කියා ඇත්තේය. චිත්තර වශයෙන් ආහාර රූප භාවනා කරන ක්‍රමය තුළ බලන්න.]

මේ දහ අට ආකාර රූපයන් තමාට සවිකිය වන සවිභාව ලක්ෂණ වෙන් වෙන්ව පවත්වන බැවින් සවිභාව රූප යැයිද, අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ලක්ෂණ යන පොදු සාමකුඳුදු ලක්ෂණ ද ප්‍රකටව ඇති බැවින් සලක්ඛණ රූප යැයි ද, කම්ම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතූන්ගෙන් විශ් යුතු බැවින් නිෂ්චින්න රූප යැයි ද, නියම ලෙසට වෙනස්වන නිෂ්චින්න රූප වන බැවින් රූප රූප යැයිද, අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ට භාජන වන හෙයින්, චීපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළ හැකි හෙයින් සම්මසන රූප යැයි ද, කියනු ලැබේ. ඉතිරි රූප දහ වර්ගයන් වනාහි මෙලෙස නොවී අස්වභාව රූප, අසලක්ඛණ රූප, අනිෂ්චින්න රූප, අරූප රූප, අසම්මසන රූප වන්නාහ.

8 පරිවෙජ්ඣ රූප (1)

1. ආකාස ඛාතුව=රූප කලාපයක් අතර පරතර=පරිවෙජ්ඣ රූප යයි (රූප කලාපයක් එකින් එක නොපැවැලවී ශක්‍ර පිණිස, වෙන් කොට දැක්විය හැකි රූප කලාපයක් අතර පරතරය, අතර අවකාශ ඛාතුව-රූප කලාප වෙන් වෙන් කිරීමට හේතු වන බැවින් පරිවෙජ්ඣ රූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආකාස ඛාතුව නියම පරමාර්ථය නොවේ. රූප කලාප දෙකක් හෝ බොහොමයක් ඇති විට ඉරේ පහළ වන ප්‍රඥප්තියක් පමණක් වන්නේය.)

9. විකල්පාදන්ති රූප (2)

1. කාය විකල්පාදන්ති - කයින් අදහස් ප්‍රකාශ වනසේ කරන හැසිරීම
2. චිත්‍ර විකල්පාදන්ති - මුඛයෙන් අදහස් ප්‍රකාශ කරන වාචනික හැසිරීම් (භාෂා ශබ්ද ශ්‍රැස්ත්‍ර වශයෙන්) දැක ගත හැකි වාචනික හැසිරීම්.

10. විකාර රූප (3)

- 1. රූපයක ලඟතා (චිත්තජ, උතුර, ආහාරජ) රූපයන්හි සැකැල්ල බව
- 2. රූපයක මුදුනා (චිත්තජ, උතුර, ආහාරජ) රූපයන්හි මෘදු බව
- 3. රූපයක කම්මසඤ්ඤතා (චිත්තජ, උතුර ආහාරජ) රූපයන්හි කම්මාන භාවය (විඤ්ඤානති රූප දෙවර්ගයට හා මේ රූප තුන් වර්ගයට විකාර රූප යෙදී කියනු ලැබේ. විවිධ ආකාර වූ හැසිරීම් සහිත රූප යන අදහසයි.)

11. ලක්ඛණ රූප (4)

- 1. උපවය
 - (අ) භවයක ආරම්භයේදී නිෂ්පන්න රූපයන් හි හටගැනීම් සවිභාවය.
 - (ආ) ඉන්ද්‍රිය පටිතාකය දක්වාත්, එක් භවයකදී පහළවිය යැකි තාක් රූප සම්ප්‍රණී වීම වශයෙන් නිෂ්පන්න රූපයන් හි දියුණුවන ස්වරූපය
- 2. සත්තති
 - එක් භවයකදී ඉන්ද්‍රිය පටිතාකයෙන් පසු නිෂ්පන්න රූපයන් හි පෙර හා පසු වශයෙන් සත්තතිය නොවීද නැවත නැවතත් පහළ වන ස්වරූපය.

(සැලකිය යුතු:- නිෂ්පන්න රූපයන්හි පහළවීම විනෝදය සත්ත්වයන්ගේ අප්‍රකටායය අනුව මෙසේ දෙකාකාරයක් වශයෙන් දේශනා කොට ඇති බව දැන යුතු. මේ උපවය, සත්තති යන රූප දෙකාකාරය වනාහි නිෂ්පන්න රූපයන්හිම පහළවීමේ, ඉන්ද්‍රියමේ ස්වභාවම වන්නේය.)

- 3. ජරතා
 - නිෂ්පන්න රූපයන්හි මේරීම, වගසට යෑම හා දිරා යෑමයි (නිෂ්පන්න රූපයන් හි සීති කාලය යැයි කියනු ලැබේ.)
- 4. අභිච්චතා
 - නිෂ්පන්න රූපයන්හි විනාශ වීමයි. (නිෂ්පන්න රූපයන්හි භංගය යැයි කියනු ලැබේ.)

ආකාශ ධාතුව, ඒකාර රූපයන් පස් ආකාරය, ලක්ඛණ රූප හතර වර්ගීය යන දස ආකාරයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්නනා භාවනා කිරීමට හුදුදු ධෛර්‍ය ධෛර්‍ය අභිමතනුපල රූප-අස්මිමතන රූපයේ නම් වන්නාය. කමම, ඒත්ත, උතු, ආභාර යන හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වන නිෂ්පන්න රූපයේ නොවන ධෛර්‍ය අභිමතන රූපයේ නම් වෙති. නිශම රූපයේ නොවන්නාය. එවා තුළ ආකාශ ධාතුව යන්න අන්තරා පටිච්ඡේදය පමණක්ම වන්නේය.

"අනතර පටිච්ඡේද"ෙති තං තං කලාපානං අසංකරකාරණතාය අනතරකුලො පටිච්ඡේදො [මහා වී. 2/:354]

අනතර පටිච්ඡේද යන්න ඒ ඒ රූප කලාපයන් හි රූප කලාප එකක් තව රූප කලාපයක් හා මිශ්‍ර නොවීමට හේතු වන නිසා රූප කලාපයන් අතර පරතරයක් සැලකීමෙන් කලාප මායිම් වෙන් කිරීමයි. [මහා වී. පටිච්ඡේදය]

විඤ්ඤාත්මනී රූපයේ වනාහී හුදු කායික ක්‍රියා, වාචසික ක්‍රියා සවභාවයේම වන්නාය. නිෂ්පන්න රූපයන් හි කායික වාචසික ක්‍රියා සවභාවයන් වන්නාය. ලක්ඛණ රූපයේද, නිෂ්පන්න රූපයන් හි පහළ ඒම, පැවතීම, නැතිවීම යන සවභාවයන්ම වන්නාය. ඒකාර රූප යන්නද ඒත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආභාරජ රූපයන්හි විවිධාකාර හැසිරීම් සවභාවයන්ය. මේ නිසා නිශම (=නිෂ්පන්න) රූපයේ නොවන්නෝය. එම නිසා ද විපස්නනාවට නොනැඟිය හැක්කාය. එහෙත් පරමාඵී පිරිසිඳින තාක් පරිබ්‍රහ්ම කරන නාම-රූප පටිච්ඡේද ඤාණ අවස්ථාවෙහි, දිවිසී විඤ්ඤා කොටසෙහි දී මේ දසාකාර රූපයන් එකට පරිබ්‍රහ්ම කිරීමට විඤ්ඤා මග්ග (442) හි දී ලක්ඛණානාම නෙතති භුමියට මහා රාහුලෝවාද සුත්‍රය ආදී ඒ ඒ සුත්‍රයන්හිදී විස්තර කොට ඇත. දේශනා කොට ඇති සේක.

ආකාශ ධාතුව නොදකින්නේ නම්, රූප කලාපයන් දැකිය නොහැක්කේය. රූප කලාප නොදැක්කේ නම්, රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාඵී රූප පරිබ්‍රහ්ම කළ නොහැකිය. පරමාඵී ඤාණය දිගුණකර නොගෙන අනන්ත ලක්ෂණ අවබෝධයට ලංවිය නොහැකිය. අනන්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලො නොමුත් නම් නිශම විපස්නනා ඤාණයන් පහළ විය නොහැක්කේ ය. එම නිසා රූප නාමයන් පරිබ්‍රහ්ම කරන දිවිසී විඤ්ඤා වාරයෙහිදී ආකාශ ධාතුව මනසිකාරයට හසුකර හැනීමට

අනුශාසනා කරන ලදී. රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නිශම පරමාථී රූපයන් පරිග්‍රහ කරන විට එම නිශම රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද නොවරදින ලෙසට දුකිමින් සිටින්නේය. එම නිසා මෙම ලක්‍ෂණ රූපයන්ද පරිග්‍රහ කළයුතුය. ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම වනාහි සංඛත ධර්මයෝග. සංඛත ලක්‍ෂණයෝග. මෙම සංඛත ලක්‍ෂණයන් දුටුවිටම "මේ වනාහි සංඛත ධර්මයකි. මේ වනාහි සංඛත ධර්මයකි" යැයි පෙර සංඛත හා පසු සංඛත වෙන් වෙන් කොට ගත හැකි වන්නේය. ගන්තව් ඝතය බිඳලිය හැක්කේය. ඝතය බිඳලූ කල්හි උතුම් පරමාථී ඤාණයට ලංවන්නේය. පරමාථී තෙක් ඤාණයෙන් ලංවූ විට අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලංවුනා වන්නේය. අනත්තතාවය තෙක් ඤාණයෙන් ලංවූ විටද, ත්‍රිලක්‍ෂණයන් ප්‍රකට වන විටද නිශම විපස්සනා ඤාණ පහළවිය හැක්කේය. තව දුරටත් ඉරියාපට වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය. සමීපපද්ද වශයෙන් අදාළ මනසිකාර ක්‍රමය විත්තර, උතුර, ආභාරප රූප අනුව මනසිකාර ක්‍රමය පැවැත්වීමේදී විකාර රූපයන් පිළිබඳව වනාහි නොවරදින ලෙස දැක ගනු ඇත. ඒවාද නිශම රූපයන් හි විවිධාකාර හැසිරීම් රූප වන නිසා මේ අවස්ථාවෙහිදීම එකතුව පරිග්‍රහ කිරීමට පාලි අවිධිමත්වන නිසා අනුශාසනා කොට ඇත්තේය. නමුත් මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ආධාරයෙන් පහළ වූ අනිෂ්පන්න, (ස්වභාවය සිඳුන නොවූ) රූපයක් වන නිසා සම්මසන ඤාණ, උදයබ්බය ඤාණ ආදී විපස්සනා කොටසට ලංවූ අවස්ථාවක් හි මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකළ යුතු යැයි අනුශාසනා කොට ඇත්තේය.

විතතප රූප භාවනා කරන ක්‍රමය

හදය වන්දු රූපය පරිග්‍රහ කළ හැකි පින්වත් ඔබට මෙම විත්තප රූප භාවනා කොටස පහසු වනු ඇත්තේය. හදය වන්දුව තුළ පිහිටා ඇති, හදය වන්දුව ආධාර කොට පහළවන සිත් තුළින් පටිඝන්ධි සිත බැහැර කළ විට ගවග පුරාම පහළ වන්නා වූ මනෝධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන නම ඇති සියලුම සිත් වලට විත්තප ඕපා අවිධිමත් රූපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේමය. මෙම සිත් එක එකක් මගින් ඕපා අවිධිමත් රූප කලාප බොහොමයක් මුලු ශරීරයේ දිග සරස පහළ කළ හැක්කේය. භාවනා කරන ක්‍රමය වනාහි මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට, හදය වස්තුව ආධාර කොට ඇත්තා වූ සිත මගින් රූප කලාපයන් අඛණ්ඩව පහළවන

ආකාරය දැන ගනු සඳහා භාවනා කරන්න. අප්‍රකට වන්නේ නම් මනෝ ප්‍රසාදයට සිත යොමුකොට අත ඇඟිල්ලක් නැවීම-දිග ඇරීම කොට බලන්න. නැවීමේ සිත දිග හැරීමේ සිත හේතු කොට ගෙන රූප කලාප බොහොමයක් පහළවන ආකාරයත්, ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි පැතිර පහළවන ආකාරයත් දැකගත හැකි වන සේ මනසිකාරය පවත්වන්න. තවමත් ප්‍රකට නැති නම් ඇස් බෝල ටිකක් සොලවා බලන්න. ඇස් බෝලය පිහිටා ඇති ප්‍රදේශයේ විත්තර රූප බොහොමයක් පහළවන ආකාරය දැකගත හැකිවනු ඇත. ඉතිරි පංච ඉන්ද්‍රියයන් ද එම ක්‍රමයටම පරීක්ෂා කර බලන්න. මෙම රූප කලාප වනාහි අපැහැදිලිය. විවිච්ඡේදනය කොට බලන කල රූප කලාප එක එකක රූප බව ස්වභාව අවක ඇත්තේය. (වගුව බලන්න) මෙම පරමාර්ථ රූපයන් ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි එකක් පාඨ පිළිවෙලින් පරීක්ෂා කරන්න.

උතුරු රූප භාවනා කරන ක්‍රමය

තඨ "උතු" නාම වතු සමුට්ඨානා තෙජෝ ධාතු, උත්ත උතු සිත උතුති එවං පනෙ ස දුට්ඨො භොති. [වි. ම. 463]

වක්‍ර දුසක කලාප ආදී ඡේ ඉන්ද්‍රියයන්හි පිහිටා ඇති කම්මර කලාප, විත්තර කලාප, උතුර කලාප, ආහාර කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතුවට උතු යැයි කියනු ලැබේ. මෙම උතු නම් වන තේජෝ ධාතුවට ඕපාව සමග අව වර්ගයක් වන උතුර ඕපා අවිච්ඡේදන රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවිය හැක්කේය. (උතුගේ ප්‍රත්‍යා වැනිය) එම උතුර ඕපා අවිච්ඡේදන රූප කලාපයන් තුළ ද තේජෝ ධාතු හෙවත් උතු අඩංගු වන්නේය. එම තේජෝ ධාතු = උතු වනාහි උතුර ඕපා අවිච්ඡේදන රූප කලාප නැවතද අලුතින්, අලුතින් පහළ කරන්නේය. (උතුගේ මුහුදුරාය) මෙලෙසට කම්ම, විත්ත, උතු, ආහාර යන අදාළ හේතු බවේය මත පදනම් වී රූප කලාපයන් සුළු වශයෙන් හෝ විශාල වශයෙන් තව තවත් පහළ කළ හැක්කේය.

කම්මර තේජෝ ධාතු = උතු

ඉදින් මෙම තේජෝ ධාතුවක් වක්‍ර දුසක කලාප වැනි කම්මර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු = උතු වන්නේ නම් එම කම්මර තේජෝ ධාතු = උතු ඉහත දැක්වූ ලෙස සතර පස් වතාවක් උතුරු රූප කලාපයන් දිගට පහළ කරවයි.

කමමප තෙපො ධාතු ධානපපතතා උතු සමුට්ඨානං ඔපට්ඨමකං සමුට්ඨාපෙති. තත්වාපි උතු අක්කදං ඔපට්ඨමකනති ඵං චතසෙසාවා පඤ්චවා පචතතියො ඝටෙති. [වි. ම. 461]

මෙසේ සිදුවීමේදී මෙම තෙපො ධාතු -උතු රූපයන් සිති කාලයට පත්වූ විටම පමණක් උතුප ඕපා අවිශ්මක අලුත් රූප කලාප පහළ කළ හැක්කේය. රූපයන්හි බිඳීතාවට අනුව සිති කාලයට පත් වූ විටම බලවත් චත බැවිනි. මෙහිදී ඝතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට සිදුවීම යනු එම රූප ඝත්තතියේ ජනන ශක්තිය යැයි මෙහිලා අදහස් කෙරේ.

චතසෙසා වා පඤ්ච වා පචතතියො ඝටෙතිති සදිස සනනතිවසෙන චතසෙසා වා පඤ්ච වා රූප කලාපපචතතියො සනතානෙති. ඩානිට්පච්චය විසෙසෙන පන විසදිසා ඛනුපි පචතතියො ඝටෙතිති වදනති.

[මහා වී. (ම) 2/401]

1. කමමප තෙපො ධාතු = උතු -කමීයේ ප්‍රබල ආධාරය ඇති, උතු
2. විතතප තෙපො ධාතු = උතු -ධනන සිත, විපස්සනා සිත, මග්ග සිත, එල සිත යනාදී වූ උසස් සිතක බලවත් ආධාර ලබන, උතු
3. උතුප තෙපො ධාතු = උතු -සප්පාය=සැප වත්තා වූ හොඳ සෘතු වෙන් ආධාර ලබන, උතු
4. ආභාරප තෙපො ධාතු = උතු -සාරග, ඕපාව වැනි උතුම් පෝෂ්‍ය ආභාර ඕපාවෙන් ආධාර ලබන, උතු.
 යනාදී ලෙසට හොඳින් ආධාරය ලබාගත හැකි විට.

ඵචං දිසමපි අද්ධානං අනුපදිසන පඤ්ඤා ධතවපි උතු සමුට්ඨානං පචතතතියෙව්” [වි. ම. 463]

සෘණ වනාහි අවිඤ්ඤාණක අනුපාදිත්තක පණයෙ පිහිටා සිටියද, උතු සමුච්චිත වන්නා වූ සම නොවූ ද බොහෝ වූ ද අනෙකුත් ඕනෑමක රූප කලාපයන්හි පහළකරවීම අනුව සෘණ සමුච්චිත දිගට සිඳු වන්නේ යැයි සලකාගතයුතු. එහිලා අවිඤ්ඤාණක අනුපාදිත්තක පණයෙ පිහිටා සිටියද, අප්කධත්තික වශයෙන් පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වාද පහළවීම යනු මරණීන් පසු කාලයෙ මළ මිනිය දක්වාම පහළවීම ස්වභාවයයි. බහිද්ධාව දක්වා පහළවීම යන්නෙන් සමච්ච භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් වැනි වූ උසස් ප්‍රණීත සිත් හේතුවෙන් පහළ වූ විත්තප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූපයේ අප්කධත්තය පමණක් නොව බහිද්ධාව දක්වා සමච්ච ආලෝකය, විපස්සනා ආලෝකය වශයෙන් පහළ වන ස්වභාවයම අදහස් කෙරේ.

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූපයන් තුළ ඕනෑද අඩංගුව ඇත්තේය. එම ඕනෑවටද වනාහි ආහාරප ඕනෑවෙහි ප්‍රත්‍යය ලබාගත් විට ඕනෑව අටවෙති කොට ඇති ඕනෑ අවිච්චික රූපයන් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේජෝ ධාතු=උතු ව ද වනාහි ඕනෑ අවිච්චික රූපයන් පහළ කරන්නේය, ඕනෑවද රූප පහළ කරන්නේ යැයි යන්න කෙටියෙන් දැන යුතුය.]

විත්තප තේජෝ ධාතු=උතු

හදය වත්පුවේ නිශ්‍රය ලැබී පහළ වන උසස් සමච්ච භාවනා සිත්, විපස්සනා භාවනා සිත් හැර ප්‍රකෘති කාම සිත් හේතුවෙන් පහළවන විත්තප ඕනෑ අවිච්චික රූපයන්හිද තේජෝ ධාතු=උතු අඩංගුව ඇත්තේය. එම තේජෝ ධාතු=උතු, උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවයි. (විත්තප තේජෝ ධාතුහි =උතු හි ප්‍රත්‍යයය). මෙම නිශ්‍ර ප්‍රත්‍යය වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝ ධාතු=උතු වනාහි අනෙකුත් උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (එම විත්තප තේජෝ ධාතු =උතු හි මුණුපුරාය) මෙම තම මුණුපුරා වන උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු =උතු ද වනාහි තවත් වෙනත් උතුර ඕනෑ අවිච්චික රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මේ මුණුපුරාය) මෙලෙස සිදුවන ක්‍රමයට අනුව දෙවරක්, තුන්වරක්, රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කෙරෙයි.

"එවං දෝ තිසෙකො පචතතියො කධෙති"

[වි. ම. 462]

පරිකමීම සමාධි, උපචාර සමාධි, අරපණා සමාධි යන සමඵ භාවනා සීත් විපස්සනා භාවනා සීත, මාඡී සීත, එල සීත යන උසස් ප්‍රණීත සීත් නිසා පහළ වන විත්තප රූපයන්හි ඇතුළත් වන තේරෝ ධාතු = උතු වනාහි උතුරු ඕපා අවිච්චක රූප කලාප සත්තනිය, අපකධිතතය පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම භාවනා සීතේ ක්‍රදාණානුභාවයට සමානුපාතිකව බොහෝ හෝ ස්වල්ප වාර ගණනක් සටනාව පහළ කරවන්නේය.

"විතත සමුට්ඨානානං පන වසෙන දවතතිපපචතතිසෙට්ඨං තං පාකතික විතත වසෙන, මහගගතානුතතර විතත වසෙන පන ඔත්තරාපි පචතතියො ඉපිටී තඛධා, තං නිඛබ්බතානං විතතප රූපානං උළාර පණිත භාවතෝ"

[මහා වී. (ඉ.) 2/403]

උසස් වූ සමඵ භාවනා සීත්, විපස්සනා භාවනා සීත් හා මහගගත ලෝකෝත්තර සීත් ඉතා ප්‍රණීත සීත් වන්නේය. මෙම උසස් සීත් බොහෝ ශක්තිමත් වන්නේය. විශේෂයෙන් ධනාන ජවනකක, එල ජවනකක පැය ගණනක්, දින ගණනක්ද පෘථිවිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙලෙස ශක්තිය අතින් ප්‍රබල, විනාධි බොහෝ ගණනක්, පැය බොහෝ ගණනක් අබණ්ඩව දිගට පවතින, උසස් සීත් නිසා පහළ වූ විත්තප රූපයන්ද උසස්, ප්‍රණීත විත්තප රූපයෝම වන්නාහ. මෙම විත්තප රූපයන් පැතිරීම අතින් විශාල බැවින් එම විත්තප රූපයන් තුළ පිහිටන තේරෝ ධාතු=උතු නිසා පහළවන රූපයෝ අපකධිතත පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම සඤ්ඤාව පවත්වමින් බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවතත් පහළ වන්නාහ. (මහා වීකා පටිච්චිතයහි) [මහා වී. (ඉ.) 2/428-429 බලන්න] එලෙස පහළ කරවීමේදී තේරෝ ධාතු=උතු වනාහි රූපයන්හි සීති කාලයට පත්වූ පසුව සිදුකරන බව සලකාගත යුතුය.

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම විත්තප තේරෝ ධාතුව=උතු නිසා පහළවන උතුරු රූප කලාප වල අඩංගුව ඇති ඕපාවට වනාහි ආභාරප ඕපාහි ප්‍රත්‍යය ලැබුණු විට ආභාරප ඕපා අවිච්චක රූපයෝ අපකධිතතයෙහිම පහළකරවිය හැකි යැයි දන යුතුය.]

ඉදිරියේ විස්තර වන ආහාරජ රූප කලාපයන්හිදී තේජේ ධාතු-උතු අඩංගුව පවත්නේමය. මෙම ආහාරජ තේජේ ධාතු-උතු ද වනාහි රූපයන්හි සීනි කාලයට පත් වූ විට අනෙකුත් උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප පහළ කරවිය හැක්කේය.

(පුතකු ලැබුනා රෝග)

“ආහාර පව්වය උතුනොපි උතුපව්වයාහාරසක විය දස දවාදස වාරෙ පවතතිසධිනා වෙදිතඛිබා, වුතත නයතතා, හ උදුධතනනි, වදනනි”

[මහා වී. (බු.) 2/403]

මෙම ඕරස පුත වූ උතුර රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් වන තේජේ ධාතු-උතු වනාහි අනෙකුත් උතුර ඕපාවිඛිමක රූපයන් පහළ කළ හැක්කේය. (මුණුපුරකු ලැබුනා සේය.) මෙම සවිඛිත මුණුපුරා වූ උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප කලාප තුළ ඇතුළත් තේජේ =ධාතු උතුද වනාහි අනෙකුත් ඕපා අවිඛිමක රූපයන් පහළ කරවන්නේය. (මී මුණුපුරකු ලැබුනාසේය) මේ ක්‍රමයට අනුව දස දොළොස් වතාවත් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට සිදුවේ. නමුත් දිව්‍යමය ඕපා ආදී උසස් ආහාරජ ඕපාවන්ගෙන් ආධාරය ලබන්නේ නම්, කාලය වශයෙන් ඉතා දීර්ඝ කාලයක්ද උතුර ඕපා අවිඛිමක රූප කලාප ප්‍රමාණ වශයෙන් බොහොමයක්ද පහළ කළ හැක්කේය.

[සැලකිය යුතුයි:- එම උතුර ඕපා අවිඛිමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපාවද වනාහි ආහාරජ ඕපාවෙහි ආධාරය ලබන්නේ නම් අනෙකුත් ආහාරජ ඕපා අවිඛිමක රූපයන් බොහෝමයක්, රූපයන් සීනි කාලයට පත්වූ විට, අප්‍රකෘත සන්තානයෙහිම පහළ කරන බව දන යුතු.]

ආහාරජ රූප නාවනා කරන ක්‍රමය

තතට ආහාරො නාම කඛලිකාරො ආහාරො [වී. ම. 462]

කඛලිකාරො ආහාරොති වතුසනනති සමුට්ඨානෙ රූපෙ ඔපා ආහාරො නාම. යො පන යසමා කඛලං කටිතවා අපේසධාහරිතොව අහාර කිව්වං කරොති, හ ඛනිධේනො, තසමා ආහාරොති අවතවා “කඛලිකාරො ආහාරො”ති වුතතං. කඛලං කටිතවා අපේසධාහරිතඛි වතටුකතතාවා කඛලි කරොති නාමමෙතං තසක

[ප. ප. අ. 2/286]

"කඩලං කට්ටවා අපේකධානරිතොවා"හි අසිත පිතාදි වනවුනි සහ ආපේකධානරිතොවාහි වුතතං හොති. පාතඩ්ඩ කායිතඩ්ඩානිපි "හි ස්භාව වශෙන කඩලායෙව හොනති" [මුල පි. 3/190]

කෙවලාය ඔජාය අපේකධානරණසක අනාවා "අසිත පිතාදි වනවුනි සහ අපේකධානරිතො වා" හි වුතතං. ඛාදනිය කොපනියපපකෙදෙ අසිතෙ තාව කඩලිකාරතො තොතු, පාතඩ්ඩාදිතෙ පන කතනති ආස පාතඩ්ඩ -පෙ- හොනති'හි. යෙතුයනවසෙන වා එවං වුතතනති. වෙදිතඩ්ඩං" [අතු පි. 3/258]

කම්මජ රූප කලාප, චිත්තජ රූප කලාප, උතුජ රූප කලාප, ආහාරජ රූප කලාප යන රූප කලාප එක එකකහි අඩංගුව ඇති ඕපාව ආහාර නම් වේ. එම වතු සමුට්ඨානික රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපා එක එකක් ආහාර නම් වන නමුදු එම වතු සමුට්ඨාන ඕපා නම් වූ ආහාරය (ඛන් පිඩක් වැනි කෑම-බීම-අවුළුපත්-ලේහයෝ ආදිය) කැබලි කොට ගෙන ඒවා ගිලීමෙන්ම ආහාරජ රූප පහළ කිරීම මගින් ආහාර කෘත්‍යය සිදු කරන්නේය. මේ ඛන් පිඩක් වැනි කෑම, බීම, අවුළු පත් හා ලේහයෝ යටිරයෙන් පිට බාහිර තැනෙක පිහිටා සිටිනතාක් මෙම වතු සමුට්ඨාන ඕපාව ආහාරජ රූප පහළ කිරීම නම් වූ ආහාර කෘත්‍යය කළ නොහැක්කේය. එම නිසා එයට ආහාරයේ යැයි පමණක් දේශනා නොකොට ඒ වෙනුවට කඩලිකාරයේ ආහාරයේ යැයි පටිඨාන පාලියෙ (පටිඨාන 1/7) හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති සේක. [පි. ම. 462; ප. ප. අ. 2/ 287]

වෙනත් ආකාරයකට...

පිටු නොකරන්නේ වී නමුදු එසේ කලාසේ හැපීම, ගිලීමට සුදුසු කෑම=ආහාර ගුණය ඇති බැවින්, එම ආහාරයේ උදව් ආධාර ලැබීමෙන්ම ආහාරජ රූපයන් පහළවීම නම් වූ ආහාර කෘත්‍යය කළ හැකි බැවින් එම කඩලිකාර ආහාර යන මේ නම එම වතුසමුට්ඨානික ඕපාවෙහි නම වේ.

මෙහි අදහස මෙයයි කඩලිකාර ආහාර යන: මේ නම හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු, කෑම නමැති ස්ථානයේ ඇති වතු සමුට්ඨානික ඕපාව සඳහා වන්නේය. මෙම වතු සමුට්ඨානික ඕපාව නම් වූ ආහාරය කැබලි කොට ගිලිය යුතු ආහාරයේ පිහිටා ඇති

බැවින් එම කබලිකාර ආහාර යන නම ආහාර ගුණය සහිත වතු සමුට්ඨානික ඕපාවට සදාය කොට, එයට ධාතුපවාර වශයෙන් කබලිකාර ආහාර යයි කියන්නේය.
[ප. ප. අ. පටිච්ඡිණයයි]

"උදරියං කට්ඨං සුඛො මුත්තනි ඉමෙසු වතුසු උතු සමුට්ඨානෙසු උතු සමුට්ඨානසෙසව ඕපට්ඨමකසස වසෙන අට්ඨ අට්ඨ රූපානි පාකට්ඨි කොනති."
[වි. ම. 442]

මේ ඉහත සඳහන් පාඨයෙන් පැහැදිලි කරන ලෙසට

1. නොදිරවූ ආහාර
2. දිරවූ ආහාර
3. සැරව
4. මුත්ත යන මේ කොට්ඨාස හතර වනාහී උතුටෙන් පහළ වන්නා වූ උතු සමුට්ඨාන රූප=උතුප ඕපා අට්ඨමක රූප මිටීමය.

එම නිසා හැපිය යුතු, ගිලිය යුතු, ආහාර යනු උතුප ඕපාට්ඨමක රූපයන්හි පිඬු පමණක්ම වන්නේය. මෙම උතුප රූපයන්හි පිහිටි ඕපාව වනාහී ආහාර වේ. මෙම ආහාරය නමා වශයෙන් පමණක් (=ඕපා වශයෙන් පමණක්) අනෙකුත් කලාපීය රූපයන් නොමැතිව හැපීමෙන්, ගිලීමෙන් ලබාගත යුතු ධර්මයක් නොවන්නේය. කලාපීය අනෙකුත් රූපයන් හා සමඟ මෙම උතුප ඕපාට්ඨමක රූපයන්හි ඉතා විශාල ප්‍රමාණ, විශාල පිඬු, පමණක්ම හැපීමට, ගිලීමට හැක්කේය. එම නිසා මෙම ඕපාවට කබලිකාර ආහාර යැයි පද්ධතා කොට ඇත්තේය. මේ පැහැදිලි කිරීමද සම්මුඛි සත්‍යයෙන් පරිබාහිර වූ පැහැදිලි කිරීමක් නොවේ. තව දුරටත් විකල්ප විස්තර කළ යුතුව ඇත්තේය.

පින්වත් ඔබ අලුත් ආහාර කැමට පෙර පිහාන, පාත්‍රය, තුළ ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, කැමෙන් පසු නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් ආමාශය තුළ පිහිටා ඇති අවස්ථාවෙහි හෝ වේවා, මුඛය තුළ පිහිටන හපන, විකන, අවස්ථාවෙහි වේවා මෙම කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් දැක ගන්නා ලෙසට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශුන් බොහෝමයක් පමණක් දැක ගත හැකි වන්නේය. මෙම රූපකලාපයන්, නැතහොත් කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූපයන් පහළ වූ පසු ඉතාමත් වේගයෙන් එම ස්ථානයේදීම විනාශවී යන්නේය.

"උපපතති වසෙන ආගතානිති" එතෙන රූප ධර්මාපි යතට උපපජ්ජති,
තතෙට්ඨ නිජජ්ජති, න දෙයනතරං සංකමනති'ති දසෙකති. [අනු වී. 2/162]

මේ ඉහත සඳහන් පැහැදිලි කිරීමට අනුව පරමාරී රූප ධර්මයෝ පහළ වන ස්ථානයේම විනාශ වී යන්නාහ. තැනකින් තැනකට මාරුවීමේ ශක්තිය නැත්තේය. එම නිසා පිගානක, පාත්‍රයක පිහිටා ඇති උතුර ඕපා අවිච්චක රූපයෝ මුඛය තුළට නොයන්නාහ. මාරු නොවන්නාහ. මුඛය තුළ ඇති උතුර ඕපා අවිච්චක රූපයෝද ආමාශයට නොයන්නාහ. මාරු නොවන්නාහ. නොදීරවූ ද ආහාර බවට මාරු විය නොහැක්කාහ. එතෙක්, මාරුවන තෙක්, මාරුව පවතින තාක් ජීවිත කාලයක් නොපවත්වෙයි. චිත්තඝණන දාහතකින් (17) ජීවිත කාලය හමාරවී යාම, ඝණවීම, ගෙවීයාම සිදුවේ. නමුදු මෙම උතුර ඕපා අවිච්චක රූප කලාපයක් පාසා තේපේ ධාතුව=උතු අඩංගුය. මෙම තේපේ ධාතුව=උතු එක එකක් පාසාම සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම උතුර තේපේ ධාතුවේ බලය ශක්තිය, නොනිමිතාක් කල් ජීගානක හෝ වේවා, මුඛය තුළ වේවා, ආමාශය තුළ වේවා, පෙර හා පසු සම්බන්ධ වෙමින් අඛණ්ඩව නැවත, නැවතත් පහළ වන්නේමය. එම නිසා පරමාරී සත්‍ය ඝණනුයේ පිහිටන, නිරවද්‍ය ලෙස කිවහොත් පරමාරී රූප ධර්මයන්, =පරමාරී උතුර ඕපා අවිච්චක රූපයන්, ආහාර පිඩක් ආදිය වශයෙන් පිඬුකොට, කොටස් කොට නියම ලෙස හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. එමනිසා ඇසු පිරු තැන් ඇති පුරාණ ආවායනීයන් වහන්සේලා... කඩලිකාටෝ ආනාටෝ =කැබලි කිරීම නොකළද එසේ කළායේ වූ ආහාරප ඕපා, යැයි පරිවර්තනය කොට ඇති සේක. මෙම පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙම උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපාවද හැපීමට, ගිලීමට නොහැක්කේය. මෙම උතුර ඕපා අවිච්චක පිඬුද හැපීම-ගිලීමාදිය කිරීමට නොහැක්කේ යැයි සිතට ගන්න. නමුදු මේ උතුර ඕපාවිච්චක රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති තේපේ ධාතුව=උතු, හේ පුතාගෙන් මුහුපුරාව වන සම්බන්ධය නම්වූ රූප සන්තතිගම හපන්තේය, ගිලින්නේ යැයි සම්මුති සත්‍ය ඝණනුයෙහි පිහිටා ව්‍යවහාර කරන බව දැක යුතුය. නොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාස යැයි කිව යුතු මෙම උතුර ඕපා අවිච්චක රූපයෝ ඉහත සඳහන් විස්තරයට අනුව රූප කලාප එකක් තුළ පිහිටා ඇති තේපේ ධාතුව හේතු කොට ගෙන අලුතින් අලුතින් පහළ වෙමින් පවතින රූප කලාපයෝම වන්නාහ. තේපේ ධාතුව නම් මහා භූත ධර්ම නිසා අඛණ්ඩව නැවත නැවත පහළ වෙමින් පැවතිය යුතු රූප කලාපයෝම වන්නාහ. මෙලෙස පහළ වීම දිගින් දිගටම මහාභූත සන්තතිකයන්ගේ ගැලපීම, ඝටනාව යැයි පෙර ආවායනීයන් වහන්සේලා කියන්නට යෙදුනි. මේ රූප කම්ප්ථාන භාවනාවෙහි විශේෂයෙන් චිත්තප

රූප, උතුරු රූප, ආභාරජ රූප, යන රූපයන් භාවනා කිරීමේදී මෙලෙසට භූත බිමයන්ගේ දිගින් දිගට ගැලපීමේ සවභාවය (=සටනාව) ගැඹුරු භාවනාවේදී දැක ගැනීම ඉතා අවශ්‍යය. මෙලෙස භාවනාවෙන් දැක ගැනීම පහත සඳහන් පාලි අවිඤ්ඤා විකාවන්හි දිගට අවධාරණය කරන්නේය. එම පොත්වල ප්‍රකට කරන අර්ථ වැටහී යන ලෙසට භාවනා කරන්නවා!

රූපාරූපානං උපත්ථිමනකට්ඨන උපකාරකා වත්තාරො ආහාරා ආහාර පච්චයො. යථාන කඛ්ඛලකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයො, අරුපිනො ආහාරො සමපයුත්තකානං ධමොනං තං සමුට්ඨානානඤච රූපානං ආහාර පච්චයෙ න පච්චයො”ති. [ප. 1/7]

“පඤ්ඤාවාරො පන” [ප. 1/205]

“පටිසඤ්ඤාචේන විපාකාඛ්‍යාකතා ආහාරා තං සමපයුත්ත කානං ඛන්ධානං කටත්තාව රූපානං ආහාර පච්චයෙන පච්චයො”ති පි චූත්තං. [පි. ම. 402]

සතිපි ජනකභාවෙ උපත්තමනකත්තං ආහාරානං පධානකිච්චනති ආහ “රූපා-රූපානං උපත්තමනකරොපිකා”ති [මහා වී. (ඔ.) 2/282]

“ඔජා ලඝඛණො කඛ්ඛලකාරො ආහාරො” [පි. ම. 336]

‘ඔජා ලඝඛණො’ති එතට අංගමංගානුකාරිනො රසස්ස කාරො උපත්ථිමන ඛලකරො භූතනිසිතො එකො විසෙසො ඔජා. කඛ්ඛල-කට්ඨයති හි ‘කඛ්ඛලකාරො’ ආහාරිඨයතිහි ‘ආහාරො’ කඛ්ඛලං කතවා අජෙඛකාරිඨයතිහි අනෙටා. ඉදං පන යච්චත්ථි කං ඔජං දස්සෙතුං චූත්තං. ඛාතිරං ආහාරං පච්චයං ලභිතවා එව අජජනතිකා කාරො රූපං උපපාදෙති. සො පන රූපං ආහාරති’ති ආහාරො. තෙනාස “රූපාකරණ රසො”ති. තතො එව ඔජා අට්ඨමක රූපුපපාදනෙ න ඉමස්ස කායස්ස ‘උපත්ථිමන පච්චුපට්ඨානො’. ඔජාය රූපාකරණං කිච්චං ඛාතිරාධිනනති ආහ “ආහාරිතඛ්ඛ වත්ථු පදට්ඨානො”ති [මහා වී. (ඝී.) 2/455]

තනට ආකාරේ නාම කඩලිකාරෝ ආකාරේ. ආහාර සමුදායනං නාම උපාදිනනං කමමජ රූපං පච්චයං ලභිතවා තනට පභිට්ඨාය ධානපපතතය ඔජාය සමුදායිතං ඔජාධාමකං ආකාස ධාතු, ලහුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤාත, උපචයෝ යනනතිති චුදදසච්චදං රූපං. ආහාර පච්චයං නාම "කඩලිංකාරෝ ආකාරෝ ඉමසස කායසස ආහාර පච්චයෙන පච්චයෝ"ති එවං චුතතං චතු සමුදායන රූපං. ආහාර පච්චය ආහාර සමුදායනං නාම ආහාර සමුදායනෙසු රූපෙසු ධානපපතතා ඔජා අඤ්ඤාං ඔජාධාමකං සමුදායෙති, තත්තාපි ඔජා අඤ්ඤානති එවං දස ඥාදසවායෙ පචතතිං සටෙති. එක දිවසං පරිභුතතාකාරෝ සතතාතමපි උපතට්ඨෙතති. දිඛ්ඛාපන ඔජා එක මාසං දෙවමාසමපි උපතට්ඨෙතති. මාතරා පරිභුතතාකාරොපි දුරකසස සරිරං ඵරිතවා රූපං සමුදායෙති. සරිරෙ මකඛිතාකාරොපි රූපං සමුදායෙති කමමජාකාරෝ උපාදිනනකාකාරෝ නාම යොපි ධානපපතතෝ රූපං සමුදායෙති, තත්තාපි ඔජා අඤ්ඤාං සමුදායෙතිති එවං චතසොවා පඤ්චවා පචතතියො සටෙති. [වි. ම. 462]

"උපාදිනනං කමමජ රූපං පච්චයං ලභිතවා"ති එතෙන ඛනිඤ්ඤා අනුපාදිනන ඔජා රූපාතරණ කිච්චං න කරොති"ති දසෙසති. පච්චයලාභො වසස කමමජ භුත සනතිසසයතාවසෙතාති ආහ "තනට පභිට්ඨාය"ති-පෙ-උපාදිනනකො අනුපාදිනනකොති දුච්ඛෙ ආකාරෙ පුඛෙඛ අනුපාදිතො ආහාර පච්චය ආකාරෝ දසසිතොති ඉතරං දසෙසතුං "කමමජාකාරෝ"ති ආදි චුතතං [මහා වී. (ඉ.) 2/403]

මේ ඉහත සදහන් පාලි අට්ඨකථා ඵ්කාවන්හි කියවෙන දේ සමස්තයක් ලෙස ගෙන, පිඬුකොට භාවනා ක්‍රමය ලිඟ දක්වන්නෙමි. ඉහත විස්තර කළ ලෙසට කලාපීය රූප ධර්මයන් සමග සැපිය යුතු, ගිලිය යුතු කැබලි කිරීම නොකරන නමුත් කලාසේ වූ, නොදීර වූ ආහාර වනාහී ආමාසය ආදියෙහි නොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් පිහිටා ඇති විට, (එවා ශරීරය තුළට උරා ගැනීමට පෙර) භූත රූප දිගින් දිගට ගැලපෙමින් පහළ වන උතුර ඕපා අට්ඨමක රූප පිඬුම වන්නාහ. මෙම උතුර රූපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව උතුර ඕපාවම වන්නෙය. මෙම උතුර ඕපාව කෙලින්ම කබලිකාරාහාර නම් වේ.

තව දුරටත් මෙම කබලිකාරාහාර නම් වූ මෙම උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපාව ආහාර දීරවන (ආමාස අතුණු ආදී ඵ ඵ ස්ථානවල පිහිටා ඇති ඵචිත තවක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති) පාවක ජෙප්ඵා ධාතුව යන කමමජ ජර්ථරාශ්ඛිය, වෙනත් ආකාරයකට කියතොත්, කමමජ මහා භූතයන්හි ශක්තිය ලබන විට අනෙකුත් අනෙකුත්

ඕපාව අවමැනි කොට ඇති, ඕපා අවිධිමත රූපයක් පහළ කරවන්නේය. මෙම රූපයේ උතුර ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාරජ ඕපා අවිධිමත රූපයෝය. (හපත, ගිලින, ලද්දා වූ කඩලිකාරාහාරයෙහි=උතුර ඕපාවෙහි පුත්‍රයාය.)

නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස යන නම දෙන්නා වූ, පියා වන්නා වූ, මෙම උතුර රූප කලාපයන්හි ප්‍රමාණය=මෙම උතුර ඕපාවන්හි ප්‍රමාණය වනාහි යම්තාක් විශාලද ඒ තාක් පුතුන් වන්නාවූ ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි ප්‍රමාණය සාමාන්‍යයෙන් විශාලය. එම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයේ (සම්මුති සත්‍යය අනුව රස ධාතු වශයෙන්) පරමාඵී සත්‍යය අනුව භූත රූප එකිනෙකට සම්බන්ධව ගලපමින්, ගටමින් සම්පූර්ණ ශරීරය නේ ද්වාරයන් යන සියලුදේ පුරා පැතිර පහළ වෙමින් තිබෙන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි ඇතුළත් ඕපාව "ඕපා ලක්ඛණො කඩලිකාරො ආහාරො..." යන අවිධි කථා විස්තරය අනුව ඕපා ලක්ඛණය හෙක් පැමිණී කඩලිකාර ආහාර වන්නේය.

ඕපා ලක්ඛණය දක්වා පැමිණ සිටින මෙම ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූපයන්හි අඩංගු ඕපාවට පමණක්, ධාතූපවාර වශයෙන් කඩලිකාර ආහාර නම ලබන වතු සමුච්චික ඕපාවට පමණක් (ඕපාවිධිමත රූපයන් අලුතින්, අලුතින් පහළ කරවීම සඳහා) ආහාර පවිචය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මුල් නොදිර වූ ආහාර කොට්ඨාස=උතුර ඕපාවිධිමත රූපයන්හි පිහිටා ඇති උතුර ඕපාවට වනාහි,

1. කම්මජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මජ ඕපා
2. චිත්තජ රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තජ ඕපා
3. උතුර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුර ඕපා
4. පෙරාතුව සිද්ධ වූ අතීත ආහාරජ ඕපා(=හපත, ගිලින ලද උතුර රූපයන්හි අඩංගු ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන ආහාරජ රූපයන්හි පිහිටා ඇත්තාවූ අතීත ආහාරජ ඕපා)

යන මේ වතු සමුච්චික ඕපාවට ආහාර පවිචය වශයෙන් උදව් කළ නොහැක්කේය. ශක්තිය දීම, ප්‍රතිෂ්ඨාව දීම නොකළ හැක්කේය. මෙම මුල් නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති උතුර රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් උතුර ඕපාව, කම්ප් ජර්ච්චිකයෙහි ආධාරයෙන් ඕපාවිධිමත රූප කලාප අලුතින් අලුතින්ම, පහළ කළ හැකි ජනක ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම ජනක ශක්තිය හේතුවෙන් පහළ වී එන රූප කලාපයන්ට ආහාරජ ඕපාවිධිමත රූප කලාප යැයි කියනු ලැබේ.

මෙම ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයක් තුළ අඩංගු ඖෂධ වනාහි එම කලාපීය මහා භූතයන්ම ආධාර කරගෙන සිටින්නේය. මුලින්, ශරීර කුඩු වූ තුළ ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාප වශයෙන් රැකිරී ගාමට කලින්, නොදිරිවූ ආහාර වශයෙන් පවතින අවස්ථාවෙහි ඇති උතුරු ඖෂධ පිරිසිදුකර රූපයක් හි සතර මහා ධාතුන් නිශ්පාදන කොට පහළ වන්නා නොවේ. රස ඖෂධ වශයෙන් ශරීරය තුළට පැතිරී ගියා වූ එම ආහාර පිරිසිදුකර රූප කලාපයන්හි අඩංගු වූ ඖෂධ පමණක්

1. කම්මප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති කම්මප ඖෂධ
2. චිත්තප රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති චිත්තප ඖෂධ
3. උතුරු රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති උතුරු ඖෂධ
4. අනිත ආහාර නිසා වූ ආහාර රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ආහාර ඖෂධ

යන වතු සමුච්චිත ඖෂධ වනාහි ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. මෙම වතු සමුච්චිත ඖෂධ වනාහි (ආහාර ඖෂධ ආධාරයෙන්) ඖෂධ පිරිසිදුකර රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවීම වනාහි සීනි කාලයට පත්වූ විටම කළ හැක්කේය.

මේ අනුව ආහාර රූප කලාපයන් දෙවර්ගයක් ඇති බව සිහියට ගන්න. එ අනුව ආහාර ඖෂධවත් දෙවර්ගයක්ම ඇත්තේය. එනම් ආධාර කළ හැකි ආහාර ඖෂධ සහ ආධාර ලබන ආහාර ඖෂධ යනුයි. ආධාර කළ හැකි ආහාර ඖෂධ වනාහි ඉහත විස්තර කළ නොදිරිවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි ඇතුළත් උතුරු ඖෂධ හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ ආහාර ඖෂධවත් රූපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඖෂධ වන්නේය. ආධාර ලබන ආහාර ඖෂධ වනාහි මෙම ආධාර කළ හැකි ආහාර ඖෂධ ඉපදීමට පෙරාතුව අඤ්ඤාකාර සමුච්චිත = අනෙකුත් (පෙර ආහාර) ඖෂධ නිසා පහළ වූ රූපයන්හි සීනි කාලයට පත්වූ ඖෂධවත්ය. මෙම අඤ්ඤාකාර සමුච්චිත ඖෂධ හා කම්මප ඖෂධ, චිත්තප ඖෂධ, උතුරු ඖෂධ යන ඖෂධවත් ඉහත සඳහන් ආහාර ඖෂධ විසින් උපත්පමිභක ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කරන්නේය. මෙම පිහිටාධාර දිය හැකි උපත්පමිභක ආහාර පච්චය මගින් උදව් කිරීම මගින් පමණක් ඉහත සඳහන් කම්මප ඖෂධ, චිත්තප ඖෂධ, උතුරු ඖෂධ, අඤ්ඤාකාර සමුච්චිත ආහාර යන ඖෂධවත් ඖෂධ පිරිසිදුකර රූප කලාප අලුතින් අලුතින් දිගින් දිගට පහළ කරවිය හැකි බවට පත්වන්නේය. නමුදු මෙලෙස පිහිටාධාර දිය හැකි ආහාර ඖෂධවද නොදිරිවූ ආහාරයන්හි පිහිටා ඇති උතුරු ඖෂධ (කම්මප පරිසරයන්හි උදව්වෙන්) කළින්ම පහළ කරවන ජනක ආහාර පච්චය මගින් උදව් කිරීමෙන්ම

පමණක් පහළ වන්නේය. මෙම උතුර ඕපාව, නැති නම් මෙම උතුර රූපයන් වනාහී බාහිර ආභාරයේය. මේ සවිභාවය අවධානය කොට

“බාහිරං ආහාරං පච්චයං ලභිතවා ඵච අප්පඛත්තිකාකාරෝ රූපං උප්පාදෙති.”
(මහා වී. (සී.) 2/ 455)-බාහිර ආහාර යන හේතු ධර්මය ලැබීමෙන්ම කම්මප ඕපා, විත්තප ඕපා, උතුර ඕපා, අඤ්ඤාහාර සමුට්ඨිත ආහාරප ඕපා යන අප්පඛත්තික ආහාරයන් ඕපා අවිච්චික රූපයන් පහළ කරන්නේය. [මහා වී. පටිච්චනසංඝි]

අඤ්ඤාහාර සමුට්ඨාන=ආහාරප ඕපා

ඉහතින් විස්තර කළ අනෙකුත් ඕපාවිච්චික රූපයන්හි අඩංගු ඕපා හේතුවෙන් පහළ වූ සීතිකාලයට පත්වූ ආහාරප ඕපාද, ඔබ තමා වශයෙන් භාවනා කරමින් සිටින තොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන්හි ඇතුළත් උතුර ඕපාවිච්චික රූපයන්හි අඩංගු ඕපා හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕපාවල අප්පඛත්තික ආහාර යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. තොදීරවූ ආහාර කොට්ඨාසයන් වශයෙන්, උතුර රූප වශයෙන්, පිහිටා ඇති කල්හි ආමාශයෙහි, ඛඩ්වැලෙහි ආදී ලෙසට පිහිටා තිබුනද, අප්පඛත්තික ආහාර යැයි නොකිසා බාහිර ආහාර යන ලෙසටම ව්‍යවහාර කෙරෙන්නේය. කම්මප ජර්ජරාශ්ඨියෙහි ප්‍රත්‍යය ලබන මෙම බාහිර ආහාර යන උතුර ඕපාවෙන් පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕපාවිච්චික රූපයන්ටම අප්පඛත්තික ආහාරය යැයි කියනු ලබන බව දැන ගුණය. මෙම අප්පඛත්තික ආහාරප ඕපාවේ ආධාර උපකාර ලැබීමෙන්ම වතු සමුට්ඨානික ඕපාවට ඕපාවිච්චික රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙම අප්පඛත්තික ආහාරය ඕපා අවිච්චික රූප පහළ කිරීමේදී බාහිර ආහාර හා සම්බන්ධී පවත්නේය. එම නිසා මෙම බාහිර ආහාරය වනාහී ඕපා ලක්ඛණයට ලොවූ අප්පඛත්තික ආහාරයෙහි ඕපා අවිච්චික රූප පහළ කිරීම සමබන්ධ ආයත්නම කාරණය වන්නේය.

මෙම බාහිර ආහාර යන උතුර ඕපාව ආහාරප ඕපාවිච්චික රූපයන් පහළ කිරීමේදී උපාදිත්තක කම්මප රූප යන පාවක ජර්ජරාශ්ඨියෙහි ආධාරය ලැබීමෙන්ම පහළ කළ හැක්කේය.

මෙම රූපයේ ඕපා ලක්ෂණයට පත්වූ ඕපා අඩංගු ආහාරප ඕපාවිච්චික රූපයේය. හපන, ගිලින බාහිර ආහාර හමී වූ කඛලිකාර ආහාර=උතුර ඕපාවෙහි ප්‍රත්‍යයය. මෙම ආහාරප ඕපාවිච්චික රූපයේ ෂඪී ඉන්ද්‍රියයන්හි භූත ධර්මයන් දිශින්

දිගට පහළ කරමින් පැතිර වැඩෙන්නේය. මෙම ඕරස පුත්‍ර වූ ආහාරජ ඕපට්ඨමක රූපයන්හි අඩංගු ඕපා ලක්ඛණයට පත්වූ මෙම ඕපා ඉහත විස්තර කළ වතු සමුච්ඡානික ඕපාවට (වරක් ආහාර ගැනීමෙන්) දින හතක් භූතරූපයන් දිගින් දිගට පහළ කරමින් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. දිනක ආහාරයට ගත් බාහිර ආහාරය ආහාරජ ඕපා අච්ඡිමක රූපයන්ට දිගින් දිගට නැවත නැවතත් පහළ කරවීම මාග්ගයන් දින හතක් කාලයක් ආධාර උපකාර කළ හැක්කේය. (කින් කල දින හතකි යන කිංමන මෙයින් නිපත් කපාවකි) දේව ඕපාවට වනාහි මාසයක්, දෙමාසයක්, තරම් කාලයක් මෙලෙසට ආධාර කළ හැක්කේය. මව විසින් හපන-ශිලිත ලද ආහාරයද ගැබ තුළ සිටින දරුවාගේ ශරීරයෙහි පෙකති වැල මාග්ගයන් පැතිර, කලල සත්තානයේ පිහිටා ඇති කම්මජ ජර්ඝරාශ්චියේ ආධාර ලැබූ කළ, ආහාරජ ඕපා අච්ඡිමක රූප පහළ කර වන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාවටද කලල ශරීරයේ පිහිටා ඇති වතු සමුච්ඡානික ඕපාවට ආහාර පච්චය වශයෙන් උපකාර කළ හැක්කේය. තව දුරටත් ශරීරයේ ගල්වන ලද බාහිර ආහාරයටද ශරීරය පුරා පැතිර සිටින ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මජ පේපෝ ධාතු ජර්ඝරාශ්චියෙන්, ප්‍රත්‍යය ලැබූ ජීවම ආහාරජ ඕපා අච්ඡිමක රූපයන් පහළ කළ හැකි වන්නේය. මෙම ආහාරජ ඕපාච්ඡිමක රූපයන්හි අඩංගු ඕපාව, ඕපා ලක්ඛණයට පත්වූ ඕපාවම වන්නේය. මෙම ඕපාවටද වතු සමුච්ඡානික ඕපාවේ ආහාර පච්චය මගින් ඕපා අච්ඡිමක රූපයන් පහළ කරවීම සඳහා උපකාර කළ හැකි වන්නේය. ඒ නිසා භාවනා කළ යුතු ආකාරය මෙසේය.

1. ආහාර-පාන ගන්නා ජීව

ආහාර පාන ගන්නා ජීව ද භාවනා කළ හැකිය, ආහාරපාන ගන්නා ජීව ද, මුඛය, උගුර, යන ස්ථානයන් ගෙන් පටන් ගෙන ආමායෙ, බඩවැල යන ඒ ඒ ස්ථානයන්හි ආහාරජ රූපයෝ ශරීරය පුරා පැතිර යා හැක්කේය. පින්වත් ඔබට හැකි ජීව ආහාරපාන ගන්නා ජීවදී සමාධිය ක්‍රමක් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කොට, කට තුළද, ආමායෙ තුළද තමා රුචි තැනක ඇති නොදිරවූ ආහාරයේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන් ඝට්ඨනයෙන් දැකගත හැකිවන ලෙස අවධානය ගොමු කොට භාවනා කරන ජීව රූප කලාප අංශු රෝගෝමයක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. තමා භාවනා කරන, නොදිරවූ ආහාර කොට්ඨාසය පිහිටන, ආමායෙ තමී වූ ස්ථානය හාත්පස පිහිටා ඇති, ආහාරය දිරවිය හැකි, ගන්නා යන නම ඇති ජීවිත නවක රූප කලාපයන්හි

අධිකාරී කමිටුවේ පවත්වාගෙන යාම, මෙම උතුරු රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති ඕනෑම හේතුවෙන් බොහෝ අලුත් අලුත් රූප කලාප පරමිපරාවන් දිගට සම්බන්ධ වෙමින් පවතින පුරාණ දිග සරස පැතිර වැඩෙන බව සඳහාගෙන් දැක්වූ ලෙසට භාවිතා කරන්න.

2. ආහාර-පාන ගෙන ගමාර වූ පසු

ආහාරපාන ගෙන ගමාර වූ පසු ද භාවිතා කළ හැක. ආහාරපාන ගෙන පැමිණියේ සිටින විටද භාවිතා කළ හැක. පිත්වත් ඔබගේ සමාජීය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කර ගත් පසු ආමානගෙහි සතර මහා බාහුන් දැක ගන්නා ලෙස අවධානය යොමු කොට භාවිතා කරන්න. රූප කලාප අංශු බොහෝමයක් දැක ගත හැකි වනු ඇත. (බඩ වැලෙහි පිහිටා ඇති කොටුවක ආහාර ගැනීම මෙලෙසටම භාවිතා කළ හැක) කමිටුවේ පවත්වාගෙන යාම මගින් මෙම උතුරු රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕනෑම හේතුවෙන් ආහාරේ ඕනෑම රූප කලාපයක් දිගින් දිගට ගලපමින් මුළු රූපය දිග-සරස පැතිර වැඩී යන ආකාරයට සඳහාගෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවිතා කරන්න. මෙම රූප කලාපයේ අපැහැදිලිව. බෙදා බැලූව හොත් එක එක රූපයන් අවක් බැහිත් ඇත්තේය. මෙම ආහාරේ ඕනෑම අවස්ථාවක රූපයන් ඡේ ඉන්ද්‍රියයන් වෙත පැතිර යන ආකාරයට සඳහාගෙන් දැක ගත් විට ඡේ ඉන්ද්‍රිය සහ දෙසාලිස (42) කොට්ඨාස වශයෙන් වෙනස් කරමින් භාවිතා කළ හැක්කේය.

ඇස මත භාවිතා කිරීමේ, ආකාරයක්

පිත්වත් ඔබ සමාජීය පියවරෙන් පියවර දියුණු කොට මෙම ආහාරේ ඕනෑම අවස්ථාවක රූපයන්-රූප කලාපයන් ඇස තෙක් පැතිරී, වැඩි ශාඛ සඳහාගෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවිතා කරන්න. අව ආකාර වූ රූප බිම්පන් පරමාපී වශයෙන් පිරිසිදු දැක ගන්න. මෙම රූප කොටස් අව තුළ ඇතුළත් වන සම්පූර්ණතාව ඕනෑම වනාහී ආධාර කරන්නට හැකි ශක්තිය ඇති බැවින්, ඕනෑම ලක්ෂණය තෙක් ලගා වූ මෙම ඕනෑම ආහාර ඕනෑම යැයි සලකා ගන්න.

1. කමිටුවේ සේවාව

වක්කු දැක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කමිටුවේ ඕනෑම බාහුව හා ඇස් කුහරය

තෙක් පැතිර පහළ වන්නා වූ මෙම ආහාර්ෂ ඕපාව අනෙකුත් වශයෙන් හමුවූ විට මෙම ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටි ආධාර ලැබීම නිසා වකඩු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති කම්මල් ඕපාව හතර පස් වතාවක් පමණ අළුතින් රූප කලාපයන් පහළ කරවීම දිගට කරන්නේය. [වී. ම. 462]

මෙම වකඩු දසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව නිසා ඕපා අවිධිමත් රූප කලාප පහළ වේ. මෙම ඕපා අවිධිමත් රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති, ධීවි කාලයට පත්වූ ඕපාව නැවතත් ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටාධාර ලැබී ඕපා අවිධිමත් රූප කලාප අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙස හතර පස් වතාවක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නේය.

[සැලකිය යුතුයි:- කමිසේ දුච්ච බව, ශක්තිමත් බව, බාහිර ආහාර්ෂ ඕපාවෙහි පොහොසත්-නොපොහොසත් බව යන හේතු ධර්මයන් මත පිහිටා වාර ගණන අඩු-වැඩි වීම විය හැක්කේය. තව දුරටත් මෙම හතර පස් වතාවක් පහළ වූ රූප කලාපයන්හිදී තේරේ ධාතුව අඩංගුව ඇත්තේය. මෙම තේරේ ධාතුව -උතු ද වනාහි රූපයන්හි ධීවි කාලයට පත් වූ විට උතුර ඕපා අවිධිමත් රූප කලාප නැවත නැවතත් අලුතින්-අලුතින් පහළ කළ හැකි බව සිහි කටයුතු.]

ඇඟ තුළම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයන්හි ඕපාවෝද, භාව දසක කලාපයන්හි ඕපාවෝද ආහාර්ෂ ඕපාවන්හි ඇසුර ලැබූ කල ආහාර්ෂ ඕපාවිධිමත් රූපයන් නැවත නැවත පහළ කරවන ආකාරයද, මෙම රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේරේ ධාතුව-උතු ද වනාහි උතුර ඕපාවිධිමත් රූප කලාපයන් නැවත-නැවතත් පහළ කරවන ආකාරයද සදාභයෙන් දැකගනිමින් භාවනා කරන්න. මෙම රූප ධර්මයන් පරමාර්ථ වශයෙන් පිරිසිදු ගන්නා තෙක් සදාභයෙන් වෙළා බලන්න.

2. විත්තජ ඔජා

තව දුරටත් ඇසෙහි පිහිටා ඇති විත්තජ අවිධිමත් කලාප එක එකක් තුළද ඕපා අඩංගුව ඇත. මෙම විත්තජ ඕපාවද ආහාර්ෂ ඕපාවන් පිහිටාධාර ලැබූ විට දෙවතාවක්, තුන්වතාවක් ආහාර්ෂ ඕපා අවිධිමත් රූප කලාපයන් පහළ කරවන්නේය. දෙවතාවක් තුන්වතාවක්ම රූප කලාපයන්ගේ පහළ වීම දිගට සිදුවන්නේය. මෙය දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වී. ම. 462]

මෙහිලා උසස් වූ සමථ භාවනා සීත-විපස්සනා භාවනා සීත තවම ලබා නොගන්නා වූ සන්නායක සාමාන්‍ය ප්‍රකෘති කාමාවචර සිත් නිසා දෙවනාවක්, තුන්වනාවක් වූ ඕපා අවිච්ඡේද රූපයන්ගේ පහළ වීම විස්තර වන්නේය. මහගණන ලෝකෝත්තර සිත් වලින්ද වනාහි බොහෝමයක් ඕපා අවිච්ඡේද රූපයන්හි පහළ වීමද අවශ්‍යයෙන්ම සිදුවන්නේය. මේ වනාහි මහගණන ලෝකෝත්තර සිත් නිසා පහළවූ චිත්තජ රූපයන්ගේ වීජල භාවය, උතුම් භාවය නිසාය. [මහා වී. (ඔ.) 2/403]

[සැලකිය යුතුයි:- මෙම රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු = උතුරු උතුර ඕපා අවිච්ඡේද රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරන්නේය. ඉදින් එම සිත්හි සමථ භාවකු සීත-විපස්සනා භාවනා සීත, මාභී-එල සීත වැනි උතුම් ප්‍රණීත සිත් වන්නේ නම් මෙම තේජෝ ධාතු = උතුරු මගින්ද අප්‍රකාශිත පමණක් නොව බහිද්ධා දුක්ඛාම උතුර ඕපා අවිච්ඡේද රූප සටනාව නැවත නැවතත් දිගින් දිගට කාලයක් පහළ කරවිය හැකිවේය. ආලෝකයද වනාහි මෙම චිත්තජ කලාප උතුරු කලාපයන්හි ඇතුළත් වේ ධාතුන්හි = රූපාරම්භයන්හි ප්‍රකාශවරයම වන්නේය.]

3. උතුරු ඔපා

තව දුරටත් ඇසෙහි, ඉහත උතුරු රූප භාවනා කරන ක්‍රමය තුළ විස්තර වශයෙන් ලියා දැක්වූ ක්‍රමයටම කම්මප තේජෝ, චිත්තජ තේජෝ, උතුරු තේජෝ, ආභාරජ තේජෝ යන තේජෝ ධාතු = උතුරු නිසා වන්නා වූ උතුරු ඕපා අවිච්ඡේද රූප කලාප එක එකක් තුළද ඕපාව ඇතුළත්ව පවතින්නේය. මෙම උතුරු ඕපා එක එකක්ද ආභාරජ ඕපාවෙහි පිහිටාධාරය ලැබූ පසු දහ දොළොස් වනාවක් රූප කලාපයන් පහළ වීම දිගට කරන්නේය. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න.

උතුරු සමුච්චානා ධාතූපපතා ඔපා අඤ්ඤාං ඔපච්චිමකං සමුච්චාපෙති, තත්‍රාපි ඔපා අඤ්ඤානෙහි ඵලං දස-ද්වා දස වාරෙ පවතතිං හවෙති [වී. ම. 463]

චිත්තවත් ඔබ රූප කම්භාන වගුවෙහි ලියා දක්වා ඇති පරිදි කලාප එක එකක් වෙන් කොට, වෙන් වෙන්ව මනසිකාර්ය පවත්වන්න.

[සැලකිය යුතුයි:- තව දුරටත් මෙම ආභාරජ ඕපා අවිච්ඡේද රූප කලාපයන් තුළ අභිංශු තේජෝ ධාතු = උතුරු ද, දහ දොළොස් (10-12) වාරයක් දක්වා රූප කලාපයන් මගින් පහළ වීම දිගටම සිදුවන බව සලකා ගන්න.] [මහා වී. (ඔ.) 2/403]

4. ආහාරජ ඔජා

භජන-ශිෂ්‍ය ලද්දා වූ කඩලිකාර ආහාර තුළ පිහිටා ඇති, උතුර ඕජා අවිඛමක රූපයන්හි අඩංගු, ඕජාව හේතුවෙන් ඇසෙහි, ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූප කලාපයන් පහළවීම සම්බන්ධයෙන් කලින් විස්තර කරන්නට හෙදැනි. මෙම ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූපයන්හි ඇතුළත් ඕජාව ආහාරජ ඕජාවයි. මෙම ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූපයන් කම්මජ්ජ රචරාශ්ඛිත ආධාරයෙන් නැවත නැවතත් පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. වරක් ඝජන ලද, ශිෂ්‍ය ලද, (වළඳුන ලද) ආහාරය ඝත් දිනක් ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූපයන් අඩන්ඩව පහළ වීම පිණිස නිශ්‍රය (ආධාර) දීමට හැකිතාව ඇත්තේය. ඒ තාක් නැවත නැවතත් පහළ වුනා වූ ආහාරජ ඕජාවිඛමක රූප කලාපයන් අතරින්, කලින් කලින් පහළවූ ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූප කලාප තුළ අඩංගු වූ ආහාරජ ඕජාව පසු පසු, ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් ඕජාවෙන් ආධාරක ශක්තිය ලැබී සිටි කාලයට පත්වූ විට, (ආහාරය පැසවීම, දිරවීම, කරන පාවක තේජෝ ධාතුචේ =කුසගින්තේ මහත් බව හෝ පහත් බව, ආහාර ඕජාවෙහි, නැත්තම් ආහාරජ ඕජාව ඝනිත ඝජන, ශිෂ්‍ය ඩාහිට ආහාරයේ පොහොසත්, අපොහොසත් බව අනුව) සුළු වාර ගණනක් හෝ බොහෝ වාර ගණනක් හෝ රූප කලාප අලුතින්, අලුතින් පහළ කරවීම දිගට පවත්වන්නේය. "දුස ආදෙසවාංජ පවතති" දුස දොළොස් වාරයක් රූපයන් පහළ වීමද පෙළට සිදුවන්නේය. දුක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. [වි. ම. 462]

මේ අවස්ථාවෙහි ආධාරය ලබන ඕජාව නම් පෙර-පෙර ආහාර පහළ වූ ඕජා අවිඛමක රූපයන් තුළ අඩංගු ඕජාවයි. ආධාරය ලබාදෙන ඕජාවද වනාහි පසු-පසු අලුතින් පහළ වූ ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූපයන්හි අඩංගු ඕජාවම වන්නේය. හේතුවද ආහාරජ ඕජාවයි. එලෙසද ආහාරජ ඕජාවයි. පෙර, පසු වීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

[ශැලකිය යුත්තක්:- තව දුරටත් මෙම ආහාරජ ඕජා අවිඛමක රූප කලාපයක් පාසා තේජෝ ධාතු-උතුරු අඩංගුව පවතින්නේය. මෙම තේජෝ ධාතු-උතුරු මගින්ද උතුරු ඕජාවිඛමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නට හැක්කේය. දුක ගැනීමට භාවනා කරන්න.]

මෙහෙක් කී දැයෙහි සාරය

රූප කලාපයක්, රූප කලාපයක් පාසා හේතේ බාතු=උතු හා ඕරා යන්න ඇතුළත් වන්නේය. සාමාන්‍යයෙන් රූප කලාපයක් පාසා පිහිටා ඇති උතු හේතුවෙන්ද, ඕරාව නිසාද, (අදාළ හේතු බිඳීයන්නේ ආධාරය ලද විට) රූප කලාපයේ දෙක බැහැර වැඩෙමින් පවතින්නේය.

උපමා :- වක්කු දසක කලාපය විභූත කොට බැලීමේදී රූප බිඳී ස්වභාවයේ දසකක් ඇත්තාන. එවා තුළ හේතේ බාතු=උතු හා ඕරා ඇත. උතුද (උපාදින්නක රූපයෙහි ආධාර ශක්තිය ලැබ) සිති කාලයට පත් වූ විටක උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් පහළ කළ හැක්කේය. තවදුරටත් ඕරාවද ආහාරජ ඕරාවෙහි ආධාර ලැබ සිති කාලයට පත්වූ විට ආහාරජ ඕරාවිඳීමක රූප කලාපයක් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (උතුරෙන් වන්නාන) තව දුරටත් මෙම වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේතේ බාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූප නැවතත් බෙදා බැලූ කල රූප ස්වභාව බිඳී අටක් ඇත්තේය. හේතේ බාතුවද අඩංගුය. ඕරාවද අඩංගුය, උතුර හේතේ හා උතුර ඕරාවෙහිම වන්නාන. මෙම උතුර හේතේ බාතුවද (උපාදින්න කමිමර රූපයෙහි ආධාරය, මනාසේ ලද විට) අනෙකුත් උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් පහළ කරවන්නේය. [මුතුබුරු ලැබුනා සේය]

"උතු සමුට්ඨානං නාම චතුසමුට්ඨානො උතු උපාදින්නකං පච්චයං ලාභිනවා
ධානසංඝෙනා සට්ඨෙ රූපං සමුට්ඨාපෙනි." [ව. ම. 463]

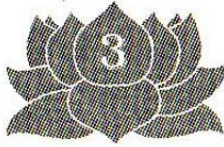
තව දුරටත්, මෙම වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේතේ බාතු=උතු හේතුවෙන් පහළ වන්නාවූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් තුළ අඩංගු ඕරාවද ආහාරජ ඕරාවෙහි ආධාර ශක්තිය මනා ලෙස ලද විට ආහාරජ ඕරාවිඳීමක රූප කලාපයක් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. (මුතුබුරු ලැබුනා සේය) මේ ක්‍රමයට අනුව වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති හේතේ බාතු පදනම් වී පහළ වූ උතුර ඕරාවිඳීමක රූපයක් තුළ අඩංගු හේතේ බාතුව හා ඕරාව නිසා ගතර (4) පස් (5) වතාවක් දුරු-මුතුබුරු පරමිපරාවන් ලෙස උතුර රූපයක්, ආහාරජ රූපයක් පහළ වීම දැක ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න.

තව දුරටත්, මෙම වක්‍ර දුක කලාප තුළම ඕපා අඩංගුව ඇත්තේය. කම්මප ඕපාවයි එ. මෙම ඕපාව ආහාර ඕපාවෙහි ආධාරය. ලද විට ආහාර ඕපාවිද්වක් රූපකලාපයන් පහළ කර වන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්හිදී තේපේ ධාතු හා ඕපාවේ අඩංගුය. එම තේපේ ධාතු හා ඕපාවේද ඉහත සඳහන් ලෙසට හතර පස් වාරයක් රූප කලාපයන් පියවරෙන් පියවර පහළ කරවන්නාහ. දැක ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. දෙක දෙක, බැහිත් රෙදී යන හැටි වැටහී යන ලෙසම භාවනා නැවතත් අභ්‍යාස කරන්න. [මහා වී. (ඉ.) 2/401]

තව දුරටත් ඇසෙහිම පිහිටා ඇති කාය දුක කලාප, භාව දුක කලාප, චිත්තප අවිඨ කලාප, උතුර අවිඨ කලාප, ආහාර අවිඨ කලාප, යන රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇත්තාවූ තේපේ ධාතු, =උතු හා ඕපාවේද උතුර රූප, =ආහාර රූප දෙක, දෙක බැහිත් රෙදීයන හැටි දැක ගන්නා ලෙස භාවනා කරන්න. ද්වාර සයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි මේ ආකාරයටම භාවනා කළ යුතු.

සතිමත් විස යුතු: මෙලෙස දෙවතාවක්, තුන්වතාවක්, හතර, පස්, දස, දොළොස් වතාවක්, බොහෝ වතාවක් දුක්වා අප්පධිත්ත පමණක් තොව බිහිද්ධා දුක්වා රූප කලාපයන් දිගින් දිගට පහළ විමේදී අවසාන වතාව තුළ පිහිටා ඇති රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේපේ ධාතුවට හා ඕපාවට අලුතින් අලුතින් උතුර රූප කලාප හා ආහාර රූප කලාපයන් පහළ කළ නොහැකි යැයි දනගුතු.

මේ විස්තර කළ රූපයන්හි පහළ විම නිශ්චිත වනතෙක් සම්පූර්ණයෙන් කියවා බලා, රූප කම්මට්ඨාන වගුවත් බලා කම්මට්ඨානාචාර්යයන්ද, සමග ද සාකච්ඡා කොට ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කළ විට කමම, චිත්ත, උතු, ආහාර යන හේතු සතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූපයන් පරමාථී වශයෙන් සදාශයෙන් දැක ගන්නා තෙක් ක්‍රමානුකූලව භාවනා කළ හැකිය, පටිග්‍රහ කළ හැකිය. සදාශයෙන් පටිවිජේද කොට ගැනීමට හැකි වන්නේය.

ධාතු කම්භාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමය

ද්වාර සංගති පිහිටා ඇති වතු සමුච්චානික=කම්ම-චිත්ත-උතු-ආහාර යන හේතු ධර්ම හතර නිසා ප්‍රකටව පහළවන රූප ධර්මයන් භාවනා කරන ක්‍රමය ධාතු කම්භාන භාවනා සංකීර්ණ ක්‍රමයයි. මෙයට වඩා පිහවරක ඉදිරියට ගොස් ධාතු කම්භාන භාවනා විස්තාර ක්‍රමයට භාවනා කළ හැක.

ධාතු කම්භාන විස්තාර භාවනා ක්‍රමය අනුව:

1. පඨවි කොට්ඨාස	20 යි
2. ආපෝ කොට්ඨාස	12 යි
3. තේජෝ කොට්ඨාස	04 යි
4. වායෝ කොට්ඨාස	06 යි
කොට්ඨාස සියලුම එකතුව	<u>42</u>

යන ලෙසට දෙසාළිස් කොට්ඨාසයක් මැරබන්නේය. මේ තුළ පඨවි කොට්ඨාස 20, ආපෝ කොට්ඨාස 12 වගේ යන දෙතිස් කොට්ඨාසයන් සමථ කම්භාන කොටසෙහි ලිඛා විස්තර කරන්නට යෙදුණි. මෙම කොට්ඨාස එකක් එකක් තුළ සතර මහා ධාතු දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. රූප කලාපයන් දැක ගත්විට ඉහත සඳහන් කායදේවාරය සම්බන්ධයෙන් විස්තර දැක්වෙන වගුව උපයෝගී කර ගනිමින් හැකි පමණ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.

එවා තුළ

1. ඩිනදිය, කඳුළු, කෙල, කොටු යන මේ කොට්ඨාස හතරෙහි විත්තජ ඕපා අවිධිමත රූප අට+උතුප ඕපා විධිමත රූප අට යන දෙක වශයෙන් (16) දුභසඳු ආකාර රූප ඇත්තාහ. විත්තජද වන්නේය, උතුපද වන්නේය.
2. තොදිරවු ආහාර, දිරවු ආහාර, සැරව, මුත්ර යන කොට්ඨාස හතර තුළ උතු කේතුවෙන් වන්නා වූ උතුප ඕපා විධිමත රූප අට වර්ගය පමණක් ඇත්තාහ.
3. ඉතිරි කොට්ඨාස (24) විසිහතර වර්ගය තුළ කාඤ්චාරයෙහි විස්තර කළ ආකාරයට කොට්ඨාස එක එකක් තුළ 44 වර්ගයක් වූ රූප බවේ ඇත්තාහ. දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. පිත්ත කොට්ඨාසය මත මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී බදුබ පිත්ත, අබදුබ පිත්ත=පිත්ත ක්‍රාවය, යන දෙක වෙන් කොට භාවනා කරන්න. ලෝහිත කොට්ඨාසයෙහි ද, සන්නිවිත ලෝහිත=භෘදුය, අක්මාව ආදිය සම්පයේ බාවනග කොටුවෙන් එක්වී තැන්පත්ව තිබෙන රුධිරය, සංසරණ ලෝහිත=නහර තුළ මුළු ශරීරය පුරා දිග, සරස බාවනග වන රුධිරයේ යන මේ රුධිර දෙවර්ගය තුළ 44 වර්ග වූ රූප බවේයත් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කරන්න.

තේජෝ ධාතු අධික තේජෝ කොට්ඨාස හතර

1. යනතාපන තෙජෝ-එක්දා උණ ආදී ලෙස උත්සන්න වන්නා වූ තවන.තේජෝ= 33
2. දාහ තෙජෝ-ඉතාමත් රළු ලෙසට පුරාම දැවිලිල ගෙන දෙන දවන තේජෝ = 33
3. පිරණ තෙජෝ-මේටීම, පැසීම, දිටීම, ඇති කරවන තේජෝ ධාතුව = 33
4. පාවක තෙජෝ-ආහාර දිරවීම කරවන පැසවන තේජෝ ධාතුව (පීචිත නවක කලාප) = 09

සැලකිය යුත්තක්:-මෙම තේජෝ කොට්ඨාස හතර (4) වර්ග පවතින කොට්ඨාස, ආපෝ කොට්ඨාස, මෙන් රු සටහන් සහිත නොවන්නේය. තේජෝ ධාතු අධික, නොදැකිය හැකි රූප කලාප අංශුන්ම වන්නාහ. එම නිසා රූප කලාප තුළම පමණක් තේජෝ

බාතු=තේපේ අධික රූප කලාප අංශුන් වෙත අවධානය යොමුකොට භාවනා කරන්න. ඝනතාපත තේපේ හා ද්‍රව තේපේ මත මනසිකාරය පවත්වන විට උෂ්ණකරණ පැන නගින්නේ නම්, අපැහැදිලිව පවතින්නේ නම් උණ ගැනී සිටී, උණ ලෙඩ සහිතව සිටී, අවස්ථාවක් අරමුණු කොට එයට අවධානය යොමුකොට මනසිකාරය පවත්වන්න මෙහිලා තීස්තුන් ආකාර රූප ධර්මයේ නම්:

1. ජීවිත නවක කලාප (කම්මර)	=	09
2. විත්තර අවිශ්මක කලාප	=	08
3. උතුර අවිශ්මක කලාප	=	08
4. ආහාරර අවිශ්මක කලාප	=	08
සියලුම එකතුව	=	<u>33</u>

වායෝ බාතු අධික වායෝ කොට්ඨාස හය

1. උදධංගමා වාතා=ගුහලව (උඩට) නගින වාතය	=	33
2. අධෝගමා වාතා=පහලට (තට්ට) බසින වාතය	=	33
3. කුච්ඡිකය වාතා=බඩවැලට පිටින් උදුරයේ ඇති වාතය	=	33
4. කොට්ඨාසයා වාතා=බඩවැල තුළ පිහිටා ඇති වාතය	=	33
5. අංගමංගානුකාරිනෝ වාතා=අඟ-පසඟ, ගුටියවී වේනස් කිරීම් වශයෙන් ඇත්තා වූ වාතය	=	33
6. අසකය, පසකය වාතා=ගුස්ම ගුහල පහල යැම් වශයෙන් ඇති වාතය	=	09

මෙහි අඩංගු 33 වනාහී:

1. ජීවිත නවක කලාප	=	09
2. විත්තර අවිශ්මක කලාප	=	08
3. උතුර අවිශ්මක කලාප	=	08
4. ආහාරර අවිශ්මක කලාප	=	08
සියලුම එකතුව	=	<u>33</u>

මේවා තුළ ජීවිත නවක කලාපයන් වනාහී කම්මර රූප කලාපයේය. වායෝ බාතුව අධික වායෝ කොට්ඨාස හය තුළින්ද ප්‍රථමයෙන් තමා භාවනා කිරීමට කැමති වාත කොට්ඨාසය සදාහරයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න.

උපමාවක්:- ඉහළට නගින උද්ධංගම වාතය මත මනසිකාරය පවත්වන විට බඩවැල ආදී එ එ ස්ථානයෙහි පිහිටා ඇති ඉහළට නගින වාතය ප්‍රථමයෙන් පෙනෙන පරිදි බලන්න. දැක ගත නොහැකි නම්, එ අවස්ථා වලදී තමා උපයා ගෙන ඇත්තාවූ සමාධි සමූහයේ ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝකයේ ප්‍රභාව ප්‍රබලව ආ කළ එම වාතය මත තැවතත් මනසිකාරය පවත්වන්න. ආර්ථික විය හැක්කේය. ඉමම වාතය ක්‍රමයෙන් දැක ගත හැකි වූ විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් (වායෝ ධාතු ප්‍රධාන වූ සතර මහා ධාතුන්) ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. මෙතෙක් භාවනා කළ විට සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැකගත් විට, වැඩිකල් නොහොස් සමාධි බලවත්වී මෙම වාතය තුළ පිහිටා ඇති රූප කලාපයන් දැක ගත හැකි වූහ. මෙම රූප කලාපයන් විශ්ලේෂණය කළවිට එ තුළ ඉහත ලියා දැක්වූ රූප බර්ග්ස් 33 දැකගත හැකිවන්නාහ. මෙම පරමාථී රූප බර්ග්ස් පරිශ්‍රය කරන්න. ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න.

අඝ්‍රාස-පඝ්‍රාස වාතය

"අඝ්‍රාස පඝ්‍රාස විතත සමුපධානාව" [වී. ම. 261]

"විතතජේ අඝ්‍රාස පඝ්‍රාස කොටධාසෙපි ඔපාටධමකඤ්ච සදෙදා වාති නව" [වී. ම. 442]

මේ අවස්ථා කථාවෙහි විස්තර කර ඇති පරිදි අඝ්‍රාස පඝ්‍රාස =ග්‍රහණ ගැනීම -පිටකිරීම යන්න විතතජ සද්ද නවක කලාපයන්ම=විතතජ සද්ද නවක රූප මට්ටම වන්නේය. භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රය කොට හදුනා ව්‍යවස්ථා ආධාර කොට ඇත්තා වූ භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය හා යෙදෙන සිත් එක එකක් නිසා මෙම අඝ්‍රාස, පඝ්‍රාස පහළ වීම ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නා පරිදි අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. මෙම වාතයද ආලෝකයට හමුකරගත් විට මෙම වාතයෙහි පිහිටා ඇති ධාතු සතර වර්ගයන් දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. සමාධි දිගුණුව ආ කළ රූප කලාප අංශුන් දැකීමට පටන් ගනු ඇත. මෙම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති පඨවී ධාතුවක් හා අනෙකුත් රූප කලාපයක පිහිටා ඇති පඨවී ධාතුවක් විතතජ වායෝ ධාතුවෙහි ශක්තියෙන් එකිනෙකට පිරිමැදීම නිසා, තැන්තම් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත හා අනෙකුත් රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති මහා භූත

රූපයන් විත්තර වාගේ ධාතුමේ ශක්තිය නිසා එකිනෙක ඉතා සමීපව පිරිමැදීම, ගැටීම නිසා පහළවන බැවින් ගබ්දය, සප්දරූප අඩංගු වන්නාවූ විතතර සඳු නවක කලාප රූපයන් වන්නේය. මෙම රූප ධර්මයන් හඳුනා වපටුව ඇසුරු කරගෙන පහළ වන්නා වූ සිත් නිසා පහළ වෙමින් පවතින්නාහ. කඳුණයට හසුකර ගැනීම පිණිස භාවනා කරන්න. (ලහුතා, මුදුතා, කම්මකඳුකඳුතා රූපයෝද හුසම් ගැනීම පහසු අවස්ථාවන්හි අඩංගු වන්නේය. මේවා සඳු, ලහුතාදී ද්වාදසක කලාපයකය.)

වාගේ කොට්ඨාස හත වර්ගයෙහිම ප්‍රචමයෙන් වාතය දැන ගන්නා පරිදි භාවනා කරන්න. අනතුරුව එහි ඇති සතර මහා ධාතුන් දැක ගන්නා පරිදි සාවධානව භාවනා කරන්න. රූප කලාප අංශු දැකගත හැකි වූ විට ඉහත සඳහන් කළ පරිදි රූප ධර්මයන් කඳුණයෙන් විශාල කොට පරමාථී පිරිසිදුක තෙක් පරිශුභ කරන්න.

කම්මජ රූප කලාප නවය

ඉහත සඳහන් දොරටු සංගහි ද, දෙසාළිස් කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප කලාප වර්ගයන් තුළ සමාන සවභාව ධර්ම පිටු වශයෙන් ගණන් ගත හැකි රූප කලාප

- කම්මජ රූප කලාප
- විතතර රූප කලාප
- උතුර රූප කලාප
- ආභාරජ රූප කලාප යැයි

එවී හතරක් වෙති. ඒ තුළ කම්ම නිසා පහළවන, කම්මජ රූප කලාප නව වර්ගයක් ඇත්තාහ.

1. වකචු දසක කලාප	6. ඉප්ඵ භාව දසක කලාප
2. සොත දසක කලාප	7. පුරිසභාව දසක කලාප
3. ඝාත දසක කලාප	8. හඳු දසක කලාප
4. පිච්ඤා දසක කලාප	9. ඵ්ඵිත නවක කලාප
5. කාය දසක කලාප	

මෙලෙසට කම්මර රූප කලාප සියලුම නවයකි. මෙම කම්මර රූප පවිච්ඡපන්න කම්මර රූප වන නමුත් අතීත භවයක කරන ලද කම්මර නිසා වන්නේය. අතීත කම්මර රූපයන් වනාහි එම අතීතයටද පෙර අතීතයේ කරන ලද කම්මර නිසා වන්නේය අනාගත කම්මර රූපයන් වනාහි අතීත භවයකදී රැස් කරන ලද අපරාපටියවේදනීය කම්මර හෝ පවිච්ඡපන්නයෙහි රැස් කරන ලද උපපජ්ජවේදනීය නම් වූ කම්මර නිසාය මෙම කම්මර රූප කුමන කම්මර කිසි භවගත්තේ දැයි පවිච්ඡ පටිග්‍රහ අවස්ථාවට පත් වූ විටදී වටහාගත හැකි වන්නේය. තමා වශයෙන් ඇස් ඉදිරිපිට සවිස්තරව දැක ගත හැකි වන්නේය. පවිච්ඡ පටිග්‍රහ කථාණය හා සම්බන්ධය. මේ අවස්ථාවෙහි කම්මර නිසා පහළ වූ කම්මර රූප යැයි පමණක් අවස්ථානුකූලව තාවකාලිකව භාරගන්න තව දුරටත් මේ දක්වා ලිඟා විස්තර කළ ද්වාර හය, දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා, ඇති කම්මර රූප, විත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාර රූපයන් වනාහි අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍ර නොවූ නිෂ්පන්න රූපයන්ම වන්නාය. ක්‍රීලසමණය වශයෙන් විපස්සනා කළ හැකි ධර්මයන් වන්නාය. තවදුරටත්, අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍ර වී ඇත්තා වූ විත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාර රූපයන්ද ඇත්තාය. නිෂ්පන්න පමණක් වන රූප කලාපයන් මෙන්ම අනිෂ්පන්න රූපයන් හා මිශ්‍රව පවත්නා රූප කලාපයන් එකතුකොට විස්තර ලෙස පහත දක්වන්නෙමු.

විතතර රූප කලාප අට

1. විතතර සුඛාට්ඨක කලාප (=අමිශ්‍ර විතතර අවිච්ඡික කලාප)
2. කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප = කාය විඤ්ඤාතනිය නව වෙනි කොට ඇත්තාවූ රූප කලාප.
3. ලහුතාදි ඒකාදක කලාප=ලහුතා ආදිය එකොළොස් වැනි කොට ඇත්තා වූ කලාප.
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+ලහුතා+මුදුතා+කම්මසද්දතා =11)
4. කායවිඤ්ඤාතනි ලහුතාදි ද්වාදක කලාප = කාය විඤ්ඤාතනි ලහුතා, ආදිය - දොළොස් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+කාය විඤ්ඤාතනිය+ලහුතා+මුදුතා+කම්මසද්දතා =12)
5. වච්චි විඤ්ඤාතනි දසක කලාප = වච්චි විඤ්ඤාතනි හා සඳුද දසවෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප
(ශුද්ධාෂ්ඨකය+වච්චි විඤ්ඤාතනි+සඳුද = 10)

6. වළි විඤ්ඤාතනි සදදලභ්‍යතාදි තෙරසක කලාප = වළි විඤ්ඤාතනි + සඤ්ඤා + ලභ්‍යතා ආදී දුගතූන් වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + වළි විඤ්ඤාතනි + සඤ්ඤා + ලභ්‍යතා + මුද්‍රතා + කම්මඤ්ඤාතනා = 13)

7. අසාස-පසාස, චිත්තජ සදද නවක කලාප = හුස්ම ගැනීම-පිටකිරීම අනුව සිත නිසා උපන් සද්දය නව වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + සඤ්ඤා = 9)

8. අසාස-පසාස චිත්තජ සදද ලභ්‍යතාදි ආදායක කලාප = හුස්ම ගන්නා-හුස්ම පිටකරන අවස්ථාවේ. සිත නිසා උපන් සද්ද, ලභ්‍යතාදිය ද්‍රෝශ්‍යයක් වෙනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

(ශුද්ධාෂ්ඨකය + සඤ්ඤා + ලභ්‍යතා + මුද්‍රතා + කම්මඤ්ඤාතනා = 12)

(අ.) මෙහි අංක එක වශයෙන් දක්වා ඇති රූප කලාප ද්වාර සයෙහි, දෙසාමුඛ කොට්ඨාසයන්හි සමහර සමහර තැන්වල පිහිටා ඇති ඕපාව අට වෙනි කොට ඇත්තා වූ චිත්තජ අධිමත කලාපයෝ වන්නාහ. මෙම රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති රූප බඹේයෝ නිෂ්පන්න රූපයෝය. විපස්සනාවට ගෝචර වේ. මනසිකාරයට ප්‍රකටය.

(ආ.) කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප-භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයට භාවනා මනසිකාරය යොමු කොට නැත්නම්, භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිශ්‍රම කොට අතෙහි ඇඟිලිලක් සොලවා බලන්න. නවන, දිග හරින, සොලවන සිත, එම සිත නිසා නවන, දිග හරින, සොලවන චිත්තජ රූප කලාපයන් ඇඟිලිල දක්වා පැතිරීයාම අනුව මනසිකාරය පවත්වන්න. රූප කලාප අංශු දැක ගනු ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ බඹේ සභාව අට වර්ගයක් ඇත්තාහ. නවන දිග හරින ඉරියව්ව නම් වූ කායවිඤ්ඤාතනියද සමග සියලුම නව වර්ගයකි.

(ඇ.) ලභ්‍යතාදි එකාදායක කලාප-සමහර විටෙක චිත්තජ ඕපා අධිමත රූපයන් මත භාවනා කරන විට (නැවීම හා දිගහැරීම ක්‍රියාවේ) සැහැලු බව, මෘදු බව, ඒ ඒ ක්‍රියාවන්හි කම්පන බව (නැවීම-දිග හැරීම-පහසු වෙනුත්, කඩිනම්වත් කළ හැකි විටේ සභාවය) යන මේ සභාවයෝ ප්‍රකට විය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි එම අනිෂ්පන්න රූපයන්ද සහිතවම පරිශ්‍රම කරන්න.

(ඇ.) කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වාදසක කලාප.-අංක දෙකෙහි දැක්වූ කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාපයන්හි විස්තර කළ පරිදි මහසිකාරාය පවත්වන්න. එම කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාපයන්හි ලෙහුතා, මුද්දතා, කම්මඤ්ඤාතනා යන අතිෂ්ඨපන්න රූපයන් අඩංගු නැත. මේ කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වා දසක කලාපයන්හි මෙම අතිෂ්ඨපන්න රූප තුන් ආකාරයන් අඩංගුය. දිග හැරීම ආදී ඒ ඒ කායික ක්‍රියාකාරකම් කරන අවස්ථාවේදී සැහැල්ලුවෙන් යුතුසුළුව කළ හැකි විට මෙම අතිෂ්ඨපන්න රූපයන් ඇතුළත් වන අතර තිදි බර, කුසීත, කම්මැලි අවස්ථාවන්හිදී මෙම රූප තුන් වර්ගය ඇතුළත් නැත. ඤාණයෙන් දැක ගත හැකිවන ලෙස විභාග කොට බලන්න. පරිශ්‍රම කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක්:- ඉරියපථ භාවනා හා සමපජඤ්ඤා භාවනා යන තන්හි මේ කාය විඤ්ඤාතනි ඇතුළත් කාය විඤ්ඤාතනි නවක කලාප+කාය විඤ්ඤාතනි ලෙහුතාදි ද්වාදසක කලාප යන මේ රූප කලාප දෙවර්ගය ප්‍රධානව පවතින්නේය. වැදගත් කාර්යය භාරයක් ඉෂ්ඨ කරන්නේය. මේ රූප බිමියෝ පරිශ්‍රම නොකළ හැක්කේ නම් ඉරියපථ භාවනාව සමපජඤ්ඤා භාවනාව යන තන්හි පරමාර්ථ පිරිසිදුන තෙක් රූප බිමියන් පරිශ්‍රම කිරීමෙහි, ඤාණයෙන් කොටස් කොට හැකීමෙහි අදහස වන්නේය. දුෂ්කර ස්ථානයන් වන්නේය.]

(ඉ) වචී විඤ්ඤාතනි දසක කලාප-ක.... බ.... ආදීවූ අක්ෂරයන් එකක් පාතා උච්චාරණය කරන්න. හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය, මනෝ ද්වාරය පරිශ්‍රම කරන්න. අනතුරුව ක... බ... ලෙසට උච්චාරණය කිරීමට කැමති සිත හා උච්චාරණ කරන සිත ඤාණයෙන් දැක හැකීමට බලන්න. මෙම සිත් නිසා විත්තප රූප කලාප අංශුන් උතුර ආදී ඒ, ඒ සද්ද පැන නගින ස්ථාන දක්වාම තුන රූපයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරමින් දිග සරස පැතිරී ගාමද, එම විත්තප රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු පඨවි ධාතු (=පඨවි ධාතු අධික මහා භූතයන් හා) සද්ද නගින ස්ථාන පිහිටා ඇති කම්මප රූප කලාපයන්හි අඩංගු පඨවි ධාතුන් (පඨවි ධාතු අධික මහා භූතයන්) අනන්‍යාන්‍ය වශයෙන් (මහා භූතයන් අනන්‍යාන්‍ය වශයෙන්) ගැටෙන නිසා, හැපෙන නිසා, සද්ද පැන නගින ස්වභාවද කථාකරන, ගායනා කරන, වචී විඤ්ඤාතනි හෙවත් වාවසික ක්‍රියාකාරකම්ද වෙන්, වෙන් වශයෙන් ගනිමින් ඤාණයෙන් බෙදමින් භාවනා කරන්න.

(ඊ.) වව් විකුණුණකි සඳහා ලනුතැදි තෙරසක කලාප-මේ රූප කලාපයන්ද ඉහත (ඉඟි) සඳහන් ලෙසටම භාවනා කරන්න. මෙලෙස කථා කරන, ගායනා කරන, අවස්ථාවෙහිදී සැහැල්ලුව මධුරව කථා කරන, ගායනා කරන අවස්ථාවේ ලගුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤතා රූපයන් අඩංගු වන්නේය. මේ තිසාම මේ දෙක වෙනස් වන්නේය. මේ අංග (ඉ), (ඊ) යන රූප කලාපයන් වනාහි කථා කරන විට මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු, සමීපජ්ඣාද භාවනාවෙහිලා ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය.

(උ.) අසායාස, පසායාස චිත්තජ සඳහා නවක කලාප

(ඌ.) අසායාස, පසායාස, චිත්තජ සඳහා ලනුතැදි ආදායක කලාප

(එ.) අසායාස, පසායාස චිත්තජ සඳහා ලනුතැදි ද්වාදසක කලාප-චිත්තජ රූප කලාපයන් මිටි වශයෙන් හයක් ලෙස ගණන් ගත්තත් විසුද්ධි මග්ග (ඕ, ම, 442) හි අසායාස පසායාස චිත්තජ සඳහා නවක රූප කලාප ඇති බව පෙන්නා දී ඇත.

“අසායාස පසායාසො ඉතිවා”

[ඕ, ප. 1/152]

යන මේ පාලියට අනුව කරන විස්තර කිරීමක් වන්නේය. එය මෙම ඇතුළු වන හුස්ම පිටවන හුස්ම වල ඇති සතර මහා ධාතුන් ඤාණයට හමුකර ගැනීමට පරිග්‍රහ කරන්න. සමාධි ශක්තිය බලවත්ව ආ කල රූප කලාපයන් දැන ගැනීමට පටන් ගන්නවා ඇත. රූප කලාප එක එකක් තුළ ශබ්දයද සහිතව කොටස් නවයක් ඇත. සමහර විට හුස්ම ගන්නා විට සැහැල්ලුව යුතුයුලුව මෘදුව, හුස්ම ගැනීම පහසු විට, ඉතා සන්සුන් විට, කමිණ්‍ය විට, ලගුතා, මුදුතා, කමමඤ්ඤතා යනාදියද ඇතුළත්ය. එවා අසායාස, පසායාස චිත්තජ සඳහා ලගුතා දී ද්වාදසක කලාප වන්නාහ.

උතුරු රූප කලාප හතර

1. උතුරු සුදාධාතක කලාප = උතුරු නිසා වන්නාවූ ඕපාව අටවෙනි කොට ඇති රූප කලාප (නිෂ්පන්න රූපයෝය.)

2. උතුර සඳු නවක කලාප = උතුරු රජයේ පහළ වන භවිද්‍ය නව වැනි කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප. (8+සඳු=9)
(නිෂ්පන්න රූපයෝග)
3. ලහුතැදි වකාදසක කලාප = ලහුතා ආදිය එකොලොස් කොට ඇති රූප කලාප.
(8+ලහුතා+මුදුතා+කම්මසදුකා = 11)
4. සඳු ලහුතැදි ද්‍රව්‍යසක කලාප = සඳු ලහුතා ආදිය, දොලොස් කොට ඇත්තාවූ රූප (8+සඳු+ලහුතා+මුදුතා+කම්මසදුකා=12)

මේ උතුර රූප කලාප මිටි හතර වර්ග තුළින් අංක එක සහ දෙක යන්න විපස්සනාවට ගොවර නිෂ්පන්න රූපයෝගය. අංක එක වනාහි ඡේදි ද්වාරයන්හිදී දෙකැළිස් කොට්ඨාසයන්හි සමහර තැන්වල ගෝග්‍රහ ලෙස පිහිටා ඇත. අංක දෙක, උදරයේ භවිද්‍යන් ආදී සඳු නවක රූප කලාපයෝගය. මෙම අංක එක සහ දෙක අප්සරිත්ත, ඔහිද්වා, පණ ඇති-පණ නැති වස්තූන් යන දෙකකමද පිහිටා ඇත්තේය.

අංක තුන සහ හතර අනිෂ්පන්න රූප හා මිශ්‍රව පවතී. මෙම අනිෂ්පන්න රූපයන් විපස්සනාවට නැංවීමට නොහැකිය. රූප බිම්බන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී නාම - රූප පරිච්ඡේද සදාණ මට්ටමේදී මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කළ යුතු වන්නේය. මෙම දෙකකාර රූපයන් බාහිර පණ නැති දේවල නොලැබේ. අප්සරිත්ත හා බාහිර හා පණ ඇති සත්ත්ව සත්තානගන්තිම ඇත්තාහ. විපස්සනා භාවනා කිරීමේදී ලහුතා, මුදුතා කම්මසදුකාවන් විපස්සනාවට නැංවිය නොහැකි නිසා මේ නිෂ්පන්න රූප ඉවත් කළ විට අංක එක හා දෙක කලාප සමඟ භාවනා වශයෙන් අංග සම්පූර්ණයෙන්ම සමානයි. මේ අනුවද නිෂ්පන්න රූපයන්ම විපස්සනා භාවනාවට නැංවිය යුතු යැයි කෙටියෙන් දත යුතුය.

ශබ්ද වර්ග තුන

1. හුස්ම ශබ්දය = ආශ්වාස, ප්‍රශ්වාස විත්තර සඳුද නවක කලාප
2. කවා කිරීමේ ශබ්දය = වචි විඤ්ඤත්ති දසක කලාප
3. උදරයේ ශබ්ද හා හුළං හමන ශබ්දය = උතුරු නවක කලාප

අංක එක සහ දෙක යන මේවා අප්සරිත්ත ඔහිද්වා පණ ඇති සත්තානගන්ති පමණක් ලැබෙන්නේය. අංක තුන උතුරු සඳු නවක කලාප, පණ ඇති පණ නැති යන

ලක්‍ෂණ රූප හතර භාවනා කිරීම

උපවය වනාහි පරිසන්ධි මූල කලල අවස්ථාවේ පවත්ම ඉන්ද්‍රියයන් සම්පූර්ණ වන තෙක් රූප ධර්මයන් පරිශුභ කිරීමට හැකිතාව ඇති විට භාවනා කළ යුතුව ඇත. සන්නති, ජරණා, අතිච්චනා, යන රූප වනාහි ද්වාර හය දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇති උපාද, සීති, හංග යන ඇති විම-පැවතීම-නැතිවීම සවනාවම වන්නේය.

ප්‍රථමයෙන් ද්වාර හය දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්හි රූප කලාප එකක්, එකක් බෙදාගෙන එම රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති අටාකාර, නවාකාර, දසාකාර, නිෂ්පන්න රූපයන්හි සාමූහික ඉපදීම, පැවතීම, නැතිවීම, යන මේවා දැක ගත හැකිවනු පිණිස භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි ද දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්හිද පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයේ ද්වාර එකින් එක කොට්ඨාස එකින් එක වෙන් කරගෙන, එම ද්වාර වල වෙන් වෙන්ව පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද, කොට්ඨාස එකින් එක පිහිටා ඇති නිෂ්පන්න රූපයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීමද දැක ගැනීම සඳහා භාවනා කරන්න. අනතුරුව ද්වාර සයෙහි දෙසාලීස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති ගත හැකිතාක් නිෂ්පන්න රූපයන් සමස්තයක් ලෙස ගෙන ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම අනුව භාවනා කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක්:- රූපයන් සියල්ල එකතුව පහළවීම පිහිටීම නැතිවී යාම මෙහි තොකියන ලදී, උප්පාද, සීති, හංග යන ඝණය තුන තුළ එකතුව ක්‍රියාවත් වන්නා වූ, රූප ධර්මයන් සමස්තයක් වශයෙන් ගෙන භාවනා කළ යුතු බව පමණක් අදහස් කරන බව දැන යුතු.]

රූපයන්ගේ උප්පාද-වය ධර්මතාව

මෙහිලා රූපයන්හි උපාද-වය ධර්මතාවය ඉතා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු. රූපයන්හි පිපින කාලය, චිත්තඝණය දහ හතක් (=17) බව ස්ථිරවම නිරවද්‍යව දක්වා ඇත. චිත්තඝණයක්, චිත්තඝණයක් පාසාද උපාද, සීති, හංග= ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම යන කුඩා ඝණය තුනක් ඇත. මේ නිසා රූපයේ මහා චිත්තඝණ වශයෙන් දහහතක් (17) ක්ද කුඩා චිත්තඝණ වශයෙන් පහස් එකක්ද (51) ආශ්‍රිත ඇත්තෝය. මෙයට වඩා අඩු වූද වඩා වැඩි වූද ආශ්‍රිත නොපැහේ.

උපමාවක්:- චිත්තකෂණ එකක් පළමු චිත්තකෂණය යැයි සිතට ගන්න. කමිමර රූප කලාප වනාහි මෙම චිත්තකෂණයක්, චිත්තකෂණයක් පාසා උප්පාද කාලය දක්වා, සීති කාලය දක්වා, භංග කාලය දක්වාද, කමී ජවය නොතිමී තාක් කළ හවරයේ ගතකරන කාලය පුරා තිතරම් පහළ වන්නේය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයේ උපාදය ලැබූ රූපයේ අංක දහත් (17) වෙනි චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමගම මුත වන්නේය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි සීති කාලය සමග පහළ වන්නාවූ රූප ධර්මයේ අංක 18 වෙනි චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයෙන් තිම වන්නාය. මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි භංගයක් සමග උපාදය ලැබූ රූප ධර්මයේ අංක දහඅට (18) වෙනි සීතෙහි සීති කාලයෙහි මුත වන්නාය. මෙලෙස අංක 17, 18 යන මේ චිත්තකෂණ අංක 1න් පටන් තෙත විනිශ්චය කළ යුතු වූ චිත්තකෂණ වර්ගයන් යැයි අදහස් කෙරේ.

තවදුරටත් චිත්තජ රූපයේද හදුන වනවුව ඇඟුරු කොට පහළවන සෑම සීතකම, උත්පාද කාලයේදීම, අඩනාව ආශ්‍රිත ඇතිතාක් පහළ වන්නාය. අංක එක ලෙස සීත තබා ගත් චිත්තකෂණයෙහි උපාදය සමගම පහළ වන චිත්තජ රූපයේ අංක 17 යැයි කියන චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලයේදී මුත වන්නේය.

තව දුරටත් කමිමර කලාප, චිත්තජ කලාප, උතුර කලාප, ආහාරජ කලාප යන සියල්ලෙහි එකක් එකක් පාසා අඩංගු තේරේ ධාතුච්චද රූපයේ සීති කාලයට පත්වන මාරයක්, මාරයක් පාසා උතුර රූපයන් පහළ කරන්නේය. අංක එක චිත්තකෂණයෙහි උපාද කාලයෙහි පහළ වූ කමිමර රූපය මෙම අංක එක චිත්තකෂණයෙහි සීති කාලයෙහි, උතුර රූප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මෙලෙසටම මෙම අංක එක යැයි සිතාගත් සීතට පෙරාතුව ඊට සමීපව පහළවූ චිත්තකෂණයෙහි භංග කාලය සමග උපාදය ලැබූ කමිමර රූපයේ මෙම අංක එක යැයි ගත් සීතෙහි උපාද කාලය වන විට සීති කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු වන්නාවූ කමිමර තේරේ ධාතු එක එකක් උතුර රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ අංක එක යැයි ගත් සීතෙහි උප්පාදය සමග උපත ලැබූ උතුර රූපයේය. තව දුරටත් මෙලෙස අංක එක යැයි ගත් සීතේ භංග කාලයෙහිදී උප්පාදය ලැබූ කමිමර රූපයේ අංක දෙක සීතෙහි උප්පාද කාලයෙහිදී සීති කාලයට එලඹීම නිසා මෙම රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කමිමර තේරේ ධාතු එක එකකටද උතුර ඕප්ටිකමක රූප කලාප එක එකක් පහළ කළ හැක්කේය. තවද මෙම අංක එක යැයි ගත් රූපයෙහි සීති කාලයෙහි උප්පාදය ලත් කමිමර රූපයේ මෙම අංක දෙක

සිතෙහි භංග කාලයෙහි රූපයෙහි සීති කාලයට එලඹීම නිසා එම රූප කලාපයන්හි අඩංගු කම්මප තේරෝ බාතුව උතුර ඕපාවිච්චක රූප කලාප එක එකක් පහළ කරවන්නේය. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව සාමාන්‍යයෙන් කම්මප උතුර හේතුවෙන් වන්නා වූ උතුර රූපයේ විත්තනණයක්, විත්තනණයක් පාසා ඕනෑම උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගන්න. එලෙසටම විත්තනණ 17ක්, නැන්තම් කුඩා ඝණ 51ක් සම්පූර්ණ වීමෙන් විත්තනණයක් පාසා, උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පාසාමද, මුතුවීම වන්නේය. නිරුද්ධ වන්නේය යැයි දත යුතුය.

විත්තප රූපයේ විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයෙහි පහළ විය හැකි නිසා මෙම විත්තනණයෙහි සීති කාලයට පත්වූ විට විත්තප රූපයේද සීති කාලයට පත්වන්නාය. එම නිසා එම විත්තප රූපයන්හි අඩංගු විත්තප තේරෝ බාතු = උතුර විත්තනණයක් පාසා සීති කාලයෙහි (පංච විකද්ද්‍යාණයෙහි සීති කාලය හැට) රූපයෙහි සීති කාලය එලඹී නිසා උතුර ඕපාවිච්චක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. මෙම උතුර රූපයේද, විත්තනණ 17 කුඩා ඝණ 51 සම්පූර්ණ වන විට එම සිතෙහි පටන් 18 වන සිතෙහි උප්පාද කාලයෙහි නිරුද්ධ වන්නේය.

තව දුරටත්, පෙර උතුර රූපයන්හි උතුර තේරෝ බාතුවද, ශක්තිය නොතිම් තාක් උතුර රූප කලාප සීති කාලයට පත්වූ විට අලුතින් අලුතින් පහළ කරවන්නේය. උතුර රූපයේද විත්තකඩණයක් පාසා උප්පාද, සීති භංග යන ඕනෑම අවස්ථාවක පහළ විය හැකි බැවින් එම උතුර තේරෝ බාතුවටද විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක්, සීති කාලයක්, භංග කාලයක් පාසා උතුර රූප පහළ කළ හැක්කේය. මෙලෙසටම මහා විත්තනණ 17ක්, කුඩා විත්තනණ 51 ක් සම්පූර්ණ වූ විට විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා සීති, කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ වීම වන්නේය.

තව දුරටත් ආහාර රූපයන්ද විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා සීති කාලයක් පාසා, භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැක්කේය. උප්පාද, සීති, භංග යන තුන් කල්හිදීම නිරුද්ධ වීම, මුතුවීම විය හැක. කම්මප රූපයේද විත්තනණයක් උප්පාද, සීති, භංග කාලයක් පාසා උප්පාද විය හැකි නිසා, විත්තප රූපයේද උප්පාද කාලයක් පාසා උප්පාද විය හැකි නිසා, උතුර රූපයේ උප්පාද කාලයක්

පාසා සීනි කාලයක් පාසා භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා, අතීත ආහාර ඖෂධ නිසා පහළ වූ ආහාර රූපයේදී සීනි උත්පාද කාලයක්, සීනි කාලයක් පාසා, භංග කාලයක්, පාසා, පහළ විය හැකි නිසා, මෙලෙස පහළ වූ වතු සමුච්චානික ඖෂධවත්ව රූපයේ සීනි කාලයට පත්වීමෙන් පසු ආහාර ඖෂධ පිහිටි ආධාර ලැබුවේ ආහාර ඖෂධවත්ව රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. ආහාර රූපයේ විත්තනණයක්, විත්තනණයක් පාසා උප්පාද කාලයක් පාසා සීනි කාලයක් භංග කාලයක් පාසා පහළ විය හැකි නිසා මෙම ආහාර රූපයන්හි ඇතුළත් තේතේ ධාතු, උතු මගින්ද විත්තනණයක් පාසා උප්පාද සීනි, භංග කාලයක් පාසාද රූපයෙහි සීනි කාලයටම පත්වූ විට උතුර ඖෂධවත්ව රූප කලාප නැවත නැවතත් පහළ කළ හැක්කේය. මේ නිසා විත්තනණයක් උප්පාද, සීනි, භංග කාලයක් පාසා නිරුද්ධ විය හැක්කේය.

මේ පැහැදිලි කරදීම අනුව විත්තනණයක් වෙන්කොට ගෙන බැලුවහොත් කමම, විතත, උතු, ආහාර, ගත හේතු ධර්ම හතර නිසා පහළ වන්නාවූ වතු සමුච්චානික රූපයන් එම විත්තනණයෙහි උප්පාද කාලයෙහි පහළ වන්නාවූ රූපයන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ නිම තොවුන නිසා, විත්තනණ 17, කුඩා විත්තනණ 51 අසම්පූර්ණ නිසා දිගට පවත්වන්නාවූ සීනි කාලයෙහි ඇත්තාවූ රූප ධර්මයන්ද ඇත්තාහ. ආයුෂ ගෙවී යාමෙන් නිරුද්ධ වන්නා වූ රූපයන්ද වන්නාහ.

ලෝකිය උපමාවක් ආධාරයෙන්, පැහැදිලි කළහොත්; කොහු ලොවක් ගෙන ලිහිල් කර බලන්න. එම කොහු ලොව අගල් 4-5ක්, වියතක් යනාදී ලෙස දිග ඇති පොල් කෙඳි එකතු කොට අඹරන ලද ලොවකි. එක තැනක් අල්ලා බැලූ විට එම කෙඳිවල ආරම්භයද දැකගත හැක, අගද දැක ගත හැක, මධ්‍ය ස්ථානයද දැකගත හැක.

මේ උපමාවට අනුව රූපයන්ගේ විත්තනණ එක එකක, කුඩා කණයක්, කුඩා කණයක් පාසා (=උප්පත්ති-සීනි-භංග කාලයක් පාසා) ඇතිවීමද ඇත්තේය. නැතිවීමද ඇත්තේය. සීනි කාලයට පත්වී ඇත්තාවූ අවස්ථාද ඇත්තේය. මෙලෙස රූපයන්ගේ පහළ වීම නාමයන්ගේ පහළ වීමට සමාන තැනි නිසා මෙම රූපයන් හිදී පෙර පසු සමීඛන් වී දිගින් දිගට පහළ වීම නිසා රූප ධර්මයන්හි පරමාර්ථ දුකින ක්‍රමය ඇස නැත්තාට එවා මිටි ලෙස, කැටිති ලෙස, සටහන් ලෙස, හමුවෙමින් අරමුණුවෙමින් පවතින්නාහ.

නාම ධර්මයන්ට එක්තරාමාදකයක් තුළ දෙකක්, තුනක් ලෙස, එකට පිහිටන ධර්මාවයක් නැත. එක්තරාමාදකයක් එකක් ගෙවී ගිය පසුව තවත් එක්තරාමාදකයක් පහළ විය හැක්කේය. රූප ධර්මයන්ගේ වනාහි එක්තරාමාදකයක්, එක්තරාමාදකයක් පාතා කුඩා ක්ෂණයක්, ක්ෂණයක් පාතා එකට බොහෝ ප්‍රමාණයක් වුවද පහළ විය හැක. වනාහි විමද ඵයම විය හැක්කේය. පිහිටීමද විය හැකිය. සීතලි උත්පාද, කාලයෙහි රූපයන්හි උත්පාද කාලයද සීතලි භංග කාලය හා රූපයන්හි භංග කාලයද සමානව වන්නේය. සීතලි කාලය වනාහි වෙනස්ව පවතින්නේය. රූපයන්හි සීතලි කාලය එක්තරාමාදකය 16ක් හා කුඩා එක්තරාමාදකය 1ක් නැතිනම් කුඩා එක්තරාමාදකය 49ක් ආයුෂය ඇත්තේය. සමහර රූපයන්හි සීතලි කාලය එකට වන්නේය. කුඩා එක්තරාමාදකයක් වනාහි අඟම වන්නේය. පෙර හා පසු සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළවන්නේය. නැවත, නැවතත්, නිරුද්ධ වන්නේය. නැවත නැවතත්, පිහිටා සිටින්නේය. සත්තනි ඝනය, මට්ට, බෙදා වෙන් නොකළ විට දිගටම එකක් ලෙස මට්ටක්, පිටුවක් ලෙස ගණන් ගත හැක. සීතලි හැක. ඊයේ ද මම වූයෙමි, අද ද මම ම ගැයි ඊයේ ද ඔහුය. අදත් ඔහු ගැයි සලකා ගැනීමට හැක්කේය. මමය, ඔහුය, පුරුෂයාය, ස්ත්‍රීයාය, පුද්ගලයකුය සත්ත්වයකුය, මනුෂ්‍යයකුය, දෙවියකුය, බ්‍රහ්මයකුය සලකා ගෙන සිටිය හැක. වරදවා වටහා ගත හැක්කේය, මෙම වැරදි වටහා ගැනීම, අවිද්‍යාව වෙනුවට පරමාර්ථ පිරිසිදුක තෙක් ඇත්ත ඇති ලෙසටම විනිවිද දකින විද්‍යා ක්‍රමයක් දැන් ප්‍රතිස්ථාපනය කරමින් සිටිනවා වන්නේය.

"රූප-රූප" යැයි බැලිය යුතු වේලාව

සො සබ්බානිච්චි නාහි රූපපන ලක්ඛණෙන එකතො කථවා "එතං රූපං"භනි පසසති. [වි. ම. 442]

පින්වත් ඔබ දැන් ද්වාර භයෙහි හා දෙකාළිය කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්ඵලන රූප අනිෂ්ඵලන රූප පරමාර්ථ පිරිසිදුක තෙක් පරිග්‍රහ කරන මට්ටමට, ක්‍රමයෙන් වෙන්, වෙන් කොට ගත හැකි මට්ටමට පැමිණ සිටී. එම මට්ටමේදී මෙම රූප ධර්මයන් සියල්ලෙහි රූපාන ලක්ෂණය = අභිතරයේ තිබුණා වූ රූපයන්හි හැසිරීම හා අසමානව, නව නව රූපයන් පහළ වීමේ සම්භාවය නම් වූ රූප සත්තනි පැවැත්මෙහි අසමාන බව අරමුණු කොට මෙම රූප ධර්ම මෙලෙස රූපාන කළ හැකි, රූපාන (විනාශවන) ලක්ෂණය වශයෙන් සමාන භාවය ඇති නිසා සමූහ වශයෙන් ගෙන, සමස්ථයක් වශයෙන් ගෙන "එතං රූපං" මේ වනාහි "රූප ධර්ම" යැයි

කිසි මෙහෙය කිරීමට ඉහත සඳහන් විග්‍රහය මගින් කටයුතු අනුගාමක කරන්නේය. මේ උපදේශයට අනුව ෂීට්ටුවේ දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පාදන, අනිෂ්පාදන රූප මිල කොට, එක් කොට "රූප-රූප" යැයි මනසිකාරය පැවැත්විය යුතු කාලයකි මේ.

තමන් ද්වාර සහතික දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි ද පිහිටා ඇති රූප බමියන් සියලුම සමස්තයක් වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීමට අපහසු කළහි ප්‍රථමයෙන් ද්වාර එක එකකහි පිහිටා ඇති 54 ආකාර වූ නිෂ්පාදන රූප (44 ආකාර වූ නිෂ්පාදන රූප) යන් ද අනතුරුව හැකිතාක් අනිෂ්පාදන රූපයන්ද රූපානුය කළ හැකි වූ රූපානු ලක්වශයෙන් වශයෙන් (නැසීම, විනාශවන ලක්වන වශයෙන්) කලාපයක් ලෙස එකට පිටුකොට සමස්තයක් ලෙස සලකා,

1. "මේ රූප-රූප" ලෙසට හෝ
2. "රූප බමි-රූප බමි" ලෙසට හෝ
3. "රූප-රූප" ලෙසට හෝ මනසිකාරය පවත්වන්න.

දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි ද කොට්ඨාස එක එකක් පාහේ ලැබිය හැකි තරම් නිෂ්පාදන හා අනිෂ්පාදන රූපයන් සමස්තයක් යේ පිටු කොට මේවායේ රූපානු බව සභාව ලක්වන වශයෙන් ගෙන ඒ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න.

තව දුරටත් ද්වාර එකක්, එකක් පාහේ කොට්ඨාස එකක්, එකක් පාහේ පිහිටා ඇති රූප බමියන් සමූහ ලෙස සමස්තයක් ලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි, පරිලාභ කළ හැකි, සදාභාසයෙන් කොටස් කොට ගත හැකි විට ද්වාර හය දෙසැලියේ කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති නිෂ්පාදන, අනිෂ්පාදන රූපයන් සියලුම රූපානු බව වශයෙන් සමාන වූ සමූහ වශයෙන් එකතු කොට

1. "මේ රූප-රූප" කියා හෝ
2. "රූප බමි-රූප බමි" යැයි හෝ
3. "රූප-රූප" යැයි කියා හෝ බලන්න. පරිලාභ කරන්න.

විනාශ වෙන (රූපානු) සභාව

විනාශ වන සභාවය යනු උණුසුම-සිසිල ඇදී ප්‍රතිවිරුද්ධ හේතු බමි නිසා රූප සන්නතිගේ අසමාන වීම, සවරූපය විවිධ ලෙසට මාරු වීම යැයි කියනු ලැබේ.

උණුසුම් බව=තේජෝ ධාතුව අධික වූ විට උණ රෝගය වැනි රූප සන්තති දිශට පවතින්නේය. සීතල, සීතල අධික වූ විට සීතල වීම, සෙම්ප්‍රතිශව ආදී රූප සන්තති දිශට පවතින්නේය. එහෙත් ලෙම රූප සන්තති පැවැත්ම තුළ පිහිටා ඇත්තා වූ පඬචී, ආපෝ ආදී පරමාචී සභාව ධර්මයේ තමාගේ බර බව, වැගිරෙන බව ආදී ආවේණික ලක්ෂණයන්ගේ වෙනස් වීමක් නැති නිසා පරමාචී යන නම ලද්දේය.

රූප ධර්ම මත භාවනා කිරීම් සම්බන්ධව දැන යුතු කාරණා

1. රූප කලාපයක් දැකීමට පෙරාතුව සදිසුපචාර වශයෙන් උපචාර සමාධියට පත්වන ලෙසට සතර මහා භූතයන්හි සභාව ලක්ෂණයන් එකිනි එක අරමුණු කොට සමාධිය තහවුරු කරන අවස්ථාවෙහි "පඬචී ධාතු, ආපෝ ධාතු, තේජෝ ධාතු, වායෝ ධාතු," යන සතර මහා ධාතූන් පමණක්ම බලන්න, භාවනා කරන්න.
2. රූප කලාපයක් දැක, රූප කලාපයක් වෙන් කොට බලා එක එක රූප කලාපයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරමාචී පිරිසිදුක තෙක් පරිශ්‍රය කරන අවස්ථාවෙහි "පඬචී, ආපෝ, තේජෝ, වායෝ, ව්‍යාණ, ශබ්ධ, රස, ඕණ, ජීවිත, වක්ඛු ප්‍රභාද" යනාදී වශයෙන් ඇති රූප කලාපයන්ට අනුව පරිශ්‍රය කරන්න, බලන්න.
3. ද්වාරයන්හිදී කොට්ඨාස එකක් තුළදී පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සිගල්ලද ද්වාර හය දෙසාළිස් කොට්ඨාස යන මුළු ශරීරයේම පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් සිගල්ලද රූපපන ලක්ෂණය වශයෙන් එකක් ලෙස පිඬුකොට ගෙන එක සමස්තයක් ලෙස පරිශ්‍රය කළ හැකි වූ විට.
 1. "මේ රූප-රූප" යැයි හෝ
 2. "රූප ධර්ම-රූප ධර්ම" යැයි හෝ
 3. "රූප-රූප" යැයි පරිශ්‍රය කොට බලන්න.

අනුශාසනයක්

මූල පණ්ණාසක පාලියෙහි මහා ගෝපාලක සූත්‍රයේ (ම. නි. 1/526-534) ද මෙම මහා ගෝපාලක සූත්‍ර අවිඨ කථා (ම. අ. 2/214-220) හි ද යෝගාවචර භික්ෂුව,

1. භූත රූප, උපාදා රූප නම් වූ සියලු රූප, රූප 28 යන ලෙස සංවිච්චි වශයෙන්ද
2. (අ) කුමන රූපයක් කම්මල වන්නේ ද
 (ආ) කුමන රූපයක් චිත්තජ වන්නේ ද
 (ඇ) කුමන රූපයක් උතුර වන්නේ ද
 (ඈ) කුමන රූපයක් ආභාරජ වන්නේ ද
 (ඉ) කුමන රූපයක් එක සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (ඊ) කුමන රූපයක් ද්වි සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (උ) කුමන රූපයක් ත්‍රි සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (ඌ) කුමන රූපයක් චතු සමුට්ඨාන වන්නේ ද
 (එ) කුමන රූපයක් කිසිම හේතුවක් නැතිව යැයි ද
 (=ලක්ඛණ රූප සතර මින් කියවේ.)
 යන ලෙසට සමුට්ඨාන වශයෙන්ද,

මෙලෙස ඤාණයෙන් කොටස් වශයෙන් පරිච්ඡේද කොට භාවනා කළ නොහැකි කළ, පරිග්‍රහ කළ නොහැකි කළ, මග්ග-එල-නිබ්බාන වෙත ලඟාවිය නොහැක්කේය. භාවනා කළ හැකි කල්හිම, දැකිය හැකි කල්හිම, දැනගත් කල්හිම, පරිග්‍රහ කළ හැකි කල්හිම, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගත හැකි කල්හිම, මග්ග-එල-නිබ්බාන වෙත ලඟා වීමට හැකි වන්නේය, යන ලෙසට අනුශාසනා කොට ඇති සේක.

[ම. නි. 1/526-534; ම. ආ. 2/214-220]

එ නිසා නියම බලීය කැමැති වන, අපේක්ෂා කරන, උතුම් නිබ්බාන බලීය කැමැති වන, අපේක්ෂා කරන පිත්චස් ඔබ කම්ම, චිත්ත, උතු, ආභාර යන හේතු බලී හතර නිසා ප්‍රකටව පහළ වන රූප බලීයන් ඤාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට රූප කලාප එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති පරමාථී බාතු එකින් එක ඤාණයෙන් දැනගන්නා තෙක් දක්නා තෙක්, පරමාථීය ඤාණයෙන් පිරිසිඳු ගන්නා තෙක්, පරිග්‍රහ කරන්න, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න. ඉහතින් මිඟා දැක්වූ ලෙසට ද්වාර සයෙහි දෙකැළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බලීයන් පරිග්‍රහ කළ විටම, ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි විටදීම, රූප 28 යන ලෙසට ගණනද, කුමන රූපයක් කුමන හේතුවෙන් පහළ වීද, යන හේතු සමුට්ඨානයන් ද, ඇති සැටියෙන් දැනගත හැකි වන්නේය. ඉදින් රූප කලාපයන් ඤාණයට හමු නොවූහි නම් හෝ හමුවී නමුදු පරමාථී පිරිසිඳින තෙක් ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත නොහැකි නම්ද රූප 28

යන සංඛ්‍යාවද, කුමන රූපයක් කුමන හේතු නිසා පහළ වී ද යන්න (සමුච්චිත යන්) ද දැන ගත හැකි වූ විට අහසට පොළොව මෙන් ඉතා ලොකු වෙනසක් වන්නේමය. මේ නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ වදාළ උතුම් නිව්‍යාණ බව්‍යද මෙම නිව්‍යාණට යා ගත හැකි වූ නිරවද්‍ය වූ සමයක් වූ විපස්සනා ක්‍රමයෙන් ද අපේක්‍ෂා කරන්නේ නම්, කැමැති වන්නේ නම් පාලි අට්ඨකථා විකාවන්හි ආ පටිදී ප්‍රමාණ වශයෙන්ද හේතු සමුච්චිත වශයෙන්ද යන දෙයාකාරයකින් රූප බව්‍ය පටිග්‍රහ කරනු පිණිස ක්‍රමයෙන් පටිච්චේද කරමින් උත්සාහ කරනු මැනවි.

ඉදින් පින්වත් ඔබ

1. රූප 28 යන සංඛ්‍යාවද
2. කුමන රූපයක් කුමන හේතුවෙන් පහළ වීද යන හේතු සමුච්චිතයන් ද ඇති සැටියෙන් නිවැරදිව නොදන්නේ නුමුදු විපස්සනා ක්‍රමයෙන් ද ලැබිය හැකිය. මග්ග-ඵල, නිබ්බානනට යා හැකිය යන පිළිගැනීම ඇත්තකු වේ නම්, පින්වත් ඔබ, සර්වඥතා ක්‍රමය ලාභී සර්වඥ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ හා ඵදිරි වී විරෝධී භාසනයක් තහවුරු කරන්නකු වන්නේය. තවදුරටත් උතුම් සර්වඥතා ක්‍රමයෙන් බෙදා පටිච්චේද කොට දේශනා කරන ලද බව්‍ය දේශනාව නොපිළිගන්නා ලෙසට බැහැර කරන්නේ නම් පින්වත් ඔබගේ සත්තානගෙහි ද සර්වඥතා ක්‍රමයට වඩා උසස් උතුම් ක්‍රමයක් පහළ වී නිවීම යුතු වන්නේය.

ඉටියාපටි-සමීපජන්ද්‍ය කාවනාව

“කිකුළුවා පි හි යං කිකුළු කමමට්ඨානං සහසස, සමපජානකොච සමපජජති”

[වී. ම. 209]

කුමන කමට්ඨනක් හෝ වේවා භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි සති සමීපජන්ද්‍ය ක්‍රමය සමීපයේ වීමෙන්ම ඵම භාවනාව සමීපයේ කොට නිම කළ හැකිවන්නේය.

[වී. ම. පටිච්චේදයෙහි]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ථ කථාවන් පැහැදිලි කර දෙන අයුරු සමථ කමිස්ථානයක් හෝ වේවා විපක්ෂතා කමිස්ථානයක් හෝ වේවා, වෙනත් කමටගතක් හෝ වේවා භාවනා කරන්නේ නම් ඉරියාපටි සමීඛණඩ භාවනාවන් ක්‍රමානුකූලව කළ යුතුය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සඳහා මෙහිලා සංකේෂ්ඨ විශයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

පුනච පරං තිකඩවේ තිකඩු -

1. ගච්ඡනො වා "ගච්ඡමි"ති පජානාති
2. ධීනො වා "ධීනොමචි"ති පජානාති
3. තිසිනොවා "තිසිනොමචි"ති පජානාති
4. සයානොවා "සයානොමචි"ති පජානාති

[ම. නි. 1/136]

මහණෙනි, නැවතද ශෝභාවචර හික්ෂුව -

1. ගමන් කරන්නේ "ගමන් කරමි" යි විසදව දැනගනී
2. සිටින්නේ "සිටින්නෙමි" යි විසදව දැනගනී
3. හිඳින්නේ "හිඳින්නෙමි" යි විසදව දැනගනී
4. ගොවින්නේ, හිඳින්නේ-ගොවිමි, හිඳිමි"යි විසදව දැනගනී [ම. නි. පටිච්ඡනසද්ධි]

ඉරියාපටි භාවනා වාරය

පුනච පරං තිකඩවේ තිකඩු -

1. අභිකක්ඛනො, පටිකක්ඛනො සමපජානකාරි හොති.
2. ආලොකිතො විලොකිතො සමපජාන කාරි හොති
3. සමමිඤ්ජිතො පසාරිතො සමපජාන කාරි හොති
4. සංඝාරිපඤ්චිචරධාරණො සමපජාන කාරි හොති
5. අසිතො පිතො ඛායිතො සායිතො සමපජාන කාරි හොති
6. උච්චාරපසකාව කමෙම සමපජාන කාරි හොති
7. ගතො ධීතො තිසිනොන සුතොන ජාගරිතො කාසිතො භුණ්චි භාවේ සමපජාන කාරි හොති

[ම. නි. 1/136]

මහණනි! නැවතත් ශෝභාවට හික්මුව-

1. ඉදිරියට යෑමේදී ආපසු එමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
2. ඉදිරිය බැලීමේදී, පැත්ත බැලීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
3. නැමීමේදී, දිග හැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
4. දෙපට සිවුර, පාත්‍රය, තනිපට සිවුර, අදහන සිවුරු දැරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
5. කැම, ධීම, සපා කැම, ලෙහ කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
6. වැසිකිළි, කැසිකිළි කිරීමේදී සම්පජානකාරී වන්නෙය.
7. යෑමේදී, සිටීමේදී, හිඳීමේදී, හිඳුගැනීමේදී, අවදි වීමේදී, කපා කිරීමේදී, හිඟගබ්දවීමේදී, සම්පජානකාරී වන්නෙය.

[සම්පජ්ඣය භාවනා පථය]

[ම. කී. 1. පටිච්ඡෙදය]

මේ ඉහත දැක්වූ අනු මාතෘකා දෙක අතරින් ප්‍රථම අනු මාතෘකාව ඉරිඟපට කොටස සම්බන්ධයෙන් මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නෙය. දෙවන පටිච්ඡෙදය සම්පජ්ඣය සම්බන්ධ ව මුල් භාවනා ක්‍රමය වන්නෙය. මෙම භාවනා ක්‍රමයන් එකිනෙකට සම්බන්ධ වී පවතින්නෙය. මේ භාවනා කොටස බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කැමැත්ත පරිදි කුමන, කුමන ක්‍රමයට භාවනා කළ යුතු දැයි අවිච්ඡිකා වීකාවත්ති සවිස්තරව පුළුල්ව විස්තර කොට ඇත්තෙය. මේ සවිස්තර විග්‍රහය කෙටියෙන් ලියා දැක්වීම යුතුය.

"ගව්ච්ඡෙතොවා ගච්චාමිති පජානාති, ධීතොවා ධීතොමහිති පජානාති, නිසිනොවා නිසිනොමහිති පජානාති, සයානොවා සයානොමහිති පජානාති," ති ඉමසමීඤ්ඤි පන අද්ධාන ඉරියාපටා කට්ඨා." අභිකකනෙත පටිකකනෙත ආලොකිතෙ, විලොකිතෙ, සමමීඤ්ඤිතෙ පසාරිතෙ" ති, ඉමසමී. මජ්ඣනිමා. "ගතෙ, ධීතෙ නිසිනෙත සුතෙත ජාගරිතේ" ති ඉධ පන බුද්දකා වුණනිකා ඉරියාපටා කට්ඨා, තසමා වතෙසුපි වුතතනෙයෙනෙව සමපජානකාරිතා වෙදිත කො.

[ම. අ. 1/242]

බුදුරජාණන් වහන්සේ ඉරිඟපට පබ්බසෙහි ලා-ඉරිඟපට සම්බන්ධ භාවනා වාරයේදී ගමි-සිරිඉගත-හිඳුගත- නිදාගත, ඉරියව් පැවැත්වීමේදී විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් අභික්කන්ත, පටික්කන්ත-ඉදිරියට යෑම-ආපසු එම, ආදී ඒ ඒ ඉරිඟපට පවත්වමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. තව දුරටත් සම්පජ්ඣය කොටසෙහි ගත-ධීතේ ආදී වහයෙන් ගාමි, සිරිමි, හිඳිමි, නිදාගැනීමේ ආදී ඉරිඟපට අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී

ඇත. ඉරිතාපථ කොටසෙහි වරක, සම්පජ්ඣකද කොටසෙහි දෙවරක් යන ලෙසට සියල්ල තුන් වාරයක් යෑම, සිරිම, හිඳිම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථ අවස්ථාවන්හි විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. මේ උපදෙස් අනුශාසනා සම්බන්ධයෙන් අවිධිකතාවන්හි පහත දැක්වෙන ලෙසට විස්තර විග්‍රහ දක්වා ඇත.

1. ඉරිතාපථ පච්චෙහි යෑම-සිරිම-හිඳිම-භෝවීම යන ඉරිතාපථ හතර දීඡී ඉරිතාපථ වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට අනුශාසනා කරයි. දිගව යෑම-සිරිම-හිඳිම-භෝවීම කරන විට පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් හා සමග මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන් වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පටිච්චතයයි]

2. 'ඉදිරියට යෑම-පස්සට එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම' යන මේ හය තැන්හි මධ්‍යම ඉරිතාපථයන් වශයෙන් සලකා කටයුතු කිරීමට උපදෙස් දී ඇත පිණිසාත වැඩිම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථයන්හි පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන්ද සහිතව මෙම පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දී ඇත. [ම. අ. පටිච්චතයයි].

3. සම්පජ්ඣකද කොටසෙහි අංක-7 යටතේ දැක්වූ යෑම-සිරිම-හිඳිම- නිදාගැනීම- අවදිවීම යන මේ පස් ආකාරයන් ආරණ්‍යය තුළ ඒ ඒ ස්ථාන කරා යෑම, යක්මන් කිරීම, පයඡිංකයේ හිඳිම, ඉදිරියට-පසුපසට යෑම ආදී කුඩා ඉරිතාපථයන් වශයෙන් සැලකීමට උපදෙස් දී ඇත. අනුශාසනා කොට ඇත. ආරණ්‍ය ස්ථානය තුළ, එහා මෙහා යෑම-සිරිම-හිඳිම-භෝවීම-නම් වූ කුඩා කෙටි ඉරිතාපථ අවස්ථාවන්හිදී ද යෝග්‍යවචර පුද්ගල තෙමේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට, හේතු ධර්මයන්ද සහිතව මේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය. [ම. අ. පටිච්චතයයි]

එසේම අවිධි කථාවන්හි මහාසීව මහා තෙරුන් වහන්සේගේ අදහස් ද දක්වා ඇත. මහාසීව මහා රහතන් වහන්සේගේ පිළිගැනීම මෙලෙසය.

ශැම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම යන ඉරිශාපථ භාවනා කොටස ඉදිරියට යැම-ආපසු එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන සම්පරාක්ෂණ භාවනා කිරීමේදී ඒ ඒ යැම-සිටීම-හිඳීම-හොවීම-ඉදිරියට යැම-නැවත එම-කෙළින් බැලීම-පැත්ත බැලීම-නැවීම-දිග හැරීම යන ඉරිශාපථ, අවස්ථාවන් හිදී ද පක්ෂවස්තක රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට හේතු ධර්මයන් සහිතව ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට සලකා බැලීම කළ යුතුය. අංක-7 ශරීරය විස්තර කළ ගණේ-ධීතෙ-තිසිනෙත-සුතෙත-ජාගට්ඨෙ (-ශිග-සිටි-හිඳි-තිඳුගත්) ආදී වූ යන තැන්හි සම්පරාක්ෂණ වශයෙන් කිරීමට උපදෙස් දීම වනාහී ඒ ඒ ඉරිශාපථයන් පවත්වන අවස්ථාවන්හි සිදුවූ රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන්ද පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීමට උපදෙස් දැක්වීමයි. මෙලෙස මහාසිව මහාදේව විසින් ප්‍රකාශ කොට ඇති දැයෙහි විස්තර සඳහා අවිඨ කථා බලන්න. [ම. අ. සතිපට්ඨාන සූත්‍රය]

1. මෙම උපදෙස් දැක්වීමට අනුව පිත්චත් ඔබ යැමේ-සිටීමේ-හිඳීමේ-හොවීමේ ඉදිරියට යැමේ-ආපසු එමේ-කෙළින් බැලීමේ-නැවීමේ-දිග හැරීමේ යනාදී ඒ ඒ ඉරිශාපථ අවස්ථාවන්හිදී ද රූප-නාම ධර්ම, සංඛාර ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න.
2. ශිග-සිටි-හිඳි-හොවි-තිඳුගත්-අවදිව සිටි අවස්ථාවන්හිදී ද ඒ ඒ යැම-සිටින ආදී අවස්ථාවන්හි ද සිදුවූ අතීත රූප නාම ධර්ම සංඛාරයන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. යද්දී රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන් විපස්සනා භාවනා කරයි. ශිග පසුද, යද්දී ද සිදුවූ රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන් තැවතත් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කළයුතුය. කෙලෙස විපස්සනා භාවනා කරන්නේද යත්?..... උත්තරය වනාහී පහත සඳහන් ලෙසටයි.

තතටි කාමං කොත සිකාලාදයොපි ගවජනා "ගවජාම"ති ජානනති. න පනෙතං ඵවරූපං ජානනං සනධාය වුතතං ඵව රූපං ති ජානනං සතතුපලදධිං න පජනති. අතතසඤ්ඤාං න උගභාධෙති. කමමට්ඨානං වා සතිපට්ඨාන කාවනා වා නනොති. ඉමසන පන තිකචුනො ජානානං සතතුපලදධිං පජනති, අතත සඤ්ඤාං උගභාධෙති, කමමට්ඨානඤ්ඤාව සතිපට්ඨානකාවනා ව භොති. ඉදංති "කො ගවජති. කසක ගමනං, කිං කාරණා ගවජති"ති" ඵවං සමපජානනං සනධාය වුතතං. ධානාදිසුපි ඵසෙව නයො [ම. අ. 226]

මේ ඉරිඟපට වාරයේ (සමීපස්ඤ්ඤ වාරයේ) හි බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන්ද යන කල්හි "අපි යන්තෙමු"යි දන්නාන. නමුත් මෙලෙස බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන් ද දැනගත හැකි ක්‍රමයක් ඉවා දැක්වීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ඉරිඟපට වාරය (සමීපස්ඤ්ඤ වාරය) දේශනා නොකළ සේක. බලලත් නරිගන් ආදී වන තිරිසනුන් ද දන්නා දැනුම අනුව වනාහි සත්වයෝ යන මිත්‍යා පිළිගැනීම බැහැර කළ නොහැක්කේය. ආත්මයක් තිබේ යැයි වරදවා ගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද බැහැර කළ නොහැක්කේය. විදුර්ගතා කමිස්ථානයක්ද සතිපට්ඨාන භාවනාවද නොවන්නේය. නමුත් මේ යෝගාවචර භික්ෂුවගේ දැනීම, දැනුම් ආකාරය සත්වයා යන වැරදි පිළිගැනීම බැහැර කරලිය හැක්කේය. ආත්මය ඇත්තේ යැයි ගන්නා වැරදි පිළිගැනීම නම් වූ ආත්ම සංඥාවද දුරුකළ හැක්කේය. විදුර්ගතා කමිස්ථානයක්ද වන්නේය. සතිපට්ඨාන භාවනාවක්ද වන්නේය. ඇත්තය. මේ භික්ෂුවගේ දැනුම,

1. කවරෙක් යන්නද?
2. කාගේ ගමනක්ද?
3. කුමන හේතුවකින් යන්නද?

යන මේ ආකාර වූ දැනුම් වර්ගකි. මෙසේ වූ දැනුම් ආකාර ඉවා දැක්වීමත් මේ ඉරිඟපට වාරය (සමීපස්ඤ්ඤ වාරය) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා වන්නේය. සිරිමි ආදීන් හිද මේ ක්‍රමයමයි. [ම. අ. පටිච්ඡතයයි]

"තඤ්ඤා ගච්ඡති" න කොච්ඡි සතෙතා වා පුග්ගලොවා ගච්ඡති. "තසා ගමනනති" න කසසච්චි, සතෙතසච්චා, පුග්ගලසසච්චා ගමනං. "කිං කාරණා ගච්ඡති" චිත්ත කිරිය වායො ධාතු විපචාරෙන ගච්ඡති. තසමා එස ඵලං පචානාති "ගච්ඡමි"ති චිත්තං උපපජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤාතතිං ජනෙති, චිත්ත කිරිය වායො ධාතු විපචාරෙන සකල කායසා පුරුතො අභිනිතාරො ගමනනති චුච්චති. ධානාදිසුපි ඵසෙව නයො. [ම. අ. 226]

"වායං ජනෙති" වායො ධාතු අධිකං රූප කලාපං ජනෙති. අධිකතා වේතන සාමපටියතො, න පමාණතො. ගමන චිත්ත සමුට්ඨිතං සනජ්ජනං කායසා ඵලනසකධාරණ වලනානං පටිච්ඡතෙත ආකාරවිසෙසෙන පටිත්තමානං වායො ධාතුං සනධායාන "වායො විඤ්ඤාතතිං ජනෙති.ති" [ම. ටී. 1/352]

1. මේ ප්‍රකාශනයෙහි, කවරෙක් යන්නද? යන්න... එක් සචරයෙක් හෝ පුද්ගලයෙක් හෝ නොයන්නේය. (ගාභැකි පුද්ගල, සචරයන් වනාහි නැතැයි යන්න කියැවේ.)
2. කාගේ ගමනක් ද? යන්න... ගා භැකි සචරයකුගේ පුද්ගලයකුගේ ගමනක් නොවේ. කිසිම පුද්ගලයකුගේ සචරයකුගේ ගමනක් අදහස් නොවේ.
3. මෙලෙස වන්නේ නම් කුමන හේතුවක් නිසා යන්නද? යන්න... සිත නිසා.(ශ්‍රීමට කැමැති සිත නිසා) පහළ වූ වාගේ බාතුව (වාගේ බාතුවෙහි සවභාව ශක්තිය අධික වූ රූප කලාප මිටි) මුළු කස පුරා දිග සරස පැතිරුණම නිසා යන්නේය. (රූප-නාමයේ යවන ක්‍රියාව සම්පූර්ණ කරන්නාග යැයි කියැවේ.) මේ නිසා මේ ගෝභාවවර භික්ෂුව මෙලෙස දැනගනී;
 - (අ) යන්නෙහි සිත සිත පහළ වේ. (සිත ප්‍රධාන සම්ප්‍රදායක බවට පහළවෙත්.)
 - (ආ) එම සිත වාගේ බාතුව පහළ කරවයි. (වාගේ බාතුව සවභාව ශක්තිය, ජවය අධික රූප කලාප මිටි, රූප බව මිටි පහළ කරවයි. මෙහි වාගේ බාතුවෙහි සවභාව ශක්තිය ජවය අධික, බල සම්පන්න බවම කියැවේ. සංවිනාත්මක ප්‍රමාණය වශයෙන් අධික බව නොකියනු ලැබේ.)
 - (ඇ) මෙම සවභාව ශක්තිය ජවය අධිකවූ වාගේ බාතුව (වාගේ බාතුවේ සවභාව ශක්තිය අධික වූ මහා භූතය) කාය විඤ්ඤත්ති රූප පහළ කරවයි. (කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප අදි රූප මිටි පහළ කරවන්නේය.)
 - (ඈ) සිත විසින් කරන ලද, සිත වස්තූ කොට පහළ වූ සවභාව ශක්තිය ජවය අධික වාගේ බාතුවේ (සවභාව ශක්තිය ජවය අධික වාගේ බාතුව ප්‍රධාන රූප කලාප මිටි, රූප බව මිටි) මුළු ශරීරය පුරා දිග සරස පැතිරුණම නිසා.
 - (ඉ) මුළු වතු සමුට්ඨනික රූප කස =රූප බව සියලුම ඉදිරියට ගෙන යන සවභාවය ම=ඉදිරියට වශයෙන් අලුත් අලුත් ස්ථානවල රූප බව සමූහ පහළවීම, ශ්‍රීම ගසී කියනු ලැබේ. [ම. අ. 226 ජට්චේතයයි.]
 - (ඊ) මේ ඉහත සඳහන් අර්ථ කථාවන්හි හුවාදක්වන දේ එක්තැ යැයිමට, ද්වාර සංදෙසාලීස් කොට්ඨකයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨනික රූප බවටත්, විශේෂයෙන්

පින්තූර රූපයන් අදාළ තැන් වශයෙන්ම පරිශ්‍රය කළා වූ පින්තූර ඔබට පහසු වනු ඇත. නමුදු මේ අවස්ථාවේ පින්තූර ඔබ විශේෂ වූ අවධානය යොමුකර පිය ගුණ කාරණය වනාහි "පරමාථී ධර්මයේ වනාහි එක තැනකින් තව තැනකට මාරු වන ධර්මය නොවන්නාහුය" යන කාරණයයි. තවදුරටත් මේ අවස්ථාවේ භාවනා කරන රූපයන් යනු පරමාථී රූප ධර්මයන්හි ධර්මාවට අනුව කලාපයන්, ඔප් වශයෙන්ම පැවතීම ධර්මාවක් වන්නේය යන කාරණයද අමතක නොකළ යුතුය.

මේ භාවනා අවස්ථාවේදී

1. ගෙනගත භැකි රූප (=ගෙනයෑම කරන රූප)
2. ගෙනයෑමට ලක්වන රූප

යන මේ රූප ධර්ම දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළයුතුය.

තවදුරටත්

1. පඛාන =ප්‍රධාන රූප
2. අපපඛාන =අප්‍රධාන රූප

යන මේ රූප ධර්ම ස්වභාව දෙකද බෙදා වෙන් කොට භාවනා කිරීම කළ යුතුය. මේ ඉරිඟපථ භාවනා චාර්යයේදී බුදුරජාණන් වහන්සේ "ගවජනෙතාවා ගවජාමිති පජානාති =යන්තේ යන්තේමි"යි දන්සේය. යන ලෙසට ප්‍රථම ක්‍රමයත්, "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී ලෙස දෙවැනි ක්‍රමයත්, යැයි භාවනා ක්‍රම දෙකක් දේශනා කොට ඇති සේක. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි,

1. ඉරිඟපථ රූප යැයි කිව යුතු කාය විඤ්ඤානති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤානති ලගුනාදී ආදායක කලාප යනරූප ධර්මයේ වනාහි ප්‍රධාන රූප ධර්මයේය. එම රූපයේ ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයේය.
2. ද්වාර සය, දෙකළුස් කොට්ඨාස යන යටීර කුඩුව පුරාම පිහිටා ඇත්තා වූ ඉතිරි වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයේ වනාහි අප්‍රධාන රූප ධර්මයේය. මෙම රූප ධර්මයන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන රූප ධර්මයන්ය. තව දුරටත් "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී වශයෙන් දේශනා කොට ඇති දෙවන ක්‍රමයෙහිදී වනාහි.

1. ඉරිසාපර් රූප යැයි කීවයුතු වූ කාය විඤ්ඤාදහනී නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාදහනී ලඟුතාදී ද්වාසක කලාප රූපයන් වනාහි අප්‍රධාන වූ රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑම කරන කළ හැකි, රූප ධර්මයෝය.
2. ශරීරය පුරාම පිහිටා ඇති ඉතිරි වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයෝ ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝය. ගෙන යෑමට ලක්වන රූප ධර්මයෝය.

මෙහි ගෙන යෑම කරවනු ලබන රූප ධර්මයෝ, වතු සමුච්චානික රූප ධර්මයන් එක තැනකින් තව තැනකට යෑම සඳහා ඇත්තටම ගෙනයෑම කරවනවා නොවේ. වතු සමුච්චානික රූපයෝද ඇත්තටම ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාවය වශයෙන් පවතිනවාද නොවේ. යෑමට කැමැති සිත නම් වූ සිත නිසා පහළ වන විත්තජ රූප කලාපයන්හි අඩංගු වායෝ ධාතුයේ ස්වභාව ශක්ති ජවය නිසා මේ ගෙනයෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පවතින්නාවූ වතුසමුච්චානික රූප ධර්මයෝ මුල් ස්ථානයෙහි අලුතින් අලුතින් තව තවත් පහළ නොවී අලුත් අලුත් ස්ථානයන්ට මාරුවෙමින් උප්පාදය ලබන්නෝය.

පුරුකො අභිනිකාරො පුරුකො භාගෙන කායසන පච්චතනං, යො "අභිකකමෝ"
 ති චුළචසි. [මහා වී. 1/352]

ඉදිරියට ගෙන යෑම යනු ඉදිරි දිශාවට වශයෙන් වතු සමුච්චානික රූප කලාප සමූහයන්ගේ පහළ වීමයි. මෙලෙස වීමටම ඉදිරියට යෑම-ඉදිරියට ගමන් කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී. පරිවර්තයයි]

තව දුරටත් ගෙනයා හැකි ස්වභාවය වශයෙන් වූ රූප ධර්ම කොටසට ඉරිසාපර් රූප නම් වූ කාය විඤ්ඤාදහනී රූප ඇතුළත් වේ. එනම් කාය විඤ්ඤාදහනී නවක කලාප රූප, කාය විඤ්ඤාදහනී ලඟුතාදී ද්වාසක රූපයෝය. ශත මේ රූපය විත්තජ රූප වන්නාහ. තවදුරටත් ගෙන යෑම ඉවසන ස්වභාව වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින රූප ධර්ම කොටස වනාහි වතු සමුච්චානික රූප වන අතර මෙම රූපයන්ට විත්තජ රූපයන් ඇතුළත් වන්නාහ. සුඛාවරෝධය පිණිස තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු.

අරූප විභාක භතර, ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාදාණ (දෙපස් විඤ්ඤාදාණ) දසයන් හැර භද්‍රය වත්ථු ඇසුරු කොට ඇත්තා වූ මනෝ ධාතු මනෝ විඤ්ඤාදාණ ධාතු නම් වූ සිත්

(75) යන සියල්ල ප්‍රථම ගවංග සිතෙහි පටන් උත්පාද සෂ්‍යයක, උත්පාද සෂ්‍යයක පාඨා විත්ත සමුච්චිත රූපයන්=විත්තප ඕපාච්චිමක රූපයන් පහළ කරන්නේය.

මෙසේ පහළ විමේදී සිත්හි ධර්මා වශයෙන් උත්පාද කාලයෙහි හැකිතාට ඇති නිසා උත්පාද සෂ්‍යයක, උත්පාද සෂ්‍යයක පාඨා විත්ත රූපයේ පහළ කරවත්. සිති කාල, ගංග කාලයන්හිදී විත්තප රූපයන් පහළ නොවෙති. එක සිතක උත්පාද කාලයෙහිදී මෙම සිතෙහි විත්තප රූප කලාප එකක්ම පමණක් නොව බොහෝ ගණනක්ම පහළ විය හැක්කේය.

“හෙතු හෙතුසමපසුපකකානං ධමමානං තං සමුට්ඨානානසූචි රූපානං හෙතු පච්චයෙන පච්චයො” [පච්චිත 1/1]

විතතාධිපති, විතත සමපසුපතකානං ධමමානං තං සමුට්ඨානානසූචි රූපානං අධිපතිපච්චයෙන පච්චයො [පච්චිත 1/2]

1. මේ දේශනාවට අනුව සිත නිසා පහළ වන විත්තප රූප කොටසෙහි “තං සමුට්ඨානානසූචි රූපානං,” යැයි ඛ්‍ය වචනයෙන් දේශනා කොට ඇත. සිත හේතුවෙන් විත්තප රූප කලාප මිටි බොහෝ ගණනක් පහළ විය හැකි බව මේ අනුව දැක්වේ.
2. මහගගග ලොකාගතර අප්පනා ජචන විසිහය (26) [පසුච්චොකාර ගවංගෙහි පහළ වන අච්ච්චාවෙහි] විත්තප ඕපා අච්ච්චිමක රූපද, පහළ කරවයි. පත්ච්චි ඉට්ඨිකපච්චි නොවෙනස්ව මුල් ආකාරයෙන්ම පැවැත්වීම කළ හැක. නඩත්තු කළ හැක, ආධාර කළ හැක, දිගුකල් පැවැත්විය හැක (වෙනත් අලුත් ඉට්ඨිකපච්චි පහළ නොකළ හැකිය)
3. වොත්ථපන = මනෝද්චාරාවච්චන, කාමාවච්චර ජචන 29, අභිසද්දා ජචන යන මේවාට වනාහී [32 ආකාර සිත් වලට වනාහී]
 - (අ) විත්තප ඕපාච්චිමක රූපයන්ද පහළ කළ හැකි වේ.
 - (ආ) පත්ච්චි ඉට්ඨිකපච්චි කලක් පැවැත්වීමද කළ හැකි වේ.
 - (ඇ) විසදාදහති රූප දෙවර්ගද පහළ කළ හැකි වේත් =අලුත් ඉට්ඨිකපච්චි රූපයන්ද පහළ කළ හැකිවේත්. [ධ. අ. 280]

මේ නිශමයට අනුව ඉරියාපට රූපයන් පහළ කරවිය හැකි සිත් හේතුවෙන් පහළ වන ඉරියාපට රූප=විඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු චිත්තජ රූප කලාප දෙක, පැවැත්වීම කළ හැකි ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන රූප මිටිවල අඩංගුය. ඉතිරි සිත් නිසා පහළ වූ චිත්තජ ඕපා අවිඛම්ක රූප ධර්මයෝ වනාහි පැවැත්මට ලක්වන රූප මිටිවල අඩංගුය. එම නිසා චිත්තජ රූපයෝ දෙපැත්තෙහිම පිහිටා ඇත්තේය.

මේ ඉරියාපට වාරයෙහි පෙන්වා දෙන ලද ප්‍රධාන ඉරියාපට රූප =විඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු රූපයෝ වනාහි ශරීර කුඩුව යැයි සම්මත වූ වතු සමුච්චිත රූප මිටියගෙන යන්නාවූ ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වීම කරදෙන රූප ධර්මයෝය. නමුදු ඇත්ත වශයෙන්ම ගෙනයන්නවා නොවේ. ගෙනයන ස්වභාවය වශයෙන් පහළ වන්නේ යැයි පෙනෙන ලෙසට රූප ධර්මයෝ අලුත් අලුත් ස්ථානයන්හි අඛණ්ඩව පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් මාරුවෙමින් වෙනස් වෙමින් පහළකරවන බව අදහස් කෙරේ. හේතුව වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයෝ නැතකින් නැතකට මාරුවෙන වෙනස් වන ධර්මතාවයක් නොවන අතර පහළ වූ ස්ථානයේදීම නැති වී යන බැවින් කම, චිත්ත, උතු, ආහාර, යන හේතු ධර්මයන් උදව් උපකාර දීම අනුව, නොතිම් වේගයකින් හේතු ධර්ම උදව් ආධාර කිරීම අනුව, තව තවත්, අලුතින්-අලුතින් පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වන රූප ධර්මයෝ. පරණ, පරණ ස්ථාන වල නැවත, නැවතත් පහළ නොවී අලුත්-අලුත් ස්ථාන වලට මාරුවී පහළ වන්නාහ. මෙලෙස අලුත් අලුත් ස්ථානවල පෙර-පසු සම්බන්ධ කරවමින් නැවත නැවතත් අඛණ්ඩව පහළ වීම වනාහි ඉරියාපට රූප=කාය විඤ්ඤාත්ති අඩංගු ගෙනයම කරන කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාත්ති ලහුනාදී ද්‍රෝණියක කලාප රූප ධර්මයන් තුළ අඩංගු වායෝ ධාතු අධික වූ මහා භූතයන්හි ශක්තියයි. මේ කළ හැකි, ගෙනයමකළ හැකි රූප ධර්මයන්හි අඩංගු කාය විඤ්ඤාත්ති රූප වනාහි සිතේ අවශ්‍යතාවය අනුව පහළ වීමට අවශ්‍ය ස්ථානයෙහි අලුතින්-අලුතින් උපපාදය වීමට යොමුව දෙන්නේය.

නොවනා ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ තැනෙක සිටගෙන තමා ලබාගෙන සිටින සමාධි ය වතුළට ධ්‍යානය තෙක් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න. ආලෝක ශක්තිය දිදුලමින් ඉතා ප්‍රභාශ්වරව ආ කළ සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන්ගෙන ද්වාර හය-දෙසැළසි කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඥාණයෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කරන්න. අතතුරුව හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කොට යෑමට කැමති සිත් (වේතනාව) දැක ගන්නා

සුලු භාවනා කරන්න. ටිකක් ගමන් කොට බලන්න. මෙම යෑමට කැමති සිත හේතුවෙන් කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාත්ති ලෙහතාදී ද්වාදසක කලාපයක් පහළ වන ආකාරය දැනගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. මේ රූප බ්‍රහ්මයන් පරමාථ පිරිසිදුන තාක් පරිශුභ කරන්න. මෙම රූප බ්‍රහ්මයන් වනාහි ඉරිසාපථ රූප බ්‍රහ්මයන්ය. මෙම රූප බ්‍රහ්මයන් වූ වාගේ බාහුව සමග වන භූත රූප හේතුවෙන් ගමන් කරන කාය ඉරිසාව, කාය විඤ්ඤාත්ති රූප දැනගන්නා සුලු භාවනා කරන්න. වටහා ගත් විට මෙම කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාත්ති ලෙහතාදී ද්වාදසක කලාප, යන ගෙනැම කළ හැකි සවිභාවය වශයෙන් පහළවන්නා වූ ප්‍රධාන රූප බ්‍රහ්මයන් ප්‍රමුඛ කොට පරිශුභ කරන්න. ඥාණය තියුණුව ආ කල අප්පධාන=අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනැමවීම ලක්වන්නා වූ, සවිභාවය වශයෙන් පහළ වන්නා වූ ඡේද්වාර, දෙසාළු සංකීර්ණයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුච්චිත රූප බ්‍රහ්මයන් දිගට පරිශුභ කරන්න. ගෙනැම කළ හැකි රූප, ගෙන යෑමට ලක්වන්නා වූ, රූප යන මේ රූප දෙවර්ග මාරුවෙන් මාරුවට පරිශුභ කරන්න. දිගට සියලුම එකතු කොට පරිශුභ කළ හැකි අවස්ථාවෙහි

1. "මේ රූප-රූප" යැයිද
2. "රූප බ්‍රහ්ම-රූප බ්‍රහ්ම" යැයිද
3. "රූප-රූප" යැයිද

පරිශුභ කරන්න. සීරිත-හිඳිත-ගොවිත අවස්ථාවන්හිද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න.

යථා යථා වා පනසක කායො පණිහිතො නොති.....

නමුත් ඉරිසාපථ වාරය තවම සම්පූර්ණ නැත. ඉරිසාපථ භාවනා කිරීමේ ක්‍රමයක් බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කොට ඇති සේක. එම දේශනාව පහත සඳහන් ලෙසටය.

යථා යථා වා පනසක කායො පණිහිතො නොති, තථා තථා නං පජානාති
 [ම. ණි. 1/136]

එම හිඤ්චාවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය යම් යම් ආකාරයකට පවත්වන්නද, පිහිටුවන්නද, තබන්නේද එම රූප කාය, =රූප ධර්ම සියලුම ඒ ඒ පැවැත් වූ-පිහිට වූ තැබූ ආකාරයට අනුව වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැනගත හැකි වන ලෙස භාවනා කරයි. [ම. නි. 1. පටිච්ඡේදයෙහි]

මේ භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් දැනගත යුත්ත වනාහි අවිධිකර්මා විකාමාශර්ශන් වගන්සේලා පහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරත්.

යථා යථාචා පනස්සකායො පණ්ණිනො හොති තථා තථා නං පජානාති'ති සබ්බ-සංගාතික වචන මෙතං. ඉදං චුත්තං හොති-යෙන යෙනචා ආකාරෙතතස්ස කායො ධීතො හොති, තෙන තෙන නං පජානාති ගමනාකාරෙත ධීතං ගට්ඨෙති'ති පජානාති.. ධාන නිපජ්ජා සයනා කාරෙත ධීතං සයානොති පජානාතිති.

[ම. අ. 1/ 227]]

සබ්බ සංගාතික වචනනති සබ්බෙසං වතුනමපි ඉට්ඨාපථානං සංගණනන වචනං, පුබ්බෙ විසුං විසුං ඉට්ඨාපථානං චුත්තතනා ඉදං තෙසං වකච්ජං ගහෙතවා වචනනති අතොටි

[ම. ටී. 1/353]

යථා යථාචා පනස්ස කායො පණ්ණිනො හොති තථා තථා නං පජානාති=එම හිඤ්චාවගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සියලුම යම් යම් ආකාරයට අනුව තබයිද පිහිටුවයිද පවත්වයිද එම රූප කාය =රූප ධර්ම සියලුම ඒ ඒ තැබූ..පිහිට වූ. පැවැත් වූ. ආකාර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැකී, එලෙස දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරයි.

[ම. නි. 1 පටිච්ඡේදයෙහි]

මේ දේශනාව ඉට්ඨාපථ භතරම සංග්‍රහක කොට දේශනා කළ දේශනාවකි. ගවජනෙනාචා ගවජාමිති පජානාති-යන්නෙ, යන්තෙමිති වෙන් වශයෙන් දැන ගනී. යැයි පෙර ඉට්ඨාපථ චාරයේ ඉට්ඨාපථ එකින් එක වශයෙන් දේශනා කළ බැවින්-"යථා යථාචා පනස්ස" (ම. නි. 1/136) ආදී වූ මේ අවසාන චාරයේදී එම ඉට්ඨාපථ භතරම සාමූහික ලෙස ගෙන නැවතත් දේශනා කොට ඇති දේශනාවක් වන්නේය. එම නිසා මෙම දේශනාවෙහි අපි මෙලෙසට වේ. යම් යම් ආකාර වශයෙන් එම යෝගාවචරට හික්මුව ගේ රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය පිහිටා ඇත්ද. ඒ ඒ පිහිටා ඇති ආකාර

වශයෙන් එම රූපකාය රූප ධර්ම සමූහය වෙත් වෙන් ව ව දැනගන්නා අයුරින් භාවනා කරන්න. ගමන් කරමින් පවතින රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහය, යන්නේ යැයි වෙන් කොට දැන ගැනීම පිණිස බලන්න. සිටින-හිඳින-ගොවින-ආදී වශයෙන් පිහිටන රූප කාය=රූප ධර්ම සමූහයද සිටී-හිඳී-ගොවි-යැයි වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න. මෙහි අදහස මෙයයි. [ම. අ. පරිවර්තයයි; ම. ටී. පරිවර්තයයි]

ටීකාලායඝීයන් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීමක්

සුචිතයෝ වා ඉරියාපට්ඨපධානෝ වුතොති තතට්ඨ කායෝ අපපධානෝ අනුභිපච්චාදිති ඉධ කායං පධානං අපපධානඤ්ච ඉරියාපට්ඨං අනුභිපච්චාදං කතවා දසෙසංඥං දුභියගයෝ වුතොති ඵචමෙසතට්ඨ දුචින්නං නයානං විසෙසො චේදිතබ්බො [ම. ටී. 1/:353]

මෙම ටීකාවේ අදහස මෙසේය.

ඉඳුරුපාණන් වහන්සේ "ගට්ඨකොචා ගට්ඨමිති පජානාති-යන්නේ, යන්නෙහි යි වෙන් වෙන් කොට දැනගන්න." යැයි මෙලෙසට මේ ඉරියාපට්ඨ භාවනාවේ ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව ඉරියාපට්ඨ රූප නම් වූ කාය විකල්පයන්හි අඩංගු ගෙනයෑම කළ හැකි රූප ධර්මයේ ප්‍රධාන කොට දේශනා කොට ඇත. මෙම ක්‍රමය අනුව ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ, වතු සමුච්චාතික රූප ධර්මයේ සියල්ල අප්‍රධානය. නමුත් ගෙනයෑම කරන සවිභාවය ඇත්තා වූ ප්‍රධාන ඉරියාපට්ඨ රූපයේ මුල් කොට, ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කරන විට ගෙනයෑමට ලක්වීමේ වශයෙන් වූ අප්පධාන=අප්‍රධාන වතු සමුච්චාතික රූප ධර්ම සියල්ල පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ කෘතය ද ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ විය හැක්කේය.

තව දුරටත් "යටා යටාවා පනසස කායෝ පණිහිතො හොති තටා තටා නං පජානාති" එම හික්ෂුච රූප කාය=රූප ධර්මයේ සමූහය යම් යම් ආකාරයකට තබයිද, පවත්වයිද, පිහිටුවයිද එම රූප කාය, රූප ධර්ම සමූහය ඒ ඒ තැබීම-පැවැත්වීම-පිහිටුවීම ආකාර වශයෙන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගනී. වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න යැයි දෙවැනි ක්‍රමය දීගට දේශනා කොට ඇත. මේ දෙවැනි ක්‍රමයෙන් වනාහි ගෙනයෑමට ලක්වන වතු සමුච්චාතික රූප

කාශ-රූප බමී සියල්ල, ප්‍රධාන කොට දිගටම භාවනා කොට පරිශ්‍රය කිරීමට අනුශාසනා කරන ලද, සේක. මෙම වතු සමුච්චානික රූප කාශ-රූප බමී සියල්ල, වනාහි මේ දෙවැනි ක්‍රමය අනුව ප්‍රධාන කොට භාවනා කළයුතු. ප්‍රධාන රූප බමීයෝ වන්නාහ. ගෙනැම, ලබන මෙම වතු සමුච්චානික රූප බමීයෝ ප්‍රධාන කොට භාවනා පරිශ්‍රය කරන්නේ නම් අප්පධාන-අප්‍රධාන වන්නා වූ, ගෙනැම කරන සවභාවය වශයෙන් වන්නා වූ ඉරිසාපථ රූප බමීයන් පරිශ්‍රය කරන භාවනා කිරීමේ කෘතන්‍යයද එමගින් සම්පූර්ණ වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීමට ක්‍රම අනුශාසනා කිරීම සඳහා "යථා යථාචා පනස්ස" යනාදී මේ දෙවැනි භාවනා විධිය බුදුරජාණන් වහන්සේ තව දුරටත් දේශනා කළ සේක. මේ වනාහි ක්‍රම දෙකෙහි වෙනසයි. (මෙය වනාහි ඉහත සඳහන් විකාවෙහි සාරයයි.) මේ නිසා පින්වත් ඔබ,

1. යන්තේද යාමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමීයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
2. සිටින්නේ ද සිටීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමීයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
3. හිඳින්නේ ද හිඳීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමීයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.
4. ගොච්ඡන්නේ ද ගොච්ඡීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමීයන් වෙන් වෙන්ව දැන ගැනීමට භාවනා කරන්න.

මේ රූප බමීයන් වනාහි රූපස්කන්ධ යයි, රූප බමී මිටි යැයි සිත තබා ගන්න.

ලෝකික උපමාවකට අනුව

ශ්‍රේෂ්ඨ ලෝක උපමාවක්, පහසු අවබෝධය සඳහා දක්වන්නේ නම්, පිරිමියකු හාල් මිටියක් ඔසවා ගෙන එයි. ප්‍රකෘති ඇසින් දැකීම, සදාභා ඇසින් දැකීම, නම් වූ දැකීම් දෙවර්ගම ඇති කෙරෙන්න හාල් මිටිය ගෙන යා හැකි පිරිමියා දෙස අවධානයෙන් බලාගෙන සිටින විට ඔසවා ගෙන එනු ලබන්නා වූ හාල් මිටියද දැකිය හැක්කේය.

තව දුරටත් ඔසවා ගෙන එනු ලබන හාල් මීටිය දෙස අවධානයෙන් බලා ගෙන සිටින විට එය ඔසවාගෙන එනු ලබන පිරිමිගාද දැක ගත හැකිවනු ඇත.

පිරිමිගා, ඔසවා ගෙන යා හැකි ස්වභාවය ඇති ඉරිගාපට් රූප අඩංගු කාග විකඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාග විකඤ්ඤාත්ති ශ්‍රේණාදී ද්‍රෝණක කලාප රූප බමී හා සමානයි. ඔසවා ගෙන යනු ලබන හාල් මීටිය, ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන චතුසමුට්ඨානික රූප බමීයන්ට සමානයි. මේ උපමාවට අනුව සෝභාවටර පුද්ගලයා ගෙන යනු ලබන ස්වභාවය ඇති රූපයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන විට ගෙන යනු ලබන්නාවූ චතුසමුට්ඨානික රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීම, භාවනා කිරීම ක්‍රමයෙන් සම්පූර්ණ වන්නේය. ඉරිගාපට් ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව භාවනාව මෙසේ වන්නේය.

තව දුරටත් ගෙනයනු ලැබීමට ලක්වන චතු සමුට්ඨානික රූප බමීයන් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කිරීමේදී, ගෙනයනු ලබන ඉරිගාපට් රූප, විකඤ්ඤාත්ති රූප අඩංගු රූප බමීයන් පරිග්‍රහ කිරීම, සම්පූර්ණ විය හැකිකේය. මේ භාවනා ක්‍රමය "යටා යටාචා පනස්ස" යනාදී ලෙසට දේශනා කළ ඉරිගාපට් දෙවැනි භාවනා ක්‍රමය වන්නේය.

මේ ඉරිගාපට් භාවනා ක්‍රමය, සමීපපඤ්ඤා භාවනා ක්‍රමය, පරමාර්ථ බමීයන් පිරිසිදුන තෙක් කථානායෙන් දැක ගන්නාතාක් පරිග්‍රහ කොට, භාවනා කිරීමට කැමති, පිත්චත් ඔබ පාලි අට්ඨ කටා චිකාවෙහි පැමිණි උපදෙස් අනුශාසනා ගෞරවයෙන් මුදුන් තැන්හි ලා සැලකිය යුතු වන්නේය. ප්‍රඥාව ඇත්තේ නමුත් සතිගේ යෙදෙනවා විරලය. අසතිමත් වී නම් බොහෝ අවස්ථාව පැහැර යාමට ඉඩ තිබේ. සතිමත් විය යුතු ඔබ!

මෙලෙස භාවනා කළයුතු තැන්

1. ඉදිරියට යෑමේ ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
2. පඤ්ඤාපට් ඵලයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
3. ඉදිරිය බැලීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
4. පැත්තට බැලීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
5. අතපය දිග හැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
6. අත පස නැවීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී
7. දෙපට සිවුරු දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බමී

8. පාත්‍රය දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 9. අදහ කිවුරු දැරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 10. ආහාර-වැළඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 11. පාන කිරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 12. කැපීම වැළඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 13. ලේඛන ලෙපීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 14. වැසිකිළි කෘත්‍යයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 15. කැසිකිළි කෘත්‍යයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 16. ගමනේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 17. සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 18. හිඳීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 19. නිදාගෙන සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 20. අවදියෙන් සිටීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 21. කථා කිරීමේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
 22. තුණ්ණිමඟවයේදී ප්‍රධාන, අප්‍රධාන රූප බම්
- යන මේ රූප බම්ගේ පරිග්‍රහ කරන්න, කටුණයෙන් බෙදා බලන්න.

සමපජ්‍යාදා හතර

1. සාතට්ඨක සමපජ්‍යාදාය	3. ගොවර සමපජ්‍යාදාය
2. සප්පාය සමපජ්‍යාදාය	4. අසමමාන සමපජ්‍යාදාය

මේ ලෙසට සමපජ්‍යාදායන් හතරකි.

[ම. අ. 1/230]

1. සාතට්ඨක සමපජ්‍යාදාය

“සංසාරයෙන් මිඳීම සඳහා තෙය්‍යානික ශ්‍රී සඳ්ධමය ඵකායන මාර්ගයයි, කුසල බම් වැඩීමේ කටයුතු වනාහි මහත්ඵල වූ කටයුත්තකි, අකුසල බම් වැඩීමේ කටයුතු වනාහි ඵල රහිත වූ කටයුත්තකි.” යනාදී ලෙස ඵල සහිත, රහිත බව බෙදා වෙන්කොට ඵල රහිත දේ බැහැර කොට ඵල සහිත දේ ගැනීමට හේතුවන, උදව් කරන කටුණය *සාතට්ඨක සමපජ්‍යාදාය* වන්නේය.

2. සපයාය සම්පජ්ඣාදාය

ගේතු එල සහිත බව සත්‍ය වුවද, සපාය-අසපාය-ශුද්ධ-නොශුද්ධ වච බෙදා වෙන් කරගෙන නොශුද්ධ කටයුතු, කාරණා බැහැර කොට ශුද්ධ සැපයුම් පමණක් ගත හැකිවනු පිණිස උදව් කරන, ආධාර කරන, ප්‍රඥාව සපාය සම්පජ්ඣාදාය යයි.

3. ගොවර සම්පජ්ඣාදාය

පිණඩපාතයට වැඩිමේදී කම්ස්ථානය දැරීම, පිණඩපාත කොට ගමේ සිට නැවත වැඩිමේදී සමටහන දැරීම යනාදී ලෙසට සමථ කම්ස්ථාන අරමුණක් කෙරෙහි භාවනා සිත නිතර නිතර යොමු කරවන එල්ල කරවන ඥාණය ගොවර සම්පජ්ඣාදාය වන්නේය. සමථ කම්ස්ථානයක් අඩුණුවන භාවනා කිරීමේදී සමථ කම්ස්ථාන අරමුණටම තම භාවනා සිත නිතර යොමු කරවීමෙන් එල්ල කරවීමෙන් ගොවර සම්පජ්ඣාදාය ඥාණය සම්පූර්ණයේ.

4. අසමමාන සම්පජ්ඣාදාය

පරමත්තතොති ධාතුනං යෙව ගමනං, ධාතුනං ධානං, ධාතුනං නිසජ්ජනං, ධාතුනං සයනං. තසමිං තසමිමපිති කොට්ඨාසෙ සදධිං රූපෙනං...
අඤ්ඤාදං උපජ්ජතෙ විතතං, අඤ්ඤාදං විතතං නිරුජ්ජති.
අච්චිච්චනු සමිඛසෙධා නදි සොතොව වතතතිති.
එවං අතික්කමාදිසු අසමමුයතනං අසමමාන සම්පජ්ඣාදාදං නාමාති

[ම. අ. 1/ 235]

පරමාචී වශයෙන් වනාහි රූප ධාතු, නාම ධාතු =රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම යැම කරන්නේය.

- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම සිටීම කරන්නේය.
- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම තිදීම කරන්නේය.
- රූප ධාතු-නාම ධාතු = රූප ධර්ම-නාම ධර්ම පමණක්ම තිදීම කරන්නේය.

අත්තය! ඒ ඒ යම, සිරිම, හිදීම, නිදීම යන කොට්ඨාසයන්හි රූප ධර්මයන් හා සමග වෙනත් සීතක් නිරුද්ධ වෙයි. වෙනත් සීතක් අලුතින් පහළ වන්නේය. මෙලෙස සීතක් හා සීතක් අතර වෙන්කළ හැකි වෙනත් කිසි ධර්මයක් නැතිව පොළව මත දිගවැලක් අඩක්වීමට ගලා යන්නා සේ, අතරක්-දුඩක් නොලැබෙන සේ පෙර-පසු එකට සම්බන්ධ වෙමින් තව-තවත් සීත් සන්නති පහළ වෙමින් පවතින්නේය. මෙලෙස ඉදිරියට යෑම ආදීන්හි අසම්මේහ වශයෙන් දැන හැකිම අසමමාන සම්පන්නදා සදාහර නම් වේ. මෙලෙස අසම්මේහ සම්පන්නදා සම්පූර්ණ වනු පිණිස පින්වත් ඔබ,

1. ගමනේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
2. සිරිමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
3. හිදීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
4. හොච්මේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
5. ඉදිරියට යෑමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
6. ආපසු එමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
7. කෙමින් බැලීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
8. පැත්ත බැලීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
9. අත්,පා නැචීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
10. අත් පා දිග හැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
11. සංඝාටිය දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
12. පාත්‍රය දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
13. අදනග, තනිපට සිවුර දැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
14. ආහාර හැරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
15. පානග කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
16. කැපිලි කැරමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
17. ලේභයන් ලෙපීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
18. වැසිකිළි කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
19. කැසිකිළි කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
20. ගමන් කිරීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම
21. හිදීමේදී රූප - නාම දෙක	= පඤ්චකායධර්ම

- 22 සිරිමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 23 තිදා ගැනීමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 24 අවදියෙන් සිරිමේදී රූප- නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 25. කථා කිරීමේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය
- 26 තුෂ්ණිමිභාවයේදී රූප - නාම දෙක = පඤ්චස්කන්ධය

මෙලෙස වූ ඒ ඉරිතාපථ භාවනා කිරීම ඒ ඒ සමපජඤ්ඤය සම්බන්ධව භාවනා කිරීම යන මෙහි රූප-නාම දෙක =පඤ්චස්කන්ධය දැක ගැනීම සඳහා දිගට භාවනා කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ක්‍රමානුකූලව පරමාඵ්ඵ වෙත් පිරිසිදු ගත හැකි විටම, ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගත හැකි වූ විටම, අභමමාන සමපජඤ්ඤ ඤාණය ලැබීමට පටන් ගන්නවා ඇති. තමුත් පිත්වත් ඔබ දැන් පඤ්චස්කන්ධය තුළ රූප කාණ්ඩය නම් වූ රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන මට්ටමේ සිටින බැවින් ඒ ඒ ඉරිතාපථ අවස්ථාවෙහි සමපජඤ්ඤ සම්බන්ධ භාවනාවන්හි රූප ධර්මයන් පමණක්, පධාන-අපපධාන රූප ධර්මයන් පමණක් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. මෙපමණකින් කටයුත්ත හමාර නැත. මෙම පඤ්චස්කන්ධය ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට පරිග්‍රහ කළ විට මේ පඤ්චස්කන්ධයෙහි ඡේතු ධර්ම සොයමින් පරිග්‍රහ කිරීම, ඡේතු ධර්මයන්ද සහිත වූ මේ පඤ්චස්කන්ධය = රූප, නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීම කළ යුතු වන්නේය. මෙලෙස භාවනා කිරීම සලකා බැලීම සඳහා නාම කම්ප්ථාන කොටස පටිච්ච සමුප්පාද කොටස, ලක්ඛණාදී සතර කොටස, විපස්සනා කොටස යැයි කොටස් හතරක්ද ඉදිරියට ලියා දැක්විය යුතු වන්නේය.

භාවනාව වශයෙන් කෙටියෙන් සිත තබාගත යුතු දේ

පිත්වත් ඔබ,

1. ආනාපානය වැනි සමථ කම්ප්ථානයක් භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් යෑම-සිරිම-තිදීම-ගොවීම-ඉදිරියට යෑම-ආපසු එම ආදී ඒ ඒ ඉරිතාපථ භාවනාවන්හිදී ද සමථ කම්ප්ථානයම දිගට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කළ හැකි වූ විට ගොවර සමපජඤ්ඤය සම්පූර්ණ වීම වන්නේය.

2. බාහු කම්පනය භාවනා කරමින් සිටින්නේ නම් බාහු එක වර්ගයක් භාවනා කරන විට, බාහු දෙවර්ගයක් භාවනා කරන විට, බාහුන් තුනක් භාවනා කරන විට, සතර මහා බාහුන්ම භාවනා කරන විට, ඒ ඒ ඉරියාපට භාවනා වෙහිද, සම්පරඤ්ඤා භාවනාවෙහිද බාහු එකක්, බාහු දෙකක්, බාහු තුනක්, බාහු හතරම සලකා බලන්න.

3. ද්වාර හය-දෙසාළුස් කොට්ඨාසන්හි පිහිටා ඇති රූප බමිසන් පරමාථී වශයෙන් පිරිසිඳුන තෙක් පරිශ්‍රූත කරන විට ඤාණයෙන් බෙදා වෙන් කොට ගන්නා විට ඒ ඒ ඉරියාපට භාවනාවද සම්පරඤ්ඤා භාවනාවද ප්‍රධාන-අප්‍රධාන වන්නා වූ රූප බමිසන්=ගෙන යෑමට හැකි ස්වභාව ඇති රූප බමි, ගෙන යෑමට ලක්වන රූපබමි සහ මේවාට මාරුවෙන් මාරුවට ප්‍රමුඛතාවය දෙමින් පරිශ්‍රූත කොට එම ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමි සීගලම සමස්තයක් ලෙස පරිශ්‍රූත කරමින් භාවනා කරනු මැනවි.

රූප කම්පනය කොටස නිමයේය

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

තෘතීය භාගය
නාම කථමස්ථාන

අතිපුප්ප ෭. ආච්ඡාන (එ-ඔක් සයබෝ)

මොක්ෂපුර රත්දොර

මනමාර දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)
ඵා-ඕක විත්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපූජ්‍ය උ. ආචිණ්ණ (වා-ඕක් සයාඩො)
ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්
බුරුම බසින් රචනා කරන ලද
නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා
නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

තෘතීය භාගය
නාම කථමස්ථාන

පරිවර්තනය
පූජ්‍ය උඩරටියගම ධම්මපීච ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය
පූජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අගගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය
බිමල් ජයසිරි

ප්‍රකාශනය
අමා දුම් සංගමය
විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්සේන, පොල්ගස්මිටි, 10320
දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්මුත වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුමි සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. ඩු. ව. 2544 ව්‍ය.ව. 2000

මුද්‍රණය
ලිඛිත
306, ඇඹුල්ලොණිය, නුගේගොඩ.

පරිවහන ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

"තවාගතපස වෙදිනො ධමම විනයො
විවො විරොචති, න පටිච්ඡන්තො"

"මහණෙනි!, තවාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්ම හා විනය විවෘත වූයේ ධර්මය; වැසුනේ නොම ධර්මයයි." [අං. නි. 1/510]

දැන් අප එලඹ සිටින්නේ මෙම ආ-ඛ්‍යාත භාවනා ක්‍රමය පිළිබඳ ග්‍රන්ථ මාලාවේ තුන්වන අංකයටයි, නාම කර්මස්ථාන කොටසටයි.

සමස්ත කල්පනාවකින් යුක්තව පෙළගැසී සිටින අප 'අමාදම් සංගමය' මේ අවස්ථාවේදී කෘතවේදීව පෙර මෙන්ම, සිහිපත් කරන්නේ අති පූජ්‍ය නාලයන් අරියධර්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ අනුශාසකත්වයයි. පෞද්ගලිකවම මෙහි මුල් පිටපත පටන් මෙම පෙරවදන දක්වා කියවා පිරිසිදු කොට මුද්‍රණය සඳහා අනුමැතිය දුන් අතරම සංගමයේ කටයුතු මුද්‍රණ ද්වාරය තෙක්ම මෙහෙයවීමෙන් යම් කඳාණ සම්ප්‍රයුක්ත කුසල් සම්භාරයක් රැස් කර ගත් සේකද, එය උතුම් සම්බෝධිය පිණිසම වේවා! තව දුරටත් අදට අනුශාසකත්වයෙන් අනුග්‍රහ කරමින් දිගුකල් නිදකින් නිරෝගීව වැජඹේවා.

මුල් අත් අකුරු පිටපත් නැවත පැහැදිලි ලෙස පිටපත් කිරීමෙන් උපකාර කළ පූජ්‍ය කෝරලේගම සුධර්මානන්ද, පූජ්‍ය විලානගම පියරත්න යන ස්වාමීන් වහන්සේලාද, සොදු පත් බැලීමෙන් උපකාර කළ පූජ්‍ය දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ද බණ්ඩාරවෙල පිනාලංකාර ස්වාමීන් වහන්සේද කෘතඥ පුළුඬු මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

මෙම මහඟු ධර්ම දානයට අනුග්‍රහය දක්වන බිමල් ජයසිරි මහතාට එම වටිනා අවස්ථාව උදා දුගේ පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහතා සමඟ පවත්වන සුභද ඇඹුර නිසාය. මෙවන් ආශ්‍රයන් තව තවත් දියුණු කර ගනිමින් මෙම ධර්ම පෙරහැරේ ඉදිරියටම ගමන් කිරීමට බිමල් ජයසිරි මහතාට මෙම ප්‍රයානකර්මය හේතු වේවා, සංගමයේ අභිමතය පරිදි මුද්‍රණ කටයුතු නිමකළ "ලිතිර" හි කායනී මණ්ඩලයටත්, එහි අධිපති, අප සංගමයේ සාමාජික පිංවත් කමල් මහතාත් එම පවුලේ සියලුම දෙනාත් ධර්මයේ ධර්මාන්තාව ලබන්නා තව තවත් මෙවන් සාසනික මෙහෙවර කිරීමට ශක්තිය, ධර්මය, රෙඛණීය, විශ්ණීය, නිදුකින් ලබන්නවා.

සංඝ උපස්ථානයම මුල්කොට උතුම් සාසනික මෙහෙයක් ඉටුකරන අතර වාරයේ අප කටයුතු සඳහා නිහඬ යේවයක් කළ, කරමින් සිටින සත්ගුණාවත් ධර්මසේකර පෙරේරා මහතාට අප සියලු දෙනාගේම කෘතඥතාවය හිමිවිය යුතුවේ. ධර්මාන්තාවත් ලැබී උරදී ලෙදී කරගෙන යන ධර්ම මෙහෙවර දිනටම කරගෙන යෑමට ශක්තිය ලැබේවා. සැනසීම උදාවේවා.

ග්‍රන්ථය බිහි කළ අති පූජ්‍ය එ-ඔබ්බේ සභාධර්ම ස්වාමීන් වහන්සේට ලක්වැසි සියලු දෙනාගේමත් ගෞරවය හිමිවිය යුතුය. දැනට පෙළෙන රෝගාබාධ වලින් ඉක්මන් ක්‍රමය ලැබේවා හි අප සියලුදෙනා එක්වනට ප්‍රාර්ථනා කරමු. අප සමඟ ගත කරමින් මෙහි පරිවර්තනයට මෙන්ම සොදුරුත් බැලීමට නිහඬවන ලෙස උපකාර කළ බුරුම ජාතික උ. අගනසුරු ස්වාමීන් වහන්සේට ලංකාව තව තවත් සුභජාය වේවා. ලක් බුදු සඟුනටත් උර දෙමින් රෝගයේ කලක් මෙහි වැඩ සිටිමින් තමන්ගේ වැඩක් සලසා ගැනීමට ක්‍රීඩා රත්නයේ ආශිර්වාද ලැබේවා හි පතමු. බුරුම ජාතික උ. සුභානුඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ මේ සියලු සබඳතා වලට මුලපුරමින් ලක්දිවට වැඩිම කොට දැනට වසර හතලිස් එකක් ගත වී ඇත. අගන මනා පණ්ඩිත, රාජකීය ඔවාදාචාර්යය, යන බුරුම රට අග්‍රගණ්‍ය නම්බු නාම ලැබූ උ. සුභානුඤ්ඤ ස්වාමීන්වහන්සේ මරම මරම දෙසාලංකාර පිනකසනාතිධර්ම කිරිනි නාමය ලක්දිවදී ඉපයූ සේක, මේ ලියන අවස්ථාවේදී ද ලක්බිම වැඩ සිටීම අසීරියකි. දිගුකල් දිනේවා හි ප්‍රාර්ථනා කරමු.

මෙවන් සත්පුරුෂ මණ්ඩලයක ඇඹුර මැද වර්ණ ගණනාවක් තුළ දැරූ ප්‍රයත්නයකින් එළි දැක්වෙන මෙම ග්‍රන්ථය පරිවර්තනය, සොදුරුත් බැලීම ආදී කටයුතු

වලදී අප සන්නාහය තුළ ජනිත යම් කුසල රාශියක් වේද, එම කුසල ඉබලෙන් ගරුකටයුතු අප දෙස්, විදෙස් ආචාර්යී උපාධ්‍යයන් වහන්සේලාත් අත-හිත දත් සියලු දෙනාමත් මෙලොව අප ඉතිරි කොට පරලෝ සැපත් අම්මා-අප්පච්චි ඇතුළු සියලු ස්‍රාවණිකයාදීන්ද ශ්‍රවණත් වෙත්වා! සැතහීම ලබන්වා!

කියවන ඔබ අතට පත් කිරීමට මෙතරම් සත්පුරුෂ පිරිසක් උදව් උපකාර කළත් මෙහි යම් අඩු පාඩු ඇතොත් ඒ අපගේම වැරදි යැ. කරුණාකර ඇතොත් වරද පෙන්වා දෙනු මැනවි. ප්‍රයෝජනය සලකා භාවිතා කර තිවැරදි දැකීම ලබන්වා!

**සියළු සත්ත්වයෝ මෙම පිත අනුමෝදන් වෙත්වා!
ලක් මුදු සයුන බැබළේවා!**

උ. බමුණිපිට තිමි
නිසසරණ වනය,
මිනිරිගල,
2000 ඔක්තෝබර් 07 දා

අනුග්‍රාහකයෝ

“මොක්දුර ජන්දා” නමින් කාණ්ඩ භතයින් එළිදැක්වෙන ග්‍රන්ථ පොළ බුරුමයේ සුප්‍රසිද්ධ භාවනා කණිට්ඨානාචාර්ය අතිඥාණ ආර්යාණ සෙසායෝ ගෙවත් ආ-භෞක්-සෙසායෝ මහ නාහිමියන් අතින් සම්පාදිත පිටු පත්සියයකට අධික කාණ්ඩ පසකින් යුක්ත “නිව්වාන භාමිණී පටිපදා” නමැති බුරුම බසින් ලියවුණු භාවනා ග්‍රන්ථයේ හෙළ පරිච්ඡේදයයි.

එහි තුන්වන කාණ්ඩයේ මුද්‍රණ අනුග්‍රාහකත්වය ලබාගැනීමට හැකිවීම මා ලද භාග්‍යක් කොට සලකමි.

මාගේ අභාවපාඨක ආදරණීය පියතුමන් වන ඩී. පී. ජයසිරි මහේතුමන් වෙනුවෙන් ධර්ම දානමය කූලයක් සිදුකර පුණ්‍යතැමෝදනා කළ යුතුය. යි අද්විතකර සිටි අවධියක අප කළනණ මිතු කමල් අයුල්දෙණිය මහතාගේ දැනුවත් කිරීම මහ මට මෙම දුර්ලභ, දුෂ්කර සත්කූලයේ කොටස කරුවකු වන්නට අවස්ථාව සැලසුණි.

ආසන්න කටයුතු සඳහා පරිත්‍යාග කිරීම හා ලුමය කැපකිරීම දායකව සිටි අප පියාණන්ගෙන් ලද ආදර්ශයක් බව සිහිපත් කරන්නේ කෘතචේදීවය.

සාර්ථක ව්‍යාපාරිකයකු ලෙස එතුමා ලද දියුණුව, රෝගරක්‍ෂණ, උත්සාහය හා කැපවීම මතම රඳා පැවතුනත්, එමගින් ලැබූ ප්‍රතිලාභ වැඩි ප්‍රමාණයක් ආගමික කටයුතු කෙරෙහිම යෙදවූ බැවින් සඳහන් කරන්නේ නිහතමානීවය. මේ අත්භවයෙහිදීම ලද ආනිශංස ලෙස, පියා ආරම්භ කළ සියලුම ව්‍යාපාර කටයුතු එතුමා සිටි අවධියේදීම, දිනෙන් දින දියුණුවට පත්විය.

මාතර දික්වැලේදී ජනම දායාදය ලැබූ මාගේ පියා අධ්‍යාපනය ලැබුවේ කුමාරතුංග මුනිදාස මහ විදුහලෙන් හා මාතර සාන්ත තෝමස් කුමාර මහ විදුහලෙනි. එනමුදු එතුමා වැඩියෙන් ඇඳුම්කලේ සිය ශ්‍රමයෙන් හා ධනයෙන් ගොඩනගන ලද විජිත මැදි විදුහලට බව තොරහසකි. එය ප්‍රදේශයේ අභියෝගය ලැබූ දහස් ගණනකගේ තෙත් නිරන්තරයෙන් පැදීම පියාට සෑම මොහොතකම පින් රැස්වෙන උල්පතක් බඳුය. දික්වැලේ වැඩිවැඩිකන්නල බුදුරජ මහ වෙහෙරෙහි අභිනවයෙන් පැරණි සම්ප්‍රදායට අනුකූලව මකර තොරණක් සාදා පුළුකරන ලද්දේ පැරණි සංස්කෘතික චටිනාකම දකුණේ ජනතාවට වටහාදීමටය. වෙසක් පුත් පොතෝදිත පුද්ගලයන් කෙරුණු කපිලවස්තු සර්වඥ ධාතුන්වගන්සේලා එහි වැඩිමවා ගැනීමට හැකිවූයේ රාජ්‍යතත්ත්වය සමග සම්බන්ධීකරණයට එතුමා සෘජුවම දායකත්වය ලබාදුන් නිසාය. දකුණු පුරවරයේ ජනතාව අදත් එම ධාතු වන්දනාමය ප්‍රාණයෙන්සවය සිහිපත් කරනුයේ ප්‍රාණානුමෝදනා පෙරදැරිවය.

දිගුකලක් තමන් විසින් දායක සභාවේ සභාපතිධුරය දැරූ බුදුරජ මහ වෙහෙරෙහි පැවති, දිවංගත ජනාධිපති රණසිංහ ප්‍රේමදාස මැතිතුමාද සහභාගි වූ රාජ්‍ය උත්සවයකදී, වර්ෂයක් අනුප්‍රාප්ත තම පෞද්ගලික ධන පරිත්‍යාගයෙන් රන්වැටක් සාදවා බෝ මල්ලට පිරිනැමීමට අධිෂ්ඨාන පුරවකළ නිරතකාරයෙන් පොරොන්දු විය. එයට පෙර මෙලොව හැරයාමට සිදුවීම නිසා එම සීතැඟියාව අවසන්කර ගැනීමට නොහැකිවිය.

දුඹදිව බුද්ධගයාවේ වජ්‍රාසනයේ රන්විසන හා ශ්‍රී මහා බෝධියේ රන්වැට පුළුකිරීමේ මහඟු උළල සංවිධානය කරන අතරතුරදී හදිසියේ අප පියාණන් අවසන් භූස්ම ගෙළීය.

අපගේ මෙම ධර්මදානය කුසලය එතුමාට මෙම සසර ගමනේදී අනුභාවී නිධානයක් බවට පත්වී, ඉදිරියේදී කිසිම අකල් මරණයකට ගොදුරු නොවී මාර්ගඵල නිර්වානාවබෝධය පිණිසම හේතු වේවා! ශ්‍රී මා අපගේ මැණිගන් හා සහෝදර සහෝදරියන් පස්දෙනා වෙනුවෙන්ම ප්‍රාර්ථනය කරමි.

මෙම භාවනාවලය ඉන්ටය පරිශීලනය කිරීමෙන් තම තමන්ගේ භාවනාමය සදානය දියුණුවෙන් දියුණුවට පත්වේවා! ශ්‍රී ඉතසිනින් ප්‍රාර්ථනා කරමි.

බිමල් ජයසිරි
පොල්ගේත්තොඩි උද්‍යානය
කොළඹ 05.
෦෦00 දෙසැම්බර් මස 01.

පටුන

පරිවේක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්	i
අනුග්‍රාහකගෙන්	iv
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	
1. නාම කමමට්ටන කොටස	1
කෝටි ලක්ෂය	1
නාම කමිස්ථානයෙන් පරිග්‍රහ කරන ආකාර තුන	2
පෙරාතුව දුතගුතු කරුණු දෙකක්	6
වැඩිපුර විස්තර	7
ලෝකී නාම ධර්මයන් පමණක්	9
පෙරාතුවම දුතගුතු දෑ	10
වස්තු සං-නාම ධර්මයන්ට පාදකවන රූපයන්	11
ද්වාර සය	11
ආරම්භණ සය	12
ධම්මාරම්භණ සය	12
විඤ්ඤාණ ධාරා සය	13
විචි සය	14
විෂය ප්‍රවිණි සය	16
විපස්සනා ඤාණයෙන් සඳහා භාවනා කළයුතු සිත් වර්ග	17
අකුසල් සිත් දොළහ	18
ලෝභ මූල සිත් අට	18
දෝස මූල සිත් දෙක	19
මෝහ මූල සිත් දෙක	19
අහෙතුක සිත් දහ අට - අකුසල විපාක සිත් හත	19
අහේතුක කුසල විපාක සිත් අට	20
අහේතුක ක්‍රියා සිත් තුන	20
කාමාවචර සෝභන සිත් විසිහතර-මහා කුසල් සිත් අට	21
මහා විපාක සිත් අට	21
මහා ක්‍රියා සිත් අට	22
රූපාවචර සිත් පහළොව - කුසල සිත් පහ	23
අරූපාවචර සිත් දොළහ - කුසල් සිත් හතර	24

ලොකුත්තර සිත් අට (සංකෂිප්ත ක්‍රමය)-ආයතී මාගී සිත් හතර	25
ආයතී එළ සිත් හතර	25
විස්තාර වශයෙන් ලොකුත්තර සිත් සතලිස	26

2. වෛතසික ගැන දැනගැනු දෑ 29

සිත හා එකට මිශ්‍රව පවතින වෛතසිකයන්ගේ සමප්‍රයෝග ලක්‍ෂණ හතර	29
වෛතසික පනස් දෙක	30
සබ්බ චිත්ත සාධාරණ වෛතසික හත	30
පක්‍ෂාන්තක වෛතසික හය	31
චිත්තක, වෙතනා, මනසිකාර	32
අකුසල වෛතසික 14	33
අකුසල සාධාරණ වෛතසික හතර	33
ලෝභ ත්‍රිකය	33
වැඩිදුර විස්තර	33
අත්ත දිට්ඨි දෙවගීය	35
මොහය හා දිට්ඨිය වෙන්කොට දැන ගැනීමේ කෙටි ක්‍රමය	37
ද්‍රෝස වතුෂ්කය	37
සසංධාරික ගණයට වැටෙන වෛතසික දෙක	37
මෝභ ගණයට වැටෙන වෛතසිකය	38
තෝභන වෛතසික විසිපහ	38
තොභන සාධාරණ වෛතසික	38
මායා, සායෝග්‍ය	41
වීරතී වෛතසික තුන	41
අපපමඤ්ඤ වෛතසික දෙක	41
පඤ්ඤානුදිග වෛතසික	42
වැදගත් උපදේශයක්	42
අනුපස්සනා හතර	42
වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමේදී අනුගමනය කළ යුතු උපදේශ	46
විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමේදී අනුගමනය කළ යුතු උපදේශයක්	47
සියලු නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න	48
වස්තු හා අරමුණු එකට ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න	50
රූප ධර්ම නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න	52

3. පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීම	55
ධම්මාරම්මණික මනෝද්වාර කඩන සමාපත්ති වගුව	55
චීචී සිත්වල නම්	55
ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය	56
ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරන ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම 34	57
නාම පරිග්‍රහ ඤාණය	59
සැලකිලිමත් විය යුතු විවිධ වාද	62
වදනති වාද	63
අපරේ වාද	63
නාම හා රූප වෙන්කොට ගන්න	64
යෝනියෝමනසීකාර-අයෝනියෝමනසීකාර	66
යෝනියෝමනසීකාරය යනු.....	67
අයෝනියෝ මනසීකාරය යනු	68
වකඩු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට පහළවන මහා කුසල පවන නාම ධර්ම 34	69
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ සුද්ධ මනෝද්වාර චීචී සෝභන රාශි වගුව	70
මනෝද්වාරික කුසල පවන චීචී චිත්ත සන්තතිශක් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය	71
තදාරම්මණ සම්බන්ධයෙන් දැන යුතු දෑ	73
ත්‍රිශේතුක පෘථිවිපතයන් සම්බන්ධ තදාරම්මණ වගුව	76
විපාක නිශ්චිතය පවන අනිශ්චිතය	76
ආගන්තුක භවාංගය	77
ධම්මාරම්මරණ පෙළියේ මනෝද්වාර චීචී සෝභන රාශි වගුව	
නිෂ්පන්න රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම	80
මේ ලෙසටම භාවනා කළයුතු නිප්පන්න රූපයෝ	82
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ මනෝද්වාර චීචී සෝභන රාශි වගුව	
අනිප්පන්න රූප අරමුණුකොට භාවනා කිරීම	83
මේ ක්‍රමයට භාවනා කළයුතු වූ ඉතිරි අනිප්පන්න රූප නව වර්ගය	83
සම්මා වාචා-චිරති	84
සම්මා කම්මත්ත-චිරති	85
සම්මා ආජීව-චිරති.	86
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ චිරති වගුව මනෝද්වාර චීචී	87
සම්මාවාචා තුන් වර්ගය	87

සම්මා කම්මන්ත තුන් වර්ගය	88
සම්මා ආජීව දෙවර්ගය	88
සම්පන්න විරති, සමාදාන විරති, සමුච්ඡේද විරති.	89
සම්පන්න විරති-සමාදාන විරතීන්ගේ අරමුණ	89
අප්පමඤ්ඤා චේතනාසික දෙක	92
ධම්මාරම්මණ පේළියේ අප්පමඤ්ඤා චේතනාසික වගුව	
කාම ජවන මනෝද්වාර විචී.	93
බුද්ධිමානුස්සති කම්මට්ඨානනය	93
මරණානුස්සති කම්මට්ඨානනය	94
ධම්මාරම්මණ පේළියේ බුද්ධිමානුස්සති - මරණානුස්සති වගුව	95
පෙරාතුවම දුතගුණ කරුණු	96
වකුණුවාර විචීයෙහි භාවනා කරන සංකේත	98
අතිමහත්තාරම්මණ-වකුණුවාර විචී තදාරම්මණ වාර	99
ප්‍රථම මහත්තාරම්මණ-වකුණුවාර විචී ජවන වාර	99
දුතිය මහත්තාරම්මණ-වකුණුවාර විචී ජවන වාර	100
ප්‍රථම පරිත්තාරම්මණ වකුණුවාර විචී වෞතච්ඡන වාර	100
පඤ්චද්වාර විචී හා මනෝද්වාර විචී වල ශක්තිය	103
කුසල ජවන	106
රූපාරම්මණ පේළිය භාවනා කරන ක්‍රම (සෝභන රාශිය)	107
රූපාරම්මණ වණී පෙළිය-සෝභන රාශිය	109
යොනිසෝමනසිකාරය	113
චිතත චේතනාසික සංඛ්‍යා වගුව	115
වැඩිදුර විස්තර	115
සද්දාරම්මණ පේළියේ (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම	117
ගන්ධාරම්මණ පේළියක් (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම	118
රතාරම්මණ පේළියේ (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම	119
ථොට්ඨිකාරම්මණ පේළියේ (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.	120
මොළය හා කදාණය	121
4. පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම (අකුසල රාශිය)	125
අකුසල ධර්මයන් භාවනා කරන්නේ අකුසල නොවැඩෙන්නේද?	125

ලෝක දිවයි රාශියේ නාම ධර්ම හතර	128
ලෝක මාන රාශියේ නාම ධර්ම හතර	128
ද්‍රෝණ රාශියේ නාම ධර්ම දෙක	129
ද්‍රෝණ ඉස්සා නාම ධර්ම දෙක	129
ද්‍රෝණ මව්පරිභ්‍රාම රාශියේ නාම ධර්ම දෙක	129
ද්‍රෝණ කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්ම හතර	129
මෝහ උද්ධර්ච්ච රාශියේ නාම ධර්ම	130
මෝහ විචිකිට්‍යා රාශියේ නාම ධර්ම එක	130
ප්‍රද්‍රෝණිය අරමුණු කෙටි ගෙන අකුසල් නාම ධර්ම රාශිය	
පරිග්‍රහ කිරීම සම්බන්ධ අත්වැලක්	132
ධම්මාරම්මණ පේළියේ මනෝද්වාර චීච් අකුසල රාශිය-වගුව	138
වකඛුප්‍රසාද අරමුණ ලෝක-දිවයි-රාශිය භාවනා කරන ක්‍රමය	139
(වකඛු ප්‍රසාද අරමුණ) ලෝක-මාන රාශිය ආදිය භාවනා කරන ක්‍රමය	140
තද්දාරම්මණ	141
හොඳ ක්‍රමයකට යෝජනා	142
දස සංයෝජන පහළවන ආකාරය.	143
රූපාරම්මණ පේළියේ අකුසල ජවන් ද්‍රවන අකුසල රාශිය බලන ක්‍රමය	149
රූපාරම්මණ වග්ගී පේළියේ-අකුසල රාශියේ අකුසල ජවන් චීච් වගුව.	150
සද්දාරම්මණ පේළිය - ගන්ධාරම්මණ පේළිය -	
රසාරම්මණ පේළිය ජොටිකිඛිඛාරම්මණ පේළිය	153
නාම කම්ප්පානස පුළුල් ලෙස පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය	154
ද්වාර හස සම්බන්ධ සංකම්ප්පන වගුව	156
"නාම ධර්ම" "නාම ධර්ම" යැයි පරිග්‍රහ කරන්න.	159
රූප-නාම එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න = රූප රූප පරිග්‍රහය	159
නාම-රූප වචනචාන = නාම - රූප බෙදා දැන ගැනීම	160
5. නාම සහ හතර	163
සත්තති සණ-නාම සත්තති සණ	164
සමුග්‍ර සණ-නාම සමුග්‍ර සණ	165
කිච්ච සණ-නාම කසතප්ප සණය	166
ආරම්මණ සණ-අරමුණු ගත ගැනි නාම ධර්ම සණය	167

6. ඉටියාපටි කොටස හා සමීපජන්ද්‍ය කොටස ආදී	
ඉටියාපටි - සමීපජන්ද්‍ය භාවනා ක්‍රමය	171
පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රමයට අත්වැලක්	173
භාවනා පිළිවෙල	174
ප්‍රධාන රූප ධර්ම	174
අප්‍රධාන රූප ධර්ම	175
ගෙනයෑම කරන්නාවූ රූප, ගෙන යෑමට ලක්වන්නාවූ රූප	175
පඤ්චස්කන්ධය භාවනා පිළිවෙල	176
ඛණ්ඩා භි භාවනා ක්‍රමයට අත්වැලක්	179
ඉදිරියට පිහවරක්	182
සතර සතිපට්ඨාන භාවනා යනු	184
දිට්ඨි දිට්ඨි මඟ්‍යං ක්‍රමය	191

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
 [ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංග්‍රහයේ නිකායෙහි
 4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවයි.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා හැරීමේ, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු අංකය]
 වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා : [වි. ම. 331] = [විගුණී මඟ්‍ය : 331 පිට]

ග්‍රහව සංකේත නිරූපණය

ම. නි.	-	මණඬුව නිකාය	බු. ජ.
සං. නි.	-	සංග්‍රහ නිකාය	"
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	"
වි. ප.	-	විභංගපපකරණය	"
ප. ප.	-	පටිඝනපපකරණය	"
වි. ම.	-	විසුඤ්චි මග්ග	ස. හේ.
ස. ප.	-	සමනන පසාදිකා	"
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	"
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	"
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	"
ධ. ස. අ.	-	ධම්මසංගණි අටුවාව	"
ප. දී.	-	පාරමත්ත දීපති	"
විභ. අ.	-	විභංග අටුවාව	"
මහා. වී. (සී.)	-	විසුඤ්චි මග්ග මහා වීකා	සී. අ.
මහා. වී. (බු.)	-	විසුඤ්චි මග්ග මහා වීකා	බු. අ.
අනු. වී.	-	විසුඤ්චි මග්ග අනු වීකා	"
අං. වී	-	අං. නි. වීකාව	"
ම. වී.	-	ම. නි. වීකාව	"
මු. වී	-	මුල වීකාව	"
දී. වී.	-	දී. නි. වීකාව	සෝ. හේ.

බු. ජ.	=	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
හේ. මු.	=	සයිමන් හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය
සී. අ.	=	සිංහල අකුරු
බු. අ.	=	ජර්නි සංගීති මුද්‍රණය (බුරුම අකුරු)
සෝ. හේ.	=	සෝමාවතී හේවාචිතාරණ මුද්‍රණය

අපවත් වී වදල,
ශ්‍රී කලනාභී ශෝගාලම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිගල නිශ්ඝරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්‍රානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිපූජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රථනිචුත පිණිස

ශ්‍රී කලනාභී ශෝගාලම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දුවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ශෝගාලම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
රාජකීය පන්ඛිත, අතිපූජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රන්දොර"

(නිර්ධාන ගාමනි පටිපදා)

නම් වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාහිෂ්‍ය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

මොක්පුර රන්දොර

තිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා (සංකෂ්ප්තයෙහි)

තෘතිය කාගය

නාම කමමට්ඨාන කොටස

නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධාසා

කෝටි ලක්ෂය

එකවිජරකඛණේ කොටිසතසහසසසංඛා උපපජ්ජිතවා නිරුජ්ජධති.

[සං. අ. 2/235]

නාම ධර්මයන් වනාහි ඇසිපිල්ලන් ගසන වාරයක්, අකුණු විදුලි කොටන වාරයක්, අසුරු සැණක් යැයි කිවහැකි කාලයක් තුළ පවා වාර කෝටි ලක්ෂයකටත් වඩා ඉපිද නිරුද්ධ විය හැකිය. මේ හුන්ඵ උපදේශයන්ට අනුව, "ඇසිපිල්ලන් ගසන වාරයක්, අකුණු විදුලි කොටන වාරයක්, අසුරු සැණක් ගසන වාරයක් තුළදී ද කෝටි ලක්ෂ වාරයක් ඇතිවෙමින් නැති වෙමින් පවතින මේ නාම ධර්මයන් මත මොන භූමයකින් මනසිකාරය පවත්වන්න ද" යැයි "කෝටිලක්ෂවාරයක්" යනාදියෙන් නැවත හැවතත් ධරපතල කොට හුවා දැක්වීම අනුව, දුර්මුඛව, පැකිළව සිටින නූතන

විපක්ෂනා ශ්‍රේණිය එයට මුතු දීම පවා නොකරන බැවින් අදකාලයේ සාහසනයෙහි මුළු ගැන්වී, කොන්ඩ් ඇත්තේ වී නමුත්, අතීතයේ කලෙක පිපී විකසිත වී තිබුණා වූ නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කොට භාවනා කිරීම කරන අවධියට අප දැන් පත්වී සිටින්නෙමු. සිත් පිරිසිදු කරගත් ඔබ සෑම දෙනාටම එම අධ්‍යයනයට අනුරූපව මෙය උනන්දුවෙන් සිතව එකඟව භාවනා කර ගැනීමට හැකි වේවා!

නාම කම්ස්ථානයන් පරිශ්‍රය කරන ආකාර තුන

තිව්බො කි අරූප කමමධානෙ අනිතිවෙසා වසස වසෙත, වෙදනා වසෙත, විතත වසෙතාති [ම. අ. 1/248]

නාම කර්මස්ථානය සම්බන්ධයෙන් භාවනාව පරිශ්‍රය කිරීම, පටන් ගැනීම හෙවත් නාම ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් පරිවිජේද කර ගැනීම,

1. එස්සයෙන් පටන්ගෙන පරිශ්‍රය කරන ක්‍රමය,
(එස්සය ප්‍රකට පුද්ගලයන්ට)
2. වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිශ්‍රය කරන ක්‍රමය,
(වේදනාව ප්‍රකට පුද්ගලයන්ට)
3. සීත = විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිශ්‍රය කරන ක්‍රමය,
(විඤ්ඤාණය ප්‍රකට පුද්ගලයන්ට)

ගැයී ක්‍රම තුනක් ඇත. ඉදින් ඔබ සුද්ධ විපක්ෂනායානික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම් නාම කම්ස්ථාන කොටස පටන්ගැනීමේදී පහත සඳහන් උපදේශයන් ගෞරවයෙන් උසස් ලෙස සලකා අනුගමනය කළ යුතුය.

යසො ච ඵචං සුචිත්තං රූප පරිගහනසෙව තසස අරූපධම්මා තිභාකාරෙ කි පාකවා නොනති. තසො සුචිත්තං රූප පරිගහනෙතෙව අරූප පරිගහනය යොගො කාතඛෙඛා, න ඉතරෙත. සවේති ඵකසමීං වා රූප ධම්මෙ උපධිතෙ ඤ්ඤ වා රූපං පතාය අරූප පරිගහනං ආරතති. කමමධානතො පරිකායති, පධවී කසිණ භාවනාය චුත්තපපකාරා පඛිඛිතෙයන ගාවී වීය; සුචිත්තං රූප පරිගහනසස පන අරූප පරිගහනය යොගං කරොතො කමමධානං චුද්ධං විරූප්ඛිං වේපුලලං පාපුණාති. [වි. ම. 445]

යථානාම සෙට්ඨිම සධානං සුභාවිතං වසිනාවං පාපිතමේව උපට්ඨිතස්ස පාදකං පද්ධානං හොති න පට්ඨෙදා මත්තං, එවං රූප පට්ඨගහො සුච්ඡිද්දො ඝීජ්ජවො, නිගගුමෙඛා එව අරූප පට්ඨගහස්ස පාදකං පද්ධානං හොති. න අච්ඡිද්දො, තයමා රූපාරූපස්ස එකදෙසෙපි අනුපට්ඨිතෙ සො අච්ඡිද්දො එව නාම හොති. පගෙව ඛනුසු අනුපට්ඨිතෙසුති දුසෙසනො ආත "සචේ ඝි" භි ආදි.

[මහා වී. (ඉ.) 2/357]

ඉදින් පින්වත් ඔබ සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම් සුච්ඡිද්ධ රූප පට්ඨගහ=සුච්ඡිද්ධව රූප ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන්කොට ගත්තකු, පරිග්‍රහ කළ කෙරෙකු විය යුත්තේය. හේතුව වනාහි, ස්කන්ධයන් පහක් ඇති සත්ත්වයන්ගේ ආත්මානගේ වස්තූ ප්‍රසාද, සොත ප්‍රසාද, ඝාත ප්‍රසාද, ජීවිතා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද යන ප්‍රභාදයන් වනාහී වස්තූ විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ, ඝාත විඤ්ඤාණ, ජීවිතා විඤ්ඤාණ, කාය විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණයන් නම් වූ නාම ධර්මයන් අනුපිළිවෙලින් ඇසුරු ලබන රූප ධර්මයන් වන්නාහ. මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු යන නාම ධර්මයෝද හවංග =මනෝ ප්‍රසාදය හා බැඳී හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට සිටින්නේය.

ඒ නිසා මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුරු කොට පහළ වන අටුළ ඒ ඒ වස්තු රූපයන් මෙන්ම හවංගය=මනෝ ප්‍රසාදය ද පරිග්‍රහ කළ නොහැකි විට නාම ධර්මයන්හි ආම මිටි, සමූහ යන නාම ඝණ එකක් පාසා බිඳීම සඳහා, පරමාර්ථ තෙක් ක්‍රමයෙන් දැන ගැනීම සඳහා පරිග්‍රහ කිරීම (=ක්‍රමයෙන් කොටස් කර ගැනීම සඳහා භාවනා බීරිම) ඉතාමත් දුරස් වන්නේය. ඇත් වන්නේය.

මක්නිසාද යත්, සුච්ඡිද්ධ ලෙස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර ආද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් නම් ඉහතින් දැක්වූ නාම කම්ප්පාන පරිග්‍රහ කළ හැකි තුන් ආකාරයකින් අතරින් එක ආකාරයකින් හෝ නැත්නම් තුන් ආකාරයෙන්ම හෝ නාම ධර්මයන් ප්‍රකටවීම වන්නේය. මේ නිසා සුච්ඡිද්ධ ලෙස රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා පමණක් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහවත් වී භාවනා කළයුතු, රූප ධර්ම සුච්ඡිද්ධ ලෙස තවම පරිග්‍රහ නොකළ යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කිරීම නොකළ යුතුයි. ඉදින් රූප ධර්මයන් එකක් පමණක් ක්‍රමයෙන් ප්‍රකටවී ආයේ නම් හෝ වේවා, රූප ධර්ම දෙකක් පමණක්

කඳාණයට ප්‍රකටවී ආයේ නම් හෝ වේවා, රූප කමිස්ථානයම දිගට භාවනා නොකර රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්ත අඩාලකොට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කරන්නේ නම් කමිස්ථානයෙහි අවුල්වීමක් පිරිහීමක් විය හැකිය.

[වී. ම. පරිවර්තනයයි]

සංසන්දනය කිරීම සඳහා උපමාවක්; වසීභාව පහ අතින් පරිවරයක් ලැබෙන තෙක් හොඳින් භාවනා කළ අභ්‍යාස කළ මුල් ධ්‍යානයන් වනාහි ඉහළ ධ්‍යානයන්ට පාදක ධර්මය. ආසන්න කාරණය වන්නේය. යාන්තමට ලබාගත් මුල් ධ්‍යානයන් ඉහළ ධ්‍යානයන්ට පදනම් හේතුව, ආසන්න හේතුව, පදවිථානය විය නොහැක්කේය. මේ උපමාවට අනුව රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි රූප පරිග්‍රහ කඳාණය සුවිසුද්ධ නම් පමණක්, අඩුපාඩු රහිත නම් පමණක්, නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට හැකි අරූප පරිග්‍රහ කඳාණයට මූලික පදනම එමගින් සැලසෙන්නේය. රූප පරිග්‍රහ කඳාණය අපරිසුද්ධ වන්නේ නම් එය අරූප පරිග්‍රහ කඳාණයට පදනම් හේතුව, ආසන්න කාරණය විය නොහැක්කේය. මේ නිසා රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්හි එක් කොටසක් එක් පෙදෙසක් හෝ යෝග්‍යවට පුද්ගලයාගේ කඳාණයට අප්‍රකට නම් එම රූප පරිග්‍රහ කඳාණය අපිරිසිදු නම් වන්නේය. බොහෝ රූප ධර්මයන්, නාම ධර්මයන් කඳාණයට අප්‍රකට නම්, දැකිය නොහැකි නම් ඒ ගැන කුමන කථාද? මේ අර්ථය, අදහස විසඳ ලෙස දැක්වීමට කැමති අටුවාචායඝීයන් වහන්සේලා ඉහත සඳහන් විස්තර සහිත අනුශාසනා කිරීම කරන ලද්දේය. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

බුදුරජාණන් වහන්සේ අංගුත්තර පාලියෙහි [අං. නි. 9/480] භාවී උපමා සූත්‍රය නම් වූ සූත්‍රයක් දේශනා කළ සේක. මෙම සූත්‍රයෙහිලා විසම වූ තද බැවුමක තණ බුදුමින් සිටින මෝඩ අදහස එළඳෙනක සම්බන්ධයෙන් දේශනා කළ සේක. මෙම මෝඩ එළඳෙන කඳ මුදුනක සිට බලන කළ පැහැදිළි පිරිසිදු සිසිල් ජල තටාකයක් හා එය වටා නිලට දිදුලන අලුත් තණ කොළ දැකීම නිසා මෙම නිලට දිදුලන තව තණකොළ අනුභව කොට මෙම ජල තටාකයේ ඇති පිරිසිදු පැහැදිලි සිසිල් ජලය බොන්නෙමි යි යන අදහසින් පහළට බසින අවස්ථාවේදී ඉදිරි පා තහවුරු ලෙස නොතබා පසුපා බුරුල් කලාය. තද බැවුම නිසා ලිස්සා යාමෙන් තමා අපේක්ෂා කළ තව තණ කොළ කැමට නොලැබී ජලයද බීමට නොලැබ මූලින් සිටි මුදුනටද නැවත නැඟීමට නොහැකි බවට පත්විය.

මේ උපමාව අනුව යෝගාවචර භික්ෂුවෙහි පහළ ධ්‍යාන වසීභාව පහ දැක්වූ අභ්‍යාස නොකර ඉහළ ධ්‍යානයන්ට නගින්නේ නම් එය දුෂ්කර විය හැකිය. ලබාගත් පහළ ධ්‍යානයෙන් ද හිලිහී යා හැක, මෙලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ යේක. [විස්තර සඳහා ගාථි උපමා සූත්‍රය බලන්න.]

මෙලෙසටම අවුච්චායාචාර්යයන් වහන්සේද මෙම උපමාව ගෙනහැර දක්වමින්, ගොදිත් පැහැදිලිව රූප කර්මස්ථානය පරිග්‍රහ නොකර නාම කම්ප්ථානය පරිග්‍රහ කිරීමට උත්සාහ කිරීමේදී කම්ප්ථානයෙන් පිරිහී යා හැකි යැයි අවවාද කරයි. බලාපොරොත්තු වූ නාම කම්ප්ථානයට ද පත්විය නොහැක්කේ ලබාගත් රූප කම්ප්ථානයෙන් ද හිලිහී යා හැක්කේ යැයි යන්න අදහසයි.

නමුත් පින්වත් ඔබ සමප්පාතික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම් මෙම ධ්‍යාන සමාධියේ ශක්තිය නිසා විතක්ක, විචාර, පිහි, සුඛ, ඵ්කඤ්ඤා යන ධ්‍යානාංගයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති වන්නේ නම් එසේ කළ හැක්කේය. නමුත් ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළ අවස්ථාවෙහි මෙම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ට පාදක වන්නා වූ හදය වස්තු රූපය හා භූතරූප උපාදාරූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කළයුතු බව විසුද්ධි මග්ග (44:1) හි උපදෙස් දී ඇත්තේය.

තවදුරටත් පකිණ්ණක සංඛාර=විසිර පවතින්නා වූ සංඛාර නම් වූ පඤ්ච උපාදානස්කන්ධය දිගට පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේදී කාමාවචර නාම ධර්මයන්ද දිගට පරිග්‍රහ කළයුතු වන්නේය. ඒ අවස්ථාවෙහි ඊට අදාළ වස්තු රූපයන්ද පරිග්‍රහ කිරීම ඵලසංගයන් අවශ්‍යය. එනිසා ඉහත සඳහන් උපදෙස් පන්තිය සුද්ධ විපස්සනායානික ඥාණලයා පමණක් නොව සමප්පාතික පුද්ගලයාද කාමාවචර නාමධර්ම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ ගෞරවයෙන් උනන්දුවෙන් මුදුනින් පිළිගෙන පිළිපැදිය යුතු උපදෙසක් වන්නේමය.

උපචාර සමාධි, අච්ඡා සමාධි නම් වූ සමාධියක් කිසිත් තහවුරු නොකරගෙන ඉහත සඳහන් උපදෙස් පන්තියද නොපිළිපැද නාම කම්ප්ථාන පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීමට උත්සාහ කරන්නේ නම්, මෙලෙස උත්සාහ කරන පින්වත් ඔබද, 'බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ මෙම නාම ධර්මයන් වනාහි අසුරු, සැණක කාශ්‍රයක් තුළ කෝටි ලක්ෂවාර ගණන් පහළ වන්නේය. ඉදින් කෙසේ නම් පරිග්‍රහ කළ හැකිදැ'යි යන ලෙසට විවේචනය කරන්නා වූ පිරිසට එකතු වූනා විය හැක්කේය.

පෙරාතුව දැනගැනු කිරීමේ දෙකක්

තසෛවං පරිගහනිත රූපස්ස ආර වසෙන අරූප ධම්මා පාකවා
හෙතනි. [වී. ම. 442]

නාමං වරටු වසෙනාපි අරූප ධම්මා පාකවා හෙතනි, ආරවසෙන පහ
පරිගහනො අනාකුලොති කරවා චුතං. "ද්වාරවසෙන අරූප ධම්මා පාකවා
හෙතනි"ති. [මහ වී. (ඉ.) 2/352-353]

නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ඇසුර ලබන වස්තු රූපයන් වශයෙන්ද
පරිග්‍රහ කළ හැකිය. වක්ඛුද්වාර වීථි, හේතද්වාර වීථි යන ආයතන ද්වාර වශයෙන්ද
පරිග්‍රහ කළ හැකිය. මේ ක්‍රම දෙක තුළින් අටුවාචාර්යයන් වහන්සේ,

"මෙසේ වන්නේ නම් රූප-කම්මපානසංරූප ධර්මයන් සුවිසුද්ධ ලෙස පරිග්‍රහ
කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ද්වාරයන් වශයෙන්-ආයතන ද්වාර වශයෙන්
නාම ධර්මයන් වනාහි ප්‍රකටවේ යැයි" පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙලෙස උපදෙස්
දීමට හේතු ඇත්තේමය.

1. වක්ඛු වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම
2. හේත වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම
3. ඝාන වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම
4. පිච්ඡා වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම
5. කාශ වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම
6. හඳුය වස්තු රූප ඇසුරු කොට සිටින නාම ධර්ම

මෙලෙස ඇසුරු කොට සිටින වස්තු වශයෙන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
තුළින් අවුල් බවක් විය හැකිය. නමුත්

1. වක්කුද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ
2. සෝතද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ
3. ඝාතද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ
4. පිච්භාද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ
5. කායද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ
6. මනෝද්වාර චිපි නාම ධර්මයෝ

යන ලෙසට ආයතන-ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්ම සමූහ පරිග්‍රහ කිරීමේදී අනාකූල බව, අවුල් රහිත බව වන්නේය.

මෙකීසා අවුලාවාසීයන් වහන්සේ වක්කු ද්වාර චිපි නාම ධර්ම සමූහය ආදී ආයතනයන්-ද්වාරයන් වශයෙන් පමණක් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට උපදෙස් දී ඇත්තේය. [වි. මා. පරිවහිතය; මහා වි. පරිවහිතය]

වැඩිපුර විස්තර

1. වක්කු වස්තු රූපය ඇසුරු කොට වක්කු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
2. සෝත වස්තු රූපය ඇසුරු කොට සෝත විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
3. ඝාත වස්තු රූපය ඇසුරු කොට ඝාත විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
4. පිච්භා වස්තු රූපය ඇසුරු කොට පිච්භා විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
5. කාය වස්තු රූපය ඇසුරු කොට කාය විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.
6. හදය වස්තු රූපය ඇසුරු කොටහෙන මනෝ ධාතු-මනෝ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන්නාහ.

මේවා තුළ වක්‍ර වස්තු, සෝන වස්තු, ඝාත වස්තු, ජීවිතා වස්තු, කාය වස්තු, ශතාදී වස්තු, රූප පස් වර්ගය පිහිට කොට පහළ වන්නා වූ විවිධ නාම ධර්ම සමූහයන්හි මිශ්‍ර වීමක් අවුල් වීමක් නොවන්නේය. නමුත් හඳුනා වස්තු රූපය පිහිට කොටගෙන පහළ වන්නා වූ ධර්ම සමූහයෙහි භයාකාර අරමුණු යෝග්‍ය ලෙසට අරමුණු කොට නාම ධර්ම සමූහයන් පහළ වන බැවින් අවුල් වීම, මිශ්‍රවීම වන්නේය. අවධෝධය වඩාත් පහසුවනු පිණිස නාම කම්ප්‍රාන සම්බන්ධ වගු බලන්න.

තවදුරටත්

1. රූපාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ වක්‍රද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම
2. සද්ධාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ සොකද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම
3. ගජධාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ ඝාතද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම
4. රසාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ ජීවිතාද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම
5. ජොධිඝ්ඛාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වන්නා වූ කායද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම
6. ධම්මාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වන්නා වූ මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්ම

මෙලෙස ආයතන ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් වනාහි ආකූල බව දැරුවන්නේය. එනිසා අවුල්වාච්ඡායීයත් වගන්සේ ආයතන ද්වාර වශයෙන් නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට අනුශාසනා කරන සේක. එනිසා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති ඔබ විශේෂයෙන්, සුද්ධ විපස්සනායානික පුද්ගලයෙක් වන්නේ නම්.

1. පළමුව රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කොට හමාර විය යුතුයි

2. ඉක්බිති ආයතන ද්‍රෝණි වශයෙන් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි

යන මේ උපදේශ දෙක ගෞරවයෙන් අභා දැන සිත තබාගත යුතුයි.

“බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නාම ධර්මයන් අසුරු සැණක් තුළ කොටි ලෙස වාරයක් පහළවෙත් නම් කෙසේ පරිග්‍රහ කරන්නදැ”යි මන්දෝත්සාහී තොළීම පිණිස උත්සුක වේවා!

ආයතන ද්‍රෝණි වසෙනාති ආයතනසංඛාත ද්‍රෝණි වසෙත, කමෙ ද්‍රෝණි නිවතනනටං ආයතනගහනණං [මහා වී. (බු.) 2/410]

මේ ශාසනයෙහි “ද්‍රෝණි” යන පදය භාවිතා වන ආකාර දෙකකි. කායද්‍රෝණි, වච්චද්‍රෝණි, මනෝද්‍රෝණි යන තුනට කම්මද්‍රෝණි යැයි කියන අතර වක්ඛුද්‍රෝණි, සොතද්‍රෝණි, ඝාතද්‍රෝණි, පිච්චද්‍රෝණි, කායද්‍රෝණි, මනෝද්‍රෝණි යන ද්‍රෝණි සය ආයතන ද්‍රෝණි යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආයතන ද්‍රෝණිවලට අනුව, චීටි සිත් පිළිවෙළින් පහළ වන නාම ධර්මයන් නාම මිටි, නාම සමූහ, නාම ඝන ඤාණයෙන් බිඳලමින් පරමාර්ථ තෙක් ඤාණයෙන් ලඟාවනු පිණිස පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි මෙහි අදහසයි. (නාම මිටි - සමූහ නම් වූ නාම ඝන හතර වර්ගය පසුව විස්තර කරන්නෙමු.)

ලෝකී නාම ධර්මයන් පමණක්

ලොකුතරං චිත්තාති පන නෙව සුඤ්ඤා විපස්සකස්ස න සමට්ඨාතිකස්ස පටිගගහං ගච්ඡන්ති අනධිගතතතා [වී. මා. 442]

විඤ්ඤා මාර්ගයෙහි විපස්සනා ඤාණයන්හි භාවනා අරමුණ වන්නා වූ නාම ධර්මයන් ගෙනහැර දැක්වීමේදී “ඒකාසිති ලොකීය චිත්තාති” (වී. මා. 442) යනාදී ලෙසට ලෝකී චිත්ත වෛතසික පමණක්ම යෙදෙන බව පැහැදිලි කොට ඇත්තේය. මෙම උපදේශ සම්බන්ධයෙන් මහාවිකාචායඨයෝ පහත සඳහන් ලෙසට පැහැදිලි කොට දක්වති.

"සබ්බ සංඛාතික වශෙන "විකාසිති ලොකිය විත්තානිති" චූඨං. ලාභිනො ඵච පන මහගගතවිත්තාති සුපාකටාති හොනති" [මහා වී. (ඉ.) 2/353]

ලෝකී සිත් අසුඵක් වර්ගය සහ සම්ප්‍රයුක්ත බව සමූහයන් විපස්සනා ක්‍රමයෙන් සඳහා අරමුණු වීමට හේතු පැහැදිලි කළ මෙම කථාව විපස්සනා ක්‍රමය භාවනාවට අරමුණු විය හැකි සිත් පිඬුකොට ගණන්ගෙන පෙන්වීම් වශයෙන් පැහැදිලි කරන කථාවක්ම වන්නේය. එහෙත් මහගගත සිත් වනාහී ධ්‍යාන ලාභී යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ ක්‍රමයෙන් පමණක් ප්‍රකට විය හැක්කේය. [මහා වී. පටිවර්ණය]

මෙලෙස විස්තර කොට ඇති නිසා ධ්‍යාන ලාභී යෝගාවචර පුද්ගලයාට පමණක් මහගගත සිත් අනුව භාවනා කිරීමට හැකි බැවින් ධ්‍යානය ලැබූ-ධ්‍යාන ලාභී පුද්ගලයා නාම බවේයත් පරිග්‍රහ කිරීමේදී තමා ලත් ධ්‍යාන නාම බවේයත්ද සහිතව පරිග්‍රහ කළ යුතු, භාවනා කළ යුතු, ධ්‍යාන ලාභී නොවූ ශුෂ්ක විපස්සක පුද්ගලයාට වනාහී ධ්‍යාන නාම බවේ පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම අතහැර දැමිය හැකිය. මෙලෙසටම ක්‍රියා ජවනයන්ද රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි පමණක් විය හැකි නාම බවේයත් වන බැවින් පෘථග්ජන ශෛක්‍ෂ පුද්ගලයන්ට මෙලෙස රූප නාම පරිග්‍රහ කිරීමේදී විපස්සනා කොටසෙහිදීද මෙම ක්‍රියා ජවනයන් පරිග්‍රහ නොකර, භාවනා නොකර අතහැර දැමිය හැකිය.

තවදුරටත් කිසිම සිතකට වෛතසික නොමැතිව තමා වශයෙන් පමණක් පහළවිය හැකි ශක්තියක් නොමැත්තේය. වෛතසිකයන්ටද සිත නොමැතිව තනිව පහළ විය හැකි ශක්තියක් නැත්තේය. සිත හා වෛතසිකයෝ විත්තකෂණයක් පාසා සමූහ වශයෙන් මිශ්‍රවම පහළ වන්නාහ. මේනිසා පින්වත් ඔබ විපස්සනා කොටසෙහිදී තමා පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු විත්ත වෛතසිකයන් පෙරාතුවම දැනගත යුතු වන්නේය.

පෙරාතුවම දැනගත යුතු දෑ

සිත් වනාහී ඕලාරික ලෙස බෙදා වෙන් කළ විට වීථි සිත්ය, වීථි මුක්ත සිත්ය යන ලෙසට දෙකක් වන්නේය. මේ තුළින් වීථි මුක්ත සිත් පටිගන්ධ සිත, හවාංග සිත, චුඨි සිත යැයි තුන් ආකාරය. මේ තුළින් හවයක ප්‍රථමයෙන් පහළවන සිත

අතීත භවයේ ස්කන්ධයන් සහ අලුත් භවයේ ස්කන්ධයන් සම්බන්ධ කරන්නායේ ඒකලවන නිසා පරිසරයේ සිත නම් වේ. භවයකදී අවසාන ලෙස පහළ වන සිත=අවසාන භවාංග සිත වර්තමාන භවයේ චුත වී යෑම කරන නිසා, චුති චිත්තය නම් වේ. මේ පරිසරයේ සිත හා චුති සිත අතර කාලයෙහි භවය පුරාම, චීජී සිත් පහළ නොවන කාලයන්හි චීජී සිත ස්කන්ධය නොවීදී පැවැත්වීම, සිත් සන්තතිය නොවීදී පැවැත්වීම සඳහා කම් ජවය ඇතිනාක් මුළු භවය පුරාම ස්කන්ධ සන්තතිය අඩුණ්ඩව පැවැත්වීම සඳහා භවයෙහි හේතු ධර්ම අනුව පහළ වෙමින් පවතින, පරිසරය හා සමාන වූ චීජී සිත භවාංග සිත නම්වේ. මෙම භවාංග සිත චීජී සිත් පහළ වන කාලයේ නතර වී, චීජී සිත් පහළ නොවෙන අවස්ථාවන්හි නැවත පහළ වී බොහෝ වාර ගණනින් පැවතිය හැකිය. භවය පුරාම මෙලෙසටම වන්නේය. මෙම භවාංග සිත සමඟ භවාංග නාම ධර්ම සමූහය, චීජීසිත් පරිග්‍රහ කිරීම හමාර කල අවස්ථාව තෙක් ලගා වූ විට, චීජීසිතයෙන් පව්වය පරිග්‍රහ කළාණ අවස්ථාව තෙක් ලගා වූ විට, යෝගින් බොහෝ දෙනාට පරිග්‍රහ කොට ලබාගත හැකි වන්නේය. මේ නිසා නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති යෝගාවචර පුද්ගලයෝ චීජී සිත් සන්තතියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සමූහයන් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් ආරම්භ කළ යුතුය. චීජී සිත් නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයෝ ප්‍රථමයෙන් පහත සඳහන් සඟාකාර ධර්මයන් හය දහ යුතුය.

වස්තු සය=නාම ධර්මයන්ට පාදක වන රූපයන්

- 1. වක්ඛු වස්තු = වක්ඛු ප්‍රසාද = ඇසෙහි ඔපය
- 2. සෝත වස්තු = සෝත ප්‍රසාද = කනෙහි ඔපය
- 3. ඝාත වස්තු = ඝාත ප්‍රසාද = නාසයෙහි ඔපය
- 4. ජීවිතා වස්තු = ජීවිතා ප්‍රසාද = දිවෙහි ඔපය
- 5. කාය වස්තු = කාය ප්‍රසාද = කයෙහි ඔපය
- 6. හදය වස්තු = හදය රූප = මනෝ ධාතු මනෝ විසද්දකුණ ධාතූන් ඇසුර ලබන රූප

ද්වාර සය

- 1. වක්ඛු ද්වාර = වක්ඛු ප්‍රසාදය = ඇසෙහි ඔපය
- 2. සෝත ද්වාර = සෝත ප්‍රසාදය = කනෙහි ඔපය
- 3. ඝාත ද්වාර = ඝාත ප්‍රසාදය = නාසයෙහි ඔපය

4. පිළිඟ ද්වාර	=	පිළිඟ ප්‍රසාදය	=	දිවෙහි මපය
5. කාය ද්වාර	=	කාය ප්‍රසාදය	=	කරෙහි මපය
6. මනෝ ද්වාර	=	ගමාංගය	=	මනෝ ප්‍රසාදය

ගෞතම භවිතොව ඇති දොර විවරය මිනිසුන්ට ඇතුළුවීමට, පිටවීමට, ඇරීමට, වැසීමට අවශ්‍ය නිසා මුහුණ වශයෙන් ද්වාර නම් වේ. ගෞතම දොර විවරයක් කැති නම් මිනිසුන්ට ඇතුළු විය නොහැක. ගඳුර, දොර කවුලුව මිනිසුන්ට ඇතුළු වීමට පිටවීමට ඇතිවූයේ මෙන් වස්තු ප්‍රසාද ආදිය කැති නම් වස්තු ද්වාරික ආදී වී වී සිත් පහසු විය නොහැක්කේය. සරීර කුඩුවේ පිහිටා ඇති වස්තු ප්‍රසාදය ආදී ප්‍රසාදයක් වස්තු ද්වාරික ආදී වී සිත්වලට ඇතුළුවීමට දොරක් මෙන් වන නිසා ගෞතම භවිතොව ඇති ප්‍රකෘති දොර කවුළුවක් හා සමාන නිසා *කද්දුරුවාර* වශයෙන් මෙම වස්තු ප්‍රසාද ආදී ප්‍රසාදයේද වස්තු ද්වාර ආදී ලෙස ව්‍යවහාරයට ගත්.

ආරම්භණ සය

1. රූපාරම්භණ	=	වර්ණය
2. සද්දාරම්භණ	=	සබ්දය
3. ගන්ධාරම්භණ	=	සුභඳ, දුභඳ
4. රසාරම්භණ	=	රස
5. ඵොට්ඨඛාරම්භණ	=	හැපීම (පසිවි, ගතවන, වාසය)
6. ධර්මාරම්භණ	=	ධර්ම සම්භාවය

ධර්මාරම්භණ සය

1. ප්‍රසාද රූප	=	ප්‍රසාද රූප (මංගල්) පහ
2. සුඛම රූප	=	සුඛම රූප දහසය
3. චිත්ත	=	චිත්තදාමණ ධාතු සය
4. රෞචිකසික	=	සිත හා මිත්‍ර වූ රෞචිකසික පහක් දෙක

- 5. නිඛාන = අසංඛිත ධාතු=භාන්ත සුඛුම චු නිච්චාන ධාතුව
- 6. පඤ්ඤාත්ති = කසිණ ප්‍රඥප්ති, නාම ප්‍රඥප්ති, සන්ඛාන ප්‍රඥප්ති යනාදී විවිධ ප්‍රඥප්ති

[සංග්‍රහය ග්‍රන්ථය:- ප්‍රසාද රූප පභ සහ ආරම්භ රූප හත යන දොළොස් ආකාර රූප බිච්චෝ භාවනා කරන තෝනාවච්චර පුද්ගලයාගේ සදානායෙහි භාවනා කරන විට විඤ චිම සදාන විම නිසා, නොරෝගු විම නිසා, ඕද්‍රාවික රූප යන නම ලබන්නාය. රූප විසි අට තුළ, මේ ඕද්‍රාවික රූප දොළසට අමතර වූ රූප දහසයක් භාවනා කරන තෝනාවච්චර පුද්ගලයාගේ සදානායෙහි අප්‍රකට නිසා, විඤ නොවන නිසා සිඛුම් විම නිසා, සුඛුම රූප යන නම ලබන්නාය.]

ආරම්භ හා ආලම්භන යන පදයන් “අරමුණ” යන තේරුම හෙළිකරන පරිකාය පදයන් වේ. ආරම්භන සෙඤ්ඤ “රමිති” යන අදහස දක්වයි. ප්‍රකෘති උයන්, මල්මාලාදී දේ මනුෂ්‍යයන් රම්භන කරන තැන් වන්නායේම රූපාරම්භන ආදී අරමුණු හත, විස්ත-වෙච්චිකයන් විසින් රම්භන කරන බැවින් ආරම්භන යන නම ලබන්නේය. තව දුරටත් ආලම්භන සෙඤ්ඤ ඵලවි හතරුතු යන ආරම්භ ප්‍රකාශ කරයි. ආබාධිත ඉද්ගලයන් සැරමිච්, ආලම්භන රජපු (අත්වැල) යනාදී දෙයක ඵලමි ගෙනම, නැගී සිටීමට, හිඳහැනීමට හැකි යේම විස්ත වෙච්චිකයන්ද අරමුණක ඵලමිගෙනම, ඵලමි ගත්විටම පහළ විමට හැකිතාව අති බැවින් මෙම ආරම්භන සහ වෙච්චිකයන් දැරන්නා, ඵවාට වාරදෙන්නා වන බැවින් ආලම්භන යන නමද ලබන්නේය.

විඤ්ඤාණ ධාතු සය

- 1. වස්ඛු විඤ්ඤාණය = වස්ඛු ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට රූපාරම්භන පමණක් දැන ගන්නා සිත.
- 2. ගන්ත විඤ්ඤාණය = සේත ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට සද්දාරම්භන පමණක් දැනගන්නා සිත.
- 3. ඝාන විඤ්ඤාණය = ඝාන ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට නෙධාරම්භන පමණක් දැනගන්නා සිත.
- 4. ජිවිතා විඤ්ඤාණය = ජිවිතා ප්‍රසාදය ඇසුරු කොට රසාරම්භන පමණක් දැනගන්නා සිත.

5. කාය විඤ්ඤාණය = කාය ප්‍රසාදය ඇතුළු කොට චොට්ඨිඛිඛාරම්මණ පමණක් දැනගන්නා සිත.
6. මනෝ විඤ්ඤාණය = හවාංග මනෝ ප්‍රසාදයේ එල්ලවෙන හදය වස්තූ රූපය ඇතුළු කොටගෙන සිටින අරමුණු සහ යෝග්‍යය යේ දැනගන්නා සිත.

අංක එකේ පටන් පහ දක්වා වූ දෙපස් විඤ්ඤාණයන් හැර හදය වස්තුව ඇතුළු කොටගෙන සිටින සිත් සියලුම මනෝ විඤ්ඤාණයන් නම් වේ. මේ අරමුණු වීච්ඛි ලෙස හෙළා දෙන්න කරමින් දැන ගන්නා සිතයි. මේ මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් තුළ වීචි මුක්ත සිත් තුළ වර්ගය හැර සියලු මනෝ විඤ්ඤාණ සිත්ද, ඉහත දැක්වූ පසුව විඤ්ඤාණ සිත්ද වීචි යැයි කීවදුරු විත්ත නිසාම වැඩි පිළිවෙලට අනුව පවතියි. මේ වීචිත් පහත සඳහන් ලෙසට දළ වශයෙන් සහ ආකාරයට පිහිටා ඇත.

වීචි සය

1. වක්ඛුද්වාර වීචි = වක්ඛුද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය
2. තෝකද්වාර වීචි = තෝකද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය
3. ඝාතද්වාර වීචි = ඝාතද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය
4. පිච්චාද්වාර වීචි = පිච්චාද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය
5. කායද්වාර වීචි = කාය ද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය
6. මනෝද්වාර වීචි = මනෝද්වාරයෙහි පහළවන සිත් සත්තතිය

මෙලෙස ද්වාර වශයෙන්ද

1. වක්ඛු විඤ්ඤාණ වීචි = වක්ඛු විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි
2. තෝක විඤ්ඤාණ වීචි = තෝක විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි
3. ඝාත විඤ්ඤාණ වීචි = ඝාත විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි
4. පිච්චා විඤ්ඤාණ වීචි = පිච්චා විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි
5. කාය විඤ්ඤාණ වීචි = කාය විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි
6. මනෝ විඤ්ඤාණ වීචි = මනෝ විඤ්ඤාණය අනුව නම් කළ යුතු වූ වීචි

ගත ලෙසට විකුදුකළ අනුවද එහි ගත වර්ගයක් ඇත්තේය. එහි ඒ ඒ ද්වාරයක් අනුවද නම් කරයි. වත්කුද්වාරයෙහි රූපාරම්මණයක් ප්‍රකටවී නම් එම රූපාරම්මණයක් අරමුණු කළ සිත් වැඩ වත්කුද්වාර විවිධ නම් වේ. තෝකද්වාරය ආද්දාරම්මණයක් ප්‍රකටවී නම් එම සද්දාරම්මණය අරමුණු කළ සිත් පරම්පරාව ගෝකද්වාර විවිධ නම් වේ. -ප- මනෝද්වාරයෙහි ධර්මාරම්මණයක් ප්‍රකට වී නම් ගෝ අරමුණු ගත සුදුසු යේ ප්‍රකට වේ නම් මේ ධර්මාරම්මණය ගෝ අරමුණු ගතෙහි ආදු අරමුණක් ගෝ ගත් සිත් වැඩ මනෝද්වාර විවිධ නම් වේ. තවදුරටත් විකුදුකළාහු හා සම්බන්ධකාර ද නාමය දිය හැකිය.

1. වත්කුද්වාර විවිධ = පසුද්වාරාවප්පන, වත්කු විකුදුකළාහු, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, වොප්පන, ජවන හත්වාරයක්, තදාලම්බන වාර දෙකක්
2. ගෝකද්වාර විවිධ = පසුද්වාරාවප්පන, ගෝත විකුදුකළාහු, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, වොප්පන, ජවන හත්වාරයක්, තදාලම්බන වාර දෙකක්
3. ආකද්වාර විවිධ = පසුද්වාරාවප්පන, ආත විකුදුකළාහු, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, වොප්පන, ජවන හත්වාරයක්, තදාලම්බන වාර දෙකක්
4. පිඨිකද්වාර විවිධ = පසුද්වාරාවප්පන, පිඨික විකුදුකළාහු, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, වොප්පන, ජවන හත්වාරයක්, තදාලම්බන වාර දෙකක්
5. කාකද්වාර විවිධ = පසුද්වාරාවප්පන, කාය විකුදුකළාහු, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, වොප්පන, ජවන හත්වාරයක්, තදාලම්බන වාර දෙකක්
6. මනෝ ද්වාර විවිධ = මනෝද්වාරාවප්පන ජවන හත් වාරයක්, තදාලම්බන දෙවරක් වේ.

මේ විවිධත්ව වෙනස් වන සිත් වනාහී වත්කු විකුදුකළාහු, ගෝත විකුදුකළාහු ආදී විකුදුකළාහුයෝය. පසුද්වාරාවප්පන, සම්පට්ඨිපන ආදිය වනාහී වෙනස් ගොචරතාය. ඒ නිසා වෙනස් වන විකුදුකළාහු අනුව වත්කු විකුදුකළාහු විවිධ කොට්ඨි ගුණට හම්බෙරේ, මනෝද්වාර විවිධත්ව වෙනමම විකුදුකළාහුයෝය නැත. සියල්ල මනෝ

විකල්ප ක්‍රමවේදයක් වන්නේය. මේ නිසා මනෝ විකල්ප ක්‍රමවේදය පමණක් වන සිත් පෙළිය මනෝ විකල්ප ක්‍රමවේදය වී වෙනස් වේ. මෙලෙස වී වෙනස් වන ඒ ඒ ද්‍රව්‍යයන්හි පසුවිද්වාරාවර්ථතාව, වෙනස් විකල්ප ක්‍රමවේදය ආදී පිළිවෙල අනුව සිත්වල පසුවිද්වාරාවර්ථතාවය.

විෂය ප්‍රවේශික සය

1. අති මහත්කාරම්මය : අදාළ ද්‍රව්‍යයෙහි අදාළ අරමුණ ප්‍රකට කළයුතුයන් පවත් ගෙන එම අරමුණ බිඳීගත කළයුතුය දැක්වා ගන්නා ගත හොත් ඉතා වැඩි විචිතකම ප්‍රමාණයක් ආශ්‍රිත ඇති අරමුණ (කදුරුමමය වාර)
2. මහත්කාරම්මය : අදාළ ද්‍රව්‍යයෙහි අදාළ අරමුණ ප්‍රකට වූ කළයුතුයන් පවත්ගෙන එම අරමුණ බිඳීගත කළයුතුයන් ගන්නා ගතහොත් වැඩි විචිතකම ප්‍රමාණයක් ආශ්‍රිත ඇති අරමුණ (උච්ච වාරය)
3. පරිත්කාරම්මය : අදාළ ද්‍රව්‍යයෙහි අදාළ අරමුණ ප්‍රකට වූ කළයුතුයන් පවත්ගෙන එම අරමුණ බිඳීගත කළ දැක්වා ගන්නා ගතහොත් අඩු විචිතකම ප්‍රමාණයක් ආශ්‍රිත ඇති අරමුණ. (වෙනස්වන වාරය)
4. අති පරිත්කාරම්මය : අදාළ ද්‍රව්‍යයෙහි අදාළ අරමුණ ප්‍රකට වූ කළයුතුයන් පවත්ගෙන එම අරමුණ බිඳීගත කළයුතුයන් ගන්නා ගතහොත් ඉතාමත් අඩු විචිතකම ප්‍රමාණයක් ආශ්‍රිත ඇති අරමුණ. (මොහොත් = වී සිත් නොපුලඳ සවිංග වලන පමණක් ඇති සිත් වලට මොහොත් වාරය යැයි කියනු ලැබේ. මේ වාරයෙහි වී සිත් කියන පසුව යොමු කළයුතුයන් පමණක් වලන වී සිදුවේ.)

මේ කෙරෙහි පසුවිද්වාරාවර්ථතාවය.

- 5. විතුකාරම්මණ : ප්‍රකට අරමුණ (තදුරම්මණ වාර)
- 6. අවිතුකාරම්මණ : ප්‍රකට කැති අරමුණු (පවන වාර)

මේ දෙක මනෝද්වාරයයි.

මෙලෙස විෂය ප්‍රවෘත්ති සහ වර්ගයකි. මේවා කලින්ම දැනගෙන තිබිය යුතු වූ හැකි හයක් වූ ධර්මයෝග, නාම කම්බොහරෙට් උත්සාහ කරන පින්වත් ඔබ විඤ්ඤාණ ගරුකවලා ගැනෙන සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික ගැනද පෙරාතුවම දැනගත යුතුයි. උරුමයෙන් පින්වත් ඔබගේ සත්තානගෙහි පහළුවිය හැකි විපක්ෂතා ඤාණයන්ට පාදක අරමුණු වන, විපක්ෂතා භාවනාව වැඩිය යුතු සිත් ගැන ලියා දක්වන්නෙමු.

විපක්ෂතා ඤාණයන් සඳහා භාවනා කළයුතු සිත් වර්ග

විත්ත, වෛතසික, රූප, නිබ්බාන සැහි පරමාර්ථ ධර්ම හතරක් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. පින්වත් ඔබ මෙයින් හතරවන පරමාර්ථය වන උතුම් කිරිපාණ ධර්මය ලබාගැනීමට කැමති නම් ප්‍රථම, දුටුකිය, තෘතීය පරමාර්ථ වන්නා වූ විඛත වෛතසික, රූප ධර්මයෝද එම පරමාර්ථයන්හි හේතු සහ එල සම්බන්ධතාව, හේතු එල සම්බන්ධතාව වන පටිච්චසමුප්පාද ධර්මද ප්‍රථමයෙන් දැනගැනීම සඳහා උපායද විය යුතුයි. හේතුව නම්, හේතු ධර්ම සමග මේ විත්ත -වෛතසික-රූප ධර්මයන් ධූර්ගසන්නයන්ට කාවම්මිත් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව විපක්ෂතා භාවනා කිරීමෙන්ම, ආම්මන්තකය කිරීමෙන්ම, මෝරා එන එම විපක්ෂතා ඤාණයන්හි අවසානයෙහි පහළවන ආයුර් මායී එලයන්ටම එම හතරවන පරමාර්ථය වන උතුම් නිර්වාණ ධර්මය පිහිටිද දැක දැනගත හැකිවීමයි. මෙම පරමාර්ථ ධර්මයන්ගෙන් විත්ත-වෛතසික ධර්මයන්ට ආම් ධර්ම සැහි කියනු ලැබෙයි. දැන් විපක්ෂතා ඤාණයන් පහළවීම සඳහා භාවනා ආලෝක අරමුණු කළයුතු සිත් ලියා දක්වන්නෙමු.

විත්ත = අරමුණු දැනගත හැකි සවිභාවය සිත නම් වේ. දැනගත හැකි යනුයි
 විජානන ආරම්භණසක උපලද්ධි [මුල ව. 1/87]

යන්නට අනුව අරමුණ ලැබී ගැනීමේ ස්වභාවයයි. පින්වත් ඔබට වක්‍රව ප්‍රකාශ කරමාපී පිරිසිදුව තෙක් අරමුණ කළ හැකි වූ විට වක්‍රව ප්‍රකාශ දන්වන්නේ යැයි කිය හැකිය. ඉදින් වක්‍රව ප්‍රකාශ අරමුණ කොට නොලැබිය හැකි නම් වක්‍රව ප්‍රකාශ දන්වන්නේ යැයි කිව නොහැක. මේ ආදී ලෙසට විවිධාකාරයකි.

අකුසල් සිත් ප්‍රොළොස

සීත වනාහි කාමාවචර සිත්, රූපාවචර සිත්, අරූපාවචර සිත්, ලෝකෝත්තර සිත් යැයි වර්ග කරවන්නේ ඇති අතර කාමාවචර සිත් වනාහි පහත් හතරකි. ඒ තුළින් අකුසල් සිත් ප්‍රොළොස පහත සඳහන් ලෙසටයි.

ලෝක මූල සිත් අට

1. කෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සමීපගුත්ත අභංඛාරික සීත
2. කෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සමීපගුත්ත සංඛාරික සීත
3. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සමීපගුත්ත අභංඛාරික සීත
4. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත සමීපගුත්ත සංඛාරික සීත
5. කෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත විජපගුත්ත අභංඛාරික සීත
6. කෝමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත විජපගුත්ත සංඛාරික සීත
7. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත විජපගුත්ත අභංඛාරික සීත
8. උපෙක්ඛා සහගත දිට්ඨිගත විජපගුත්ත සංඛාරික සීත

මෙලෙස ලෝකමූල සිත් අටකි.

කෝමනස්ස සහගත	:-	කෝමනස්ස වේදනාව සමග ගෞඤ්ඤා වූ
උපෙක්ඛා සහගත	:-	උපෙක්ඛා වේදනාව සමග ගෞඤ්ඤා වූ
දිට්ඨිගත සමීපගුත්ත	:-	වැරදි ලෙස භත්-මිත්‍යාදෘෂ්ටික හා බෙදුණු
දිට්ඨිගත විජපගුත්ත	:-	වැරදි ලෙස භත්තා මිත්‍යා දෘෂ්ටික හා නොබෙදුණු
සංඛාරික	:-	මෙහෙයන ලද හෝ මෙහෙයවීමක් සමග බෙදුණු
අභංඛාරික	:-	(අනුත්තරයේ හෝ තමන්ගේ) මෙහෙයවීමක් නැති මෙහෙයවීමක් සමග නොවන්නා වූ

දෝස මුල සිත් දෙක

- 1. දෝමනධය සහගත පටිභ සමීපගුණත අතංඛාරික සිත
- 2. දෝමනධය සහගත පටිභ සමීපගුණත සසංඛාරික සිත

දෝමනධය සහගත :- සිරිතේ නොකතුව-දෝමනධය වේදනාව සමඟ ගෙදෙන සිත
 පටිභ සමීපගුණත :- සිරිතේ කඳු රළු, ගොරාගු වූ බව, ද්වේශය සමඟ ගෙදෙන සිත

මෝහ මුල සිත් දෙක

- 1. උපෙක්ඛා සහගත විචිඛිචිත සමීපගුණත සිත
- 2. උපෙක්ඛා සහගත උද්ධවිච සමීපගුණත සිත

විචිඛිචිත සමීපගුණත :- මුද්ධාදී අවතැන් කෙරෙහි වූ සැකය සමඟ ගෙදෙන සිත
 උද්ධවිච සමීපගුණත :- සිරිතේ විරූපය, නොකන්දුන් බව හා ගෙදෙන සිත
 මෝහය මුල් වේදනාව කොට ඇති මෝහ මුල සිත් අට, දෝසය මුල් වේදනාව කොට ඇති දෝස මුල සිත් දෙක, මෝහය මුල් වේදනාව කොට ඇති මෝහ මුල සිත් දෙක ඇති

මේගුණ අකුසල් සිත් දොළොසකි.

අනේකුක සිත් දහඅට

අකුසල විපාක සිත් සත

- 1. උපෙක්ඛා සහගත වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත
- 2. උපෙක්ඛා සහගත සේත විඤ්ඤාණ සිත
- 3. උපෙක්ඛා සහගත ඝාත විඤ්ඤාණ සිත
- 4. උපෙක්ඛා සහගත පිච්චා විඤ්ඤාණ සිත
- 5. දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ සිත
- 6. උපෙක්ඛා සහගත සමීපටිච්චන සිත
- 7. උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත

දුක්ඛ සහගත :- කායික දුක්ඛ වේදනා සමඟ පහළ වන්නා වූ
 සමීපටිච්චන සිත :- අරමුණ පිළිගන්නා ආකාරයෙන් උපදින සිත
 සන්තීරණ සිත :- අරමුණ භීරණය කරන ආකාරයෙන් උපදින සිත

මේ සිත් සත (බ්බරේ සන්තානරේ) අතිඵලාරම්භයෙන් හමු වූ විට අභිත

අකුසල කම් හේතුවෙන් පහළ වූ අකුසල විපාක සිත්ය. පින්වත් ඔබට මේ හවයෙහි විවිධ අනිෂ්ටාරම්මණ හමුවීම අතීත අකුසල කම් නිසාම බව අමතක නොකළ යුතු. එම අවබෝධය සිතට සහනයක් ගෙනදෙන විෂ මරණ වේතක් බඳුය.

අහේතුක කුසල විපාක සිත් අට

1. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත
2. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක යෝත විඤ්ඤාණ සිත
3. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක ඝාත විඤ්ඤාණ සිත
4. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක පීචිභා විඤ්ඤාණ සිත
5. සුඛ සහගත කුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණ සිත
6. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක සමීපවිච්ඡත සිත
7. සෝමනස්ස සහගත කුසල විපාක සන්තීරණ සිත
8. උපක්ඛා සහගත කුසල විපාක සන්තීරණ සිත

මේ සිත් අට ඔබගේ සන්තානයේ අතීත කුසල කම්යන්ති එල වන්නා වූ. අතීත කුසල කම් නිසා පහළවන ඉෂ්ටාරම්මණයන් හමුවූ විට පහළවන විපාක සිත්ය.

සුඛ සහගත = කායික සුඛ වේදනා සමග යෙදෙන.

අහේතුක ක්‍රියා සිත් තුන

1. උපක්ඛා සහගත පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡත සිත
2. උපක්ඛා සහගත මනෝද්ද්වාරාවච්ඡත සිත
3. සෝමනස්ස සහගත හසිතුප්පාද සිත

පඤ්චද්ද්වාරාවච්ඡත :- ද්වාර පහෙහි පැයෙන අරමුණ ආවර්ජනා කිරීම කරන සිත
 මනෝද්ද්වාරාවච්ඡත :- මනෝද්ද්වාරයෙහි පැයෙන අරමුණ ආවර්ජනා කරන සිත
 හසිතුප්පාද සිත :- රහත් උතුමන්ගේ සන්තානයෙහි (හසීතය) සිතහව උපදවන සිත

මේ සිත් තුන් වර්ගීය ද්වාර හා අරමුණු ශැට්ටන විට එම අරමුණු පටිඤ්ඤාකර බැලීම කිරීම් මාත්‍රය පමණක් ඇති හෙයින්, හුදු සිතහව පමණක් ඇති හෙයින් එලයන් කිසිත් පහළ කිරීමේ ඉක්බිති නැති බැවින් ක්‍රියා සිත්ය යන නම ලබත්.

1. අකුසල විපාක සිත් සත
2. අගේතුක කුසල විපාක සිත් අට
3. අගේතුක ක්‍රියා සිත් තුන

තන මේ දැනට අකාර සිත් ලෝභ, දෝභ, මෝභ, අලෝභ, අදෝභ, අමෝභ යන හේතු කිසිවක් හා සම්බන්ධ නැති නිසා අගේතුක යන නම ලබන්. මෙම අකුසල සිත්, අගේතුක සිත් හැර ඉතිරි සිත් සිත්කල වූ සිත් වර්ග වන බැවින් යෝග්‍ය සිත් නම් වේ. මෙම කොහන සිත් සංකේතපයෙන් පහසු නවයක්ද විස්තාර වශයෙන් අනු ඵකක්ද ඇත්තෝය.

කාමාවචර සෝභන සිත් විසිහතර

මහා කුසල් සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ ගම්පඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
2. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ ගම්පඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
3. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ ගම්පඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
4. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ ගම්පඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
5. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විජ්ජඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
6. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ විජ්ජඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
7. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විජ්ජඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විජ්ජඤ්ඤ අසංඛාරික කුසල සීත

මෙම සිත් අට වනාහී කාමාවචර කුසල් සිත්ය. ප්‍රධාන වශයෙන් කාම භූමි ආකෘතියක කුසල විපාක ගෙන දීමේ ශක්තිය ඇති සිත්ය. තවම පෘථිවි භූමියෙහි සිටින චිත්තවත් ඕබ්බේ සන්තානයෙහි පහළ විමට යෝග්‍ය උපචාර සමාධික ගෙක් වන සම්ඵ භාවනා සිත්හි හා ආර්ය්‍ය මාර්ග ගෙක් වන විපස්සනා භාවනා සිත්හි මේ කාමාවචර කුසල් සිත් පමණක් පහළ වෙත්. විශාල ප්‍රදේශයක පැතිර පවතී. මේ නිසා මෙම සිත් වලට මහා කුසල සිත් යැයිද කියනු ලැබේ.

මහා විපාක සිත් අට

1. සෝමනස්ස සහගත ඤාණ ගම්පඤ්ඤ අසංඛාරික සීත
(මහා කුසල් සිත් 1-8 දක්වා අට අකාරයම)
8. උපෙක්ඛා සහගත ඤාණ විජ්ජඤ්ඤ අසංඛාරික සීත

මහාකුසල සිත් අට හා සමානයි. කුසල හා විපාක වශයෙන් පමණක් වෙනස් වේ. මෙම මහා විපාක සිත් අට මහා කුසල කමිසන්හි විපාක සිත්ය. මෙම සිත් අට තුළින් සම්භරණ සිත් ත්‍රියෝගකුසල පෘථිවිජන (උච්චෝගකුසල පෘතන්ජන) වන්නා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුගේ ගන්තානගතිය පවසයි. භවංග, වුභි ගත කෘතන්ගත ඉටුකරත්. ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහිදී විවිධ කාම ඉෂ්ටාරම්මණ භමුච්චේදී මෙම සිත් අට කාම ජවනසන්ධ අනතුරුව ජවන අරමුණම තවදුරටත් ගත හැකි තදාරම්මණ කෘතන්ගත කරමින් කාම සන්ත්වයන්ගේ සන්තානගන්ති යෝග්‍ය පරිදි පහළ විය හැකිය. කාම ඉෂ්ටාරම්මණ ගන්ත කාම විත්ත-වෛතසික හා රූප විසි අරම වන්නෝය.

මහා ක්‍රියා සිත් අට

1. තෝමනස්ස සහගත සදාන සම්පගුත්ත අසංඛාරික සිත
(මහා කුසල සිත් 1-8 දක්වා අට අකාරයම)
8. උපේක්ඛා සහගත සදාන විජපගුත්ත සංඛාරික සිත

මේ මහා ක්‍රියා සිත්ද මහා කුසල සිත් මෙන් අටක් ඇත්වෙයි. රහතන් වහන්සේලාගේ උත, ධීල, සමච්ච, විපස්සනා භාවනා සිත්මය (උපචාර සමාධි දක්වා වූ සමාධි සමච්ච වේ.) රහතන් වහන්සේලාගේ උත ධීල, සමච්ච, විපස්සනා ආදී වූ උතුම් ප්‍රතිපත්ති වාඩි පිළිවෙල අනුච උපදින කුසල විපාකදීමේ ශක්තිය නොමැති නිසා මෙම ප්‍රතිපත්ති වාඩිපිළිවෙල සිදුකරන සිත් කිරිමී මාත්‍රය-ක්‍රියා ගත නම ලබයි. මෙලෙසින්.

මහා කුසල සිත් අට
මහා විපාක සිත් අට

මහා ක්‍රියා සිත් අට ගත සියල්ල මිසි හතරක් වූ සිත් වඩාගත් ගේ කාම භවයෙහි කැරකැවීමට සමත් කාම ගුමියෙහි පහළ කරවීම බහුල වූ යෝග්‍ය වූ සිත්ය.

1. අකුසල සිත්	12
2. අශෝකුසල සිත්	18
3. කාම යෝග්‍ය සිත්	24
එකතුව	54

මේ පනස් හතර ක් වූ සිත් කාම භව ඵලකාලයක තුළ පහළවීම බහුල නිසා කාම සිත් ගැහි කියැවේ. කාම නාම බමී යනු මෙම කාම සිත් පනස් හතරැ සමග

පහළවන රෙවතයක පහතරටුකය, ඉදිත් පිත්වත් ඔබ ක්‍රියාත්මක පෘථිවිකරණයක වන්නේ නම්, ඔබ සන්නායකයෙහි පහළ පීචට ඉඩ ඇති කාම සිත්, ඔබගේ විරෝධයකට කැපවෙමින් ඉගෙනීමේ අරමුණු වන්නා වූ කාම සිත්

අකුණු සිත්	12	
සබ්බුර්පාදය හැර අන්තර්ගත සිත්	17	
මහා කුණු සිත්	8	
මහා විපාක සිත්	8	
	45	වන්නේය.

රූපාවචර සිත් පහළොස

කුණු සිත් පහ

1. විකල්ප, විචාර, පිති, සුඛ, එකඟතා සහිත ප්‍රථම ධනාත්මක කුණු සිත්
2. විචාර, පිති, සුඛ, එකඟතා, සහිත ද්විතීය ධනාත්මක කුණු සිත්
3. පිති, සුඛ, එකඟතා, සහිත තෘතීය ධනාත්මක කුණු සිත්
4. සුඛ, එකඟතා, සහිත චතුර්ථ ධනාත්මක කුණු සිත්
5. උපෙක්ඛා, එකඟතා, සහිත පඤ්චම ධනාත්මක කුණු සිත්

මෙලෙස රූපාවචර කුණු සිත් පහක් ඇත. මේ පඤ්චමක නම ක්‍රමයයි. මෙලෙසටම මෙම රූපාවචර කුණු සිත්හි විපාක වන්නා වූ රූපාවචර විපාක සිත්ද පහක් වන්නේය. නමුත් මෙම රූපාවචර විපාක සිත් අදාළ වූ භවයන්හි අදාළ රූපාවචර මුත්තරයන්ගේ සන්නායකයන්හිම පවතින කෘතයන්, භවාරාම කෘතයන්, වූහි කෘතයන් සිදු කරමින් පහළ වන සිත් වන්නාය. එලෙසම රහතන් විසන්ධිමය රූපාවචර ධනාත්මකත්ව පත්වී ධනාත්මක ලාභී පුද්ගලයෙකු වී නම් එම ධනාත්මකත්ව විපාක දීමේ කිසි ශක්තියක් නැති නිසා එවැනි ක්‍රියා සිත් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම රූපාවචර ක්‍රියා සිත්ද පත් වර්ගයකි. සියලු රූපාවචර සිත් පහළොසකි. පිත්වත් ඔබ රූපාවචර කුණු ධනාත්මක සිත් වලින් යම්කිසි ලෙසට ඇත්තේ නම් එ නම ලබාගත් ධනාත්මක ඔබගේ විරෝධයකට කැපවෙමින් පාදක වන අරමුණු ලැබීමට ඇතුළත් වේ. ඉදිත් වතුක්ක නම ක්‍රමයට රූපාවචර ධනාත්මක හතරු පඤ්චමක නම ක්‍රමයට රූපාවචර ධනාත්මක ද ලබාගත් යෙකු වී නම් මෙම රූපාවචර ධනාත්මක සියල්ලද පිත්වත් ඔබගේ විරෝධයකට කැපවෙමින් පාදක වන අරමුණු ලැබීමට ඇතුළත් වේ.

1. කාමාවචර කුසල අකුතල චිතාක ක්‍රියා සිත්	45
2. රූපාවචර කුසල ධ්‍යාන සිත්	05 (පඤ්චක කය)
3. අරූපාවචර කුසල ධ්‍යාන සිත්	04
සියලුම එකතුව	<u>54</u>

මේ කාමාවචර සිත් පණයකතර, රූපාවචර සිත් පඤ්චක, අරූපාවචර සිත් ද්‍රෝණය යන සියලු අසු එකක් සිත් විස්ථක් තලයක් වූ ලෝකික භූමියෙහි කැසිරවීමට හැකි බැවින් ලෝකික සිත් යැයි කියනු ලැබේ.

ලෝකෝත්තර සිත් අට (සංකමිප්ත ක්‍රමය)

ආයුධී මාණි සිත් හතර

1. තෝතාපත්ති මග්ග සිත
 2. සකදගාමී මග්ග සිත
 3. අනාගාමී මග්ග සිත
 4. අරහත්ත මග්ග සිත
- යැයි මෙලෙස මාණි සිත් සතරකි.

ආයුධී ඵල සිත් හතර

1. තෝතාපත්ති ඵල සිත
 2. සකදගාමී ඵල සිත
 3. අනාගාමී ඵල සිත
 4. අරහත්ත ඵල සිත
- යැයි මෙලෙස ඵල සිත් වර්ග සතරකි. මේවා අටුළ ආයුධී මාණිසත්ති ඵල සිත් වන්නේය.

පින්වත් ඔබ තම සන්තානයේ පහළ විධහැකි වූ ලෝකී චිත්ත ජෙවනසික-නාම ධර්මෝද රූප කර්මස්ථාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ රූප ධර්මෝද පරිත්‍රක කළ පසු මේ රූප-නාම ධර්මසත්ති භේතු ධර්ම පරිත්‍රක කොට භේතු ධර්මයන් සහිත වූ මෙම රූප-

නාම බලීයන් අඩන්ඩිට ක්‍රීලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන කල්හි එම ක්‍රියාන්විත අවසානයෙහි මෙම ආයුෂි මාර්ග-ඵල ක්‍රියාන්විත පහල වනු ඇත.

ඉදින් කාමාවචර නාම බලීයන් මත නැතිනම් රූප බලීයන් මත විපස්සනා වශයෙන් භාවනා වඩන විට ආයුෂි මාර්ගය තෙක් ලගා වී නම් එම ආයුෂි මාර්ගයන් ආයුෂි ඵලයන් ප්‍රථම බිනාතික ආයුෂි මාර්ගයද, ප්‍රථම බිනාතික ආයුෂි ඵලයද වන්නේය.

[බ. ස. අ. 209]

ලෝකුත්තර මගෙහාති අපපනං අපපතෙතා නාම නෙට්ඨි, පසමා රූපං කමමසිත්වා පුට්ඨිතස්ස අට්ඨංගිකො සොමනස්ස සකගග මගෙතා හෙති

[අභි. අ. 1/ 210]

මේ නිසා කාමාවචර නාම බලීයන්ද රූප බලීයන්ද, විපස්සනා භාවනා කරන විට ආයුෂි මාර්ගවල ලගා වී නම් මාර්ගය අට, වඩාත්කඩංග හත, බිනානාංග පහ හත මේවා පමණක් ඇතුළත්ව ඇත්තාය. නමුත් මේ බිනානාංගයන් ලෝකී බිනානාංග නොවන්නාය. ලෝකුත්තර බිනානාංගයන්ම වන්නාය. ලෝකුත්තර ප්‍රථම බිනාතික මාර්ගය යැයි කිවයුතු වේ.

විස්තාර වශයෙන් ලෝකුත්තර සිත් සතලිස

1. ප්‍රථම බිනානාංග බලීයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයුෂි මාර්ගවලට පත් වී නම් ප්‍රථම බිනාතික ආයුෂි මාර්ගය, ප්‍රථම බිනාතික ආයුෂි ඵලය වන්නේය.
2. ද්විතීය බිනානාංග බලීයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයුෂි මාර්ගවලට පත්වී නම් ද්විතීය බිනාතික ආයුෂි මාර්ගය, ද්විතීය බිනාතික ආයුෂි ඵලය වන්නේය.
3. තෘතීය බිනානාංග බලීයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයුෂි මාර්ගවලට පත්වී නම් තෘතීය බිනාතික ආයුෂි මාර්ගය, තෘතීය බිනාතික ආයුෂි ඵලය වන්නේය.
4. චතුර්ථ බිනානාංග බලීයන් විපස්සනාවට නැංවීමෙන් ආයුෂි මාර්ගවලට පත්වී නම් චතුර්ථ බිනාතික ආයුෂි මාර්ගය, චතුර්ථ බිනාතික ආයුෂි ඵලය වන්නේය.

5. පසුදීම බහානාය බමිසන් විපස්සනාවට නැවැත්මන් ආයතී මාතීයට පත්වනම් පසුදීම බනනික ආයතී මාතීය, පසුදීම බනනික ආයතී එලය වන්නෙය.

තවදුරටත් කාමාවචර නාම බමිසන් ගෝ රූප බමිසන් විපස්සනාවට නැත්වීමෙන් ආයතී මාතීයට ලඟාවී නම් ප්‍රථම බනනික ආයතී මාතී. ප්‍රථම බනනික ආයතී එලය වන්නෙය. මේ නිසා

1. ගෝතාපත්ති අරිය මග්ග පගයි
ගෝතාපත්ති අරිය එල පගයි
2. සකදාගාමී අරිය මග්ග පගයි
සකදාගාමී අරිය එල පගයි
3. අනාගාමී අරිය මග්ග පගයි
අනාගාමී අරිය එල පගයි
4. අරහත්ත අරිය මග්ග පගයි
අරහත්ත අරිය එල පගයි

විස්තාර වශයෙන් සියලුම ලෝකුත්තර සිත් සතළිසකි. මේ නිසා සංකීර්තයෙන් දක්වන ලෝකී සිත් අසුඵකට ලෝකුත්තර සිත් අට එකතු කළවිට සිත් එකුත් අනුවකි.

විස්තාර වශයෙන් වනාහි: ලෝකී සිත්	81+
ලෝකුත්තර සිත්	<u>40</u>
(පටුනුවක නය අනුව)	<u><u>121</u></u>

වෛතසික ගැන දැනගැනු දෑ

අරමුණු දැක්වේ. අරමුණු ගැනීමට ගැබ් ස්වභාව ලක්ෂණය වශයෙන් සිත එකක්ම මුද්ද මෙම සිත සහ විත්තනණය එකක් තුළ මිශ්‍රව පවතින්නා වූ ජාතිකයන්ගේ විවිධත්වය හේතුවෙන් ගෙන ගියද විවිධ ආකාරයට දැක්වේ. සිත විනාහි ගවචනීයයන් නොමැතිව තමා ස්වකීය වශයෙන් පමණක් පැවතීමේ ශක්තිය නොමැත්තයි. ගවචනීයයන්ටද සිත නැතිව තමා වශයෙන් පමණක් පැවතීමේ ශක්තිය නොමැත. සිත හා ගවචනීයයන් විත්තනණයක්, විත්තනණයක් පාසා එකතු වී සමූහ වී නිතරම පවතින්නාය. මෙම විත්තනණය එකක් තුළ එකට මිශ්‍රව පවතින විත්ත ගවචනීය නාම බිම් සමූහයන්ට විද්‍යුත් මගේ මහා විකාශයකින් වෙන්වේ [මහා වී. (බු.) 2/235 හි] අරුප කලාප-නාම කලාප යැයි විස්තර කරති.

සිත හා එකට මිශ්‍රව පවතින වෛතසිකයන්ගේ සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණ හතර

- 1. ඵකුප්පාද = සිත සමග එකට ඉපදීම
- 2. ඵක තිරෝධ = සිත සමග තිරුද්ධ වීම
- 3. ඵකාලමිඛන = සිත ගන්නා අරමුණම ගැනීම
- 4. ඵකච්ඡද්ධ = සිත ගන්නා ච්ඡේදනම ගැනීම

මෙලෙස රෙවිනසිකයන්ට රේඛාංශුක්ත ලක්ෂණ හතරක් ඇත්තාය. කුමන රෙවිනසිකයක් හෝ රේඛා සිත හා මිශ්‍ර වූ විට කාම හවයේදී හා ඇරුප හවයේදී මේ අංශ හතරට අනුව එකට මිශ්‍ර වී පවතින්නේය. ඇරුප හවයෙහිදී එකටපමණ නම් අංශය පනාමැන්නේය. එහි ඇසුරු ලබන එක්කු කැනිකම එකට ගේකුවයි. මේ රෙවිනසිකයන් වර්ග වශයෙන් පහක් දෙකකි.

වෛතසික පහක් දෙක

- 1. සබ්බ විත්ත සාධාරණ රෙවිනසික - සියලුම සිත් හා සම්බන්ධ රෙවිනසික හත
- 2. පක්ෂණක රෙවිනසික - මිශ්‍ර රෙවිනසික හත
- 3. අකුසල රෙවිනසික - අකුසල සිත් දොලහ හා මිශ්‍රව ඇති රෙවිනසික දාහතර
- 4. කෝහන රෙවිනසික - කෝහන සිත් හා මිශ්‍රව පවතින්නා වූ රෙවිනසික විසිපහ

සියලු රෙවිනසික පහක් දෙකක් (52) වේ.

**සබ්බ විත්ත සාධාරණ වෛතසික හත
සියලු සිත්වලට සාධාරණ = සිතක්, සිතක් පාසා
යෙදෙන වෛතසික**

- 1. එක්ක - අරමුණෙහි හැරපන ස්වභාවය (ලක්ෂණය) අරමුණ හා සිත සම්බන්ධ කරවන ස්වභාවය (රහස)
- 2. රේදනා - අරමුණෙහි රහ පීදනන්නා ස්වභාවය
- 3. සඤ්ඤා - අරමුණ හැඳින හැනීමේ ස්වභාවය
- 4. චේතනා - අරමුණෙහි තමාද යෙදවීමක් සම්ප්‍රයුක්ත බලයක් ගොදාලන, යොමුකරවන ස්වභාවය
- 5. ඒකත්තතා - එක අරමුණකට සිත වැටිලන ස්වභාවය. ගාන්තව පිහිටන ස්වභාවය. සම්ප්‍රයුක්ත බලයක් සමග සිත විසිරී හා නොදී එකතුකොට තබන ස්වභාවය.

- 6. විවිධත්වය - සම්ප්‍රදායික බිම්ගත් අනුපාලනය කරවන ස්වභාවය.
- 7. මහසීතාරය - අරමුණ දිනාවට සම්ප්‍රදායික බිම්ගත් මෙහෙයවන ස්වභාවය, අරමුණට අවධානය යොමුකරවන හේතු

[සැලකිය යුත්තක්:- එක් විත්තනණයක් තුළ එකට මිලුව පවතින්නා වූ විත්තන චරිතයක බිම්ගත්ව සම්ප්‍රදායික බිම් ගැන සිතනු ලැබේ. ඉහත සඳහන් චරිතයක චලිත එකඟතා චරිතයක සමඟ තැන්වල සමාධි ඉපදිය, සමාධි බලය, සමාධි බොජ්ජාංගය, සමාධි සමාධි මාණිංගය, උපචාර සමාධි, අරපණ සමාධි යනාදී ලෙසට ව්‍යවහාර කෙරේ. තවදුරටත් වේදනා චරිතයක ගැනද සැලකිලිමත් වන්න. වේදනා චරිතයක සිතක් සිතක් පාතා මිලුව පවත්නා සමඟ විත්තන කාර්යය චරිතයකයකි. විඤ්ඤාණය ඇතිතාක් වේදනාව නිබද්ධ අත්තොගර පවත්වමය. මෙම වේදනාව යුධ, දුක්ඛ, යෝමනස්ස, දෝමනස්ස, උපපක්ඛා යන වේදනා පස් ආකාරය තුළින් එක වර්ගයක් නිබද්ධව ගෙදක්වේ. වේදනාවක් ගොර වූ වේදනාව නොගෙදක් සිතක් යන්ත අභිධම්මේ නැත. "වේදනාව, නිරුද්ධ වේ" සිත වනාහී නිරුද්ධ නොවී යන වාදය වූදුරුණන් වගන්සේගේ අභිධම්මේ පටිභැනි පිම්බි.]

පතිණිණුක චරිතයක හය

- 1. විත්තන : සිත හෝ සම්ප්‍රදායික බිම් අරමුණට නැවත ස්වභාවය. අරමුණ විතරකණය කිරීම.
- 2. විචාර : අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, විමසා බැලීම අරමුණ මඳ ලෙස පිරිමැදීම කරන ස්වභාවයයි. අරමුණ නැවත නැවතත් හැකිමේ ස්වභාවය.
- 3. අධිමාකඛ : අරමුණ නිශ්චය කරන ස්වභාවය.
- 4. විරිය : අනුගමනය ස්වභාවයයි. විශ්විත්ත බවයි.

(අරමුණක් මත විත්තන චරිතයක ගෙවත් සම්ප්‍රදායික බිම්ගත් පැවැත්වීම සඳහා අනුගමන උත්සාහ කිරීමේ ස්වභාවය වේ. නරක පැත්තට ලෝභ, දෝස, මෝහ පහළ කරවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමද හොඳ පැත්තට, අලෝභ, අද්වැය, අමෝහ පහළ කරවනු පිණිසද උත්සාහ කිරීමයි.

සමථ භාවනාවේදී සමාධි ඇති වනසේ උත්සාහ කිරීම, විපක්ෂා භාවනාවේදී සතරමඟා ධාතුන් දැන ගැනීම පිණිස උත්සාහ කිරීම, රූප ධර්ම, තාම ධර්ම දැනගැනීම සඳහා උත්සාහ කිරීමයි.)

- 5. පිති : අරමුණෙහි පිතවීම ලක්ෂණයකට ඇත.
- 6. පඤ්ඤා : අරමුණ ගැනීමට කැමති වීමේ ස්වභාවය. (අරමුණක් මත ලෝභ, රද්ධ, මෝහ පහළ කරවීමේ කැමැත්ත, අලෝභ, අදෝෂ, අරමාන් පහළ කරවීමේ කැමැත්ත, සමාධි, උඤ්ඤා පහළ කරවීමේ කැමැත්ත ආදියලෙස තැන්වලට අනුව විටසා සත්ත, දැකීමේ, ඇසීමේ ආශ්‍රාණය විදීමේ, රස දැකීමේ, ස්පර්ශ කිරීමේ, දැන ගැනීමේ කැමති ස්වභාවයෙන් අරමුණු කැමති වන බව ගැනි කියනු ලැබේ.)

මේ චේතනා සහ සිත සිත් සමග තොරොදී සමගරක් සිත් සමග පමණක් මිශ්‍ර වී යෙදෙන්නට හැකි චේතනාසහයක් බැවින් පකිණ්ණක චේතනා සහ තම ලබා ඇත.

සබ්බජ්ඣා ආධාරණ චේතනා සහ හා පකිණ්ණක චේතනා සහ යන මේ දෙක එකතු වූ විට චේතනා සහ දැනගැනීම වේ. එවා අනෙක සමාන චේතනා සහ කියනු ලැබේ. අනෙකෙහි නම් ලත් අකුසල් සිත්, අනෙකුත් සිත් ලද සිත්ද, සංකම්පන වශයෙන් සිත් පතක් නවයක්ද, විස්තර වශයෙන් සිත් අනු එකක්ද යන මේ සිත් වල නොගැනීම යෙදෙන බැවින් මේ අනෙකෙහි චේතනා සහ නොද නරක යන දෙකක්වෙතම වන චේතනා සහයක් වන්නාය.

විචක්ඛා, චේතනා, මනසිකාර

විචක්ඛාව සම්පුර්ණව ධර්මයන් අරමුණ මතට යනු පිණිස නැංවිය හැක්කේය. චේතනාව වනාහි විචක්ඛා විසින් නංවන ලද සම්පුර්ණව ධර්මයන් අරමුණ හා එකට යොදාලයි. මනසිකාරය වනාහි සම්පුර්ණව ධර්මයන් අරමුණට සෘජුවම යනු පිණිස යොමුකරවයි. එළවයි.

අකුසල් වෛතසික දාහතර

අකුසල සාධාරණ වෛතසික හතර
සියළුම අකුසල් සිත් හා යෙදෙන වෛතසික

1. මෝහ : අරමුණෙහි තර්ඛාකාරය නොදැකීමේ ස්වභාවය. අරමුණ වරදවා වටහා ගැනීමයි.
2. අභිරික : පුෂ්චරිත බව්ගන්: ලෝභ, දෝස, මෝහ, ආදී අකුසල බව්ගන් තෙරෙහි ලෝචා නැති බවයි.
3. අනාත්තචර : පුෂ්චරිත බව්ගන්: ලෝභ, දෝස, මෝහ, අකුසල බව්ගන් තෙරෙහි බිඳ නැති ස්වභාවයයි.
4. උද්ධමච : අරමුණ මත ගන්තව සන්සුන්ව නොසිට නොසන්සුන් වන ස්වභාවයයි.

මේ වෛතසික හතර අකුසල සිතක් සිතක් ආකා අනිවායච්චෙන්ම ගෙදෙන බැවින් අකුසල සාධාරණ වෛතසික යන නම ලබයි.

ලෝකත්‍රිකය

5. ලෝභ : අරමුණ "මගේ" යැයි දැකීම ගැනම, භිජුබව, අරමුණෙහි බ්‍යාදන ස්වභාවය.
6. දීඝි : අරමුණ නිවීම, ශුඛ, අත්ත, ශුභ යැයි ගන්තා ස්වභාවය අරමුණ වරදවා ගැනීම.
7. මාන : "මම-මම" යැයි උගස් කොට ගැනීමේ උතුම් කොට ගැනීමේ ස්වභාවයයි. උභිභූ කම, බොරු අභංකාර කම.

වැඩිපුර විස්තර

පරමතවතො අවිජ්ජමානෙසු ඉරටි පුටිකාදිසු ජවති. විජ්ජමානෙසුපි චණ්ඩාදිසු භ ජවතිති අවිජ්ජා [චිත. අ. 2/93; වී. ම. 393]

මේතරම් අපිදනව යැයි කියනු ලැබේ. තිස්එක් භවයන්හි පිහිටා ඇති පණ ඇති, පණ තැනි ලෝක-පණ ඇති හා පණ තැනි දෙවල් පරමාර්ථ සත්‍යය පිරිසිදුව තෙක් විපස්සනා ක්‍රමයෙන් වෙදා වෙන්කොට විග්‍රහකොට බැලීමට හැකි නිසා.

1. රූප ධර්ම සමූහයේ පමණක් ඇත්තාහ
2. නාම ධර්ම සමූහයේ පමණක් ඇත්තාහ
3. රූප-නාම ධර්මයේ පමණක්ම ඇත්තාහ. පසුවස්සනධි සමූහයේ ද්වා දස ආයතන සමූහයේ, දස අටක් බාහු සමූහයේ පමණක්ම ඇත්තාහු යැයි දැනගන්නේ එම දැනීම නිවැරදිය, නාම රූප පට්ටපද ක්‍රමයයි.
4. හේතු ධර්ම සමූහයේ, එල ධර්ම සමූහයේ පමණක් ඇත්තාහ යැයි දැන ගන්නේ එම දැනීමද නිවැරදිය. පථිවය පටිග්‍රහ ක්‍රමයයි.

මේ රූප-නාම, හේතු-එල ධර්මයන්ට, සංඛාර ධර්ම සමූහයේ යැයි කියනු ලැබෙයි. මේ සංඛාර ධර්මයේ මතුපි තැනිපි ද යාහැකි. අනිත්‍ය ධර්මයන්ම වන්නාහ. ඇතිවීම තැනිවීම දෙකින් පෙළෙන බැවින් අබන්ධව වෙරෙහට, පීඩනයට භාජනය වන දුක්ඛ ධර්මයන්ම වන්නාහ. නොනැසී දිගට පවතින සාරයක් වශයෙන් පවතින ආත්මයක් තැනි අනාත්ම ධර්ම පමණක් වන්නාහ. පිළිකුළු ජනන අශුභ ධර්ම සමූහයන්ම වන්නාහ. මේ නිසා මේ සංඛාර ධර්මයන්

1. අනිත්‍ය ධර්මයන්ම වන්නාහ
2. දුක්ඛ ධර්මයන්ම වන්නාහ
3. අනාත්ම ධර්මයන්ම වන්නාහ
4. අශුභ ධර්මයන්ම වන්නාහ

යයි. දැන ගන්නේ එම දැනීමද නිවැරදිය. විපස්සනා ක්‍රමය වන්නාහ. මේ නිසා තිස්එක් භවයන්හි පිහිටා ඇතිතාක් පණ ඇති, පණ තැනි වස්තූන් රූප ධර්ම සමූහයන්ද, නාම ධර්ම සමූහයන්ද, රූප-නාම ධර්මයන්ද-පසුවස්සනධි සමූහයන්ද, දොළොස් ආයතන සමූහයන්ද, දස අටක් බාහු සමූහයන්ද, හේතු ධර්ම සමූහයන්ද, එල ධර්ම සමූහයන්ද, අනිත්‍ය ධර්ම සමූහයන්ද, දුක්ඛ ධර්ම සමූහයන්ද, අනාත්ම ධර්ම සමූහයන්ද අශුභ ධර්ම සමූහයන්දැයි දැනගෙන සිටින අවස්ථාවේ වනාහි මේ දැනුමට, නිවැරදි දැනීමට සම්මා දිව්හි ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ.

මෙලෙස කන්පවාකාරයෙන් නොදැන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා යනාදී ලෙසටද ආත්මයා, ප්‍රාණීය, විඤ්ඤාණය යනාදී ලෙසටද රහු, ඊළි, ගස, ජලය, ගින්න, කැලය, කන්ද යනාදී ද තිත්‍ය බවේ සමූහයන්, ග්‍රහ බවේ සමූහයන්, ආත්ම බවේ සමූහයන්, ඥාන බවේ සමූහයන් යන මේ පණ ඇති, පණ නැති වස්තූන් වරදවා වටහාගෙන සිටින විට එයට වැරදි දැනීම ගෙවත් අවිද්‍යාව යැයි කීම වටී.

මේ තුළ අවිද්‍යා-මෝහ සහ ද්වේශ-මඛ්‍යාදිවිධී යනාදිය වඩාත් නිවැරදිව වටහා ගැනීමට විපස්සනා කේතුවෙහිදී විශේෂයෙන් දැනගත යුතු ආත්මයා යැයි යන්නා වැරදි මතදෙක පිළිබඳව විස්තර දක්වන්නෙමු.

අත්ත ද්වේධී දෙවතීය

ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත ද්වේශී-ලෝක සාමසද්ද අත්ත ද්වේශීය යැයි බාහිර ගෞතමයන් පිළිගැනීම ඇති, මඛ්‍යාදිවිධී වාදීන් සිතන්නා වූ අත්ත ද්වේශීය මූළාර්ථක වශයෙන් දෙවිධීයකි. [ම. ටී. 1/365-366]

1. ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත ද්වේශීය-ලෝක සාමසද්ද අත්ත ද්වේශීය

පණ ඇති වස්තූන් පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, මී හරකා, කිරිසනා, යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙස හැකිමද, පණ නැති වස්තූන්ද, රහු, ඊළි, තඹ, කුඹුරු, කළු, ගෙදර, වතුර, ගින්න යනාදී ලෙසට හැකිමද වැරදි වන්නේය.

පින්වත් ඔබට බාහිර රූප-නාම බවේයත් පටිගුණ කළ හැකිවිට බාහිර පණ ඇති ලෝකයට විපස්සනා ක්‍රමය යොදවා බලන්න. බාහිර පණ ඇති සත්ත්වයන්ද රූප බවේ සමූහ, නාම බවේ සමූහ, රූප-නාම සමූහ, තේතු බවේ එළ බවේ සමූහ අතිතය, දක්ඛ, අනාත්ම, අග්‍රහ බවේ සමූහම වන්නාහුයැයි සම්මා ද්වේශී ක්‍රමයෙන් ප්‍රකාශය ලෙස විනිවිද දැක ගත හැකි වන්නේය.

තවදුරටත් බාහිර පණ නැති ලෝකය වෙතටද විපස්සනා ක්‍රමය යොදවා බලන්න. මේ බාහිර පණ නැති වස්තු (රහු, ඊළි) වල පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන්

කපුණය නොදැනා බලන්න. රූප කලාප අංශු පමණක්ම හමුවනු ඇත. මේ රූප කලාපයන්හි එක කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති තේරේ බාහු-උතු නිසා පිටවෙමින් පිටවීමට පෙර හා පසු සම්බන්ධ වෙමින් කැඩෙන නැවතත් පහළ වන කපුණ ඒවා අවිඛිඛ ආදී රූප බිම්බයන්. සමහර විටක සෙවිදුන ඇතුළත් කපුණ සඳු නවක කලාප රූපයන්ම වන්නාය. මේ නිසා පහ නැති වස්තූන් හි කපුණ ඒවා අවිඛිඛ රූප බිම්බයන් සඳු අඩංගු උතුර සඳු නවක රූප බිම්බයන් දැක හේනා පිණිස වන අවබෝධය නිවැරදිය. රත්න, රිදී ලෙසට දැක හේනා කපුණය අවිද්‍යාවයි.

පහ ඇති සත්ත්වයන් රූප-නාම හේතු එල සංඛාර බිම් සමූහයන් යැයි නොදැන ඇතිතම, දුක්ඛ, අනාත්ම, අශුභ යැයි නොදැන පුරුණය, ස්ත්‍රිය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා යනාදී ලෙසට දැකගන්නා දැනීම වැරදිය. මෝහයයි. පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, මනුෂ්‍යයා, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී දේවල් ඇත්තවම නිශ්චිතව ඇත්තේ යැයි වැරදි ලෙසට හැනීම, දිවිහි ලෙසට හැනීම, පිළි හැනීම ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිවිහි-ලෝක සාමාන්‍යය ඇත්ත දිවිහියයි. මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ලෙසට ඇත්තවම නිසැකව ඇත්තේ යැයි යන කියමන වැරදිය.

පහ නැති වස්තූන්ද රූප බිම් සමූහයකි නොදැන රත්න, රිදී, මැණික්, දිගුකැඩි යනාදී ලෙසට හේනා එම දැනුම වැරදිය. අවිද්‍යාවමය. "රත්න, රිදී යනාදී දේ ඇත්තවම ප්‍රකටව ඇත්තේය, ඇත්තවම වන්නේ"යි පිළිගන්නා වැරදි හැනීම, දිවිහි ලෙසට හැනීම ලෝක ව්‍යවහාරයයි. ලෝක සාමාන්‍යය ඇත්ත දිවිහියයි. ලෝක ව්‍යවහාරයට අනුව වැරදි ලෙසට හැනීමයි.

2. අත්ත දිවිහි ග්‍රහණය

මේ අත්ත දිවිහි ග්‍රහණය

(අ) පරමත්ත දිවිහිය

(ආ) පිළි අත්ත දිවිහි යැයි දළ වශයෙන් දෙවිභිතව වෙළු දැක්විය හැකිය.

පරමත්ත දිවිහිය- ලෝකය සමඟ විවිධ සත්ත්වයන් මැනීම කරන, මවන්නා වූ ආත්මය=පරමත්ත, එවන් පරම ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි වරදුවා හැනීම. වැරදි දිවිහිය පරිමන්ත දිවිහිය නම් වේ.

පිට අත්ත දිවයින- විවිධ සත්වයන්ගේ සත්තානගත් මවනු ලැබූ පිවියකින් ප්‍රාණීගෙයක්, විකද්දාණගෙයක්, ආත්මගෙයක් ඇත්තේයැයි පිළිගැනීම, භාර ගැනීම, දිවිබිඟන වීම වීච අත්ත දිවිබිඟයි. පරමත්ත, වීච අත්තගැසී දිවිබි චගෙයක් ගැනීම අවිද්‍යාවයි. පරමත්ත, වීච අත්ත ඇත්තටම ඇත්තේ යැයි පිළිගැනීම, භාර ගැනීම දිවිබි චගෙයක් ගැනීම අත්ත දිවිබිගයි.

මෝහය සහ දිවිධිය වෙන්කොට දැන ගැනීමේ කෙටි ක්‍රමය

මෝහය යනු එක්තරා භවයක්හි පිහිටා ඇති පහ ඇති, පහ නැති වස්තූන් නිවීම, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීමයි. දිවිබි යනු 31 භව භගෙයන්හි පිහිටා ඇති පහ ඇති, පහ නැති වස්තූන් නිවීම, සුඛ, අත්ත සුභ යයි භාර ගැනීමේ පිළිගැනීමේ, වැරද්දයි. මෙයත් නිවීම, සුඛ, අත්ත සුභ යැයි වටහා ගැනීම මෝහයයි. වරදවා පිළිගැනීම දිවිබිගයි.

දෝෂ වතුණකය

- 8. දෝෂ - සිරතෙහි වන්ධ බව, විනාශක ස්වභාවය.
- 9. ඉස්සා - අනුන්ගේ වස්තු, ලාභ, භුක්ත, සිටිය, සෞභාග්‍ය කෙරෙහි ඊර්ෂ්‍යා කරන බව, හමාව වඩා උසස් වීම නොලැබෙන බව.
- 10. මච්චරිය - තමාගේ මස්තු ලාභ සම්පත් සඳහා තර්ක ගතිය. තමාගේ සම්පත් අනුන් හා සාධාරණ වනු උදෙසා නොලැබෙන බවයි.
- 11. කුක්කුච්ච - (අ) කළ අකුකුළු දුසිරිත් ගැන පසු නැවිලි වන ස්වභාවය. (ආ) නොකළ දුසිරිත් හා කුකුළු බිමියන් නොකළ බව මත පසුනැවිලි වන ගතිය.

සසංඛාරික ගණයට වැටෙත් ජෛතසික දෝෂ

- 12. චිත - සිරතෙහි පසුබස්නා ස්වභාවය. අකම්මානකම.
- 13. මිද්ධ - සම්ප්‍රගුත්ත ජෛතසිකයන්හි පසුබස්නා ගතිය. අකම්මාන ස්වභාවය.

මෝන ගණයට වැටෙන වෛතසිකය

14. විවිධීභාව - (අ) සමම සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ නිගම වුදුත්ද? හරි වුදුත්ද?
 (ආ) ධර්ම නිගම ධර්මද? හරි ධර්මද?
 (ඇ) ආගමික සංඝයා නිගම සංඝයාද? හරි සංඝයාද?
 (ඈ) ශිල, සමාධි, පුඤා යන ශික්ෂා තුන හරිද?
 (ඉ) සංඝාරාමයේ අතිම ස්කන්ධයක් තිබුණද?
 (ඊ) අනාගත භවයේ ස්කන්ධයක් තිබේද?
 (උ) අභිත හා අනාගත ස්කන්ධ දෙකම තිබේද?
 (ඌ) හේතු එල සබදතාව, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය, යන මේ අට ස්ථානගන්ති සැක සංඛා ඇති බව. [බ. ප. 388]

සැලකිය යුතුයි:- (කමීය හා කමී එල මත සැක තිබීම ආදිය මේ හේතු-එල සබදතා, පටිච්චසමුප්පාද ධර්මයන් සැක කිරීම ගන්තව භවයන්.)

සෝභන වෛතසික විසිපහ

- සෝභන වෛතසික විසිපහ තුළ
 (අ) සෝභන සාධාරණ වෛතසික = සෝභන නම් ලත් හොඳ සිත් සියලුමෙහි යෙදෙන වෛතසික දුහතවයයි.
 (ආ) විරතී වෛතසික තුනයි.
 (ඇ) අප්පමසද්දා වෛතසික දෙකයි.
 (ඈ) පසද්දාදිය යන මේ සියලුම එකතු කළ විට විසි පහක් වෛතසිකයන් වන්නේය.

සෝභන සාධාරණ වෛතසික

1. සද්ධා විවිධීභාවයන් හි පෙන්වා දුන් අවතැන්හි නිසැක බව, පිළිගන්නා ස්වභාවය.
 සැලකිය යුතුයි:- මේ වනාහී සංකම්පත දැන්වීමකි. තැනට සෝභන පරිදි අවධෝධි කළ යුතුය.

- (අ) බුදු ගුණ අරමුණු කිරීමේදී බුදු ගුණ ඇදහීම.
- (ආ) ධර්ම ගුණ අරමුණු කිරීමේදී ධර්ම ගුණ ඇදහීම.
- (ඇ) සත්‍ය ගුණ අරමුණු කිරීමේදී සත්‍ය ගුණ ඇදහීම.
- (ඈ) ශිල පක්ෂයෙහි ශිල ශික්ෂාව, ශිල ප්‍රතිපදාව ඇදහීම, සමාධි පක්ෂයෙහි ධ්‍යාන සමාධි ශික්ෂා, ප්‍රතිපදා ඇදහීම, පුඤ්ඤ පක්ෂයෙහි රූප නාම පරමාර්ථයන්හි ස්වභාව අතරින් විභිච්ච දුකින් පුඤ්ඤ ශික්ෂාව, පුඤ්ඤ ප්‍රතිපදාව ඇදහීම. සත්‍ය හතර විභිච්ච දුකින් ලෙසට අභ්‍යන්තර කාරක පුඤ්ඤ ශික්ෂාව=පුඤ්ඤ ප්‍රතිපදාව ඇදහීම.
- (ඉ) අභිතය සලකා භාවනා කිරීමේදී අභිත ස්කන්ධයන් පිළිගැනීම.
- (ඊ) අනාගතය සලකා භාවනා කිරීමේදී අනාගත ස්කන්ධයන් පිළිගැනීම.
- (උ) අභිත අනාගත ශත දෙකම භාවනාවන් යැපීමේදී පිළිගැනීම.
- (ඌ) තේඛු එළ සබ්දභාවය = පටිච්චසමුප්පාදය භාවනා කිරීමේදී තේඛු-එළ සම්බන්ධතා ධර්ම භාවනා පිළිගැනීම.

මෙලෙස භාවනාවට ලක්වන අරමුණ අනුව යමින් පිළිගැනීම් වෙනස් වන බව වටහා ගත යුතුය.

- 2. සති - (සතර සතිපට්ඨාන ආදී) සතිය පිහිටවිය යුතු අරමුණ මත සම්ප්‍රදායික ධර්ම රාශිය විශේෂ ලෙස කඩලක් සේ පාච්චි ගුලපි නොගත, තෙලු ගලක් මෙන් ජලයෙහි එතැනම ගිලී ගන්නා වූ ස්වභාවය. අරමුණෙහි සිත පහවුවාට පවතින ස්වභාවය. අරමුණ අමතක නොකරන ස්වභාවය.
- 3. හිරි - නරක අකුසලයන් විමර්ශන, පුනර්විභවයන් විමර්ශන ලප්ඵාවන ස්වභාවය.
- 4. මත්තර්ථ - නරක අකුසලයන් විමර්ශන, පුනර්විභවයන් විමර්ශන හිසවන ස්වභාවය.
- 5. අලෝභ - ලෝභික අරමුණු මත සිත නොඇලෙන බව, අසීමිත ආකාන්ඛි බව, මග්ග යැයි දැකීම නොගැනීම.

6. අදාළය - අරමුණ මත සිත හෝ රෝසු නොවන රළු නොවන බව විනාශය අකමැති ස්වභාවය.
7. තනුමල්කඩත්තා- (සිත උඩගු කරවන මානය. සිත හඳුළුවාලන ජීව-මිද්ධ යන මේ බමී දෙක දෙකට සිත නොගවා විත්ත වෛතසික තම තමන්ගේ කෘතයන්ගේ අඩු වැඩි නොවන වලසව) අරමුණෙහි සිත මධ්‍යස්ථ කොට තබන ස්වභාවය. අරමුණ උපසන්නාවන් බලන ස්වභාවය.
8. කාය ජ්වලද්ධි - වෛතසිකයන්ගේ භාන්ත තැන්පත් බව. සංසිද්ධිම.
9. චිත්ත ජ්වලද්ධි - සිතෙහි සංසිද්ධිම.
10. කාය ලහුතා - වෛතසිකයන්ගේ සැහැල්ලු බව.
11. චිත්ත ලහුතා - සිතෙහි සැහැල්ලු බව
12. කාය මුදුතා - වෛතසිකයන්ගේ මෘදු බව
13. චිත්ත මුදුතා - සිතෙහි මෘදු බව
14. කාය කම්මසද්දතා- දුක, ශීල, භාවනා ආදී කුසල ක්‍රියාවෙහි වෛතසිකයන්ගේ කම්මන බව. ක්‍රියාවට යෝග්‍යයන්ටය. (භාවනාවේදී-භාවනා ක්‍රියාවට යෝග්‍ය බව.)
15. චිත්ත කම්මසද්දතා- දුක, ශීල භාවනා ආදී කුසල ක්‍රියා කෙරෙහි සිතෙහි කම්මන බව ක්‍රියාවට යෝග්‍යයන්ටය (භාවනා කරන්නේ නම් මනසිකාරය පැවැත්වීමෙහි යෝග්‍ය බව.)
16. කාය පාලසද්දතා - දුක, ශීල භාවනා යනාදී කුසල කටයුත්තෙහි වෛතසික-යන්ගේ ප්‍රභූණත්වය-කුසලතාව යයි. දුකතාව යයි. කෙළෙස් කතට දුරු කරන බව.

- 17. විත්ත ආගුඤ්ඤතා- දාන, සීල, භාවනා තනාදී ඒ ඒ කුසල කරගුණ වලදී සිතේ ප්‍රගුණ දක්ෂතාවය, කෙලෙස් කඩව දුරුකරන බව.
- 18. කායුජ්ජකතා - චේතනිකයන්ගේ සෘජු බව, මානා-කාර්යයන්ට නැතිකම.
- 19. විත්තූජ්ජකතා - සිංහසි සෘජු බව, මානා-කාර්යයන්ට නැතිකම.

මායා, සාධේයස

තනන දොස පටිච්ඡාදනලක්ඛණා මායා, අසත්ත ගුණ සමීකාවන ලක්ඛණා කාධේයසං [මහා ව. (සී.) 1/71]

අසත්ත ගුණ පකාසන ලක්ඛණං කාධේයසං [මහා ව. (සී.) 1/107]

ප්‍රකටව පවතින තමාගේ වැරදි වසන හඟිස මායාවයි.
 තැනී ගුණ සුවා දැක්වීම සාධේයස බවයි. යථා බවයි

විරහි චේතනසික තුන

- 1. සමීමා වාචා - ජීවිකා වෘත්තිය හා සමීබන්ධ නොවූ, වළි දුශ්චරිත හතරෙන් වැළකීම.
- 2. සමීමා කමීමන්ත - ජීවිකා වෘත්තිය හා සමීබන්ධ නොවූ, කාය දුශ්චරිත තුන අතින් ආරක්ෂා වීම.
- 3. සමීමා ආපීච - ජීවිකා වෘත්තිය හා සමීබන්ධ කාය-වචි දුශ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීම.

අජ්ජමඤ්ඤද චේතනසික දෙක

- 1. කරුණා - දුකඛිත සත්ත්වයන් අරමුණු කොට අනුකම්පා කරන, දායව පහළ කරන සවිභාවය. දැකිත් මුද්‍රාලීමව කැමැති වන සවිභාවය.
- 2. මුද්දතා - සුඛිත සත්ත්වයන් අරමුණු කොට සිටත් පහළ වන ප්‍රමෝදය. අත්‍යන්ගේ සම්පතට ඊර්ෂ්‍යා නොකිරීම.

පසුකඳුන්දිය වෛතසිකය

පසුකඳුන්දිය=පසුකඳු=පරමාරට ධර්මයන්ගේ තත්වකාරය විනිවිද දැක දැකගන්නා ස්වභාවය. වතුරාග්ඪී සත්‍යය විනිවිද දැක දැක ගන්නා ස්වභාවය.

කුටුඹයද, අමෝහයද, ධර්ම විවිධයද, ශම්මා දිවිසියද කියන්නා වූ ප්‍රඥාවට වතුරාග්ඪී සත්‍යය දැකගැනීම ශම්බන්ධයෙන් අධිපතිකම් කරන නිසා පසුකඳුන්දිය යැයි කියනු ලැබේ.

මේ අනුව කේශන රෙවතසීක විසි පහ හමාරය. පරමාරට ධර්මයන් කුටුඹයෙන් ගිටු වෙන්කොට ගැනීමේ පරිශ්‍රය කිරීමේ යෙදී සිටින ආදිකම්මික පුද්ගලයාට ස්වභාව ලක්ෂණ හෝ රස (=කෘතෘජ) යන දෙකින් එකක් අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි නිසා සමහර රෙවතසීකයන්ගේ ලක්ෂණ හා රස යන දෙකම ලිඛා දක්වා ඇත.

වැදගත් උපදේශයක්

ඉංද්‍රියවේදී ආදිතොව අප්‍රකාශනං පඤ්චකු ඛණ්ඩකු අභිනිවිකති, අභි නිවිසිචා) තෙ අභිච්චාදිතො පසකති, යසමා පන න සුදධි අරුධකත දසකත මහෙතනෙව මගගවුට්ඨානං තෙති, ඛනිදුධාපි දුට්ඨඛමෙ ව. තසමා පරසක ඛණ්ඩපි අනුපාදිතන සංඛාරෙපි 'අනිච්චං උතඛ මනනා'ති පසකති, කො කාලෙත අරුධතං සමමතති කාලෙත ඛනිදුධාති [බ. ස. අ. 207]

අපරො ආදිතොව රූපෙ අභිනිවිකති, අභිනිවිසිචා) තුත රූපඤ්ච උපාදු රූපඤ්ච පටිච්චිදිච්චා අභිච්චාදිතො පසකති, යසමා පන න සුදධි රූප දසකත මහෙතනෙව වුට්ඨානං තෙති, අරුපමෙපි දුට්ඨඛමෙ මෙව, තසමා තං රූපං ආරමමණං කච්චා උපපනනං වෙදනං සන්‍යාදං සංඛාරෙ වින්‍යාදාණංච 'ඉදං අරුපණ'ති පටිච්චිදිච්චා අභිච්චාදිතො පසකති, කො කාලෙත රූපං සමමතති කාලෙත අරුපං [බ. ස. අ. 207]

මේ ඉහත සඳහන් අවුච්චානිති අර්ථය මෙසේය. යෝග්‍යවච්ච පුද්ගලයෙක් කාම-රූප පටිච්චේද කුටුඹයට හා පටිච්ච පටිච්චක කුටුඹයට ලගා වී විරතකාරාවට

භයරන විට අප්‍රතික්ෂේප කිරීමට පටන්ගෙන විදුලි බලය භාවිතා කරන්නේ නම් එය කළ හැකිය. අවිද්‍යාත්මක අනුපාතික සංඛාර බලයට අවිද්‍යා බලයට සමාන පරිදි පටන්ගෙන විපක්ෂණ භාවිතා කරන්නේ නම් එය කළ හැකිය. නමුත් අප්‍රතික්ෂේප ප්‍රතික්ෂේපයක් පමණක් විපක්ෂණයට නැංවීමෙන් මුද්‍රිත නම් වන ආයතී මානී ක්‍රමය (=සංඛාර අරමුණක් නැතිව නිවනට යොමු කළ හැකි මුද්‍රිත භාවිතී විපක්ෂණය) කුමන ආකාරයකින්වත් පහළ විය නොහැකිය. බලයට ප්‍රතික්ෂේපයක් පමණක් විපක්ෂණ භාවිතාවට ලක් කිරීමෙන් මුද්‍රිත භාවිතී විපක්ෂණය කුමන ක්‍රමයකින්වත් පහළ විය නොහැකිය. මේ නිසා වරෙක අප්‍රතික්ෂේප ප්‍රතික්ෂේපයට වරෙක බලයට ප්‍රතික්ෂේපයට ක්‍රමයෙන් එකක් එකක් වශයෙන් විපක්ෂණ භාවිතාවට නැංවිය යුතුය.

මෙලෙස රූප බලී පමණක් විපක්ෂණයට නොවන්නේ නම් මුද්‍රිත භාවිතී විපක්ෂණය කුමන ක්‍රමයකින්වත් පහළ විය නොහැකිය. නමුත් බලයට පමණක් විපක්ෂණ භාවිතා කිරීමෙන් මුද්‍රිත භාවිතී විපක්ෂණය කුමන ක්‍රමයකින්වත් පහළවිය නොහැකිය. මේ නිසා වරෙක භූත රූප, උපාදා රූපයන් පරමාර්ථයන් පිරිසිදු කිරීමට ක්‍රමයෙන් වඩා වෙනස්ව ගෙන එම රූප බලයෙන් ක්‍රමයෙන් එකක් එකක් විපක්ෂණය වශයෙන් භාවිතා කළ යුතුය. වරෙක මේ රූප බලයට අරමුණු කරමින් පහළ වෙන වෙනම, සන්ධි, සංඛාර, විකල්පයන් ගත නමුත් සමස්තයක් වන ක්‍රමයෙන් වඩා වෙනස්ව ගෙන මෙම නමුත් මතක එකක් පමණක් විපක්ෂණය වශයෙන් භාවිතා කළ යුතුය. මේ ඉහත සඳහන් අවුටා කථාවන්හි හරහයි. සංයුක්ත පාලිගෙහි [සං. කී. 4/32-36] හි එක ලෙසට අපරිපාකන සුභුත යොදී සුභුතවට මෙය හැඳින්වේ.

අනුපක්ෂණ භවත

අප්‍රතික්ෂේප, බලයට යන ගන්තන දෙවර්ගයට අයත් රූප බලී පමණක් විපක්ෂණයට නැංවීමේ නමුත් ආයතී මානීයට පත්විය නොහැකිය. නමුත් බලී පමණක් විපක්ෂණය කිරීමෙන් ආයතී මානීයට පත්විය නොහැකිය. ගෝභවවට පුද්ගලයා රූප-නාම යන බලී දෙවර්ගම විපක්ෂණය වශයෙන් භාවිතා කළ යුතුට ඇත. මෙම රූප බලී-නාම බලීගෙන් රූප කලාප බොහෝ ගණනක්, නාම කලාප බොහෝ ගණනක් එක හවරක් තුළ ඇතිවෙමින් නැතිවෙමින් පවතින නිසා එක එක වර්ගය පිහිටා ඇති

කංචනා විනාශි සම්පුර්ණයෙන් නිමවනතෙක් විරක්ඛනා කොට බැලිය නොහේ. නමුදු ඇති විවිධ වර්ගයන් වනාහි වර් වශයෙන් මේ මේවා යැයි සියලුම දැකගත යුතුය.

සාරාර්ථය විනාහි. ඉතිරි සකන්ධයේ එක මොහොතක එකට පහළවෙන රූප බිම්-රූප කලාපයන් ක්‍රමයෙන් මැන බලන්නේ. මුත් හතරක් පමණ ඇත. පරමාණුවකටත් වඩා බොහෝ කුඩා වූ මෙම රූප කලාපයන්හි සතර මහා බාහු අඩංගුව ඇත. රූප කලාපයක් පාහා පිහිටි මෙම සතර මහා බාහු ශ්‍රාවකයන්වූ ගම්පුරුණයන්ව දැකගත නොහැක්කේය. එකදෙස-සමහර කොටසක් පමණක් විරක්ඛනා කළ හැකිය. උපාදා රූපයන්ද මෙලෙසම යැයි දැනගත යුතුය.

ඇසිපිඬ හසන වාරයක්, පිදුලිගත් කොටස ක්‍රමයෙන්, අඟුරු සැනක් යන ඉතා හෙටි කාලයක් තුළ නාම බිම්බේ විභවකෘතිය ලෙස කෝටි වාරයකටත් වඩා පහළ විය හැකිය. හවසන් තුළ නොගිණිත හැකි තරම් පහළ වන්නේමය. මෙම නාම බිම්බේ විනාහි ශ්‍රාවකයන්ට කළුවර හෙක් දැකගත නොහැකිය. එකදෙස-සමහර කොටස් පමණක් භාවනාවෙන් දැකගත හැක.

සියලුම ඉතිරි නොකොට විපස්සනාවෙන් දැකගත නොහැකි වුවද රූප කර්මස්ථාන වගුවල ලිඛා දක්වා ඇති අඟුරු රූප බිම් ඒව් ඒවශයෙන් ඉතිරි නොකොට විරක්ඛනා කළ යුතුය. එලෙසම වක්ඛුද්වාර විටි ආදී වර්ග හය ඉතිරි නොකොට විරක්ඛනා කළ යුතුය. හවසන් තුළ රූපාරම්මණ දැක ගන්නා වක්ඛුද්වාර විටි සංඛ්‍යාව ඉතා විශාලය. හේම නොකොට සියලුම දැකගැනීමට අපහසුය. සමහරක් පමණක් භාවනා කළ හැකිය. දැකගත හැකිය. කේතද්වාර විටි සම්බන්ධයෙන්ද මෙලෙසටම යැයි සලකා ගන්න. මේ නිසා අවුවා කථාවන්හි.

- 1. කාශානුපස්සනා මුඛේන = කාශානුපස්සනාව ප්‍රමුඛ කොට
- 2. වේදනානුපස්සනා මුඛේන = වේදනානුපස්සනාව ප්‍රමුඛ කොට
- 3. විභ්වනානුපස්සනා මුඛේන = විභ්වනානුපස්සනාව ප්‍රමුඛ කොට
- 4. ධම්මානුපස්සනා මුඛේන = ධම්මානුපස්සනාව ප්‍රමුඛ කොට

(ම. අ. 1/216-217) හි සතරේ ලෙසට විභ්වනානුපස්සනා ඇත. මේනිසා පහත සඳහන් ලෙසට අනුපස්සනා හතර දැන ගත යුතුය.

1. රූප ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් පරිලුභකොට එම සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන්නේ නම් එම භාවනාව කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානතට ඇතුළත් වේ. විශේෂයෙන් හුදුම විපස්සනායාතික පුද්ගලයන් සතර මහා ධාතු-රූප ධර්මයන් ප්‍රමුඛ කොට, රූප ධර්මයන් පරිලුභකොට විපස්සනාවට ගැටු බැවින් එවැනි පුද්ගලයන්ගේ අනුපස්සනාව බොහෝකොට කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානතට ඇතුළත් වේ.

තව දුරටත් නාම කම්ප්පාන පරිලුභ කරන ක්‍රම තුන තුළින්

2. වේදනාව ප්‍රමුඛ කොට රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් පරිලුභකොට එම සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනාවට හරවන්නේ නම් එම විපස්සනාව වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානතට ඇතුළත් වේ.
3. සිත=විඤ්ඤාණය ප්‍රමුඛ කොට රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් පරිලුභකොට එම සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනා කරන්නේ නම් එම විපස්සනාව විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානතට ඇතුළත් වේ.
4. එස්සය ප්‍රමුඛ කොට රූප-නාම, හේතුඵල සංඛාර ධර්මයන් පරිලුභ කොට එම සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනා කරන්නේ නම් එම විපස්සනාව ධර්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානතට ඇතුළත් වේ.

පසුදිවස්සන්ගෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය, ආයතන දොළොස භාවනා කරන ක්‍රමය, ධාතු දහ අට භාවනා කරන ක්‍රමය යනාදියද ධර්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානතවත් වන්නේය. (වි.ග. අ, 101) බලන්න.

නාම කම්ප්පාන පරිලුභ කරන තුන් ආකාරය තුළින් වේදනාවෙන් පටන්ගෙන සංඛාර ධර්ම පරිලුභ කරන ක්‍රමය වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානත වන්නේය. විඤ්ඤාණයෙන් පටන් ගෙන සංඛාර ධර්ම පරිලුභ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානත වන්නේය. එස්සයෙන් පටන්ගෙන සංඛාර ධර්ම පරිලුභ කරන ක්‍රමය ධර්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානත වන්නේය.

සමජාතීය පුද්ගලයා දිවිපි විසුද්ධිමය බැඳහැරුණු අවස්ථාවක නාම කම්ප්‍රාපනයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරනු කැමති නම් එසේ භාවනා කළ හැකිය. රූප කම්ප්‍රාපනයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කරනු කැමති නම් එසේද භාවනා කළ හැකිය. ඉදින් නාම කම්ප්‍රාපනයෙන් පටන් ගෙන භාවනා කරන්නේ නම් ධ්‍යානයෙන්ද, ධ්‍යාන සම්ප්‍රදායේද බැඳුණු පුද්ගලයන් පරිශ්‍රය කළ යුතුය. අනතුරුව අයුරු කරන සෛද්ධි වස්තුව සමඟ භූතාරම්භය උපාදායෙන් පරිශ්‍රය කළ යුතුය. [ව. ම. 441]

අනතුරුව පඬුණක සංඛාර නම් වන කාමාවචර නාම බැඳුණු ඉතිරි රූප බැඳුණු දිගට පරිශ්‍රය කළ යුතුය. තව දුරටත් පුද්ධි විපක්ෂායානික පුද්ගලයන්ද රූප කම්ප්‍රාපන භාවනාව නිමකළ පිට කාමාවචර නාම බැඳුණු දිගට පරිශ්‍රය කළ යුතුය.

සමජාතීය පුද්ගලයාද පුද්ධි විපක්ෂායානික පුද්ගලයාද යන දෙදෙනාම කාමාවචර නාම බැඳුණු පරිශ්‍රය කරන්නට කැමති වන්නේ නම් ඊට කලින් පරිශ්‍රයකින් පෙර කමමයානෙ (ම. අ. 1/248) යන අටුවා කරාවලි විශේෂණය කරන ලෙසට රූප කම්ප්‍රාපන භාවනා වශයෙන් පරිශ්‍රය කොට නිමවා තිබිය යුතු වන්නේය. පවුරටත්

තසමිං ආරම්භණං [ම. නි. අ. 1/248]

තසමා තං රූපං ආරම්භණං කරවා උපසන්නං වෙදනං, සඤ්ඤාං, සංඛාරෙ, විඤ්ඤාණඤ්ඤාපි "ඉදං අරූප"නි පටිපට්ඨිදිරවා අභිවාදිතො පසාසි. [ධ. ස. අ. 267]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කරාවලි විශේෂණයකට අයුරු උපදෙස් අනුව මෙම රූප බැඳුණුම අරමුණු කොට පහළවන නාම බැඳුණුයන් පටන්ගෙන පරිශ්‍රය කළයුතු වේ. මෙලෙස පරිශ්‍රය කිරීමේදී පහත සඳහන් විශේෂ උපදෙස්වලට සැලකිල්ලෙන් අනුගමනය කළ යුතුය.

වේදනාවෙන් පටන්ගෙන පරිශ්‍රය කිරීමේදී අනුගමනය කළ යුතු උපදේශ

ගසස වෙදනා පාඛවා හොති සො'න කෙවලං වෙදනාව උපසස්සි. තාය සද්ධිං තදෙවාරම්භණං ඵුසමානො ඵසෙසාපි උපසස්සි, සඤ්ඤානමානා සඤ්ඤාපි, වෙතයමානා වෙතසාපි විජානමානා විඤ්ඤාණමෙ උපසස්සි'ති ඵසස පඤ්චමකෙසෙව පටිශ්‍රයණසාති. [ම. අ. 1, 249]

වේදනා ප්‍රකට ශෝචනීය පුද්ගලයාද වේදනාව එකක් වශයෙන් තනිවම පහළ වුවා නොවේ. මේ වේදනාව හා සමග එම අරමුණේ හැපීම් වශයෙන් වන්නා වූ එක්කර පහළ වන්නයි. මෙම අරමුණ හැඳින්වෙන්නා සඳහුව ද පහළ වන්නයි. එම අරමුණ මතට සම්ප්‍රයුක්ත බිම්පත් යොමුකරවන වේතනාවටද පහළ වන්නයි. එම අරමුණ වෙන්කොට ගතහැකි, දැනගත හැකි විකල්පයන් පහළ වන්නේ ශැයි සලකා ගෙන එක්සය පස්වෙති නොව ඇති සියලු එක්ස පස්වමක බිම්පත් පරිග්‍රහ කිරීම කළ යුතුය.

විකල්පයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමේදී පිළිපැදිය යුතු උපදේශයක්

යසක විකල්පයන් පාකටො කොති, සො න සෙවලං විකල්පයන්ගේ උපසරති, තෙක සද්ධං තදෙවාරමෙණං ධුසමානෙ පසෙකා උපසරති, අනුවමාන වේදනාපි සසන්තනමානා සසන්තාපි, වෙතයමානා වෙතනාපි උපසරතිති වියක පසුවමකයෙව පරිග්‍රහණකාති [ම. අ. 1/249]

විකල්පයන් ප්‍රකට ශෝචනීය පුද්ගලයාද විකල්පයන් පමණක් තනිවම පහළවන්නක් නොවේ. එම විකල්පයන් සමග එම අරමුණේ හැපීම් වශයෙන් පහළවන එක්කර පහළ වන්නයි. මෙම අරමුණේ රස විඳින වේදනාවද පහළ වන්නයි. එම අරමුණ හැඳින්වෙන්නා සඳහුවද පහළ වන්නයි. එම අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත බිම්පත් යොමුකරවන වේතනාවද පහළ වන්නේ ශැයි. සලකා එක්සය පස්වෙති නොව ඇති සියලු එක්ස පස්වමක බිම්පත් පරිග්‍රහ කළයුතුය.

[ම. අ. පරිවර්තනය]

එක්සයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කිරීමේදී පිළිපැදිය යුතු උපදේශයක්

යසක වියක පාකටො කොති, සො න සෙවලං වියකව උපසරති. තෙක සද්ධං තදෙවාරමෙණං අනුභවමානා වේදනාපි උපසරති. සසන්තනමානා සසන්තාපි, වෙතයමානා වෙතනාපි විජානනමානා විකල්පයන්ගේ උපසරතිති වියක පසුවමකයෙව පරිග්‍රහණකාති. [ම. අ. 1/248-249]

එස්සය ප්‍රකට ගෝත්‍රාවචර පුද්ගලයාද එස්සය පමණක් ගනිව් රහසු නොවේ. එම එස්සය සමඟ එම අරමුණම ගෙන එහි රඟ වදින හැකි වූ වේදනාවද පහළ වේ. එම අරමුණ හැඳින ගන්නා සන්ද්‍රවද පහළ වේ. එම අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම ගොම්බුකරවනු පිණිස යාදවන වේදනාවද පහළ වේ. එම අරමුණ වේදනාවට දැනගන්නා විඤ්ඤාණයද පහළ වේ යැයි සලකා එස්ස රහ්මමක වූ (එස්සය පස්වැනි කොට ඇති) සීඝ්‍ර ධර්මත් පරික්‍රම කළ යුතුය. [ම. අ. පටිවර්ණයනි]

සීඝ්‍රයුම නාම ධර්මයන් පරික්‍රම කරන්න.

එවං තස්ස තස්සෙව පාකටතාවෙපි "සබ්බං සික්ඛවෙ අභිඤ්ඤායස"නති "සබ්බසද්ධ වො සික්ඛවෙ අභිජානන"ති ච එවමඤ්ච වචනතො සබ්බ සමමසහුපතා ධර්මා පටිගහනෙ තබ්බාති දුසෙසෙනා "තපට් යසසාති" ආදිමාන. තපට් "ඵසස පඤ්චමකෙයෙවති අවධාරණං තදුනෙතාගධතතා තගහතණොනෙව ගතිතතතා වතුනනං අරුපකඛ්ඤානං. ඵසස පඤ්චමකගහනණං හි තස්ස සබ්බ විතතුපාද සාධාරණ භාවතො, තපට් ච ඵසස වෙතනාගහනණෙන සබ්බ සංඛාරකඛ්ඤා ධර්ම සංගතො වෙතනා පධානතතා තෙසං. තට් හි සුගතතත තාපභියෙ සංඛාරකඛ්ඤා විතංගෙ "වකුචු සමපසාදා වෙතනා"ති ආදිනා වෙතනා ච විසතතා, ඉතරෙ පන ඛ්ඤා සරුපෙතෙව ගතිතා. [ම. ඊ. 1/370]

මෙලෙස තාම කම්මට්ඨාන භාවනා ආරම්භයේදී එස්සය ප්‍රකට පුද්ගලයා, වේදනාව ප්‍රකට පුද්ගලයා, විඤ්ඤාණය ප්‍රකට පුද්ගලයා යැයි ඒ ඒ ධර්මයන් ප්‍රකටව ධර්ම අනුව පුද්ගල හේදය සත්‍යය වුවද බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින්ම

"සබ්බං සික්ඛවෙ අභිඤ්ඤායසං" [සං. නි. 4/62]

සබ්බසද්ධ වො සික්ඛවෙ අභිජානං [සං. නි. 4/34]

මේ ආදී ලෙසට දුක්ඛ තත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංඛාර ධර්ම සීඝ්‍රයුම පටිඤ්ඤා පඤ්ඤා භූත මාභියෙන් බෙලු වෙන්කොට දැකගැනීම සඳහා භාවනා කළයුතු යැයි දේශනා කොට ඇති බැවින්, විපස්නා චරයෙන් භාවනා කිරීමට සුදුසු

හිතලම බිමක, ගෝඨාවචර පුද්ගලයා කැණගෙන විනාශ කොට ගතයුතු වන්නේ යැයි අනුශාසනා කොට දක්වා ඇති බැවින්, ඉහත සඳහන් ලෙසට අවුච්චාචාරකයින් වහන්සේලාද පැහැදිලිකොට ඇත.

මේ අවුච්චා ක්‍රමයට අනුව එසේ පසුදාමක බිමක පරිශ්‍රය කිරීම පැහැදිලි කිරීමේදී එයම ප්‍රධාන ක්‍රමය වශයෙන් ගෙනහැර දක්වයි. චිත්තඝෂ්ණ එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම බිම සමූහය තුළ ඇති එසේ පසුදාමක බිමකින් ඉතිරි නාම බිමකින් සියලුම ඇතුළත් වෙති. මෙලෙස නාමස්කන්ධ හතර එසේ පසුදාමක බිමකින් ඇතුළත්ව ඇති නිසා එසේ පසුදාමක බිමකින් ගැනීමෙන් නාම සකන්ධ හතරද අඩංගු කොට ගැනෙන බැවින් එසේ පසුදාමක බිමකින් පමණක් පරිශ්‍රය කිරීම අවුච්චා කථාවන්හි පැහැදිලිකොට ඇත. හේතුව, එසේ පසුදාමක බිමකින් ගෙන පැහැදිලි කිරීම වනාහි එම බිමක සිය සියලුම හා සම්බන්ධ සැබව වින්දනාද සාධාරණ බිම වන නිසාය. එම එසේ පසුදාමක බිමකින් තුළද එසේ වේතනාදීය සංඛාරස්කන්ධ ලැයිස්තුවට අඩංගු බිම සමූහයක් වන්නාය. සංඛාරස්කන්ධ බිම සමූහයක් තුළද වේතනාව ප්‍රධාන වන්නේය. එසේ වේතනා යන මේවා පරිශ්‍රය කළ යුතු යැයි කියන බැවින් ප්‍රධාන වන්නා වූ එසේ වේතනාදීය පරිශ්‍රය කරන්නේ නම් අප්‍රධාන වන්නා වූ සංඛාර සකන්ධ ලැයිස්තුවට ඇති ඉතිරි සම්ප්‍රයුක්ත බිමකින්ද පරිශ්‍රය කළාම වන්නේය. එසේ වේතනා යන මේවා ගන්තෙහි නම් සංඛාරස්කන්ධ ලැයිස්තුවට අඩංගු පරමාර්ථ ධාතු සියලුම එක රාහි කළා වන්නේ යැයි ගලකාගත යුතු හේතුව එම සංඛාර බිම තුළ වේතනා ප්‍රධාන බැවිනි. බුදුරජාණන් වහන්සේද විනාශ පාලියෙහි (වි.ප. 6/7) සුත්තන්ත හාපනී ක්‍රමයෙහි සංඛාරස්කන්ධ විස්තර වශයෙන් දේශනා කිරීමේදී වේතනාවම ප්‍රධාන කොට විස්තර කළ නිසා ගම්මත උපදේශකයන්ද ප්‍රකට කළා වන්නේය. සංඛාරස්කන්ධයෙන් පිට ඉතිරි සකන්ධයන් වනාහි ස්වරූප දක්වමින් කෙළින්ම දේශනා කළයුතුය. [ම. වී. පරිවේනයයි]

මේ ඉහත සඳහන් පාලි, අවුච්චා, විකාවන් විශේෂණය කරන උපදෙස් අනුශාසනාවන්ට අනුව විශේෂයෙන් කාමාවචර නාම බිමකින් පරිශ්‍රය කිරීමට කැමති ගෝඨාවචර පුද්ගලයා රූප කමිස්ථානය පරිශ්‍රයකොට නිමකළ විට එසේයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා නාම බිමකින් පරිශ්‍රය කරන කල්හි චිත්තඝෂ්ණ එකක් තුළ එසේය වෙනමම වශයෙන් වේදනාව වෙනමම, විඤ්ඤාණය වෙනමම, ගෙන විනාශී වඩාය.

ගණනක්, දින ගණනක් මාස ගණනක්, වසර ගණනක් මැඩියකු අල්ලා ගත් සර්පංගකුගේ මුළු ජීවිතය ගොදුරු දැඩි අධිජරාතයෙන් අතාසයෙන් “ගැපීම-ගැපීම” “වේදනා-වේදනා” “දැනීම-දැනීම” යැයි පත යන පහක් පටිග්‍රහ කිරීමක් අදහස් නොවේ. මේ එසේ, වේදනා, විඤ්ඤාණයෙන් සමග යෙදෙන සම්ප්‍රදායක් බිම්ගත් සිතේලද පරිත්‍රයකට භාවනා කිරීම කළ යුතු යැයි පිරිසිදු ශාස්ත්‍ර යෝනියෝමනසිකාර බිම්ග පෙරටු කොට වටහා ගත යුතුය, සිත තබාගත යුතුය.

වස්තු හා අරමුණු එකටගෙන පරිග්‍රහ කරන්න

තාම බිම් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ගෞරවයෙන් සිතින් දරාගෙන පිළියදිය යුතු අභ්‍යස කළ යුතු වටිනා රැරණී උපදේශයක් නම් වස්තු හා අරමුණු එකට පරිග්‍රහ කොට තාම බිම්ගත් පරිග්‍රහ කිරීමයි. මෙම උපදේශය සැරිගුත් මහාරභතන් වහන්සේගේ ඉතා ගෞරවයෙන් අනුභවනය කරන ලද වටිනා රැරණී උපදේශයයි. සැරිගුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඵලත්තනා භාවනා ක්‍රම අතරින් එකක් ලෙස ප්‍රථම බිහාන නාම බිම්ගත් භාවනා කරන ක්‍රමය නිදසුනක් ලෙස දක්වන්නෙමු. බුදුරජාණන්වහන්සේ සැරිගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේගේ ප්‍රථම බිහාන නාම බිම් භාවනා කරන ක්‍රමය මෙලෙස දැනෙන කළයේක.

තනාස ධර්මා අනුපද වචනටීතා භොනති, තනාස ධර්මා විදිතා උපසජ්ජනති, විදිතා උපට්ඨනනති, විදිතා අබ්‍යතතං ගච්ඡනති, භො එවං සජානාති, එවං කිරමෙ ධර්මා අනුචා සමභොනති, නුචා පටිචෙතතිති

[ම. නි. 3/132]

සැරිගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ මේ ප්‍රථම බිහාන නාම බිම්ගත් ක්‍රමානුකූලව එකීන් එක බෙදා වෙන්කොට දකීයි. එම බිහානාග නාම බිම්ගත් සැරිගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව දක්නා ගුණව උපදිත්. ප්‍රකටව දක්නා ගුණව පිහිටා සිටිත්. ප්‍රකටව දක්නා ගුණව නිරුද්ධ වෙත්. (සැරිගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ එම බිහානාග බිම්ගත් පහළ ඵම=උපාත්ම, පිහිටීම=ධිතිය, නිරුද්ධ ඵම=භංගය ප්‍රකටව දකිති) මේ බිහානාගයෙන් කලින් ප්‍රකට නොවී, දැන් වනාහි සදිසියේ අලුතින් පහළ වුහ. පහළ වී ඤාණයක් පාසාම නිරුද්ධ වෙත්” යැයි සැරිගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ මෙලෙස දැනගත් යේක.

[ම. නි. පටිච්චනසයි]

සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේ ප්‍රථම ධ්‍යානයෙන් පවත්වනු ආකීඤ්ඤා-විඤ්ඤාගතන ධ්‍යානය දක්වා එම ධ්‍යානයට ධර්ම එක එකක් අනුප්‍රාප්ත වී පිපස්සනාවට අනුව අනුපිළිවෙලින් විපස්සනාවට නැංවුණි. ජන්තවිඤ්ඤා නාමඤ්ඤාදෙන ධ්‍යානයෙහි පිහිටා ඇති ධ්‍යානයෙන් වනාහි කලාංග ධර්මයන් ක්‍රමයට පිටු වශයෙන්ම විපස්සනාවට නැංවුණි. (ම. අ. 4/62) ජලය භාවනා කිරීමේදී එම ධ්‍යානය නාම ධර්මයන් එකින් එක පහළ වීම, පැවරීම, නැතිවී යෑම ප්‍රකටව දැකගත් සේක. මෙලෙස දැනගත හැකි වීමට හේතුව වනාහි අටුවාකථාහි පහත ශ්‍රේණි වශයට පැහැදිලි කොට ඇත.

විපටාරම්මණං පටිග්ගතිතතාය. වෙරෙහති ව්‍යට්ඨවේච ආරම්මණසුච්ච පටිග්ගතිතං, තෙහසෙ තෙසං ධම්මානං උපාදාං ආචර්ජනකස උපාදො චාකටො හොති. ධානං ආචර්ජනකස ධානං චාකටං හොති. භෙදං ආචර්ජනකස හෙදො චාකටො හොති. තෙහ වුත්තං "විදිතා උපපජ්ජති, විදිතා උපට්ඨනසති. විදිතා අඛණ්ටං ගච්ඡති"ති. [ම. අ. 4/61]

විපටාරම්මණං පටිග්ගතිතතාය"හි ගසමිසුච්ච ආරම්මණො යෙ සධාන ධම්මා පවත්නති. තෙසං විපටාරම්මණානං පඤ්ච ඤාණෙන පටිපටිජ්ජ ගතිතතො. -ප- "තෙසං ධම්මානසති සධාන විතතුපපාද පටිගාපනානං ධම්මානං. [ම. වී. 3/278]

සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේට මෙලෙස විපස්සනා භාවනා කිරීමට හැකිවීමට හේතුව වනාහි වස්තු හා අරමුණු එකතුකොට පරිලුභ් කළහැකි වීමයි. සැරිසුන් මහරහතන් වහන්සේ ධ්‍යාන විත්තූපාද එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති ධ්‍යාන නාමධර්ම එකක් බැහැන් පරිලුභ කිරීමට කලින් එම ධ්‍යානයට ධර්මයන් පිහිටා ගිටින හදය වස්තුව ඇඳුරු කරන්නා වූ භවාය මනෝද්වාරයද, එම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි (ආනාපාන පටිගාග නිමිත්ත හෝ කසිණ පටිගාග නිමිත්ත ආදී) අදාළ සම්ඵ නිමිත්ත අරමුණද එකට ගෙන පරිලුභ කරති. මෙලෙස පරිලුභ කිරීම නිසා එම ධ්‍යාන විත්තූපාදය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්හි පහළ වීම ප්‍රජානවිඤ්ඤා කළ විට එම උත්පාදය සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වේ. සීතිය ප්‍රත්‍යාවේණා කළ විට එම සීතිය සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයට ප්‍රකට වේ. භංගය ප්‍රජනවිඤ්ඤා කළ විට එම භංගය සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයට ප්‍රකටවේ. එනිසා "එම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සැරිසුන් ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව වැඩගෙන සුළුව, නිසැකව පහළ වේ. ප්‍රකටව වැඩගෙන සුළුවීම පවති එසේම ප්‍රකටව

වැරදිවන සුළුම නිරුද්ධ වීමද වේ" යැයි මුදුරාණන් වහන්සේ විසින් මෙය මෙය දේශනා කළ හේතු. (ම. ද. පටිච්චතයයි) (මෙහිදී වස්තු හා අරමුණ එකට එකතු කොට පරිභ්‍රම කළ යුතු යැයි යන්න දැක්වීමේදී වස්තු වශයෙන් වකුචුද්වාරය, කෝකද්වාරය, කාන්ද්වාරය, පීච්ඡාද්වාරය, කාන්ද්වාරය, මනෝද්වාරය යන ද්වාර හය දැක්වීම යැයි දැක්වෙන යුතුය.)

මේ උපදේශන නාම කර්මස්ථානන භාවනා කිරීමට කැමති වින්වත් ඔබට ඊටත්. රාජ්‍යයක් මෙන් මනිරෝති පද්මරාගයක් මෙන් වටිනාකම මැණිය නොහැකි තරම් වටිනා උපදේශනක් වන්නේය. නාම කර්මස්ථානන භාවනා කරන නමුත් වස්තු හා අරමුණ එකට එකකොට පරිභ්‍රම කිරීමක් නැති යෝග්‍යවචර පුද්ගලයා වනාහී මුද්ධ දේශනාවට පිටුපා හිඳගෙන සිටින්නෙක් වන්නේය. මුදුරාණන් වහන්සේගේ නාම කර්මස්ථාන භාවනා ක්‍රමය නොපිළිගන්නා අතර කොටි ලක්ෂණයක් වඩා සිටිය හැකිය.

රූප ධර්ම නැවත වරක් පරිභ්‍රම කරන්න

ගුණ ලීඛා දැක්වූ ලෙසට එක්සත පඤ්චමක ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට ඇති නාම ධර්ම පරිභ්‍රම කරනු කැමති යෝග්‍යවචර පුද්ගලයෙකු මේ ප්‍රමුඛ රූප කර්මස්ථානන පරිභ්‍රම කොට හමාර කළ යුතුය. විශේෂයෙන් ඇසුරු ලබන වස්තු රූපය හා ආරම්භණ රූප පරිභ්‍රම කොට හමාර කළ යුතුය. හවඳුරටත් එසේ පඤ්චමක නාම ධර්ම පරිභ්‍රම කොට හමාර කළ කල්හි රූප ධර්මයෝ නැවත වරක් පරිභ්‍රම කළ යුතු යැයි උපදෙස් දී ඇත.

සො ඉමේ ඵසස පඤ්චමකා කීං නිසසිතාති උපධාරෙණො "වච්චුං නිසසිතා"ති පජානාති. වච්චුනාම කරජකායො, යං සපධාය වුතතං "ඉදඤ්ච මේ විඤ්ඤාණං ඵච සිතං ඵච පට්ඨදධ"නයි. සො අතතො භුතාතිවෙ ව උපාදු රූපාතිව [ම. ද. 1/249; විභ. ද. 186]

නාම රූප වච්චුතාසස අධිපෙසතතො කිරවතෙකරූපපට්ඨගතසස දසසනත "වච්චුනාම-කරජ කායො"ති ආස ස වකඛාදිති පට්චෙතිති. කරජ කායසස පන වච්චු නාව සාධනතං "ඉදඤ්ච පන මෙ විඤ්ඤාණං ඵච සිතං ඵච පට්ඨදධ නයි" සුතං ආසතං. [මු. වී. 2/157]

එසේම පසුවමක බිම් ප්‍රධාන වූ නාම බිම්ගෙන් පරිශ්‍රය කළ ගොතාවලටත් මේ ඒක පසුවමක ප්‍රධාන වූ නාම බිම්ගෙන් කුමක් පිහිටුවාට සිටින්නේදැයි විමසා බලන කළ වස්තු රූපය පිහිටුවාට වන්නේ යැයි විඥ වශයෙන් දැනගනී. එකතු කම් කරන කලයි. එම කරුණෙහි අවබෝධය කොට මාගේ විකල්පයන් කරන කල පිහිටුවාට වන්නක. මෙය කරන කල හා සම්බන්ධී පහළ වේ. [දී. නි. 1/82-150; ම. නි. 2/332] යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනාකොට ඇති සේක. එම කරන කල ගන්න මුල බිම්ගන්ට අනුව ගුණරූප හා උපාදා රූපම වන්නක.

[ම. අ. 1 පරිවර්තනයයි; වි. අ. පරිවර්තනයයි]

“පුද්ගල, ගත්තව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ගන්න වනාහි නොපැවත. රූප-නාම පමණක්ම ඇත්තේ යයි” මෙලෙස ගිණු වෙන්කොට දැනගත යැයි රූප-නාම වචනවන කුණාණ වාදගත් සන්ධිස්ථානයක් බැවින් ජෛන රහිතව රූප බිම්ගන් සියලුම පරිශ්‍රය කිරීමට උපදෙස් දීමට හේතුව දක්වමින් “වචන සම් කරුණක” යැයි අඩුවා කථාවාදනීන් වහන්සේලා පැහැදිලි කරති. මෙම නිගමනට අනුව වක්ඛු වචන, සෝත වචන, ඝාන වචන, පිච්භා වචන, කාය වචන, භද්‍රය වචන යන වස්තූරූපයන් පමණක්ම මෙහිලා වස්තු යැයි මුල බිම් වශයෙන් ගත යුතු නැත. මෙම වස්තු රූපයන්හි එක් ස්ථානයක පිහිටා ඇති පන්සියයට ආකාර හෝ හතලිස්සයට ආකාර ගුණ රූප, උපාදා රූප සියලුම වචන යැයි මුල බිම් වශයෙන් ගත යුතු යැයි අදහස් වේ. කරුණක නම් වූ ගුණ රූප උපාදා රූප සියලුම වස්තු බව කාබනක කිරීමට “මගේ මේ විකල්පයන් මේ කරුණක පිහිටුවාට සිටී. මේ කරුණක සමග සම්බන්ධ වී පහළ වේ” යයි යන තමකල්පනා ගුණ (දී. නි. 1/82-150), මහා ගකුලොයි ගුණ (ම. නි. 2-332) හි අනුශාසනා උපුටා දක්වමින් ගුවා දක්වනු ලැබේ.

[මුල වී. පරිවර්තනය]

මෙහෙක් විස්තර කරන ලද අනුශාසනා හා උපදෙස් වනාහි නාම බිම්ගන් පරිශ්‍රය කරනු කැමති යෝගාවචර පුද්ගලයා පිළිපදින ගුණ උපදෙස් සමහරක් වේ. ඉතිරි උපදෙස් ඉදිරිපත් කළ පරිදි පැහැදිලි කරන්නෙමු. කවදුරටත් නාම බිම්ගන් පරිශ්‍රය කිරීමේදී වක්ඛුද්වාර වීටි ඇදී වීටි ගොකාරකක් තිබීමත් මනෝද්වාර වීටියෙහි වීටි ගිත් ගණන් වශයෙන් අඩු කියාත් මෙම මනෝද්වාර වීටියෙන් පටන්ගෙන නාමබිම් පරිශ්‍රය කිරීමේ ක්‍රමය මතු ලිඛා දක්වන්නෙමු. මෙම මනෝද්වාර වීටින් අතර බමුවා ගාතික පුද්ගලයා අර්ථයා පවත මනෝද්වාර වීටියෙන් පටන් ගෙන පරිශ්‍රය කිරීමට (වි. ම. 441හි) උපදෙස් දී ඇති බැවින් බනන සමාපත්ති වීටින් අතර පිහිටා ඇති

ධනය බිම්ම නම් වූ ධනය නාම බිම්යක් මුලින් රට්ලුක කිරීමේ ක්‍රමය දිගට ලියා දැක්වේ.

[සැලකිය යුතු:- රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වෙත වක්වූද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ රූපාරම්මණයක් අනුව යන නාම බිම්යෝ යැයි ද සඳ්දාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළවෙත සෝතද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ සඳ්දාරම්මණය අනුව යන නාම බිම්යෝ යැයි ද භෞමිකමණයක් අරමුණු කොට පහළ වන ඝාතද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ භෞමිකමණ අනුව යන නාම බිම්යෝ යැයි ද, රසාරම්මණ අරමුණු කොට පහළවන පිච්ඤාද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ රසාරම්මණ අනුව යන බිම්යෝ යැයි ද, ඵොට්ඨකිධාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළවන කාශද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ ඵොට්ඨකිධාරම්මණ අනුව යන නාම බිම්යෝ යැයි ද බිම්මාරම්මණ නම් වූ බිම් රාශිය හෝ බිම් රාශිය තුළින් ජපක් අරමුණු කොට පහළවන මනෝද්වාර වීථි නාම බිම්යෝ බිම්මාරම්මණ අනුව යන නාම බිම්යෝ යැයි ද මෙලෙස වෙන් වෙන් වියයුත්තේ භෞමිකමණ කරනු ලැබේ.]

පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම

ධම්මාරම්මණ ජේෂ්‍රිය-මනෝද්වාර සධාන සමාපත්ති විට වගුව						
ඉලය නිශ්‍රිය රූප	54	54	54	54	54	54
	ම	ඵ	උ	අභු	ඉඛා	ධ්‍යාන පවිත්තවාර
1. ධ්‍යාන	12	34	34	34	34	34.....
2. ධ්‍යාන	12	34	34	34	34	32 (චිත්තක-චිචාර භාර)
3. ධ්‍යාන	12	34	34	34	34	31 (චිත්තක-චිචාර-ප්‍රීති භාර)
4. ධ්‍යාන	12	33	33	33	33	31 (සුඛ වේතුච්ච උපෙක්ඛා)

විටි සිත්වල නම්

ම=මනෝද්වාරාවප්පත = (ආනාපාන චරිතය නිමිස්ස ආදී ධ්‍යානයෙහි) අරමුණ ආවර්ජනය කරන්නා වූ සිත්

ඵ=චරිතමම = ආත්මය, ප්‍රයචාර ආදී වශයෙන් ධ්‍යාන පවන පසල වන තෙක් චරිතමී කරන්නා වූ කාමාවිචර මනා කුසල් පවන සිත්

උ=උපචාරය	=	ධ්‍යාන පවනයෙහි උපචාරය=ආයත්ත ස්ථානයෙහි වත්තාදි මහා කුසල් පවන සිත්
අනු=නුලෝම	=	ධ්‍යාන පවන පහළළීම සඳහා අනුලෝම වශයෙන් කටයුතු කරන්නාදි මහා කුසල් සිත්
හෝ=හෝත්‍වුණ	=	කාම හෙත්තුවය ඉක්මවන මහා කුසල් පවන සිත්
ප=ධ්‍යාන	=	රූපාවචර කුසල් පවන සිත් හා අරූපාවචර කුසල් පවන සිත්

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය

ඉහත සඳහන් වගුවෙහි ශ්‍රී ලා දැක්වා ඇති ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති වීථි ආදී වීථි සිත්හි පිහිටා ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී පරීක්ෂීම, උපචාර, අනුලෝම, හෝත්‍වුණ යන නම් (=ප්‍රඥප්තීන්) යෝගාවචර පුද්ගලයාට දැනගතහැකි නොවේ. පරීක්ෂීම, උපචාර ආදීන් එම පිළිවෙලටම පහළ වී එන්නා දි පවන සිත් වශයෙන් පමණක්ම දැනගත හැක්කේය. මෙම පරීක්ෂීම, උපචාර, අනුලෝම, හෝත්‍වුණ පවන යනාදීන් පෘථිවි පභව හා සේව පුද්ගලයන්ට මහා කුසල් පවනයන් වේ. රහතන් වහන්සේලාට වනාහී මහා ක්‍රියා පවනයන්ම වන්නාය. ඤාණය ඊටුණු පුද්ගලයන්ට උපචාර, අනුලෝම, හෝත්‍වුණ යැයි උපචාර ධ්‍යාන පවන තුන්වරක් පමණක් පහළ වේ.

නාම කථිකථානය භාවනා කරන ආදිකම්මික යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරනු කැමැත්තේ නම් තමා පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති ධ්‍යානයට පළමුව සම්විචින්න. අනතුරුව ධ්‍යානයෙන් තැඟී සිටි සවාංග මහෝ ප්‍රසාදය හා (ආනාපාන පරිභාග නිමිත්ත වැනි වූ) ධ්‍යානයෙහි අරමුණ යන දෙකම එක් කොට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ධ්‍යානාංගයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. නැවත නැවතත් වොහෝ වාරයක් අභ්‍යන්තර කිරීම කළයුතු වේ. ආනාපාන පරිභාග නිමිත්ත වැනි වූ ධ්‍යානයෙහි අරමුණ වන සමථ නිමිත්ත මෙම සවාංග මහෝ ප්‍රසාද ධාතු වෙහි ප්‍රකටවී ආකල එම ධ්‍යානාංගයන් වොහෝ වාරයක් දිගින් දිගට පිත්තඝණයක් පාසා එකට මිශ්‍රවී පහළ වන බව ඤාණයෙන් දැකීම ලෙස භාවනා කරන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. ඤාණයෙන් වෙළු වෙන්කොට ගන්න. වොහෝවාර ඝණයක් නැවත, නැවතත් බැලීම නිසා සාරථක වූ පිට

1. විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,
2. වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා,
3. එක්තරායෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා.

නාම කම්ප්‍රාපන පරිශ්‍රය කොට බලන ක්‍රම තුළ තුළින් එක් ක්‍රමයකින් නාම
 ධර්ම අනුපිළිවෙලින් (=ධර්මතාය සහ ධර්මත සම්ප්‍රදායක ධර්ම) ක්‍රමය සකස්කර අනු
 ක්‍රමවර්ත වනතෙක් පරිශ්‍රය කරන්න. අභිධර්ම මූලධර්ම අතින් දැනුවත් පුද්ගලයාද,
 ක්‍රමය තිබුණු පුද්ගලයාද මේ තාක් දුන් උපදෙස් අනුව පරිශ්‍රය කිරීමට සමත් වන
 ඇත. නමුත් අභිධර්ම ක්‍රමය සකස්කර නැති, ක්‍රමය තිබුණු නැති පිත්වතුන්
 සමහර විටක අවබෝධ කිරීම අතින් දුෂ්කරතා වලට මුහුණපානු ඇත. එහිදී
 ක්‍රමය තිබුණු නැති පුද්ගලයන් සඳහා ආනාපාන පරිශ්‍රය නිමිත්ත අරමුණු කොට
 පහළවන්නා වූ ප්‍රථම ධර්ම නාම ධර්ම විශේෂයන් නැවතත් ලියා දැක්විය යුතුය.

විකල්ප ආදී ධර්මතාය සම්ප්‍රදාය ධර්මත සැති කිරීම අතර එම ධර්මත
 හා සමාන වන්නා වූ ධර්මත ධර්මත ධර්මත සම්ප්‍රදායක ධර්මත සැති කිරීම
 එම ධර්මත හා ධර්මත සම්ප්‍රදායක ධර්මත ලක්ෂණය. රට, පවුලපටිච්චය, පදවිච්චය
 වශයෙන් පරිශ්‍රය කළයුතු සැති (වි. ම. 441) දක්වා ඇත.

**අනාපාන පරිශ්‍රය නිමිත්ත අරමුණු කරන
 ප්‍රථම ධර්ම නාම ධර්ම විස්තර**

1. සිත : අනාපාන පරිශ්‍රය නිමිත්ත අරමුණ ලබාගන්නා ස්වභාවය
 (විච්චය- ආරම්භයක උපදෙස්ගත මූල විකාර අනුවයි.)
 2. එසේ : ආනාපාන පරිශ්‍රය නිමිත්ත අරමුණ සමග සැපයීමක් වැනි
 ස්වභාවය ලක්ෂණය
 අනාපාන පරිශ්‍රය හා සිත සම්බන්ධ කරවන
 ස්වභාවය රට
- (සැලකිය යුතුය, පහත විස්තර කරන වෛරයකින් සඳහා ද අරමුණ සහ අනාපාන
 පරිශ්‍රය නිමිත්ත අරමුණම වටිනාකමක් ගනිය යුතුය.)
3. වේදනා : අරමුණෙහි රසය හුවමාරු වීමෙන් ස්වභාවය
 (ප්‍රථම ධර්මතයෙහි සංවිකල්පය වේදනාවයි.)
 4. සන්දේශ : අරමුණෙහි ලකුණ අනුව සැදී නැති ස්වභාවය.
 5. වේදනා : අරමුණෙහි සම්ප්‍රදායක ධර්ම තොරතුරු සොයාගැනීම ස්වභාවය.
 6. එකඟතා : එක් අරමුණකින් සිත එකඟ කොට පිහිටුවන ස්වභාවය. ගැන්වීම
 පිහිටන ස්වභාවය. සම්ප්‍රදායක ධර්මයන් විශිෂ්ට හා නොදී තබන
 ස්වභාවය.

7. පිළිබිඳුණ : සම්ප්‍රදායික බමි අනුපාලනය කරන ස්වභාවය.
8. මනසිකාරය : අරමුණ දෙසට සම්ප්‍රදායික බමිගන් යොමු කරවන ස්වභාවය.
9. චිතස්ත : අරමුණට සිත-සම්ප්‍රදායික බමිගන් නංවන ස්වභාවය.
10. චිතර : අරමුණ කැවෙන. නැවතත් සලකා බැලීමේ පිරිමැදීමේ ස්වභාවය. කැවෙන, නැවත අරමුණෙහි හැසිරවීමයි.
11. අධිමෝක්ඛ : අරමුණ දක්න ලෙස නිශ්චය කරන ස්වභාවය.
12. චිරිය : අරමුණ (දැනගනු හඳුනා-සම්ප්‍රදායික බමි පහසුවනු පිණිස) උපයෝගයටත් කරන ස්වභාවය. සම්ප්‍රදායික බමිගන් අරමුණ මතට ගනු පිණිස ඔහටා තබන ගතිය. රැකුල්දෙන ස්වභාවය.
13. පිඬි : අරමුණෙහි පිණවන ස්වභාවය.
14. පාද : අරමුණ දැනගැනීම හඳුනා සම්ප්‍රදායික බමිගන් පහසුවීමේ කැමැත්ත. ස්වභාවය.
15. සද්ධා : බන්ත සමාධි භික්ෂා = බන්ත සමාධි අභ්‍යස පිළිබඳ පැහැදීම. පිළිගැනීම
16. සති : අරමුණෙහි සම්ප්‍රදායික බමිගන් ලබු කබලක්ගේ නොගුල්පි. ගල් කැටයක්ගේත් හිලා බසිමින්. අරමුණ අමතක නොකිරීමේ ස්වභාවය. අරමුණෙහි සිත පිහිටුවීමේ ස්වභාවය.
17. හිරි : නරක, අකුසල්, දුශ්චරිත බමිගන් පිළිබඳව ශැප්පා බව.
18. ඔක්තප්ප : නරක, අකුසල්, දුශ්චරිත බමිගන් පිළිබඳව බිහවීම.
19. අලෝභ : අරමුණ හා සිත නොඇලෙන. නොබැඳෙන බව මගේ හැසි දැකීම නොගැනීම.
20. අරද්ධ : අරමුණ මත සිත ගොරෝසු, රළු නොවීමේ ස්වභාවය. අරමුණ මත සිත දුෂ්‍ය නොකරන බව.
21. තනුමප්ඛස්තතා : අරමුණ මත ගිත මධ්‍යස්ථ වන ස්වභාවය. සමබව.
22. කාය පස්සද්ධි : අරමුණෙහි රෙවතසිකගන් සන්සිදීම. පැන්පත් වීම.
23. චිත්ත පස්සද්ධි : අරමුණෙහි සිත සන්සිදීම.
24. කාය ලහුතා : අරමුණෙහි රෙවතසිකගන්හි සැකැල්ල බව.
25. චිත්ත ලහුතා : අරමුණෙහි සිත සැකැල්ල බව.
26. කාය මුද්‍රතා : අරමුණෙහි රෙවතසිකගන්හි මඳ බව.

- 27. විත්ත මුද්‍රා : අරමුණෙහි සිත මඳ බව.
- 28. කාල කම්මසුදුකා : අරමුණෙහි රෙවතසිකයන්ගේ කම්මානවල, සාවනාවල කේතනවල.
- 29. විත්ත කම්මසුදුකා : අරමුණෙහි සිත කම්මාන වීම, ගොතන බව.
- 30. කාල පාලකසුදුකා : අරමුණ කෙරෙහි රෙවතසිකයන්ගේ ප්‍රශ්න-නිපුණ බව, කෙලෙස් මල දුරු කරන බව.
- 31. විත්ත පාලකසුදුකා : අරමුණ කෙරෙහි සිත ප්‍රශ්න-නිපුණ බව, කෙලෙස් මල දුරු කරන බව.
- 32. කාලප්‍රකාශ : අරමුණ මත රෙවතසිකයන්ගේ සෘජු බව, මාත සාරධර්මය ආදියෙන් තොරවීම.
- 33. විත්තප්‍රකාශ : අරමුණ මත සිතේ සෘජු බව, මාතා සාරධර්මය බැවින් තොරවීම.
- 34. පසුදුකා : ආකාශන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ ඇති සැටිය විනිවිද දැනගන්නා ස්වභාවය.

[සැලකිය යුත්තක්: මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි ගෙදෙන රෙවතසික ප්‍රොද්‍රාය දක්වන තැන ඉහත සඳහන් නාම ධර්ම තිස්සතරෙහි සිත පටන් පිරිය දක්වා ඇති විත්ත රෙවතසික ප්‍රොද්‍රාය ගැනේ.]

නාම පටිභාග සූත්‍රය

සාමාන්‍යයෙන් ධනාත්‍ය නාම ධර්මයේ පටිභාග නිමිත්ත පමණක් අරමුණු කිරීම ධර්මතාවකි. ආකාශන කර්මස්ථානයෙහි ධනාත්‍ය හා ධනාත්‍ය සම්ප්‍රදායක් නාම ධර්මයේ ආකාශන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම අරමුණු කරති. අධික පටිකකුල මනසිකාර කම්මස්ථානයෙහි ධනාත්‍ය හා ධනාත්‍ය සම්ප්‍රදායක් ධර්ම අධික පටිභාග නිමිත්ත අරමුණම අරමුණු කරති. ඵලාත්‍ය කසියයේදී ධනාත්‍ය හා ධනාත්‍ය සම්ප්‍රදායක් නාම ධර්මයේ ඵලාත්‍ය කසිය පටිභාග නිමිත්තම අරමුණු කරති. මෙහිදී කම්මස්ථානයේදී ස්ත්‍රීව ප්‍රදායෙහි අරමුණද, අභ්‍යන්තර කම්මස්ථානයේදී අභ්‍යන්තර මලකද සම්බන්ධ පටිභාග නිමිත්ත ද අරමුණු කරති. මේනිසා කේතනවල ප්‍රදායයක් ආකාශන කම්මස්ථානය, අධික

පටිකකුල මහසීකාර කර්මස්ථානය, ඕදුන කසිණය, චතුරාරක්ඛ කර්මස්ථානයත් යන මේවා පමණක් බොහෝ මට්ටම් දක්වා භාවනා කළද නම් පරිශ්‍රම කළයුතු බොහෝ කාම බලිකන් පහත සඳහන් ලෙසට දැක්විය හැක.

1. ආනාපාන කම්ප්පානයේ ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය, චතුර්ථ බොහෝ
2. අවිභික පටිකකුල මහසීකාරය ප්‍රථම බොහෝ
3. ඕදුන කසිණය ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය, චතුර්ථ බොහෝ
4. මෙත්තා කර්මස්ථානය ප්‍රථම, ද්විතීය, තෘතීය බොහෝ
5. අභ්‍රය කර්මස්ථානය ප්‍රථම බොහෝ

ඉදින් ජීවත්වන බව කසිණ දහය මත එක එක කසිණයක සමාපත්ති අවම භාවනාකොට ඇතැවත් වී නම් එම සමාපත්ති අවම විරක්කනා කටුණයන් සඳහා අදාල වන අරමුණු ලැබීමට අඩංගුවේ. අරුප බොහෝකන්හි කාම බලි ප්‍රමාණය තිස් එකක් වේ. චතුර්ථ බොහෝ ප්‍රමාණයට සමානය. චතුර්ථ බොහෝ වගුව අනුව පරිශ්‍රම කොට භාවනා කරන්න. අනෙකුත් කම්ප්පාන කුප්පිත් කරන්න. මුද්දිකා දෙක හැර ඉතිරි කම්ප්පාන සම්බන්ධයෙන් මේ ක්‍රමයටම යැයි වටහා ගන්න. කරුණා, මුද්දිකා කම්ප්පානයන් තෘතීය බොහෝ පෙක් පමණක් වැඩිදී හැකිය. එමනිසා කරුණා කම්ප්පානයෙහි ලා එම ආනාපාන බොහෝ කාම බලි වලට කරුණා ගෙවනසිකය වැඩිපුර එකතුකරලීමෙන් ද මුද්දිකා කම්ප්පානයෙහි ලා මුද්දිකාව වැඩිපුර එකතුකරලීමෙන් (35, 33, 32ක් වූ) කාම බලිකන් ලැබෙන්නාය.

මෙම බොහෝ කාම බලි වලටවෙති පෙත්වා දුන් අභ්‍රය පරිශ්‍රම කොට භාවනා කළයුතුය. ද්විතීය බොහෝ ආදී ඉහළ බොහෝකන්හි පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, හෝත්‍රභූ යන උපචාර පවන අවස්ථාවෙහි ජීවත්ක. විචාර, යෙදී ඇතිබව අහිබම අවුච්චා කටා (විභ. අ. 174) හි පෙත්වාදී ඇත. චතුර්ථ බොහෝ උපචාර අවස්ථාවෙහි පවා පිති කොටසද ,

[වි. ම. 121-122]

යසමා සුඛ වේදනා අදුකඛමසුඛාය වේදනාය ආසෙවන පව්වයෙන පව්වයො න කොති, චතුර්ථ සධානෙ ව අදුකඛමසුඛාය වේදනාය උපපජ්ජිතබ්බං, තසමා තාති උපෙකඛා වේදනා සමපදුග්ගතාති කොනති, උපෙකඛා සමපදුග්ගතතායො වෙරට පිතිපි පටිකායතිති.

[වි. ම. 121]

සුඛ වේදනාවට උපෙක්ඛා වේදනාව සඳහා ආශේවන ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ** උපකාර කළ නොහැක්කේය. වතුරට බනනගෙඩිද උපෙක්ඛා වේදනාව පමණක් තිබේ. එකීසා එම වතුරට බනන උපචාර ජවනයේදී උපෙක්ඛා වේදනාව ගෙදේ, මේ උපචාර ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදී ඇති බැවින් පිහියද පිරිහී යන්නේය.

[වි. ම. පටිච්ඡිකාව]

ආකාරාන ප්‍රථම බනන භාම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කොට භාවනා කිරීමට සුදානම් වන විට ප්‍රථමයෙන් එම ආකාරාන ප්‍රථම බනනයට යමෙදින්න. එම ප්‍රථම බනනයෙන් නැගිට එහි බනනාංග පහ පරිභ්‍රම කරන්න. බනනාංග පහ බොහෝ වාර ගණනක් අඛන්ධව දිගට පවතින අයුරු දැනගත හැකි වන ලෙස පරිභ්‍රමකොට භාවනා කරන්න. සතුටුදායක සත්ත්වයට පත්තොචී නම් නැවතත් ආකාරාන පරිභ්‍රම නිමිත්තම අරමුණුකොට ප්‍රථම බනනයට යමෙදින්න. එම බනනයෙන් නැගිට

1. සවංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය පරිභ්‍රම කරන්න
2. ආකාරාන පරිභ්‍රම නිමිත්ත අරමුණු කොටගෙන පරිභ්‍රම කරන්න
3. එම භවංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය තුළට එම ආකාරාන පරිභ්‍රම නිමිත්ත අරමුණ වැඩිගත් විට එහි පහළ වූ බනනාංගයන් නැවතත් පරිභ්‍රම කරන්න. දැක ගන්න.

එවිට බනනයෙන් නැගිටී නැත් පටන් එම ආකාරාන නිමිත්ත අරමුණ පහසුවෙන් මැකී නොගොස් දිගට පවතිනු ඇත. මේ ක්‍රමයට අනුව නැවත නැවතත් අභ්‍යාස කරන කල්හී වස්තු සහ ආරම්භණ යන දෙක එකට ගෙන බනන කාම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කොට භාවනා කරන නිසා බනනාංගයන් බොහෝ වාරයක් පහළ වීම භාවනාවෙන් දැකගත හැකිවනු ඇත. ධර්මයෝපති ආරීපුත්ත මහරහතන් වහන්සේ ගෞරවයෙන් හා සැලකිල්ලෙන් අනුගමනය කොට භාවිතා කළ පෞරාණික උපදේශයකි මෙය.

අනතුරුව විඤ්ඤාණයෙන් පටන් ගෙන හෝ වේවා, වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා, එස්සගෙන් පටන්ගෙන හෝ වේවා බනනාංග පරිභ්‍රම කිරීමට පටන් ගෙනුණු ප්‍රථමයෙන් විඤ්ඤාණයෙන් පටන්ගෙන පරිභ්‍රම කරන විට සීත බොහෝ වාරයක් අඛණ්ඩව පහළ වෙමින් පැවතීම දැකගැනීමට භාවනා කරන්න. (වේදනාවෙන් හෝ එස්සගෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමේදීද මෙයේම යැයි දැනගන්න) ආරම්භ වී නම් සීත හා එස්ස යන දෙක දෙකක් ලෙස බොහෝ වාරයක් පහළ වීම ඤාණයෙන් දැකගැනීමට හැකිවනසේ භාවනා කරන්න. ආරම්භ වී නම් සීත, එස්ස, වේදනා තුනක්-

තුනක් යන ලෙසට සිත, එයට, වේදනා, සන්ද්‍රව්‍ය, සතරක්-හතරක් යන ලෙසටද, සිත, එසේ, වේදනා, සන්ද්‍රව්‍ය, වේතනා, පහක්-පහක් යන ලෙසටද ක්‍රමයෙන් වැඩිකරමින් භාවනා කරන්න. පරිත්‍ය කරන්න. අවසානයේ මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි දොළසක් හා පවන එක එකක් පාසා කිසිකරුණක්ද වශයෙන් බොහෝ වාරයක් දිගට පවතින බව ඥාණයෙන් දැකින ලෙසට අභ්‍යන්ත කරන්න. සාරවත් බව ලැබූ පසු.

පරිගහනෙතවා සබ්බමෙතං ආරම්භනාතිප්‍රඛං නමනතො නාමනට්ඨන නාමනති චචතට්ඨපනබ්බං [වි. ම. 441]

මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි විශ්ව වෛතසික දොළස පරිකමී. උපචාර, අනුලෝම, හෝත්‍රභ යන උපචාර පවන සමග ධ්‍යාන පවන සිතහි විභවකෂණයක් තුළ කිසිකරුණක් වූ නාම ධර්මයන් සියල්ල සාමූහිකව (නිසඟතර එකතුව) බොහෝ වාර ගණනක් දිගින් දිගට පහළ වීම සදාණයෙන් වෙදා වෙස්කරගත හැකි. මෙම නාම ධර්ම සියල්ලම ආනාපාන පටිභාග ක්‍රමිත්ත නමි වූ අරමුණ වෙතට නැමියෙන. භොමුච සිටින හේතුටත් අරමුණට නැමියෙනට හැකි ස්වභාවය වශයෙන් නාම නමි චන්දන "නාම ධර්ම-නාම ධර්ම" යැයි පරිග්‍රහ කරන්න.

[සැලකිය යුත්තක්:- වමඤ්ඤි වරක් ධ්‍යානයට සම්වැද්දී එයින් නැගී ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරයි. නැවත වරක් ධ්‍යානයට සම්වැද්දී ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරයි. යන ලෙස බොහෝ වාරයක් කිරීම අවශ්‍යය. ධ්‍යානයෙන් නැගීසිටි වහාම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් සිත්හි පුකට වීම මෙයට හේතුවයි. අලුතට වූ විට නැවත ධ්‍යානයට සම්වැද්දීමට අමතක නොකළ යුතු.]

සැලකිලීමත් වියයුතු විවිධ වාද

අනුපද ඉත්‍රයෙහි සැරිඳුත් ස්වාමීන්වහන්සේ ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම සම්බන්ධ පාලියෙහි-විතස්ස, විචාර, පීඨි, ඥා, එකගතා, එසස, වේදනා, සන්ද්‍රව්‍ය, වේතනා, විත්ත, පහද, අධිමොක්ඛ, විරිය, සති, උපපත්ති. (=තත්‍ර මප්පධත්තතා) මහසිකාරය යැයි නාම ධර්මයන් දසසය පමණක්

කෙළින්ම ගෙන ඉවත් වූ දේශනාකාරී ආකාරයේ අවුලා කථාවකින් “කොළඹ බමුණ” (ම. අ. 4/61) යැයිම සාමාන්‍ය විශ්ලේෂණයක් නම් බිම් දහසය වර්ගයක් පරිමාණ කොට ගැනීම කිරීම ගැන විස්තර කොට ඇත. නමුත් (ආචාර්ය බණ්ඩාරාච්චි නම් වූ) බණ්ඩාරාච්චි මහා රජර් වසින විදුන්නිවාද, අපරේවාද යැයි දෙකකට බෙදා පහත දැක්වෙන ලෙසට පැහැදිලි කරයි.

කොළඹකනං ඵච වෙථව බමුණං ගනණං සෙසං යෙව වෙරෙහ වච්චොසිත භාවතො, හෙ වච්චං භද්‍ර උපට්ඨතිංසු, හ ඉතරෙති වදනති. විරිය ධර්ම-ගහනණෙන වෙථව ඉපදියභාව සාමන්තකො සදධා පඤ්ඤා, සති ගහනණෙනෙව ඵකනානචජනාව සාමන්තකො පඤ්ඤා ආදයො ජ සුගලා, අලොභාදොච ව සංගහිතා සධානවිතතුපපාද පටියාපනනතො සෙසං බමුණං, වෙරෙහව බමුණ වච්චොත සාමන්තකො ආරදධා, (පසමා) හෙත උපට්ඨතිංසුතින සකකා වතතුනති අපරෙ. [ම. පි. 3/277]

වදනති වාද

මෙහිදී දහසය ආකාර බිහිකර බිම්යන් පමණක් තෙලින්ම දැක්වූ දේශනා කිරීම, පැහැදිලි කිරීම යනු එම දහසය ආකාර බිම්යන් පමණක් සැරිලුත් මහා තෙරුන් වහන්සේ එකීන් එක කථානායෙන් බෙදා වෙන්කොට දැක්වූ බැවින්ය. එම අවස්ථාවෙහිදී සැරිලුත් ස්වමිත් වහන්සේගේ සිටින විට එම දහසය ආකාර බිම්ය පමණක් ප්‍රකටව පැවතුනාය. අනෙකුත් බිහිකර බිම්යෝ අප්‍රකට පැවතුනාය යැයි ආචාර්යන් විශ්වාසය පැහැදිලි කරයි.

අපරේ වාද

මේ ප්‍රථම බිහිකර නාම බිම්යන්හි විරිය සහ සතිස වනාහි විරිය ඉන්ද්‍රිය, සති ඉන්ද්‍රිය නම් වූ ඉන්ද්‍රිය මට්ටමේ බිම් වන්තාය. ඉන්ද්‍රිය මට්ටමේ විරිය හා සතිස කෙළින්ම ස්වරූප විශ්ලේෂණය ගෙන දේශනා කිරීම ඉන්ද්‍රියන් සිතලිලෙහි පහළවීම දැක්වීමට සමාන බැවින් සද්ධා හා පඤ්ඤාදියද ගත්තාම වන්තේය. දේශනා කලාම වන්තේය. (ලක්ඛණාභාර තෙත්ති නැති)

සතිස සැමවිට සෝභන සිත්හි පමණක් සෙලෙන බැවින් එකාන්තයෙන් වැරදි රහිත බිම්යක් වන්තේය. වැරදි රහිත සතිස කෙළින්ම ස්වරූප විශ්ලේෂණ ගෙන දේශනා

කිරීමෙන් වැරදි රහිත ස්වභාවයෙන් සමාන වූ කාය පඤ්ඤා, චිත්ත පඤ්ඤා කාය ලඝුතා, චිත්ත ලඝුතා, කාය මුද්දතා, චිත්ත මුද්දතා, කාය කම්මඤ්ඤාතා, චිත්ත කම්මඤ්ඤාතා, කාය පාලකඤ්ඤාතා, චිත්තපාලකඤ්ඤාතා, කායුප්ප්ඤ්ඤාතා, චිත්තුප්ප්ඤ්ඤාතා යන ගුණ වශයෙන් දේශනා කළ රූපවිභික්ඛ ගුණල සඳහා අදාළව ඇදවැදීමෙන් අනුමාන වන්නේය. දේශනා කළාම වන්නේය. එම බර්මයන් බහුතර චිත්තභේදනව ඇතුළත්වන බර්මවන නිසාය. එ සැරිලුත් ස්වාමීන් වහන්සේද බහුතර බර්මයන් ගාමකඤ්ඤා වශයෙන් එකින් එක බෙදා වෙන්කොට හඳුනාගෙන විපස්සනා නාමිනා කළ හේන. එ නිසා එම දුකසය ආකාර බර්මයන් හැර ඉතිරි බහුතර බර්මයෝද සැරිලුත් ස්වාමීන් වහන්සේගේ සිත්හි අප්‍රකටවී ගැබි කියන කියමන නොහැළලෙන් ගැබි අපරේ ආවාසීන් වහන්සේලා අදහස් දක්වති. [ම. නි. වංශ පටිච්ඡේදයෙහි]

යො යො අධිකථා වාදො වා ථෙට්ඨ වාදො වා සච්චා වුච්චති. සො සමාණතො දුට්ඨසෙඛා. [ම. පා. 1/215]

යම් අරිසකථා වාදකං යම් ථෙට්ඨවාදකං අවසානකථා දක්වන ලද්දේද, අවසානකථා දක්වන ලද එම වාදකම් සාරය වශයෙන් ප්‍රමාණ වශයෙන් දැනගත යුතුය. (ම. පා. 1/215) යන ශාස්ත්‍රීය උපකල්පනාවට අනුව විකාචාසීයන් වහන්සේ අපරේවාදක අවසාන වශයෙන් යොදා දක්වන ලද බැවින් එම අපරේවාදකම් සාරය වශයෙන් දැනගත යුතුය. මෙය අපරිපාකන ගුණයට ගැලපෙන්නකි.

මෙලෙස බහුතර සමාජයේ විවිධව පිහිටි නාම බර්මයන් පරිලුභ කිරීමෙන් පසු ඉදිරිපත් වූ පවැත්වීම යුතු අභ්‍යන්තර විභේදන මගින් පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

නාම හා රූප වෙන්කොට ගන්න

තතො යටා නාම පුට්ඨො අනොගෙහෙ සප්පං දුඤ්ඤා තං අනුබ්බංගො නසස ආසං පසකති. එවමෙව අගමපි යොගාවච්චො තං නාමං උපපට්ඨකොනො "ඉදං නාමං සිං කියකාය පටිපත්ති" ඛි පටියෙමානො තසස කියකං තදං රූපං පසකති. තතො තදං රූපසස කියකංගුතාති අත කියකාති ච යෙසුපාදං රූපාතිති රූපං පටියගුතාති. සො සබ්බමසතං රූපපනතො රූපනති වච්චපෙති.

තනෝ නමන ලක්කිණං නාමං, රූපපන ලක්කිණං රූපනනි සංවේදනෝ නාම ඊෂං-
වචනට්ඨෙති. [වි. ම. 441]

ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිලාභන නිම කළ අවස්ථාවේදී, ශ්‍රේක උපමාවකට අනුව පුරුෂයකු හේ තුළ සරපයකු දැක. එම සරපයා පසු පත ලුහුබැඳ හොස් බලා එම සරපයා ලගින නැන දැකගන්නා ලෙස, කෝකාවචර පුද්ගලයාද එම නාම ධර්මයන් "මේ නාම ධර්ම කුමක් ඇසුරු කොට පහළවේ දැයි." ප්‍රඥාවන් විමනා බලන්නන් එම නාම ධර්මයන් ඇසුර ලබන හඳුන වස්තු රූපය දැක ගන්නවා ඇත. අනතුරුව එම හඳුන වස්තු රූපයට පිහිට වන භූතරූප, සතරමනා ධාතුන්ද එම භූත රූප සතරමනා ධාතුන් ඇසුරු කොට සිටින්නා වූ හඳුන වස්තු රූපය සැර ඉතිරි උපාදා රූපයන්ද යැයි එම රූපධර්ම සියල්ල සදානුගතන් බෙදා වෙන්කර ගනී. (සදානුගතන් බෙදා වෙන්කර ගන්න, පරිලාභ කරන්න.) කෝකාවචර පුද්ගලයා මේ සියලුම රූප ධර්මයන් රූපපන ස්වභාවයෙන් රූප යැයි වෙන් කොට හඳුනා ගනී. අනතුරුව,

1. අරමුණට නාමික ස්වභාවන ඇති ධර්ම-නාම යැයිද
 2. රූපපන බව ලක්ෂණය කොට ඇති ධර්ම-රූප යැයිද
- සංරක්ෂිත ලෙස රූප-නාම විභාගකොට දැනගනී [වි. ම. පරිච්ඡේදයයි]

ඉහත හඳුනන් අවුච්චවන් විශේෂණය වන අදහස නම් ධ්‍යාන නාම ධර්ම පරිලාභ කළ කෝකාවචර පුද්ගලයා ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් ඇසුර ලබන හඳුන වස්තුවෙහි පිහිටා ඇති පනස් හතරාකාර භූත රූපයන් හා උපාදා රූපයන් යන සියල්ලම දිගට පරිලාභකොට රූප-නාම බෙදා වෙන්කොට හඳුනාගත යුතුය. වස්තුවද්වාර වීථි ආදී පසුවද්වාර වීථි හා මනෝද්වාර වීථි යන වීථිහි පිහිටා ඇති කාමාවචර නාම ධර්මයන් පරිලාභ කරන අවස්ථාවෙහි මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුරු කරන අදාළ ද්වාරයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන්ද පරිලාභ කොට නාම හා රූප බෙදා වෙන්කොට හඳුනාගත යුතුයැයි දන යුතුය. (ද්වාර හයෙහි පිහිටා ඇති භූතරූප, උපාදා රූප සඳහා රූප කම්පනාන කොටසෙහි වතු බලන්න.)

ධර්මමාර්ගමනා පෙළියෙහි ඇතුළත් ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිලාභ කළ කෝකාවචර පුද්ගල තෙමේ රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් දිගට පරිලාභ කළ යුතුව ඇත. රූප ධර්මයන් අරමුණු වලට අනුව බෙදා වෙන්කළ වීථි

රුපාරම්මය, සඳ්දාරම්මය, ගන්ධාරම්මය, රතාරම්මය, ඓතිහාසිකාරම්මය, ධර්මාරම්මය යැයි අරමුණු වශී ගත වන්නේය. එම අරමුණු ගත කළ ධර්මාරම්මය නම් වූ ප්‍රකාශ රූප පහ ග්‍රහිත රූප දහයක ගත වේවා අරමුණු කොට පහළ මනෝද්වාරික පවත වීථි සිත් කන්තනියෙන් පවත්ගෙන පරික්‍රම කරන්නේ නම් වඩාත් පහසු වේ. වීථි සිත් වශී හා ප්‍රමාණ අතින් අඩු බැවිනි. මෙම ධර්මාරම්මය නම් වූ රූප ධර්මයන්හි නිප්පන්න රූප දහඅටක් හා අතිප්පන්න රූප දහයක් වේ. රූප එක එකක් පාසා අරමුණු කොට පහළ වන නාම ධර්මයන් පරික්‍රම කළ යුතුය. මෙම මනෝද්වාර වීථිහි අඩංගු මනෝද්වාරාවප්පන්නයෙහි ගෝතිකෝමනසිකාරය යෙදේ නම් කුසල පවතයෝ යෙදෙන්නාහ. මනෝද්වාරික පවත වීථි සිත් කන්තනියෙහි යෙදෙන්නේ අගෝතිකෝමනසිකාරය නම් අකුසල පවතයෝ සහිත මනෝද්වාරික පවත වීථිහි කන්තනි පහළ විය හැකිය. මෙහිලා ගෝතිකෝමනසිකාර, අගෝතිකෝමනසිකාර සම්බන්ධයෙන් සංකේපයෙන් පැහැදිලි කරන්නෙමු.

ගෝතිකෝමනසිකාර-අගෝතිකෝමනසිකාර

තො "ඉදං දුක්ඛි"නති ගෝතිකෝමනසිකරොති. අගං දුක්ඛි පමුදයෝ"ති ගෝතිකෝමනසිකරොති. "අගං දුක්ඛි නිරොධෝ"ති ගෝතිකෝමනසිකරොති. "අගං දුක්ඛි නිරොධි තාමිනි පටිපදා"ති ගෝතිකෝමනසිකරොති. [ම. නි. 1/24]

තත්ථ කතමො අගෝතිකෝමනසිකරො "අතිවේචි නිවචනති" අගෝතිකෝ මනසිකරො "දුක්ඛෙ සුඛනති" අගෝතිකෝමනසිකරො, අනන්තති අතතති අගෝතිකෝ මනසිකරො "අසුභෙ සුභනති අගෝතිකෝමනසිකරො" පච්ච වීපපටිකුලෙන වා විතඨස්ස ආවට්ඨතා අනාවට්ඨතා ආකොගො සමනනාතරො මනසිකරො අගං චුච්චති අගෝතිකෝමනසිකරො. [විඛ. ප. 2/234]

තත්ථ ගෝතිකෝමනසිකරො හාම උපායමනසිකරො පටමනසිකරො අතිවීචාදිසු අතිවීචනති ආදිනා චච භයෙන පච්චානුලොමිකෙන වා විතතස්ස ආවට්ඨන අනාවට්ඨන ආකොගො සමනනාතරො මනසිකරො අගං චුච්චති ගෝතිකෝමනසිකරොති. [ම. අ. 1/59]

අයෝගිකොමසිකාරොති අනුපාය මතසිකාරො උපපටමතසිකාරො, අතිවෙව කිවෙහති දුකෙව සුඛතති, අතතනාති අතනාති අසුතෙ සුතතති අයෝගිකො මතසිකාරො උපපට මතසිකාරො සවචපටිකුලෙතවා චිතතසස ආවටටත අනචාවටටතා අකොගො. සමනනාගාරො මතසිකාරො අයං චුචචති අයෝගිකොමතසිකාරොති. [ම. අ. 1/59-60]

චිතතසස ආවටටනාති ආදිති සඛතාතිසි සාවචරතකෙටෙව වෙවචනානෙව අවචරතකෙති සවංගචිතතං ආවටටිතිති චිතතසස ආවටටතා. [චු. අ. 355]

යොතිසෝ මතසිකාරය යනු...

1. 'මෙය දුක්ඛ ආයථි සත්‍යය යැයි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යෙන් මතසිකාරය පවත්වයි.
2. 'මෙය දුක්ඛ සමුදය ආයථි සත්‍යය යැයි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යෙන් මතසිකාරය පවත්වයි.
3. 'මෙය දුක්ඛ නිරෝධ ආයථි සත්‍යය යැයි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යෙන් මතසිකාරය පවත්වයි.
4. 'මෙය දුක්ඛ නිරෝධ ආයථි ඉතිරථ ආයථි සත්‍යය යැයි නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යෙන් මතසිකාරය පවත්වයි.

මෙලෙස මතසිකාරය පවත්වන ක්‍රමය ඤානිඤාමිතසිකාරය-නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යට අනුව මතසිකාරය පැවැත්වීම යැයි කියනු ලැබේ.

[ම. නි. 1/24 පටිච්ඡයයි]

එ තුළ ඤානිඤාමිතසිකාරය යන්න මාඡී, එල, නිවච ආදී ග්‍රහණත් ලබා ගැනීමේ නිවැරදි හේතුව ලෙස අරමුණට සිත යොදවීමයි. නිවැරදි ක්‍රමයට, නිවැරදි මාඡ්යෙන් අරමුණට මතසිකාරය යොදවීමයි.

1. අනිත්‍ය වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අනිත්‍ය යැයිද
2. දුක් වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත දුක්ඛ යැයිද
3. අතාත්ම වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අත්තය යැයිද
4. අශුභ වන්නා වූ පඤ්චස්කන්ධය මත අශුභ යැයිද

තෝදී ක්‍රමයන්ටද සත්‍ය සතරට ගැලපෙන ලෙසටද එම හමංග සිත හරවා පෙරළන ආවර්ජනය, නැවත නැවතත් හරවා පෙරලන ආවර්ජනයයි. එසේ මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි ආවර්ජනය. එම හමංගයේ අරමුණ ගැර වෙනත් අරමුණක ගොද්දත් පැවැත්විය හැකි ආවර්ජනය. එම හමංග අරමුණ ගැර වෙනත් අරමුණක් සිතේ තබාගත හැකි ආවර්ජන සත්‍ය වනාහී ඇත්තේය. මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි ආවර්ජනය යෝනිකෝමනසිකාරය නම් වේ. [ම. නි. අ. පට්ඨනසූට]

ඒ තුළ අයෝනිකෝමනසිකාරය යනු කුමක්ද?

1. අතිතය වන්නා වූ පසුවස්කන්ධය මත නිතය යැයි ද
2. දුක් වන්නා වූ පසුවස්කන්ධය මත සුඛ යැයි ද
3. අනාත්ම වන්නා වූ පසුවස්කන්ධය මත ආත්ම යැයි ද
4. අභූත වන්නා වූ පසුවස්කන්ධය මත භූත යැයි ද

ගතලෙසට මාග්. එල. නිර්වාණය ආදී සුඛයන් ලැබීමට හේතු නොවන සුඵ. ලෙසට වැරදි ක්‍රමයෙන්, වැරදි මාග්ගයන් මනසිකාරය පැවැත්වූහ. තවදුරටත් සත්‍යයකට විලෝම විසින් හෝ විත්තයාගේ ආවර්ජනයක, දුන දුනා ආවර්ජනයක් ආභාෂයක සමන්වාහාරයක් මනසිකාරයක් වේද මේ 'අගෝනිකෝමනසිකාර'යි කියනු ලැබේ. [වි. ප. 234; ම. අ. 1/59-60 පට්ඨනසූට]

මෙහි ඉහත පැහැදිලි කළ කරුණු අනුව රූප ධර්ම යැයිද නාම ධර්ම යැයිද හේතු ධර්ම යැයිද එල ධර්ම යැයිද අතිතය ධර්ම යැයිද දුක්ඛ ධර්ම යැයිද අනාත්ම ධර්ම යැයිද අභූත ධර්ම යැයිද රූප-නාම පරමාර්ථ අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීම යෝනිකෝ මනසිකාරය මැයි. රූපාරම්මසංකත්, රූපාරම්මණයක් යැයිද, රූප ධර්ම යැයිද අතිර්ථ ධර්ම යැයිද දුක්ඛ ධර්ම යැයිද, අනතත ධර්ම යැයිද, අසුඛ ධර්ම යැයිද මනසිකාරය පැවැත්වීමත් යෝනිකෝමනසිකාරය මැයි. රූප නාම සියලුම මෙලෙසටම විච්ඡාදනය.

වක්කු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළුවන මහා කුසල ජීවන නාම බමි 34

1. සීත : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ ලබා ගැනීමේ සහාය.
2. එස්ස : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණෙහි ගැහැන්කාක් වැනි සහාය. අරමුණ හා සීත සම්බන්ධ කරවන ගතිය.
3. වේදනා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණෙහි රහස්‍ය ක්‍රමයේ විදින ආකාරය (ගෝමනස්ස)
4. සඤ්ඤා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ ගඳුනා ගන්නා සහාය.
5. චේතනා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත බමිසන් ලොවනු පිණිස යොදවන උනන්දු කරවන සහාය.
6. ඵකග්ගතා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ මගටම සීත වැඩි යන සහාය. භාන්තව පිහිටන සහාය. සම්ප්‍රයුක්ත බමිසන් විහිර හා නොදී එකට තබන සහාය.
7. ජීවිත : සම්ප්‍රයුක්ත බමිසන් අනුපාලනය කරන සහාය.
8. මනසිකාරය : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණට දිගටම සීත-සම්ප්‍රයුක්ත බමිසන් මෙහෙයන සහාය. අරමුණට අවධානය යොමුකරවන ගතිය.

(මෙමගනික මෙන් වටහා ගන්නේ යැයි විශ්වාස කොට විශේෂ ජෛවනසීත සමහරක් පමණක් මෙහි දක්වන්නට යෙදුණි. බින්න නාම බමි 34 හා අරමුණ පමණක් වෙනස් වේ. වගී වගෙන්න වනාහි සමානයි)

15. සද්ධා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ විනිවිද දක්නා ප්‍රඥා සිතනට, ප්‍රඥා අග්‍යස්ස පිළිගන්නා ගතිය.
- 34 පඤ්ඤා : වක්කු ප්‍රසාද අරමුණ විනිවිද දක්නා සහාය.

මේ පමණකිනුදු වක්කු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළුවන නාම බමිසන් වටහා ගතහැකි වන්නේය. ජෛවනසීත පනස්දෙන ස්වභාවය අර්ථ සමග උචමනාවෙන් කටපාබමි කොට සීප්භි දරාගත් පින්වතුන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි වැඩි දුෂ්කරතාවක් නොවනු ඇත. කෝභ ප්‍රසාද ආදියෙහි නිප්ඵන්ත රූප, අනිප්ඵන්ත රූපයන්ද මෙලෙසටම ගත යුතුය. මෙහිලා වක්කු ප්‍රසාදය උපමාවට ගෙන බමිමාරම්මණ පේළිය සුද්ධ මනෝද්වාර වීථි කුසල පඤ්ඤේ වතු එකක් ලියා දක්වා ඇත. කුසල පඤ්ඤෙහි යනු කුසල ජවන වීථි යැයි අදහස් කෙරේ.

ධම්මාංකිමණ සේවයේ සුද්ධ මනෝද්වාර විටි සෝභන රාශි වගුව

කඳය ඇසුර ලබන වරවු රූප 54	54	54	භතර වරක් බලන්න
මනෝද්වාරවර්ජන	ඒවන 7 වරක්	කදාරම්මින 2	
1. වක්ඛුප්‍රසාද යැයි 12	34	34	සදාසත, පිණිස යොද
12	33	33	සදාසත යොද, පිණිස යොද
12	33	33	සදාසත නොයොද, පිණිස යොද
12	32	32	සදාසත, පිණි, පදනම් නොයොද
2. රූප බථී යැයි 12	34,33,33,32	34,33,33,32	භතර වතාවක්ම බලන්න
3. අභිතප යැයි 12	34,33,33,32	34,33,33,32	භතර වතාවක්ම බලන්න
4. දුක්ඛ යැයි 12	34,33,33,32	34,33,33,32	භතර වතාවක්ම බලන්න
5. අනාත්ම යැයි 12	34,33,33,32	34,33,33,32	භතර වතාවක්ම බලන්න
6. අභූත යැයි 12	34,33,33,32	34,33,33,32	භතර වතාවක්ම බලන්න

මෙම වගුවලිහි

1. වක්ඛු ප්‍රසාද යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.
2. රූප බථී යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.
3. අභිතප යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.
4. දුක්ඛ යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.
5. අනාත්ම යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.
6. අභූත යැයි දැන ගන්නා විස්තර ගවේනසිකයෝයි.

ගත මේ විස්තර + ගවේනසික = නාම බථීයන් පමණක් පරිලුභ කොට භාවනා කිරීමේ වැඩ පිළිවෙල බව වටහා ගන්න.

ඉහත දැක්වූ වගුවේ වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළ වූ නාම බථීයන් 24 ආකාර වශයෙන් පරිලුභ කරන සැටි පෙන්වන ලදී. යෝනියෝමතසිකාරය පහළවනු පිණිස මනසිකාරය රූවැස්වන සැකි විටදී කුසල පවතයෝ දැවන ආකාරය වටහා දීම අදහස්කොට පැහැදිලිව ලිඛා දැක්වන ලදී. එම බථීයන් පරිලුභකොට භාවනාවෙන් බැලීමේදී ප්‍රමාදයක් රූප කලාපයක් බෙදා වෙන්කොට වක්ඛු ප්‍රසාදය පරමාර්ථ පිරිසිදුව

අනුරිත් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට අමතක නොකල යුතු නිප්පන්න රූප අතිප්පන්න රූප යන වේ සියල්ල වේ ක්‍රමයටම වටිනා ගන්න. වෙහිදී වක්‍ර ප්‍රකාශන අරමුණුකොට කුසල පවනගත් සහිත මනෝද්වාරික පවන වීචි විත්ත සන්තතිගත් භාවනා කරන ආකරයත් උදාහරණයක් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු.

මනෝද්වාරික කුසල පවන වීචි විත්ත සන්තතිගත් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය

1. තමා ලබාගත් උසස්ම සමාධිත තැවත පිහිටුවා ගන්න.
2. හවංග මනෝ ප්‍රකාශන හෙවත් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
3. (පරමාච්චී) වක්‍ර ප්‍රකාශන අරමුණු කරන්න.

වෙම වක්‍ර ප්‍රකාශන අරමුණ මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව පැමිණී වීට මනෝද්වාරික පවන වීචි සිත් සන්තතිගත පහසුවීම වන්නේය. එම වීචි සිත්හි අඩංගුවන මනෝද්වාරාවප්පතය.

1. එකතු ද්‍රව්‍යය යැයි තීරණය කරන වෙලාවට.
2. වක්‍ර ප්‍රකාශන රූපයේ යැයි තීරණය කරන වෙලාවට.
3. එම වක්‍ර ප්‍රකාශන ඇතිවීම-තැනිවීම සවභාවය (වෙනස්වීම ස්වරූපය) අරමුණුකොට අනිත්‍ය යැයි තීරණය කරන වීට-දුකිත වීට.
4. එම වක්‍ර ප්‍රකාශනය ඇතිවීම තැනිවීම නම් වූ පෙළීම (වෙනස්වීමේ දුක) දුකදීම හිංසා කිරීම අරමුණුකොට දුකේ යැයි තීරණය කරන වීට.
5. එම වක්‍ර ප්‍රකාශනයේ චිතාභ නොවන්නා වූ සහ වූ කල් පවතින්නා වූ සාරයක් වශයෙන් පිහිටා ඇත්තා වූ ආත්මයක් තැනි සවභාවය අරමුණුකොට අනාත්ම යැයි තීරණය කරන වීට.
6. එම වක්‍ර ප්‍රකාශනය නරක දුර්ගන්ධය ආදිය සමඟ මිශ්‍ර වී පවතින පිළිකුල් පතක සවභාවය අරමුණු කොට අභූත යැයි තීරණය කරන වීට.

ගෝතීභෝමනසිකාරය පහසු වී මනසිකාරය නිවැරදි වී කුසල පවනගේ දවන්නාය. එම ගතකාර වූ ගෝතීභෝමනසිකාරයන් හුදු අංක එක වන්නාවූ එකතු ද්‍රව්‍යය යැයි දැනගන්නා මනෝද්වාරික පවන සිත් සන්තති ප්‍රචමයෙන් පරිග්‍රහ කරන්නට

ටවත් ගන්න. සිතින් පවත්ගෙන හෝ වේවා එක්සතයෙන් ටවත්ගෙන හෝ වේවා වේදනාවෙන් පවත්ගෙන හෝ වේවා පරිශ්‍රය කරන්නට හැකිය.

ඉඳින් සිටින පවත්ගෙන පරිශ්‍රය කළ පසු එම සීමාවන් මනෝද්වාරාවප්පනය එක්වරක්, පවත හත් වරක්, සද්ධර්මයා දෙවරක් වශයෙන් පිළිවෙලින් පසළු වන අයුරු බොහෝ වාරයක් සදාහරණයක් දැක හැකිවිට අභ්‍යන්තර කරන්න. භවිත මනෝ ප්‍රසාදය නම් වූ මනෝද්වාරයෙහි එකිනු දුර්වල අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි කළ එම මනෝද්වාරය හදුනා වස්තු රූපය ඇසුරු යොධගෙන එම මනෝද්වාරික පවත චිත්තීන් සන්තති එක චිත්තයක් හා තව චිත්තයක් අතර භවිතයෙන් වැටෙමින් බොහෝ වාරයක් නැවත, නැවතත් පසළුවන ආකාරය සදාහරණයක් දැක හැකිවිට චිත්තීන් බොහෝ අභ්‍යන්තර කරන්න. සාරවක වූ විට වෙතසිකයන් එකින් එක ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වැඩිකරමින් චිත්ත-එක්සත ගත ලෙසට දෙක දෙකද චිත්ත-එක්සත-වේදනා ගත ලෙසට තුන තුනද, චිත්ත, එක්සත, වේදනා සඳුකුළු ගත ලෙසට හතර හතරද ගත ලෙසට මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි දොළොහද, පවත එක එකක් පාසා 34 බැගින්ද සද්ධර්මයා එක එකක් පාසා 34 බැගින්ද සියලුම සම්පූර්ණ වනගතත් චිත්තඝණනයක් පාසා එකට යෙදී පවතින බව දැකගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. එලෙස භාවනා කළවිට එම නාම බවින් එකිනු දුර්වල අරමුණ පැත්තට නැගී සිටිගෙන ඇතිබව සදාහරණයක් පෙනෙන ලෙසට බලා 'නාම ධර්ම-නාම ධර්ම' යැයි පරිශ්‍රය කරන්න. ඉතිරි යෝනියෝගනසිතාර එක එකක්විද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනාවෙන් බලන කල්හි පවත හා සද්ධර්මයාගනයි.

1. වරදක සදාහරණ හා පිති ගත දෙකම යෙදී
 යෝගනස්ස සහගත සදාහරණ සම්පූර්ණ මහා කුසල සිතයි.
2. වරදක සදාහරණ පමණක් යෙදී පිති නොයෙදීම වන්නේය.
 උපෙක්ඛා සහගත සදාහරණ සම්පූර්ණ මහා කුසල සිතය.
3. වරදක සදාහරණ නොයෙදී පිති යෙදෙන බව විශ්වාසය.
 යෝගනස්ස සහගත සදාහරණ විප්පූර්ණ මහා කුසල සිතයි.
4. වරදක සදාහරණ පිතිද ගත දෙකම නොයෙදීම වන්නේය. උපෙක්ඛා සහගත සදාහරණ විප්පූර්ණ මහා කුසල සිතයි. සියලුම එකතුව භතරාකාරය.

“වික්ෂි ප්‍රකාශ-වික්ෂි ප්‍රකාශ” යැයි භාවනා කරන විට කුණා හා පීති යෙදෙන නොයෙදෙන බව අනුව යමින් එකම හතර ආකාරයකට භාවනා කළ හැක. එලෙසටම වික්ෂි ප්‍රකාශ රූප බිඳී යයි, අනිත්‍ය යයි, දුක්ඛී යයි, අනාත්ම යයි, අනුභව යයි ද භාවනානුමානව බලන්න එකක හතර ආකාරය බැගින් භාවනා කරන්න. සියලුම විසිසතරාකාර වන්නය.

මේ මහා කුසල සිත්හි සංඛාරික හතරයි, අසංඛාරික හතරයි. යන ලෙසට මහා කුසල සිත් සියලුම අටක් වන්නය. සංඛාරික-උත්තර කර්මික ඇති සිත්, අසංඛාරික-උත්තර කර්මික නොමැති සිත් යන සිත්හි සංඛාරික-අසංඛාරික වෙනස අනුව විත්ත වෙවහසිකයන් නොවෙදන බැවින් වෙවහසල යන සලසන් යෙහට ආකාර හතරකට පමණක් භාවනා කරන ක්‍රමය දක්වන ලදී. යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු මේ භාවනා කරන අවස්ථාවේදී ක්‍රම ක්‍රමයෙන් අසංඛාරික, සංඛාරික ස්වභාවයන් වටහාගනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වේ. සංඛාරිකයෙකුට භාවනා කරන ක්‍රම හතරක්, අසංඛාරිකයෙකුට භාවනා ක්‍රම හතරක් යෙහට දැක එකතුකොට මහා කුසල සිත් අට භාවනා කරන ක්‍රම වන්නය. රහත් වහන්සේලාගේ සත්තානුයේ පමණක් වන්නා වූ මහා ක්‍රියා සිත් වලද මේ ලෙසටමයි.

තදාරම්මණ සමිබ්භවයෙන් දනගුණ දැ

සාමාන්‍යයෙන් කාම පවත, කාම සත්ත්ව පැදවුම්වාරයන්හි අභිමතේතාරම්මණ මනෝද්වාරයන්හි විභූතාරම්මණ යන කාම අරමුණු ඇති විට පමණක් තදාරම්මණ පහළවීම සිදුවේ. කාම අරමුණු යනු කාම බිඳී නම් වූ කාම විත්ත, වෙවහසික හා රූප විසිඅවය, කාමාවචර සත්ත්වයාගේ සත්තානුයෙහි කාමාවචර විත්ත, වෙවහසික යන කාම බිඳීගත් අරමුණු කොට පහළ වූ කාමාවචර මනෝද්වාරික පවත විචිත්ති කාම පවතයන්ට පසුව තදාරම්මණ පහළවිය හැකිය. රූප විසි අට ද කාම බිඳීගිය නම් කෙරෙන බැවින් රූප විසි අට අරමුණුකොට පහළවන විට සිත් සත්තවිසිත්ති කාම පවතයන්ට පසුව තදාරම්මණ පහළ විය හැකිය. නමුත් වක්ෂිද්වාර විචි අදී පැදවුම්වාර විචිත්ති අරමුණ අභිමතේතාරම්මණ වූ විට පමණක්, මනෝද්වාර විචිත්ති විභූතාරම්මණ වන විට පමණක්, තදාරම්මණ පහළවිය හැක්කේය. ඒ නිසා මෙය සාමාන්‍ය ස්වරූප කියනු ලැබේ. මේ දැක්වීමට අනුව ප්‍රඥාපරිචය අරමුණුකොට පහළ වූ විචිත්ති සත්තවිසිත්ති පවත වලට පසුව තදාරම්මණ පහළ නොවිය හැකි බව දැනගනුය.

තවදුරටත් විභංග පාලි හා අවධි කථාහි මෙලෙස පැහැදිලිකරයි.
“තිලකබණ්ණාරමමණිකා විපස්සනාය තදාරමමණා න ලබති” [විභ. අ. 108]

ත්‍රිලසණය අරමුණු කරන තිලකබණ්ණාරමමණික විපස්සනා ජවනගන්ථ පසුව
තදාරමමණා නොලැබිය හැක. [විභ. අ. 2. පටිච්ඡිකය]

විපස්සනා ජවනගන්ථ පසු තදාරමමණා ලැබිය නොහැකිබැව් ගත වේ
උපදේශය ශක්තිමත් වූ බලව විපස්සනා ජවනගන්ථ පසු පමණක් තදාරමමණා
නොලැබිය හැකි බව යැයි ආචාර්යවරයෝ ප්‍රකාශකරති. පහත සඳහන් ශ්‍රේණි පාලි
අටුවාකථා හුන්ථ වලට අනුව විස්තර උපුටා දැක්වීම කරන්නෙමු.

සෙකකා වා පුට්ඨජනාවා කුසලං අතිවටතො දුක්ඛතො අනගතතො
විපස්සනති, කුසලෙ නිරුද්ධෙ විපාකො තදාරමමණතා උපපජජති. [ප. 5/123]

කුසලෙ නිරුද්ධෙ ති විපස්සනා ජවන විථයා පවසින්නාය. විපාකො හි
කාමාවචර විපාකො. තදාරමමණතා හි තදාරමමණතාය. තං කුසලස්ස ජවනස්ස
ආරමමණා කුස විපස්සිත කුසලං ආරමමණං කපවා උපපජජතිති අපෙට්ඨා. [අහි. අ. 3/337]

රූපණ ආර්ය පුරුෂයන්ද පෘථිවි ජන ජනපදයන්ද කුසල නාම බවේ
සමූහයන් අතිපහ යැයිද, දුක්ඛ යැයිද, අනාත්ම යැයිද ත්‍රිලසණ වශයෙන් විපස්සනාවට
නංවති. මේ විපස්සනා කුසල ජවනගන්ථ අනතුරුව පාදක, අරමුණු වූ කුසල බවීම
(=ජවනය හෝ අරමුණම) අරමුණු කොට, කාමාවචර විපාක නාම බවීම විපස්සනා
ජවනය හෝ විපස්සනා කුසලයෙහි පාදක කුසලාරමමණයම අරමුණු කිරීම නම් වූ
තදාරමමණා කෘතය ශුද්ධකරමින් පහළ වේ.

[ප. පටිච්ඡිකය; අහි. අ. පටිච්ඡිකය]

මෙහිදී විපස්සනා කුසලයෙහි පාදක අරමුණ වනාහි කුසල බවේ වන්නේය.
භාවනා කළහැකි විපස්සනා ජවන සේ සන්තතිඤ්ඤ කුසල බවීමෙන්ම වන්නාය. පාදක
අරමුණද කාමාවචර කුසල බවේ වී භාවනා කළහැකි විපස්සනා ජවනයද කාමාවචර
මහා කුසල ජවනයක්ම වන්නේය. කාම ජවන, කාම සන්තචනා, කාම අරමුණ යන
අංශ තුන සමානය. මෙම විපස්සනා ජවනගන්ථ අනතුරුව තදාරමමණා පහළ වීමට

හැකි බව දේශනාවෙහිද ප්‍රකටව ඇත. මෙම දේශනාවෙහි, දුර්වල හෙවත් තරුණ විපක්ෂකා පවතය අදහස් කරන ලද්දේ යැයි ආචාර්යයන් වහන්සේලා විසින් විස්තර කරනු ලැබේ.

[මුල ව. 1/ 131]

මේ වනාහි නාම බිම් නම් වූ රූප බිම්යන් අරමුණුකොට පහළ වූ නාම බිම්යන් පරිත්‍රය කරමින් සිටින නාම-රූප පරිච්ඡේද කොටසම වන්නේය. නිශම විපක්ෂකා කොටසට තවම ළඟා නොවුනේය. මෙම රූප බිම්යන් අරමුණු කොට පහළ වූ නාම බිම්යන් පරිත්‍රය කරන මෙම අවධියේදී රූප පරිත්‍රය කැණන නම් වූ මෙම මහා කුසල පවත වීජී නාම බිම්යන්ට අනතුරුව තදාරම්මණයන් වීජී (එම රූපබිම් අරමුණ ප්‍රකට වීභූතාරම්මණයක් වන විට) පහළ විය හැකි බව දැනගන්න.

තව දුරටත් මහා කුසල පවතයන්ට අනතුරුව මහා විපාක තදාරම්මණයන්ද යෝමනස්ස හා උපෙක්ඛා යන ලෙසට යෝග්‍ය පරිදි යෙදී පහළ විය හැක්කේය. එලෙසටම අයත්තූක සන්තීරණ තදාරම්මණයන්ද ගුදුක පරිදි පහළ විය හැකිය. අකුසල පවතයන්ට අනතුරුවද මහා විපාක තදාරම්මණ අයත්තූක සන්තීරණ තදාරම්මණයන් ගුදුක ලෙස පහළ විය හැකිය. මේ පොතෙහි චනාති ඉහත සඳහන් විභූවෙහි මහා විපාක තදාරම්මණයන් පමණක් උදාහරණයක් ලෙස සලකමින් සාමාන්‍ය ආකාරයට පෙන්වා දෙන්නට යෙදුණි. මෙය හුදු උදාහරණයක් උපුටා දැක්වීමක් පමණි. ඉතිරි කරුණු යෝගාවචර තෙමේ භාවනා කරන අතර ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වටහාගනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වෙමු.

සාමාන්‍ය ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් යෝමනස්ස පවතයට අනතුරුව යෝමනස්ස තදාරම්මණය උ උපෙක්ඛා පවතයට අනතුරුව හා ද්‍රෝමනස පවතයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදාරම්මණයද යන ලෙසට දැක්වියි.

මහා විපාක සිත් අට, සන්තීරණ සිත් තුන යන සීගල (එකොළොස් ආකාර) සිත් පවතය හත් අරමුණ හැර හැනීම යැයි කියන තදාරම්මණ කෛතව ඉටු කළ හැකි බැවින් තදාරම්මණ යන නාමය ලැබීය. මෙහි ත්‍රිශේතූක පෘථිව්‍ය වන්නා වූ චිත්චත් යෝගාවචරයන් විශේෂයෙන් සලකා පවතයට අනතුරුව පහළවිය හැකි තදාරම්මණ විභූවක් දැක්වන්නෙමු. යෝතාපන්න, සකදාහාමි, අනාහාමි යන සත් පුරුෂයන්ටද තමා දුරුකළ කෙළෙස් අතහැර මේ ක්‍රමයටම අනුමාන කළ හැක්කේය.

ත්‍රිශේකුක පෘතෝපකයන් සම්බන්ධ තදාරම්මණ විගුණ	
මහා කුසල පවත අවෙක් එක එකකට අනතුරුව	තදාරම්මණ වර්ග 11ක් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.
ලෝභ මූල පවත අවෙක් එක එකකට අනතුරුව	තදාරම්මණ වර්ග 11ක් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.
දෝෂමූල පවත දෙකින් එක එකකට අනතුරුව	උපෙක්ඛා තදාරම්මණ වර්ග 6 ක් එක වර්ගයක් පහළ වේ.
මෝහමූල පවත දෙකින් එක එකකට අනතුරුව	තදාරම්මණ වර්ග 11ක් එක වර්ගයක් පහළ විය හැකිය.

විපාක සිත් නිශ්චිතය-පවන අනිශ්චිතය

- ස්වාභාවික ඉෂ්ටාරම්මණ, ස්වාභාවික අති ඉෂ්ටාරම්මණ යන මේවා පෙර කළ කුසල කම් නිසාම පහළ වන බැවින් ඉෂ්ට මධ්‍යස්ථ යැයි කියනු ලැබේ. ඒ අතර මැද වන්නාවූ ස්වාභාවික ඉෂ්ටාරම්මණයක් හමු වූ විට පහළවන ආවර්ජන යන පවන හැර අනිකුත් වීම් සිත් වනාහි මහා විපාක සිත් යන අශේකුක කුසල විපාක සිත්ම වන්නාහ. (පඤ්චද්වාරයන්හි පඤ්ච වඤ්ඤාණ, ගම්ච්චප්පන, සන්තීරණ හා මනෝද්වාරයන්හි තදාරම්මණයන් මෙහිලා අදහස් කරන ලදී.) පවන වනාහි යෝග්‍යෝග්‍යමනසිකාර වන්නේ නම් කුසල පවන වන අතර අයෝග්‍ය-යෝග්‍යමනසිකාරය වන්නේ නම් අකුසල පවන වන්නේය.
- බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදීයකාට්ඨස් ස්වභාව අති ඉෂ්ටාරම්මණ=ස්වාභාවික අනුච ලැබීමට කැමති ඉතා මනාප අරමුණ හමු වූ විට කුසල විපාක යෝග්‍යමනස්ස තදාරම්මණ පහ පමණක් පහළවිය හැකිය. පවනය යෝග්‍යෝග්‍යමනසිකාරය වූයේ නම් කුසල පවන පහළවීම සිදුවේ. අයෝග්‍යෝග්‍යමනසිකාරය වූයේ නම් අකුසල පවන පහළවිය හැකිය.

3. ස්වභාව අනිෂ්ඨාංගීභවයෙන් පෙර අකුසල කම් නිසාම හමුවන්නේය. එවැනි අනිෂ්ඨාංගීභවයක් හමුවූ විට පවතරය යෝනිකෝමනසීකාරය වන්නේ නම් කුසල පවතරය අයෝනිකෝමනසීකාරය වන්නේ නම් අකුසල පවතරය පහළ වන අතර පඤ්චාද්චාර විචිත්ති වනාහී වස්තූ විඤ්ඤාණය ආදී රඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨපත, සන්තීරණ, තද්ධාරම්මණද, මනෝද්චාර විචිත්ති වනාහී තද්ධාරම්මණයන්ද අගන්තුක අකුසල විපාක සිත්ම විය යුතුය. මේ දැක්වීම අනුව අනිෂ්ඨාංගීභවයෙහි එකම අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තද්ධාරම්මණය පමණක් පහළවන බව දැන ගුණය.

වගුව යනු සාමාන්‍ය උපදෙස් පමණක් පිළිපදවීමේ පිඩු කිරීමක් ලෙස ලියා දැක්වීමකි. ඒ නිසා කෝමනස්ස පවතරයට අනතුරුව තෝමනස්ස තද්ධාරම්මණ, උපෙක්ඛා පවතරයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තද්ධාරම්මණ, දෝමනස්ස පවතරයට අනතුරුව උපෙක්ඛා තද්ධාරම්මණ යැයි ද සාමාන්‍ය ක්‍රමයකි. තෝමනස්ස වේදනාව හෙදී පටිසන්ධිය සන්තා ලද සන්තවයකුගේ සවාංගයද එම පටිසන්ධි සිත හා සමාන වූ තෝමනස්ස සවාංගයම වන්නේය. එම තෝමනස්ස පටිසන්ධිය ලැබූ සන්තවයකුගේ සන්තානයෙහි පවත්නා කාලයෙහිද දෝෂ පවත දුවද්දී එම දෝෂ පවතරයට අනතුරුව සම් සේතුවක් නිසා තද්ධාරම්මණ නොලැබී නම් නිගමනට අනුව දෝෂ පවතරයට පසු සවාංගයට වැටේ. සවාංගයට වැටුණ පසුද සවයක පටිසන්ධි, සවාංග, චුති යන සිත් සමාන වීම අනුව කෝමනස්ස වේදනාව සහිතව පටිසන්ධිය සිදුව ඇති නිසා, තෝමනස්ස සවාංගයට වැටේ. එම තෝමනස්ස සවාංගය දෝෂ පවත හා තෝමනස්ස, මෙලෙස දුෂකර්තාවලත් හමුවූ විට දෝෂ පවත හා තෝමනස්ස සවාංගයක් අතර සම්බන්ධතා කිරීමට උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත් දෙක අතරින් අනිෂ්ඨාංගීභවය වන්නේ නම් අකුසල විපාකද ඉෂ්ඨාංගීභවය හෝ අති ඉෂ්ඨාංගීභවය වන කල්හි කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණද යන එකක් ආගන්තුක සවාංග කෘතය සිදුකරමින් පහළ වේ.

ආගන්තුක සවාංගය

පටිසන්ධි සිතට අනතුරුව පහළවන සවාංගයේ පටිසන්ධි සිත හා එක සමාන වන්නාය. ඒ නිසා මේ සවාංගයේ සරීර කුඩුවේ ආරම්භයේ පවත්ම සරීරයෙහි

පිහිටා ඇති භවංගයෝග. ඒ නිසා මෙම භවංගයෝ ආචාරික භවංග-ගෙහිම භවංග ශැඬි කියනු ලැබේ. උපෙක්ඛා සන්තීරණය වනාහී මේ කියන ලද අවස්ථාව වැනි දුෂ්කරතාවයක් ඇතිවූ විට වරින් වර පහළුවන බැවින් එයට ආනන්දක හවාංග ශැඬි කියනු ලැබේ. මෙම ආනන්දක හවාංගය ජවනය ගත් අරමුණ නොගන්නා නිසා තදුරුමිණන යන නමද නොලබයි. මූල ආචාරික භවංගය ගත් අරමුණද නොගත හැකි නිසා අභිතයේ පුරුදු කරන ලද කාම අරමුණක්ම අරමුණු කරයි. බහුලව පුරුදු කරනලද අරමුණ ඉෂ්ඨාරම්මණයක් වේනම් කුලල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිත වන්නේය. අනිෂ්ඨාරම්මණයක් නම් අකුලල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ සිතක් වන්නේය.

1. සෝමනස්ස පටිසන්ධිග ලැබී මට්ටන දුෂ්ඨ පිළිගැනීම් ඇත්තා, බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති අති ඉෂ්ඨ වන්නා වූ අතිමහත්කාරම්මණ හෝ විභූතාරම්මණ අරමුණු ගෙන දෝෂ ජවනයන් දිවීමේදී, තැනගොත්, සෝමනස්ස පටිසන්ධි ලැබුවේකු අති ඉෂ්ඨ වන්නා වූ දෙවගනක් ආදී අති මහත්කාරම්මණ, විභූතාරම්මණයක් අරමුණුකොට බියවී ගැස්සීම් වශයෙන් දෝෂ ජවනය දිවීමේදී, මෙම දෝෂ ජවනයට අනතුරුව තදුරුමිණන ලැබීමට ඉඩ නොමැත. තදුරුමිණන යෙදේ නම් අති ඉෂ්ඨාරම්මණයෙහි සෝමනස්ස තදුරුමිණනයක් වීම බිම්තාවයකි. එම සෝමනස්ස තදුරුමිණනය දෝෂ ජවනයට අනතුරුව වීම නොහැලූයේ.
2. සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත කෙතෙකුගේ සන්තානයෙහි මහත්කාරම්මණ අවිභූතාරම්මණ වන්නාවූ කාම අරමුණක් අරමුණුකොට දෝෂ ජවන දුවන්නේ නම් එම දෝෂ ජවනයට අනතුරුව තදුරුමිණන යෙදිය නොහැක. පැද්දුවාර යන්නේ අති මහත්කාරම්මණ මනෝද්වාරයෙහි විභූතාරම්මණ වූ විටදී පමණක් තදුරුමිණනය යෙදීමට ඉඩ ඇත.
3. සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත යම් යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් බිනාන ලැබූ පසුව එම බිනනයන් පිරිහී ගිය විටකදී එම පිරිහී ගිය මහත්තන බිනනය අරමුණුකොට 'මගේ උච්ඡිත බිම්ම දුරුවී ගියේ යැ'යි දෝෂ ජවන පහළ වූ විට එම මහත්තන අරමුණක් වන බැවින් එහිදී තදුරුමිණන යෙදීම නොහැළූයේ.

4. කෝමනස්ථ පරීක්ෂක සහිත පුද්ගලයෙක් හට පුද්ගලික අරමුණක් අරමුණු කොට දෝෂ ජවන ද්වන්ද්වන්තමී එම පුද්ගලික අරමුණුකොට කදාරම්මණ නොයෙදිය හැක. යෙදුම කාම අරමුණක් නොවන නිසාය.

මෙලෙස කදාරම්මණ යෙදීමට ඉඩක් නොලැබෙන ජවන වාරයන්හි දෝෂ ජවනයන්ට අනතුරුව පරීක්ෂක හා සමාන කෝමනස්ථ මූල සවාංගයද පසලුපිය නොහැකි වන්නේය. එම ලෙසට කදාරම්මණද නොයෙදී සවාංගයද නොයෙදෙන බැවින් චන දුෂකරතාවයක් සමුද්ධ වීම දෝෂ ජවනය හා කෝමනස්ථ මූල සවාංගය අතරතුර සම්බන්ධය දීමට ආගන්තුක සවාංග කෘතනය සිදුකරන උපෙක්ඛා සහගත සන්තීරණ සිත පසලු වේ.

ඉහත සඳහන් විවිධ සිද්ධාන්තයන්ට අනුව කදාරම්මණයක් වටහා ගැනීමට ධම්මාරම්මණ රෙලියේ පුද්ධ මනෝද්වාර වීථි සෝහන රාශි වතුචක් නැවත ලියා දැක්වන්නෙමු. මෙම වතුච වීථිට කොටසෙන ඉතිරි වතුද එ අයුරින්ම වටහා ගන්න. කෝමනස්ථ ජවනයට අනතුරුව කෝමනස්ථ කදාරම්මණ. උපෙක්ඛා ජවනයන්ට අනතුරුව උපෙක්ඛා කදාරම්මණයන් යැයි කෝග්‍ය පරිදි යෙදීමේ සාමාන්‍ය උපදෙස් අමතක නොකළ යුතුය.

එහෙත් අරමුණ අනිෂ්ඨාරම්මණයක් වන විට පසුව විසද්දාණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, කදාරම්මණ යන විරාක සිත් අකුසල විරාක සිත්ම විය යුතු යැයි යන උපදෙසයන්ට අනුව අනිෂ්ඨාරම්මණයක කෝමනස්ථ ජවන පසලු වුවද, කදාරම්මණ-ගන්ති අකුසල විරාක උපෙක්ඛා සන්තීරණයක්ම යෙදිය හැකි නිසා නාම ධම්මී එකොළොහක් යැයි දැක්වා ඇත. නමුත් කුසල විරාක උපෙක්ඛා සන්තීරණයන්හිද නාම ධම්මී එකොළොහක්ම ඇත්තේය. (වතුච රූපාරම්මණ පෙළිග බලන්න) මේ නිසා වතුචෙහි එකොළොහ යැයි දුටුවිට අනිෂ්ඨාරම්මණයෙහි අකුසල විරාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ හෝ ඉෂ්ඨාරම්මණයන්හි කුසල විරාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ යැයි ගලපා සලකා ගන්න.

**ධම්මාරම්මණ සේලයේ මහෝද්චාර විවි කෝභන රාශි වගුව
නිෂ්පන්න රූප අරමුණු කොට නාවන කිරීම**

සඳහා පිරිවා ඇති වස්තු රූප 54	54	54	54
මහෝද්චාරවස්ත	ඵභනචාර 7	ගර්භකුභ තදරම්මණ චාර 2	අර්භකුභ තදරම්මණ චාර 2
1. චක්ඛු උප්පාද යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්
2. රූප ධම්මී යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්
3. අනිත්ත යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්
4. උත්භි යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්
5. අනාත්මී යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්
6. අභුත යැයි	12 12 12 12	34 33 33 32	34 හැතරොත් 33 හැතරොත් 33 හැතරොත් 32 හැතරොත්

මේ ඉහත සඳහන් වගුවෙහි කෝමනස්භ ඵභනචාර අනතුරුව කෝමනස්භ තදරම්මණ, උරෙක්ඛා ඵභනචාර අනතුරුව උරෙක්ඛා තදරම්මණ යොදා උක්ඛා ඇත. කෝනිකෝමනස්භකාරය ඇත්තත් අනිත්තාරම්මණයක් සමඟ හැරවෙන විට කෝනිකෝමනස්භකාරය ඇතිනිසා ඵභනචාර කෝමනස්භ හෝ උරෙක්ඛා සුදුසු ලෙස විය හැක. නමුත් තදරම්මණයෙහි අරමුණ අනිත්තාරම්මණයක් වන නිසා අර්භකුභ අනුකල විරාක උරෙක්ඛා කන්ඨිරණ තදරම්මණ පමණක් යෙදීමට ඉඩ ඇත.

ඉදින් අරමුණ ඉෂ්ට මජ්ඣිමනිකායෙහි ඉෂ්ටාංගිමානසක වන චිට්තංගිකාමනසිකාරක අති නිකා පවතයෙහි කෝමනසක හෝ උපෙක්ඛා සුදුසු ලෙස ඵල හැකිය. සංග්ගුක මහා විපාක තදරම්මණ, අග්ගක කුසල විපාක තදරම්මණ සුදුසු ලෙස වැටිලි හැක. ගග්ගුක-අග්ගක සහ තදරම්මණ දෙවර්ගම විචි සිතක් තුළ වැටීමට හැකි යැයි වැරදි වැටීමක් නොගන්න. විචි සිතක් තුළ ගග්ගුක මහා විපාක තදරම්මණද අග්ගක කුසල විපාක තදරම්මණද සහ දෙකින් එකක් පමණක් ගෙදිය හැකි බව දැනගන්න. ඉදින් පවතය මහා කුසල සද්දා සම්පයුක්ත කෝමනසක පවත වන්නේ නම් තදරම්මණද මහා විපාක සද්දා සම්පයුක්ත කෝමනසක තදරම්මණද අග්ගක කුසල විපාක කෝමනසක සන්තීරණ තදරම්මණද සහ දෙකින් එකක් ගෙදිය හැක. ඉදින් පවතය මහා කුසල සද්දා සම්පයුක්ත උපෙක්ඛා පවතයක් වී නම් තදරම්මණද මහ විපාක සද්දා සම්පයුක්ත උපෙක්ඛා තදරම්මණද අග්ගක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදරම්මණද ගත දෙකින් එකක් වියහැක. සද්දා විජපයුක්ත කෝමනසක, සද්දා විජපයුක්ත උපෙක්ඛා සහ දෙකද මේ ලෙසටම වටහාගන්න. සද්දා විජපයුක්ත බව පමණක් වෙතියි.

ඉදින් අරමුණ අති ඉෂ්ටාංගිමානසක වන්නේ නම් කෝමනසිකාරක ගෙදෙන නිකා පවතයෙහි කෝමනසක හෝ උපෙක්ඛාව සුදුසු ලෙස ගෙදිය හැකිය. තමුද කෝමනසක ඵල බහුල ඵල හැක. තදරම්මණයෙහි මහා විපාක කෝමනසක තදරම්මණ හතර වර්ග හා අග්ගක කුසල විපාක කෝමනසක සන්තීරණ තදරම්මණ වර්ග සහ සියලුම පත් වර්ගක් වූ තදරම්මණයන් තුළින් එක් එක් වර්ගක් සුදුසු ලෙස ගෙද. මේ සැකැදි කිරීමට අනුව වගුවෙහි අග්ගක තදරම්මණයෙහි 12/11 ලෙසටද, 11/11 ලෙසටද දක්වා ඇත. ඉදිරියෙහි වන 12 අංකය අග්ගක කුසල විපාක කෝමනසක තදරම්මණ නාම ධර්ම රාශිය යැයි කියනු ලැබේ. තවදුරටත් එහි වන 11 අංකය අග්ගක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදරම්මණ නාම ධර්ම රාශිය යැයි කියනු ලැබේ. පසුව ගෙදෙන 11 සංඛනාව අතිශ්ටාංගිමානසක හා සැටුන විට පහළ වන අග්ගක අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදරම්මණ නාමධර්ම රාශිය යැයි කියනු ලැබේ.

මේ ලෙසටම භාවිතා කළයුතු නිප්ඵන්න රූපයෝ

1. කෝත ප්‍රසාදය	6. ඉපචි භාව රූප
2. කෘත ප්‍රසාදය	7. පුටිය භාව රූප
3. පිච්ඡා ප්‍රසාදය	8. හඳුය වස්තු රූපය
4. කාය ප්‍රසාදය	9. පිච්ඡ රූපය
5. ආරෝ ධාතු	10. ඕපා රූපය

ධම්මාරම්මයා රජලිය ලැයිස්තු හත නිප්ඵන්න රූපයන්, වස්තු ප්‍රසාදයද ඇතුළුව සියල්ල එකොළොස් වේ. තමා අරමුණු කරන රූප ධර්මයන්හි ඇතුළත් අදාළ රූප කලාංචයක් විශ්ලේෂණය කොට තමා අරමුණු කිරීමට කැමති නිප්ඵන්න රූපයක් තෝරා ගැනීමේදී එම රූප කලාංචය අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කොට භාවිතා කළ යුතුවේ. එ තුළ (=අප්‍රස්ඛිතයෙහි) පිරිමි යෝගීන් විසින් පුටිය භාව රූප-පුං භාව රූපද ස්ත්‍රී යෝගීන් විසින් ඉපචි භාව රූපද අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්ම පරිභ්‍රම කොට බැලිය යුතුය. බහිද්ධා හිද මෙලෙසටම සමස්තයක් ලෙස පිච්ඡකොට භාවිතා කරන විට භාවරූප වග් දෙකම අරමුණුකොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කළ හැක්කේය.

තවදුරටත් ධම්මාරම්මයා ලැයිස්තුවේ අඩංගු වන අනිප්ඵන්න රූප වග් දහය ක්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවිතා කළහැකි රූප ධර්ම තෝරේ. එම රූප සඳහා එක වග්ගයක් වේවා, සියල්ලම වේවා අනිච්චා යැයි භාවිතා කලත් අනිච්චා යැයි දැකගන්නා විපස්සනා පවත වීටි සිත් සත්පති පහළ විය නොහැක. *උකැනි, අනන්ත* යන පැත්වලදී ද මේ ක්‍රමයටම දැන ගන්න. එ නිසා අනිප්ඵන්න රූප එක එක වග් සඳහා දෙවරක් පමණක් භාවිතා කරන්න. උපමා ලෙස,

1. *ආකාශ ධාතු* යැයි බලන විත්ත වෙළඳකරුන් සදහා-පිති මාරුකරමින් ගතරා-කාරකයට භාවිතා කරන්න.
2. එම ආකාශ ධාතුව *රූප ධර්ම* යැයි භාවිතා කරන්න. *රූප ධර්ම* යැයි භාවිතා කරන විත්ත වෙළඳකරුන් සදහා-පිති මාරුකරමින් ගතරාකාරකයට භාවිතා කරන්න.

මෙහිදී ද පුටියයෙන් රූප කලාපයන්හි අතරමැදි පරතරය, ආකාශ ධාතුව දැකගන්නා ලෙසට භාවිතා කරන්න. අනතුරුව එම ආකාශ ධාතුව *ආකාශ ධාතුව* යැයි අරමුණු කරන නාම ධර්මයන් දිගට පරිභ්‍රම කරන්න. පහත සඳහන් අනිප්ඵන්න රූප සියල්ලම මේ ක්‍රමයටම හඳුනාගන්න.

**ධම්මාරම්මණ ජෙළිය මනෝද්වාර විවි කේතන රාශි වගුව
අනිප්ඵන්ත රූප අරමුණු කොට භාවනා කිරීම.**

සඳා පිහිටා ඇති වස්තු රූප 54	54	54	54
මනෝද්වාරවස්තූන්	ජවනවාර 7	කන්තුක භද්‍රමිඝන වාර 2	අයන්තුක භද්‍රමිඝන වාර 2
ආකාශ ඛාතු යැති 12	34	34 නැතහොත්	12/11
12	33	33 නැතහොත්	11/11
12	33	33 නැතහොත්	12/11
12	32	32 නැතහොත්	11/11
රූප ධර්මී යැති 12	34	34 නැතහොත්	12/11
12	33	33 නැතහොත්	11/11
12	33	33 නැතහොත්	12/11
12	32	32 නැතහොත්	11/11

මේ ක්‍රමයට භාවනා කළයුතු වූ ඉතිරි අනිප්ඵන්ත රූප නව වර්ගය

1. කාශ විඤ්ඤත්ති	6. උපචය
2. වච්චි විඤ්ඤත්ති	7. සන්තති
3. රූපස්ඨ ඉමුතා	8. ජරතා
4. රූපස්ඨ මුදුතා	9. අනිච්චතා
5. රූපස්ඨ කම්මඤ්ඤතා	

(සැලකිය යුතුයි: උපචය රූපය අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයන් පවිසන්ති කලලෙ ආරම්භක අවස්ථාවේ පටන් ඇති රූප නාමයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ හැත් පටන් ඉදිරිපත් භාවනා කළයුතුව ඇත.)

මේ ග්‍රහණ සඳහන් අනිප්ඵන්ත රූපයන් අරමුණුකොට පහළ වන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන විට තමා භාවනා කරනු කැමති රූප ධර්මයෙහි රූප කලාප එකක් තුළ එකට පවතින්නා වූ විභින්න රූප උතුරු රූප ආභාරජ රූපයන් පරමාර්ථ තෙක් සදහායෙන් පිරිසිඳු වෙලා වෙන්කරමින් තමා භාවනා කරන්නට කැමති අනිප්ඵන්ත රූපය තෝරාගෙන භාවනා කළ යුතුය. හේතුව වනාහි රූප ධර්මයන් කඳුරා අනුවම සමූහ ලෙස පවතින බව ධර්මාචාර්යන් නිසාය.

මේනිසා ප්‍රථමයෙන් රූප කලාප දැකගත හැකිවන ලෙසට භාවනා කරන්න. අනතුරුව එම රූප කලාපය රූප වග් අවක් ඇත්නම් අටකද වග් නවයක් ඇත්නම් නවයකද වග් දහයක් ඇත්නම් දහයකද යනාදී ලෙසට රූප පරමාර්ථ දැකගත හැකිවන ලෙසට විශ්ලේෂණය කොට කදුණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන, පරමාර්ථ රූප ධර්මයන් පරිලුභ කරන්න. අනතුරුව තමා පරිලුභ කරන්නට කැමති වස්තූ ප්‍රකාශය ආදී තීරණය කර රූප, කාය විඤ්ඤාත්ති ආදී අතිරණය කර රූප එකක් තෝරාගෙන එම රූප ධර්මය මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව පැමිණි කළ එම රූප ධර්මය අරමුණු කරමින් පහළ වූ නාම ධර්මයන් පරිලුභ කොට භාවනා කරන්න.

මේ අනුව ධර්මානුමුඛය වෙළුමේ මැනිසකුටව ඇතුළත් තීරණය-අතිරණය කර රූප අරමුණු කොට පහළ වූ කුසල පවන වන්නා වූ මනෝද්වාරික පවන වීථි විභවයක් තුළින් නාම ධර්ම නියමයේ පරිලුභ කොට බැලීම සම්බන්ධයෙන් ලියා දැක්වීම හමාර වන්නේය. මේ පවන නාම ධර්ම හා කදුණුමුඛය මගේ විභවය නාම ධර්මයේ ව්‍යවහාර පහසුව සඳහා සද්ධා-සද්ධා නාම ධර්ම රාශිය යැයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. තවද කුසල පවන වන්නා වූ මනෝද්වාරික පවන විචිත අභිංගු වර්ගී වෛතසික අපරමඤ්ඤා වෛතසික හා ගෙඳුන නාම ධර්ම රාශිය පරිලුභ කරන ආකාරය මෙතැන්හිදී විස්තර කරන්නෙමු.

සමිමා වාචා-වීරති

වීරති වෛතසික භූත භූත ඇති සමිමා වාචා වීරතිය ලෙස ආර්ථය හා සම්බන්ධයක් නැති වළි දුශ්චරිත හතර අතින් වීරමුඛය ලැබේ. වළි දුශ්චරිතයන් හතරාකාරයක් ඇති බැවින් භාවනා කිරීමද හතරාකාරයකට බෙදා භාවනා කරන්න.

1. මුඛවාද-බොරු, මුඛ කපා කිරීමෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු කරගෙන වරක්
2. හිස් වචන කපාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට එක් වරක්
3. පරුෂ වචන කපාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට වරක්
4. ක්ෂමාමි වචන කපාකිරීමෙන් වැළකීම අරමුණු කොට වරක්

ගත ලෙසට හතරකට බෙදා භාවනා කරන්න. අරමුණු අසමාන නිසා හතර වචනවක් මෙසේ භාවනා කරයි. එක එක වචනවකදී කදුණු-වීරි මාරුකරමින් හතර වචනවක් බැගින් භාවනා කරන්න. පරිලුභ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය මෙලෙසටය.

1. ගවංග මහෝ ප්‍රසාද බාගුව = මනෝද්වාරය පරිලුභ කරන්න.
2. මුඛවාදයෙන් වැළකීමේ අරමුණ අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි කළ එම වැළකීම සිදුවූ අවස්ථාවෙහි පහළ වූ මනෝද්වාරික ජවන නාම බිම්බය පරිලුභ කරන්න.

ජවන එක එකකදී *ඤ්ඛා-පඤ්ඤා* නාම බිම් රාශියේ බිම් 34 හා සම්මා වාචාව එකතු කළවිට නාම බිම් 35ක් වන්නාහ. ඤාණ-පීඨි මාරුකරමින් හතර වතාවක්ම භාවනා කරන්න. විභූතාරම්මණ සිදුවන විට තදාරම්මණ විය හැක්කේය. සංයෝගය මහා විපාක තදාරම්මණ හා අංශකුක තදාරම්මණ සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක මහා විපාක තදාරම්මණ වීමේදී සම්මාවාචා නොයෙදිය හැකිය. *ඤ්ඛා-පඤ්ඤා* නාමබිම් රාශිය (=34ම) පමණක් සුදුසු ලෙස පහළ විය හැකිය. ඤාණ-පීඨි මාරුකරමින් හතර වතාවක්ම භාවනා කරන්න. පිඤ්ඤාවාචා, ඵරුකාවාචා, සම්පරජලාපා වාචාවන්ගෙන් වැළකුණ අවස්ථාවන්ද මෙලෙසටම ගලකා භාවනා කරන්න.

සම්මා කම්මන්ත-විරතී

සම්මා කම්මන්ත-විරතී යනු ජීවිකා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ නැති කාය උත්චරිත තුනෙන් වැළකීමේ ස්වභාවයයි. කාය උත්චරිත තුන් ආකාරයක් ඇතිවන භාවනා කරන විටද තුනකට බෙදා භාවනා කරන්න.

1. පාණාතිපාතයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු යොමු එක් වතාවක්
2. අදින්නාදානයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු යොමු එක් වතාවක්
3. කායමිසුම්ඵපාචාරයෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය අරමුණු යොමු එක් වතාවක්

යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට බෙදා භාවනා කරන්න. අරමුණු අසමාන තිකා තුන් ආකාරයට බෙදා භාවනා කිරීම වන්නේය. එක් එක් වතාවෙහිදී ඤාණ හා පීඨි මාරුකරමින් එක් වරක් හතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න. පරිලුභ යොමු භාවනා කළයුතු ආකාරය මෙසේය.

1. ගවංග මහෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය පරිලුභ කරන්න.
 2. පාණාතිපාතයෙන් වැළකී සිටි බව අරමුණු යොමු
- නිදසුනක්:- මදුරුවක් නොතලා ගිටීමේ අරමුණ

3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි කළ එම විරමය කාලයේදී පහළ වූ මහාඥාල මනෝද්වාරික ජවන විටී නාම ධර්මයක් පරිග්‍රහ කරන්න.

ජවන එක එකක සුද්ධා-පඤ්ඤා සමුහයේ නාම ධර්ම 34 හා සමමා කම්මන්ත රාවතසිකය සමඟ නාම ධර්ම 35ක් වන්නේය. ඤාණ-පීඨි මාරුකරමින් හතර වතාව බැඳිත් භාවනා කරන්න. විභූතාරම්මය වන විට තදාරම්මය පහළ වීය හැක්කේය. සත්තක මහා විපාක තදාරම්මය, අර්භ්‍යක තදාරම්මය සුදුසු පරිදි රොදිය හැකිය. මහා විපාක තදාරම්මය වන්නේ නම් සමමා කම්මන්ත නොරොදු. මෙම මහා විපාක තදාරම්මයෙන් සුද්ධා-පඤ්ඤා සමුහයේ නාම ධර්ම 34 සුදුසු පරිදි රොදු. ඤාණ-පීඨි මාරුකරමින් හතර වතාව බැඳිත් භාවනා කරන්න. අදින්නාදාන විරතී. කාමේසුම්පිචාර විරතී යන විරතීන්හිදීද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

සමමා ආපිච-විරතී

සමමා ආපිච-විරතී යන්න ජීවිතා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ කාය දුශ්චරිත, වච් දුශ්චරිත ආදියෙන් වැළකීමේ ස්වභාවයයි. කාය දුශ්චරිත තුන් ආකාරයක්, වච් දුශ්චරිත හතර ආකාරයක් ඇති නිසා භාවනා කිරීමද විවිධාකාර විය හැකිය. තමා තුළ පහළ වූ ආපිචය සම්බන්ධයෙන් ආරක්‍ෂාවන හෝ එසේ ආරක්‍ෂා වූ අවස්ථාවක් අරමුණුකොට භාවනා කළ හැකිය.

නිදසුන්:-

තමා වෙනුවෙන් මරණ ලද, තමා උරුකා මරණු දුටු හෝ අසන ලද මාංශයක් භක්ති නොවීද වැළකීමේ ස්වභාවයයි. පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීම මෙසේය.

1. හටංග මනෝ ප්‍රකාශය-මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කරන්න.
2. ආපිචය සලකා ආරක්‍ෂා වීමේ අවස්ථාවක් අරමුණු කරන්න.

නිදසුන්:-

ශ්‍රීකෝටි පාරිසුද්ධ නොවන මාංශ පාච්චී නොකර වැළකීම වැනි අරමුණක් අරමුණු කරන්න.

3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව ආ කළ එම අවස්ථාවේ පහළ වූ මහා කුසල මනෝද්වාරික පවත වීවි නම් බමිතේ පරිග්‍රහ කරන්න. හදාරම්මය පහළ වීමට ඉඩ තිබේ.

බමිමාරම්මන සේලිසේ විරහි වගුව මනෝද්වාර විවි				
සෘදයේ විවිලා ඇති විස්තූ රූප	54	54	54	54
	මනෝද්වාරවිප්පත	පවත වාර සත	සරස්කුස මදරම්මස වාර 2	අරස්කුස මදරම්මස වාර 2
1. සමිමා වාචා	12 12 12 12	35 34 34 33	34 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 32 නැතරහාත්	12/11 11/11 12/11 11/11
2. සමිමා කම්මන්ත	12 12 12 12	35 34 34 33	34 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 32 නැතරහාත්	12/11 11/11 12/11 11/11
3. සමිමා ආච්ච	12 12 12 12	35 34 34 33	34 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 33 නැතරහාත් 32 නැතරහාත්	12/11 11/11 12/11 11/11

සමිමා වාචා තුන් වර්ගය.

සමිමා වාචා යන්න *කථා සමිමා වාචා, චේතනා සමිමා වාචා, චිරති සමිමා වාචා* යැයි තුන් ආකාර වන්නේය. ඒ තුළ හේතු එල සමිමනධිකාවත අනුව දෙක රහිත උතුම් කථා ඔබ්දක *කථා සමිමා වාචා* නම් වේ. එම දෙප් රහිත උතුම් කථාව කථා කිරීමට හේතු වන්නා වූ වොසවරන, අභිසද්දකා පවත මහා කුසල, පවත මහා ක්‍රියා පවතයන්හි යෙදෙන චේතනාව *චේතනා සමිමා වාචා* නම් වේ. සමහර අවස්ථාවන්හිදී ඉතා කථා කිරීම, කේලාම්කීම, පරුෂ වචනකීම, හිස් වචනකීම යන වේ එකක් ඉදිරිපත්

වූ විට එම වව් දුෂ්චරිතයෙන් වැළකී ඇත්ත කපා, සමඟි කපා, මෘදු කපා, අරථ සහිත කපා වලින් එකක් කියන්නේ නම් එම කීම නිසා උපන් විත්තුවලාදාද නැතහොත් නිශ්චයවූ වන්නේ නම් එම නිශ්චයවූතාවය නිසා වන විත්තුවලාදාය හේතුවෙන් එම වව් දුෂ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමේදී විරති ස්වභාවය යෙදෙන්නේය. ඒ නිසා එම වව් දුෂ්චරිතයන්ගෙන් වළකින ස්වභාවයට විරති සම්මා වාචා ශාසි කියනු ලැබේ. මේ සම්මා වාචා විරති වශයෙන් වැළකීමට ධර්මය දුෂ්චරිතයන් සියල්ල පිවිසා වෘත්තිය හා කිසි සම්බන්ධයක් නැත.

සම්මා කම්මන්ත තුන් වර්ගය.

සම්මා කම්මන්තයද කිරිනා සම්මා කම්මන්ත, චේතනා සම්මා කම්මන්ත, විරති සම්මා කම්මන්ත ශාසි තුන් ආකාරයක්ම ඇත. ඒ තුළ දෙක් රහිත = දාන, ශිල, භාවනා ආදී කටයුත්තක් කරන අවස්ථාවේ කායික හැසිරීම් ක්‍රියා සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. එම දෙක් රහිත කටයුත්ත කිරීමේ චේතනාව චේතනා සම්මා කම්මන්ත නම්. කාය දුෂ්චරිතයන් කිරීමට අවස්ථාවක් ඉදිරිපත් වූ විට එය නොකර වැළකී සිටී නම්, වෙනත් දෙයක් කරන්නේ හෝ නොකරන්නේ හෝ වේවා, එය විරති සම්මා කම්මන්ත නම් වේ. මේ සම්මා කම්මන්ත-විරති වශයෙන් වැළකීමට සුදුසු දුෂ්චරිත සියල්ල පිවිසා වෘත්තිය හා සම්බන්ධයක් නොමැති ඒවාය.

සම්මා ආජීව දෙවර්ගය.

විරිස සම්මා ආජීව, විරති සම්මා ආජීව ශාසි සම්මා ආජීවයද දෙකාකාරයකට ඇත. ශිභියන් සාධාරණ ලෙස ගොවිතැන, වෙළඳාම් ආදිය කරන්නේද සංඝයා වහන්සේලා වනාහී කුල දුෂ්ඨය වන ලෙස අනෙකුත්, මිච්චාජීවය සම්මත නොයේදී ධර්මානුකූලව සිවිපසය සොයන්නේද ඒ පිවිසා වෘත්තිය කරන පුද්ගලයාගේ ගොවිතැන් අවස්ථාවේ, වෙළඳාම් අවස්ථාවේ, පිටු සිතා වසින අවස්ථාවේ පහළුවන සම්මා වාචාම විරිස සම්මා ආජීව නම් වේ. පිවිසා වෘත්තිය හා සම්බන්ධ වන වව් දුෂ්චරිත කාය දුෂ්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමේ ස්වභාවය තුළද කුල දුෂ්ඨ අනෙකුත්, මිච්චාජීවය වශයෙන් ලැබූ සිවිපසය පරිභෝග නොකොට ආරක්ෂා වීමේ ස්වභාවය විරති සම්මා ආජීවය නම් වේ.

සම්පත්ත විරති, සමාදාන විරති, සමුච්ඡේද විරති

සම්පත්ත විරති

සම්පත්ත විරති, සමාදාන විරති, සමුච්ඡේද විරති යැයි විරති තුන් ආකාරයකි. ශික්ෂාපද සමාදාන නොවී සිටින පුද්ගලයකු තමාගේ ජාතිය, වයස, බහුස්සුත භාවය මංගලය-සුභ වච සනාදිය සලකා අපි මෙවැනි තත්වයක ඇති කල්හී 'තරක දේවල් කිරීම නොහැලපෙන්නේ' යැයි ඉදිරිපත් වූ තරක දෙයක් නොකොට වළකින්නා වූ ඔහුගේ සත්තානගේ පහළ වූ විරති සම්පත්ත විරති යැයි දතයුතු. [ධ. ස. අ. 1/112]

සමාදාන විරති

ශික්ෂාපදයන් ආරක්ෂා කරන පුද්ගලයා එම ආරක්ෂා කරන අවස්ථාවේදී හෝ වේවා එම කාලයෙන් පසු හෝ වේවා ශික්ෂාපද ආරක්ෂා කිරීම පිණිස තමාගේ ජීවිතයද නොසලකා නොකළමනා දෙයක් නොකරන විට ඔහුගේ සත්තානගේ පහළ වූ විරතිය සමාදාන විරති යැයි දත යුතුය. [ධ. ස. අ. 1/112]

සමුච්ඡේද විරති

පුස්ඵරිත, පුරාජීව ඇතිතාක් වැද්දගන්නා අකුසල ධර්ම සමූහයේ අනුසය ධාතුව ක්ෂයවී යැම් වශයෙන් පහළ වන ආයතී මාතීය හා යෙදෙන විරතිය සමුච්ඡේද විරති යැයි දත යුතුය. මේ සමුච්ඡේද විරති භට්ඨන් තැන පටන් ආයතී උතුමන්ගේ සත්තානගේ 'සත්ත්වයකු මරන්නේම්' යි යන සිතකුදු පහළ නොවේ. [ධ. අ. ස. 1/113]

මේ සමුච්ඡේද විරතිය ආයතී මාතීය හා යෙදෙන තිසා නිච්ඡායම අරමුණු කරන විට ප්‍රකට වේ. නමුත් සම්පත්ත විරති, සමාදාන විරති යන විරතින්හි අරමුණු සම්බන්ධයෙන් විකල්ප විග්‍රහ කළ යුතුව ඇත.

සම්පත්ත විරති-සමාදාන විරතින්ගේ අරමුණ

ආරම්භණතො පාණාතිපාතො ජිවිතිප්‍රේශාරම්මණො, අදිනනාදානං සග්ගාරම්මණං වා සංඛාරම්මණං වා, මිට්ඨවාරො ඉත්ති පුරිසාරම්මණො, මුසාවාදො සග්ගාරම්මණො වා සංඛාරම්මණොවා, සුරාපානං සංඛාරම්මණං.

[විභ. අ. 268]

පහළවන ව්‍යවස්ථාපිත සඳහා වන අදාළ චේතනාවන්-වේර චේතනාවන් වැළකීම පිරිහීම වන්නේය.

පාණාතිපාතයෙන් වැළකීම සඳහා වන පිරිහීම අනුන්ගේ ජීවිතයේදී අරමුණුකොට තම සන්තානයේ පහළ වූ ව්‍යවස්ථාපිත සඳහා වන අදාළ චේතනා-වේර චේතනා වලින් වැළකීමයි. අදින්නා දානයෙන් වැළකීම සඳහා වන පිරිහීම චිත්තකම්පනීව වස්තුව යැයි කීව යුතු චිත්තකම කිරීමට හේතුවන සත්ත්වයන් අරමුණු කොට හෝ සංඛාරයන් අරමුණුකොට හෝ තම සන්තානයේ පහළ වූ චිත්තකම චේතනාවන්, වේර චේතනාවන් වැළකීමයි. කාමසුඛිපිපාචාරයෙන් වැළකීමට හේතුවන පිරිහීම වනාහී චිත්තකම වස්තුව යැයි කීව යුතු ස්ත්‍රී අරමුණක් හෝ පුරුෂ අරමුණක් හෝ අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ කාමීභූ චිපිපාචාරය ව්‍යවස්ථාපිතට හේතුවන වේර චේතනාවන් වැළකීමයි. මුඛාවාදයෙන් වැළකීමට හේතුවන පිරිහීම වනාහී චිත්තකම්පනීව වස්තුව යැයි කීව යුතු සත්ත්ව අරමුණු හෝ සංඛාර අරමුණු හෝ අරමුණුකොට තම සන්තානයේ පහළ වූ මුඛාවාදය ව්‍යවස්ථාපිතට හේතුවන වේර චේතනාවන් වැළකීමයි. සුරාපානයෙන් වැළකීම හේතුවන පිරිහීම වනාහී චිත්තකම්පනීව වස්තුව යැයි කීව යුතු වූ ව්‍යවස්ථාපිතට හේතුවන වස්තුව වන සුරා නම් වූ සංඛාර අරමුණු අරමුණුකොට තම සන්තානයේ පහළ වූ සුරාපානය, ව්‍යවස්ථාපිතට හේතු වූ අදාළ වේර චේතනාවන් වැළකීමයි.

[චිත. අ. 268/270 පටිච්චිකයයි]

මෙහිලා පිරිහීන් හා කම්පනීව අරමුණු සත්ත්වයන්, ස්ත්‍රීන්, පුරුෂයන් ලෙසට එක්කර කරන නමුත් අන්ත වශයෙන්ම අන්තේ සංස්කාර බව් ගෙවත් කාම රූප-නාම බව්ගෙන්ම යැයි වටහා ගන්න. [චිත. අ. 270; මූල. වී. 2/189 පටිච්චිකයයි]

චිත්තකම්පනීව වස්තුව නම් වූ පවිච්චපන්න බව් හමු වූ විටදී මෙම චිත්තකම්පනීව අරමුණු අරමුණු කොට තම සන්තානයේ පහළ වූ අකුලය චේතනා, වේර චේතනා, පිරිහීමෙන් වැළකීම හැකිය. ඒ නිසා සමුප්පත්ති ජීවනී, සමුදාන ජීවනී යන මේවා පවිච්චපන්න චිත්තකම්පනීව කාම රූප-නාම අරමුණු කරයි. නමුත් මෙම කාම රූප-නාමයන් වනාහී භාහිර දේවල් වන්නේය.

නමුත් මෙහිලා පිරිහීන් සත්ත්වයා-ස්ත්‍රී-පුරුෂ ආදී වශයෙන් අරමුණු කරන තොකරන බව පිමසා බැලීම යුතු. ඉදින් අරමුණු කළේ නමුදු තදාදරමිණ නොගෙදේ.

අප්පමකද්දකු චෛතසික දෙක

කරුණාව

කරුණාව චතානි දුක්ඛිත සත්ත්වතා දුක්ඛ මිදවීමේ කැමැත්ත සවිභාව කොට ඇත්තේය.

1. හවංග මනෝ ප්‍රසාදය=මනෝද්වාරය පරිලුභ කරන්න.
2. තමා දුක්ඛ මිදවීමට කැමති දුක්ඛිත සත්ත්වතා අරමුණු වශයෙන් ගන්න
3. මනෝද්වාරයෙහි එම සත්ත්වයාගේ ප්‍රඥප්ති අරමුණ ප්‍රකටව ආ කළ පහළ වූ කරුණාව ප්‍රධාන කොට ඇති මනෝද්වාරික හිත් සන්තතික පරිලුභ කරන්න.

ජවන නාම බමීයන්හි සද්ධා-පඤ්ඤා ප්‍රමුඛ නාම බමී 34ට කරුණා ශෛතසිකය එක් කළ විට 35 ක් වූ නාම බමීයෝ සුදුසු ලෙස යෙදෙති. ඤාණ-ප්‍රීති මාරු කරමින් සතර ආකාරයට භාවනා කරන්න.

මුදිතාව

මුදිතාව යනු සුඛිත වූ සත්ත්වයෙකු දැක සතුටට පත්වන, ප්‍රමෝදවන ස්වභාව යයි.

1. හවංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය පරිලුභ කරන්න.
2. සුඛිත සත්ත්වයෙකු අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම සුඛිත සත්ත්වයාගේ ප්‍රඥප්ති අරමුණ ප්‍රකටව ආ කළ පහළ වූ මනෝද්වාර ජවන විවි විත්ත සන්තතික පරිලුභ කරන්න.

මෙහිදී ද මුදිතා ධ්‍යානය තෙක් භාවනාව සම්පූර්ණ නැති අවස්ථාවේ, භාවනාව ධ්‍යාන මට්ටමටම පත් වීමට කලින් ජවනයෙහි ඇත්තා වූ වේදනාව යෝමනස්ස වේදනාවම වීම නිසා ඤාණ සම්ප්‍රග්‍රක්ත-විජ්ජුක්ත බව යන දෙක අනුව පමණක් භාවනා කර බලන්න. (34 + මුදිතා=35 ඤාණය නොයෙදී 33 + මුදිතා=34) මුදිතා ධ්‍යානය ලබා ගන්නා තෙක් මුදිතා භාවනාව වැඩුණු යෝගාවචරයාට භාවනා වේගය නිසා උපචාර සමාධි ජවනයෙහි උපෙක්ඛා වේදනා යෙදීම හැකියැයි අනුරූද්ධ පෙරුන් විභේශේ දක්වති. ඒ නිසා මුදිතා භාවනාව ධ්‍යානය ලබනතාක් වැඩුණු යෝගීන්ටම ඤාණ විවි මාරු කරමින් සතරාකාරයකට භාවනා කරන්නේය. මේ කරුණාව-මුදිතාව සත්ත්ව ප්‍රඥප්තික අරමුණු කළ නිසා එම ජවනයන්ට පසුව පඤ්ඤාමය යෙදීමට ඉඩ තැන.

සද්ධා-පක්‍ෂකයා

වීරවී අප්‍රමාදකයා වෙත සිතියමක් යෙදෙන පවත නාම බව රාජ්‍යේ පිහිටා ඇති සද්ධාව වනාහි කමය හා කමී එලෙස ඇඳුම් වන්තය. පක්‍ෂකයාට වනාහි කමය, කමී එලෙස වටහා හත්තා කමීමයකතා සමමා දිවිසින වන්තය. වෙනත් ආකාරයකට වීරවී වෙත සිතියමක් සද්ධා යනු සිල සික්ධා-සිල සික්ධාව ඇඳුම් වන්තය. මෙහිදී කරුණා මුද්‍රිතා බන්ධනට පෙරාතුව ඇත්තා වූ පටිකමී, උපචාර කමී වූ කාමාවචර පවතයන් විශේෂයෙන් අවධාරණය කොට ඇතැයි සලකා ගත යුතුය.

**බමිමාරම්මනා ජේද්‍රිය අප්‍රමාදකයා වෙත සිතියම වගුව
කාම පවත මනෝද්වාර විටී**

සද්ධා පිහිටා ඇති වස්තු රූපය	54 මනෝද්වාරවර්ණ	54 පවතවාර හත
කරුණා	12	35
	12	34
	12	34
	12	33
මුද්‍රිතා	12	35
	12	34
	12	34
	12	33

බුද්ධානුස්සති කමිමට්ඨානය

ඉදික පිත්චත් ඔබ වතුරාරක්ඛා කමී වූ ආරක්‍ෂක භාවනා හතර වඩා ඇත්තමී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ භූතා කඳු අරමුණු කරගත් මහා කුසල මනෝද්වාරික පවත විටී සිත් සන්තතිඳු පටිඉහ කළයුතු වන්තය. පවත නාම බමිකත් සද්ධා-පක්‍ෂක රාජ්‍යේ නාම බමිකත් වන්තය. මේ බුද්ධානුස්සති කමිමට්ඨානය මගින් උපචාර සමාධි පමණක් ලබාගත හැක. උපචාර කමිමට්ඨානයක් පමණක් වන නිසා පවත වාර හතක් පමණක් යෙදේ. පවතයෙන් අනතුරුව තදාරම්මනා යෙදීමටද හැක. නොගැනීමටද

හැක. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ගුණ කඳු ලෞඛික ලෝකෝත්තර දෙවර්ගයේම මිශ්‍රව පවතී. උපමාවක් ලෙස කීවහොත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දාන ගුණ කඳු, ශීල ගුණ කඳු, උපචාර සමාධි සහ සමාධි ගුණ කඳු, විපස්සනා ක්‍රමය සහ පසුපස ගුණ කඳු, දේශනා ක්‍රමය, සම්බන්ධතා ක්‍රමය සහ මේවා ප්‍රධාන වශයෙන් මහා ක්‍රියා ක්‍රමය සම්ප්‍රදායක් අසංකාරික පවතී යිත් සත්තනියක් වේ. කාමාවචර බලිගෝල, මේ ගුණයන් අරමුණුකොට බුද්ධානුස්සවීය භාවනා කරන කල අරමුණු කාම අරමුණක් වන නිසා භාවනා කරන ගෝචාවචරයාගේ මහා කුසල පවත්‍යව අනතුරුව තදාරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මේ අරමුණ විභූතාරම්මණ වන්නේ නම් තදාරම්මණ යොදා, අවිභූතාරම්මණ වන්නේ නම් තදාරම්මණ නොලැබේ. නමුත් බුදුගුණ පරමාර්ථය ලෙස ක්‍රමයෙන් පිරිසිදු දාන හැකීම දුෂ්කරය.

තව දුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අරපණා බන්ධන සමාධි හා අභිසංඝාත ගුණයන් මහත්තම ක්‍රියා වන්නේය. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ මහත් ක්‍රමය ඵල ක්‍රමය සහ මේවා ලෝකෝත්තර පසුපස ගුණයෝය. මේ මහත්තම ලෝකෝත්තර නම් වූ සමාධි ගුණ පසුපස ගුණ අරමුණු කරගෙන බුද්ධානුස්සවී ගුණ කම්ප්පාතය භාවනා කරන ගෝචාවචර පුද්ගලයාගේ මහා කුසල පවත්‍යව අනතුරුව අරමුණු කාම අරමුණු නොවන නිසා තදාරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත. තදාරම්මණ සහස්සක හෝ අහස්සක තදාරම්මණ පුද්ගලයෙකු ලෙස යෙදිය හැක. නමුත් "අභි ඉට්ඨං පන සොමසසා සහසතා හෙව සනතිරණ සදාරමමණාති" යන්නට අනුව බුදු ගුණයන් අති ඉරිකාරම්මණ වන බැවින් සෝමසසා තදාරම්මණ පස් වර්ග පමණක් පුද්ගල ලෙස යෙදිය හැක.

මරණානුස්සවි කම්ප්පිධානය

මරණානුස්සවි කම්ප්පිධානයද උපචාර සමාධි පමණක් ලබාදිය හැකි උපචාර කම්ප්පිධානයක් වන නිසා එය භාවනා කරන පවත්‍යය කාමාවචර උපචාර සමාධි පවත්‍යයන් වන බැවින් පවත්වන බවක් පමණක් දීවිය හැක්කේය. පවත්‍යයන් අනතුරුව තදාරම්මණ යෙදීමට හැක. නොයෙදීමටද හැක. තමාගේ පීඨපතෙදී සන්ධිම සවිභාවය අරමුණු කළ හැකි වූ විට එම පීඨපතෙදී රූප පීඨික වන බැවින්ද, වූනිය සමඟ යෙදෙන පීඨපතෙදී නාම පීඨික වන බැවින්ද එය කාම අරමුණක් වේ. මෙම අරමුණ විභූතාරම්මණයක් වන්නේ නම් තදාරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ.

අවිභාගිතාවයක් වන්නේ නම් කළුරුමියා යෙදීම නොවේ. එවිට දුරටත් පිළිගැනීමට
 සූදානම් අරමුණු කළ නොහැකි නමුත් මෙහි මෙහෙයක් සිටින ආකාරය නම් වූ පුද්ගලයන්
 අරමුණ මතම නිමැවීම සිටින විට එම මරණාන්තකයක් පවතය අනතුරුව කළුරුමියා
 යෙදීම නොහැක. නමුත් රූප-නාම පරමාර්ථ පිරිසිදුකර ගත් පරිදි කළ හැකි
 කොටුවලට පමණක් රූප පිළිගැනීම, නාම පිළිගැනීමෙන් සූදානම් අවස්ථාව පරමාර්ථ
 වශයෙන් අරමුණු වීමට ඉඩ තිබේ. පරමාර්ථය වෙත නාම-රූප පරිවර්තන කළ නොහැකි
 නොවනුයේ යොග්‍යවීමෙන්ම මරණාන්තකයක් කම්පනයෙන්ම කළ මෙහෙයක් සිටින
 ආකාරය නම් වූ පුද්ගලයන් අරමුණට පමණක් භාවනා සිත යොමු වන්නේය.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ මුද්ධානුස්සති, මරණාන්තකය වගුව

සඳහා පිහිටා ඇති විස්තරය 54	54	54	54
මනෝද්වාරාවර්තන	පවත වාර 54	සංස්කෘත කළුරුමියා වාර 54	සංස්කෘත කළුරුමියා වාර 54
මුද්ධානුස්සති	12	34	12
	12	33	12
	12	33	12
	12	32	12
මරණාන්තකය	12	34	12/11
	12	33	11/11
	12	33	12/11
	12	32	11/11

සැලකිය යුත්තක්

මුද්ධානුස්සති කම්පනයෙන්ම උපෙක්ඛා පවතය අනතුරුව කොමනස්ස
 කළුරුමියා යෙදීමේදී දූෂකරණ ඇත්තේය. අති ඉෂ්ටාරම්මණයක් වන නිසා උපෙක්ඛා
 පවතය අනතුරුව උපෙක්ඛා කළුරුමියා යෙදීමට ඉඩ නැත. පුරාණයකට නිසැක
 ලෙස මෙය දැනගනු පිණිස පරිදිගත කොට භාවනා කරන්න.

මුද්ධානුස්සති කම්පනය වැඩි කෙරෙත් මුද්ගුණ අරමුණු කරන නාම ධම්
 පරිදිගත කරනවිට.

1. හවංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය පරිලුහ කරන්න.
2. තමා කැමති වූ පු ඉගෙනීමේ අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම ඉගෙනුම් ප්‍රකටව පැමිණි විට මනෝද්වාරික වීරී සිත් ගන්තයේ නාම බවේ පරිලුහ කරන්න.

මරණානුස්තරී කමටහන භාවනා කළ යෝගාවචර පුද්ගලයා හමාගත් ජීවිතෙත්වයෙහි බිදීයෑම අරමුණු කරන නාම බවේගත් පරිලුහ කරන්නේ නම්

1. හවංග මනෝප්‍රසාදය=මනෝද්වාරය පරිලුහ කරන්න.
2. තමාගේ ජීවිතීන්ද්‍රිය ඝෛරීම අරමුණු කරන්න.
3. මනෝද්වාරයෙහි එම අරමුණ ප්‍රකටව පැමිණි විට පහළ වූ මනෝද්වාරික පවන වීරී සිත් සන්තති නාම බවේගත් පරිලුහ කරන්න.

මේ වූදාමුණ අරමුණු කරන නාම බවේ පරිලුහ කරන විටදී මරණය අරමුණු කරන නාම බවේගත් පරිලුහ කිරීමේදී සදාචාරයන්ගෙන් වනාහි පුළුල් වශයෙන් පරිලුහ ගොඩ භාවනා කළයුතුය.

ගම්පහෙහිත් බම්මාරම්මණ පේළියේ අඩංගු වන මහා කුසල පවත් වන මනෝද්වාරික පවන වීරී සිත් සන්තතිගත් පරිලුහ කරන ක්‍රමය ලියා දැක්වීම නිමවන්නේය. දැන් කුසල පවන වන පසුවද්වාර වීරීත්ති නාම බවේගත් පරිලුහ කරන ක්‍රමය දිගට ලියා දැක්වන්නෙමු.

පෙරාතුවම දැනගැනු කරුණු

තනට එකෙකෙ ආරමභණං දවිසු දවිසු දවාරෙසු ආපාර්මාගවජති. රූපාරමභණෙකුකි වකඛු පකාදං කඨෙඨවා තං ඛණෙකුකුච මනොදවාරෙ ආපාර්මාගවජති. හවංග වලභකක පවවයො හොතිති අනෙටා. ඔදද ගන්ධ රක ඵොටධබ්බාටමභණෙකුකි එකෙවනෙයො. යටාති කකුණො ආකාසෙනාගන්තවා රූකඛගෙය කිලියමානොව රූකඛ කාඛකුච කඨෙති, ජායා වසන පධවීයං පටිකකුකුකි., කාඛාකවන ජාය වරණාති අප්‍රඛිඛං අවරීමං ඵකකඛණෙයෙව කවනති. එවං පවචුපසනන රූපාදිතං වකඛුපකාදාදි කඨනකුච හවංගවලභ කමරටතාය මනොදවාරෙ ආපාර්මාගවකකුච අප්‍රඛිඛං අවරීමං ඵකකඛණෙයෙව

හෙබි. තනො හටංගං විවිධිඤ්ඤා වකඤ්ඤාචාරාදිඤ්ඤා උපපන්නානං ආවජ්ජනාදිනං
 වොචපපනපට්ඨොකොනා න අනන්තරා තෙසං ආරම්භනානං අඤ්ඤාතරංගම් 9. ඉදං
 මහා විතතං උපපජ්ජති [බ. අ. 1/87]

ආපාට්ඨාගර්ථි මහසා පඤ්ච විඤ්ඤානෙතිට ගහෙතඛකානුප-
ගමනෙන. ඤාධෙවො පටිමුඛ භාවාපාටං ගනාවා [මුල පි. 70]

මෙහිලා

1. රුපාරම්මණය වක්ඛුද්වාර. මනෝද්වාරයෙහි
2. සද්දාරම්මණය ඤාතද්වාර. මනෝද්වාරයෙහි
3. ගන්ධාරම්මණය ඝාතද්වාර. මනෝද්වාරයෙහි
4. රසාරම්මණය පිච්ඤාද්වාර. මනෝද්වාරයෙහි
5. රොච්ඡිඛාරම්මණය ඝාතද්වාර. මනෝද්වාරයෙහි

යන ලෙසට එක එක අරමුණක් ද්වාර දෙකක එකවර ප්‍රකට වේ. අරමුණු
 ප්‍රකටව පැමිණී කළ වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ද,
 පඤ්චද්වාරාවර්ථන ආදී මනෝ විඤ්ඤාණයද ඒවා සන්තතිය නම් වූ එක්ත නිශාමි
 ඉමධ පසළු විය යුතුය. එම නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණ
 රුපාරම්මණ ආදී අදාළ අරමුණ යනු පිණිස වක්ඛු ආදී පඤ්චද්වාරයන් එක එකකද
 මනෝ විඤ්ඤාණය එම අරමුණ යනු පිණිස සමංගය යන මනෝද්වාරයෙහිද යන
 ලෙසට ද්වාර දෙකක දෙකක ප්‍රකට විය යුතුය.

රුපාරම්මණ වක්ඛු ප්‍රසාදයෙහි හැරී එම ඤාණයෙහිදීම ගවංග නම් වූ
 මනෝද්වාරයෙහිද ප්‍රකට වේ. හවංග වලනයට ගේතුච්ච වන්නේ යැයි කියනු ලැබේ.
 (මනෝද්වාරය නම් වූ හවංගයෙහිද රුපාරම්මණය ප්‍රකටව පැමිණී නිසා හවංග
 වලනය වේශයේ කියනු ලැබේ.) සද්දාරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ
 රොච්ඡිඛාරම්මණ යන්ද මේ ඉමධවමයි. [බ. අ. පටිච්ඡේදන]

මේ ස්ථානයෙහි අවුච්චි ඤාණවිඤ්ඤාන සහ වචන පාච්චිච්චි කරයි.
 එහිනා ඤාණවිඤ්ඤාන සහ වචන රුපාරම්මණය වක්ඛුද්වාරයෙහි, හා මනෝද්වාරයෙහි
 ඇත්තවම හැරෙයි යන වැරදි කල්පනාව පසළු වීමට යුධ ලැබේ. නමුත් සත්‍යය නම්
 පිඤ්ඤා වශයෙන් හැරීමක් නොවී හැරෙන්නා හැරෙන්නා යේ වනු පිණිස ආරම්මණයන්
 හා ද්වාරයන් අභිමුඛව ආපාතත වනු පමණකැයි ගත යුතුය.

[මුල පි. 1 පටිච්ඡේදනයි]

උපමාවකට අනුව පැහැදිලි කළහොත්

පක්ෂිකයා අහසින් පැමිණ තුරු හිඟක අත්තක් මත වසන කලහි අත්ත මතද හැපෙන්නේය. එම පක්ෂිකාගේ සෙවනැලල පොරළාව මතද හැපෙන්නේය. පක්ෂිකා අත්ත මත හැපීමද පක්ෂිකාගේ සෙවනැලල පොරළාව මත වැටීමද පෙර පසු නොවී එකම ඝෂණයක් කුසුදී සිදු වන්නාය. මේ උපමාවට අනුව පවිත්රීභවන රූපාරම්මණ ආදිය වක්ඛු ප්‍රසාද ආදීන්ගේ හැපීමද හවංග වලකය කරමින් මනෝද්වාරයෙහි ආපාතගත වීමද පෙර පසු නොවී ඉක්මන්ද නොවී එකම ඝෂණයකදී සිදුවන්නේය. මෙම හවංග වලකයට පසු හවංග උපච්ඡේදය වේ. වක්ඛුද්වාර ආදියෙහි පහළ වූ ආවර්ජනයේ පටන් වොච්චනයෙන් අවසන් වන වීථි සිත්වලට අනතුරුව රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු වලින් ඕනෑම එකක් ගෙන මේ ප්‍රථම මහා කුසල සිත ජවන කෘතනය ඉටුකරමින් පහළවේ. [ධ. ස., පටිච්චනසං.]

වක්ඛුද්වාර විච්ඡේදනි භාවිතා කරන සංකේත

- හව : = අතීත හවංගය
- ල : හවංග වලක = මනෝද්වාරයෙහි අරමුණ ප්‍රකටවීම අනුව වලකය වන හවංගය
- ජ : හවංග උපච්ඡේදය = මනෝද්වාරයෙහි අරමුණ ප්‍රකටවී උපච්ඡේදයට ලක් වූ හවංගය
- ඵ : පඤ්චද්වාරාවර්ජනය = ආවර්ජනය=අදාළ ද්වාර දෙකෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ විමසා බලන සිත
- ච : වක්ඛු විඤ්ඤාණය = වක්ඛු විඤ්ඤා විභිටි කොට පහළ වූ රූපාරම්මණය දැනගන්නා සිත
- ඤ : සම්පට්ඨිජනය = (වක්ඛු විඤ්ඤාණයේ) අරමුණ පිළිගන්නා වූ සිත
- භී : සන්තිරණ = (වක්ඛු විඤ්ඤාණයේ) අරමුණ විමසන සිත
- වො : වොච්චනය = එම අරමුණ විච්චිතයෙන් කොට පහවූ, කරන සිත
- ජ : ජවන = එම අරමුණෙහි රඟය දිගින් දිගට අඛණ්ඩව විඳගන්නා සිත
- ත : හදාරම්මණ = ජවනය ගත් අරමුණම නැවත නැවතත් අරමුණු කරන සිත.
- හ : හවංග = හවංග

අතීත භවංගය

රූපාරම්භයකට උප්පාදු ක්ෂණයෙහිම වක්කු ද්වාරයෙක් මනෝද්වාරයෙක් යන දෙකෙහි ප්‍රකට වීම නොහැක. විත්තකෂණ එකක් හෝ බොහෝ කෂණක් ගත වූ කළ ප්‍රකට වේ. රූපාරම්භය උප්පාදු වීමට අනතුරුව ද්වාර දෙකෙහි ප්‍රකට නොවී ගත වූ භවංග විත්තකෂණයන් *අභිඤ්ඤා* නමින් හැඳින්වේ. රූපාරම්භය උත්පාදයට පෙර වූ භවංගයේ භවංගය හැඳින්වේ නම් කරන ලදී. නමුත් රූපාරම්භය පසු කොටස විත්තකෂණයක් වනාහී නොලැබී සැකයක්. වක්කුද්වාර මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහිම ප්‍රකටවීම හැකි රූපාරම්භය පමණක් මෙහි අදහස් කරන බව දැනගත හැක.

මජ්ඣිමනිකාය

අතීතභවංගයෙහි අතීත භවංග එකක් වැඩිය. මෙම අතීත භවංගයෙහි උප්පාදුය හා සමගම වන වක්කු ප්‍රසාදයට මජ්ඣිමනිකාය වක්කු ප්‍රසාදය හැඳින්වේ. ප්‍රථම මහත්තාරම්භය විටෙහි අතීත භවංග දෙකක් යෙදේ. ප්‍රථම භවංගයෙහි උප්පාදුය සමග වන වක්කු ප්‍රසාදයට මජ්ඣිමනිකාය වක්කු ප්‍රසාදය හැඳින්වේ. ද්විතීය මහත්තාරම්භය විටෙහි අතීත භවංග තුනක් යෙදේ. ප්‍රථම පරිත්තාරම්භය විටෙහි හතරක්ද, ද්විතීය පරිත්තාරම්භය විටෙහි පහක්ද, තෘතීය පරිත්තාරම්භය විටෙහි හයක්ද, චතුර්ථ පරිත්තාරම්භය විටෙහි හතරක්ද, පඤ්චම පරිත්තාරම්භය විටෙහි අටක්ද, ජට්ඨම පරිත්තාරම්භය විටෙහි නවයක්ද වැඩිපුර යෙදේ. භවංගයෙන් පවත්වනු ලබන ගන්තා ලෙ කල්හි ප්‍රථම අතීත භවංගයේ උප්පාදුය සමග යෙදෙන වක්කු ප්‍රසාදය මජ්ඣිමනිකාය වක්කු ප්‍රසාදය නම් වේ.

වක්කු ප්‍රසාදය යෙදී තිබෙන කමීප රූපයේ වනාහී ප්‍රතිසන්ධිගෙන් පවත්වන දිගි විත්ත කෙළවර සිට විත්තකෂණ 17ක් මෙහා වන සීඝ්‍ර දක්වා ගවය පුරා පහළවන විත්තකෂණයක් පාසා, එහි උප්පාදුයක්, සීඝ්‍රයක්, භංගයක් පාසා අඛණ්ඩව පහළ වෙමින් පවතී. කමී වේගය මත පිහිටා මෙම කුඩා විත්තකෂණයක් පාසා එක එක වරින් වරයෙන් රූප කලාපයන් බොහෝ පහළවී සැකයක්. වක්කු දුක්ඛ කලාප සමූහයක් කුඩා විත්තකෂණයක් පාසා බොහෝ සේ පහළ වන්නේය. වක්කු ඵ්ඤ්ඤාණය උප්පාදු, සීඝ්‍ර, භංග වශයෙන් පහළවන කල්හි වක්කු දුක්ඛ කලාප

බොහොමයක් වකඩු ප්‍රසාද බොහොමයක්ද උප්පත්ති අවස්ථාවේ ඇත. බිහි අවස්ථාවේද ඇත. භංග අවස්ථාවේද ඇත. මෙම වකඩුප්‍රසාද බොහොමයක් අතරින් යක්තිමත් මජ්ඣිමනිකායක වකඩු ප්‍රසාදයක පිහිටා වකඩු විඤ්ඤාණ කාම ධර්මයේ පහළ වෙත්.

මන්දාග්‍රක, අමන්දාග්‍රක, මජ්ඣිමනිකායක ප්‍රසාද රූපයේ විත්තඝ්‍රණ 17ක් ආශ්‍රය ඇති සත්තරසාග්‍රකම වී ආශ්‍රය දිග-කෙටි, වැඩි-අඩු නැතිමුත් පඤ්චද්වාර චිචිත්ති අරමුණ වන්නා වූ පඤ්චාචාරම්මණ සමග එකට නිරුද්ධ වීම, කල් ඇතිව නිරුද්ධ වීම, පමාව නිරුද්ධ වීම සැලකිල්ලට ගනිමින් වකඩුද්වාර අභිමතන්තාරම්මණ විචිතෙහි අතීත ගවංග උප්පාදයේ පවත් පහළවන වකඩු ප්‍රසාදය තමා සමග ගැටෙන රූපාරම්මණය සමග එකට නිරුද්ධ වීම නිසා දිග-කෙටි නොවී මධ්‍යස්ථ ආශ්‍රය ඇතැයි කීම සඳහා මජ්ඣිමනිකායක ශාඛි නම් කෙරේ. මෙම අතීත ගවංගයෙහි පෙර විත්තඝ්‍රණයන්හි උප්පාදය ලද 37 ආකාර වකඩු ප්‍රසාදයේ ගැටෙන රූපාරම්මණ නිරුද්ධ වීමට කලින් නිරුද්ධ වන නිසා එම රූපාරම්මණයට වඩා අඩු කෙටි ආශ්‍රය ඇතැයි කීම සඳහා මන්දාග්‍රක නම් වේ. එම අතීත ගවංගයෙහි බිහි වූ භංග කාලයෙන් පවත් ගෙන පටු විත්තඝ්‍රණයන් සමග වන්නා වූ ඵලකොළොස් ආකාර වකඩු ප්‍රසාදය වනාහි ගැටෙන එම රූපාරම්මණ නිරුද්ධ වනතාක් නිරුද්ධ නොවන නිසා එම රූපාරම්මණයට වඩා දිග ආශ්‍රය ඇතැයි කීම සඳහා අමන්දාග්‍රක නම් වේ. ඉතිරි වකඩුද්වාර චිචිත්තිද තෝතද්වාර වීචි ආදීන්හිද මේ ක්‍රමය මත පිහිටා දැක ග්‍රහණය. පඤ්ච විඤ්ඤාණය පහළ වීමට කලින් පහළ වී පඤ්ච විඤ්ඤාණය පවතින තෙක්ම නිරුද්ධ නොවී, නොවීදී ආශ්‍රය පවතින නිසා නික්සය-පුරුපාත වශයෙන් පඤ්ච විඤ්ඤාණව ඇසුර දීමට ගැටෙන එම මන්දාග්‍රක, අමන්දාග්‍රක, මජ්ඣිමනිකායක පඤ්ච ප්‍රසාදයන් අතරින් මජ්ඣිමනිකායක පඤ්ච ප්‍රසාද පමණක් පඤ්ච විඤ්ඤාණය ඇසුරු කරන්නේ ශාඛි අභිධම්මාචාරාදී විකාශවෙහි කියැවේ. පඤ්චද්වාරාවප්පත සමඟද ගවංගපවිච්ඡේදය සමඟද උප්පත්තිය ලබන පඤ්ච ප්‍රසාදය පඤ්ච විඤ්ඤාණය ඇසුරු කරයි. යන මතය බැහැර කරයි.

(වීචි සවරූපයෙන් දැක්වන බුරුම පොතකින් උපුටා ගන්නා ලද්දකි)

පඤ්චවෝකාර ගවංගෙහි පහළ වන මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් පච්ඡන්ධි සිත තමා සමග ඉපදුනා වූ හඳු වකභූව ඇසුරුයකට පහළ වේ. මේ සවංගය ආදී මනෝ විඤ්ඤාණ සිත් සීගල්ල-(පඤ්චද්වාරාවප්පත, සමීපච්චිපත, සංහීරණ, වොඤ්චන ජවන, තදාරම්මණ, මනෝද්වාරාවප්පත, ජවන, තදාරම්මණ යන මනෝ විඤ්ඤාණ

සිත් සියලුම වනාහි) තමාට කලින් අනන්තර සිත හා උත්පාද වූ හදුන් වස්තුව ඇසුරු කොට සිටී. නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටී එම අනාගාමී එම අරහත්ත එම සිත් පෙර විත්තසායනය තුළ උත්පාද වූ හදුන පිහිට කොට සිටී. මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි භවංගය ආවර්ජනය ආදී මනෝ විසද්දායන සිත් වූහි සිත පහළ මමව විත්තසායන 17ට කලින් උත්පාදය ලැබූ හදුන වස්තුව පිහිට කොට සිටී. (පි. ම. 461) එ නිසා මෙලෙස හදුනාගන්න.

1. පටිසන්ධි සිත තමා සමඟ උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව ඇසුරුකොට සිටී.
2. ප්‍රතිසන්ධියට අනතුරුව ප්‍රථම භවංග සිත ප්‍රතිසන්ධිය සමඟ උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව ඇසුරුකොට සිටී.
3. ද්විතීය භවංග සිත ප්‍රථම භවංගය හා උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
4. පසුවද්දවාරාවජ්ජන සිත භවංගුපථීජ්ජනය හා උත්පාදය ලද හදුන වස්තුව -ප-
5. සමීපථීජ්ජනය පසුව විසද්දායනය සමඟ උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
6. සන්තීරණය සමීපථීජ්ජනය හා උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
7. වොත්ථපනය සන්තීරණය සමඟ උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
8. ප්‍රථම ජවනය වොත්ථපනය හා උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
9. සත්වන ජවනය ගතවන ජවනය හා උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
10. ප්‍රථම තදාරම්මණය සත්තම ජවනය සමඟ උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-
11. ද්විතීය තදාරම්මණය ප්‍රථම තදාරම්මණය හා උත්පාදය ලත් හදුන වස්තුව -ප-

මෙලෙස වෙනස් වෙනස්ව ඇසුරු ලබන බව හදුනාගන්න. මනෝද්වාර චිච්ච මෙලෙසටම වටහා ගත යුතුය.

පසුවද්දවාර විචිත් සහ මනෝද්වාර විචිත්ති යක්තිය

තාමානසයෙන් මේ පසුවද්දවාර චිචිත් හා කාම ජවන මනෝද්වාර චිචිත් ජවනයන් හත් වාරයක් දිව තදාරම්මණ දෙවාරයක් දිවිය හැකිය. අනෙක් පිටි සිත් එක් වරක් බැඟිත් පමණක්ම යෙදේ. එක්වද්දවාර විචි ආදී පසුවද්දවාර චිචිත්ට අනතුරුව

හවංශ බොහෝ සේ යෙදී මනෝද්වාර චිත්ත බොහෝ වාරයක් දිවිය හැක්කේය. එවා තුළ ප්‍රථම මනෝද්වාර චිත්ත නදනුවන්තක මනෝද්වාර ජීවිත -ඒ අනුව තන මනෝද්වාර චිත්ත යැයි යෙදී ද්විතීය මනෝද්වාර චිත්ත පටන් පසුව දිගට පහළ වන මනෝද්වාර චිත්ත යුද්ධ මනෝද්වාර ජීවිත යැයි ව්‍යවහාර කෙරේ. සමහර ආචාර්යයන් විශ්වකෝෂ සියලුම නදනුවන්තක මනෝද්වාර ජීවිත යැයි ව්‍යවහාර කරති. මේ පොතෙහි මනෝද්වාර චිත්තය පමණක් වගුවල දක්වා ඇත.

පධම ජවනෙති -පෙ- න කොතිති ඉදං පඤ්ච වීඤ්ඤාණ විටිං.
 ඉපථි පුට්ඨොති ඊජජනාදිනං අභාව කතධාය වුත්තං. තභට්ඨි ආචජන
 වොභට්ඨනානං අයොතිධො ආචජන වොභට්ඨන වධෙන ඉධො ච ඉපථි
 රූපාදිමිති ලොකො, අතිධො ච පටිඝො උපපජජති. මනොද්වාරො පන ඉපථි
 පුට්ඨොති ඊජජනාදි කොති. [මුල වී. 1/ 181]

තථිං පවතතිකමො, පඤ්චද්වාරො රූපාදි ආරම්භණ අපාතගතෙ
 නියමිතාදි වධෙන කුසලාකුසල ජවනෙ උපපජජිතවා හවංගං ඔබ්භණණ
 මනොද්වාරික ජවනං තංගෙවාරම්භණං සථවා හවංගං ඔතරති. පුන තඤ්ඨං
 ගෙව ද්වාරො ඉපථි පුට්ඨොති ආදිනා වච්චපෙනවා ජවනං උපපජජිතවා
 හවංගං ඔතරති. පුනවාචො පකාදරජජනාදි වධෙන ජවනං ජවති. [අනු වී. 1/ 20]

සදදං පධම විතෙතන, අතිත දුතිය වේතතා.
 නාමං තතිය විතෙතන, අතථිං චතුපට්, වේතතා.

1. වක්ඛුද්වාර මනෝද්වාරයන්හි රූපාරම්භණයක් ආපාත ගත වූ විට, 'මම කුසල පමණක් කළ යුතුයි. නැතිනම් අකුසල පමණක් කළ යුතු යැ'යි යනාදී අදහස් අනුව කුසල ජවන ද්විත වක්ඛුද්වාර චිත්ත නැත්නම් අකුසල ජවන ද්විත වක්ඛුද්වාර චිත්ත පහළ වන්නේය. මෙම වක්ඛුද්වාර චිත්ත නාම ඛණ්ඩ රාශිය රූපාරම්භණයේ වර්ණන පමණක් දැකී. පුරුෂයා, ස්ත්‍රීයා යනාදී වශයෙන් එම රූපාරම්භණ නොදැකී. අතිතිතාතමනං-අරමුණ හා ද්වාරය හමුවීම පමණක් වන්නේය. යෝනිතෝමනසිකාරය ඇතිවීම කුසල පටනයන්ද

අයෝජ්‍යෝග්‍යතාවය ඇතිවිට අකුසල ජවනයක්ද දිවිය හැකිය. නමුත් එම රූපාරම්භය පුරුෂයා, ස්ත්‍රීයා, සරම් යන ලෙසට දැනගන්නා ජවනයක් නොවේ. රූපාරම්භයේ පැහැය පමණක් අරමුණු කොටගත් (පෙර ගත් සංඥා ආදිය පදනම්කොට) කුසල හෝ අකුසල ජවන දවනවා විය හැකිය.

2. මෙම වක්ඛුද්වාර චීටියට අනතුරුව මනෝද්වාර චීටියක් යෙදේ. නදනුවත්තන මනෝද්වාර චීටියෙහි එකට ව්‍යවහාර කරයි. මෙම මනෝද්වාර චීටිය වක්ඛුද්වාර චීටිය අරමුණු කළ අතීත රූපාරම්භයෙහි අරමුණු කළහැක. දැනගත හැක. වක්ඛුද්වාර චීටිය හා සමානව කුසල ජවන, අකුසල ජවන ගුණ පරිදි දිවිය හැක. මේ චීටී වක්ඛුද්වාර චීටීයෙන් පවත්ගෙන ගණන් ගතහොත් උචිත නදනුවත්තන චීටී නැති බවට පත්වේ. පදාරම්භය යෙදීමද නොයෙදීමද සිදුවේ.
3. මෙම දුතිය මනෝද්වාර චීටියට අනතුරුව තනි මනෝද්වාර චීටිය යෙදේ. නැති නදන මනෝද්වාර චීටී නැති කියනු ලැබේ. මෙම මනෝද්වාර චීටිය එම අතීත රූපාරම්භයෙහි දුඛරූ, කත, නිල් ආදී ලෙස වගේ විවිධත්වය දැනගනී. පළමු චීටී දෙක පැහැය පමණක්ම දැනගනී. මේ තුන්වන මනෝද්වාර චීටියට පැමිණීමෙන් මෙම රූපාරම්භයෙහි දුඛරූ, පාට, කත පාට හා නිල් පාට ආදී වගේ සංකලනය වෙන් වෙන්වම දැන ගනී. පළමු චීටීන් දෙක මගින් දුටු අතීත රූපාරම්භයෙහි දුඛරූ, වගේ, කත වගේ, නිල් වගේ ආදී ලෙසට වෙනස්ව දැන ගත හැකි චීටීය වන්නේය. පදාරම්භය යෙදීමටද නොයෙදීමටද හැක. යෝජ්‍යෝග්‍යතාවය අයෝජ්‍යෝග්‍යතාවය යන දෙකට අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන ගුණ පරිදි යෙදිය හැක.
4. චතුර්ව භුද්ධ මනෝද්වාර චීටී-මෙතෙක් දැක්වූ චීටී තුන මගින් දැක දැන විරිච්චගත් රූපාරම්භය යන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීයා, සරම්, සිවුර ආදී ලෙස අතීත සන්ද්‍රව්‍යව අනුව අත්ත පසන්ද්‍රව්‍යව දැනගන්නා භුද්ධ මනෝද්වාර චීටීයයි. මේ කුමයට අනුව පුලුප්තිය අරමුණු කරන විට පදාරම්භය යෙදීමට ඉඩ නැත. ඉදින් පරමාර්ථයන් පමණක් අරමුණු කරන විට, රූපාරම්භය පැහැය පමණක්ම දිගට අරමුණු කළහැකි වූ විට පදාරම්භය යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මේ චීටීයෙහිද යෝජ්‍යෝග්‍යතාවය හෝ අයෝජ්‍යෝග්‍යතාවය හෝ යෙදීම අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන ගුණ පරිදි යෙදේ.

5. පසුදුගිය සුද්ධ මනෝද්වාර විවි-මේ පසුදුගිය විවිධයට පත් වූ විවිධ පුරුෂයාම, ස්ත්‍රීයාම, ශරීරම ආදී ලෙසට අත්හැර පසුදුගියත්වියක් වෙන් වෙන්කොට දැනගනී. මේ පසුදුගිය විවිධයට පත්වූ විවිධ යෝනියෝමනසිකාරය ඇතිවිට ප්‍රසාදයද අධ්‍යයනයෝමනසිකාරය ඇතිවිට ඇතිම, ආදරය ආදියද වේ. මේ විවිධයකිදීද පරමාදී විශේෂ පමණක් දුග්‍රහ විපස්සනාකම්මක පුද්ගලයාට අරමුණු විය හැක. තදාදරමණ යෙදීමට ඉඩතියේ. පුද්ගලයාට පමණක් අරමුණු කරනවිට තදාදරමණ යෙදීමට ඉඩතිය.

කුසල ජවන

1. නියමිත

‘මම කුසලම කළ ගුණ යැ’යි කුසල කම් කරන බවට සිතෙහි නිතරම තහවුරු කරයි. දැන, සීල, භාවනා යන කුසල ක්‍රියාවක් කරන විට නිතරම තහවුරු කළ සිතෙහි ශක්තියෙන්ද

2. පරිණාමිත

අකුසල විෂයෙහි සිත මනෝදායකයී යනාට හොඳ කුසල පැත්තට නමයි. මෙලෙස හොඳ කුසල කරම කීරීමට තමන් ලද සිතෙහි ශක්තියෙන්ද

3. සමුද්වාර

‘දැන, සීල, සමච්ච, විපස්සනා’ ආදී වූ කුසල බිම්බත් දිගටම අනුගමනය කරමින් සිටත් කුසල බිම්බත්ම නිතර පහළවන ලෙසට අභ්‍යාස කරයි. කුසල කම්යන්ම භාවිත බහුලිකත කීරීමේ ශක්තියෙන්ද

4. ආතුරිත

පතිරුප දේශවාස=බ්‍රිච්චි රත්තය පවතින, සත්පුරුෂයන් වසන, ශ්‍රේෂ්ඨයන් සුදුසු දේශනය වාසන කිරීම. සජ්ජරිසුපතිස්සය=බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති සත්පුරුෂයන් ඇතුළුකරමින් විසීම. සද්ධම්මස්සවණ=සත්‍ය සතර හා සම්බන්ධ සම්බන්ධ බිම් ඇතිම. ප්‍රතිකේ සත පුසුදුකා=පෙර කරන ලද හොඳ කුසල කම් ඇති

බව හතරැදී හේතු ධර්ම නිසා අරමුණ මත නිසම ක්‍රමයට මතභිකාර පැමැස්වීම =
ගෝතිගෝමනසිකාර භක්තියෙන්ද සන කරුණු අනුව කුසල ජවන දිවීම සිදුවේ.

[බ. අ.:90]

“මම කුමන අරමුණක් හමුවේ වුවද කුසල සිත්ම පහළ කරගන්නෙමි යැ”යි
නිතරම අධිෂ්ඨාන පුච්ඡන චිරණාත්මකව කටයුතු කරන තැනැත්තාට කුසල සිත්ම
පහළ වේ. අකුසල සිදු නොවන ගේ සිත සංවර කොට කුසල කමී කිරීමට සිත නැගී
තැනැත්තාට කුසල සිත් පමණක් පහළ වේ. ඊට කුසල සිත්හි ආභාෂය ලැබූ තැනැත්තාටද
කුසල සිත් පහළවිය හැකිය. කුමන කමීත්තයක් හෝ වේවා ගුදගු පරිදි නිවැරදි ක්‍රමය
අනුව මතභිකාරය ගෙදීම නම් ධූ ආකූපිත =ගෝතිගෝමනසිකාරය ඇත්තාටම කුසල
සිත් පහළ විය හැකිය.

මේ හේතු කරුණු හතර නිසා ගුණ නිමිත්ත ඉෂ්ඨාරම්මයය හමුවේ වුවද
ලෝභ සිත් පහළ නොවී කුසල සිත් පමණක් සිදුවේ යැයි කියනු ලැබේ.

රුපාරම්මණ ජේළිය භාවනා කරන ක්‍රමය (සෝභන රාශිය)

රුපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ ධූ නාම ධර්ම සමූහය යනු වක්ඛුද්වාර
ච්චි නාම ධර්ම හා මනෝද්වාර ච්චි නාම ධර්ම යන ධර්ම සමූහය වන්නේය. වක්ඛුද්වාර
ච්චියක් වන ච්චි ච්චි එක එකක් අතර හටගත බොහෝයක් වැඩි මනෝද්වාර ච්චි
බොහෝ ගණනක් විය හැකිය. සිත වනාහි ඇසිපිල්ලක් ගනන, අඟුරු යැහෙක් විදුලි
කොටන පාරම් ඉතාකෙටි කාලයක් තුළ කෙටි ලක්ෂ්‍යවාරයටත් වඩා පහළ විය හැකි
බව ඓශ්වරිභ්වුම සුත්‍රයේ අටුවා කථාවෙහි පැහැදිලි කොට ඇති නිසා ඉතා කුඩා
කාලයක් තුළ වක්ඛුද්වාර ච්චි මනෝද්වාර ච්චි ඉතා විශාල සංඛ්‍යාවක් පහළ විය
හැකිය. මෙම ච්චිත් තුළ භාවනාවෙන් දැකිය හැකි සමහර ච්චිත්ද ඇත. භාවනාවෙන්
නොදැකිය හැකි සමහර ච්චිත්ද ඇත. නමුත් තමාට දැකිය හැකි තමා භාවනා කළ
ච්චිත්හි නාම සන සදානගයන් බෙදා වෙන්කොට සනස බිඳීම සඳහා පරමාර්ථ ගෙක්
සදානගයන් පිරිසිදුමත් පරිලුභ කොට භාවනා කළයුතු වන්නේය. (නාම සන හතර
ගැන පසුව විස්තර කරන්නෙමු.)

තමා භාවිතා කොට පරිශ්‍රය කළ හැකි අරමුණෙන් පරිශ්‍රය කළ රේලාපේ පටන් ලැබීය හැකි ආයුකාල සලකා

1. භවන චලනය පමණක් වන වාරයෝද ඇත (මෝස වාර)
2. වෞතචන දුක්ඛා පමණක් වන වාරයෝද ඇත (වෞතචන වාර)
3. ජවන දුක්ඛා දුවන වාරයෝද ඇත (ජවන වාර)
4. කදාරම්මය දුක්ඛා දුවන වාරයෝද ඇත (කදාරම්මය වාර)

මේ වාර වර්ග කතර තුළ මේ ගුණවශේ වතුමත්ති කදාරම්මය වාරයන් පමණක් ප්‍රධාන කොට ලියා දක්වා ඇත. ඉතිරි වාරයන් යොගාවචර පුද්ගලයා භාවිතා කරන විට වටිනා හනු ඇතැයි බලාපොරොත්තු වන්නෙමු. අත්පසාලිනී අටුවාවේ අංක එක-මොසවාරය ප්‍රථම මෝසවාරය යැයිද, දෙවන වෞතචන වාරය දුක්ඛ මෝසවාර යැයිද, අංක තුන්වන ජවන වාරය හතිය මෝසවාරය යැයිද වෙන්වෙන්ව තමා කොට ව්‍යවහාර කෙරේ. [බ. අ. 1/238-239]

පින්වත් ඔබ රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ චක්‍රවුද්වාර චීට්-මනෝද්වාර චීට් පරිග්‍රහ කරන විට පහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න.

1. තමා ලබාගෙන ඇති ඉහලම කමාධික ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න.
2. චක්‍රවුද්වාරය හා හවංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක සදාභාගයේ එකවර වැඩහි යනු පිණිස එකතුව පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූපකලාප බොහෝමයක හෝ රූප කලාප එකක රූපාරම්මණ වණිත අරමුණු කරන්න.
4. එම රූපාරම්මණ වණිත චක්‍රවුද්වාර-මනෝද්වාර යන දෙකෙහි එකට අපාතගත වූ විට, එකට ප්‍රකට වූ විට චක්‍රවුද්වාර චීට් සිත් සන්තතිග හා රූපාරම්මණයේ කැවිත අරමුණු කරගන්නා මනෝද්වාර විත්ත සන්තතිග පහළ වන්නේය.
5. එම චීට් සිත් සන්තතිගෙහි අධිංගු ආවර්ජනය, වෛතථපනය, මනෝද්වාරාවර්ජනය ආදිය එම රූපාරම්මණ වණිත "රූපාරම්මණයම යැයි" = වණිතම යැයි කලකා කිරණය කරන්න. ශෝකියෝමනසිකාරය විම නිසා කුසල ජවනයේම ද්‍රවන්නාහ. මෙම කුසල ජවන නාම ධර්මයේ කදාරම්මණ නාම ධර්ම 34 යනාදීන් සඳහා -පඤ්ඤා රාගියේ නාම ධර්මයන්ම වන්නාහ.

චක්‍රවුද්වාර චීට් නාම ධර්ම සමූහයට රූප කලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණ වණිතත් පමණක් අරමුණු ගත යැයි යැයිද දැන ගත යැයි යැයිද පිළියැනීමේ ඇත. මනෝද්වාර චීට් වනාහි එක රූප කලාපයක රූපාරම්මණ වණිත හෝ වේවා රූප කලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණ වණිත හෝ වේවා දැනගැනීමේ ස්වභාව ඇත්තේය. එනිසා රූපකලාප බොහෝමයක රූපාරම්මණය නැත්නම් එක රූප කලාපයක රූපාරම්මණය යැයි දෙකට බෙදා ලියා දැක්වයි.

පඤ්චකි විඤ්ඤාණොති න කිඤ්චි ධමමං පට්ටිජානාති අඤ්ඤාග්‍ර අභිතිපාත මහතා, පඤ්චකනං විඤ්ඤාණානං සමසනනරාපි න කිඤ්චි ධමමං පට්ටිජානාති .
[විභ. අ. 232]

මේ ඉහත සඳහන් පාළියෙහි හා එහි විස්තරය වන සදාභා විභංග අවුච්චා විකාවන්ට අනුව: පඤ්චද්වාරික ජවන චීට් සිත් සන්තතිගට වනාහි ද්වාරය හා අරමුණ එකට හමුවීමේ ස්වභාවය පමණක්=අදාළ ද්වාරයෙහි ඉදිරියට ඉදිරිපත් වූ

අරමුණ හුදු දැනගැනීමේ ස්වභාවය පමණක් ඇත්තේය. එම අරමුණ වෛද්‍ය, ගබ්දා, ගන්ධය, රසය, ස්පර්ශය පමණක්ම දැනගත හැකිය. හුදු, නිල්, කහ, රතු ආදී වශයෙන් බඩු වෙන්කර ගැනීමේ ශක්තිය නැත්තේය. එ නිසා මෙම පසුවද්වාර චිචිකි පිහිටා ඇති ආවර්ත හා වොච්පන යන මේවාට තදනුවත්තක මනෝද්වාර චිචිකි පිහිටා ඇති මනෝද්වාරවල්පතයේ ඇති විමසා බලා අරමුණ තීරණය කරන ගබ්දා මෙන් තිබීම ලෙස බඩු වෙන්කොට දක්වන අරමුණ තීරණය කරන ගබ්දාක් නැත. හුදු, රතු, කහ, නිල් ආදී ලෙසට බඩු වෙන්කොට දැන ගැනීමේ මට්ටමට තවම පත්වී නැත. පසුවම මනෝද්වාර චිචිකිට පත්වූ විටම ගොදිත් බඩු වෙන්කරගෙන තීරණය කිරීමේ ස්වභාවය ඇත්තේය. එ නිසා පසුවද්වාර චිචි තදනුවත්තක මනෝද්වාර චිචිකි පිහිටා ඇති ආවර්තය, වොච්පනාදිය අරමුණක ඉෂ්ට-අතිෂ්ට ආදී බව තිබීම ලෙස වෙන් වෙන් කොට ගලකා බැලිය හැකි බවේ නොවන අතර තීරණය කළාක් මෙන් වන බවක් යැයි සඳහාගන්න.

චිත්තේ මහ පසුවද්වාරාවර්තය, වක්ඛු විඤ්ඤාණ, ගම්පට්චිපන, සන්තීරණ, වොච්පන, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ දෙක යන මේවාට අනතුරුව ගවංග වාර ගොහෝ ගණනක් වැඩි මනෝද්වාරාවර්තය, ජවන වාර හත, තදාරම්මණ දෙක යන ලෙසට පහළවන්නා වූ චිචිකිත් සන්තති තුළ පිහිටා ඇති සීතත්-විඤ්ඤාණයක් පාසා දැක දැකගත හැකිවන සේ වක්ඛු ප්‍රකාශය, ගවංග මනෝප්‍රකාශය යන ද්වාර දෙක හා රූපාරම්මණ යන අරමුණ එකට පරිග්‍රහ කොට බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කරන්න. එ තුළ වක්ඛුද්වාර චිචි වරක් පහළ වනවිට එම රූපාරම්මණයම නැවත අරමුණු කරන මනෝද්වාර චිචිත් (එම චිචි දෙකක් අතර ගවංග බොහෝ ගණනක් වැටෙමින්,) දිගින් දිගට ගෙදෙන හැටි වටහා ගැනීමට, ඤාණයෙන් වෙන්කර ගැනීමට හැකිවන තාක් අභ්‍යාස කරන්න. චිචි සීතීන් සීතව සාචික ලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකි වූ විට, එක්ක, වේදනා ආදී වෛතසිකයන් ක්‍රමයෙන් එකින් එක වැඩිකරමින් දෙකක්, තුනක්, හතරක්, පහක්, හයක්, හතක් අටක් යනාදී ලෙසට විත්තභ්‍යන්තරයක් පාසා එකට පහළවන සාචි ප්‍රකටව පැහැදිලිව දැක ගැනීමට භාවනා කළ හැකි වූ විට වගුවෙහි පෙන්වා ඇති අභිරූ විත්ත වෛතසිකයන් භාවනා කර බලන්න. ක්‍රමයෙන් සාචික වනු ඇත. එක්කයෙන් පටන්ගෙන හෝ වේදනාවෙන් පටන්ගෙන හෝ නාම බවේයන් පරිග්‍රහ කරන විට මේ ක්‍රමයටම කරන්න. රූප බවේයන් පරිග්‍රහ කරන ඤාණය පැවිලීමක් නැතිව පැහැදිලිව ප්‍රකට වූ පසු නාම බවේයන් ඉබේට මෙන් ගෝභාවිච්ච පුද්ගලයන් සිතාති ප්‍රකටව වන බව (පී. ම. 444 හි) පෙන්වා දී ඇත.

නිජචේතන රූප-අනිජචේතන රූප

එම විට සිත් තුළ වක්ඛු විකල්පාසායන වනාහී මජ්ඣනිමුලානුක වන කල්හි වක්ඛු ප්‍රසාදය නම් වූ වක්ඛු වස්තූ රූපයම ඇසුරු කොටගෙන සිටින අතර වක්ඛුදේවාර වීථි, මනෝදේවාර වීථි ඇතුළත පිහිටා ඇති අනෙකුත් චිත්තයන්ගෙන් නම් වූ නාම ධර්මයෝ වනාහී තම අත්තර සිත සමග උප්පත්තිය ලත් හැරුණු වස්තූ රූපය ඇසුරු කොට සිටී. එමනිසා ඇසුර ලබන වස්තූ රූපයන්ද වතුටෙහි දක්වා ඇත. සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයට අනුව ඝනකය බිඳීමට ක්‍රමයෙන් පිරිසිදු පරමාථී රූපයක් පරිශ්‍රය කොට භාවනා කළ යුතු බැවින් වස්තූ වශයෙන් වක්ඛු වස්තූ ආදී වස්තූ රූපයන් පමණක් ලෙස නොගෙන, පරිශ්‍රය නොකොට, භාවනා වශයෙන් නොබලා, වස්තූ රූපයෙහි ලැබීය හැකිතාක් භූතාරම්භය උපාදා රූප යන සිතලීමේ එක්කොට දක්වා ඇත. එලෙස පරිශ්‍රයකොට භාවනා කිරීමද මුල පණණාය අවුවා කවා (ම. අ. 1/249) ආදියෙහි දක්වා ඇත. නමුත් වතුටල නිජචේතන රූපයක් පමණක් ප්‍රධාන කොට දක්වා ඇත. රූප-නාම පරිශ්‍රය කරන නාම-රූප පරිච්ඡේද ක්‍රමය අවස්ථාවෙහිදී හැකි තරම් අනිජචේතන රූපයක් මුලුව පරිශ්‍රය කරන්න. විපක්ෂකා අවස්ථාවෙහිදී පමණක් අනිජචේතන රූපයක් අතහැර නිජචේතන රූපයක් පමණක් භාවනා කළ යුතුය.

තව දුරටත් හවංග සිතෙහි කෝමනස්ස චේදනා සහිතව පටිගන්ධිය ලැබූ ක්‍රීයේකුක පුද්ගලයා අරමුණුකොට නාම ධර්ම 34 යැයි දක්වා ඇත. උපෙක්ඛා චේදනා වශයෙන් පටිසන්ධිය ලැබූ ක්‍රීයේකුක පුද්ගලයකු වන්නේ නම් මෙම හවංග නාම සමුහය 33ක් වේ. හවංග සිත අතීත හවංගයෙහි මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට වූ මරණාසන්න ජවනගෙහි අරමුණ වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එකක්ම අරමුණු කළ හැක. මෙම හවංග සිතෙහි අතීත අරමුණු ක්‍රමාණුකූලව භාවනා කළ හැකි වූ විට වීථි සිත් සත්තවිය අතර තුර කාලයෙහි වැටී තිබෙන හවංග සිත හා එකම පරිශ්‍රය කොට භාවනා කිරීම කරන්නේය. දැන් නාම ධර්ම පරිශ්‍රය කරන අවස්ථාවෙහි මෙම හවංග සිතෙහි තිබෙන අරමුණු භාවනා කළ නොහැකි වන්නේ නම් හවංග නාම ධර්මයන් භාවනා නොකොට තාවකාලිකව තතරකළ හැකිය.

යෝනිසේමනසිකාරය

1. රූපාරම්මණය -වන්ධිය යැයි දන්නා වස්තුවුවාර පීඨයට අනතුරුව සුද්ධ මනෝද්වාර පීඨ නම් වූ මනෝද්වාර පීඨ සිත් සන්තතිග පලවනු ඇත. (පරිශ්‍රයකොට භාවනා කරන ක්‍රම කමිත් දැක්වන්නට යෙදුනි) තව දුරටත්.
2. එම රූපාරම්මණය රූප ධර්මිය බාවනා කොට රූප ධර්මිය දැන ගන්නා මනෝද්වාර පීඨ සිත්ද.
3. එම රූපාරම්මණයෙහි ඇතිවිම්-නැතිවිම් ස්වරූප අරමුණකොට කදාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙස බලා අනිවිච්චිය බාවනා කොට අතින්ත යැයි දැන ගන්නා මනෝද්වාර පීඨ සිත් සමුහයද.
4. එම රූපාරම්මණයෙහි ඇතිවිම්-නැතිවිම් දෙකින් පෙළීම නිසා අබන්ධව දුක් දැන ස්වභාවය අරමුණකොට කදාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බලා එම රූප අරමුණ දැක යැයි බාවනා කොට දැක ගන්නා මනෝද්වාර පීඨ සිත් සමුහයද.
5. එම රූපාරම්මණයෙහි විනාශ නොවී පවතින සන් ස්වභාවයක් වශයෙන් දිගට පවතින ආරක්ෂා හෝ අබන්ධව පවතින ආත්මයක් නැති බව අරමුණකොට කදාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙස බලා මෙම රූපාරම්මණය අනාත්ම යැයි බාවනා කොට අනාත්ම යැයි දැන ගන්නා වූ මනෝද්වාර පීඨ සිත් සන්තතියද.
6. එම රූපාරම්මණය අච්ඡිද පෙනුම අච්ඡිද ගන්ධය ඇදී වශයෙන් මිශ්‍රව පවතින නිසා අභ්‍යන්තර ස්වභාවය අරමුණකොට කදාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙස බලා අභ්‍යන්තර යැයි බාවනා කොට අභ්‍යන්තර යැයි දැන ගන්නා මනෝද්වාර පීඨ සිත් සමුහයද, ගත මේ කාම ධර්මයන්ද දිගට පරිශ්‍රය කරන්න.

වස්තුවුවාර පීඨ සිත් සමුහය මගින් වන්ධිය රූපයක් වන්ධිය පමණක් දැක ගත හැක. වන්ධිය රූපය රූප ධර්මිය අනිත්තය දැකගත, අනාත්ම ගත ලෙසට දැකගත නොහැක. මනෝද්වාර පීඨ සිත් මගින් වන්ධිය වන්ධිය රූපයක් යැයිද, රූපධර්මයක් යැයිද අනිත්තය ධර්මයක් යැයිද දැකගත, ධර්මයක් යැයිද අනාත්ම ධර්මයක් යැයිද අභ්‍යන්තර ධර්මයක් යැයිද දැකගත හැක්කේය.

එසේ වූ රාජාරම්මහාසත් අරමුණුකොට පහළ වූ නාම බිම්යන් හය ආකාරයකට භාවනා කරන්නට උපදෙස් දීම වනාහී කරුණු දෙකක් නිසා කෙරේ. ශෝනිසෝමනසීකාරය පහළ වූ විට කුසල පවනයන් දිවීමේ ආකාරයන් වටහා ගැනීමට අවශ්‍යවීම එක හේතුවකි. එසේම විපස්සනා කොටසට පැමිණි විට හංග කඳුණ අවස්ථාවන්හිදී කැපකැපී කැපකැපී උභයාපි විපස්සයි. [වි. මා. 482] (කැප නම් වූ විපස්සනා කැපය මඟින් විනිවිද දුග යුතු දුක්ඛ සත්‍ය, සමුදය සත්‍ය බිම්යන්ද, කැප නම් වූ භාවනා කරමින් සිටින විපස්සනා කඳුණයෙහි අඩංගු මනෝද්වාරික විපස්සනා පවන විචි විත්ත ටෙට්ඨකයන්ද යන මේ කැප-කැප කැපවශීයම විපස්සනා භාවනා කරන්න යැයි පුරාණ අටුවාකරුවාගේ වගන්ගේදී) අනුදාන වදාළ ලෙඟට) කැප නම් වූ විපස්සනා කඳුණයන් අඩංගු මනෝද්වාරික විපස්සනා පවන විචි විත්ත ටෙට්ඨකයන්ද තව දුරටත් විපස්සනා භාවනා කළ යුතු බැවින් භාවනා කරන විපස්සනා කඳුණයන් සමග යෙදෙන නාම බිම් සමූහය විපස්සනා භාවනා කිරීමට පෙරහුරුවක් දීම තවත් හේතුවකි. මේ හේතු දෙක නිසා මෙලෙස හය වරක් පරිශ්‍රය කරන්න යැයි දැනගුණු. මේ එකක් පාසා නැවත හතර වරක් බැගින් භාවනා කරන නිසා සියලුම වීථි හතර වතාවක් වන්නේය.

මෙහිදී ශංඛාර බිම්යන්හි අතිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ලක්ෂණයන් අරමුණු කරන, 'ලක්ඛණාරම්මණික විපස්සනා පවනයන්ට අනතුරුව තදාරම්මණ නොවැටිය හැකි' යැයි යන සමීපවික විපස්සනා අටුවා කරුවට අනුව අනෙකුත් ශ්‍රිත්ථයන්ද අතිවිච, දුක්ඛ, අනත්ත යැයි දැන ගන්නා විපස්සනා පවනයන්ට අනතුරුව තදාරම්මණ නොගෙද්දැයි දක්වයි. නමුත් තොමේරු තරුණ විපස්සනා පවනයන්ට අනතුරුව තදාරම්මණ යෙදිය හැකියැයි යන පරිඨාන පාලි අටුවා කරුවට අනුව තදාරම්මණ වැටීමටද ඉඩ තිබේ. මෙසේ වන බැවින් පින්වත් ඔබ විපස්සනා පවනයන්ට අනතුරුව තදාරම්මණ යෙදේ නම් යෙදේ; නොගෙදේ නම් නොගෙදේ; යැයි ගෙන මෙම නාම බිම්යන් පරිශ්‍රය කළ මැනවි.

විත්ත, වෛභවික සංඛ්‍යා වගුව

සකස්වූවාට විස්තර	වක්කු විස්තර	සමහරවිස්තර	සන්තීරණ	මොහොත
11	8	11	12 / 11	12
1. සිත	සිත	සිත	සිත	සිත
2. එකත	එකත	එකත	එකත	එකත
3. වේදනා	වේදනා	වේදනා	වේදනා	වේදනා
4. සන්ද්‍රෝ	සන්ද්‍රෝ	සන්ද්‍රෝ	සන්ද්‍රෝ	සන්ද්‍රෝ
5. වේතනා	වේතනා	වේතනා	වේතනා	වේතනා
6. එකත්තනා	එකත්තනා	එකත්තනා	එකත්තනා	එකත්තනා
7. පිළිත	පිළිත	පිළිත	පිළිත	පිළිත
8. මහසිකාර	මහසිකාර	මහසිකාර	මහසිකාර	මහසිකාර
9. විතක්ක		විතක්ක	විතක්ක	විතක්ක
10. විචාර		විචාර	විචාර	විචාර
11. අධිමොක්ඛ		අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ	අධිමොක්ඛ
12			පිති (විකල්පයක් යොදා)	පිටිය

වැඩිදුර විස්තර

සකස්වූවාට විස්තරය: ආවර්තයෙහි විත්ත වෛභවික එකොළකක් ඇත. උපෙක්ඛා වේදනා සමගම යෙදේ.

වක්කු විස්තරය: දැඩිමෙහි, දැනගැනීමෙහි විත්ත වෛභවික සමුහය අවතීන්. ධුක්තය. උපෙක්ඛා වේදනාව සමග භෑම විටම යෙදේ.

සමහරවිස්තරය: පිළිගැනීමේ විත්ත වෛභවික සමුහය එකොළකක් ධුක්තය. උපෙක්ඛා වේදනාව සමගින් තීතර යෙදේ.

සන්තීරණය: විනිශ්චයෙහි කෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදෙන අතර පිහියද ඇතුළත්ව විත්ත වෛභවික දොළොහකක් ඇත. රදවිත විකල්පයේදී උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන බව දැක්වේ. එම නිසා පිති නොයෙදෙන බැවින් එහි විත්ත වෛභවික එකොළකක් පමණක් යෙදේ.

වෞත්ථිකය: ව්‍යවස්ථා කිරීමේදී එක්තරා වෛවචනික ද්‍රෝණයක් යෙදීම. උපෙක්ඛා වේදනාව සමග හැම විටම යෙදේ.

පවත: පවතයෙහි 34ක් වේ යන්න සඳ්ධි-පන්ද්‍රා රාශිය වශයෙන් 34ම යෙදේ.
1. සදාභූ, පීති යෙදෙන විට 34කි. සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදේ.
2. සදාභූ යෙදී පීති නොයෙදී 33ක් වේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදේ.
3. සදාභූ නොයෙදී පීති යෙදී 33ක් වේ. සෝමනස්ස වේදනාව හා යෙදේ.
4. සදාභූ, පීති දෙකම නැතිව 32ක් වේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදේ.

තද්‍රාරම්මණ: තද්‍රාරම්මණයන්හි පවතයන්හි මෙන් සතර ආකාරයක් යැයි දැන ගතයුතුය නමුත් සමහර විට අග්ගතය යෝමනස්ස සන්තීරණ තද්‍රාරම්මණ වන කල්හි එක්තරා වෛවචනික 12ක් වන්නේය. සමහර විටෙක උපෙක්ඛා සන්තීරණ, තද්‍රාරම්මණ වන කල්හි එක්තරා වෛවචනික 11ක් වේ. අභිවිදාරම්මණයෙහි අකුණු විරාකද්‍ර විදාරම්මණයෙහි කුණු විරාකද්‍ර යුග්‍ය දෙක යෙදේ. මහා විරාක තද්‍රාරම්මණ යෙදෙන්නේ නම් පවතයන්හි මෙන් සතර ආකාරයන්ටම අනුව භාවනා කරන්න.

මනෝද්වාරාවච්ඡය: මෙය වෞත්ථිකය හා සමානය, උපෙක්ඛා වේදනා හැම විටම යෙදේ.

සැලකිය යුත්තක්: සාමාන්‍යයෙන් සන්තීරණ, පවත, තද්‍රාරම්මණ ආදිය වේදනා වශයෙන් සමානය. පවතයෙහි යෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් සන්තීරණය හා තද්‍රාරම්මණයන්හිදී යෝමනස්ස වේදනාවම යෙදීම බහුලය. පවතයෙහි උපෙක්ඛා වේදනාව වන්නේ නම් සන්තීරණ තද්‍රාරම්මණයන්හිදී උපෙක්ඛා වේදනාව යෙදීම බහුලය. පවතය මහා කුණු පවතයක් වන්නේ නම් තද්‍රාරම්මණ මහා විරාක තද්‍රාරම්මණ පිම බහුලය. සාමාන්‍ය ක්‍රමයට අනුව විස්තර දක්වන ලදී. (විග. අ. 1/238-239) හි තම දුරටත් බලන්න.

සද්ද්‍රාරම්මණ පේළිය පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීම දැන් කෙටියෙන් දක්වන්නෙමු.

සද්දාරම්මණ පේළියේ (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

පින්වත් ඔබ සද්දාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහළ වූ කුසල ජවනගන්ති ගෙදෙන සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්නට කැමති කලහි

1. ලබා තිබෙන සමාධිත නැවතත් ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. යෝග ප්‍රකාශය =කෝතද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන දෙක එකට පරිග්‍රහ කරන්න.
3. අල්කධන්ත, ඛණිද්ධා යන දෙකින් කැමති සද්දාරම්මණයක් අරමුණු කරන්න.
4. එම ගවේදය=සද්දාරම්මණය කෝතද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකට ගැටෙන විට=එම ද්වාර දෙකට ආරාග ගත වූ විට පසුවද්වාරාවච්ඡත, කෝත විසද්දාණය, සමිපට්ච්ඡත, සත්තිරණ, වොත්ථපන, ජවන භත, තදාරම්මණ දෙක යන කෝතද්වාර විටි-මනෝද්වාරාවච්ඡත, ජවන භත යන මනෝද්වාර විටි යන මේ විටින් පහළ වේ. මෙම විටින් හි ඇතුළත් පසුවද්වාරාවච්ඡත, වොත්ථපන, (මනෝද්වාරාවච්ඡතය) යන මේවා වනාහි මෙම සද්දාරම්මණය-

i. සද්දාරම්මණ යැයි=සද්දය යැයි සලකන යැටි

(මනෝද්වාර විටියෙහි ඇති මනෝද්වාරාවච්ඡත වනාහි)

ii. රූප ධර්ම යැයි

iii. අභිච්ච යැයි

iv. දුක්ඛ යැයි

v. අනත්ත යැයි

vi. අශුභ යැයි යනාදී දෙකට සලකන යැටි වෙන් වෙන්ව බලමින් භාවනා කරන්න. යෝනියෝමනසීකාරය ගෙදෙන බැවින් කුසල ජවනගෝ දුච්ඡු ඇත, එක එකක සදාණ, පීඩි, ගෙදීම-නොගෙදීම අනුව භතර ආකාරයකට භාවනා කරන්න. සියලුම ආකාර විසිභතරක් වේ.

සැලකිලිමත් වන්න

කැමති විටෙක සමාධිත තහවුරුකර ගන්න යැයි ප්‍රකාශ කරන ලදී. වාසිවන වාරයක් පාසා මුලින් සමාධිත තහවුරු කරගත යුතුය. වතුපී ධනනය තෙක් සමාධිත වරක් තහවුරු කරගත් පසු එම පරයෙකගේ රූප-නාම ධර්ම දිහටම පරිග්‍රහ කරමින් සිටින විට නැවත නැවත සමාධිත තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නැත. රූප නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ දුෂ්කරතා ඇතිවන විට පමණක් සමාධිත නැවත නැවතත් තහවුරු කිරීම

අවශ්‍යය, එක ආගතයකදී රූපාරම්මණ පේළිය ආදී වශයෙන් පේළි හය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට දිගවීම කරන්න. අතර වාරයන්හි සමාධිත කැවිත කැවිත තහවුරු කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. භාවනාවෙහි ආදිකම්මික පුද්ගලයා ද පරිකාශය මුල වරක් සමාධිත තහවුරු කරගත් පසු එය ප්‍රමාණවත් නම් කැවිත දිගින් දිගට සමාධිත තහවුරු කිරීම අනවශ්‍යය, ගනධාරම්මණ පේළියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවෙහිදීද මේ ක්‍රමයට වටහා ගන්න.

ගනධාරම්මණ පේළියේ (කෝහන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

පින්වත් ඔබ ආශ්‍රාණ-ගනධාරම්මණ පේළියේ කෝහන රාශියේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැත්තක් නම්, එවිට

1. අවශ්‍යතාව පරිදි සමාධිත ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. ඝාතද්වාරය හා හවංග ප්‍රකාශය ගත ද්වාර දෙක එකට පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප වොග්‍යාමයක නැත්තම් රූප කලාප එකක ගනධාරම්මණයක් අරමුණු කරන්න.
4. එම ගනධාරම්මණය ඝාතද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එක විටම ගැටෙන විට-එම ද්වාර දෙක වෙනට ආපාත ගතවූ විට පක්ඛද්වාරාවච්ඡත, ඝාත විඤ්ඤාණ, සම්පට්ඨිජන, සන්තීරණ, වොත්ථපත, ජචනවාර හත, තදාරම්මණ දෙක, (හවංග වොග්‍යා මාරයක්,) මනෝද්වාරාවච්ඡත, ජචනවාර හත, තදාරම්මණවාර දෙක (හවංගවාර වොග්‍යාමයක්) යන ඝාතද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි යන විචිත් එකක් එකක් අතර හවංග වොග්‍යාමාරයක් වැටෙමින් පහළ වේ. මෙම විචිත්හි අඩංගු පක්ඛද්වාරාවච්ඡත, වොත්ථපත (මනෝද්වාරාවච්ඡත) යන මේවා මෙම ගනධාරම්මණය

- i ගනධාරම්මණයක්-ගනධිත යැයි
(මනෝද්වාර විචිගෙහි ඇති මනෝද්වාරාවච්ඡතක)
- ii රූප ධර්ම යැයි
- iii අතිච්ච යැයි
- iv දුක්ඛ යැයි
- v අනත්ත යැයි

- vi අශ්‍රය යැයි සනාඳි යන ලෙසට සලකන ආකාර අනුව වෙන් වෙන්ව භාවිතා කරන්න. ශෝකිතයේ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින් කුසල පවත දැවීම වන්නේය. ආකාර හට වඩාදායෙන භාවනා කරන්න. සදාශාසන හා ජීවිත අයුති-නැති ආකාර එක එකක් අනුව ආකාර හතරට භාවනා කරන්න. සියලුම විශිෂ්ඨතර වතාවක් වේ.

රසාරම්මණ චෝලියේ (සෝභන රාශියේ) නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම

රසාරම්මණයක් අරමුණුකොට පහසු වන්නා වූ කුසල පවතය, පිවිසාද්වාර වීථි, මනෝද්වාර වීථි නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීමට කැමති කළහි

1. අවශ්‍යතාවය පරිදි සමා ලබා තිබෙන සමාධිත අනුපිළිවෙලින් හඟවුරු කරන්න.
2. පිවිසා ප්‍රසාදය-පිවිසා ද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක එක වර පරිග්‍රහ කරන්න.
3. රූප කලාප රාශියක හෝ සලාපයක රසාරම්මණය අනුව අරමුණ හන්න.
4. එම රසාරම්මණය පිවිසාද්වාර මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකට ගැටෙන කළ එම රසාරම්මණය අරමුණුකොට පසුවද්වාරාවච්ඡත. පිවිසා විඤ්ඤාණය, සමීපවිච්ඡත, සන්තීරණ, වොත්ථපන, පවනවාර හත, සදාරම්මණවාර දෙක යන පවනවාර වීථි, මනෝද්වාරාවච්ඡත, පවනවාර හත සදාරම්මණවාරදෙක යන මනෝද්වාර වීථිත් යන වීථි දෙකක් අතර හවංග බොහෝ යෙදීමක් පහසුවේ. පිවිසාද්වාර වීථි, එක් වරක් වන්නේ නම් මනෝද්වාර වීථි බොහොමයක් පහසු වන්නේය. මෙම වීථිහි අඩංගු පසුවද්වාරාවච්ඡත, වොත්ථපන (මනෝද්වාරාවච්ඡත යන වේවා)

- i රසාරම්මණ=රසය යැයි (මනෝද්වාර වීථිහි අයුති මනෝද්වාරාවච්ඡතය)
- ii රූප ධර්ම යැයි
- iii අනිච්ච යැයි
- iv දුක්ඛ යැයි

v අනන්ත ශැඬි

vi අග්‍රහ ශැඬි යන ලෙසට වෙන් වෙන්ව භාවනා කර බලන්න. තෝනිසෝ මනසිකාරය යෙදෙන බැවින් මෙහි කුසල පවත දිවීම හිදුවේ. හය (6) ආකාරයකට, හය (6) විභාවක් භාවනා කරන්න. එක එක වතාවක සඳාණ, පිති යෙදීම-නොයෙදීම අනුව හතරාකාරයකට භාවනා කරන්න. සියල්ල එකතුව විශිෂ්ට (24) ආකාරයක්ම වන්නේය.

ඵොට්ඨකිකාරමමණ ජේලියේ (කෝහන රාශිය) නාම ධර්මයන් පරිලුහ කිරීම

ඵොට්ඨකිකාරමමණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ කුසල පවත දිවීමක් සමබන්ධයෙන් කායද්වාර පීඨ මනෝද්වාර පීඨ නාම ධර්මයන් පරිලුහ කරන්නට කැමති නම්,

1. අවශ්‍ය විටෙක තමා ශ්‍රෝමයක තිබෙන සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරන්න.
2. කාය ප්‍රසාදය = කායද්වාරය හා හවයෙ මනෝ ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙකම එකවර සඳාණයට ප්‍රකටවන ලෙසට එකට ගෙන පරිලුහ කරන්න.
3. රූප කලාප රාශියක හෝ කලාපයක ඵොට්ඨකිකි ධාතුව අරමුණු කරන්න. මෙම ඵොට්ඨකිකි ධාතුව තමා පරිලුහ කළ කාය ප්‍රසාදය හා හැටි වැදී සිටින රූප කලාපයන්හි ඵොට්ඨකිකි ධාතුව විය යුතුය. මෙම ඵොට්ඨකිකි ධාතුවද වගී භුක්ක වන නිසා පස්වි ධාතුව හෝ වේවා, තේපෝ ධාතුව හෝ වේවා, වාගේ ධාතුව හෝ වේවා වරකට එකක් අරමුණුකොට භාවනා කරන්න.
4. මේ ඵොට්ඨකිකි ධාතුව කායද්වාර මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහි එකට හැපෙන විට ඵොට්ඨකිකිකාරමණය එම ද්වාර දෙකට ආපාතනතවී ආ කළ, මේ ද්වාර දෙකෙහි එකට ප්‍රකටව ආ කළ එම ඵොට්ඨකිකිකාරමණය අරමුණු කොට පසුද්වාරාවච්ඡෙදන, කාය විඤ්ඤාණය, සමීපවිච්ඡෙදන, සන්තීරණ, වොභ්ච්ඡන, පච්චාර හඬ, සදාචරමණ වාර දෙක යන කායද්වාර පීඨ මනෝද්වාර පීඨ නාම ධර්මයන් පීඨ එක එකක් අතර වාරයේ හවයෙ බොහෝ වැඩෙමින් පහළ වෙත්, කායද්වාර පීඨ එක වාරයක් දුවන විට මනෝද්වාර බොහෝ වාරයක් දුවත්, මෙම පීඨන් වුළු පසුද්වාරාවච්ඡෙදන වොභ්ච්ඡන (මනෝද්වාරාවච්ඡෙදන) ගතාදිය.

i ඓච්චිඛිඛාරම්මන = පඨවි ඛාතු යැයි (තේජෝ ඛාතු යැයි-චායෝ ඛාතු යැයි) (මනෝද්වාර චීචිකති මනෝද්වාරව්ච්චකත)

ii රූප ඛමී යැයි

iii අභිච්ච යැයි

iv දුක්ඛ යැයි

v අනත්ත යැයි

vi අසුභ යැයි යන ලෙසට සලකා බලන ආකාරය විස්තර සහිතව හඟ වතාව මැඟින් බෙදා භාවනා කරන්න. පඨවි ඛාතු අරමුණු කොට හඟ වතාවක්ද තේජෝ ඛාතුව අරමුණු කොට හඟවතාවක්ද වායෝ ඛාතුව අරමුණුකොට හඟවතාවක්ද වෙන්වෙන් වශයෙන් භාවනා කරන්න. වතාවක් පාසාම සදානුය-පීතිය ඇති-තැනි බව අනුව හතරාකාරය මැඟින් භාවනා කරන්න. $3 \times 6 \times 4 = 72$ වතාවක් වේ.

මොළය හා සදානුය

මොළයෙහි පසදේදීර්දිය නම් වූ සදානුය ඇති-තැනි බව, චිම-තොච්ච මේ අවස්ථාවේදී චිත්තවත් ඔබට අත්දැකීම් වශයෙන් චිමසා මැලිය හැක. අභිධම් ක්‍රමයට අනුව මොළය යනු රූප කලාප චීශාල ප්‍රමාණයකි. මේ අවස්ථාවෙහි චිත්තවත් ඔබ මොළයෙහි ඇති සතර මහා ඛාතු බෙදා මැල කළ වැඩිකල් තොහොස් රූපකලාප බොහොමයක් පහසුවෙන් දැකිය යුතු ඇත. මෙයට හේතුව නම් රූප කම්ප්වන කොටසෙහි මොළයේ පිහිටා ඇති රූප කලාප වර්ග 5 හා රූප වර්ග 44 සම්පූර්ණ ලෙස පරිශ්‍රය කළ හිඟය. චිත්තවත් ඔබ මොළයෙහි පිහිටා ඇති එම 44 වර්ග රූපයන් නැවත වරක් පරිශ්‍රය කරන්න. මෙම 44 ආකාරය තුළ කාය ප්‍රසාදය තෝරාගෙන නැවත පරිශ්‍රය කරන්න. අනතුරුව,

1. මෙම කාය ප්‍රසාදය-කායද්වාරය හා හවංශ මනෝප්‍රසාදයද,
2. මෙම කාය ප්‍රසාදය සම්පයේ ඇති රූප කලාප රාශියක හෝ එක කලාපයක පිහිටා ඇති පඨවි ඛාතු, තේජෝඛාතු, වායෝ ඛාතු යන එකක්ද එකට පරිශ්‍රය කරන්න. මෙම ඓච්චිඛිඛි ඛාතුව මොළය තුළ පිහිටා ඇති මෙම කාය ප්‍රසාදය, හවංශ මනෝ ප්‍රසාදය යන ද්වාර දෙකට එකවරම ආපාතනය වූ විට පොච්චිඛිඛි ඛාතුව අරමුණුකොට කායද්වාරික චීචි සීඝ්‍ර හා මනෝද්වාරික පවන චීචි සීඝ්‍ර

සත්තභිත පහළ වනු ඇත. මෙම ඒවා සිත්වල අඩංගු වෛරපනය හා මනෝද් - වාරාවර්ජනය කෙරෙහි සාධකාරක වන්නේ නම් (පස්ව ගැනි ඇදී ලෙසට තීරණය කරන) මහා කුසල පවත ඒවා සත්තභිත පහළවනු ඇත. පවත චිත්ත- සමාසයක් පාපා ක්‍රම-පීඨි ගත දෙකම ගෙදෙන 34, ක්‍රම ගෙදෙන පීඨි නොගෙදෙන 33ක් නාම ධර්ම අඩංගුවේ. මේ 34 හෝ 33 අකාර වූ නාම ධර්මයේ ගවංග මනෝධාතුව අලංකාර කළය වස්තු රූපය පිහිටකොටම පවතින්නාහ. මේ නාම ධර්ම සමූහය තුළ පසුකැපීය නම් වූ ක්‍රමයන් අඩංගු වේ. මොළුගෙහි පීඨිවා ඇති කාල ප්‍රකාශන පීඨිට කොටගෙන කාල විකල්පයන් සිත හා සහිත වන්න ආධාරය වෙමනසික හඟ (=දෙකම එකතු වූ නාම ධර්ම අට) පමණක් පහළවීමේ සත්තභිත ඇත්තේය. මෙම නාම ධර්ම අට තුළ ක්‍රමයන් නොමැත. මෙහි ඇත්ත-නැත්ත වැඩි සතු පිහිත වෛරයේ වාරයක් වීමකා බලන්න.

සැලකිය යුතුය

මේ පොට්ඨච්චාරම්මණ පෙළියේ චාරිත්ච්චාරම්මණය ඉන්ධාරම්මණයක් වනවිට කාල විකල්පයන් තුළ ග්‍රහ වේදනාව යොදා, අභිජවාරම්මණය වන විට කාල විකල්පයන් දුක්ඛ වේදනා වන්නේය. වැඩි ගනු පිණිස පරිශ්‍රය කොට භාවනාවෙන් බලන්න. මේ කාල විකල්පයන් පමණක් නොව පෙළි හඟෙහිම පීඨිවා ඇති ඒවා චිත්තසමාසයක් පාපාද හෝමනස්ස, උපෙක්ඛා ඇදී වේදනාවක් බවද වෙන්කොට දැනගත හැකිවනු පිණිස පරිශ්‍රය කොට භාවනා කරන්න.

මෙහි රූපාරම්මණ පෙළියේ -ප- ධර්මාරම්මණ පෙළියේ සත පෙළි හඟ තුළ පිහිටා ඇති කුසල පවතයන් දිවීමේ කෙරෙන රාශියේ නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරන ක්‍රමය ලියා දැක්වීමු. චිත්තව භවිට මෙම පෙළි හඟ තුළ පීඨිවා ඇති කුසල පවත හා ගෙදෙන මෙම නාම ධර්මයන් දුක්ඛ ලෙස ව්‍යාද ලෙස පරිශ්‍රය කළහැකි වූ විට රූපාරම්මණ පෙළියේ පවත් ධර්මාරම්මණය දුක්ඛා ක්‍රමානුකූලව පරිශ්‍රය කරන්න. ධර්මාරම්මණ පෙළියේ කුසල පවත දිවීමේ ඇදී කෙරෙන රාශිය කොටස් හතරකට බෙදා දුක්ඛයි. කෙරෙහිවර පුද්ගලයන්ගේ පැත්තෙන් බලා හැදිනගෙන සිත්හි දුරාභේද පහළ වනු පිණිස දුක්ඛයෙන් එම කොටස් හතර මෙසේ වේ.

1. නිර්ජනන රූප (10/11) අරමුණු කොට භාවනා කළයුතු නාම ධර්ම රාශිය
2. අභිජනන රූප ධර්ම 10 අරමුණු කොට භාවනා කළයුතු නාම ධර්ම රාශිය
3. චිරතී, අප්පමඤ්ඤ, බුද්ධානුස්සති, මරණානුස්සති නාම ධර්ම රාශිය.
4. ධනාන නාම ධර්ම රාශිය

මෙලෙස කොටස් හතර බෙදා දුන්වනු ලැබේ. මෙමමණසින් කුහලෝචනයක් දුටු කෝසල රාශිය නාම කම්මට්ඨාන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය නිමියය. ඉදින් පින්වත් මිඛ කසිනා දහය, සමාපත්ති අට දැදි ඵ ඵ කමටහන් වැඩු පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් ඵම ධ්‍යාන සමාපත්තීන්හි දැති නාම ධර්මයන්ද දිගට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ඉහත සදහන් අරුත ධ්‍යාන වනාහි උපෙක්ඛා ඵකත්තො යන ධ්‍යානය ලදක බැගින් පමණක් දැති ධ්‍යාන වන්නාය. ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝද, පීතකක, පිචාර, පීති දැදිය නොයෙදෙන නිසා 31 ක් පමණක් වන්නාය.

1. ආකාශානන්දවායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරයද අනන්ත ආකාශ ප්‍රඥප්තී අරමුණද ඵකට පරිග්‍රහ කොට ඵම ධ්‍යානාංගයන්ද පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.
2. පීඤ්ඤානන්දවායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරයද ආකාශානන්දවායතන ප්‍රඥප්තී අරමුණද ඵකට පරිග්‍රහ කොට ඵම ධ්‍යානාංගයන් පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කරන්න.
3. ආකීඤ්චන්ද්‍රායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරනු කැමැති නම්, මනෝද්වාරයද ආකීඤ්චන්ද්‍රායතන පීඤ්ඤානන්දයෙහි නැතිබව යන නපටිභාව ප්‍රඥප්තී අරමුණද ඵකට පරිග්‍රහ කොට ඵම ධ්‍යානාංගයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.
4. තේවසන්ද්‍රානානන්ද්‍රායතන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමට කැමති නම්, මනෝද්වාරයද, ආකීඤ්චන්ද්‍රායතන ධ්‍යාන අරමුණද ඵකතුට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

මින් ඉදිරියට අකුහල පවත්වන දුටු අනෝගත රාශිය පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය විස්තර කරමු.

පරිශ්‍රුත කොට භාවනා කිරීම (අකුසල රාගිය)

අකුසල බවකින් භාවනා කරන්නෙකුට අකුසල් නොවැඩෙන්නේද?

කුසල බවකින් භාවනා කරන විට තව දුරටත් අකුසල බවකින් නොවැඩෙන්නේදැයි ගත මේ ප්‍රශ්නය යෝජනාමයව පුද්ගලයන් වඩාත් දෙකක් මතක තබා ගත හැකිය. මේ ප්‍රශ්නය අසන්නන්ට "කරාගං වා විතතං සාරාගං විතතනති පජානාති, විතරාගං වා විතතං විතරාගං විතතනති පජානාති (ම. නි. 1/144), රාගය යෙදී ඇති සිතේ රාග සිතක් ලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් දැකගනී. රාගය දැරූ වූ සිතේ විතරාග සිතක් යැයි වෙන් වෙන්ව දැකගනී. මෙලෙස රාගය හා යෙදෙන සිත, රාගය දැරූ වූ සිත ආදී වශයෙන් සලකා බලා භාවනා කිරීමට මුදුරුපාසාන් වගන්සේම මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි දේශනා කොට ඇතිවිට පැහැදිලි කර දැක්වීමට, "මේ අනුශාසනය ඉගැබ් පහළ වන රාගය, දුරවීමය. මෙහිදී ආදීන් එසේ පහළ වූ විට එ මත භාවනා කිරීමට කරන අනුශාසනාවක සි" ප්‍රතිපත්තර = පිළිතුරු දෙත්. සංඛත පැත්තෙහි ඉගැබ් පහළ වන බවකින් නොමැත්තේය. අදාළ අදාළ හේතු බවේ එකතු වී එකලක් වූ විටම, ආකාරයෙන් පහළ වන්නන්ම සංඛත බවකින් වන්නාය. මේ සංඛත බවකින්ගේ හේතු බවකින් අතර මෙම අකුසල් පවතී දිවිමේදී අයෝනිකෝමනසිකාරයම ආකාරය කරාණය වන්නේය. අරමුණක් හමු වූ විට එය පිළිවෙලට, හරී මාය්ගේ මනසිකාරයේ නොගතූ විට, අයෝනිකෝමනසිකාරය යෙදෙන විට අකුසල් පවතියෙන් ඊට හැලපෙන ලෙස දිවීම

සිදුවේ. සත්ත්වයෝ අකුල බමීයන්ද රමණයකරන්, තමාගේ පුත්‍රතාව ආදරය කිරීම ආභිමිඛරයක් ලෙස සලකයි. දුටුව ආදරය කිරීම සතුටක් ලෙස ගත හැක. මුහුදුරන්ට ආසා කිරීම අනුව සිත අලුත් වීමක් සිදුවිය හැක. මගේ ලෝභය අපහසුකමක් ලෝභයන්ට සමාන නැත. මගේ ද්වේශය අත් අඟන් ද්වේශයට සමාන නැත. යන ලෙසට තමාගේ අකුල බමී මත නැවත නැවත ආසාව ඇතිකරයි. පෙර පැවති රාගය හේතු කොට පසු පසු රාගයන් නැවත නැවතත් පහළ විය හැක. පෙර පෙර ද්වේශ හේතුකොට ගෙන පසු පසු ද්වේශය නැවත නැවතත් පහළ විය හැකිය. මේ නිසා එම රාග, ද්වේශ ආදී අකුල බමීයන්ද විපස්සනා භාවනානුකූලව යලතා බැලීම අවශ්‍යම වන්නේය. පින්වත් ඔබ මේ දක්වා ලැබුණු පිළිතුරු අනුව යැහිමකට පත් නොවේ නම් පහත සඳහන් අටුවා කථා පැහැදිලි කිරීම කීටා බලන්න.

තට්ඨ යොගාවච්චො කාම විතක්කසෙ පදකාතනතට්ඨං කාමවිතක්කංවා සමමසති අඤ්ඤංවා කිඤ්චි සංඛාරං. අට්ඨක විපසකනාකම්භෙ විපසකනා සමපසුතො සංකපපො භදංග වසෙක කාම විතක්කසෙ පදකාතං පදවෙඨදං කරොහො උපපජ්ජති, විපසකනං උසක්කකාපෙතවා මග්ගං පාපෙති. අට්ඨක මග්ගකම්භෙ මග්ග සමපසුතො සංකපපො සමුච්චෙද වසෙක කාම විතක්කසෙ පදකාතං පදවෙඨදං කරොහො උපපජ්ජති. ව්‍යාපාද විතක්කකාමි පදකාතනතට්ඨං ව්‍යාපාද විතක්කංවා අඤ්ඤං වා සංඛාරං සමමසති, විනිංසා විතක්කසෙ පදකාතනතට්ඨං විනිංසාවිතක්කංවා අඤ්ඤං වා සංඛාරං සමමසති. අට්ඨක විපසකනාකම්භෙති සම්මං පුරිමහයෙහෙට්ඨ යොජෙතම්බං

[විග. අ. 81-82]

කාම විතක්, ව්‍යාපාද විතක්, විනිංසා විතක් යන අකුල විතක් තුනක් ඇත. එම විතක් වන්නේ තුන තුළ යෝගාවච්චර පුද්ගල තෙමේ කාම ගුණය සම්බන්ධයෙන් කල්පනා කරන කාම සීඛිච්චි-විතක් පහළ වීමට හේතුවන බමීය දුරුකිරීමට එම කාම විතක්සඳ කාම විතක්යෙන් බාහිර අපහසුත් සංඛාර බමීයන්ද අභිච්ච. දුක්ඛි. අනාත්ම වශයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරයි. මෙලෙස භාවනා කරන විට එම යෝගාවච්චර පුද්ගලයාගේ සත්තාතයේ විරඳයනා ඤාණ පහළ වන ඤාණයෙහි විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන ගම්මා සංකප්ප නම් වූ විතක්ය එ එ අකුල දුරුකළ හැකි එ එ අකුල විතක් වල ශක්තියෙන්, තදංග ශක්තියෙන්, එම කාම විතක් පහළ වීමේ හේතු දුරුකිරීම කරමින් පහළ වන්නේය. විපස්සනා ඤාණ පරම්පරාවට අනුව

ලෝක-දිවයි රාශියේ නාම ධර්ම හතර

සිත	01
අත්‍යඛණ්ඩන = දෙපැත්තටම ගෙදෙන ගෙවනසික	13
අකුණල සාධාරණ ගෙවනසික	04
ලොභ, දිවයි	02
සීග්‍රල	<u>20</u>

1. සෝමනස්ස සහගත දිවයිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසංඛාරික වන්නන්හි 20
2. උපේක්ඛා සහගත දිවයිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසංඛාරික වන්නන්හි, පීඨි නැතිව 19
3. සෝමනස්ස සහගත දිවයිගත සම්ප්‍රයුක්ත සංඛාරික වන්නන්හි
20 + ටීක + මිද්ධ = 22
4. උපේක්ඛා සහගත දිවයිගත සම්ප්‍රයුක්ත සංඛාරික වන්නන්හි
19 + ටීක + මිද්ධ = 21

ලොභ-දිවයි රාශි සීග්‍රල හභරකි.

මෙම රාශිකි සෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් පීඨි ගෙදේ, උපේක්ඛා වේදනා වන්නේ නම් පීඨි නොගෙදේ. මෙහි විවිධ වනාහි විශේෂයෙන් ලොභ, දිවයි සහගත වීම සඳහා උත්තර කිරීමයි. පඤ්ඤා ලොභ, දිවයි සහගත වීමේ කැමැති ස්වභාවයයි. වෙනත් ආකාරයකට කියන්නේ නම්, විවිධ නම් රාශය පහළ වීම සඳහා උත්තර කිරීමයි. පඤ්ඤා රාශය පහළ වීම කැමැති ස්වභාවයයි. ඉතිරි ගෙවනසිකයන්ගේ ස්වභාවය වටහා ගත යුතුය.

ලෝක-මාන රාශියේ නාම ධර්ම හතර

ලෝක-දිවයි රාශියෙහි දිවයි වෙනුවට මාන ගෙදේ (20, 19, 22, 21) ලෝක නාම ධර්මෝමය. නමුත් මානය කැඳවීමක් ගෙවනසික වීම නිසා වරක මානය නොගෙදී ද, විශ්ව කැකි. මානය නොගෙදෙන කල්හි (දිවයිගද නොගෙදෙන කල්හි) 19, 18, 21, 20 වූ නාම ධර්මයන් වෙත්. හතර ආකාරයට භාවනා කරන්න. දිවයිගත සම්ප්‍රයුක්ත හතර + දිවයිගත විප්ලයක්ත හතර-සීග්‍රල ලෝක මූල සිත් 08 සි.

දෝෂ රාශියේ නාම ධර්ම දෙක

1. සිත	01
පිඤ්ඤා අනන්තරාමය වෙතසික	12
අකුසල සාධාරණ වෙතසික	04
දෝෂ වෙතසිකය	01
සියලුම (අසංඛාරික රාශිය)	<u>18</u>
2. සංඛාරික වූ කල්පි, චිත-මුද්ධා ඇතුළත් කළ විට 18 + චිත + මුද්ධා =	20

දෝෂ-ඉක්කා රාශියේ නාම ධර්ම දෙක

1. ඉහත සඳහන් දෝෂ රාශියේ චිත්ත වෙතසික	18
ඉක්කා වෙතසිකය	01
සියලුම (අසංඛාරික රාශිය) =	19
2. සංඛාරික වන විට 19 + චිත + මුද්ධා =	<u>21</u>

දෝෂ-මව්පරිය රාශියේ නාම ධර්ම හතර

1. ඉහත සඳහන් දෝෂ රාශියේ චිත්ත වෙතසික	18
මව්පරිය වෙතසිකය	01
සියලුම (අසංඛාරික රාශිය) =	19
2. සංඛාරික වන විට 19 + චිත + මුද්ධා =	<u>21</u>

දෝෂ-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්ම හතර

1. ඉහත සඳහන් දෝෂ රාශියේ චිත්ත වෙතසික	18
කුක්කුච්ච වෙතසිකය	01
සියලුම (අසංඛාරික රාශිය) =	19
2. සංඛාරික වන විට 19 + චිත + මුද්ධා =	<u>21</u>

කරන ලද දුෂ්චරිතයක් අරමුණුකොට අසංඛාරික, සංඛාරික වශයෙන් දෙවරක් භාවනා කරන්න. නොවඩන ලද සුචරිතයක් අරමුණුකොට අසංඛාරික සංඛාරික වශයෙන් දෙවරක් භාවනා කර බලන්න. මේ මගින් දෝෂ මූල සිත් දෙවරක් භාවනා කරන ක්‍රමය දැක්වීම තිමවිස.

මෝග මූල සිත් දෙක අනුව භාවනා කිරීම පහත සඳහන් ලෙසටයි.

මෝග-උද්ධවිච රාශියේ නාම ධර්ම

1. සිත	01
සබ්බ චිත්ත සාධාරණ චේතසික	07
චිත්තක විචාර, අධිමෝක්ඛ විරිය, (පීඨි, ජන්ද හැර)	04
අකුසල සාධාරණ චේතසික	04
සියලුම	<u>16</u>

මෝග-විචිකිචිපා රාශියේ නාම ධර්ම

1. සිත	01
සබ්බ චිත්ත සාධාරණ චේතසික	07
චිත්තක විචාර, විරිය, (අධිමෝක්ඛ පීඨි ජන්ද රහිතව)	03
අකුසල සාධාරණ චේතසික	04
විචිකිචිපා	01
සියලුම	<u>16</u>

මේ මගින් මෝග මූල සිත් දෙක භාවනා කරන ක්‍රමය නිමයේය. මෝග මූල සිත් අට, දෝෂ මූල සිත් දෙක, මෝග මූල සිත් දෙක, යන සියලු අකුසල සිත් භාවනා කරන ක්‍රම දොළොහක් වන්නේය.

අභිධම්මයේ සංගහ ග්‍රන්ථයේ, ද්වාර සංග්‍රහයෙහි, ධර්ම සංගහේ පාළිය ආදී අභිධම් දේශනාවෙහි එන අකාරයට වස්තුවලට විචි ආදී පසුවද්වාර විචිත්තිද මනෝද්වාර විචිත්තිද කාම පවන වශී 29ක් දිවිමට හැකි බවට උපදෙස් දී ඇත. එම පවන මාගී 29 භූජිත් අකුසල පවන 12ද අභිංගු වේ. බුදුරජාණන් වහන්සේද රාහය සමඟ යෙදෙන සරාග සිත්, දෝෂ සමඟ යෙදෙන සද්‍යොග සිත්, මෝහය සමඟ යෙදෙන සමෝහ සිත්ද විපස්සනා භාවනා කිරීමට මහා සභිපටිඡාන සුත්‍රයෙහි විත්තානුපස්සනා කොටසෙහි දේශනා කළ යේක. ඒ නිසා නාම සමීඨභාවය සමබන්ධයෙන් ආර්ථික වූ පින්වත් ඔබ

“තමාට තම රූපය ආරම්භය කරවා පසුව තම වේදනා සඳහා
සංඛාරය විඳින්නාකැවී “ඉදුණු අරුපයකි” පරිච්ඡිකදීතවා අතිවචාදිතො පසකති”

[බ. ස. අ. 1/207]

යන අද්විත අනුභවයකට අනුව ප්‍රථමයෙන් රූප වර්ග කුළු රූප එක
එකක් අරමුණුකොට පහළ වූ නාම බර්තනයෙන් පවත්නා පරිභ්‍රම කළ ගුණය, රූප
වර්ග කම්පුණී වන තෙක් පරිභ්‍රම කළ ගුණය, රූප වර්ග අරමුණු වශයෙන්
ඛානාකරණය කළ කළු ඒ කුළු අරමුණු 6 ම වන්නේය. ඒ කුළු බර්තනවර්ගය නම්
ඒ ඉඤ්ඤාවට අනුග්‍රහ නිපජනන රූප දහය/එකොළහ, අතිපජනන දහය යන රූප
එක එකක් වෙන් වෙන්ව අරමුණු කරමින් පහළවන නාම බර්තන පරිභ්‍රම කරන ක්‍රමය
ආදිය වෙත දක්වන්නෙමු.

නමුත් රූප පරමාර්ථ එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන අකුසල බර්තන
අනුව භාවනා කිරීමේදී සම්මත යෝගාචාර පුද්ගලයන්ට ඇතැම් අකුසල රාශීන්
දුෂ්කර විය හැක. එමගින් වන විට රත්තං, විදී, සිවුරු, ආදී ප්‍රඥප්තී වශයෙන්
පහළවන අකුසල රාශීන්ගෙන් පවත්නා පරිභ්‍රම කළ විට වඩා පහසු වනු ඇත.
ඉන්ද්‍රිය නම් පරමාර්ථ කුප්‍රාණ ඇත නැති සත්ත්වයන්ගේ සිත් ප්‍රඥප්තී ක්‍රමයෙන්
සැඟරනවා වැඩිවීමයි. අඹ ගසට දිග වත්කරන කෘතයද වේවා, ගුරුතුමා දිග නාන
සායනය ද වේවා යි යන අප්‍රකෘතිය-ගරු ක්‍රමයට අනුව ප්‍රඥප්තිය අරමුණුකොට
පහළ වූ නාම බර්තන භාවනා කිරීමටද හැකිවේවා, අකුසල බර්තනද වැඩි වේවා යන
සාධනා දෙකම සලකා, දුෂ්කරතා ඇති යෝගීන් විසින් ප්‍රඥප්තීන් අරමුණුකොට පහළ
වූ නාම බර්තන පරිභ්‍රම කිරීම කළ හැකිය. පරමාර්ථ රූප බර්තන අරමුණුකොට පහළ
වූ අකුසල නාම බර්තන පරිභ්‍රම කළ හැකි අවස්ථාවේ දී, එය ප්‍රඥප්තිය අරමුණු
කොට පහළ වූ අකුසල නාම බර්තන දිගින් දිගට පරිභ්‍රම කොට භාවනා කිරීම
අභාවගත යැයි දකුණු වන්නේය. කුප්‍රාණ මෘදු ඇත්තත් සඳහා ප්‍රඥප්තිය අරමුණු
කොට පහළ වූ මනෝද්වාරික අකුසල පවත වීවා නාම බර්තන පරිභ්‍රම කරන
ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් අත්වැලක් දක්වන්නෙමු.

ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කොට ගෙන අකුසල් නාම ධර්ම රාශිය පරිශ්‍රව කිරීම සම්බන්ධයෙන් අත්වැලක්

ලෝක-දිට්ඨි රාශිය

1. අච්ඡන්ද විවේක සමාධි සංවිච්චිත වනුයුතු කරුණකි.
2. සචංච මනෝ ප්‍රකාශය-මනෝද්වාරය පරිශ්‍රව කරන්න.
3. රත්තං අරමුණු කරන්න. (තමා කැමති තමා සතු රත්තං හෝ වීඛ හැක.)
4. එම රත්තං අරමුණ මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ කළ රත්තං යන ප්‍රඥප්ති විස්තූපි-කතය අරමුණු කොට මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්තතින් පහළ වනු ඇත. එම වීථි සිත් සන්තතින් අති මනෝද්වාරාවප්පතය රත්තං යැයි ආචර්ජන කොට ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. අනෙකිලෝ මනසිකාරය යෙදෙන නිසා ලෝක-දිට්ඨි අකුසල් ජවන රාශියේ නාම ධර්මයන් පහළ වනු ඇත.

මේ වීථියෙහි ප්‍රඥප්තිය අරමුණු කරන්නේ නම් කදාරම්මණ යෙදීම නොවේ. නමුත් රත්තං යැයි ප්‍රඥප්ති කතය අරමුණු නොකර රත්තං කතයෙහි ඇති රූප කලාපයන්හි රූපාරම්මණ වර්ණය අරමුණු කරන විට තදාසම්මිත යෙදිය හැකිය.

මෙම ලෝක-දිට්ඨි අකුසල ජවන රාශිය භූජ රත්තං යැයි වරදවා වටහා ගැනීම මෝහයයි. රත්තං යැයි වරදවා විලිඛනීම දිට්ඨියයි. ලෝක සමඤ්ඤා අත්ත දිට්ඨිය = ලෝක ව්‍යවහාර අත්ත දිට්ඨි වශීයකි. ඉතිරි ගෞතමිකයන් මේ වන විටත් වටහා ගත්තේමය, මෙලෙසටම රත්තං කතයක් නිවිච්ච යැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. ඉතිරි යැයි මනසිකාරය පවත්වන්න. ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. අත්ත යැයිද ඉතිරි යැයිද ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මනසිකාරය පවත්වන්න. මෙලෙසටම ලෝක- දිට්ඨි රාශිය අකුසල් ජවන වීථි සිත් සන්තතින් පහළ වන්නේය. එම නාම ධර්ම රාශිය භූජ නිවිච්ච, ඉතිරි, අත්ත, සුඛ යැයි වරදවා දැනගැනීම මෝහයයි. නිවිච්ච, ඉතිරි, අත්ත, සුඛ යැයි විලිඛනීම, ඇදහීම දිට්ඨියයි. විස්තූ, සිවුරු, ආදිය මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න. භාවනා කරන්න. අළුත් විස්තූ සිවුරු, නිසා, එංගුන ප්‍රීතිය පහළ වී පරණ විස්තූ, සිවුරු, නිසා ප්‍රීතිය පහළ නොවන ආකාරය වැඩහි යන ලෙසට භාවනා කරන්න.

මෙලෙසට නිව්ව යැයි වරදවා පිළිගැනීම, ඇදහීම වනාහි 'රටයද මගේ රීත්‍යං අදද මගේ රත්‍යං, රටයද මගේ වස්ත්‍ර, මගේ සිවුරු-අදද මගේ වස්ත්‍ර, මගේ සිවුරු, රටයද මගේ පුත්‍රයා අදද මගේ පුත්‍රයා යැයි යන ලෙසට වරදවා පිළිගැනීම, අදහා ගැනීමයි. මේ ඔබගේ රත්‍යං නොවේ. ඔබේ වස්ත්‍ර නොවේ, ඔබේ සිවුරු නොවේ, ඔබේ පුත්‍රයා නොවේ' යන ලෙසට කෙනෙකු පැමිණ ප්‍රකාශ කළහොත් පරමාරී ඥානය තැනි කෙනාට, දිවිසී හැර නොපෑමු කෙනාට පිළිගැනීමේ ශක්තියක් නැත. මෙය කවිතාව බිඳීයත් වරදවා වචනා ගැනීම, වරදවා පිළිගැනීම මත පිහිටා සිටින්නේය.

ලෝක-මාන රාශිය

ලෝක-මාන රාශියේ මානය අහංකාර ස්වභාවය අනුව තමා උසස් කොට ගැනීම වන්නේය. තමා සතු අවිඤ්ඤාණය, සම්පද්ඤාණය කාම වස්තූන් අනුන් සතු කාම වස්තූන්ට වඩා උතුම් යැයි තමාම උසස්කොට සිතාගැනීම, උදුම්පීම, මස්පීම ආකාර වන්නේය. වස්ත්‍ර පිළිබඳව තරඟකාරී බව, ආභරණාදිය පිළිබඳව තරඟකාරී බව, මානව ගැන තරඟකාරී බව, දරුවන් පිළිබඳව තරඟකාරී බව ආදී තරඟකාරී බව අනුව උතුම් වූ තැන්තම් තරඟකාරී වූ අරමුණු එකක් අරමුණු කොට එය මනෝද්වාරය හා සම්බන්ධ කොට පරිශ්‍රය කොට භාවනා කරන්න. ප්‍රඥප්තියක් අරමුණු කොට පසළ වූ ලෝක-දිවිසී, ලෝක-මාන රාශියේ නාම බිඳීයත් වචනාගත් රහු රූප පරමාරී බිඳීය අරමුණු කොට භාවනා කළ යුතුය.

දොස මුල දෙක

1. දොස රාශියේදී දොස සහගත නොමනා පුද්ගලයෙකු හෝ නොමනා වස්තුවක් හෝ.
2. දොස-ඉස්සා රාශියේ තමාගේ වස්තුවට වඩා වටිනා අනුන්ගේ වස්තුව හෝ
3. දොස-මව්පරිය රාශියේදී තමා සතු, අනුන් හා සාධාරණ වනු නොහැකිවිය හැකි වූ පලා ඇති, පහතැති වස්තුවක් හෝ.
4. දොස-කුක්කුළුව රාශියේදී (අ) කරන ලද දුශ්චරිතයක් හෝ (නිදසුන් ලෙස විනිසුමණය කරන පාණාතිපාතයක් හෝ) (ආ) නොකරන ලද සුවචිතයක් හෝ (නිදසුන් ලෙස, දානයක් දීමට නොහැකි වීම සීමය ජැකීමට නොහැකිවීම) අරමුණුකොට භාවනා කරන්න.

කුක්කුච්චංගෙහිදී, දුෂ්චරිතයක් කොට පශ්චාත්තාපවීම, දුක්චීම ස්වභාවය පහළ වූ අවස්ථාවක කරන ලද දුෂ්චරිතයද අරමුණුකොට භාවනා කළහැක. සුවච්චිතයක තොකරන ලද, නොයෙදෙන ලද, කිසි පශ්චාත්තාප වීම, දුක්චීම ඇතිවී එම නොකරනලද, නොයෙදෙන සුවච්චිතයද අරමුණු කොට භාවනා කළ හැකිය. කුසාණය පැතිර යන තාක් පුළුල් ලෙස භාවනා කළ හැකිය. නිෂ්පන්න රූප පරමාර්ථයක් අරමුණු කොට භාවනා කරන විට බොහෝ ශෝභිතව මෙම රාශියේදී දුෂ්කරතා හමුවේ.

මෝහමුල දෙක

මෝහ-පුද්ගලික රාශියේ ලෝභ, දෝස නොයෙදී භාමානස සිත විසිරීමේ ඇති කරන පුලුප්භි අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බලන්න. මෝහ - විචිකිභ රාශියේ දී අභිත සවසන් තිබූ බව ගන්න සත්‍යදැයි ගත සැකස අරමුණුකොට භාවනා කරන්න.

මෙලෙස පුලුප්භියක් අරමුණු කොට භාවනා කරන විට මෙම මනෝද්වාරික අකුසල පවනසන්භි අවසානයේ සදාරම්මණ යෙදිය නොහැක. නමුත් පරමාර්ථ බව රාශියක වර්ෂ, හබ්ද, හන්ධ ආදිය අරමුණු කොට බැලීමේදී සදාරම්මණ යෙදීමට ඉඩකිවේ. පුලුප්භියක් අරමුණුකොට පහළ වූ අකුසල නාම බව්ගන් මත භාවනා කළ හැකි විට රූප පරමාර්ථ එක එකක් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල නාම බව්ගන් දිගට පරිබුහ කොට භාවනා කරන්න. කුසල පවන වීථි සිත් සන්තතිසක් මත භාවනා කරන විට බව්මාරම්මණ පෙදියේ නාම බව්ගන්ගෙන් පවත්ගෙන භාවනා කළ හේ අකුසල නාම බව්ගන් පරිබුහකොට භාවනා කරන විටද බව්මාරම්මණ පෙදියෙන් පවත්ගෙන පරිබුහ කොට භාවනා කිරීම දිගට ලියා දක්වන්නෙමු.

මෙහිලා කුසාණය මද පුද්ගලයන් සඳහා වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළ වූ ලෝභ, දිරිසි රාශියේ නාම බව් චිත්ත කැවිත ලියා දක්වන්නෙමු. ඉතිරි අකුසල නාම බව් රාශීන් මේ ක්‍රමයටම ඵටහා ගන්න.

ලෝක-දිවිධි රාශියේ නාම ධර්ම විස්ත

1. සීත : වස්තු ප්‍රසාද අරමුණ ගැනීමේ ස්වභාවය.
2. එස්ත : වස්තු ප්‍රසාද අරමුණ හා ගැටෙන රස්, සම්බන්ධ වන, පවතින ස්වභාවය.
(යැලකිය යුතුයි; පත්‍ර වෙහෙසිකයන්හි අරමුණ ගන්න වස්තු ප්‍රසාද අරමුණම යැයි ගැටෙන බව කලකන්න.)
3. වේදනා : අරමුණෙහි රසය විඳින ස්වභාවය (ගෝමනස්ත වේදනා)
4. ඛණ්ඩා : අරමුණ යුග්‍ය යැයි හැඳින ගන්නා ස්වභාවය (නිව්ච, කුඛ, අත්ත, යැයි හදනා ගැනීමේදීත් මෙලෙසමය.)
5. වේතනා : අරමුණ මතට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් යොදවන උනන්දු කරවන ස්වභාවය.
6. එකත්තා : එකම අරමුණක්, එකක්ම මත සීත වැඩි යන ස්වභාවය.

අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිර යා නොදී පවතින ස්වභාවයයි.
7. පිචිත : අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාතනය කරන ස්වභාවයයි.
8. මතසීකාරය : අරමුණ දිශාවට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මෙහෙයවන ස්වභාවය = අරමුණ දිශාවට අවධානය යොමුකරන ස්වභාවය
9. චිත්තක : අරමුණ මතට සීත = සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් නංවන ස්වභාවය.

අරමුණ විතරකතය කිරීම
10. විචාර : අරමුණ නැවත නැවතත් සලකා බැලීම, අරමුණ පිරිමැදීමේ ස්වභාවය. එයම නැවත නැවත අරමුණුයොට ගන්නා ස්වභාවය.
11. අධිමෝක්ඛ : අරමුණ (යුග්‍ය යැයි) නිශ්චය කරන ස්වභාවය (නිව්ච යැයි, යුඛ යැයි, අත්ත යැයි නිශ්චය කරන විටද මෙලෙසට දැන ගන්න)

12. පිරිස : අරමුණ මත ලෝභ, දිරිසි ආදී අකුසල බවේ පහළවනු පිණිස (රාගය පහළවනු පිණිස) උනන්දු කරන ස්වභාවය
13. පීඩි : අරමුණ මත පිනවන ස්වභාවය.
14. ජනු : අරමුණට කැමතිවන, ආශා කරන ස්වභාවය.
15. මෝහ : අරමුණෙහි අකුසල තත්ත්වාකාරයෙන් නොදැකීම (අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, ස්වභාවය තත්ත්වාකාරයෙන් නොදැකීම) අරමුණ ගුඛ ශැයී වරදවා වටහා ගැනීම. (නිච්ච, සුඛ, අත්ත ශැයී වරදවා වටහා ගැනීමද මේ ක්‍රමයටම හඳුනා ගන්න.)
16. අභිරික : අරමුණ මත ලෝභ, දිරිසි ආදී අකුසල පහළ වීම හැක ලෙජරා නැති බව.
17. අනොත්තප්ප : අරමුණ මත ලෝභ, දිරිසි ආදී අකුසල පහළවීම හැක බිය නැති බව.
18. උග්ගපීච : අරමුණ මත සිත ගාත්තව පහසුව නොසිටි නොසන්සුන් වන බව
19. ලෝභ : අරමුණ "මගේ ශැයී" දැකීම ගන්නා ස්වභාවය අරමුණ හා ගිජුව ඇඹීමේ ස්වභාවය. අරමුණෙහි බැඳෙන ස්වභාවය.
20. දිරිසි : අරමුණ "සුභ ශැයී" පිළිගැනීම අරමුණ වරදවා පිළිගැනීම (නිච්ච, සුඛ, අත්ත ශැයී වටහා ගන්නා විටද මේ ලෙසටම ශැයී හඳුනා ගන්න.

වේදනා හා පිති-ථන හා මිද්ධ

ලෝභ මූල කෝමනස්ස සහගත සීත්ඛි කෝමනස්ස වේදනාව යෙදේ ප්‍රීතියද යෙදේ. ලෝභ මූල උපෙකඛා සහගත සීත්ඛි උපෙකඛා වේදනාව යෙදේ. ප්‍රීතියද නොයෙදේ. අසංඛාරික සීත්ඛි ථන, මිද්ධ, නොයෙදේ. සංඛාරික සීත්ඛි ථන, මිද්ධ යෙදේ. ප්‍රීතිය යෙදීම නොයෙදීම අනුව හා ථන, මිද්ධ යෙදීම නොයෙදීම අනුව හතර ආකාරයකට, හතර වතාවකට භාවනා කරන්න.

වීරිය සහ ජන්දය

දොස රාශියේ වීරිය යනු විශේෂයෙන් දොසය පහළවීම පිණිස උත්සාහ කිරීම. ජන්දය යනු දොසය පහළවීමේ කැමැත්තයි. දොස-ඉස්සා රාශියේ වීරිය යනු දොස-ඉස්සා පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමයි. ජන්දය යනු දෝස-ඉස්සා පහළවනු කැමති ස්වභාවයයි. දොස-මච්ඡරීය රාශියේ වීරිය යනු දොස-මච්ඡරීය පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීමයි. ජන්දය යනු දොස-මච්ඡරීය පහළවනු පිණිස කැමතිවීම ස්වභාවයයි. දොස-කුක්කුච්ච රාශියේ වීරිය යනු දොස-කුක්කුච්ච පහළවනු පිණිස උත්සාහ කිරීම. ජන්දය යනු දොස-කුක්කුච්ච පහළවනු කැමති ස්වභාවයයි.

මෝහ

වස්ත්‍ර ප්‍රසාද ආදී අරමුණු නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යන ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීමයි. අනුත්තර වස්ත්‍ර ප්‍රසාද ගැනීම, තමාගේ වස්ත්‍ර ප්‍රසාදය ගැනීම ආදී ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීමයි.

අහිරික, අනොත්තපය

ලොස-දිව්ඪී, ලොස-මාන, දොස දොස-ඉස්සා දොස, මච්ඡරීය, දොස-කුක්කුච්ච, මොහ-උද්දව්ච, මොහ-විච්චිපීපා ආදී අකුසල ධර්මයන් පහළ වීම ගැන ලැජ්ජා නැති, ඕන නැති ස්වභාවයයි. දුශ්චරිතයන් ව්‍යතික්ෂ්මණය කරන අවස්ථාවලදී පිහිටා ඇති කාම ධර්මයන් අරමුණු කොට පරිලාභ කරන විට එම මොහොතෙහි පහළවන අහිරික, අනොත්තපය යනු කරන දුශ්චරිතයෙහි ලැජ්ජා නැති, ඕන නැති ස්වභාවයයි.

ඉතිරි ධර්මාංගම්මණ ලැයිස්තුවේ නිෂ්චිත රූප නමට නැත්තම් දුඝය හා අතිෂ්චිත රූප දුඝය අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල රාශියේ කාම ධර්මයන් වස්ත්‍ර ප්‍රසාදය මත භාවනා කරන ක්‍රමයම භාවනා කරමින් පරිලාභ කරන්න. උච්චයෙන් අකුසල ජවන ද්‍රවන මනෝද්වාරික වීචී වතු ව දක්වන්නෙහි.

ධම්මාරම්මන පේළිය - මහෝද්චාර විචි අකුයල රාශිය

භද්ද අක්ඛරාශෝධි අති විඳු රාජ 54	54	54	54	54
මහෝද්චාරාවචරිත	ජවනචාර ගත	අත්තකුක තදාරම්මන දේස (කෝ)	සත්තකුක තදාරම්මන දේස	
1 මහ - දීර්ඝ	20 (19,22,21)	12 (11,12,11)	•	34, 33, 33, 32
2 මහ - මාන	20 (19,22,21)	12 (11,12,11)	•	34, 33, 33, 32
3 දේස	18 (20)	11 (11)	•	33, 32
4 දේස - ඉරත	19 (21)	11 (11)	•	33, 32
5 දේස - මච්චරිත	19 (21)	11 (11)	•	33, 32
6 දේස - කුකුච්ච	19 (2,1)	11 (11)	•	33, 32
7 උභ්ච්ච	16	12 (11/11)	•	34, 33, 33, 32
8 චරිත	16	12 (11/11)	•	34, 33, 33, 32

වික්ෂිප්‍රසාද අරමුණ

ලෝක-දිවිධි රාශිය භාවනා කරන ක්‍රමය

1. අවශ්‍ය විටක සමාධිත ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගන්න.
2. හමංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය, රටීභූත කරන්න.
3. වික්ෂිප්‍රසාද කලාපයක් බෙදා වෙන්කරගෙන වික්ෂිප්‍රසාද අරමුණු කරන්න.
4. එම වික්ෂිප්‍රසාද අරමුණ මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටවී ආකල එම වික්ෂිප්‍රසාද අරමුණු කොට මනෝද්වාරික පවන විටී සිත් සන්තති පහළවනු ඇත. එම විටී සිත් සන්තතියෙහි අඩංගු මනෝද්වාරාවප්පනයෙන් එම වික්ෂිප්‍රසාදය ශුභ යැයි ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. එම වික්ෂිප්‍රසාද අවශ්‍ය කරන ඉෂ්ඨාරම්මණයක් වන විට අභ්‍යන්තරවිකල්පකාරය වන නිසා ජවනයෙහි ශුභ යැයි ප්‍රමෝද වී බැඳී ගන්නා ලෝක-දිවිධි බැවින් එය ලෝක පවන දිවිම සඳහා ආසන්න කාරණය වන්නේය.

එම වික්ෂිප්‍රසාදය නිවිච්ච යැයිද ශුභ යැයිද අත්ත යැයිද ව්‍යවස්ථාපනය කිරීමෙහිදී ද මේ ක්‍රමයටම බව දැනගන්න. ලෝකමුල ගිත් අට තුළින් දිවිධිගත සම්පහුත්ත සිත් හතරක් වන්නේය. සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදේ නම් ප්‍රීතිය ගැනේ. උපෙක්ඛා වේදනා හා යෙදේනම් ප්‍රීතිය නැත. සසංඛාරික-මෙහෙය විමක් ඇති කළ වින-මිද්ධ යෙදේ. අසංඛාරික-මෙහෙයවීමක් නැතිවිට වින-මිද්ධ නොයෙදේ. මෙහෙයවීම යනු ලෝක. දෝස ආදී අකුලය බව පහළවනු පිණිස තමා විධිත්ම තමා මෙහෙයවීම හෝ අනුත් විධිත් මෙහෙයවීම ගැනේ. විටී සිත් සන්තතියෙහි පිහිටා ඇති විතතසෂණයක් පාසා විත්ත. වෛතරික ප්‍රමාණයන් මේ ඉහත වගුවෙහි දක්වා ඇත.

මාන

ලෝක-මාන රාශියෙහි මානය සමහර විටක යෙදෙන කැපුම් ගවහසිකයක් වන නිසා මානදු නොගෙදෙන (දිවිධිදු නොගෙදෙන) පවන එයින් එකෙහි විත්ත. වෛතරික ප්‍රමාණය (19,18,21,20) අනුක්‍රමිකව පිහිටන බව දැනගන්න. සෝමනස්ස, උපෙක්ඛා, සසංඛාරික, අසංඛාරික යනාදී ලෙසට හතරාකාර වේ.

(වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ)

ලෝභ-මාන රාශිය ආදිය භාවනා කරන ක්‍රමය

මනෝද්වාරය පරිශුභ කොට වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට ගෙන 'මෙම වක්ඛු ප්‍රසාදය පරිශුභ කළ හැකිවන්නේ මට පමණක් යැ' යි මනසිකාරය පවත්වා බලන්න. ලෝභ, මාන ප්‍රධාන අකුලය මනෝද්වාරික පවත වී සිත් සන්තති පහළවනු ඇති. නාම සෙන වීදු පරමාරී නාම බිඹියන් පරිශුභ කරන්න.

දෝස-රාශිය

වරපක අප්‍රිය-අමනාප වූ අතිඵල වූ වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණු කොට මනෝද්වාරයද ඇතුළුව එකට පරිශුභ කොට මෙම දුරවීම රාශියේ නාම බිඹියන් පරිශුභ කරන්න.

දෝස-ඉස්සා

තමාගේ වක්ඛු ප්‍රසාදයට වඩා ප්‍රසන්න වූ අනුන්ගේ වක්ඛු ප්‍රසාදයක් (වෙනත් ජීවිතයට කියවන තමාගේ ඇස්වලට වඩා ලස්සන වෙනත් කෙනෙකුගේ ඇස්) අරමුණු කොට 'මෙම වක්ඛු ප්‍රසාදය ඔහුට නොලැබී නම් හොඳ යැ' යි මනසිකාරය පවත්වා බලන්න. (වෙනත් ආකාරයකට කියවන තමාගේ 'මේ ඇස් වර්ග ඔහුට නොලැබී නම් හොඳ යැ' යි මනසිකාරය පවත්වා බලන්න) දෝස-ඉස්සා ප්‍රධාන නාම රාශිය පහළවනු ඇත. පරමාරී පිරිසිදුව තෙක් පරිශුභ කොට බලන්න.

දෝස-මවිපරිය

ඉක්මනින් අමනාපවන සුළු තමාගේ වක්ඛු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට භාවනා කරන්න. 'මොකද මේ මොනවද මේ ඔබගේ ඇස්යැ'යි වෙත කෙරෙන කු කියනවිට, නොඉවසන ස්වභාවයද අරමුණු කොට භාවනා කළ හැකිය.

දෝස-කුක්කුච්ච

වක්ඛු ප්‍රසාදය සම්බන්ධව තමා කියන ලද කරන ලද වැරදි දෙයක් අරමුණු කොටගෙනද භාවනා කළ හැකිය. වක්ඛු ප්‍රසාදය සම්බන්ධව කිරීමට හැලපෙන දෙයක් කටයුත්තක් නොකිරීමෙන් පශ්චාත්තාපයක් අසහනයක් පහළ වී නම් එය අරමුණු කොට ගෙනද භාවනා කළහැකිය.

මොහ-උද්ධවිව

මේ වක්‍ර ප්‍රකාශය සම්බන්ධව සිත විසිරයන කර්මට නොසන්සුන් වී නම් එයම අරමුණුකොට භාවිතා කරන්න. (ලෝභ, ද්‍රෝහ නොයෙදිය යුතුය)

මොහ-විවිකිවිජා

මේ වක්‍ර ප්‍රකාශය ආත්මයේ ප්‍රකාශයක් නොවන්නේදැයි යන්න අරමුණු කොට ගෙන භාවිතා කොට බලන්න. අටුවා කථාවන්හි පැහැදිලි කරන ආකාරයට රූපාරම්මණයක් අරමුණුකොට සංයෝජන දහය පහසු වන ආකාරය, මත ගම්ගලසට්ඨ භාවිතා කරන්නේය. [දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258-259] (වැඩි විස්තර ඉදිරියේදී ප්‍රකට වනු ඇත.)

තදරම්මණ

වතු වල අගේතුක තදරම්මණ සගේතුක තදරම්මණ යන දෙවර්ගට ඇතුළත් කරන ලදී. චීටි ගත්තතිගක් තුළ සගේතුක තදරම්මණ අගේතුක තදරම්මණ යන දෙකම වීඛ සැකි සැකි වැරදි ලෙස වටහා නොගන්න. අගේතුක තදරම්මණ එක් වර්ගයක් නැතහොත් සගේතුක තදරම්මණ එක් වර්ගයක් යෙදිය හැකිය. මෙම තදරම්මණ දෙවර්ගයන් තුළින් එකක් පමණක් එක් චීටිගක් තුළ යෙදිය හැකිය. ගම්ගලස තදරම්මණ යෙදෙන විට සාමාන්‍යයෙන් ජවන හා තදරම්මණ වේදනා වශයෙන් සමාන වේ. ජවන සෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් තදරම්මණයේද සෝමනස්ස වේදනාව යෙදේ. ජවනගෙහි ප්‍රීතිය යෙදේ නම් තදරම්මණයන්හිද ප්‍රීතිය යෙදේ. ජවනගෙහි උපෙක්ඛා වේදනා වේනම් තදරම්මණයෙහිද උපෙක්ඛා වේදනා යෙදේ. ජවනගෙහි ප්‍රීතිය නැතිනම් තදරම්මණයෙහිද ප්‍රීතිය නොයෙදේ. නමුත් සාමාන්‍යයෙන් තදරම්මණයෙහි වේදනාව ජවන හා සම වුවද ජවනගෙහි ද්‍රෝමනස්ස වේදනා යෙදෙන්නේ නම් තදරම්මණයන්හි ද්‍රෝමනස්ස වේදනාවන් සිදුවිය නොහැකි නිසා උපෙක්ඛා වේදනාව පමණක්ම යෙදෙන බව දැනගන්න. ද්‍රෝහ ජවනට අනතුරුව උපෙක්ඛා තදරම්මණ පමණක්ම වැඩිපමණක්ම සිදු විය හැකි බව සිහි තබා ගන්න. ඉහත සඳහන් තදරම්මණ වලට වඩා දැක්වූ ලෙසට අකුණු ජවනයන්ට අනතුරුව මහා චාත තදරම්මණයන්ද සුදුසු පරිදි යෙදිය හැක. බුදුරජාණන් වහන්සේ ආදී ඇදහිය නොහැකි අති උතුම් ඉන්ධාරම්මණයක් මත වැරදි ලෙස මතභේදාත්මක

පැවැත්වීම නිසා අගයනීයෝමනසිකාරය වීම හේතුවෙන් අකුසල පවතයන්ට අනතුරුවීමා වීරාක තදරම්මණයන්ද සුදුසුයේ යෙදීම සිදුවේ. මේනිසා මෙහි වතුටන්හි අයෙකුක තදරම්මණ හා සංකේතක තදරම්මණ යදවර්ග පමණක්ම දක්වා ඇත. පිත්වත් ඔබ භාවනා කරන අතර වාරයේ මෙම කරුණු වටහාගනු ඇතැයි සිතමු.

ඉතිරි බම්මාරම්මණ පච්චයේ ලැයිස්තුවට ඇතුලත් නිෂ්චිත. අනිෂ්චිත රූපයන් අරමුණුකොට පහළ වූ අකුසල රාශියේ නාම බම්මයන්ද වක්කු ප්‍රසාදය භාවනා කරන ක්‍රමයටම භාවනා කරන්නවා!

කොළ ක්‍රමයකට යෝජනාවක්

බොහෝ කෝශිත් සම්බන්ධයෙන් පරයන්මය කිරීමේදී අකුසල පවත වීජීන්ම පයනීයන පුරාම දිගටම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරමින් සිටින විට ක්‍රමක්‍රමයෙන් සිපෙනහි පැහැදිලි බව දුරුවීම දැවීම් වීම විය හැකි බව පෙනේ. ආලෝකයද ක්‍රමයෙන් අදුරු විය හැකිය. මේ නිසා පිත්වත් ඔබ අකුසල පවත වීජීන් පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීමට තැකිවීම පිණිස කුසල පවත වීජීන් හා අකුසල පවත වීජීන් මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීම වඩා යොදය. නිදසුනක් ලෙස වක්කු ප්‍රසාදය අරමුණුකොට පහළ වූ කුසල පවත දුටු මනෝද්වාර වීජී පරිග්‍රහ කොට හමාරවූ විට එම වක්කු ප්‍රසාදයම (එකත්ත තය අනුව) අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල පවත මනෝද්වාර වීජී නාම බම් රාශිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙසට රූප එකක් පාසා අරමුණුකොට පහළ වූ කෝහන රාශිය, අකුසල රාශිය මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේදී සීත මිශ්‍රාන තෝවීමද, ප්‍රසාස්වරය අඩුවීමක් නොමැතිව පැවතීමද විය හැක.

දැන් කැවකත් රූපාරම්මණ ආදී පක්ච්චාරම්මණයන් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල පවත දුටු පක්ච්චාර වීජී, මනෝද්වාර වීජී නාම බම්මයන් පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීම දිගට දක්වන්නෙමු. මෙලෙස පරිග්‍රහකොට භාවනා කිරීමේදී අවුවා කපාහි පැහැදිළිකොට ඇති සංරක්ෂක දහය ප්‍රකටවන ආකාරය පෙරාතුවම දැන සිටිය යුතුය.

දහ සංයෝජන පහළුවන ආකාරය

එකඟ දවරේ තාව ආපාතගතං ඉට්ඨාරමමණං කාමසාදවසෙන අසාදයමො අතිනඤ්ඤො කාමරාග සංඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. අභිට්ඨාරමමණො කුසයමො පටිත සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. "ධජෙරවා මං න කොචි අඤ්ඤාජා ඵතං ආරමමණං විකාචේඤ්ඤං සමජෙරවා අතටි "ති මඤ්ඤාජනො මාන සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. "ඵතං රූපාරමමණං නිව්චං ධුවි"නති ගණතමො දිට්ඨි සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. "ඵතං රූපාරමමණං සතොතා හුමො සතතකා හුමො "ති. විචිතිවජනො විචිතිවන සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති සමානතිතවෙ ඵත හො ඉදං සුලුහං ජාතනි" හවං පජෙට්ඨනකක හවරාග සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති "ආයතිමපි ඵච රූපං සිලුඛනිතං සමාදිසිරවා සකකා ලදධු"නති සිලුඛනිතං සමාධිගනකක සිලුඛනිත පරාමාග සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. "අනො ඵත ඵතං රූපාරමමණං අඤ්ඤාජන ලුහෙකපු"නති උසුගමො ඉසකා සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. අතතනා ලදධං රූපාරමමණං අඤ්ඤාජන මචජරාගමො මචජරීය සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති. සමෙඛි තෙව සතජාත අඤ්ඤාජනවසෙන අවිජජා සඤ්ඤාජනං උපපජ්ජති

[දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258-259]

නිව්චං ධුවනි ඵතං නිදසසන මතං "උච්චිජ්ජකකති විතකසිකකති ගණතමො"ති ඵචමාදිනමපි සංගමො ඉඤ්චිතමෙඛි" හවං පජෙට්ඨනකකති" ඊද්දසෙ සමපතතිතවේ යමා අමනාකං ඉදං ඉට්ඨාරමමණං සුලුහං ජාතං, තසා ආයතිමපි සමපතතිතාවො හවෙයසා"ති හවං නිකාමෙහකක ඵචරූපං සකකා ලදධුනති යොජනා [මහා වී. 1/374]

රූප විසිඅච කුජිත් රූපාරමමණක අරමුණුකොට සංයෝජන දහ පහළුවන අගුරු දිනෙකාග මහා වශය අටුවා කථාවේ [දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258-2259] හි ගමන්ම මහා සභිපට්ඨාන ගුණ ආයතන පබ්බරය ආරම්භගමනද පැහැදිලිකොට ඇත. රූපාරමමණක අරමුණුකොට සංයෝජන දහ පහළුවන ආකාරය වටහා ගත්විට ඉතිරි රූප විසිහත අරමුණුකොට සංයෝජන දහ පහළුවන ආකාරයත් ඒම ක්‍රමයට දැක්වෙන හැකිය. පරිශ්‍රව කොට ගාවනා කළහැක. අටුවා කථාවන්හි අභිධම් ක්‍රමයට සංයෝජන දහ පහළුවන අගුරු පැහැදිලි කෙරේ. ගමනිලා ලෝක මුල, දෝන මුල, මෝන මුල විත්ත සත්තනීත් අනුව ගාවනා කිරීම වනාහී හඳුනා ගැනීම පහළුවනු පිණිස කළ දැක්වීමෙකි.

1. කාමරාග සංයෝජනය

වත්බුද්වාර, මනෝද්වාරයන්හි ආපාතතත වූ කැමැති, රූපී, මනාප, ඉණ්ඩ රූපාරම්මණයක් කාමස්කාදරයේ=කාම තණ්හාවේ බලවත් බව අනුව ණය යැයි දැක බොහෝ කොට කැමැතිවන පුද්ගලයන් තත්තානගෙහි කාම රාග සංයෝජනය පහළ වන්නේය. කාම රාග සංයෝජනය යනු අවිඤ්ඤාණක, සවිඤ්ඤාණක කාම වස්තු රාශීන් මත බොහෝ කැමැතිවන, ආසා කරන ලෝභමූල සිත් අට හා යෙදෙන තණ්හාවයි. ලෝභයයි. දිට්ඨිගත සමීපභූතය, දිට්ඨිගත විප්පභූතය යන දෙකම යෙදේ.

2. භවරාග සංයෝජනය

‘ලද සමීපත්ති භවයෙහි මෙයේ ප්‍රිය රූපාරම්මණ වස්තූන් ලබාගැනීමට පහසු වීම මැනවයි’ වූ සමීපත්ති භවයලද කෙරෙහි කැමැතිවන පුද්ගලයන් සත්තානගෙහි භවරාග සංයෝජනය වන්නේය. ප්‍රධාන වශයෙන් සමීපත්ති භවය කෙරෙහි බැඳෙන, රූපීකරණ, ලෝභය මැයි. (සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙහි මේ භවරාග සංයෝජනය සම්බන්ධයෙන් රූපරාග සංයෝජන, අරූප රාග සංයෝජන යැයි ගැනේ. රූප බන්ධන හා එම බන්ධනයන්ගේ එල විපාක කෙරෙහි බැඳෙන, රූපීකරණ ලෝභය රූපරාග සංයෝජන වේ. අරූප බන්ධන හා එම අරූප බන්ධන එල-විපාක සම්බන්ධව බැඳෙන, රූපීකරණ ලෝභය අරූප රාග සංයෝජන නම් වේ. මේ භවරාග සංයෝජනය සම්බන්ධයෙන් රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු හයම සමීපභූත වූ භවයක් ලැබීමට කැමැත්ත, ආසාව අවුවා කපාහි උපමා සහිතව දක්වා ඇත. එබැවින් භවරාග සංයෝජන හා රූප රාග සංයෝජන, අරූප රාග සංයෝජනයන්හි අර්ථය පටු හා පළල වශයෙන් වෙදී යා හැක.) එනිසා භවරාග සංයෝජන යන්න ලෝභමූල සිත් අටහිම සුදුසු ලෙස යෙදෙන ලෝභයම යැයි දැනගන්න.

3. දිට්ඨි සංයෝජනය

එම රූපාරම්මණයම මත

- (අ) නිවේච = නිත්‍ය යැයි, ධූම = කල්පවත්තා යැයි
- (ආ) සුඛ = සැප යැයි
- (ඇ) අත්ත = පිපීතය, විඤ්ඤාණය, ආත්මය යැයි වරදවා ගත් දිට්ඨි සංයෝජනය වන්නේය. මෙහි නිවේච යැයි, සුඛ යැයි, අත්ත යැයි, වරදවා වටහා

ගැනීම මෝහ යැයි, නිව්ව යැයි, සුඛ යැයි අත්ත යැයි වරදවා අදහා ගැනීම පිළිගැනීම දිවිසියයි. ජවන එක එකක ලෝභ-දිවිසී රාශියේ නාම ධර්ම(20,19,22,21) යනාදිය මැයි. දිවිසීගත සම්පයුත්ත ලෝභයයි.

4. සීලධර්මන පරාමාස සංයෝජනය

බල ගති, ගව ගති ආදී ලෙසට වරදවා ගත් ප්‍රතිපත්ති, වූත අනුව සීලධර්මන ප්‍රතිපදාව කරන විට අනාගතයෙහි මේ රූපාරම්මණ වර්ගීය ලබාගත හැක්කේ යැයි සිතා, සිත්හි දරාගත සීලධර්මනය රකින්නට කැමැති පුද්ගලයාගේ සත්තානගෙහි සීලධර්මන පරාමාස සංයෝජන පහළ වේ. මේ සංයෝජනයෙහිදු ලෝභ-දිවිසී රාශියේ නාම ධර්ම (20,19, 22, 21) යනාදියම වේ. දිවිසීගත සම්පයුත්ත ලෝභය මැයි. දැන්මෙන් නිසරණ, කමී, කමී විපාක, යනාදිය පිළිගන්නා වූ ශුද්ධා ධර්මය හා කම්මස්සකතා සම්මාදිව්ඪිය ප්‍රධාන කොට සිත යොදා නාම-රූප පරිච්ඡේද ක්‍රමයට ලඟාවන තෙක් භාවනා කළ හැකි වූ බෞද්ධ ශ්‍රාවකයාගේ සත්තානගෙහි මේ සීලධර්මන පරාමාස සංයෝජනයෙහි පැවතීම බොහෝකොට දුෂ්කරය. මේ සංයෝජනය චිත්තානි මෙය පැවතීමේ හැකියාව ඇති සත්ත්වයා අරමුණුකොට තියන ලද්දහැයි පවසා හේන.

5. මාන සංයෝජනය

මා හැර අනෙක් අය අතර මේ රූප කලාපයන්හි රූපාරම්මණ වර්ගීය ක්‍රමයෙහි ප්‍රකට වනු පිණිස භාවනා කිරීමේ ශක්තිය ඇති කිසිම කෙනෙක් නැත. මේ රූප කලාපයෙහි රූපාරම්මණ වර්ගීය භාවනා කරන්නේ මා පමණක්යැයි තමා තමාම ඉයස්කොට සැලකීම මානයයි. ලෝභ-මාන රාශිය අකුසල ජවනයෝය. දිවිසීගත සම්පයුත්ත සිත්ය. ජවන එක එකක්හි (20, 19, 22, 21) යනාදී වන ලෝභ-මාන රාශියේ නාම ධර්මයෝ වන්නාහ.

6. පටිස සංයෝජනය

අකැමැති, අරුචි, අනිෂ්ට වන රූපාරම්මණයක් හමු වූ විට අමනාපය ආදිය පහළ කරවන පටිස සංයෝජනය පහළවේ. දෝස රාශියේ නාම ධර්මයෝය. අකැමැති අනිෂ්ට වූ රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට භාවනාකොට බලන්න. ඒවා ජවන එක එකක (18,20) වශයෙන් වන දෝස රාශියේ නාම ධර්මයෝය.

7. ඉස්සා සංයෝජනය

මේ රූපාරම්භය වර්ග මා හැර වෙන යෙදුමක් ලබාගත නොහැකි වී නම් හොඳ යැයි ඊෂ්ඨා කරන්නාගේ සන්තානයේ ඉස්සා සංයෝජනය පහළ වේ. දෝශ-ඉස්සා රාශියේ නාම ධර්මයේ වෙති. ජවන එක එකක (19, 21) යැයි දෝශ-ඉස්සා රාශියේ නාම ධර්මයේ වන්නාහ. ඊෂ්ඨාව පහළ කරවීමේ හේතු ඇති අනුන්ගේ රූපාරම්භයක් අරමුණුකොට භාවනා කරන්න. උදාහරණයක්; උසස්, වෛශ්ව අතින් දීර්ඝමත් අනෙකකුගේ ආහරණයක් වෛශ්ව අරමුණුකොට භාවනා කරන්න.

8. මවිජරිය සංයෝජනය

තමා ලබාගත් රූපාරම්භයක් අනුත් හා සාධාරණ නොවනගේ කටයුතු කිරීම වගයෙන් අනුත් සම්බන්ධව මසුරුකම පවත්වන පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ මවිජරිය සංයෝජනය පහළ වේ. දෝශ-මවිජරිය රාශියේ නාම ධර්මයේ. ජවන එක එකක, (19, 20)ක් යන ලෙසට වන දෝශ-මවිජරිය රාශියේ නාම ධර්මයේ වෙත්. නොදැරිය හැකි තරමට මවිජරිය ඇතිකරවන තමා-සතු පස ඇති, පස නැති කාම වස්තූන්හි වෛශ්ව අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. නිදසුන් වශයෙන්; තමාගේ ජීවිතද ඇදුම් අනෙකකු පරිගණන කිරීමෙන් දුච්ඡේ වූ ජීව නොදුටිසින හැකි බවයි. පහළ වූ අරමුණක් හෝ නිතිපතා පහළ වන අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

කුක්කුච්ච

සංයෝජන දශක තුළ මෙය අඩංගු නැත.

(අ) සිදුකළ දුෂ්චරිතයක්.

(ආ) සිදුනොකළ සුවචිතයක් යන දෙකකාරයකට හේතු භාවනා කරන්න.

(ඇ) රූපාරම්භයක් අරමුණු කොට ඒ ජිලිබදව කරන ලද දුෂ්චරිතයක් අරමුණුකොට පහළවන පශ්චාත්තාපය කණහාදුව කුක්කුච්චය වේ. දෝශ-කුක්කුච්ච නාම ධර්ම රාශියවේ. පෙර සිදු වූ අරමුණක් හෙත භාවනා කරන්න. නිදසුන් වශයෙන් අනෙකකුගේ කම්සයට හිත්ත ඉස දුච්ඡේ කොට පහළ වූ පශ්චාත්තාපය, කණහාදුව වේවා, සිත තරක් වීමක් වේවා එම අරමුණම හෙත භාවනා කරන්න.

(ඈ) නොකළ, නොයෙදුන සුවචිතයක් අරමුණු කොට පශ්චාත්තාපයට කණහාදුවට පත්වීමද කුක්කුච්චයයි. දෝශ-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්මයේ පහළ වෙත්, ජවන එක එකක (19, 21) යන දෝශ-කුක්කුච්ච රාශියේ නාම ධර්මයේ වෙත්

මුල් වෛශ්ව අතින් ලෝකය වට බුදුරජාණන් වහන්සේව පූජා කිරීමට නොහැකිවීම නිසා සිත නරක්වීම වැනි අරමුණක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

එම දොස-කුක්කුච්ච රාශිය පරමාර්ථ වශයෙන් අරමුණු කොට භාවනා කරන විට සමහර යෝගීන්ට දුෂ්කරතා මතු විය හැකිය. එම අවස්ථාවේදී ප්‍රඥප්තියක් අරමුණුකොට මෙම දොස-කුක්කුච්ච නාම ධර්ම රාශිය පරික්‍රමණ කොට භාවනා කර පැවූව පරමාර්ථ වශයෙන් අරමුණු කොට මෙම නාම ධර්ම නැවතත් පරික්‍රමණකොට භාවනා කරන්න.

උද්ධවච්ච

මේ උද්ධවච්ච සංයෝජනය අතිධර්ම ක්‍රමයට දක්වන සංයෝජන දසය තුළ නොදැක්වේ. සූත්‍රානුකූලව දක්වන සංයෝජන දසය තුළ පමණක් දැක්වේ. රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන විට සිත විසිරී යෑම උද්ධවච්චය නම් වේ. මොහ-උද්ධවච්ච නාම ධර්ම රාශිය පහළවෙයි. ජවන එක එකක දහසයක්වූ නාම ධර්මයන් වේත්. ලොහ-දොසයන් වනාහි නොවේත්. නමුදු සිත නොතැන්පුන් කරවූ රූපාරම්මණ වර්ගයක් අරමුණුකොට භාවනාකොට බලන්න.

9. විචිකිච්චා සංයෝජනය

මේ රූපාරම්මණය "ගත්තට්ඨෙක්ඛ ආත්මයක්ඛ, ඝත්තට්ඨෙක්ඛයන් වස්තුවක්ඛ, ආත්මයේ වස්තුවක්ඛ, ආත්මයේ වෛශ්වකදැයි" සැක පහළ කරගත් පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ විචිකිච්චා සංයෝජනය පහළ වේ. විචිකිච්චා රාශියේ නාම ධර්මයන් වන්නාහ. ජවන එක එකක දහසය ආකාර නාම ධර්මයන් වන්නාහ. රූපාරම්මණය ආත්මයේ වෛශ්ව වන්නේ නොවේදැයි අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

අච්ච්චා සංයෝජනය

ඉහත සඳහන් සංයෝජන වර්ග පහළවන වාරයක් පාසා අච්ච්චා සංයෝජනය පහළ වේ. [ලී. අ. 2/566; ම. 1/259]

මෙහි සඳහන් සංශෝජන එකක් බැගින් වෙන් වෙන්ව සිදුවනවා නොවේ. එකට ගෙදෙන විත්ත-වෙවතසීත සම්ප්‍රයුක්ත බඹරන් හා මිශ්‍රවී සමූහ ලෙස පහළ වන්නාහ. මේ නාම බඹී රාශියද වීථි යැයි කියන විත්ත නිසාමගට අනුවම පහළ වේ. එබැවින් ගෝභාවිච්චි බව මෙම නාම බඹීයන් පරිශ්‍රය කිරීමේදී නාම රාශි, නාම සමූහ යන නාම කෙතක් හිඳ පරමාජීයත්වයක් සදායායෙන් බලා පිරිසිදුවන තෙක් පරිශ්‍රය කොට භාවනා කරන්න.

සතිමත් විය යුතු

මේ ඉහත සඳහන් රූපාරම්මණ අරමුණුකොට සංශෝජන දහය පහළ වීම පැහැදිලි කරන විට අවුලාවායඡීයන් වහන්සේ පස්සුද්වාරෙ (දී. අ. 2/566; ම. අ. 1/258) වක්ඛුද්වාරයෙහිද පහළවිය හැකි බව දක්වා ඇත. ඒ තුළ මේ රූපාරම්මණය නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි මනශිකාරය පැවැත්විය හැකිවිට වක්ඛුද්වාර වීථියට අනතුරුව මනෝද්වාර වීථි බොහෝ වාර ගණනක් පහළ වූ පසු මෙම මනෝද්වාරයන් නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් ආචර්ජනය කළ පසු, තවදුරටත්, බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් පහළවන සමහරක් වක්ඛුද්වාර වීථිහි පමණක් නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි අරමුණු කිරීමට යෝග්‍ය විය හැකිය. නමුත් නිව්ව යැයි, සුඛ යැයි, අත්ත යැයි, සුභ යැයි වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක වෙන් වෙන් වශයෙන් තීරණය කරමින් දැනගන්නවා නොවේ. මේ ආකාරයෙන් සාමාන්‍ය ලෙස දැකගැනීම පමණක් විය හැකිය. පහත සඳහන් අවුලා වීකා කථාවත් බලන්න.

වක්ඛු විඤ්ඤාණං හි රූපෙ රූපමතතමෙව වසන්ති, න නිව්වාදි සභාවං
[සං. අ. 3/20]

රූපමතතමෙව්නි නිමුද්ධෙදං රූපායතතමතතං, න නිමුදි, විසෙක නිව්භවතතෙට්ඨා හි අයං මගග යදෙදා, යදි එවං එවං-කාචො කිමච්චිචො? වක්ඛු විඤ්ඤාණං හි රූපායතතෙ ලබනමානමෙහි නිමුදි විසෙකං "ඉදං නිලං නාම ඉදං පිතං නාමා"යි න ගණනාහි, කුතොතිච්චා නිව්වාදි සභාවතතහි සංහිතසසපි නිව්භවතතතං ඒවකාරයතතණං, තෙනාන "න නිව්වාදිසභාවතහි.

[සං. වීකා ය. 2/303]

මේ අවුලා විකාවන්ති දැක්වෙන ආකාරයට වක්කු විසද්දාහස නැත්තම් වක්කු විසද්දාහස යමන වක්කුද්වාර ජීවී නාම ධර්ම රාශිය මගින් නිලවත් රන්වත් ලෙසට දක්වන පැහැ මාත්‍රය පමණක්ම දැකී. මේ වර්ගය, නිලය, රන්වන්ය, ආදී වශයෙන් නොදැකී. රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරගත්තේද මෙය නිලය, මෙය රන්වන් ආදී වශයෙන් අරමුණු කළ නොහැක. ඉදින් කෙසේ නම්, නිව්ව, අනිව්ව ආදී තත්‍ව ස්වභාව අරමුණු කළ හැක්කේද? [සං. අ. ; සං. විකා පටිච්ඡේදය]

නමුත් දිව්වී යච්චකයක වක්කුද්වාර ජීවී පවත්නාසිදු පහළ විය හැකි ස්වභාවය ඇත්තේය. අකුසල පවත සීගලල වක්කුද්වාර ජීවීයෙහි පහළ වීමට ඉඩ තිබේ. ඒ නිසා මනෝද්වාර ජීවීන්හි අඩංගු දිව්වීගත සම්පසුත්ත සිත හත් දෘෂ්ටි-අරමුණ නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි හත් දිව්වීය. වක්කුද්වාර ජීවීයෙහි ඇතුළත් දිව්වීගත සම්පසුත්ත සිතද දුරුම වශයෙන් හන්නා වූ ස්වභාවය ඇතිවිය හැකිය. ජීවත් මඬ විසින්ම පුත්‍රත්‍වය කොට බලන්න. නමුත් රූප කම්ප්පානස යෝග්‍යවයෙන් ප්‍රභූණ කළ පසු නාම කම්ප්පානසට හැරවූ තෝතිකෙකුට මෙම රූප ධර්මය නිව්ව, සුඛ, අත්ත, යැයි දිව්වී හැනීම දුෂ්කරද විය හැකිය. සුභ යැයි වැරදී ලෙස හැනීම පමණක් සිදුවිය හැක්කේය. පරමාරී ඤාණ ඇස නැති ඇත්තන්ට වනාහි නිව්ව, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි මේ සීගල ආකාරයන්ටම හැනීම වන්නේය.

රූපාරම්මණ ජේලියේ අකුසල පවත් දවන අකුසල රාශිය බලන ක්‍රමය

ඉහතින් රූපාරම්මණ අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල පවත්යන් අඩංගු අකුසල රාශිය, වක්කුද්වාර ජීවී චිත්ත-යච්චකයන්හි අඩංගු සංයෝජන දහය පහළ වීම ලිඛා දක්වන්නට යෙදුනි. එම සංයෝජන දහය පහළවන ආකාරයෙහි මේ වනාහි රූපාරම්මණයක් අරමුණු කොට පහළ වූ අකුසල පවත දවන වක්කුද්වාර ජීවී මනෝද්වාර ජීවී නාම ධර්මයන් පටිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ ක්‍රමය වන්නේය. එයලකටම ඉතිරි රූප ධර්ම විසිහතද භාවනා කළ යුතුය. බැලිය යුතුය. මෙහිලා එම ක්‍රමය මත පිහිටා රූපාරම්මණ ජේලියේ අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් පටිග්‍රහ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය ලොහ-දිව්වී රාශියේ නාම ධර්මයන් ආදර්ශයට ගෙන ලිඛා දක්වමු.

1. අවශ්‍ය වීමක සමාධීන අනුපිලිවෙලින් තහවුරු කරගන්න.
2. වක්කු ප්‍රසාදය = වක්කු ද්වාරය හා මනෝද්වාරය යන ද්වාර දෙක එකවර ඤාණයට

රාජ්‍යාංශික නවීන කේළිය - අකුසල රාශියේ අකුසල ජනන විට වගුව

වගුව අංකය ලේඛන විස්තර	වසරේදී වාර්ෂිකව										වසරේදී වාර්ෂිකව			
	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර	අංකය	විස්තර
1. වෛෂ්ණව දිවයි	11	8	11	12	12	20	2	34/33/12/11	34	12	20	2	34/33/12/11	34
2. වෛෂ්ණව දිවයි	11	8	11	11	12	19	3	33/32/11/11	34	12	19	3	33/32/11/11	34
3. වෛෂ්ණව දිවයි	11	8	11	12	12	22	4	34/33/12/11	34	12	22	4	34/33/12/11	34
4. වෛෂ්ණව දිවයි	11	8	11	11	12	21	5	33/32/11/11	34	12	21	5	33/32/11/11	34
5. වෛෂ්ණව මාස	11	8	11	12	12	20	6	34/33/12/11	34	12	20	6	34/33/12/11	34
6. වෛෂ්ණව මාස	11	8	11	11	12	19	7	33/32/11/11	34	12	19	7	33/32/11/11	34
7. වෛෂ්ණව මාස	11	8	11	12	12	22	8	34/33/12/11	34	12	22	8	34/33/12/11	34
8. වෛෂ්ණව මාස	11	8	11	11	12	21	9	33/32/11/11	34	12	21	9	33/32/11/11	34
9. ඔද්දා	11	8	11	11	12	18	10	33/32/11/11	34	12	18	10	33/32/11/11	34
10. ඔද්දා	11	8	11	11	12	20	11	33/32/11/11	34	12	20	11	33/32/11/11	34
11. ඔද්දා ඉක්කා	11	8	11	11	12	19	12	33/32/11/11	34	12	19	12	33/32/11/11	34
12. ඔද්දා ඉක්කා	11	8	11	11	12	21	13	33/32/11/11	34	12	21	13	33/32/11/11	34
13. ඔද්දා මහලාචන	11	8	11	11	12	19	14	33/32/11/11	34	12	19	14	33/32/11/11	34
14. ඔද්දා මහලාචන	11	8	11	11	12	21	15	33/32/11/11	34	12	21	15	33/32/11/11	34
15. ඔද්දා කුසලාචන	11	8	11	11	12	21	16	33/32/11/11	34	12	21	16	33/32/11/11	34
16. ඔද්දා කුසලාචන	11	8	11	11	12	16	17	33/32/11/11	34	12	16	17	33/32/11/11	34
17. ජලවිච්චි	11	8	11	11	12	16	18	33/32/11/11	34	12	16	18	33/32/11/11	34
18. ජලවිච්චි	11	8	11	11	12	16								

විසඳු වන ලෙසට එකට පරීක්ෂණ කරන්න.

3. රූප කලාප රාශියක රූපාරම්භය වෛය අරමුණු කරන්න.
4. එම රූපාරම්භය වෛය ද්වාර දෙකට එකවර ආපාතගත වනවිට-ද්වාර දෙකෙහිම එකවර ප්‍රකටව ආකල එම රූපාරම්භය අරමුණුකොට වකඩුද්වාර වීචී, මනෝද්වාර වීචීන් පලද වනු ඇත.

එම වීචී සිත්වල අඩංගු පකද්වද්වාරාවච්චන, වොනච්චන හා මනෝද්වාරා වච්චනෙන් එම රූපාරම්භය වෛය

1. නිච්ච යැයි ද
2. සුඛ යැයි ද
3. අත්ත යැයි ද
4. සුභ යැයි ද

ගන ලෙසට නොගස් ක්‍රමයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කොට ඛලන්න. අගෝතිංකේ මනසිකාරය යෙදී ලොක. දිට්ඨි ප්‍රකට වී අකුසල ජවනයන් යෙදෙන වක්ඛු ද්වාර වීචී, මනෝද්වාර වීචී විත්ත සන්තතින් පලද වනු ඇත. නමුත් ඉහතින් පැහැදිලි කරදුන් අගුරු; පකද්වද්වාරාවච්චනයට හා වොනච්චනයට අරමුණ නිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි පැහැදිලි ලෙස තීරණය කල නොහැකිය. මනෝද්වාර වීචීන්හි ඇතුළත් බොහෝ වාරයක් නාවිත නාවිත පලද වන මනෝද්වාරාවච්චනයට පමණක්, වෙනත් ලෙසකට දුක්චතොත් මනෝද්වාරාවච්චනය හා යෙදෙන අධිමනස්ඛි වෙච්චනකයට පමණක් අරමුණ වෙලෙස තීරණය කල හැකි අතර එම මනෝද්වාර වීචීන්හි ඇතුළත් ලොක, දිට්ඨිත්වම අරමුණ නිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ යැයි දැකියේ ගුහණය කල හැක්කේය. ඒ නිසා පකද්වද්වාරාවච්චනය හා වොනච්චනය වනාහි අරමුණ නිච්ච, සුඛ, අත්ත සුභ යන ලෙසට තීරණය කරන්නාක් වැනි ස්වභාවයක් ඇත්තේ යැයි දැනගන්න. නමුත් පරමාචී තෙක් කුසානෙන් අවධාරණය කරන විත්චතකුට වෙම රූපාරම්භය නිච්ච, සුඛ, අත්ත යැයි ඛලන කල දුෂ්කරතා ඇතිවන්නේය. සුභ ස්වභාව වශයෙන් ගන ඉතා තදින් කැමති වන කාමරාග සංයෝජන පලද විය හැකිය. නිච්ච, සුඛ, අත්ත සුභ යැයි හැනීමේදී ලෝභ මුල සිත් අට තුළ දිට්ඨිගත සම්පයුත්ත සිත් හතර සුභ යැයි කැමැතිවී, රූචී වී, කාමරාග සංයෝජනය පලද වන විට ලෝභමුල සිත් අටම යුදුසු ලෙස පලද විය හැකිය. එසේම රූපාරම්භය වෛයන් අතින් වීචී ඇති හව ගම්පත්තිකක් හමුවී සිත බැඳී ගිය විටද ලෝභමුල සිත් අටම සුදුසු ලෙස පලද විය හැකිය. තම කුසාණ ඇති පමණට වීචීද්වාර භාවිතා කරන්න. කෝමනස්ස වේදනා පලද වන්නේ නම්, ප්‍රීතිය යෙදේ, උපෙක්ඛා වේදනා පලද වන්නේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදේ, යනංඛාරික නම් චීත-මිද්ධ යෙදේ, අනංඛාරික නම් චීත-මිද්ධ නොයෙදේ.

පීචි සිත් සත්තනියේ පිහිටා ඇති විත්තනනනනනන පාසා ගෙදෙන විත්ත
 වෙතසික සංඛනාව ඉහත වගුවෙහි දක්වා ඇත. ජවනසන්ති සෝමනසක වේදනා
 පහළ වී ච්චිතිය ගෙදේ නම් සන්තීරණ හා තදාරම්මණයන්හිදීද සෝමනසක වේදනාවම
 ගෙදේ, ච්චිතිය ගෙදේ, ජවනසන්ති උපෙක්ඛා වේදනා ගෙදී ච්චිතිය නොගෙදේ නම්
 සන්තීරණ හා තදාරම්මණයන්හිදී උපෙක්ඛා වේදනාවම ගෙදේ, ච්චිතිය නොගෙදේ, සන්තීරණ
 හා තදාරම්මණයන් සාමාන්‍ය ලෙස ජවනසන් සමඟ වේදනා වශයෙන් සමාන චූච්ච
 ජවනසන්ති දෝමනසක වේදනා ගෙදේ නම් සන්තීරණ හා තදාරම්මණයන් දෝමනසක
 වේදනා සමඟ නොගෙදිය හැකි නිසා එම සන්තීරණ හා තදාරම්මණයන්හි උපෙක්ඛා
 වේදනාවම ගෙදේ, උපෙක්ඛා සන්තීරණ, උපෙක්ඛා තදාරම්මණයන්ම ගෙදේ.

අරමුණ අති ඉෂ්ටාරම්මණයක් වනවිට සෝමනසක තදාරම්මණ පස්වර්ගයක්
 පමණක් ගෙදිය හැක්කේය. සෝමනසකසහසහක ඤාණ පිප්පසුක්ත මහා විපාක
 තදාරම්මණ (34) සෝමනසක සහසහක ඤාණ පිප්පසුක්ත මහා විපාක තදාරම්මණ
 (33) අශේතූක කුසල විපාක සෝමනසක සන්තීරණ තදාරම්මණ (12) ගෙදිය හැකිය.
 ඉෂ්ටාරම්මණයක් කෙරෙහි වනාහි මහා විපාක තදාරම්මණ අට ආකාරයන් (=34,
 33, 33, 32) අශේතූක කුසල විපාක තදාරම්මණ දෙවර්ග (=12, 11) ගෙදිය හැකිය.

අතිශ්ටාරම්මණයක් වනාහි අකුසල විපාක තදාරම්මණ එක වර්ගයක් (11)
 පමණක් ගෙදිය හැක. ඒනිසා වගුවෙහි සමීපිණ්ඩනය කොට දක්වා ඇත. (11) හි
 කුසල විපාක අකුසල විපාක ගත දෙක සුදුසු ලෙස පහළ විය හැක. (11) එකක
 අශේතූක කුසල විපාක උපෙක්ඛා, සන්තීරණ, තදාරම්මණ, (11) එකක අශේතූක
 අකුසල විපාක උපෙක්ඛා, සන්තීරණ, තදාරම්මණ වේ. ඉෂ්ටාරම්මණ හා කුසල
 විපාකයද අතිශ්ටාරම්මණ හා අකුසල විපාකයද සුදුසු ලෙස ගෙදේ. නමුත් වීචී සිත්
 සන්තනියක තදාරම්මණ එකක්ම ගෙදිය හැකිය. ගෙදෙන තදාරම්මණය පමණක් පච්චුත
 කරන්න. පක්ච්ච්චාරාවච්චෙන, වක්චු වික්ච්චාණ, සමීපටිපිපත, සන්තීරණ, වොභට්ඨත
 යන මේවායෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්හි සංඛනා, සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම
 රාශිය හා ස්වරූප වශයෙන් සමානය. ජවනසන්ති පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සංඛනාව
 පමණක් සෝභන රාශිය හා අකුසල රාශිය වශයෙන් අසමාන වන්නාය.

ඉතිරි ලෝභ, මාන, දෝස ආදී අකුසල රාශියේ නාම ධර්මයන් සංයෝජන
 දහය පහළවීම දැක්වූ කොටසෙහි බලා ලෝභ-දීචීයින් හි භාවනා කළ ක්‍රමයටම හැකි
 සලකාගෙන භාවනා කරන්න.

**සඳ්දාරම්මණ ජේළිය, ගජධාරම්මණ ජේළිය
රසාරම්මණ ජේළිය, ථොට්ඨකිකාරම්මණ ජේළිය**

රජසාරම්මණ ජේළියේ වක්ඛු ප්‍රසාදය හා හවංග මනෝප්‍රසාදය එකට පරිත්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී බේදිගිය රූප කලාපයන්හි වර්ණ අරමුණු කොට කුසල පවත ආදී සෝභන රාශියේ නාම බිම්බයන් අකුසල පවත ආදී අකුසල රාශියේ නාම බිම්බයන්ද පරිත්‍රහකොට භාවනා කරන ක්‍රමයම ඇඳුරු කරමින්-

සඳ්දාරම්මණ ජේළියේ-යෝග ප්‍රසාදය හා හවංග මනෝප්‍රසාදය එකට පරිත්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී ලෙසට බේදි ගියා වූ සඳ්දාරම්මණයක් අරමුණුකොට භාවනා කළහොත් යෝනියෝමනසීකාරය හා අයෝනියෝමනසීකාරය අනුව කුසල පවත රාශීන් ඇතුළත් යෝගද්වාර චීව් හා මනෝද්වාර චීව්ත්, අකුසල පවත රාශීන් ඇතුළත් යෝගද්වාර චීව් හා මනෝද්වාර චීව්ත් පහළ විය හැක්කේය. එයේම-

ගජධාරම්මණ ජේළියේ ඝාණ ප්‍රසාදය හා හවංග මනෝප්‍රසාදය එකට පරිත්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ලෙස බේදි ගිය රූප කලාපයන්හි හන්ධය අරමුණු කොට භාවනා කර බලන්න.

රසාරම්මණ ජේළියේ-ජීවිහා ප්‍රසාදය හා හවංග මනෝප්‍රසාදය එකට පරිත්‍රහ කොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ලෙස බේදි ගිය රූප කලාපයන්හි රසාරම්මණයන් අරමුණුකොට භාවනාවෙන් බලන්න.

ථොට්ඨකිකාරම්මණ ජේළියේ-කාය ප්‍රසාදය හා හවංග මනෝප්‍රසාදය එකට පරිත්‍රහකොට ඉෂ්ට-අනිෂ්ට ආදී ලෙසට බේදිගිය රූප කලාපයන්හි ථොට්ඨකිකාරම්මණයක් අරමුණුකොට භාවනාකර බලන්න. ගමලෙහ භාවනා කරන විට ථොට්ඨකිකාරම්මණ නම් වූ රූප බිම්බයේ පස්වී බාතු, හේරෝ බාතු, වායෝ බාතු වශයෙන් තුන් ආකාර වන තිසා පස්වී බාතු අරමුණුකොට සෝභන රාශිය+අකුසල රාශිය, වායෝ බාතුව අරමුණුකොට යෝභන රාශිය+අකුසල රාශිය හේරෝ බාතුව අරමුණු කොට සෝභන රාශිය+අකුසල රාශිය යන සියලුම නිම් වෙතහොත් එක එකක් පරිත්‍රහකොට භාවනා කරන්න. ථොට්ඨකිකාරම්මණය තුනට බෙදා තුන් වතාවකට භාවනා කිරීම කළ යුතුය. බිම්මාරම්මණ ජේළියේ රූප බිම්බයන් අරමුණුකොට පහළ වූ නාම බිම්බයන් පරිත්‍රහ කොට භාවනා කරන ක්‍රමය ඉහතින් විස්තර කර දක්වන්නට

ශෙදුනි. පින්වත් ඔබ මෙම පෙළි හඟ තුළම පිහිටා ඇති කුසල පවන නාම ධර්ම රාශිත්ද අකුසල පවන නාම ධර්ම රාශිත්ද පරිශුභ කළහැකි අවස්ථාවේ රූපාරම්මණ පෙළියේ, සද්දාරම්මණ පෙළියේ, භන්ධාරම්මණ පෙළියේ, රතාරම්මණ පෙළියේ, ඉන් පෙළි ක්‍රමයට පරිශුභ කොට භාවනා කරන්න. එවිට මොනම පෙළියේ නාම ධර්මයේ භාවනා කරන ලද්දේද, මොනම පෙළියේ භාවනා නොකරන ලද්දේද, ශී පහසුවෙන් දෙන්නොට දුන හැකි වනවා ඇත.

මේ තාක් ශ්‍රියා දක්වනලද නාම කමිස්ථානය පරිශුභකොට භාවනා කරන ක්‍රමය වනාහි ධනාන නාම ධර්මයන්ද සනිතව රූප ධර්මයන් අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිශුභකොට භාවනා කරන සංඝමිථන ක්‍රමයයි.

නාම කමිමට්ඨාන පුළුල් ලෙස පරිශුභ කරන ක්‍රමය

නාම කමිස්ථාන පුළුල් ලෙස පරිශුභ කරන ක්‍රමය වනාහි ඡේදි ඉන්ද්‍රිය දෙසාමිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධාතු එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිශුභ කරන ක්‍රමයයි. උරුමාවක් ලෙස වක්ඛුද්වාරයෙහි රූප ධර්ම 54ක් ඇත. එ එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්මයන් පරිශුභ කිරීමට පටන් ගැනීමයි. නිදසුනක් දක්වතොත්, වක්ඛුද්වාරයෙහි වක්ඛුද්වාරයක කලාපයෙහි රූප දස ආකාරයක් ඇත.

1. පඨවි ධාතු අරමුණුකොට පහළ වූ ජොට්ඨබ්බාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
2. ආපෝ ධාතුව අරමුණුකොට පහළ වූ මනෝද්වාර වීථි ධර්මාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
3. තේජෝ ධාතුව අරමුණුකොට පහළ වූ ජොට්ඨබ්බාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
4. වායෝ ධාතු අරමුණුකොට පහළ වූ ජොට්ඨබ්බාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
5. රූපාරම්මණයක අරමුණුකොට පහළ වූ රූපාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
6. භන්ධයන් අරමුණුකොට පහළ වූ භන්ධාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
7. රසය අරමුණුකොට පහළ වූ රසාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
8. ඝ්‍රාහි අරමුණුකොට පහළ වූ ධර්මාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
9. ජීවිත අරමුණුකොට පහළ වූ ධර්මාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ
10. වක්ඛු පතාදස අරමුණුකොට පහළ වූ ධර්මාරම්මණ පෙළියේ නාම ධර්මයේ

මෙලෙසට නාම ධර්මයන් එකින් එක පරිලාභ කරන්න. මෙලෙස පරිලාභ කරන විට රූප එක එකක් වශයෙන් අරමුණුකොට පහළවන කුසල පවන ඒවත් සියලුම නිමවන තෙක් පරිලාභ කරන්න. සෝභන රාශිය, අකුසල් රාශිය යන දෙකම පරිලාභ කළ යුතුය. වක්ඛුද්වාරයෙහි ඇති වක්ඛු දුකක කලාපයෙහි අවිංශු දුකාකාර රූපයෙන් තුළු එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන තෙක් හා අකුසල් නාම රාශි පරිලාභ කොට වක්ඛුද්වාරයෙහි කාල දුකක කලාපය පිහිටා ඇති දුක ආකාර රූප ධර්ම, භාව දුකක කලාපයේ පිහිටා ඇති දුකාකාර රූප ධර්ම, චිත්තප අවිඛික කලාපයෙහි පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම, උතුර අවිඛික රූප කලාපයෙහි පිහිටා ඇති අට ආකාර රූප ධර්ම, ආභාරප අවිඛික රූප කලාපයෙහි පිහිටා ඇති අටආකාර රූප ධර්ම යනාදී මේ රූප ධර්මයන්හි දු එක එකක් රූප අරමුණුකොට පහළවන තෙක් හා අකුසල රාශි නාම ධර්මයන් දිගටම පරිලාභ කරන්න. වක්ඛුද්වාරයෙහි 54 වතාවක් ඩැඟින් පරිලාභකොට භාවනා කළ යුතු වන්නේය.

- සෝඛද්වාරයෙහි 54 වතාවක්
- භානද්වාරයෙහි 54 වතාවක්
- පිච්චාද්වාරයෙහි 54 වතාවක්
- කානද්වාරයෙහි 54 වතාවක්

මනෝද්වාරයෙහි 54 වතාවක් යන ලෙසට එක එකක් දිගට පරිලාභ කරන්න. දෙසාළුස් කොට්ඨාස යන්හිද මෙලෙසටම රූප ධාතු එක එකක් අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්මයන් දිගට පරිලාභ කරන්න. මේ විස්තාර පරිලාභ ක්‍රමය විසුද්ධිමත්ත (455හි) විදුහුණක් වශයෙන් දැක්වා ඇත. මෙම නාම කම්ප්ඵානක විස්තාර පරිලාභ ක්‍රමය කැමති විටකදී පමණක් අභ්‍යන්තර කරන්න. සංකම්ප්ඵන පරිලාභ ක්‍රමය මඟින් අභ්‍යාර්ථක වන විට පමණක් මෙම විස්තාර පරිලාභ ක්‍රමය අභ්‍යන්තර කළයුතු වන්නේය.

මේ තුළ නාම කම්ප්ඵාන කොටසේ හට පෙළියේ සංකම්ප්ඵතයක් නැවතත් දැක්වෙන්නේය. ධම්මාරම්මණය යනු ධම්මාරම්මණ නම් වූ රූප ධර්මයන් හා අනෙකුත් ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ ධර්මයන් අරමුණුකොට පහළවන්නා වූ මනෝද්වාර විචි නාම ධර්මයන් පරිලාභ කරන කොටස වන්නේය. මෙම ධම්මාරම්මණ පෙළියේ (අ.ආ.ඇ.ඈ. ඔ.ඔ) රාශීන් හතරක් ලෙස දැක්වා ඇත. හය පෙළියෙහි යුර වූ විට පහත දැක්වෙන වගුවෙහි දැක්වෙන පිළිවෙලට නාම ධර්මයන් පරිලාභ කරන්න.

ද්වාර හය සම්බන්ධ සංකීර්ණ වගුව

1. රාජාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
2. සද්ධාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
3. ගන්ධාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
4. රසාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
5. පොට්ටිකාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
6. බම්මාරම්මහ පේළිය	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
අ. නිසාපන රු 10/11	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය
ආ. අතිපාපන රු 10	බුදුගල පවිත දිවියේ කෝපන රාහිය	අබුකල පවිත දිවියේ අබුකල රාහිය

ඇ. ද්වාර හය සම්බන්ධ සංකීර්ණ වගුව

ධම්මාරම්මන ජේද්‍රිය කෝහල රාජ්‍ය පවිත්‍ර						
	මහාද්වාර වර්ෂ	පවිත වාර 7	සාක්ෂික කළුරම්මන 2	සාක්ෂික කළුරම්මන 2		
1. සම්මා වාචි	12	35,34,34,33	34,33,33,33	12,11,11		
2. සම්මා කම්මන්ත	12	35,34,34,33	34,33,33,33	12,11,11		
3. සම්මා ආච්චි	12	35,34,34,33	34,33,33,33	12,11,11		
4. කරුණා	12	35,34,34,33	X	X		
5. මුද්‍රිත	12	35,34,34,33	X	X		
6. මුද්‍රිතානුසාරී	12	34,33,33,32	34,33	12		
7. මරණානුසාරී	12	34,33,33,32	34,33,33,32	12,11,11		

ඇ. ධම්මාරම්මණ ජේද්‍රියේ ධනාන නාම ධර්මයෝ

1. ආනාතාන	පුරම ධනාන, ද්විතීය ධනාන, තෘතීය ධනාන, චතුර්ථ ධනාන,
2. අට්ඨක	පුරම ධනාන
3. ඕපුත කසිණා	පුරම ධනාන, ද්විතීය ධනාන, තෘතීය ධනාන, චතුර්ථ ධනාන.
4. මෙත්තා	පුරම ධනාන, ද්විතීය ධනාන, තෘතීය ධනාන,
5. අසුභ	පුරම ධනාන

ඉදික පිත්චක ඔබ අරුඨ ධනානකන්ද ලබා සිටින්නෙක් නම් මනෝද්වාරය හා අදාළ එම අරුඨ ධනානගේ අරමුණ එකට පරිලුභකොට එම ධනාන නාම ධර්මයන් පරිලුභ කරන්න.

1. ආකාශානස්ථායකත ධනානගේ අරමුණ අනන්ත වූ ආකාශ ප්‍රඥප්ති අරමුණ වන්නේය.
2. විඤ්ඤාණස්ථායකත ධනානගේ අරමුණ නම් ආකාශානස්ථායකතගේ විඤ්ඤාණය වේ.
3. ආකිඤ්චස්ථායකත ධනානගේ අරමුණ නම් ආකාශානස්ථායක විඤ්ඤාණයේ අභාවය නම් වූ නපච්ඡාම ප්‍රඥප්ති අරමුණ වේ.
4. තේවසස්ථායකත ධනානගේ අරමුණ ආකිඤ්චස්ථායක විඤ්ඤාණය වේ.

භවය මනෝද්වාරය හා මෙම අදාළ අරමුණ එකට පරිලුභකොට අදාළ ධනාන නාම ධර්මයන් පරිලුභ කරන්න. භාවනා ක්‍රමය දක්වන වගුවේ ඇති වතුරට ධනාන කොටසට සමානයි.

1. මනෝද්වාරාවප්පනයෙහි නාම ධර්ම 12 යි
2. පටිකම්, උපචාර, අනුලෝම, වෝතුවු ජවනයෙහි නාම ධර්ම 33ක් වැගිත්
3. අජීණා ධනාන ජවනයන් එක එකක නාම ධර්ම 31 වැගිත් පසළ වන්නාක.

“නාම ධර්ම-නාම ධර්ම” යැයි පරිග්‍රහ කරන්න.

කො ගබ්බසී කෙ අරුප ධර්මෙ නමනලකකණෙන ඵකතො කරවා ඵතං
නාමනත් පසකති [ව. ම. 442]

මේ ඉගත් සඳහන් අටුවා කථාවෙහි අවධාරණය කරන උපදේශයට අනුව නාම ධර්මයන්ද, ගම්පිණ්ඩනය කොට පරිග්‍රහ කිරීම කළ යුතු වන්නේය. ඉහත සඳහන් වචනවත් මගින් පැහැදිලි කරන ලද ආකාරයට ආයතන-ද්වාරයන් අනුව නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී ප්‍රථමයෙන් සිත, ඵස්ස, වේදනා, සඤ්ඤා, වේතනා, ආදී වශයෙන් එකක් බැගින් ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහකළ යුතු, මෙම ධර්මයන් විචි චිත්තකණ්ණයක් පාතා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම වල දක්වා ඇති ආකාරයට අවසානය දක්වා ඉතිරි නොකට පරිග්‍රහ කලහැකි විට පරිග්‍රහ කරන ඤාණයත් සමඟම ඉගැබ්වීම මෙන් ප්‍රකටව ආ කළ මෙම නාම ධර්මයන් රුපාරම්මණය ආදී සමා භාවනා කරන ඒ ඒ අරමුණට තමන, නිකුචිත ස්වභාවය අරමුණුකොට

1. ‘මේ වනාහි නාම ධර්ම’ යැයිද නැත්නම්
2. ‘නාම ධර්ම-නාම ධර්ම’ යැයිද

සියලුම සමුගයක් ලෙස ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. විචි චිත්තකණ්ණයක් පාතා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සියලුම චිත්තකණ්ණයක් පාතා සමානව පහළවන ආකාරය තවම දැක ගත නොහැකි නම් ඵලෙස නොබලන්න. ඤාණයට හසුවන විටම එම නාම ධර්මයන් සමුගයක් රස් කොට මෙලෙස පරිග්‍රහ කළ යුතුය.

රූප-නාමයෝ එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න රූපාරූප පරිග්‍රහය

රූපාරූපානං ලකඛණාදිහි පටිච්චිදේඛවා ගහණං රූපාරූපපට්ඨගහනො	[මුල. ව. 1/112]
රූපාරූපං පන පට්ඨගහණහනෙනා	[ධ. අ. 1/199]
පටිච්චිදේඛවා ගහණං පටිච්චහනං	[අනු. ව. 1/119]

මේ ඉහත සඳහන් අටුවා කථාවන්හි පෙන්වන ලෙසට යෝග්‍යවම පුද්ගලයා රූප-නාමයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතීන් වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම, ඤාණයෙන් විභාග කොට ගැනීම කළ යුතුය. නමුදු ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතීන් වශයෙන් රූප-නාම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාව **ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස** යන නමින් වෙනමම දක්වනු ඇත. දැන් මේ අවස්ථාවලිදී රූප-නාම පරමාජීයත් සවිභාව ලක්ෂණය පමණක්ම ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදීද ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන නිසා රූප-නාම එකට ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා රූප-නාම වෙන් කරලීමෙහිදීද ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම වඩාත් ගැලපේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේදී, වතුචල, ඇසුර ලබන වස්තු රූපයක් දැක්වූ ආකාරයට නිප්ඵන්ත රූපයක් ප්‍රධාන කොට, අනිප්ඵන්ත රූපයන්ද ගෙන පරිග්‍රහ කොට රූප නාමයන්ද එක්කොට පරිග්‍රහ කරන්න. වතුචල විපස්සනා ඤාණ සඳහා භාවනා කළයුතු අරමුණු වන්නා වූ, විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කළහැකි, නිප්ඵන්ත රූපයක් පමණක් ප්‍රධාන ලෙස දක්වා ඇත. උපමාවක් ලෙස දක්වන්නාත් වස්තූ ද්වාර විචියෙහි

1. **සඤ්චද්වාරාවපජජනයෙහි**-හදුයෙහි පිහිටා ඇති රූප 54 වර්ගය හා රූපාරම්මණය රූප ධර්මයකි. විත්ත වෛතසික 11 නාම ධර්මයකි.
2. **චක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි**-චක්ඛුවෙහි පිහිටා ඇති 54 වර්ග රූපයන් හා රූපාරම්මණය රූප ධර්මයකි. විත්ත වෛතසික 8 නාම ධර්මයකි.

මෙලෙසට විචී විත්තක්ෂණයක් පාසා ඉතිරි නොකර පරිග්‍රහ කරන්න. අරමුණු හය අනුව මෙම ක්‍රමයටම රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කරන්න. පේළි අනුව සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. (වතුචල බලන්න.)

නාම රූප වචනට්ඨාන=නාම-රූප බෙදා දැන ගැනීම

යොපි රූපා රූපං පරිග්‍රහනෙඤ්ච නාම රූපං වචනට්ඨාපෙනා
[බ. අ. 1/199]

තතො නමන ලක්ඛණං නාමං, රූපපන ලක්ඛණං රූපනති සංඛේපතො
 නාමරූපං වචනට්ඨෙති [වි. ම. 442]

ඉති ඉදසැවි නාමං, ඉදසැවි රූපං, ඉදංවුච්චිති නාම රූපනි සංඛපතො
නාමරූපං වචනවෛපති [වී. ම. 444]

න අසෙසුදා සතතාදිකොති වචනවෛපනං නාම රූප වචනවෛපනං
[මුල වී. 1/112]

පින්වත් ඔබ ජෙලී හයේම චිත්තක්ෂණයක් පාසා රූප නාම ධර්මයන් එකට පරිලුභ කළ නොහැකිවිට මෙම රූප නාමයන්ම අරමුණු කොට එහි පුද්ගල, සත්ත්ව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ස්වභාවයෙන් ඉතය යැයි රූප-නාම සමූහ රාශීන් පමණක් ඇත්තේ යැයි කථාකරන්නේ දැකින රූප බලා, "පුද්ගල, සත්ත්ව, ජීව, අත්ත, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම ස්වභාවයක් නැත. රූප-නාම පමණක් ඇත්තේ යැයි" මෙලෙස රූප-නාම බෙදා වෙන්කොට හඳුනාගන්න.

නාම සහ හතර

සන යනු සමූහය, පීඩ යන අදහසයි. රූප සමූහය-රූප පීඩ, රූප සනග යැයිද, නාම සමූහය-නාම පීඩ, නාම සනග යැයිද කියනු ලැබේ. රූපයක් වශී තුනක් ඇති බව රූප කමිස්ථාන කොටසෙහිලා විස්තර කෙරුණි. මෙහිලා නාම සන වශී හතර සමීඛන්ධයෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

සනතති සනාදිතං අයං විසෙකා-පුරීම පවජිමානං නිරන්තරතාය වකිභුතානමිව පවතති සනතතිසණ්ඨා, තථා වසසාදිතං වක සමුභ වසෙන දුබ්බිසෙදායස කිවචනෙද වසේන වකාරමමණතා වසෙන ච වකි භුතානමිව පවතති සමුනාදිසනතාති [මුල පි 1/60]

නානා ධාතුයො විනිබභුජිරවා සන විනිබෙකාගෙ කතෙ අනතත ලකඛණං යාවාවසරසතො උපට්ඨාති. [විග. අ. 35; වි. ම. 480]

නානා ධාතුයොති නානාවිධ පට්ඨි ආදි ධාතුයො නානාවිධෙ සභාව ධමෙම. විනිබභුජිරවති "අඤ්ඤා පට්ඨි ධාතු, අඤ්ඤා ආපොධාතු"ති ආදිනා "අඤ්ඤා වසෙකා අඤ්ඤා වේදනා"ති අදිනා ච විසුං විසුං කචවා. සනවිනිබෙකාගෙ කතෙ ති සමුභ සනෙ, කිවචාරමමණ සනෙ ච පහෙදිතෙ. යා හෙකා අඤ්ඤාමඤ්ඤාද-පතචඤ්ඤා සමුදිතෙසු රූපාරූප ධමෙමසු වකතතාතිනිවේසවසෙන අපට්ඨෙදිත

සංඛාරෙති ගයකමානා සමුත්තණා, එකතො ගයකමානා කිච්චකණා, තථා කාරමමණධමමානං සතිපි ආරමමණකරණකෙදෙ එකතො ගයකමානා ආරමමණ කණා ඵතා ධාතුසු කුණෙන විණිබ්බුජිථවා දිසසමානා සතෙට්ඨ පටිමප්පියමානො චේණ පිණේඛා විධ විලයං ගච්ඡති." යථා පච්චයං පචතතමානා සුඤ්ඤා එතෙ ධමො ධමමෙතතා"ති අනත්තලක්ඛණං පාකට්ඨරං භොති. තෙන වුත්තං නානා ධාතුයො -සෙ- උපට්ඨාති [මහා ටී. (ඔ) 2. 437]

නාම ධර්මයන්හි

1. සන්තති ඝන
2. සමුභ ඝන
3. කිච්ච ඝන
4. ආරම්මණ ඝන යයි ඝන වර්ග 4කි.

1. සන්තති ඝන=නාම සන්තති ඝන

චක්ඛුද්දවාර චීචි සන්තතිගසක් (-පරම්පරාවක්) උපමාවක් ලෙස ගෙන පැහැදිලි කළහොත් ඉතිරි චීචිත් සම්බන්ධයෙන්ද වැටහීයන නිසා චක්ඛුද්දවාර චීචිගසක් ගෙන දක්වන්නෙමු.

නාම ධර්මයන්හි චීචි සිත්, චීචි මුක්ත සිත් යැයි දෙකකාරයක් ඇත. මෙම දෙකකාර ධර්මයෝ නාම කලාපයෝ යැයි කියනු ලබන රාශි වශයෙන් පමණක් පැවතිය හැකි ධර්මාවක් ඇත්තේය. චීචි සිත්ද චීචි යන චිත්ත නිශාම=ධර්මා මාර්ග අනුවම සිදුවීම ධර්මාවයකි. මෙලෙස සිදුවෙන චීචි චක්ඛුද්දවාර හා මනෝද්දවාර යන ද්වාර දෙකෙහි අතිමහත්තාරම්මණ යැයි නම් ලැබිය හැකි රූපාරම්මණයක් ආපාතගත වේ නම් පඤ්චද්දවාරාවච්ඡත, චක්ඛු විඤ්ඤාණ, සම්පට්චිපත, සන්තීරණ, වොථපත, ජවන වාර ඝන, පඤ්චමණ වාර දෙක යන චක්ඛු ද්වාර චීචි නාම ධර්ම රාශිය ක්‍රමානුකූලව නොසිදු පවතී. චිත්ත නිශාමයයි [ධ. ප. 242]

මෙලෙස සිදුවන්නේ මෙම චීචි චිත්තකණයන්හි මෙය පඤ්චද්දවාරාවච්ඡතය, මෙය චක්ඛු විඤ්ඤාණය, මෙය සම්පට්චිපතය, මෙය සන්තීරණය, මෙය වොථපතය,

මෙය ප්‍රථම ජවනය -ප- මෙය සත්වන ජවනය, මෙය ප්‍රථම තදාරම්භය, මෙය ද්විතීය තදාරම්භය යැයි එකින එක කථානායෙන් පරිග්‍රහකොට, පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදැනී නම් එකක් ලෙස වරදවා වටහා ගත් විට සත්තනි ඝන=නාම සත්තනිය ඝනයක් ලෙස, වැසී ගන්නේය. මෙය පසුවද්වාරාවච්ඡතය, මෙය වක්‍ර විඤ්ඤාණය, -ප- මෙය ද්විතීය තදාරම්භය යන ලෙසට එම විචිත්ති පිහිටා ඇති විත්තකණයක් පාසා කථානායෙන් බෙදා පරිච්ඡේද කොට බැලිය හැකි නම්, දැක දැනගන්නේ නම්, සත්තනි ඝන, නාම සත්තනිය ලිහි විඤ්ඤී ගන්නේය. විචි මුක්ත සිත්හිද මෙය පටිපත්තිය, මෙය ප්‍රථම භවංගය, මෙය ද්විතීය භවංගය මේ ආකාරයට විචිත්ති පරිබාහිරව ඇත්නොවූ විත්තකණයන්හි විත්තකණය එක එකක් කථානායෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන බැලිය හැකි නම්, දැනගත හැකි නම් සත්තනි ඝන = නාම සත්තනිය, සමුහය බිඳී ගන්නේය. මෙලෙස සත්තනි ඝනය බිඳී ගත තෙක් ගෝචාවචර පුද්ගලයා විසින් නාම ධර්මයේ පරිග්‍රහ කොට භාවනාවෙන් බැලිය යුතුය.

2. සමුහ ඝන=නාම සමුහ ඝන

විත්ත නිඛාමයට අනුව පහළ වන්නා වූ නාම ධර්මයේ, විත්තකණයක් පාසාම නාම කලාප නම් වූ සමුහයක් ලෙසටම පහළවීම ධර්මාවයක් වන්නේය. එකක් වශයෙන් පහළවන ශක්තියක් නැත. මේ විත්තකණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් හි සමුහය *සම්ප්‍රගුන්ත* ධර්ම යැයිද නැත්නම්, *නාම කලාප* යැයිද කියනු ලැබේ. විත්ත වෛතසික යන නාම ධර්මයේ විත්තකණයක අඩුම තරමින් අට වර්ගයක් සමුහ වී පැවතිය හැක්කේය. උපමාවක් ලෙස දක්වතොත් වක්‍ර විඤ්ඤාණය හා සබ්බ විත්ත සාධාරණ වෛතසික භව යන මේවායේ එකතුව අට වර්ගයක් වේ. මේ අට වර්ගයට වඩා අඩු වූ නාම ධර්ම සමුහයක් විය තොහැක්කේය. මෙම විත්තකණය එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයේ "මෙය එස්සය, මෙය වේදනාය, මෙය සඤ්ඤාය මෙය චේතනාය, මෙය විඤ්ඤාණය," යන ලෙසට එක එකක් බෙදා වෙන්කොට ගෙන සම්මා දිට්ඨි කථානායෙන් නොදැන, එකම ස්වභාවයක් ලෙස ගැනීම සමුහ ඝනය=නාම සමුහයන් ඝනයක් ලෙස වැසී ගැම ගැසී කියනු ලැබේ. විත්තකණය එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයේ "මෙය එස්ස, මෙය වේදනා, මෙය සඤ්ඤා, මෙය චේතනා, මෙය විඤ්ඤාණ යන ලෙසට සම්මා දිට්ඨි කථානායෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම වරතමානව විනිවිද දැනගත් දැකගත් කල්හී සමුහ ඝන=නාම සමුහ ඝනය බිත්දා වන්නේය. ගෝචාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස සමුහ ඝනය යන නාම සමුහ කථානායෙන් බිඳී බිඳී පරමාචීය තෙක් පිරිසිදු පරිග්‍රහකොට භාවනා කළයුතු වන්නේය.

3. කිවිච සන=නාම කෘතනය සනය

යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තති සන, සමූහ සන බිඳීම මෙපමණකින් තවම සම්පූර්ණ නැත. කිවිච සනය බිඳීම සඳහාද නාම ධර්මයන් දිගට පරිශ්‍රය කළ යුතු වේ. කිවිච සනය යනු වින්තසමන එක එකක් තුළ සමූහයන් ලෙස එකට යෙදී පහළ වෙමින් පවතින නාම ධර්මයන් ඇතරින්

1. එස්ස-අරමුණ හා සිත එකිනෙක හැරෙන සම්බන්ධ කරවන කෘතනය කරන්නේය.
(සංඝට්ඨන රසෝ)
2. (සුඛ) වේදනාව-සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන් බොහෝගේ වඩන කෘතනය කරන්නේය.
(සම්පසුතතානං උප මුඛෙන රසං)
3. සඤ්ඤාව- අරමුණ නැවතත් දැනගැනීම සඳහා සලකුණු ගැනීම කෘතනය කොට ඇත්තේය.
(පච්චා නිඤ්ඤාණ රසා)
4. වේතනාව - වනාපාර කිරීමේ කෘතනය ඇත්තේය.
(ආයුභන රසා)
5. විඤ්ඤාණය - අරමුණ ගැනීම, අරමුණ දැනගැනීම සම්බන්ධයෙන් ප්‍රධාන වන්නාවූ ස්වභාවය ඇත්තේය. පෙර ගමන්කරන ස්වභාවය ඇත්තේය. (ප්‍රතිබංගම රසං)

ගත ලෙසට නාම ධර්මයක් පාසා ස්වකීය කෘතනයක් වෙන් වෙන්ව ඇත්තාහ. එම කෘතනයක් සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් වෙන් වෙන්ව නොදක්නා තාක් කෘතනයන් සියල්ල එකක් වශයෙන්, සමස්ථයක් ලෙස ගන්නා බව නම් වූ කිවිච සනය=නාම කෘතනය සනය නොබිඳී පවතී. කෘතනයන් සමස්ථයක් ලෙස නොදැක

- මෙය වනාහි එස්සයෙහි කෘතනය යයි.
- මෙය වනාහි වේදනාවෙහි කෘතනය යයි
- මෙය වනාහි සඤ්ඤාවෙහි කෘතනය යයි
- මෙය වනාහි වේතනාවෙහි කෘතනය යයි
- මෙය වනාහි විඤ්ඤාණයෙහි කෘතනය යයි

යනාදී ලෙසට වින්තසමන එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයක් ධර්මයක් පාසා කෘතනය වෙන් වෙන් වශයෙන් ඤාණයෙන් බෙදාවෙන්කොට දැකගත් කළ කිවිච සන=නාම කෘතනය සනය බිඳී යෑම වන්නේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කොට භාවනා කරන විට එලෙස වූ කිවිච සනය = නාම කෘතනය සනය බිඳීමට සම්මාදිට්ඨි ඤාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන පරිශ්‍රයකොට භාවනා කළයුතුම වන්නේය.

මෙම වක්කුල්වාර චීරියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයේ රූපාරම්මණ පමණක් අරමුණු කරති. රූපාරම්මණ අරමුණුකොටම පහළුවන හැකි නාම ධර්ම සමූහයන්ම වන්නේය. ඒ නිසා මේ වක්කුල්වාර චීරී නාම ධර්ම සමූහයන්හි අරමුණුකොට ගත හැකි සාරම්මණ ධර්මයේ ඵ්කාන්තයෙන්ම යෙදෙන්නාය. මේ සාරම්මණ ධර්ම වන්නා වූ වක්කුල්වාර චීරී නාම ධර්මයන්හි සත්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිපිව ඝන යන තුන් වර්ගයක් ඇති බව විස්තරකොට තිබියේය. තවදුරටත් නාම කොටසෙහි ආරම්මණ ඝන යන ඝන වර්ගයක් ඇත්තේය. මෙම ආරම්මණ ඝනය සම්බන්ධයෙන් මේ පොතෙහි විස්තරය පහත දැක්වෙන පරිදිය.

4. ආරම්මණ ඝන=අරමුණු ගතහැකි නාම ධර්ම ඝනය

විපස්සනා වශයෙන් අරමුණු වන්නා වූ නාම ධර්මයේ සහ මනසිකාරය පවත්වන සදාණය ප්‍රධාන නාම ධර්මයේ යැයි දෙවර්ගයක් ඇත්තාය. විපස්සනා වශයෙන් මනසිකාරය පවත්වන නාම ධර්මයේ වනාහි අරමුණු ගතහැකි සාරම්මණ ධර්මයේම වන්නාය. අරමුණු වන්නා වූ නාම ධර්ම පැත්තෙන් බලන කළ සත්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිපිව ඝන යන ඝන තුන් ආකාරයන් බිඳිය යුතු වන්නේය. මනසිකාරය පැවැත්විය හැකි සදාණය ප්‍රධාන වූ විපස්සනා නාම ධර්මයන්ගේ පැත්තෙන්ද සත්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිපිව ඝන යන තුන් ආකාරයන් බිඳිය යුතු වන්නේය. මක්නිසාදැයි, *අරුප ගන්තන* භාවනා ක්‍රමයෙහිද (පි. ම. 470) හංගසදාණ ආදී අපරගාහ විපස්සනා කොටසෙහිද- "සදාතසදා ව සදාණසදා ව උකෝපි විපසසති" [පි. ම. 482]

1. *සදාත* නම් වූ විපස්සනා සදාණයෙන් විනිවිද දැකිය යුතු උපාදාතස්සනධ පහ නම් වූ දුක්ඛ සත්‍ය ධර්මයද අවිජ්ජා තත්තා, උපාදාන යනාදී වන සමුදය සත්‍යයද,
2. *සදාණ* නම් වූ භාවනා කරන්නා වූ විපස්සනා සදාණය ප්‍රමුඛ වූ නාම ධර්ම සමූහයද,

ගත ලෙසට මෙම සදාත-*සදාණ* දෙකම ක්‍රීලකණ්‍ය වශයෙන් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට උපදෙස් දෙන නිසාය. මෙම *සදාණ* නම් වූ විපස්සනා සදාණය ප්‍රමුඛ වූ නාම ධර්මයේ පෘථග්ප්පත හා ගෞණ්‍ය පුද්ගලයන්ට මහා කුසල

මනෝද්වාරික ජවන විවි සිත් සන්තතින්ම වන්නාහ. මනෝද්වාරාවල්පනයෙහි නාම ධර්ම ද්වයොස, ජවන වාර හතෙහි එක එකෙහි නාම ධර්මයෝ 34, 33, 33, 32 යෝග්‍ය ලෙස එක එකක් පවතින්නාහ. තරුණ විපස්සනා අවධියේදී තද්වාරම්මණ යෙදීමට ඉඩ තිබේ. හංග ඤාණ ආදී බලවත් විපස්සනා අවධියේදී තද්වාරම්මණ යෙදීමට ඉඩ නැත්තේය. මෙහිදී සමහර විට ඤාණ විප්පයුත්ත විපස්සනා ජවනයන්ද තිබිය හැකි නිසා 33ක් යැයි දක්වා ඇත. සමහර විට ප්‍රීතියද නැති විය හැකි බැවින් 33, 32 යැයි දක්වා ඇත. මේ භාවනා කළ හැකි විපස්සනා ඤාණය ප්‍රමුඛ වූ මනෝද්වාරික ජවන විවි විතත සන්තති නාම ධර්ම පක්‍ෂයෙහි,

1. මෙය මනෝද්වාරාවල්පනය, මෙය ප්‍රථම ජවනය, මෙය ද්විතීය ජවනය ආදී වශයෙන් නාම සන්තති මාර්ගය වෙන්වෙන් වශයෙන් දක්නා බව සන්තති ඝනය බිඳීමයි.
2. මෙම නාම සන්තති මාර්ගය පිහිටා ඇති විත්තක්‍ෂණයක් පාසා අධිංගු නාම ධර්මයන් මෙය එස්සය, මෙය වේදනාය, මෙය සඤ්ඤාය, මෙය චේතනාය, මෙය විඤ්ඤාණය ආදී වශයෙන් රෙච්චා වෙන්කරගෙන ඤාණයෙන් දැකීම සමූහ ඝන බිඳීමයි.
3. මෙම විත්තක්‍ෂණයක් පාසා පිහිටා ඇති නාම ධර්ම එක එකක් ජවනයේ විශේෂ ක්‍ෂණය වශයෙන් රෙච්චා වෙන්කර ගෙන ඤාණයෙන් දැකීම කිවීම ඝනය බිඳීම වන්නේය.

මෙලෙස අරමුණු වන නාම ධර්මයන් හේ පැත්තෙහිද ඝන තුන් ආකාරයක්, අරමුණු කළහැකි ඤාණයේ පැත්තෙහිද ඝන තුන් ආකාරයක්, යන ලෙසට වෙන වෙනම ඇත්තාහ. අරමුණු වන නාම ධර්ම පැත්තෙහි, සන්තති ඝන, සමූහ ඝන, කිවීම ඝන යැයි වෙන වෙනම දක්වන බවත්, අරමුණු කරන ඤාණය පැත්තේ ඇති ඝන තුන් ආකාරයත් ආරම්භණ ඝන යැයි වෙනම නමකින් ව්‍යවහාර කරන බවත් දැනගුතු.

අරමුණු හැනීමේදී ක්‍ෂණය වශයෙන් නාම ධර්ම විවිධව පවතින නමුත් එකක් ලෙස වරදවා හැකීමේ ස්වභාවය ආරම්භණ ඝන නම් වේ. අරමුණු ගතහැකි ධර්ම අරමුණක් හැනීමේදී මෙය මනෝද්වාරාවල්පනය, මෙය ප්‍රථම ජවන -ප- මෙය සත්වන ජවනය යනාදී ලෙසටද මෙය එස්සය, මෙය වේදනා, මෙය සඤ්ඤා, මෙය

වේතනා, මෙය විකුණුණය යනාදී ලෙසටද මෙය එස්සයෙහි කෘතනය යැයිද, මෙය වේදනාවෙහි කෘතනය යැයිද, මෙය විකුණුණයෙහි කෘතනය යැයිද යනාදී වශයෙන් මෙලෙස බෙදා වෙන්කරගෙන දැනගන්නා වූ දැනගැනීම මගින් ආරම්භ කෙරෙහි බිඳීම සිදුවේ.

යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ රූප සමූහ, නාම සමූහ යන රූප ඝන, නාම ඝන යන මේවා කථාණයෙන් බිඳ රූප නාමයන් පරිලුභ කළහැකි විටම, කථාණයෙන් බෙදා වෙන්කොට ගත හැකි විටම, විපස්සනා භාවනා වශයෙන් සළකා බැලිය හැකි විටම පරමාර්ථ තෙක් පිරිසිදුම වන්නේය. පරමාර්ථ තෙක් කථාණයෙන් ලගා වූ විටම, අනාත්මය තෙක් ලගාවීම වන්නේය. අනාත්මයට මෙසේ ලගා වූ විට මාර්ගී කථාණ-එල කථාණ නිවෘත්තයට ලගාවීමට හැකිවන්නේය. මේ නිසා අටුවා කථාහි පහත සඳහන් ලෙසට පැහැදිලි කරයි.

නා නා ධාතුයො විනිකුට්ඨවා භණ විනිකොයෙ කතෙ අනත්ත ලක්ඛණං යාවාචසරසතො උපට්ඨාති [විභ. අ 35; වී. ම. 480]

වෙන් වෙන් වූ රූප-නාම ධාතූන් එක එකක් බැගින් කථාණයෙන් වෙන්කරගෙන රූප සමූහ, රාශි-නාම සමූහ, රාශි යන රූප ඝන, නාම ඝන එක එකක් කථාණයෙන් බිඳ විභාග කිරීම කළහැකි වූ අනත්ත ලක්ඛණං=අනත්ත කිරණ සහිත සුය්ඵල තත්ත්වකාරයෙන්, සවිකිස ස්වභාව වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කථාණයෙහි ප්‍රකට ලෙස තහවුරු වන්නේය. [විභ. අ. ; වී. ම. පටිවර්ත]

කථාණ-කථාණ යන සංඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් භාවනා කළහැකි වූ විට පමණක්, අතිවිවාචනාපස්සනා කථාණය, දක්ඛානුපස්සනා කථාණය, අනත්තානුපස්සනා කථාණය යන තුන මෝරා පැමිණි කළ පමණක් ආයතී මාර්ගයට ලගාවිය හැකි බවද (වී. මා. 497 හි) පැහැදිලිකොට ඇත. ඝනයන් බිඳීමෙන්ම අනාත්මයට කථාණයෙන් ලගා විය හැකි නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයා ඝන බිඳීම සඳහා රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදවිධාන ක්‍රමයට තවදුරටත් පරිලුභ කළයුතු යැයි දැනගත යුතු. (ඉදිරියේදී එළිදැක්වීමට බලාපොරොත්තු වන ලක්ඛණාදී චතුක්ක කොටසෙහි භාවනා කරන ක්‍රමය දැක්වන්නෙමු.)

ඉරියාපටි කොටස හා සම්පජ්ඣන්ද කොටස ආදී ඉරියාපටි-සම්පජ්ඣන්ද භාවනා ක්‍රමය

1. පින්වත් ඔබ, සතර මහා ධාතු භාවනා කළ හැකි වූ අවස්ථාවේ යන විට, සිටින විට, හිඳින විට, හොච්න විට ඉරියාපටි වශයෙන් ඉදිරියට යෑම, පඤ්චකට එම, කෙළින් බැලීම, පැත්ත බැලීම, නැමීම, දිගහැරීම ආදී එම සම්පජ්ඣන්ද භාවනා කරන අවස්ථාවන්හිදී සතර මහා ධාතූන් අනුවම භාවනා කරන්න.
2. රූප ධර්මයන් භාවනා කළ හැකි විට ඉරියාපටි භාවනා ක්‍රමය තුළ ද, සම්පජ්ඣන්ද භාවනා ක්‍රමය තුළ ද රූප ධර්ම සියල්ල වශයෙන් භාවනා කරන්න. (රූප පරිභ්වය)
3. නාම ධර්මයන් පරිභ්ව කළ හැකි වූ විට ඉරියාපටි-සම්පජ්ඣන්ද භාවනා ක්‍රමයද නාම ධර්මයන් වශයෙන් භාවනා කරන්න. (අරූප පරිභ්වය)
4. රූප-නාම එකට පරිභ්ව කළහැකි වූ විට රූප-නාම බෙදා වෙන්කරගත හැකි වූ විට ඉරියාපටි-සම්පජ්ඣන්ද භාවනාවේදීද රූප-නාම පරිභ්ව කරන්න. පිරිසිඳු බලන්න (රූපාරූප පරිභ්වය)
5. රූප-නාම වචනභාස (=චීභාස) කළහැකි වූ විට ඉරියාපටි-සම්පජ්ඣන්ද භාවනාවේදීද රූප-නාමයන්ම ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න (නාම-රූප වචනභාස)

මෙලෙස පරිත්‍යක්ෂ කොට භාවනා කළ හැකි වූ විට පසුවස්කරණය භාවනා ක්‍රමයට පිවිසීමට වන්නේය. රූප බවේගේ රූපස්කරණයයි. නාම බවේගේ වනාහි විත්තකරණයක් පාසා ඇති වේදනා, සකද්දා, සංඛාර, විකද්දානු යැයි හතරාකාරයට බිඳීගිය නාමස්කරණ හතරයි. වේදනා, සකද්දා හැර විත්තකරණයක් පාසා ඇති වෛතසික සියල්ල සංඛාරස්කරණය නම් වේ. රූපස්කරණයත් ඉතිරි නාමස්කරණ හතරක් යන සියල්ල පසුවස්කරණයේය. ස්කරණය යනු සම්මතය යැයි කියවේ. මේ නිසා පිත්වත් ඔබ

1.	යන විට	පසුවස්කරණය
2.	සිටින විට	පසුවස්කරණය
3.	හිඳින විට	පසුවස්කරණය
4.	හෙවින විට	පසුවස්කරණය
5.	ඉදිරියට යන විට	පසුවස්කරණය
6.	ආපසු එන විට	පසුවස්කරණය
7.	කෙළින් බලන විට
(චක්ඛු ද්වාර විචී +	පසුවස්කරණය
මනෝද්වාර විචී)
8.	පෑත්ත බලන විට
(චක්ඛු ද්වාර විචී +	පසුවස්කරණය
මනෝද්වාර විචී)
9.	අත්පා නවන විට	පසුවස්කරණය
10.	අත්පා දිග හරින විට	පසුවස්කරණය
11.	දෙපට සිවුර දරනවිට	පසුවස්කරණය
12.	පාත්‍රය දරන විට	පසුවස්කරණය
13.	සිවුරු දරන විට	පසුවස්කරණය
14.	වළඳන විට	පසුවස්කරණය
15.	බොන විට	පසුවස්කරණය
16.	ලේභ කරන විට	පසුවස්කරණය
17.	විකන විට	පසුවස්කරණය
18.	වැසිකිළි කරනවිට	පසුවස්කරණය
19.	කැසිකිළි කරනවිට	පසුවස්කරණය
20.	ගමන් කරනවිට	පසුවස්කරණය
21.	සිටින විට	පසුවස්කරණය

22.	හිඳින විට	පසුදවස්කරයි
23.	හොච්ඡන විට	පසුදවස්කරයි
24.	අවදිවන විට	පසුදවස්කරයි
25.	කවාකරන විට	පසුදවස්කරයි
26.	තුන්තිඹිභාවයේ සිටින විට	පසුදවස්කරයි

මේ ආදී වශයෙන් පසුදවස්කරයි භාවනා කරන ක්‍රමය අවබෝධ කරන්න.

[ම. අ. 1/ 228-244]

පසුදවස්කරයි භාවනා කරන ක්‍රමයට අත්වැලක්

විෂ්ණු හි වකු චේට රූපංච රූපකවනේධා, දුස්සනං විඤ්ඤාණකවනේධා, තං සමීපදුෂ්ඨතා වේදනා වේදනාකවනේධා, සඤ්ඤා සඤ්ඤාකවනේධා, එසාදිකා, සංඛාරකවනේධා. එවමේතෙසං පඤ්චනං ඛණ්ඩානං සමචායෙ ආලෝකන විලෝකනං පඤ්ඤායති.

[ම. අ. 1/ 237]

පැත්ත බලන, කෙළින් බලන විට වකුඳුවාර පීචී, මනොදාවාර පීචී නාම බිඹී රාශීන් පහළ වන්නාහ. ඒ තුළ වකුච්ඤ්ඤාණ අවස්ථාවේ පසුදවස්කරයි යෝ මෙලෙස වන්නාහ.

1. වකු ප්‍රසාද හා රූපාරම්මණය (වකුච්චේභි ඇති 54 ආකාර රූප හා රූපාරම්මණ) රූපස්කරයි යයි.
2. රූපාරම්මණය දැකිය හැකි වකුච්ඤ්ඤාණ සිත විඤ්ඤාණස්කරයි යයි.
3. එම වකුච්ඤ්ඤාණය හා යෙදෙන චේදනාව චේදනාස්කරයි යයි.
4. සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කරයි යයි.
5. එකස, චේතනා, එකභවනා, පීචීත, මනසිකාරය යන මේවා වනාහි සංඛාරස්කරයි යයි.

මෙලෙස මේ පසුදවස්කරයි යෝ එකතු පිමංසමචාය වන විට කෙළින් බැලීම, පැත්ත බැලීම ප්‍රකටව පැහේ.

[ම. අ. පරිවර්තයයි]

වකුච්ඤ්ඤාණයට පෙර පසුදවද්වාරාවච්ඡේදනය නොයෙදී සිදුවන බිඹීතාවයක් නැත. වකුච්ඤ්ඤාණය පහළවන විටද පරිත්තාරම්මණ පීචී දුවනවිට වොච්චනය

තෙක්ද, මහත්කාරම්මණ විචි දවනවිට ජවනයක් තෙක්ද, අභිමහත්කාරම්මණ විචි දවනවිට තදාරම්මණ තෙක්ද දිවීම බමිතාවයක් වන්නේය. මේ තිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි පඤ්චස්කන්ධ භාවනා කරන ක්‍රමය කරන්නේ නම් පඤ්චද්වාරාවජ්ජනය මුල්කොට ඇති ඉතිරි විචි විත්තණණයක් පාසාද පඤ්චස්කන්ධ පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළයුතු යැයි දත යුතුය. *ශක්ඛණාසාර හෙත්ති* ක්‍රමය, *උපලක්ඛණ* ක්‍රමය *තිදස්සන* ක්‍රමය යන ක්‍රම වශයෙන් අරඹ කළාහී පහැදිලිකොට ඇති බව දැනගත යුතු.

භාවනා පිළිවෙල

පින්වත් ඔබ සක්මනෙහි කිසිතැනක නතරවී සමාධිත ක්‍රම ක්‍රමයෙන් තහවුරු කරගත්තේ නම් ද්වාර භය හා දෙකාළිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බමි පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ඉදිරියට විකක් ඇවිද බලන්න. මෙලෙස යනවිට

1. ගෙනයෑම කරන්නා වූ රූප බමීයන් ප්‍රධාන කොටද
2. ගෙනයෑමට ලක්වන්නා වූ රූප බමීයන් ප්‍රධාන කොට ද යැයි

යන ලෙසට මාරුකරමින් රූප බමීයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස බැලීමේදී ප්‍රධාන-අප්‍රධාන රූප බමීයන් වෙන්කොට දැනගැනීම, වෙන්කොට පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය.

1. ප්‍රධාන රූප බමි

පින්තර රූප කලාපයක් තුළ අතිජ්ජනන රූපයක් හා මිශ්‍රවී ඇති

(අ) කාය විඤ්ඤත්ති නවක කලාප = කාය විඤ්ඤත්තිග නවවෙති කොට ඇති රූප කලාප

(ආ) කාය විඤ්ඤත්ති ශ්‍රෙතාදී ද්වාදසක කලාප = කාය විඤ්ඤත්ති ශ්‍රෙතාදීග දොළොස්වෙති කොට ඇත්තා වූ රූප කලාප.

යන මේ දෙකකාර රූප කලාපයන්=වෙනත් ආකාරයකින් මේ දෙකකාර රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති නවාකාර රූප බමීයන්ද, දොළොස් ආකාර රූප බමීයන්ද ඉරිසාපට භාවනාව, සමීපජ්ඤා භාවනාව යන භාවනාවන්හිලා *ප්‍රධාන*

රූප ධර්මයෝග. මෙම රූප ධර්මයන් වාගේ ධාතුවෙහි ස්වභාව ශක්තිය අධික වී තිමැවී පවතී. මෙම ස්වභාව ශක්තිය අධික වී ඇති වාගේ ධාතුව වනාහි කාය විඤ්ඤාත්ති රූප=කායික භැසිරීම පහළ කරවයි.

2. අප්‍රධාන රූප ධර්ම

ඉහත සඳහන් ප්‍රධාන රූප ධර්මයන් හැර ශරීර කුඹුව පුරාම පිහිටා ඇති ෂබ් ද්වාර, දෙසාප්‍රිස් කොට්ඨාශයන්හි ඇතුළත් රූප ධර්මයේ වනාහි අප්‍රධාන රූප ධර්මයෝග. ඉරිතාපටි සම්පජ්ඣන්ද භාවනා අවස්ථාවෙහි අප්‍රධාන රූප ධර්මයෝගයෙහි කියනු වේ.

ගෙනයැම කරන්නා වූ (=භාරක=වාහක) රූප, ගෙනයැමට ලක්වන්නා වූ (=භාරිත=වාහිත) රූප

මේ තුළ ප්‍රධාන රූප ධර්මයෝ ශරීර කුඹුව යන සම්මුතිය ලත් ඉතිරි කම්ප, විත්තර, උතුර, ආහාරප යන වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්ම රාශිය යැමේ ස්වභාවය වශයෙන් ගෙනයැම කරන්නා වූ රූප ධර්මයෝග. මෙහිදී ගෙනයැම කළහැකි ඉරිතාපටි රූපයෝ (කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප, කාය විඤ්ඤාත්ති ලඟුතාදී ද්වාදසක කලාප රූපයෝ) වනාහි ගෙනයැමට ලක් වන්නා වූ වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ ඇත්ත වශයෙන්ම ගෙන යනවා නොවෙමි. ගෙනයැම ස්වභාව වශයෙන් අලුත් අලුත් ස්ථානයන්හි අඛණ්ඩව දිගින් දිගට වෙනස්වෙමින් පහළ කර වීම කරයි යන්න මෙහිලා කියනු ලැබේ. හේතුව නම් නියම පරමාර්ථය එක තැනකින් තව තැනකට වෙනස්වන මාරුවන ධර්මතාවක් නැතිව පහළවන තැනම බිඳී යන බැවින්ය. නමුත් හේතුවමී නොසිඳී උදව්කරන බැවින් අලුතින් අලුතින් දිගින් දිගට පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළවන රූප ධර්මයන් පරණ තැන නැවත පහළ නොවී අලුත් අලුත් තැන්වල පහළවේ. මෙලෙස අලුත් අලුත් තැන්වල අලුතින් දිගින් දිගට පෙර පසු සම්බන්ධ වෙමින් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව ඉපදීම, ගෙනයැම. කළහැකි රූපයන්හි ඇති වාගේ ධාතුව අධික කාය විඤ්ඤාත්ති නවක කලාප රූපයන්හි ශක්තිය නිසා සිදුවේ. අප්‍රධාන වූ ඉතිරි සදොර, දෙසාප්‍රිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති වතු සමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ ගෙනයැමට ලක්වන රූපයෝග. මේ තුළදී මේ වතුසමුට්ඨානික රූප ධර්මයෝ සත්‍ය වශයෙන් ගෙනයැමට ලක්වෙනවා නොවෙති, ගෙනයැමට ලක්වන

ස්වභාව වශයෙන් අලුත් අලුත් තැන්වල දිගින් දිගට අඩක්වීම පෙරපසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් වෙනස් වෙමින් පහළවන බව අදහස් කෙරේ.

ඒ තුළ ගෙනයාම කරන රූප බිම්යන් ප්‍රධාන ලෙස සලකා පරිග්‍රහ කරන විට ගෙනයාමට ලක්වන *අප්‍රධාන* වන්නා වූ රූප බිම්යන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන ක්‍ෂත්‍රයද ඒ මාග්ගයන්ම සිද්ධ වන්නේය. ගෙන යාම කරන රූප බිම්යන් *ප්‍රධාන* ලෙස සලකා භාවනා කළහොත් ගෙනයාමට ලක්වන රූප බිම්යන්ද පහසුවෙන් දැකගත හැකිවන්නේය. භාවනා කිරීම වන්නේ යැයි කිවයුතුය.

තව දුරටත් ශෝභාවචර පුද්ගලයාට ගෙනයාමට ලක්වීම වශයෙන් පහළවන වතු සමුච්චානික රූප බිම්යන්ද *ප්‍රධාන* ලෙස සලකා පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළහැකිය. ගෙනයාමට ලක්වීම ස්වභාව වශයෙන් ඇති රූප බිම්යන් *ප්‍රධාන* කොට භාවනා කළ කල්හි ගෙනයාම කරන සවභාවය වශයෙන් ඇත්තා වූ රූප බිම්යන්ද දැකගත හැක්කේය. ගෙන යාමට ලක්වන රූප *ප්‍රධාන* කොට භාවනා කළහොත් ගෙනයාම කරන රූපයන් භාවනා කිරීමේ ක්‍රමය ඒ මාග්ගයන්ම සිද්ධ වන්නේය. [ම. ටී. 1/353]

ලෝක උපමාවක්

මනුෂ්‍යයෙක් භාලු ගෝනියක් උසුලාගෙන ගතවිට ගෙනයාම කරන පුද්ගලයාට අවධානය යොමු කොට බලන කළ ගෙනයාමට ලක්වන භාලු ගෝනිය පහසුවෙන් දැකගත හැක්කේය. තවදුරටත් ගෙනයාමට ලක්වන භාලු ගෝනිය දෙස අවධානයෙන් බලන විට ගෙනයාම කරන පුද්ගලයාද පහසුවෙන්ම දැකගත හැකි වන්නේය. මේ උපමාවට අනුව චට්ඨාශන්න. (රූප කම්ප්පාන කොටස නැවත බලන්න)

පක්ඛණ්ඩය භාවනා පිළිවෙල

පින්වත් ඔබ ඉහතින් ලියා දැක්වූ අයුරු සක්මනේ තැනක තතර වී තමා ලබාගෙන සිටින ඉහළම සමාධි නැවත තහවුරු කරගන්න. සද්දර-දෙසාලීස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති වතුසමුච්චානික රූප බිම්යන් සමස්තයක් ලෙස පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව ඉදිරියට ටීකක් සක්මන් කර බලන්න.

ගෙනයාම කළහැකි රූප ධර්මයන් ගෙනයාමට ලක්වෙන රූප ධර්මයන් මැදිවෙන් මාරුවට ප්‍රධානකොට පරිග්‍රහ කර බලන්න. මේ ගෙනයාම කරන රූප ධර්මයන් ගෙනයාමට ලක්වෙන රූප ධර්මයන් රූපස්කන්ධයයි. මේ ගෙනයාම කරන රූප ධර්මයන් (=ඉරිතාප්ත රූපයන්) කෙළින්ම පහළ කරවන මනෝද්වාරික පවන වීථි සිත් සන්තතිය නාමස්කන්ධයේ හතර දෙනාය. මෙම නාමස්කන්ධයේ හතර (=නාම ධර්මයන්) දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම මනෝද්වාරික පවන වීථි සිත් සන්තතිය තුළ පිහිටා ඇති පවන සිත් කුසල පවනයන්ද විය හැක. ක්‍රියා පවනද විය හැක්කේය. අකුසල පවනද විය හැක්කේය. (පසුද්වාරික පවන වීථි සිත් සන්තතින් විසින් ඉරිතාප්ත රූප පහළ කළ නොහෙන බැවින් මනෝද්වාරික වීථි සිත් සන්තතිය ගැසී කියනු ලැබේ.) මෙම මනෝද්වාරික පවන වීථි සිත් විත්තකෂණයක් පාසා නාමස්කන්ධ හතරම ඇත්තේය. මේ විත්තකෂණ එක එකක පිහිටා ඇති වේදනාව වේදනා ස්කන්ධයයි. සත්කුසල සත්කුසල ස්කන්ධයයි. ඉතිරි වෛතසික සංඛාරස්කන්ධයයි. සිත විසුදුණාස්කන්ධයයි. ඇසුර ලබන වස්තු රූපය හා ඉරිතාප්ත රූප (=ගෙනයාම කරන රූප, ගෙනයාමට ලක්වෙන රූප) රූපස්කන්ධයයි. මේ පසුද්වාරිකයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පසුද්වාරිකයන් දිගට පරිග්‍රහ කළහැකි වීථි රූප-නාමයන් එකට ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව රූප-නාම ව්‍යවස්ථාපනය කරන්න. මෙලෙස ඒ ඒ ඉරිතාප්ත සම්පර්ණයේදී අවස්ථාවන්හි

1. රූප පරිග්‍රහ = රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම.
2. අරූප පරිග්‍රහ = නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම.
3. රූපාරූප පරිග්‍රහ = රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කිරීම.
4. නාම රූප වචනානු = රූප-නාම බෙදා වෙන්කොට වචනානු කිරීම.

මේ කටයුතු හතර දිගට පුහුණු කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි වීථි, ක්‍රමය අනුගමනය කළ හැකි වූ වීථි, ඉදිරියට පියවරක් තබමින් අනුගමනය කළයුතු පිළිවෙල බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වහන්සේ විසින්ම මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහිලා මෙලෙස අනුශාසනා කරනු ලැබ ඇත.

ඉදිරියට භාවනා ක්‍රමය

ඉති අජ්ඣාසනං වා කායෙ කායානුපෙක්ඛි විහරති ඛෙතිදා වා කායෙ කායානුපෙක්ඛි විහරති. අජ්ඣාසනං ඛෙතිදා වා කායෙ කායානුපෙක්ඛි විහරති. [ම. තී. 1/136]

ඉති අජ්ඣාතං වා විතෙත විතානු පසසි විහරති. ඛනිද්ධා වා විතෙත විතානුපසසි විහරති. අජ්ඣාතන ඛනිද්ධාවා විතෙත විතානු පසසි විහරති.

[ම. නි. 1/ 144]

ඉති අජ්ඣාතං වා ධම්මෙසු ධම්මානු පසසි විහරති. ඛනිද්ධා වා ධම්මෙසු ධම්මානුපසසි විහරති. අජ්ඣාතන ඛනිද්ධා වා ධම්මෙසු ධම්මානු පසසි විහරති.

[ම. නි. 1/146]

මේ ඉහත සඳහන් පාලිගව අනුව කාස, චේදනා, චිත්ත, ධම්ම යන පඤ්චකානඛ රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්

1. අජ්ඣාතන වශයෙන්ද
2. ඛනිද්ධා වශයෙන්ද
3. අජ්ඣාතන-ඛනිද්ධා වශයෙන්ද

බොහෝ චාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. නවදුරුවත් අවුවා කථාවන්හිදී "චිරස්ථිතිය සඳහා යකඩ පට්ටමක්-හිර කිරීමට කුඤ්ඤයක්" මෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ දේශනාව විරාත් කාලයක් පවතිනු සඳහා මෙලෙස අනුශාසනා කරන සේක.

යසමා පන න සුද්ධ අජ්ඣාතනදසනනමතෙතෙව මගහ වුට්ඨානං නොති. ඛනිද්ධාපි දිට්ඨඛබ්බෙවෙ. තසමා පරසක ඛනෙධපි අනුපාදිකක සංඛාලෙපි අතිව්චං දුක්ඛමනසතාති පසසති. [ධ. අ. 1/207; චි. මා. 496]

අජ්ඣාතන පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම මගින් වුට්ඨාන ගාමිනී නමැති විපස්සනා ඤාණ හා මාර්ග ඤාණයන්ගේ සම්බව විමක් සිදු නොවේ. මේ නිසා ඛනිද්ධා හිදු විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය. අනුන් යැයි කියනු ලබන ඛනිද්ධා සවිඤ්ඤාණක සත්ත්වයන්ගේ පඤ්චස්කන්ධයන්ද, අවිඤ්ඤාණක අනුපාදින්න සංස්කාර ධර්මයන්ද අතිවිච, දුක්ඛ, අනත්ත ලෙස භාවනා කරන්න.

[ධ. අ.; චි. ම. පට්ටච්ඡයයි]

(වුට්ඨාන ගාමිනී විපස්සනා-සංස්කාර අරමුණු වලින් නැගිට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ නිරෝධය සම් වු ශාන්ත අසංඛත ධාතු නිර්වාණය පැත්තට මේගයෙන් නැගියන සුළු මග්ග විචි සිත් සන්තතිය සහ එම මග්ග විචියට කලින් ආයත්නයේ ඇති දෙවරක්, තුන්වරක්, වන මනෝද්වාරික විපස්සනා පවත විචි සිත් සන්තතීන්ට වුට්ඨාන ගාමිනී විපස්සනා යැයි කියනු ලැබේ.)

තසමා සසනතානගතෙ සබ්බ ධර්මෙ පරසනතානගතෙ ච තෙසං සනතාන විකායං අකපවා ඛනිද්ධාභාව කාමසද්දුතො සමමසසනං අයං කාවකානං සමමසන වාචො [ම. නි. අනුපද ධර්ම විපස්සනා වීතා]

මේ ඉහත සදහන් වීතාවාදීයත් වගන්සේ අනුශාසනය කරන ලෙසට ශ්‍රාවක පාරමි ක්‍රමය සදහා ඛනිද්ධා වශයෙන් භාවනා කිරීමේදී පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, තිස්ස, දත්ත ආදී වශයෙන් බෙදා වෙන්කිරීමක් නොකර ඛනිද්ධා වශයෙන් සමච සලකා, සාමසද්දු ලෙස සවිඤ්ඤාණක පසුච්ඡේදනවිධයන්ද අනුපාදිතන සංඛාර නැමැති අවිඤ්ඤාණක පඤ්ච රූපයන්ද විපස්සනා භාවනා කළයුතු එක් එක්කෙනෙකු වශයෙන් වෙන්කරගෙන භාවනා කිරීමට අනවශ්‍ය බව දැනගුණු.

ඛනිද්ධා හි භාවනා ක්‍රමයට අත්වැලක්

පින්වත් ඔබ අප්‍රකාශනයක රූප-නාම ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් ක්‍රමයෙන් පිරිසිදුකර තෙක් පරිශ්‍රය කරමින් භාවනා කළවිට ඛනිද්ධා හිද රූප-නාම ධර්මයන්ගෙන් පවත්ගෙන පරිශ්‍රය කළ යුතු වේ. අප්‍රකාශනය පසුච්ඡේදනවිධය බැලූ පසු පමණක් ඛනිද්ධා පසුච්ඡේදනවිධය බැලීම යුතු යැයි යන මේ වාදය වරදවා නොගනු මැනවි. මේ පොතෙහි අප්‍රකාශනය වශයෙන් පසුච්ඡේදනවිධය පරිශ්‍රය කොට බැලීමේ ක්‍රමය විස්තර කිරීමෙන් පසුව ඛනිද්ධා පසුච්ඡේදනවිධයන් පරිශ්‍රය කරන ක්‍රමය විස්තර කරන නිසා මෙසේ සදහන් කරනවා වන්නේය.

පසුච්ඡේදනවිධය පරිශ්‍රය කරන විට අප්‍රකාශනයෙන් පවත්ගෙන පරිශ්‍රය කරන යෝග්‍යවිචාර පුද්ගලයෝද ඇත. ඛනිද්ධාවෙන් පවත්ගෙන පරිශ්‍රය කරන අයද ඇත. අප්‍රකාශනයෙන් පවත්ගෙන පසුච්ඡේදනවිධය පරිශ්‍රය කරන යෝග්‍යවිචාර පුද්ගලයන්ටද අප්‍රකාශනය පසුච්ඡේදනවිධයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ වශයෙන් ආර්ය මාර්ගයට ලොභීය නොහැකි නිසා ඛනිද්ධා පසුච්ඡේදන හා අනුපාදිතන සංස්කාර ධර්මයන්ද දිගට පරිශ්‍රය කළ යුතුම වේ. මෙලෙස ඛනිද්ධාවෙන් පවත්ගෙන (පසුච්ඡේදනවිධයන් හා අනුපාදිතන සංස්කාර ධර්මයන්) පරිශ්‍රය කරන යෝග්‍යවිචාර පුද්ගලයෝ ඛනිද්ධා පසුච්ඡේදනවිධය පමණක් විපස්සනා කිරීමෙන් ආර්ය මාර්ගයට ලොභීය නොහැකි නිසා අප්‍රකාශනය පසුච්ඡේදනවිධය දිගට පරිශ්‍රය කොට භාවනා කළයුතු වන්නාය. [බ. අ. 207; වී. ම. 496]

1. අවශ්‍ය විටෙක පළමු කොට සමාජීය නැවතත් තහවුරු කරගන්න.
2. ආලෝක ශක්තිය ප්‍රභාෂවර වූ විට අප්කධත්ත රූප ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න.
3. අනතුරුව මේ ආලෝක ශක්තියේ උපකාරයෙන් ඇද පැළඳ සිටින ඇඳුම් වල, සිවුරු වල ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරන්න.

මේ අවස්ථාවෙහි ඇඳුම්, සිවුරු ආදියෙහි ඇති සතර මහා ධාතුන් ක්‍රමයෙන් දැකගැනීම සඳහා භාවනා කළහැකිනම් ඉතා පහසුවෙන් රූප කලාප අංශු දැකගත හැකිවේ. ඉදින් සාරවක නොවන්නේ නම් අප්කධත්ත රූප ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කොට ඇඳුම්, සිවුරු ආදියෙහි සතර මහා ධාතුන් නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. සතර මහා ධාතු පරිග්‍රහ කළහැකි වී ධාතු රාශි, සමූහ දැකගත් විට ආකාශ ධාතුව දැකගත හැකිවනු පිණිස ආලෝකයේ උපකාරයෙන් බලනවිට රූප කලාප අංශු පහසුවෙන් දැකගත හැකිවනු ඇත. ඇඳුම්, සිවුරු නොදැක රූප කලාප රාශි, සමූහ වශයෙන් පෙනෙනු ඇත. මේ රූප කලාපයන් බෙදා බලන්න. එම රූප කලාපයේ වනාහී රූප කලාප එක එකක පිහිටා ඇති උතු නම් වූ තේජෝ ධාතුව නිසා භූතයන් පරම්පරාවක් යේ නැවත නැවතත් පහළුවන උතුර ඕපාවිඛමක රූපයෝය. මේ ක්‍රමයෙන් පණ නැති බාහිර ලෝකයට ක්‍රමයෙන් විකේන් වික පතුරුවමින් ගස්, ජලය, පස, කැෂු, කඳු, රත්තං ආදී පණ නැති ලෝකයේ ඇති සතර මහා ධාතුන්ට අවධානය යොමුකොට බලන්න. රූප කලාප අංශු පමණක් දැකගත හැකිවූ විට පරමාථී තේක් ක්‍රමයෙන් පිරිසිඳ දැකිනතෙක් එම රූපකලාපයන් බෙදුමින් පරමාථී රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පණ නැති ලෝකයේ පිහිටා ඇති රූපයේ වනාහී උතුර *සුද්ධවිඛක කලාප* හා ශබ්දය යෙදෙනම් උතුර *සඳු නවක කලාප* යන දෙවර්ගයෝය.

පින්වත් ඔබ අප්කධත්තයෙහි භාවනා කරන ක්‍රමයට බිහිද්ධා පණ ඇති ලෝකයෙහි සඳොර හා දෙසාලීය කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති තිප්පන්න-අතිප්පන්න රූපයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරන විට ප්‍රථමයෙන් සම්පයේ ඇති පණ ඇති ලෝකයෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහකොට බලන්න. උපමාවක් ලෙස අප්කධත්ත ඇසෙහි 54 වූ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. බිහිද්ධා ආසන්නයෙහි පිහිටා ඇති පණ ඇති ලෝකයෙහි (පුරුෂ, සත්‍රී, තිස්ස, දන්නා ලෙස නොබෙදා සියල්ල සමස්ථයක් ලෙස) ඇසෙහි පිහිටා ඇති 54 ආකාර රූපයන් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව භාවනා ශක්තිය දැඩි වීම සඳහා අප්කධත්තය වරක්ද, බිහිද්ධා වරක්ද බැගින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. ඉතිරි පඤ්චද්වාරයන්හි දෙසාලීය කොට්ඨාශයන්හි මේ ක්‍රමයටම පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව සඳොර-දෙසාලීය කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා

ඇති නිප්ඵලය-අතිප්ඵලය රූපයක් සමස්ථයක් ලෙස ගෙන "රූප ධර්ම-රූප ධර්ම" යැයි අප්කධන්තය වරකද බහිද්ධා වරකද යන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව ටිකෙන් ටික පතුරුවමින් මේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්න. නිසි එක තලයක් සමස්ථයක් ලෙස ගෙනද, ඊටත් වඩා ශක්තිමත්වී අනන්ත සක්වල තෙක් විහිදුවමින් ද පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. අප්කධන්ත-බහිද්ධා ලෙසට මාරුවෙන් මාරුවට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ විටදී භාවනා ශක්තිය බලවත් වන බව දැක ගන්න.

අනතුරුව නාම ධර්මයන්ද අප්කධන්තයෙහි පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ පිළිවෙලට අනුව හය පේළියම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. උදාහරණයක් ලෙසට දක්වතොත්, අප්කධන්තයෙහි රූපාරම්මණ පේළියේ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේදී වක්ඛුද්වාරය හා මනෝද්වාරය එකට පරිග්‍රහකොට රූප කලාප රාශියක හෝ එක රූපාරම්මණයක වණීය අරමුණුකොට යෝනියෝමනසීකාරය හා අයෝනියෝමනසීකාරය යෙදෙන පිළිවෙලට අනුව පහළවන කුසල පවන දිවීමේදී වක්ඛුද්වාර චීචී, මනෝද්වාර චීචී සෝභන රාශියේ නාම ධර්ම, අකුසල පවන දිවීමේදී වක්ඛුද්වාර චීචී, මනෝද්වාර චීචී අකුසල රාශිය නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන පිළිවෙලට අනුවයි. බහිද්ධා හිද කෙනෙකුගේ, සත්ත්වයකුගේ හෝ වක්ඛු ප්‍රසාදය, භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය, රූපාරම්මණය යනාදී ලෙසට බෙදා වෙන් නොකොට බහිද්ධා වශයෙන් පොදුවේ සමස්තයක් ලෙස,

1. වක්ඛු ප්‍රසාදය=වක්ඛු ද්වාරය හා භවාංග මනෝප්‍රසාදය යන දෙක එකට පරිග්‍රහ කොට
2. රූප කලාප බොහොමයක හෝ එකක වණීය අරමුණු කොටගෙන යෝනියෝ මනසීකාරය අයෝනියෝමනසීකාරය යෙදෙන ආකාරයට අනුව පහළ වන සෝභන රාශිය, අකුසල රාශිය වක්ඛුද්වාර චීචී, මනෝද්වාර චීචී නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

සද්දාරම්මණ පේළිය ආදීන්හි ද මේ පිළිවෙලටම බව වටහාගන්න. මේ නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවෙහිද සමීපයේ සිට දුර දක්වා නිසි එක භවය සමස්ථයක් ලෙස ගනිමින් පරිග්‍රහ කිරීමද, ඊටත් වඩා ශක්තිමත් වූ විට අනන්ත සක්වල තෙක් පළල් කොට පතුරුවමින්ද පරිග්‍රහ කළහැකි වන ලෙසට ටිකෙන් ටික විශාල කරමින් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. මේ නාම කොටසෙහිද අප්කධන්ත-බහිද්ධා මාරුවෙන් මාරුවට නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කළහැකි විට භාවනා ශක්තිය, පවය බලවත් වනු ඇත.

මෙලෙස බහිද්ධාති පිහිටා ඇති රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේදී පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වශයෙන් සත්තාන බෙදා වෙන්කර නොගෙන බහිද්ධා වශයෙන් සමාන ලෙස සලකා සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කරන්න. බහිද්ධාති දෙතිස් කොට්ඨාශ භාවනාව කළ අවස්ථාවෙහි, සත්ත්වයෙකුගේ දෙතිස් කොට්ඨාශ භාවනා කොට ගතහැකි වූ නිසා එලෙසටම බාහිර දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම ඇතුළත් සියලු රූපයන් සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කරනු හැමඬි නම් භාවනා කළ හැකි වන්නේය. නාම ධර්ම සෛත්‍රයේදී වනාහි විපස්සනා වශයෙන් කෙනකුගේ සීත තව කෙනෙකුට විපස්සනා සදාශා වශයෙන් දැනගත නොහැක. කෙනෙකුගේ සීත තව කෙනෙකු තහවුරු ලෙස දැනගැනීම වනාහි අනුන්ගේ සීත දන්නා පරචිත්ත විචානන අභිසද්ධාවෙහි කෘතය වන්නේය. විපස්සනා සදාශායෙහි විෂය සෛත්‍රය නොවේ. විපස්සනා වශයෙන් වනාහි පුද්ගලයා, සත්ත්වයා වශයෙන් නොබෙදා සමස්ථයක් ලෙස භාවනා කළ හැකිය. මෙය ශ්‍රාවකයන්ගේ සම්මර්ශන සෛත්‍රය=ත්‍රිලෝකය වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළ හැකි විපස්සනා සදාශායෙහි සෛත්‍රය, වන්නේය.

පින්වත් ඔබගේ අප්සධන්ත-බහිද්ධා දෙකෙහිම රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේ කෘතය සාර්ථක වූ විට අප්සධන්ත බහිද්ධා දෙකම

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (සදොර, දෙසාළිස් කොටස්)
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (සය පේළියම)
3. රූප-නාම එකට පරිග්‍රහ කිරීම = රූප-නාම බෙදීම (හය පේළියම)
4. රූප-නාම පිරිසිදු ගැනීම (හය පේළියම)

මේ කෘතයන් හතරම ක්‍රමානුකූලව පියවරෙන් පියවර අභ්‍යාස කරන්න.

ඉදිරියට පියවරක්

අප්සධන්ත බහිද්ධා සත්තාන දෙයක්ම රූප ධර්මයන්ද නාම ධර්මයන්ද රූප-නාම ධර්මයන්ද පරිග්‍රහ කිරීම රූප-නාම වචනානග යන කෘතයන් හතර බොහෝ චාරයක් නැවත නැවත අභ්‍යාස කළ විට ඉදිරියට පියවරක් තබමින් අභ්‍යාස කළ යුතු අයුරු පහත සඳහන් ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇත.

සමුදය බලමානුපසසිවා කායසමීං විසරති. වය බලමානුපසසිවා කායසමීං විසරති. [ම. නි. 1/136]

වේදනා, චිත්ත, ධර්ම යන මේවායෙහිද මෙලෙසටම වදාරා ඇත. මේ කොටසෙහිදී බුදුරජාණන් වහන්සේ

1. පච්චයතෝ උදයඛිඛය දුස්සන,
2. බණතෝ උදයඛිඛය දුස්සන,

මේ දුස්සන දෙවර්ගට ළඟාවන තෙක් විපස්සනා භාවනා කළයුතු බවට අනුශාසනා කොට ඇත.

1. අච්චන, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම ආදීකොට ඇති හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා එල පසුවස්කන්ධයන් ප්‍රකට වීමද (පච්චයතෝ උදය දුස්සනයි)
2. අච්චජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම ආදීකොට වූ හේතු ධර්මයන් අරභත්ත මාර්ග නිසා නැවත නුපදවන බැවින්-නිරෝධය මගින් නිවනට පත්වන බැවින් පසුවස්කන්ධ විපාක වට්ට ධර්මයන් පරිනිබ්බාන වුණිට අනතුරුව නැවත නුපදවී වශයෙන් නිරෝධ වීමෙන් අනුච්චාද නිරෝධ ස්වභාව වශයෙන්ද, (පච්චයතෝ වය දුස්සන)
3. හේතු එල දෙකෙහිම පහළවීම=උත්පාදයද (බණතෝ උදය දුස්සන)
4. හේතුඑල දෙකම නොසිදී අතරක් නැතිව බිඳී බිඳියන සංශයද (බණතෝ වය දුස්සන)

මේ හතරාකාර ස්වභාවයන් ක්‍රමයෙන් දැකගැනීමට පරිශ්‍රම කොට මෙම හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමට බුදු රජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළයේක. මේ අවස්ථාවෙහි

1. පච්චය පරිශ්‍රම ක්‍රමය
2. කම්මසන ක්‍රමය
3. උදයඛිඛය ක්‍රමය

යන මේ කඳුණ තුන සමූහයක් ලෙස ගෙන බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ යේක. තවදුරටත් පච්චය පරිග්‍රහ කඳුණ අවස්ථාවෙහිදී පච්චය පරිග්‍රහ, අද්ධාන පරිග්‍රහ යන පරිග්‍රහ දෙකක් ඇතුළත් වී ඇත.

පච්චය පරිග්‍රහ

අදාළ අතීත අවිජ්ජා, කණ්ඨා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා මේ පච්චුප්පත්තයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එස්ස, වේදනා යන එල ධර්ම පහ ප්‍රකටව පහළ වීම ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කිරීම පච්චය පරිග්‍රහ අවස්ථාවයි.

අද්ධාන පරිග්‍රහ

අතීත-අනාගත සම්බන්ධයද, අදාළ හේතු ධර්ම හා අදාළ එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාව අද්ධාන පරිග්‍රහ අවස්ථාවයි. මෙම පරිග්‍රහ දෙකම එකට ගෙන පච්චය පරිග්‍රහ කඳුණ අවස්ථාව ලෙසටත්, කංඛාවිතරණ විසුද්ධි අවස්ථාව ලෙසටත් නම් කරනු ලැබේ. පච්චය පරිග්‍රහ කඳුණය ලැබීම සඳහා භාවනා කළ යුතු පිළිවෙල පච්චව සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය හා ප්‍රථම ක්‍රමය වශයෙන්ද මතු ලියා දක්වන්නෙමු.

සතර සතිපට්ඨාන භාවනා යනු

යසමා පනත සුඤ්ඤා රූප දසකනමතෙතතෙව චුට්ඨානං හොති, අරූපමිපි දට්ඨකමිව [ධ. අ. 207; ච. ම. 497]

රූප ධර්ම පමණක් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනාවට නැංවීමෙන් ආයඨී මාඤ්චල භාවිත නොහැකිය, චුට්ඨාන භාවිතී විපස්සනාව විය නොහැකිය. නාම ධර්මයන්ද ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කළයුතු වන්නේය.

[ධ. අ. 8/207 ; ච. ම. 497]

මේ ග්‍රහණ සඳහන් අටුවාකර්තෘ අදහස මෙසේය. විපස්සනා කඳුණයේ පාදක අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී පරිග්‍රහ කිරීමේදී,

1. රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මහසීකාරය පැවැත්වීම පරිග්‍රහ කිරීමද කළ හැකිය.
2. නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මහසීකාරය පැවැත්වීම, පරිග්‍රහ කිරීම ද කළ හැකිය.

මේ තුළ රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන මහසීකාරය පැවැත්වීම, පරිග්‍රහ කිරීම සමථතානික විපස්සනාතානික යන දෙදෙනා සඳහාම කළ හැකිය.

[වි. ම. 441; මහා වී. (ඉ.) 2/ 353]

පරිග්‍රහයේ රූප කම්මට්ටමකෙහි ඉදං රූප මුඛේන විපස්සනානිතිවේසං සසධාය චුත්තං, අරූප මුඛේන පන විපස්සනානිතිවේසො යෙඤ්ඤෙන සමථතානිකස්ස ඉච්ඡිතඛෙධා. සොච පධමං ඤානංගාති පරිග්‍රහයෙනචා කතො පරං සෙස ධමෙම පරිග්‍රහණතාති

[ම. වී. (ඉ.) 1/369]

රූප ධර්ම පෙරටුකරගෙන, විපස්සනා ඤාණයෙහි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන් මත මහසීකාර පැවැත්වීමට, පරිග්‍රහ කිරීමට සාමාන්‍ය ලෙසට සුද්ධ විපස්සනාතානික පුද්ගලයා කැමති විය යුතු, මේ ස්වභාව ධර්මයට අවධානය ගොමුකොට නාම කම්මථානය භාවනා කරන තේභාවචර පුද්ගලයා රූප කම්මථානය කලින් පරිග්‍රහ කොට නිමකළ යුතු යැයි අවුච්චා කථානි පැහැදිලි කෙරෙයි. නමුත් නාම ධර්මයන් පෙරටු කරගෙන විපස්සනා වශයෙන් රූප-නාම ධර්මයන් මහසීකාරය පැවැත්වීමට සාමාන්‍ය යෙන් සමථතානික පුද්ගලයා කැමති විය යුතු, ඒ මේ සමථතානික පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන් ධ්‍යානංග පරිග්‍රහ කොට අනතුරුව ඉතිරි ධ්‍යාන සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්ද සහිතව පකිණ්ණක සංඛාර තම් වූ රූප-නාම ධර්මයන් දිගට පරිග්‍රහ කළයුතු, (ම. වීකා. පටිච්චන්තයයි) මේ දැක්වීමට අනුව නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා ඤාණයන්හි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම සාමාන්‍යයෙන් සමථතානික පුද්ගලයා සඳහා පමණක් වන්නේය.

[වි. ම. 441; මහා වී. (ඉ.) 2/353]

මෙලෙස විපස්සනා ඤාණයන්හි අරමුණ වන්නා වූ රූප-නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් රූප ධර්මයන් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ආයුච්චි මාණ්ඩල ලොච්චි නොහැකි නිසා ඒම රූප ධර්මයන් අරමුණුකොට පහළවන නාම ධර්මයන්ද දිගට පරිග්‍රහ කිරීම, විපස්සනා භාවනා කිරීම කළ යුතුය.

තව දුරටත් නාම බිම්යන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා සදායායේ අරමුණ වන්නාවූ සංස්කාර බිම්යන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී නාම බිම් පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීම වශයෙන්ද ආයතී මාගීයට ලඟාවිය නොහැකි නිසා රූප බිම්යන් දිගට පරිග්‍රහ කිරීමද, විපස්සනා කිරීමද කළ යුතුය.

මේ ඉන්පිටම මුල් කොටසෙහි "සියලු පසුවස්සන රූප-නාම බිම්යන් පරික්ෂණ ප්‍රඥා තුන් ආකාර වශයෙන් බෙදා වෙන්කොට නොදන්නා තාක් දුක කෙළවර කළ නොහැකි යැයි අපරිච්ඡාදන සූත්‍රයෙහි මුදුරත්තන් වහන්සේ කළ දේශනාව දක්වන්නට යෙදුණි.

මුදුරත්තන් වහන්සේද සියලු පසුවස්සන රූප-නාම බිම්යන් පරික්ෂණ ප්‍රඥා තුන් ආකාරය මගින් බෙදා වෙන්කොට නොදන්නා තාක් දුක කෙළවර කිරීමක් නැතැයි දේශනා කළසේක. අටුවාකරාහි "රූප පමණක් විපස්සනා භාවනා කිරීමෙන් ආයතී මාගීයට ලඟාවිය නොහැකිය, රූප බිම්යන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී භූත රූප-උපාදා රූපයන් සදායායෙන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න. නාම බිම්යන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී රූප බිම්යන් අරමුණු කොට පහළ වූ වේදනා, සසද්දා, සංඛාර, වික්ෂණා යන නාමස්කන්ධ හතර සදායායෙන් පරිග්‍රහ කොට විපස්සනා භාවනා කරන්න යැයි පැහැදිලි කොට ඇත.

[බ. අ. 1/207; වි. ම. 497]

මේ මුද්ධ දේශනාව හා අටුවාකරා ගංගා ජලය හා යමුනා ජලය මෙන් එක සමාන වන්නේය. මේ නිසා මහා අටුවා කරාහි සතිපට්ඨානස ගැන පහත සඳහන් අදහස දක්වන්නේය.

1. ඉති ඉමේ වතතාරො සතිපට්ඨානා ප්‍රබ්බසාගෙ නානා විතෙතසු ලබ්භන්ති. අසෙද්දසෙව හි විතෙත කායං පටිගගණනාති. අසෙද්දසු වෙදනා, අසෙද්දසු විතතං, අසෙද්දසු ධමමෙ පටිගගණනාති. ලොකුතතර මගගඛබ්භො පන එක විතෙතයෙව ලභන්ති. ආදිතොති කායං පටිගග ණතිත්වා ආගතසස විපසසනා සමපසුතනා සති කායානුපසසනා නාම. තාය සතියා සමනනාගතො පුගගලො කායානුපසසී නාම. විපසසනං උසුඤ්ඤා ඤාපෙත්වා අට්ඨමගගං පතතසස මගගඛබ්භො මගග සමිපසුතනා සති කායානුපසසනා නාම, කාය සතියා සමනනාගතො පුගගලො කායානුපසසීනාම.
2. වේදනං පටිගගණතිත්වා
3. විතතං පටිගගණතිත්වා

4. ධෛම මෙම පරිගණකීය ආගතය විපසනා සමපුරාණ සහිත ධෛමානුපසනා නාම, තාය සහිත සමනතාගතො පුගලො ධෛමානුපසනී නාම, විපසනං උසසුකකාපෙරවා අරිය මගයං පතතසස මගයකඛණේ මගය සමිපසුරතා සහිත ධෛමානුපසනා නාම, තාය සහිත සමනතාගතො පුගලො ධෛමානුපසනී නාම, එවං තාව දෙසනා පුගලො හිට්ඨි.

1. කායෙ පන සුභනති විපලලාසපපනා කාය පරිගහතිකා සහිත මගෙගන සමිපසධතිති කායානුපසනා නාම.
2. වේදනාය සුඛනති විපලලාසපපනා වේදනා පරිගහතිකා සහිත මගෙගන සමිපසධතිති වේදනානුපසනා නාම.
3. විතෙත නිවචනති විපලලාසපපනා විතත පරිගහතිතා සහිත මගෙගන සමිපසධතිති විතතානුපසනා නාම.
4. ධෛමසු අතතාති විපලලාසපපනා ධෛමපරිගහතිතා සහිත මගෙගන සමිපසධතිති ධෛමානුපසනා නාම.

ඉති එකච මගයසමපසුරතා සහිත වතුකිවචසාධනදෙධන වතතාටි නාමාති ලභති. තෙන වුතතං "ලොකුතතං මගයකඛණේ පන එක විතෙතයෙටි ලඛනනි"ති
 [විභ. අ. 201]

බුදුරජාණන් වහන්සේ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානගෙහි සමඵ හා විපස්සනා දෙක එක්කොට සමඵ-විපස්සනා වශයෙන් දේශනා කළසේක. වේදනානුපස්සනා, විතතානුපස්සනා, ධම්මානුපස්සනා යන සතිපට්ඨාන දේශනාවන් සමඵග හා සමීඛන්ධි නොකටි විපස්සනා වශයෙන් පමණක් දේශනා කළසේක. මෙලෙස සතරාකාර සතිපට්ඨානයන් ආර්ය මාර්ගට පුරවයෙහි විවිධ වූ සිත් වර්ගවල ලඛන්සේය. ඇත්තය.,

1. කය පරිගුභ කළහැකි සිත අනෙකකි.
2. වේදනාව පරිගුභ කළහැකි සිත අනෙකකි.
3. සිත පරිගුභ කළහැකි සිත අනෙකකි.
4. ධම් ස්වභාව පරිගුභ කළහැකි සිත අනෙකකි.

නමුත් මේ සතිපට්ඨාන හතර ලෝකුත්තර ආර්ය මාර්ග ඝණයෙහි එකම සිතකම ලඛන්සේය.

1. ප්‍රථමයෙන් සහ පරිශ්‍රම කොට=ඝාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන විපක්ෂතාවට කරවන යෝග්‍යවලට පුද්ගලයාගේ විපක්ෂතා ඝාණය හා යෙදෙන සහිත කාලානුපස්සන නම් වේ. මේ සහිත අතින් සම්පූර්ණ වූ පුද්ගලයා කාලානුපස්සි නම් වේ. කෙළින්ම විපක්ෂතාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයතී මාගීයට පත් වූ පුද්ගලයා ආයතී මාගී ඝාණයෙහි ආයතී මාගීය හා යෙදෙන සහිත කාලානුපස්සන නම් වේ. මේ සහිත අතින් සම්පූර්ණ කෙනා කාලානුපස්සි නම් වේ.

[කාල=රූපකාය+ නාමකාය]

2. ප්‍රථමයෙන් වේදනාව පරිශ්‍රම කොට=ඝාණයෙන් බෙදා වෙන්කර ගෙන විපක්ෂතාවට මාරු වූ යෝග්‍යවලට පුද්ගලයාගේ විදසුන් ඝාණය හා යෙදෙන සහිත වේදනානුපස්සන නම් වේ. එම සහිත අතින් සම්පූර්ණ පුද්ගලයා වේදනානුපස්සි නම් වේ. විපක්ෂතාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයතී මාගීයට පත්වූ යෝග්‍යවලට යාගේ ආයතී මාගී ඝාණයෙහි ආයතී මාගීය හා යෙදෙන සහිත වේදනානුපස්සන නම් වේ. එම සහිතයන් පරිපූර්ණ පුද්ගලයා වේදනානුපස්සි නම් වේ.
3. ප්‍රථමයෙන් සිත පරිශ්‍රම කොට=ඝාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන විපක්ෂතාවට මාරු වූ යෝග්‍යවලට විදසුන් ඝාණය හා යෙදෙන සහිත විත්තානුපස්සන නම් වේ. මේ සහිත අතින් සම්පූර්ණ පුද්ගලයා විත්තානුපස්සි නම් වේ. විපක්ෂතා වශයෙන් උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයතී මාගීයට පත්වූ පුද්ගලයාගේ ආයතී මාර්ග ඝාණයෙහි ආයතී මාගීය හා යෙදෙන සහිත විත්තානුපස්සන නම් වේ. එම සහිත අතින් පරිපූර්ණ පුද්ගලයා විත්තානුපස්සි නම් වේ.
4. ප්‍රථමයෙන් ධර්ම සවභාවය පරිශ්‍රම කොට=ඝාණයෙන් බෙදා වෙන්කරගෙන විපක්ෂතාවට මාරු වූ යෝග්‍යවලට පුද්ගලයාගේ විදසුන් ඝාණය හා යෙදෙන සහිත ධර්මානුපස්සන නම් වේ. එම සහිත අතින් සම්පූර්ණ පුද්ගලයා ධර්මානුපස්සි නම් වේ. විපක්ෂතාව උනන්දුවෙන් භාවනා කොට ආයතී මාගීයට පත්වූ යෝග්‍යවලට පුද්ගලයාට ආයතී මාගී ඝාණයෙහි ආයතී මාගී ඝාණය හා යෙදෙන සහිත ධර්මානුපස්සන නම් වේ. එම සහිත අතින් සම්පූර්ණ යෝග්‍යවලට ධර්මානුපස්සි නම් වේ.

මෙලෙස ආයතී මාගීයට පැමිණීමේ මුල් විපක්ෂතා මාගීයේ ආකාරය විශේෂණය කොට සතිපට්ඨාන දේශනාව කාලානුපස්සි පුද්ගලයා, වේදනානුපස්සි

පුද්ගලයා, විත්තානුපස්සි පුද්ගලයා, ධම්මානුපස්සි පුද්ගලයා යැයි පුද්ගල වශයෙන්, හතරාකාරව පිහිටයි. පුත්‍රලාභිවිධාන ක්‍රමයයි. ධම්මාඛිටිධාන ක්‍රමයෙන් වනාහි පහත සඳහන් ලෙසට දැනගන්න.

1. කස සුභ යැයි=සුභවාදී (විපරිත) වශයෙන් හැනීම බැහැරකළ හැකි, කස පටිග්‍රහ කොට බෙදා වෙන්කළ හැකි සතිය ආයතී මාර්ගය මගින් සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. එම නිසා එම සතිය කායානුපස්සනා නම් වේ.
2. වේදනා සුඛ යැයි විපල්ලාස වශයෙන් හැනීම දුරුකළ හැකි, වේදනාව පටිග්‍රහ කළහැකි, බෙදා වෙන්කරගත හැකි සතිය ආයතී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ වේ. එ නිසා මේ සතිය වේදනානුපස්සනා නම් වේ.
3. සීත වනාහි නිව්ච යැයි විපල්ලාස වශයෙන් හැනීම දුරු කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි, සීත වෙන්කොට හදනා ගත හැකි සතිය ආයතී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. එ නිසා මේ සතිය විත්තානුපස්සනා නම් වේ.
4. බමී ස්වභාවයන් ආත්මය යැයි විපල්ලාස වශයෙන් හැනීම දුරුකළ හැකි බැහැර කළ හැකි, බමී ස්වභාව බෙදා වෙන්කර ගත හැකි, සතිය ආයතී මාර්ගය මගින් අංග සම්පූර්ණ බවට පත්වේ. එනිසා මේ සතිය ධම්මානුපස්සනා නම් වේ.

මෙලෙසින් එකකම වන්නාවූ ආයතී මාර්ගය හා යෙදෙන සතිය වනාහි සුභ, සුඛ, නිව්ච, අත්ත යැයි වරදවා ගතහැකි විපල්ලාස බමීයන් දුරුකිරීමට කෘත්‍යයන් හතරක් වශයෙන් සම්පූර්ණ විය යුතු නිසා කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානග, වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානග, විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානග, ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානග යන නම් හතර ලබන්නේය. මේ නිසා "ලෝකෝත්තර ආයතී මාර්ග්‍යණය එකකම වූ සිතක අඛංගු වේ යයි". පෙත්වා දෙනු ලැබේ. [විභ. අ. පටිවර්ජනසූ].

සීතල පසද්ව උපාදානස්කන්ධ රූප බමී නාම බමීයන් පරිකද්දො ප්‍රඥා භූත මගින් සහතික ලෙස තොදන්නා කල්හි ආයතී මාර්ගයට පත්විය නොහැක. සංහාර වට්ට දක්වන නිමකළ නොහැකි යැයි යන දේශනාවද "අප්ඤ්ඤානං පසද්වස්කන්ධය"

පමණක් විපක්ෂතා භාවනා කිරීමෙන්ද, ආයතී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය-බහිද්ධා පක්ෂවස්තවයෙන් පමණක් විපක්ෂතා භාවනා කිරීමෙන්ද, ආයතී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය.-රූප පමණක් විපක්ෂතා කිරීමෙන්ද, ආයතී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය. -නාම පමණක් විපක්ෂතා කිරීමෙන්ද ආයතී මාර්ගයට පත්විය නොහැකිය." යන අටුවා කථා පැහැදිලි කිරීමද ශ්‍රේණිපත බැවින් සතිපට්ඨාන ධර්ම භවර පහත සඳහන් ලෙසට හඳුනාගන්න.

1. රූප ධර්ම පෙරටුකොට රූප-නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරන්නේ හේතු ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්ම සහිත එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපක්ෂතා භාවනා කිරීම කායානුපස්සනා සතිපට්ඨාන භාවනා කිරීම නම් වේ.
2. තව දුරටත් ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරන ක්‍රම තුන තුළින් වේදනාව පෙරටුකොට නාම-රූපයන් පරිශ්‍රය කොට හේතු ධර්ම සොයාබලා හේතු ධර්ම සහිත වූ එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපක්ෂතා භාවනා කිරීම වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨාන නම් වේ.
3. වික්ඛ්‍යාණය හෙවත් සීත පෙරටුකොට රූප-නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කොට හේතු ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්මයන්ද සහිත එම රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විදහුන් භාවනා කිරීම විත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය නම් වේ.
4. එක්සය අරමුණු කරගෙන රූප-නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රයකොට හේතුඑල ධර්මයන් සොයා බලා හේතු ධර්මයන්ද සහිත එම රූප නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණ වශයෙන් විපක්ෂතා කිරීම ධර්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය නම් වේ. පක්ඛ නිවරණ පෙරටු කරගෙන, ඛෙප්පධංග පෙරටු කොටගෙන රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් විදහුන් භාවනා කිරීමද, පක්ඛවස්තව ක්‍රමය, ආයතන ද්‍රෝශ්‍යස් ක්‍රමය, සත්‍ය ක්‍රමය, ආදී වශයෙන් රූප-නාම, හේතු-එල සංස්කාර ධර්මයන් විදහුන් භාවනා කිරීමද ධර්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානයම භාවනා කිරීම නම් වේ.

වේදනා, විත්ත, එක්ස, යන තුන තුළ එක එකක් පෙරටුකරගත් නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා,

1. මෙම නාම ධර්මයන් පිහිටි ලබන වසතු රූපයද අරමුණු කොට රූප ධර්ම ඵකට පරිග්‍රහ කොට තිබිය යුතු බැවින්ද,
2. මෙම නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යෝග්‍යවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන්ගේ පිහිටි ලබන වසතු රූපයන් නැවත පරිග්‍රහ කොට රූප-නාමයන් ඵකට පරිග්‍රහ කළයුතු බැවී ඉහතදීත් නැවත නැවත විස්තර කෙරැති. ඵය ඵසේ වන බැවින් ද
1. සතිපට්ඨාන ඵකක් භාවනා කරන විට සතිපට්ඨාන භතරම භාවනා කළා වන්නේය යන මෙයද,
2. පඤ්චස්කන්ධය පරිඤ්ඤා ප්‍රඥා තුන මගින් විනිවිද දැක, දැන ගැනීම සඳහා භාවනා කිරීම සතිපට්ඨාන ධර්ම භාවනා කිරීම වන්නේය යන මෙයද
3. පඤ්චස්කන්ධ, රූප-නාම ධර්මයන් පරමාථී තෙක් පරිග්‍රහ නොකොට භාවනා නොකොට හේතු ධර්මයන්ද සහිත මෙම පරමාථී පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නගමින් භාවනා කළේ නම් සතිපට්ඨාන භතර භාවනා නොකළාම වන්නේය.

යන මේ කරැණු තුන බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නිමිල පිරිසිදු ධර්මය ලැබීමට කැමැති, උතුම් නිව්වාණ ධර්මය බලාපොරොත්තු වන්නා වූ ජිත්වත් ඔබ ගෞරවයෙන් සැලකිල්ලෙන් මුදුනින් සලකා හැදිනගත යුතු පිලිපැදිය යුතු..

මෙහිලා අදාළ බැහැද, වරදවා වටහා ගැනීම් දරැකිරීමේ අදහසින්ද ‘දිට්ඨි දිට්ඨි මත්තං’ ක්‍රමය කෙටියෙන් ලියා දක්වමු.

දිට්ඨි දිට්ඨිමත්තං ක්‍රමය

- තසාතිත තෙ ඛාතිය ඵවං සිකඛිතබ්බං**
- දිට්ඨි දිට්ඨි මත්තං භවිසසති
 - සුතෙ සුත මත්තං භවිසසති
 - මුතෙ මුත මත්තං භවිසසති
 - විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාත මත්තං භවිසසති

බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ ක්‍රමය මාලුබිකුන් පුත්ත සුත්‍රය [සං. නි. 4/156; බාහිය සුත්‍රය; (ඔ.) නි. 1/ 144] යන සුත්‍රයන්හි වදාරා ඇත. සාරය මෙසේය.

චීරට්ඨි රූපායතනං පසාදිතඛබ්බවෙධන දිට්ඨං නාම, වකඛු විඤ්ඤාණං පන සද්ධිං තං දවාටික විඤ්ඤාණේති දසසතවෙධන, තදුගයමපි යවා පචචයං පචතනමානං ධම්මතතතමෙව න චීරට් කොචි තතතවා කාරොතා වා, යතේ තං හුරවා අභාවවෙධන අනිච්චං, උදයඛබ්බයපතිපිළනවෙධන දුක්ඛං, අවසචතතනවෙධන අනතතාති කුතො තච පණ්ඨිතසස රජ්ජනාදිතං ඕකාසොති .අයමෙතන අධිප්පායො සුතාදිසුපි, [ප. අ. 60]

1. රූපායතන දැකිය යුතු බැවින් දීර්ඪ නම් වේ.
2. වකඛු විඤ්ඤාණය හා එම වකඛුද්වාර චීරියෙහි පිහිටා ඇති විඤ්ඤාණයන් සියලුම (එම රූපාරම්මණය දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාරික විඤ්ඤාණයන් සියලුම) රූපාරම්මණය දැකගත හැකිය යන අර්ථයෙන් දීර්ඪ නම් වේ. පිත්චත් තොභාවචරය ඔබ,
1. දැකිය යුතු රූපාරම්මණය, දැකිය හැකි වකඛුද්වාර චීරී, මනෝද්වාර චීරී නාම ධම් රාශීන්,
2. ඇසිය යුතු සද්ද්වාරම්මණ, ඇසිය හැකි තෝතද්වාර මනෝද්වාර චීරී නාම ධම් රාශීන්,
3. තමුපිත යුතු ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ජොට්ඨබ්බාරම්මණ, ස්පර්ශය ලැබිය හැකි ඝාණ ද්වාර චීරී, මනෝද්වාර චීරී, පිච්චාද්වාර චීරී, මනෝද්වාර චීරී, කායද්වාර චීරී, මනෝද්වාර චීරී නාම ධම් රාශී
4. දුතයුතු ධම්මාරම්මණ, දැනගත හැකි මනෝද්වාර චීරී නාමධම් රාශිය.

යන මේ රූප-නාම ධම් පරිග්‍රහ කිරීමෙන් පසු දීර්ඪ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධම්මෝ පහළ කරවිය හැකි අවිජ්ජා, තණ්හා උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යනාදී හේතුධම් සොයා බලා හේතු ධම් සහිත වූ මෙම දීර්ඪ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධම්මයන් ක්‍රියෙකෂණයට නංවා දිගින් දිගට නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පිළිපදින පිත්චත් ඔබගේ සන්තානයෙහි දීර්ඪ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධම්මයන් නිසා රාග, දෝස, මෝහයන් පහළ වීමට ඉඩ නොලැබේ. දීර්ඪ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත ධම්මයන් නිසා මහා කුසල මනෝද්වාරික විපස්සනා ජචන චීරී සිත් සන්තතිගත් පමණක් දිගින් දිගට පහළ වනු ඇත. මේ විදසුන් ක්‍රමයෙන් ආයතී මාගීයට පත්වන ආකාරයට මුදුන්පත් වන විට ඔබගේ දීර්ඪවී දීර්ඪ මන්තං පිළිවෙත පිළිපැදීම සම්පූර්ණ වූවා වන්නේය.

තමුත් සමහර හරු ආචාර්‍යයන් වහන්සේලා “දැක්න පිට දැක්න තැන්ම සිත තබන්න. තවදුරටත් මේ අරමුණ මත සිතිවිලි පහළ නොකරන්නවා”යි උපදෙස් දෙන්නාහ. මේ සම්බන්ධව විකක් පැහැදිලි කරදීම අවශ්‍යය.

එකතෙතන පන වකු විඤ්ඤාණමෙව දැසන සිව්වං සාධෙති

[ධ. අ. 1/247]

එකාත්තයෙන් වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත මගින් පමණක්ම රූපාරම්මණය දැක්න දැස්න කෘතන්‍ය සම්පුණ්ණී විය හැක්කේය. [ධ. අ. පටිවච්ඡනයයි]

“දැක්න පිට, දැක්න තැන පමණක් සිත තබන්න. තවදුරටත් මේ අරමුණ මත සිත් පහළ නොකරන්න.” යයි කියන නිසා මේ කතාවේ අර්ථය හෙළි කළහොත් මේ රූපාරම්මණය මත වක්ඛු විඤ්ඤාණය පමණක් වේවා! ඉතිරි විචිත පහළ නොවේවා! යැයි කීවා වන්නේය. ශ්‍රාවකයෙක් හට මෙලෙස වතු පිණිස පිළිපැදිය හැක්කේද? යැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. පිළිතුර පහත සඳහන් ලෙසටයි.

සවෙපන හවංගං ආවටෙධිති. කිරියාමනොධාතුයා හවංගෙ ආවටධීතෙ වොථපනං අසාපෙතවාට අනතරා වකු විඤ්ඤාණෙ වා සමපට්ඨපනෙවා සනතිරණෙ වා ධරවා නිවතතිසසතිති නෙතං ධානං වීජජති. වොථපන වනෙක පන ධරවා එකං වා දෙවවා චිතතාති පවතනනති. [ධ. අ. 238]

කිරියා මනෝධාතු තමැති පඤ්චද්වාරාවච්ඡත සිත ඉදින් හවංගය සැළීමට සමත් වී නම්, නතර කිරීමට සමත් වී නම් ඉදින් එලෙස හවංගය සැළීමට සමත් වූ කලහි වොථපනය තෙක් පත්නොවී, එ අතර කාලයේ වක්ඛු විඤ්ඤාණ අවස්ථාවෙහිද, සම්පට්ඨපන අවස්ථාවෙහිද, සන්තීරණ අවස්ථාවෙහිද නතරවී හවංගයට නැවත වැටීම යන මේ දේ සිදුවිය නොහැක්කේමය. අරමුණ තීරණය කරන ව්‍යවස්ථාපන කෘතන්‍යයේ ශක්තියෙන් වරක් දෙකක් වූ වොථපන සිත් පහළ වන්නේය.

[ධ. අ. පටිවච්ඡනයයි]

මෙහිදී අවුචාකවා වනාහි පටිත්තාරම්මණ විචිතක් සලකා පැහැදිලි කිරීම කරයි. මේ නිසා වක්ඛුද්වාර, මනෝද්වාර යන ද්වාර දෙකෙහිම රූපාරම්මණය ආපාතගත වී නම්, ප්‍රකට වී නම් රූපාරම්මණය පටිත්තාරම්මණයක් වී නම් වොත්ථාපනයට නොගොස්, “මහත්තාරම්මණ වන්නේ නම් තදුරම්මණ තෙක්

නොහොස්, ඇති මහනතාරම්මයායක් වන්නේ නම් තදුරම්මයායෙක් පත්තොච්ඡි අතර කාලය තුළ විචි සිත්ති තතර විමක් සිදු නොවන්නේමය. ගුත, මුත, අරමුණුද මේ ක්‍රමයටම වටහාගන්න. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ අවිභූතාරම්මයායක් වී නම් තදුරම්මයා යෙක් නොහොස් අතර කාලය තුළ විචිසිත්ති තතර විමක් සිදුනොවේමය. අදාළ ද්වාර දෙකෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ,

1. පටිත්තාරම්මයා වන්නේ නම් වොභවාපන තෙක්
2. මහත්තාරම්මයා වන්නේ නම් ජවන තෙක්
3. අතිමහත්තාරම්මයා වන්නේ නම් තදුරම්මයා තෙක්

මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණ

1. විභූතාරම්මයා වන්නේ නම් තදුරම්මයා තෙක්.
2. අවිභූතාරම්මයාය වන්නේ නම් ජවන තෙක්.
පත් වූ පසුව හවංගයට වැටිය හැකිය. මේ නිසා,

1. දිට්ඨ මතතං හවිසසති
දුකිත විට දුකිත දෙය පමණක්ම වන ලෙස පිළිපදින්න.
2. සුතෙ සුත මතතං හවිසසති.
අසනවිට අසනදේ පමණක්ම වන ලෙසට පිළිපදින්න.
3. මුතෙ මුත මතතං හවිසසති.
දැනෙන විදින හැපෙනවිට හැපෙන දෙය පමණක්ම වන ලෙසට පිළිපදින්න.
4. විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාත මතතං හවිසසති.
දැනගන්නේ නම් දැනගැනීම පමණක් වන ලෙසට පිළිපදින්න

යන්න, දුකිත්තේ දැකීමෙහි පමණක් සිත පිහිටුවිය යුතුය. අසනවිට ඇසීමේ පමණක් සිත පිහිටු විය යුතුය. දැනෙන/හැපෙන විට දැනෙන හැපෙන දේ පමණක් සිත පිහිටුවිය යුතුය. දැනගන්නේ දැනීම පමණක් වන ලෙස සිත පිහිටුවිය යුතු. =වක්ඛු විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. සෝත විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. ඝාන විඤ්ඤාණය විචිභා විඤ්ඤාණය, කාය විඤ්ඤාණය පමණක් විය යුතුය. ඉදිරියට දිගට විචිසිත් පහළ නොවිය යුතු ලෙසට පිළිපදිය යුතු යැයි අදහස් කරනවා නොවේ.

ඇත්ත නම්,

1. දැකිය යුතු බව හා දැකිය හැකි බව
2. ඇසිය යුතු බව හා ඇසිය හැකි බව
3. ස්පර්ශ කළයුතු බව හා පහසු ලැබිය හැකි බව
4. දතයුතු බව හා දතහැකි බව

ඌත රම් බව්ගන් ක්ව්ලකෂණංගට නංවා දිගින් දිගට අඩන්ඩව විපක්සනා භාවනා කරන්න ඌන්න මෙහි භාරය යැයි දත යුතු, දිට්ඨ, සුත, මුත, විඤ්ඤාත බව්ගන්ති රාග, දෝස, මෝහයන් පහළ නොවනු පිණිස පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් මාලාවක්ම වන්නේය.

බුද්ධ ශාසනයෙහි උතුම් ඝණා සම්පත්තිය ගිලිහී නොයෑම පිණිස වියඳියෙන් භාවනා කරන්න!

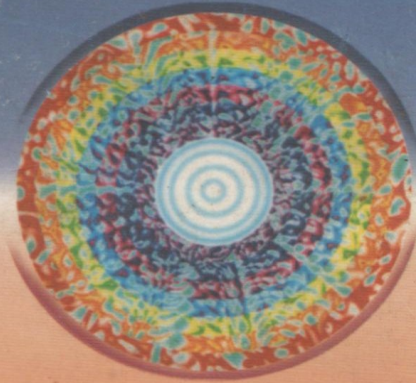
මොක්පුර රන්දොර තෘතිය කෘතය මින් සමාජන වෙයි.

එ-මාක් අරණ්‍ය සයාඩෝ,
විතතල පබ්බත

සාසන වැනි: 2539

බුරුම වැනි: 1357 තවම් මස අව දසවක් දා

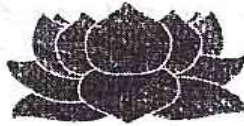

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

චතුර්ථ භාගය
පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමස්ථාන
(පළමු ක්‍රමය)

අතිප්‍රසන්න උ. ආච්ඡාණ්ණ (එ-ඔක් සයබෝ)

මොක්පුර රන්දොර

මහන්මාර් දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)
එා-ඔහක් විත්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපුප්ප උ. ආචිණ්ණ (එා-ඔහක් සයාඩො)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

නමි භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

චතුර්ථ භාගය

පටිච්ච සමුප්පාද කථාමය

පරිවර්තනය

පුස්තක උපදේශක ධර්මචරිත ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

පුස්තක බුරුම ජාතික උ. අග්‍රහස්‍රාද ස්වාමීන් වහන්සේ

ධර්ම දානය

ඩී. ජී. අබේසිංහ

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සිංහමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්ගෙන,
පොලොන්නරුව, 10320 දුරකථනය : 780140

ධර්මදාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. එ. 2544 එන්. එ. 2000

මුද්‍රණය
තිලක් ප්‍රින්ටර්ස්
දෙපානම - පත්තිපිටිය.

අපවත් වී වදළ,
මිහිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කර්මස්ථානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යාය, අතිපුජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී සෞභාරාමාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාථමික පිණිස

ශ්‍රී කලනාභී ගෝගාලම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ගෝගාලම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපුජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශාභිධාන මානිමිපාණන් වහන්සේට
"මොක්පුර රත්දොර"
(නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා)
නමි වූ මෙම ග්‍රන්ථය
සාතිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

“තථාගතපසවෙදිතො හිකඛවෙ ධමම චිතයො විචචො විරොචති
නො පටිච්ජනො” මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා
කරන ලද ධර්මය හා චිතය විවෘත වූයේ බබළයි. වැසුනේ තොම
බබළයි. [අං. 1/510]

අප මේ දැන් පැමිණ සිටින්නේ මොක්පුර රත්දෙර නමින් එළි
දක්වන පොත් පෙළේ හතරවන අංකයටයි. එනම් පටිච්ච සමුප්පාද
(01) කොටසටයි. මෙම පොත් පෙළේ

01. සමඵ කම්මට්ඨාන කොටස,
02. රූප කම්මට්ඨාන කොටස,
03. නාම කම්මට්ඨාන කොටස,

යන කොටස් දැනටමත් මුද්‍රණද්වාරයෙන් පිට වී ඇති අතර,

05. පටිච්ච සමුප්පාද (02) කොටස,
06. ලක්ඛණාදී චතුක්ක නය කොටස,
07. විපස්සනා කොටස,

යන මතු මතු අංකයන් සඳහාද සුදුනම් වෙමින් සිටින්නෙමු.
මෙම පෙළ ගැසීම සම්බන්ධයෙන් මුලින්ම කෘතඥ පූර්වකව සඳහන්
කළ යුත්තේ අප ප්‍රධාන අනුශාසක අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම
ස්වාමීන් වහන්සේගේ ශ්‍රී නාමයයි. මෙම පොතේ ද මුල් අත් අකුරු
පිටපතේ පටන් කියවමින්, මුද්‍රණය සඳහා අනුමැතිය දෙමින්,
අනුශාසනා කරමින්, රැස්කර ගත් සියළු උදර කුසල් බෙලෙන් ඔබ
මතු බුදුවේවා' යි පතමු.

අත් අකුරු පිටපත් නැවත පිටපත් කිරීමාදියෙන් උදව්කළ විලානගම පියරතන ආයුෂ්මකුන් වහන්සේද, සෝදු පත් බැලීමෙන් උදව් දුන් පූජ්‍ය මිරිහානේ නන්ද ස්වාමීන් වහන්සේද, පූජ්‍ය දස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේද කෘතචේදීව මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

බුරුම දේශය වෙනුවෙන්, මෙම පොත රචනා කළ අති පූජනීය එ-ඕක් සයාචෝ ස්වාමීන් වහන්සේට පමණක් දෙවැනි වන මෙහෙවරක් කළ අග්ග මහා පණ්ඩිත, රාජකීය ඕවාදවායඝී අතිපූජනීය උ ඤනින්ද (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේද, පරිවර්තනයේදී මෙන්ම සෝදුපත් බැලීමේදී නිබද සභාය ලබාදුන් උ. අග්ගඤ්ඤ ආයුෂ්මකුන් වහන්සේද ඉතා ගෞරවයෙන් සිහිපත් කරන්නෙමු.

අමා දම් සංගමයේ උප සභාපති ධුරය උසුලමින්, තම දියණිය හා එම බෑනණුවන්ද, තම පුතා හා එම ලේලියද සම්බන්ධ කරගනිමින් මෙහි බරපැන ඉසිලූ පිංවත් ඩී. පී. අබේසිංහ මහතාගේ අභිමතය අනුව නම් මේ පොත මීට බොහෝ කාලයකට කලින් එළි දැකිය යුතුව තිබුණි. කටයුත්තෙහි ඇති බරපතළකම අනුව නොවැළැක්විය හැකි සේ සිදුවූ පමාවද ඉවසමින් පවත්වන මේ ධම් දනයෙන් ජනිත කුසල සම්භාරය, තම ආදරණීය පියාවන දෙන් සුවාරිස් අබේසිංහ මහතාටත්, මෑණියන් වන ජේන් නෝනා උපාසිකාවටත්, තම බිරිද වන රාණි අබේසිංහ උපාසිකාවටත් අනුමෝදන් කරවීම අබේසිංහ මහත්මයාගේ අපේක්ෂාවයි. මෙම වටිනා ධම් දනමය කුසලයන්ගේ බෙලෙන් ඒ සියලු දෙනාට සැනසීම උදව්වායි පතමු.

සමථ කම්මට්ඨාන කොටස මුද්‍රණය කරවා නොමිළයේ බෙද දුන් පිංවත් කමල් ඇඹුල්දෙනිය මහතා මෙම පොතෙහිද පිට කවරය ඇතුළු මූලික සැලසුම් වලට සිය කැමැත්තෙන්ම උපකාර කළේ ධර්මදත්ත සලකා ගෙනමය. එය පොත් පෙළට ම ලොකු ගක්කියක් විය.

තිලක් මුද්‍රණාලයේ අධිපති තිලක් මොරවක මහතා ඇතුළු කායඝී මණ්ඩලය ඉවසීමෙන් යුක්තව, සාමාන්‍ය පොතකට වඩා විශේෂයක් කොට සළකමින් දැක්වූ සහයෝගය කියවන සියළු දෙනාගේ සැපසුමට ලක්විය යුත්තකි.

මෙකී සියළු දෙනාගේ සහයෝගය නොමඳව ලබමින් මිනිරිගල නිස්සරණ වනපියසේ සෙවන මෙන්ම පොල්ගස්මිටිට දික්හේන ආවනා මධ්‍යස්ථානයේ සෙවන යට එම නායක ස්ථාමීන් වහන්සේලාගේ අනුග්‍රහය ලබමින් අප කටයුතු කරන විට ප්‍රියශීලී සියළු සබුන්මවාරින් වහන්සේලාගෙන් ලැබුන උපහාර අපමණය. එසේවතුදු මෙහි තවත් අඩුපාඩු ඉතිරිව ඇතොත් ඒවාට වගකිව යුත්තේ පරිවර්තනය හා අවසාන සෝදුපත් බැලීම කළ අපමය.

මෙම පොත කියවන, ඒවා ක්‍රියාවට නංවන මිබ, එවන් අඩුපාඩුවලින් විය හැකි පාඩුව මගහරවා අර්ථය මතුකර ගැනීමට හිතරම ගුරුවරයකුගේ ඇසුර ලැබිය යුතු බව සඳහන් කරනු කැමැත්තෙමු. එ-මාක් භාවනා ක්‍රමයට ආවේණික ගති ලකුණු මෙම පොතේ නොඅඩුව ඇත. එබැවින් එම භාවනා ක්‍රමය ප්‍රගුණ කළ කෙනෙක් ඇසුරු කරමින්ම ඉදිරියට යෑම හැම අතින්ම ආරක්‍ෂාකාරීය. එලෙස යන අතර, මෙහි අපැහැදිලි තැන් හෝ වෙනත් අඩුපාඩු හමුවුවහොත් කරුණාකර අප වෙත දැනුම් දෙන්නේ නම් අගේ කොට සලකමු.

අප මෙම කටයුත්තේ යෙදී ගත කරන කාලය තුළ රැස් කරගත් යම් කුසලයක් වෙතම් දෙස් - විදෙස් ආවායඹී උපාධ්‍යායන් වහන්සේලාත්, මිය පරලොව ගිය අම්මා - අප්පච්චී ඇතුළු සියළු ඥාති මිත්‍ර දයක-කාරකාදීහුත්, සදේවක ලෝකයත් එම කුසලය සාධු කියා අනුමෝදන් වෙත්වා' යි ඉතාමත් මෙහිසියෙන් යුක්තව ආරාධනා කරමු. අනුමෝදන්ව සකල ශාසනික ප්‍රාර්ථනා සමෘධකර ගනිත්වා.

ලක්දිව බුදුසසුන බැබළේවා!

උඩ රරියගම ධම්මපීච ස්ථවිර.

නිස්සරණ වනය,
මිනිරිගල.
11742
2000. 08. 09

අනුග්‍රාහකගෙන්

ගිහි පැවිදි සියළු දෙනාගේම ප්‍රයෝජනය පිණිස බුරුම බසින් තිබූ එා-ඔක් භාවනා මාර්ගය සිංහලට පරිවර්තනය කොට ලංකාවේ බෞද්ධ ජනතාව අතට පත්වීම ඉතාමත්ම ප්‍රයෝජනය. මෙවැනි නිබ්බාන ගාමිණී පටිපදා භාවනා මාර්ගයක් අපට හඳුන්වා දුන් බුරුම රට වින්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති අගමහා කම්මට්ඨානාචාර්ය්‍ය අතිගරු පූජනීය ආචාර්ය්‍ය සයාධො මාහිමියන් වහන්සේට එපින් බෙලෙන් ආයුරාරෝගය සම්පත් සැලසේවා! නිදුකින් පාරමීපුරා ගැනීමට ලැබේවා! අවසානයේ සද සැනසීම ඇති අති උතුම් නිවන් සුවය ලැබේවා.!

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථා සමුත්පාදක අතිගරු පූජනීය කඩවැද්දුව ශ්‍රී ජිනවංසාහිධාන මහා ස්වාමීන් වහන්සේට එසේම නිදුක නිරෝගී බව සැලසේවා! උතුම් බුදු බවත් ලැබේවා.!

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථා සම සඤ්ඤ ලේඛක අතිගරු පූජනීය නාඋයනේ අරියධම්ම මහා ස්වාමීන් වහන්සේට මේ පිං බෙලෙන් අති උතුම් බුදුබවත් ලැබේවා.

ගරු පූජනීය මිතලාවේ විනීත ස්වාමීන් වහන්සේටත් ආයුරාරෝග්‍ය සම්පත් කෙළවර උතුම් නිවන් සුවය ලැබේවා.!

මෙම පොත සිංහලට පරිවර්තන කටයුතු කරමින් සෝදුපත් බලා සකස්කොට දුන් මිනිරිගල ආරණ්‍යවාසී ගරු පූජනීය උඩ ඊරියගම ධම්මජීව ස්වාමීන් වහන්සේටද එම පරිවර්තනයට සහාය දුන් බුරුම ජාතික උ. අගගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේටද සෝදුපත් බලා දුන් අතිගරු මිරිහානේ තන්ද ස්වාමීන් වහන්සේටත්, පුජ්‍යපාද දස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේටත්, උතුම්වූ නිවන් සුවය ලැබේවා.

මෙම ධර්ම දනමය කුසලය පරලෝපැපත් ආදරණීය මව්පියන් වන දෙන් සුවාරිස් අබේසිංහ මහතාටත්, ජේත්තෝනා අබේසිංහ මහත්මියටත්, බිරිඳ වන රාණී අබේසිහ මහත්මිය ඇතුළු මිය පරලොව ගිය සියළුම ඥාති හිතෙහිත්ටත් නිවන් සුවය පිණිස වේවා.

මෙම ධර්මදනමය කුසලයට සහාය දුන් දිනේෂා, පණ්ඩුක යන දූ පුතුන්ටත්, ප්‍රසන්න සහ වම්පිකා යන බෑනනුවන් සහ ලේලියටත්, ජනිත් කුමරුටත්, ආයුරාරොග්‍ය සම්පත් සහිත ව, සියළු පැතුම් මුදුන්පත් වී නිවන් සුවය ලැබේවා.

ඩී. පී. අබේසිංහ.

532, පරණ කොට්ටාව පාර

පන්නිපිටිය.

2000. 08. 09

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය :

(ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය)

උදා : (සං. නි. 4/32) යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංයුක්ත නිකායෙහි 4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවය.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා නැතත් (ග්‍රන්ථ සංකේතය / පිටු අංකය) වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා : (වී. ම. 331) = (විපුද්ධි මග්ග : 331 පිටු)

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපනය

දී. නි.	-	දීඝ නිකාය	-	බු. ජ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	-	„
සං. නි.	-	සංඥාන නිකාය	-	„
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	-	„
වි. ප.	-	විභංගපප්පකරණය	-	„
ප. ප.	-	පට්ඨානපප්පකරණය	-	„
ප. ම.	-	පටිසම්භිද්දමග්ග පාලි	-	„
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	-	ස. හේ
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	-	„
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	-	„
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	-	„
අං. අ.	-	අං. නි. අටුවාව	-	„
ධ. ප. අ.	-	ධම්මපද අටුවාව	-	„
ජා. අ.	-	ජාතක පාලි අටුවාව	-	„
ධ. අ.	-	ධම්ම සංගණි අටුවාව	-	„
විභ. අ.	-	විභංග අටුවාව	-	„
ප. ප. අ.	-	පඤ්චපප්පකරණ අටුවාව	-	„
ප. අ.	-	පටිසම්භිද්දමග්ග අටුවාව	-	„
මහා. වී. (බු)	-	විසුද්ධිමග්ග මහාවිකා	-	බු. අ.
සං. වී.	-	සං. නි. විකාව	-	„
අං. වී.	-	අං. නි. විකාව	-	„
මු. වී.	-	මූල විකාව	-	„
දී. වී.	-	දී. නි. විකාව	-	සෝ. හේ.

- බු. ජ. = බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
 ස. හේ. = සයිමන් හේවාචිකාරණ මුද්‍රණය
 බු. අ. = ඡට්ඨ සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය
 සෝ. හේ. = සෝමාවතී හේවාචිකාරණ මුද්‍රණය

පිටුව	පෙළ	වරද	නිවරද
v	31	පැපසුමට	පැපසුමට
vii	7	ආයුරාරොගය	ආයුරාරොග්‍ය
ix	8	විසුද්ධි	විසුද්ධි
2	4	යාමයෙහි	යාමයෙහි
9	2	පරමාපී	පරමාර්ථ
27	22	දැනගන	දැනගෙන
27	26	සොඳ	සොඳ
45	2	නිදසුන්	නිදසුන්ලෙස
50	25	සිදුකරන	සිදුකරන
52	22	අනෝජ	අනෝජා
53	17	අතින	අතින්
54	9	සුඛදද	සුඛද්ද
54	11	බැන්දේය	බැන්දය
55	7	සුඛදද	සුඛද්ද
56	4	ඇතින්න	ඇතිනි
58	16	මරණසන්න	මරණාසන්න
59	4	විපස්සනා	විපස්සනා
62	18	දෙනාහුය	දන්නාහුය
63	18	බැඳෙන	බැඳෙන
63	25	සාමාන්‍ය	සාමාන්‍ය
64	4	නෙයෙදීම	නොයෙදීම
66	22	අබ්‍යාකත	අබ්‍යාකත
69	9	සිදුවන්නකි	සිදුවන්නකි
74	11	අතින	අතින 75 (1, 9, 28 පිටු)
74	8	ඉට්ඨාරමමණ	ඉෂ්ඨාරමමණ

පිටුව	පෙළ	වරද	නිවරද
84	7	වෙන	වෙන්
87	13	ධම්යේ	ධම්යෝ
87	11	මිකිරි	මිකිරි
95	21	තෝජෝ	තේජෝ
99	1	කජර	කරජ
99	11	ජරමාථී	ජරමාර්ථ
100	9	නිවරදිව	නිවැරදිව
101	6	බලා	ලබා
101	15-19	චිත්තකම්භයක්	චිත්තකම්භයක්
101	17	යුක්තයි	යුක්තකි.
130	01	ඉනින්	ඉදින්
138	27	යෝගීන්	යෝගීන්
150	25	ආරමුණ	ආරමුණ
159	03	පවත්ති	ප්‍රවෘත්ති
162	15	හඳුනාගෙන	හඳුනාගෙන
164	08	කළ	කර

පටුන

පරිවර්තක ස්වෘතීන් වගන්තිය	iv
අනුග්‍රාහකයන්	vii
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	ix
පටිච්ච සමුප්පාද (I) කොටස	1
මහා නිදාන සූත්‍රයේ විවරණ කථාව	1
සෝතාපත්ත යනු	4
ප්‍රබ්ධිපනිස්සය සමපත්ති	4
නිජ්චාස	5
සෝතාපත්තතා	6
බහුසසුත භාවය	7
බහුසසුත භාවය යනු	8
ලෝකී පරිද්දූ තුන් ආකාරයේ (කදන, තීරණ සහ පහාන පරිකද්දූ)	9
ලෝකුත්තර පරිකද්දූ තුන්	10
අනුබෝධ දූණ - පටිච්චේද දූණ	12
පටිච්ච සමුප්පාද පකද්වම ක්‍රමය සංකෛප්‍ය ලෙස දැක්වීම	14
සමුදය භවනය යනු	17
කුමන කාලයේ තණභාවිද	19
සංඛාර හා කම්ම භවය	20
කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය	21
අනුමාන හා පච්චේක	24
කුටාභාර සූත්‍ර උදාහරණ	26
පච්චය පරිගහන සැදුණය ලැබීමට	28
අභිකද්දූ හා විපස්සනා	29
හේතු ධර්ම සෙවීමේ ක්‍රමයක්	33
පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය දේශනා කරන ක්‍රම හතර	35
පෙරාතුවම සැලකීමෙන් විශුද්ධ කාරණයක්	37
අතීතයට සැදුණය විනිදුවා වලෙන්	39

සමාජානුකූල පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්	42
කිලෝමීටර හා කිලෝ වැට්ට	42
කිලෝමීටර තුන	43
කිලෝමීටර දෙක	44
ද්විතීයික ප්‍රාථමික (බුද්ධි හිඟ)	45
රූප නිමිති පහසු වී නම් පිළිපැයිය යුතු ආකාරය	46
අතීත මරණාසන්නය තෙක්	47
කර්ම අරමුණු සෙවීමේ ක්‍රමය	50
සුමනා රාජකුමාරයාගේ පෙර ප්‍රාථමික	51
අනෝපා දේවියගේ ප්‍රාථමික	52
සුභද්ද රැජිනිය	53
සෝභිතියාගේ ආදර්ශයක්	57
තවත් ආදර්ශයක්	58
කිලෝමීටර හා කිලෝ වැට්ට	62
කිලෝමීටර තුන	63
කිලෝමීටර දෙක	65
පව්වය පරිහරණ කැණිය	67
නිමිත්ත පෙරළීම	69
හේතු ධර්ම එල ධර්ම පරිහරණ කිරීම	70
කළින්ම සිතට ගත යුතු වැදගත් කාරණයක්	71
රූප සකන්ධය	72
නාමස්කන්ධයේ හතර	73
තය ක්‍රම හතර- එකතන තය 1.	75
අතීතයේ ගැමීම මතුවන හැටි	76
දුෂ්කරද වන්නේය.ගම්හිරද වන්නේය.	77
තුන් හතර දෙනෙක් ප්‍රකාශනා වීම	79
උච්චේද දිවිසිය හා සස්සන දිවිසිය	81
නානත්ත තය - 2.	83

අධ්‍යාපාර ක්‍රමය -3.	84
එවං ධම්මතා නය ක්‍රමය - 4	87
නියත වාදය	88
පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ප්‍රායෝගිකව පරිග්‍රහ කිරීම	89
විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු	89
පඤ්චස්කන්ධ විභාගය	90
කලල ඤාණයෙහි - පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයෝ	92
හේතු එල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීම	94
පටිසන්ධි රූපස්කන්ධයෝ	94
පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය	96
ප්‍රත්‍යක්ෂණ හේතු ධර්ම තුන	96
පටිසන්ධි - රූපඛණ්ඩය(කම්මප රූප 30)	97
පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය අතීත හේතු ධර්ම පහ	97
ප්‍රත්‍යක්ෂණ හේතු ධර්ම තුන	98
විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක්	101
පටිසන්ධි සඤ්ඤාසංකන්ධය	102
පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය i	102
පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය ii	103
භාවනා ක්‍රමය මෙසේය	105
භවාංග පඤ්චස්කන්ධය	106
භවාංග රූපස්කන්ධය	107
භවාංග වේදනාස්කන්ධය	107
භවාංග සඤ්ඤාසංකන්ධය	108
භවාංග සංස්කාරස්කන්ධය - චේතනා ප්‍රභම ක්‍රමය	109
භවාංග සංස්කාරස්කන්ධය	109
භවාංග විඤ්ඤාණසංකන්ධය	109
රූපාරම්මත වර්ණ පේළිය පඤ්චද්ද්වාරාවප්පන ස්කන්ධ පහ	110
රූපාරම්මත වර්ණ පේළිය එකඟ විඤ්ඤාණයේ පංචස්කන්ධය	113

රූපාරම්මත වර්ණ පෙළිය සමපටිච්ඡත පංචස්කන්ධය	117
රූපාරම්මත වර්ණ පෙළිය -සන්තීරණ පංචස්කන්ධය	120
රූපාරම්මත වර්ණ පෙළියේ වොථපන පංචස්කන්ධය	123
ජවන පටිපාදක මනසිකාරය	126
රූපාරම්මත වර්ණ පෙළියේ මහා කුසල ප්‍රථම ජවන පංචස්කන්ධය	127
මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය	131
රූපාරම්මත වර්ණ පෙළියේ තදුලමිඛත පංචස්කන්ධය	131
රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විථි	135
පැහැදිලි කිරීම - වකු සමිඵස්ස + මනෝ සමිඵස්ස	137
රූපාරම්මණ වණි පෙළිය (ලොභ - දිට්ඨි රාශියේ)	140
ලොභ දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන විකද්දුණුස්කන්ධය (වකුද්වාර විථි)	142
සද්දාරම්මණ පෙළියේ පඤ්චද්වාරවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය	143
සද්දාරම්මණ පෙළියේ සමිපටිච්ඡත සංස්කාරස්කන්ධය	145
සද්දාරම්මණ පෙළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය	147
ගන්ධාරම්මණ පෙළියේ පඤ්චද්වාරවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය	148
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ කුසල ජවන විථි (වකු ප්‍රසාද අරමුණ) ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය (මනෝද්වාර විථි)	155
දොවෙති ජවන වේදනාස්කන්ධය	156
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි (ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ)	156
ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය	156
ධම්මාරම්මණ පෙළියේ රූප ධර්ම අරමුණ	158
එක් කොටසක් එක් දේශයක්	158
බහිද්ධා හා අතීත - අනාගත සම්බන්ධතාව	159
සරු වරුණ බීජ හා සරු විජජා බීජ	160
භවාංගයේ අනන්තර හේතු ධර්මයෝ	160
කුත පටිකද්දු මට්ටමට පත්වීම	161
සාසනශෙභි නොසැලෙන සේ මුල් බැස ගන්නේය	163
ගුරිකාපට් සමිපජකද්දු භාවනාව	164

මොක්පුර රන්දෙර

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපද (සංකප්පකයෙහි)

හතරවන කොටස

පටිච්ච සමුප්පාද (1) කොටස

ප්‍රථම පරිච්ඡේදය

මහා නිදන සූත්‍රයේ විචරණ කථාව

තමෝ තස්ස ගගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස.

පෙර එක් කලෙක බුදුරජාණන් වහන්සේ කුරු රට කම්මාස දම්ම නම් වූ නිගමය ගොදුරු කර ගෙන වැඩ වාසය කළසේක. මහා නිදන සූත්‍රය දේශනා කරන එම දිනයෙහි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ දිවා විහරණ ස්ථානයේ පඨිඞ්කය බැඳ හිඳ ගෙන සොකාපත්ති ඵල සමාපත්තියට සම්වැදුනේය. එම නියමිත අධිෂ්ඨාන කාලය නිමවා සිටි අවස්ථාවේදී පච්චයාකාර නම් වූ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන් විෂයයෙහි කැණය යෙදවීය. එම ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ -

1. අවිජ්ජාවෙන් පටන් ජරා මරණය තෙක් - (අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය)
2. ජරා මරණයෙන් අවිජ්ජාව තෙක් - (පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය)
3. දෙකෙළවරින් පටන් ගෙන මැද තෙක් - (අනුලෝම - පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය)
4. මැදින් පටන් ගෙන දෙකෙළවර තෙක් - (අනුලෝම - පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය)

අනුව ගමන් කොට තුන් වතාවක් පටිච්ච සමුප්පාද අංග 12 ත්‍රිලක්ෂණයන්ට තංවා විපස්සනා භාවනා කළහ. මෙලෙස භාවනා කළ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කැණයෙහි පච්චයාකාර නම් වූ

හේතු එල සම්බන්ධතා - පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය පහසුවෙන් ප්‍රකට වෙන ලෙසට වැටහිණ. එම අවස්ථාව අරමුණු කොට බුදුරජාණන් වහන්සේට ප්‍රකාශ කළහොත් හොඳ ධර්ම දේශනාවක් අයා ගත හැකිවේ යැයි අපේක්‍ෂාවෙන් සවස් සාමයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙත එළඹ වැද එකක් පසව හිඳ බුදුරජාණන් වහන්සේට මෙසේ ප්‍රකාශ කළ සේක. 'භාග්‍යවත් වූ බුදුරජාණන් වහන්ස, ආශ්චර්යයක්ය. පෙර නොවූ විරූවක්ය. මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයේ ඉතාමත් ගැඹුරුය. ගැඹුරු පෙනුමද ඇත්තේය. නමුදු මාගේ කැණයට නොගැඹුරු ලෙසට ප්‍රකට වේ යැයි' ප්‍රකාශ කළ සේක.

එහිදී බුදුරජාණන් වහන්සේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට මහා නිදන සුත්‍ර දේශනාව දේශනා කළ සේක. එම සුත්‍රයෙහි පහත සඳහන් ලෙස දැක්වේ.

මා හෙටං ආනන්ද අට්ඨ. මා හෙටං ආනන්ද අට්ඨ. ගම්භිරොවාස ආනන්ද පට්ඨ සමුප්පාදො ගාමිහිරාවගාසො ට. එතස්ස ආනන්ද ධම්මස්ස අනනුබොධා අප්පට්ඨො ඵට්ඨමයං පජා තතතාකුලකජාතා කුලගණ්ඨිකජාතා මුඤ්ඤපඛඛජගුතා අපායං දුගගතිංචිතිපාතං සංසාරං තාතිවතති. (දී. නි. 2/80)

අනනුබොධාති කුතපරික්ඛන්දවසෙන අනනුච්ඡිදධතා. අප්පට්ඨොධාති. තීරණ පහාණ පරික්ඛන්ද වසෙන අප්පට්ඨ විජ්ජධතා. (දී. අ. 1/338)

ආනන්දය, මෙසේ නොකියව, ආනන්දය, මෙසේ නොකියව. මේ හේතුඑල සම්බන්ධතාවය පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය ගැඹුරු වන්නේමය. ගැඹුරු පෙනුම ද ඇත්තේය. ආනන්දය, පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය

1. කුත පරික්ඛන්ද
2. තීරණ පරික්ඛන්ද
3. පහාණ පරික්ඛන්ද

යන පරික්ඛන්ද කුණ තුන මගින් නියම ලෙස විනිවිද නොදන්නා නිසා මාගී එල කුණ තෙක් විනිවිද නොදක්නා නිසා මේ සියලු සත්වයෝ මේ තාක් දික් වූ සංසාර ගමනේ දී තුල් කැටියක් සේ අවුල්වී

වඩු කරුළු කැදැල්ලක් බඳු වී මුදු තණ බබුස් තණ මෙන් අවුල් වී දුෂ්චරිත කරන්නන් විසින් වැටී යන, සැපයෙන් කැමැති දෙයින් තොර වූ විවශව පතිත වීම් ඇති අපාය, දුග්ගති සංසාරයද, අපායෙන් තොර සුගති සංසාරයද ඉක්ම නොයයි. (දී. නි. පරිවතීතයයි).

මේ දේශනාව සම්බන්ධ අට්ඨකථා හි ද පහත සඳහන් ලෙසට ගෙන හැර දක්වයි.

ඤාණාසිතා සමාධිපපවරසිලායං සුනිසිතෙන -

හව වකකමපදලෙචා, අසතිවිවකකමීව නිට්ඨමමථතං

සංසාංගයමතිනො. න කොචි සුපිනතතරෙපෘජචි.

(විහ. අ. 139 වි.ම. 440)

සමාධිය නම් වූ උතුම් හත ගලෙහි මනාව මුට්ඨත් කළ මාහී ඤාණ නැමැති කවුට්ටන් හෙන සක් මඩලක් මෙන් සත්ත්වයන් හිතොර මැඩ පියන්නා වූ හේතුඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ හව වක්‍රය නොපළා සසර බිය සිහිනෙකුදු ඉක්ම වූ කිසිවෙක් නැති.

(විහ. අ : වි. ම. පරිවතීතය)

මේ ඉහත සඳහන් පාළි අට්ඨකථාවන්ට අනුව, නියම පිරිසිදු ධර්මය කැමති වන, උතුම් නිවන් සුඛය ලැබීමට කැමති වන පිංචන් ඔබ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය අනුබෝධ ඤාණය නම් වූ ඤාණ, පරිඤ්ඤා, පටිච්චේද ඤාණය නම් වූ තීරණ පරිඤ්ඤා, පහාන පරිඤ්ඤා යන මේ පරිඤ්ඤා ඤාණ තුන මගින් පරිච්චේද වශයෙන් දැන ගැනීමට චීර්යය කළ යුතු වේ. අනුබෝධ, ඤාණයෙන් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් නොදත් නිසා, පටිච්චේද ඤාණයෙන් මාහීඵල තෙක් ස්වකීය ලෙස, විනිවිද නොදත් නිසා සංසාරයෙන් ඉක්ම යෑම ගැලවී යෑම සිදු නොවේ යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ නිසා සංසාරයෙන් මිදීම සඳහා අනුබෝධ, පටිච්චේද ඤාණයන් මගින් භොඤිත් වැටහී යනු පිණිස චීර්ය කළ යුතුවේ. අනුමාන වශයෙන් දැන ගැනීමට චීර්යය කරනවා පමණක් නොවේ. ගුරුවරයා කියන්නක් කට ඇරගෙන අසා සිටිමින් විශ්වාස කරනවා නොවේ යැයි වටහා ගනින්නවා.

සෞභාෂනන යනු :

ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ද ඇති දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුමක්ද ඇති මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය කුමන හේතුවකින් ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කදණයෙහි පහසු ලෙසද නොගැඹුරු ලෙසද ප්‍රකට වීදැයි ප්‍රශ්නයකි. උත්තරය පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

ථෙරසස හි චතුහි කාරණහි ගම්භිරොපි පට්ඨව සමුප්පාදෙ උභතානොති උපට්ඨාසී. කතමෙහි චතුහි. පුබ්බපනිස්සය සමපනතියා. තිඤ්ඤා වාසෙන. සෞභාෂනතතාය. බහුස්සුතභාවෙනාති (දී. අ 1/333)

ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ඇති දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කදණයෙහි කාරණ හතරක් නිසා පහසු - නොගැඹුරු ලෙස ප්‍රකට වීය. කුමන හතර කාරණයන්ද යත් -

- (1) පුබ්බපනිස්සය සමපනති - පෙර භවයන්ගේ සම්පූර්ණ කරන ලද පාරමි ධර්ම සියල්ල අතින් සම්පූර්ණ නිසා
- (2) තිඤ්ඤා වාස - සාසන කීර්තිය අත නොහැර සම්පව වාසය කිරීම.
- (3) සෞභාෂනතතා. = සෝවාන් වූ බැවින්
- (4) බහුස්සුත භාව - බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇති හෙයින්

යනමේ කාරණ හතර නිසා ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුමද ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුමද ඇති මේ හේතු ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කදණයෙහි නොගැඹුරු පහසු ලෙස ප්‍රකට වීය.

1. පුබ්බපනිස්සය සමපනති :

ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ වනාහි පදුමුත්තර බුද්ධ සාසනයේ පටන් කල්ප ලක්ෂයකටත් වඩා කාලයක් ඒතදග්ග පාළියෙන් උපහාර ලැබීම සඳහා පාරමි ශක්තිය සම්පූර්ණ කළ සේක. එමනිසා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ සන්තානයෙහි එතදග්ග පාළියෙන්

උපහාර ලබා ගැනීමට හැකි මහා සාවක බෝධිකැණිය සඳහා අපේක්ෂාවෙන් පෙර හව බොහෝමයකම සිද්ධ කළ පාරමී ධම් සියල්ල අතින් සම්පූර්ණ විය. මෙය එක හේතු කාරණාවකි.

2. නිත්‍යවාස :

නිවනට යෑමට හේතුවන තොටුපලට 'නිත්‍ය' යැයි කියනු ලැබේ. සාසනයෙහි නිවනට යෑමට මාර්ගය ක්‍රමානුකූලව දක්වන ලද අනුශාසනා කරන ලද සම්මා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේ හා අග්ග සාවක මහා සාවකයෝ ද නිවන තම් වූ එතෙරට පත්වීමට තොටු පලක් හා සමාන වන බැවින් නිත්‍ය යන නම ලබයි. මෙලෙස නිත්‍ය යන නම ලද ආවායඝීයන් වෙතට පත්වී වාසය කිරීම නිත්‍යවාස යැයි කියනු ලැබේ. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ මෙම නිත්‍ය වාස නම් වූ ගුණය අතින්ද සම්පූර්ණ වූ සේක. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ වෙතට හෝ සාරිපුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේ, මුගලන් ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා කොට්ඨිත ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා පුණ්ණ ස්වාමීන් වහන්සේ ආදී කොට ඇති අග්ග සාවක, මහා සාවකයන් සහිත මේ ආවායඝීය වරයන් වෙතින්

- (අ) උග්ගහණ - පාළි උගෙනීම
- (ආ) සවණ - පාළියේ අර්ථයට - අට්ඨ කල්‍යාණවට ඇහුම් කන් දීම
- (ඇ) පරිපුට්ඨන - ග්‍රන්ථිස්ථාන දුෂ්කර ස්ථාන පිළිබඳ තේරුම. අර්ත කල්‍යාණ - අට්ඨ කල්‍යාණ අනුව නැවත විමසීම
- (ඈ) ධාරණ - පාළියද, පාළි අර්ථය - අට්ඨ කල්‍යාණ සිත්හි දරා ගැනීම, කට පාඩම් කිරීම.

යන ලෙසින් පටිච්ච සමුප්පාද සම්බන්ධ මේ පාළි අට්ඨ කල්‍යාණ ක්‍රමානුකූලව හදාරණ ලදී. කට පාඩම් වන තෙක් දරන ලදී. මේ හේතු වෙන්ද ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කැණියෙහි ගැඹුරු මෙන්ම ගැඹුරු පෙනුම ඇති, දුෂ්කර මෙන්ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය ඉතා නොගැඹුරු වූ ප්‍රකට වූ ලෙසට පෙනුණි.

(දී. අ. 1/336)

3. සෞභාෂනතා :

සෝවාන් බවට පත්වීම.

සෞභාෂනතානඤ්ඤා නාම පච්චයාකාරො උත්තානකොච භුක්වා උපධ්‍යාති. අයඤ්ඤා ආයසමා සෞභාෂනො (දී. අ. 1/336)
සෞභාෂනතානඤ්ඤා නාම පච්චයාකාරො උත්තානකොච භුක්වා උපධ්‍යාති තස් සමමොහ විද්ධංසනෙන, "යං කිඤ්චි සමුදය ධමමං සබ්බං තං තිරොධ ධමමං" ති අත්තපච්චක්ඛවසෙන උපධ්‍යාතනො (දී. ටී. 347)

අත්තවම සෞභාෂන නම් එම සෞභාෂන පන්ත පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිද පච්චයාකාර නම් වූ හේතු ඵල සම්බන්ධතා - පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය නොගැඹුරු ලෙස මෙසේ ප්‍රකටවීම සිදු වන්නේය. හේතුව නම් එම සමුදය සත්‍යය නම් වූ, හේතුඵල සම්බන්ධතාව - පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය වසාලන මෝහ ධර්මය සෞභාෂනි මාහී ඤාණයෙන් සම්පුර්ණයෙන්ම විනාශ කොට බැහැර කොට දු බැවින් 'භටගන්නා සුලු යම් ධර්මයක් වෙයි නම් ඒ සියල්ල තිරුද්ධ වන සුලුය' යි ස්වකීය වශයෙන් වතීමානව විනිවිද දැනගැනීමේ ශක්තිය ඤාණයෙහි ප්‍රකට වීමයි. ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේද සෞභාෂනතය. එම නිසා ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ ඤාණයෙහි පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය පහසු ලෙස, ප්‍රකට වන්නේය.

පිංචන් ඔබ තමා සෞභාෂන යැයි පිළිගන්නේ නම්, හේතු ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය - සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දන්නා නොදන්නා බව ස්වකීය ලෙස ප්‍රශ්ණ කර බලන්න. එලෙස ප්‍රශ්ණ කිරීමේදී -

අතිතයේ සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයන් නිසා විඤ්ඤාණ, නාම රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන පච්චුප්පන්න ඵල ධර්මයන් ප්‍රකටවම පහළ වීමද, පච්චුප්පන්න වශයෙන් සිදුකරන අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්මයන් නිසා අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණය, නාම රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්ම පහළ වීමද, සම්මා දිට්ඨි ඤාණයෙන් ස්වකීය ලෙස විනිවිද වතීමානව නොදනී නම්, ආවායඝීයන් වහන්සේ

කියන ලද්දක්ම අදහා ගැනීම පිළිතුරු වශයෙන් ලැබේ නම්, ජෙන කියන්නන් සොයා යෑමෙන් පලක් නැත. තමාම තමා බුද්ධ දේශනාව පරිදි නියම සොකාපන්නයකු නොවන බව තීරණය කරන්න.

හේතුව නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම ශ්‍රාවක බුද්ධ පුත්‍ර වූ ආර්යන් වහන්සේලා වනාහී හේතු එල සම්බන්ධතා, පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය සම්මා දිට්ඨි කදණ ප්‍රඥාවෙන් ස්වකීය වශයෙන් විනිවිද වතීමානව දැක, දැනගත් උතුමන් වන නිසාය.

4. බහුසුභ භාවය :

බොහෝ ඇසු පිරු නැත් අති බව.

බහුසුභතානකඳු වතුහතෙඵ ඔටරකෙ පදීපෙ ජලමානෙ මකඳු පියං විය නාම රූප පරිවෙජ්ඣෙ පාකටො හොතති අයකඳු ආයසමා බුසුභතානං අගො හොති. බාහුසට්ටානුභාවෙනපියස ගමහිරොපි පට්ටයාකාරො උත්තානකො විය උපට්ඨාසී. (දී. අ. 1/336)

නාම රූප පරිවෙජ්ඣෙති සහ පට්ටයෙන නාම රූපසා පරිවජ්ජ් අවබොධො. (දී. පී. 347)

රියන් හතරක් වූ කාමරයක පහණක් දැල්වූ විට එම කාමරයේ ඇති ඇඳ පුටු මේස ප්‍රකටව දැනගත හැකිසේ බහුස්සුභ භාවය ඇත්තාගේ කදණයෙහි හේතු ධර්ම සමග නාම - රූප වෙන් වෙන්ව දැකීම - නාම - රූප පරිවිජේද කදණය හා පච්චය පරිග්ගහ කදණය ප්‍රකට වන්නේ මය. මේ ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ වනාහී බහුස්සුභ වූ හිකුසුන් අතරින් උසස් වූ අග්‍ර වූ එතදග්ග පාළියෙන් පුදනු ලැබූ සුද්ගලයාය. මේ බාහුසච්චංච යන මංගල කාරණයේ ආනුභාව ශක්තියෙන්ද ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේගේ කදණයෙහි ගැඹුරු වූ ගැඹුරු පෙනුම ඇති දුෂ්කර මෙන් ම දුෂ්කර පෙනුම ඇති පච්චයා කාර නම් වූ හේතු එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයද ප්‍රකට ශ්‍රෙය සැහැල්ලු ලෙස නොගැඹුරු ලෙස පිහිටියේය.

(දී. අ. : දී. පී. පරිවතීනයයි)

බහුස්සුත භාවය යනු

කළුමනට ගිකිවෙ සුතධනං. ඉධ ගිකිවෙ අරිය සාවකො බහුස්සුතො හොති සුතධරො සුත සනතිවයො, යෙ තෙ ධමමා ආදිකල්‍යාණා මජ්ඣෙක කල්‍යාණා පරියොසාන කල්‍යාණා සාචං සමාසද්වනං කෙවල පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං අභිවදන්ති. තථාරූපස්ස ධමමා බහුස්සුතා හොන්ති ධනා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුපපටි වීද්ධා. ඉදං වුච්චති ගිකිවේ සුත ධනං (අං. නි. 4 / 286)

දිට්ඨියා සුපපටිවීද්ධාති අතතතොව කාරණතොව පඤ්ඤය සුදුසු පටිවීද්ධා පච්චකං කථා. (අං. අ. 2 / 697)

සුපපටි වීද්ධාති තිච්චලං නිග්ගමබං කතවා සුදුසු යාථාවතො පටිවීද්ධා. (අං. වී. 2 / 362)

මහණෙනි, සුත ධනය යනු කුමක්ද? මහණෙනි, මේ සාසනයෙහි ආර්ය ශ්‍රාවක තෙමේ, ආර්ය භාවයට පත් වූ බුද්ධශ්‍රාවකයන් වහන්සේ බහුස්සුත බව දරයි. බහුස්සුත බව රැස් කරයි. (සීල ශික්ෂාව යන) ආදි කල්‍යාණය (සමාධි ශික්ෂාව යන) මධ්‍යය කල්‍යාණය (ප්‍රඥ ශික්ෂාව යන) පරියොසාන කල්‍යාණය ඇත්තාවූ අර්ථය අතින් සම්පුර්ණ වූ, අඩු වැඩි නැති වූ ව්‍යඤ්ජන වශයෙන්ද සම්පුර්ණ භාක්ෂය පරිසුද්ධ සීල, සමාධි, පඤ්ඤ යන උතුම් ශික්ෂා තුන යන සාසන බ්‍රහ්ම චරිය, මග්ග බ්‍රහ්මචරිය යන මේ දෙයාකාර බ්‍රහ්ම චරිය නම් වූ උතුම් ශික්ෂාව හෙලි කරන ලද ධර්ම දේශනාව බොහෝසේ අසන ලදී. සිහිත් දරයි. වාචොදගන කරන ලදී. සිහිත් භාවනා වශයෙන් වඩනා ලදී. පරමාචාර්ය ධර්මය සාරාර්ථය වශයෙන් ද, හේතු ධර්මය වශයෙන්ද සම්මා දිට්ඨි ක්‍රියා ප්‍රඥාවෙන් ස්වකීය වශයෙන් වකීමානව විනිවිද දැක දැනගනී. මහණෙනි මෙයට සුත ධනය යැයි කියනු ලැබේ. (අ. නි. 4/287)

මේ දේශනාවන්ට අනුව, බහුස්සුත බව ඇති ආගම සුත යන උගෙතීම (- ඇසීම), අධිගම සුත යන පිළිපැදීම (- දැකීම) සහිත සන්තූරුණයාද නාම රූප පරිච්ඡේද ක්‍රියා හා පච්චය පරිග්ගත

ඥානය දැනටමත් ලැබ සිටී. බහුස්පුක බව ඇත්තා වනාහි දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ උපදානස්කන්ධ පහ රූප නාම ධර්මයෝද පරමාපී වශයෙන් සම්මා දිට්ඨි ඥාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැක දැන ගන්නා ලදී. සමුදය සච්චය නම් වූ හේතු ධර්මයද සම්මා දිට්ඨි ඥාණ ප්‍රඥාව මගින් ස්වකීය ලෙස, වතීමානව විනිවිද දැක ගන්නා ලදී. මේ පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිද මේ හේතු ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රකටව විසඳව පිහිටා තිබේ.

එම නිසා සොනාපන්න ආදී ආර්ය සත් පුරුෂයන් විමටද, සංඝාර වට්ට දුකින් මිදීම සඳහාද පිංචන් ඔබ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සම්මා දිට්ඨි ඥාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැක දැන ගැනීමට විර්ය කළ යුතුවේ. පරිඤ්ඤා වනාහි ලෝකී පරිඤ්ඤා, ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා යැයි දෙයාකාර වේ. තවදුරටත් ලෝකී පරිඤ්ඤා තුන් ආකාර හා ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා තුන් ආකාර වශයෙන් බෙදෙන්නේය.

ලෝකී පරිඤ්ඤා තුන් ආකාරයෝ

1 සද්ධ පරිඤ්ඤා :

අවිජ්ජා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ, නාම රූප, සලායතන, ඵස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව, ජාති, ජරා, මරණ, ආදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි ලක්ෂණ, රස, පච්චු පට්ඨාන, පදට්ඨානයෝ ඥාණයෙන් විසඳ ලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි නම් එම ඥාණය නාම-රූප පරිච්ඡේද ඥාණයම වේ.

අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර වීම, සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණය වීම, විඤ්ඤාණය නිසා නාම රූප පහළ වීම ආදී හේතු - ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවය, ප්‍රත්‍ය වශයෙන් වතීමානව විනිවිද දැක්කේ නම් එම ඥාණය පච්චය පරිග්‍රහ ඥාණය නම් වේ. එම නාම-රූප පරිච්ඡේද ඥාණය හා පච්චය පරිග්‍රහ යන ඥාණ දෙක සද්ධ පරිඤ්ඤා නම් වේ. විපස්සනා ඥාණයෙහි භාවනා අරමුණ වන, දකුණු - දැනගැනීමට සුදුසු සංඛාර ධර්මයන් වෙත වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙස විසඳ ලෙස දකුණු ඥාණය බැවින් සද්ධ පරිඤ්ඤා නම් වේ.

2. තීරණ පරීක්ෂක :

අවිජ්ජා, සංඛාර ආදී වූ පටිච්ච සමුප්පාද අංග 12 හි අනිච්ච දුක්ඛ, අනත්ත, ස්වභාවයන් කුණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා අනිච්ච ලෙසට හෝ දුක්ඛ ලෙසට හෝ අනත්ත ලෙසට හෝ විමසා බලා සම්මර්ශනය කොට තීරණය කළ හැකි සම්මසන කුණය හා උදයබ්බය කුණය යන කුණ දෙක තීරණ පරීක්ෂක නම් වේ. පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන් හි අනිච්ච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය විමසා බලා සම්මර්ශනය කොට තීරණය කර වෙන වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙසට පැහැදිලිව දක හැකි කුණය වේ.

3. පහාන පරීක්ෂක :

මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි භංගය පමණක් දක්නා ලෙසට බලා එක එකක් වශයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන, විසද කරන භංග කුණයෙන් පටන් ඉහල විපස්සනා කුණයන් ගෙන්, දුරු කළ යුතු - දුරුකිරීමට වටින ක්ලේශයෝ තදංග වශයෙන් දුරුකොට, දක යුතු - දැන ගැනීමට වටින පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, ස්වභාවයන් වෙන වෙනම විනිවිද දක්නා ලෙසට පැහැදිලිව විසදව දැක - දැන ගත හැකි බැවින් පහාන පරීක්ෂක නම් වේ. මේ වනාහි ලෝකී පරීක්ෂක තුනයි.

ලෝකුත්තර පරීක්ෂක තුන :

1. මේ ලෝකී පරීක්ෂක ප්‍රඥ හෙවත් විපස්සනා කුණයන් හි අවසානයේ නිවන අරමුණු කොට ආයතීය මාගී ධර්මය, දුරුකළ යුතු - දුරු කිරීමට වටින අදාල කෙලෙස් සමුච්ඡේද වශයෙන් සහමුලින්ම නසා, දක යුතු - දැන ගැනීමට වටිනා අසංඛත ධාතු, නිර්වාණ ධාතු පරිච්ඡේද වශයෙන් විනිවිද ලෙස පැහැදිලිව විසදව දැක - දැන ගනී. ඒ නිසා ආර්ය මාගී ධර්මය, මුඛ්‍ය ලෙස පහාන පරීක්ෂක යන නම ලබයි.

2. ආර්ය මාගී ධර්මය, අරමුණ වනීමානව සෘජුවම විනිවිද දැක ගැනීම නම් වූ ආරම්මණ පටිච්චේද ධර්මය වශයෙන් අසංඛත නිර්වාණ ධාතුව වනීමානව දැන ගනී. මෙලෙස දැන ගැනීම සඳහා මෙම ආර්ය මාගී ධර්මය, සත්‍ය සතර දැනගත නොහැකි වන ලෙස වසා තබන මොහ ධර්මයේ ද ඉතිරි නොකර දුරු කරයි. මෙලෙස වූ මොහය ඉතිරි නොකර දුරු කිරීම මගින් ආත්‍යය සතර දැන ගැනීමේ කෘත්‍යයද ඒ සමගම සම්පූර්ණ වේ. මෙලෙස, කෘත්‍යය වශයෙන් ආර්ය සත්‍යය දැනීම අසම්මොහ පටිච්චේද යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙසින් ආර්ය මාගී ධර්මය ආරම්මණ පටිච්චේද ස්වභාවය (අසම්මොහ පටිච්චේද ස්වභාවය) වශයෙන් නිරෝධ සත්‍යය දැනගනී. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය, මග්ග සත්‍යය යන සත්‍යයන් අසම්මොහ පටිච්චේද වශයෙන් දැනගනී. එම නිසා ආර්ය මාගී ධර්මය, දුක්ඛ සත්‍ය නම් වූ පටිච්ච සමුප්පාද අංග හා සමුදය සත්‍යය නම් වූ මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංග එකිනෙක හේතු එල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය දැන ගැනීමේ කෘත්‍යය සම්පූර්ණ කරන නිසා පරියාය වශයෙන් ඤාන පරිඤ්ඤා යන නමද ලබයි.

3. තව දුරටත් අරිය මාගී ධර්ම, දුක්ඛ සමුදය සත්‍යයන් හි අනිච්ච දුක්ඛ,අනත්ත ස්වභාවය දැන ගැනීම වලකාලන මොහය, ඉතිරි නොකර දුරු කරයි. එම නිසා දුක්ඛ, සමුදය යන නම් ලබන සත්‍යයන් රූප නාම, හේතුඑල - සංඛාර ධර්මයන්හි හෙවත් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයන්හි අනිච්ච දුක්ඛ අනත්ත ස්වභාවය විමසන සම්මර්ශනය කරන, තීරණය කරන, කටයුතුද සම්පූර්ණ කරයි. එමනිසා ආර්ය මාගී ධර්මය පරියාය වශයෙන් තීරණ පරිඤ්ඤා යන නමද ලබයි. මේ ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා තුනයි.

මෙලෙස ලෝකී - ලෝකුත්තර පරිඤ්ඤා මගින් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් වර්තමානව විනිවිද දැක ගැනීමම අනුබෝධ ලෙස පටිච්චේද ලෙස දැක ගැනීම යැයි කිව හැක්කේය. එලෙස අනුබෝධ, පටිච්චේද දැනීම මගින් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය හොඳින් දැන ගැනීමෙන්ම සංසාර වට්ටි දුක්ඛයෙන් මනා ලෙස විමුක්තිය ලැබිය හැක්කේය. මේ වනාහි ඉහත සඳහන් මහා භීදන සූත්‍ර උදාහරණයේ සාර අර්ථයයි.

අනුබොධ කැණ - පටිච්චේද කැණ

අනනුබොධාති කැතපරිකැකැටසෙන අනනුචුජ්ඣධනා අපපට්චේදති තීරණ පහාන පරිකැකැටසෙන අපපට්චිජ්ඣධනා (දී. 1 / 338)

නාම රූප පරිච්චේදෙ, තස්ස ට පට්ටසපරිගහණො න පයමාගිතිවෙසමනෙන හොති. අථ බො තතථ අපරාපරං කැණ්ණුප්පත්ත සකැකැදිතෙන අනු අනුචුජ්ඣධනෙන. තදුගයාගාවං පත දසොනෙනා "කැත පරිකැකැටසෙන අනනුචුජ්ඣධනා" ති ආහ. තිට්ඨ සකැකැදිතං පජහන ටසෙන පටතතමානා විපස්සනා ධම්මෙට පට්චිජ්ඣධනති එව නාම හොති පට්ඨකඛි චිකඛිමහනෙන තිකඛි විසද භාවපත්තිතො. තදධිධාන භුතාව තීරණ පරිකැකැ. අරියමගෙහාව පරිකැකැ පහානාගිසමසටසෙන පටතතිසා තීරණ පහාන පරිකැකැ සංගහො වාති තදුගසපට්චෙධා ගාවං දසොනෙනා තීරණ -පෙ- අපපට්චිජ්ඣධනාති ආහ

(දී. ටී 351-352)

ඉහතින් පැහැදිලි කරන ලද ලොකී පරිකැකැ තුන හා ලොකුත්තර පරිකැකැ තුන නැවතත් අරමුණු කරන්න. ඉහත සඳහන් අට්ඨකඛා ටිකා දැක්වීම් වනාහි පට්චිච සමුප්පාද ධම් ස්වභාවය ලොකී පරිකැකැ තුන ලෝකුත්තර පරිකැකැ තුන අනුව පරිච්චේද වශයෙන් විසද ලෙස, පැහැදිලි ලෙස, නොදන්නා, නොදක්නා විට අනුබොධ කැණ, පටිච්චේද කැණයන් නොලැබිය හැකි බව පැහැදිලි ලෙසම ප්‍රකාශ කරන ප්‍රකාශනයෝය.

නාම-රූප පරිච්චේද කැණයෙන් වෙන්-වෙන් වශයෙන් දතයුතු රූප ධම්, නාම ධම්, පච්චය පරිග්ගහ කැණයෙන් වෙන්-වෙන් කොට දත යුතු හේතු-එල සම්බන්ධතා ස්වභාවය යන මේ ධම් ස්වභාව දෙක, අනු අනුචුජ්ඣධනෙන - චුකධට්ඨෙන. අනුබොධො යන ටිකා වායඪියන් ගේ විචරණයට අනුව වරක්, එක අවස්ථාවක් පමණක් දැන ගැනීමෙන් මූලික කෘත්‍ය සම්පූර්ණ නොවී බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් දැන ගැනීමෙන්ම මූලික කෘත්‍යය සම්පූර්ණ කළ හැකි බැවින් මෙම නාම-රූප පරිච්චේද කැණය පච්චය පරිග්ගහ කැණය යන කැණ දෙකම අනුබොධ කැණය යැයි කියනු

ලැබේ. මෙම අනුබෝධ කැණයෙන් දැන ගැනීමට අනුබෝධ අවබෝධය යැයි කියනු ලැබේ. සැත පරික්ෂා වශයෙන් දැන ගැනීමයි.

තවදුරටත් තීරණ පරික්ෂා පහත පරික්ෂා වශයෙන් දැන ගැනීම පටිවේද අවබෝධය යැයි කියනු ලැබේ. විපස්සනා කැණයේ චිත්ත සංඥා ආදී කෙලෙස් තදංග වශයෙන් පමණක් දුරු කළ හැකි සමුච්ඡේද වශයෙන් සහමුලින් දුරුකළ නොහැකි බැවින් පරියාය වශයෙන් පමණක් පහත පරික්ෂා යන නම ලබයි. එලෙසටම ආර්ය මාග් ධර්මයද, අසම්මොහ පටිවේද වශයෙන් මෙම රූප-නාම, හේතු-ඵල = සංඛාර ධර්ම (දුක්ඛ, සමුදය සත්‍යය ධර්ම) යෝද මෙම සංඛාර ධර්මයන් හි අනිච්චතා, දුක්ඛතා, අනත්තතා ස්වභාවයන්ද විනිවිද දක්නා නිසා පරියාය වශයෙන් පමණක් සැතපරික්ෂා තීරණපරික්ෂා යන නම ලබයි. මුඛ්‍ය වශයෙන් වනාහි අර්ය මාග් ධර්මයෙන් පමණක් කෙලෙස් ඉතිරි නොකර සමුච්ඡේද ලෙස මුලිකුදුරා දැමිය හැකි බැවින් පහත පරික්ෂා යන නම ලබයි. එම නිසා දුක්ඛ සත්‍යය නම ලබන රූප-නාම ධර්ම, සමුදය සත්‍යය නම ලබන හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය තීරණ පරික්ෂා, පහත පරික්ෂා මගින් මාග් ඵල කැණනේක් සම්පූර්ණ ලෙස ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් විනිවිද දැක, දැන ගැනීම පටිවේද යැයි කියනු ලැබේ.

අතීත, අනාගත, පටිච්චපත්ත තුන් කාලයෙහි පිහිටා ඇති අවිජ්ජා, සංඛාර ආදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි රූප පිටු - රූප සමුහ, නාම පිටු - නාම සමුහ, යන රූප සත, නාම සත්‍යන් කැණයෙන් බිඳ විනාශ කොට පරමාථීය දක්වාම සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව විනිවිද දැක දැන ගැනීමද, මෙම අවිජ්ජා දී හේතු ධර්මයන්, සංඛාර ආදී ඵල ධර්ම හා හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධවන ආකාරය සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම විනිවිද දැක, දැන ගැනීමද වන්නේ ය. මේ කැණ දෙක වනාහි අනුබෝධ අවබෝධ යයි. මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්ගේ අනිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්ත තාව, මාග්-ඵල කෙස් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම විනිවිද දැක, දැනගැනීම පටිවේද යයි. මෙම අනුබෝධ අවබෝධය, පටිවේද

අවබෝධය යන දැනුම් දෙක පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ඇති සැටියෙන්ම තත්වකාරයෙන් තමාම විනිවිද නොදන්නා නොදක්නා තාක් පිංවත් ඔබට කුමන ක්‍රමයකින්ද උෂ්කර වූ සංසාර ගමනින් මිදීමට නොහැකි වන්නේය. දැන ගැනීමෙන්ම උෂ්කර වූ සංසාරයෙන් මිදීමට හැකිවන්නේය. එම නිසා මහා සංසාර වට්ට උකින් මනා ලෙස මිදීමට කැමති වන පිංවත් ඔබ මෙම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය අනුබෝධ අවබෝධය, පටිච්ච අවබෝධය යන මේ දෙක මගින් දැන ගැනීමට වීරිය කළ යුතු. භාවනා කළ යුතු. මෙලෙස වියඪියෙන් භාවනා කිරීම සඳහා පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය යැයි නම් කරන ලද භාවනා වැඩ පිළිවෙල මෙසේ ලියා දක්වන්නෙමු.

පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය සංකෙෂප ලෙස දැක්වීම.

1. පුර්වකමමගවසමී. මොහො අච්ඡා. ආයුහනා සංඛාරා. නිකන්ති තණ්හා. උපගමනං උපාදනං. චෙතනා ගචො ඉමෙ පඤ්ච ධමමා පුර්වකමමගවසමී. ඉධ පටිසන්ධියා පට්ටයා.
2. ඉධ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං. ඔක්කන්ති නාම-රූපං. පසාදෙ ආයතනං. පුඨො ඵස්සො. චෙදයිතං චෙදනා. ඉමෙ පඤ්ච ධමමා ඉධුප පටන්තිගවසමී. පුරෙකතස්ස කමමස්ස පට්ටයා.
3. ඉධ පරිපක්කතනා ආයතනානං මොහො අච්ඡා. ආයුහනා සංඛාරා. නිකන්ති තණ්හා. උපගමනං උපාදනං. චෙතනා ගචො. ඉමෙ පඤ්ච ධමමා ඉධ කමම ගවසමී. ආයතිං පටිසන්ධියා පට්ටයා
4. ආයතිං පටිසන්ධි විඤ්ඤාණං. ඔක්කන්ති නාම-රූපං. පසාදෙ ආයතනං. පුඨො ඵස්සො. චෙදයිතං චෙදනා. ඉමෙ පඤ්ච ධමමා ආයතිං උපපන්ති ගවසමී. ඉධ කතස්ස කමමස්ස පට්ටයා

(ප. ම. 98-100)

1. ඉක්ම ගිය අතීත හවයෙහි කමම හවය කරන කල්හි
(අ) වරදවා වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය, අවිද්‍යාව නම් වේ.

(ආ) ආයුභනය හෙවත් කම් රැස් කිරීමේ වේගතාවේ සංස්කාරයෝය.

(ඇ) හටය පිළිබඳව කැමැත්ත, බැඳීම, නිකන්තිය, තණ්හාව නම් වේ.

(ඈ) දෘඩ ශ්‍රතණය, දැඩිව ගැනීම උපාදනය නම් වේ.

(ඉ) වේගතාව හටයයි.

ඉක්ම ගිය අතිත කම්මහටය තහවුරු කිරීමේදී පහළ වූ මේ පස්ව ධර්මයේ මේ පව්වුප්පන්න හටයෙහි පටිසන්ධියට හේතු වූ ධර්මවත්

2. මේ පව්වුප්පන්න හටයෙහි

(අ) හටයෙන් හටයට සම්බන්ධය ගෙනදිය හැකි ස්වභාවය වශයෙන් ඇති පටිසන්ධිය විඤ්ඤණය නම් වේ.

(ආ) මවගේ ගතියට වැදගත්තා සේ වන්නාවූ ධර්මය තාම-රූප නම් වේ.

(ඇ) මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව, ඕපය ආයතනය නම් වේ.

(ඈ) ස්පර්ශ කරන - හැපෙන ස්වභාවය එස්සයයි.

(ඉ) වින්දනය. විඳීම වේදනාවය.

මේ පව්වුප්පන්න හටයෙහි විපාක වට්ටයෙහි ඇතුළත් වූ මේ ධර්මයේ පස්දෙන පෙර අතිත කම්ම හටය සිදු කරන විට සිද්ධ කරන ලද කම්ම හේතුවෙන් වූ එල ධර්මයෝය.

3. මේ පව්වුප්පන්න හටයෙහි ආයතනයන් හි මේරීම නිසා පහළ වූ

(අ) වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය, අවිජ්ජා නම් වේ.

(ආ) කම් රැස්කිරීම හෙවත් ආයුභනය පිළිබඳ වේගතාවේ සංස්කාරයෝය.

(ඇ) හටය පිළිබඳව කැමැත්ත, බැඳීම, තණ්හා නම්වේ.

(ඇ) දැඩිසේ ගැනීම උපාදනය නම්වේ.

(ඉ) පෙළඹවීම, ව්‍යාපාර කිරීම, චේතනා බවය නම් වේ.

මේ පවිච්ඡජ්ජන්ත කම්ම හවයෙහි පහළුවන මේ හේතු ධර්ම පහ අනාගත පටිසන්ධියට හේතු වේ.

4. අනාගතයෙහි

(අ) හවයක්, හවයක් පාසා සම්බන්ධය ගෙන දෙන ස්වභාවය වශයෙන් ඇති පටිසන්ධිය විඤ්ඤාණය නම් වේ.

(ආ) මවුගේ ගඹියට වැදගත්තා සේ වන්නා වූ ධර්මය නාම-රූප නම් වේ.

(ඇ) මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව, ඔපය, ආයතන නම් වේ.

(ඈ) ස්පර්ශය, හැපීම ස්වභාවය එස්සයි.

(ඉ) චිත්තය, විචිම වේදනා නම් වේ.

ඉදිරි අනාගත උප්පත්ති හවයෙහි වන්නාවූ මේ ධර්ම පහ පවිච්ඡජ්ජන්ත හවයෙහි සිද්ධ කරන ලද කම්මයන්හි ඵලයන් නිසා සිදුවේ. (ප. 99 - 101)

මේ ඉහත සඳහන් පටිසම්භිද මගේ පාළිය උපුටා දක්වමින් අට්ඨ කථාහි සංකෂ්ප ලෙස මෙසේ දැක්වේ

අතීතෙ හෙනවො පඤ්ච, ඉද්දනි ඵල පඤ්චකං.

ඉද්දනි හෙනවො පඤ්ච, ආයනිං ඵල පඤ්චකං.

(චිත. අ. 134 : චි. ම. 436)

1. අතීත හවයේදී සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනා, සංඛාර, කම්ම යන අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සම්මායතන, එස්ස, වේදනා යන මේ හවයෙහි පවිච්ඡජ්ජන්ත ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකට විය.

9. මේ බවයෙහි සිද්ධ කරන ලද අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර කම්ම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා මතු අනාගතයෙහි විඤ්ඤණ, තාම-රූප, සලායතන. එස්ස. ඵේදනා යන අනාගත ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකට වේ.

(විභ. අ. 134, වි. ම. 436)

පිංචන් යෝගාවචරය, අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම ප්‍රකට වීම, පච්චුප්පන්න හේතුධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ ප්‍රකටව පහල විම සම්මා දිට්ඨි ඤ්ණ ප්‍රඥවේන් ස්වකීය ලෙස විනිවිද වතීමානව දැක ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතු වේ. එවිට මහා සංසාර චට්ට දුකින් හොඳින් මිදිය හැක්කේය. එහිලා හේතු ධර්මයෝ සමුදය සත්‍යයයි. ඵල ධර්මයෝ දුක සත්‍යය ධර්ම සමුහයයි. මේ නිසා පිංචන් යෝගාවචර ඔබ අතීතයෙහි සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මේ පච්චුප්පන්නයෙහි දුක සත්‍යය පහළවීම, මේ පච්චුප්පන්නයෙහි සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මතු අනාගතයෙහි දුක සත්‍යය පහල වීම සම්මා දිට්ඨි ඤ්ණ ප්‍රඥවේන් තමාම වතීමානව විනිවිද දැක ගැනීම සඳහා උත්සාහ කළ යුතු වේ.

සමුදය සත්‍යය යනු.

බුදුරජාණන් වහන්සේ අභිධම්ම විභංග පාළියෙහි* (194-202)

1. තණ්හාවට සමුදය යැයිද
2. තණ්හාව හා සමග සියලු කෙලෙස් සමුදය සත්‍යය යැයිද
3. අකුසල ධර්ම සියල්ල සමුදය සත්‍යය යැයිද
4. අකුසල ධර්ම සියල්ලෙහි හා ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ සංසාර චට්ටය කරකවන, අලොභ, අදෙස, අමොහ යන කුසල මූල ධර්ම තුන සමුදය සත්‍යය යැයිද
5. අකුසල කම් ඇතිතාක් හා සංසාර චට්ටය කරකවන ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ කුසල කම්යන් ඇතිතාක්ද සමුදය සත්‍යයැයි.

මෙලෙස සමුදය සත්‍යය පහට බෙද දේශනා කළ සේක. එම නිසා සම්මොහ විනොදනී අට්ඨි කථාහි පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

තත් සයමා කුසලා කුසල කමමං අවිසෙසෙන සමුදය සට්ඨන්ති සට්ඨ විභධො චුත්ත. (විභ. අ. 136)

කුසල කම් අකුසල කම් ඇතිතාක් සමුදය සත්‍යය යැයි සාමාන්‍යය ලෙසින් විභංග පාළියෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලදී. (විභ. අ. පරිවර්තනය) තවදුරටත් අධිගුත්තර පාළියෙහි තික නිපාත තිස්සායත්ත සුත්‍රයෙහි සමුදය සත්‍යය බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දක්වන ලදී.

කතමඤ්ච ගිඤ්චෙ දුක්ඛ සමුදයං අරිය සට්ඨං. අවිජ්ජා පට්ඨයා සංඛාරා. සංඛාර පට්ඨයා විඤ්ඤාණං. විඤ්ඤාණ පට්ඨයා නාමරූපං. නාමරූප පට්ඨයා සලායතනං. සලායතන පට්ඨයා එස්සා. එස්ස පට්ඨයා වේදනා. වේදනා පට්ඨයා තණ්හා. තණ්හා පට්ඨයා උපාදනං. උපාදන පට්ඨයා භවො. භව පට්ඨයා ජාති. ජාති පට්ඨයා ජරා - මරණං - සොක - පර්දෙව - දුක්ඛ - දොමනස්සුපායාසා සමභවන්ති. එවමෙනස්ස කෙටලස්ස දුක්ඛකිඤ්ඤා සමුදයො හොති. ඉදං චුට්ඨති ගිඤ්චෙ දුක්ඛ සමුදයං අරිය සට්ඨං.

(අං. නි. 1/316)

මහණෙනි දුක්ඛ පහළ වීම සඳහා වූ සමුදය අරිය සත්‍යය ධර්මය යනු කුමක්ද?

1. අවිජ්ජා නිසා සංඛාරය වේ.
2. සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණය වේ.
3. විඤ්ඤාණ නිසා නාම - රූපය වේ.
4. නාම - රූප නිසා සලායතනය වේ.
5. සලායතන නිසා එස්සය වේ.
6. එස්ස නිසා වේදනාව වේ.
7. වේදනා නිසා තණ්හාව වේ.
8. තණ්හා නිසා උපාදනය වේ.

9 උපාදන නිසා හටය වේ.

10. හව නිසා ජාතිය වේ.

11. ජාති නිසා ජරා - මරණ - සොක - පරිදෙව - දුකි - දොමනස්ස - උපායාසයෝ පහළ වෙත්.

මෙලෙසින් සෑපෙන් තොර වූ හුදු දුකි සමූහයෙහි, දුක් ගොඩේහි පහළවීම, වෙනත් ලෙසකින් දුක් පීඩෙහි පහළ වීම ප්‍රකට වේ. මහණෙහි, මේ හෙතු-එල සම්බන්ධතා, පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය දුක් ඇති වීම සඳහා සමුදය සත්‍යය යැයි කියනු ලැබේ.

(අං. නි. පරිවත්තයයි)

මේ කිසිභායන්ත සුත්‍රයෙහි හේතු හා එල ධර්මයන්හි සම්බන්ධතා සමූහය සමුදය සත්‍යය යැයි දේශනා කරන ලදී.

භූමිත ආලයේ තණ්හාවද

තණ්හාව, සමුදය සත්‍යය යැයි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ යේක, ඇත්තය. තමුදු වත්මාන දුකි සත්‍යය ධර්ම සමුහයන්ට හේතු වන්නාවූ සමුදය සත්‍යය තම වන තණ්හාව කොයි අවස්ථාවේ සිදු කළ තණ්හාවක් දැයි විමසා සලකා බැලීම වටී.

රූපා රූපං පඤ්චකිණ්ඩා, තං ගොති දුකි සට්ඨං, තං සමුධ්වාපිතා මුර්ථං තණ්හා සමුදය සට්ඨං. (විහ. අ. 51)

රූප-නාම දෙක වනාහි ඒකන්ධයෝ පස් දෙනයි. මේ එම පඤ්චස්තන්ධයන් දුකි සත්‍යය යයි. එම දුකි සත්‍යය ඇති කළ හැකි මුර්ථ හටයෙහි සිදුකළ තණ්හාව සමුදය සත්‍යය වේ.

(විහ. අ. පරිවත්තය)

මේ ඉහත සඳහන් අවිඨකථාවෙහි දැක්වෙන ලෙසට වත්මාන සට්ඨයෙහි පිංචත් ඔබ්බේ සන්නානයෙහි ඇති උපාදනස්කන්ධයෝ පහ කම් වන දුකි සත්‍යය ධර්මයේ නියම හේතුව වන්නාවූ සමුදය සත්‍යය හේතු වූ තණ්හාව වනාහි මේ හටයේ පහළ වන්නාවූ තණ්හාව ගොච්ච. පථර හටයෙහි සිදුකළ තණ්හාවය යන කාරණය වටහා ගත යුතුය. මේ අවිඨකථා දැක්වීම බුද්ධ දේශනාව හා සමවේ. ඉහතින්

දැක්වූ පටිසම්භිද මගේ පාළි සාරාර්ථය සමගද ගැලපේ. සමාන වේ. කම්ම හව නම් වූ කම්ම සිදුකරන විට පෙර අතීත හවයන්හි වූ වරදවා වටහා ගැනීම නම් වූ මෝහය, අවිජ්ජාවයි. කම් කිරීම සඳහා උත්සාහ කරන ධර්මයෝ සංඛාරයෝය. ඒ ඒ හවයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහි බැඳෙන නිකන්තිය, තණ්හාවයි. ඒ ඒ හවයෙහි ඒ ඒ අරමුණෙහි සිත දැඩිව ග්‍රහණය කිරීම උපාදනයයි. කුසල අකුසල චේතනාවෝ හවයයි. කම්ම හව නම් වූ කම් සිදුකරන විට අතීත හවයන්හි ඇතිවූ මේ ධර්මයෝ පස් දෙන මේ පත්‍රුත්පන්න හවයෙහි පටිසන්ධියට (මනුෂ්‍යභාවය සඳහා පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයනට) හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

(ප. ම. 99-101)

මේ පාළියෙහි සාරාර්ථය මෙලෙස වේ. පෙර කම්ම හවය සිදුකරන විට අතීත හවයෙහි ඇතිවූ අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයෝ පිරිවරා ගත් සංඛාර කම්මයෝ වනීමාන පත්‍රුත්පන්න හවයෝ, පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධය ආදී විපාක ස්කන්ධයන්හි නියම මූල හේතු වන්නේය. මේ තුල, සංඛාර හා කම්ම හව - කම්ම වෙන් වෙන් කොට දැක්වීම සඳහා කරන ලද දන කුසල කම්මයක් නිදසුන් වශයෙන් ගෙන පැහැදිලි කරන්නේමු.

සංඛාර හා කම්ම හවය

1. දන කුසල කම්මයක් සිදුකරන විට සිදුකිරීමට පෙරාතුව එන්නාවූ පුබ්බ චේතනාව සංඛාරයෝයැ. ප්‍රතිග්‍රාහකයා ගේ අතෙහි දන වස්තුව තැබීම කරන විට, පතිට්ඨාපක චේතනාව - මුඤ්ච චේතනාව, කම්ම හවයයි.
2. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්, කම්මයක් සිදු කරන විට පහළ වන්නාවූ මනෝද්වාරික ජවන සිත් සන්තතියෙහි ජවනවාර හතෙහි පෙර ජවන හයෙහි ඇති චේතනා ආයුහනා සංඛාර නම් වේ - කම්ම පහළ වීම සඳහා උත්සාහ කරන ප්‍රයෝග කරන ධර්ම නම් වේ. හත් වන අවසාන ජවන චේතනාව කම්ම හවය නම් වේ.

1. වෙනත් ලෙසකින්, කම්යක් සිදුකරන විට ජවන චිත්තච්ඡේදය තුළ පිහිටා ඇති චේතනාව කම්ම භවය නම් වේ. එම චේතනා හා එකට යෙදෙන චිත්ත වෛතසිකයෝ සම්ප්‍රසූක්ත ධර්මයෝ ආයුහන සංඛාර නම් වේ. [විභ. අ. 134]

කම් ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය :

කුසලාකුසලං කම්මං විපාකානං ඛජධානං කට්ඨනා ච රූපානං කම්මසච්චයෙන පච්චයො (ප. ප : 1/7)

කම්ම පච්චයෙනාති අනෙකානම්පි කසප කොට්ඨං මඤ්ඤෙ අනුකතො ඵලං උප්පාදෙතුං සමතෝත නානාකංඤ්ඤික කම්මසච්චයෙනාති අනෙඨා කුසලා කුසලසඤ්ඤි කම්මං අනතතො පටන්තිකංඤ්ඤෙ ඵලං තදෙති. ඤ්ඤි දදෙය්‍ය, යං මනුසෙය්‍යා දෙවලොකුපගං කුසලං කම්මං කරොති, භව්‍යානු භාවෙන තයම්. යෙව ඛඤ්ඤෙ දෙවො ගවෙය්‍ය. යයම් පන ඤ්ඤෙ තං කතං. තතො අඤ්ඤෙයම් ඛඤ්ඤෙ අවිජ්ජමානම්පි කෙටලං භව්‍යොසෙව දිට්ඨෙව ධම්මෙ උපපජ්ජෙ වා අපරෙ වා පරියායෙ අධිසෙසපච්චය සමායොගෙ සති ඵලං උප්පාදෙති තිරුද්ධාපි පූර්ම ඤ්ඤාදි කිරියා විස කාලනතරෙ පච්චිම සීප්පාදි කිරියාය. තස්මා භව්‍යානංඤ්ඤික කම්මසච්චයොති වුච්චති

[ප. ප. අ. 2/284]

පි-වත් මඛ පච්චුජ්ජන්ත විපාකස්කන්ධයන් හි හේතු ධර්මයන් තුළ කම්ය ප්‍රධාන වශයෙන් සලකා බලන්න. මෙම කම්ය, අවිජ්ජා භව්‍යානා උපාදනාදිය පිරිවරා ගෙන ඇති බව සිහියට ගන්න. ඤ්ඤාචාර්යන් වහන්සේ කම් ප්‍රත්‍යය කොටසෙහි කම්ය සම්බන්ධව අභ්‍යන්තරය දේශනා කරයි.

කුසල, අකුසල කම්යෝ විපාකස්කන්ධයන්ට ද සිදු කළ කම් ඤ්ඤා පහල වූ කම්මඡ රූපයන්ටද කම්මඡ්චවිචය වශයෙන් උපකාර කරයි. (ප. ප පරිවච්ඡනය)

කම්මඡ්චවිචය ශක්තියෙන් උපකාර කරන්නේ යැයි යන්න මෙහිදී, එක කල්පයක් නොව බොහෝ වූ කල්ප කෝටි ගණනකට

පෙර සිදු කරන ලද කමිසෝ තමාගේ එල පහල කරවීමට හැකි නානාබණ්ඩ කම්ම පව්වය ගක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි යැයි යන්න එහි අදහසයි. (නානා ක්වණ්ඩ කම්ම යන්න හේතු කම් හා එල විපාකයන් හි සිදුවන ක්ෂණය වශයෙන් සම නොවන, වෙනස්වන හේතු ප්‍රත්‍යය ධර්මයයි කියනු ලැබේ.) විස්තර ක්‍රමය මෙසේය. කුසල අකුසල කම්යන්ට තමා පහළවන ඤාණයෙහි එල ගෙන දිය නොහැක්කේය. පහළ කළ නොහැක්කේය. කුසල කම් අකුසල කම් තමා සිදුවන අවස්ථාවෙහි ඉදින් එල ගෙන දෙයි නම් - එල ගෙන දීමට සමත් වේ නම්, මෙලෙස එල ගෙන දෙන සුලු, මනුෂ්‍යයකු දේව ලෝකයට යෑමට හේතු වූ මූල කුසල කම්යක් සිදුකළේද එම ක්ෂණයෙහිම දේව ලෝකයට පත්විය යුතු වේ. (නමුදු මෙලෙස සිදුනොවේ) ඇත්ත වශයෙන් නම් එම ක්ෂණයෙහි එම කම්ය සිදු කළේය. එම සිදුකල ක්ෂණයෙන් වෙනස් වෙනත් ක්ෂණයක මෙම කම්ය උප්පාද, ධීනි, භංග, වශයෙන් සමච්චි ප්‍රකට නොවී සිදුකළ කම්ය හා නොබැඳී, දිව්ධධම්ම වේදනීය කම්යක් වන්නේ නම්, වකීමාන පතූත්පන්න භවයෙහිද, උපපජ්ජවේදනීය කම්යක් වන්නේ නම් ආසන්නයේ ඇති දෙවැනි භවයෙහි දීද, අපරාපරිය වේදනීය කම්යක් වන්නේ නම් තනිය භවයෙන් පටන් ගෙන අලුතින් අලුතින් ලැබිය හැකි භවයෙහිදීද (කුසල කම්යක් නම් ගති සම්පත්ති, උපධි සම්පත්ති, කාල සම්පත්ති, පයොග සම්පත්ති - අකුසල කම්යක් වන්නේ නම් ගති විපත්ති, උපධි විපත්ති, කාල විපත්ති, පයොග විපත්ති යන) ඉතිරි හේතූන් හා එක්ව යෙදීම ඇති කල්හි එල ගෙන දිය හැක්කේය.

පෙර කාලයේ දැන උගත්කම් පසු පසු උගත් කම් වලට පාදක වී, හේතුවී කාලය අතින් සමනොච්චි නියම අවස්ථාවට පත්වූ විටම එල දෙන්නාසේ (වඩ වඩාත් අභ්‍යාස කරන විටම ප්‍රගුණ වන්නා සේ) කම්ය නම් වූ චේතනාවෝද කම්ය සිදුකරන ක්ෂණයෙහි එල විපාක ගෙන දිය නොහේ. පසු පසු ක්ෂණයන්ට පත් වූ විටම උපකාර කරයි. එල ගෙන දේ. මේ නිසා නානාක්වණ්ඩකම්ම - එල ගෙන දෙන ක්ෂණයෙන් වෙනස් වූ සම නොවූ ක්ෂණයක පහළ වූ චේතනා යැයි කිව හැක්කේය. (ප. ප. අ. පරිවකීනය)

සෙර අතීත භවයෙහිද කල්ප කෝටි ගණනකට පෙරද සිදුකරන
 වෘද්ධ දැන් එල ගෙන දෙන ක්ෂණය තුළ උප්පාද. ධීනි, භංග වශයෙන්
 පුකට හොමැති වූ වෙනමම සිදුකරන ලද්දේ වූ මෙම වේතනාවේ එල
 ගෙන දිය හැකි ශක්තියට කම්ම ශක්තිය යැයි කියනු ලැබේ. මෙම
 කම්ම ශක්තිය - කම්ම ප්‍රධාන කොට, පිංවත් ඔබ මේ අවස්ථාවෙහි
 විශ්වාස කොට විමසා බලන්න. පවිච්ඡස්පත්ත කම්ම සිදුකරන
 මොහොතෙහි වහාම එලගෙන දෙන්නේ නම් ඉහත අවධිකථාහි
 ඇත්වූ ලෙසට මනුස්සයකු, දේව පුත්‍රයෙකු විමට තරම් වූ කුසල
 කම්මයක් සිදු කල හොත් කම්ම සිදුකරන ක්ෂණයේම දේව පුත්‍රයෙකු
 වීම පූර්ණය. නමුත් මෙවැන්නක් සිදු නොවේ. මෙලෙසටම
 මනුස්සයකු දුච්චව වයස් ගතව ගිය කල දහසය හැවිරිදි දුවක, පුතකු
 විමට පුදුසු කම් සිදුකරන්නේ නම් වහාම දහසය හැවිරිදි ළමයකු
 විය පුතුය. නමුදු එවැන්නක් සිදු නොවේ. ඉදින් මෙසේ සිදු වන්නේ
 කම් මලාක්කයෙහි වයස් ගත, ලෙඩ වූ, මිය ගියවුන් සිටිය
 හොහැක්කේය. මක්නිසාද යත් හොඳ කුසල් කොට වයසට නොයනු
 මිනිස, ලෙඩ නොවනු පිණිස, මිය නොයෑම පිණිස සියලු දෙනාම
 පුරුප්පා කරනු ඇත. අවලස්සන පුද්ගලයන්ද සිටිය නොහැක්කේය.
 හොඳ කුසල් කොට පබාවකි, උම්මාදන්කී වැනි ඉතා ලස්සන
 පුද්ගලයන් විමට සියලු දෙනා පුරුප්පා කරනු ඇති. වකීමාන
 භවයෙහි එල ගෙනදීමට ශක්තිය ඇති දිවිය ධම්මවේදනිය කම්මයෝ
 ඒවා කම්ම සිදු කරන ක්ෂණය හා එල ගෙන දෙන ක්ෂණයද අතර
 වක කලකට හෝ වෙනස් වන්නේය. අනෙකුත් කම්මයන් සඳහා
 මිටිපුස්සක් නැත්තේය.

එම නිසා අතීත හේතු ධම්ම පහ තුළ කම්ම ප්‍රධාන කොට පිංවත්
 කල්පනා කරන විට අතීතයෙහි කරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසාම
 මෙම භවයෙහි දුක සත්‍යය ධම්මයෝ පුකට ලෙස පහළ විම
 මිලිගත්තවා ඇත. භාරගන්නවා ඇත. ඉතින් අතීතයේ සම්පූර්ණ කරන
 වෘද්ධ සිදුකරන ලද සමුදය සත්‍යය නම් වූ කම්ම නිසා මේ පවිච්ඡස්පත්ත
 භවයෙහි පවිසන්ධි පඤ්චස්සන්ධි ආදීකොට ඇති දුක සත්‍යය
 ධම්මයෝ පහළ විම පිංවත් ඔබ පිළිනොගන්නේ නම්, මහා බෝධි

සත්වයන් වහන්සේ උතුම් සම්මා සම්බෝධි ඤාණය ලැබීම පිණිස සාරාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්‍ෂයක් කල්ද, පච්චේක බෝධි සත්වයන් වහන්සේ පච්චේක බෝධි ඤාණය ලැබීමට ද්වී - අසංඛ්‍ය කල්ප ලක්‍ෂයක් කල්ද, අග්ගසාවක බෝධි සත්වයන්වහන්සේ උතුම් අග්ග සාවක බෝධි ඤාණය ලැබීම සඳහා එක් අසංඛ්‍ය කල්ප ලක්‍ෂයක් කල්ද, මහා සාවක බෝධි සත්වයන්වහන්සේ තමක් උතුම් මහා සාවක බෝධි ඤාණය ලැබීම සඳහා කල්ප ලක්‍ෂයක්ද පාරමී සම්පුණ්ණ කිරීම අවශ්‍යද නැතද යන්න නැවතත් සිතා බලනු වටී. හේතුව වනාහි අතීත භවයෙහි සිදු කරන ලද සමුදය සත්‍යය නිසා මේ භවය තුළ විපාකවට්ට දුකඬ සත්‍යය ධර්මයේ ප්‍රකට වීම පිළිනොගැනීමම වන්නේය.

අනුමාන හා පච්චේක

ඉදින් මඬ අතීතය වනාහි ගෙවී ගියේය. නොමැත්තේය. අනාගතයටද නොපත් නිසා පහළ නොවීය එම නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත හා අනාගතයන් භාවනා කළ හැක්කේ අනුමාන ලෙසට පමණක් ය, භාවනා කොට ලැබිය හැක්කේ අනුමාන වශයෙන් පමණක් යැයි පිළිගන්නේ නම් :

මෙලෙසටම අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළ වීම, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහළ වීමද යෝගාවචර පුද්ගලයාට අනුමාන වශයෙන් පමණක් භාවනා කළ හැක්කේය, භාවනා කොට ලැබිය හැක්කේ යැයි පිළිගන්නේ නම්, මෙලෙස පිළිගත් ආර්ය උතුමන් වහන්සේලාද විශේෂයෙන් ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේ ද ඇතුලත් ආර්ය උතුමන් වහන්සේලාද හේතු ඵල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ද, සමුදය සත්‍ය නිසා දුකඬ සත්‍යය වීම ද අනුමාන වශයෙන් පමණක් දැන ගත්තේ යැයි යන අර්ථය දනවයි. එම අර්ථයට වැටේ. නමුදු බුද්ධ දේශනාවන් හා අට්ඨ කථා හි මෙලෙස එයි.

ඉධ ගිකවේ ගිකු "ඉදං දුකං" නති යනාදානං පජානාති. "අයං දුකං සමුදයො" නි යථාදානං පජානාති "අයං දුකං නිරොධො" නි යථාදානං පජානාති. "අයං දුකං නිරොධො ආමිණි පටිපදා" නි යථාදානං පජානාති. (ම. නි. 1/153)

මහජනයා, මේ සාසනයෙහි යොගාවචර පුද්ගලයා මෙය දුකකි ආර්ය සත්‍යය ධර්මය යැයි නිවැරදිව සලකා ඇති බැවින් ඉන්ද්‍රිය ආර්ය සත්‍යය ධර්මය යැයි සලකා සිටින බැවින් දැකිය හැකි වන්නේ එයයි. මේ වනාහි දුකවීම සඳහා සමුදය ආර්ය සත්‍යය ධර්මය යැයි සලකා සිටින බැවින් දැකිය හැකි වන්නේ එයයි. මෙය දුකින් මිදීම හෙවත් නිරොධ ආර්ය සත්‍යය ධර්මය යැයි නිවැරදිව සලකා සිටින බැවින් දැකිය හැකි වන්නේ එයයි. මෙය දුකින් මිදීම නිරොධයට පත්වීමට ප්‍රතිපදාවකි, මගේ අර්ය සත්‍යය ධර්මය යැයි සලකා සිටින බැවින් දැකිය හැකි වන්නේ එයයි.

(ම. නි. පරිවර්තනය)

මේ ලෙසට දේශනාවන්හි ආර්ය උතුමන් ආර්ය සත්‍යය හතර ක්‍රමයකින් සම්මා දිට්ඨි කදුණු ප්‍රඥාවෙන් නමාම විනිවිද වර්ණනාව දකින බව කියවේ. අනුමාන වශයෙන් යැයි නොකිය වේ.

අයං ලොකියො අයං ලොකුත්තරො" නි අරියං අධංගිකං මග්ගං ආචාරිකං න පජානාති. අජානනො ලොකිය මග්ගෙ අභිනිවිසිත්වා ලොකුත්තරං නිබ්බන්ධනං න සනෙකාති. (ම. අ. 2/219)

යොගාවචර පුද්ගලයා මේ වනාහි ලෝකික මාගී සත්‍යය ධර්මයයි, මේ වනාහි ලෝකොත්තර මාගී සත්‍යය ධර්මය යැයි උතුම් මිදීමට අංග අටකින් සමන්විත මගේ අර්ය සත්‍යය ධර්මය සලකා සිටින බැවින් දැකිය හැකි වන්නේ එයයි. මෙලෙස නොදන්නා ලෝකික මාගී සත්‍යය මත විපස්සනා මාර්ගිකාර්ය පවත්වා, ලෝකික මාගී සත්‍යය ධර්මය භාවනා කොට ලෝකොත්තර මාගී ආර්ය සත්‍යය ධර්මය පහළ කර වීමට නොහැකිවේ.

(ම. අ. පරිවර්තනය)

යොගාවචර පුද්ගලයා දුකකි සත්‍යය ධර්මය, සමුදය සත්‍යය ධර්මය සමුදය සත්‍යය නිසා දුකකි සත්‍යය පහළ වන ආකාරයද

තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිවිසි කැණ පුඤ ඇසින් තමාම වනීමානව විනිවිද දැකීමෙන්ම එම දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය ධර්මයේ ත්‍රිලක්ෂණයන්ට තංවා විපස්සනා භාවනා කම්ප්පාන වැඩිම නම් වූ මගී සත්‍යය වැඩිම වේ. ලෞකික මාර්ග සත්‍යය වැඩු විට ම ලෝකෝත්තර මාගී සත්‍යය හා ලෝකෝත්තර නිරෝධ සත්‍යයට පත්විය හැකි වන්නේය. පහත සඳහන් අවිධිකල්ප දැක්වීම් කියවා බලන්න.

තත් පුරිමානි දෙව සව්වානි වට්ටං. පට්ඨමානි විවධං. තෙසු භික්ඛුණො චට්ටෙ කමමධ්‍යානාහිනිවෙසො නොති. විවට්ටෙ තත්ථ අහිනිවෙසො [විභ. අ. 80]

මේ සත්‍යය සතර කුල දුක්ඛ, සමුදය යන පෙර සත්‍යයන් දෙක වට්ට සත්‍යයෝය. නිරෝධ සත්‍යය, මග්ග සත්‍යය යන පසු සත්‍යය දෙක විවට්ට සත්‍යයි. එම වට්ට සත්‍යය-විවට්ට සත්‍යය යන දෙකේ යෝගාවචර භික්ඛු විවට්ට සත්‍යයයන් මත විපස්සනා භාවනා කම්මට්ඨානය වශයෙන් මනසිකාරය යොදයි. විවට්ට සත්‍යයෙහි දී විපස්සනා භාවනා කම්මට්ඨානය වශයෙන් මනසිකාරය යෙදීම නොකරයි (ලෝකෝත්තර මාගී සත්‍යය යැයි කියනු ලැබේ.) (විභ. අ. පරිවනීතය) මේ අවිධිකල්ප දැක්වීමට අනුව යෝගාවචර පුද්ගලයා දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය සමුදය සත්‍යය ධර්මය යන ලෞකික සත්‍යය ධර්ම දෙක මත පමණක් විපස්සනා භාවනා කම්ප්පාන වැඩිය යුතුය. ලෞකික සත්‍යය ධර්ම දෙක නැවත නැවතත් විපස්සනා කළ විට පමණක් ලෝකෝත්තර සත්‍යය ධර්ම දෙක ප්‍රකට ලෙස පහළ වනු ඇත. සත්‍යය සතර නොදන්නේ නම් කෙසේ මෙය සිදුවන්නද?

කුටාගාර සුත්‍ර උදාහරණ

යො ච බො භික්ඛවෙ එවං චදෙය්‍ය "අහං දුක්ඛ අරිය සව්වං යථා භූතං අනභිසමෙච දුක්ඛ සමුදයං අරිය සව්වං යථා භූතං අනභිසමෙච දුක්ඛ නිරෝධං අරිය සව්වං යථා භූතං අනභිසමෙච දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණීං පටිපදං අරිය සව්වං යථා භූතං අනභිසමෙච සමමා දුක්ඛස්සන්තං කරිය්‍යාමී" ති තෙනං යානං විජ්ජති.

යො ව බො හිකවෙ එවං වදෙය් "අහං දුක්ඛං අරිය සච්චං යථා භතං අභියමෙච්ච දුක්ඛ සමුදයං අරිය සච්චං යථා භතං අභියමෙච්ච දුක්ඛ නිරෝධං අරිය සච්චං යථා භතං අභියමෙච්ච දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණිං ඉට්ඨං අරිය සච්චං යථා භතං අභියමෙච්ච සමමා දුක්ඛස්සන්තං ඉරියාමි" ති යාන මෙතං විජ්ජති.

(සං. නි. 5-2/314)

මහණෙනි, යමෙක් මෙසේ කියන්නේ නම් 'මම දුක්ඛ ආර්යය සත්‍යය ධර්මය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද නොදැක, දුක් ඇතිවීමට හේතු වන සමුදය ආර්යය සත්‍යය ධර්මය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද නොදැක, දුකින් මිදීමේ නිරෝධ ආර්ය සත්‍යය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනි විද නොදැක, දුකින් මිදීමට නිවන් ලැබීමට ප්‍රතිපදාව වන මග්ග ආර්ය සත්‍යය ධර්මය සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද නොදැක, සොද සේ සංසාර වට්ට පුද්ගලයාගේ කළෙමි' යන එම පුද්ගලයාගේ කීම අනුව සිදුවිය හැකි බවක් නැත්තේය.

මහණෙනි, යමෙක් මෙසේ කියන්නේ නම් 'මම දුක්ඛ ආර්යය සත්‍යය ධර්මය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැක, දුක් ඇතිවීමට හේතු වන සමුදය ආර්යය සත්‍යය ධර්මය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැනගෙන, දුකින් මිදීමේ නිරෝධ ආර්යය සත්‍යය තත්වාකාරයෙන් සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනි විද දැනගෙන, දුකින් මිදීමට නිවන් ලැබීමට ප්‍රතිපදාව වන මග්ග ආර්යය සත්‍යය ධර්මය සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැනගෙන, සොද සේ සංසාර වට්ට දුක් කළෙවර කළෙමි' යැයි කියන එම පුද්ගලයාගේ කීම අනුව සිදුවිය හැකි බවක් ඇත්තේය.

(සං. නි. පරිවතීනය)

මේ දේශනාවනට අනුව පිංවත් ඔබ මහා සංසාර වට්ට දුකින් සම්පූර්ණයෙන්ම මිදීම පිණිස සත්‍යය සතර සම්මා දිට්ඨි කුණ ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ලෙස වතීමානව විනිවිද දැකගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුය. මෙලෙස උත්සාහ කරන පිංවත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් දුක සත්‍යය ධර්මයද, සමුදය සත්‍යයද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුක සත්‍යය ඇතිවන ආකාරයද මෙම දුක සත්‍යය සමුදය සත්‍යය ධර්මයන්හි අතිච්ච, දුක, අනාත්ම ස්වභාවය දැන ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුවේ. එපමණකින්ම ලෝකුත්තර නිරොධ සත්‍යය, මග්ග සත්‍යය ධර්මයේ විපස්සනා කුණ මේරීමේ අවසානයේ පහළ විය හැකි වන්නේය. එම නිසා සත්‍යය සතර සම්මා දිට්ඨි කුණ ප්‍රඥ වෙන් දැන ගැනීම සඳහා පිංවත් ඔබ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය පරික්ක ප්‍රඥ තුන මගින් වෙන වෙනම දැක ගැනීම සඳහා අත නොහැර උත්සාහ කළ යුතුම යැයි දත යුතුය.

පච්චය පරිග්ගහ කුණය ලැබීමට

විපස්සකෙන පත කමමනතරඤ්ච විපාකනතරඤ්ච එක දෙසතො ජාතිතබ්බං. (වි. ම. 452)

එකදෙසෙතො ජාතිතබ්බං අතචසෙසතො ජාතිතං ත සකකා අවිසයනතා. සබ්බෙන සබ්බං අජාතනෙ පච්චය පරිග්ගහො ත පරිපුරති (මහා. ටී. (මු.) 2 /380)

විපස්සනා භාවනා කම්මට්ඨානය වඩන විපස්සක පුද්ගල තෙමේ කම්මයේ ශක්තිය ඇති බව-නැති බව වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිවද, එහි ඵල විපාකයන්ගේ නීත බව ප්‍රණීත බව ආදියද වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව ඒක දේස වශයෙන් දත යුතුයි. කම්ම හා කම් ඵලයන් පිළිබඳව ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් දැන ගැනීම ශ්‍රාවකයනට අදාල නොවන බැවින්, සබ්බක්ක ප්‍රමා සම්බුදු රජාණන් වහන්සේගේ කෙෂත්‍රය වන බැවින් දත නොහැක්කේය. නමුදු කම්ම හා කම් ඵල කිසිවක් නොදන්නවුන්ට පච්චය පරිග්ගහ කුණය සම්පූර්ණ කළ නොහැක. (වි. මා : මහා. ටී (මු.) පරිවතීනය)

කම්ය හා කම් ඵලය කිසිත් නොදන්නේ පව්වය පරිග්ගහ සදාචාරය ලැබිය නොහැකි නිසා පව්වය පරිග්ගහ සදාචාරය ලැබීම සඳහා කම්ය හා කම් ඵලය ඒක දේශ වශයෙන් දැන ගැනීමට උත්සාහ කළ යුතුය. ශ්‍රී ලංකා පව්වය පරිග්ගහ සදාචාරය යනු සමුදය සත්‍යය නිසා දුෂ්ඨ සත්‍යය පහළ වීම දැන ගන්නා සදාචාරයයි.

බුදුරජාණන් වහන්සේට දෙලොස් විපාකයන් ඇති වූ බව මිඬුමුල්ල මහා දැනටමත් දන්නවා විය හැක්කේය. ඒ තුළ විපාක එක එකක් සඳහා ඵලගෙන දෙන අදාළ කම්යෝ එක එකක් විශේෂ ලෙස ඇත්තේය. හිස අමාරුව වනාහි එක කම්යක් නිසාය. කොන්දේ අමාරුව එක කම්යක් නිසාය. ලොහිත පක්කන්දිකාව එක කම්යක් නිසාය. යන ලෙසට හේතු කම්ය හා ඵල විපාකය, විශේෂිතව ඇත්තාහ. ඵලෙසටම මනුෂ්‍යයකුට හවය පුරා හොඳ ඵල නරක ඵල ගත වීවිධ ඉෂ්ඨාරම්මණ අනිෂ්ඨාරම්මණ හමුවීම ධම්මකාවයක්ම වේ. ඉෂ්ඨාරම්මණයක් හමුවීම කුසල කම්යක් නිසාය. අනිෂ්ඨාරම්මණය හමුවීම අකුසල කම් නිසා වේ. විවිධ ඉෂ්ඨාරම්මණ හමුවීමට එම විවිධ ඉෂ්ඨ ඵල විපාක ගෙන දිය හැකි අදාළ විවිධ කුසල කම් ඇත්තා සේ අනිෂ්ඨාරම්මණ හමුවීමෙහිදී එම විවිධ අනිෂ්ඨ ඵල විපාක ගෙන දිය හැකි අදාළ විවිධ අකුසල කම්ද ඇත්තේමය. එම විවිධ කම්, ඵල වනාහි ශ්‍රාවකයන්ට සම්පූර්ණයෙන් දත නොහැක්කේය. ශ්‍රී ලංකා පමණක් ඒක දේශ වශයෙන් පමණක් දත හැකි වන්නේය.

අභිසද්දෙ සහ විපස්සනා

සුබ්බෙ නිවාසානුස්සති අභිසද්දෙවෙන් අතීතය දැකිය හැකි යැයි කියන කියමන හා දිබ්බ චක්ඛු අභිසද්දෙවෙහි කොටසක් වන්නාවූ අභාගතංස සදාචාරයෙන්ද අනාගතය දැකිය හැකි යැයි යන කියමන සොක්ඵල දැක්වේ. මේ කියමන් සම්බන්ධව පහසුවෙන් පිළිගන්නා ආශ්‍රිත විපස්සනා සදාචාරයෙන්ද අතීත, අනාගත ස්කන්ධයන් දැක ගත හැකි යැයි යන කියමන එසේ පිළිගොගනී. විපස්සනා සදාචාරයෙන්ද අතීත අනාගත උපාදනස්කන්ධයන් දැක ගත හැකි යයි යන කියමන

සම්බන්ධව බුද්ධ දේශනය හා අවිධිකථා දැක්වීම් පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

යෙහි කෙටි ගීතකවේ සමණාවා බ්‍රාහ්මණාවා අනෙක වීරිතං පුබ්බෙතිවාසං අනුසාරමානා අනුසාරනති. සබ්බේ තෙ පසද්‍රුපාදනකඛ්‍යෙධ අනුසාරනති. එතෙසං වා අසද්දතරං

(සං. නි. 3/148)

පුබ්බෙ නිවාසනති න ඉදං අභිසද්දවසෙන අනුසාරණං සන්ධාය චූතං. විපස්සනා වසෙන පන පුබ්බෙ නිවාසං අනුසාරණෙන සමණ බ්‍රාහ්මණේ සන්ධායෙනං චූතං. තෙතෙවාහ "සබ්බේ තෙ පසද්‍රුපාදනකඛ්‍යෙධ අනුසාරනති එතෙසං වා අසද්දතර"නති. අභිසද්දවසෙනහි සමනුසාරනතස්ස බන්ධාපි උපාදනකඛ්‍යෙධාපි බන්ධ පටිබද්ධාපි පණණතතිපි ආරම්භණං ගොති යෙව. රූපංගෙව අනුසාරතිති එවංහි අනුසාරණො න අසද්දං කිසද්වි යතං වා පුග්ගලංවා අනුසාරති. අතීතෙ පන නිරුද්ධං රූපකඛ්‍යෙධමෙව අනුසාරති. ඔවදනාදීසුපි එසෙව නයො

(සං. අ. 2/211)

මහණෙනි සම්භරක් ශ්‍රමණයෝද, සම්භරක් බ්‍රාහ්මණයෝද එකක් නොව බොහෝ වූ පෙර විසූ කඳ පිළිවෙල සිහිකරන සද්දණයෙන් පිළිවෙලින් සිහි කරත්. මෙලෙස සියලු සද්දණයෙන් සිහිකළ හැකි වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ට පසුව උපාදනස්කන්ධයෝද එම උපාදනස්කන්ධයන් ගෙන් එක එකක් ද සද්දණයෙන් මෙනෙහි කරත්.

(සං. නි. පරිවච්ඡිතය)

මේ පාළියෙහි පුබ්බෙතිවාස යන මෙය පුබ්බෙතිවාසානුස්සති අභිසද්දවෙහි ශක්තියෙන් පෙර විසූ කඳ පිළිවෙල සද්දණයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි බව යන්න අදහස් කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළා නොවේ. ඇත්ත නම්, විපස්සනා සද්දණ ශක්තියෙන් අතීතයෙහි විසූ කඳ පිළිවෙල සද්දණයෙන් මෙනෙහි කොට ලැබිය හැකි වූ ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන් අදහස් කොට මේ පුබ්බෙතිවාසං යන වචනය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ යේක. එම නිසාම

සබ්බෙ තෙ පඤ්චපාදනකඛ්‍යෙධ අනුස්සරනි එතෙසංවා අඤ්ඤාතරං

එම සියලු ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයෝ උපාදනස්කන්ධ පහමද ඤාණයෙන් නුවණින් මෙනෙහි කරත්.. එම පඤ්චපාදනකඛ්‍යන්ධයන් හී එකක් එකක් ද නුවණින් මෙනෙහි කරත්. ලැබිය හැක්කේය.

(සං. නි. පරිවතීනයයි)

යන ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. හේතුව වනාහි මෙලෙස වේ. පුබ්බෙ නිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා ශක්තියෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙල ඤාණයෙන් මෙනෙහි කළ හැකි ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයනට

1. ලෝකුත්තර ධර්ම අඩංගු පඤ්චස්කන්ධයෝද
2. ලෝකුත්තර ධර්ම අඩංගු නැති උපාදනස්කන්ධ පහද
3. ස්කන්ධයන් හා සම්බන්ධ ජාතිය, රූප පෙනුම, ආහාර සුඛ, දුකඛ ආදියද
4. ප්‍රඥප්ති නාමයන්ද

යන මේ සතරාකාර කාරණා පුබ්බෙ නිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවෙහි අරමුණ වන්නේමය. මෙහිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සතරාකාර කාරණා ඤාණයෙන් අනුගමනය කර ලබා ගන්නවා නොව පෙර විසූ උපාදනස්කන්ධ පහද, එක එකක්ද ඤාණයෙන් අනුගමනය කර ලබා ගැනීම දේශනා කළ නිසා, පුබ්බෙ නිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙල නුවණින් මෙනෙහි කිරීම අදහස් නොකර පෙර විසූ කඳු පිළිවෙල විපස්සනා ඤාණයෙන් මෙනෙහි කර ලබාගත හැකි බවම අදහස් කළ බව දත හැක්කේය. මෙලෙස විපස්සනා ඤාණයෙන් පෙර විසූ කඳු පිළිවෙල නුවණින් මෙනෙහි කරන්නේ කිසියම් පුද්ගලයෙක් සත්ත්වයෙක් නුවණින් මෙනෙහි කරනවා නොවේ. අතීතයේ නිරුද්ධ වූ රූප - වේදනා - සඤ්ඤා - සංඛාර - විඤ්ඤාණයන්ම විපස්සනා ඤාණයෙන් මෙනෙහි කරනවා යයි අදහස් වේ.

(සං. නි. හා සං. අ. පරිවතීනය)

මේ වනාහි පුබ්බේ නිවාසානුස්ථිති අභිඤ්ඤා හා විපස්සනා ඤාණයන්හි ශක්තීන් වෙන් වෙන් වශයෙන් දැක්වීම හා විපස්සනා ඤාණයන්ටද අතින් අනාගතය දැකිය හැකි බව, දැකිය යුතු බව, භාවනා කොට ලබාගත හැකි බවට පොත පතීන් ලැබෙන සාක්ෂියයි. බුදුරජාණන් වහන්සේ ගේ ශ්‍රී මුඛ පාඨවලින් කෙළින් පැන නැගුණු විවරණ දේශනයකි.

මෙහිලා පිංචන් ඔබ ධ්‍යාන අතින් ශුෂ්ක වූ සුක්ක විපස්සක (ශුද්ධ විපස්සනා යානික) රහතන් වහන්සේලාටද චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්ම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද වර්තමානවද දැන ගත හැක්කේ යැයි යන කාරණාව ගැන ද සලකා බැලිය යුතුවේ. පිංචන් ඔබ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ නියම සත්‍ය ධර්මය වන්නාවූ සාපනික අනුශාසනාව නො ඉක්ම වීම පිණිස උත්සාහ කළ යුතුවේ.

හේතු ධර්ම සෙවීමේ ක්‍රමයක්

පව්‍ය පරිග්‍රහණ පඤ්ඤා ධර්මධර්මී ක්‍රණං (ප. ම. 1)

“නාම-රූප වච්ඡානෙ ක්‍රණං” නම් අව්‍යව්‍ය වච්ඡා කසමා “ධර්මධර්මී ක්‍රණං” නම් චූත්තනම් වේ? පව්‍ය පරිග්‍රහණතෙව පව්‍යසමුප්පත්ත පරිග්‍රහණිතස්ස සිද්ධතතා. පව්‍ය සමුප්පත්තෙ හි අපරිග්‍රහණිතෙ පව්‍ය පරිග්‍රහණො න සකකා ගොති කාතුං. තසමා ධර්මධර්මී ක්‍රණං ගහණෙනෙව තස්ස හෙ තු ගුතං ජුඛෙඛ සිද්ධිං නාම-රූප වච්ඡාන ක්‍රණං චූත්තමෙව ගොතීති වෙදිතඛබ්බං.

(ප. අ. 12, 13))

හේතු ධර්මයන්ට ඵල ධර්මයන් ඇති කළ හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම ශක්තිය ප්‍රකටව ඇති නිසා හේතු ධර්මයෙන් ඵල ධර්මයන් පහළ කරත් යැයි කියනු වටී. එම නිසා ඵල ධර්මයේ හේතු ධර්මයන් මතම පිහිටා සිට පහළ වීම සිදුවේ. එම නිසා මෙම හේතු ධර්මයේ ඵල ධර්මයන් පිහිටන තැන වශයෙන් ධර්මවිධිති නම් වේ. මෙම ඵල ධර්මයන් පිහිටා සිටින හේතු ධර්මයේ විනිවිද දැක ගත හැකි ක්‍රණය ධර්මවිධිති ක්‍රණයයි.

මෙහිලා නාම-රූප වෙන් වෙන්ව හඳුනාගත හැකි නාම-රූප වච්ඡාන ක්‍රණය යැයි නොකියා කුමක් නිසා ධර්මවිධිති ක්‍රණය යැයි කියන ලද්දේ ද? යන ප්‍රශ්ණයට පිළිතුරු වනාහි,

හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමෙන්ම ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහකිරීම සම්පූර්ණ වන නිසාය. ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ නොකළ තාක් හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම කළ නොහැක්කකි. (හේතු ධර්මයන්හි ඵල ධර්ම පහළ කළ හැකි ශක්තිය ඇති බව සත්‍යය වුවද මෙම හේතු ධර්මය නිසා පහළ වූ ඵල ධර්මයන් ක්‍රණයෙන් වෙන් කොට ගත හැකි වූ විටම, පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විටම මෙම හේතු ධර්මයෙහි ඵල ධර්ම ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇතැයි දැන ගත හැක්කේ යැයි යන්න අදහසයි.) එම නිසා ධර්මවිධිති ක්‍රණය කෙළින්ම ගෙන හැර දේශනා කිරීමෙන්ම

එම ධම්මට්ඨිති සද්දාය නිශ්‍රය ලබන එයට මූල හේතුව වන ධම්මට්ඨිති සද්දායට පෙර සම්පූර්ණ කළයුතු නාම-රූප වචනාන සද්දාය දේශනා කලා වන්නේ ම යැයි දත යුතු. (ප. අ. පරිවතීතය)

මේ අවධිකථා දැක්වීමට අනුව පව්වය පරිග්ගහ සද්දායෙන් පරිග්ගහ කිරීමට කැමති (- හේතු ධර්මයන් පරිග්ගහ කිරීමට කැමති) යොගාවචර පුද්ගලයා පටිච්ච සමුප්පන්න යැයි කිව යුතු වූ එල රූප - නාම ධර්මයෝ පරිග්ගහ කිරීම, පරිච්ඡේද වශයෙන් ගැනීම, නාම-රූප වෙන්කොට ගැනීම නම් වූ නාම-රූප වචනාන සද්දාය ලැබීම පිණිස ප්‍රථමයෙන් උත්සාහ කළ යුතුවේ. මෙහි අදහස මෙයයි. අතීත හේතු ධර්මයන් පරිග්ගහ කිරීමට කැමති, සද්දායෙන් පිරිසිදු ගැනීමට කැමති, යොගාවචර පුද්ගලයා අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන පටිච්චසුප්පන්න ධම්ම නම් වූ පටිච්චසුප්පන්න රූප-නාම ධර්මයෝද, එම හේතු ධර්මයන්ගේ ආශ්‍රය ස්ථානය වන (අදාල පෙර අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ වූ) පටිච්චසුප්පන්න ධම්ම නම් වූ අතීත රූප ධර්ම - නාම ධර්මයෝද පරිග්ගහ කොට ගෙන, සද්දායෙන් පරිච්ඡේද කොට ගෙන තිබිය යුතුය. තවදුරටත් පටිච්චසුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත එල ධර්ම පහ යන පටිච්චසුප්පන්න ධර්ම නම් වූ රූප - නාම ධර්ම පහළ වන ආකාරය පරිග්ගහ කිරීමට, පිරිසිදු ගැනීමට කැමති පිංවත් යෝගාවචරයන් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන පටිච්චසුප්පන්න හේතු ධර්මයන්ගේ ආශ්‍රය ස්ථානය වූ පටිච්චසුප්පන්න ධම්ම නම් වූ පටිච්චසුප්පන්න රූප-නාම ධර්මයෝද, එම පටිච්චසුප්පන්න හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන්නාවූ අනාගත එල ධර්ම පහ යන පටිච්චසුප්පන්න ධම්ම නම් වූ රූප - නාම ධර්මයෝද, පරිග්ගහ කොට සද්දායෙන් පරිච්ඡේද කොට නිම වී තිබිය යුතුය. පටිච්චසුප්පන්න එල ධර්ම පහ යන්න පටිච්චසුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන් හි කොටසක්ම වන්නා සේම පටිච්චසුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ යන්න පටිච්චසුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන් හි කොටසක්ම වන්නා සේම අතීත හේතු ධර්ම පහ යන්න අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් හි කොටසක් වේ. අනාගත එල ධර්ම පහ යන්නද අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් හි කොටසක් වේ. මේ නිසා අතීත පඤ්චස්කන්ධයෝ, පටිච්චසුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයෝ, අනාගත පඤ්චස්කන්ධයෝ පරමාර්ථ තෙක් සුදුසු පරිදි පරිග්ගහ කල හැකි වූ විට ඒවායේ කොටස් වන අතීත හේතු ධර්ම පහ, පටිච්චසුප්පන්න එල

ධම් පහ, පච්චුප්පන්න හේතු ධම් ප්ඵහ, අනාගත ඵල ධම් පහද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කල හැකි වන්නේය. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්, අතීත හේතු ධම් පහ නිසා පච්චුප්පන්න ඵල ධම් පහ පහළ වන ආකාරය, පච්චුප්පන්න හේතු ධම් පහ නිසා අනාගත ඵල ධම් පහ පහළවීමේ ආකාරයද පහසුවෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විය යුතු. ඤාණයෙන් වෙන් වෙන් කොට දැන ගැනීමට හැකි විය යුතු. අතීත සම්බන්ධතා හා අනාගත සම්බන්ධතාවයන්ද මෙලෙසටම වටහා ගන්න. ඒ සඳහා පිංචන් ඔබ හේතු ධම් නිසා ඵල ධම් පහළ වන ආකාරය පරිග්‍රහ කිරීමට කලින් අතීත පඤ්චස්කන්ධයන්, පච්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන්, අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් කල් ඇතිව පරිග්‍රහ කොට තිබිය යුතු යැයි යන මේ ආප්තොපදේශය පළමුවෙන් සිත තබා ගත යුතුය. හේතුව නම් පටිච්ච සමුප්පාද ධම් ස්වභාවය යන්න අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න යන තුන් කාලයෙහි පිහිටා ඇති පරමාර්ථ ධාතු, රූප-නාම ධම්යන් එකිනෙකා අන්‍යෝන්‍ය ලෙස හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළ වන හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවයක් වන බැවිනි.

පටිච්ච සමුප්පාද ධම්ය දේශනා කරන දේශනා ක්‍රම හතර

විසුද්ධි මාහීයේ 390 පිට සහ සම්මොහ විනොදනී 91-92 පිටුවල පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවාදේශනා කරන තැන දේශනා ක්‍රම හතරක් ඇති බැවින් වලලිභාරක නය - වැල් සොයන්නාගේ වැල්කපන ක්‍රමය උපමා වශයෙන් දක්වන්නේ ය.

1. අවිජ්ජාව නිසා සංඛාරයන් පහළ වේ. මෙලෙසට ජාතිය නිසා ජරාමරණ පහළ වනතෙක් දේශනා කරන ලදී. මෙය මුලින් පටන් ගෙන අවසානය තෙක් දේශනා කළ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය වේ.
2. මැද, වේදනාවෙන් පටන් ගෙන භවය නිසා ජාතිය ඇතිවන ආකාරය තෙක් හේතු හා ඵලයන්ගේ හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධම් ස්වභාවය දේශනා කරන ලදී. මෙය මැදින් පටන් ගෙන අවසානය තෙක් දේශනා කරන අනුලෝම දේශනා ක්‍රමය වේ.
3. ජරා-මරණ, ජාතිය හේතුවෙන් පහළ වීමේ පටන් සංඛාරයෝ

අවිජ්ජා හේතුවෙන් පහළ වන ආකාරය තෙක් ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයටද දේශනා කරන ලදී. මේ අවසානයේ පටන් මූල දක්වා දේශනා කරන ලද ප්‍රතිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයයි.

4. ආහාර හතර තණ්හාව නිසා පහළ වීම, තණ්හාව වේදනාව නිසා පහළ වීම යනාදී ලෙසට සංඛාරයේ අවිජ්ජා නිසා පහළ වන ආකාරය තෙක් දේශනා කරන ලදී. මෙය මැදින් පටන් ගෙන මූල, ආරම්භය තෙක් දේශනා කරන ලද පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයක් වේ.

මේ වනාහි පටිච්ච සමුප්පාද හතරාකාර දේශනාවයි. තව දුරටත් පටිසම්භිද මග්ග පාළියෙහි ද ක්‍රමයක් එයි.

5. අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පව්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ පහළ වීම, පව්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළ වීම යන පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා භාවනා ක්‍රමයක් ඇත්තේය. මේ පටිසම්භිද මග්ග පාළියෙහි ආ හේතු ධර්ම සමූහයක් ඵල ධර්ම සමූහයක් ලෙස පරිග්ගහ කරන මේ ක්‍රමය පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය යැයි මේ ග්‍රන්ථයෙහිලා ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. මේ පඤ්චම ක්‍රමයෙහි අභිධම්ම මූල ධර්ම සූඤ්ඤ අභිධම්ම සමහර යොග්‍යාවචර පුද්ගලයන්ට උගැන්වීමේදී පහසු වේ.

මේ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රම පහ තුළින් පිංචන් ඔබට තමා කැමති ක්‍රමයකට අනුව හේතු ධර්ම හේතු-ඵල ධර්මයේ සෙවිය හැක්කේය. මේ ක්‍රම පහ තුළින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි පඤ්චම ක්‍රමය ප්‍රධාන කොට හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ක්‍රම, පරිග්‍රහ ක්‍රම දක්වනු ලැබේ. හේතු ධර්මයන් සෙවීම පටන් ගැනීමේදී මැදින් පටන් ගෙන මූලට යන ක්‍රමය භාවිතා කරනු ලැබේ. එලෙස මැදින් පටන් ගෙන මූල පැත්තට යන හේතු ධර්මයන් සෙවීමේදී ඉහතින් දැක්වූ පටිසම්භිද මග්ග අවිධිකල්පා හි පැහැදිලි කිරීමට අනුව පව්චුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන් ගෙන් අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ සම්බන්ධතා ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කල විට වඩා පහසු බව බොහෝ යෝගීන් කෙරෙන්

නිරීක්ෂණය කරන ලදී. එමනිසා පවිටුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන් ගෙන් පටන් ගෙන අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ - රූප-නාම දෙක පරිග්‍රහ කරන්න. එලෙස පරිග්‍රහ කරන ආකාරය විසුද්ධි මාභීයෙහි පුබ්බෙතිවාසානුස්සති කොටසෙහි එන අතීත ස්කන්ධ සන්තතිය පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය අනුව විස්තර කරනු ලැබේ. එලෙස පවිටුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් තෙක් පඤ්චස්කන්ධ සන්තතිය පරිග්‍රහ කරන විට අතීත පඤ්චස්කන්ධ අල්ලා ගෙන පහළ වූ අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පවිටුප්පන්න පඤ්චස්කන්ධයන් - විපාක ධර්ම පහළ වීම තව පියවරක් ඉදිරියට ගොස් ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. මේ පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය සාර්ථක ලෙස පරිග්‍රහ කල විට, හේතු එල සම්බන්ධ තාවය දැක ගත හැකි වූ විට ඉතිරි පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය ද පිංවත් ඔබගේ ඤාණයෙහි පහසු ලෙස වැටහී යනු ඇත.

පෙරාතුවම සැලකිලිමත් වියයුතු කාරණයක්

1. එකතොහි කාරණතො න ඉධ කිඤ්චි එකං එලමන්ථී
 2. න අතෙකං
 3. නා පි අතෙකෙහි කාරණෙ හි එකං
 4. අතෙකෙහි පන කාරණෙහි අතෙකමෙව හොති. (විහ. අ. 103)
1. මේ ලෝකයෙහි එකක්ම වූ කාරණයක් නිසා පහළ වූ කිසියම් එක් ඵලයක් නොමැත.
 2. එක කාරණයක් නිසා පහළ වූ (එකක් නොව) බොහෝ ඵලයන්ද නැත.
 3. බොහෝ හේතු කාරණයන් නිසා පහළ වූ එක් ඵලයක් නැත්තේය.
 4. බොහෝ වූ හේතූන් නිසා පහළ වූ බොහෝ වූ ඵලයන්ම ඇත්තාහ.
- (විහ. අ. පරිවච්ඡිතයයි)

බුදුරජාණන් වහන්සේ -

1. සමහර ස්ථානවල ප්‍රධාන (- මුල්) වූ නිසා
2. සමහර ස්ථානවල පාකටා (- ප්‍රකට) වූ නිසා
3. සමහර ස්ථානවල අසාධාරණ (- සාධාරණ නොවූ) නිසා, දේශනාවෙහි අලංකාරය පිණිසද, සබ්බඤ්ඤාත සැණයට ගැලපෙන ලෙසටද, ග්‍රාහකයාට විමුක්ති දයක වන ලෙසටද මනුෂ්‍යය දේව, බ්‍රහ්ම, වේතෙස්‍ය සත්වයන්ට සුදුසු වන ලෙසද එක්තරා හේතු ධර්මයන්ද එල ධර්මයන්ද ප්‍රකට කොට දක්වන සේක

(විභ. අ. පරිවර්තනය)

මේ ඉහත සඳහන් අවිධිමත්ව ඇති ප්‍රධාන, පාකටා, අසාධාරණ යන හේතු තුන තුළින් එක එකක් නිසා ද, දේශනාවේ අලංකාර වීම පිණිස ද, සබ්බඤ්ඤාත සැණයට ගැලපෙන ලෙසට ද වේතෙස්‍ය ජනතාවගේ කැමැත්ත, වර්තය, වාසනා ගුණයන්ට සුදුසු භාවයද සලකා අවිජ්ජා වැනි හේතු එකක් වේදනා වැනි එල එකක් උපුටා දක්වමින් දේශනා කරන්නේ නමුදු, එකම හේතු ධර්මයක් නිසා එකක්ම වූ එලයක් පහළ වීම - එක හේතුවක් නිසා බොහෝ වූ එල පහළවීම - බොහෝ හේතු ධර්මයන් නිසා එක එලයක් පහළ වීම විය නොහැක්කක්, නොවන්නක් නිසාත්, හේතු ධර්ම බොහෝමයක් නිසා එලධර්ම බොහෝමයක් ඇති වීම ප්‍රකටව ඇති නිසාත් අවිජ්ජාව වැනි හේතු එකක්ම නිසා සංඛාරය පහළ වේ යැයි පිළිනොගනු මැනවි. සලායතනයන් නිසා එස්සය එකක් ලෙස පහළ වීමද, එස්ස නිසා වේදනාව පහළ වීමද වේ යැයි නොපිළිගනු මැනවි. හේතු ධර්ම බොහෝමයක් නිසා එල ධර්ම රාශියක් පහලවන බව වටහා ගන්න. මෙලෙස වන්නේ නම් අවිජ්ජා එකක්, එස්සය එකක්, වේදනා එකක්, ලෙස පරිග්‍රහ කිරීම ප්‍රමාණවත් නොවේ යැයි වටහා ගන්න. මෙම අවිජ්ජා, එස්ස, වේදනාවන් හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද එකට ගෙන පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි සිතට ගන්න. ඒ ඒ ස්ථානයක් පාසා මෙලෙස වටහා ගන්න.

අතීතයට සැණය විහිදුවා බලන්න.

ප්‍රථමයෙන් සමාධීය ක්‍රමානුකූලව වඩන්න. අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා යන සන්නාත දෙකේ ඇති රූප - නාමයේ අප්‍රකාශිතය. වරක් බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට බොහෝ වාරයක් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් භයවන ජේලිය නම් වූ ධම්මාරම්මන ජේලියේ සෝභන රාශිය මුල් කොට රූප-නාමයේ පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස සොභන රාශිය පමණක් බොහෝ වාරයක්, බොහෝ වේලාවක් ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කළ යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ ආලෝක ශක්තිය වඩ වඩාත් බලවත් විය හැක්කේය. අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා යන දෙකේ මෙලෙස බොහෝ වාරයක් රූප-නාම පරිග්‍රහ කරමින් සිටින්නේ මක්නිසාද යත්; බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් හේතු ධර්මයේ බැලීමට කලින් අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා සන්නාත දෙකේම රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමට මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයෙහි අනුශාසනා කොට ඇති නිසාය. (පෙර නාම කම්මට්ඨාන කොටසේදී පැහැදිලි කරන ලදී.) විශේෂයෙන් බහිද්ධා රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ නොහැකි යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේදී දුෂ්කර වනු ඇත. හේතුව වනාහි අතීත රූප-නාම බැලීම බහිද්ධා රූප-නාම බැලීම හා ධර්ම ස්වභාවය අතින් සමාන නිසාය.

අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා රූප-නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කළ හැකි නිසා තමාගේ සැණයේ වක්ඛු ප්‍රසාද, සොන ප්‍රසාද, ඝාන ප්‍රසාද, ජීවිතා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද, භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය යන ප්‍රසාද රූප භයම වඩ වඩාත් ප්‍රකටව දැකිය හැකි වූ විට අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ හැකි සැණය නිසා ආලෝකයද වඩ වඩාත් බලවත්ව ආ කල, මේ රූප-නාම ධර්මයෙන් කුමන හේතූන් නිසා පහළ වන්නේද යන හේතු ධර්ම දැනගැනීමට කැමති සිතින් අතීතය අරමුණු කොට සිත විහිදුවා බලන්න. = සැණය විහිදුවා බලන්න. මේ සැණය නිසා පහළ වූ ආලෝකය තමාගේ භාත්පස දස දිසාවන් ආලෝකමත් කරනවා සත්‍යය නමුදු තමා අරමුණු කොට බලන පැත්තට වඩ වඩාත් දීප්තිමත් වන බව යෝගීන් බොහෝ දෙනෙකුන්ට දැන ගත හැකි වන්නේය. එම සැණා ලෝකය මගින් අතීත හේතු

ධම්මයෝ අරමුණු කොට බලන්න. අතීතයේ සිදුකළා වූ දැන් පව්වුප්පත්ත විපාක නාම-රූපයන්ට මුල් වූ කුසල සංඛාර-කමීයක් මතු විය හැක්කේය. මේ ක්‍රමය (විභ. අ. 178) හා (ම. අ. 1/249) හි දක්වන ලද ක්‍රමයම වේ.

ඉදින් මේ ක්‍රමයට අනුව අතීත හේතු ධම්ම අරමුණු කොට බැලූවද සාර්ථක නොවන්නේ නම් විසුද්ධි මග්ග අවිධිකථාහි පුබ්බෙනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා කොටසෙහි ඇති ක්‍රමය උපයෝගී කරගෙන ආසන්නයෙහිම සිදුවූ ඉරියාපථයෙහි ඇති වූ රූප නාමයන්ගෙන් පටන් ගෙන ටිකෙන් ටික කාලය අතීත ආපස්සට යමින් රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මේ ක්‍රමය යෝගීන් බොහෝ දෙනෙකුට සාර්ථක වන ක්‍රමය වන්නේය.

ඉදින් මේ ක්‍රමයට අනුවද සාර්ථක නොවන්නේ නම් අතීත හේතූන් සොයා බැලූවද හමුනොවන්නේ නම් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවෙහි මැද ඇති කම්ම වට්ට නම් වූ ආහාර හතරින් පටන් ගෙන අවිජ්ජාව තෙක් හේතු-ඵල සම්බන්ධතා පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය භාවිතා කර බලන්න. නමුදු මේ ක්‍රමයෙන් හේතු ධම්ම සොයන යෝගාවචර පුද්ගලයා පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව සම්බන්ධව ප්‍රගුණ භාවයට පත් වුවකු විය යුත්තේය.

මෙහිලා පුබ්බෙනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාවෙහි එන ක්‍රමය උපයෝගී කරගෙන ආසන්නයෙහිම සිදුවූ ඉරියාපථයෙහි පහළ වූ රූප-නාමයන්ගෙන් පටන් ගෙන අතීත රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම හේතු-ඵල ධම්මයන්ගේ හේතු ඵල සම්බන්ධතාවය පරීක්ෂා කර බලන ක්‍රමය සවිස්තරව ලියා දක්වන්නෙමු.

පිංචන් ඔබ පශ්චිකයේ වාසීවීමට ආසන්නව බුදු මැදුරෙහිදී පහන් වේවා, පැන් වේවා මල් වේවා, පූජා කොට නිවන ප්‍රාර්ථනා කරන්න. අනතුරුව නිවනට පත් වීමට කලින් අතර වාරයේ සංසාරයෙහි කරකැවෙන්නේ හික්කු හවයක් වේවා ස්ත්‍රී හවයක් වේවා තමා කැමති හවයක් ප්‍රාර්ථනා කොට බලන්න. මෙය වට්ට නිස්සික කුසල කමීයක්ම නිසා සමුදය සත්‍යය හා ගැලපෙන නිසා, මේ සමුදය

සත්‍යය නිසා දුකට පත්වන සත්‍යය පහළ වන ආකාරය බලන්නේ නම් පිංවත් ඔබට පහසුවෙන් දැකගත හැකි වන්නේය. එම නිසා මෙහිලා වටිනා නිශ්චිත කුසලයකට උනන්දු කරවීම කෙරේ. එම කුසලය උනන්දු කර විමේදී ප්‍රාර්ථනා කිරීමේදී පහළ වූ විත්ත සන්තතින් සැලකිල්ලෙන් සිතට ගන්න. පරෙස්සමින් සිත තබා ගන්න.

අනතුරුව භාවනා කරන විට සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩා අප්‍රකාශ-බහිද්ධා යන ස්ථාන දෙකෙහිම රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් ධම්මාරම්මණ ජේලියේ කුසල ජවන විචි සිත් සන්තතියට ප්‍රමුඛ තැන දී පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී පිංවත් ඔබ සමථ යානික පුද්ගලයකු වන්නේ නම් මෙහිදී ධ්‍යාන නාම ධම් ප්‍රමුඛ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. ආලෝකය ඉතා බලවත් වූ විට පටිච්චකයට කලින් ආසන්න ඉරියාපථය වූ බුද්ධ පුජාව වශයෙන් පහන්, පැන්, මල් පුජා කොට හිඤ්ඤා භවය. නැත්නම් ස්ත්‍රී භවය ප්‍රාර්ථනා කරන සිත් සන්තතිය, නිවන ප්‍රාර්ථනා කරන සිත් සන්තතිය, පුජා කරන සිත් සන්තතිය ආදී නාම ධම්මයෝ පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

එම නාම ධම් පරිග්‍රහ කිරීමට කැමති නම් නාම ධම්මයන් ආශ්‍රය ස්ථානය වූ හෘදයේ ඇති හෘදය වක්‍රව හා සමග 54 ක් වූ රූප ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු වේ. මෙම රූපයන් පරිග්‍රහ කිරීමේදීද මෙම ප්‍රාර්ථනා කිරීමේ කුසල කරන ශරීර කුඩුවේ ඇති සතර මහා ධාතුන් ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් එම අවස්ථාවේ හෘදයෙහි ඇති සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. රූප කලාපයේ දැකගත් විට හෘදය වක්‍රව හා සමග 54 ක් වූ රූප කලාප පරිග්‍රහ කරන්න. එම හෘදය වක්‍රව ආශ්‍රය කරන භවාංග සිත දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. එම භවාංග මනෝප්‍රසාදය - මනෝද්වාරය, පරිග්‍රහ කළ විට එම භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය අනාගතයට තල්ලු කිරීම ආපස්සට ඇදීම කරමින් අතරෙහි පහළ වූ විචි සිත් සන්තතිය යැයි කිව යුතු නාම ධම් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ඒවා පරිග්‍රහ කර තේරුම්ගත් පසු දැන් මේ පයඝීච්චකයට ඒමට පෙර ඇත්ත වශයෙන් ප්‍රාර්ථනා කළ සිත් සන්තතිය හා සම-අසම බව සැලකිල්ලට ගෙන නැවත නැවත පරික්‍ෂා කර බලන්න. සමාන බව දැකගත් විට

ආසන්නම වූ ඉරියා පටයෙහි ඇතිවූ අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට ලැබූවා වන්නේය.

සමථයානික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම්

පිංචන් ඔබ සමථයානික පුද්ගලයකු වී බ්‍රහ්ම සුඛය බ්‍රහ්ම භාවය අපේක්‍ෂා කරන්නේනම්, ප්‍රාර්ථනා කරන්නේනම් තමා කැමති බ්‍රහ්ම භවය ලබා දෙන ධ්‍යානය පරිත්ත වශයෙන් හෝ මධ්‍යම වශයෙන් හෝ ප්‍රතික වශයෙන් හෝ තමාගේ කැමැත්තට ගැලපෙන පරිදි වැඩිය යුතුවේ. මේ ධ්‍යානය ඉදින් වතුකු ධ්‍යානය වන්නේ එම වතුකු ධ්‍යානයට නැවත සම වදින්න. එම ධ්‍යානයට සම වැදීමට පෙර නැත්නම් සම වැදුණු විට බ්‍රහ්ම භවය ප්‍රාර්ථනා කරන්න. නැත්නම් බ්‍රහ්ම භවයට සිත නමා බලන්න. ප්‍රාර්ථනා කරන ඒ දෙසට සිත නමන අවස්ථාව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, ප්‍රධාන කිලෙස වට්ටයට සුදුනම් කරන අවස්ථාවකි. ධ්‍යානයට බොහෝ වාරයක් සමවදිමින් සිටින විට සංඛාර හා කම්ම යන කම්ම වට්ට ධර්මයෝ සුදුනම් කරනවා වන්නේය.

තව දුරටත් පිංචන් ඔබ මෙම කිලෙස වට්ට නාම ධර්ම රාශිය හා කම්ම වට්ට නාම ධර්ම යන මේ නාම ධර්මයන්හි ආශ්‍රය වූ රූප ධර්මයෝද නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. එම රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කොට ලැබගත් විට ආසන්න අතීතයේ රූප-නාම පරිග්‍රහ කොට ලබා ගත්තා වන්නේය. මෙලෙස අතීත රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීමේදී රූප කොටසෙහි ලා හදයවඤ්ච රූපයද නාම කොටසෙහි ලා භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයද ප්‍රථමයෙන් මුල්කොට පරිග්‍රහ කිරීමට අමතක නොකරනු මැනවි.

කිලෙස වට්ට හා කම්ම වට්ට

ඉහත සඳහන් සංසාර වට්ටය කරකවන්නට හැකි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්මයෝ නැවතත් මෙහිලා විස්තර කරන්නෙමු. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයෝ කිලෙස වට්ට ධර්මයෝය. සංස්කාර-කම්ම යන මේවා කම්ම වට්ට ධර්ම සමූහයයි. අවිජ්ජාවටද

තනිව සිටීමේ ශක්තියක් නැත. තණ්හාවට හා උපාදනයටද එලෙසටම තනි තනිව සිටීමේ ශක්තිය නැත්තානුය. සාමූහික වශයෙන් පමණක් සිටීම ධර්මතාවයකි. මේ ඉහත සඳහන් ප්‍රාර්ථනා කරන අවස්ථාවෙහි දැඩිව ගන්නා වූ තණ්හාවටම උපාදන යයි කියනු ලැබේ.

“අවිජ්ජා සමුදයා ආසවා සමුදයෝ” (ම. නි. 1/132)

“ආසවා සමුදයා අවිජ්ජා සමුදයෝ” (ම. නි. 1/130)

යනාදී දේශනාවන්ට අනුව අවිජ්ජා හේතුව නිසා ආසව ධර්ම පහළ වන්නා සේම ආසව ධර්මයන් හේතුවෙන් අවිජ්ජාව පහළ වන්නේය.

අවිජ්ජාව හා ආසව ධර්මයේ එකිනෙක වශයෙන් උපකාර කරගන්නා වූ ධර්මයේ වන්නාහ. ආසව ධර්මයන් හි අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයේද ඇතුලත්. එම නිසා කිලෙස වට්ටය තුළ ඇති අවිජ්ජා හා තණ්හා උපාදනයේ විත්තක්ෂණයක් තුලද එකට යෙදී තිබිය හැක්කේය. විත්තක්ෂණ වශයෙන් වෙන් වෙන්වද තිබිය හැක්කේය. මේ පටිච්ච සමුප්පාද කොටසෙහි සාමාන්‍යය ලෙසින් ලොභ - දිට්ඨි රාශිය බහුලය. සමහර විට ලොභ-මාන රාශිය වශයෙන්ද විය හැක්කේය. සසංඛාරික, අසංඛාරික බව අවස්ථාව පරිදි විය හැක්කේය. මෙහිලා සොමනස්ස සහගත දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත අසංඛාරික ලොභ මූල සිත මුල් කරගෙන (20 යැයි) දක්වයි. එලෙසටම සංඛාර-කම්ම යන කම්ම වට්ට ධර්මයේද රාශි වශයෙන් පමණක් සිටිය හැක්කේය. එකක් වශයෙන් සිටීමේ ශක්තියක් නැත. මෙහිලා සොමනස්ස සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල අසංඛාරික සිත මුල්කර ගෙන (34 යැයි) දක්වන ලදී. නමුදු මෙම කිලෙස වට්ට, කම්ම වට්ටයේ සත්ත්වයන් එක්කෙනෙකුගෙන් එක්කෙනෙකුට සමාන නොවී, අවශ්‍ය ලෙස වෙනස් වී පැවතිය හැකි බව වටහා ගන්න.

කිලෙස වට්ට තුන

බුදුරජාණන් වහන්සේට මල් - පැන් - පහන් පූජාකොට හිඤ්ඤ හවයක් ප්‍රාර්ථනා කරන අවස්ථාවේ කිලෙස වට්ට තුන මෙලෙස වේ.

1. අවිජ්ජා - 20, භික්ඛු භාවය යැයි වරදවා වටහා ගත් අවිද්‍යාව.
2. තණ්හා - 20, භික්ඛු භාවයට කැමැත්ත, ආසා ස්වභාවය
3. උපාදන - 20, භික්ඛු භාවයට බැඳීගත් ස්වභාවය, දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ස්ත්‍රියාවක් වන්නේ නම් ස්ත්‍රී භාවය ප්‍රාර්ථනය කරන්නේ නම් කිලෙස වට්ට තුන මෙලෙසය.

1. අවිජ්ජා - (20) ස්ත්‍රියක යැයි වරදවා වටහා ගත් අවිද්‍යාව
2. තණ්හා - (20) ස්ත්‍රී භාවයට කැමැත්ත, ආසා ස්වභාවය.
3. උපාදන - (20) ස්ත්‍රී භාවය, දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.

මෙහිලා '20' යන්න එක් එක් ජවනයක ඇති ලොභ-දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම '20' අදහස් කෙරේ. 19, 22, 21 යන නාම ධර්මයෝද සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. තමාට පහළ වූ ආකාරයට - පහළ වෙමින් පවතින ආකාරයට - ඉදිරියට පහළ වන ආකාරයට - අනුව විශේෂිතව විමසා බැලිය යුතුය.

කම්ම වට්ට දෙක

4. සංඛාර - (34) බුදුරජාණන් වහන්සේට මල්, පහන්, පැන් පූජා කරන කුසල චේතනා රාශිය (සොමනස්ස සහගත ඤාණ සම්ප්‍රසුක්ක අසංඛාරික මහා කුසල)
5. කම්ම - එම සංඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය.

කිලෙස වට්ට නම් ලත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයෝ වනාහී සාමාන්‍ය යෙන් මනෝද්වාරාවජ්ජන, ජවන වාර හත වශයෙන් පැවතීම බහුලය. තමා ප්‍රාර්ථනා කල භික්ඛු භවය, නැතිනම් ස්ත්‍රී භවයෙහි පිහිටා ඇති රූපාරම්මණ ආදී කාම අරමුණු - කාම රූප-නාමයන් අරමුණු කළේ නම් තදලම්බන යෙදීමට හැක්කේය. ජවන එක එකක ලොභ-දිට්ඨි රාශිය (-20) නිදහින කොට දක්වන්නෙමු.

තවදුරටත් සංඛාර හා කම්ම යන කම්ම වට්ට ධර්මයෝද මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන විථි සිත් සන්තතියක් වේ. ජවන එක එකක ඤාණ - ප්‍රීති යන දෙකම යෙදී 34 බැගින් ඇත්තේය.

සෞම්‍යස්‍ය සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත අසංඛාරික මහා කුසල ජවන සිත් නිදසුන් ගෙන දක්වන ලදී. මෙහිලා ද කම්‍ය සිදුකරන විට තමාගේ රූප-නාම සන්තතියෙහි සිදුවූ අයුරින් පරිග්‍රහ කළ යුතුය. මෙම කුසල ජවනයන් හි සෞම්‍යස්‍ය, උපෙක්‍ඛා, ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත, ඤාණ විජ්‍යාත්‍ය, සංඛාරික, අසංඛාරික, වශයෙන් සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය.

මෙම කුසල ජවන චේතනා = සංඛාර රාශි ධර්මයෝ වනාහී අනිවිච්ච ධර්මයම වන නිසා උප්පාද ධර්ම හංග වශයෙන් ජීවිත කාලය සම්පූර්ණ වූ විට නිරුද්ධ වේ. නමුදු නැවත වරක් අනාගත භවයේදී තමා ප්‍රාර්ථනා කළ හික්‍ෂු භවය, ස්ත්‍රී භවය ඇති කල හැකි කම්‍ය ශක්තිය රූප-නාම සන්තතියෙහි තැන්පත් කොට නිදන් කොට නිරුද්ධ විය. විපාක නාම ධර්ම හා ක්‍රියා නාම ධර්මයන් මෙන් කිසිම ශක්තියක් නොමැතිව නිරුද්ධ උතා නොවේ. මෙම ශක්තියටම කම්‍ය යැයි කියනු ලැබේ. මේ නානාකිණික කම්‍ය ශක්තිය යි. දැන් තවදුරටත් බ්‍රහ්ම භවය කැමැති වීම නම් වූ දෙවැනි ප්‍රාර්ථනාව සම්බන්ධව විස්තර කරන්නෙමු.

ද්විතීය ප්‍රාර්ථනාව (බ්‍රහ්ම භවය)

1. අවිජ්ජා - (20) බ්‍රහ්ම යැයි වරදවා වටහා ගැනීමේ ස්වභාවය.
2. තණ්හා - (20) මෙම බ්‍රහ්ම භවයට කැමති වන බැඳෙන බව.
3. උපාදන - (20) මෙම බ්‍රහ්ම භවය දැඩිව ගැනීමේ ස්වභාවය.
4. සංඛාර - (31) බ්‍රහ්ම භවය අරමුණු කොට සිදුකරන ලද වතුකී ධ්‍යාන කුසල චේතනා රාශිය.
5. කම්‍ය - එම සංඛාර (31) හි කම්‍ය ශක්තිය.

මෙහිලා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන කිලෙස වට්ටයෙහි ලොභ දිට්ඨි රාශිය සියල්ල 20 ක් වේ. සංඛාරයෙහි වතුකී ධ්‍යාන නාම ධර්ම 31 ක් වේ. මනෝ ද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්තතීන්ම වන්නාහ.

පිංචන් ඔබ මේ කිලෙසවට්ට කම්‍ය වට්ට යන ආසන්න ඉරියා පථයෙහි දී සිදු කල නාම ධර්මයෝ නාම පිඩු - නාම රාශි යන

නාම සත්‍යයන් කැණයෙන් බිඳ නාම පරමාර්ථයන් තෙක් කැණ දස්සනය ලැබීමට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකිවූ විට ආසන්න අතීත රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්ත සාර්ථක උනා වන්නේය.

රූප නිමිති පහළ වී නම් පිලිපැදිය යුතු ආකාරය.

ඉදින් පිංචන් ඔබ අප්‍රකාශනය වරක්, බහිද්ධා වරක් රූප-නාම යෝ පරිග්‍රහ කරන විට මෙම රූප-නාම පරිග්‍රහ කරන නාම-රූප පරිච්ඡේද කැණය නිසා වර්ණ ආලෝකයෝද ශක්තිමත්ව පහළ වී නම් මෙම ආලෝකයේ උපකාරයෙන් ආසන්නයෙහි වූ ඉරියාපථයෙහි සිද්ධ වූ රූප-නාමයන් වෙතට යොමු කොට පරිග්‍රහ කරනවිට, පයඛිකයට පෙර ප්‍රාර්ථනා කළ ඉරියව් රූපය මතු වී එන්නේ වී නම්, එම ඉරියව්ව ආලෝකයෙන් දැක ගතහැකි වී නම් එම රූපයෙහි ඇති සතර මහා භූතයන් ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. කැණයෙන් දැක ගැනීමේ සඳහා අවධානය යොමු කොට භාවනා කරන්න. බහිද්ධා හි රූප ධර්ම භාවනා කොට බලන ආකාරයටම මෙම රූපයද, බහිද්ධා යැයි ගෙන සතර මහා භූතයන් බලන්න. බහිද්ධා රූප ධර්මයෝ පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කොට නිම කළ පිංචන් ඔබට මෙය ඉතා දුෂ්කර නොවනු ඇත. ඉතා ඉක්මනින් රූප කලාප අංශු දැක බලා ගත හැකි වනු ඇත. රූප කලාපයෝ පරමාර්ථ තෙක් බෙදාගෙන හය ද්වාරයන්හි දෙසාලිස් කොට්ඨාශයන්හි ඇති රූප පරමාර්ථයන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් හෘදයෙහි පිහිටා ඇති 54 ක්වූ රූප ධර්මයෝ මුල්කොට පරිග්‍රහ කොට ඒ තුලද හදය ව්‍යුහ රූපයට විශේෂ අවධානය යොමු කොට පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත් එම හදය ව්‍යුහ රූපය ආශ්‍රය කොට ඇත්තාවූ භවාංග මනෝද්වාරය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව මෙම භවාංග මනෝප්‍රසාද ධාතුචෙති, අතරතුර කාලයෙහි එම හදය ව්‍යුහ රූපය ආශ්‍රයකරමින් පහළවී ගමන් කළ නාම ධර්ම සත්තකිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට ලබාගත් නාම ධර්ම සත්තකියන් දැන් ඇත්තටම ප්‍රාර්ථනා කළ අවස්ථාවේ පහළ වූ නාම ධර්ම සත්තකියන් එකම වන - නොවන බව සමාන වන - නොවන බව නැවත

නැවතත් පරීක්ෂා කර බලන්න. විමසා බලන්න. ඉදින් සමාන වන්නේ නම් ආසන්නයේ පහළ වූ අතීත රූප නාමයේ පරිග්‍රහ කිරීම සාර්ථක උතා වන්නේය.

මෙලෙස සාර්ථක වූ විට ටිකෙන් ටික අතීතයට සැණස විහිදුවා ඊයේ රූප-නාම, පෙරේද රූප-නාම, පසුගිය මාසයේ, පසුගිය වසරේ රූප-නාමයේ යනාදී ලෙසට අතීත රූප-නාමයේ ටිකෙන් ටික වැඩිකරමින් ළඟ ළඟ පරිග්‍රහ කරමින් යන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට බලන්නේ අතර වාරයේ කුසල් සිදුකරන රූප ආකාර, අකුසල් සිදුකරන රූප ආකාර, සතුටට පත් රූප ආකාර, අසතුටට පත් රූප ආකාර, ප්‍රියට පත් රූප ආකාර, දුකට පත් රූප ආකාර යනාදී ලෙසට රූප ආකාර පහළ වන්නේ නම් ඉහත සඳහන් මෙම රූප ආකාර වල පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන රූප-නාමයේ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මවු කුස කලල අවසථාව දක්වා එම දිසාවට ඇති රූප නාමයේ ටිකෙන් ටික පරිග්‍රහ කරන්න. සමීප ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි නම් වඩාත් හොඳය. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ තමාගේ රූප ආකාරය ක්‍රමයෙන් කුඩා වී යෑම යෝගීන් බොහෝ දෙනාට දැක ගත හැක්කේය. නමුදු මෙහිලා රූපාකාරය සන්ධානය වැදගත් නැත. රූප-නාමයේ ම වැදගත් වෙකි. රූප සන්ධාන නොදැක පරමාථී රූප-නාමයේ පමණක් කලල අවස්ථාව දක්වාම දැක ගත හැකි වූ විට වඩාත් හොඳය.

අතීත මරණාසන්නය තෙක්

මනුෂ්‍යයන්ගේ පටිසන්ධි කලල අවස්ථාවෙහි හදය දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යැයි (රූප කලාප වර්ග තුනක් ද රූප කලාප අංශ තිහක් ද ඇත්තාහ. එක එක වර්ගයක් වශයෙන් ගණන් වශයෙන් තිබිය හැක්කේය. විපාක ශක්තියේ බලවත් කම අනුව රූප කලාප ගණන අඩු වැඩි වීම සිදුවේ.) තව දුරටත් නාම කොටසෙහි සොමනස්ස වේදනා වශයෙන් පටිසන්ධිය ලත් ත්‍රිභේදක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් සොමනස්ස සහගත සැණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා විපාක නාම ධර්ම 34 ක් වන්නේය. මෙම රූප-නාමයේ සැණයෙන් පිරිසිදු කර ගැනීම පිණිස පරිග්‍රහ

කරන්න. පරමාර්ථය කෙක් කැණ දස්සනයෙන් පැහැදිලිව පරිග්‍රහ කළ හැකි විට මෙලෙස විමසා බලන්න. කැණයෙන් වෙන් කොට ගන්න.

සො "ඉදං නාම රූපං න අහෙනු න අප්පට්ඨයා තිබ්බතතං. සහෙනු සප්පට්ඨයා තිබ්බතතං. "කො පනස්ස හෙනු? කො පන පට්ඨයො" ති උප පරික්කන්තො "අච්ඡා පට්ඨයා තණ්හා පට්ඨයා කමම පට්ඨයා ආහාර පට්ඨයා වා" ති තස්ස පට්ඨයං වට්ඨප්පෙචා "අතීනෙපි පට්ඨයා වෙව පට්ඨය සමුප්පත්ත ධමමා ව. අනාගතෙ පි එතරහි පි පට්ඨයා වෙව පට්ඨය සමුප්පත්ත ධමමා ව. තතො උදධං සතොවා පුගගලොවා තප්ථි. සුදධ සංඛාර පුඤ්ඤා ඵවා" ති ඵවං තිසු අදධාසු කඬ්ඛං චිතරති. අයං පන විපස්සනා සංඛාර සලලකණා ඤන පරිඤ්ඤා නාම

(විහ. අ. 178)

එම යොගාවචර පුද්ගලයා මෙලෙස කැණයෙන් පිරික්සා බලයි. කැණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගනියි. 'මෙම රූප-නාමයෝ කෙළින්ම පහළ කරවන්නාවූ හේතුව - ජනක හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව නොමැතිව උපකාර ආධාර කළ හැකි පව්වය හේතු - උපස්ථම්භක හේතු නොමැතිව පහළ වනවා නොවේ. කෙළින් පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම - ජනක හේතු ධර්ම, ආධාර උපකාර කළ හැකි පව්වය හේතු ධර්ම - උපස්ථම්භක හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇතිවම පහළවන්නේය. මේ හේතු ධර්මයෝ කවරෙක්ද, මේ පව්වය ධර්මයෝ කවරෙක්ද යැයි අතීත පැත්තට කැණය විහිදුවා පිරික්සා බලන්නේ නම් අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි පහළ වූ රූප-නාමයෝද, මෙම මරණාසන්න ජවනයට අරමුණ වන්නාවූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක අරමුණක් හමුකර ගත හැකි වන්නේය.

ඉදින් මරණාසන්න අවස්ථාවේදී රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ හැකි නම් මෙම මරණාසන්න ජවන නාම රාශියෙහි අරමුණ වන්නා වූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක නිමිත්තක් දැක ගැනීම වඩා සහතික වනු ඇත. එතරම් දුෂ්කර නොවනු ඇති. එම මරණාසන්න ජවනයේ පහළවන නිමිත්ත වනාහී විපාක ගෙන දිය හැකි කම්ම ශක්තිය මගින් පහළ වන නිමිත්තක් වන්නේය. ඒ නිසා එම නිමිත්ත සොයා දැක ගන්නේ නම් මේ වකිමාන භවයෙහි පටිපත්ඨි පඤ්චස්කන්ධ ආදී කොට ඇති අනෙකුත්

විපාක ස්කන්ධයන් ගේ හේතු ධර්මයන් වන්නාවූ සංඛාර හා කම්මයන් දැක ගැනීම තහවුරු වන්නේය. ඉදින් සංඛාර හා කම්ම යන මේවා හමු වූයේ නම් එම සංඛාර හා කම්ම පිරිවරන ලද අවිජ්ජා, කණ්භා, උපාදනයෝ අනුව දිගට සොයා බලන්න.

ඉදින් පිංචන් ඔබ අතීත හේතු ධර්මයෝ ඤාණයෙන් පරික්ෂා කරන විට මරණාසන්න රූප-නාමයෝ නොදැක මියගොස් සිටින ආකාරය නැත්නම් මණාසන්න ආකාරය දැක ගනිමින් සිටින්නේ නම් එම මෘත කල්ලේබරයේ ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශුන් දැක ගත් විට එම රූප කලාපයන් ඤාණයෙන් බෙද වෙන් කර ගෙන උතුරු මිජාට්ඨමක පරමාපී රූප ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

මිය ගිය මෘත කල්ලේබරයේ උතුරු මිජාට්ඨමක ඇතැයි යන මෙය සාමාන්‍යය කාරණයක් ලෙස සිත්හි තබා ගන්න. හේතුව වනාහි එම අවස්ථාවෙහි එම කල්ලේබරයෙහි වාසය කරන අනෙකුත් අනෙකුත් සජීවී ඤාණ ජීවීන්ගේ රූප කලාප අංශුන් යෝගාවචර පුද්ගලයා වරින්වර කලවමට දැක ගත හැකි නිසාය. මේ හේතුව නිසා සමහරෙක් යෝගාවචර පුද්ගලයෝ එම කල්ලේබරයෙහි පැහැදිලි අප හැදිලි රූප කලාපයෝ මිශ්‍රව දැක ගන්නේය. මෙම ඤාණ ජීවීන්ගේ අඩු තරමින් කාය දසක කලාප යන පැහැදිලි රූප කලාපයෝ ඇත්තාහ. මිය ගිය මෘත කල්ලේබරය තුළ වනාහි සාමාන්‍යයෙන් අපහැදිලි උතුරු මිජාට්ඨමක රූප කලාපයෝ පිහිටා ඇත්තාහ.

පිංචන් ඔබ එම මිනියෙහි ඇති රූප කලාපයන් පරිග්‍රහ කළ විට අතීත පැත්ත අරමුණු කොට මිය යෑමට කලින් මරණාසන්න රූප-නාම ධර්මයෝ ටිකෙන් ටික ආපස්සට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට මෙම මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පහල වූ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් නොහැකි වන්නේ නම් මරණාසන්න හදය වැසුව දැක ගැනීමට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව එම හදය වැසුව ඇසුරු කර සිටින හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කරන්න. එම මනෝ ප්‍රසාදය පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට මරණයට පෙර මරණාසන්න අවස්ථාවන්හි බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් පහළ වූනාවූ හවාංග මනෝ

ප්‍රසාදය අනුව දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මරණයට පෙර ද මරණයට පසුද ඉදිරියට යෑම් ආපසු ඊම් යන ලෙසට මෙම භවාංග මනෝ ප්‍රසාදය දිගේ පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට මෙම භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයෙහි පහළ වන්නාවූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එකක් මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ලෙස දැක ගත හැකි වනු ඇත. යෝගීන් බොහෝ දෙනා සම්බන්ධව පරික්ෂණ කිරීමේදී කම් අරමුණු හා කම්ම නිමිත්ත අරමුණ ප්‍රකට වීම ගණන් වශයෙන් අධිකය. ගති නිමිති ප්‍රකට වන්නාවූ පුද්ගලයන් ඉතා අඩු බව පෙනේ.

එම මරණාසන්න කාලයේ ප්‍රකට නිමිත්ත - අභිනවකරණ වසෙන යන ලෙසට අභිධම්මඤ්ඤ සංග්‍රහ විචි මුක්ත කොටස 323 වන ඡේදයේ පැහැදිලි කොට ඇති ආකාරයට කුසල කම්මයක් නැවත අලුතින් සිද්ධ කිරීම් වශයෙන් පහළ වෙන්නාවූ කම් අරමුණක් වන්නේ නම් එම කුසල කම්මය සිදුකරන අවස්ථාවෙහි පහළ වූ රූප-නාමයෝ තවදුරටත් පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ.

කම් අරමුණ සෙවීමේ ක්‍රමය.

මේ කුසල කම්මය කරන අවස්ථාවේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාපයේ දැක ගත්තේ නම් පරමාථී තෙක් රූප කලාප බෙදමින් රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් කුසල කම්මය සිදුකරන විට පහළ වූ හදය වක්‍රව හා සමග වූ 54 ක් වූ රූප ධර්මයෝ මුල්කර ගෙන පරමාර්ථ තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව හදය වක්‍රව රූපය ඇසුරු කර ගෙන පහළ වන්නාවූ භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම භවාංග මනෝ ප්‍රසාද අතර වාරයේ වරින්වර පහළ වූ කුසල කම්මය සිදුකරන විට තිබූ නාම ධර්ම රාශියක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙහිදී මෙම කුසල කම්මය සිදුකිරීමට කලින්, කරන විට, කල පසු කාලයෙහි පහළ වූ නාම ධර්ම හොඳින් බලා කම්මය කරන විට කුමන මහා කුසල මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්තතිකයක් සිදුවෙමින් පවතින්නේ දැයි සහතික වනයේ සැණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බලන්න. බොහෝ වාර ගණනක් භාවනා කොට බලන්නේ, කුමන අදහස් ප්‍රාර්ථනා වශයෙන් තබාගෙන කුසල කම්මය සිදුකරන්නේ ද යන අවිජ්ජා,

තණ්හා, උපාදන, රාශියද කුමන කුසල ජවන විචි සිත් සන්තතිසක්ද යන සංඛාර, කම්යෝ පහළවීමද සොයා දැක ගන්නවා ඇත. වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන මේවායින් පිරිවරන ලද කුසල සංඛාර, කම් යන කිලෙස වට්ට, කම්ම වට්ටයන් සොයා දැක ගන්නවා ඇත. (මනුෂ්‍යය හවය, මනුෂ්‍යය පඤ්චස්කන්ධ පහළ කරවන සංඛාර කම්යෝ වනාහී කුසල සංඛාර කම්යෝම වන නිසා මෙසේ කුසල සංඛාරම යැයි බෙද වෙන් කොට කියනවා වන්නේය.)

සුමනා රාජකුමාරියගේ පෙර ප්‍රාර්ථනාව

මෙහිලා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම යන මේවා ගැඹුරින් වටහා ගැනීම සඳහා කෝසල රජකුමාගේ දියණිය වූ ප්‍රසිද්ධ සුමනා රාජ කුමරියගේ පෙර ප්‍රාර්ථනාවක් ගෙන හැර දක්වන්නෙමු. විපස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ කාලයේ දී එම විපස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රධාන කොට ගත් සංඝයා වහන්සේලාට සුමනා නම් වන සමන් පිච්ච මල් හා දිය නුමුහු ක්‍ෂීර පායාසයක් දන් දුන් අවස්ථාවෙහි එම දයක කාන්තාවගේ ප්‍රාර්ථනාව මෙලෙස විය. භවාගවාහිතිබ්බතතියං මේ සති පරිත්‍යයනප්ඵිතං නාම මා හොතු. අයං සුමනමාලා වීය තිබ්බතතතිබ්බතතධ්‍යානෙ පියාට හොමී නාමෙන ට සුමනා යෙට. (අං. අ. 2/594)

මට ඉදින් හවගමනක් වන්නේ නම් එහිදී අශාවන්ගෙන් පීඩිතව ජීවත් වීමක් නොවේවා. පහළ වන පහළවන හවයක් පාසා මේ සමන් පිච්ච මල් මෙන් බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය (ස්ත්‍රියක්) වේවා. නම වශයෙන් ද සුමනා නම් වේවා. (එම පරිවතීතය)

මේ ඉහත සඳහන් කුසල කම්ය හා ප්‍රාර්ථනාව බැලීමේදී කිලෙස වට්ටය හා කම්ම වට්ටය සම්පූර්ණ වූ බව දැක ගත හැක්කේය.

1. අවිජ්ජා - ආශාවන් ගෙන් පීඩිත වූ ජීවිතයක් නොවී බොහෝ දෙනාට ප්‍රිය වූ සුමනා නම් වූ ස්ත්‍රියක වේවා යැයි මිත්‍යා ලෙස පිළිපත් ස්වභාවය.

2. තණ්හා - මෙම ස්ත්‍රී භාවයට බැඳීම ආශාව
3. උපාදනය - මෙම ස්ත්‍රී භාවයට දැඩිව බැඳීම.
4. සංඛාර - විපස්සි බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ සංඝයා වහන්සේලාට සමන් පිච්ච මල් හා දිය නුමුසු කිරි බතක් දන් දීම නම් වූ කුසල චේතනා රාශිය.
5. කම්ම - මෙම කුසල චේතනාරාශියේ කම්ම ශක්තිය.

මේ හේතු ධර්ම පහ කොසොල් රජතුමාගේ ද්‍රවණිය වූ සුමනා රාජකුමාරියගේ පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදී කොට ඇති අනෙකුත් විපාකස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

(අං. අ. පරිවර්තනය)

අනෝජා දේවියගේ ප්‍රාර්ථනාව

මහා කප්පිත තෙරුන් වහන්සේ හා අනෝජා ථෙරී පෙර බෝධි සම්භාර පුරණ කාලයේ ඔවුන් ප්‍රධාන රෙදි වියන (සන්නාලි) පවුල් දහසක් කස්සප බුදුරජාණන් ජීවමාන සමයෙහි විශාල අලංකාර මන්දිරයක් ගොඩ නගා බුද්ධ ප්‍රමුඛ සංඝයා වහන්සේලාට පූජා කරන ලදී. එම පූජාකස්සවයේදී අනෝජා දේවී නොමෝ (කටු කරඬු) මලින් පිරුණු වට්ටියක මත අනෝජා මල් වණිය ඇති කහවනු දහසක් වටිනා සිවුරක් තබා කස්සප බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෙපාමුල තබා දන් දී ප්‍රාර්ථනා කල ප්‍රාර්ථනාව පහත සඳහන් වේ.

හතෙත, තිබ්බතත තිබ්බතතධ්ඨානෙ අනොජපුප්ඵණ්ණං යෙව මෙ සරීරං හොතු. අනොජා එව්ච මෙ නාමං හොතු. (ධ. ප. අ. 1/271)

බුදුරජාණන් වහන්ස, මතු භවයක් භවයක් පාසා මාගේ ශරීරය අනෝජ මල් පැහැය ඇති වේවා. මාගේ නමද අනෝජා නම් වේවා.

(ධ. ප. අ. පරිවර්තනයයි)

1. අවිජ්ජා - අනෝජා මල් වණිය හා සම අනෝජා නම් වූ ස්ත්‍රීයක් වේවා යැයි මිත්‍යා පටිපත්ත ස්වභාවය
2. තණ්හා - එම ස්ත්‍රී භාවය හා බැඳුණු ආසාව

3. උපාදන - එම ස්ත්‍රී භාවය හා දැඩිලෙස බැඳීම
4. සංඛාර - සේනාසන මල්, වීචර ආදිය පුජා කිරීමේ කුසල චේතනා රාශිය.
5. කම්මය - මෙම සංඛාර කුසල චේතනා රාශියේ කම්ම ශක්තිය.

මේ කුසල කම්ම නිසා අනෝජා දේවී (= අනෝජා ථෙරී) නම් වී අනෝජා මල් වණිය ඇති වූ ස්ත්‍රී හවයක් ලැබීය. ඉහත සඳහන් හේතූන් අනෝජා දේවියගේ පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදී කොට ගත් අනෙකුත් විපාක වට්ට ධර්මයන් හි හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ. අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයන් විසින් නිමාණය කරන ලද ලෙසට සංඛාර කම්මයන් ඊට ගැලපෙන එල ධර්ම පහළකර වීම දැක්වීමට මේ සාධකයෝය. කස්පප බුදුරජාණන් වහන්සේ ජීවමාන කාලයෙහි අදින ලද නිර්මාණය කරන ලද චිත්‍රයකි.

සුභද්ද රූපිකිය

වරෙක බුදුරජාණන් වහන්සේ සාවඤ්ච නුවර ජේතවනාරාමයේ ධර්මාසනාරූපිව ධර්ම දේශනා කරන අවස්ථාවේදී, තරුණ භික්ෂුණී නමක්, අපරිමාන පාරමී කුසල කම් ආනුභාවයෙන් පහළ වූ උතුම් අපරිමිත රූප කාය අතින් සම්පූර්ණ දස බල ඤාණ අතින් සම්පූර්ණ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශරීර ස්වභාවය බලා පෙර සංසාර වට්ටයේ සැරි සරද්දී මේ උතුම් පුරුෂායගේ පාද පරිවාරිකාවක් වී සිටි විරූ දැයි සිතීය. එම අවස්ථාවෙහි එම තරුණ භික්ෂුණියගේ සන්තානයෙහි පෙර විසූ කඳ පිළිවෙත දක්නා ජාතිස්මාති ඤාණය පහළ විය. එම ජාතිස්මාති ඤාණය විහිදුවා බලන්නේ ඡද්දන්ත හඤ්ච රාජයා හා වූල සුභද්ද නම් වූ හඤ්ච රාජිණියගේ ශොකාන්ත කථා පුරාණය මතක් වීමෙන් විලාප දෙමින් හඬන්නට විය. බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ අනුව බණ අසන පිරිසට ඡද්දන්ත හඤ්ච රාජ ජාතකය දේශනා කළ සේක.

ඡද්දන්ත හඤ්ච රාජයාට වූල සුභද්ද මහා සුභද්ද යැයි හඤ්ච රාජිණියන් දෙදෙනෙක් වූහ. එම තරුණ භික්ෂුණිය එකල වූල සුභද්ද විය. දිනක් ඡද්දන්ත හඤ්ච රාජයා පිරිවර අලි රැළද සමඟ සළු මලින්

පිරුණු සාලවනයකට වැද වන කෙළි කෙළින්තේ එවෙලේ උඩු සුළඟහි සිටි වූල සුභද්ද ගේ ශරීරය මත අතු ඉති කැබලි වැටී, යටිසුළඟෙහි සිටි මහා සුභද්දගේ ශරීරය මත සල් මල්ද පෙතිද පරාගද වැටී ගියේය. මේ අවස්ථාවේ වූල සුභද්ද වනාහි අමනාප විය. පසු දිනක ඡද්දන්ත විල මැද දිය කෙලියෙහි යෙදී සිටියදී සක්කුද්දය නම් වූ මහා පදුම මලක් ගත් ඇතෙක් ඡද්දන්ත හතී රාජයාට එය පිදීය. එම මහා පදුම මල හොඬයෙන් ගත් ඡද්දන්ත හතී රාජයා පරාග මහා සුභද්දවගේ ශරීරයේ විසුරුවා එම මලද මහා සුභද්දවට දුන්නේය. මේ කටයුත්තද වූල සුභද්දගේ අමනාපයට හේතු විය. මේ සිද්ධි දෙක සිතට ගෙන බෝධිසත්ව ඡද්දන්ත හතීරාජයා සමග වෛර බැන්දේය. එම අවස්ථාවෙහි ඡද්දන්ත හතී රාජයා ප්‍රමුඛ 8000 ක් වූ අලි රැල පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ 500 නමකට වන පල ආදියෙන් පිදීය. මෙය දුර්ලභ අවස්ථාවකි. තව දුරටත් ඡද්දන්ත ඇත් රජ ප්‍රමුඛ අලි රැල සීලය අතින් ද සම්පූර්ණ විය. එම නිසා එම දනය පහත සඳහන් අංග පහ අතින් සම්පූර්ණ විය.

1. දයකයා සීලවන්ත වීම.
2. දන වස්තුව ධාර්මික වීම.
3. චේතනා පිරිසිදු වීම.
4. කමීය හා කමීඵලය අදහන ශ්‍රද්ධාව ප්‍රකටව තිබීම.
5. ප්‍රතිග්‍රාහකයාද සීලය අතින් සම්පූර්ණ වීමයි.

මේ අංග පහ සම්පූර්ණ විය. (දකඛිණා විභංග සුත්‍රය බලන්න) විපුල ඵල, මහත් ඵල, උතුම් ඵල දෙන ශක්තිය ඇත්තාවූ දන වර්ගයකි මෙය. ඉජ්ජධනි ගික්ඛවේ සීලවතො චෙතො පනිධි විසුද්ධතතා [අං. නි 5/158] යන දේශනාවට අනුව සීලය අතින් පරිශුද්ධ වීම නිසා මෙයද තම අභිරුචිය, ප්‍රාර්ථනය සම්පූර්ණ වන සුළු දනයක් විය. වූල සුභද්දාව ද මේ කාරණය තේරුම් ගත්තියක් විය. එම නිසා තමා ලත් වන පලතුරු ගඬාගෙඩි පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේට දන් දී පහත සඳහන් ලෙසට ප්‍රාර්ථනා කළාය.

හනෙත ඉතො චචිතවා මද්දරාජ කුලෙ නිබ්බතතිතවා සුභද්ද නාම රාජකඤ්ඤ හුතවා වයපපතතා බාරාණසී රඤ්ඤඤ අගග මහෙසි භාවං

පත්‍රය තරුණ පියා මනාපා නං අතනනො රුවිං කාරෙතං සමත්තා හුත්වා
 තරුණ ආවිකිත්තවා එකං දුද්දකං පෙසෙත්තවා ඉමං හත්ථිං විස පිනෙන
 සලලෙන විජ්ඣාපෙත්තවා ජීවිතකකියං පාපෙත්තවා ජබ්බණ්ණරංසිං
 විසාපේතෙන යමක දනෙන ආහාරාපෙතං සමත්තා හොමී.

[ජා. අ. 5/200]

1. ස්වාමීන් වහන්ස, මේ ඇතින්ති හවයෙන් වුන වි මධුරට රාජකුලෙ උපදිමිවා
2. එම රජකුලයේ සුභද්ද නම් වූ රාජ කන්‍යාව වෙමිවා.
3. නිසි වයසට පත් වන්නේ බාරාණසී රජකුමාගේ අගබිසව වෙමිවා
4. එම බාරාණසී රජකුමාට ප්‍රිය මනාප අග මෙහසිය වෙමිවා
5. එම බාරාණසී රජකුමා ලවා තමාගේ රුවිය කැමැත්ත ඉටු කරවා ගත හැකියක වෙමිවා
6. එම බාරාණසී රජුට දන්වා වැද්දකු පිටත් කොට මේ ඡද්දන්ත හතී රාජයා විස රියකින් විද නැසීමට හැකි වෙමිවා.
7. ඔබ් වණී රඹේ විහිදුවන හතී රාජයාගේ දළ යුගල ගෙන ඒමට හැකි වෙමිවා.

මේවා වූල සුභද්දාවගේ පුර්වනාවන් වූවාය.

1. අවිජ්ජා - ඉහත සඳහන් ලෙසට බල සම්පන්න සුභද්ද නම් වූ අග්ගමහේසිකාවක් ලෙසට මිත්‍යා ලෙස පිළිගන්නා ස්වභාවය.
2. තණ්හා - එම අග්ගමහේසි හවයට බැඳෙන ආශාකරන ස්වභාවය.
3. උපාදනය - එම අග්ග මහේසි හවයට දැඩි ලෙස බැඳුණු ස්වභාවය.
4. සංඛාර - පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේලාට වන පල වර්ග පිළිගැන්වීමේ කුසල සංඛාර රාශිය.
5. කම්ම - මෙම කුසල සංඛාර රාශියේ කම්ම ශක්තිය.

හේතු ධර්ම පහ හැම අතින්ම සම්පූර්ණ විය. ආර්ය මාභීය නම් වූ සුක්කම අඩුවෙන් මිස වෙනත් අයුරකින් ඉගිලිය නොහැකි ලෙසට දැඩිව ගත් බලවත් කම්මයක් විය එය. මෙම ඇතින්න ප්‍රාර්ථනා කළ පරිදි ඇතින්න හවයෙන් වුනවි සුභද්දා නම් වූ මධු රට රාජකුමාරිකාවක් විය. බාරාණසී රජකුමාගේ අග්ග මහේසි වී 16,000 ක් වූ අන්ත: සුර ස්ත්‍රීන්ට අග්‍ර විය.

මේ තරමටම ඇය සිතු පැතු දේ ඉෂ්ඨ විය. නමුදු ඇය සතුටු වීමට එය ප්‍රමාණවත් නොවීය. අග්ග මහේසි භාවයටද පත්වූ ඇයට වනයේ සිටින තිරිසනෙකු වන ඡද්දන්ත හඬී රාජයා මැරවීම තරම් නොවේ. නමුදු අතීතයේදී ප්‍රාර්ථනා කළ කම්මය උත්සන්න වීමෙන් නොමරා සිටිය නොහැකි වූවාය. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන්ගේ ශක්තිය සංඛාර කම්මයන් උද්දීපනය කරන්නේය. නොමරා සිටිය නොහැකි වූවාය. අවසානයේ යොනුත්තර නම් වූ දඩයම් කරු යොදවා ඡද්දන්ත හඬී රාජයා මරවා උගේ දළ ලබාගැනීමට කටයුතු කළාය. නමුදු එම ශෝකාන්ත ජවනිකාව මෙලෙස විය.

“එවං රූපං සොගගගපපතං වාරණං වීස පිනෙන සලෙලන ජීවිතකඛයං පාපෙතවා ඉමෙ දනෙන ජ්ජේතවා සොනුතතරො ආගතො”ති. මහා සතතං අනුසාරනති සොකං උප්පාදෙතවා අධිවාසෙතං නා සකඛි. අඵසා තතෙඵව හදයං එලී. තං දිට්ඨ මෙව කාලමකාසී.

(ජා. අ. 5/212)

යොනුත්තර නම් වැද්ද ෂඩ් වර්ණ රශ්මීන් විසින් විශේෂිත වූ හඬී රාජයාගේ දළ ගෙන ආවිට, දළ යුග්මය පිළිගැන්වූ විට, සුභද්දාව මෙම දළ යුග්මය උකුලෙ තබාගෙන පෙර හවයේදී ප්‍රිය මනාප වූ තමාගේ ස්වාමියාගේ දළ දෙස බලා මෙලෙස සොහන වූ උකුම් වූ හඬී රාජයා විය පෙවූ ඊයෙන් විද ජීවිතක්ෂයට පත් කොට මෙම දළ යුග්මය කපා වෙන් කොට සෝනුත්තර වැද්ද ආවා නොවේදැ යැ යි බොධිසත්වයන් වහන්සේගේ ගුණ කඳ සිහි කරන්නී ඇගේ සන්තානයෙහි ශෝකය බලවත්ව උපන්නේය. ඉවසීමට නොහැකි වූවාය. එවිට එතැනම ඇයගේ හදවන පැළී ගියාය. සුභද්ව ඵදිනම මිය ගියාය.

(ජා.අ. පරිවර්තනයයි)

සුභද්ද අග්‍ර මහෙසි භවයෙහිදීද දුකට ද පත්වුවාය. මරණයට ද පත් වුවාය. නැවතත් හික්කුණි භවයෙහි දෙවැනි වතාවටද මෙසේ දුකට පත්වුවාය. එම නිසා පිංවත් ඔබ කමියක් සිදුකරන විට ප්‍රාර්ථනාව සැලකිල්ලෙන් කළ යුතුය. මෙ පමණකින්ම අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම යන මේවා සම්බන්ධයෙන් සුදුසු ලෙස, ප්‍රමාණවත් ලෙස වටහා ගැනීමට සැලැස්විය.

යෝගිනියකගේ ආදර්ශයක්.

වඩාත් පහසුවෙන් වටහා ගැනීම සඳහා යෝගිනියක ආදර්ශයක් තව දුරටත් දක්වන්නෙමු. අතීත භවයේ මරණාසන්න අවස්ථාව තෙක් භාවනාවෙන් හැරී බැලූ කල්හි, රූප-නාම පරිග්‍රහ කළ අවස්ථාවේ අතීත මරණාසන්න අවස්ථාවේ භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයේ සංඝයා වහන්සේ තමක් සඳහා පළතුරු දනයක් දුන් කම් ආරම්භණයක් ඇයට ප්‍රකට විය. තව දුරටත් පළතුරු දනය දෙන ශරීරයේ ඇති සතර මහා භතයන්ගෙන් පටන්ගෙන රූප-නාමයන් දිගට පරිග්‍රහ කළ විට දුප්පත්, නොඋගත් ගැමි කාන්තාවක්ව සිටි උගත් පුරවැසියෙකු වීමේ ප්‍රාර්ථනාවෙන් පළතුරු දනයක් දීමෙන් ලත් කුසල චේතනා රාශිය සහිත චිත්ත සන්තතිකයක් දැකගත හැකි විය. ඒ තුල,

1. අවිජ්ජා = (20) = උගත් පුරවැසි කාන්තාවක් ලෙසට වරදවා වටහාගත් ස්වභාවය.
2. තණ්හා = (20) = එම කාන්තා භවයට ඇලුනු බැඳුණු බව.
3. උපාදන = (20) = එම කාන්තා භවයට දැඩි ලෙස බැඳුණ ස්වභාවය.
4. සංඛාර = (34) = සංඝයාට පළතුරු දනය දීමේ කුසල චේතනා රාශිය.
5. කම්ම = මෙම සංඛාර 34 හි කම් ශක්තිය.

මෙහිලා (20) යනු කිලෙස වට්ට මනෝද්වාරික ජවන විචිත් හී ජවන එක එකක ඇති ලොභ - දිට්ඨි රාශියේ නාම ධම්ම 20 යි. 34 වනාහි පළතුරු දනය දීමේ මනෝද්වාරික කුසල විචිත් හි ජවන

එක එකක පිහිටා ඇති විත්ත-වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය, - සද්ධා - ප්‍රඥ රාශියේ නාම ධර්මයි.

මේ භවයෙහි මේ යෝගිනිය උගත් පුරවැසි කාන්තාවක් බවට පත්වූවාය. මෙම පළතුරු දනය දුන් කුසල කම් ශක්තිය වනාහි දැන් වකීමාන භවයෙහි එම යෝගිනිය ගේ පටිසන්ධි විත්ත පඤ්චස්කන්ධය ආදී කොට ඇති අනෙකුත් විපාක ස්කන්ධයෝ වශයෙන් එල ගෙන දීම එම යෝගිනී විසින් තමා වශයෙන්ම හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් බලන විට සම්මා දිට්ඨි ක්‍රණයෙන් ස්වකීයවම වකීමානව විනිවිද දැක දැනගත්තීය. මෙලෙස හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයන්හි සම්බන්ධතා ස්වභාවයන් විනිවිද දැක දැනගන්නා ක්‍රණය වනාහි පටිච්ච සරිග්ගහ ක්‍රණයම වේ. වඩාත් පැහැදිලි වීම සඳහා වැටහීම සඳහා පහත සඳහන් නිදර්ශණයන් බලන්න.

තවත් ආදර්ශයක්

යෝගාවචර පුද්ගලයකු අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ පරික්‍ෂාකොට විමසා බැලූ විට මරණාසන්න ජවන අවස්ථාවේ මරණාසන්න ජවනයට පෙර අවස්ථාව හා ඉදිරි පසට, පසු පසට බැලීම කොට නැවත නැවත විමසා බැලූ විට මරණාසන්නයට පෙර අවස්ථාවේ භාත්පස කුසල කම්යන් හතරක් තෙරපෙමින් පවතිනු දුටුවේය.

1. පොත් කියවා දීමේ කම්ය.
2. කමටහන් සුද්ද කර දීමේ කම්ය.
3. කමටහනට අනුව මනසිකාරය යෙදීමේ කම්ය. භාවනා කිරීමේ කම්ය.
4. ධර්ම දේශනා කිරීමේ කම්ය.

මේ කම් හතර වනාහි තෙරපෙමින් පැවතියේය. එම කම්යන් අතරින් කුමන කම්යක් පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් ආදීකොට ඇත්තා වූ පටිච්චපන්න විපාක වට්ට ධර්ම පහළ කළේ දැයි නැවත නැවතත් විමසා බැලිය. කමටහනට අනුව මනසිකාරය යෙදවීම යන්න හොඳින් විමසා බැලූ කල්හි එය රූප-නාම පරමාථී ධර්මයන්

ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන විපස්සනා භාවනා කමියක් විය. මෙම විපස්සනා කමිය හා පව්චුප්පන්න පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයන් හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා සාර්ථකව දැක බලා ගත හැකි විය. එහිලා විපස්සන කමිය, කුමන හේතුවෙන් පටිසන්ධි ඵලයන් පහළ කළේදැයි තව දුරටත් විමසා බැලූ විට විපස්සනා කම්මට්ඨානය වැඩිමට පෙර හා පසු ඔහුගේ ප්‍රාර්ථනාව මෙසේ විය.

1. මනුෂ්‍යයකු වේවා.
2. හික්ෂුවක වේවා.
3. සාසන සේවා කළ හැකිවේවා යනුයි,

මේ තුන් ආකාරයෙන් එම යෝගී පුද්ගලයා තමාගේ පයඝීඨිකයක් පයඝීඨිකයක් පාසා පුරුද්දක් සේ ප්‍රාර්ථනා කොට තිබුණේය.

1. අවිජ්ජා - 20 - මනුෂ්‍යයකු, හික්ෂුවකු, සාසන සේවා කරන්නකු යන මිත්‍යා පටිපන්න අවිද්‍යාව.
2. තණ්හා - 20 - මෙම භවයට බැඳීමේ ආසාව.
3. උපාදන - 20 - එම භවයම තදින් සිත බැඳී ගත් ස්වභාවය.
4. සංඛාර - 34 - විපස්සනා කුසල සංඛාර රාශිය.
5. කම්ම - මෙම සංඛාර 34 හි කම් ගන්තිය.

හේතු ධර්ම පහ සම්පූර්ණ විය. මෙහිලා විපස්සනා කමිය මෙහි කියවෙන ලෙසට පටිසන්ධි විපාකාදිය ගෙන දිය හැකි දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. උත්තරය නම් ඵල ගෙනදිය හැකි යැයි යන්නයි.

නො වෙ ගිඤ්චෙ වෙනෙති, නොවෙ පකඨෙති, අඵ වෙ අනුසෙති. ආරම්මණමෙතං හොති විඤ්ඤණස්ස ධීතියා

[සං. නි. 2./102]

නොවෙ ගිඤ්චෙ වෙනෙතිති ඉමිතා තෙහුමක වෙනතාය අප්පට්තනකකිණො චුතොතා. නො වෙ පකඨෙතිති ඉමිතා තණ්හා දිට්ඨි කප්පානං අප්පට්තනකකිණො. අඵ වෙ අනුසෙතිති. ඉමිතා තෙහුමක විපාකෙසු පරිත්ත කිරියාසු රූපෙති ඵඤ්ඤ අප්පහිත කොටියා

අනුසයෝ ගහිතෝ. ආරම්භණමෙතං හොතිති අනුසයෙ සති කමච විඤ්ඤාණස්ස උපපත්තියා අචාරිත්තතා එතං අනුසයජාතං පට්ටයොව හොති. [සං. අ. 2/53]

එතත ව "නොවෙ හික්ඛවෙ වෙනෙති නොවෙ පකපොසති, අඵ වෙ අනුසෙති" ති. එවං හගවතා දුතියනයෙ පුබ්බ භාගෙ හව තිබ්බත්තක කුසලාකුසලායුහතං. පකපොසතඤ්ඤා විතාපි හවෙසු දිට්ඨාදිතවස්ස යොගිතො අනුසයපට්ටයා විපස්සනා වෙතනාපි පට්ටසනෙධජනකා හොතිති දසසත්තතං කුසලාකුසලස්ස අපපවත්ති වෙපි තද විජජමානතෙහුමක විපාකාදි ධමෙමසු අපපගීත කොටියා අනුසයිතකිලෙසපට්ටයා හවචජජස්ස කමචවිඤ්ඤාණස්ස පතිධරීතතා හොතිති දසසත්තතඤ්ඤා වුත්තො (සං. ටී. 2/83)

මහණෙනි සංසාර වට්ටයේ ඇවිද්දවන කුසල චේතනා අකුසල චේතනා ද විශේෂයෙන් නොකරන නමුදු මනුෂ්‍යයකු වේවා දෙවියකු වේවා යන ලෙසට තණ්හා දිට්ඨි හා යෙදෙන කල්පනාද නොකරන නමුදු අනුසය ධාතුව ආර්ය මාගීයෙන් දුරු නොකරන තාක් නිසැකවම ඇත්තේය. මෙම අනුසය ධාතුව ඇති තාක් නැවතත් හවයක්, පට්ටසන්ධි ඵලයක් ගෙන දෙන ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤාණයේ පැවැත්මට එය හේතුවේ. (සං. ති. පරිවතීතය)

අනුසය ධාතුව අරිය මග්ග ධර්මය මගින් දුරු නොකර, තවම ඇති තාක් තවත් තව හවයක්, පට්ටසන්ධි විපාක ගෙන දෙන ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤාණයක් පහළ වීම නොවැලැක්විය හැකිය. මේ අනුසය ධාතුවේ පැවැත්ම ම කම්ම විඤ්ඤාණයේ පැවැත්මට හේතුව වේ. (සං. අ. පරිවතීතයයි)

බුදුරජාණන් වහන්සේ චේතනා සුත්‍රයෙහි -

1. තණ්හා දිට්ඨි හා යෙදෙනු එයින් පිරිවරන ලද වට්ට නිස්සික කුසල අකුසල,
2. තණ්හා දිට්ඨි හා යෙදීනැති විවට්ට නිස්සික වූ කුසලා කුසල හෙවත් කෙහුමක චේතනා,
3. අනුසය ධාතුව දුරු කළාවූ රහතත් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි පහළ වන්නාවූ ක්‍රියා සිත් (දන, සීල, සමඵ විපස්සනාදී සිත්),

යන ලෙස තුන් ආකාරයකට බෙද දේශනා කළ සේක. දෙවැනි අංකයෙහි දැක්වෙන ලෙසට උක්ත යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනාවට පෙරාතුව හවය ගෙන දීමේ ශක්තිය ඇති කුසල, අකුසල කම් සඳහා උත්සුක වීමද, පුරුෂයකු වේවා, ස්ත්‍රියක වේවා, මනුෂ්‍යයකු වේවා, දෙවියකු වේවා යනාදී තණ්හා දිට්ඨි වශයෙන් කල්පනා කිරීමද, සිතීමද යන මේවායින් තොරය. හවයෙහි ආදීනව දකිමින් - දැනීමින්ම සිටී. මෙලෙස වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකුගේ නමුත්, සන්තානයෙහි අනුසය ධාතු ඉතිරිව ඇති නිසා විපස්සනා ඤාණය හා යෙදෙන චේතනාවන්ට පටිසන්ධිය ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇත්තේය. මෙම අර්ථය, තේරුම ප්‍රකට කිරීම සඳහා මේ දෙවැනි ක්‍රමය දේශනා කළ සේක. විපස්සනා කමීය වනාහි සංසාර වට්ටයේ ඇවිද්දවනසුලු කමීයන් කෂය කරවිය හැකි කම්මක්ඛය කමීයක් වන්නේය. විපස්සනා ඤාණය අඛණ්ඩව, අතරක් නොතබා වඩන්නේ, සංසාර වට්ටයේ ගමන් කරවන කුසල අකුසල කමීයන් සඳහා අවස්ථාවක් නොමැත්තේ නමුදු එම විපස්සනා ඤාණ ඇතිවිට එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ රූප-නාම ප්‍රවාහයෙහි ඇත්තාවූ තෙහුමක විපාක ධර්ම - කාමාවචර ක්‍රියා ධර්ම - රූප ධර්ම - යන මේවායෙහි ආර්ය මාභීයෙන් දුරු නොකළ අනුසය කෙලෙස් ගැබ්වී ඇති නිසා, නව හවයක් සඳහා පටිසන්ධිය ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇති කම්ම විඤ්ඤාණයේ පැවැත්ම නිසැකවම ඇත්තේමය. මේ අදහස ප්‍රකට කර ලීමට මෙම දෙවැනි ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක (සං. ටී. පරිවච්ඡනයයි)

මේ ඉහතින් ආදර්ශයක් සේ දැක්වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා සාමාන්‍යයෙන් විපස්සනාවට පෙර හා පසු අනුසය ධාතුව පමණක්ම නොව එය පිරිවරා ගත් තණ්හා දිට්ඨින්ද ඉතිරිව ඇති කෙනෙකු බව පෙනේ. අනුසය ධාතුව නිම නොකළ උතුමන්ගේ විපස්සනා ධර්මයද පටිසන්ධි ඵල ගෙන දෙන්නේ නම් අනුසය ධාතුවද දුරු නොකළ තණ්හා දිට්ඨින්ද පිරිවරා ගත් විපස්සනා කමීයන්ට වඩ වඩාත් පටිසන්ධි ඵල ගෙන දිය හැකි වන්නේය. [අ. නි. 2/358] හි එන සෙතානුගත සුත්‍රයද මෙහි ලා ගැලපේ. එම යෝගී සම්බන්ධයෙන්

සිත තබා ගත යුතු කරුණක් නම් අතීත හටයෙහි විපස්සනා ඤාණයන් පුහුණු කළද පටිච්ච සමුප්පාදය පුහුණු නොකළ නිසා මෙම අතීත හටයෙහි පහළ කළ විපස්සනා ඤාණයන් ආර්ය මාගීයට පත් කිරීමට තරම් උපනිශ්‍රය ශක්තියක් ලෙස උපකාර කළ නොහැකි විය යන කාරණයයි. අශ්වයාගේ වල්ගයේ එල්ලීගෙන ගියා වූ පුද්ගලයා ලෙසට ප්‍රසිද්ධ ජන්ත තෙරුන්වනන්සේ මෙන්ය.

(සං. නි. 3/226 වන්ත සුත්‍රය බලන්න)

කිලෙස වට්ටය හා කම්ම වට්ටය.

කිලෙස වට්ටය හා කම්ම වට්ටය සම්බන්ධව තවදුරටත් විකක් විස්තර කළ යුතුවේ. කිලෙස වට්ට කම්ම වට්ට නම් වූ විත්ත වෛත සිකයන්ට වනාහි තමා වශයෙන් පමණක් සිටීමට ශක්තිය නොමැත්තේය. සමග යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා යෙදී සිටින්නාහ. මෙලෙස, සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා යෙදී පැවතීමේදීද විථි යන විත්ත නියාම පටිපාටිය වශයෙන්ම පැවතීම ධර්ම තාවයකි. මෙම ධර්මතා මාගීයෙන් බැහැර වී තමන් කැමති සේ පවතින ස්වභාවයක් නොමැත්තේය. තවදුරටත් පටිසන්ධි ඵල ගෙන දීමට ශක්තිය ඇති කිලෙස වට්ට කම්ම වට්ටයේ මානෝද්වාරික ජවනයේම වන්නාහ. පඤ්චද්වාරික ජවනයේ ප්‍රවෘත්ති ඵලයන් පමණක් ගෙන දෙනාහුය. පටිසන්ධි ඵල ගෙන දිය නොහැක්කේ ය. මනෝද්වාරික ජවනයන්ට වනාහි පටිසන්ධි ඵල, පවත්ති ඵල යන දෙවර්ගයම ගෙන දිය හැකිය. මෙහිලා දැනුම පිරිසිදු වීම සඳහා උපමාවක් මාගීයෙන් පැහැදිලි කිරීමක් කරදෙන්නෙමු. මෙලෙස අතීත හටයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ සොයා දැකගත් විට වෛතඃයකට පුජාවක් කිරීමේ කම් අරමුණ මතු වී ආයේ යැයි ගනිමු. එම පුජාවේ කුසල ජවන විථි විත්ත සන්තතිය ද, මෙම කුසලය පිරිවර කරගත් අවිජ්ජා තණහා උපාදනයන් ප්‍රමුඛ මනෝද්වාරික ජවන විථි සිත් සන්තතියන් ද පරිග්‍රහ කරන්න. ඉදින් සාර්ථක නොවී පුජා කරන ආකාරයම පමණක් දැක ගනී නම් එහි ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පුජා අවස්ථාවේ පහළ වූ

රූප නාම ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් හෘදය වක්‍රව හා හවාංග මනෝප්‍රසාදය, මනෝද්වාරය මුල්කොට පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් වෛත්‍යයට පූජා කිරීමට කලින් හා පූජාකරන අවස්ථාවේ ඇති හවාංග මනෝප්‍රසාදයන් මනෝද්වාරයන් නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම හවාංග මනෝ ප්‍රසාද ධාතු මනෝද්වාරයන් අතර වාරයේ පහළ වී ගිය පූජාකරන මනෝද්වාරික ජවන විචි සන්තකීන්, ප්‍රාර්ථනා කරන මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සන්තකීන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම සිත් සන්තකීන් හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන කිලෙසවට්ට හා සංඛාර, කම්ම යන කම්ම වට්ටයෝ දැක ගැනීම සඳහා සොයා බැලීමකි මෙය.

උපමාවක් අනුව දක්වකොත් නිවන් ලැබිය හැකි හික්‍රමවක් වේවා නැත්නම් නිවනට යාගත හැකි ස්ත්‍රියක වේවායි ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ යැයි සිතමු.

කිලෙස වට්ට තුන

1. නිවනට යා හැකි හික්‍රමවක්, නොමැති නම් නිවනට යා ගත හැකි ස්ත්‍රියක යැයි මිච්ඡා පටිපත්ත ස්වභාවය අවිද්‍යාවයි.
2. නිවනට යා ගත හැකි හික්‍රම භාවයට නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවයට බැඳෙන ඇලෙන ගතිය තණ්හාවයි.
3. නිවනට යා ගත හැකි හික්‍රම භාවය නැතිනම් එම ස්ත්‍රීභාවයට ඇති දැඩි බැඳීම උපාදනයයි.

මේ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් කිලෙස වට්ටයයි. මෙම අවිජ්ජා තණ්හා උපාදනයන්ට වනාහී මේවා වශයෙන් තනිව පැවතිය හැකි ශක්තියක් නොමැත්තෝය. එස්ස, වේදනා. සඤ්ඤ, චේතනා, විඤ්ඤණය ආදී සමග යෙදෙන විත්ත වෛතසිකයන් හා විත්තක්‍රණයන් පාසා එකට යෙදී පවතී. සාමාන්‍ය ලෙසින් ලොහ, දිට්ඨි, රාගියේ 20 විය හැක්කේය. ච්චිකිය නොයදී මෙය වරෙක 19 වේ. සසංඛාරික. අසංඛාරික, සොමනස්ස, උපෙක්ඛා යන මේවා සුදුසු ලෙස යෙදේ.

වරෙක ලොහ-මාන රාශියද වේ. වරෙක දිවිසි-මාන දෙකම නොයෙදී ලොහ මූල රාශියද යෙදිය හැක්කේය. විපි සිත් සන්තතිය වශයෙන් සාමාන්‍යයෙන් මනෝද්වාරාවර්ජන වාර 1 ක් ජවන වාර 7 ක් යෙදේ. තදලම්බන යෙදීමද නෙයෙදීමද වේ. තමා ප්‍රාර්ථනා කරන භික්ෂු භාවයෙහි ඇති රූප-නාම නැත්නම් සත්‍රී භාවයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ කෙරෙහි බැඳී ඇත්නම් තදලම්බන යෙදිය හැක.

1. මනෝද්වාරාවර්ජන නාම ධර්ම 12
2. ජවන එක එකක (ලොහ-දිවිසි වන්තාවු) නාම ධර්ම 20
3. තදලම්බන යෙදේ නම් තදලම්බනයන් හි නාම ධර්ම සුදුසු ලෙස (34/33/33/32/12/11 බැගින්) වෙන වෙනම යෙදේ.

මෙම නාම ධර්ම රාශියේ ඇතුළත් -

1. වේදනාව - වේදනාස්කන්ධයයි. = වේදනා ධර්ම රාශියයි.
2. සඤ්ඤාව - සඤ්ඤාස්කන්ධයයි. = සඤ්ඤා ධර්ම රාශියයි..
3. ඉතිරි චෛකසික සංඛාරස්කන්ධයයි.
4. සිත විඤ්ඤාස්කන්ධයයි.

වෙන වෙනම වේ. ඒ නිසා මෙම නාම ධර්මයෝ නාම ස්කන්ධ හතරයි. මෙම නාම ස්කන්ධයන්ගේ ආශ්‍රය ස්ථානය වූ හදයවිඤ්ඤා රූපය හා එහි ඇති 54 ක් වූ රූප රූපස්කන්ධයයි. (අනිප්ඵන්ත රූපයෝද සුදුසු ලෙස යෙදේ) සියල්ල එකට, රූපස්කන්ධය + නාමස්කන්ධයන් හතර = පඤ්චස්කන්ධයෝය.

1. මනෝද්වාරා වර්ජන පඤ්චස්කන්ධයන්.
2. ජවන එක, එකක පඤ්චස්කන්ධයන්
3. තදලම්බන එක එකක පඤ්චස්කන්ධයන් යන ලෙසට වෙන වෙනම වේ.

තදලම්බනයන්හි මහා විපාක තදලම්බන, අහේතුක කුසල විපාක තදලම්බන, අහේතුක අකුසල විපාක තදලම්බනයන් යන එක

එක වර්ගයක් සුදුසු ලෙස යෙදේ. එමනිසා 34/33/33/32/12/11 යැයි වෙන වෙනම දක්වන ලදී. ඔබ විසින්ම පිරික්සා බලන්න.

පිංචන් ඔබ අතීත හේතූන් තුළ අඩංගු අතීතයේ සිදුකළ සංඛාර ධර්මයන් ඇසුරු කල, පිරිවරා ගත් කෙලෙස් වට්ටය වූ අවිජ්ජා, කණ්භා, උපාදානයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේදී සන හෙවත් රූප සමූහ, නාම සමූහ, රාශීන් එකින් එක සැණයෙන් බිඳ සුනු කොට පරමාර්ථ තෙක් සැණ දඹිණිය ලැබෙන තෙක් මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ යථා පරිදි පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. මේ වනාහී විපස්සනා සැණ පරම්පරාවෙහි නාම-රූප පරිච්ඡේද සැණය - නාම-රූප වච්ඡාන සැණයම වේ.

කම්ම වට්ට දෙක

වෛත්‍යයන්ට, බුදුරජාණන් වහන්සේට පූජාකරන අවස්ථාවේ.

1. ප්‍රතිග්‍රාහක බුදුරජාණන් වහන්සේ අරමුණු කොටද, කුසල ජවනයෝ පහළ විය හැක්කේය.
2. පූජා වඤ්චු - පූජාව අරමුණු කර ගෙනද කුසල ජවන විචිත් පහළ විය හැක්කේය.
3. පූජා කරන, මුල් කුසල චේතනාවන් අරමුණු කොටද පසු පසු කුසල චේතනා - කුසල ජවන විචිත් පහළ විය හැක්කේය.

පූජා කරන අවස්ථාවේ කුමන කුසල ජවන විචිත් පහළ වන්නේ දැයි සහතික ලෙස අරමුණු කොට බලන්න. ඉදින් මෙම කුසල ජවනයෝ සොමනස්ස වේදනා හා එකට යෙදී සැණ සම්ප්‍රයුක්ත ජවන වන්නේ නම් චිත්ත චෛතසික නාම ධර්මයන් 34 ක් වූ සද්ධා-ප්‍රඥ රාශියම වේ. විචි සිත් සන්තති ය වශයෙන් මනෝද්වාරාවජ්ජන ය වරක්, ජවන වාර හතක්, තදලම්බන දෙකක්, වෙන වෙනම පහළ වෙත්. තදලම්බන යෙදීමද වේ. නොයෙදීමද වේ.

1. මනෝද්වාරාවජ්ජන නාම ධර්ම 12
2. ජවන එක එකක නාමධර්ම 34
3. තදලම්බන එක එකක නාමධර්ම 34/33/33/32/12/11 බැගින්

මෙම නාම ධර්මයේ වනාහි නාමසතයෝ - නාමස්කන්ධ හතර එක එකක් වශයෙන් පවතිත්. මෙම නාම ධර්මයන් ඇසුර ලබන ස්ථානය වූ හෘදයෙහි ඇති රූප ධර්ම වනාහි රූප ස්කන්ධය වේ. ඒ නිසා

1. මනෝද්වාරයෙහි පඤ්චස්කන්ධය
2. ජවන එක එකක පඤ්චස්කන්ධය බැගින්
3. තදලම්බන එක එකක පඤ්චස්කන්ධය බැගින් යන ලෙසට වෙන වෙනම යෙදේ.

මෙම පඤ්චස්කන්ධයන් බලන පරිග්‍රහ කරන සූඡය සූඡය පරම්පරාවෙහි වනාහි නාම-රූප පරිච්ඡේද සූඡය - නාම-රූප වච්ඡාන සූඡයම වේ. නමුදු මෙම කිලෙස වට්ට පඤ්චස්කන්ධයෝ හා කම්ම වට්ටයෙහි පඤ්චස්කන්ධයෝ වනාහි මේ වනීමාන භවයෙහි (හික්‍ෂු භවයෙහි නැති නම් ස්ත්‍රී භවයෙහි) පටිසන්ධි - භවාංග - වූති ආදී කොට ඇති අනෙකුත් අනෙකුත් විපාක පඤ්චස්කන්ධයන් හි හේතු-පඤ්චස්කන්ධයෝ වන්නාහ.

මේ ඉහත සඳහන් පඤ්චස්කන්ධයන් හි ජවන එක එකක ඇති නාම ධර්ම 34 වනාහි තමා ප්‍රාර්ථනා කළ හික්‍ෂු භාවය නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවය යන පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ වනු පිණිස සංස්කරණය කරන බැවින් සංඛාර ධර්මයෝ වෙත්. භවය පහළ වනු පිණිස උත්සුක කරවන ධර්මයෝ වන්නාහ.

මෙම සංඛාර ධර්මයෝ අනිච්ච ධර්මයෝම වන නිසා ඇති වී නැති වී යන නමුදු විපාක, ක්‍රියා, අබ්‍යාකත ස්කන්ධයක් මෙන් රූප-නාම සන්තතියෙහි යම්කිසි ශක්තියක් ඉතිරි නොකර නිරුද්ධ වී ගියා නොවේ. නැවත වරකදී තමා ප්‍රාර්ථනා කරන නිවන් ලැබිය හැකි හික්‍ෂු භාවය නැත්නම් ස්ත්‍රී භාවය යන පඤ්චස්කන්ධය පහළ කළ හැකි කම්ම ශක්තියක් රූප-නාම සන්තතියෙහි නිදන් කොටම නිරුද්ධ වෙත්. මෙම ශක්තියම කම්ම වේ.

පව්වය පරිග්ගහ කැණය

පිංවත් ඔබ මෙලෙස අතීත භවයක ප්‍රාර්ථනා කළ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්ම සොයා දැකගත් විට මෙම කම්ම ශක්තිය හෙවත් කම්ම හා තමාගේ පටිසන්ධියෙහි කලල තරලයෙහි ඇති කම්මජ රූප වර්ග 30 හා සම්බන්ධ කොට බලන්න. මෙම කම්ම නිසා පටිසන්ධි කම්මජ රූපයෝ පහළ වීම - නොවීම බොහෝ වාරයක් විමසා බලන්න. කම්ම හා කම්මජ රූපයන්හි එක එකක් හේතු එල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය වශයෙන් සම්බන්ධතාවයක් ඇති - නැති බව වැටහී යනු පිණිස බලන්න. සිත හා චිත්තජ රූපයෝ එක එකක් හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ඇති ලෙසටම කම්ම හා කම්මජ රූපයෝද එක එකක් සම්බන්ධතාවය ඇති නැති බව සහතික ලෙසට අරමුණු කොට බලන්න.

ඉදින් හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ඇත්තේ නම්, එම කම්ම නිසා කම්මජ රූපයෝ බොහෝ ලෙස පහළ වීම යෝගාවචර සුද්ගලයා සම්මා දිට්ඨි කැණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වකිමානව විනිවිද දැක ගනු ඇත. චිත්තය නිසා චිත්තජ රූපයෝ බොහෝ සේ පහළවන බව දැකගන්නා සේ කම්ම නිසා කම්මජ රූපයෝද බොහෝ සේ පහළවන බව දැකගනු ඇත.

ඉදින් තමා සොයා බලා දැකගත් කම්ම හා පටිසන්ධි කම්මජ රූප ආදීකොට ඇති කම්මජ රූපයෝ හේතු එල සම්බන්ධතා දැකගත නොහැකි විට, එම කම්ම නිසා කම්මජ රූපයෝ පහළ වන බව කැණයෙන් නොදක්නා විට, හමුනොවුණු විට තවදුරටත් එල ගෙන දෙන අලුත් කම්මයක් නැවතත් සොයා බලන්න. මරණාසන්න අවස්ථාවේදී පහළ වන භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයේ ප්‍රකට වන අරමුණම ඉදිරියට බලන්න. පසු පසට බලන්න. මෙලෙසට ඉදිරියට පස්සට සොයා බලන්න. එල ගෙන දෙන අලුත් කම්මයෝ හමුවනු ඇත. සමහරක් යෝගාවචර සුද්ගලයනට මරණාසන්න භවාංග මනෝප්‍රසාදයේ කම්ම වර්ග දෙක තුනක් ආදී වශයෙන් පෙර පසු නොවී පහළ වනු ඇති. එලගෙන දෙන කම්මයෝ තෙරපෙමින් පවතිනු දකිනු

ඇත. ගවයන් බොහෝමයක් වට කොට බැඳී කොටු වැටක, උදේ ඉර නගින අවස්ථාවේ දෙර අරින විට දෙරටු මුව විට කෙරපමින් දඟලමින් ගවයන් සිටින්නාසේ මරණාසන්න කාලයෙහි සමහරක් පුද්ගලයනට කමියන් බොහෝමයක් තෙරපමින්, තෙරපෙමින් පැවතිය හැක්කේය. දොරටු මුව විට ආසන්නයේ ඇති බලවත් ශක්තිමත් ගවයා අනෙකුත් ගවයන් තල්ලු කොට ප්‍රථමයෙන් දොරටුවෙන් පැන එළියට එන්නා සේ මරණාසන්න කාලයෙහි බොහෝ කොට පහළ වන මෙම කම් වලින් බලවත්ම කමිය එල ගෙන දීමට අවස්ථාව ලබන බැවින් ප්‍රථමයෙන් එල ගෙන දේ. මෙම එලගෙන දෙන්නාවූ කමිය අවසාන මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ වේ. තවත් ආකාරයට දක්වනොත් මෙම එල ගෙන දෙන කමියේ බලවත් කම නිසා පහළ වූ කම්, කම් නිමිති, ගති නිමිති යන නිමිති තුන් වර්ගය කුලින් එක් වර්ගයක් මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ වන්නේය. මෙලෙස මරණාසන්න කාලයෙහි කමියන් බොහෝමයක් පහළ වේ නම් මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ වෙන් කර ගැනීම සඳහා සොයා එම අරමුණෙහි පෙර දැක්වූ ක්‍රමයට අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කමියෝ සෙවීම කළ යුතුවේ.

මෙලෙස මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි බොහෝ කමියෝ එකවර පහළ වන්නේ නම් එම කමියන් තුල එක කමියක් එල ගෙන දිය හැකි ජනක කමියක් වන්නේ නම් ඉතිරි කමියෝ එම ජනක කමියට ආධාර උපකාර කරන උපස්ථම්භක කමියෝ විය හැක්කේය. අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි භවාංග මනෝප්‍රසාදයේ පහළ වන අරමුණ අනුව බලන්නේ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ඉක්මවා මරණාසන්න ජවනය පැමිණීමට පෙර පිහිටා සිටි භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයේ ප්‍රකට අරමුණු ප්‍රථමයෙන් දැක ගැනීමද සිදුවිය හැක. මෙලෙස ඉක්මවා ගොස් බලන්නේ නම් උපස්ථම්භක කමිය ප්‍රථමයෙන් දැක ගත හැකි වන්නේය. එම කමිය නියම උපස්ථම්භක කමිය වන්නේ නම් එම කමිය හා පටිසන්ධි කම්ප රූපායෝ හේතු එල සම්බන්ධතා ඇති නැති බව නැවත නැවත විමසා බැලූ කල සම්බන්ධතා නොමැති බවත් එම කමිය නිසා කම්ප රූප පහළ

නොවූ බවත් දැක ගත හැකි වන්නේය. ඉදින් පටියන්ධි කමිඡ රූප ආදී කොට ඇති කමිඡ රූපයෝ කෙළින්ම පහළ කල හැකි ජනක කමිඡ ප්‍රථමයෙන් දැකගත්තේ නම් එම කමිඡ හා කමිඡ රූපයෝ හේතු එල සම්බන්ධතා ඇති - නැති බව මෙන්ම එම කමිඡ නිසා කමිඡ රූප පහළවූ නොවූ බවත් සද්ශයෙන් දැකගැනීමට බැලූ කල එහි ඇති හේතු-එල සම්බන්ධතා දැකගනු ඇත..

එම නිසා යොගාවචර පුද්ගලයකු වශයෙන් අතීත කමිඡ සොයා බැලීමේදී උපස්ථම්භක කමිඡ හෝ ජනක කමිඡ ප්‍රථමයෙන්ද හමු විය හැක්කේය. ඉක්මවා බැලීම නිසා සිදුවන්නකි මෙය. එම නිසා නැවත නැවත විමසා බලා හේතු - එල සම්බන්ධතා ඇති නැති බව සහතික ලෙස දැක ගනු සඳහා විමසා බැලිය යුතුවේ. සහතික ලෙස දැකගත් පසු අතීත හවයෙහි චුතිය හා ආසන්නයේ පහළ වූ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ දැක ගනු පිණිස බලන්න. එම අරමුණ එල ගෙන දෙන්නා වූ කමිඡ ශක්තිය නිසා පහළ වන අරමුණ වන බැවින් එම කමිඡ සහතික ලෙස දැක ගනු පිණිස පරික්ෂා කර බලන්න.

1. කමිඡ නැතහොත්,
2. කමිඡ නිමිත්ත නැතහොත්,
3. ගති නිමිත්ත දැක ගත හැකි වන්නේය.

නිමිත්ත පෙරලීම

මරණාසන්න ජවනයට පත්වීමට කලින් මරණයට ආසන්නයේ පහළ වූ කමිඡයෝ නැත්නම් කමිඡ - කමිඡනිමිති - ගති නිමිති වරෙක යොනියොමනසිකාර, අයොනියොමනසිකාර ආදී කරුණු අනුව මාරුවීමට පෙරළීමට හැක්කේය. සෝණ කඳු පාමුල අසල විහාරයේ වැඩ වාසය කළ සෝණ මහතෙරුන් වහන්සේගේ පියා වූ ස්වාමීන් වහන්සේගේ සන්නානයෙහි ප්‍රථමයෙන් තරකයෙහි නිමිත්ත පහළ වී පුත් වූ සොණ මහතෙරුන් වහන්සේ සැලසුම් කළ පරිදි වෛත්‍යයකට

මල් පුජා කරන නිමිත්ත නැවතත් අරමුණු කල හැකි විම නිසා දේවලෝකයේ දේව විමාන වල, දෙවහනන්ගේ නිමිති පහල වූ අකාරය සිතට ගන්න. (විහ. අ. 309) මේ හික්කුචගේ උපමාව බැඳු කළ මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි පහළ වූ නිමිති අයෝනියො මනසිකාරය හෝ යෝනියොමනසිකාරය මුල් කරගෙන ද මාරුවීය හැකි බව පෙරෙළෙන බව සිතට ගත යුතුය.

මෙලෙස නිමිත්ත පෙරළීම නිසාද අතීත හේතූන් විමසා බලනවිට යොගාවචර පුද්ගලයාගේ සැණයෙහි කෙළින්ම එල ගෙන දිය හැකි ජනක කම් ප්‍රථමයෙන් ප්‍රකට නොවී උපස්ථම්භක කම්ය ප්‍රකටවීම සිදුවිය හැක්කේය. මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ ඉක්මවා මරණාසන්න ජවනය පහළ වීමට කලින් අතීත නාම සන්නතියෙහි අරමුණු ද හමු විය හැක්කේය. එලෙස වූ අවස්ථාවන්හි උපස්ථම්භක කම්ය මුලින් හමුවී පසුව විමසා බැඳු විට ජනක කම්ය හමුවිය හැක්කේය. තවදුරටත් මරණාසන්න ජවනයට පෙර කාලයෙහි මරණයට ලඟ වූ අරමුණු විවිධ වර්ග වශයෙන්ද පහළ විය හැක්කේය. මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණම එයට කලින් ආසන්න අවස්ථාවේද පූච්චි නිමිත්තක් ලෙස පහළ වීමද හැක්කේය. ධම්මික උපාසකගේ මරණාසන්න අවස්ථාවේ සද්විචාරය වලින් දිව්‍ය රථ හයක් පහළ වූ නිමිත්ත මෙනි. මේ දිව්‍ය රථ හයෙන් ධම්මික උපාසක තුමා තුසිත දිව්‍යලෝකය තෝරාගත් විට තුසිත දිව්‍ය රථය පමණක් මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට විය. (ධ. ප. අ. 1/66)

හෙතු ධම් එල ධම් පරිග්‍රහ කිරීම.

මෙලෙස මරණාසන්න අවස්ථාවෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ පාදක කොට අතීත හේතු ධම්යෝ විමසා බැඳු විට, සොයා බැඳු විට ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට මරණාසන්න ජවන අවස්ථාවෙහි වෛත්‍යයට පුජා කළ අරමුණු නිමිත්ත ප්‍රකට වුවා යැයි සිතමු. මෙලෙස පුජා කරන රූප-නාම සන්නතියෙහි ඉහත විස්තර කළ ලෙසට අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්යෝ සොයා බලා එම කම් ගක්තිය

හා කලල තරලයෙහි රූප වර්ගී කිහි (30) අතර හේතු ඵල සම්බන්ධතාවය ඇති නැති බව විමසා බලන්න. හේතු බලන්න. ඵල බලන්න, මෙලෙස හේතු ධර්ම - ඵල ධර්ම යන මේවායේ සම්බන්ධතා ස්වරූප නැවත නැවතත් ගලපා බලන්න. සිත හා වෛතසික රූපයන් එකිනෙකට හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන්නේ කෙසේද, එසේම කම් නම් වන හේතු ධර්ම හා කම්මජ රූප නම් වන ඵල ධර්මයන් යන දෙක ගලපා බැලූ විට ඒ දෙක හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධතාවය දැක ගත් විට පහත සඳහන් ලෙසට හේතු ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

අවිජ්ජා (20) වීම නිසා පටිසන්ධි කම්මජ රූප පහළ විය.

අවිජ්ජා (-20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

මේ ආකාරයට හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්ම සම්බන්ධ කොට හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ස්වභාවය සැකයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා ඉහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කරන්න. සැකයෙන් පරිච්ඡේද කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීම පවිච්චය පරිග්‍රහ සැකය - හේතු ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි සැකය යැයි කියනු ලැබේ.

කළින්ම සිතට ගත යුතු වැදගත් කාරණයක්.

විපාක වට්ටයට ඇතුළත් විපාක පඤ්චස්කන්ධයන්හි අතීත හේතූන් 1. අවිජ්ජා 2. තණ්හා 3. උපාදාන 4. සංඛාර 5. කම්මයෝ වන්නාහ. ඒ තුළ රූපස්කන්ධයෙහි අතීත හේතු ධර්මයෝ 1-2-3-4-5 වන අතර පච්චුප්පන්න හේතූන් වනාහී සිත, උතු හා ආහාර යන මේවා වන්නාහ. විපාක නාම ස්කන්ධයන්ගේ අතීත හේතු ධර්මයෝ අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර කම්මයෝ වී පච්චුප්පන්න හේතූන් වනාහී වස්තු, අරමුණ, එස්ස ආදී ධර්ම වන්නාහ. වෙනත් ආකාරයකට පහත සඳහන් ලෙසටද සිතට ගන්න.

රූපස්කන්ධය

1. රූපස්කන්ධයට ඇතුළත් කම්මප රූපයන්හි හේතූන් 1-2-3-4-5 වෙත්. ඒවා අතීත හේතූන් වෙත්.
2. චිත්තප රූපයන් හි හේතූන් වනාහි භදය වඤ්චු රූපය ඇසුරු කර පවතින සිත වේ.
3. උතුරු රූපයන්හි හේතූන් වනාහි රූපකලාපයක් රූපකලාපයක් පාසා මෙන් ඇති රූපයන්ගේ ධීනි කාලයට පත් තෙජෝ ධාතු - උතු වේ.

[සටහන : රූප කම්ප්ඵාන කොටසෙහි පැහිදිලි කළ අකාරයට වක්කු දසක කලාප ආදී ඒ ඒ කම්මප කලාපයෝ, චිත්තප කලාපයෝ, උතුරු කලාපයෝ, ආහාරප කලාපයෝ යන මේවායේ ඇතුළත් තේජෝ ධාතු - උතු නිසා රූපකලාප සන්තතියක් සේ වැඩිමේදී අවසාන අවස්ථාවේ ඇති රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේජෝ ධාතු - උතු වලට උතුරු රූප පහළ කළ නො හැක්කේය. ඒ නිසා මෙසේ 'රූප කලාපයක් රූප කලාපයක් පාසා මෙන්' යැයි දක්වන ලදී.]

4. ආහාරප රූපයන්හි හේතූන් වනාහි කම්මප ඕජා, චිත්තප ඕජා, උතුරු ඕජා, ආහාරප ඕජා යන ආහාරම වේ.

සටහන : ආහාරයට ගත් කබලිකාර - උතුරු ඕජාව කම්මප තෙජෝ ධාතුවේ උපකාරය ලැබ ආහාරප ඕජාවිධමක රූපකලාප අලුතින් අලුතින් පහළ වන ආකාරයද, මෙම ආහාරප ඕජාවිධමක රූපකලාපයන් හි ඇති ආහාරප ඕජාවෙහි උපකාරය ලැබූ කල කම්මප ඕජා, චිත්තප ඕජා, උතුරු ඕජා, පෙර පෙර ආහාරප ඕජාවෝ, ආහාරප ඕජා අවිධමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කර වීමද යන මේ සියල්ල රූප කම්ප්ඵාන කොටසෙහි නැවත කියවා බලන්න. පසු පසු ආහාරප ඕජා අවිධමක රූපකලාපයන් හි ඇති ආහාරප ඕජාවෙහි උපකාරය ලැබූවිට පෙර පෙර ආහාරප ඕජාවිධමක රූපයන්හි ඇති ආහාරප ඕජාවද ආහාරප ඕජාවිධමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් පහළ කරවයි. එසේ වන බැවින් ආහාරප රූපයන්හි

හේතු ධර්මයන් වශයෙන් කම්මප ඕජා, විත්තප ඕජා, උතුප ඕජා යන මේවා පමණක් නොව ආහාරප ඕජාවන් අතුලත් කොට දක්වන ලදී.

නාමස්කන්ධයෝ හතර

පටිසන්ධි, භවාංග, චුති යන විචිත්තෙන් මුක්ත වූ බැවින් විචි මුක්ත සිත් නම් වූ විපාක නාමස්කන්ධයෝ හතර හා වක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදලම්බන යන එම විචි සිත් සන්තතින් හි අඩංගු විපාක නාමස්කන්ධයෝ හතර (යන මේ විචිමුක්ත සිත් හා විචි සිත්) යන දෙයාකාර විපාක නාම ධර්මයන්ගේ අතීත හේතු ධර්මයන් වනාහී අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්මයෝම වන්නාහ. මෙම නාම ධර්මයන්හි පව්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් වනාහී වක්ඛු, ආරම්මන, එස්ස ආදීන් වන්නාහ.

1. වක්ඛු = ඇසුරු කරන වස්තු රූපය, ඇසුරු කරන වක්ඛු රූපයක් නැතිකල (පඤ්චවොකාර භවයෙහි) මෙම නාම ධර්මයන් පහළ වීමේ හැකියාවක් නැත්තේය.
2. ආරම්මණය = අදාල අරමුණක් අදාල ද්වාරයෙහි පහළ වූ විටකදීම, ආපාතගත වූ විටම මෙම නාම ධර්මයන් පහළ විය හැක්කේය. දැන ගැනීමට අරමුණක් ඇති විටම දැන ගැනීමේ ස්වභාවය ඇති විය හැක්කේය යැයි වටහා ගන්න.
3. එස්සය = එස්ස ආදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ හෙවත් නාම ස්කන්ධයෝ හතර එකිනෙකට සහජාත, අඤ්ඤාමඤ්ඤ, නිස්සය, අඤ්ඤා, අවිගත, ආදී පව්චය ශක්තින් මගින් උපකාර කළ විටම මෙම නාම ධර්මයන් පහළ විය හැක්කේය. ස්කන්ධ එකක් පහළ වීම සඳහා ඉතිරි නාම ස්කන්ධ තුන උපකාර කළ යුතුවේ. එම ස්කන්ධයන් තුලින් අරමුණක් ගැනීමේදී එස්සය ප්‍රධාන හේතු ධර්මයක් වන්නේය.

සැලකිය යුතුයි : පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදලම්බන යන ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයේ පටිසන්ධි, භවාංග, චුති

යන විචි මුක්ත සිත් කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි ජනක කමියක් නිසාම පහළ වීම වන්නේය. ප්‍රවෘත්ති ඵල විපාක පහළ කරවිය හැකි තවත් අලුත් අලුත් ජනක කමී නිසාද විය හැක්කේය. මෙම කමිය කුසල ද, අකුසලද විය හැක්කේය. කුසල කමියන් නිසා කුසල විපාක පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදලම්බනයෝ විය හැක්කේය. අකුසල කමී නිසා අකුසල විපාක පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, තදලම්බනයෝ පහළ වන්නාහ. ඉට්ඨාරම්මණයන් හමුවූ විට කුසල විපාකයන් පහළ වී අනිට්ඨාරම්මණයන් හමුවූ විට අකුසල විපාකයෝද පහළවෙත්. ශ්‍රාවකයන්ට කමී, කමී විපාකයෝ යන සියල්ල දැනගත නොහැකි නමුදු සමහරක් දැනගත යුතුය. අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් පරිශ්‍රහ කිරීමද අතීත හේතු ධර්මයන් සෙවීමේදීද සතිමත් වී මෙම හේතු ධර්මයෝ විමසා බලන්න.

තවදුරටත් පඤ්චද්වාර විචිත්ති ඇති පඤ්චද්වාරාවච්ඡන හා වොඤ්ඤා, මනෝද්වාර විචිත්ති ඇති මනෝද්වාරවච්ඡන යන මේ තුන් ආකාර සිත් ක්‍රියා සිත් වන්නාහ. පහළ වූ අරමුණ හුදු ආවර්ජනය කිරීම හා ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම පමණක් කරන්නාහ. ද්වාරයකට ආරම්මණයක් ආපාතගත වූ විට පහළ වන්නාවූ ක්‍රියා සිත් නිසා, අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ නාම ධර්මයෝ නොවන්නාහ. වඤ්ඤා, අරමුණු, එස්ස ආදී පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්මයන් නිසාම පහළ වන්නාවූ නාම ධර්ම රාශීන් වන්නාහ. මේ නිසා මෙම නාම ධර්මයන් සඳහා අතීත හේතු ධර්මයෝ නොමැත්තාහ. වඤ්ඤා, ආරම්මණ, එස්ස යන පවිච්ඡපන්න හේතු පමණක් ඇත්තාහ.

මෙලෙසටම කුසල ජවනයන් ද වඤ්ඤා, ආරම්මණ, එස්ස, යොනිසොමනසිකාරය ආදී හේතු ධර්මයෝ නිසාම වන්නාහ. අකුසල ජවනයන්හිද වඤ්ඤා, ආරම්මණ, එස්ස, අයොනිසොමනසිකාරය ආදී හේතු ධර්මයන් නිසාම පහළ වන්නාහ. මෙම නාම ධර්ම සමූහයෝ වනාහී අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වන්නාවූ නාම ධර්ම සමූහයන් නොවන්නාහ. එසේ වන බැවින් කුසල ජවන - අකුසල ජවන නාම

ධම් සමුහයන්ට අතිත හේතු ධම් නොමැති යැයිද පවිච්චපන්න හේතු ධම් පමණක් ඇතැයි යැයිද දත යුතු.

නග ක්‍රම හතර - ඒකත්ත නග 1.

යෝගාවචර පුද්ගලයා පටිච්ච සමුප්පාද භාවනා ක්‍රමයේදී ඉතාමත් වැදගත් වූ ඒකත්ත නග, නානත්ත නග, අධ්‍යාපාර නග, එවං ධම්මතා ණය යන නග ක්‍රම හතර, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධම් ස්වභාවය, පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන අවස්ථාවෙහි දී වැටහී යනු පිණිස භාවනා කළ යුතුවේ. එහිලා එකත්ත නග යන්න මෙලෙසය.

1. අතිත හේතු ධම්යන් තහවුරු කළා වූ අතීත රූප-නාමයෝ.
2. පවිච්චපන්න, පටිසන්ධියේ පටන් ගෙන මේ වකිමාන හේතු ධම්යන් පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේ හෝ විපස්සනා කොටසට පත් වී නම් විපස්සනා කරන අවස්ථාවේදී පහළ වන්නාවූ රූප-නාමයෝ.
3. අරහත්ත ඵලය තෙක් භාවනා නොකළ හැකිවීම හේතුවෙන් මතු අනාගතයෙහි ප්‍රකටව පහළ වන්නා වූ පටිච්ච සමුප්පාද ධම් ස්වභාවයන් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන දැන් පටන් අනාගත අවසානය තෙක් පහළ වන්නාවූ අනාගත රූප-නාමයෝ, හෙවත් අතීත, පවිච්චපන්න, අනාගත යන තුන් භවයෙහි පිහිටී, පිහිටා ඇති, පිහිටන්නා වූ අතීත රූප-නාම, පවිච්චපන්න රූප-නාම, අනාගත රූප-නාම.

මේ වනාහී අතීත, පවිච්චපන්න, අනාගත යන කාල තුනෙහි ඇතිවූ, ඇතිවෙමින් පවතින, ඇතිවන්නාවූ රූප-නාමයෝ එකම රූප-නාම සන්තතියක්, එකම ප්‍රවාහයක් ලෙස ඤාණයෙන් දැකීම වේ. මෙම රූප - නාම සන්තති ප්‍රවාහය යන්නද නිත්‍ය ප්‍රවාහයක් නොවේ. අනිත්‍ය ප්‍රවාහයක්ම වන්නේය. ඇතිවෙන නැති වෙන ප්‍රවාහයක්ම වන්නේය.

මෙයට වඩා ඊකක් පැහැදිලි වන ලෙසට විස්තර කළ හොත්, අතිත භවයෙහි මේ මනුෂ්‍යය භවය ලැබීමට හේතු වූ කුසල කම්යන්

සිදු කරන විට හවාංග මනෝප්‍රසාදය හා දැන් වකීමාන හවයෙහි හවාංග මනෝප්‍රසාදය ගලපා බලන්නේ නම් නුලක් ඇද්ද සේ සන්තකියක් ප්‍රවාහයක් ලෙස සම්බන්ධ වී පැමිණි ආකාරය, ඇතිවෙමින් නැතිවෙන සන්තකි ප්‍රවාහයක් ලෙසට වැටහී යන ආකාරය දැක ගන්න බලන්න. හවාංගය වනාහී හවය පුරාම බොහෝසේම පහළ විය හැකි සිත නිසා හවාංග සිත ප්‍රධාන කොට වැටහීම පහසු වනු පිණිස මෙසේ දක්වනු ලැබේ.

සභාවෝ වායං චිත්තස්ස පණ්ඩරතා (මු. වී. 1/125)

යන දැක්වීමට අනුව (අකුසල වෛතසිකයන්ගෙන් අපිරිසිදු වුවද) සිත් සියල්ල සුදුව, පිරිසිදුව පවතී. එම නිසා හවාංගයේ ප්‍රභාෂ්වර බව, හවාංග සිත් අතර වාරයේ පහළ වන විචි සිත්හි ප්‍රභාෂ්වර බව යන සියලු සිත්හි ප්‍රභාෂ්වර බව වනාහී සභාව පණ්ඩර බවවේ. පිංවත් ඔබ මෙලෙස ප්‍රභාෂ්වර වූ නාම සන්තකි ප්‍රවාහය අඛණ්ඩව දිගට පැවතීම කැණයෙන් දක්නා සේ බලන්න. මේ ක්‍රමයටම අඛණ්ඩව දිගට පවතින රූප සන්තකි ප්‍රවාහයද කැණයෙන් දක්නා සේ බලන්න.

අතීත යේ ගැමීම මතුටන හැටි

අතීත හවයේ දී කුසල කම් කළ රූප-නාම සන්තකි යෙහි ඇතුළත් හවාංග මනෝප්‍රසාදය හෙවත් නාම සන්තකිය තමාගේ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදයද හෙවත් නාම සන්තකියද යන්න සහතික ලෙස සොයා බලන්න. ඉදින් තමාගේ හවාංගමනෝ ප්‍රසාදයම හෙවත් නාම සන්තකියම වේ නම් ඒ බව පහසුවෙන් වටහා ගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙසටම තමාගේ රූප සන්තකියේ පැවැත්මද පහසු වෙන්ම වටහා ගත හැකිවනු ඇත. හේතුව වනාහී නාම සන්තකි රූප සන්තකි එකක් සේ එක පෙළක් සේ ගොණුවී පවතින නිසාය.

මෙලෙස අතීත රූප-නාම සන්තකි ඉදිරිපත් කරගෙන බලන අවස්ථාවේදී සමහර යොගාවචර පුද්ගලයන්ට අතීත හව ගති පුරුදු දැන් වකීමාන හව ගති පුරුදු හා බොහෝ සේ සමාන බව වැටහෙනු

ඇති. කෙලෙස් වාසනාවෝ ලුහු බඳින්නා සේ බලපාන්නා සේ වන්නේය. සමථ-විපස්සනා භාවනාවන් වැඩීම වනාහි තරක ගති වෙනුවට හොඳ ගති ගුණ වඩා ගන්නා බව, හොඳ ගති අබණ්ඩව අතරක් නොකබා පැවැත්වීම පිණිස උත්සාහ කිරීම වන්නේය. තරක ගති මුලිනුදුරා දැමිය හැකි වූ විට හොඳ ගති වලින් සියයට සියයක්ම පිරිහිය විට කමාගේ භාවනා කටයුත්තද මුදුන් පෙත්තටම ලඟාවූතා වන්නේය.

දුෂ්කරද වන්නේය. ගම්භීරද වන්නේය.

මෙලෙස අතීතයෙන් පටන්ගෙන පවිච්ඡ්ඡන්තය තෙක් රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේදී, අතීත හේතූන් පරිග්‍රහ කිරීමේදී පවිච්ඡ්ඡන්ත හවයෙහි පටිසන්ධිය තෙක් රූප-නාමයෝ පරිග්‍රහ කොට අතීත හවය දිශාවට ඤාණය විහිදුවා හේතු ධර්මයෝ සොයා ගිය විට කුමන රූප-නාමයක් වත් හමු නොවී දිදුලන ආලෝකයක් ගැලී ගැලී ලෙස, පැතුරුනු ලෙසට පවතිනවා දැක ගත හැකිවනු ඇත. එවිට එම යෝගාවචර පුද්ගලයා බහුශ්‍රැත නොවන්නේ නම් ඉදිරියට යා ගත නොහැකිව සම්බන්ධ කරගත නොහැකිව තතර වනු ඇත. එවැනි යෝගාවචර පුද්ගලයෝ බොහෝ විට දිව්‍ය ලෝක, නැත්නම් බ්‍රහ්ම ලෝක වලින් බැස පැමිණි පුද්ගලයන් විය හැක්කේය. සත්‍යය, අසත්‍යය බව පරික්ෂාකර බැලීමට විශේෂයෙන් උත්සාහ කළ යුතුවේ. මෙවැනි දුෂ්කරතා හමුවී සිටින යෝගාවචර පුද්ගලයා බොහෝසේ අප්‍රසන්න බහිද්ධා සන්නාන දෙකේ රූප, නාමයෝ පරිග්‍රහ කරනවිට විශේෂයෙන් දේව සන්නානයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ බ්‍රහ්ම සන්නානයෙහි ඇති රූප-නාමයෝ වෙන වෙනම සලකා පරිග්‍රහ නොකර සාමාන්‍යය ලෙස පොදුවේ පරිග්‍රහ කළ නිසා මෙලෙස දිදුලන පැතුරුණු ආලෝක කදම්බ ඉදිරිපත්ව පවතින අවස්ථාවේ මෙම ආලෝක කදම්බයන්හි ඇති රූප නාමයෝ පරිග්‍රහ කළ නොහැකි වන්නේය. පින්වත්ත භාවය අධික නිසා දෙවියන්ගේ ශරීරයේ ඕභාසය දිදුලමින් පවතින්නේය. බ්‍රහ්මයන්ගේ ශරීරයේ ආලෝක ඕභාසය දෙවියන්ගේ ඕභාසයට වඩා අධිකව දිදුලයි. ප්‍රභාෂ්වර වෙයි. දෙවියන්ගේ ශරීරයද විශාලය. බ්‍රහ්මයන්ගේ ශරීරයද

වඩා විශාලය. දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයේ සුබ්‍රමය, සිතිදුය. බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප ධර්මයේ දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයන්ට වඩා සුබ්‍රමය, සියුම්ය. බහිද්ධා රූප-නාමයේ පරිග්‍රහ කරන විට දේව බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප-නාමයන්ට අවධානය යොමු කොට පරිග්‍රහ නොකළ තැනැත්තා, සාමාන්‍යය ලෙසට පොදු ලෙසට පරිග්‍රහ කළ තැනැත්තා මෙලෙස ඉතා සුබ්‍රම වූ රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමට අපොහොසත් වෙයි. මෙලෙස වූ දුෂ්කරතා මතු වූ විට අප්‍රකාශක, බහිද්ධා රූප නාමයේ නැවත වරක් පරිග්‍රහ කරන්න. විශේෂයෙන් දෙවියන්ගේ රූප ධර්මයේ ප්‍රධාන කොට පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථක වූ විට දේව ලෝක, දේව භවය දෙසට කැණිය විහිදුවා එක් එක් තලයක ඇති දෙවියන්ගේ සන්තානවල ඇති සුබ්‍රම රූපයේ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අප්‍රකාශක බහිද්ධා මාරු කරමින් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව බ්‍රහ්මයන් ගේ සන්තානවල ඇති රූප ධර්මයේ සමූහ ලෙස ගෙන දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. බ්‍රහ්මයන්ගේ රූපයේ ඉතාමත් සුබ්‍රම ජවභාවයක් ඇත්තේය. එම නිසා සමාධිය නැවත නැවත තහවුරු කරමින් නැවත නැවතත්, යලි යලිත් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. සාර්ථක වනු ඇති. මෙලෙස අප්‍රකාශක - බහිද්ධා රූපයේ බ්‍රහ්ම ලෝකය තෙක් නැවත නැවතත් පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට විශේෂයෙන් බ්‍රහ්මයන්ගේ ඝාත දසක කලාප ජීවනා දසක කලාප කාය දසක කලාප භාව දසක කලාප රූප ධර්මයේ නැති බව වැටහී යනු පිණිස දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථක වූ විට නාම ධර්මයේ තවදුරටත් පරිග්‍රහ කරන්න.

දෙවියන්ගේ සන්තාන වල මනුෂ්‍යයන්ගේ සන්තානවල මෙන් කම්මප කලාප, විත්තප කලාප ආහරප කලාපයේ සම්පූර්ණ ලෙස පැවතිය හැක්කේය. බ්‍රහ්ම සන්තානවල සියලුම රූප කලාපයේ සම්පූර්ණ ලෙස නොපිහිටයි. මේ වනාහී දේව හා බ්‍රහ්ම රූප කලාපයන්ගේ වෙනසයි. බහිද්ධා දේව, බ්‍රහ්මයන්ගේ රූප නාමයේ සමූහ ලෙස, පොදු ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ පසු, පෙර අතීත හේතූන් සොයා බලන විට දැක ගත හැකි වූ ඉතාමත් ප්‍රභාෂ්වර වූ දිදුලන ආලෝක කදම්බයන් ගේ පිහිටා ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන්

ගෙන පරිග්‍රහ කිරීම කරන්න. රූප කලාප, අංශු දැක ගත් විට මෙම රූප කලාපයේ පරමාඵ තෙක් පිරිසිදු බලන්න. මෙලෙස රූප පරමාඵයේ පරිග්‍රහ කිරීමේදී මේ ආලෝක කදම්බයන් දේව භවයෙහි වන්නේ වී නම් ඉහතින් දක්වූ ලෙසට රූප කලාප වර්ගී සියල්ල දැක ගත හැකි වන්නේය. ඉදින් මෙම ආලෝක කදම්බයන් බ්‍රහ්ම භවයෙහි වන්නේ නම් කම්මප රූපයන්හි ඉහතින් දැක්වූ ලෙසට සමහරක් කම්මප රූපයේ සොයන්නේ නමුත් දැක ගත නොහැකි වනු ඇත. රූපයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට හදය වැඩු රූපයන්ද භවාංග මානෝ ප්‍රසාදය - මනෝ ද්වාරයද මේ මනෝ ද්වාරය ඇසුරු කරමින් ඇති හදය වැඩු රූපයේ ඇසුරු කරන නාම ධර්මයෝද දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. තවදුරටත් මෙම නාම ධර්ම සමූහයන්ට අතුලත් අවිච්ඡා, තණ්හා, උපාදනය ප්‍රධාන කිලෙස වට්ටය මනෝද්වාර විඵ නාම සමූහයද සංඛාර, කම්ම යන කම්ම වට්ට මනෝද්වාර විඵ නාම ධර්ම සමූහයද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කල විට අතීත රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය හා පවිච්ඡපන්න රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහය අඛණ්ඩ බව එකක්ම වන බව දැක ගනු පිණිස සුඤ්ඤයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස දැන ගැනීම එකත්ත ක්‍රමයට දැන ගැනීමේ ක්‍රමයයි.

තුන් හතර දෙනෙක් දැකගන්නා විට

සමහර විට, සමහරක් යෝගාවචර පුද්ගලයෝ අතීත හේතූන් සොයා බැලීමේදී අතීත භවයෙහි කුසල කම් කරන අවස්ථාවෙහි කුසල් කටයුතු කරන තුන් හතර දෙනෙක් දකිමින් සිටිනවා විය හැක්කේය. මෙලෙස හමුවූ දැකගත් පුද්ගලයන් එක් එක්කෙනාගේ සන්තානයෙහි ඇති සතර මහා ධාතූන් එක එකා වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට පටන් ගත යුතුය. ප්‍රථමයෙන් පුද්ගලයෙකුගේ සන්තානයෙහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතූන් ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශුන් දැකගත් විට පරමාඵ රූප ධර්මයන් තෙක් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව නාම ධර්මයෝ දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. දිගට අනතුරුව තවත් පුද්ගලයෙකු මෙලෙසටම රූප-නාම වශයෙන්

දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. තවත් කෙනෙකුන්ද මෙලෙසටම රූප-නාම වශයෙන් දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙම රූප-නාමයන් අතරින් තමාගේ වකිමාන රූප-නාම හා සම්බන්ධය අඛණ්ඩව පවතින රූප-නාමයෝ තමාගේ රූප-නාම සන්නතිය වන්නේය.

මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේදී ඉදින් අපහැදිලි මෙන්ම අනිස්ථීර වන්නේ නම් එම පුද්ගලයන් එක් එක්කෙනාගේ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී තවදුරටත් අවධාරණය කොට සොයා බලන්න. තමාගේම හවාංග මනෝප්‍රසාදය වන නොවන බව යෝගාවචර පුද්ගලයා පහසුවෙන්ම වටහා ගන්නවා විය හැක්කේය. හේතුව වනාහි වකිමාන තමාගේ හවාංග මනෝප්‍රසාදය හා අතිත හවාංග මනෝප්‍රසාදය එකම නාම සන්නතියක් වන්නේ නම් යෝගාවචර පුද්ගලයා එය සම්මා දිට්ඨි, ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වකිමානව විනිවිද දැක දැනගන්නා විට තමාගේම හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය වන බව පහසුවෙන්ම දැන දැක ගනී. ඉදින් අතීත හවාංග මනෝප්‍රසාදයට අවධානය යොමු කොට බැලීමේදී තමාගේ හවාංග මනෝප්‍රසාදය නොවන්නේ වී නම් එසේ නොවන බවද යෝගාවචර පුද්ගලයා පහසුවෙන් දැක දැනගනී. හේතුව වනාහි එම නාම සන්නති ප්‍රවාහය හා සම්බන්ධ නොවන්නාවූ නිසාය. අතීත රූප-නාමයෝ තමාගේ රූප-නාම සන්නතිය නොවන්නේ නම් එම අතීත අන්‍ය රූප-නාම සන්නති හා වකිමාන තමාගේ රූප-නාම සන්නති එකක් සේ අඛණ්ඩ සේ නො පැමිණ සන්නතියක වශයෙන් සම්බන්ධ තාවයක් නැති බව යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන්ම දැක ගනී.

අතීතයේ ස්වකීය රූප-නාම සන්නතිය හා වකිමාන පවිච්ඡිපන්න ස්වකීය රූප-නාම සන්නතිය එකක්ම වශයෙන්, අඛණ්ඩ වශයෙන් පෙර හා පසු සම්බන්ධ වී දිගින් දිගට පවතින්නේය. මෙලෙස පැවතීම සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් තමාම වකිමානව විනිවිද දැක ගන්නේ නම් එකත්ත ක්‍රමයට දැනගන්නා වන්නේය. තවදුරටත් වකිමාන පවිච්ඡිපන්න රූප-නාම සන්නතිය හා අනාගත රූප-නාම

සන්නතිය අඛණ්ඩ වශයෙන් එකක් වශයෙන්, එකම සම්බන්ධයක් වශයෙන් පෙර හා පසු සම්බන්ධ කොට නැවත නැවතත් පවතින බව සම්මා දිවියි සැණ ප්‍රඥවෙන් තමාම වකීමානව විනිවිද දක්නා සේ භාවනා කොට බැලීමේදීද වැඩ පිළිවෙල මෙලෙසටම යැයි වටහා ගන්න.

උච්චේද දිවියිය හා සස්සත දිවියිය

තභ අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා. සංඛාරා පච්චයා විසඤ්ඤානති එචං ඛිජ්ජසා අංකුරාදිභාවෙන රුක්ඛිභාවස්සතති විය සන්නානානුපච්චේදෙ එකතන නයො නාම. යං සමමාපස්සතො හෙතු-ඵල සමබ්බේධන පචතතමානස්ස සන්නාතස්ස අනුපච්චේදාවබොධතො උච්චේද දිවියිං පජ්හති. මිච්ජා පස්සතො හෙතු-ඵල සමබ්බේධන පචතතමානස්ස සන්නානානුපච්චේදස්ස එකතනගගහණතො සස්සත දිවියිං උපාදියති (විභ. අ. 138 : වි. ම. 440)

බිජ්ජවටයකින් අංකුරයක් පැන නගී. එම අංකුරයෙහි පත්‍ර පැන නගී. එම බීජයෙන්ම නටු, කඳ, අතු, නවපත්‍ර, පැරණි පත්‍ර ආදී වශයෙන් අඛණ්ඩව පහල වන විට බීජය ගසක් බවට වැඩී ආවා වන්නේය. එම නිසා බීජය හා ගස එකට සම්බන්ධව අඛණ්ඩව පැවතීම වශයෙන් සන්නාත - සන්නතිය නොබිඳී පවතී, සන්නතිය නොබිඳී ගියේ තම් එකටම දිගටම පැවතියේ යැයි පිළිගන්නේ යම් සේද එසේම,

අවිද්‍යාව නිසා සංස්කාරයෝ වන්නා හ. සංස්කාරයෝ නිසා විඤ්ඤාණය වන්නේය. මෙලෙසට හේතු-ඵල වශයෙන් එකක්ම සේ අඛණ්ඩ සේ පැවතීම 'එකක්ම ලෙස පහළ වන්නේ' යැයි දකුණු නය ක්‍රමය එකත්ත ක්‍රමය වන්නේය.

මේ ඒකත්ත ක්‍රමය හොඳින් නිවරදිව දැක දැනගන්නා උතුම් සැණය අනුව අතීත හේතු ධම් හා වකීමාන ඵල ධම්, වකීමාන හේතු ධම් හා අනාගත ඵල ධම් ආදී හේතු හා ඵල ධම්යන් හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධවෙමින් නැවත නැවතත් පවත්නේය යන රූප

නාම සන්තතියේ අඛණ්ඩ බව නොබිඳී බව විනිවිද දැක දැනගන්නාවූ දැනීම පහළ වන විට හවය යනු උප්පත්තිය හා විපත්තිය අතර පමනක්ම පවතින්නකි, මරණයේදී බිඳීයයි, විපත්තියෙන් මරණයෙන් පසු කිසිවක් නැතැයි වරදවා වටහා ගන්නා උච්ඡේද දිට්ඨි වාදය බැහැර කළ හැක්කේය. එලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නොදැක. වරදවා වටහා ගැනීමෙන් සාප්පක දිට්ඨිය නමුත් පහළ විය හැක්කේය.

හේතු ධම්ම හා ඵල ධම්මයෝ හේතු පරමාථී ධම්ම හා ඵල පරමාථී ධම්මයෝ යැයි පරමාථී ධම්ම ස්වභාව වශයෙන් බෙදීමක් ඇත්තේය. හේතු ධම්ම හා ඵල ධම්මයන්හි පරමාථී ධම්ම ස්වභාව වශයෙන් බෙදීමක් ඇති නමුදු හේතු ධම්මයන් වශයෙන් හා ඵල ධම්මයන් වශයෙන් ඔවුනොවුන් එකිනෙකා හේතු ඵල ස්වභාව වශයෙන් සම්බන්ධතාවක් ඇති බවම සන්තානානුපච්ඡේද = සන්තාන වශයෙන් නොබිඳී පැවතීම යයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස රූප-නාම සන්තතියේ නොබිඳී පැවතීම හේතුවෙන්ම එම රූප-නාම සන්තාන සමූහයේ කම් ඵල දිය හැක්කේය. මේ රූප-නාම සන්තතියේම ඵල ධම්ම පහළ විමේදී සිදුකළ කම්මයන්හි අහෝසිවීමක්ද, සිදු නොකළ කම්මයන් ඵල ගෙන දීමක්ද සිදු නොවිය හැකි බව සිතට ගන්න.

මෙහිදී වරදවා දැක ගැනීම යනු හේතු හා ඵල සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ එම හේතු ධම්ම හා ඵල ධම්මයන් හි නොබිඳී පවතින බව එකක් ලෙසට නොබිඳී පවතින ලෙසට වරදවා ගැනීමයි. හේතු-රූප නාමයන්, ඵල-රූප නාමයන් හි අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවය නොදක්නා නිසා නිච්ච වශයෙන් අත්ත වශයෙන් "තදෙව විඤ්ඤාණං සන්ධාවතී සංසරති" = එම විඤ්ඤාණයම ඒ හවයෙන් මේ හවයට මේ හවයෙන් ඒ හවයට දුවන්නේය. හවයෙහිම නැවත නැවතත් හැසිරෙන්නේය" යි මෙලෙසට රූප-නාම ප්‍රවාහය එකක්ම යැයි වරදවා ගනී. මෙලෙස වරදවා වටහා ගැනීම සාප්පක දිට්ඨියම වන්නේය. එකත්ත ක්‍රමය වරදවා දැක දැනගත් විට සාප්පක දිට්ඨිය දැඩිව ගන්නා වන්නේය.

[විභ. අ. 138 : වි. ම. 440 : මු. වි. 131: මහා.වි. 2(බු.) 347]

නානත්ත නය - 2.

අවිජ්ජාදිනං පන යථාසකලකඛණ වචනථානං නානත්ත නයො නාම. යං සමමා පසසනෙනා තචනචානං උපපාදදසසනතො සසසන දිධං. පජ්ඣති, මීචජා පසසනෙනා එකසනනාතපතිතසස ගිනනසනනාතසෙසච නානත්තගගහණතො උචජෙද දිධං උපාදිසති. (විභ. අ. 139 වි. ම. 440)

එකත්ත ක්‍රමයට අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ගෙන සත්තනි එකක් ලෙස පහළවන අවිජ්ජා, සංඛාර, විඤ්ඤාණය, නාම-රූප, සලායතන. එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදන, භව, ජාති, ජරා - මරණ ආදී හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් හි ස්වභාව ලක්ෂණ එක එකක් වෙන වෙනම සලකා බැලීම ව්‍යවස්ථාපනය කිරීම නානත්ත නය ක්‍රමයයි. මේ නානත්ත නය ක්‍රමයට පරමාථි ඤාණ දස්සනය ලභාවන තෙක් සත්තනි සන, සමුභ සන, කිච්ච සන. ආරම්භණ සන යන රූප සමුභ - රූප පිඬු, නාම සමුභ - නාම පිඬු ඤාණයෙන් බිඳලමින් මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයේ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන. පදට්ඨාන ක්‍රමය වශයෙන් ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කල යුතු වේ.

අතීත - පච්චුප්පත්ත - අනාගත යන රූප නාමයේ රූප-නාම සත්තනි වශයෙන් එකක් මෙන්ම අඛණ්ඩව පවතින බව සත්‍යය නමුදු රූප කලාප එකක් බැගින් දක්නා පිණිස විත්තක්ෂණ එක එකක් බැගින් දක්නා පිණිස, සත්තනි සත්‍ය බිඳීම පිණිස පරිග්‍රහ කල යුතුවේ. තව දුරටත් මේ අවිජ්ජා ආදී ධර්මයේ රූප කලාප - නාම කලාප යන සමුභ ලෙසට පිඬු ලෙසට පහළ වීමේ ධර්මතාවක් ඇත. මේ රූප කලාප නාම කලාප එක එකක පිහිටා ඇති පරමාථි ධාතුන් එක එකක් ලෙස ඤාණයෙන් බෙද වෙන් කරගෙන මේ වනාහි පයච්ච ධාතුවයි, මෙය වනාහි ආපෝ ධාතු, මෙය වනාහි තේජෝ ධාතු, මෙය වනාහි වායෝ ධාතු යනාදී ලෙසටද මෙය එස්සයයි, මෙය වේදනාවයි, සඤ්ඤාවයි, චේතාවයි, විඤ්ඤාණයයි යනාදී ලෙසටද සමුභ සත්‍ය යන රූප සමුභ - පිඬු, නාම සමුභ - පිඬු බිඳීම පිණිස පරිග්‍රහ කල යුතුවේ. තව දුරටත් කිච්ච සත්‍ය යන රූපයන්ගේ කෘත්‍යය, නාමයන්ගේ කෘත්‍යයන්ද වෙන වෙනම පරිග්‍රහ කල යුතුවේ. මේ නිසා පිංචන් ඔබට මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන් ලක්ඛණ

පජහති. මීට්තා පසුනො යො අයතිපි බ්‍යාපාදෙ අච්ඡාදිතං
සභාවනියමසිද්ධො හෙතුභාවො තස්ස අගගහනනො අකිරිය දිට්ඨිං
උපාදියති. (විභ. අ. 139 : වි. ම. 440)

හේතු ධර්මයන්ගේ පැත්තෙන්ද එල ධර්මයන් පහළ වීම පිණිස
යැයි කරන ව්‍යාපාරයක් නොමැත්තේය. නිදහස්යැ. එල ධර්මයන්ගේ
පැත්තෙන්ද හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව පහළ වූ කල මා වැනි එල ධර්මයෝ
පහළ විය යුත්තේ යැයි ව්‍යාපාර නොමැත්තේය. නිදහස්ය.

අච්ඡාදවේ වනාහී ම විසින් සංඛාර ධර්මයෝ පහළ කළ යුතු
යැ යි ව්‍යාපාර නොමැත්තේය. නිදහස්ය. මේ ආකාරයට අච්ඡා
සංඛාරාදී ධර්මයන්හී නිදහස් ස්වභාවය, ව්‍යාපාර නොමැති
ස්වභාවය, අබ්‍යාපාර නය නම් වේ.

යෝගාවචර පුද්ගලයා පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය භාවනා කරන
විට මෙම අබ්‍යාපාර නය ක්‍රමය හොඳින් හා නිවරදිව දැනගැනීම
සඳහා පරිශ්‍රහ කළ යුතුවේ.

හොඳින් හා නිවරදිව දැනගනී යනු අච්ඡා සංඛාර ආදී මේ
ධර්මයෝ නිරිහා - එල ධර්ම පහළ කරවනු පිණිස කම්ණ්‍ය වීමක්
උත්සාහ කිරීමක් නොමැති බව, නිජ්ජීව - මෙලෙස උත්සාහ කිරීමට
කෙනෙක් නොවන බව, ධර්ම මක්‍ය - අදළ එල පත්‍රුත්පන්නයෝ
පහළ කරවිය හැකි හුදු ස්වභාව ධර්මයෝ පමණක් බව යන ලෙසට
දැන ගැනීමයි. එසේ දැක දැනගන්නා තැනැත්තා සමමා පසුනො
- හොඳින් නිවරදිව දක්නා තැනැත්තා යැයි කිව යුතුවේ. මෙලෙස
දැක දැන ගැනීමට හොඳින් හා නිවරදිව දැන ගැනීම කියනු ලැබේ.

මේ අබ්‍යාපාර නය ක්‍රමය යෝගාවචර පුද්ගලයාට මනාකොට
නිවරදිව තමාම වකීමානව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දැක
ගන්නා කල්හි කරවන්නාවූ, මවන්නාවූ පරම අත්ත, කෙරෙන්නාවූ
මැවෙනු ලබන්නාවූ ජීව අත්ත, යන මේවා අතැයි වරදවා ගන්නා
අත්ත දිට්ඨි වාදය බැහැර කළ හැක්කේය. මේ වනාහී හේතු ධර්මයන්
හි එලධර්මයන් පහළ කිරීම පිණිස ක්‍රියා කරවන්නාවූ ව්‍යාපාර බවක්
නොමැති බව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද දැකීම දැනීම
නියා සිදුවන්නකි.

මේ අඛ්‍යාපාර නය ක්‍රමයට මනාව නිවරදිව නොදැක වරදවා දැක ගන්නේ නම් එසේ දැක ගැනීම නිසා හේතු ධර්මයන්හි ඵල ධර්ම පහළ කරවීම පිණිස ව්‍යාපාර නොමැති බව සත්‍ය වුවද අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයන් වනාහි සංඛාර ආදී අදාල ඵල ධර්මයන් පහළ කරවිය හැකි ස්වභාව නියාමයන් අතින් පිරිපුන් හේතු ධර්මයක් වන බව ප්‍රකට නමුත් එය නොපිළි ගන්නා බැවින් කරන්නේ නමුදු නොකළා වන්නේ යැ යි වරදවා පිළිගන්නා අකිරිය දිට්ඨියට පත්විය හැක්කේය.

ස්වභාව නියම - සදකාලික නියාම ධර්ම - කලාපීය රූප සමූහය
 නම් වූ ගොඩනැගිල්ලෙහි ඇති වූ කේපො නම් වූ ගිනිදරෙහි ඉහල බලායන දුම ඉහලටම නගින්නා සේ ද කලාපීය රූප සමූහය නම් වූ ගොඩනැගිල්ලෙහි ඇති වාතයේ හරස් අතට ගමන් කරන ස්වභාවයද ආදී වූ හැසිරීම් ස්වභාව නියම - සදකාලික සනත්තන ධර්ම වන්නා සේ -

අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයේ ප්‍රකටව ඇති කල්හි සංඛාර ආදී ඵල ධර්මයේ ප්‍රකටව පහළ වේ. අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයේ ප්‍රකටව නැතිව සංඛාර ආදී ඵල ධර්මයේ පහළ නොවේ. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්, අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයේ පැහැදිලිව ඇත්තේ නම් විඤ්ඤණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵල ධර්මයේ පහළ වීම සිදුවේ. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයේ නොමැති වීම විඤ්ඤණ, නාම-රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා යන ඵලධර්මයන් ද පහළ නොවේ. මෙයට සභාවනියමසිද්ධහේතුභාව - නිත්‍ය ස්වභාවයෙන් සම්පූර්ණ වී ඇති හේතු ධර්මයන්ගෙන් සිද්ධවන ස්වභාව යයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයන් සංඛාර ආදී ඵල ධර්ම පහළ කර විය හැකි සභාවනියම වශයෙන් සම්පූර්ණ වූ - නිත්‍ය ස්වභාව ශක්තියකින් යුක්ත බව පිළි නොගන්නා විට,

කස්සචි කතතුතො අභාවා න කාවි කිරියා ඵල පබ්බතී.

(මහා. ටී. (බු.) 2/348)

කළ හැකි යම් වූ පුද්ගලයෙකු = යම් ධර්මයක් නොමැති බැවින් යම් වූ කායික, වාචයික, මානසික හැසිරීමක ඵල හා සම්බන්දයක් නැත. - ඵල ගෙන නොදේ යැ යි ඵල හා සම්බන්ද කායික, වාචයික,

මානසික හැසිරීමක්, කමියක් නොමැත්තේ යැයි කමිය හා කම් ඵලය බැහැර කරන අකිරිය දිවියක් පහළ විය හැකි යැයි යන්න අදහසයි.
 (විභ. අ. : වි. ම. : ම. ටී. : පරිවෘතියයි)

ඵවං ධම්මතා නය ක්‍රමය - 4.

අවිජ්ජාදි හි පන කාරණෙහි සංඛාරාදීනං යෙව සමභවො ඛිරාදිහි දධි ආදීනං විය න අඤ්ඤාසනති අයං ඵවං ධම්මතා නයො නාම. යං සම්මා පඤ්ඤානො පඨවයානුරූපතො ඵලාවබොධ අහෙතුක දිට්ඨිං අකිරිය දිට්ඨිකඳු පඡහති. මිච්ඡා පඤ්ඤානො පඨවයානුරූපං පලස්චන්තිං අගගභෙඤ්චා යනො කුතොචී යස්ස කස්සචී අසමභවගගභණ්ණො අහෙතුක දිට්ඨිකඳුච්ච නියත වාදකඳු උපාදියති.

[විභ. අ. 139 : වි. ම. 440]

මිතිරි ආදියෙන් දීතිරි පහළ වන්නාසේ අවිජ්ජා ආදී හේතූන් නිසා ඵල ධම්මයෝ පහළ වන්නේ නම් හේතු ධම් හා ගැලපෙන සංඛාර ආදී ඵල ධම්මයේ පහළ වෙත්. හේතු ධම් හා නොගැලපෙන අනෙකුත් ඵල ධම්මයෝ පහළ නොවෙත්. වෙනත් ආකාරයකට දක්වකොත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධම්මයන් නිසා යම් ඵලයක් පහළ වන්නේ නම් හේතු ධම් හා ගැලපෙන විඤ්ඤාණ, නාම, රූප, සලායතන, ඵස්ස, වේදනා යන ඵල ධම්මයෝම පහළ විය හැක්කේය. හේතු ධම්මයන් හා නොගැලපෙන අනෙකුත් කිසිම ඵල ධම්මයන් පහළ විය නොහැක්කේය. මේ වනාහි ඵවං ධම්මතා නය ක්‍රමයයි.

මේ ඵවං ධම්මතා නය ක්‍රමය යථා පරිදි නිවරදිව දැන දැකගත්තේ නම්, හේතු ධම් හා අදාල ඵල ධම් පහළ වීම සම්මා දිට්ඨි කෘණ ප්‍රඥ ඇසින් තමාම වනීමානව විනිවිද දක්නා ලද්දේ නම්, හේතූන් නැතැයි වරදවා ගන්නා අහේතුක දිට්ඨියද, හොඳ තරක කළේ වී නමුදු කළාවන්නේ නැතැයි වරදවා ගන්නා අකිරිය දිට්ඨියද, යන හේතූන් නිසා පහළවන ඵලයන් බැහැර කරන තව දුරටත් හේතු ඵල යන දෙකම බැහැර කරන මේ මහා දිට්ඨි දෙකම දුරුකළ හැක්කේය.

මේ එවං ධම්මතා නය ක්‍රමය මනා කොට තිවරදී ලෙස නොදන්නා නොදක්නා නිසා වරදවා වටහා ගත හැක්කේය. වරදවා ගැනීම මෙලෙසය. ඕනෑම හේතුවක් නිසා ඕනෑම ඵලයක් පහළ විය හැක්කේ යැයි කියන්නේ නම් වැලිවලින් තෙල් ද - උක්ගස් වලින් කිරි ද පහළ නොවන්නේ නොවේ. පහළ විය හැක්කේය. එම නිසා යම් කිසි හේතුවකින් යම්කිසි ඵලයක් පහළ කළ නොහැක්කේය යැයි අහේතුක දිට්ඨියට දැඩිලෙස වැටේ.

මෙලෙස වරදවා ගත්, දැක දැනගත් කල්හි අදාළ හේතු ධර්මයන් හා අදාළ ඵල ධර්මයන්ගේ පහළ වීම පිළි නොගෙන යම් කිසි හේතුවක් නිසා යම්කිසි ඵලයක් පහළ වීම පිළිනොගන්නා නිසා අහේතුක දිට්ඨියද නියත වාදයද දැඩිව අල්ලා ගනී.

නියත වාදය

නියත වාදය යන්න සත්ත්වයන්ගේ හොඳ නරක ඵලයන් කල් ඇතිවම තීරණය වී ඇතැයි පිළිගන්නා, කම්මය හා කම් ඵලය ප්‍රකටවම බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය. මෙලෙස හේතුවක් නොමැත්තේ නම් ඇස් බැල්ම වැටෙන ප්‍රදේශය තුළ ඇති සත්ත්වයින් වස්තූන් කුමන හේතුවක් නිසා පහළ වී දැ යි එම අහේතුක වාද ඇත්තකු ගෙන් පෙරළා ප්‍රශ්ණ කළ හොත්, 'නියතව - කුමන කාලයේදී මනුෂ්‍යය, නැත්නම් දේව, නැත්නම් නිරිසන් සතුන් පහළ වන්නේ දැයි' කළින්ම තීරණය වී, ස්ථිර වී පවතින නිසා ය යි උත්තර දෙනු ඇත. මේ පිළිගැනීමම නියත වාදය යැයි කියනු ලැබේ. (විස්තර සඳහා සාමඤ්ඤ ඵල සූත්‍රය, මක්ඛලි ගෝසාල වාදය බලන්න)

(විහ. අ. : වී. ම. : මූල. වී. : මහා වී පරිවඤ්ඤ)

ඒ නිසා පින්වත් ඔබ හේතු ඵල සම්බන්ධතා පරිච්ච සමුප්පාද ධර්මය සම්මා දිට්ඨි කැණය මගින් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වකිමනව විනිවිද දැකීම වනාහි විවිධ මිච්ඡා වාද, මිච්ඡා දස්සන, මිච්ඡා දිට්ඨි වර්ග බැහැර කිරීම සඳහා, පරාජය කිරීම සඳහා හොඳම ආයුධයක් වන බව ගෞරවයෙන් මුදුනින් පිළිගෙන, වටහාගෙන, සිත්හිද දරාගත යුතු.

තුන්වන පරිච්ඡේදය

පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ප්‍රායෝගිකව පරිග්‍රහ කිරීම

විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු

1. අතීත භවයෙහි මරණාසන්න කාලයෙහි මරණාසන්න ජවනයෙහි අරමුණ
2. වතීමාන මේ භවයෙහි පටිසන්ධි නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ
3. වතීමාන භවයෙහි භවාංග මනෝ ප්‍රසාද ධාතු = භවාංග නාම ධර්ම සමූහයේ අරමුණ.
4. මේ වතීමාන භවයෙහි මතු වට එන්නාවූ චූති නාම ධර්ම සමූහයේ අරමුණ.

යන මේ හතර අවස්ථාවෙහි දීම අරමුණු සමාන විය යුතුවේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා අනාගතය තවම නොබැඳු නිසා මෙයින් 1-2-3 යන අවස්ථාවන්හි අරමුණේ සම අසම භාවය, තමා වශයෙන් සැණස යොමු කොට විශ්වාසී ලෙස සන්සන්දනය කොට බලන්න. තවදුරටත් පටිසන්ධි - භවාංග - චූති යන මේ තුන් අවස්ථාවන් හී විත්ත වෛතසිකයන් ගණන වශයෙන් ද සමාන වේ. විශ්වාස ලෙස සන්සන්දනාත්මකව විමසා බලන්න. නැවත නැවත භාවනා කොට බලන්න. මේ වන විට යෝගාවචර පුද්ගලයනට භවාංග මනෝ ප්‍රසාදයද නිවැරදි ක්‍රමයට භාවනා කළ හැක්කේ ය. එසේ නොහැකි නම් පළමුව පටිසන්ධි නාම ධර්ම විශ්වාසී ලෙස තහවුරු ලෙස නැවත භාවනා කොට බලන්න. අනතුරුව පටිසන්ධි නාම ධර්ම රාශිය නිරුද්ධ වී ගිය පසු විචි සිත් ඇති වීමට කලින් අතර වාරයේ අඛණ්ඩව පවතින්නා වූ විත්ත වෛතසික නාම ධර්ම රාශිය දිගටම පරිග්‍රහ කරන්න. භවයෙහි විත්ත සන්තතිය නොබිඳි

පැවතීම සඳහා විචි සිත් නොමැති අවස්ථාවන්හිදී හවයෙහි හේතු ධර්මය වශයෙන් දිගට පවතින්නාවූ සිත වනාහි හවාංග සිත වන්නේය. මෙය වටහා ගන්නේ නම් වකිමාන අවස්ථාවන්හිදී විචි සිත් සන්තතින් හි අතර වාරයන්හිදී පහළ වන්නාවූ හවාංග නාම ධර්මයෝ තව දුරටත් පරිග්‍රහ කරන්න. සාර්ථකවනු ඇත.

පඤ්චස්කන්ධ විභාගය

මෙම පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතාවය ගලපමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීමේදී චිත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් වෙත වෙනම බෙදා හේතු හා ඵලයන්හි ගැලපීම කැණයෙන් දක්නා ලෙස බලා පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේදී විචි මුක්ත සිත් හා විචි සිත් වෙන් වෙන් වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. පටිසන්ධි, හවාංග, චුති සිත් වනාහි විචිත්තෙන් පරිබාහිර වන බැවින් විචි මුක්ත සිත් වන්නාහ. මෙම විචි මුක්ත සිත්වල පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා එක එකක හේතු සම්බන්ධතා ස්වභාවය කැණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු හා ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යුතු වේ. මෙලෙසටම විචි සිත්වලද චිත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදමින් එක එකක හේතු-ඵල සම්බන්ධතා කැණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. මෙහිලා ස්කන්ධය යන්න සමුහය - රාශිය යන අර්ථය ගෙන දේ.

1. අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජ්ඣත්ත, බහිද්ධා, මිලාරික, සුඛුම, භීත, පණ්ණ, දුර, සන්තික යන එකොලොස් ආකාර යකට පිහිටා ඇති ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ තණ්හා දිට්ඨිත් මගින් 'මම - මගේ' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා රූපසමුහයෝ රූපපාදනස්කන්ධය නම් වේ.
2. අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අජ්ඣත්ත, බහිද්ධා, මිලාරික, සුඛුම, භීත, පණ්ණ, දුර, සන්තික යන එකොලොස් ආකාර යකට පිහිටා ඇති ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ තණ්හා දිට්ඨි, මගින් 'මම - මගේ' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා චිත්ත, වේදනා රාශි සමුහයෝ වේදනා උපාදනස්කන්ධය නම් වේ.

3. අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න, අජ්ඣන්ත, බහිද්ධා, ඕලාරික, සුබ්බම, භීත, පඡික, දුර, සන්තික යන එකොලොස් ආකාර යකට පිහිටා ඇති ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ තණ්හා දිට්ඨිත් මගින් 'මම - මගේ' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා සඤ්ඤා ධර්ම රාශිය සඤ්ඤාපාදානස්කන්ධ නම් වේ.
4. අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න, අජ්ඣන්ත, බහිද්ධා, ඕලාරික, සුබ්බම, භීත, පඡික, දුර, සන්තික යන එකොලොස් ආකාර යකට පිහිටා ඇති ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ තණ්හා හා දිට්ඨිත් මගින් 'මම - මගේ' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා වෛතසික සංඛාර ධර්ම රාශිය සංඛාරුපාදානස්කන්ධ නම් වේ.
5. අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න, අජ්ඣන්ත, බහිද්ධා, ඕලාරික, සුබ්බම, භීත, පඡික, දුර, සන්තික යන එකොලොස් ආකාර යකට පිහිටා ඇති ආසව ධර්මයන්හි අරමුණ වන්නාවූ තණ්හා හා දිට්ඨිත් මගින් 'මම - මගේ' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා සිත, විඤ්ඤාණ ධර්ම රාශිය විඤ්ඤාණුපාදානස්කන්ධය නම් වේ.
(සං. නි. 3/84-86.)

මේ එකොලොස් ආකාරයන් හි සමහරක ව්‍යවහාර අර්ථය -

1. ඕලාරික - රඵ - ගොරෝසු ධර්ම
2. සුබ්බම - සුඤ්ඤා ධර්ම
3. භීත - නිව-ලාමක ධර්ම
4. පඡික - ප්‍රඡික - මිහිරි ධර්ම
5. දුර - ඇත ධර්ම
6. සන්තික - සමීප ධර්ම, යැයි

මෙලෙස වටහා ගන්න. මේ එකොලොස් ආකාරයන්හි එක ආකාරයක වන්නා වූ විත්තක්ඛණ එක එකක් තුළ වස්තු රූපය හා ආරම්මත රූප එකතු කොට පඤ්චස්කන්ධ ගණන් ගත හැකිය. විත්තක්ඛණයක් තුළ,

1. ආශ්‍රය ලබන වස්තුව හා අරමුණු රූපය, රූපස්කන්ධය නම් වේ.
2. එම විත්තක්ෂණයෙහි යෙදෙන වේදනාව, වේදනාස්කන්ධයයි.
3. සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
4. වේදනා - සඤ්ඤා - විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු චෛතසික සියල්ල සංඛාරස්කන්ධයයි.
5. විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සංඛාරස්කන්ධයෙහි වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු චෛතසිකයන් 05 සිට 31 දක්වා විය හැක්කේය. මේ ඉතිරි චෛතසික සියල්ල සංඛාරස්කන්ධය නම් වේ. ඉහත සඳහන් පඤ්චස්කන්ධ විග්‍රහ කරන ක්‍රමය වටහා ගත් විට ඉදිරියට විස්තර කෙරෙන විත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් බෙදා බැලීම වටහා ගනු ඇත. තවදුරටත් මේ පඤ්චස්කන්ධයන් තුලද අදාළ හේතු ධර්මයෝ එක එකකට වෙන වෙනම ඇති නිසා මේ හේතු ධර්මයන්ට අදාළ එල ධර්මයන් හි හේතු එල සම්බන්ධතා ස්වභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා හේතු එල ගලපමින් හේතු එල පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ.

කලල ඤාණයෙහි - පටිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයෝ

මූලික කලල ඤාණයෙහි පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහිදී

- 1.. හදය දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාප යන රූප කලාප වර්ග තුන, රූප කොටස් තිස, රූපස්කන්ධය නම් වේ.
2. පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
3. පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධය නම් වේ.
4. පටි සන්ධි නාම ධර්ම 34 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය)

පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි වේදනා - සඤ්ඤා - විඤ්ඤාණයන් හැර සෙසු චෛතසික 31 සංඛාරස්කන්ධය නම් වේ. (දෙවැනි ක්‍රමය)

5. පරිසන්ධි නාම ධර්ම 34 හි විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤානස්කන්ධය නම් වේ.

මේ ඉහත සඳහන් පරිසන්ධි පඤ්චස්කන්ධයේ සොමනස්ස වේදනාව හා යෙදී පරිසන්ධිය පිහිටන්නේ ත්‍රිභේතුක පුද්ගලයෙකු සඳහා පමණකි. ඉදින් උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදී පිහිටන්නේ ත්‍රිභේතුක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් පීති නොමැති නිසා නාම ධර්ම 33 ක් වේ. ද්විභේතුක වන්නේ නාම ධර්ම 33-32 ක් ලෙස වෙන වෙනම යෙදේ. මෙහිලා සංඛාරස්කන්ධය දෙයාකාර කොට දැක්වීම වනාහි බුදුරජාණන් වහන්සේ බන්ධ විභංග පාළියෙහි සුත්තන්ත භාජනීය ක්‍රමයට සංඛාර ස්කන්ධය විභාග කොට දේශනා කිරීමේදී චේතනාවම ප්‍රධාන කොට දේශනා කිරීමේ වාරිත්‍රයක් ඇති. ඒ අනුව චේතනාවම සංඛාරස්කන්ධය යැයි ප්‍රධාන නය ක්‍රමයට අනුව ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි දැක්වීය. තවදුරටත් චේතනාවම සංඛාරස්කන්ධය යැයි ගන්නේ නම් විත්තක්ෂණයක් තුළ වේදනා සඤ්ඤ චේතනාවන් හැර ඉතිරි චෛතසිකයන් පඤ්චස්කන්ධයෙන් නිදහස් වේ. තවදුරටත් මෙම ඉතිරි වූ චෛතසිකයන්ට අදාළ හේතු ධර්මයෝ නොමැත්තේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නැගිය හැක්කේය. විශේෂයෙන් එස්සය, -

1. එස්ස සමුදයා වේදනා සමුදයෝ
2. එස්ස සමුදයා සඤ්ඤ සමුදයෝ
3. එස්ස සමුදයා සංඛාර සමුදයෝ

(සං. නි. 3 / 110)

යන මේ දේශනාවට අනුව වේදනාස්කන්ධය සඤ්ඤස්කන්ධය සංඛාරස්කන්ධය යන ස්කන්ධයන්ට හේතු ධර්මය වේ. මේ එස්සයට හේතු ධර්මයක් නොමැත්තේ දැයි පෙරළා නැවතද ප්‍රශ්ණයක් පැන නැගිය හැක්කේය. ඒ සඳහා මෙම එස්සය හා සමග ඉතිරි චෛතසිකයන්ටද අදාළ හේතු ධර්මයෝ නිසැකව ඇත්තේම යැයි වටහා දීම එක් කාරණයකි. පරමාපී ධාතුන් ඉතිරි නොකොට පරිශ්‍රහ කළ යුතු බව ද එක් කාරණයකි. මේ කාරණා දෙක නිසා සංස්කාරස්කන්ධය පරිශ්‍රහ කිරීමට දෙවැනි ක්‍රමය වැඩි දුරටත් විස්තර කරනු ලැබේ. සෑම තැනකදීම මෙලෙසට වටහා ගන්න.

හේතු - එල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීම භාවනා කොට බැලීම

ප්‍රථමයෙන් පිංවත් ඔබ සොයා දැන ගත් අතීත හේතු ධර්ම පහෙහි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන යන කිලෙස වට්ටය නිසා සංඛාර කම්ම යන කම්ම වට්ට දෙක පහළවීම වැටහී යනු පිණිස භාවනා කොට බලන්න. අනතුරුව සංඛාර, කම්ම යන කම්ම වට්ටයෙහි ඇතුළත් කම්ම ශක්තිය නිසා විපාක වට්ටයෙහි ඇතුළත් පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ වී පහළ වීම ඤාණයෙන් දක්නා සේ භාවනා කොට බලන්න. හේතු කම්ම හා එල පටිසන්ධි කම්මප රූපයන් හෙවත් අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදනයන් පිරිවරාගත් හේතු සංඛාර, කම්මය හා එල පටිසන්ධි කම්මප රූපයන් හේතු ධර්ම ඇසුරු කොට එල ධර්ම පහළ වීම ඤාණයෙන් දක්නා විට පහත සඳහන් ලෙසට පරිග්‍රහ කිරීමට පටන් ගන්න.

පටිසන්ධි රූපස්කන්ධයෝ

1. අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ.
අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ.
තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූපයෝ එල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ.
උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ.
සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප එල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය ඇති නිසා පටිසන්ධි කම්මප රූප පහළ වේ.
කම්ම = සංඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මප රූප එල ධර්මයයි.

මෙලෙසින් හේතු හා ඵල සම්බන්ධ කොට හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කොට බලන්න.

සටහන : අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන යන් හී (20) යන්තෙන් කිලෙස වට්ට මනෝ ද්වාරික ජවන විච්චියෙහි ලොභ ජවන එක එකක ඇති ලොභ - දිට්ඨි රාශියේ නාම ධර්ම අදහස් කෙරේ. සංඛාර, කම්ම යන්හි (34) යන්න කම්ම වට්ට මනෝද්වාරික ජවන විච්චියෙහි මහා කුසල ජවන එක එකක යෙදෙන ශ්‍රද්ධා-ප්‍රඥා රාශියේ නාම ධර්ම අදහස් කෙරේ. ඉදින් කම්ම සිද්ධ කරන අවස්ථාවේදී උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන කම්මයක් සිද්ධ කළේ වී නම් එම සංඛාර කම්මයන් උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදී ජීති නොමැති නාම ධර්ම 33 ක් වන්නේය. දැන් මෙන් රූප-නාම, හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කොට ඤාණයෙන් පරිච්ඡේද කොට ගත හැකි තැනැත්තා, සාමාන්‍යයෙන් ත්‍රිභේදක පුද්ගලයකුම වේ. එම නිසා සාමාන්‍යයෙන් ත්‍රිභේදක පුද්ගලයාම නිදසුන් කොට විස්තර කරන්නේමු. ද්විභේදක පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් නාම ධර්ම 33-32 යනාදී ලෙසට වටහා ගන්න. චිත්තජ රූප, උතුජ රූප, ආහාරජ රූපයෝ පටිසන්ධියෙහි උප්පාද කාලයේ පටන් ගන්නා අවස්ථාවෙහි නොමැති නිසා කම්මජ රූප පමණක්, උප්පාදය පටන් ගැනීමේදී ඇති නිසා කම්මජ රූපයන් පමණක් හේතු හා ඵල සම්බන්ධකොට පරිග්‍රහ කිරීම විස්තර කරනු ලැබේ. නමුදු පටිසන්ධියෙහි ධීති කාලයෙහි පටන් මෙම කම්මජ රූපයන්හි යෙදෙන තොපො ධාතු - උතු එක එකක්, රූපයෙහි ධීති කාලයට පත්වී උතුජ ඕජාට්ඨමක රූප කලාප පහළ කළ හැක්කේය. පටිසන්ධියෙන් පසු ප්‍රථම භවාංගයෙන් පටන් ගෙන චිත්තජ රූපයෝ පහල වීම පටන් ගනිත්. මව විසින් ගත් ආහාරයන් ගැබ්ගෙන සිටින දරුවාගේ කලල ශරීර කුඩුවට පැතිරෙන කාලයේ පටන් ගෙන ආහාරජ රූපයන්ගේ උප්පාදය පටන් ගනිත්. එම නිසා ඒ ඒ අවස්ථාවන්ට අනුව ඤාණය විහිදුවා කැමැති සේ භවනා කොට බලන්න.

මෙලෙසටම වේදනාස්කන්ධය ආදී නාමස්කන්ධයෝද හේතු ධර්ම නිසැකවම ඇති නිසා ඵල ධර්ම පහළ වීම ප්‍රථමයෙන් ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බලන්න. සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ඇසින් තමාම

වකිමාන ලෙස විනිවිද දක්නා අවස්ථාවේදී පහත සඳහන් ලෙසට හේතු හා ඵල ධර්මයෝ පරිශ්‍රහ කරන්න.

පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය පහළ වේ.
අවිජ්ජා 20 හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 5: කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම තුන.

6. වක්ඛු = හදයවක්ඛු රූප (-30) නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
වක්ඛු = හදය වක්ඛු රූප (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
7. අරමුණ = (.....) වන නිසා පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය වේ.
(.....) අරමුණ හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාක්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

8. එස්ස = (34 - වේදනා = 33) නිසා පටිසන්ධි වේදනාකඛන්ධය වේ.

එස්ස (34 - වේදනා = 33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාකඛන්ධය එල ධර්මයයි.

මෙලෙසට හේතු-එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු පොත විශාල වීම වැලැක්වීම සඳහා ඉදිරියේ දී අවිජ්ජා (20) නිසා පටිසන්ධි වේදනාකඛන්ධය වේ යනාදී වූ දීඝි පාඨය වෙනුවට අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි පටිසන්ධි වේදනාකඛන්ධය එල ධර්මයයි යන ලෙසට සංකෂපයෙන් දක්වන්නෙමු. නමුදු හේතු ධර්ම එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට ප්‍රායෝගික ලෙස ඉහතින් දැක්වූ ලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න.

දක්වන ලද ක්‍රමය අනුගමනය පහසු වනු පිණිස ඉහත දක්වන ලද රූපස්කන්ධය, වේදනාස්කන්ධය සම්බන්ධ භාවනා ක්‍රමය නැවත වරක් දක්වන්නෙමු.

පටිසන්ධි - රූපකඛන්ධය (-කම්මප රූප 30)

1. අවිජ්ජා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදන = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය අතිත හේතු ධර්ම පහ

1. අවිජ්ජා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3. උපාදන = (20) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ප්‍රත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම තුන.

6. වඤ්චු = හදය වඤ්චු රූප (30) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
7. අරමුණ හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
8. එස්ස = (34 - වේදනා = 33) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පැහැදිලි කිරීම.

1. වඤ්චු - නාම ධර්මයේ පඤ්ච ආකාර ස්කන්ධයන් ඇති පඤ්චවොකාර භූමියෙහි ඇසුරු කරන වස්තු රූපය ඇති විටම පහළ විය හැකි ස්වභාවයක් ඇත. පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධයේ පටිසන්ධි නාම ධර්ම රාශිය යන්න පටිසන්ධි අවස්ථාවේ සහජාත හදය වඤ්චු රූපය ඇසුරු කර ගෙනම පහළවේ. ඇසුරු නොලබන්නේ නම් පහළ විය නොහැක්කේය. තවදුරටත් මේ හදය වඤ්චු රූපයට ද තමා වශයෙන් පමණක් තනිව පහළ නොවිය හැක්කේය. රූප කලාප යැයි කියන සමූහයක් ලෙසට පමණක් විය හැක්කේය. විශේෂයෙන් තමා හා එකට පහළවන සහජාත ආදී පච්චය වශයෙන් උපකාර කිරීමේ ශක්තිය ඇති, කලාපීය සතර මහා භූතයන් ඇසුරු කරගෙනම පහළ විය හැක්කේය. තවදුරටත් මෙම හදය දසක කලාපයද පටිසන්ධි අවස්ථාවේ දී කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයන් හා සම්භව පහළ විය හැක්කේය. එම නිසා සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට වඤ්චු නාම කර්ෂකායෝ -පෙ- සො අඤ්චනො භූතානි චෙව උපාදරුපානිව

(ම. අ. 1/249)

විඤ්චා යනු කච්ච කයයි. -පෙ- මේ කරජකාය යන්න පරමාචී ධම් වශයෙන් භුතරූප උපාදරූපයන්ය. (ම. නි. පරිවච්චනයයි)

මේ ආකාරයට අවිධකථා දැක්වීම් වලට අනුව භුතරූප උපාදරූප සියල්ලම (රූප සන බිඳීම සඳහා පරමාචී තෙක් ඤාණය දියුණු කිරීම සම්බන්ධව) විඤ්චා රූප යැයි සලකා ගත යුතු වේ. පරිග්‍රහ කළ යුතු. භාවනා කළ යුතු. ඒ සඳහා පටිසන්ධි වේදනාකන්ධයෙහි ඇසුරු කරන රූපය, අභිධම්ම නය ක්‍රමයට හදයවිඤ්චා රූපය පමණක් ඒකාන්ත ලෙස ඇසුරු කොට පහළවන නිසා හදය විඤ්චා රූපයම පමණක් ගනු ලැබේ. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට හදය විඤ්චා රූපය සමග රූප වර්ග 30 ම විඤ්චා යන තැන සාරය ලෙස ගනී. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමය මෙහිලා ප්‍රායෝගික ලෙස යොදාගනී. සනයන් බිඳ ජරමාචී තෙක් ඤාණයෙන් ලභාවීම සඳහා රූප 30-ම පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. එම නිසා සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට අනුව හදය විඤ්චා හා සමග රූප වර්ග 30 ම විඤ්චා රූපය යැයි සලකා ගන්න. මේ විඤ්චා රූපය ආශ්‍රය කරගෙනම පටිසන්ධි වේදනාකන්ධය පහළ විය හැකි බව සම්මා දිට්ඨි ඤාණ ඇසින් තමාම වනීමානව විනිවිද දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බලා හේතු - ඵලයන් පරිග්‍රහ කරන්න. ඒ ඒ අවස්ථාවලදී මේ ක්‍රමයටම සලකා ගන්න. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්න.

විඤ්චා - හදය විඤ්චා (30) නිසා පටිසන්ධි වේදනාකන්ධය වේ.

විඤ්චා - හදය විඤ්චා රූප 30 හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාකන්ධය ඵල ධර්මයයි.

2. ආරම්භණ - පටිසන්ධි නාම ධර්ම සමූහයේ අරමුණ අතින් භවයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ වන බව පැහැදිලි කරන ලදී. වේදනාව මෙම අරමුණෙහි රසය පමණක් විඳ ගනී. විඳගැනීමට අරමුණක් නොමැති විට විඳගන්නා වේදනාවක් නොමැති ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් එය වැටහී යනු සඳහා භාවනා කොට බලන්න. යට දැක්වූ නිදසුනෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ උදෙසා දන්දෙන සිද්ධියක් ආදර්ශයට ගෙන පහසුවෙන් වැටහී යනු පිණිසම දක්වන්නට යෙදුනි.

යොගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කම්පන් බොහෝ ලෙස කෙනෙකුගෙන් කෙනෙකුට සමාන බවක් නොමැත. සමහරුන්ට දැන කම්ප

සමහරුන්ට සීල කමිද, සමහරුන්ට භාවනා කමිද එල ගෙන දේ. ත්ව දුරටත් දන කමියද ආහාර දන කමිය, සිවුරු දන කමිය, ලෙසට විවිධ වේ. සීල කමියද පඤ්චසීල, අටසීල්, දසසීල් ආදී ලෙසට විවිධ වේ. භාවනා කමියන්ද කසින භාවනා, අසුභ භාවනා, ආනාපාන භාවනා, මෙත්තා භාවනා, විපස්සනා භාවනා ආදී ලෙසට විවිධ වේ. එලෙස කමී විවිධ වීම අනුව අතීත භවයෙහි මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණද පව්වුප්පන්න පටිසන්ධි, හවංග, වුකි ආදියේ අරමුණද විවිධ විය හැක්කේය. අතීත භවයේ මරණාසන්න ජවනයේ අරමුණ, ප්‍රකූෂ්ටපන්න පටිසන්ධි අරමුණ නිවරදිව සම්මා දිවිඨි ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් දැක දැන ගැනීම පිණිස පරිග්‍රහ කළ විටම, එම අත්දුටු අරමුණ ඇති විටම පටිසන්ධි අවස්ථාවේ වේදනා පහළ වීම ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵලයන් මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්න.

අරමුණ = (.....) වීම නිසා පටිසන්ධි වේදනාකන්ධය පහළ වේ.

අරමුණ = (.....) හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි වේදනාකන්ධය එල ධර්මයයි.

3. එස්ස = එස්ස සමුදයා වේදනා සමුදයො = එස්සය නිසා වේදනාව වෙයි. මෙලෙසට දේශනා කිරීම එස්සය ප්‍රධාන කොට දේශනා කිරීමක් බව සිතට ගන්න. පටිඨාන දේශනාවෙහි මෙලෙසට එයි.

වත්තාරො බන්ධා අරුපිනො අඤ්ඤාමඤ්ඤාං සහජාත පච්චයෙන පච්චයො.

වත්තාරො බන්ධා අරුපිනො අඤ්ඤාමඤ්ඤාං නිස්සය පච්චයෙන පච්චයො. (ප. 1/4)

නාමස්කන්ධයෝ හතර එකිනෙකාට සහජාත පච්චය, නිස්සය පච්චය වශයෙන් උපකාර කරයි. (එම පරිච්ඡිතය)

මේ ආකාරයට සම්පුණ්ණ ලෙස දේශනා කරන ලද නාම ධර්මයෝ අන්‍යොන්‍යය වශයෙන් කොට්ඨා නිසා කැලයන්, කැලය නිසා

කොට්ඨාසයන් යන ලෙසට (අනන්‍යතා ලෙස) උපකාර කරයි. එසේම ආහාරයන් වලදී වට හොඳින් විකන්නේ නම් ඕනෑම රසය හොඳින් මතු වී එන්නා සේ, රස වින්දනය ප්‍රකට වන්නා සේ වින්තකක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින නාම ධර්මයන් තුළද වින්තකක්ෂණ අතර යෙදෙන නාම ධර්ම අතරද එස්සය අරමුණ හොඳින් සුනු කරන විටද, සිත හා අරමුණ අතර සම්බන්ධය බලා දෙන විට, පහසු ලබා දෙන විට, වේදනාවේ වින්දනය වඩාත් තීව්‍ර විය හැක්කේය. මේ නිසා එස්සය නිසා වේදනාව වන්නේ යැයි එස්සය ප්‍රධාන කොට දක්වන ක්‍රමයට දේශනා කරන ලදී. නමුදු එස්සය ස්වකීය ලෙස තනිව පහළ වීමේ ශක්තියක් නැත. එකට යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමඟ එකට, සහජාත, නිස්සය ආදී පච්චය මගින් උපකාර කරන විටම පහළ විය හැක්කේය. මේ නිසා එස්සය යයි දැක්වීමෙන් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ද ගැනෙන බව සිත තබා ගන්න.

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක් -

වින්තකක්ෂණයක් තුළ ඇති සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගෙන් එක් ධර්මයක් ඵල ධර්මය ලෙස ගෙන භාවනා කිරීමේදී ඉතිරි නාම ධර්මයෝ හේතු ධර්මයෝ වෙත්. මෙය වනාහි විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තයි. මේ වේදනාකන්ධය උපමාවක් ලෙස ගෙන ඉතිරි නාම ස්කන්ධයෝද වටහා ගන්න. නාම ධර්මයන් වින්තකක්ෂණයන් අතරවාරයේ උපකාර කරන ආකාරය පසුව පැහැදිලි කරනු ඇත. යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම ධර්මයන් අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එකක් එකකට, නැත්නම් එස්සය ආදී නාම ධර්ම රාශිය වේදනාවට හෝ සඤ්ඤකන්ධය, සංඛාරකන්ධය, විඤ්ඤාණකන්ධය යන තුන වේදනාකන්ධයට සහජාත, අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය ආදී පච්චය වශයෙන් උපකාර කරන ක්‍රමය, එකක් එකකට ආධාර වීම, එකක් එකකට හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන ස්වභාවය ඤාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට භාවනා කරන්න. ඤාණයෙන් දැකගත් විට හේතු-ධර්ම ඵල ධර්මයෝ මෙසේ පරිග්‍රහ කරන්න.

එස්ස = (34 - වේදනා = 33) නිසා වේදනාස්කන්ධය පහළ වේ.
 එස්සය = (34 - වේදනා = 33) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධම්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
5. කම්ම (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම්ම තුන

6. ච්ඡු = (3 : 30) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
7. අරමුණ = (.....) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
8. එස්ස (=34 - සඤ්ඤා = 33) හේතු ධම්මයයි - පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.

පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය

(ප්‍රථම ක්‍රමය - චේතනාව ප්‍රධානයි)

අතිත හේතු ධම්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.
5. කම්ම (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධම්මයයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

- 6. වඤ්ඤා = (3 : 30) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 7. අරමුණ = (.....) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 8. එස්ස (34 - වේතනා = 33) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

මේ ක්‍රමයට සංඛාරස්කන්ධය වෙනුවට වේතනාව පමණක් ගන්නා ක්‍රමය ප්‍රධාන නය ක්‍රමයයි. පරමාපී ධාතුන් නිරවශේෂ ලෙස නිමකරලීම සඳහා තවත් ක්‍රමයක්ද දක්වන්නෙමු.

පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය

(දෙවැනි ක්‍රමය චෛතසික 31 අනුලන්ත.)

අතීත හේතු ධම් පහ.

- 1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 5. කම්ම (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

- 6. වඤ්ඤා = (3 : 30) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 7. අරමුණ = (.....) හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
- 8. ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධම්මයයි - සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි

සටහන : පටිසන්ධි නාම ධම්ම 34 හි වේදනා, සඤ්ඤා විඤ්ඤාණය ඉවත් කළ විට එස්ස-වේතනා ප්‍රමුඛ චෛතසික 31 ඉතිරිවේ. දෙවැනි

ක්‍රමයේදී මේ 31 ක් වූ වෛතසිකයෝ සංඛාර ස්කන්ධය යන නම ලබයි. එල ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටයි. මේ එස්ස වෛතනා ප්‍රමුඛ සංඛාරස්කන්ධයෙහි පවිචුප්පත්ත හේතු ධර්ම සොයන්නේ නම් "සෙසබන්ධතය පදධානා" (වි. ම. 345) යි දැක්වෙන ලෙසට සංඛාරස්කන්ධයන්හි පදවිධානය ලෙස වේදනා, සංඤ්ඤා, විඤ්ඤාණ යන ඉතිරි නාමස්කන්ධයන් තුන ලැබෙන්නේය. මේ දෙවැනි ක්‍රමයට අනුව එස්ස නාම ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්මය වන්නේ නම් එම එස්සයටද, සංඛාරස්කන්ධ නම් වූ ඉතිරි වෛතසික ධර්ම සමූහයටද හේතු ධර්ම නොමැත්තේ දැයි යන ප්‍රශ්ණයට පිළිතුරක් ලෙස හේතු ධර්ම එල ධර්ම සියල්ලම ඉතිරි නොකර පරිග්‍රහ කිරීමක් වන්නේය. පසුවට ද සංඛාරස්කන්ධය දෙකට බෙදා භාවනා ක්‍රමය දක්වන අවස්ථාවල මේ ආකාරයටම සලකා ගන්න.

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිචුප්පත්ත හේතු ධර්මය

6. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි - පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33

රූප = ඇසුර ලබන වස්තු රූපය (3 = 30) + ආරම්භණ රූපය

සටහන : නාමය යනු විඤ්ඤාණස්කන්ධය හා චිත්තකඛණයක් තුළ එකට යෙදෙන වෛතසික ධර්ම සමූහයයි. මේ පටිසන්ධි අවස්ථාවේ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා එකට යෙදෙන වෛතසික 33 මත් අදහස් කෙරේ. ඉදින් උපෙකඛා වේදනා හා යෙදී පටිසන්ධිය සිදුවූයේ නම් ප්‍රීතිය නැති නිසා වෛතසික 32 ක් වේ. රූප යන්ත ඇසුර ලබන වඤ්ඤා රූපය හා අරමුණු රූපයයි. මෙහිලා පටිසන්ධි නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ වන්නාවූ කම්ම, කම්ම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුලින් එක් අරමුණක් රූපාරම්මණයක් වන්නේ නම් එය අරමුණු රූපයයි. සද්දරම්මණයක් අරමුණු වන්නේ නම් එම සද්දය අරමුණුයි. මෙලෙසටම ඉතිරියද වටහා ගන්න. තවදුරටත් "නාම රූප සමුදයා විඤ්ඤාණ සමුදයෝ" (සං. නි. 3/112) නාම රූප නිසා විඤ්ඤාණය පහළ වේ යන්නද දේශනාවේ දැක්වෙන අතර "විඤ්ඤාණ පටිච්චා නාම රූපං" (විභ. 2/244) විඤ්ඤාණය නිසා නාම රූප පහළ වේ යන්නද දේශනාවෙහි ඇත්තේ මය. එම නිසා විඤ්ඤාණය හා නාම-රූපයෝ අන්‍යෝන්‍යය ලෙසට එකිනෙකට උපකාර කරන්නාවූ ධර්මයෝ වෙත්. මෙහිලා යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම-රූප නිසා විඤ්ඤාණස්කන්ධය පහළ වන ආකාරය, හේතු එල ලෙස සම්බන්ධ වන ආකාරය, ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වඤ්ඤා + අරමුණ + එස්ස යන හේතූන් හා නාම-රූප යන හේතු ධර්මයන් වචන වශයෙන් පමණක් වෙනස් වුවද පරමාථී වශයෙන් සමාන වන බව වටහා ගන්න.

භාවනා ක්‍රමය මෙසේය

නාම -රූප නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය වේ.

නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

තවදුරටත් පටිසන්ධියට පසු භවාංග 15-16 වතාවක් යෙදී මෙම භවාංගයට පසු මනෝද්වාරවර්ජනය වතාවක්, භවනිකන්තික ලොභ ජවන = (නව භවයට ඇලනෙ ලොභ ජවන) හත් වතාවක්

යන විටීසිත් සන්තතින් පහල විමට පටන් ගනී. ඒ තුල ප්‍රථම හවාංගයෙන් පටන් හවාංග අවස්ථාවන්හි වින්තජ රූප උතුජ රූප පහළ වීම සිදුවිය. පටිසන්ධියේ සිති කාලයේ පටන් උතුජ රූප පහළ වීමට පටන් ගන්නා බවට ප්‍රකාශන පොත්වල දැක්වේ. ආහාරජ රූපයෝ වනාහී මව විසින් අනුභව කරන ලද ආහාරයෝ ගැබ් ගෙන සිටින දරුවාගේ ශරීරයට පැතිරෙන කාලයේ පටන් පහළ වේ. ඒ නිසා පටිසන්ධියෙන් පසු හවාංග පඤ්චස්කන්ධය හේතු එල සම්බන්ධතාව පරිග්‍රහ කිරීමට කැමැති වන්නහු විසින් පහතින් දැක්වෙන ලෙසට හවාංග පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමයෙහි ආහාරජ රූප හැර ඉතිරිය භාවනා කළ යුතුය. හව නිකන්ති ලොභ ජවන විටීසෙහි මනෝද්වාරාවජ්ජන ය, ඉදිරියට විස්තර කරන මනෝද්වාර විටීන්හි මනෝද්වාරාවජ්ජන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමයට අනුවද, හව නිකන්තික ලොභ ජවන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා ක්‍රමය පසුව දක්වන්නාවූ මනෝද්වාර විටී ලොභ ජවන විටී ක්‍රමයටද භාවනා කරන්න. දැන් මේ අවස්ථාවේ ඔබගේ සන්තානයේ පහළ වෙමින් පවතින හවාංග පඤ්චස්කන්ධ පිළිබඳ භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමු.

හවාංග පඤ්චස්කන්ධය

1. වකීමාන හවාංගය ඇසුර ලබන හෘදයෙහි ඇති රූප කලාප හය ආකාර - රූප වහී 54 රූපස්කන්ධයයි. (හවාංගයට අරමුණ රූපයක් වන්නේ නම් මෙම අරමුණද එකතු කරන්න.)
2. හවාංග නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වේ.
3. හවාංග නාම ධර්ම 34 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධය නම් වේ.
4. හවාංග නාම ධර්ම 34 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධය නම්වේ. (ප්‍රථම ක්‍රමය) හවාංග නාම ධර්ම 34 හි. වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණය හැර ඉතිරි චෛතසික 31 සංස්කාරස්කන්ධ යයි (දෙවැනි ක්‍රමය)
5. හවාංග නාම ධර්ම 34 හි විඤ්ඤාණය නම් වූ සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධ යයි.

හවාංග රූපස්කන්ධය

අතීත හේතු ධම්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි - හවාංග (කම්මජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි - එම රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි - එම රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි - හවාංග (කම්මජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර (34) හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි - හවාංග (කම්මජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

පත්‍රප්‍රත්පත්ත හේතු ධම්ම තුන.

6. සිත හේතු ධම්මයයි - හවාංග (චිත්තජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
7. උතු හේතු ධම්මයයි - හවාංග (උතුජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
8. ආහාරය හේතු ධම්මයයි - හවාංග (ආහාරජ රූප) රූපස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

හවාංග වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධම්ම පහ.

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

5. කම්ම = සංඛාර (34) හි කම් ශක්තිය හේතු ධර්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පත්‍රයන්පත්ත හේතු ධර්ම තුන.

6. චක්ඛු (6 = 54) හේතු ධර්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7. ආරම්මණය = (.....) හේතු ධර්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

8. එස්ස -

(අ) පෙර හවාංග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි

(ආ) පසු හවාංග මනෝසම්ඵස්ස (34 - වේදනා = 33) හේතු ධර්මයයි - හවාංග වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සැලකිය යුත්තක් - පෙර හවාංග මනෝ සම්පස්ස 34 යන්න තමා පරිග්‍රහ කරන, භාවනා කරන හවාංගයේ පෙර පස හා බැඳී සම්පව පවතින අනන්තර හවාංග යයි. අනන්තර හේතු ධර්මයෝය. පසු භාවංග මනෝ සම්ඵස්ස යන්න තමා පරිග්‍රහ කරන හවාංගයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්ම පක්‍ෂයේ ඇත්නම් මෙම වේදනාව ඉවත් කල විට 34 - වේදනා = 33 වේ. හවාංග සඤ්ඤාකන්ධය ආදියද මෙලෙසටම සලකා ගන්න.

හවාංග සඤ්ඤාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.

8. එස්ස -

(අ) පෙර හවාංග මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි - හවාංග සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි

(ආ) පසු හවාංග මනෝ සම්ඵස්ස (34 - සඤ්ඤා = 33) හේතු ධර්මයයි - හවාංග සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවාංග සංඛාරස්කන්ධය (චේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.

8. එස්ස -

(අ) පෙර හවාංග මනෝ සම්පස්ස 34 හේතු ධර්මයයි - හවාංග සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි

(ආ) පසු හවාංග මනෝ සම්පස්ස (34 - චේතනා = 33) හේතු ධර්මයයි - හවාංග සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවාංග සංඛාරස්කන්ධය (31 අනුලන්ත - ද්විතීය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වෙත්.

8. එස්ස -

(අ) පෙර හවාංග මනෝසම්පස්ස 34 හේතු ධර්මයයි - හවාංග සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි

(ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයේ 3 හේතු ධර්මයයි - හවාංග සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

හවාංග විඤ්ඤාණස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතිත හේතු ධර්ම පහ, වේදනාස්කන්ධය හා සමාන වේ.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධර්ම දෙක -

6. පෙර හවාංග මනෝ සම්පස්ස 34 හේතු ධර්මයයි - හවාංග විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7. නාම-රූපයෝ හේතු ධර්මයයි - හවාංග විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33

රූප = ඇසුරු කරන රූපය (හා ආරම්භණ රූපයයි)

රූපාරම්මන = වඬේ පේළිය - පඤ්චද්වාරාවච්ඡන ස්කන්ධ පහ

1. පඤ්චද්වාරාවච්ඡනය ඇසුරු කරන හදය වඤ්චවේ ඇති රූප වගී 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම ධර්මයන් 11 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම ධර්මයන් 11 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
4. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම ධර්මයන් 11 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධයයි (ප්‍රථම ක්‍රමය)
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම ධර්මයන් 11 න් වේදනා, සඤ්ඤා, විඤ්ඤාණය හැර ඉතිරි චෛතසික 08 සංඛාරස්කන්ධයයි (දෙවැනි ක්‍රමය)
5. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම ධර්මයන් 11 හි සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡන රූපස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පවිවුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

- 6. සිත හේතු ධම්යයි. විත්තජ රූප = රූපස්කන්ධය එල ධම්යයි.
- 7. උතු හේතු ධම්යයි. උතුජ රූප = රූපස්කන්ධය එල ධම්යයි.
- 8. ආහාර හේතු ධම්යයි. ආහාරජ රූප = රූපස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

පවිවුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

- 1. වක්ඛු = හදය වක්ඛු (= 54) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
- 2. ආරම්මණ (= රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
- 3. එස්සය -
 - (අ) හවාංග මනෝ සම්ඵස්සය =34, හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 - (ආ) පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝ සම්ඵස්ස (11 - වේදනා = 10) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය

පවිවුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

- 1. වක්ඛු = හදය වක්ඛු (54) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
- 2. ආරම්මණය (= රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

3. එස්සය -

(අ) හවාංග මනෝ සම්ප්පය =34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරා වර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

(ආ) පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනෝසම්ප්ප 11 (සංකර්ම හැර = 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය (වේතනා-පට්ඨ)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

1. වසුච්චි = හදය වසුච්චි (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

2. ආරම්මණය (=රූපාරම්මනය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

3. එස්සය -

(අ) හවාංග මනෝ සම්ප්පය =34 හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරා වර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

(ආ) පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනෝ සම්ප්ප 11 (වේතනා හැර = 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය (08-දුකිය)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

1. වසුච්චි = හදය වසුච්චි (54) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

2. ආරම්මණය (= රූපාරම්මනය) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරා වර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

3. එස්සය -

(අ) හවාංග මනෝ සම්ප්පය =34, හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරා වර්ජන සංකර්මකර්මය එල ධර්මයයි.

(ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. පක්ඛද්වාරාවච්ඡි ජන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පක්ඛද්වාරාවච්ඡින විඤ්ඤාණස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

1. හවාංග මනොසම්ඵස්ස = (34) හේතු ධර්මයයි. පක්ඛද්වාරාවච්ඡි ජන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. පක්ඛද්වාරාවච්ඡින විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රසුක්ත චෛතසික 10

රූප = හදය ව්‍යුච්ඡි (54) හා රූපාරම්මණය

රූපාරම්මණ වණී පේලිය - වඤ්ඤ විඤ්ඤාණයේ පක්ඛද්වස්කන්ධය

1. වඤ්ඤ ව්‍යුච්ඡි (6 = 54) ආකාර රූප ධර්ම හා රූපාරම්මණය රූපාස්කන්ධය
2. වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම 08 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධ යයි.
3. වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම 08 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධ යයි.
4. වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම 08 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධ යයි (ප්‍රථම ක්‍රමය)
වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම 08 හි ඉතිරි චෛතසික 05 සංඛාරස්කන්ධ යයි (දෙවැනි ක්‍රමය)
5. වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම 08 හි විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණස්කන්ධ යයි.

වඤ්ඤ විඤ්ඤාණ රූපස්කන්ධය

අතීත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර = 34 හි කම් ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. කම්මප රූප 30 = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

6. සිත හේතු ධර්මයයි. චිත්තප රූප = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
7. උතු හේතු ධර්මයයි. උතුප රූප = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
8. ආහාර හේතු ධර්මයයි. ආහාරප රූප = රූපස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම පහ

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර = 34 හි කම් ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම පහ

6. වඤ්ඤා = චක්ඛු වඤ්ඤා (54) හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7. ආරම්භණය (= රූපාරම්භණය) හේතු ධර්මයයි. වක්කු විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
8. වක්කු සම්පස්සය = (8 - වේදනා = 7) හේතු ධර්මයයි. වක්කු විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
9. ආලෝකය හේතු ධර්මයයි. වක්කු විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
10. මනසිකාර = පඤ්චද්වාරාවජ්ජන 11 හේතු ධර්මයයි. වක්කු විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මනසිකාරය යන්න මෙහිලා රූපාරම්භණයට අවධානය යොමු කරවන පඤ්චද්වාරාවජ්ජන යයි. මෙය විචිප්පිපාදක මනසිකාරය යැයි අට්ඨ කථාවායඝීයන් වහන්සේලා ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. (ධ. අ. 135) විචි සිත් පහළ වනු පිණිස අරමුණට සිත යොමු කරවිය හැකි, අරමුණ ලබා ගැනීමට හැකි විචි සිත් සඳහා මූලික හේතු ධර්ම රාශියයි.

ආලෝකය යන්න 1. සඳ ආලෝකය 2. හිරු ආලෝකය 3. ගිනි ආලෝකය 4. ප්‍රඥ ආලෝකය යැයි අංගුත්තර පාළියෙහි වතුකඬ නිපාතයේ ආහා සුත්‍රය ආදියෙහි එන ආලෝක වර්ග හතරම ආලෝකය නම් වේ. මෙහිලා ඇස් වසා ගෙන වාසීවී භාවනා කරන අවස්ථාවේදී, විශේෂයෙන් ඤාණ ආලෝකය වඩා වැදගත් වේ. ඤාණ ආලෝකය නැති විට රූප කලාපයන්ද එහි වර්ණයද පරමාථී රූප ධර්මයන්ද පරමාථී නාම ධර්මයන්ද නොදැකිය හැක්කේය. විපස්සනා ඤාණය ඇති අවස්ථාවන් වලදී හැර, හෙවත් ශක්ති පූර්ණ සමථ භාවනා හෝ විපස්සනා භාවනා අනුව මනසිකාර නොයෙදී ප්‍රකෘති මාංශ වක්කුවෙන් රූපාරම්භණ දකින අවස්ථාවේදී සඳ, හිරු, ගිනි යන ආලෝක වර්ග තුනෙන් එකක් වක්කු විඤ්ඤණයේ හේතු ධර්මය වේ. වක්කු විඤ්ඤණයට හේතු ධර්මයේ අත්පාලිනි අට්ඨකථා හි සතරාකාර ලෙස දක්වා ඇත. (ධ. අ. 247) වක්කු සම්පස්ස යන හේතු ධර්ම ඇතුළත් නොකරන ලදී. නමුදු එස්ස සමුදයො වේදනා සමුදයො (සං.නි. 3/104) එස්ස ඇති නිසා වේදනාව වේ යනාදී

දේශනාවන්ට අනුව මෙහිලා වක්‍ර සම්ඵස්සයද ඇතුලත් කොට හේතු ධම් පහක් ලෙස දක්වා ඇත.

වක්‍ර විඤ්ඤාණ සඤ්ඤාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10 යන හේතු ධම්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමඟ සියලු අතින් සමානය.

8. වක්‍ර සම්ඵස්ස = (8 - සඤ්ඤා = 7) හේතු ධම්මයයි. වක්‍ර විඤ්ඤාණසඤ්ඤාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

වක්‍ර විඤ්ඤාණ සංඛාරස්කන්ධය

(වේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10 යන හේතු ධම්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමඟ සියල්ල අතින් සමානය.

8. වක්‍ර සම්ඵස්ස = (8 වේතනා හැර = 7) හේතු ධම්මයයි. වක්‍ර විඤ්ඤාණ සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

වක්‍ර විඤ්ඤාණ සංඛාරස්කන්ධය

(5 අහුලා ගන්න. දෙවැනි ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10 යන හේතු ධම්මයෝ වේදනාස්කන්ධය සමඟ සියලු අතින් සමානය.

8. ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ තුන හේතු ධම්මයයි. වක්‍ර විඤ්ඤාණ සංස්කාරස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

වක්‍ර විඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, අනික හේතු ධම්මයෝ වේදනාස්කන්ධය හා සියල්ල සමානය.

පවිටුප්පන්න හේතු ධම්ම තුන.

6. නාම-රූප හේතු ධම්මයයි. වක්‍ර විඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

7. ආලෝකය - හේතු ධර්මයයි. චක්‍ර විඤ්ඤාණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

8. මනසිකාර - පඤ්චද්වාරාවර්ජිත 11 හේතු ධර්මයයි. චක්‍ර විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 7

රූප - ඇසුර ලබන චක්‍ර රූප 54 හා රූපාරම්මණය.

(සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 7 අතරට එස්සය ද ඇතුළත්)

රූපාරම්මණ වණි පේළිය සම්පට්ඨිත පඤ්චස්කන්ධය

1. සම්පට්ඨිතය ඇසුරු කරන හෘදය චක්‍රව හා සමග ඇති රූප වර්ග 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.

2. සම්පට්ඨිත නාම ධර්මයන් 11 හි. වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.

3. සම්පට්ඨිත නාම ධර්මයන් හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.

4. සම්පට්ඨිත නාම ධර්ම 11 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධයයි (ප්‍රථම ක්‍රමය)

සම්පට්ඨිත නාම ධර්ම 11 හි ඉතිරි වෛතසික 08 සංඛාරස්කන්ධයයි (දෙවැනි ක්‍රමය)

5. සම්පට්ඨිත නාම ධර්ම 11 හි විඤ්ඤාණය (සිත) විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.

සම්පට්ඨිත රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවර්ජිත රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කරන්න.

සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පට්ඨුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

6. වසුඵ්ඵු - හදය වසුඵ්ඵු (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
7. ආරම්මණය (- රුපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
8. වකුඤ්ඤා සම්මච්චසය (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(අ) සම්පට්ඨිත මනෝසම්මච්චස (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ඨිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ඨිත සංකල්පස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

8. (අ) වකුඤ්ඤා සම්මච්චස (8) හේතු ධර්මයයි - සම්පට්ඨිත සංකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි
- (ආ) සම්පට්ඨිත මනෝසම්මච්චස (11 සංකල්ප හැර - 10) හේතු ධර්මයයි - සම්පට්ඨිත සංකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ච්ඡන සංඛාර ස්කන්ධය

(වේකතා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

- 8. (අ) වක්‍ර සම්පස්සය හේතු ධර්මයයි - සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි
- (ආ) සුම්පට්ච්ඡන මනෝ සම්පස්සය (11 - වේකතා = 10) හේතු ධර්මයයි.
- සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය

(08 - දෙවැනි ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 යන මේවා වේදනාස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

- 8. (අ) වක්‍ර සම්පස්ස (8) හේතු ධර්මයයි - සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි
- (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයෝ තුන හේතු ධර්මයයි - සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, අතීත හේතුන් වේදනාස්කන්ධය ලෙසටම භාවනා කරන්න.

- 6. වක්‍ර සම්පස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7. සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 8 යි

රූප - හදය වක්‍ර රූපය (= රූප 54) හා රූපාරම්මණය

රූපාරම්මන = වඬේ පේළිය - සන්තිරණ පඤ්චස්කන්ධය

1. සන්තිරණය ඇසුරු කරන හදය වඤ්චු ව හා සමඟ යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. සන්තිරණ නාම ධර්ම 12 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධ යයි.
3. සන්තිරණ නාම ධර්ම 12 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධ යයි.
4. සන්තිරණ නාම ධර්ම 12 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධ යයි (ප්‍රථම ක්‍රමය)
සන්තිරණ නාම ධර්ම 12 හි ඉතිරි වෛතසික 09 සංඛාරස්කන්ධ යයි (දෙවැනි ක්‍රමය)
5. සන්තිරණ නාම ධර්ම 12 හි විඤ්ඤනය (සිත) විඤ්ඤණස්කන්ධ යයි.

සටහන : සන්තිරණය, සොමනස්ස වේදනා හා යෙදෙන විට නාම ධර්ම 12 හි ප්‍රීතිය යෙදේ. උපෙක්ඛා වේදනාව හා යෙදෙන නාම ධර්ම 12 හි ප්‍රීතිය නොයෙදේ. ජවනයෙහි ප්‍රීතිය යෙදේ නම් සන්තිරනයෙහි ද ප්‍රීතිය යෙදිය හැක්කේය. මෙම සන්තිරණ රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවජ්ජන රූපස්කන්ධය ලෙසට භාවනා කරන්න.

සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. කණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

5. කම්ම = සංඛාර 34 හි කම් ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7. අරවුණ (= රූපාරම්මනය) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

8. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) සම්පට්ඨිජන මනෝ සම්ඵස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඇ) සන්තිරණ මනෝ සම්ඵස්ස 11 (12 - වේදනා - 11) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ සඤ්ඤස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

8. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) සම්පට්ඨිජන මනෝ සම්ඵස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඇ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස (11/10) (12 - සඤ්ඤ - 11, 11 = සඤ්ඤ 10) හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

සන්තිරණ සංඛාරස්කන්ධය

(වේතනා - ප්‍රථම ක්‍රමය)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.

8. (අ) වක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තිරණ සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- (ඇ) සත්තීරණ මනෝසම්ඵස්ස (11/10) (12 - චේතනා = 11, 11 - චේතනා = 10) හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි

සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය

(9/8 = දෙවැනි ක්‍රමය)

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 වේදනාස්කන්ධය හා සමානය.
- 8. (අ) චක්ඛුසම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝසම්ඵස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- (ඇ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ 3 හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

සත්තීරණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය

- 1, 2, 3, 4, 5, වේදනාස්කන්ධය හා සමානය
- 6. (අ) චක්ඛු සම්පස්ස (8) හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- (ආ) සම්පට්ච්ඡන මනෝ සම්ඵස්ස 11 හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 7. සත්තීරණ නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සත්තීරණ විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රසුක්ත චෛතසික (සෝමනස්ස නම් 11. උපෙක්ඛා නම් 10)

රූප = ඇසුර ලබන හදය වක්ඛු රූපය හා යෙදෙන 54 ආකාර රූප හා රූපාරම්මණය

රූපාරම්මණ වගී පේළිය - වොච්පන පඤ්චස්කන්ධය

1. වොච්පනය ඇසුරු කරන හදය වඤ්ච රූපය සමඟ යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. වොච්පන නාම ධර්ම 12 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධ යයි.
3. වොච්පන නාම ධර්ම 12 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධ යයි.
4. වොච්පන නාම ධර්ම 12 හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධ යයි
(ප්‍රථම ක්‍රමය)
වොච්පන නාම ධර්ම 12 හි ඉතිරි චෛතසික 09 සංඛාරස්කන්ධ
යයි (ද්‍රවිතිය ක්‍රමය)
5. වොච්පන නාම ධර්ම 12 හි විඤ්ඤනය (සිත) විඤ්ඤණ
ස්කන්ධ යයි.

සටහන : වොච්පන රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වරාවර්ජිත රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කරන්න. මේ වොච්පනය - ව්‍යවස්ථානය කරන සිත, ක්‍රියා මාත්‍රයක් වන බැවින් හුදු ක්‍රියා සිතක්ම වන බැවින්, අතීත හේතු ධර්ම නිසා පහළ නොවන බැවින්, වොච්පන නාම ස්කන්ධ හතරට අතීත හේතු ධර්ම නොමැත්තේ ය. පවිච්චපන්න හේතු ධර්ම පමණක් ඇත්තාහ.

වොච්පන වේදනාස්කන්ධය

පවිච්චපන්න හේතු ධර්ම තුන

- 1.1 වඤ්ච - හදය වඤ්ච රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොච්පන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණ - (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොච්පන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) වඤ්ච සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. වොච්පන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
(ආ) සන්තිරණ මනෝසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොච්පන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඇ) වොත්ඵපන මනොසම්ඵස්ස (12 - වේදනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොත්ඵපන සඤ්ඤාස්කන්ධය

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණය (- රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ආ) සන්තිරණ මනොසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ඇ) වොත්ඵපන මනොසම්ඵස්ස (12 - සඤ්ඤා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සඤ්ඤාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොත්ඵපන සංඛාරස්කන්ධය

(වේතනා - ප්‍රඵම ක්‍රමය)

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණය (- රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ආ) සන්තිරණ මනොසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්ඤා සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

(ඇ) වොක්චපන මනොසම්ඵස්ස (12 - චේතනා හැර - 11) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය

(9 - දුතිය ක්‍රමය)

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

1. වජ්ඣු - හදය වජ්ඣු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණය (= රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ආ) සන්තීරණ මනොසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ඇ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වොඤ්චපන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම දෙක.

1. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ආ) සන්තීරණ මනොසම්ඵස්ස 12/11 හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- 2 වොඤ්චපන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. වොඤ්චපන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

තාම - වොස්පනය හා සම්ප්‍රසුක්ත වෛතසික 11

රූප - හදය වැනි රූපය සමඟ යෙදෙන 54 ආකාර වූ රූප හා රූපාරම්මණය

ජවන පටිපාදක මනසිකාරය

අරමුණ ඉෂ්ඨ - අනිෂ්ඨ වශයෙන් ව්‍යවස්ථාපනය කිරීමේදී අයෝනිසොමනසිකාරය යෙදුනේ නම් වොස්පනයට පසු අකුසල ජවනයේ අවස්ථාවට අනුරූපව දුවත්. නමුදු පඤ්චද්වාර විචිත්ති ඇතුළත් වොස්පනය අරමුණේ ඉෂ්ඨ, අනිෂ්ඨ, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙස ඇත්තටම තීරණය කිරීමක් නොවේ. පෙර - පෙර මනෝද්වාර විචිත්ති අරමුණ ඉෂ්ඨ, අනිෂ්ඨ, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙසට බොහෝ වාර ගණනක් තීරණය වීමෙන් පසු පඤ්චද්වාර විචිත්ත පහළ වන අවස්ථාවේ දී මේ පෙර, පෙර මනෝද්වාර විචිත්තේ බලවත් උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යාශක්තිය උපකාර කරන නිසා පසු පසු පඤ්චද්වාර විචිත්ත හි ඇති වොස්පනයන් අරමුණ ඉෂ්ඨ, අනිෂ්ඨ, නිව්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී ලෙසට තීරණය කරන්නා සේ වූ ස්වභාවයෙන් පහළ වේ. අයෝනිසොමනසිකාරයම වේ. මේ අයෝනිසොමනසිකාරය පදනම් කොට ගෙන මෙම වොස්පනයට පසු අකුසල ජවනයේ දුවත්. තවදුරටත් මේ වොස්පනයේ ව්‍යවස්ථාපනය රූපාරම්මණයේ වර්ණය ආදී ලෙසට තීරණය කරන්නාවූ යෝනිසොමනසිකාරය වන්නේ නම් මෙම වොස්පනයට පසු කුසල ජවනයේ දුවනු ඇති. මෙහිදීද වොස්පනයට නිශ්චිතව තහවුරුව තීරණය කළ නොහැක්කේ නමුදු තීරණය කරන්නාසේ පමණක් වන බව සිතට ගන්න. මේ නිසා මේ වොස්පනයම ජවන පටිපාදන මනසිකාර - ජවනයේ පදනම් හේතුව වන අරමුණට මනසිකාරය යොමු කිරීම යැයි කියනු ලැබේ. (ධ. අ. : 135) මෙහිලා යෝනිසොමනසිකාරය පදනම් කොට පහළ වූ කුසල ජවනයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතා දක්වමින් තවදුරටත් ලියා දක්වන්නෙමු.

රූපාරම්මණ = වඬේ ජේලියේ කුසල ප්‍රථම ජවන පඤ්චස්කන්ධය

1. කුසල ප්‍රථම ජවනය ඇසුර ලබන හදය වඤ්ච සමඟ යෙදෙන රූප 54 වගී හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි.
3. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
4. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි චේතනාව සංස්කාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම ක්‍රමය)

ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි ඉතිරි වෙනසික 31 සංඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවන ක්‍රමය)

5. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි විඤ්ඤණය විඤ්ඤණස්කන්ධයයි.
- සටහන : ඉහත සඳහන් රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරවර්ජිත රූපස්කන්ධය ලෙසටම භාවනා කරන්න. ජවන නාම ධර්මයන්ට අතීත හේතු ධර්ම නොමැත්තේ ය. පවිච්ඡජ්ජනන හේතු ධර්ම පමණක් ඇත්තාන.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය

පත්‍රාත්පන්න හේතු ධර්ම හතර

1. වඤ්ච - හදය වඤ්ච රූප (- 54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණය (- රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) වකුචු සම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
(ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්සය (34 - වේදනා - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. යොනිසොමනසිකාරය - වොඤ්චන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය

පවිටුප්පත්ත හේතු ධම් හතර

1. ව්‍යුඤ්ඤා - හදය රූප ව්‍යුඤ්ඤා 54 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. අරමුණ (- රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) ව්‍යුඤ්ඤා සම්ඵස්ස 8 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්සය (34 සඤ්ඤා හැර - 33) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධම්යයි.
4. යොනිසොමනසිකාරය - වොඤ්ඤා 12 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සඤ්ඤස්කන්ධය එල ධම්යයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය

(වේතනා - ප්‍රථම)

පවිටුප්පත්ත හේතු ධම් හතර

1. ව්‍යුඤ්ඤා - හදය ව්‍යුඤ්ඤා රූප 54 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. අරමුණ (- රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) ව්‍යුඤ්ඤා සම්ඵස්ස 8 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්සය (34 - වේතනා - 33) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්යයි.
4. යොනිසොමනසිකාරය - වොඤ්ඤා 12 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධම්යයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය

(31 - දුතිය)

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් හතර

1. ව්‍යුච්චි = හදය ව්‍යුච්චි රූප = 54 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. අරමුණ (= රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) ව්‍යඤ්ඤා සම්ඵලස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
(ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධයන් 3 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. යොනිසොමනසිකාරය = වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහා කුසල ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

1. ව්‍යඤ්ඤා සම්ඵලස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. යොනිසොමනසිකාරය = වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රසුක්ත චෛතසික 33

රූප = ඇසුර ලබන හදය ව්‍යුච්චි රූපය සමඟ යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

සටහන : ඉතින් ජවනයේ උපෙකඩා වේදනාව යෙදේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදේ. ඉහත සඳහන් 34 හි ප්‍රීතිය නොමැතිනම් ප්‍රීතිය අඩුකොට කැණය නොමැති නම් කැණය අඩු කොට කැණය. ප්‍රීතිය යන දෙකම නොමැති නම් දෙකම අඩු කොට ගත යුතුය. වේදනා, සඤ්ඤ, විඤ්ඤණ යන තුන අඩුකොට ඉතිරි වෛතසික ඇතිතාක් අඩු හෝ වැඩි හෝ වේවා සංඛාරස්තන්ධ යැයි නම ලබන බව සිතට ගන්න. කව දුරටත් දුතිය ජවන ආදියෙහි දී පුර්මා පුර්මා කුසලා ධම්මා පට්ඨමානං පට්ඨමානං කුසලානං ධම්මානං අනන්තරපට්ඨයෙන පට්ඨයො (ප. 1/2).

යන ලෙසට බුදුරජාණන් වහන්සේ පට්ඨාන දේශනාවෙහි දේශනා කළ බැවින් පෙර-පෙර ජවනයො පසු පසු ජවනයන්ට අනන්තර ප්‍රත්‍යය ධර්මය වේ. වෙනත් ආකාරයකට -

යෙසං යෙසං ධම්මානං අනන්තරා යෙ යෙ ධම්මා උපපජ්ජන්ති චිත්ත වෛතසිකා ධම්මා, තෙ තෙ ධම්මා තෙසං තෙසං ධම්මානං අනන්තර පට්ඨයෙන පට්ඨයො. (ප. 1/3)

මේ දේශනාවට අනුව පෙර පෙර සිත් පසු පසු සිත්වලට (- පෙර පෙර නාම ධර්ම රාශීන් පසු පසු නාම ධර්ම රාශීන්ට) අනන්තරව ප්‍රත්‍යය වෙත්. එම අනන්තර ප්‍රත්‍යය ධර්මය එකතු කොට දුතිය ජවන ආදියෙහිද තදලම්බනයන්ද භාවනා කළ යුතුවේ. මෙසේ වන කල්හි ප්‍රථම ජවනයට අනන්තර හේතු ධර්මයක් නොමැත්තේ දැයි ප්‍රශ්ණයක් පැන නැගිය හැක්කේය. ඇත්තේමය. වොඤ්ඤා ප්‍රථම ජවනයේ අනන්තර හේතුව වේ. නමුදු මෙහිලා මෙම වොඤ්ඤා යොනියො මනසිකාරය යන නමින් කලින් විස්තර කළ බැවින් තවදුරටත් විස්තර නොකරන්නේ යැයි දකියුතු. මෙහිලා මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනා ස්කන්ධයන් උපමාවක් ලෙස දක්වන්නමු. ඉතිරි නාමස්කන්ධයන්ද ඉතිරි ජවන තදලම්බනයන්ද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. ජවන චිත්තකඛණයක් පාසාද තදලම්බන චිත්තකඛණයක් පාසාද පඤ්චස්කන්ධ ලෙසට බෙදා භාවනා කිරීමට අමතක නොකරන්න.

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය.

සවිච්ඡේදන හේතු ධර්ම හතර

1. ව්‍යුච්ඡි = හදය ව්‍යුච්ඡි 54 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. ආරම්මණ (= රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) ව්‍යුච්ඡි සම්ඵස්ස 8 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
 (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
 (ඇ) දුතිය ජවන මනෝසම්ඵස්ස (34 - වේදනා = 33) හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. යොනිසොමනසිකාරය = වොඤ්ඤා 12 හේතු ධර්මයයි. වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

1. තතිය ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය දුතිය ජවනයයි.
2. චතුසී ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය තතිය ජවනයයි.
3. පඤ්චම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය චතුසී ජවනයයි.
4. ඡට්ඨම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය පඤ්චම ජවනයයි.
5. සත්තම ජවනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය ඡට්ඨම ජවනයයි.
6. ප්‍රථම තදලම්බනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය සත්තම ජවනයයි.
7. දුතිය තදලම්බනයේ අනන්තර ප්‍රත්‍යය ප්‍රථම තදලම්බනයයි.

මේ ලෙසට ඉහත සඳහන් 3 (ආ) වටහා ගන්න.

රූපාරම්මණ = වඤ්ඤා පෙළියේ තදලම්බන පඤ්චස්කන්ධය

- 1.. තදලම්බනය ඇසුර ලබන හදය ව්‍යුච්ඡි රූපය සමග යෙදෙන රූප 54 වඤ්ඤා හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. මහා විපාක තදලම්බන නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව. වේදනාස්කන්ධයයි.

3. එම සඤ්ඤාව සඤ්ඤාස්කන්ධයයි.
4. එම චේතනාව සංඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම)
එම ඉතිරි වෛතසික 31 සංඛාරස්කන්ධයයි. (දෙවන ක්‍රමය)
5. එම විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණස්කන්ධයයි.
තදලම්බන රූපස්කන්ධය පඤ්චද්වාරාවජ්ජන රූපස්කන්ධය හා සමානව භාවනා කරන්න.

මහා විපාක ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධම්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම්ම තුන

6. වඤ්ඤා - හදය වඤ්ඤා රූප 54 හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
7. ආරම්මණය (- රූපාරම්මණය) හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
8. (අ) වඤ්ඤා සම්ඵස්ස 8 හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
(ආ) සත්තම ජවන මනෝ සම්ඵස්ස 34 හේතු ධම්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

(ඇ) ප්‍රථම තදලම්බන මනෝ සම්ප්‍රදාය (34 - වේදනා - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන වේදනා ස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ප්‍රථම තදලම්බන සංකල්පස්කන්ධය

8. (ඇ) ප්‍රථම තදලම්බන මනෝ සම්ප්‍රදාය 34 - සංකල්ප - 33,

ප්‍රථම තදලම්බන සංඛාරස්කන්ධය

8. (ඇ) ප්‍රථම තදලම්බන මනෝ සම්ප්‍රදාය 34 - වේදනා - 33, (ප්‍රථම)

ප්‍රථම තදලම්බන සංඛාරස්කන්ධය

8. (ඇ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන (දුකිය)

යන මේ වෙනස්කම් පමණක් ඇත්තාහ. වේදනාස්කන්ධ ක්‍රමයටම මේවා භාවිතා කරන්න.

මහා විපාක ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදලම්බන විකල්පස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පවිච්චපත්ත හේතු ධම් දෙක.

6. (අ) චක්ඛු සම්ඵස්ස 8 හේතු ධම්යයි. පථම තදලම්බන වික්ඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධම්යයි.

(ආ) සත්තම ජචන මනොසම්ඵස්ස 34 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම තදලම්බන වික්ඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධම්යයි.

7. ප්‍රථම තදලම්බන නාම-රූප හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම තදලම්බන වික්ඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධම්යයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33

රූප = ඇසුර ලබන තදය චක්ඛු රූපය සමඟ යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

ඉදින් මහා විපාක තදලම්බනය උපෙක්ඛා වේදනා සහිත චන්තේ නම් ප්‍රීතිය නොයෙදී නාම ධම් 33 වේ. ඤාණය නොයෙදේ නම් නාම ධම් 33 වේ. දෙකම නැත්නම් නාම ධම් 32 වේ. සොමනස්ස, උපෙක්ඛා, ඤාණාසම්ප්‍රයුක්ත, ඤාණ විජ්ජයුක්තයන් අනුව යමින් නාම ධම් සංඛ්‍යාව දැක්වීමකි. වෛතසික ගණන අනුව යමින් සංඛාරස්කන්ධයට දුතිය ක්‍රමයේදී වෛතසික සංඛ්‍යාව අඩු වැඩි වේ. ඉදින් තදලම්බනය අහේතුක කුසල විපාක සොමනස්ස සන්තීරණ තදලම්බන චන්තේ නම් නාම ධම් 12 ක් වේ. අහේතුක කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදලම්බන චන්තේ නම් නාම ධම් 11 ක් වේ. අහේතුක අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තීරණ තදලම්බන යෙදේ නම් නාම ධම් 11 ක් යෙදේ. ඉතින් අහේතුක තදලම්බන යෙදේ නම් සංඛාරස්කන්ධ දුතිය ක්‍රමයේ වෛතසික ගණන වෙනස් වේ. දැක්වූ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. දුතිය තදලම්බනයට අනන්තර ප්‍රත්‍යය වනාහි ප්‍රථම තදලම්බලය වන නිසා 8 (අ) හි මනො සම්ඵස්සයෙහි නාම ධම් ගණන (34/33/33/32/12/11/11) යන මේවා යෝග්‍ය ලෙස යෙදේ. සැලකිලිමත් වී අනුරූපව භාවනා කරන්න.

රූපාරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විවිච්ඡේදන

මෙහිලා කුසල ජවනයන් දුටු වක්කු ද්වාර විවිච්ඡේදන හි විවිච්ඡේදනසන් පාසා ඇති පක්ෂවස්කන්ධයන් හේතු එල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් භාවනා කරන පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ආදර්ශයක් ලෙස දැක්විය. මේ ක්‍රමය උපයෝගී කරගෙන ඉතිරි කුසල ජවන විවිච්ඡේදන විවිච්ඡේදන නාම ධර්ම රාශීන් හේතු ධර්ම - එල ධර්ම පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. තවදුරටත් වක්කුද්වාර විවිච්ඡේදන පසු භවාංග සිත් වැටී රූපාරම්මණයම දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාර විවිච්ඡේදන සන්තකිත්ද දිගට දුටියි. ඒ තුළ භවාංග පක්ෂවස්කන්ධයන් පෙර ලියා දැක්වූ භවාංග පක්ෂවස්කන්ධයන් ලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න. මනෝද්වාරාවස්ථන හා ජවනයන්හි වේදනාස්කන්ධයක් බැගින් ආදර්ශයක් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු. මනෝද්වාරාවස්ථනයෙහි පක්ෂවස්කන්ධයන් බෙදා ගැනීම වොඝ්භවනයෙහි පක්ෂවස්කන්ධයන් බෙදා ගත් ආකාරයට සමානය. ජවන, තදලම්බනයන්හි පක්ෂවස්කන්ධයන් බෙදා ගැනීම වක්කුද්වාර විවිච්ඡේදන, තදලම්බනයන්හි පක්ෂවස්කන්ධයන් බෙදා ගත් ආකාරයට සමානය.

මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය

පව්වුස්ථන හේතු ධර්ම තුන

1. වක්කු - හදය වක්කු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. අරමුණු = (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) වක්කු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
(ආ) භවාංග මනෝ සම්ඵස්සය 34 හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
(ඇ) මනෝද්වාරාවස්ථන මනෝ සම්ඵස්සය (12 - වේදනා = 11) හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවස්ථන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

මහාකුසල ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය

පව්වුප්පන්න හේතු ධම් හතර

1. වක්ඛු = හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. අරමුණ = (රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) හවාංග මනෝ සම්ඵස්ස 34 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ඇ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්ස (34 - වේදනා = 33) හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
4. යොනිසොමනයිකාරය = වොඤ්ඤා 12 හේතු ධම්යයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

මහා කුසල දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය

පව්වුප්පන්න හේතු ධම් හතර

1. වක්ඛු = හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධම්යයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. අරමුණ = (රූපාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) වක්ඛු සම්ඵස්සය 8 හේතු ධම්යයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) හවාංග මනෝ සම්ඵස්ස 34 හේතු ධම්යයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

(ඇ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ප්‍රේෂණ 34 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඈ) දුතිය ජවන මනෝ සම්ප්‍රේෂණ (34 - වේදනා - 33) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

4. යෝනියෝ මනසිකාරය - වොස්පන 12 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ඉතිරි ස්කන්ධයන්ද ඉතිරි ජවන, තදලම්බනයෝද මේ දැක්වූ ක්‍රමයටම අනුවම පරිග්‍රහ කරන්න. වචනා ගත යුතුය.

පැහැදිලි කිරීම - චක්‍ර සම්ප්‍රේෂණ + මනෝ සම්ප්‍රේෂණ

යමපිදං චක්‍ර සම්ප්‍රේෂණ පච්චයා උපපජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා. (සං. නි. 4/30)

චක්‍ර සම්ප්‍රේෂණ පච්චයා උපපජ්ජති වෙදසිතනති චක්‍ර සම්ප්‍රේෂණං මූලපච්චයං කතවා උපපනනා - සමපට්ඨජන - සනතිරණ - වොස්පන - ජවන වෙදනා. චක්‍ර විකල්පණ සමපසුතතාය පන වතකඛ මෙව තඪ. යොතඤ්චාරාදී වෙදනා පච්චයාදීසු පිඨසෙව තයො (සං. අ. 3/3)

යමපිදං මනෝ සම්ප්‍රේෂණ පච්චයා උපපජ්ජති වෙදසිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛම සුඛං වා (සං. නි. 4/30)

මනෝ සම්ප්‍රේෂණාති ගවංග සහජාතො සම්ප්‍රේෂණා. වෙදසිතනති ජවන සහජාතා වෙදනා සහවජ්ජනෙන ගවංග සහජාතාපි වධ්දති සෙව. (සං. අ. 3/4)

යමිදං (- යමපිදං) චක්‍ර සම්ප්‍රේෂණ පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සකල්පගතං සංඛාරගතං විකල්පණගතං (ම. නි. 3/580)

යමිදං මනෝ සම්ප්‍රේෂණ පච්චයා උපපජ්ජති වෙදනාගතං සකල්පගතං සංඛාරගතං විකල්පණගතං (ම. නි. 3/578)

සහාවජ්ජන වෙදනාය ජවනවෙදනා "වෙදසිතනති" අධිප්‍රේෂණා. ගවංග සමපසුතතාය පන වෙදනාය ගහණේ වතකඛමෙව තඪ (සං. ටී. 2/286)

මේ ඉහත සඳහන් පාලි අවධිකථා ටීකා ග්‍රන්ථයන්ට අනුව වක්කු සම්ඵස්ස පදනම් කොට පහළ වූ වක්කු විඤ්ඤණ, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොඤ්ඤන, ජවන, තදලම්බන, වේදනාවෝ වක්කු සම්ඵස්සය ප්‍රත්‍යය කරගත් වේදනාවෝ වෙත්. ඉහත සඳහන් මූල රාහුලොවාද සූත්‍රයට අනුව වක්කු සම්ඵස්සය නිසා වේදනා එකක් පමණක් පහළ වනවා නොවේ.

යමිදං වක්කු සම්ඵස්ස පට්ඨයා උපපජ්ජති වෙදනා ගතං. සකඤ්ඤගතං. සංඛාර ගතං. විඤ්ඤණ ගතං (ම. නි. 3/580)

වේදනා, සඤ්ඤ, සංඛාර, විඤ්ඤණ යන නාමස්කන්ධ හතරම වෙත්. එම නිසා වක්කු විඤ්ඤණය හා යෙදෙන වක්කු සම්ඵස්සය වක්කු විඤ්ඤණය, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොඤ්ඤන, ජවන තදලම්බන, නාමස්කන්ධ හතර එක එකක් වශයෙන් පහළ වනු පිණිස උපකාර කරන්නේ යයි දන යුතු. නමුදු වක්කු සම්ඵස්සය වක්කු සම්ඵස්සය නිසා පහළ වූ නාම ධර්ම රාශියට උපකාර කිරීමේ දී සමාන විචි - වක්කු ද්වාර විචියෙ හි පමණක් උපකාර කරන බව අවධිකථා හි පැහැදිලි කළා වී නමුදු,

“වක්කු සම්ඵස්ස පට්ඨයා වෙදනාකඛනෙධා අභි අනුපාදිතන අනුපාදනියො අසංකිලිධං අසංකිලෙසිකො අවිතකක අවිචාරො” යන පාළිය උපුටා දක්වමින් නා නා විචි - විචි වශයෙන් සමාන නොවූ, වෙන් වූ නාම ධර්ම රාශීන්ට - රූපාරම්මණය දිගටම අරමුණු කරන මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම රාශියටද, වක්කු සම්ඵස්සයේ උපකාර කිරීම අවධිකථා හි බැහැර නොකරන බව දැක්වේ.

සමාන විචි - වක්කුද්වාර විචි සන්නතියෙහි ඇති නාම ධර්ම සමූහයට වක්කු සම්ඵස්සය උපකාර කිරීම ඒකාන්ත වන බැවින් වක්කු සම්ඵස්සය වක්කුද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහයට උපකාර කිරීම අවධිකථාහි පැහැදිලි කිරීම වන්නේ යැයි ද දැක්වේ. (මු. ටී. 2/30) යොගීන් බොහෝ දෙනා යොදවා පයෙඝිෂණ කිරීමේදී මූල ටීකාවායඝීයන්ගේ පැහැදිලි කිරීම තහවුරු කළ හැක්කේය. සෝත සම්ඵස්ස ආදිය සෝත ද්වාර විචි සද්දරම්මණය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විචි ආදියට උපකාර කිරීමේදීද මේ ආකාරයටම වටහා ගන්න.

මනෝසම්ඵස්සය - මනෝද්වාරාවච්ඡනය හා සම්පව් පවතින - මනෝද්වාරාවච්ඡනයෙහි අනන්තර පව්වය ශක්තිය මගින් උපකාර කරන්නා වූ භවාංගයෙහි යෙදෙන ඵස්සය මනෝ සම්ඵස්සයයි. මේ මනෝ සම්ඵස්සයද මනෝද්වාරාවච්ඡන - ජවන (තදලම්බන) යන මනෝද්වාර විථි නාම ධම් රාශියෙහි පහළ විම පිණිස උපකාර කරමින් සිටී. අභීතා විථි පහළ වනවිට මනෝද්වාරාවච්ඡනය හා උපවාර සමාධි ජවන, අභීතා ජවනයන්ද පහළ වනු පිණිස මේ මනෝසම්ඵස්සය උපකාර කරමින්ම පවතී. එම නිසා රූපාරම්මණයක් දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාර විථි නාම ධම් රාශියට වක්ඛු සම්ඵස්සයද, භවාංග මනෝ සම්ඵස්සයද, සම්ප්‍රයුක්ත මනෝ සම්ඵස්සයද උපකාර කරන බව දක්වයි. දුතිය ජවන ආදියෙහි ප්‍රථම ජවන ආදී අනන්තර මනෝ සම්ඵස්ස හේතු ධම්යෝ ඇතුළත්කර දක්වන ලදී.

මේ නිසා පිංවත් ඔබ වක්ඛුද්වාරික නාම ධම් රාශියෙහි වක්ඛු සම්ඵස්ස, අනන්තර මනෝසම්ඵස්ස, සහජාත සම්ප්‍රයුක්ත මනෝ සම්ඵස්සයන්හි අදල නාමස්කන්ධයනට උපකාර කරන බවෙහිද, රූපාරම්මණයම දිගට අරමුණු කරන මනෝද්වාරික නාම ධම් රාශියට වක්ඛු සම්ඵස්ස, භවාංග මනෝසම්ඵස්ස, අනන්තර මනෝ සම්ඵස්ස, සහජාත සම්ප්‍රයුක්ත මනෝ සම්ඵස්සයන්ගේ උපකාර කිරීමද, හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන ආකාරය සැණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු-ඵල ධම්යෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙපමණකින් රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන වක්ඛු ද්වාර මනෝද්වාර කුසල ජවන විථින් හි විත්තසෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු ඵල පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය දැක්වීම නතර කොට මෙම රූපාරම්මණයම අරමුණු කරන වක්ඛුද්වාර - මනෝද්වාර අකුසල ජවන විථි සිත් සන්තතින්හි විත්තසෂණයන් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු ඵල වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ඉදිරියට ලියා දක්වන්නෙමු.

රූපාරම්මණය අරමුණු කොට පහළ වූ වක්ඛුද්වාර, මනෝ ද්වාර අකුසල ජවන විථින් හි පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, වක්ඛු විඤ්ඤණ,

සම්පටිච්ඡත, සන්තීරණ, වොඤ්චන, තදලම්බන, (භවාංග) මනොද්චාරාවච්ඡත, තදලම්බනාදිය කුසල ජවන විථි භාවනා කරන ක්‍රමය හා සමානය. ජවනයන් පමණක් ඉතා ස්වල්ප වශයෙන් වෙනස් වන නිසා මෙහිලා ලොහ-දිට්ඨි රාශිය (20) උදහරන ලෙස දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. අකුසල ජවන නාම ධර්ම රාශියෙහිද කුසල ජවන නාම ධර්ම රාශියෙහි මෙන්ම අතීත හේතු ධර්මයෝ නොමැත. පත්‍යුත්පන්න හේතු ධර්ම පමණක් වෙත්.

**රූපාරම්මණ = වණි පේළිය (ලොහ-දිට්ඨි රාශියේ)
ජවන පඤ්චස්කන්ධය**

1. ජවනය ඇසුර ලබන හදය වක්‍රව සමග යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණය රූපස්කන්ධයයි.
2. ලොහ-දිට්ඨි රාශියේ ජවන නාම ධර්ම (20) හි වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි
3. එම (20) හි සඤ්ඤාව සඤ්ඤස්කන්ධයයි.
4. එම (20) හි චේතනාව සංඛාරස්කන්ධයයි. (ප්‍රථම)
එම (20) හි ඉතිරි චෛතසික 17 සංඛාරස්කන්ධයයි (දුතිය)
5. එම (20) හි විඤ්ඤනය විඤ්ඤස්කන්ධයයි.

මෙම ජවන රූපස්කන්ධයේ පඤ්චද්චාරාවච්ඡත රූපස්කන්ධයට සමානව භාවනා කර බලන්න.

**ලොහ - දිට්ඨි රාශිය ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය
(වක්‍රද්වාර විථි)**

පටිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හතර

1. වක්‍ර - හදය වක්‍ර රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. අරමුණ - (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3. (අ) වක්‍ර සම්ප්‍රදාය 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
 (ආ) ප්‍රථම මනෝසම්ප්‍රදාය (20, වේදනා හැර 19) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. අයෝනිසොමනසිකාරය - වොඤ්චන 12 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

**ලොභ-දිට්ඨි රාශියේ ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය
(වක්‍රඤ්චාර විචි)**

පව්‍රුප්පත්ත හේතු ධර්ම දෙක

1. වක්‍ර සම්ප්‍රදාය 8 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. අයෝනිසොමනසිකාරය (වොඤ්චන 12)
3. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

නාම - සම්ප්‍රසුක්ත චෛතසික 19

රූප - හදය වක්‍ර රූපය සමඟ යෙදෙන රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

**ලොභ-දිට්ඨි රාශියේ දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය
(වක්‍රඤ්චාර විචි)**

පව්‍රුප්පත්ත හේතු ධර්ම හතර

1. වක්‍ර - හදය වක්‍ර රූප (54) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. අරමුණ - (රූපාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) වක්‍ර සම්ප්‍රදාය 8 හේතු ධර්මයයි. දුතිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

- (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ප්ප්ප 20 හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
 - (ඇ) දුකිය ජවන මනෝසම්ප්ප්ප 20 (වේදනා හැර 19) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. අයොනියොමනසිකාරය = වොඝ්පන 12 හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

**ලොභ-දිට්ඨි රාශියේ දුකිය ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය
(වක්ඛුද්ධාර විථි)**

පව්වුප්පත්ත හේතු ධර්ම දෙක

1. (අ) වක්ඛු සම්ප්ප්පය 8 හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
 - (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ප්ප්ප 20 හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන විඤ්ඤාණස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3 අයොනියොමනසිකාරය (වොඝ්පන 12)

නාම - සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 19

රූප - හදය වක්ඛු රූපය සමග වූ රූප 54 හා රූපාරම්මණයයි.

සැලකිය යුත්තක් : මේනාක් ක්‍රමය වටහා ගත්තේ නම් රූපාරම්මණ ජෙළියේ වක්ඛුද්ධාර විථි මනෝද්ධාර විථි යන අකුසල ජවන විථින් හි විත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු එල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-එල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම වටහා ගන්නා නම් වන්තේය. රූපාරම්මණ ජෙළියේ කුසල ජවන විථි, අකුසල ජවන විථි යන මේවා විත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-එල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම වටහා ගත්තේ නම් සද්දාරම්මණ ජෙළිය ආදියද ඉදිරියට භාවනා කළ හැක්කේය. විත්තක්ෂණයක් විත්තක්ෂණයක් තුල සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන්ගේ

අඩු වැඩිවීම අනුව වෛතසික ගණන වෙනස් කොට වටහා ගනු ඇතැයි විශ්වාස කරමු. චිත්තකම්මයක් තුළ සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසිකයන් සංඛ්‍යාව අනුව යමින් සංඛාරස්කන්ධයද සහජාත මනෝ සම්ප්‍රදායද වෙනස්වන බවට සැලකිලිමත් වන්න. ඉදින් ඔබ මූලික අභිධම්ම දැනුම් ශක්තිය අඩු කෙනෙකු, දැනුම නැති කෙනෙකු වන්නේ නම් ආවායඝීය ගුරුවරයන්ගේ උපකාරය අවශ්‍යය. ඒ නිසා මෙහිලා වෙනස් වන ස්ථාන කීපයක් පමණක් ලියා දක්වන්නෙමු.

සමහරක් වෙනස්කම් :

2. සද්දාරම්මන ජෙළිය - අරමුණ වශයෙන් සද්දා රම්මණයද වක්කු සම්ප්‍රදාය වෙනුවට සොන සම්ප්‍රදාය යන ලෙසට වෙනස් වේ.
3. ගන්ධාරම්මණය - අරමුණ ගන්ධාරම්මණය ලෙසටද එස්සය සාන සම්ප්‍රදාය ලෙසටද වෙනස් වේ.
4. රසාරම්මණය - අරමුණ රසාරම්මණය ලෙසට ද එස්සය ජිව්හා සම්ප්‍රදාය ලෙසටද වෙනස් වේ.
5. පොට්ඨබ්බාරම්මණය - ආරම්මණය පොට්ඨබ්බාරම්මණය ලෙසටද එස්සය කාය සම්ප්‍රදාය ලෙසටද වෙනස් වේ.

සද්දාරම්මණ ජෙළියේ පඤ්චද්වාරවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය.

පච්චුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

1. වජ්ජු = හදය වජ්ජු රූප (54) හේතු ධම්මයයි. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
2. ආරම්මණය = (සද්දාරම්මණය) හේතු ධම්මයයි. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
3. (අ) හවාංග මනෝ සම්ප්‍රදාය 34 හේතු ධම්මයයි. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
 (ආ) පඤ්චද්වාරාවජ්ජන මනෝසම්ප්‍රදාය (11, වේදනා හැර 10) හේතු ධම්මයයි. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

මෙපමණකින් ඉතිරි නාමස්කන්ධයන්ද වචනා ගත්තා වන්නේය. ක්‍රමය තේරුම් කර දීම සඳහා සමහරක් විත්තක්ඛණයන්හි ස්කන්ධයන් එකක් දෙකක් පමණක් මෙසේ දක්වන්නෙමු. නමුත් භාවනා කරන අවස්ථාවේදී විත්තක්ඛණයක් පාසා සෑම පක්ඛණයක්ම සම්පූර්ණ වන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

සද්දාරම්මණ පේළියේ සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය

අතීත හේතු ධම්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණවේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

පවිටුප්පන්න හේතු ධම්ම පහ.

6. වඤ්ඤා - සොත වඤ්ඤා 54 හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
7. අරමුණ - (සද්දාරම්මණය) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
8. සොත සම්ඵස්ස 8 (වේදනා හැර - 7) හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනා ස්කන්ධය එල ධම්මයයි.
9. ආකාසය හේතු ධම්මයයි. සොත විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්මයයි.

10. මනසිකාර - පඤ්චද්වාරාවච්ඡේදන 11 හේතු ධර්මයයි. සොක විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ආකාශය : සොකප්පසාදය හා සද්දාරම්මතය අතර ආකාශය තිබිය යුතුය. මෙම ආකාශ ධාතුව ඇසුරු කොටම සොක විඤ්ඤාණය පහළ විය හැක්කේය. එම ආකාස ධාතුව නොමැතිව සොක විඤ්ඤාණය පහළ විය නොහැක්කේය. ඇත්තය. කන් සිදුරු වැසුවකුගේ කන් සිදුර වැසීමකට භාජනය වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ සොක විඤ්ඤාණය පහළ විය නොහැක්කේ ය. එමනිසා ආකාස ධාතුවද සොක විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම රාශිය පහළවීම පිණිස හේතු ධර්මයක් ලෙසට ගැනේ. (ධ. අ. 249)

සද්දරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය
(දුතිය තය)

අතිත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. උපාදාන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

6. වඤ්ඤා - හදය වඤ්ඤා 54 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
7. ආරම්මණ - (සද්දාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

8. (අ) සෞභ සම්ඵස්ස 8 - හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
- (ආ) ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන සංඛාරස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

සද්දාරම්මණ පේළියේ සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය

අතිත හේතු ධර්ම පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
5. කම්ම = සංඛාර 34 හි කම් ශක්තිය හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

පවිටුප්පත්ත හේතු ධර්ම දෙක

6. සෞභ සම්ඵස්ස 8 - හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
7. නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන විඤ්ඤාණස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 10

රූප = හදය ව්‍යුච්චි රූපය සමග යෙදෙන රූප (54) හා සද්දාරම්මණය.

සද්දාරම්මණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනා ස්කන්ධය

අතිත හේතු ධම් පහ :

1. අවිජ්ජා (20) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පච්චුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු (=54) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
7. ආරම්මණ - (සද්දාරම්මනය) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
8. (අ) සොක සම්ඵස්ස 8 හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 (ආ) සම්පට්ඨිජන මනෝ සම්ඵස්ස 11 හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 (ඇ) සන්තිරණ මනෝ සම්ඵස්ස 12 (වේදනා හැර - 11) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනා ස්කන්ධය එල ධම්යයි.

මෙපමණකින් ක්‍රමය වටහා ගත්තේ නම් සද්දාරම්මණ පේළිය වටහා ගත්තා යැයි විශ්වාස කරමු.

දැන් තවදුරටත් ගන්ධාරම්මන පේළියේ විත්තක්ඛණයන්හි පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-එල පරිග්‍රහ කිරීම ටිකක් දක්වන්නෙමු.

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් තුන

1. වඤ්චු - හදය වඤ්චු රූප (54) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. ආරම්මණ - (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) භවාංග මනෝ සම්පස්ස 34 හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) පඤ්ච ද්වාරාවච්ඡන මනෝ සම්පස්ස (11 - වේදනා හැර - 10) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය

අතිත හේතු ධම් පහ :

1. අවිච්ඡා (20) හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. තණ්හා (20) හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. උපාදන (20) හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
4. සංඛාර (34) හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
5. කම්ම - සංඛාර 34 හි කම්ම ශක්තිය හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පව්වුප්පත්ත හේතු ධම් පහ

6. වඤ්චු - ඝාන වඤ්චු රූප (54) හේතු ධම්යයි. ඝාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

7. අරමුණ - (ගන්ධාරම්මනය) හේතු ධර්මයයි. සාන විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
8. සාණ සම්ඵස්ස 8 (වේදනා හැර - 7) හේතු ධර්මයයි. සාණ විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
9. වායෝ ධාතූ හේතු ධර්මයයි. සාණ විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
10. මනස්කාරය (11) හේතු ධර්මයයි. සාණ විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

වායෝ ධාතූ - සාණ ප්‍රසාදය ඇති ස්ථානය වන නාසය මූල තෙක් ගන්ධය ගන්ධාරම්මනය ගෙන යන වායෝ ධාතූව ඇතුළුවු විටක දීම ගන්ධය දත හැකි, අරමුණු කළ හැකි සාණ විඤ්ඤණය සහිත නාම ධර්ම රාශිය පහළ විය හැක්කේය. ගන්ධාරම්මණය ගෙන යා හැකි එම වායෝ ධාතූව නොමැති නම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම රාශිය සහිත සාණ විඤ්ඤණ නාම ධර්ම රාශිය පහළ විය නොහැක්කේය. එමනිසා වායෝ ධාතූව හේතු ධර්මයක් වේ. (ධ. අ. 249)

ගන්ධාරම්මණ ජේලියේ සම්පට්චිජන වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පට්ඨුප්පත්ත හේතු ධර්ම තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිජන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
7. ආරම්මණය (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිජන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
8. (අ) සාණ සම්ඵස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිජන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.
(ආ) සම්පට්චිජන මනෝසම්ඵස්ස 11 (වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිජන වේදනාස්කන්ධය ඵල ධර්මයයි.

ගන්ධාරම්මණ පේළියේ සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධම් පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධම් පහ.

6. වඤ්ඤා - හදය වඤ්ඤා රූප (54) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

7. ආරම්මණය - (ගන්ධාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

8. (අ) ඝාණ සම්ඵස්සය 8 හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

(ආ) සම්පට්ඨිතන මනෝ සම්ඵස්ස හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

(ඇ) සන්තිරණ මනෝ සම්ඵස්ස 12 (වේදනා හැර - 11) හේතු ධම්යයි. සන්තිරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

විශේෂයෙන් සැලකිය යුත්තක් : ඝාණ විඤ්ඤණ - සම්පට්ඨිතන - සංතිරණ ආදී විඤ්ඤණස්කන්ධයෙහි පච්චුප්පන්න හේතු ධම්වල නාම-රූප යන හේතු ධම්යෙහි නාම යන තැන ඒ ඒ විඤ්ඤණස්කන්ධය හා විත්තක්ඛණයක් තුල එකට සම්ප්‍රයුක්තව ඇති වෛතසිකයන් ගන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. රූප යන තැන ඇසුර ලබන රූපය හා ගන්ධාරම්මණය ගන්න. ඉතිරි පේළිවලද අදාළ සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික, ඇසුර ලබන වඤ්ඤා රූප අරමුණු යෝග්‍ය ලෙස ගන්න.

රසාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවච්ඡන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පන්න හේතු ධම් තුන

1. වඤ්ඤා - හදය වඤ්ඤා රූප (54) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරා ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

2. ආරමුණ - (රසාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරා ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

3. (අ) හවාංග මනෝසම්ඵස්සය (34) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරා වර්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- (ආ) පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනෝ සම්ඵස්ස 11 (වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

රසාරම්මණ පේළියේ ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ

6. වක්ඛු - ජීවිතා වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
7. අරමුණ - (රසාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
8. ජීවිතා සම්ඵස්සය 8 (වේදනා හැර - 7) හේතු ධර්මයයි. ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
9. අපෝ ධාතුව හේතු ධර්මයයි. ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
10. මනසිකාර - පඤ්චද්වාරාවර්ජන 11 හේතු ධර්මයයි. ජීවිතා විඤ්ඤණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ආපෝ ධාතූ - දිවට තෙකමනය ගෙන දෙන ආපෝ ධාතූ දියරය ඇති විටම ජීවිතා විඤ්ඤණය හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම රාශිය පහළ විය හැක්කේය. එම ආපෝ ධාතුව නොමැතිව පහළ නොවේ. වියළි ගිය දිව ඇති තැනැත්තකුගේ දිව මත වියළි කැවිලිකි දැමුවද ජීවිතා විඤ්ඤණය පහළ නොවන්නේය. (ධ. අ. 249)

ජීවිතා විඤ්ඤණය ආදී විඤ්ඤණකන්ධයන්හි පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම වල නාම ධර්ම වෙනුවට අදාළ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ගන්න. රූප ධර්ම වෙනුවට අදාළ ඇසුරු කරන වස්තු රූපය හා රසාරම්මනය ගන්න.

රසාරම්මණ පේළියේ සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතින් හේතු ධම් පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පට්ඨප්පත්ත හේතු ධම් තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධම්යයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
7. ආරම්මණය - (රසාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
8. (අ) ජීවිතා සම්ඵස්සය 8 හේතු ධම්යයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 (ආ) සම්පට්චිත මනෝ සම්ඵස්ස 11 (වේදනා හැර - 10) හේතු ධම්යයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

රසාරම්මණ පේළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතින් හේතු ධම් පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පට්ඨප්පත්ත හේතු ධම් තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධම්යයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
7. අරමුණ - (රසාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
8. (අ) ජීවිතා සම්ඵස්සය 8 හේතු ධම්යයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 (ආ) සම්පට්චිත මනෝ සම්ඵස්ස 11 හේතු ධම්යයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
 (ඇ) සන්තීරණ මනෝ සම්ඵස්ස 12 (වේදනා හැර - 11) හේතු ධම්යයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

**පොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ පඤ්චද්වාරාවජ්ජන
වේදනාස්කන්ධය**

පච්චුප්පන්න හේතු ධම් තුන

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරා වජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
2. ආරම්මණ - (පොට්ඨබ්බාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරා වජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
3. (අ) හවාංග මනෝසම්ඵස්සය 34 හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරා වජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
(ආ) පඤ්චද්වාරාවජ්ජන මනෝසම්ඵස්ස 11 (වේදනා හැර - 10) හේතු ධම්යයි. පඤ්චද්වාරාවජ්ජන වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධම් පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.

පච්චුප්පන්න හේතු ධම් පහ

6. වක්ඛු - කාය වක්ඛු රූප (44) හේතු ධම්යයි. කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
7. අරමුණ - (පොට්ඨබ්බාරම්මණය) හේතු ධම්යයි. කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
8. කාය සම්ඵස්සය 8 (වේදනා හැර - 7) හේතු ධම්යයි. කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
9. පඨවි ධාතු හේතු ධම්යයි. කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.
10. මනසිකාරය හේතු ධම්යයි. කාය විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය එල ධම්යයි.

පයවි ධාතු - පොට්ට්ඛිබාරම්මණය කායප්‍රසාදයට පැමිණ වදින විට ගැටෙන විට කායප්‍රසාදය පමණක් නොව එය ඇසුර ලබන නිස්සය ධර්මය වන කලාපීය මහා භූත තෙක් වැදේ. ගැටේ. මේ මහා භූතයන් තුල ඇති පයවි ධාතුව කායප්‍රසාදයට ප්‍රධාන හේතු ධර්මය වේ. කාය විඤ්ඤණ නාම ධර්ම රාශිය වනාහී කායප්‍රසාදයේ නියම හේතුව වන පයවි ධාතුව ඇසුරු කොට ගෙනම පහළ වේ. මේ පයවි ධාතුව නොමැතිව පහළ විය නොහැක්කේය. ඇත්තය. කායද්වාරයෙහි පොට්ට්ඛිබාරම්මණය නම් වූ බහිද්ධා මහා භූත අරමුණ (පයවි, තෙජෝ, වායෝ) යන්න අප්ඤ්ඤාන කායප්පසාදය වෙත යොමු වී ගැටී කායප්පසාදයේ පදනම වන කලාපීය මහා භූතයන්ටද වැදේ. ගැටේ. එම නිසා පයවි ධාතුව කාය විඤ්ඤණ නාම ධර්ම පහළවීම සඳහා හේතු ධර්මයක් වේ. (ධ. අ. 249)

කාය විඤ්ඤණ - විඤ්ඤණස්කන්ධයෙහි පවිච්චප්පන්න හේතු ධර්ම වල නාම-රූප යන හේතුවෙහි නාම වෙනුවට කාය විඤ්ඤණයේ සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 7 ගන්න. රූප ධර්ම වෙනුවට කාය, වඤ්ඤ රූපය හා යෙදෙන වර්ග 44 වූ රූපයෝ හා පොට්ට්ඛිබාරම්මණ නම් වූ පයවි - තොජෝ - වායෝ යන අරමුණු රූපයෝ ගන්න.

පොට්ට්ඛිබාරම්මණ පේළියේ සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයයි.

පවිච්චප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

- 6. වඤ්ඤ - හදය වඤ්ඤ රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 7. ආරම්මණය - (පොට්ට්ඛිබාරම්මණය) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
- 8. (අ) කාය සම්පස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. සම්පට්චිත වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) සම්පට්ච්ඡන මනො සම්චස්ස 11 (වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

පොට්ඨබ්බාරම්මණ පේළියේ සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය

1, 2, 3, 4, 5 අතීත හේතු ධර්ම පහ භාවනා කරන ක්‍රමයට සමානයි.
පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම තුන

6. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

7. ආරම්මණ - (පොට්ඨබ්බාරම්මණ) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

8. (අ) කාය සම්චස්සය 8 හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) සම්පට්ච්ඡන මනො සම්චස්ස හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඇ) සන්තීරණ මනො සම්චස්ස(11/10) - (12 වේදනා හැර - 11) (11 වේදනා හැර - 10) හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ කුසල ජවන විචි (වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ) ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය (මනෝද්චාර විචි)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම හතර

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

2. ආරම්මණ - (වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3. (අ) භවංග මනොසම්චස්ස - (34) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්ස 34 (වේදනා හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

4. යෝනිසොමනසිකාරය - මනෝද්වාරාවජ්ජන (12) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

දෙවැනි ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම හතර

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

2. අරමුණ - (වක්ඛු ප්‍රසාද අරමුණ) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

3. (අ) භවාංග මනෝ සම්ඵස්ස - (34) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්ස - (34) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

(ඇ) දුකිය ජවන මනෝ සම්ඵස්ස 33 (34 - වේදනා හැර - 33) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

4. යෝනිසොමනසිකාරය - මනෝද්වාරාවජ්ජන (12) හේතු ධර්මයයි. දුකිය ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විචි

(ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණ)

ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය

පච්චුප්පත්ත හේතු ධර්ම හතර

1. වක්ඛු - හදය වක්ඛු රූප (54) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

2. ආරම්භය - (ආනා පාන පටිභාග නිමිත්ත) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
3. (අ) භවාංග මනෝ සම්ඵස්ස (34) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
ආ) භවාංග මනෝ සම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. " "
 (ආ) ප්‍රථම ජවන මනෝ සම්ඵස්ස 34 හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.
4. යෝනියොමනසිකාරය = මනෝද්වාරාවර්ජන (12) හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන වේදනාස්කන්ධය එල ධර්මයයි.

ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම 34 හි වේදනාව අත හැර ලු නිසා නාම ධර්ම 33 විය. දුතිය ජවන ආදියෙහි ප්‍රථම ජවන ආදී පෙර පෙර නාම ධර්ම නම් වූ අනන්තර ප්‍රත්‍යය වැඩිවීම පමණක් වෙනස් වේ.

මේ ජවන සමාපත්ති විට ජවන විඤ්ඤණ ස්කන්ධයන් හි නාම රූප හේතුවෙහි රූප ධර්මය යන තැන ඇසුරු ලබන රූපය, හදය ව්‍යුච්ච සමග යෙදෙන 54 ආකාර රූපයෝම ගන්න. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත යන අරමුණ ප්‍රඤ්ජනි අරමුණක් වේ. අවධික පටිභාග නිමිත්ත නැති නම් ඕදක කසිණ පටිභාග නිමිත්ත ආදී සමථ නිමිත්තක් අරමුණු කොට පහළ වන්නාවූ ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධ වන ස්වභාවය කැණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු ධර්ම - එල ධර්මයන් පරිශ්‍රහ කිරීමේදී අරමුණ නම් වූ හේතුව වෙනුවට තමා භාවනා කරන ධ්‍යාන නාම ධර්ම රාශියේ අරමුණ යොදන්න. උපමා ලෙස සුදු වණි ඕදක කසිණ පටිභාග නිමිති අරමුණ ආදී ලෙස වෙනස් කොට යොදන්න. ප්‍රථම ධ්‍යානයෙහි නාම ධර්ම 34, දුතිය ධ්‍යානයෙහි 32, තතිය ධ්‍යානයෙහි 31, චතුස්ථ ධ්‍යානයෙහි 31, අරූප ධ්‍යාන 4 හි දු 31 ක් වශයෙන් වෙන වෙන ම යෙදෙන බැවින් ජවන මනෝසම්ඵස්ස වෙනුවට වෛකසික ගණන යොග්‍ය ලෙස ගන්න. අජීණාධ්‍යාන ජවනයට අනතුරුව තදලම්බන නො වැටේ.

ධම්මාරම්මණ පේළියේ රූප ධර්මී අරමුණ

ධම්මාරම්මණ පේළියට ඇතුළත් ප්‍රසාද රූප පහ සුබ්බම රූප 16 යන රූප ධර්මීයන් මත එම රූපයන් අරමුණු කොට භාවනා කළ යොනිසොමනසිකාරය ඇතිවිට කුසල ජවනයෝද, අයොනිසො මනසිකාරය ඇතිවිට අකුසල ජවනයෝද යෝග්‍ය ලෙස ද්‍රවිත්. රූප ධර්මී මත අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත. අසුභ යැයි මනසිකාරය යෙදූ විට යොනිසොමනසිකාරය වේ. වක්ඛු ප්‍රසාදය ලෙසට මනසිකාරය පවත්වන්නේ යොනිසොමනසිකාරය වේ. අයොනිසොමනසිකාරය වන ආකාරය නාම කම්ප්ථාන කොටසෙහි බලන්න. සංයෝජන දසය පහළ වන ආකාරය දැක්වීමේදී ලියා දක්වන ලදී. ඉතිරි හේතූන් සමාන ය. අකුසල ජවන විචිත්තිදු හේතු-ඵල සම්බන්ධය වටහා ගත්තේය. තදලම්බන යෙදුනේ නම් පෙර දැක්වූ භාවනා ක්‍රමයට අනුව තදලම්බන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

එක් කොටසක් - එක් දේශයක්

රූපාරම්මණ, සද්දරම්මණ ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, පොට්ඨබ්බිකාරම්මණ, ධම්මාරම්මණ යන පේළි හයෙහි කුසල - අකුසල ජවන විචිත් හි විත්තක්‍ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධ වශයෙන් බෙද පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට හේතු-ඵල සම්බන්ධ කොට හේතු-ඵල ධර්මීයන් නිම වන තෙක් සම්පූර්ණ වන තෙක් පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමේදී

විපසාකෙන පන කමන්තරන්දථ විපාකන්තරන්දථ එක දෙසෙනො ජාතිතඛං
(වී. ම. 452)

මෙයට අනුව පිංවක් ඔබ කම්ම හා කම් ඵල එක් කොටසක් ලෙස එක් දේශයක් ලෙස දැන ගැනීම සඳහා දිගට පරිග්‍රහ කළ යුතු වේ. වක්ඛුද්වාර වීථි ආදී වීථි හයෙහි ඇත්තාවූ පඤ්චවිඤ්ඤාණය, සම්පට්චිඡන, සන්තිරණ, තදලම්බන යන සෑම ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයක්ම පටිසන්ධි, භවාංග, චූති යන විපාක විඤ්ඤාණ ඇතිකළ හැකි කම්ම හේතු පමණක්ම නිසා පහළ වනවා නොවේ.

සමහරක් ප්‍රවෘත්ති විපාක විඤ්ඤාණයෝ පටිසන්ධි, හවාංග, චූති, විපාක ධර්මයෝ පහළ කළ හැකි කම්ම නිසාමද විය හැක්කේය. සමහරක් පවත්ති විපාක විඤ්ඤාණයෝ මේ කම්ම හේතු නිසා නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේට අවසාන හවයේදී විපාක දුන් අවස්ථා 12 ගැන බලන්න. එක එක විපාකයට එක එකක් විශේෂ කම්මයක් බැගින් වූ බව සිතට ගන්න. එම නිසා පිංවක් ඔබ අතීත පඤ්චස්කන්ධයෝ නැවතත් සම්පව බලන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේදී සමහර සමහර කුසල අකුසල කම්මයන් පරිග්‍රහ කළවිට එම කම්මයන් නිසා මේ පව්වුප්පන්න හවයෙහි දැන් මේ පවත්නා අවස්ථාවන්හි කුමන හොඳ ආනිසංස හා නරක ආදීතව ලැබෙන්නේ දැයි ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කරන්න.

බහිද්ධා හා අතීත - අනාගත සම්බන්ධතාව

අතීත හේතු පහ හා පව්වුප්පන්න එලධර්මයන් ගේ හේතු-එල සම්බන්ධ ස්වභාව ධර්මයෝ ඉහත සඳහන් ලෙස ජේළි හයම ඉතිරි නොකොට සම්පුණ්ණ ලෙස හේතු එල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කළ පසු බහිද්ධාහි ද එම ක්‍රමයම අනුගමනය කරමින් හේතු-එල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු බාහිරයෙහි වනාහී සියල්ල බහිද්ධා වශයෙන් සමාන නිසා සියල්ල සාමූහික ලෙස පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය.

සාර්ථක වූ කල්හී දෙවැනි අතීත හේතු ධර්ම හා ප්‍රථම අතීත එල ධර්මයෝ, තනිය අතීත හේතු ධර්මය හා දුතිය අතීත එල ධර්මයෝ ආදී ලෙස අතීතයට ඤාණය විහිදුවා හේතු එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමේදී සමහර අතීත හවයන්හි පරමාථ රූප නාමයෝ පරිග්‍රහ කිරීම සිදුකොට නොමැති නම් එම පරමාථ රූප ධර්මයෝ අරමුණු කොට පහළ වූ නාම ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීමද, මෙම නාම ධර්මයන් සම්බන්ධ හේතූන්ද පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍ය නොවේ. එලෙසටම ධ්‍යාන නොලැබූ අතීත හවයන් හිදු ධ්‍යාන නාම ධර්මයෝද එම ධ්‍යාන නාමධර්ම හා සම්බන්ධ හේතු ධර්මයෝද පරිග්‍රහ කිරීම

අවශ්‍ය නොවේ. එලෙසටම පවිච්ඡපන්න හේතු ධර්ම හා අනාගත ඵල ධර්මයන් ද හේතු ඵල සම්බන්ධ කොට හේතු ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. අනාගත කෙලවර දක්වා අනාගත සම්බන්ධතාවයට ඤාණය විසිදුවා ලැබෙන තරම් හේතු ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න. අතීත පවිච්ඡපන්න අනාගත යන තුන් කාලයට අප්‍රකාශිත හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට බාහිරයෙහිද හේතු ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

සරු වරණ බීජ හා සරු විජ්ජා බීජ

මෙලෙස හේතු-ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කිරීමේදී අතීත භවයන්හි තිථිතය ප්‍රාරථනා කොට සිද්ධ කළ, සම්පාදනය කළ

1. දන, සීල, සමථ ආදී සරු වරණ බීජ
2. (අ) සතර මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව
 (ආ) රූප ධර්ම පරමාථී තෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව
 (ඇ) නාම ධර්ම පරමාථීතෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව
 (ඈ) රූප නාමයෝ පරමාථී තෙක් පරිග්‍රහ කොට ඇති බව
 (ඉ) හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කොට ඇති බව
 (ඊ) රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයෝ ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා විපස්සනා භාවනා කොට ඇති බව ආදී අනෙකුත් විවිධ විජ්ජා බීජ -

යන මේ සරු වරණ බීජ හා සරු විජ්ජා බීජයන් ඤාණයෙන් දක්නා පිණිස ගෞරවයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. මෙම බීජයන්ගේ බලවත් වූ උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් කෙලින්ම පහළ කරවන ජනක ශක්තිය සම්බන්ධ වෙමින් උපකාර කරන ආකාරය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් හේතු ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කරන්න.

භවාංගයේ අන්තර් හේතු ධර්මයෝ

භවයක සිත් සන්නතිය නොබිඳ පැවතීම සඳහා භවයෙහි හේතු ධර්ම වශයෙන් පහළ වෙමින් පවතින සිත, භවාංග සිත නම් වේ. එම

හවාංගය වනාහි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදන, සංඛාර, කම්ම-වසු, ආරම්මණ, එස්ස ආදී අද්ද හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වීම කලින් විස්තර කරන ලදී. හවාංග සිත, මුළු හවය පුරාම බොහෝසේ පහළ වන සිත වන නිසා එම හවාංගයෙහි අනන්තර හේතු ධර්මයෝද බොහෝ සේ වෙත්. කෙටියෙන් දක්වනොත්, තමා භාවනා කරන සිත හා ආසන්න චිත්තක්ඛණය යන දෙක අතර අතරක් නොතබා සම්බන්ධ වුනාවූ පෙර චිත්තක්ඛනය එම හවාංගයෙහි අනන්තර හේතුව වන්නේය. ඒ නිසා-

1. පටිසන්ධිය ප්‍රථම හවාංගයට ද
2. ප්‍රථම භාවංගය දෙවැනි හවාංගයටද
3. පෙර-පෙර හවාංග පසු-පසු හවාංග යන්ටද
4. වොඝ්ඵනයට අනතුරුව භාවංගයට වැටීම සිදුවන්නේ නම් වොඝ්ඵනය එම භාවංගයටද
5. ජවනයට අනතුරුව භාවංගයට වැටේ නම් අවසන් ජවනය එම හවාංගයටද
6. තදලම්බනයට අනතුරුව භාවංගයට වැටීම සිදුවේ නම් දෙවැනි තදලම්බනය එම හවාංගයටද

අනන්තර පවිචය වශයෙන් උපකාර කරන්නේමය. හවාංගයට පසු හවාංග නැවතත් යෙදේ නම් පෙර පෙර හවාංගය පසු-පසු හවාංගයට අනන්තර ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරන්නේය.

ඤාන පරිඤ්ඤ මට්ටමට පත්වීම

සො "ඉදං නාම රූපං අහෙතු අපච්චයා තිබ්බතතං, සහෙතු සපච්චයා තිබ්බතතං, කො පනස්ස හෙතු, කො පන පච්චයෝති උප පරිඤ්ඤානො" අවිජ්ජා පච්චයා තණ්හා පච්චයා කම්ම පච්චයා ආහාර පච්චයා" වානී තස්ස පච්චයං චචත්ථෙත්වා "අභිතෙ පි පච්චයා වෙච පච්චය සමුප්පන්න ධම්මාච අනාගතෙපි එතරහිපි පච්චයා වෙච පච්චය සමුප්පන්න ධම්මාච තතො උද්ධං සත්තොවා පුගගලොවා තත්ථී. සුද්ධ සංඛාර පුඤ්ඤ ඵවා" ති තෙසු අද්ධාසු කංඛංචීතරතී. අයං පන විපස්සනා සංඛාර සලලකිණා ඤාන පරිඤ්ඤා නාම

(විභ. අ. 178)

ආයතන ද්වාර දිගේ පඤ්චස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් හය පේළියම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කළ යොගාවචර පුද්ගල තෙමේ මේ නාම රූපයෝ කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්මයක් - ජනක හේතුවක් ප්‍රකටව නොමැතිව, උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයක් - පච්චය හේතු ධර්මයක්, ප්‍රකටව නොමැතිව, පහළ වනවා නොවේ. හේතු ධර්මයක් - ජනක හේතුවක් ප්‍රකටව ඇති විටම උපස්ථම්භක හේතු ධර්මයක් - පච්චය හේතු ධර්මයක් ඇති විටම පහළවේ. එම රූප නාමයන්හි හේතු ධර්මය කුමක්ද? පච්චය හේතු ධර්මය කුමක් දැයි සැණසේන් පිරික්සා බලන කල අවිජ්ජා නම් වූ හේතු ධර්මයද, තණහා නම් හේතු ධර්මයද, කම්ම නම් වූ හේතු ධර්මයද, ආහාර නම් වූ හේතු ධර්මයද නිසා පහළ වෙති යැයි එම රූප-නාම යන්ගේ හේතු ධර්මයන් වෙන් වෙන් වශයෙන් තෝරා ගෙන හඳුනාගෙන අවිජ්ජාව ඇති නිසා පටිසන්ධි කම්මජ රූප රූපක්ඛන්ධය පහළවේ. අවිජ්ජාව හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි කම්මජ රූප රූපක්ඛන්ධය එල ධර්මයයි යනාදී ලෙසට වෙන් වෙන්ව හඳුනාගත -

1. අතීතයෙහිද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් විය.
2. අනාගතයෙහිද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් වේ.
3. පව්චුප්පත්තයෙහිද හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පමණක් වේ.

මේ හේතු-එල ධර්මයන්ට අමතරව නිමානය කරන මූච්චි කරන පුද්ගල සත්ත්වයන්ද නිමාණය කරනු ලැබූ, මවනු ලැබූ පුද්ගල සත්ත්වයන්ද පුරුෂ - ස්ත්‍රී - පුද්ගල සත්ත්වයන් මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම, ආත්ම, විඤ්ඤණ නැත. රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම, එල ධර්ම යන සංඛාර ධර්ම සමූහ පමණක් ඇත්තේ යැයි තමාම වකීමානව විනිවිද දැක, දැනගත් එම සම්මා දිට්ඨි සැණ ප්‍රඥාවට අතීත අනාගත පව්චුප්පත්ත තුන් කාලයෙහි වූ විචිකිච්චාව දුරු කළ හැක්කේය. එම සැණය විපස්සනා සැණයෙහි පදනම් සැණයක් වන

1. රූප ධර්ම
2. නාම ධර්ම
3. හේතු ධර්ම
4. එල ධර්ම

යන සංඛාර ධර්මයෝ හොදින් මනා ලෙස වෙන් වෙන්ව දැන ගන්නා ඤාන පරික්ෂාව නම් වේ. (විභ. අ. පරිවතීනය) නමුදු මෙපමණකින් සියල්ල සම්පූර්ණ නොවේ. එම රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයෝ ලක්ෂණ, රස, පවිටුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමය වශයෙන් තව දුරටත් නැවතත් පරිග්‍රහ කළ යුතු. මෙසේ ඉදිරියට පැවැත්විය යුතු භාවනාව මෙසේය.

සාසනයෙහි නොසැලෙන සේ මුල් බැස ගන්නේය.

එවං සංඛාරෙ සලලකොභවා ධීතස්ස පන භික්ඛුනො දස බලස්ස යාසනෙ මූලං ඕතීණණං නාම හොති. පතිට්ඨා ලද්ධා නාම. චූල සොනාපනො නාම හොති නියත ගතිකො. තථාරූපං පන උතුයජ්ජායං පුගගල සජ්ජායං ගොජන සජ්ජායං ධම්ම සචන සජ්ජායං ලභිතවා එකාසනෙ එක පලලධිකචරගතො තීණ් ලක්ඛණාති ආරොපෙනවා විපස්සනා පටිපාටියා සංඛාරෙ සමමසනො අරහතතං ගණනාති

(විභ. අ. 178)

මේ දැක්වූ ක්‍රමයට රූප ධර්ම-නාම ධර්ම, හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම මනා ලෙස සල්ලක්ඛනය කොට සිටින යොගාවචර භික්ඛුව එම සංඛාර ධර්මයන් පව්චය පරිග්‍රහ කැණයෙන් පරිග්‍රහ කල විට වරදවා වටහා ගන්නා කංඛා ධර්ම අභිභවා පිරිසිදු කැණ ඇස ඇති කංඛාවිකරණ විසුද්ධි මට්ටමට ලඟාවී, බුද්ධ සාසනයෙහි නොසැලෙන නොවෙනස්වන ලෙසට මුල්බැස ගන්නා වන්නේය. සාසනයෙහි තහවුරුව ලබා ගන්නා වන්නේය. නියත ගති ඇති චූල සොනාපන්න නම් වේ. අරහත්ත ඵලය ලබා ගත හැකි ස්වභාවය ඇති -

1. උතු සජ්ජාය = ගැලපෙන සෑප සෘතුව
2. පුගගල සජ්ජාය = ගැලපෙන කල්යාණ මිත්‍රයාද
3. ගොජන සජ්ජාය = ගැලපෙන සෑප ගොජනයාද
4. ධම්ම සචන සජ්ජාය = ගැලපෙන ධර්මයන්ට ඇහුම් කන් දීමද

යන සජ්ජාය කරුණු හතර ලබන්නේ නම් එකම ස්ථානයක එක පයවිධිකයකදී මෙම සංඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා විපස්සනා කැණ පරම්පරාවට අනුව විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කොට අරහත් ඵලයට පත්විය හැක්කේය. (එම පරිවතීනය)

ඉරියා පටි සම්පජ්ඣකද භාවනාව

පිංචන් ඔබ සමථ කම්ප්ථාන, රූප කම්ප්ථාන, නාම කම්ප්ථාන යන කොටස් අනුව ක්‍රමානුකූලව අභ්‍යාස කොට පටිච්ච සමුප්පාද කොටසට පත් වූ නිසා ඔබට ඒ ඒ ඉරියාපථ අනුව භාවනාව හා සම්පජ්ඣකද අනුව භාවනාවන් ද පඤ්චස්කන්ධ = රූප, නාම ධර්ම වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි විය. මෙලෙස පඤ්චස්කන්ධය = රූප, නාම ධර්මයේ පරිග්‍රහ කළ යොගාවචර පුද්ගලයාට තව දුරටත් අභ්‍යාස කටයුතු පටිපාටිය බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස දේශනා කළ ඇති සේක.

1. සමුදය ධම්මානුපස්සිවා කායසම්චිතරතී
2. වය ධම්මානුපස්සිවා කායසම්චිතරතී
3. සමුදය වය ධම්මානුපස්සිවා කායසම්චිතරතී

(ම. නි. 1/148)

මේ දේශනාවට අනුව පිංචන් ඔබ යන, සිටින, හිඳින, හොචින ආදී ඒ ඒ ඉරියාපථ සම්පජ්ඣකද අවස්ථාවන්හිදු මෙම පඤ්චස්කන්ධ = රූප නාම ධර්මයන් හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ ස්වභාවය කුණය තුලින් දක්නා සේ බලා හේතු ධර්මයන්, ඵල ධර්මයන් හැකිතාක් පරිග්‍රහ කරන්න.

**මනුෂ්‍යයන් අතර උතුම් මනුෂ්‍යයා
දෙවියන් අතර උතුම් දෙවියා වනු පිණිස
අභ්‍යාස කරන්නවා, උත්සාහ කරන්නවා, භාවනා කරන්නවා.**

ථා-මාක් සයාධො ස්වාමීන් වහන්සේ

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

පකද්වම භාගය
පටිච්චසමුපපාද කිරීමස්ථාන
දෙවන ක්‍රමය

අතිපුප්ප ෭, ආච්ඡානා (එ-ඔෆ් සයිඩෝ)

මොක්පුර රන්දොර

මනමාර දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)

එ-ඔක් විත්තල් පව්වත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපුජ්‍ය උ. ආචිණ්ණ (එ-ඔක් සයාඩෝ)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා

තම භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තය

පඤ්චම භාගය

පටිච්චසමුප්පාද කථිමස්ථාන

පරිවර්තය

පූජ්‍ය උඩරටියගම බමමථිව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්ත සහාය

පූජ්‍ය බුරුම ජාතික උ. අගගඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

බම දානය

මිනිරිගල නිස්සරණ වන සංරක්ෂක මණ්ඩලයේ හිටපු භාණ්ඩාගාරික

අ.මී. ඩී. එම්. පෙරේරා (කළු) මහත්මයාට පිං පිණිස

ඔහුගේ පුත් භේමන්ත පෙරේරා මහතා

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දික්භෙන, පොල්ගස්මිච්ච, 10320

දුරකථනය: 01 - 780140

ධම්මාන වශයෙන්
නොමිලයේ බෙදා හැරීම පිණිසයි.

© අමා දුම් සංගමය

ප්‍රථම මුද්‍රණය
ශ්‍රී. බු. එ. 2545 /ව්‍ය.එ. 2001

මුද්‍රණය
ලිතිර
306, ඇඹුල්ලොහිත, නුගේගොඩ

අපවත් වී වදාළ.

ශ්‍රී කලාණී ශෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යශේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්‍යානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යය, අතිරූප
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාචිදාන පිණිස,

ශ්‍රී කලාණී ශෝගාශ්‍රම සංස්ථාව පනස්වන වසරට පා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන ශෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
මහෝපාධ්‍යය, රාජකීය පණ්ඩිත, අතිරූප
කඩවැද්දූවේ ශ්‍රී ජිනවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

“මොක්පුර රන්දොර”

(නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා)

නමි වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාතිශය ශෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

පෙර වදන

අති පූජනීය එ-ඔබ් සභාවේ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් බුරුම බසින් රචනා කරන ලද **නිකායා ගාමිනි පටිපදා** නම් කොටස් හතකින් යුක්ත පොත් පෙළ අප අමාදම් සංගමය මගින් "මොක්පුර රන්දොර" නමින් සිංහල බසින් එළි දැක්වීම ආරම්භ කරන ලදී.

එයින්.

ශමථ කොටස.

රූප කොටස.

නාම කොටස.

පටිච්ච සමුප්පාද i කොටස.

යන මුල් කොටස් හතර මේ වන විට මුද්‍රණය කොට ප්‍රායෝජනය සලකා අදාළ ස්ථාන වලට බෙදා දී ඇත. මේ එළි දැක්වෙන්නේ එහි පස්වන කොටස වන පටිච්ච සමුප්පාද ii කොටසයි.

මේ සත් ක්‍රියාව මෙතුළාක නොසිඳු ඉදිරියට ගෙන එමේදී, අප ප්‍රධාන අනුශාසක අති පූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගෙන් ලැබුණු අනුග්‍රහය කිසි ලෙසකින්ද එක් අංශයකට සීමාවූවක් නොවේ. මුල් පටිච්ච අත් පිටපත කියවා අනුමත කිරීමේ පටන් අවසාන පියවර දක්වාම එය පැතිර ගියේය. එය අපට කටයුතු වලදී ලොකු බෙදාහැරීමක් විය. කාටත් ආදර්ශයක් විය. මේ බෙදාහැරීම යාවට වේවා! අති පූජනීය ස්වාමීන් වහන්සේට මේ කුසලය මහාබෝධි පාරමිතා කුසලයක්ම වේවා.

ශාස්ත්‍රීය කටයුතු වලදී අත දුන් ප්‍රියශීලී සලකමවාරීන් වහන්සේලා අතරට, මුල් අත් අකුරු පිටපත පිටපත් කිරීමේදී පූජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේද,

සොදුපත් බැලීමේදී සහය දුන් පුප්ප නික්කඩුවේ ධම්මසීල ස්වාමීන් වහන්සේද, පුප්ප කිතුලතිටියාවේ ධම්මගුත්ත ස්වාමීන් වහන්සේද, පුප්ප උග්ගල්බොඩ උපනිස්ස ස්වාමීන්වහන්සේද විශේෂයෙන් සිහිපත් කරමු.

යෝගාවචර පිරිස මෙන්ම කමීස්ථානාවාසීයන් වහන්සේලා අතට මේ පොත නොමිලයේම පත්වනු දකිනු රිසි වූ හේමන්ත පෙරේරා මහත්මා තම අභාවප්‍රාප්ත පියාණන් වූ මිනිරිගල නිස්සරණ වන සංරක්ෂණ මණ්ඩලයේ හිටපු භාණ්ඩාගාරික එම්. ඩී. එච්. පෙරේරා (කළු) මහත්මයාට පිං පිණිස මෙහි මුළු බරපත දරණ ලදී. එතුමාගේ සියලු සමන්ත පුරුච්ඡා සමුඨි වේවා! ශී පතන්නේ මෙහිදීයෙනි.

අමාදම් සංගමයේ සාමාජිකයෙකු ලෙසින්ද, යෝගවාචරයෙකු ලෙසින්ද, සොදුපත් බලන්නෙකු ලෙසින්ද තම යුතුකම් ඉටුකරන අතරට ප්‍රකාශක වශයෙන් ද කටයුතු කළ කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහත්මා මේ කටයුත්තෙහිලා ඉතාමත් සතුටට පත් පුද්ගලයා ලෙස දකිමු. එතරම්ම උදාමනාවකින් කටයුතු කිරීම මාගීයෙන් භිස මෙවැන්නක් එළි දැක්වීම සිතීමට පවා උගහගටය. පිංවත් කමල් මහත්මයා ඇතුළු සේවක මඩුල්ලේ පවුලේ සියලු දෙනාමද මේ පින් බෙලෙන් නිවන් දොර විවෘත කරගනිත්වා!

කොන්දේසි විරහිතාව මේ පරිච්ඡේද කටයුත්තෙහි ලා භැකි යෑම වෙහෙසක්ම දරමින් තමුත් සිනාමුසු මුහුණින් යුක්තව සහාය වූ අප හුරුම ජාතික පුප්ප අග්‍රකඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට කාගේත් ආදර ගෞරවය හිමිවිය යුතුවේ. අප සමග එකට එක්වී තවදුරටත් ලක්වීම බුදු සඤ්ඤා බැබලවීමට සිත් පහළ වේවා! ශී එක්ව පතමු.

මෙවන් සන්පුරුෂ මඩුල්ලක උණුසුම් සහයෝගය මැද සිදු වූ මේ පරිච්ඡේදය තුළ යම් කිසි අඩුපාඩුවක් ඇත්තේ නම් එ කිසිවිටකත් එම සාධුන්ගේ වරදක් ලෙස නොසලකන්නවා. අවසාන සොදුපත් බැලූ අපගේම වරද ලෙස සලකන්නවා. එසේ සලකා උපේක්ෂා වී නොසිට අප කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් දුටු වරද දන්නවා එවන මෙන් මෙහිලා කරුණාවෙන් ඉල්ලා සිටිමු.

නිස්සරණ වන සෙනසුන් සෙවනේ මේ ලියුම් කියුම් සිදුකළ මේ දීඪී කාලය තුළ අප විසින් රැස් කරගන්නා ලද යම් උතුම් කුසල් සම්භාරයක් වේද, ප්‍රථමයෙන් අප ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේට එම කුසල් බෙලෙන් නිදක් නිරෝගී බව ලැබේවා! ශී පතමු. එසේම සෙනසුන් වැසී යෝගාවචර සංඝ රත්නසට සුවසේ ශ්‍රමණ ධර්ම සපුරා ගැනීමටත් ලැබේවා. මේ භැකියාවන් හෙළිකර දුන් දෙස්-විදෙස් ආවායනී උපාධ්‍යයන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛ ගිහි-පැවිදි කලාණ මිත්‍ර සත් පුරුෂ මඩුල්ලේ, හදා-වඩා අප මෙලොව තබා

මග පරලොව ගිය අම්මා-අප්පච්චි ඇතුළු සියලු ඥාති-හිතමිත්‍රාදීහු ද දායක කාරකාදීහු ද මැදහත් අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝ ද මේ පින් දැක සතුටු සිතින් අනුමෝදන් වෙත්වා! ශී මෙහිඤ්ඤා ආරාධනා කරමු. අනුමෝදන්ව සකල සමෂක් ප්‍රාර්ථනා මුදුන් පමුණුවා ගනිත්වා.

“ලක් මුදු සසුන බැබළේවා!”

මෙයට මෙතැනි,

උඩරටියගම බමමජීව නිමි

නිස්සරණ වනය,

මිනිරිගල.

11742

2001 ජුනි 30

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ග්‍රන්ථයෙහි යොදා ඇති කෙටි ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] යනුවෙන් දැක්වෙන්නේ, සංයුක්ත නිකායෙහි
4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවයි.

අදාළ ග්‍රන්ථය කාණ්ඩවලට බෙදා තැන්පත්.[ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු
අංකය] වශයෙන් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [වි. ම. 331] * [විසුඤ්ඤි මග්ග 331 පිටු]

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

දී. නි.	-	දීඝ නිකාය	බු. ජ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	"
සං. නි.	-	සංඥත්ත නිකාය	"
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	"
වි. ප.	-	විභංගපපකරණය	"
ධ. ප.	-	ධම්මසංගණීපපකරණය	"
ප. ප.	-	පටිඛානපපකරණය	"
වි. ම.	-	විසුඤ්චි මග්ග	ස. හේ.
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	"
ම. අ.	-	ම. නි. අටුවාව	"
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	"
අං. අ.	-	අං. නි. අටුවාව	"
ධ. අ.	-	ධ. ප. අටුවාව	"
විභ. අ.	-	වි. ප. අටුවාව	"
ප. ප. අ.	-	පඤ්චපපකරණ අටුවාව	"
මහා වී.	-	විසුඤ්චි මග්ග මහා වීකා	"
මහා වී. (බු.)	-	විසුඤ්චි මග්ග මහා වීකා	බු. අ.
අනු වී.	-	විසුඤ්චි මග්ග අනු වීකා	"
ම. වී.	-	ම. නි. වීකාව	"
සං. වී.	-	සං. නි. වීකාව	"

බු. ජ.	=	බුද්ධ ජයන්ති මුද්‍රණය
ස. හේ.	=	සයිමන් හේවාචිකාරණ මුද්‍රණය
බු. අ.	=	ජයධි සංගීති බුරුම අකුරු මුද්‍රණය

පටුන

පෙර වදන	i
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	iv
1. පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළි සුත්තනත භාෂනීය ක්‍රමය	1
කටපාඩම් කළයුතු පාළි තේරුම්	5
පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය යන්න	15
මජ්ඣිම පටිපදා ගමන	15
නිවන් යෑම සඳහා වන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය යන්න වනාහී	16
පටිච්චසමුප්පාදය යන්න	17
පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය පැහැදිලි කිරීම	20
තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම	22
තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්	23
රූප කලාප - නාම කලාප	26
එකග ඵමට - පිළිගැනීමට	28
එල-ගුණාංග-ආනිසංස	29
පටිච්ච පදය	29
සමුප්පාද පදය	31
පටිච්චසමුප්පාද පදය	34
තවදුරටත් පැහැදිලි කිරීම	34
1- මජ්ඣිම පටිපදා	34
2- කරන්නා හා විදින්නා	36
3- ජනපද නිරුතති	39
4- සමසද්දාය-අනතිධාවනං	40
2. පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළස	43
අභ්‍යාත කාල තුන	43
සන්ධි තුන	44
සංධෙප හතර	44
ආකාර විස්ස	45
පෙරාතුව දැන හඳුනාගත යුතු භාවනා ක්‍රමය	45

වෙත් වෙත් වශයෙන්	47
අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා	48
මනෝඤ්චාර වීථි	48
සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං	49
විඤ්ඤාණය	50
විපාක විඤ්ඤාණා = විපාක මනෝ විඤ්ඤාණා	50
භාවනා නිදසුන් - වීථි මුක්ත සිත්	51
වකඤ්චාර වීථි විපාක විඤ්ඤාණායෝ	51
විඤ්ඤාණා පච්චයා නාම-රූපං	52
කම්ම විඤ්ඤාණා = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණා	53
නාම-රූප	53
භාවනා නිදසුන් සමභරක්	54
වකඤ්චාර වීථි-විපාක නාම	54
සංඛාර භා කම්ම භව = කම්ම	54
ආශ්‍රිතනා සංඛාරා	55
සභජන විඤ්ඤාණය නිසා සභජන නාම-රූප පහළවීම	56
නාම-රූප පච්චයා සලායතන	58
(අ) නාමය මනායතනයට උදව් කරන හැටි	59
(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළවීම	60
උපත්ථමභක සවිභාවය	62
සමුග්ගක් ලෙස බලන තවත් ක්‍රමයක්	64
(ඇ) රූප නිසා රූපායතන පහළවීම	64
(ඈ) රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය	65
භාවනා කරන ආකාර සමභරක්	66
(ඉ) නාම-රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය	68
භාවනා ක්‍රම සමභරක්	68
මේ ආකාරයටම...	69
සලායතන පච්චයා එසේනා	69
භාවනා ක්‍රමය-පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡාද-පටිසන්ධි සිත හා යෙදෙන එකක	71
සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මායතනය	72
පඤ්චඤ්චාරාවජ්ජන මනෝසමච්ඡාද (රූපාරමමනා ජේලිය)	72

එකඟ සම්ප්‍රදාය = එකඟ විකල්පය හා යෙදෙන එකඟ	73
සම්ප්‍රදායික මනෝ සම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
සත්‍ය මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
වෛද්‍ය මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	73
ප්‍රථම ජවන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළියේ කුසල ජවන)	73
ප්‍රථම කදාලම්භන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය පේළිය)	74
මනෝද්වාරාවර්ජන මනෝසම්ප්‍රදාය (රූපාරම්භය අරමුණ)	74
එකඟ පව්‍ය වේදනා = එකඟ නිසා වේදනා ඇතිවේ.	75
එකඟ සම්ප්‍රදාය වේදනා + එකඟ සම්ප්‍රදාය පව්‍ය වේදනා	75
මනෝ සම්ප්‍රදාය සත්‍ය	78
වේදනා පව්‍ය කණ්ඩායම	79
අනාගත වර්ධන කතා	80
භාවනා කරන ආකාර සමහරක්	81
ධර්ම කණ්ඩායම	81
රහස්‍ය වහන්සේලාගේ සත්‍යත්වය වනාහි	81
කණ්ඩායම පව්‍ය උපදානං කණ්ඩායම නිසා උපදානය හටගනී	82
1. කාමුපාදානය	82
2. දිවිදිපාදානය	83
3. සීලධර්මපාදානය	83
4. අනන්තවාදපාදානය	83
වේදනා බලන තවත් ක්‍රමයක් = භාවනා කරන ආකාරය	84
කණ්ඩායම හා උපදානයන්හි වීථි	85
සැලකිලිමත් විය යුතු.	85
උපදාන පව්‍ය හව උපදානයන් නිසා හවය ඇතිවේ.	85
සත්‍ය විය යුතු කාරණයක්	86
අනිවාර්ය භාවනා ක්‍රමය	87
භාවනා ක්‍රමය	88
මනෝද්වාරික ජවන වීථි සත්‍යයි.	88
හව පව්‍ය ජවන (කම) හවයනිසා ජවන වේ.	88
භාවනා ක්‍රමය	89
ජවන පව්‍ය ජවන මරණ ජවන වීම නිසා ජවන මරණවේ. (භාවනා ක්‍රමය)	90

සෝක-පරිදේව-දුකඛ-දෝමනස්ස-උපායාස	91
බලන අකාරය මදක්	91
සෝක-පරිදේව-දෝමනස්ස-උපායාස වීථි සත්තති	91
පට්ඨව සමුප්පාද දේශනා න්‍යාය සතර	92
(1) මූලසීඨ අග දක්වා = අනුලෝම පට්ඨවසමුප්පාද දේශනාව (1)	92
(2) මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා = අනුලෝම පට්ඨවසමුප්පාද දේශනාව (2)	93
(3) අග සීඨ මූල දක්වා = පටිලෝම පට්ඨවසමුප්පාද දේශනාව (1)	93
(4) මැදින් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පට්ඨවසමුප්පාද දේශනාව (2)	94
අනුලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය (2)	95
අග සීඨ මූල දක්වා = පටිලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව (1)	97
භාවනා ක්‍රමය	99
මැදින් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව දෙවන ක්‍රමය (2) ආභාර හතර	99
අකමමප ආභාර = අනුපාදිණ්‍යක්ක ආභාර	100
කම්මිකාර ආභාර	101
ආභාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය	102
භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක්	105
විභක් වර්ධ ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරන (බලන) ක්‍රමය	105
කම වර්ධ ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය	106
තවත් පැහැදිලි කිරීමක්	106
හතරාකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව	107
1. අනුලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය	108
2. අනුලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය	109
3. පටිලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය	109
මහ වර්ධ විපක්‍ෂනා කදාණ්‍යය	109
4. පටිලෝම පට්ඨව සමුප්පාද දේශනාව ද්විතීය ක්‍රමය	110
සමුප්පාදන ක්‍රමය	110

පටිච්ච සමුප්පාද දෙවන කොටස

"නමෝ තස්ස භගවතෝ අරතතෝ සමමා සමුද්ධස්ස"

පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළි සුත්තනත භාෂණීය ක්‍රමය

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා,
 සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං,
 විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං,
 නාම රූප පච්චයා සළායතනං,
 සළායතන පච්චයා ඵසෙසා,
 ඵසෙස පච්චයා චේදනා,
 චේදනා පච්චයා තණ්හා,
 තණ්හා පච්චයා උපාදානං,
 උපාදාන පච්චයා භවෝ,
 භව පච්චයා ජාති,
 ජාති පච්චයා ජරා මරණං,
 සොක-පට්ඨේව-දුක්ඛ-දොමනසසුපායාසා සමභවන්ති,
 ඵච මෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛන්ධස්ස සමුදයෝ ගොති.

1. තත්ථ කතමා අවිජ්ජා: දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛ සමුදය අඤ්ඤාණං, දුක්ඛ තිරොධෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛතිරොධ ගාමිණීයා පටිපදාය අඤ්ඤාණං, අයං චුළචති අවිජ්ජා.

2. තරට කතමෙ අවිජජා පච්චයා සංඛාරා, පුඤ්ඤාති සංඛාරො, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො, ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො, කාය සංඛාරො, වචී සංඛාරො, චිත්ත සංඛාරො.
 තරට කතමො පුඤ්ඤාති සංඛාරො: කුසලා චේතනා කාමාවච්චරා, රූපාවච්චරා, දානමයා, සීලමයා, භාවනාමයා අයංචුවච්චති පුඤ්ඤාති සංඛාරො.
 තරට කතමො අපුඤ්ඤාති සංඛාරො: අකුසල චේතනා කාමාවච්චරා අයංචුවච්චති අපුඤ්ඤාති සංඛාරො,
 තරට කතමො ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො: කුසලා චේතනා අරූපාවච්චරා අයංචුවච්චති ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො.
 තරට කතමො කාය සංඛාරො: කාය සංවේතනා කාය සංඛාරො, වචී සංවේතනා වචී සංඛාරො, මනෝ සංවේතනා චිත්ත සංඛාරො ඉමෙ චුවච්චති අවිජජා පච්චයා සංඛාරා.
3. තරට කතමං සංඛාරං පච්චයා විඤ්ඤාණං: චකච්ච විඤ්ඤාණං, සොත විඤ්ඤාණං, ඝාන විඤ්ඤාණං, ජීවහා විඤ්ඤාණං, කාය විඤ්ඤාණං, මනෝ විඤ්ඤාණං, ඉදං චුවච්චති සංඛාරං පච්චයා විඤ්ඤාණං.
4. තරට කතමං විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං: අභවී නාමං, අභවී රූපං තරට කතමං නාමං වේදනාකඛ්ඤෙධා, සඤ්ඤාකඛ්ඤෙධා, සංඛාරකඛ්ඤෙධා ඉදං චුවච්චති නාමං.
 තරට කතමං රූපං: චතතාරො මහාභුතා චතුෂ්ඨංච මහාභුතානං, උපාදාය රූපං, ඉදං චුවච්චති රූපං. ඉති ඉද්ඤච නාමං, ඉද්ඤච රූපං ඉදං චුවච්චති විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං.
5. තරට කතමං නාම රූප පච්චයා සළායතනං: චකඛායතනං, සොතායතනං, ඝානායතනං, ජීවහායතනං, කායායතනං, මනායතනං, ඉදං චුවච්චති නාම රූප පච්චයා සළායතනං.
6. තරට කතමො සළායතන පච්චයා ඵසෙසා: චකච්ච සමඵසෙසා, සොත සමඵසෙසා, ඝාන සමඵසෙසා, ජීවහා සමඵසෙසා කාය සමඵසෙසා, මනෝ සමඵසෙසා අයං චුවච්චති සළායතන පච්චයා ඵසෙසා.
7. තරට කතමා ඵසස පච්චයා වේදනා, චකච්ච සමඵසසජා වේදනා, සොත සමඵසසජා වේදනා, ඝාන සමඵසසජා වේදනා, ජීවහා සමඵසසජා වේදනා, කාය සමඵසසජා වේදනා, මනෝ සමඵසසජා වේදනා, අයං චුවච්චති ඵසස පච්චයා වේදනා.
8. තරට කතමා වේදනා පච්චයා තණනා: රූප තණනා, සද්ද තණනා, ගන්ධ තණනා, රස තණනා, ඵොට්ඨබ්බ තණනා, ධම්ම තණනා, අයං චුවච්චති වේදනා පච්චයා තණනා.

9. තරට්ඨ කතමං තණනා පච්චයා උපාදානං: කාමුපාදානං, දිට්ඨිපාදානං, සිලබ්බතුපාදානං, අත්තවාදුපාදානං, ඉදං වුවච්චි තණනා පච්චයා උපාදානං
10. තරට්ඨ කතමො උපාදාන පච්චයා හවො: දුට්ඨිකො, අරථී කමමහවො, අරථී උපපතති හවො,
 තරට්ඨ කතමො කමම හවො: පුඤ්ඤාති සංඛාරො, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො, අයං වුවච්චි කමම හවො. සබ්බමපි හවගාමී කමමං කමම හවො.
 තරට්ඨ කතමො උපපතති හවො: කාම හවො, රූප හවො, අරූප හවො, සඤ්ඤා හවො, අසඤ්ඤා හවො, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා හවො, ඵකචොකාර හවො, චතුචොකාර හවො, පඤ්චචොකාර හවො, අයං වුවච්චි උපපතති හවො, අයං වුවච්චි උපාදාන පච්චයා හවො.
11. තරට්ඨ කතමා හව පච්චයා ජාති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමචි තමචි සත්තනිකායෙ ජාති සඤ්ඤා ජාති ඔක්කන්ති අභිනිබ්බන්තති බන්ධානං පාතුභාවො අයතනානං පට්ඨානො, අයං වුවච්චි හව පච්චයා ජාති.
12. තරට්ඨ කතමං ජාති පච්චයා ජරා මරණං: අරථී ජරා අරථී මරණං. තරට්ඨ කතමා ජරා: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමචි තමචි සත්තනිකායෙ ජරා, පිරණනා බණ්ඩිච්චං පාලිච්චං චලිතතච්චා ආයුනොසංභාති ඉඤ්චියානං පට්ඨානො, අයං වුවච්චි ජරා.
13. තරට්ඨ කතමං මරණං: යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමභා තමභා සත්තනිකායා වුච්චි චචන්තා හෙදො අනතරධානං මච්චුමරණං කාලකිරීයා බන්ධානං හෙදො කලෙඛරසස නිකෙඛපො පිට්ඨිඤ්චියසස උපචෙජදො. ඉදං වුවච්චි මරණං, ඉති අයං ච ජරා ඉදං ච මරණං, ඉදං වුවච්චි ජාති පච්චයා ජරා මරණං.
14. තරට්ඨ කතමො සොකො: ඤාති ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, භොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස රොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, සිල ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, දිට්ඨි ව්‍යසනෙන වා පුට්ඨිසස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙනකමන්තා ගතසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමෙමන චුට්ඨිසස සොකො සොචනා සොචිතතං අනෙතාසොකො අනෙතා පට්ඨිසොකො චෙතසො පට්ඨිසකධායනා දොමනසසං සොකසලලං අයං වුවච්චි සොකො.
15. තරට්ඨ කතමො පට්ඨිදොවො: ඤාති ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, භොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, රොග ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, සිල ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, දිට්ඨි ව්‍යසනෙන වා චුට්ඨිසස, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙන

සමනනාගතසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමමෙන චුට්ඨසස ආදෙවො පරිදෙවො, ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙවිතතං පරිදෙවිතතං වාවා පලාපො විපපලාපො, ලාලපො ලාලපනා ලාලපපිතතං අයං වුච්චති පරිදෙවො.

16. තථ කතමං දුක්ඛං: යං කායිකං අකාතං කායිකං දුක්ඛං කාය සමච්ඡසජං අකාතං දුක්ඛං වෙදුයිතං කාය සමච්ඡසජා අකාතා දුක්ඛා වේදනා, ඉදං වුච්චති දුක්ඛං
17. තථ කතමං දොමනසං: යං චේතසිකං අකාතං චේතසිකං දුක්ඛං චේතො සමච්ඡසජං අකාතං දුක්ඛං වෙදුයිතං චේතො සමච්ඡසජා අකාතා දුක්ඛා වේදනා ඉදං වුච්චති දොමනසං
18. තථ කතමො උපායාසො: ඤාති ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, භොගව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, රොග ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස, සීල ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස දිට්ඨි ව්‍යසනෙනා වා චුට්ඨසස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන ව්‍යසනෙන සමනනාග තස අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන දුක්ඛ ධමමෙන චුට්ඨසස ආයාසො උපායාසො ආයාසිතතං. උපායාසිතතං අයං වුච්චති උපායාසො.
19. ඵච මෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සමුදයො හොති ති: ඵච මෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සංගති හොති, සමාගමො හොති, සමොධානං හොති. පාතුභාවො හොති, තෙන වුච්චති, ඵචමෙතසස කෙචලසස දුක්ඛකඛණධසස සමුදයො හොතිති. [වි. ඊ. 1/244-248]

සුතතනන භාජනියං නිට්ඨිතං

කටපාඩම් කළයුතු පාළි තේරුම්

1. අවිජ්ජා පච්චයා = චතුරාර්ය සත්‍ය නොදැනීම, වරදවා චරිතා ගැනීම වූ අවිජ්ජා හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා සංඛාරා = ප්‍රත්‍යක්ෂන කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාරයන් සමභවනති = ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.
2. සංඛාර පච්චයා = මේ පවිටුප්පන කටයුතු සංස්කාරික කටයුතු කිරීමේ = කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාර යන හේතු ධර්මයෝ ප්‍රකටව ඇති නිසා විකල්පාණං = කම්ම විකල්පාණය නැතිනම් විපාක විකල්පාණය සමභවනති = ප්‍රකට ලෙස පහළ වෙත්.
3. (අ) විකල්පාණ පච්චයා = මෙම කම්ම විකල්පාණ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා නාම රූපං = විපාක නාම ධර්ම, කම්මජ රූපයෝ සමභවනති = පහළ වෙත්.
 (ආ) නැත්නම් විකල්පාණ පච්චයා = විපාක විකල්පාණ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා නාම රූප = විපාක වෛතසික නාම, විත්තජ රූප ධර්මයෝ, සමභවනති = පහළ වෙත්.
4. නාම -රූප පච්චයා = මේ නාම-රූප හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා සළායතනං අජ්ඣධන්තික ආයතන හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
5. සළායතන පච්චයා = අජ්ඣධන්තික ආයතන හය නම් වූ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා, ඵසෙසා = ඵසසයන් හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
6. ඵසස පච්චයා = මෙම ඵසස හය යන හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇති නිසා, වේදනා = වේදනා හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
7. වේදනා පච්චයා = වේදනා හය නම් වූ හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා, තණ්හා = තණ්හා හය, සමභවනති = පහළ වෙත්.
8. තණ්හා පච්චයා = මෙම තණ්හා හය යන හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා, උපාදානං = දැඩිව ගන්නා උපාදාන හතර, සමභවනති = පහළ වෙත්.
9. උපාදාන පච්චයා = මේ දැඩිව ගැනීම නම් වූ උපාදාන හතර නම් වූ හේතු ප්‍රකටව ඇති නිසා, භවො = කම්ම භව, උපපත්ති භව, සමභවනති = පහළ වෙත්.
10. භව පච්චයා = මේ කම්ම භව හේතුව ප්‍රකටව ඇති නිසා ජාති = පටිසන්ධිය පිහිටි තැන ජාති ධර්මය, සමභවනති = පහළ වෙත්.

11. ජාති පව්වයා = මේ පටිසන්ධිය පිහිටීම වූ ජාති නම් හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇති නිසා ජරා මරණං = වයසට යෑම නම් වූ ජරා ධර්මයද, මරණ ධර්මයද සොක පට්ඨෙව දුක්ඛ ද්‍රෝමනසුපායාකා = සෝකය, හැඩීම වැලඳීම සහිත පට්ඨෙවය, කාශික දුක්ඛ, සීත තැවෙන දුක්ඛ නම් වූ දෝමනස, අධික ශෝකය නම් වූ උපාකාස ධර්මයෝද, සමභවනති = පහළ වෙත්.

ඒවං=මෙසේ, කේවලසස = හුදෙක්, එතසස දුක්ඛකඩනධසස = මේ දුක් සමුහයාගේ රාශියේ සමුදයෝ = එමට හේතු නිසා, නැත්නම්, සමුදයෝ = පහළ වීම, නොති = වේ.

1. තභට්ඨ = ඒ, අච්ඡජා පච්චිඤා සංඛාරා යන පාළිය අනුව

අච්ඡජා = අච්ඡජා යනු, කතමා = කවරෙක්ද ?

(අ) දුක්ඛෙ = දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මය, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ආ) දුක්ඛ සමුදයෙ = දුක් ඇතිවීම සඳහා වූ සමුදය සත්‍ය ධර්මයෙහි, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ඇ) දුක්ඛ නිරෝධෙ = දුක්ඛයෙහි ගෙවීම නම් වූ නිරෝධ සත්‍යය ගැන, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද

(ඈ) දුක්ඛ නිරෝධ ගාමිණී පටිපදාය = දුක් නිරෝධ වී නිව්වාණයට පත් වීමට විඤ්ඤා වූ, උතුම් වූ ප්‍රතිපදාව නම් වූ මාග් සත්‍ය ධර්මය ගැන, අඤ්ඤාණං = නොදැනීමද, අයං = මේ නොදැනීම් සතර, අච්ඡජා = අච්ඡජාව යැයි වුච්චති = කියනු ලැබේ.

2. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, අච්ඡජා පච්චිඤා සංඛාරා = අච්ඡජා නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ සංඛාරය, කතමෙ = කවරෙක්ද? යනු

(අ) පුඤ්ඤාති සංඛාරො = පුඤ්ඤාති සංඛාරය ද

(ආ) අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාරය ද

(ඇ) අනෙඤ්ජාති සංඛාරො = අනෙඤ්ජාති සංඛාරය ද

(ඈ) කාය සංඛාරො = කාය සංඛාරය ද

(ඉ) චචි සංඛාරො = චචි සංඛාරය ද

(ඊ) චිත්ත සංඛාරො = චිත්ත සංඛාරය ද වේ.

(අ) තභට්ඨ = එම සංඛාරයන් හි, පුඤ්ඤාති සංඛාරො=පුඤ්ඤාති සංඛාර යනු, කතමෙ = කවරෙක්ද?

දානමයා = දාන වශයෙන් සම්පූර්ණ, සීලමයා = සීලමය වශයෙන් සම්පූර්ණ, භාවනාමයා = (පටිකම් භාවනා, උපචාර අර්පණා භාවනා විපස්සනා භාවනා යන) භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ, කාමාවචරා = කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ, යා කුසලා වෙනනා = යම් මහා කුසල වේතනාවේද

(මෙහි විපස්සනා භාවනා වශයෙන් විපස්සනා කම් සියලුම අදහස් නො කෙරේ. භවය ගෙනදිය හැකි විපස්සනා භාවනා පමණක් අදහස් කෙරේ.)
භාවනාමයා = සමථ භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ, අප්පණා භාවනා වශයෙන් සම්පූර්ණ රූපාවචර = රූපාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ (වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත්, බහුලව රූපාවචර භවයෙහි නැවත නැවතත් කරකවමින් පැවැත්විය හැකි.) **යා කුසලා වෙනනා** = යම් රූපාවචර කුසල වේතනාවක් අපථි = ඇත්තේද අයං = මේ කාමාවචර කුසල වේතනා, රූපාවචර කුසල වේතනාවලට. **පුඤ්ඤාති සංඛාරො** = පුඤ්ඤාති සංඛාර යැයි චූළචිති = කියනු ලැබේ. (මහා කුසල අට + රූපාවචර කුසල පහ = 13)

(ආ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි, අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාරය යන්න. කතමො = කවරේකද? කාමාවචරා = කාමාවචර භවයෙහි ඇතුළත් වූ යා අකුසලා වෙනනා = යම් අකුසල වේතනාවක් අපථි = ඇත්තේද අයං = මේ අකුසල වේතනාවට. අපුඤ්ඤාති සංඛාරො අපුඤ්ඤාති සංඛාර යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

(ඇ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි, අනෙකුපාති සංඛාරො = ආනෙකුපාති සංඛාර යනු. කතමො = කවරේකද?, අරූපාවචරා = අරූපාවචර භවයෙහි ඇතුළත්, යා කුසල වෙනනා = යම් කුසල වේතනා අපථි = ඇත්තේද, අයං = මේ අරූප කුසල වේතනාවන්ට, අනෙකුපාති සංඛාරො = ආනෙකුපාති සංඛාර යැයි, චූළචිති = කියනු ලැබේ.

(ඈ) තපථි = එම සංඛාරයන්හි කාය සංඛාරො = කාය සංඛාර යනු කතමො = කවරේකද? කාය සංවෙනනා = කායද්වාරයෙහි පහළ වන අටක් වූ කාම කුසල වේතනා සහ දොළසක් වූ අකුසල වේතනා, කාය සංඛාරො = කාය සංඛාර නම් වේ. [8+12=20]

(ඉ) වච්චි සංවෙනනා = වච්චි ද්වාරයෙහි පහළ වන අටක් වූ කාම කුසල වේතනා, දොළොසක් වූ අකුසල වේතනාවෝ, වච්චි සංඛාරො = වච්චි සංඛාර නම් වේ. [8+ 12 =20]

(ඊ) මනො සංවෙනනා = විඤ්ඤත්ති රූප දෙක (කාය විඤ්ඤත්ති + වච්චි විඤ්ඤත්ති පහළ නොවී) සිතින්ම සිදුවන දොළසක් වූ අකුසල වේතනාද, අටක් වූ කාමාවචර මහා කුසල වේතනාද පහක් වූ රූප කුසල වේතනාද හතරක් වූ අරූප කුසල වේතනාද යන) එකුත් තිස්වේතනාවෝ (29) විතත සංඛාරො = විතත සංඛාර නම් වේ.

ඉමෙ = මේ සංඛාරයෝ, අවිජජා පච්චයා සංඛාරා = අවිජජා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ සංඛාර යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

3. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං = සංඛාර නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යන්න කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) චක්ඛු විඤ්ඤාණං = චක්ඛු විඤ්ඤාණය ද
- (ආ) සොත විඤ්ඤාණං = සොත විඤ්ඤාණය ද
- (ඇ) ඝාත විඤ්ඤාණං = ඝාත විඤ්ඤාණය ද
- (ඈ) ජීවහා විඤ්ඤාණං = ජීවහා විඤ්ඤාණය ද
- (ඉ) කාය විඤ්ඤාණං = කාය විඤ්ඤාණය ද
- (ඊ) මනෝ විඤ්ඤාණං = මනෝ විඤ්ඤාණය ද

ඉදං = මේ විඤ්ඤාණය හය, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං = සංඛාර යන හේතුවෙන් පහළ වූ විඤ්ඤාණය යැයි වුච්චති = කියනු ලැබේ.

4. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං = විඤ්ඤාණය හේතුවෙන් පහළ වූ නාම රූප යනු, කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) නාමං = නාමයක් ද අභවී = අභව
- (ආ) රූපං = රූපයක් ද අභවී = අභව
- (ඇ) තඡට්ඨ = එම නාම රූපයන්හි, නාමං = නාමය කතමං = කවරෙක්ද?
 1. වෙදනාකමයෙධා = වේදනාස්කන්ධය ද
 2. සන්ද්දාකමයෙධා = සන්ද්දාස්කන්ධය ද
 3. සංඛාරකමයෙධා = සංස්කාරස්කන්ධය ද

ඉදං = මේ ස්කන්ධයෝ තුන, නාමං = නාමය යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

(ඈ) තඡට්ඨ = එම නාම-රූපයන්හි, රූපං = රූපය, කතමං = කවරෙක්ද?
 චතතාරො මහා භූතා = හතරක් වූ මහා භූතයෝද
 චතුසනං මහා භූතානං = හතරක් වූ මහා භූතයන්, උපාදාය රූපංච = පිහිටි කොට හත් විසිහතරක් වූ උපාදාය රූපයෝද, ඉදං = මේ භූත රූප, උපාදාය රූපයෝ, රූපං = රූප යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ. ඉති = මෙසේ, ඉදංඤ්ච නාමං = මේ නාමයද, ඉදංඤ්ච රූපං = මේ රූපය ද, අභවී = අභවත්ය, ඉදං = මේ නාම රූපයන්ව විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං = විඤ්ඤාණය නම් හේතුව නිසා පහළ වූ නාම රූප යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

5. තඡට්ඨ = එම පාළියෙහි, නාම රූප පච්චයා සළායතනං = නාම රූප නම් වූ හේතුව නිසා පහළ වූ සළායතන යනු, කතමං = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍රායතන = වක්‍රායතනය ද
- (ආ) සොනායතන = සෝනායතනය ද
- (ඇ) ඝානායතන = ඝානායතනය ද
- (ඈ) පීචනායතන = පීචනායතනය ද
- (ඉ) කායායතන = කායායතනය ද
- (ඊ) මනායතන = මනායතනය ද

ඉඳං = මේ ආයතන හය, නාම රූප පව්වයා සළායතන = නාම රූප හේතුවෙන් පහළ වූ සළායතන යැයි, චූච්චි = කියනු ලැබේ.

6. තඨ = එම පාළියෙහි, සළායතන පව්වයා ඵසො = සළායතන යන හේතුවෙන් පහළ වූ ඵසංය යන්න, කතමො = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍ර සමඵසො = වක්‍ර සමඵසංය ද
- (ආ) සොත සමඵසො = සොත සමඵසංය ද
- (ඇ) ඝාත සමඵසො = ඝාත සමඵසංය ද
- (ඈ) පීචන සමඵසො = පීචන සමඵසංය ද
- (ඉ) කාය සමඵසො = කාය සමඵසංය ද
- (ඊ) මනො සමඵසො = මනො සමඵසංය ද

අයං = මේ ඵසංයත් හය, සළායතන පව්වයා ඵසො = සළායතන නම් හේතුවෙන් පහළ වූ ඵසංය යැයි, චූච්චි = කියනු ලැබේ.

7. තඨ = එම පාළියෙහි ඵසං පව්වයා වෙදනා = ඵසං නම් හේතුවෙන් පහළ වූ වේදනාව, කතමො = කවරෙක්ද?

- (අ) වක්‍ර සමඵසසජා වෙදනා = වක්‍ර සමඵසසජ වේදනා ද
- (ආ) සොත සමඵසසජා වෙදනා = සොත සමඵසසජ වේදනා ද
- (ඇ) ඝාත සමඵසසජා වෙදනා = ඝාත සමඵසසජ වේදනා ද
- (ඈ) පීචන සමඵසසජා වෙදනා = පීචන සමඵසසජ වේදනා ද
- (ඉ) කාය සමඵසසජා වෙදනා = කාය සමඵසසජ වේදනා ද
- (ඊ) මනො සමඵසසජා වෙදනා = මනො සමඵසසජ වේදනා ද

අයං = මේ වේදනා හය ඵසං පව්වයා වෙදනා = ඵසං යන හේතුවෙන් පහළ වූ වේදනා යැයි, චූච්චි = කියනු ලැබේ.

8. තඨ = එම පාළියෙහි, වේදනා පව්වයා තණනා = වේදනා නම් හේතුවෙන් පහළ වූ තණනා යනු, කතමො = කවරෙක්ද?

- (අ) රූප තණනා = රූපාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන රූප තණනාව ද
- (ආ) සද්ද තණනා = සද්ධාරම්මණයෙහි තදින් ඇලෙන සද්ද තණනාව ද

- (ඇ) ගණිත තණනා = ගණිතාරම්භයෙහි තදින් ඇලෙන ගණිත තණනාවද
- (ඈ) රස තණනා = රසාරම්භයෙහි තදින් ඇලෙන රස තණනාවද
- (ඉ) ජ්‍යෙෂ්ඨතණනා = ජ්‍යෙෂ්ඨාරම්භයෙහි තදින් ඇලෙන ජ්‍යෙෂ්ඨතණනාවද

(ඊ) ධර්ම තණනා = ධර්මාරම්භයෙහි තදින් ඇලෙන ධර්ම තණනාවද
 අයං = මේ තණනා හය, වේදනා පවචයා තණනා = වේදනා නම් හේතුවෙන්

පහළ වූ තණනාව යැයි, වූවනි = කියනු ලැබේ.

9. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, තණනා පවචයා උපාදානං = තණනා නම් හේතුවෙන් පහළ වන උපාදානය යන්න, කතමං = කවරක්ද?

- (අ) කාමුපාදානං = කාම ගුණයෙහි ඇලෙන කාමුපාදානය ද
- (ආ) දිට්ඨ පාදානං = මිථිපාදිට්ඨියෙහි ඇලෙන, බැලෙන දිට්ඨිපාදානය ද
- (ඇ) සිලබ්ධිපාදානං = ගෝචත, සුතඛචත, වැනි වැරදි වත්පිළිවෙත් අනුගමනය කරන සිලබ්ධිපාදානය ද
- (ඈ) අත්තවාදපාදානං = අත්තවාදය හා ඇලෙන අත්තවාදපාදානය ද

ඉදං = මේ උපාදාන හතර, තණනා පවචයා උපාදානං = තණනා නම් වූ හේතුවෙන් පහළ වූ උපාදානය යැයි, වූවනි = කියනු ලැබේ.

10. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, උපාදාන පවචයා හවො = උපාදානය නම් හේතුව නිසා හවය යනු, කතමො = කවරක්ද? හවො = හවය, දුට්ඨෙත = දෙයාකාරයකට, අභට්ඨි = ඇත්තේය.

- (අ) කමම හවො = කමම හවය = පහළ මිම සඳහා වූ හවයක් අභට්ඨි = ඇත්තේය.
- (ආ) උපපත්ති හවො = උපපත්ති වශයෙන් පහළ වූ හවයක්, අභට්ඨි = ඇත්තේය.
 තභට්ඨි = එ දෙක තුළ, කමම හවො = පහළ මිම සඳහා වූ හවය, කතමො = කවරක්ද?

- i. පුඤ්ඤාති සංඛාරො = පුඤ්ඤාති සංඛාර ද
- ii. අපුඤ්ඤාති සංඛාරො = අපුඤ්ඤාති සංඛාර ද
- iii. ආනෙඤ්ජාති සංඛාරො = ආනෙඤ්ජාති සංඛාර ද

අයං = මේ සංඛාර තුන් වර්ගයක් කමම හවො = කමම හවය යැයි (= පහළ මිම සඳහා වූ හවය යැයි), වූවනි = කියනු ලැබේ. සබ්බමපි = සියලුම හවගාමි කමමං = හවයට පත්කෙරෙන, හවයට ගෙනආ නම් සියලුම, කමම හව = කමම හව නම් වේ. (මිම සඳහා වූ හවය නම් වේ.)

තරථ = එ දෙක තුළින්, උපපතති හවො = උපපත්ති හවය, පහළ වූ හවය කතමො = කවරෙක්ද?

- i. කාමහවො = කාම භූමි, එකොළොස නම් වූ කාම හවය ද,
- ii. රූපහවො = රූප භූමි දහසය නම් වූ රූප හවය ද,
- iii. අරූපහවො = අරූප භූමි හතර නම් වූ අරූප හවය ද,
- iv. සසඤ්ඤාහවො = සසද්දා ඇති, සසද්දා හවය ද (කාම භූමි 11, අසසද්දායතනය හැර අනෙකුත් රූප භූමි 15, තේවසසද්දානාසසද්දායතන හවය හැර අරූප භූමි 3, යන සියලුම 29 භූමිය)
- v. අසසඤ්ඤාහවො = සසද්දා නැති, අසසද්දාහවය ද,
- vi. තේවසසඤ්ඤානාසසද්දා හවො = ඕළාරික/ගොරොසු, සසද්දා නොමැති සියුම් සුබ්බ සසද්දා ඇති නිසා සසද්දා ඇත්තෙන් නැති, නැත්තෙන් නැති, තේවසසද්දානාසසද්දා හවය ද,
- vii. ඵකචොකාර හවො = රූපස්කන්ධය පමණක් ඇති ඵකචොකාර හවය ද (අසසද්දා තලය)
- viii. චතුචොකාර හවො = නාම ස්කන්ධ හතර පමණක් ඇති චතුචොකාර හවය ද (අරූප භූමි හතර)
- ix. පඤ්චචොකාර හවො = පඤ්චස්කන්ධය ඇති පඤ්චචොකාර හවය (කාම භූමි 11, අසසද්දා තලය හැර, රූප භූමි 15 = 26 හව තලයන්) අයං = මේ නවාකාර හවයන් උපපතති හවො = උපපත්ති හවය යැයි, චුළචති = කියනු ලැබේ.
- x. අයං = මේ කම්ම හවයට උපපතති හවයට, උපාදාන පච්චයා හවො = උපාදාන යන හේතුවෙන් පටන් ගන්නා වූ හවය යැයි චුළචති = කියනු ලැබේ.

11. තරථ = එම පාළියෙහි, හව පච්චයා ජාති = කම්ම හව යන හේතුවෙන් හටගත් ජාතිය යනු, කතමො = කවරෙක්ද?

තෙසං තෙසං සත්තානං = එ එ සත්ත්වයන්, තමති තමති සත්තතිකායෙ = එ එ සත්ත්ව ජාතියේ (නිකායේ), යා ජාති = යම් ඉපැදීමක්, යා සසඤ්ඤාති = යම් මොනවට ඉපැදීමක්, යා ඔකකනති = මවු කුසට බැස ගැනීමක්, යා අතිනිබ්බනති = යම් සත්ත්වයා යන අලුත් ජීවමක්, යො ඛසධානං පාතුභාවො = එම ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රකටව පහළ ජීවමක්, යො ආයතනානං පට්ඨානො = යම් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයක්, අතථ = ඇත්තේද, අයං = මෙය, හව පච්චයා ජාති = හවය නම් හේතුව නිසා ජාතිය ජීව යැයි, චුළචති = කියනු ලැබේ.

12. තරථ = එම පාලියෙහි, ජාති පව්වයා ජරා මරණං = ජාති නම් හේතුවෙන් වන ජරාමරණං යන්න, කතමං = කවරක්ද? ජරා=දිරන බවට යාම නම් මු ජරා ධර්මය, අතර්ථ = ඇත්තේය, මරණං = මරණ ධර්මය, අතර්ථ = ඇත්තේය, තරථ = එම ජරාමරණ දෙක තුළින්, ජරා=ජරාවට යාම, කතමා =කවරෙක්ද?

තෙසං තෙසං සත්තානං=ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ, තමති තමති සත්ත නිකායෙ = ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙහි (නිකායෙහි) යා ජරා = යම් ජරාවට යාමක් ද, යා පිරණතා = යම් දිරායාමක් ද, යං ඛණ්ඩවං = යම් දුත් කැඩීයාම ආදියක් ද යං පාලව්වං = යම් හිසගේ පැසීමක් ද, යා වලිතතවතා=යම් හම රැලි ගැසීම් ආදියක් ද ආයුනො = ආයුෂෙයේ, යා සංභාති = යම් ගෙවීයාමක්ද ඉපදියානං = ඉපදියන්ගේ, යො පටිපාකො = යම් මේරීමක්ද, අතර්ථ = ඇත්තේය, අයං =මේ ධර්ම සම්භාවය ජරා = ජරා යැයි චුච්චති =කියනු ලැබේ.

13. තරථ, එම ජරාමරණයන්හි, මරණං = මරණය යන්න, කතමං = කවරක්ද? තෙසං තෙසං සත්තානං=ඒ ඒ මු සත්ත්වයන්ගේ, තමනා තමනා සත්ත නිකායා = ඒ ඒ සත්ත්ව ජාතියෙන්, යා චුති = යම් චුතියක්, යා වචනතා = යම් චුතවන බවක්, යො හෙදො = යම් බිඳීයාමක්, යං අනාරාධානං = යම් අතුරුදහන් වීමක්, යො මවචු = යම් මරණයක්, යං මරණං = යම් මරණයක්, යා කාලකිරියා = යම් කළුරිය කිරීමක්, යො ඛණ්ඩානං හෙදො = යම් සකප්පයන්ගේ බිඳීමක්, යො කලෙඛරසස නිකෙඛපො = එම කලෙඛරස හැර දැමීමක්, යො පිටිතිපදිය-සසුපච්චෙදො = යම් පිටිතොපදිය සිඳීමක්, අතර්ථ = ඇත්තේද, ඉදං = මේ ධර්මය, මරණං, මරණය යැයි චුච්චති =කියනු ලැබේ, අයඤ්ච ජරා = මේ ජරාවද, අතර්ථ = ඇත, ඉදඤ්ච මරණං = මේ මරණයද අතර්ථ = ඇත, ඉදං = මේ ජරාමරණ ධර්ම දෙක, ජාති පව්වයා ජරා මරණං = ජාති හේතුවෙන් වන ජරාමරණ යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

14. තරථ = එම පාලියෙහි, සොකො=සෝකය යන්න, කතමො = කවරක්ද? ඤාතිව්‍යසනෙන වා = ඤාතීන්ගේ ව්‍යසනයකින් හෝ, චුට්ඨසස = පහස්තා ලද්දහුගේද හොග ව්‍යසනෙන වා =හෝග ව්‍යසනයකින් හෝ, චුට්ඨසස = පහස්තා ලද්දහුගේද රොග ව්‍යසනෙන වා = රෝග ව්‍යසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්තා ලද්දහුගේ හෝ, සීල ව්‍යසනෙන වා = සීල ව්‍යසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්තා ලද්දහුගේ හෝ, දිට්ඨි ව්‍යසනෙන වා=දිට්ඨි ව්‍යසනයකින්, චුට්ඨසස = පහස්තා ලද්දහුගේ හෝ අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොන = විශේෂයක් නැතිව ඕනෑම, ව්‍යසනෙන=ව්‍යසන ධර්මයකින්, සමනනාගතසස = සමන්විත වූ ඔහුගේ, අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරොන = (විශේෂයක් නැතිව) කොසියම්, දුක්ඛ ධමෙමන =දුක් හේතුවක් වශයෙන්, චුට්ඨසස =පහස්තා ලද්දහුගේ යෝ,

සොකො = යම් සෝකයක්, යා සොචනා = යම් සෝක ආකාරයක් යං සොචිතතං = යම් සෝක කරන බවක්, යො අනෙතා සොකො = එම ඇතුළත සෝකයක් යො අනෙතා පරිසොකො = යම් ඇතුළත පරිසෝකයක්, යා වෙතසො පරිඡකධායනා = යම් සිතෙහි භාත්පස දැවීමක් යං දොමනසං = යම් භාත්පස සිත දොමනස් බවක් යං සොක සලලං = යම් විදගෙන සිටින සෝකය නම් වූ උලක්. අභට්ඨ = ඇත්තේය. අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, සොකො = සෝකය යැයි, වුච්චති කියනු ලැබේ.

15. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, පරිදෙවො = පරිදේව යන්න, කතමො = කවරක්ද?, ඤාති ව්‍යසනෙන වා = ඤාතිත්ගේ ව්‍යසනයකින්, වුට්ඨසස = පහසනා ලද්දාහුගේ වේවා- පෙ-අඤ්ඤාතරඤ්ඤානරෙන = විශේෂයක් නැතිව කිසියම්, දුක්ඛධමෙමන = දුක්ඛ ධර්මයකින්, පුට්ඨසස = පහසනා ලද්දහුගේ වේවා. යො ආදෙවො = යම් ඇතිමක් යො පරිදෙවො = යම් නම කියමින් ඇතිමක්, යා ආදෙවනා = යම් ඇතිමේ ආකාරයක් වේද, යා පරිදෙවනා = යම් නැවත, නැවතත් හඬන බවක්, යං ආදෙවිතතං = යම් අඬන බවක්, යං පරිදෙවිතතං = යම් නැවත නැවතත් හැඬීම් බවක්, යා වාචා = යම් (මගේ උතා, මගේ දුව, වශයෙන්) වචන කියා හැඬීමක්, යො පලාපො = යම් යම් නැවත නැවතත් කථාකරමින් හැඬීමක්, යො විසපලාපො = යම් විශේෂ ලෙස නැවත නැවත, වචන කියමින් හැඬීමක්, යො ලාලපො = යම් නැවත, නැවත, කියමින් හඬමින් තන්දොඩ වීමක්වේද, ලාලපනා = නැවත, නැවතත් කියමින් හඬන, තන්දොඩවන ආකාරයක්, යං ලාලපිතතං = යම් නැවත, නැවතත් තන්දොඩවන බවක්, අභට්ඨ = ඇත, අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, පරිදෙවො = පරිදේව යයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

16. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, දුක්ඛං = දුක්ඛ යන්න, කතමං = කවරක්ද? කායිකං = කයෙහි වන, අසාතං = නො සුවයක් වූ, යං කායිකං දුක්ඛං = යම් කායික දුක්ඛ, කාය සමච්ඡසජං = කාය සම්පස්සය නිසා පහළ වන, අසාතං = නොසුව වූ, මිහිරි නොවූ, සුවදායක නොවූ, යං දුක්ඛං වෙදධිතං = යම් දුක් වූ විදීමේ ඇති බවක්, කාය සමච්ඡසජා = කාය සම්පස්සය නිසා පහළ වන, අසාතා = නොසුව වූ, යා දුක්ඛා වෙදනා = යම් දුක්ඛ වේදනා, අභට්ඨ = ඇත, ඉදං = මේ කායික දුක්ඛ වේදනාවට, දුක්ඛං = දුක්ඛ යැයි, වුච්චති = කියනු ලැබේ.

17. තභට්ඨ = එම පාළියෙහි, දොමනසං = දොමනස්ස යනු, කතමං = කවරක්ද? වෙතසිකං = සිතෙහි වන, අසාතං = මිහිරි නොවූ, යං වෙතසිකං දුක්ඛං = යම් වේතසික දුක්ඛ, වෙනො සමපසසජං = වෙනෝ සම්පස්ස = මනෝ සම්පස්ස නිසා වන මිහිරි

නොවූ. අසාතං=යම් සුවයෙන් තොර යං දුක්ඛං වෙදයිතං = යම් දුක් වූ විදීමි බවක්, වෙනො සමච්ඡස්ඨා = මනෝ සම්පයසය නිසා වන, අසාතා = මිහිරි නොවූ, යා දුක්ඛා වේදනා = යම් දුක්ඛ වේදනා අතර් = ඇත, ඉදං = මේ චේතසික, දුක්ඛා වේදනා = ද්‍රෝමනස්ස වේදනාව, ද්‍රෝමනස්සං = ද්‍රෝමනස්ස යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

18. තතච=එම පාලියෙහි, උපායාසො = දැඩි සෝකය වූ උපායාස යනු, කතමො = කවරක්ද? කුච්චි ව්‍යසනෙන වා = කුච්චිත්තේ චිතාය, චිමකිත්, චුට්ඨස්ස = ඇති වූවකු -පෙ- අක්ඛාදුතරක්ඛාදුතරෙන = විශේෂයක් නැතිව කිසියම් දුක්ඛ ධමමෙන = දුක්ඛ ධර්මයකින්, චුට්ඨස්ස = ඇති වූ පුද්ගලයාගේ යො ආයාසො = යම් සීතේ වෙගෙසක්, යො උපායාසො=යම් ගෝගෝ වූ සීතේ වෙගෙසක්, යං ආයාසිතතං = යම් සීතේහි වෙගෙස බවක්, යං උපායාසිතතං = යම් වූ සීතේ ගෝගෝ වූ දැඩි වෙගෙස බවක්, අතර් = ඇත්තේය, අයං = මේ ධර්ම ස්වභාවය, උපායාසො = උපායාස යැයි, චුච්චති = කියනු ලැබේ.

19. එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොතිති පදස්ස = (එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොතිති) යන පදයෙහි, අතර්චා = අතර්චය, එචං = මෙසේ, වෙදිතඛෙඛා = දුත යුතුය.

ඉති = මෙසේ, කෙචලස්ස = සුඛය කැලම නැති, එතස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස = මේ දුක්ඛ ස්කන්ධ රාශියේ, සමුදයො = පහළ විම, තචත් ලෙසකට - පහළවන ස්වරූපය, හොති =වෙයි, ඉති =මෙසේ, කෙචලස්ස = සුඛය කැලම නැති, එතස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස = මේ දුක් ස්කන්ධ රාශියේ, සංගති = එකතුවීම, සමාගමො = සමාගම, සමොධානං = එකට යෙදීම, පාතු භාවො=ප්‍රකට විම, හොති = වේ, තෙන = එනිසා, එව මෙනස්ස කෙචලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස සමුදයො හොති යැයි, චුච්චති =කියනු ලැබේ.

සුත්තන්ත භාජනියං = සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමය නිට්ඨිතං = නිමිශේශැ (විභංග පාළි පරිවර්තන යයි)

මෙය වනාහි පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා පිළිවෙත ක්‍රමානුකූලව පිළිපැදීමට භාවනා කිරීමට කැමති අනුබෝධ පටිච්ච (=අනුබෝධ කථාණය, පටිච්ච කථාණයන්) මගින් ඉතා සවිස්තරව දන්නා පින්වත් ඔබ භාවනාවට පෙරාතුව කළ ඇතුළුම කටපාඩම් කළ යුතු පටිච්ච සමුප්පාද විභංග පාළිය හා එම පාලියෙහි සිංහල අර්ථය වන්නේය. එම පාලිය අර්ථයද සහිතව කටපාඩම් කළ ඔබ පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය භාවනා කරන හැටි ප්‍රායෝගිකව පිළිපැද බලන්න.

පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය යන්න

මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් මවන ලද්දක් හෝ ඇති කරන ලද්දක් හෝ නොවේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ පහළ වුවද නොවුවද මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය නිසැකවම ඇත්තේය. [සං. නි. 2/40-42] එහෙත් බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වූ කාලවලදී පමණක් එම බුදුරජාණන් වහන්සේලාගේ දේශනා කිරීම නිසා මෙම ධර්මය සත්ත්වයන්ට දැන ගැනීමට අවකාශ ලැබේ. ඉදින් ලෝකයේ බුදුරජාණන් වහන්සේ නමක් පහළ නොවූයේ නම් ද, පහළ වූයේ නමුදු පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය ශ්‍රවණය නොකළේ නම් ද, ධර්මය ශ්‍රවණය කිරීමට අවකාශ ලැබුනද ශාස්වත දිවයි, උච්ඡේද දිවයි ආදී මිච්චාදිවර්ගීන් දැකීම ගත්තේ නම්ද, මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවභාවය දැන අවබෝධ කළ නොහැක්කේය.

මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය වනාහී ගැඹුරු බැවින්ද ගැඹුරුය, දුෂ්කර බැවින්ද දුෂ්කරය, මෙම ධර්මය පහසුය, නොගැඹුරු යැයි කියමින් පැමිණි ආනන්ද ස්වාමීන් වහන්සේට 'මා හෙවං ආනන්ද = ආනන්දය එසේ නොකියවී' යි වැළඳු සේක. කොතරම් දුෂ්කර වුවද කොතරම් ගැඹුරු වුවද මෙම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය අනුබෝධි කථාණය පටිවේධි කථාණයන් මගින් පරිච්ඡේද වශයෙන් නොදැන සංසාර දුකින් මිදීමක් සිදුනොවේ.

[දි. නි. 2/80; සං. නි. 2/144]

මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය නොදැන ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණ යයි කීමට නොගැලපේ.

[සං. නි. 2/70]

පහළ වූ පහළ වී ඇති පහළ වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේලා මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය පරිච්ඡේද වශයෙන් දැන ගන්නා නිසා බුදු බවට පත්වූහ. පත්වෙති, පත්වෙන්නාහ. [සං. නි. 2/16] සියලු සත්ත්වයෝ මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය බෙදා වෙන් කොට නොදන්නා තාක් කල ශාස්වත දිවයි, උච්ඡේද දිවයි යන අත්තයන්ට වැටී සියලු දුක් විඳීමට සිදුවේ. එම නිසා සංසාර වට්ට දුකින් මිදීමට කැමැති ඇත්තෝ මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දැකීමට උනන්දු විය යුතු බව තිදාන සංග්‍රහතයෙහිලා බුදුරජාණන් වහන්සේ බොහෝ වාරයක් දේශනා කොට ඇති සේක.

මජ්ඣිම පටිපදා ගමන

1. ජරාමරණාදිනං ධමමානං පච්චය ලකඛණො පටිච්ච සමුප්පාදො
2. දුක්ඛානුබ්බත රසො
3. කුමමග්ග පච්චුපට්ඨානො

[වි. ම. 387]

පරිච්ච සමුප්පාදය

1. පරා මරණ මුල් කොට ඇති ප්‍රත්‍යක්ෂණ ධර්මයන්ගේ පහළ විම සඳහා උපකාරක බව යන ලක්ෂණය ඇත්තේය.
2. හේතු හා එල සම්බන්ධය අවශ්‍යව වශයෙන් පැවතීම යන ප්‍රවෘත්ති දැක ලුහුබැඳීම කරන බව එහි රසයයි.
3. අප්‍රසන්න වූ සුගුප්පාප්පක වූ සංඝාර ගමන ආදීනව වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ප්‍රකට විය හැක්කේය. නැතිනම් නිවනට යෑමට මජ්ඣිම ප්‍රතිපදා ගමනට, විරුද්ධ ගමනක්, වංක ගමනක් වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ප්‍රකට වේ.

තෙසං තෙසං පච්චයුප්පන ධම්මානං සමභවතො උප්පජ්ජනතො සසසතුචේජද සංඛාතං අනතදවයං අනුපගමම යට්ඨාසකං පච්චයෙති අනුරූපච්චයුප්පතති ඉධ මජ්ඣිම පටිපදාති අධිප්පෙතා [මහා වී. (ඔ.) 2/236]

යෝගාවචර පුද්ගලයා නාම-රූප පරිච්චේද ක්‍රියායෝගී හා පච්චය පරිගණන ක්‍රියායෝගී යන ක්‍රියා දෙක ලබාගත් විට එ එ අවිද්‍යාදී හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය හේතු කොට එ එ සංඛාරාදී එල ධර්මයන්හි හේතු එල සම්බන්ධයේ අවශ්‍යව පැවතීම සම්මා දිට්ඨි ක්‍රියා ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වධ්මාන වශයෙන්ම විනිවිද දැක දැන ගන්නේය. මෙලෙස දැක දැනගත් විට එ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියායෝගී ආස්වත දිට්ඨි, උච්චේද දිට්ඨි යැයි කියනු ලබන අන්ත දෙකට නොගොස් තම තමන්ට අදාළ හේතු ධර්ම රාශිය නිසා එම හේතු ධර්මවලට ගැලපෙන එල ධර්ම පහළ විම පැහැදිලි කරණ, බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරණ, මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයට ළඟා වන්නේය. පත්වන්නේය.

නිවනට යෑම සඳහා වන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය යන්න වනාහි...

1. අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයේ ද
2. සංඛාර ආදී එල ධර්මයේ ද
3. අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම හා සංඛාරාදී එල ධර්මයන් හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධ ධර්මයද දැනගත් විට, එම හේතු ධර්ම රාශිය, එල ධර්ම රාශිය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා නැවත නැවතත් විපස්සනා භාවනා වශයෙන් වැඩීම කළ යුතු මගයි. මෙලෙස විපස්සනා භාවනා නොකරන, නොකළා වූ තැනැත්තාටද මෙම හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයේ නොකඩ කොට දිගටම නැවත නැවතත් පහළ වෙමින්

පවති. මේ පවැත්මට දුක්ඛ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පවත්නි දුක්ඛ නම් වූ හේතු ධර්ම ඵල ධර්ම නොසිඳී පැවතීම-නැතිනම් පැවැත්ම සඳහා ගන්නා උත්සාහය කුමෙයන නම් වන නිවනට යන මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගයේ බැහැරට යොමුවූ; මජ්ඣිමා ප්‍රතිපදා මාර්ගයට කෙළින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ වූ වංක ගමනකි. සංඝාරයේ වර්ධනයට, අපායේ වර්ධනයටම හේතු වන්නේය.

ඉඳින් පින්වත් ඔබ අතිත සම්බන්ධතාවන්ගෙන් පවත්ගෙන අනාගත කෙළවර දුක්ඛා අතීත, අනාගත, පවිච්ඡපන්න තුන්කාලය තුළ අවිජ්ජා සංඛාර ආදී හේතු ධර්ම සම්බන්ධතාවන් ඵල ධර්ම සම්බන්ධතාවන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවා නැවත, නැවතත් විපස්සනා භාවනා කරන විට මේ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන් මත 'මගේය. මගේ ආත්මය යැ' යි දැකීම ගන්නා තණ්හා, මාන, දිට්ඨි, බන්ධන, කැඩී බිඳී විනාශවී යනු ඇත. මේ නිසා මෙලෙස විපස්සනා භාවනා අභ්‍යාස කිරීම යනු මජ්ඣිම පටිපදා මාර්ගය දිගේ ඉන්ද්‍රිය සංවරය සහිත වීම, සීල ගුණ සහිත වීම මගින් ශාන්තව පෙරට ගමන් කිරීමක්ම වන්නේය. මෙලෙස මධ්‍යම ප්‍රතිපදා මාර්ගයේ හොඳින් නැවත, නැවත, අතරක් නොතබා ගමන් කළ හැකි වූ විට පින්වත් ඔබ අපේක්ෂා කරන නිවනට, ඉන්ද්‍රිය මේරීම අනුව, යම් දිනෙක පත්වන බව ඵකාන්තය.

පටිච්චසමුප්පාදය යන්න...

පටිච්චසමුප්පාදොති පච්චයධමමා වෙදිතබ්බා. පටිච්චසමුප්පන්නා ධමමාති, තෙති, තෙති පච්චයෙති තිබ්බතතධමමා [පි. ප. 386]

තටා පටිච්චසමුප්පාදො ඉවෙච්ච ඵල වොනාරොන චුතොති. වෙදිතබ්බො [පි. ම. 389]

අවිජ්ජාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයේ පටිච්ච සමුප්පාද යැයි දතයුතු, එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ සංඛාරාදී ඵල ධර්මයේ පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්මයෝ යැයි දතයුතු. [පි. ම. පටිච්චිණ්ණයයි]

අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යන තැන අවිජ්ජාව හේතු ධර්ම යැයි ද සංඛාරය ඵල පච්චයුප්පන්න ධර්ම යැයිද හේතු ධර්මය පච්චය ලෙසටද ඵල ධර්මයම පච්චයුප්පන්න ධර්මය ලෙසටද වෙන වෙනම කියනු ලැබේ. තව දුරටත්, සංඛාර පච්චයා, විඤ්ඤාණං යන තැන සංඛාරය හේතු ධර්මය යැයි, විඤ්ඤාණය ඵල ධර්මය යයි. මේ ආකාරයට හේතු=පච්චය (ධර්ම ඵල-පච්චයුප්පන්න) ධර්මයන් ජාති, ජරා මරණය තෙක් වටහා ගන්න.

අවිජ්ජා හා සංඛාර යන්නේ හේතු-ඵල සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සංඛාරය ඵල ධර්මය වී තව දුරටත් සංඛාර හා විඤ්ඤාණයන් හේතු ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වන අවස්ථාවෙහි සංඛාරය යලි හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙසටම විඤ්ඤාණ නාම-රූප ආදියෙහිද හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම වන හැටි වටහා ගනු මැනවි.

මේ තුළ අවිජ්ජා නිසා සංඛාර පහළ වේ. ආදී ලෙස දේශනා කරන තැන ප්‍රධාන හේතු ධර්මය හා ප්‍රධාන ඵල ධර්මය පමණක් ප්‍රධාන තය ක්‍රමයට අනුව දැක්වමින් දේශනා කොට ඇත. අවිජ්ජාවට ද තමාම තනිවම සිටීමේ ශක්තියක් නැත. සංඛාර වේතනා ද තමා වශයෙන් තනිව පහළවීමේ ශක්තියක් නැත. අවිජ්ජාව පමණක් හේතුවීම නිසා සංඛාර වේතනාව පමණක් පහළ වීමේ ශක්තියද නැත. මේ ලෝකයෙහි,

1. එකම හේතුවක් නිසා එකම ඵලයක් පහළ වීමක්ද නැත
2. හේතු එකකම නිසා ඵල ධර්ම බොහෝමයක් පහළ වීමක්ද නැත.
3. හේතු ධර්ම රාශියක් නිසා ඵල ධර්ම එකකම පහළවීමක්ද නැත.
4. බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම බොහෝ වූ ඵල ධර්ම පහළ වීමක් නම් ඇත්තේය.

[විග. අ. 103; වි. ම. 405]

හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය "පව්වය ධමම සමුහය" යැයි කියනු ලැබේ. ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහය "පව්වයුප්පන්න ධමම සමුහය" යැයි කියනු ලැබේ. පව්වයධමම සමුහය යන හේතු ධර්ම බොහෝමයක සමූහය නිසා පහළ වූ පව්වයුප්පන්න ධර්ම සමුහය යන ඵල ධර්ම බොහෝමයක සමූහයද පව්ව්වසමුප්පාද යැයිම කියනු ලැබේ. ඇත්තය...!

1. උතු = උණුසුම, සිසිල යන කාලගුණය
2. පඨවි = මහ පොළව
3. බීජ = දෙමුහුන් බීජ
4. සලිල = ජලය

යනාදී බොහෝ වූ හේතු ධර්ම නිසාම වණ්ණ, ගන්ධ, රස, ආදී බොහෝ වූ ඕපාටිඨමක රූප කලාප සමූහය අනුව අංකුර යැයි කියන ලද ඵල ධර්මයන්ගේ පහළවීම දැකගත හැක්කේය. මෙලෙසටම බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන් නිසා බොහෝ යේ පහළ වන ඵල සමූහයක් හමුවී දැක ගත්තද අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරා, සංඛාර පව්වයා විඤ්ඤානං = අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයෝ වෙති. සංඛාර හේතුවෙන් විඤ්ඤාණ වේ." යැයි එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ ඵල ධර්මයන් ප්‍රකට කොට දැක්වමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ ධර්මය දේශනා කොට වදාළ සේක. මෙලෙස දේශනා කිරීමේ ඵල ප්‍රයෝජන ඇත්තේමය.

බුදුරජාණන් වහන්සේ ශ්‍රාවකයන්ට ධර්ම දේශනා අනුශාසනා කරන අවස්ථාවන්හි,

1. සමහර දේශනා පාළියක ප්‍රධාන බැවින් ද
2. සමහර දේශනා පාළියක ප්‍රකට බැවින් ද
3. සමහර දේශනා පාළියක අසාධාරණ බැවින් ද

දේශනාවෙහි අලංකාරය සොහන භාවය දක්වන උතුම් සබ්බසද්ධත සදායය වශයෙන් හෝ. අනුශාසනාවට යෝග්‍ය දේව, මනුෂ්‍ය, බ්‍රහ්ම, වෙනෙය සත්ත්වයන්ගේ රූපීය, ප්‍රියභාව, චරිත, වාසනා අප්‍රකාශයන් වශයෙන් හෝ එකක්ම වන්නා වූ හේතු ධර්මයක්ද එකක්ම වන්නා වූ එළ ධර්මයක්ද ප්‍රකට ලෙස දක්වමින් දේශනා කළ සේක.

[විභ. අ. 103; වි. ම. 405]

මේ ලෙසට දේශනා හේතු, තුන් ආකාර නිසා දේශනා හේතු ධර්ම එකක් වූ එළ ධර්ම එකක් වූ ප්‍රකට කිරීම මේ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම දේශනාවෙන් දේශනා කොට දැක්වූ සේක. මේ උතුම් පටිච්ච සමුප්පාද පාළියෙහි... අවිජ්ජාව හැර, වෙනතා නම් වූ සංඛාර ධර්මය පහළ විම පීණිස සුදානම් කර දෙන්නා වූ වච්චු, අරමුණු, චේතනා නම් වන සංඛාරයේ සහජාත ධර්ම (= සමග යෙදෙන ධර්ම) ආදී කොට ඇති, හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇත.

අසාදානු පසසිනො විහරතො තණහා පවබ්බති [සං. නි. 134]

මහණෙනි! සංයෝජන පහළ වීය හැකි ආරම්භය ධර්මයන්හි ආස්වාද කිරීම යන නැවත, නැවතත් දැකීමේ පුරුද්ද සහිත පුද්ගලයාගේ සත්තානයෙහි තණහා ධර්මය වැඩේ යන මෙය ද.

අවිජ්ජා සමුදයා ආසව සමුදයො [ම. නි. 1/132]

අවිජ්ජාව පහළ විම නිසා ආසව ධර්ම පහළ වේ. යන මෙය ද.

දේශනාකොට වදාළ බැවින් අවිජ්ජාව හැර සංඛාරයෙහි හේතු වන තණහා ආදී ධර්මයෝ ද ඇත්තාහ. මෙම තණහා ආදී ධර්මයෝ ද සංඛාරයන්ට හේතු ධර්මයෝම වේ. නමුත් මෙම හේතු ධර්මයන් තුළ අවිජ්ජා ප්‍රධාන හේතු ධර්මයයි. මෙලෙස ප්‍රධාන ධර්මය වන නිසාද, අවිජ්ජා භික්ඛවෙ අවිජ්ජාගතො පුඤ්ඤාභි සංඛාරමපි අභිසංඛරොති, = මහණෙනි! නිශම පරමාපී ධර්ම නොදන්නා නිසා ප්‍රඥාව නැති අවිජ්ජාව අතින් පිරිහිය පුද්ගලයා පුඤ්ඤාභි සංඛාර ද රැස් කරයි යන මේ ආදිය දේශනාකොට ඇති බැවින් අවිජ්ජාව සංඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙස අවිජ්ජාව සංඛාරයෙහි ප්‍රකට හේතු ධර්මය වන නිසා ද.

වච්චු, ආරම්භය, සහජාත ධර්ම ආදී හේතු ධර්මයෝ වනාහී (පඤ්චවෙවාකාර භූමියෙහි) නාම ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධ හේතු ධර්මයෝ වෙත්. අවිජ්ජාව වනාහී සංඛාරයන් හි සම්බන්ධයක් නැති (= අසාධාරණ) හේතු ධර්මය වේ. මෙලෙස නම් අවිජ්ජා සංඛාරයන්හි අසම්බන්ධ, අසාධාරණ හේතු ධර්මය වන නිසා ද.

යන මේ කරුණු තුන නිසා අවිජ්ජාව සංඛාරයන් ගේ හේතු ධර්මය වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට දක්වා ඇති බව දැන ගනිමු!

මේ එක එකක් වූ හේතු ධර්ම එක එකක් වූ එල ධර්ම දේශනා කොට දක්වන තනහි "සංඛාර නිසා චිත්තකාණ්ඩය වේ." යන ලෙසට එක එකක් හේතු ධර්ම එක එකක් එල ධර්ම දක්වා දේශනා කිරීමෙහි එල ප්‍රයෝජන ඇති බව වටහා ගනින්නවා!

[විභ. ඈ. 103; වි. ම. 405]

මේ ඉහත සදහන් අට්ඨ කථා පැහැදිලි කිරීම වනාහී පරමාථී ධර්ම ස්වභාව ශක්තියෙන් පරමාථීය තෙක් කථාණයෙන් ළඟා වීම සදහා නියම ලෙස විපක්ෂනා භාවනා කරන උතුම් යෝගාවචර පුද්ගලයන් විසින් විශේෂයෙන් සලකා ගෞරවයෙන් අසන්න. මතක තබා ගත යුතු උපදේශනක් වන්නේය.

පච්චය ධර්ම සමූහ නම් වූ බොහෝ වූ හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසාම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ බොහෝ වූ එල ධර්ම සමූහයෝ පහළ වන විට හේතු ධර්මයන්හි සමුප්පාදයද පටිච්ච සමුප්පාදයැයි කියන බව ඉහතින් පැහැදිලි කරන්නට යෙදුනි. තව දුරටත් වි. ම. 389 හිද හේතු ධර්මයන්හි සමූහ නිසා පහළ වූ පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහද පටිච්ච සමුප්පාද යයි කියන බවද පැහැදිලි කළේය. මේ පැහැදිලි කිරීම දිගට විස්තර ලියා දක්වනු වටී. පටිච්ච සමුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහයෝ පටිච්ච සමුප්පාද නම ලැබීමේදී පටිච්චසමුප්පාද යන වචනය දෙයාකාරයකට ප්‍රඥාවන්තයින් සලකත්; තේරුම දෙයාකාරයකට පැහැදිලි කරත්.

පටිච්චසමුප්පාද යන වචනයේ අර්ථය පැහැදිලි කිරීම

යෝගාවචර පුද්ගලයකු හේතු ධර්ම සමූහයේ ශක්තියෙන් පහළ වූ එල ධර්ම සමූහය යන පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය තමාගේ කථාණ ශක්තිය යොමු කොට දැනගැනීම සදහා, කථාණයෙන් විනිවිද දැක ගැනීම සදහා උත්සාහයෙන් භාවනා කරයි. උත්සාහය යොදා කථාණ ශක්තිය යොමු කරවා දෙනුයුතු විනිවිද දෙනුයුතු මේ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ලෝකුත්තර එල ප්‍රයෝජන පිණිස, ලෝකෝත්තර සුඛය පිණිස, මාගී එල කථාණ ලබාගැනීම පිණිස, නිව්ඤානය මෙලොව දීම ආකෂාත් කරගැනීම පිණිස වේ. එම නිසා එම පටිච්ච සමුප්පාද යැයි කීව යුතු එල පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහය පිළිගැනීමට ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ම යොග්‍ය නිසා, සුදුසු නිසා, කථාණය යොමු කිරීමට යොග්‍ය නිසා පටිච්ච නම් වේ.

තව දුරටත් පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ නම් වූ එල ධර්ම සමූහ=පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය පහළ වන කල්හී එකක්, එකක් වූ ධර්මයක් කිසිවිටකත් පහළ වීමක් නොවන නිසා සමූහ වශයෙන්, රාශි වශයෙන් එකතුවම පහළ වන නිසා එම පච්චයුප්පන්න ධර්ම සමූහ (= එල ධර්ම සමූහ) සමුප්පාද යැයි ද නම් වේ. (සමුප්පාදය සං + උප්පාද

ශැඬි පද බෙදන්න, සං ශබ්දය සහ = සමූහයක්, රාශියක් ලෙස එකතුව යන අර්ථය දේ, එමනිසා සහ+උපාද= සමුපාද, සහ උපපජ්ඣති සමුපාදො ශැඬි ගන්න) තවදුරටත් මෙම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම්ම සමූහය පහළ වන කල්හි හේතු රහිතවද මැවුම්කරු ආදී අතාරකික හේතු නිසාද පහළ නොවන නිසා සුදුසු හේතුවක් මගින්ම, නියම හේතු මගින්ම, පහළ වේ (මේ ක්‍රමයෙහිලා සමීමා+උපාද = සමුපාද, සමීමා උපපජ්ඣතියි ගන්න) එකක් එකක් වශයෙන් නොවේ. අහේතුකවද නොවේ. එම නිසා සහ සමමාව උපපජ්ඣති ගන්න අනුව සමුප්පාද නම් වේ. මෙසේ නම්... පටිච්චාව සො සමුපාදො වාහි පටිච්ච සමුපාදො [වී. ම. 388] යන අට්ඨ කථා පැහැදිලි කිරීමට අනුව ඤාණය ශෝමු කොට තමා සමීප වී දුකයුතු ධම් සමූහය ගන්න මෙන්ම, එකට පහළ වන ධම් සමූහයද වන්නේය. සුදුසු අදාල හේතු අනුව පහළ වන්නා වූ ධම් සමූහය ගන්නද ගැලපේ. එම නිසා පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. තවත් ආකාරයකට පැහැදිලි කිරීම මෙසේය...

අපිව සහ උපපජ්ඣති" සමුපාදො, පච්චය සාමග්ගිං පන පටිච්ච අපච්චකඛායාහි ඵචමපි පටිච්ච සමුපාදො [වී. ම. 389]

සහ උපපජ්ඣති එකජකධං උපපජ්ඣති අනතමසො අට්ඨනනං ධම්මානං උපපජ්ඣතො [මහා වී. (බු.) 2/234]

ශැඬි පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම් සමූහය සමූහයන් යේ එකටම පහළ වේ. රූප ධම් පැත්තෙහි ද රූප කලාප එක එකක අඩුම ප්‍රමාණයෙන් පඨවි-ආපො-තේපො-වායො-වණ්ණ-ගන්ධ-රස-ඕජා ශැඬි රූප පරමාර්ථ ධම් සච්චාචය වග් අට එකතුවම, එකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. නාම ධම් පැත්තෙහි ද අඩුම ප්‍රමාණය වශයෙන් එසස, වේදනා, සඤ්ඤා, වෙතනා, එකග්ගතා, ජීවිත, මනසිකාර, විඤ්ඤාණ ශැඬි නාම පරමාර්ථ ධම් සච්චාචයන් අට වග්ගීය එකතුව එකරාශි වී පහළ විය හැක්කේය. මෙලෙසම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහය යන එල ධම් සමූහය එකවරම එකට පහළ වන නිසා සමුප්පාද නම් වේ. මෙලෙස එකට එකරාශිව පහළ වුවද හේතු ධම්යන්ගේ සාමග්ගිය මත ජීවිතාම හේතු ධම්යන් අත නොහැරම පහළ විය යුතුවේ. මෙසේද එම පවිච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමූහ යන එල ධම් සමූහ හේතු ධම්යන්ගේ සාමූහික බව මත ජීවිතා පහළ විය හැකි නිසා පටිච්ච ශැඬිද කියනු ලැබේ. එකට එකරාශිව පහළ විය හැකි බැවින්ද සමුප්පාද ශැඬිද කියනු ලැබේ. මේ දෙයාකාර ශක්තිය නිසා පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි ද කියනු ලැබේ.

තව දුරටත්, මේ පටිච්ච සමුප්පාදය ශැඬි කිවයුතු පච්ච්ඡුප්පන්න ධම්ම සමුහ= (සංඛාර ආදී) එල ධම් සමූහයේ මේ පවිච්චය ධම්ම සමුහය=හේතු සමූහ යන අවිප්පාදී හේතු ධම් සමූහය පවිච්චය නම් වේ. හේතුව නම්වේ. එම නිසා (සංඛාරාදී)

පව්වයුපසන්නධමම සමුහ (= එල ධර්ම සමුහය) එම අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම ඇති තප්පවිවය ධමම නම් වේ. මෙලෙස පටිච්චසමුප්පාද ශැඬි කිව යුතු පව්වයුප්පන්න ධමම සමුහය = එල ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම වන නිසා හේතු සමුහය = පව්වය ධමම සමුහය ශැඬි කිවයුතු අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහයද පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬිම කිව යුතුය.

සෙමට ප්‍රත්‍යය වූ ගුළයට ලෝකයා සෙමහ (ගුළ) ශැඬි කියන්නා සේද, සාසනශෙති සුඛයට හේතුව වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛො භුදුධානං උප්පාදො- බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පහළ වීම සුඛයයි යම් සේ දැක්වෙයිද මෙලෙසටම, මේ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමුහයද, (=හේතු සමුහ ;පව්වය ධමම සමුහයද) පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි කීමද එලුපවාර වශයෙන් දේශනා කරන ලද්දේ ශැඬි දැන යුතුයි. [වි. මා. 389]

මේ ක්‍රමයට පව්වයුප්පන්න ධර්ම සමුහය නම් වන එල ධර්ම සමුහයේ පටිච්ච සමුප්පාද යන නම, පව්වය ධර්ම සමුහය = හේතු සමුහ යන්නෙහි රූපකයක් සේ කොට හේතු ධර්ම සමුහයද පටිච්ච සමුප්පාද ශැඬි දේශනා කරන ලද්දේය. එල ධර්ම යන්න හේතු ධර්මයන්ගෙන් වෙන් කළ නොහැකි නිසා, හේතු ධර්ම ප්‍රකටව තිබීමෙන්ම එල ධර්ම පහළ වීමට ඉඩ ඇති නිසා, වෙන් කළ නොහැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමුහයටද පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ශැඬිම දේශනා කිරීමට අවශ්‍ය නිසා ශැඬි කියනු ලැබේ.

තවත් ක්‍රමයකින් විස්තර කිරීම

විසුද්ධි මාග් අට්ඨකවා (පිටු අංක 389) හි දෙවන ක්‍රමය තවදුරටත් පැහැදිලි කරයි. ඒ ක්‍රමයට අනුව පව්වයධමම සමුහ = (හේතු සමුහය) පටිච්ච සමුප්පාදය ශැඬි පැහැදිලි කරයි. මේ ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච පදය පටි+ඉච්ච යන ලෙසට පද බෙදන්න. පටි ශබ්දය අභිමුඛතට = අභිමුඛ බව, යන අදහස දෙයි. ඉච්ච ශබ්දය ගමමතට = ප්‍රගාචීම යන අර්ථ දේ. කුමන ධර්මයන් අභිමුඛ වී කුමන ධර්මයන් දෙසට ප්‍රංචිද හේතු, සමුහ = පව්වයධමම සමුහ යන ප්‍රශ්නයන්ට උත්තරයයි.

හේතු සමුහො නාම පව්වයසාමයති (මහා ටී. (බු.) 2/234) හේතු ධර්ම සමුහය යන්න හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිතමය. වෙනත් ආකාරයකට දැක්වෙතොත් සමුහයක් පහළ කරවූ හේතු ධර්ම සමුහය හේතු සමුහ නම් වේ. එම සමග්‍රිව පහළ වූ හේතු ධර්ම සමුහයේ හේතු ධර්ම එකක් තවත් හේතු ධර්මයක් දෙසට අභිමුඛ වී හේතු ධර්ම එකිනෙකාම එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරයි. ප්‍රගාවෙයි. එම නිසා මේ හේතු සමුහයට පටිච්ච ශැඬි දේශනා කරන ලදී. එම පටිච්ච නම් ලත් සමග්‍රිව පහළ වන හේතු ධර්ම සමුහය, එකිනෙකා එක එකක් ලෙස බෙදී නොහිට, වෙන වෙනම නොහිට, එකට සමුහයක්

ලෙස, එකක් ලෙස, රාශියක් ලෙස සමූහ වී, එකට පහළ විය හැකි එල පව්වගුප්පන්න ධම්ම සමූහයන් පහළ කළ හැකි බැවින් එම හේතු ධර්ම සමූහයට සමුප්පාද ශැඬිද කියනු ලැබේ. (සමුප්පාද = සං+උපපාදා ශැඬි පද බෙදා ගන්න. සං-ශබ්දය සහ, එකට යන අර්ථය දෙයි.)

මේ දෙයාකාර පැවතුම් නිසා, වෙන වෙනම බෙදී නොසිට පැවතුම් එකම රාශියක් ලෙසම එකවර පහළ වන එල පව්වගුප්පන්න ධර්ම සමූහයක් පහළ කළ හැකි, එකිනෙකා එකිනෙකාට අභිමුඛ වී එකිනෙකා දෙසට ගමන් කරමින් සිටින, සමභව සිටින හේතු සමූහ = ධර්ම සමූහ හේතු පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. (මේ ක්‍රමය අනුවද පටිච්චා ව සො සමුප්පාදො වානි පටිච්චසමුප්පාදො යන්නම ගතයුතු)

තව දුරටත් පැහැදිලි කිරීමක්

පාළියෙහි අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා යනාදී ලෙසට සංඛාරාදී එල ධර්මයන්ගේ ප්‍රකට පහළ වීමට අවිජ්ජාදී එකම හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට; ශීඝ්‍රකොට දක්වා ඇති සැටිය හරිය. මෙලෙස දේශනා කොට දැක්වූව ද අවිජ්ජා පමණක් සංඛාරයන්හි හේතු ධර්මය වූයේ නොවේ. ඇත්ත වශයෙන්ම...

1. අවිජ්ජා හා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින එසස-වේදනා-සඤ්ඤා වේතනා-විඤ්ඤාණ ආදී සහජාත ධර්මයෝ ද,
2. මේ අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ඇඤ්ඤා කොට ඇත්තා වූ හදය ව්‍යවුච්ච සමග භූත රූප උපාදාය රූපයෝ ද,
3. එම අවිජ්ජාව හා සමග සහජාත ධර්මයන් ගන්නා අරමුණු, හේතු ධර්මාදීය ද,
4. යෝනිසෝමනසිකාර, අයෝනිසෝමනසිකාර, ආදී හේතු ධර්මයෝ ද,
5. තණ්හා උපාදානාදී හේතු ධර්මයෝ ද.

යන මේ බොහෝ හේතු ධර්මයෝ සුදුසු පරිදි මෙහිදී අවිජ්ජාව හා සමග යෙදෙන සංඛාර නම්වන එල ධර්ම ඇතිවනු පිණිස සුපුරුදු ලෙස කටයුතු කරන = සහකාරි කාරණ හේතු ධර්මයෝය. සංඛාරාදී හේතු ධර්මයෝ විඤ්ඤාණාදී එල ධර්මයන් ඇති කිරීම සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයමය. [මහා වී. (ඔ). 2/234]

අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මයෝ සංඛාරාදී එල ධර්ම ඇති කිරීමේදී ඒ ඒ එල ධර්මයෝ සියලුම ඒ ඒ අදාළ හේතු ධර්මයන්හි ඇතුළත් වූ හේතු ධර්ම සියලුලෙහිම සම්බන්ධ වී පවතී, හේතු එල ධර්ම සම්බන්ධතා ධර්මය අනුව එකිනෙකට සම්බන්ධ වීම ඇති වේ. මේ එල ධර්මයෝ ඒ හේතු ධර්ම සමූහය තුළ සමහර සමහර හේතු ධර්මයන් පමණක්

සමග සම්බන්ධ වී; සම්බන්ධතා ඇතිව, සමහරක් සමහරක් හේතු ධර්මයන් සමග සම්බන්ධතා නැතිව, සම්බන්ධ නොවී, සිටීමේ ස්වභාවයක් කිසිවිටකක් සිදුනොවේ. එම නිසා එම අවිද්‍යා ආදී එක් එක් ධර්මයක් ප්‍රමුඛ කොට බුදුරජාණන් වහන්සේ දැක්වූ එම හේතු ධර්ම සියල්ලෙහි පමණක් නොව එම සියල්ලෙහි අඩංගු හේතු ධර්මයන්හිද හේතු එල සම්බන්ධතාවට අනුව, එල ධර්ම පහළ කරවීමේ ස්වභාව ශක්තිය ද ඇත්තේය.

තවදුරටත් එම හේතු ධර්ම සමූහයෝ 'මේ එල ධර්ම සමහර හේතු ධර්ම සමග සම්බන්ධතාවක් නොවන්නේ නම්=හේතු එල සම්බන්ධ ධර්මයන්ට අනුව මේ එල ධර්ම සමහර-සමහර හේතු ධර්මයන් හා සම්බන්ධයක් නැති නම්=මේ එල ධර්ම සමහරක් හේතු ධර්මයන් පමණක් මගින් ඇති කරන්නේ නම්... එසේ වන්නා වූ සියලුම හේතු ධර්මයන්හි අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක කෙරෙහි ශ්‍රාභී බවකුදු නැත්තේය. මෙලෙස හේතු ධර්ම අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පක්‍ෂශ්‍රාභී (ප්‍රියේෂයෙන්) නතු බවක් නැති නිසා අන්‍යෝන්‍ය ලෙස හේතු ධර්මයක් දෙසට අභිමුඛව; ගමන් කරයි, ප්‍රභාවෙහි යන පටිච්චත=පටිච්ච තේරුම් සම්පූර්ණ නොවේ; නොලැබී යයි. "දැන්, බුදුරජාණන් වහන්සේ අවිජ්ජා ආදී එක එක ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ හේතු ධර්ම සමූහ සියල්ල සංඛාර ආදී එක එක ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දේශනා කළ, ඒ ඒ අදාළ එල ධර්ම සියල්ල හා සම්බන්ධතාව වූ = හේතු එල සම්බන්ධතාවය ඇති නිසා පටිච්ච යන තේරුම් ඇති ධර්ම ස්වභාවය ද අඩුවක් නැත. මෙලෙස සංඛාර ආදී එල ධර්මයන් හි ප්‍රකටව පහළ වීමට අවිජ්ජා ආදී එක එක ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට දක්වන ලද බැවින්ද එම හේතු ධර්ම සමූහය තමා හා සම්බන්ධ එල ධර්මයන් සම්පූර්ණ කළ හැකි බැවින්ද, උපනතාවන් නොමැති බැවින්ද, පව්වය සාමග්ගි නම්ලත් සමච්ච සාමුහිකව පහළ වූ හේතු ධර්මයන්හි අංග ප්‍රත්‍යංග වන්නාවූ එසස, චේදනා, සක්ඛ්‍යාදා, චේතනා, වික්ඛ්‍යාදාණාදී ධර්මයන් තුළ අන්‍යෝන්‍යව; එකකට එකක් ලෙස අභිමුඛ වී ප්‍රභාවීය යුතු බැවින්ද ශා යුතු බැවින් ද පටිච්ච යැයි කියනු ලැබේ. මෙම පටිච්ච නම් ලද හේතු සමූහයට, පටිච්චප්පන්නධමම සමූහ යන නම ලද එල ධර්ම සමූහය, පහළ කළ හැක්කේය. මෙම එල ධර්මයන් එකට සාමුහිකව එකවර පහළවන ධර්මයෝම වන්නාහ. මෙම එල ධර්මයන් එකට සාමුහිකව එකවර පහළ වීම යන්න එක එකක් වශයෙන් වෙන වෙනම පහළ නොවීමම වේ. එල ධර්මයන් හේතු ධර්ම ලෙස අන්‍යෝන්‍යය ලෙස එකක් එකකට පක්‍ෂශ්‍රාභී බවක් හෝ ප්‍රියේෂ සැලකීමක් නොමැත්තේය. එම නිසා මේ එල ධර්මයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා අවිනිබ්බොග චුත්ති ධමම = අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකක් වෙන් වෙන් ලෙස පහළ නොවන්නාවූ ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. මෙසේ හෙයින් පටිච්ච නම ලත් හේතු සමූහ, අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකක්, වෙන වෙන් වශයෙන් පහළ නොවුන පටිච්චප්පන්න

ධම්ම සමූහය යන එළ ධර්ම සමූහය පහළ කළ හැකි බැවින් සමුප්පාද යැයි ද, කියනු ලැබේ. පටිච්ච සංඛාර සමුප්පාද යැයිද නම් වූ මේ දෙයාකාර පැවැත්ම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු සමූහය පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. (අවිනිබ්බොය චූතති ධම්ම යන තැන රූප ධර්මයන්ද එකතු කොට ගන්න) [වී. ම. 389; මහා වී. (ඔ) 2/234]

විසුද්ධි මාගී අට්ඨ කථාහි තුන්වන ක්‍රමයක්ද විස්තර කෙරේ.

අවිජ්ජාදිසිසෙහ නිද්දිට්ඨපච්චයෙසු හි යෙ පච්චයා යං සංඛාරාදිකං ධම්මං උප්පාදෙන්නි, න තෙ අඤ්ඤාදමඤ්ඤාදං අපට්චච අඤ්ඤාදමඤ්ඤාදවෙකලෙලෙ සති උප්පාදෙතුං සමත්ථාති. තසමා පටිච්ච සමං සහ ව න ඵකෙකදෙසං, නාපි ප්‍රබ්බාපර භාවෙන, අයං පච්චයනා ධම්මෙ උප්පාදෙති හි අභ්‍යන්තරවොභාරකුසලෙන මුනිනා ඵවමිධ භාසිතා, පටිච්ච සමුප්පාදොභෙවච භාසිතාහි අභෙට්ඨා [වී. ම. 389]

පටිච්චාති නිසසාය සහකාරිකරණං ලද්ධා, සමනති අවිසමං අවෙකලෙලෙන, සහාති ඵකජ්ඣං, ධම්මෙති අතතනො පච්චගුප්පනන ධම්මෙ -පෙ- ඵකෙකදෙසනති ඵල සමුදායසස ඵකදෙසෙකදෙසං, භාගසොති අභෙට්ඨා, ප්‍රබ්බා පරභාවෙනාති පටි පාටියා, සබ්බමෙතං රූපාරූප කලාපුප්පාදනං සනධාය චූතතං

[මහා වී. (ඔ) 2/235]

අවිජ්ජා ආදී එක එකක් හේතු ධර්මයක් ප්‍රධාන කොට දක්වා වදාරන ලද හේතු ධර්ම සමූහය තුළ ඇති මෙම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහයට සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහ පහළ කළ හැක්කේය. මෙසේ වීමේදී එම අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්ම සමූහ අන්‍යෝන්‍ය ලෙස එක එකකට සම්බන්ධ නොවීද සංඛාර ආදී එළ ධර්මයන් පහළ කිරීමට නොහැකි වන්නේය. අවිජ්ජා හා සමග යොදන්නා වූ (අ) ඇඤ්ඤා කරන රූපය (ආ) අරමුණ (ඇ) එකඟ වේදනා, සඤ්ඤා, චේතනා, විඤ්ඤාණාදී සහජාත ධර්මයෝ (ඈ) අයොනිසොමනසීකාර යනාදී හේතු ධර්මයන් තුළ එක එකක් වූ හේතු ධර්මයක් අඩුව යෙදේ නම් සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට නොහැක්කේය. හේතු ධර්ම අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් පිහිටමින් යෙදේ. නොඅඩු නම් පමණක් සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහයන් පහළ කරවීමට හැකියාව ඇත්තේය. එම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහයෝ,

1. අන්‍යෝන්‍ය ලෙස නිශ්‍රය වීමෙන්ම
2. සමානව අඩුවක් නැතිවම
3. සමගිව එකවරම වීමෙන්ම

සංඛාර ආදී එළ ධර්ම සමූහය පහළ විය හැක්කේය.

මෙලෙස ඒමේදී එල ධර්ම සමූහයාගේ එක දේශයක් පමණක්, කොටසක් පමණක් පහළවනවා නොවේ.

පෙර පසු වෙමින් අනුපිළිවෙළින් එකකට පසු එකක් පහළවනවා නොවේ. එම නිසා පරමාර්ථ තෙක් ගමන් කළා වූ ව්‍යවහාරයෙහි දැනේ වූ, සුර වූ මුණිවරයන් අතර ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සධ්විකද්දත වූ සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ මේ සම්බන්ධයෙන් හේතු-එල සම්බන්ධතා ධර්මය පටිච්ච සමුප්පාද යැයිම දේශනා කළ සේක.

[පී. ම. 389; මහා වී.(බු.) 2/235]

“සබ්බමෙතං රූපාරූප කලාපපාදනං සපධාය වුභතං”

[මහා වී.(බු.) 2/235]

මේ කියමන් සියලුම හේතු ධර්ම-එල ධර්ම යන පරමාර්ථ ධාතු, රූප-නාම ධර්මයන්හි රූප කලාප, නාම කලාප අනුවම රාහි අනුව සමූහ අනුව පහළ වීම දක්වමින් පැහැදිලි කළා වන්නේය. [මහා වී. (බු.) 2/235]

රූප කලාප-නාම කලාප

මේ ඉහත සඳහන් විසුද්ධි මගින් මහා වීකාහි ව්‍යවහාර කරන ලද්ද අනුගමනය කරමින් මේ ග්‍රන්ථයෙහි ද

1. පරමාණුවටත් වඩා කුඩා වූ, වෙනත් ආකාරයකින් දක්වනොත් පරමාණුවකට වඩා බොහෝ වාරයක් කුඩා වූ රූප අංශුවක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්ම සවභාව අට-නව-දස ආදී රූප පරමාථී ධර්මයන්හි සමූහය රූප කලාපය යැයි ද.
2. චිත්තක්ෂණ එක එකක් තුළ එකට යෙදී ඇත්තා වූ චිත්ත චෛතසික නාම ධර්ම සමූහයට නාම කලාප යැයි ද ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ.

මේ ඉහත සඳහන් තුන්වන වතාවට පැහැදිලි කරන ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච සමුඤ්ඤාද පදය අඤ්ඤාමඤ්ඤාදං පටිච්ච යමං සහ ව පටිච්ඤ්ඤානන ධමම උපපදෙතිති පටිච්ච සමුපපාදො” යන ලෙස විග්‍රහ කරගන්න. හේතු ධර්ම සමූහය අනන්තය ලෙසට ගොනු වී සාමග්‍රීව එල ධර්ම සමූහයන් එකවර පහළ කරන නිසා පටිච්ච සමුප්පාද නම් කියයි. මේ ක්‍රමයට අනුව හේතු ධර්ම සමූහයට මුඛ්‍ය වශයෙන් පටිච්ච සමුප්පාද යන නම ලබා, එල ධර්ම (පටිච්චපත්ත ධර්ම) සමූහයේ අවිනාභාව නය ක්‍රමයට අනුව පටිච්ච සමුප්පාද යන නම ලබයි. එලෙස ඇති කළ හැකි නිසාම හේතුව යැයි කියන්නා සේ හේතු ධර්මයන් සියලුම එල වලින් වෙන් කළ නොහැක. එලෙසටම එල ධර්මයන් වෙන් කළ නොහැකි බවට අවිනාභාව යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස වෙන් කළ නොහැකි ස්වභාවයන් ප්‍රඥාවන්තයන් දුත යුතු; දැන ගැනීමට සුදුසු බැවින් නය යැයි, න්‍යාය යැයි කියනු ලැබේ. එම අවිනාභාව හා නය යන දෙක එකතු කොට අවිනාභාව නය යැයි කියනු ලැබේ.

පටිච්ච සමුප්පාද පදයෙහි සමුප්පාද යන තැන-සං+උප්පාද යැයි පද බෙදන්න. සං ඔබ්දට-සමං අර්ථය හා සහ අර්ථය යන අර්ථ දෙකක් ගෙන දෙයි.

1. සමං අර්ථය වනාහි අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහයෙන් සංඛාරයන් ඇති කරන විට සංඛාර, චේතනා එකක් පමණක් ඇති කරනවා නොවේ. සංඛාර, චේතනා හා එකට යෙදී ඇති එසස, වේදනා, සකද්දා, විකද්දාණාදී විත්ත වෛතසිකයන්ද එකට සමච නොඅඩුව ඇති කළ හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.
2. සහ අර්ථය වනාහි මෙලෙස සංඛාර, චේතනා හා යෙදී සම්ප්‍රයුක්ත වී තිබෙන විත්ත වෛතසිකයන් පහළ වීමේදී එකකට පසු එකක්, ටිකින් ටික, එකින් එක, පහළ වනවා නොවේ. සියලුම සමූහයක් ලෙස එකැවැරම එකට පහළ වේ යැයි කියනු ලැබේ.

එනමුදු අවිජ්ජා නිසා පහළවන්නා වූ එම සංඛාර ධර්ම සමූහය තුළ සංඛාරය =චේතනාව ප්‍රධාන වෙත්. එම නිසා ප්‍රධාන තය ක්‍රමයට සංඛාර චේතනා ශීර්ෂයෙන් අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාර යැයි කියනු ලැබේ.

"අවිජ්ජාව සංඛාරයන් ඇතිකරන්නේ ය" යි කියන තැන අවිජ්ජාව පමණක් තනිවම සංඛාරයන් ඇති කරනවා නොවේ. අවිජ්ජාව හා සමග සංඛාරයන් පහළ වනු පිණිස ක්‍රියා කරන හේතු කාරක උපකාරක හේතු ධර්මයන්ද තිබිය යුතු වේ. අවිජ්ජාව ඇති කිරීම සඳහා,

1. ඇසුරු කරන හදය වචනු රූපය මුල් වී නිශ්‍රය වශයෙන් උපකාර කරයි. වචනු පුරෝචාත නිස්සය පව්වය ඔක්ති යයි.
2. අවිජ්ජාව ගන්නා ලද ආරම්භණ හේතු ධර්මයද ආරම්භණ පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
3. එසස, වේදනා, සකද්දා, චේතනා, විකද්දාණාදී අවිජ්ජාව හා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී සිටින විත්ත වෛතසික ධර්ම සමූහයද සහජාත පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
4. අරමුණ නිව්ව, සුඛ, සුභ, අතත ආදී වශයෙන් සලකන අයොනිකොමනසිකාරය ද බලවත් වූ උපනිසසය පව්වය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරයි.
5. තණහා උපාදානයෝද මෙලෙසටම බලවත් වූ උපනිසසය ඔක්ති වශයෙන් උපකාර කරති.

මේ වචනු, ආරම්භණ, සහජාත ධර්ම, අයොනිකොමනසිකාර, තණහා, උපාදාන, ආදී හේතු ධර්මයෝ අවිජ්ජා හා සමග සංඛාරයන් පහළවීම සඳහා කටයුතු කරණ උපකාරක හේතු ධර්මයෝ වෙත්. එම හේතු ධර්ම සියලුම එකතුව සමූහය, සමගිය,

වූ විටම අවිජ්ජාවට සංඛාරය පහළ කළ හැකි වන්නේය. එක එක හේතු ධර්ම අඩු වූ අවිජ්ජාව සංඛාර පහළ කිරීමට අසමත් වේ. හේතු ධර්ම අනන්තය ලෙස මිශ්‍ර විමෙත්ත හේතු ධර්මයන් නොඅඩු විමෙත්ත සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහ පහළ කිරීමට සමත් වේ.

තවදුරටත් සංඛාර නම් වූ චේතනාව ද නාම පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ ධර්මතාවයට අනුව එකක් ලෙස ඇති විමට සමත් නොවේ. එසැණ, වේදනා, සන්ද්‍රණ, විකල්පණය ආදී එකට යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසික නාම ධර්මයන් ඇති විටම එකට පහළ විමට හැකියාව ඇත්තේය. කුසල සංඛාර සමූහය අකුසල සංඛාර සමූහය යන සමූහ ලෙසටම පහළ වීමේ හැකියාව ඇත්තේය.

එම නිසා අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහය එකිනෙකක් මත පිහිටා සමව අඩුවක් නැතිව, එකට එකවරම සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් පහළ කරවීමේදී එල ධර්ම සමූහයෙහි එක කොටසක් අංශයක් පමණක් පහළ වන්නේ නොවේ. පෙර හා පසු නූලක් සේ පිළිවෙළට එක එකකට පසු එක, එකක් ලෙසට පහළ වනවාද නොවේ. මේ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්ම සමූහය සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහයක් සම්පූර්ණව සමව අඩුවක් නොමැති වන ලෙස සම්පූර්ණවම එකවරම එකට පහළ වේ.

මේ විස්තර කළ පටිච්චයෙහි ශක්තිය සමුප්පාදයෙහි ශක්තිය යන දෙකම නිසා එකිනෙක ගනිමින් එල පටිච්චප්පත්ත ධර්ම සමූහය සමව සම්පූර්ණව එකම පුර්ණ එකකයක් ලෙස එකවරම පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම සමූහය මුඛය ලෙස පටිච්ච සමුප්පාද නම් වේ. එල ධර්ම සමූහය වනාහි අවිනාශාව ක්‍රමයට පටිච්ච සමුප්පාද ශැඟි කරණුපචාර වශයෙන් නම් වේ. හේතු ධර්මයන්හි පටිච්ච සමුප්පාද යන නම එල ධර්ම සමූහයේ රූපකයක් ලෙස සලකා එල ධර්මයන්ද පටිච්ච සමුප්පාද වශයෙන් ව්‍යවහාර වේ. මෙය විඤ්ඤි මාර්ගයේ විස්තර කළ පටිච්ච සමුප්පාද වචනයෙහි තුන්වන අදහසයි; විග්‍රහ යයි. [වි. ම. 389]

එකභවිමට පිළිගැනීමට

පටිච්ච සමුප්පාද යන පදයේ පමණක් අදහස මේ තාක් පුළුල් ලෙස පැහැදිලි කිරීමේ අදහස මේ ග්‍රන්ථයේ ඉදිරියට ඉදිරිපත් කරන හේතු එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද භාවනා ක්‍රමය පිළිගැනීම නම් වූ කටයුත්ත ඉටුකිරීම සඳහාය. කුමක් නිසා අවිජ්ජාව පමණක් භාවනා කොට නොබලා සම්ප්‍රයුක්ත චිත්ත වෛතසිකයන්ද අනුගමනය කරන්නේද? කුමක් නිසා සංඛාර චේතනාව පමණක් නොබලා සම්ප්‍රයුක්තයන්ද අනුගමනය කරමින් බලක්දැයි යන විරුද්ධ වීම් සම්බන්ධයෙන් පෙරාතුවම දැනුවත් කිරීම සඳහායි. විශ්වාසය නොමග ගිය විට කටයුත්තේදීද නොමග යන බවක් ඇති විය හැක්කේය. සතිමත් වන්න.

විල ගුණාංග ආනිසංස

මෙලෙස දැක්වූ ක්‍රමයට අනුව පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේතු සමඟ සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ,

1. පටිච්ච යන පෙර පදයෙන් ශාස්වතවාද ආදීන්ගේ නැති බව ප්‍රකට කරයි.
2. පසු පදය වන සමුප්පාද පදයෙන් උච්ඡේද වාද ආදිය බිඳලීම ප්‍රකට කරයි.
3. පටිච්ච සමුප්පාද යන පද දෙක එකතු කිරීම මගින් ශාස්වතවාද, උච්ඡේදවාද යන හීන ධර්ම දෙක යන අන්ත දෙකට නොවැටී මැදමී පිළිවෙත යන නම ඇති ආර්ය මාර්ගය අට යන මධ්‍යම ප්‍රතිපදාව ප්‍රකට කොට දක්වයි.

පටිච්ච පදය

පටිච්චසමුප්පාද යන තැන පටිච්ච පදය-සමුප්පාද පදය යන පද දෙකකි හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය ස්වභාවය පටිච්ච පදය විස්තර කරයි.

එම පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයේ, කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට, විපාක වට්ට යන වට්ට තුනක් ඇත.

අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයෝ කිලෙස වට්ට යයි ද සංඛාර හා කමම හව, කමම වට්ට යයි ද විඤ්ඤාණය, නාම රූප, සලායතන, එසස, වේදනා ආදිය විපාක වට්ට යයි ද දතශුතුය.

කිලෙස වට්ටය ඇසුරු කොට කමම වට්ටය පහළවේ. කමම වට්ටයේ පිහිටා එල-විපාක වට්ටය පහළ වේ. තව දුරටත් මේ විපාක වට්ටය නම් වූ උපාදානස්කන්ධ පස නියමිත කාලයේදී විපස්සනා වශයෙන් භාවනා නොකරන විට මෙම විපාක වට්ටය මත පිහිටා කිලෙස වට්ට නම් වූ අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානයෝ නැවතත් පහළවෙති. තව දුරටත් මෙම කිලෙස වට්ටය මත පිහිටා කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාරයන් පහළ කරන නිසා සංස්කරණය කරන නිසා කමම වට්ට නම් වූ සංඛාර කමමයෝ නැවත නැවත පහළ වෙති.

මේ කමම වට්ටය නිසා අනාගත භවාදියෙහි විපාක වට්ටය නම් වූ විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසස, වේදනාදී පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ නැවත පහළ වෙති. මෙම අනාගත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයෝ ජාති-ජරා-මරණ යන නමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මේ ක්‍රමයෙන් වට්ට තුන, කැරකෙන රථ රෝදයක් සේ අතරක් නොතබා කරකැවෙමින් පවතී.

හේතු ධර්මයන්හි සාමග්‍රිය = හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික පැවතීම දක්වන පටිච්ච නම් වූ පෙර පදය මගින් ගමන් කරන රථ රෝදයක්සේ අතරක් නොතබා පෙරළෙමින් පහළ වන්නා වූ කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට විපාක වට්ට ධර්මයන්ගේ හේතු ධර්මයන්හි සාමුහික එකිනෙක මත පැවැත්ම දිගට විම සිදුවන නිසා.

- 1. ශාස්වත වාද 3. විසම හේතු වාද
- 2. අහේතු වාද 4. වසවත්ති වාද

ආදී විවිධ වාදයන්ගේ නැතිබව, අභාවය ප්‍රකට කරයි. ඇත්තක් ශාස්වත වාදය ආදී ඒ ඒ නියම හේතු බැහැර කරන වාදයන් අතරට පවිචය සාමග්‍රි නැමති හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්‍රිය දැක්වීමෙන් කුමන ඵලයක් ගෙන දේද? කුමන තේරුමක් ඇත්ද? හේතු ධර්මයන්ගේ සාමග්‍රිය නිසා ඵල ධර්ම සාමූහිකව එකවරට පහළවීම. නියම හේතුව බැහැර කරන මේ විවිධ වාදයන් කිසිම තේරුමක් නැත්තක් බවට පත්කරන්නේය. [වි. ම. 389; මහ වී.(ඔ.) 2/235]

ශාස්වතවාද

සසතො අත්තා ච ලොකො ච=ආත්මයද ලෝකයද නොසිදී පවතී යනාදී ලෙසට කියන. පිළිගන්න, කල්පනා කරන වාදය සසවත වාදයැයි කියනු ලැබේ. ආත්මය ද්‍රව්‍යමය රූපීය, නොසිදී පවතී, ආත්මය හවයෙන් හවයට මාරුවෙමින් පවතී. ශරීර කුඩුව මාරු වුවද ආත්මය, හවයෙන් හවයට නොමැරී, විනාශ නොවී තව තවත් ශරීර කුඩු එකින් එකට එකතුවී දිගටම ගමන් කරමින් සිටී. මේ ආදී ලෙසට පිළිගන්නා වාදයයි. [දී. නි. 1/22]

අහේතු වාද

නරටිනෙතු නරටි පවචයො සත්තානං සංකිලෙසාය, අනෙතු අපපචචයා සත්තා සංකිලසන්නි. නරටි නෙතු, නරටි පවචයො සත්තානං විසුද්ධියා, අනෙතු අපපචචයා සත්තා විසුජ්ජධන්ති. [දී. නි. 1/92]

සත්ත්වයන් කෙලෙසීමට, සත්ත්වයන් පිරිසිදුවීමට කෙළින්ම සම්බන්ධ හේතු ධර්ම-ජනක හේතු ධර්ම නැත්තේය. උපකාර කළහැකි හේතු ධර්මයෝ, උපපට්ඨිකක හේතු ධර්ම නැත්තේය. අහේතුකවම සත්ත්වයෝ කෙළෙසෙත්, අහේතුකවම සත්ත්වයෝ පාරිශුද්ධිය ලබත්. මෙලෙස හේතු ධර්මයන් කෙළින්ම බැහැර කරන, හේතු නැති බව කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය, අහේතු වාදය නම් වේ. හේතු ධර්ම කෙළින්ම දුරුකරන නිසා අනියම් ලෙසට හේතු ධර්ම නිසා පහළ වන ඵල ධර්මයන්ද දුරු කළා වන්නේය. හේතු ධර්මයන්හි ඵල ධර්ම පහළ කරවීමේ ශක්තිය ඇති බව පිළිනොගෙන කමීය හා කමී ඵලය බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය.

විසම හේතු වාද

පකති, අණු, කාල, ආදියෙන් ලෝකය පහළ වේ. මෙලෙස කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය විසම හේතු වාදය නම් වේ. [මහා වී. (ඔ.) 2/235]

වසවත්ති වාද

ඉස්සර වාද, පුරිසවාද, පජාපති වාද යන මේවා වසවත්ති වාද නම්. මේ පුරිසවාද හා පජාපති යන වාදයෝ ඉස්සර වාදය හා සමානම වේ. නම පමණක් වෙනස් වේ. (අනු වී. 3.6.5) මහා ලෝකය හා සත්ත්වයන් මැවීම කරදෙන මැවුම්කරු සඵඛලධාරීගේ = ඊශ්වරගේ කැමැත්ත පරිදි ලෝකයන් සත්ත්වයන් පහළ වේ යැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය වසවත්ති වාදය නම් වේ. මවනු ලැබුවා වූ ජීව ආත්මයාද මවනු ලබන්නා වූ ඊශ්වර තෙම පරම ආත්මය යැයි ද වෙන වෙනම ව්‍යවහාර කරයි. මෙය කමීය හා කමීයේ එල පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේය. [මහා වී. (බු.) 2/235]

හේතු එල සම්බන්ධතාවය පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමඟ දිට්ඨි ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස විනිවිද දැනගනු පිණිස උත්සාහ කරන යෝගාවචර පුද්ගල තෙමේ එම අවස්ථාවෙහි හේතු ධර්ම සාමග්‍රිය මත පිහිටා හෙවත් අනෙත්‍යන්‍ය ලෙසට එකිනෙක මත පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්ගේ ප්‍රකට බව මත රැදී එල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ එකකයක් ලෙස පහළ වීම ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස සෘජු ලෙස වන්මානවම දැක, දැන ගනී. එම අවස්ථාවෙහි සාමූහිකව අනෙත්‍යන්‍ය ලෙස පිහිටා පහළ වූ හේතු ධර්ම සමූහයන්හි ප්‍රකට බව මත පිහිටාම එල ධර්ම සමූහයන් සම්පූර්ණ එකකයක් ලෙස එකවැරම පහළවන්නේ යැයි දැන දැකගන්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ ශාස්වත වාද, අහේතු වාද, විසම හේතුවාද, වසවත්ති වාද ආදී වශයෙන් නිශම හේතුව පිළිනොගන්නාභූඵ වැරදි මත; මිථ්‍යාමත දුරුවන්නේය. පිසභැරෙන්නේය. එල ධර්ම සමූහය, හේතු ධර්ම සමූහයේ සාමග්‍රිය පැවතීම මත පිහිටාම පහළ වන්නේ යැයි දැන ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් මගින් එම සන්තානය විවිධ වැරදි මිථ්‍යා වාදයන්ගෙන් තොර බව දක්වන්නට යෙදුණි.

සමුප්පාද පදය

සංඛාර ආදී පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන් සාමූහිකව එකක්, එකකයක් ලෙස පහළ වීම විස්තර කළ හැකි සමුප්පාද පදයෙන්, හේතු ධර්මයන්හි සාමූහික බව (පටිච්ච සාමග්‍රිය) ඇති කල්හි සංඛාරාදී එල පටිච්චසමුප්පන්න ධර්මයන් නිසැක ලෙස පහළ වීම දක්වන නිසා,

1. උච්ඡේද වාද
2. නපඵක වාද
3. අකිරිය වාද

යන මේ වාදයන් බැහැර වේ. එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් උච්ඡේද වාද ආදී එක් එක් වාදයන් බැහැර කළ හැකිබව ප්‍රකට කරයි. ඇත්තය. පෙර පෙර

හේතු ධර්මයන්හි ශක්තිය නිසා සංඛාරාදී එල ධර්ම සමූහය නැවත නැවතත් ශ්‍රී ලාංකීය පහළ වන කල්හී, උච්චේද වාද-තර්ක වාද-අකිරිය වාදයන් කොතැන නම් පහළ විය හැක්කේද? එම නිසා සමුප්පාද යන පසු පදයෙන් මෙම වාදයන් එකින් එක නැතිබව ප්‍රකටවම පැහැදිලි කරයි. [වී. ම. 389]

උච්චේද වාද

ආත්මය සත්ත්වයා මරණයෙන් කෙළවර වේ. භවය යන්න තොටිල්ලේ සිට මිණි පෙට්ටිය තෙක් හෙවත් උප්පත්තියත් මරණයත් අතර පවතින්නකි. මිණි පෙට්ටියෙන් එහාට යමක් නැතැයි කියන, කල්පනා කරන, පිළිගන්නා වාදය උච්චේද වාදය නම් වේ. වන්මාණ කාලයේ වාමාංශික (කොමියුනිස්ථා) පුද්ගලයන්ගේ එම වාද හා නවීන විද්‍යාව පමණක් ගරු කරන සමහර භෞතික වාදීන්ගේ වාද වන්නේය.

තර්ක වාද

තර්ක දිනනං තර්ක යිධං, තර්ක ඉතං තර්ක සුකත දුකකතානං කමොනං එලං විපාකො, දානගේ ආනිසංසගේ කැළම නැත්තාහුය. සුචරිත, දුෂ්චරිත ධර්මයන්ගේ කිසිම එලයක් නැත, හොද-තරක කමයන්ගේ කිසිම එලයක් නැත. මේ ආදී ලෙස එල ධර්ම ඇති බව කෙළින්ම ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදයව තර්ක වාද යැයි කියනු ලැබේ. එල ධර්ම කෙළින්ම බැහැර කරන නිසා එල ධර්ම ගෙන දිය හැකි ශක්තිය ඇති හේතු ධර්මයන් ද බැහැර කළා වන්නේය. මේ නිසා මේ තර්ක වාදය ද කමය, කමිඵලය, පිළිනොගෙන බැහැර කරන වාදයක් වන්නේමය.

අකිරිය වාද

කරොතො කාරයතො ජිණදතො ජේදාපයතො-පෙ-න කරියති පාපං... තමාම කරන්නා ද අනුත් ලවා කරවන්නා ද තමා විසින්ම සිද්ධින්නා ද අනුත් ලවා සිදු වන්නා ද කරන තරක ක්‍රියාවකද නැත, කළේ නමුදු එල නැත, ආදී වශයෙන් හොද තරක කළේ වී නමුදු දෙයක් නැත, එල නොලබයි හොද කමී නැත තරක කමී නැතැයි හේතු කමී ප්‍රතික්ෂේප කරන වාදය අකිරිය වාදය නම් වේ.

තර්ක කමමං පටිඛාහනෙතනාපි විපාකො පටිඛාහිතො භොති. විපාකං පටිඛාහනෙතනාපි කමමං පටිඛාහිතං ඉති සබ්බෙපෙතෙ අරටතො උභය පටිඛාහකා අහෙතුකවාදා වෙච අකිරියවාදා ච තර්කවාදා ච භොනති

[දී. අ. 1.116]

හේතු කම් බම් බැහැර කිරීමෙන් එල විපාකයෝද බැහැර කළා වන්නේය. එල විපාක බැහැර කිරීමෙන් හේතු කම්යෝද බැහැර කළා වන්නේය. එම නිසා මේ සියලු අහේතුකවාද, අකිරියවාද, නත්තික වාද යන වාදයෝ අත්ත වශයෙන් කම්ය හා කම් එලය යන දෙකම බැහැර කරන වාදයෝම වන්නාහ. හේතු කම් නැතැයි කියන නිසා එම හේතු හා සම්බන්ධ වී පහළ වූ එල බම්යන්ද නැතැයි කියවේ. එල බම් නැතැයි කී නිසා එල අතිකළ හැකි හේතු බම්යන්ද නැතැයි කීවා වන්නේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයකු අවිජ්ජාදී හේතු බම්යන්හි සාමග්ගිය සිද්ධිම අඤ්චා කොට ගෙන සංඛාර ආදී එල බම්යන්හි නිසැක පහළ වීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඥානයෙන් වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නේ නම්, වෙනත් ආකාරයකට කිවහොත්...

1. අතීතයෙහි කරන ලද අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-සංඛාර-කම් යන හේතු බම්යන් නිසා මේ පවිච්ඡපන්න භවයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, යන එල බම්යන් නිසැක ලෙස පහළ වීම ද.
2. මේ පවිච්ඡපන්න භවයෙහි කරන්නා වූ අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන-සංඛාර කම් යන හේතු බම් නිසා අනාගතයෙහි විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා දී එල බම්යන් නිසැකව පහළ වීම ද.
3. එලෙසට ම අදාළ අතීත භවයන්හි කරන ලද්දා වූ හේතු බම් පස නිසා අදාළ අතීත භවයන්හි එල බම් පඤ්චකයන් ප්‍රකටව පහළ වීම ද.
4. ඉදින් එම පින්වත් යෝගාවචරයාට අනාගත භවයන් ප්‍රකටව ඇත්නම් අදාළ අනාගතයෙහි නැත්නම් පවිච්ඡපන්නයෙහි අතීත හේතු බම් පස නිසා අදාළ අනාගත එල බම් පසෙහි නිසැක පහළ වීම ද.

ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් වන්මානව විනිවිද දැකින්නේ නම්, දැනගන්නේ නම් එම අවස්ථාවේදී පුරව පුරව හේතු බම්යන් මත පිහිටා පසු පසු එල වශයෙන් බම් රාශින් හේතු-එල සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් යළි යළිත් සිද්ධිම පවචය පරිග්ගහ ආදී විපසසනා ඤාණයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වන්මානව විනිවිද දැක-දැන ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ උචේජ්ජවාද, නත්තික වාද, අකිරියවාද යන මිච්ඡා දිට්ඨි නිසා වන නරකාදී භය කෙසේ නම් පැවතිය හැක්කේද? වීමට ඉඩක් තැනි වන්නේමය. එලෙසටම මේ උතුම් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවෙහිද මේ නරක මිච්ඡා දිට්ඨියට අනුබලදීමක් කිසිසේත් නැත්තේය.

පටිච්ච + සමුප්පාද පදය

පටිච්ච පදය හා සමුප්පාද පදය යන දෙපදය එකතු කිරීමෙන් නිපන් පටිච්ච සමුප්පාද යන පදය මගින් ඒ ඒ අවිජ්ජාදී හේතු ධර්මයන්හි කාමග්හිගෙහි අවිද්‍යාදී හේතු ධර්ම සහ සංඛාර ආදී එල ධර්ම සමූහයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධය අවන්ධව නැවත නැවතත්, ශ්ලී-ශ්ලීත් පහළුවීම යැයි කියනු ලබන හේතු-එල සන්තතිය නොසිදු නොසිදුවා ඒ ඒ පටිච්චප්පත්ත ධර්මයන්හි පහළ වීම අනුව...

1. මජ්ඣිම පටිපදා නම් වූ උතුම් ආර්ය අෂ්ටාංගික මාගීය ද
2. ඒ පුද්ගලයාම කරයි, එම පුද්ගලයාම විඳී, වෙන කෙනෙක් කරයි, වෙන කෙනෙක් විඳී යන ඕනෑම වාදයක් බැහැර කිරීම ද
3. රූප + නාම පරමාචාර්යද, රූප + නාම පරමාචාර්යන්හි හේතු-එල සම්බන්ධ ස්වභාවයද නොදැක, නොදැන ගම් දරුවන් හා සාමාන්‍යය පුද්ගලයන් විසින් ව්‍යවහාර කරන පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය ආදී ව්‍යවහාර ප්‍රඥප්තීන් (පුරුෂ, ස්ත්‍රීන් ආදී) ඇත්තටම නිසැකවම ඇත්තාග, ආදී වශයෙන් තණ්හා-දිට්ඨි වශයෙන් වැරදි ලෙස මනසිකාරය නොපැවත් වීම ද
4. මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ලෝක සම්මුති සත්‍යයන්ට යට නොවීම් වශයෙන් ද ශාස්ත්‍රී ලෙස නිවන්ට යොදවන්නා වූ න්‍යාය නම් වූ ආර්ය මාගී ගමන කියන ලදී,

[පි. ම. 389]

තව දුරටත් පැහැදිලි කිරීම

1. මජ්ඣිම පටිපදා...

යෝග්‍යාවචර පුද්ගලයකු නාම-රූප පටිච්චපද කදාණය හා පටිච්ච පටිගහන කදාණය යන කදාණ දෙක ලැබීම සඳහා පළමුවෙන් උත්සාහ කරන කල්හි හැකිතාක් අතීත සම්බන්ධතාවෙන්, අනාගත සම්බන්ධතා දක්වා අතීත-පටිච්චප්පත්ත-අනාගත යන සෑම තැන රූප-නාම, හේතු එල සංඛාර ධර්ම රාශීන්ගේ පෙර-පසු සම්බන්ධ වෙමින් නැවත නැවතත් ශ්ලී-ශ්ලීත්, සිදුවීම යන පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය ප්‍රත්‍යක්ෂ කදාණය මගින් වත්මානව විනිවිද දැකගන්නා එම කදාණය සමඟ දිට්ඨි යයි.

රූප-නාම දෙක (පඤ්ච උපාදානස්වර්ණය) විනිවිද දක්නා කදාණය සමඟ දිට්ඨි යයි. සංඛිනෙතන පඤ්චුපාදානක්ඛණධාපි දුක්ඛා (දී. නි. 2/478) යන දේශනාවට අනුව පඤ්චුපාදානස්වර්ණයේ දුක්ඛ සත්‍යයේ ධර්ම රාශි යයි. මෙම දුක්ඛ සත්‍ය විනිවිද දක්නා කදාණය දුක්ඛ කදාණය (දී. නි. 2/492) යන දේශනාවට අනුව දුක්ඛ සත්‍ය දැනගන්නා කදාණය වූ සම්මා දිට්ඨි යයි. තිත්ථාගතන සුත්‍රයෙහි (අං. නි. 1/318) බුදුරජානන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති ලෙසට, දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය

සත්‍යයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව (පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය) විනිවිද දැක දැනගන්නා ඤාණය දුක්ඛ සමුදයෙ ඤාණං (දී. නි. 2. 492) යන දේශනාවට අනුව සමුදය සත්‍යය දන්නා සමමා දිට්ඨි යයි. [1]

මේ දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය ධර්මයෝ සංඛාර ධර්ම යැයි කියනු ලැබෙති. මේ සංඛාර ධර්මයන් විනිවිද දක්නා සමමා දිට්ඨි ඤාණයේදී තිබෙන දුක්ඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප-නාම, හේතු-ඵල, වූ සංඛාර අරමුණු වෙත සීත නංවන ගොමු කරවන ස්වභාවය සමමා සංකප්ප යයි. [2]

මේ සමමා දිට්ඨි ඤාණය හා යෙදී තිබෙන රූප-නාමයන්හි, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා ධර්මයන් දැනගන්නා පිණිස උත්සාහ කරන ස්වභාවය සමමා වායාම යයි. [3]

මේ රූප-නාම, හේතු-ඵල වූ සංඛාර ධර්මයන් නැවත-නැවතත්, යළි-යළිත් පරිග්‍රහ කළ හැකි, භාවනා කොට බැලීමට හැකි, මේ සංඛාර අරමුණේ සීත පිහිටුවන, ලඟු කබලක්සේ පා නොවී ගල් කැටයක් සේ හිලා බස්නා ස්වභාවය සමමා සති යයි. [4]

මේ සමමා දිට්ඨි ඤාණයේ යෙදී තිබෙන රූප වූ නාම, හේතු ධර්ම-සංඛාර අරමුණ මත සීත සමාහිත වීම සමමා සමාධි යයි (විපක්‍ෂනා සමාධි යයි) ඉදිත් පින්වත් ඔබ සමථයානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යාන සමාධිය විපස්සනාවට පාදක කොට විපස්සනාවට හරවන අවස්ථාවේ එම පාදක ධ්‍යාන සමාධියද, මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ (දී .නි. 2/492) හි බුදුරජානන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි සමමා සමාධිය යයි. [5]

පින්වත් ඔබ විසින්ම භාවනා කිරීමට පෙර කාලයේ පවත් ආරක්‍ෂා කළ සීලය වනාහි සමමා වාචා, සමමා කම්මන්ත, සමමා ආජීව ආදී යයි. [6.7.8]

ලෞකික අවස්ථාවේදී මේ සීල මාග්ගික තුන ඉහත විස්තර කළ ලෙසට රූප-නාම හේතු- ඵල සංඛාර ධර්මයන් වූ අරමුණු කරන සමමා දිට්ඨි, සමමා සංකප්ප, සමමා වායාම, සමමා සති, සමමා සමාධි යන මේවා හා එකම විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට යෙදී නොපවති. අරමුණු වෙනස් වන නිසාය.

සියලුම වශයෙන් මාග් අංගයෝ අවකි, නිවනට යෑමට වූ ඤාය නම් අරිය මග්ග මාග් යයි. ඒ සඳහා රූප-නාම ධර්ම සංඛාරයන්හි අනන්‍යතන ලෙස හේතු-ඵල සම්බන්ධවී පහළ වීම (=පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වරූපයෝ) ඤාණ ප්‍රඥා ඇසින් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙසින්ම වන්මානව විනිවිද දැක, දැන ගැනීම යනු නිවනට යනු පිණිස වන ඤාය නම් වූ අරිය මග්ග මහා මාග්ගියට ඉන්ද්‍රිය සංවරයද සහිතව ගමන් කරනවාම වන්නේය. අරිය මාග් ගමන් මාග්ගිය ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් වන්නේය. මපකඛිම පටිපදා මාග්ගියද ප්‍රකට කොට දැක්වීමක්ද වන්නේය. හේතුව නම් ශාස්වත දිට්ඨි.

උච්ඡද දිවයි යන අන්තයන් දෙකට ළංනොවී අදාළ හේතු බවේ සමූහය නිසා සුදුසු පරිදි එල බවේයන්ගේ පහළ වීම යන මේ පටිවිච සමුප්පාද විෂයෙහිලා මපකධිම පටිපදා නම් වූ ප්‍රතිපදාව යැයි අදහස් කරන නිසාය. [මහා වී. (බු.) 2/236]

තෙසං තෙසං පච්චයුප්පනන ධම්මානං සමිභවතො උප්පජ්ජනතො සසතභවෙජ්ජ සංඛාතං අනතද්වයං අනුපගමම යටා සකං පච්චයෙති අනුරූප ඵලුප්පත්ති ඉධ මපකධිමා පටිපදාති අධිපෙපතා [මහා වී. (බු.) 2/236]

2. කරන්නා හා විඳින්නා

කමම වට්ට හා විපාක වට්ට යන තැන කමම වට්ටයේ කුසල ධම්ම හා අකුසල ධම්ම වෙති. විපාක වට්ටය එල-විපාක රූප-නාම ධම්ම රාශිය වේ. එම නිසා කුසල අකුසල යන කමම වට්ට හා විපාක වට්ටයන් බෙදා වෙන්කොට දක්වන ස්වභාව ලක්ෂණයෝද ඇත්තාහ. (ලක්ඛණාදී වතුක්ක කොටස බලන්න) කමම වට්ටය හේතු ධම්මය, විපාක වට්ටය එල ධම්ම යැයි ද බෙදා දක්වන ස්වභාවය ඇත්තේය.

තව දුරටත් කමම වට්ට හා විපාක වට්ටය සිදුවන කාලය වශයෙන්ද බෙදා දක්වන කාල වෙනසක් ඇත්තාහ. පින්වත් ඔබගේ වීථි මුක්ත සීත් නම් වූ පටිසන්ධි, හවංග, චුති නාම ධම්ම රාශියද වීථි සීත් නම් වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සංතීරණ, තදාලම්ඛණ, විපාක නාම රාශියද, පටිසන්ධියේ පටන් හවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින කර්මප රූපයෝද යන මේවා විපාක වට්ට යයි. මේ විපාක වට්ටය පහළ කරවන මූල කමීය සාමාන්‍ය ලෙසට අතීත හවයක කරන ලද කමීයක්ම වන්නේය. මෙහිලා සාමාන්‍ය යැයි කියනුයේ, දිට්ඨිධම්මචේදනීය නම් වූ වන්මාන හවයෙහිම වහා විපාක දෙන කමීයෝද ඇති නිසාය. මෙම දිට්ඨිධම්මචේදනීය කමීයන් වනාහී වන්මාන හව පටිසන්ධියෙහි මූල හේතු කමී නොවෙති. වන්මාන හවයෙහි කාලානුරූපව ප්‍රවෘත්ති විපාක දිය හැකි කමීයෝම වන්නාහ.

කමමපච්චයෙනාති අනෙකානමපි කප්පකොට්ඨනං මභට්ඨෙ අත්තනො ඵලං උපපාදෙතුං සමභේන නානාසධනික කමම පච්චයෙනාති අභේවා[ප. ප. අ. 2/284]

වන්මාන හවයෙහි පටිසන්ධි නාම-රූපාදී විපාක වට්ට පහළ කළ හැකි අතීතයෙහි සිද්ධකළ කමී යැයි කියන තැන පසුගිය ප්‍රථම අතීත හවයෙහි සිද්ධ කළ කමී විශභක්කාහ. දෙවැනි අතීත හවයෙහි ආදී අතීත හවයන්හී සිදුකරන ලද කමීයන් ද විය හැක්කේය. හව කෝටි ගණනක කරන ලද කමී ද විය හැක්කේය. මේ හවය පටිසන්ධිය ලැබීමට පෙර අතීත හවයක සිදුකරන ලද කමීය අවස්ථාව ලැබීමෙන් මේ හවයෙහි පටිසන්ධි ආදී එල විපාක වට්ට ධම්මෝ පහළ කළ හැක්කේමය. ඒ නිසා කමම වට්ට නම් වූ හේතු කමීය හා විපාක වට්ට නැමැති එල-රූප නාමයන් සිදුවන කාලය වශයෙන් සමාන නැත. කාලය වශයෙන් වෙනස් වේ. අතීත සම්බන්ධතා

අනාගත සම්බන්ධතාවල දී ද මෙලෙසටම වන බව වටහා ගන්න. තවදුරටත් දිවයිනමමවේදනීය කමී වන්මාන හවයෙහිම එල දිය හැකි කමීයෝ හෝ වේවා එම හේතු කමීය හා එම නිසා පහළ වූ එල විපාක ධමීයන් පහළවන කාලය වශයෙන් අඩුතරමින් චිත්තක්ෂණ බොහෝ ගනණක් වශයෙන් වෙනස් වීම සිදුවේ.

කමම වට්ටය හා විපාක වට්ටයන්හි මෙලෙස වෙනස්වන ස්වභාවය ඇතිබව කාලය වශයෙන් ද වෙනස් වන නිසා සො කරොති සො පටිසංවෙදෙනි=ඔහුම කරන්නේය. ඔහුම විදින්නේය. යන ලෙසට කියන කල්පනා කරන පිළිගන්නා වාදය. කමම වට්ට හා විපාක වට්ටයන්හි හේතු එල සම්බන්ධතාවය (-පට්ඨව සමුප්පාද ධමීය) සමමා දිවයි ක්පාණයෙන් පුත්තක්ෂමම චිතිවිද තපවාකාරයෙන් දැන, දැක ගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාට සමමා දිවයි ප්‍රමුඛ ලෝකික මාගීංග ධමීයන්ගෙන් තදංග වශයෙන් දුරුකළ හැක්කේය.

මේ සමමා දිවයි ක්පාණය ලබාසිටින එම යෝගාවචර පුද්ගලයා හේතු ධමීයවන කමම වට්ටය පැත්තේද හේතු රූප-නාම, සංඛාර ධමී සමුහයෝම ඇත්තාහ යැයි දන්නේය. මේ හේතු, රූප-නාම සමුහයෝද ඇතිවෙමින්-නැතිවෙමින් පවතින අනිවච ධමී, දුක්ඛ ධමී, අනාත්ම ධමී සමුහයෝම වන බව දන්නේය. එලධමී මත විපාක වට්ට පැත්තටද එල රූප-නාම සංඛාර ධමී සමුහයන් පමණක් ඇත්තේ යැයි දන්නේය. මේ එල විපාක වට්ට රූප-නාම සමුහයන්ද ඇතිවෙමින් නැති වෙමින් පවතින අනිත්ය, දුක්ඛ, අනාත්ම ධමී සමුහයන්ම බව දන්නේය. මෙලෙස දන්නා වූ සමමා දිවයි ක්පාණයෙන් පිරිපුන් යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ හේතු ධමී-එල ධමී සමුහ යැයි කිව හැකි සංඛාර ධමී සමුහ ක්පාණ ප්‍රඥා ඇසින් සොයා බලා දැකගත්විට කරන, විදින, කෙනෙක්, පුද්ගලයකු, ආත්මයක් හමුනොවී හේතු සංඛාර ධමී සමුහ එල සංඛාර ධමී සමුහ පමණක්ම හේතු-එල වශයෙන් සම්බන්ධවී අනිත්ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, ස්වභාව වශයෙන් දිගින් දිගට අඛණ්ඩව යළි, යළිත් පහළ වේ යැයි තමාම තීරණයකට එලඹේ. එසේ එලඹිය හැකි සමමා දිවයි ක්පාණය අතින් සමීපුණී වූ පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ 'මොහුම කළේය, ඔහුම චිත්තේය යන ශාස්වත වාද මාගීයට කොතැනින් පදනමක් ලබන්නද?

කුසලකඩ්ඪා අකුසලකඩ්ඪා යන හේතු රූප-නාම ධමී සමුහයෝ පහළ වීම **කාරක=කරන්නා** යැයි කියනු ලැබේ යැයිද විපාකස්කන්ධය නම් වූ එල රූප-නාම සමුහයෝ පහළ වීම **වේදක-විදින්නා** යැයි කියනු ලැබේ යැයිද සම්මුති සත්‍ය ප්‍රදේශය තුළ ව්‍යවහාර වශයෙන් භාවිතා කරන්නේය. යන නියම ස්වභාවය යෝගාවචර පුද්ගලයා පමණක් දැනගන්නවා වන්නේය. [මහා ටී. (බු.) 2/236]

තවදුරටත් එම රූප-නාම, හේතු-එල සන්තාන සන්තනියෙහි මේ කමම වට්ට නම් වූ ඒ සංඛාර කමී ප්‍රකටව පහළ වේ. එම රූප-නාම, හේතු-එල සන්තාන

සත්තනියට මෙම කමම වට්ට සංඛාර කමීයන්හි එල විපාක වට්ට ධර්මයෝ ප්‍රකටව පහළ වීම යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රත්‍යක්ෂවම වන්මානව විනිවිද දක්නා නිසා එසේ දක්නා යෝගාවචරයාගේ සමමා දිවයි ක්‍රමය "අසෙසුකා කරොති අසෙසුකා පටිසංවෙදෙති" = වෙන කෙනෙක් කරයි, වෙන කෙනෙක් විදී, කරන්නා එකෙකි, විදින්නා එකෙකි. මේ භවයෙහි මේ කය විදිමු. එ භවයේදී එ කය විදිමු යැයි කියන කල්පනා කරන පිළිගන්නා වාදය බැහැර කරන්නේය.

ඛණ්ඩනසූච පටිපාටි-ධාතු ආයතනනාව

අබ්බවපිනනං වතතමානා සංසාරොති පච්චවති. [විභ. අ. 104]

ඛණ්ඩ ආයතන, ධාතු, යන රූප-නාම ධර්මයන්ගේ හේතු-එල සම්බන්ධ වී යළි යළිත් නැවත, නැවත පහළ වන රූප-නාම සත්තනිය සංසාරය යැයි කියනු ලැබේ. එවිට යෝගාවචර පුද්ගලයා කමම වට්ට ප්‍රකට කල්හි රූප-නාම, හේතු-එල සත්තන යෙහිම සත්තනි මෙම කමම වට්ට නම් වූ කමීයෙහි එලය වන්නා වූ විපාක වට්ටය නම් වූ රූප-නාම සමූහ පහළ වීම ප්‍රත්‍යක්ෂ ක්‍රමයෙන් වන්මානව විනිවිද දකී, දනී. එලෙස දකීන, දන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සමමා දිවයි ක්‍රමය "කරන්නා කෙනෙකි, විදින්නා තව කෙනෙක්" යන වැරදි වාදය දුරකළ හැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

නති කතසස විනාසො, අකතසසවා අබ්බාගමො අරටී,

[මහා වී. (ඔ.) 2/236]

ඇත්තය. සිදුකරන ලද කමීයන්ගේ විනාශ වීමද නොකරන ලද කමීයන්ගේ අලුතින් පහළ වීමකද නැත්තේය. (මහා වී. පටිවර්ත යයි.) එල නොදී විනාශ වී යා නොහැකි දිවයිධම්මවේදනීය කමම හා උපපජ්ඣ වේදනීය කමීද පටිතිඛිකයට පත්වනතෙක් විනාශ නොවී අත නොහැර එල දෙන ස්වභාවය ඇති අපරාපටිය වේදනීය කමීද අදහස් කරන බව දත යුතු.

පින්වත් ඔබ අතීත භවයක ශාසන සේවය කිරීමට මහණකම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සංස්කාර කමී සිදුකළේ වී නම්, මේ භවයෙහි ද ශාසන සේවය කළ හැකි මහණකම නම් විපාක ස්කන්ධ පහ, අතීතයේ කරන ලද ප්‍රාර්ථනානුකූල කුසල කමී අනුව සිදුවූයේ නම්,

1. අතීත භවයෙහි ශාසන සේවය කළ හැකි මහණ කම ප්‍රාර්ථනා කොට කුසල සංඛාර කමී සිදුකළ රූප-නාම සත්තන සත්තනිය.
2. මේ භවයෙහි ලබා ඇති ශාසනසේවය කළ හැකි මහණකම නම් වූ විපාක රූප-නාම සත්තන සත්තනිය.

යන හේතු-ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී නැවත නැවතත් පහළ වන්නා වූ රූප-නාම සත්තති ස්වභාවය වශයෙන් එක් පෙළක් පමණි. නමුදු මේ රූප-නාම සත්තති වැල නිව්ව, සුඛ, අතත වශයෙන් පහළ වන සත්තති සක් නොවේ. අනිව්ව, දුක්ඛ, අනතත වශයෙන්ම පහළ වන සත්තති වැලක්, වන්නේය. කමම වට්ටය පිහිටුවන කාලයේ රූප-නාමයන් ඇති වී නැති වී ගියා ඇත්තය. ඇති වී නැති වී ගිය නිසා මේ කමම වට්ට සිදුකරන විට වූ රූප-නාම සමූහයෝ වෙනත් එකක් වූ බවද ඇත්තය. මේ කමම වට්ටය නිසා වන්මාන භවයෙහි ලත් විපාක වට්ට නම් වූ රූප-නාමයෝද අලුතින්-අලුතින් පියවරෙන් පියවර පහළ වූ රූප නාමයෝ බවද ඇත්තය. නමුදු පෙර භවයෙහිදී කමම වට්ටය සිදුකරන විට රූප-නාම හා මේ භවයෙහි ලැබූ විපාක වට්ට නම් වූ රූප-නාමයෝ පෙර හා පසු-හේතු හා ඵල වශයෙන් සම්බන්ධ වී අඩණ්ඩව පහළ වෙමින් පවතින රූප-නාම සත්තති වැල වනාහී එකක්ම වන්නේය. මෙලෙස වූ ධර්ම ස්වභාවය තමාම වන්මානව විනිවිද දැක, දැන ගන්නා සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමයට “කරන්නා කෙනෙකි-විදින්නා තවෙකක්” යන වැරදි වාදය බැහැර කොට දුරුකොට ලිය ගැනෙතැයි.

3. ජනපද නිරුක්ති

ලෝකයෙහි රූප-නාම පරමාථී ක්‍රමයෙන් නොදක්නා වූ රූප-නාම යන්ති හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ පටිච්චසමුප්පාද ධර්මය ද නොදක්නා වූ පරමාථී ක්‍රමය ප්‍රඥා ඇස අනධිව සිටිනා මනුෂ්‍යයෝ එකිනෙකා එකිනෙකාට අනෙකානස වශයෙන් පුරුෂය, ස්ත්‍රීය, ආදී ලෙසට ව්‍යවහාර කරති. මේ ව්‍යවහාරයට ජනපද නිරුක්ති යැයි කියනු ලැබේ. අපටිසංඝායක ව්‍යවහාර-පරමාථීය තෙක් ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන් කොට නොදක්නා වූ රූප ව්‍යවහාර-නාම ව්‍යවහාර ඇත්තාවූ පුද්ගලයන්ට තණ්හා, මාන, දිට්ඨි බැඳීම් මගින් “මම, මගේ, මගේ ආත්ම යයි.” මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, යැයි වැරදි ලෙස සිතට ගත් ස්වභාවය ප්‍රකටවම ඇත්තේය.

රූප ධර්ම නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂව වන්මානව විනිවිද දක්නා දන්නාවූ පිරිසිදු, පැහැදිලි සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය, ඇත්තාවූ ප්‍රඥාවත්ත පිංචතුන් සඳහා ඵ ඵ ස්වභාව වශයෙන් අනෙකානස ලෙස බැඳී පහළ වී ආ රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් ඇසුරුකොට මම, ඔබ, පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, ආදී ලෙස කරන, ව්‍යවහාර හුදු ප්‍රඥාපතින් පමණක් වන්නේය. පරමාථී ධර්ම වශයෙන් මම, ඔබ, පුරුෂ, ස්ත්‍රී, පුද්ගල, සත්ව, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්මාදීන් ප්‍රකටව නැති යැයි වැටහෙන්නේය. මෙලෙස සමන්ත වූ සමඟ දිට්ඨි ක්‍රමය ඇති විට තණ්හා,

මාන, දිවයි වශයෙන් මම, මගේ, මගේ ආත්මය, මම, ඔබ, පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම ආදී වැරදි ලෙස සිතට ගැනීමක් එම ජීවත්වන්නේ සත්තානයෙහි නැතත්ය.

මෙලෙස වැරදි ලෙස දැඩිව සිතට නංවා ගැනීමක් නැතත්, පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයන් භාවිතා කරන, ව්‍යවහාර ප්‍රඥප්ති අනුව යමින්..... "මම, ඔබ පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම, ආදී වශයෙන්ම ව්‍යවහාර කරයි, භාවිතා කරයි. තමාගේ සත්තානයේ පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස ඇති පරිදි.

පඤ්චකඩනෙධ ආනෙතු = පඤ්චකඩනධයන් කැඳවමු!
 නාම-රූපං ආගච්ඡතු = නාම-රූප එත්වා!

යනාදී ලෙසට ව්‍යවහාර නොකරයි, භාවිතා නොකරයි, මෙලෙස පඤ්චකඩනධයන්ට ආමන්ත්‍රණය කරන, "නාම-රූප එත්න" යනාදී ලෙසට තම සත්තානයෙහි ඇති පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස පරිදි ව්‍යවහාර නොකර පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයින් ව්‍යවහාර කරන, කථා කරන, වෝහාර ප්‍රඥප්ති ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් " මම, ඔබ, පුරුෂ, සත්‍රී, පුද්ගල, සත්ත්ව, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්ම" ආදී ලෙසටම ව්‍යවහාර කරන නමුත් පරමාථී කඳාණ දුශ්භාස නැති මනුෂ්‍යයන් ලෙසට තණ්හා, මාන, දිවයි වශයෙන් පුරුෂ, සත්‍රී ආදිය ඇත්තවම ප්‍රකටව ඇත්තේ යැයි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීමක් නැතත්ය. මෙලෙසට වරදවා වටහා නොගැනීම පනපද නිරුක්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා නොගැනීම යැයි කියනු ලැබේ. මෙය රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධයෙන් (පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි) සමම දිවයි කඳාණ දුශ්භාස ඇති ප්‍රඥාවන්ත ජීවත්වන්න ප්‍රත්‍යක්ෂව ලබාගත් ඵල ප්‍රයෝජනයක් වන්නේය.

[මහා ටී. (බු.) 2/ 236]

4. සමඤ්ඤාය අනභිධාවනං

මෙලෙස පනපද නිරුක්තියෙහි වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම නැති නමුත් මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන, භාවිතා කරන ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති ඉක්මවා නොයයි.

"සතොති හි වුණෙ" කො ච්ඡට්ඨ සතො, කිං රූපං, උදාහු වේදනාදයො"හි විභාගං අකභවා ලොක සමඤ්ඤාවසෙනෙව ලොකියෙහි විය ලොකියො අභවා සමඤ්ඤං අච්චංසනෙන වොභාටිතබ්බෙ [මහා ටී. 2/236]

සත්ත්වයා යැයි ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ජීව භාවිතා කරන ජීව... මේ අවස්ථාවෙහි සත්ත්වයා යන්න කවරෙකද? රූප ධර්මයෝද... නැතිනම් වේදනාදියැයි.... පරමාථී කඳාණ ඇසෙත් බලමින් බෙදා වෙන් කිරීමක් නොකර පුරුෂයා, සත්‍රීයා, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා ආදී ලෙසට ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති, වශයෙන්ම පරමාථී කඳාණ

දැයියන නැති මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන භාවිතා කරන ලෙසටම භාවිතා කරයි. ලෝක මනුෂ්‍යයන් භාරගන්නා, පිළිගන්නා අර්ථ-ද්‍රව්‍යයන් ලෝක මනුෂ්‍යයන් ව්‍යවහාර කරන ක්‍රමයට (ප්‍රධාන දායකා විශාක), ප්‍රධාන දායක අනාථ පිණිසික ආදී ලෙසට) ලෝක ව්‍යවහාර නාම ප්‍රඥප්ති නොගිකමවා ව්‍යවහාර කරයි. භාවිතා කරයි.

පරමාර්ථ ක්‍රමය දැයියන ඇස නැත්තා වූ මනුෂ්‍යයින් විසින් පක්ෂවස්කතයට පුරුෂයා යැයි ව්‍යවහාර කරන්නේ නම් පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයෙහි සමමා දිට්ඨි ක්‍රමය දැයියන ඇති ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ද පුරුෂයා යැයිම ව්‍යවහාර කරයි. මනුෂ්‍යයන් පක්ෂවස්කතයට සක්‍රිය යැයි කවා කරයි නම්, භාවිතා කරයි නම් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයෙහි සමමා දිට්ඨි ක්‍රමය ඇස, ඇත්තාවූ ප්‍රඥාවන්ත පින්වතුන්ද සක්‍රියම යැයි කවා කරයි. ව්‍යවහාර කරයි. මෙලෙසටම අවබෝධ කරන්න; වටහා ගන්න. මෙලෙස ව්‍යවහාර කිරීම ලෝක සම්මුති සත්‍යය = ලෝක සම්මුති ප්‍රඥප්ති නොග්‍රකමවීම අතිධාවතය නොකිරීම නම් වේ.

මෙම රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්හි හේතු-ඵල සම්බන්ධ පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය සමමා දිට්ඨි ක්‍රමය ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ ලෙස වන්මානව විනිවිද දැක දැනගන්නා සෝභාවවර පුද්ගලයාට

1. මජ්ඣිම පටිපදා මාගීයට පැමිණීම
2. ඔහුම කරයි, ඔහුම විදියි. කරන්නා වෙනයි, විදින කෙනා වෙනයි යන වැරදි වාදයන් බැහැර කිරීම
3. ජනපද නිරුක්ති යන ලෝක ව්‍යවහාරයන් වැරදි ලෙස තේරුම් නොගැනීම.
4. ලෝක සම්මුති සත්‍යය නොග්‍රකමවීම යන ඵල ධර්ම සතර ලබා ගත හැකිය.

[වි. ම. 390; මහා වී. (ඔ) 2/236]

පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළොස

පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය යැයි නම් කරන ලද අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවෙහි පෙරාතුවම දැකගත කාරණා සමහරක් නම්, අංග 12, අඤ්ඤා කාල 3, සන්ධි 3, සංවේප 4, ආකාර 20 වන්නේය.

අංග දොළොස මෙලෙසය.

1. අච්ඡා	7. වේදනා
2. සංඛාර	8. තණ්හා
3. චිත්තදායක	9. උපාදාන
4. නාම-රූප	10. භව
5. සළායතන	11. ජාති
6. ඵසස	12. ජරා-මරණ

අඤ්ඤා, කාල තුන

ඉදින්, වන්මාණ භවය පදනම් කොට ගන්නේ නම්,

1. අච්ඡා සහ සංඛාර අතීත කාල ධර්ම සමූහයයි.
2. චිත්තදායක, නාම-රූප, සළායතන, ඵසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (=කම්ම භවය) පච්චුප්පන්න අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා මරණාදිය අනාගත අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහයයි.
පසුගිය ප්‍රථම අතීත භවය පදනම් කොට ගන්නා ලද කල්හි.

1. අවිජ්ජා හා සංඛාරයේ දුතිය අතීත අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහ යයි.
2. විකද්දොණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව. (=කමම භවය) ප්‍රථම අතීත අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා, මරණාදිය පච්චුප්පන්න = දැන් පවතින අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහ යයි.
මේ ක්‍රමයට අතීත සම්බන්ධතා දිගට වටහාගන්න, ප්‍රථම අනාගත භවය පදනම් කොට දැක්වන කල්හි

1. අවිජ්ජා සහ සංඛාරයේ දැන් පවතින, පච්චුප්පන්න අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහ යයි.
2. විකද්දොණ, නාම-රූප, සළායතන, එසස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (=කමම භව) ප්‍රථම අනාගත, අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහයයි.
3. ජාති, ජරා, මරණ යන මේවා දුතිය අනාගත අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහයයි.
මේ ක්‍රමය ඇසුරු කොට අනාගත සම්බන්ධතා ද වටහා ගන්න.

සන්ධි තුන

හේතු හා එල ධර්මයන්ගේ සම්බන්ධතාවය පවතින ස්ථාන සන්ධි යැයි කියනු ලැබේ.

1. සංඛාර යන අතීත හේතු ධර්මය හා විකද්දොණ යන පච්චුප්පන්න එල ධර්ම අතර අතීත හේතු හා පච්චුප්පන්න එල සම්බන්ධ වන සන්ධි එකකි.
2. වේදනා යන පච්චුප්පන්න එල ධර්මය හා තණ්හා යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය අතර එල හා හේතු සම්බන්ධවන සන්ධි එකකි.
3. කමම භව යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මය හා ජාති යන අනාගත එල ධර්මය අතර හේතු එල සම්බන්ධ වන සන්ධි එකකි. මෙලෙස පටිච්ච සමුප්පාද අංග 12 තුළ සන්ධි තුනක් ඇත්තාහ.

අතීත සම්බන්ධතා හා අනාගත සම්බන්ධතා සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න, දැන ගන්න.

සංවේප හතර

අතීත අඤ්ඤා කාල ධර්ම සමූහ තුළ අවිජ්ජාව ගත් නිසා අවිජ්ජාව හා කිලෙස වට්ටය ගැනෙන්නා වූ තණ්හාව හා උපාදානයේද ගත්තා වන්නේය. සංඛාරයන් ගත් නිසා සංඛාර හා කමම වට්ටයට ගැනෙන්නා වූ කමමය ද ගත්තා වන්නේය. එ නිසා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම (=කමම භව) යන්න අතීත හේතු ධර්ම පහ (5) වන්නේය. අතීත හේතු සංවේපයක් වන්නේය. (1)

විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, සළායතන, එක්ක වේදනාවෝ අතීත හේතු ධර්ම පස
 ාහළ වූ පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පස (5) වන්නාහ. පච්චුප්පන්න ඵල සංඛෙපයක්
 ය. (2)

පච්චුප්පන්න හේතු ධර්මයන් තුළ තණ්හා හා උපාදානගන් ගත් නිසා කිලේස
 වට්ටියෙහිලා ගැනෙන අවිජ්ජාවද ඵසේම ගතයුතු වන්නේය. කමම භව (=කමමය)
 ගත් නිසා කමම වට්ටියට ගැනෙන සංඛාරයද ගත යුතු වන්නේය. ඒ අනුව අවිජ්ජා,
 තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම යන පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පස වන්නේය.
 පච්චුප්පන්න හේතු සංඛෙපයකි. (3)

ජාති යනු, පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පස නිසා, පසු අනාගතයෙහි පහළ වන්නාවූ
 පටිසන්ධි රූප ධර්ම, නාම ධර්ම සමූහයයි. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් ඒපාක
 වට්ට රූප-නාම ධර්ම සමූහයයි. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එක්ක, වේදනාවන්මය,
 අනාගත ඵල, සංඛෙපයකි. (4)

ආකාර විස්ස

1. අතීත හේතු ධර්ම පස
2. පච්චුප්පන්න ඵල ධර්ම පස
3. පච්චුප්පන්න හේතු ධර්ම පස
4. අනාගත ඵල ධර්ම පස

සියලුම එකතුව ආකාර විස්සකි. අතීත සමීඛ්‍යධිතා අනාගත සමීඛ්‍යධිතාවන්
 හීද මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

පෙරාතුව දැන හඳුනා ගතයුතු භාවනා ක්‍රමය

පච්චය පරිගහන ක්‍රමය අවස්ථාව; හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන
 පච්චය පරිග්‍රහ ක්‍රමය අවස්ථාවේදී,

- අවිජ්ජා වීම නිසා සංඛාර වේ.
- අවිජ්ජා හේතු ධර්ම යයි සංඛාර ඵල ධර්ම යයි.
- මෙලෙසට හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළයුතු

සමමසන ක්‍රමය අවස්ථාව උදයඛබය ක්‍රමය තරුණ අවස්ථාවේදී;
 පටිච්ච සමුප්පාද අංග දොළස ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් මෙම අංග එක එකක ඇතිවීම
 හා නැතිවීම අරමුණු කොට බැලිය යුතු. සමමසන ක්‍රමය අවස්ථාවේ, උදයඛබය
 ක්‍රමය තරුණ අවස්ථාවේදී වනාහි අවිජ්ජාව වීම නිසා සංඛාරයෝ වේ.

අවිජ්ජා (අඛිච්චම-නැතිවීම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා, සංඛාර (අඛිච්චම- නැතිවීම) අනිච්චා, දුක්ඛා, අනත්තා-මේ ලෙසට බැලිය යුතුය.

උදයබ්බය ඤාණ බලවත් අවස්ථාව:- පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන් ත්‍රිලක්ඛණයට නංවා විපස්සනා කොට බැලීමේ උදයබ්බය ඤාණ බලවත් අවස්ථාවේ, පළමු ලෙස බලන අවස්ථාවේදී,

1. පව්චයතො උදය දසසන=හේතු ධර්මී ඵම නිසා එල ධර්මී පහළ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජාව අඛි නිසා සංඛාර වන්නේය. සංඛාර අඛි නිසා විඤ්ඤාණය වේ. යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.
2. පව්චයතො වය දසසන = හේතු ධර්මී නිරෝධ ඵම අනුව එල ධර්මී නිරෝධ වන ආකාරය බලන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජාව නිරෝධඵම නිසා සංඛාර නිරෝධ වේ. සංඛාර නිරෝධ ඵම නිසා විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ. යන මේ ආකාරයට බැලිය යුතුය.
3. ඛණතො උදය දසසන = ඛණ වශයෙන් (ක්ෂණිකව) අඛිච්චම බලන අවස්ථාවේදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්ගේ අඛිච්චම පමණක් අරමුණු කොට බැලිය යුතු. අවිජ්ජාවේ අඛිච්චමී සවභාවය සංඛාරයන්ගේ අඛිච්චමී සවභාවය යන මේ ලෙසට අඛිච්චමී සවභාවය පමණක්ම අරමුණු කොට බැලිය යුතුය.
4. ඛණතො වය දසසන = ඛණ වශයෙන් ක්ෂණිකව නැතිවීම බලන අවස්ථාවේදී පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්ගේ නැතිවීම පමණක් අරමුණු කොට අවිජ්ජාවේ නැතිවීම = නිරෝධය. සංඛාර නැතිවීම = නිරෝධය පිණිස මේ ආදී ලෙසට බැලිය යුතුය.
5. පව්චයතො උදයබ්බය දසසන-ඛණතො උදයබ්බය දසසන = අවස්ථාවේදී මේ අවිජ්ජා නිරෝධ ඵම නිසා සංඛාරයෝ නිරෝධවේ. අවිජ්ජා අඛිච්චම, නැතිවීම, අනිච්චා, සංඛාර අඛිච්චම, නැතිවීම, අනිච්චා යනාදී ලෙසට බැලිය යුතුය.

භංග ඤාණ අවස්ථාව:- මේ පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි භංගය පමණක් ඤාණයෙන් දැක ගන්නාසේ බලා ත්‍රිලක්ඛණයට නංවා බලන භංග ඤාණය ආදී උසස් විපස්සනා ඤාණ අවස්ථාවන්හි උපාදින්නකපවත්ත යැයි කියන හේතු ධර්මී ප්‍රකටව අඛි නිසා එල ධර්මී ප්‍රකට ඵමට සිත නොයොදා, අවිජ්ජා (බිදි-බිදියාම) අනිච්චා (දුක්ඛා-අනත්තා) සංඛාර (බිදි-බිදියාම) අනිච්චා (දුක්ඛා-අනත්තා) යනාදී ලෙසට මෙම පටිච්ච සමුප්පාද අංගයන්හි බිදියාම, පමණක් අරමුණු කොට ත්‍රිලක්ඛණයන් එක, එකක් වශයෙන් බැලිය යුතුය..

තව දුරටත් මෙම පටිපිටි සමුප්පාද අංශයන්ගේ බිඳීයෑම පමණක් අරමුණු
) ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් විපක්ෂතා භාවනා කරන
 ඒවා වේදී මෙම අංශයන්ගේ බිඳීයන ස්වභාවය සීඝ්‍රව වහ වහා ක්‍රමයෙන් හමුවූ
 අවස්ථාවෙහි මෙම අංශයන්ගේ බිඳීයන ස්වභාවය ගෝභාවවර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන්
 සීඝ්‍රව වහ වහා ප්‍රකටව ආකල, අවිඥා බිඳී බිඳී යෑම අනිවවා (දුක්ඛා-අනත්තා)
 භාවනා කරන්නා වූ ක්‍රමය බිඳී බිඳී යෑම අනිවවා (දුක්ඛා-අනත්තා) සංඛාර (බිඳී
 බිඳී යාම) අනිවවා (දුක්ඛා-අනත්තා) භාවනා කරන (බලන) ක්‍රමය (බිඳී බිඳී යාම)
 අනිවවා දුක්ඛා-අනත්තායි මෙලෙසට බැලිය යුතුයි.

මෙලෙස බලන විට අවිඥා සංඛාරාදී ඒ ඒ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයන්හි පහළ වූ
 විවි සිත් සන්තති අනුව, පහළ වෙමින් පවතින විවි සිත් සන්තති අනුව, පහළ
 වන්නා වූ විවි සිත් සන්තති අනුව ඒ ඒ හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයොදු භාවනා කරන
 (බලන) ක්‍රමයෙහි, ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙස බලමින් රූප ඝන, නාම ඝන යන රූප
 රාශි, නාම රාශිත් එක එකක් බිඳීමත්; ක්‍රමයෙන් බිඳීමත් විනාශ කරමින් පරමාඵ
 දක්වා ක්‍රම දර්ශනය යොමුකරමින් භාවනා කළ යුතු යැයි, කියනු ලැබේ.

වෙන් වෙන් වශයෙන්

සත්තවයන් එක එකක් තමා අදාළ අවිඥා එක එකක් සංඛාර එක එකක්
 වශයෙන් වෙන් වෙන්ව පිහිටත්, එක් කෙනෙක් තවෙකෙකු හා අවිඥාව වශයෙන්
 සමාන නැත. සංඛාර වශයෙන්ද සමාන නැත. එක්කෙනෙක් පුරුෂයකු විමට කැමැතිවී
 අවිඥා-තණහා-උපාදානගත් පිරිවරා ගෙන ඇඳුරු කරමින් සංඛාර කම් සිදුකළේය.
 තව එකෙක් සත්‍රියකු විමට කැමැති වී අවිඥා-තණහා-උපාදානගත් ඇඳුරු කරමින්
 සංඛාර කම්ගත් සිදුකළේය. එම නිසා අවිඥා වශයෙන් ද සමාන නැත. එක්
 කෙනෙක් දාන කම්ගත් ඵල විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට සීල කම්ගත්
 ඵල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට භාවනා කම්ගත් ඵල විපාක
 විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව දුරටත් දාන කම්ගෙහිද කෙනෙකුට බත් දානයක කම්
 ඵල විපාක විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. තව කෙනෙකුට මල් දාන කම්ගත් ඵල විපාක
 විඳිමින් පැවතිය හැක්කේය. මේ නිසා කෙනෙක් තවෙකෙකුට අවිඥාව අනුවද සමාන
 නැත. සංඛාර වශයෙන්ද සමාන නැත. අවිඥා වෙන්වම, සංඛාර වෙන්වම උරුමව
 ඇත්තේය. තමාගේ රූප-නාම සන්තාන සන්තතිගෙහි එක භවයක් හා තව භවයක්
 අවිඥා වශයෙන් සංඛාර වශයෙන් බොහෝ සේ සමාන නැත. වෙනස් බවම පවතින්නේය.

එමනිසා තමාගේ රූප-නාම සන්තති පැවැත්මෙහි පහළ වූ පහළවෙමින් පවතින
 පහළ වන්නා වූ අවිඥා, සංඛාර ආදිය ක්‍රමයෙන් දැක ගැනීමට බලමින් භාවනා
 කළ යුතුවේ. මේ පොතෙහි, අවිඥා විම නිසා සංඛාර වේ, යනාදී ලෙසට පමණක්

දක්වා ඇත. පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර කමිසන් සොයා බැලීමේ ආකාරය සම්පූර්ණ ලෙස විස්තර කළේය. එහිලා සොයා බලන ක්‍රමය නැවත නොදක්වා භාවනා ක්‍රමය පමණක් දක්වනු ලැබේ. එම දැක්වීම මත රැදී පවතින පටිගහන ඤාණ අවස්ථා උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථා ආදීන්හි ඉහත දැක්වූ ආකාරයට භාවනා කර බලන්න.

අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරා

අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර ඇතිවේ. අතීත භවයෙහි සීදුකළ අවිජ්ජා, (තණ්හා, උපාදාන,) යන කිලෙස වට්ටය නිසා මෙම අතීත භවයෙහිම සීදුකළ සංඛාර (කමම) යන කමම වට්ට ඇතිවීම ඤාණයෙන් දකින ලෙස බලා.

අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර ඇතිවේ. අවිජ්ජා හේතු ධර්මයයි. සංඛාර එල ධර්මයයි. මෙලෙසට හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයේ පටිගහන කළ යුතු වන්නාක. ඒ තුළ අවිජ්ජා හා සංඛාරයේ අතීතයේ පහත සඳහන් වීම් සන්තතියට අනුව සාමාන්‍යයෙන් පහළ වූහ.

මනෝද්වාර වීම්

	මනෝද්වාරාවස්ථන	ජවනවාර 7	තදාරම්මණවාර 2
අවිජ්ජා	12	20	12/34
සංඛාර	12	34	34/12

අවිජ්ජාව සාමාන්‍යයෙන් ලෝක දිට්ඨි සමූහයේ සියලුම විස්සක් වශයෙන් පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටක ජීවි නොයෙදී උපෙක්ඛා වේදනා සමග යෙදී දහ අටක් ලෙසම පැවතිය හැක්කේය. සමහර විටෙක ජීව මිඤ්ඤා හා සමග විසි දෙකක් නැති නම් විසි එකක් ලෙසද පැවතිය හැක්කේය. ලෝක මූල, දිට්ඨි ගත සමපයුක්ත සිත් සතරාකාර වන්නේය. සමහර විටෙක ලෝක, මාන සමූහයෝද විය හැක්කේය. දිට්ඨි ගත විපපයුක්ත සිත් හතරාකාරයෙහි තදාලම්භන යෙදීමද වේ, නොයෙදීමද වේ, තදාලම්භන යෙදෙන ජවන වල ජීවි යෙදේ නම් තදාලම්භන වලද ජීවි යෙදේ, ජවන වල ජීවි නොයෙදේ නම්, තදාලම්භන වලද ජීවි නොයෙදී පැවතිය හැක. සහේතුක තදාලම්භන අහේතුක තදාලම්භන සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. සංඛාරයන්හි ද මෙලෙසටම දැන ගන්න. මනුෂ්‍යයන්ගේ සංඛාරයන්ම උපමා කොට විශේෂයෙන් දක්වා ඇත්තේය. එම සංඛාරයන් තුළ ඤාණය හා ජීවි යන මේවා සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. නාම කමිස්ථාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙසට (34, 33, 33, 32) සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. තදාලම්භන වැටීමද සීදුවේ, නොවැටීමද සීදුවිය හැක්කේය.

විපස්සනා භාවනා කරන විට හේතු-ඵල දෙපැත්තේම මෙම දැක්වූ විචි සිත් අනුව ඇතිවීම-නැතිවීම දැකීම පිණිස බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපස්සනා කරන්න. ඝන ඵක ඵකක් බිඳින්න. පරමාර්ථය තෙක් කඳාණ දැරීම ගොමු කරවන්න. පඤ්චද්වාර විචිත්ති පටිසන්ධි ඵලදිය නොහැකි නිසා (පවත්නි ඵල පමණක් දිය හැකි නිසා) මේ ස්ඵානයේ මනෝද්වාර විචි ඵක ආකාරයක් පමණක් දක්වන ලදී.

සංඛාර පවචයා විකඤ්ඤාණං

සංඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤාණය වේ. (බ. ප. 204) අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර විම හා සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණ විම යන තැන්වල අවිජ්ජා හා සංඛාරයෙහි සවභාව ශක්ති ප්‍රකටව තිබීම (=අභි ඝවභාවය) අදහස් කෙරේ. අවිජ්ජා හා සංඛාරයන්හි සාමාන්‍ය ලෙස විත්තක්ෂණ බොහෝසේ විචි සිත් බොහෝ සේ පැතිරී විහිදී පවතින්නේය. සමහර විට අවිජ්ජා හා අකුසල සංඛාරයන් විත්තක්ෂණයක් තුළ විචි සිත් සත්තතිශක් තුළ ඵකට යෙදී පැවතීමද සිදුවේ. නමුදු වන්මාන මනුෂ්‍යයන්ගේ පටිසන්ධි විපාක විඤ්ඤාණ ආදී කුසල විපාක විඤ්ඤාණයන් පහළ කළ හැකි ශක්තිය ඇති කුසල සංඛාර හා විචි බොහෝ ගණනක් වශයෙන්ද බෙදී වෙන්වී පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙසටම සංඛාර නිසා විපාක විඤ්ඤාණ පහළ විමේදී සංඛාර හා විපාක විඤ්ඤාණයන් හව වශයෙන් බෙදී පවතින්නේමය. ඵ නිසා ඵල ධර්මයන් උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකටව පහළ විමේදී හේතු ධර්මයන් උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකට නොවන්නා වූ කාලයක් වේ. ඵම නිසා අවිජ්ජා සංඛාර ආදිය තමාගේ උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකට නැති කාලයන් තුළ ඵල ධර්ම පහළ විය හැකි නිසා අවිජ්ජා සංඛාරයන්ගේ පහළ විම නිසා අදාළ ඵල ධර්ම පහළ වේ යැයි. කියන තැන අවිජ්ජා සංඛාරයන්හි අදාළ ඵල ධර්ම පහළ කළ හැකි සවභාව ශක්තිය ප්‍රකටවම තිබීම නම් වූ අභිභාව සවභාවයම අදහස් කෙරේ.

මෙම සවභාව ශක්ති බලය අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන පිරිවරන ලද කුසල සංඛාර ධර්මයන්හි කම් ශක්ති බලයම වන්නේය. (මනුෂ්‍යයන් ගැන විශේෂයකට කියනු ලැබේ.) මෙම සවභාව ශක්ති බලය සඳහා කම්ය සිදුකර හමාර විමම අත්‍යවශ්‍යය කාරණය වන්නේය. සංඛාර ධර්මයෝ (=කුසල සංඛාර, අකුසල සංඛාර ධර්මයෝ) = පෙරාතුවම වර්ධනය වී පවතින බැවින්ම තමාගේ ඵල ධර්මයන්ට හේතු විය හැක්කේය. උපපාද-ධීති-භංග වශයෙන් ප්‍රකටව තිබීම නොතිබීම අත්‍යවශ්‍යය කාරණය නොවේ.

කාමාවචරස්ස කුසලස්ස කමමස්ස කතන්තා උපචිතන්තා විපාකං වඤ්ඤ විකඤ්ඤාණං උපපන්නං භොති. [බ. ප. 182]

කාමාවචර කුසල කම් සිදුකළ නිසා, රැස්කළ නිසා කුසල විපාක වඤ්ඤ විඤ්ඤාණය උපන්නේය. [බ. ප. පටිවර්ත යයි]

විඤ්ඤාණය

මෙම ප්‍රත්‍යක්ෂන කටයුතු, සංඝාර කටයුතු සිදුකිරීම යන සංඛාර ධර්ම ප්‍රකටව ඇති නිසා එකඟ විඤ්ඤාණය යොග්‍ය විඤ්ඤාණය, ඝාත විඤ්ඤාණය, ජීවහා විඤ්ඤාණය, කාය විඤ්ඤාණය, මනෝ විඤ්ඤාණය යන විපාක විඤ්ඤාණය හය නිසැකව උපන්නාය.

විපාක විඤ්ඤාණය = විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය

විපාක විඤ්ඤාණය යැයි කියන තැන පඤ්ච විඤ්ඤාණය හා විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය යන දෙක දක්වනු ලැබේ. විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය තුළ පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය, භවාංග විඤ්ඤාණය, චුති විඤ්ඤාණය යන විට මුක්ත සිත්ද ඇතුළත්ය. සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, තදාලම්භන, විපාක විඤ්ඤාණය යන විට සිත්ද ඇතුළත් වේ. පඤ්ච විඤ්ඤාණය හා සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, අභේතුක, තදාලම්භණ ආදියෙහි කුසල විපාක, අකුසල විපාක යන දෙක ඇත. මහා විපාක තදාලම්භණය එනාහි කුසල විපාකම වන්නේය. මෙම කුසල විපාක-අකුසල විපාක වන්නාවූ පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්භණාදිය, චිත්ත නිශාම ධර්ම ස්වභාවයට අනුව විට යැයි කියන සිත් සන්තති අනුවම සිදුවන ධර්මතාවය ඇති නිසා මෙහිදී සිදුවන විට සිත් අනුවම හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙසට බලා හේතු-එල පරිග්‍රහ කළ යුතුයි. විපක්ෂනා භාවනා කළ යුතුයි. මෙලෙස විට සිත් සන්තතිය අනුව බලන පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, වොත්ථපන, මනෝද්වාරාවච්ඡන, යන ක්‍රියා සිත් හා පවන යන කුසල සිත්, අකුසල සිත්හිදී මෙම විපාක විඤ්ඤාණයන් විට සිත් සන්තතියක් තුළ වැටී යන්නේය. එම නිසා මෙම කුසල අකුසල ක්‍රියා සිත්ම එකට මිශ්‍ර කොට විපක්ෂනා භාවනා කළද විට සිත් සන්තතිය තුළ වැටී ඇති පරමාථී ධාතුන් ශේෂ නොකොට අවධාරණයෙන් බලන්නේ නම් නොවරදින්නේය. සංඛාර හා හේතු එල සම්බන්ධ විම විඤ්ඤාණයෙන් පරිග්‍රහකරන අවස්ථාවේදී දක්වන ලද විපාක විඤ්ඤාණයන්ම සංඛාර හා හේතු එල සම්බන්ධතාව ක්‍රමයෙන් දකින ලෙසට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. පෙර නාම කථිකතා කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ ලෙස රූපාරම්භණ පේළියේ සිට ධම්මාරම්භණ පේළිය දක්වා පෙළගැසී ඇති විපාක විඤ්ඤාණයන් හා සංඛාරයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධතාව ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලා හේතු ධර්ම-එල ධර්මයන් සියල්ල පරිග්‍රහ කරන්න. නමුදු මෙම පඤ්ච විඤ්ඤාණය සම්පට්ඨිපණ, සන්තීරණ, තදාලම්භන යන විපාක විඤ්ඤාණයන්හි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය, පහළ කළ හැකි කම් නිසාද පහළ වේ. නැතිවද පහළ වේ. සතිමත්ව පරිග්‍රහ කරන්න. එක, එක, පේළියේ කුසල පවන විට අකුසල පවන විටින්හි පිහිටා ඇත්තාවූ විපාක විඤ්ඤාණයන් ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ තුළ හේතු ධර්ම, එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය ගැන අත්වැලක් නිදසුන් ලෙස කෙටියෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

භාවනා නිදසුන් - විට්මුක්ත සිත්

1. සංඛාර = (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) වනාහි හේතු ධර්මයයි, පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
2. සංඛාර = (34) ඇති නිසා භවංග විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, භවංග විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
3. සංඛාර = (34) ඇති නිසා චුති විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි චුති විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

වක්ඛුද්වාර විටි විපාක විඤ්ඤාණය

1. සංඛාර = (34) ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි වක්ඛු විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
2. සංඛාර = (34) ඇති නිසා සම්පට්ඨිපන විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, සම්පට්ඨිපන විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි
3. සංඛාර = (34) ඇතිනිසා සන්තීරණ විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, සන්තීරණ විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.
4. සංඛාර = (34) ඇති නිසා තදාලම්ඛන විඤ්ඤාණය වේ.
සංඛාර = (34) හේතු ධර්මයයි, තදාලම්ඛන විඤ්ඤාණය එල ධර්මයයි.

(සැ.යු. තදාලම්ඛනයත් බැලීමේදී වක්ඛු ද්වාර විචිත්ති දෙවරක් රූපාරම්භණයම අරමුණු ගෙන මනෝද්වාර විචිත්ති දෙවරක් බැගින් බලන්න.) වක්ඛු ද්වාර විචිත්ති නාම කම්ප්ථාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට පෙළිය, පෙළිය වශයෙන් විපාක විඤ්ඤාණයන් නිමවන තෙක් පටිග්‍රහ කරන්න. කුසල ජවන විටී, අකුසල ජවන විටීන් සියලුම නිම වන තෙක් භාවනා කොට බලන්න.

සද්දාරම්මණ පෙළියේ, සෝත විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන විපාක විඤ්ඤාණය.

ගන්ධාරම්මණ පෙළියේ, ඝාත විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන විපාක විඤ්ඤාණය.

රසාරම්මණ පෙළියේ, පීචිතා විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන විපාක විඤ්ඤාණය.

ජොධාරම්මණ පෙළියේ, කාය විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ, තදාලම්ඛන විපාක විඤ්ඤාණය

ධම්මාරම්මණ පෙළියේ, තදාලම්ඛන විපාක විඤ්ඤාණය

මේ ක්‍රමයටම නිමාවන තෙක් සියලුම පරිග්‍රහ කරන්න. විපක්‍ෂනා කොටසට පත්වී විපක්‍ෂනා භාවනා කරන අවස්ථාවේදී මෙම විපාක වික්‍ෂාදාණයන්හි ඇතුළත් වීම් සිත් සන්තතියන්හි ආරම්භයේ පිහිටා ඇති පක්‍ෂවද්වාර විවික්ති පක්‍ෂවද්වාරා වප්පන. මනෝද්වාරවිවික්ති මනෝද්වාරාවප්පන. මැද පිහිටා ඇති වොත්පිපතයන්ද පවතයන්ද පරමාථී ධාතුන් ඉතිරි නොකොට මිශ්‍ර ලෙස ඔලන විට වැරදි සිදු නොවේ.

වික්‍ෂාදාණ පව්වයා නාම-රූපං

යංචි නාමරූපසස හෙතු වික්‍ෂාදාණං, තං විපාකාච්චාකභෙදනො ද්විධා මතං,
[විභ. අ. 120; වි. ම. 421]

වික්‍ෂාදාණය ඇති නිසා නාම-රූප පහළවේ.

මෙහිදී නාම-රූපයන්ට හේතුවන වික්‍ෂාදාණය යන තැන

1. විපාක වික්‍ෂාදාණය
2. අවිපාක වික්‍ෂාදාණය යැයි දෙකක් ඇත.

එ තුළින් පටිසන්ධි, භවංග, චුති, පක්‍ෂව වික්‍ෂාදාණ, සමපට්චපන, සන්තීරණ, තදාරම්මණ වික්‍ෂාදාණයෝය, කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ, කිරියා වික්‍ෂාදාණ යන මේවා අවිපාක වික්‍ෂාදාණයෝය. කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ යන මේවා නව භවයක විවිධ, විෂම භාවයක් පහළ කළ හැකි නිසා අභිසංඛාර වික්‍ෂාදාණ යැයි කියනු ලැබේ. කමම වික්‍ෂාදාණ යැයි ද කියනු ලැබේ.

[විභ. අ. 120; වි. ම. 421; මහා වි. (ඔ.) 2/319]

වෙනත් ආකාරයකට මෙම විපාක වික්‍ෂාදාණය අවිපාක වික්‍ෂාදාණය යන මේවා කමම වික්‍ෂාදාණ, සහජාත වික්‍ෂාදාණය, පව්වාජාත වික්‍ෂාදාණ යැයි ද කියනු ලැබේ.

[මුල වි. (ඔ.) 2/115]

සංසාරයේ අතීත භවයන්ගේ වපුරන ලද පුක්‍ෂාදාණිසංඛාර, අපුක්‍ෂාදාණි සංඛාර, ආනෙක්‍ෂාදාණිසංඛාර නම් ලත් කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ යන මේවා කමම වික්‍ෂාදාණ නම් වේ. පටිසන්ධියේ පටන් මුළු භවය පුරා පහළවන චෛතසික නාම හා විතතප රූප පහළ කළ හැකි, එම නාම-රූප හා එකට උප්පාදයලත් = එකට පහළ වූ කුසල වික්‍ෂාදාණ, අකුසල වික්‍ෂාදාණ, විපාක වික්‍ෂාදාණ, කිරියා වික්‍ෂාදාණ යන මේවා හේතු ධර්ම හා එම ධර්ම යන දෙකම එකට පහළ වන ධැවින් සහජාත වික්‍ෂාදාණය නම් වේ. මේ තුළින් දෙපස් වික්‍ෂාදාණයෝ චෛතසික නාම ධර්මයන් පමණක් පහළ කළ හැකි වී චෛතසික රූපයන් පහළ කළ නොහැකි සහජාත වික්‍ෂාදාණයෝය. පුරිම පුරිම සිත් සමග උත්පාදය ලද එකට පහළ වූ රූප ධර්මයන් ජීවිත කාලය නිම වෙන තෙක් දිගට තහවුරුව පවතිනු පිණිස පවය දිය හැකි

පව්‍යාජන ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි (කුසල, අකුසල, විපාක, කිරිඟ) සිත, විඤ්ඤාණ ඇති තාක් පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය නම් වේ. කමම විඤ්ඤාණ හා පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය හේතු හා ඵල එකට පහළ නොවන බැවින් අසහජන විඤ්ඤාණ යැයි ද කියනු ලැබේ. ඒ තුළින් කමම විඤ්ඤාණය භාවනා කරන ක්‍රමය සංඛාර හා සම්බන්ධව පවතින බැවින් මෙම කමම විඤ්ඤාණ භාවනා ක්‍රමය පළමුවෙන් දක්වනු ලැබේ.

කමම විඤ්ඤාණ = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණ

අතීත භවයේ සිදුකරන ලද සංඛාර-කමම හා යේදී ඇති (කුසල-අකුසල) විඤ්ඤාණය කමම විඤ්ඤාණය නම් වේ. විශේෂයෙන් ඉහත දැක්වූ සංඛාර පව්‍යාජන විඤ්ඤාණය නැත නැත යෙදෙන හේතු සංඛාර ධර්ම සමූහයේ (34) ඇතුළත් සිත නම් වූ විඤ්ඤාණය ද කමම විඤ්ඤාණය = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයම වේ. මේ කොටසෙහි මෙම කමම විඤ්ඤාණය = අභිසංඛාර විඤ්ඤාණය විශේෂ කොට ප්‍රමුඛ කොට භාවනා කිරීම වේ. අනාගත භවයක් සලකා සිදු කරන ලද පව්‍යාජන සංඛාර කමමයන් හා විත්තයන් තුළ යේදී ඇති (කුසල, අකුසල) විඤ්ඤාණයද කමම විඤ්ඤාණය=අභිසංඛාර විඤ්ඤාණයම වේ.

මේ අතීත කමම විඤ්ඤාණය නිසා පව්‍යාජනයෙහි පටිසන්ධි නාම-රූප ආදී විපාක නාම-රූප-විපාක සිත + වෛතසික + කමමප රූපයන්) පහළ විමද, ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා හේතු-ඵල පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. නමුදු මේ කොටස වනාහී අතීත කමම විඤ්ඤාණය නිසා පව්‍යාජන විපාක නාම-රූපයන් පහළ විම ප්‍රත්‍යක්ෂ ඤාණයෙන් දැකීම පිණිස බලන කොටසයි.

නාම-රූප...

ඉහත සඳහන් ලෙසට හේතු ධර්ම පැත්තෙහි කමම විඤ්ඤාණය පමණක් විඤ්ඤාණය ලෙස උපුටා ගත්තද ඵල නාම-රූප පැත්තෙහි නාම ධර්ම වශයෙන් වෛතසික නාම ධර්ම සමූහය පමණක් නොව අදාළ විපාක විඤ්ඤාණය ද ඇතුළත් කොට අනුලා ගන්න. හේතු විඤ්ඤාණය වෙනුවට අතීත කමම විඤ්ඤාණය පමණක් උපුටා ගත් නිසා මෙසේ කියනු ලැබේ. තව දුරටත් රූප-ධර්ම සම්බන්ධව කමමප රූප පමණක් සෘජුව උපුටා ගන්නා ලදී. නමුදු වෙනස් කළ නොහැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව කමමප රූපයන් භාවනා කර බලන විට මිශ්‍ර වී දැකගත හැකි ඉතිරි (විත්තප, උතුප, ආභාරප) රූපයේද මිශ්‍ර කොට විපස්සනා භාවනා කරන විට වැරදි සිදු නොවේ. හේතු ඵල පරිග්‍රහ කරන විට පමණක් කමමප රූප හා හේතු ඵල සම්බන්ධ කොට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව භාවනා කරන ක්‍රමය මෙලෙස වේ.

භාවනා නිදසුන් සමහරක්

1. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා පටිඤ්ඤා නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-පටිඤ්ඤා නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
2. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා භවාංග නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-භවාංග නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
3. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා වුච්චි නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-වුච්චි නාම-රූප එල ධර්ම යයි.

වක්ඛුච්චාර වීථි විපාක නාම-රූප

1. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප වේ
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
2. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා සමීපටිවජන නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-සමීපටිවජන නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
3. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා සංතීරණ නාම-රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි සංතීරණ නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
4. අතීත කමම විඤ්ඤාණය වීම නිසා තදාලම්ඛණ නාම රූප වේ.
අතීත කමම විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි, තදාලම්ඛණ නාම-රූප එල ධර්ම යයි.

සැලකිය යුතුයි

කෝත විඤ්ඤාණය, සමීපටිවජන, සංතීරණ, තදාලම්ඛණ, විපාක නාම-රූපයන් පහළ වීම මේ ක්‍රමයටම බලන්න. විපස්සනා භාවනා කරන විට ආවජ්ජන, වොත්ථපන, ජවනයන් මිශ්‍ර කොට භාවනා කරන්නේ නම් වැරදි අඩුවේ. නොවැරදි අඩු හේතු-එල පමණක් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් එහිදී අතීත කමම විඤ්ඤාණය විපාක නාම-රූපයන් හා හේතු-එල සම්බන්ධතාවය ක්‍රමයෙන් දැකිය ලෙස බලා පරිග්‍රහ කරන්න. භය ජේද්‍රියම නිමවනතෙක් බලන්න. එක එක ජේද්‍රියයේ ඇති එක එක රූලක ඇති විපාක නාම රූපයන් නිම වන තෙක් බලන්න.

සංඛාර හා කමමභව = කමම

පටිච්චසමුප්පාද කොටසෙහි පසුවම ක්‍රමයේදී පැහැදිලි කළ අයුරු හේතු ධර්ම, එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන අවස්ථාවේදී අවිජ්ජා තණනා උපාදානයන් වට කොටගෙන (අයුරු කොට ගෙන) සිදුකල සංඛාරයන්හි කමම නානාකඛණික වන කමම ශක්තිය නිසා විපාක නාම ධර්ම හා කමමප රූපයන් පහළ වීම ක්‍රමයෙන් දැකනා පිණිස බලා

හේතු ධර්ම ඵල ධර්මයෝ පරිග්‍රහ කළ යුතුය. නමුදු විපක්‍ෂනා භාවනා කරන විට මෙම කමම ශක්තිය ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවා විපක්‍ෂනා නොකළ හැකි බැවින් විපක්‍ෂනා භාවනා කොට ලැබිය හැකි සංඛාර හා කමම හව=කමීයෝද විශේෂයෙන් වෙන්කොට හඳුනාගත යුතුය.

“ආයුහනා සංඛාරාති තං කමමං කරොතො පුරිම වේතනායො, යට්ට දානං දසකාමීති විත්තං උපපාදෙඝවා මාසමපි සංවජරමපි දානුපකරණාති සපේජනකස උපපනනා පුරිම වේතනායො, පටිගගාහකානං පන හරෙට් දකඛිණං පතිධාපයතො වේතනා හවොති චුච්චිති. ඵකාවජජනෙසු වා ජසු ජවනෙසු වේතනා ආයුහන සංඛාරා නාම, සත්තමා වේතනා හවො.යා කාවීවා පන වේතනා හවො තං සමෙයුතනා ආයුහනසංඛාරා නාම. [විග. අ. 134]

1. ආයුහනා සංඛාරාති යන්න එම කමීය සිදු කිරීමේදී සිදුකිරීමට පෙර පහළ වූ පුරිම වේතනා=පුබ්බ වේතනා=කලින් සිදුවූ වේතනාවෝශ (උපමාවක්) “දානශක් දෙන්නෙමි සී” සීතක් පහළ වී මාසයක් හෝ වසරක් යන කාලයේ දානයට උපකරණ දාන වස්තූන් ආදිය රැස්කරන පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ පහළ වූ පුරිම වේතනාවෝශ. ප්‍රතිග්‍රාහකයාගේ අතෙහි දාන වස්තු තබන වේලාවෙහි පහළ වන පතිට්ඨාපන වේතනාව කමම හවය යැයි කියනු ලැබේ.
2. ඵ ඵ කුසල, අකුසල කමම කිරීමේදී කුසල පවන විචි නැතිනම් අකුසල පවන විචිත්ත රොහෝසේ පහළවෙමින් පවතී. පවන විචියක් පාසා ආවර්ජන එක වර්ගයක් ඇතුළත්ව තිබේ. ආවර්ජන වර්ගයක් පාසා ඇතුළත් එම පවන විචින්හි පවන චාර හත තුළ පුරිම පවන හයෙහි යෙදෙන වේතනා සංඛාර නම් වේ. සත්තම පවනය හා යෙදෙන වේතනා කමම හව නම් වේ.
3. වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත්. එම පවන එක එකක් හෙවත් පවන විත්ත- ක්‍ෂණයන් පාසා යෙදී තිබෙන කුසල වේතනාව නැත්නම් අකුසල වේතනාව හා යෙදෙන විත්ත වෛතසික සම්ප්‍රයුත්ත ධර්ම ඇති තාක් සංඛාර නම් වේ. කුසල වේතනා නැත්නම් අකුසල වේතනා ඇති තාක් කමම හව නම් වේ.

මේ බෙදා දක්වන ක්‍රමයට අනුව අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන ප්‍රධාන වූ මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහ, සංඛාර කමම යන මනෝද්වාර විචි නාම ධර්ම සමූහ යන දෙක විචි විත්තක්‍ෂණයක් පාසා පරමාථී ධාතු ඇති තාක් සියල්ල විපක්‍ෂනා භාවනා කළ හැකි වූ විට, දෙවනුව කී සංඛාර හා කමම හව =කමීයෝද ත්‍රිලක්‍ෂණ- යන්ට නංවා විපක්‍ෂනා කළා හා සමාන වන්නේය. එම නිසා මෙම බෙදා දැක්වීම සලකා සංඛාර හා කමම හව=කමීයන් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂනා කරන්න. නා නා ඛණික කමම සත්ති යන කමම පවවය කොටසෙහි එන කමීයේ ශක්තිය

විපක්ෂතා කළ නොහැක. එම කමම ශක්තියෙන් ප්‍රභව වූ ඉහත කී සංඛාර හා කමම හව පමණක් විපක්ෂතා කළ හැකි බව දැන යුතුය.

සහජාත විඤ්ඤාණය නිසා සහජාත නාමරූප පහළ වීම

1. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිසා පටිසන්ධි නාමරූප වේ.
පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි නාම-රූප එල ධර්ම යයි.
නාම = පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා ශෙදෙන වෙනසික 33. රූප = කමමප රූප 30.
2. භවාංග විඤ්ඤාණය වීම නිසා භවාංග නාම-රූප වේ. භවාංග විඤ්ඤාණය හේතු ධර්ම යයි-භවාංග නාම රූප-එල ධර්ම යයි.

[සැලකිය යුතුයි; නාම ධර්ම යන තැන අදාළ භවාංග විඤ්ඤාණය හා විත්තක්ෂණය තුළ එකට යෙදී ඇති වෙනසික නාමයන් පමණක් ගන්න. රූප ධර්ම යන තැන මෙම භවාංග විඤ්ඤාණය නිසා පහළ වන විත්තප රූප ප්‍රධාන කොට බලන්න. නමුදු විපක්ෂතා කොටසට පත්වූ අවස්ථාවෙහිදී වනාහී මෙම විත්තප රූප සමග එකට පහළ වූ උත්පාද වෙමින් පවතින සීති අවස්ථාවේ පවතින කමමප රූප, උතුප රූප, ආභාරප රූපයන්ද මිශ්‍රකොට විපක්ෂතා කිරීම වැරදි නොවේ.

හේතු-එල පරිග්‍රහ කරන විට අදාළ විඤ්ඤාණය හා විත්තප රූපයන්හි හේතු-එල සම්බන්ධ ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් දැකගන්නා ලෙස බලමින් හේතු ධර්ම එල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. විචි සිත්වලද මෙලෙසටම යැයි දැන යුතු. විචි සිත්හි විපාක විඤ්ඤාණය යැයි කිවහොත් පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපත, සන්තීරණ, තදාලම්බණ විපාක විඤ්ඤාණයෝම අදහස් කරනු ලැබේ. සහජාත විඤ්ඤාණය යැයි කිවහොත් විපාක විඤ්ඤාණය පමණක් නොව පඤ්ච ද්වාරාවඤ්ඤාණය, වොත්ථපත, ජවන, මනෝද්වාරාවඤ්ඤාණය, ජවන යන ක්‍රියා විඤ්ඤාණය, ජවන විඤ්ඤාණයෝද ඇතුළත් යැයි දැනගත යුතු. පටිච්චසමුප්පාද, අංගයන් තුළ විඤ්ඤාණය, නාම-රූප, සළාගතන, එකස වේදනාදවෝද සුත්තන්ත දේශනාවට අනුව විපාක ධර්මයෝම වන්නාහ. [මහා වී. (බු.) 2/323] එහෙත් මෙම විපාක ධර්මයන් තුළ, පඤ්ච විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨිපත, සන්තීරණාදිය, පඤ්චද්වාරාවඤ්ඤාණය නොමැතිවද, තදාලම්බණයන් ජවන නොමැතිවද, පහල විශ හැකි ශක්තියක් නැත. එමනිසා පරමාථි බාහුන් ඉතිරි නොකරන අදහසින් පඤ්චද්වාරාවඤ්ඤාණය, වොත්ථපත, ජවන, මනෝද්වාරාවඤ්ඤාණය ජවනයන්, එකතුකොට හේතු-එල පරිග්‍රහ කරන විටදී ද එකටම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් වැරදි සිදුනොවේ. විපාක වටට කපා කොටසෙහි තැනැයි වටහාගත් විට වැරදි සිදුනොවේ. වූහි සිත වනාහි තෙමේ විත්තප රූපය පහළ කරන්නේද, නොකරන්නේද, යන මෙය ගැන පොත්වල විවිධ වාද ඇත්තේය.]

3. වුති විඤ්ඤාණය ඇති නිසා වුති නාම-රූප ඇති වේ.
වුති විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වුති නාම-රූප එල ධර්මයයි.
- * පඤ්චඤ්චාරාවච්චන විඤ්ඤාණය ඇති නිසා පඤ්චඤ්චාරාවච්චන නාම-රූප පහළවේ.
පඤ්චඤ්චාරාවච්චන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මී සී.පඤ්චඤ්චාරාවච්චන නාම-රූප එල ධර්මයයි.
4. චක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම පහළ වේ.
චක්ඛු විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම එල ධර්මයයි.
නාම = සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික හතයි. වෙනත් ආකාරයකට චක්ඛු විඤ්ඤාණය ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප පහළ වේ.
චක්ඛු විඤ්ඤාණය, හේතු ධර්මයයි චක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
(සෝත විඤ්ඤාණය-ඝාත විඤ්ඤාණය-පිච්චා විඤ්ඤාණය-කාය විඤ්ඤාණය යනාදියේද මේ ක්‍රමයටම බලන්න. නාම යනු සම්ප්‍රයුක්තයෙහි චෛතසික හත පමණක් වේ. රූප යනු චක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදී පඤ්ච විඤ්ඤාණයන්ට විත්තප රූප පහළ කළ නොහැකි නිසා එම චක්ඛු විඤ්ඤාණාදී පඤ්ච විඤ්ඤාණ අවස්ථාවේ පහළ වෙමින් පවතින කමමප රූපය, රූපය වෙනුවට ගන්න. මේ කමමප රූපය අරමුණු කොට ප්‍රධාන කොට බලන්න. එම අවස්ථාවෙහිදී, උපතාදයෙහිදී ඇතිවූ කමමප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූපයේද පුරව පුරව සිත් නිසා පහළ වූ සීති කාලයට පත්වූ විත්තප රූපයේද මිඝුකොට ගෙන විපසානා වශයෙන් බලන විට වැරදි සිදු නොවේ. සෑම තැනදීම මෙලෙසටම වටහා ගන්න.)
5. සම්පට්ච්චන විඤ්ඤාණ ඇති නිසා සම්පට්ච්චන නාම-රූප පහළ වේ.
සම්පට්ච්චන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි සම්පට්ච්චන නාම-රූප එල ධර්මයයි.
(නාමය = සම්පට්ච්චන සීතෙහි සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික 10යි.
රූපය = සම්පට්ච්චන සිත නිසා පහළ වන විත්තප රූපයේ වන්නාහ.
නාමයන්හි සම්පට්ච්චන සිත්හි බණතතය= කණ තුන තුළ පහළ වන්නා වූ කමමප, උතුප, ආහාරප රූපයන්, විපසානා කොටසට පත්වූ විට එකට ගෙන විපසානා කරන්නේ නම් වැරදි සිදු නොවේ. සන්තීරණ ආදී පසු විටි සිත්හිදු නාම යනු සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික නාම ධර්මයන් සුදුසු ලෙස අනුලා ගන්න. රූප යන තැන ගත යුත්තද එලෙසටම හඳුනා ගන්න.)
6. සන්තීරණ විඤ්ඤාණය නිසා සන්තීරණ නාම-රූප පහළ වේ.
සන්තීරණ විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ නාම-රූප එල ධර්මයයි.
- * වොත්ථපන විඤ්ඤාණය නිසා වොත්ථපන නාම-රූප පහළ වේ.
වොත්ථපන විඤ්ඤාණය හේතු ධර්මයයි. වොත්ථපන නාම-රූප එල ධර්මයයි.

- * ජවන විඤ්ඤාණය නිසා ජවන නාම-රූප වේ.
ජවන විඤ්ඤාණය හේතු බවයි. ජවන නාම-රූප එල බවයි.
- * තදාලම්ඛණ විඤ්ඤාණය නිසා තදාලම්ඛණ නාම-රූප පහළ වේ.
තදාලම්ඛණ විඤ්ඤාණය හේතු බවයි. තදාලම්ඛණ නාම-රූප එල බවයි.
- * මනෝඥාරාවච්ඡන විඤ්ඤාණය නිසා මනෝඥාරාවච්ඡන නාම-රූප පහළ වේ.
මනෝඥාරාවච්ඡන විඤ්ඤාණය හේතු බවයි.
මනෝඥාරාවච්ඡන නාම-රූප එල බවයි.

ජවන තදාලම්ඛණයන්හිද මේ බ්‍රමයටම වටහා ගන්න. නාම කමිස්ථාන කොටසේ වගුවල ලියා දැක්වූ චිත්තක්ෂණයක් පාසා සීඝ්‍රල නිමවන තෙක් පරිශ්‍රය කොට බලන්න. මේ භාවනා කිරීම සම්බන්ධයෙන් තහවුරු කිරීම් වස් පොත්වල පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

නාම රූපසස යං හෙතු, විඤ්ඤාණං තං ද්විධා මතං,
විපාකමවිපාකඤ්ච-යුත්තමෙව යතො ඉදං [විභ. අ. 120]

සහජාත විඤ්ඤාණ පච්චයා නාම රූපං, කමම විඤ්ඤාණ පච්චයා ච
නාමරූපඤ්ච යටා සමභවං යෙජොතබ්බං [මුල පි (බු.) 2/115]

කමම විඤ්ඤාණ පච්චයා විපාක විතතස්චත්තිකාලෙ විපාක නාමසස, කමම සමුට්ඨාන රූපසසව වසෙන. සහජාත විඤ්ඤාණ පච්චයා පන ඉතරා විතතස්චත්ති කාලෙපි විපාක නාමසස, කමම සමුට්ඨාන රූපසස ව වසෙන, සහජාත විඤ්ඤාණපච්චයා පන ඉතරවිතතස්චත්ති කාලෙපි විපාකො විපාක නාම වසෙන, විතත සමුට්ඨාන රූප වසෙනව නාම රූපසස සමිභවො දුසෙසතඤ්ඤාති ආහ "සහජාත-පෙ-යොජෙතබ්බනි" [අනු පි. 2-128]

නාම-රූප පච්චයා සළායතන

නාම රූප හේතුවෙන් සළායතන පහළ වේ.
මේ කොටසෙහි

- (අ) නාම ඇති නිසා මනායතන පහළවීම
- (ආ) නාම ඇති නිසා රූපායතන පහළවීම
- (ඇ) රූප ඇති නිසා රූපායතන පහළවීම
- (ඈ) රූප ඇති නිසා මනායතන පහළවීම
- (ඉ) නාම-රූප ඇති නිසා මනායතන පහළ වීම යැයි මෙලෙස කොටස් පහක් ඇත්තාහ.

(අ) නාමය මනායතනයට උදව් කරන හැටි

නාමය ඇති නිසා මනායතනය පහළ වීම

මෙහි නාමය යන තැන අදාළ මනායතනය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික නාමයේ සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. වෛතසික නාම වනාහි තමා සමග යෙදෙන=මනායතනයට උදව් උපකාර කරන කොටසයි.

1. පටිසන්ධි නාම බථි (33) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ.
පටිසන්ධි නාම බථි හේතු බථියයි. පටිසන්ධි මනායතනය එල බථියයි.
2. හවාංග නාම බථි (33) ඇති නිසා හවාංග මනායතනය පහළ වේ.
හවාංග නාම බථි හේතු බථියයි. හවාංග මනායතනය එල බථියයි.
3. වුඛි නාම බථි 33 නිසා වුඛි මනායතනය වේ. වුඛි නාම බථි 33 හේතු බථි යයි. වුඛි මනායතනය එල බථියයි.
(මෙහි ත්‍රිහේතුක ඝොමනස්ස පටිසන්ධි-හවාංග-වුඛි යන මේවා දුර්ශකයක් ලෙස ගෙන ලියා දක්වනු ලැබේ.)
- * පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම බථි (10) ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
පඤ්චද්වාරාවච්ඡන නාම බථි (10) හේතු බථියයි පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය එල බථියයි.
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම බථි (7) ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම බථි හේතු බථියයි වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල බථියයි.
5. සම්පට්ච්ඡන නාම බථි (10) ඇති නිසා සම්පට්ච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
සම්පට්ච්ඡන නාම බථි (10) හේතු බථියයි. සම්පට්ච්ඡන මනායතනය එල බථියයි.
6. සංඛිරණ නාම බථි (10) නිසා සන්ඛිරණ මනායතනය පහළ වේ
සන්ඛිරණ නාම බථි (10) හේතු බථියයි සන්ඛිරණ මනායතනය එල බථියයි.
- * වොඛ්ථපන නාම බථි (10) නිසා වොඛ්ථපන මනායතනය වේ.
වොඛ්ථපන නාම බථි (10) හේතු බථියයි. වොඛ්ථපන මනායතනය එල බථියයි.
- * ජවන නාම බථි (.....) නිසා ජවන මනායතනය පහළ වේ
ජවන නාම බථි (.....) හේතුබථියයි ජවන මනායතනය එල බථියයි.

7. තදාලම්බණ නාම ධර්මී (.....) නිසා තදාලම්බණ මනායතනය වේ.
 තදාලම්බණ නාම ධර්මී හේතු ධර්මීයයි. තදාලම්බණ මනායතනය එල ධර්මීයයි.

* මනෝද්වාරාවප්පන නාම ධර්මී (11) ඇති නිසා
 මනෝද්වාරාවප්පන මනායතනය වේ.
 මනෝද්වාරාවප්පන නාම ධර්මී (11) හේතු ධර්මීයයි.
 මනෝද්වාරාවප්පන මනායතනය එල ධර්මීයයි.

[සත්තීරණ, ජවන, තදාලම්බණයන්හි සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික = නාම යන තැන වටහා ගැනීමේ ආකාරය වනාහි නාම කම්මට්ඨාන වගුවල බලා නිසි පරිදි වටහා ගන්න. කුසල ජවන දීපීමේ සෝභන රාශිය හා අකුසල ජවන දීපීමේ අකුසල රාශිය නිමාවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ද්වාර සයෙහිම බලන්න. එලෙස බැලීමේදී පඤ්චද්වාරාවප්පන, වොත්ථපන, ජවන, මනෝද්වාරාවප්පන විපාක වට්ටය යන මේවා ඇතුළත් නැති නිසා මේවා හැර දමන්නට කැමැති නම් හැර දැමිය හැක්කේය. නමුදු පරමාර්ථ ධාතුන් පමණක් සියලුම අත නොහැර බලන ක්‍රමය අනුගමනය කරමින් සියලුම මිශ්‍රව බැලීමෙන් වැරදි සිදු නොවේ. විපාක වට්ටයට ඇතුළත් නැති දෑ වටහාගත් විට වැරදි සිදු නොවේ. සොත ද්වාර විචිත් ආදියෙහිදීද මේ ක්‍රමයට බලන්න. මෙහි අදාළ නාම ධර්මීයෝ (=වෛතසික නාම ධර්මී) වනාහි තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත සමූහ සිත, = මනායතනය පහළ වනු පිණිස උපකාර කිරීමේදී පඤ්චවොකාර භවයෙහි හදුනා වත්තු ආදී අදාළ ඇසුර ලබන වසතු රූප යන සභායකයෙකු ලැබුණු විටම මෙම නාම ධර්මීයෝ වනාහි මේ මනායතනයට උපකාර කළ හැකි බවද සලකිය යුතු.]

(ආ) නාම නිසා රූපායතන පහළ විම

පව්‍යාජනා විතතවෛතසිකා ධම්මා පුරෙජාතසස ඉමසස කායසස පව්‍යාත පව්වයෙන පව්වයො. [ප. ප. 6]

පසු, පසු පහළ වූ අරූප විපාක හතරෙන් බාහිර සිත් (85), වෛතසික 52 යන විත්ත වෛතසික නාම ධර්මී සමූහය තමාගේ පෙර විත්තක්ෂණයෙහි පහළ වන මෙම වතු සමූහිකානික රූපකයට පව්‍යාජන ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවටම අනුව විත්ත වෛතසික නාම ධර්මී සමූහය රූපායතනයට උපකාර කරන විට එල රූපයෝ පෙරාතුව පහළ වී හේතු ධර්මීයෝ පසුව පහළ වන්නේ යැයි දැන යුතු. එල රූපයෝ (කාමාන්‍යයෙන් පටිසන්ධි අවස්ථාව හැර) පෙර විතක්ෂණ හා එකට උපදී, හේතු නාම ධර්මීයෝ යන්න පසු විත්තක්ෂණ නාම ධර්මී සමූහ යයි. එමනිසා ප්‍රථමයෙන් සංකේප මූලාර්ථය පහත සඳහන් ලෙසට සිත තබාගන්න.

1. පරීක්ෂක නාමස්කන්ධය හා සමග ඉපිද සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප ශැඬි කිවුණු ඒකර කයට නැතහොත් කමමර රූප, උතුර රූප ශැඬි කියන ලද දුපිප කයට ප්‍රථම භවාංග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
2. ප්‍රථම භවාංගය ආදී පෙර-පෙර භවාංග නාමස්කන්ධය හා සමග උපපාදය රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප, උතුර රූප කියන තීපකයට දැනිය භවාංග ආදී පසු පසු භවාංග නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මයේ පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
3. ආභාරජ රූප, උපපාද වූ කලිහි පෙර වූ සීත හා ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත් වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප, උතුර රූප, ආභාරජ රූප ශැඬි කියනු ලබන වතුපකයට පසුව පහළ වූ චිත්ත වෛතසික නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්ම පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.
4. කාමාවචර සත්ත්වයන්ගේ සත්තානගෙහි පරීක්ෂකයෙන් පසළොස්වැනි භවාංග සීත සමග උපපාදය වී රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ කමමර රූප, චිත්තර රූප උතුර රූප, ආභාරජ රූප යන වතුපකයට, පසුව පහළ වන ආචර්ජන නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උපකාර කරයි. (රූපාවචර සත්ත්වයන්ගේ සත්තානගේ පහළ වන කමමර, චිත්තර, උතුර රූප යන තීපකයට පසු පහළ වන ආචර්ජන නාමස්කන්ධය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය වශයෙන් උපකාර කරයි.)
5. පඤ්චද්වාරාවචර්ජන හා සමග ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත්වූ (තීපකයට) වතුපකයට පසු පහළ වූ පඤ්ච විඤ්ඤාණ නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය මගින් උපකාර කරයි.
6. පඤ්ච විඤ්ඤාණය හා උපත් රූපයෙහි සිටි කාලයට පත්වූ (රූපාවචර භූමියෙහි කමමර රූප, උතුර රූප යන දුපිපකයට) කාමාවචර භූමියෙහි කමමර රූප උතුර රූප ආභාරජ රූප යන තීපකයට පසුව පහළ වන සම්පට්ඨිපන, නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍ය ධර්ම සමූහය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි.
7. සම්පට්ඨිපන නාම ස්කන්ධය හා සමග ඉපිද රූපයේ සිටි කාලයට පත් (රූපාවචර-භූමියෙහි කමමර, චිත්තර, උතුර රූප යන තීපකයට) කාමාවචර භූමියෙහි කමමර, චිත්තර, උතුර, ආභාරජ රූප යන වතුපකයට පසුව පහළ වූ සත්තීරණ නාම ස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය ධර්මය පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරයි. (මේ ක්‍රමය මත පිහිටා පෙර, පෙර සිත් හා උපත් වතුප රූපයන්ට පසු පසු චිත්ත වෛතසික =නාමස්කන්ධ ධර්ම සමූහ පවසාපාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරන ආකාරය වටහා ගන්න.)

උපස්ථම්භක සවභාවය

සුරේජාතානං රූපධර්මානං උපස්ථම්භකතේන උපකාරකෝ අරූප ධර්මෝ පවත්නාපවචයෝ ගිජ්ඣපොතක සරිරානං ආභාරායා චේතනා වීය

[වී. ම. 402]

ගිජු ලිහිණි පැවවුන් මවු ගිජු ලිහිණිගා ආභාර සොයා පිටත්ව ගිය කළ, "මව නැවත පැමිණිලොත් ආභාර ලැබේ යැ"යි බලාපොරොත්තු ආශා, තණ්හා, ජන්ද, පහළ කරත්. මෙම ආශා, තණ්හා, ජන්ද හා යෙදෙන චේතනාව මනෝසංවේතනාභාරම වේ. මෙම මනෝසන්ද්වේතනාභාරය ගිජු ලිහිණි පැටියාගේ ශරීරයේ ප්‍රත්‍යක්ෂත්වන ලෙස ප්‍රකටව ඇත. එම ප්‍රකටව ඇති ආභාරාසාවේතනාව තමාට කලින් පහළ වූ, රූපයෙහි සීති කාලයට පත්වූ, වතු සමුට්ඨානික රූප සමූහයට මෙලෙස පවජාජාත ප්‍රත්‍යය ලෙස උපකාර කරමින් සිටින නිසා ගිජු ලිහිණි පැටියාගේ ශරීරය විනාශ නොවී පවතියි.

මේ උපමාවට අනුව හා කාමාවචර සත්ත්වයා හා රූපාවචර සත්ත්වයාගේ සත්තානගෙහි හේතු ධර්මය විය හැකි විත්තක්ෂණ නාම ධර්ම සමූහයේ පිහිටා හැටි බැලුවොත් පෙර විත්තක්ෂණය හා සමග උප්පාදය ලත් රූපයේ සීති කාලයට පත්වූ වතු සමුට්ඨානික රූපකායට, තිසමුට්ඨානික රූප කායට ප්‍රත්‍යය විය හැකි - පසු-පසු විත්තක්ෂණ නාම ධර්ම සමූහය එම රූප ධර්මයන්ගේ හංගය තෙක් දිගටම පැවැත්ම සඳහා උපස්ථම්භක වීම් වශයෙන් උපකාර කරයි. මෙම උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි නාම ධර්ම සමූහය පවජාජාත ප්‍රත්‍යය ධර්මය නම් වේ. මෙම පවජාජාත කොටසෙහි හේතු ධර්මය පසු පසු නාම ධර්ම වී එල ධර්මය පෙර-පෙර විත්තක්ෂණය හා උත්පාදය ලත් රූප ධර්මය වේ. හේතු-එල දෙක අතරින් හේතු ධර්මය පසුව පහළ වී එල ධර්මය කලින් පිහිටා සිටිය හැකි ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

නාම පහළ වීම නිසා රූපායතන පහළ වන ආකාරය විස්තර කෙරෙන මෙම කොටසෙහිදී හේතු ධර්ම වශයෙන් පසු පසු විත්තක්ෂණය නම් වන අදාළ සිත හා චේතසික යන දෙකම සළකන්න. එල ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති රූපායතනය වෙනුවට හේතු ධර්ම විය හැකි පෙර විත්තක්ෂණයෙහි උප්පාද කාලය සමග එකට උප්පාදය වී පසු විත්තක්ෂණය පහළ වන විට සීති කාලයට පැමිණී වකඛායතන, සොතායතන, ඝාතායතන, පිච්ඡායතන, කාශායතනය යන ආයතනයන් ගන්න. මෙම රූපායතන පහම සෑම විත්තක්ෂණයක උප්පාද කාලයක් පාසා සීති කාලයක් පාසා හංග කාලයක් පාසා කමම වේගය නොනිමිතාක් කල් පහළ විය හැකි ශක්තිය ඇත්තේම වේ. නමුදු ක්‍රොණය විසඳ කිරීම සඳහා වෙන් කොටද බැලිය හැක්කේය. නොඑසේ නම් එකට සාමුහිකවද බෙදා බැලිය හැක්කේය. මෙහිලා බෙදා බලන ආකාරයක් ප්‍රථමයෙන් ලියා දැක්වන්නෙමි.

1. භවංග වලන නාම ධර්මය නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
භවංග වලන නාම ධර්මය හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(අතීත භවංගය හා එකට උත්පාදය වූ වක්ඛායතන යයි.)
2. භවංගුපච්ඡෙද නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතන පහළ වේ.
භවංගුපච්ඡෙද නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි-වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(භවංග වලනය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡෙද නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
පඤ්චද්වාරාවච්ඡෙද නාම ධර්මය හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(භවංගුපච්ඡෙදය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණය නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(පඤ්චද්වාරාවච්ඡෙදය හා එකට උපත ලත් වක්ඛායතන යයි.)
භෝග විඤ්ඤාණාදී නාම ධර්ම විෂයෙහිද මෙලෙසම බලන්න.
5. සම්පට්ඨිපන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළවේ.
සම්පට්ඨිපන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
වක්ඛු විඤ්ඤාණය=පඤ්ච විඤ්ඤාණ සමග එකට උපත් වක්ඛායතනයයි)
6. සන්තීරණ නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
සන්තීරණ නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(සම්පට්ඨිපනය හා එකට උත්පාදය ලත් වක්ඛායතනයයි.)
7. වොත්ථපන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
වොත්ථපන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(සන්තීරණය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)
8. ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
ප්‍රථම ජවන නාම ධර්ම හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි.
(වොත්ථපනය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)
9. දෙවන ජවන නාම ධර්ම නිසා වක්ඛායතනය පහළ වේ.
දෙවන ජවන නාම ධර්මය හේතු ධර්මයයි, වක්ඛායතනය එල ධර්මයයි
(ප්‍රථම ජවනය හා එකට උපත් වක්ඛායතන යයි.)

මේ ලෙසට පෙර-පෙර සිත හා උපන් වක්වායතනයට පසු-පසු නාම බිම් (චිත්ත-වෛතසික) උපකාර කරන ක්‍රමය වටහාගන්න. නාම කම්පනය කොටසෙහි වගුවලට අනුව වක්වුද්වාර විචි ආදී විචි හයේම චිත්තක්වණයක් පාසා මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සෝකායතනාදියද මේ ලෙසටම බලන්න. ඉදින් රාශිගත කොට බැලීමට කැමති නම් වක්වායතනාදී රූපායතන පහම පහත සඳහන් ලෙසට සමූහයක් ලෙසටද බලන්න.

සමූහයක් ලෙස බලන තවත් ක්‍රමයක්

1. හවාංග වලන නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළවේ
 හවාංග වලන නාම බිම් හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි
 (අතීත හවාංගය හා එකට උපන්නා වූ වක්වායතන, සොකායතන, ඝානායතන, පිචිභායතන, කාශායතනය)
2. හවංගුපවෙපද නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 හවංගුපවෙපද නාම බිම් හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (හවාංග වලනය හා එකට උපන් රූපායතන පහයි.)
3. පක්දවද්වාරාවච්ඡන නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 පක්දවද්වාරාවච්ඡන නාම බිම්ය හේතු බිම්යයි. රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (හවංගුපවෙපද හා එකට උපන් රූපායතන පහයි.)
4. වක්වු වික්දකුණ නාම බිම් නිසා රූපායතන පහ පහළ වේ.
 වක්වු වික්දකුණ නාම බිම්ය හේතුබිම්යයි-රූපායතන පහ එල බිම්යයි.
 (පක්දවද්වාරාවච්ඡනය සමග උපන් රූපායතන පහයි.)

මේ ආදී ලෙසට පෙර-පෙර චිත්තක්වණය හා උත්පාදය ලත් රූපායතන පහට පසු-පසු චිත්ත වෛතසික නාම සමූහය පවභාජන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ලෙස උපකාර කරන ක්‍රමය වටහා ගන්න. ද්වාර හයම සම්බන්ධව චිත්තක්වණයක් පාසා ඉතිරි නොකොට බලන්න.

(අූ) රූප නිසා රූපායතන පහළ විම

නාම-රූප ප්‍රත්‍යය තුළ අඩංගු රූප බිම්යෝ සලායතනයන් තුළ ඇති රූපායතනයන්ට උපකාර කරන බවක් වේ.

1. වක්වු දුසක කලාප තුළ පිහිටා ඇති
 (අ) කලාපීය මහා භූත සතර ඇති නිසා කලාපීය වක්වායතනය පහළ වේ.
 කලාපීය මහා භූත සතර හේතු බිම්යයි.
 කලාපීය වක්වායතනය එල බිම්යයි.

(අ) කලාපීය-පීචිත රූප ඇති නිසා කලාපීය-චක්‍රවායතනය පහළ වේ
කලාපීය පීචිත රූප හේතු බවයි. කලාපීය චක්‍රවායතනය එල බවයි.

(ඈ) කලාපීය ඕපා රූප ඇති නිසා කලාපීය චක්‍රවායතනය පහළ වේ.
කලාපීය ඕපාව හේතුවේයි කලාපීය චක්‍රවායතනය එල බවයි.

මෙලෙසටම සොතායතනය-ඝාතායතනය-පීචිතායතනය-කාශායතන

යන්ගේ අදාළ

(අ) කලාපීය මහා භූත

(ආ) කලාපීය පීචිත රූප

(ඇ) කලාපීය ඕපා රූපයේ සුදුසු ලෙස වෙන වෙනම උපකාර කරන ආකාරයද
දිගටම පරිග්‍රහ කර බලන්න. කලාපීය රූපායතනයන්ට කලාපීය මහා
භූතයන් බලය දීමේ උපක්‍රමික ශක්ති මගින් උපකාර කරයි. කලාපීය පීචිත
රූපය. බලා කියා ගත හැකි අනුපාලක ශක්තිය අතින් උපකාර කරයි.
කලාපීය ඕපාව ආධාර උපකාර කළ හැකි උපක්‍රමික ශක්තියෙන් උදව්
කරයි. කලාපීය ඕපා රූපයෙන් කලාපීය රූපායතනයන්ට උපකාර කිරීමේදී
ආහාරප ඕපාවෙහි අනුබලය ඇතිවීම උපකාර කළ හැකි බව වටහාගන්න.

පෙර රූප කමිස්ථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට ප්‍රකෘති, පිඩුකොට
වැළඳිය යුතු කබලිකාරාභාර නම් වූ උතුර ඕපාවේමක රූපයන්ට ඇතුළත් ඕපාව,
කමමප පාවක තේපෝ ධාතුවේ සහයෝගය ලැබූ විට ඕපාවේමක රූප කලාප
නැවත-නැවතත්, අලුතින්-අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. මෙම රූප බවයිත් ඕපාව
නිසා පහළ වූ බැවින් ආහාරප ඕපා රූප යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ආහාරප රූපයන්හි
අඩංගු ආහාරප ඕපාව කමමප ඕපා, විතතප ඕපා, උතුර ඕපා පෙර වූ ආහාරප
ඕපාවන්ට අනුබල දුන් විට මේ එක එකක් ඕපාවෝ එක, එකක් රූප කලාප නිපදවත්,
මෙලෙස පහළ කිරීම මගින් චක්‍රවායතන ආදී රූප ආයතනයේ දිගට පවතිත්,
ආධාර උපකාරය ලත් ඕපාවන් තුළ වක්‍ර දැක කලාප ආදී කමමප කලාපයන්හි
පිහිටා ඇති කමමප ඕපාවන්ද ඇතුළත්වෙන්, මෙම බවී ස්වභාවයන් කථානායෙන්
දැකගන්නා පිණිස බලමින් ඉහත සඳහන් භාවනා පියවරවල අනුව භාවනා කොට
බලන්න. සොතායතන, ඝාතායතන, පීචිතායතන, කාශායතන ආදියෙහිද මෙලෙසටම
බලන්න.

(ඈ) රූප නිසා මනායතන පහළවන ආකාරය

මනුෂ්‍ය භවය ඇතුළත් පඤ්චස්කන්ධයන් සහිත පඤ්ච වෝකාර භවයෙහි ඇඟුරු
කරන වච්චු රූපය ඇති විටම අදාළ නාම බවී සමූහයේ පහළ විය හැක්කේය.

ඇසුරු කරන වරදු රූපය නොමැති විට පහළ විශ නොහැක්කේය. මෙම ධර්ම ස්වරූප ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලා ඉගෙන ගත හැකි බවට ක්‍රමයන් භාවනා කොට බැලිය යුතුවේ. තවදුරටත් මනායතන නම් වූ සීත (=විකල්පය) පහළ විමේදී අතිවෘද්ධයෙන්ම වෙන්කළ නොහැකි ලෙස සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝද ඇතුළත්ව ඇත්තාය. මෙම වෛතසිකයෝද මනායතනය හා සමග අදාළ ඇසුරු කරන වරදු රූපය ඇසුරු කරමින්ම පහළ විමට හැක්කේය. එම නිසා මනායතනය ප්‍රධාන කොට සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන්ද සමගම බලන්නේ නම් වැරදි සිදු නොවේ. මෙහි පසුව විකල්පයෙන් තමාට අදාළ වක්ඛු වරදු ආදී වරදු රූප එක එකක්ම ඇසුරු කොට පහළ වන්නාවූ මනායතනයේ පහළ වෙත්. අතීත හවංග හා එකට උපපාද වූ වක්ඛු වරදු ආදී වරදු රූප එක එකක් ඇසුරු කොටගෙනම පහළ වන්නා වූ මනායතනයේ වෙත්. පටිසන්ධි සීත (=මනායතනය) තමා සමග එකට උපන් හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොටගෙනම පහළවෙත්. වුති සීත (=මනායතනය) තමාගෙන් ආපස්සට සීත 17කට කලින් වූ සීත හා සමගම උපපාදය ලැබූ හදය වරදු රූපය ඇසුරුකොට පහළවේ. භාමානසයෙන් පසු පසු වූ හවංග සීත, පෙර-පෙරවූ සීත හා සමග උපදින්නා වූ හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොට පහළවේ. මෙලෙසටම පසුව විකල්පය හැර ඉතිරි මනෝධාතු මනෝවිකල්පය ධාතු නම් වූ මනායතනය තමාට පෙර විත්තක්ෂණය හා එකට උපන් හදය වරදු රූපය ඇසුරු කොට පහළවෙත්. නමුදු විපස්සනාවට එලඹී අවස්ථාවේ වෙන් නොකළ හැකි වූ, වෙනස් නොකළ හැකි අවිනාශාව ක්‍රමයට අනුව වක්ඛු වරදු වූ, හදය වරදු ආදී ඇසුරු කරන වරදු රූපයන් හා සමග උපදින වතුප රූපයන් (=54, 44) ආදී රූපයන්ද එකට යොදා පොදුවේ විපස්සනා භාවනා කරන්නේ නම් නිවැරදිව කළ හැකිවන්නේය.

භාවනා කරන ආකාර සමහරක්

1. පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය පහළ වේ.
 පටිසන්ධිය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය හේතු ධර්මයයි.
 පටිසන්ධි මනායතනය එල ධර්මයයි.
2. හවංගය ඇසුරු කරන හදය වරදු රූපය ඇති නිසා හවංග මනායතනය පහළ වේ.
 හවංගය ඇසුරුකරන හදය වරදු රූපය හේතු ධර්මයයි.
 හවංග මනායතනය එල ධර්මයයි.
 (තමා භාවනා කරන හවංගයට පෙර විත්තක්ෂණය හා උපපාදය ලැබූ හදය වරදුවයි.)

3. මුතිය ඇඳුරු කරන හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා මුතිය මනායතනය පහළ වේ.
මුතිය ඇඳුරුකරන හදුය වරදු රූපය හේතු බවයි.
මුතිය මනායතනය එල බවේ යයි. (මුතියෙන් පටන්ගෙන පසුපසට ගණන් කළහොත් 17 ක් සිත්වලට පෙර උත්පාදය ලත් හදුය වරදුවයි.)
4. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා පසුවද්දවාච්චන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවයි.
පසුවද්දවාච්චන මනායතනය එල බවයි.
(භවාංගුපවෙපදය හා උත්පාදය ලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
5. වක්ඛු වරදු රූපය ඇති නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය පහළ වේ.
වක්ඛු වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල බවේයයි.
(අතීත භවාංගය හා එකට උපන් මජ්ඣිමායුක වක්ඛු වරදු රූප යයි.)
6. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා සමීපවිච්චන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. සමීපවිච්චන මනායතනය එල බවේයයි.
(වක්ඛු විඤ්ඤාණය, තැත්තමී පසුව විඤ්ඤාණය හා එකට උත්පාදයලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
7. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා සන්තීරණ මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේ යයි. සන්තීරණ මනායතනය එල බවේයයි.
(සමීපවිච්චන හා එකට උත්පාද ලත් හදුය වරදු රූප යයි.)
8. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා වොත්ථපන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. වොත්ථපන මනායතනය එල බවේයයි.
(සන්තීරණය හා එකට උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
9. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා ප්‍රථම ජවන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. ප්‍රථම ජවන මනායතනය එල බවේයයි.
(වොත්ථපනය හා උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
10. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා දුතිය ජවන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි.
දුතිය ජවන මනායතනය එල බවේයයි.
(ප්‍රථම ජවනය හා උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
11. හදුය වරදු රූපය ඇති නිසා ප්‍රථම තදාලමිඛන මනායතනය පහළ වේ.
හදුය වරදු රූපය හේතු බවේයයි. ප්‍රථම තදාලමිඛන මනායතනය එල බවේයයි.
(සත්තම ජවනය හා එකට උපන් හදුය වරදු රූප යයි.)
මෙය සාමාන්‍ය ක්‍රමයයි දැක්වුණු.

12. හදුනා වන රූපය නිසා දැනිය තදාලම්බන මනායතනය පහළ වේ.
හදුනා වන රූපය හේතු ධර්ම යයි, දැනිය තදාලම්බන මනායතනය එල ධර්මයයි.
(ප්‍රථම තදාලම්බනය හා එකට උපන් හදුනා වන රූප යයි.)
13. හදුනා වන රූපය නිසා මනෝද්වාරාවර්ජන මනායතනය පහළ වේ.
හදුනා වන රූපය, හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවර්ජන මනායතනය එල ධර්මයයි.
(තමාට පෙරාතුව පිහිටි හවාංගය=හවාංගුපච්චෙපදය, හා එකට උපන් හදුනා වන රූප යයි.)

මේ ප්‍රමාණයට දැක්වීමෙන් ක්‍රමය ප්‍රමාණවත් වේ. දැන ගනී. නාම කම්ප්ථාන වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට විචි චිත්තකණ්ණයක් පාසා භාවනා කොට බලන්න. ද්වාර සයම බලන්න. ද්වාර එක එකක් ද කුසල පවත විචි අකුසල පවත විචිත් නිම වන තෙක් ඉතිරි නොකොට බලන්න.

(ඉ) නාම-රූප නිසා මනායතනය පහළවන ආකාරය

මෙහිලා නාම වශයෙන් අදාළ සීත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසීකයන් පමණක් වටහා ගන්න. රූප යයි කියන තැන ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට අදාළ චිත්තකණ්ණ තුළ පිහිටා ඇති ඒ ඒ නාම ධර්ම සමූහය ඇසුරු කරන රූපයන් ප්‍රධාන කොටගෙන එම ඇසුරු කරන රූපයන්ගෙන් වෙන්කළ නොහැකි වූ (54-44) ආදී රූප ධර්මයන් වටහා ගන්න. මෙම නාම-රූපයන් අදාළ සීත-මනායතනයට උපකාර කරන ආකාරය ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලා පහත සඳහන් ක්‍රමයට භාවනාකර බලන්න. හේතු නාම=වෛතසීක ධර්මයන්ද, එල මනායතනයද, චිත්තකණ්ණයක් තුළ එකට ගෙදී පිහිටි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම සමූහයක්ම වන්නේය. ඇසුරු කරන වන රූපය සාමාන්‍යයෙන් ඉහත සඳහන් කළ ලෙසට එල මනායතනය පහළවීමට කලින් පහළ වූ පුරෝචාත ධර්මය වේ. පටිසන්ධි අවස්ථාවේදී සහජාත ධර්මය වේ.

භාවනා ක්‍රම සමහරක්

1. පටිසන්ධි නාම-රූප ඇති නිසා පටිසන්ධි මනායතනය වේ.
පටිසන්ධි නාම-රූපයේ හේතු ධර්මයයි. පටිසන්ධි මනායතනය එල ධර්මයයි.
2. හවාංග නාම රූප නිසා හවාංග මනායතනය වේ.
හවාංග නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. හවාංග මනායතනය එල ධර්මයයි.
චුතිය මේ ක්‍රමයටම බලන්න.
3. නාම-රූප නිසා පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනායතනය වේ.
නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවර්ජන මනායතනය එල ධර්මයයි.
4. වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප නිසා වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය වේ.
වක්ඛු විඤ්ඤාණ නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. වක්ඛු විඤ්ඤාණ මනායතනය එල ධර්මයයි.

5. සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප නිසා සම්පට්ච්ඡන මනායතනය වේ.
සම්පට්ච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සම්පට්ච්ඡන මනායතනය එල ධර්මයයි.
6. සන්තීරණ නාම-රූප නිසා සන්තීරණ මනායතනය වේ.
සන්තීරණ නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. සන්තීරණ මනායතනය එල ධර්මයයි.
7. වොඨ්ථන නාම-රූප නිසා වොඨ්ථන මනායතනය වේ.
වොඨ්ථන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. වොඨ්ථන මනායතනය එල ධර්මයයි.
8. ප්‍රථම ජවන නාම-රූප නිසා ප්‍රථම ජවන මනායතනය වේ.
ප්‍රථම ජවන නාම-රූප හේතුධර්මයයි. ප්‍රථම ජවන මනායතනය එල ධර්මයයි.
(දෙවැනි ජවනය ආදිය මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න.)
9. ප්‍රථම තදාලම්භන නාම-රූප නිසා ප්‍රථම තදාලම්භන මනායතනය වේ.
ප්‍රථම තදාලම්භන නාම රූප හේතු ධර්මයයි. ප්‍රථම තදාලම්භන මනායතනය එල ධර්මයයි. (දැනිය තදාලම්භනයද මෙලෙසටම බලන්න.)
10. මනෝද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප නිසා මනෝද්වාරාවච්ඡන මනායතනය පහළ වේ.
මනෝද්වාරාවච්ඡන නාම-රූප හේතු ධර්මයයි. මනෝද්වාරාවච්ඡන මනායතනය එල ධර්මයයි.

මේ ආකාරයටම...

රූපාරම්මණයක් අරමුණු කරන්නා වූ චක්ඛුද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචිනහි නාම කම්මට්ඨාන කොටසෙහි වගු වලට අනුව චිත්තක්ෂණයක් පාඨා බලන්න. සද්දා රම්මණයක් අරමුණු කළ කොතද්වාර විචි ආදියද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. විචි සිත් හයම කුසල ජවන විචි අකුසල ජවන විචිත් වශයෙන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල බලන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, වොඨ්ථන, ජවන, මනෝද්වාරාවච්ඡනයන් පරමාර්ථ ධාතුන් ඉතිරි නොකොට සියල්ල එකතු කොට බැලීමයි.

සළායතන පච්චයා ච්ඡෙසා

සළායතනය ඇති නිසා ච්ඡ්ඝය පහළ වේ

චක්ඛු සමච්ඡස, සොභ සමච්ඡස, භාන සමච්ඡස, පිච්චා සමච්ඡස කාය සමච්ඡස මනෝ සමච්ඡස යැයි සංකෛප ලෙස එක්කර සහ ආකාරය. ඒ තුළ පටි සහධි, හවාංග, වුති හා යෙදෙන එක පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, සම්පට්ච්ඡන, සන්තීරණ, වොඨ්ථන, ජවන තදාරම්මණ, මනෝද්වාරාවච්ඡනයන් හා යෙදෙන එක යන මේ සියලු එකතුවේ මනෝකම්ච්ඡන නම්.

“උපාදිනක්ක පච්චති කටා අයනති සකසනති පට්ඨාපනනමෙව පච්චයං පච්චයුපසනනක්ඛ දිපෙනති”
[විග. අ. 1/124; ටී. මා. 425]

මේ ඉහත සඳහන් අධිකාරි අනුව මේ පරිච්ඡේදයේ සුභතන භාජනීය දේශනාව වනාහි අවිජ්ජා-තණ්හා-උපාදාන ඇසුරු කොටගෙන සිදුකරන ලද කම් නිසා එල විපාක පහළ වන ආකාරය ප්‍රකට කොට දැක්වන උපාදිනක පවත්නි කපා දේශනාව වේ. එම නිසා තමාගේ රූප-නාම සන්තානයට ඇතුළත් හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයන් පමණක් ආවායතීයවරු ප්‍රකට කොට දැක්වුහ.

[විභ. අ. 1. පරිච්ඡේදය හා වි. ම. පරිච්ඡේදය යයි]

යෙ තාව ආවරියා මහා විහාර වාසිනොව යටා විඤ්ඤාණං, එවං නාම රූපං, සළායතනං, එසසං, වේදනාදියෙහි පව්වයං පව්වසුප්පනඤ්ඤා සසනපරියාපනනං දිපෙන්නා විපාකමෙව ඉවපනති [මහා වි. (ඔ.) 2/323]

මහා විහාරවාසී ආවායතීයවරු පරිච්ඡේදයේ පඤ්ඤාණ, නාම රූප, සළායතන, එසස, වේදනාදියෙහි හේතු-එල වශයෙන් තම සන්තානයෙහි අඩංගු හේතු එල ධර්ම ප්‍රකට කොට දැක්වීමේදී විපාක වට්ට ධර්ම ගෙනහැර දැක්වීමට කැමති වෙත්. [මහ. වි. (ඔ.) 2/323] අභිධර්ම විභංග පාළියෙහි (249 - 338) පටඨායතන පව්වයා එසෙසා-හය වෙනි ආයතනය වූ මනාසතනය ඇති නිසා මනෝ සම්ඵසස වේ යැයි දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනා පාළිය අරූප භූමියෙහි මනාසතනය නිසා එසස පහළ වන ආකාරය = මනෝසම්ඵසස පහළ වීම අදහස් කොට කළ දේශනාවක් වන්නේය. මේ නිසා පඤ්ඤාවෝකාර භූමියෙහි සළායතන අරූප භූමියෙහි පටඨායතන යැයි දැනගන්න.

සළායතනය

චක්ඛායතනය, සොතායතනය, ඝාතායතනය ජීවිභායතනය, කායායතනය, මනාසතනය, යනු ඇතුළත් ආයතන (අජකධත්තිකායතන) හයද, රූපායතනය, සද්දායතනය, ගන්ධායතනය, රසායතනය, පොටඨිඛායතනය, ධර්මායතනය යන බාහිර ආයතන (=බාහිරායතන) හය. යන දෙක එකතුව ආයතන දොළසම මෙහිලා සළායතන යයි ගන්න. මේ ඇතුළත් ආයතන බාහිර ආයතන, යන මේවා විත්ත වෛතසිකයන් පැතිර යන ලෙසට පැවැත්විය හැකි උපකරණයේ මෙවලමියේ වන්නාහ. චක්ඛායතනය නම් වූ චක්ඛු ප්‍රසාද ධාතුව හා රූපායතනය යන රූපාරම්මණයක් හමුවන අවස්ථාවේදී මෙම රූපාරම්මණයක් ඉට්ඨාරම්මණ වන විට සතුවූ වී එහි ගැලේ. මෙම රූපාරම්මණය අනිෂ්ඨ වූ විට දැක්වී ඉවත් වේ. එම නිසා මෙම චක්ඛායතනය, රූපායතනාදිය රූපාරම්මණය අරමුණු කොට ගන්නා චක්ඛුද්වාර වීථි ,මනෝද්වාර වීථිත්යන විත්ත වෛතසිකයන් පතුරුවාලනු පිණිස පවත්නා වූ මෙවලම් වන්නාහ. මේ ආදී ලෙසට වටහා ගන්න.

මෙම ආයතන (දොළස) තුළ ධම්මායතනයෙහි,

(අ) වෛතසික 52

(ආ) සුඛුම රූප 16 අඩංගු වේ.

අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයෝ ද ධම්මායතන නම් වේ. සුඛුම රූප තුළ හදුනා වන උපද, ඇති නිසා මෙම හදුනා වන උපද ධම්මායතනය නම් වේ. ඇතිතාක් අදාළ සිත හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සියල්ල විශේෂයෙන් එම එස්සය හා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය යැයි ව්‍යවහාර කරයි. සිත-විඤ්ඤාණයන් ඇති තාක් මනායතනය යන නම ලබයි.

භාවනා ක්‍රමය-පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය-පටිසන්ධි

සිත හා යෙදෙන ච්ඡය

1. හදුනා වන = ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය වේ.
හදුනා වන = ධම්මායතනය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය එල ධර්මයයි.
 2. (කමම, කමම නිමිතත, ගති නිමිතත, යන තුන තුළින් එකක් යන) බාහිර ආයතන ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය වේ.
බාහිරායතනය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි මනෝ සමච්ඡය එල ධර්මයයි.
 3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ=මනායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය වේ.
පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ=මනායතනය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය එල ධර්මයයි.
 4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (=32) ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය වේ. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (=32) හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය එල ධර්මයයි-පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡයද නාම ධර්මයක්ම වේ. නාම ධර්මයන්හි ධර්මතාවයක්ම අනුව ඇඳුරු කරන වරදු රූපයන් ඇතිවම (පඤ්චවොකාර භූමියෙහි) පහළවේ. තවදුරටත් එස්සය අරමුණ හා ගැටෙන ස්වභාවය වන අතර ගැටෙන අරමුණක් ඇති විටම ගැටීම නම් වූ එස්ස පහළ විය හැක්කේය. ගැටෙන අරමුණක් නැති විට ගැටීම නම් වූ එස්ස පහළ නොවේ. මෙම පටිසන්ධි නාම ධර්ම සමූහයෝ අරමුණ කමම, කමම නිමිතත, ගති නිමිතත යන අරමුණු තුන තුළින් අරමුණු එකක් වී එයින් සුදුසු ලෙස සයාකාර අරමුණු පහළ කරවයි. ඉදින් කමම අරමුණක් වී නම් මෙම කමම අරමුණ මනුෂ්‍යයන් වීම සඳහා කුසල චේතනාවක් විය යුතු අතර මෙම කුසල චේතනාවක් ධම්මායතනයම වේ. මෙම ධම්මායතනය වෙන් කොට බලන විට දෙවැනි අරමුණෙහි පහත සඳහන් ලෙසට පෙරලා බැලිය හැක.
2. කමම අරමුණ-ධම්මායතනය ඇති නිසා පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය පහළ වේ.
කමම අරමුණ-ධම්මායතනය හේතු ධර්ම යයි. පටිසන්ධි මනෝසමච්ඡය එල ධර්මයයි.

සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මායතනය

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා සම්ප්‍රයුක්ත චේතසිකයන්, සොමනස්ස ත්‍රිභේතුක පටිසන්ධියක් වන්නේ නම් චේතසික 33 ක් ඇත්තාහ. මේවායෙහි එකකද ඇතුළත්ය. පටිසන්ධි මනෝසම්ඵසාය හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ සීත මනායතන යයි. තවදුරටත්, චේතසික 33 තුළින් එල එසස ඉවත් කළ විට චේතසික 32ක් වන්නාහ. මෙම චේතසිකයෝ ධම්මායතන ධර්ම සමූහ යයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන යයි. අවස්ථානු කුලව මේ ක්‍රමයට දැනගනු. භවාංග මනෝසම්ඵසාය හා වුති මනෝසම්ඵසායද, පටිසන්ධි මනෝ සම්ඵසසයට සමානව භාවනා කොට බලන්න..

පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය (රූපාරමමණ ජේලිය)

1. හදය වහළු = ධම්මායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 හදය වහළු = ධම්මායතනය හේතු ධර්මයයි පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
2. රූපායතනය = රූපාරමමණය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 රූපායතනය=රූපාරමමණය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
3. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනායතනය හේතු ධර්මයයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.
4. සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයන්=(9) ඇති නිසා පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය පහළ වේ.
 සම්ප්‍රයුක්ත ධම්මායතන (9) හේතු ධර්ම යයි. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝසම්ඵසාය එල ධර්මයයි.

(සැ.යු. ඉහත සඳහන් පඤ්චද්වාරාවච්ඡන මනෝ සම්ඵසාය සංකම්පතකොට දැක්වීම් වශයෙන් පහත සඳහන් ලෙසට ලියා දක්වන්නෙමු. කෙසේ නමුත්, භාවනා කරන විට ඉහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. පරිග්‍රහ කරන්න. වකඩු සම්ඵසායාදියද මෙලෙසට ම වටහා ගන්න.)

පක්ච්චුචාරාවඡන මනෝසමඵසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය.....
- 2. රූපායතනය = රූපාරමමණය.....
- 3. පක්ච්චුචාරාවඡන මනායතනය.....
- 4. සමීප්පුක්ඛ ධම්මායතනය = (9).....

චක්ඛු සමඵසසය = චක්ඛු විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන ඵසසය

- 1. චක්ඛායතනය = (චක්ඛු වච්චු).....
- 2. රූපායතනය = (රූපාරමමණය).....
- 3. චක්ඛු විඤ්ඤාණය මනායතනය...
- 4. සමීප්පුක්ඛ ධම්මායතනය = (6)...

සමීපටිච්ඡන මනෝසමඵසස රූපාරමමණ ජේලිය

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. සමීපටිච්ඡන මනායතනය...
- 4. සමීප්පුක්ඛ ධම්මායතනය = (9)...

සන්තීරණ මනෝසමඵසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. සන්තීරණ මනායතනය...
- 4. සමීප්පුක්ඛ ධම්මායතනය (9/10)...

වොත්ථපන මනෝසමඵසස (රූපාරමමණ ජේලිය)

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...
- 3. වොත්ථපන මනායතනය...
- 4. සමීප්පුක්ඛ ධම්මායතනය = (10)...

**ප්‍රටිම ජචන මනෝසමඵසස
(රූපාරමමණ ජේලියේ කුසල ජචන)**

- 1. හදුය වච්චු = ධම්මායතනය...
- 2. රූපායතනය...

3. ප්‍රථම ජවන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (32)...

(උක්ඛ ජවන ආදී ඉතිරි ජවනයන්ද, ඉතිරි කුසල ජවන විචිත්තිද අකුසල ජවන විචිත්තිද මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. ජවන වාර හතම නිමවන තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.)

ප්‍රථම තදාලම්ඛන මනෝසමච්ඡසා (රූපාරම්මණ ජේළිය)

1. හදය වහ්‍ර = ධම්මායතනය...
2. රූපායතනය...
3. තදාලම්ඛන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය = (32)...

ඉතිරි මහා විපාක තදාලම්ඛණ, අශේතක කුසල විපාක තදාලම්ඛණ, අකුසල විපාක තදාලම්ඛණයන්ද යෙදෙන තැනවල සුදුසු ලෙස මේ ක්‍රමයටම බලන්න. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනයෙහි වෛතසික ප්‍රමාණය වෙනස් විය හැක්කේය.

මනෝද්වාරාවච්ඡන මනෝසමච්ඡසා (රූපාරම්මණ අරමුණ)

1. හදය වහ්‍ර = ධම්මායතනය...
2. රූපායතනය...
3. මනෝද්වාරාවච්ඡන මනායතනය...
4. සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය (10)...

සැලකිය යුතුයි; මේ රූපාරම්මණ ජේළියේ පෙර නාම කමිසථාන කොටසෙහි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට කුසල ජවන විචි, අකුසල ජවන විචි යන සියලුම ඉතිරි නොකර බලන්න. මෙලෙස බලන කල්හි සන්තීරණ, ජවන, තදාලම්ඛනයන්හි වගුවල ලියා දැක්වූ ආකාරයට වෛතසික ප්‍රමාණ වෙනස් වන නිසා සමීප්‍රයුක්ත ධම්මායතනය සමීඛණයෙන්, එසසය හැර වෛතසික සියලුම සුදුසු ලෙස වටහා ගන්න. තදාලම්ඛණය ලැබෙන කොතද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි ආදියද රූපායතන වෙනුවට සද්දායතනය=සද්දාරම්මණය යනාදිය පමණක් වෙනස් වේ. මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන, මනෝද්වාරාවච්ඡන ආදී ආවච්ඡන හා වෛතසථන ජවනයන් විපාක වට්ටයෙහි අඩංගු නැති නමුදු පරමාථී ධාතුන් අත නොහැර භාවනා කරන ක්‍රමය සලකා සියලුම එකට ගෙන බැලීම කරනු ලැබේ. පඤ්ච විඤ්ඤාණ, සමීපථිච්ඡන, සන්තීරණ (පඤ්චද්වාරාවච්ඡන විචිත්ති පිහිටා ඇති) තදාලම්ඛණ, විපාක නාමස්කන්ධයන්ට පඤ්චද්වාරාවච්ඡනයන් නොමැතිවද, එකලාව පහල වීමේ

ශක්තියක් නැත. මනෝද්වාර විචිත්ති ඇතුළත් තදාලම්බණ පහළ වුවද මනෝද්වාරාවප්පන නොමැතිවද පහළවීමේ ශක්තිය නැත. තව දුරටත් තදාලම්බනයන්හි පවතයන්ට පසුවම පහළවන ධර්මතාවයක් ඇති නිසා පවත නොමැතිව තදාලම්බණ වැටීමට ඉඩ නැත. පවතයෝද පසුවද්වාරා විචිත්ති වොභථපන නොමැතිව, මනෝද්වාරා විචිත්ති මනෝද්වාරාවප්පන නොමැතිවද පහළ වීමේ ධර්මතාවයක් නැත. එමනිසා පසුව විඤ්ඤාණය, සම්පට්ඨපන, සන්තීරණ, තදාලම්බන විපාක නාමධර්ම පහළ වීමේදී ආවප්පන, වොභථපන, පවත හා එකට යෙදියන් මේවා මිශ්‍රවී පහළ වීම ධර්මතාවයකි. එම නිසා මෙම විපාක නාම ධර්මයන් බලනවිට පරමාථී ධර්මයන් අතනොහැර බැලීමේ ක්‍රමය වශයෙන් ආවප්පන, වොභථපන, පවතයන්ද එකට ගෙන මිශ්‍රකොට බැලීම නිවැරදි බව සිහියට ගන්න. විපසානා කෙත්තුයෙහිලා ඔහු බිදීමේදී හා පරමාථීයන් ඥානයෙන් බැලීමේදී විශේෂයෙන් මෙය වැදගත් වේ.

චසස පච්චයා වේදනා=චසසය නිසා වේදනා ඇතිවේ

තථ කතමා චසස පච්චයා වේදනා, චකඛු සමථසසජා වේදනා, සොත සමථසසජා වේදනා, ඝාන සමථසසජා වේදනා, පිච්ඡා සමථසසජා වේදනා, කාය සමථසසජා වේදනා, මනෝ සමථසසජා වේදනා අයං චුච්චති චසස පච්චයා වේදනා [චිභ. 2/246]

- 1. චකඛු සමථසසජා වේදනා = චකඛු සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 2. සොත සමථසසජා වේදනා = සොත සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 3. ඝාන සමථසසජා වේදනා = ඝාන සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 4. පිච්ඡා සමථසසජා වේදනා = පිච්ඡා සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 5. කාය සමථසසජා වේදනා = කාය සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා
- 6. මනෝ සමථසසජා වේදනා = මනෝ සමථසසය නිසා හටගත් වේදනා

මෙලෙස එක්සය හය ආකාර නිසා වේදනාව හය ආකාරවේ. මේ ස්ථානයෙහි පින්වත් ඔබ චකඛු සමථසස වේදනා, චකඛු සමථසස පච්චයා වේදනා, සනාදිඤ දැකගැනුය.

චකඛු සමථසසජා වේදනා+චකඛු සමථසස පච්චයා වේදනා

චකඛු සමථසසජා වේදනා-පෙ-අථි කුසලො, අථි අකුසලො, අථි අඛ්ඤාකතා [චිභ. 2/6]

චකඛු සමථසස පච්චයා වේදනාකඛයෙධා අථි කුසලො, අථි අකුසලො, අථි අඛ්ඤාකතො [චිභ. 44]

වකඩු සමඵසසඡා වෙදනා-පෙ-මනෙ සමඵසසඡා වෙදනාහි ඵතං "වකඩු සමඵසසඡා වෙදනා අරඵ කුසලා, අරඵ අකුසලා, අරඵ අඛනාකතාහි" ඵඵං-ඵහංගෙ ආගතතතා වකඩුදඵරාදිසු පඵතතානං කුසලාකුසලඛනාකත වෙදනානං, සාරිපුතෙතා, මනතානි පුතෙතා" හි ඵඵමාදිසු මාහිතො නාමං ඵිය මාහිසදිස වරඵකො නාමං. වඵනතෙඵා පනෙරඵ වකඩු සමඵසස භේතු ඡාතා වෙදනා වකඩු සමඵසසඡා වෙදනාහි. ඵසෙඵනගො සඛඛරඵ. [ම. අ. 1/199; සං. හි. අ. 2/12]

වකඩු සමඵසස පඵඵයා වෙදනාකඛසෙඛා අරඵ කුසලොති කාමාඵඵර අඵධ කුසල ඵිතත වසෙන වෙදිතඛෙඛා. අරඵ අකුසලොති දඵාදස අකුසල ඵිතත වසෙන වෙදිතඛෙඛා. අරඵ අඛනාකතොති හිසෙසා මනොධාතූගො හිසෙසා අභෙතුක මනො ඵිසුසුඡාණ ධාතූගො, අඵධ මභා ඵිපාකාහි, දස කාමාඵඵර කිරිගාහි ඵතු ඵිසහියා ඵිතතානං වසෙන වෙදිතඛෙඛා.

තරඵ අඵධ කුසලාහි දඵාදස අකුසලාහි ඵ ඡඵන වසෙන ලඛතනහි. කිරිග මනොධාතූ ආඵඡඡනඵසෙන ලඛතහි, දේඵ ඵිපාක මනොධාතූගො සමඵඵඵඡන වසෙන, හිසෙසා ඵිපාක මනොඵිසුසුඡාණ ධාතූගො සහරිඵණ තදුරමමණ වසෙන, කිරිග භෙතුකමනොඵිසුසුඡාණ ධාතූ වොරඵපන වසෙන, අඵධමභා ඵිපාක ඵිතතාහි තදුරමමණ වසෙන, නඵ කිරිගඵිතතාහි ඡඵන වසෙන ලඛතනහි. සොත භාන පිඵතා කාය දඵාරෙසුපි ඵසෙඵ නගො [ඵහ. අ. 27]

වකඩු සමඵසස පඵඵයා උපපඡති වෙදගිතනහි වකඩු සමඵසසං මුල පඵඵයං තරඵා උපපනන සමපඵඵඡන, සහරිඵණ වොරඵපන ඡඵන, වෙදනා, වකඩු ඵිසුසුඡාණ සමපසුතතාය පන ඵතතඛඛමෙඵ නරඵ. සොතඡුරාදි වෙදනාපඵඵයාදිසුපි ඵසෙඵ නගො [සං. අ. 3-3]

මේ ඉහත සඳහන් පාළි හා අඵඵකඵාඵලෙඵ අනුඵ වකඩු ඵිසුසුඡාණග හා ගෙදෙන වකඩු සමඵසසස භේතුකොඵගෙන පහළ වූ

1. පඤ්ඵදඵාරාඵඡන
2. වකඩුඵිසුසුඡාණ
3. සමඵඵඵඡන
4. සන්තීරණ
5. වොඵඵපන
6. (අ) කාමාඵඵර කුසල ඡඵන
(ආ) අකුසල ඡඵන
(ඇ) කාමාඵඵර කිරිගා ඡඵන
7. තදුලමීඛන

යන මේ කුසල, අකුසල, අවනාකත = විපාක, ක්‍රියා හා ශෛද්‍ය වේදනා ඇතිතාක් වකඩු සමඵසසභා වේදනා වකඩු සමඵසස පච්චයා වේදනා වේ. සොත සමඵසසභා වේදනා, සොත සමඵසස පච්චයා වේදනාදියද මේ ලෙසටම දත යුතුයි.

කිරියමනොධාතු ආචර්ජනවසෙන ලබහති [විභ. අ. 27]

මෙලෙසට පඤ්චාචාරාචර්ජන හා ශෛද්‍ය වේදනාවද වකඩු සමඵසස නිසා පහළ වන බව පැහැදිලි කරයි. හේතු පරිශාය ක්‍රමයකැයි දතයුතු. පඤ්චාචාරාචර්ජන හා ශෛද්‍ය වේදනාව ප්‍රථමයෙන් පහළ වී මෙම වේදනාව හා ශෛද්‍ය පඤ්චාචාරාචර්ජන නාම ධර්ම සමූහය නිරෝධ වූ පසුව වකඩු විඤ්ඤාණය හා ශෛද්‍ය වකඩු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ ඇත. එලෙස කලින් පහළ වී, හේතුව පසුව පහළ වේ. පෙරවූ පඤ්චාචාරාචර්ජනය හා ශෛද්‍ය වේදනාවට, පසුව පහළ වූ වකඩු විඤ්ඤාණය හා ශෛද්‍ය වකඩු සමඵසස උපකාර කරමින් සිටි පව්සාභාත පච්චය වර්ගයකට ඇතුළත් වේ. නමුදු නාම-රූප පච්චයා සළාගතනං යන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ලෙසට පව්සාභාත පච්චයෙහි හේතු ධර්මය නාම ධර්මයක් වී එල පච්චයුපපන්න ධර්මය රූප ධර්මයක් වේ. මෙහිලා හේතු-එල යන දෙකම නාම ධර්මයෝම වන්නාහ. එමනිසා පව්සාභාත පච්චය වශයෙන් ඇතුළත් නොවේ.

නමුදු වකඩු ප්‍රසාදය ප්‍රකටව ඇති, වකඩු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ ඇති පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිම රූපාරම්මණයක් ආචර්ජනය කළ හැකි පඤ්චාචාරාචර්ජනය පහළ වීමට ඉඩ ඇත. වකඩු ප්‍රසාදය නැති බැවින් වකඩු සමඵසස පහළ වීමට ඉඩ නැති පුද්ගලයාගේ සන්තානයේ රූපාරම්මණයක් ආචර්ජනය කළ හැකි පඤ්චාචාරාචර්ජනයද පහළ වීමට ඉඩ නැත. වකඩු ප්‍රසාද නැති කෙනෙකුගේ සන්තානයෙහි වකඩු ද්වාර විටී කැලම පහළ වීමට ඉඩ නොමැති නිසාය. මේ ආකාර පරිශාය වශයෙන් පඤ්චාචාරාචර්ජන හා ශෛද්‍ය වේදනාවද වකඩු සමඵසස නිසා පහළ වී යැයි කිව හැකි, කිවයුතු, බවට පත්වේ. සොත සමඵසසයාදීන් පඤ්චාචාරාචර්ජනය හා ශෛද්‍ය වේදනාවට උපකාර කරන ආකාරය මෙලෙසටම යැයි සිහියේ තබාගත යුතු.

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව වකඩු සමඵසස නිසා පහළ වූ වේදනාව වනාහී වකඩු ද්වාර විටීයක් මුළුලෙල පිහිටා ඇති වේදනා සියලුම හා එම රූපාරම්මණයම දිගටම අරමුණු ගන්නා මනෝද්වාර විටීය පුරා පිහිටා ඇති වේදනා සියලුම යැයි සිත තබාගත යුතු. මෙම වේදනා සියලුම වකඩු සමඵසසභා වේදනා වේ. පින්වත් ඔබ වකඩු සමඵසස නිසා වකඩු සමඵසසභා වේදනාවක් පහළ වීම (නාම කමමට්ඨාන කොටසේ වගුවල දැක්වූ ලෙසට) කථාණයෙන් දැකගනු පිණිස එක එක පෙළියේ එක එකක් පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න. සොත සමඵසස නිසා සොත සමඵසසභාවේදනාදිය පහළ වීමේදීද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න.

1. වකඩු සමජ්ජන අැති නිසා වකඩු සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
වකඩු සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. වකඩු සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
2. සොත සමජ්ජන අැති නිසා සොත සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
සොත සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. සොත සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
3. ඝාත සමජ්ජනය අැති නිසා ඝාත සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
ඝාත සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. ඝාත සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
4. ජිවහා සමජ්ජනය අැති නිසා ජිවහා සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
ජිවහා සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. ජිවහා සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
5. කාය සමජ්ජනය අැති නිසා කාය සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
කාය සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. කාය සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.
6. මනෝ සමජ්ජනය අැති නිසා මනෝ සමජ්ජනපා වේදනාව වේ.
මනෝ සමජ්ජනය හේතු ධර්මයයි. මනෝ සමජ්ජනපා වේදනාව එල ධර්මයයි.

මනෝසමජ්ජනය යන්න

මනෝසමජ්ජනෝති හවංග සහජනෝ සමජ්ජනෝ. වේදනිතනති සභාවජජන-
වේදනාය. ජවන වේදනා, හවංග සමසයුතතාය පන චතතධ්වමෙව නථව

[සං අ. 4.]

මේ ඉහත සදහන් අට්ඨකථා වලට අනුව මනෝද්වාරා චීචිත්ථ පෙරාතුව සිටි හවාංගය හා ශෙදෙන එසසය මනෝසමජ්ජන යයි. මනෝද්වාර චීචිය තුළ චීචිටා අැති මනෝද්වාරාවජජන, ජවන, තදාලම්ඛන හා ශෙදෙන වේදනාව මනෝසමජ්ජනපා වේදනාවයි. හවාංගයේ ශෙදෙන වේදනාවද මනෝසමජ්ජනප වේදනාවම වේ. පෙර පෙර හවාංග මනෝසමජ්ජනය නිසා පසු පසු හවාංග මනෝසමජ්ජනපා වේදනාද පහළචිය හැක්කේය. සහජාත හවාංග මනෝසමජ්ජන නිසා සහජාත හවාංග මනෝසමජ්ජනපා වේදනාද පහළචිය හැකි බව සිත තබා ගන්න. මනෝද්වාර චීචිත්ථ අරමුණු හය සුදුසු ලෙස ගත හැකි නිසා අරමුණු හයට ගැළපෙන ලෙස හෙන බලන්න. මනෝද්වාරාවජජනය ද හවාංගය හා ශෙදෙන එසසය ද මනෝසමජ්ජනය යැයි එක ලෙසකට පැහැදිලිකොට ඇත්තේය. (සං. අ. පට්චන්තයයි.) මෙම මනෝසමජ්ජනය නිසාද ජවන (තදාලම්ඛන) හා ශෙදෙන මනෝසමජ්ජනපා වේදනාවෝ පහළවෙත්මය. කදාණයෙන් දැකගනු චිණිස පටිග්‍රහ කොට බලන්න.

වේදනා පව්වයා තණනා වේදනාව නිසා තණනාව ඇතිවේ

තණනා වර්ග සය-වේදනා සය වර්ගය නිසා වන තණනාවට රූප තණනා-සදු, තණනා-හනඬ තණනා-රස තණනා-ඵට්ඨවඬ තණනා-ධම්ම තණනා යැයි සය වර්ගයක් දැක්වේ. (චි. ප. 246) මේ තණනාවන් තුළ එක එකක් තණනා පහළවන ආකාරයන් වශයෙන් කාම තණනා, භව තණනා, විභව තණනා යැයි තුන් ආකාරයකට දැක්වේ. ඇත්තය-රූප තණනාවම එක් අවස්ථාවක වක්ඛුද්වාරයට ඉදිරිපත් වූ රූපාරම්මණය කාමඤ්ඤ (=වත්ථු කාමයට කැමතිවන) ශක්තියෙන් පහළවේ. එම අවස්ථාවෙහි, කාම තණනා නම් වේ.

සමහර අවස්ථාවල එම රූපාරම්මණයම නිවච්ච යැයි දිගටම ප්‍රකටව පවතිනයි මෙලෙස පහළවූ සසඤ්ඤ දිට්ඨියද සමග එකට පහළවේ. එම අවස්ථාවෙහි භව තණනා, යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය, සසඤ්ඤ දිට්ඨි හා සමග හටගත් රාගයට භව තණනා යැයි කියනු ලැබේ.

තවදුරටත් එම අවස්ථාවේදී 'එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් මතු චිත්තය වේ යැයි මෙලෙසට පහළ වූ උච්චේද දිට්ඨිය සමග පහළවේ. එම අවස්ථාවේදී මෙම රූප තණනාව විභව තණනාව යැයි කියනු ලැබේ. ඇත්තය, උච්චේද දිට්ඨිය පහළ වූ රාගයට විභව තණනා යැයි කියනු ලැබේ. සද්ද තණනාදිය ද මේ ක්‍රමයටම සිත තබා ගන්න. [චි. ප. 125-126; චි. ම. 427]

භව තණනා

රූපාරම්මණයක් වේවා, සද්දාරම්මණයක් ආදී අරමුණක් වේවා ආත්ම යැයි වරදවා ගෙන එම ආත්මය නිවච්ච යයි හෝ වැරදි ලෙස ගන්නා දිට්ඨියට = ශාස්වත දිට්ඨි යට ගව් යැයි කියනු ලැබේ. මෙම භවය හා එකට පහළ වූ තණනාව භව තණනා නම්වේ. (භවතිති=භවො, භවොති පවත්තා දිට්ඨි භව දිට්ඨි, භවෙන සහගතා තණනා=භව තණනා)

විභව තණනා

(න භවතිති=විභවො, විභවොති පවත්තා දිට්ඨි=විභව දිට්ඨි, විභවෙන සහගතා තණනා=විභව තණනා) අරමුණු හයෙන් එකක් ආත්ම යැයි වරදවා ගෙන එම ආත්මය දිගට නිත්‍ය ලෙස නොපවතියි. මරණයෙන් පසු චිත්තය වේගයී පිළිගන්නා දිට්ඨිය වූ=උච්චේද දිට්ඨියට, විභව යැයි කියනු ලැබේ. එම විභවය හා එකට ගෙදෙන තණනාව විභව තණනා නම් වේ.

යසෝවති ආදිනා න කෙවලං විපාක සුඛ වේදනා ඵල, තිසෙකාපි පන වේදනා විපාක විසෙසෙන තණ්හාය උපනිස්සය පච්චයො අවිසෙසෙන ඉතරා වාති දසෙත්ති [මූල වී. 2/120]

කමමඵලාපිපතටනාවසෙන සත්තා කමමානිපි ආයුගන්තිති සාතිසයං තණ්හාය විපාක වේදනා උපනිස්සයො. න තටා ඉතරාති ආහ. "විපාකා විසෙසෙන-පෙ- අවිසෙසෙන ඉතරා වාති." ඉතරාති අවිපාකාති. අරොටා [අනු වී. 2/132]

කම්යේ ඵල ධර්මයට ඉතා කැමැති වන ප්‍රාථමිකා සහිතව සත්ත්වයා පුණ්‍ය කම් සිදුකරයි. එම නිසා වකඩු දවාර විවි ආදී ඵ ඵ විවිද්ධ පිහිටා ඇති පක්ඛවිඤ්ඤාණ, සම්පට්ඨිපන, සන්තීරණ තදාලම්භන හා යෙදෙන විපාක වේදනාවෙන්ම ලොභ මූල විත්තොත්පාදයන් තුළ අඩංගු තණ්හා = ලෝභයට ශක්තිමත් වූ උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් විශේෂයෙන් උපකාර කරයි. ආචර්ජන වොථපන, ජවන හා යෙදෙන වේදනාවෝ සාමාන්‍ය වශයෙන් පමණක් උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර කරයි. යන්න ඉහත සඳහන් අටකිකථා ටීකා ග්‍රන්ථයන් පැහැදිලි කරයි.

මෙලෙස පැහැදිලි කරන නිසා හේතු වේදනා හා ඵල තණ්හාවෝ විවි සිත් සත්තනියක් තුළ ද පිහිටිය හැකි වී, වෙනත් විවි සිත් සත්තනියකද පහළ විය හැකි යැයි සිතට ගත යුතු. ඵ නිසා හේතු ධර්ම පැත්තෙහි පිහිටා ඇති වකඩු සමඵසසපාවේදනා යන තැන වකඩුදවාර විවි විත්තක්ෂණ ඵක ඵකක් හා යෙදෙන වේදනා හා රූපාරම්මණම දිගට අරමුණු කරන මනෝදවාර විවි විත්තක්ෂණ ඵක ඵකක් හා යෙදෙන වේදනාවන් එම රූපාරම්මණයට ඇලුම්කරන රූපතණ්හාවද හේතු ධර්මය ලෙස වටහා ගන්න. සද්ද තණ්හා ආදී හේතු වශයෙන් වන සොත සම්ඵසසයෙහි වේදනාදිශේද මේ ලෙසටම වටහා ගන්න. හේතු ධර්ම පැත්තෙහි විපාක වේදනාවෝම ප්‍රධාන කොට වටහා ගත යුතු නිසා හේතු වේදනා හා ඵල තණ්හාවෝ බොහෝසේ ඵක විත්තක්ෂණයක් තුළම පහළ නොවී විත්තක්ෂණ ඵකක්ද බොහෝමයක් ද විවි බොහෝමයක් ද අතර බෙදී, විසිරී පැවැතිය හැකි බව සිතට ගන්න.

අනාගත වට්ට කථා

මේ කොටස වනාහි වට්ට කථා (=සංසාර වට්ටයේ කරකැවෙන, ආකාරය) විදහා දක්වන කොටස වන නිසා පින්වත් ඔබගේ සන්තානයෙහි අනාගත භවයක් සඳහා ප්‍රාර්ථනා කොට සිදුකරන්නා වූ කටයුත්තක් හා සම්බන්ධ කොටසක්ම වන්නේය. ඵ නිසා අනාගත භවයකදී ප්‍රාර්ථනය අනුව පහළවී විඳින වේදනා නිසා අනාගත නව භවස්කන්ධයේ නව භව අරමුණු හා බැඳෙන, ඇලෙන තණ්හා පහළ වන අයුරු ප්‍රධාන කොට බලන්න. මේ තණ්හාව හා පසුව විස්තර කරන්නා වූ උපාදාන කමම

භවයන්, නිබ්බානයට යන තෙක් අතර කාලයෙහි ලැබිය හැකි අනාගත නව භවයන් අපේක්ෂාකොට සිදුකරමින් සිටින අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන පවච්ඡිපත්ත හේතු ධර්ම කොටසටම වැටේ. ඒ නිසා ඔබ තමාගේ අනාගත භවය සඳහා සිදුකරන (අවිජ්ජා), තණ්හා, උපාදාන, (සංඛාර), කම්මයන් ප්‍රධාන කොට බලන්න.

භාවනා කරන ආකාර සමහරක්

1. වක්ඛු සමඵසසපා වේදනා නිසා රූප තණ්හා වේ.
වක්ඛු සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රූප තණ්හා එල ධර්මයයි.
2. සෝත සමඵසසපා වේදනා නිසා සද්ද තණ්හා වේ.
සෝත සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. සද්ද තණ්හා එල ධර්මයයි.
3. ඝාත සමඵසසපා වේදනා නිසා ගන්ධ තණ්හා වේ.
ඝාත සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ගන්ධ තණ්හා එල ධර්මයයි.
4. ජීවිභා සමඵසසපා වේදනා නිසා රස තණ්හා වේ.
ජීවිභා සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. රස තණ්හා එල ධර්මයයි.
5. කාය සමඵසසපා වේදනා නිසා ජොට්ඨබ්බ තණ්හා වේ.
කාය සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ජොට්ඨබ්බ තණ්හා එල ධර්මයයි.
6. මනෝ සමඵසසපා වේදනා නිසා ධම්ම තණ්හා වේ.
මනෝ සමඵසසපා වේදනා හේතු ධර්මයයි. ධම්ම තණ්හා එල ධර්මයයි.

ධම්ම තණ්හාව

ධම්ම තණ්හාව යන්න වග්ගී, සද්ද, ගන්ධ, රස, ජොට්ඨබ්බ යන අරමුණු පස හැර එක්ත, වෛතසික, රූප ධර්මයන්හි හා ප්‍රඥප්ති අරමුණු බොහෝමයක් ගැන ගැලෙන, බැඳෙන තණ්හාවයි.

නාම කම්මට්ඨාන වගුවල ලියා දැක්වූ ලෙසට වගුවල පේළි අනුව අඩු තරමින් එක වරක් බලන්න. ද්වාර හයම සුදුසු ලෙස බලන්න.

රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානවල වනාහි

වෙදනා පව්වයා වාසි-යසමා භානුසයං වීනා
හොති තසමා න සා හොති, බ්‍රාහ්මණසස වුසිමතො, [වීභ.අ. 126; වී.ම. 427]

- ව = සම්බන්ධය කියත්
- යසමා = යම් හේතුවක් නිසා

වේදනා පව්වයා	= වේදනා යන හේතු ධර්මය නිසැක වීම
තාමානාපි	= සිදු වුවද-පහළ වුවද
අනුසයං	= අරීය මග්ග ධර්මය මගින් දරු නොකළ නිසා හිළී සැලවී නිදන්ගතව තිබෙන අනුසය වේදනාව
විනා	= දරුකොට
තණ්හා	= එ එ හවය, එ එ අරමුණ ඇද බැඳගන්නා තණ්හා ධර්මය
න හොති	= පරිශුච්ඡාන වශයෙන් සිත් සන්තතිශෙභී ප්‍රකට විය නොහැක්කේය.
තසමා	= එම නිසා
වුසීමතො	= වැස නිමවන ලද ප්‍රගුණ කරන ලද මග්ග බුහම වරිය නම් වූ (උතුම් වර්තාව ඇති)
මාසමණස්ස	= නරඹ-අකුසලයන් දරුකළ රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි
තා	= එම තණ්හාව
න හොති	= උප්පාද, සීතී, හංග වශයෙන් ප්‍රකට විය නොහැක්කේය.

“වේදනා යන හේතුව ඇති තාක් තණ්හාව තිබිය යුතුයැයි කියන්නේ නම් ‘රහතන් වහන්සේලාගේ සන්තානයන්හි ද වේදනා නිසා තණ්හා ඇත්තේ යැයි’ පිළිගත යුතු දැයි වෝදනාවක් සඳහා ඉඩ ඇති නිසා වේදනා පව්වයා වාපි යන ඉහත සඳහන් භාවාව අවස්ථාවන්හි දක්වන්නේය. වේදනා නිසා තණ්හා පහළ වන තැන ස්කන්ධ සන්තානශෙභී අනුසය ඛාතු වශයෙන් නිදන්ගත වී ඇති තණ්හාව ඇතිව වුන්ගේ සන්තානයන්හීම උප්පාද, සීතී, හංග, වශයෙන් ප්‍රකටව, පහළ වන පරිශුච්ඡාන තණ්හාව පහළ විය හැක්කේය. මුලින්ම අනුසය තණ්හාව දරුකළ අරීය මග්ග භාවනාව යන උතුම් ප්‍රතිපදාව ප්‍රගුණ කළ රහතන් වහන්සේලාගේ රූප-නාම සන්තතිශෙභී වේදනාව නිසා තණ්හාව පහළ විය නොහැක්කේ යැයි කියනු ලැබේ.

[විභ. අ. පරිවර්තය; වි. ම. පරිවර්තය]

**තණ්හා පව්වයා උපාදානං
තණ්හාව නිසා උපාදානය හටගනී**

- උපාදාන - කාමුපාදාන
- දිට්ඨිපාදාන
- සීලධර්මපාදාන
- අත්තවාදපාදාන යන උපාදාන හතරක්වේ.

1. කාමුපාදානය

පඤ්ච අරමුණු කාමගුණ ධර්ම නම් වූ කාම ව්‍යුහ කෙරෙහි ඇලෙන-බැඳෙන තණ්හාව කාම තණ්හා නම් වේ. පෙර-පෙර කාම තණ්හාවේ බලවත් වූ උපනිශ්‍රය ශක්තිගෙන් දැඩි ලෙසට තහවුරු ලෙසට පත්වූ පසු, තණ්හාව කාමුපාදානය නම් වේ.

2. දිවිධුපාදානය

සීමිතවතුපාදාන අත්තවාදපාදානය හැර, තනපීක දිවසී, අගේතුක දිවසී අතිරිය දිවසී ආදී කමම හා කමමඵල නැතැයි වැරදි ලෙස ගන්නා මිවපාදිවසී වාදයන් සියලල දැඩිලෙස තදින් ගන්නා පසු, දිවසීය, දිවධුපාදානය නම් වේ.

3. සීමිතවතුපාදානය

ගෝ වෘත-සුනඛ වෘත ආදිය පිළිපැදීමෙන් කලෙසයන්ගෙන් පිරිසිදු විය හැකි යැයි, සංසාර වටට දුකින් මිදිය හැක්කේයැයි වැරදි ලෙස සලකන දැඩිව ගන්නා ලද මිවපා දිවසීය සීමිතවතුපාදානය වේ.

4. අත්තවාදපාදානය

ආත්මය තිබේ, (= ජීවියෙක්, විඤ්ඤාණයක්, සත්ත්වයෙක් ඇත්තේ යැයි) යන ලෙසට ආත්මය ප්‍රකාශ කරන මිවපා වාදයන් දැඩි ලෙස ගන්නා දිවසීය අත්තවාදපාදානය නම් වේ. ප්‍රධාන පදනම මිවපාදිවසී වෛතසිකයම වේ. මැවුම්කරු = පරම ආත්මයක් ඇත්තේය. මවනු ලැබූ ජීව ආත්මයක් ඇත්තේ යැයි පිළිගන්නා වැරදි මතවාද යයි. පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් සියලලම ගෝ ඵකක් ගෝ ආත්මය යැයි වරදවා වටහාගැනීමට සක්කාය දිවසී යැයිද කියනු ලැබේ. අත්ත දිවසීය යැයිද කියනු ලැබේ.

ජීන්වත් ඔබ මේ කොටසෙහිලා විශේෂයෙන් අනාගත භවය සඳහා අපේක්ෂා ඇතිව සිදුකරන කිලෙස වට්ටයට ඇතුළත් තණභව නිසා උපාදානය පහළවීම ඥානයෙන් දැන ගැනීමට භාවනා කොට බැලිය යුතුය. ඉදින් ජීන්වත් ඔබ ධර්ම කපීක දේව භවයකට කැමැති වී අපේක්ෂා කොට කිලෙස වට්ට කමම වට්ටයන් සිදුකරන්නේ නම් එම ධර්ම කපීක දේව භවයට ලැබෙන සවිඤ්ඤාණක අවිඤ්ඤාණක කාම වප්පු සමුහයන් පිළිබඳව ඇලීම බැඳීම නම් වූ කාම තණභව මුල් කරගත් කාම තණභව දුකින් ලෙසට බලමින් පහත සඳහන් පිළිවෙලට අනුව භාවනා කළ යුතුය.

1. කාම තණභා ඇති නිසා කාමුපාදාන ඇතිවේ. කාම තණභාව හේතු ධර්මයයි. කාමුපාදාන ඵල ධර්මයයි. නැත්නම්-ධර්ම කපීක දේවතාවන් ඇත්තටම ඵකාන්තයෙන් ඇතැයි වරදවා ගැනීම සක්කාය දිවසී ස්වරූපයක් වේ. සමහර විටකදී ලෝක සාමඤ්ඤ අත්ත වාදය (=ලෝක ව්‍යවහාර ක්‍රමයට අනුව කියන ආත්මය) යැයි වරදවා ගැනීම යැයිද කියනු ලැබේ. සක්කාය දිවසී මෙම ස්වරූපයකි. සක්කාය දිවසී පදනම් කොට මෙම ධර්ම කපීක දේව භවය ගැන බැඳීම-ඇලීම ධර්ම කපීක දේවතා යැයි වරදවා ගන්නා සක්කාය දිවසීය = අත්ත දිවසීය හා යෙදෙන භව තණභාවක් වන්නේ නම්, මෙම භව තණභාව නිසා අත්තවාදපාදාන ඇති වීම, දිවිධුපාදාන ඇති වීම ඤාණයෙන් දැක ගැනීම පිණිස පහත සඳහන් ලෙසට බලන්න.

2. හව තණතාව ඇති නිසා අත්තවාදපාදානග වේ. හව තණතාව හේතු බවේ යයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි. නැතිනම් හව තණතාව ඇති නිසා දිවදු පාදානගවේ. හව තණතාව හේතු බවේයයි-දිවදුපාදානග එල බවේයයි.

බෙදා බලන තවත් ක්‍රමයක් = භාවනා කරන ආකාරය

(අ) බවේ කපීක දෙව හවයෙහි ලබන රූපාරම්මණයම දැඩිව කැමතිවන රූප තණතාව, කාම තණතා නම් වේ.

(ආ) එම රූපාරම්මණයම සදාකාලිකය නිත්‍යය යැයි පහළ වන ආස්වන දිවකී හා සමගම උපදින රූප තණතාව, හව තණතාව නම් වේ.

(ඇ) එම රූපාරම්මණයම මරණයෙන් නැසේ, විනාශ වේ, යැයි පහළවන උච්චේද, දිවකීය හා සමගම පහළවන රූප තණතාව, විභව තණතාව නම් වේ. මෙලෙසට රූප තණතාව වනාහි කාම තණතා, හව තණතා, විභව තණතාව යැයි තුන් ආකාරයක් වේ. සද්ද තණතා, ගන්ධ තණතා, රස තණතා, ජොට්ඨබ්බ තණතා, බිම්ම තණතා එක එකක්ද මෙලෙසටම තුන් ආකාරයටම බෙදේ.

1. රූප-(කාම) තණතා නිසා කාමුපාදානග ඇති වේ.
රූප-(කාම) තණතා හේතු බවේයයි. කාමුපාදානග එල බවේයයි.
2. රූප-(හව) තණතා නිසා දිවදුපාදානග ඇති වේ. (සඤ්චි දිවකීය)
රූප-(හව) තණතා හේතු බවේයයි. දිවදුපාදානග එල බවේයයි.
3. රූප-(විභව) තණතා නිසා දිවදුපාදානග ඇති වේ. (උච්චේද දිවකී)
රූප-(විභව) තණතා හේතු බවේයයි. දිවදුපාදානග එල බවේයයි.

වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත්-සඤ්ච වාදග හා යෙදෙන හව තණතා, උච්චේද වාදග හා යෙදෙන විභව තණතාදිග අත්තවාදග පදනම් කොට=මෙම පහළ වූ; රූපාරම්මණ ආදියට ආත්මයක් ඇත යැයි වරදවා විචනාගෙන පහළ වූ තණතා නිසා පහත සඳහන් ලෙසටද භාවනා කළ හැක්කේය.

1. රූප-(හව) තණතා නිසා අත්තවාදපාදානග වේ.
රූප-(හව) තණතා හේතු බවේයයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි
2. රූප (විභව) තණතා නිසා අත්තවාදපාදානග වේ.
රූප (විභව) තණතා හේතු බවේයයි. අත්තවාදපාදානග එල බවේයයි.

සද්ද තණතා, ගන්ධ තණතා, රස තණතා, ජොට්ඨබ්බ තණතා, බිම්ම තණතා ආදියද මෙලෙසටම භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් පින්වත් ඔබ අනාගතයේ ශාසන සේවයේ යෙදෙන මහණකම කැමැති වී පාරමී බීජ පුරමින් සිටින්නේ නම් ඉහත දැක්වූ බවේ කපීක දෙවනා උපමාව ආදර්ශයට ගෙන භාවනා කරන්න. සීලබ්බතුපාදානග වුද්ධ ශ්‍රාවකයන්ගේ සන්තානයෙහි පහළවීම දුර්ලභය.

තණහා හා උපාදානයන්හි විවි

	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවනවාර 7	තදාලමිඛන 2
රූප (කාම) තණහා	12	20	12/11/34/33
උපාදාන 1	12	20	12/11/34/33

සමහර විට ජීවිත නැති ජවනයෝද තදාලමිඛනයෝද විශ හැක්කේය. අනාගත හවය සඳහා සිද්ධ කරන කිලෙස වට්ට සමූහයට මුළුමනින්ම අවධානය යොමු කොට භාවනා කර බලන්න.

සැලකිලිමත් විය යුතු

මේ හවයෙහි නාම-රූප පරිච්ඡේද කදාණය, පච්චය පරිභහන කදාණය, තෙක් කදාණ මතුපි ඇති පින්වත් ඔබගේ දිට්ඨිපාදාන සීලධර්මපාදානය අතතවාදපාදානය යන උපාදානයන් තිබීම විරලය. කාමුපාදානයගේ පහළවීම බහුලය, එමනිසා තණහා නිසා කාමුපාදාන පහළවීමේ ආකාර එකකම බැලීමත් ප්‍රමාණවත්ය. නමුත් පෙර කෙළවර නොදන්නා සංසාරය පුරා සත්ත්වයාගේ රූප-නාම සත්තනියේ පහළ නොවූ කෙලෙස්, පහළ නොවූ උපාදානයක් නැතත්මය. මේ නිසා අතීත හේතු ධර්මයන් නිසා අතීත එල ධර්මයන් පහළ වීමේ ආකාරයත් පරිභහන කරන අවස්ථාවේදී ඒ ඒ හවයන්හි පහළවූ ආකාරයට තණහා නිසා දිට්ඨි වග් එක එකක් උපාදාන වග් එක එකක් පහළවූ ආකාරයට අනුව පරිභුහ කොට බැලිය යුතුය.

උපාදාන පච්චයා හව උපාදානයන් නිසා හවය ඇතිවේ

හව-හවය වනාහි කමම හව, උපපතති හව යැයි දෙයාකාරය. කමම හවය අතීත ධර්මයයි. උපපතති හවය සකන්ධයන්ගේ පහළවන සවභාවයයි.

මේ පවිච්ඡ්ජනන කාලයෙහි අනාගත හවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිදුකරන කුසල කමීයන් අකුසල කමීයන් කමම හවය නම් වේ. පහළ වීමට හේතුවන හව යයි; පහළවීමට හේතුවන ධර්මයයි. එම කුසල, අකුසල කමී නිසා පහළ වන්නා වූ විපාක නාමස්කන්ධ හතර හා කමමජ රූපයෝ උපපතති හවය නම් වේ. පහළ වන හවයයි; පහළවන ධර්මයයි.

අනාගතයෙහි වන්නාවූ විපාක නාමස්කන්ධයන් හා කමමජ රූපයෝ යන උපපතති හවය ලැබීම පවිච්ඡ්ජනනයෙහි සිදුකරන පුඤ්ඤාභිසංඛාර-අපුඤ්ඤාභි සංඛාර

ආනෙඤ්ජාභිසංඛාර යන සංඛාර කමයෝ කමම භව නමී වේ. මෙම කමම භව හා උපපතති භවයන්හි (අවිජ්ජා, තණහා) උපාදාන පදනම් කොට පහළුවන ආකාරය ඤාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ යුතුවේ. කමම භව යන තැන තමාගේ අනාගතය සදහා සිද්ධ කරන කුසල වේතනා ප්‍රධාන වූ කුසල නාම ධර්ම සමූහය මුල්කොට බලන්න.

සිදුවූ අකුසල වේතනා සමූහයද එ සමගම බැලිය හැක්කේය. දුෂ්චරිතයන් මත බැඳෙන තණහාව පදනම් කොට දුෂ්චරිතයන් වෙත ඇදෙන උපාදානය ඇතිවන ආකාර. මෙම උපාදාන පදනම් කොට දුෂ්චරිත කමයන් විනික්‍රමණය කිරීම් ආකාර, අකුසල සංඛාර පහළ වීම මෙම අකුසල කමී (කමම භවය) නිසා අනාගතයෙහි අපායෙහි උපපතති භව යන පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ වීමද බැලිය හැක්කේය. නමුදු පහත සඳහන් පොත්වල දැක්වෙන අනුශාසනයන් අනුව මේ තත්වය වඩාගේ සේ විරලය.

සතිමත් විය යුතු කාරණයක්

එවං සංඛාරෙ සලලකෙඛ්ඛවා ධීතසස පන තිකුක්ඛස දසඛලසස සාසනෙ මුලං ඔතිණ්ණං නාම හොති පතිට්ඨා ලද්ධානාම, වුලසොතාපනෙනා නාම හොති නියතගතිකො [විභ. අ. 178]

ඉමිනා පන ඤාණෙන සමනනාගතො විපසසකො බුද්ධසාසනෙ ලද්ධසකාසො ලද්ධ පතිට්ඨො නියතගතිකො වුලසොතාපනෙනා නාම හොති. [වි. ම. 455]

මෙසේ පව්වය පරිගහන ඤාණයතෙක් ඤාණය දියුණු වී ඇති රූප ධර්ම, නාම ධර්ම, හේතු ඵල ධර්ම, හොදින් පරිලෙපද කොට ඇත්තා වූ යෝගාවචර භික්ෂුව දසබල වූ දසඤාණ සහිත වූ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි ප්‍රතිශථාව ලැබුවකු වන්නේය; පදනමක් පහසුවක් ලැබුවා වන්නේය. රූප-නාම, හේතු-ඵල සංඛාර ධර්මයන් පව්වය පරිගහන ඤාණය මගින් පරිගහන කළ විට කංඛාවිතරණ විසුද්ධිය සිදුවී බුද්ධ ශාසනයෙන් වෙන්කළ නොහැකි ශාසනයේ මුල්බැස ගන්නා යැයි කියනු ලැබේ. මෙලෙස තහවුරුව ලැබීම නිසා සුගති යන නියත ගති ඇති භවය වූල සොතාපන්නයා යැයි නමී කෙරේ; මොහු වූල සොතාපන්න මච්චමට ළඟාවී යැයි කියනු ලැබේ.

මේ ඉහත සඳහන් අවිඛිකපා පැහැදිලි කිරීම අනුව පව්වය පරිගහන ඤාණය ලබා ඇති නිසා වූල සොතාපන්න තත්ත්වයට පත්වූ පින්වතා අනාගත කාලයෙහි අපාය සංසාරයට නැවතත් පත්වීම ඉතා දුර වේ. එම නිසා පහළ වීමට ඉඩ ඇති කුසල සංඛාරයන්ම හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්ම පරිගහන කරන්න.

මෙලෙසටම මේ මට්ටමට භාවනා කළ යෝගාවචරයකුට දිවිසුපාදාන, සීලබ්බතූපාදාන, අත්තවාදුපාදානයන් පහළවීම බොහෝසේ වීම විරලය, කාමුපාදානයම බොහෝසේ වේ. අනාගත මහණකම, අනාගත ධර්ම කපික දේවතා භවය ආදී අනාගත භවයෙහි ඇති පඤ්චස්කන්ධය හා බැඳීම, අනාගත අරමුණු සහ ගැන බැඳීම කාමුපාදානය වේ. මෙම කාමුපාදානය නිසා කමම භව උපපත්ති භව පහළවන ආකාරය පමණක් කඳාණයෙන් දැක ගන්නා ලෙසට බැලිය යුතුය.

අනිවායඪී භාවනා ක්‍රමය

අනාගත භවයන් සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන අවිජ්ජා, තණහා, උපාදාන, සංඛාර, කමමයන් බැලිය යුතු කොටස් වන නිසා අනාගත භවය සඳහා පින්වත් ඔබ සවිකියවම දැඩි ලෙස සිත යොදා සිදු කරන (අවිජ්ජා) තණහා උපාදාන (සංඛාර) කමම යන එකක් අරමුණු කොට බැලීමද ප්‍රමාණවත්ය. අනාගත භවය සඳහා බලාපොරොත්තුව සිද්ධ කරන කමම රාශිය තුළින් වඩාත්ම ප්‍රකට වූ වඩාත්ම ප්‍රමෝද ජනක වූ කමයන් මින් අදහස් කෙරේ. එම නිසා,

1. අනාගත මහණකම-ධර්ම කපික දේව භවය යනුවෙන් වැරදි ලෙස ගැනීම අවිජ්ජාවයි.
2. මෙම භවය කෙරෙහි බැඳීම, ඇලීම තණහාවයි.
3. මෙම තණහාව නිසා මෙම භවයට සිත අලවා දැඩිව ගැනීම උපාදානයයි = කාමුපාදානයයි.
4. මෙම කාමුපාදානය හේතු කොට ගෙන කරන දානමය, සීලමය, භාවනාමය, කටයුතු සංඛාරයෝ වන අතර.
5. කමම = කමම භවයන් පහළවෙත්, කමී ශක්තිය මින් අදහස් කෙරේ.

මෙම කමම භවය හේතුවෙන් ලැබිය හැකි මහණකම-ධර්ම කපික දේව භවය සමීඛන්ධ පඤ්චස්කන්ධයන් උපපත්ති භවයයි, අනාගත ජාතියයි.

ඉදින් පින්වත් ඔබ සමථනානික පුද්ගලයෙකු වී ධ්‍යානලාභී පින්වතෙකු වී නම් එම ලත් ධ්‍යානයන් අතරින් තමා රූපී ධ්‍යානයක් පරිත්ත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, තැත්නමී මජ්ඣිම ධ්‍යානයක් වීම සඳහා, තැත්නමී ප්‍රණීත ධ්‍යානයක් වීම සඳහා වඩන්න. එම ධ්‍යානය හා ගැලපෙන බුඝම භවය බුඝම ස්කන්ධය ප්‍රාරථනා කොට තැත්නමී ඵලෙසට සිත් නවා අවිජ්ජා-තණහා-උපාදාන-(සමථ) සංඛාර කමමයන් නිසා ලබන බුඝම භවය බුඝම ශරීර ස්කන්ධය මත මේ ක්‍රමයටම භාවනා කොට බලන්න. පින්වත් ඔබට අනාගත සංසාර ගමන තහවුරුව ඇත්නම් බුඝම භවය ශරීර ස්කන්ධය යන උපපත්ති භවය හමුවනු ඇත.

යෝගි පුද්ගලයන් එක් කෙනෙක් තව කෙනෙකුට අවිජ්ජා-ගුණා-උපාදාන සංඛාර-කම් අතින් සමාන නොවේ. ඉහත සඳහන් ලෙසට ශ්‍රමණ භාවය, ධර්ම කප්පික දේව භවය උපමාවට ගෙන එලෙසටම තමා ප්‍රාර්ථනා කරන සිත නැවී ඇති ආකාරයටම; අපේක්ෂා කරන ආකාරයටම බැලිය යුතුය.

භාවනා ක්‍රමය

1. කාමුපාදාන නිසා කමම භවය වේ.
කාමුපාදානය හේතු ධර්මයයි. කමම භවය එලධර්මයයි.
2. කමම භවය නිසා උපපත්ති භවය වේ.
කමම භවය හේතු ධර්මයයි. උපපත්ති භවය එල ධර්මයයි.

මනෝද්වාරික ජවන විටි සිත් සන්තතිය

	මනෝද්වාරාවජ්ජන	ජවනවාර 7	තදාලමීඛන 2
1. කාමුපාදානය	12	20	12/34
2. කමම භව(කුසල)	12	34	34/12
3. උපපත්ති භව	මෙම කමම භවය නිසා පහළ වූ අනාගත ස්කන්ධ වේ.		

ඉහත වගුවෙහි කමම භවය යන තැන කුසල කමම භවය පමණක්ම උපමා ලෙස දැක්වා ඇත. නමුදු තුන් කාලයෙහි තමාගේ රූප-නාම සන්තාන, සන්තතිය පැවති ආකාරයට, පවතින ආකාරයට, පැවතිය හැකි (අනාගත) ආකාරයටම කුසල කමම භවයක් නැත්නම් අකුසල කමම භවයක් සුදුසු ලෙස යෙදෙන ලෙස බලන්න.

ඉදින් ධ්‍යාන කමම භවයක් වන්නේ නම්

1. පුඵම ධ්‍යාන කමම භව 34
2. දුතිය ධ්‍යාන කමම භව 32
3. තතිය ධ්‍යාන කමම භව 31
4. චතුර්ථ ධ්‍යාන කමම භව 31
5. අරුප ධ්‍යාන කමම භව 31 යන ලෙසට වටහා ගන්න. (චතුකකතය ක්‍රමයයි)

භව පව්වයා ජාති (කමම) භවය නිසා ජාතිය වේ

භවොති පනෙරට් කමම භවොව අධිපෙසතො. සො හි ජාතියා පව්වයො හ උපපත්ති භවො [චිහ. අ. 131; ඵ. ම 433]

හව පව්වයා ජාති යන මේ ස්ථානයේදී හවය වනාහි ජාතිය ඇතිකිරීමේ ශක්තිය ඇති කමම හවයම අදහස් කරයි. ඇත්තය. එම කමම හවයම ජාතියට නියම හේතුව වේ. උපපතති හවය ජාතියෙහි නියම හේතුව නොවේ

[වීග. අ. පටිච්ඡතය; වී. මා. පටිච්ඡතය]

උපපතති හවුපපතතියෙව ජාතති ආහ. "හ උපපතතිහවො" ති

[මහා වී. (ඔ) 2-334]

උපපතති හවය වීමට ජාතිය වීම නිසා, උපපතති හවය ජාතියේ නියම හේතුව නොවේ යැයි අවධිකරාහි දැක්වේ. [මහා වී (ඔ) 2/334] එම නිසා ජාති වශයෙන් උපපතති හව නම් වූ අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන්ගේ පටන් ගැනීමේ සවභාවය යැයි ගන්න. මුළු පටන් ගැනීම වන්නා වූ පටිඤ්ඤි පඤ්චස්කන්ධය ගන්න යැයි මින් අදහස් වේ.

ඉදින් පින්වත් ඔබ ඕදාන කසීණ වාතුරුච්ච ධ්‍යාන කමම හවය නිසා අනාගත බ්‍රහ්ම හවයේ ජාතිය ලැබීම ක්‍රමයෙන් දැක ගන්නේ නම්, හේතු ධර්ම-එල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්නේ නම්, එම බ්‍රහ්ම හව ජාතියේ පඤ්චස්කන්ධයන්හි ඝාන ප්‍රසාද, පිච්ඡා ප්‍රසාද, කාය ප්‍රසාද, යන ප්‍රසාද රූප ධාතුන් හා භාව රූපයන්ද නොමැති නිසා ඝාන දසක කලාප, පිච්ඡා දසක කලාප, කාය දසක කලාප, භාව දසක කලාපයේ නැති බව ක්‍රමයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් පරිග්‍රහ කරන්න. භාවනා කරන්න. සතියෙන් යුක්තව බලන්න.

භාවනා ක්‍රමය

- කමම හවය නිසා ජාතිය වේ.
- කමම හවය හේතු ධර්මයයි, ජාතිය එල ධර්මයයි.

ප්‍රශ්නයක් :

- ප්‍රශ්නය:- කමම හවය ජාතියෙහි හේතුව වීම කෙසේ දැනගත හැක්කේද?
- පිළිතුර :- බාහිර වූ හේතු ධර්මයන් සමඟ ඇත්තේ වී නුමුදු සත්ත්ව සන්තානයන්හි භීත බව, ප්‍රණීත බව, රූප සවභාව ලස්සන බව, අවලස්සන බව, යනාදී විච්චි විෂම වෙනස් කම් දැකින විට, හමුවන විට කමම හවය ජාතියෙහි හේතුව වන බව දැනගත හැකිය. පිසාගේ සහ මවගේ බීජ, ආහාර පාන ආදියෙන් පටන්ගත් අජ්ඣත්ත සන්තානයෙන් බාහිර වූ හේතු ධර්මයන්හි සමාන බව ප්‍රකටව ඇති නමුත් නිවුන් දරුවන්ද එකිනෙකාට භීත බව, ප්‍රණීත බව, ලස්සන බව, අවලස්සන බව ආදී විච්චි විෂම භාවයන් දැක ගත හැක්කේය.

මෙලෙස අසමාන හා විසමතාවන් හේතු නොමැතිව පහළ වුනා නොවේ. කුමන කරුණක් නිසාදැයි යත්, කිසි දිනකත් සත්ත්වයන්ගේ සත්තානයන්හී කමම හවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැකගත නොහැකි නිසාය. එම කමම හවය නිසා ඇතිවන සත්ත්වයන්ගේ අප්කධත්ත සත්තානයට කමම හවය හැර වෙනත් හේතුවක් දැක්විය නොහේ. එමනිසා මේ භීන ප්‍රණීත බව ලස්සන බව අවලස්සන බව ආදී විවිධ විෂමතා කමම හව යන හේතුව නිසාම ඇති වේ. ඇත්තය. කමීය සත්ත්වයන්ගේ භීන ප්‍රණීත බව ලස්සන අවලස්සන බව ආදිය සම්බන්ධව විශේෂ හේතු ධර්මයයි. එම නිසා ඔදුරපාණන් වහන්සේ මුළු කමම විභංග සූත්‍රයෙහිලා මෙලෙස දේශනාකොට ඇති සේක.

"කමමං සතෙත විභජති යදිදං භීන පණිතතාය [ම. නි. 3]

කමීය සත්ත්වයා භීනවනු පිණිස ප්‍රණීතවනු පිණිස බෙදාලයි. (ම. නි. පට්ටථීයයි) එම නිසා කමම හවය පාතියෙහි හේතු ධර්මය බව ඇත්ත වශයෙන් දැන හැක්කේය.

[විභ අ. 131; වි. ම. 433]

ජාති පව්වයා ජරා මරණ ජාතිය විම නිසා ජරා මරණවේ (භාවනා ක්‍රමය)

1. ජාතිය විම නිසා ජරා මරණ වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා මරණ එල ධර්මයෝය.

මේ භාවනා පියවර සම්මුති සත්‍යය ක්‍ෂේත්‍රයේද පරමත්ථ සත්‍ය ක්‍ෂේත්‍රයේ ද යන ලෙස දෙයාකාරයකට ගොදා බැලිය හැක. සම්මුති සත්‍ය වශයෙන් බැලීමේදී එක හවයක වරක් පටිසන්ධිය පිහිටීම නම් වූ ජාතිය නිසා ජරාව. මරණය ඇතිවීම= (අනාගත ජාති ජරා මරණ යන මේවා) කදාණයෙන් දැකගනු පිණිස බලමින් භාවනා කළ හැක. පරමාථී ක්‍ෂේත්‍රය වශයෙන් භාවනා කිරීමේදී (අනාගත) හවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින,

1. රූප ධර්ම

2. (අ) ආයතන ද්වාරවශයෙන් පවතින නාම ධර්ම

(ආ) විථි මුක්ත වන්නා වූ පටිසන්ධි, හවාංග, වුති නාම ධර්ම යනාදී මේ රූප-නාම ධර්මයන්හී,

i. ඇතිවීම උත්පාදය ජාතියයි

ii. සීති කාලය ජරාවයි

iii. නැති වීම භංගය, මරණයයි

(අනාගත) හවය පුරා පහළ වෙමින් පවතින නා වූ මෙම රූප-නාම ධර්මයන්හි ඇතිවීම, පැවතීම, නැතිවීම කථානායෙන් දැකගනු පිණිස

1. ජාතිය වීම නිසා ජරා මරණය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි ජරා මරණය එල ධර්මයයි.

මෙලෙසටද බැලිය හැක්කේය. මෙහිදී ද චිත්ත වට්ට ධර්මයේ ප්‍රධාන වේ.

සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස

ජාතිය ඇත්තනුගේ සන්තානයේම පමණක් කදාච ව්‍යසනාදී ව්‍යසනයන් හමු වූ විට සෝක, පරිදේව, දුක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසයන් පහළවිය හැක්කේය. නමුදු ජාතිය ඇත්තනුගේ සන්තානයෙහි එකාන්තයෙන්ම පහළවන ධර්මයේ නොවෙත්, කෙලෙස් දුරුකළ ආර්ය උතුමන්ගේ සන්තානයන්හි ජාතිය ඇති නමුත් සෝකාදිය ඇති නොවේ. (කාශීක දුක්ඛයන් පමණක් යෙදීමට ඉඩ තිබේ.) ඔවුන් සඳහා මෙම සෝකාදීන් ජාතියෙහි මුඛ්‍ය නොවන එලයන් වන අතර හුදු අනියත ආනිශංස එලයන් යැයි කියනු ලැබේ. අනාගතයෙහි මෙම සෝකාදී ඇතිවීමට ඉඩ ඇත්තන්ගේ සන්තානයන්හි එවා පහළවන ආකාරය කථානායෙන් දැකීම ලෙසට බැලිය යුතුය.

බලන ආකාරය මඳක්

1. ජාතිය නිසා සෝකය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි, සෝකය එල ධර්මයයි.

2. ජාතිය නිසා උපායාසය වේ.

ජාතිය හේතු ධර්මයයි. උපායාසය එල ධර්මයයි. (පරිදේව-දුක්ඛ-දෝමනස්ස යන මේවා බලන ක්‍රමයන් වටහාගෙන ඒ ආකාරයටම බලන්න.)

සෝක-පරිදේව-දෝමනස්ස-උපායාස විචි සන්තතිය

මනෝද්වාරික ජවන විචි

	මනෝද්වාරාවජජන	ජවනවාර 7	තදාලම්භන 2
සෝක-පරිදේව දෝමනස්ස- උපායාස	12	18 (දෝස සමුහය)	11/33/32

උක්කම:- උක්කමයෙහි ප්‍රධාන පදනම අහේතුක අකුසල විපාක උක්කම සහගත කාය විකල්පාණය හා යෙදෙන උක්කම වේදනා වන අතර විචි සිත් වනාහී කායද්වාරික ජවන විචි සන්තති ය වේ. ශෝචිකෝමනසිකාරය අශෝචිකෝමනසිකාරය යෙදෙන ආකාරය අනුව කුසල ජවන, අකුසල ජවන සුදුසුලෙස දිවිය හැක්කේය.

සෝක, පරිදේව, දෝමනස්ස, උපායාසයන් වනාහී දෝස ජවන සමූහය වේ. මෙහි මනෝද්වාර විචි එකක් පමණක් උපමා ලෙස උක්වන්නෙමු. පකද්වද්වාර විචිත්තිද සුදුසු ලෙස යෙදිය හැකි වේ. නමුදු ප්‍රබල සෝකාදිය මනෝද්වාරයෙහිම පමණක් වේ. තදාලම්භන වැටීමද නොවැටීමද විශ් හැක්කේය. දෝස ජවනයට පසු තදාලම්භන යෙදෙන විට උපෙක්ඛා තදාලම්භනයන් පමණක් වැටිය හැක්කේය. නැතිනම් ආගන්තුක හවංශය ද වැටිය හැක්කේය.

මෙතෙක් ලියා දැක්වූ පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථමාකාර භාවනා ක්‍රමය පවිච්චපන්න භවය ප්‍රධාන කොට ලියා දක්වන ලද භාවනා ක්‍රමයකි. මෙම ක්‍රමය ඇසුරු කරමින් අතීත භවයන් අරමුණු කොට අතීත සම්බන්ධතාද අනාගත භවයන් අරමුණුකොට අනාගත සම්බන්ධයන්ද වශයෙන් භවයන් තුන තුන ගොණු කොට හේතු ධර්ම, එම ධර්මයන් පරිභ්‍රම කළ හැක්කේය. මෙපමණකින් අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය යැයි කීව යුතු පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය කියා නිමියේය.

පටිච්චසමුප්පාද දේශනා න්‍යාය හතර

වැල් සොයා කැලයට යන පුරුෂයන් හතර දෙනෙකු වැල් ඇදීමට කැමැති වන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව,

1. මුල සිට අග දක්වා ද
2. මැදින් පටන්ගෙන අගදක්වා ද
3. අග සිට මුල දක්වා ද
4. මැදින් පටන්ගෙන මුල දක්වාද යන හතර ආකාරයට දේශනා කළ සේක.

(1) මුල සිට අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව (1)

කැලයෙහි වැල් කැපීමට ගිය පුරුෂයන් හතර දෙනෙකුගෙන් කෙනෙක් වැලක මුල පටන් ගැනම ප්‍රථමයෙන් දක්වේය. එම පුරුෂයා එම වැල මුලින් කපා මුළු වැලම අග දළල දක්වාම ඇදගෙන වැල් වලින් කරන අදින බදින කටයුතු සඳහා පාච්චිච්ච කරන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ,

ඉති බො හික්කවෙ! අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා -පෙ- ජාති පච්චයා ජරා මරණං [ම. නි. 1/612]

මහණෙනි! මෙලෙස අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර වේ-පෙ-ජාතිය නිසා ජරා මරණය වේ. (ම.නි. පටිච්චන්තයයි) මෙලෙසට මුල ඇති අවිද්‍යාවේ සිට අගට අන්තිම වන්නාවූ ජරා මරණය දක්වා පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේක

[විභ. අ. 91; වි. ම. 391]

(2) මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා = අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2)

තව දුරටත් එම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් එකෙක් වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දක්නේය. ඔහු වැල මැදින් කපා වැලෙහි අග දළල දක්වා ඇදගෙන වැල වලින් කරන, බැඳීම ඇඳීම කටයුතු සඳහා භාවිතා කරන්නාසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

තසස තං වෙදනං අභිනඤ්ඤො අභිවද්ධො අජකධාකාය තිට්ඨතො උපපජ්ජති නඤ්ඤි, යා වෙදනාසු නඤ්ඤි, තදුපාදානං, තසසු පාදාන පච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරා මරණං. [ම. නි. 1/624; සං. නි. 3/ 22]

එම වේදනාවන්ට ඉතා කැමැති වූ ගොදුරි ගොදුරි යැයි නැවත-නැවත කියන, ළඟින් ඇඟුරු කරන, බැඳී සිටින එම පුද්ගලයාගේ සන්නාතයෙහි ආභාව හෙවත් නන්දිය, උපාදානය වේ. එම පුද්ගලයාගේ සන්නාතයේ උපාදානය ඇති නිසා භවය ප්‍රකටව පහළවේ. භවය ඇති නිසා ජාතිය ප්‍රකට වේ. ජාතිය නිසා ජරා මරණය ප්‍රකට වෙයි. (ම.නි. සං. නි. පටිච්චන්තයයි) මෙලෙසින් මැද ඇති වේදනාවන් පටන්ගෙන අග ඇති ජරා මරණය දක්වාද පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනාකළ හේක.

[විභ. අ. 91; වි. ම. 391]

(3) අග සිට මුල දක්වා = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (1)

තව දුරටත් මෙම පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලෙහි අග දළල ප්‍රථමයෙන් දැක ගනී. එම පුරුෂයා වැලෙහි අග අල්ලාගෙන වැල දිගට ගොස් වැල අග සිට මුලට දක්වා මුළු වැලම ගෙන වැල වලින් කරන, බැඳීම් ඇඳීම් කටයුතු ව්‍යාපාරයෙහි රීසියේ ප්‍රයෝජනය ගන්නා සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ.

ජාති පච්චයා ජරා මරණන්ති ඉති බො පනෙතං චුත්තං, ජාති පච්චයා හු බො හික්කවෙ ජරා මරණං නො වා කට්ඨං, එත්ථ නොතිති, ජාති පච්චයා භනෙත ජරා මරණං එවං නො එත්ථ නොති, ජාති පච්චයා ජරා මරණන්ති.

හව පව්වයා ජාති-පෙ-අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරාති. ඉතිඛො පනෙතං වුත්තං, අවිජ්ජා පව්වයා නුඛො භික්ඛවෙ සංඛාරා නො වා, කට්ඨං වා චිත්ථං නොතිති අවිජ්ජා පව්වයා හනෙත සංඛාරා, ඵවං නො චිත්ථං නොති අවිජ්ජා පව්වයා සංඛාරාති

[ම. නි. 1/612-616]

ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණය වේ යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළයෙක. මහණෙනි ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණයේ වෙන්ද නොවෙන්ද, මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා නොපගේ හැඟීම කුමක්ද? යැයි ප්‍රශ්න කළ යෙක...

* සවාච්ඡිණී! ජාතිය හේතුවෙන් ජරා මරණයේ වෙන්, මෙසේ මෙම ප්‍රශ්නයෙහිලා ජාති හේතුවෙන් ජරා මරණ වේ, යැයි අපගේ හැඟීම යැයි ප්‍රකාශ කළ යෙක.

හව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. -පෙ-අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ වෙන් යැයි යන මේ කථාව තමන් වහන්සේ දේශනා කළ යෙක. මහණෙනි! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ වෙන්ද, නොවෙන්ද මේ ප්‍රශ්නයෙහිලා නොපගේ හැඟීම කුමක්ද? යි ප්‍රශ්න කළ යෙක...

සවාච්ඡිණී! අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ පහළවෙති. මෙලෙසට මේ ප්‍රශ්නයේදී අවිජ්ජා හේතුවෙන් සංඛාරයේ පහළවෙත් යැයි අපගේ හැඟීම වේ. යැයි ප්‍රකාශ කළ යෙක. [ම. නි. පට්ඨනසූත්තය]

මෙලෙස අවකාශය වන ජරා මරණයෙන් පටන්ගෙන මුල වන අවිජ්ජාව තෙක් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ යෙක. [විභ. අ. 9; 1වී. ම. 391]

4. මැදිත් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2)

තවදුරටත් එම වැළ සොයන පුරුෂයන් හතර දෙනාගෙන් කෙනෙක් වැලක මැද කොටස ප්‍රථමයෙන් දකී. එම පුරුෂයා එම වැලෙහි මැදිත් කපා මුලට බැස වැලෙහි මුල දක්වා ඇදගෙන වැළ වලින් කරන අදිත බදිත කථාන්ත කටයුතු වලට භාවිතා කරන්නායේ බුදුරජාණන් වහන්සේ...

ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, වත්තාරො ආහාරා කිං නිදානා කිං සමුදයා කිං ජාතිකා කිං පහවා. ඉමෙ වත්තාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා තණ්හා සමුදයා තණ්හා ජාතිකා, තණ්හා පහව තණ්හා වායං භික්ඛවෙ කිං නිදානා, වේදනා. ඵසෙසා. සළායතනං. නාම-රූපං. විඤ්ඤාණං. සංඛාරා කිං නිදානා-පෙ-සංඛාරා අවිජ්ජා නිදානා, අවිජ්ජා සමුදයා, අවිජ්ජා ජාතිකා, අවිජ්ජා පහවා [සං. නි. 2/20]

මහණෙනි! මෙම ආභාර සතර වර්ගය කුමන ධර්මයක් නිදාන කොට ඇත්ද? (ගති, උපධි කාල, පශෝග, යන) ඉතිරි හේතුන් හා සමග යෙදෙන කුමන ධර්මයක් සමුදය කොට ඇතිද? කුමන ධර්මයකින් හටගනීද? කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභවය ලබයිද? මේ වර්ග හතරටම තණතාව නිදාන වශයෙන් ඇත. (ගති, උපධි, කාල, පශෝග, යන) ඉතිරි හේතු හා සමග යෙදෙන තණතාව සමුදය කොට පහළ වේ. තණතාව ජාතිය කොට ඇත්තේය. තණතාව ප්‍රභවය ලෙස ඇත්තේය.

තණතා-පෙ-වේදනාව, එසා, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය-පෙ- සංඛාරයෝ කුමන ධර්මයක් නිදාන කොට ඇත්ද? (ගති-උපධි-කාල-පශෝග) යන, ඉතිරි හේතුන් සමග යෙදුණු කුමන ධර්මයකින් සමුදය වීද? කුමන ධර්මයකින් හටගැනීම වී කුමන ධර්මයකින් ප්‍රභව වී ද?

සංඛාරයෝ අවිජ්ජාව නිදානකොට හටගනී (ගති-උපධි-කාල-පශෝග යන) ඉතිරි හේතූන්ද සමග යෙදෙන අවිජ්ජාව සමුදය වේ. අවිජ්ජාව හේතුවෙන් ජාතිය වේ. අවිජ්ජාව ප්‍රභවය වේ. (සං.නි. පටිච්ඡිකයයි) මෙලෙස මැද ඇති ආභාරය නැත්නම් කාම භවය නැත්නම් තණතාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ හේක. [විග. අ. 91-92; ටී. ම. 392]

මේ ඉහත දැක්වූ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා භතරෙන් පළමු වූ මුල් අවිද්‍යාවෙන් පටන් ගන්නා අත්තිම ජරා මරණය තෙක් දේශනා කරන ලද අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ක්‍රමය මේ පොතෙහි මුලින් ලියා දක්වන ලදී. දැන් මැදින් පටන්ගෙන අග දක්වා දේශනා කළ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය දිගට ලියා දක්වන්නෙමි.

අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනා දෙවන ක්‍රමය (2)

ස ඛො සො භික්ඛවෝ! කුමාරො වුදුධිමනවාය ඉපදියානං පරිපාකමඝවාය පඤ්චවති කාම ගුණෙති සමපපිතො සමංගිකුතො පරිවාරෙති. වකඛු විඤ්ඤාදයෙසති රූපෙති ඉට්ඨෙධිති කනෙතති මනාපෙති පිය රූපෙති කාමුපසංකිතෙති රජතියෙති, සොත විඤ්ඤාදයෙසති සද්දෙති, භාන විඤ්ඤාදයෙසති ගජෙධිති, පිච්චා විඤ්ඤාදයෙසති-රසෙති, කාය විඤ්ඤාදයෙසති ඵොට්ඨඛඛෙති ඉට්ඨෙධිති කනෙතති මනාපෙති පියරූපෙති කාමුපසංකිතෙති රජතියෙති.

සො වකඛුනා රූපං දිසවා පියරූපෙ රූපෙ සාරජ්ජති, අප්පියරූපෙ රූපෙ ඛ්‍යාපජ්ජති, අනුපට්ඨිත කායසති ව විභරති පරිතතවෙතසො, තඤ්ච වෙතො විමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං යට්ඨා භුතං නපපජානාති. යහට්ඨස තෙ පාපකා අකුසලා ධමමා අපරිසෙසා නිරුජ්ජධනති. සො ඵවං අනුරොධි විරොධිං සමාපනෙතා යං

කිසිවි වෙදනං වෙදෙති සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා සො තං වෙදනං අභිනන්ති අභිවදති, අපේක්ඛාකාය තිට්ඨති. තස්ස තං වෙදනං අභි නන්තො අභිවදතො අපේක්ඛාකාය තිට්ඨතො උපපජ්ජති නන්දි යා වෙදනාසු නන්දි, තදපාදානං. තස්සපාදාන පච්චයා භවො, භව පච්චයා ජාති, ජාති පච්චයා ජරාමරණං සොක පටිදේව දුක්ඛ ද්වොමනස්සපායාකා සමීභවනති. එව මෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකඛණධස්ස. සමුදයො හොති. [ම. නි. 1/624]

මහණෙනි! එම කුමර තෙමේ ඉදුරන් පිනවන්නට තිසී වශස් පැමිණ මුහුකුරා ගිය ඉදුරන් ඇති බවට පැමිණ පස්කම් ගුණයෙහි සමර්පිතව වකචු විඤ්ඤාණයෙන් දතයුතු ඉෂ්ඨ කාන්ත මනාප ප්‍රිය රූප කාමෝප සංහිත රජනීය වකචු විඤ්ඤාණය රූපයෙන් පිනවයි. සෝත විඤ්ඤාණය ශබ්දයෙන් පිනවයි. ඝාත විඤ්ඤාණය ගන්ධයෙන් පිනවයි. පිච්චා විඤ්ඤාණය රසයෙන් පිනවයි. ඉෂ්ඨ වූ කාන්ත වූ මනාප වූ කාමුප සන්හිත වූ රජනීය වූ ප්‍රිය රූපයෙහි කාය විඤ්ඤාණය පිනවයි.

හේ ඇසින් රූප දැක පිය රූප වූ රූපයෙහි රාග කෙරෙයි. අප්‍රිය රූප වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාද උපදවයි. දවේශ සීත් ඇතිව කායගතා සතිසට නොඵලඹව ද වාසය කරයි. යම් එල සමවතකදී එම ලාමක වූ අකුසල් දහම් නිරවශේෂ නිරුද්ධ වෙද්ද එ වේතෝ විමුත්තිඤ්ඤ පඤ්ඤා විමුත්තිඤ්ඤ තත් වූ පටිදි නොදනී. හේ වෙසෙසින් රාග දවේශ දෙකට පැමිණියේ සුඛ වේවයි, දුක්ඛ වේවයි, අදුක්ඛම සුඛ වේවයි, යම්කිසි වේදනාවක් විදින්නේ වෙයිද හේ එ වේදනා (තෘෂ්ණාවෙන්) අභිනන්තය කරයි. (අහෝ සුචයති යැයි) කියයි. ගැලීගෙන සිටී. එ වේදනාවෙන් සතුටුවන, සතුටෙන් කියවන, ගැලීගෙන සිටින ඔහුට නන්දිය උපදී. ඔහුගේ එ වේදනාවෙහි යම් නන්දියක් ඇත්ද එ උපාදානය වේ. ඔහුට උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාති වෙයි. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරා, මරණ, ශෝක, පටිදේව, දුක්ඛ, ද්වොමනස්ස, උපායාසයෝ පහළ වෙති. මෙහෙයින් මේ කෙවල දුක්ඛ සමුහයාගේ උදාච්ච වෙයි. (ම.නි./624) සෝත ද්වාරාදියෙහිද මෙලෙසටමය.

මේ ඉහත සඳහන් දේශනාවට අනුව සළායතනයෙන් පටන්ගෙන වේවා වේදනාවෙන් පටන්ගෙන වේවා මෙම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව භාවනා කොට බලනු කැමැත්තහුට බැලිය හැක්කේය. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය:- සළායතන, පර්වයෙන් පටන්ගෙන ජරා මරණ පර්වය දක්වා භාවනා ක්‍රමය හා සමානය.

1. සලායතන, එස්ස, වේදනා, (අච්ඡා) තණ්හා, උපාදාන, භව=(කම්ම භව-සංඛාරයෝ) පච්චුප්පත්තය

2. ජාති, ජරා, මරණ මතු ප්‍රථම අනාගතය (තව දුරටත් අනාගත සංසාර ගමන ප්‍රකටව ඇත්නම්)

1. සමායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණනා, උපාදාන හව=(කමම හව - සංඛාරයෝ.) ප්‍රථම අනාගතය.

2. ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අනාගතය
මේඛාකාරයට සංසාර ගමන කෙලවර එන තෙක් අනාගත සම්බන්ධතාද වටහා ගන්න. තවදුරටත් අතීත සංසාරදිභාවටද භාවනාකර බැලීමටද හැක්කේය.

1. සමායතන, එසස, වේදනා (අවිජ්ජා) තණනා, උපාදාන, හව (=කමම හව-සංඛාරයෝ) පෙර ප්‍රථම අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ පව්වුප්පන්නයි.

1. සමායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණනා, උපාදාන, හව=(කමම හව=සංඛාර) දුතිය අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ ප්‍රථම අතීතයයි.

1. සමායතන, එසස, වේදනා, (අවිජ්ජා) තණනා, උපාදාන, හව=(කමම හව-සංඛාරයෝ) තතිය අතීතයයි.

2. ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අතීතයයි.

මේ අකාරයට අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවයන් ද ක්‍රමයෙන් විනිශ්චයා බලන්න. මේ වනාහී හව දෙක දෙක සම්බන්ධ කරමින් භාවනා කිරීමයි. මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කළ හැකි (=අතීත සංසාර සම්බන්ධතා අනාගත කෙලවර දක්වා පරිග්‍රහ කර බැලිය හැකි) පටිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය හා සමාන වූ බව වටහා ගත හැක්කේය. හේතුව නම් ජාතිය විඤ්ඤාණ, නාම රූප, සමායතන, එසස, වේදනා, නිසා පහළවන නිසාද, තණනා උපාදානයන් අවිජ්ජාව අඩංගුව තිබෙන නිසාද, කමම හවයෙහි සංඛාර අඩංගු වන නිසාද, (නොහොත් තණනා උපාදාන, හව යන්න අවිජ්ජා, තණනා, උපාදාන, සංඛාර, කමම, යන මේවායින්ම පහළ කරවන නිසාද) වේ. අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි ද, පටිච්ච සමුප්පාද කොටසෙහි පැහැදිලි කළ පටිච්ච සමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙහි ද, ප්‍රගුණ වූ ජිත්චතුන් සඳහා මේ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාවේ දුතිය භාවනා ක්‍රමය පහසුවනු ඇත.

3. අගසිට මුල දක්වා = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (1)

මෙම පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව අග ඇති ජරා, මරණයේ සිට මුල ඇති අවිජ්ජාව දක්වා ප්‍රතිලෝම ලෙස කරන ලද දේශනාවකි. මෙම ප්‍රතිලෝම පිළිවෙලෙහි,

1. ජරා-මරණ
2. ජාති යන මේ ධර්ම දෙක අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්මයෝග.
3. භව
4. උපාදාන
5. තණහා
6. වේදනා
7. එසස
8. සලායතන
9. නාම-රූප
10. විඤ්ඤාණ යන මේ ධර්ම සමූහය පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.
11. සංඛාර
12. අවිජ්ජා මේ ධර්මයෝ අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි. තව දුරටත් අනාගත පැත්තට සිත යොදා භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙස භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති, ආදිය දෙවැනි අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි. භව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය යන ධර්ම සමූහය ප්‍රථම අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

සංඛාර අවිජ්ජා යන මේවා පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසටම අනාගත කෙළවර දක්වා හේතු-ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු ධර්ම-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත් අතීත සංසාර පැත්තදටද ඤාණය විහිදවා භාවනා කළ හැක්කේය.

ජරා, මරණ, ජාති යන මේවා පවිච්චපන්න අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

භව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයන් ප්‍රථම අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

සංඛාර, අවිජ්ජාවෝ දැනිය අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම සමූහයයි.

මෙලෙසටද අතීත සංසාර සම්බන්ධතාවයන් දෙසට ඤාණය විහිදවා හැකිතාක් ප්‍රමාණයට හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කළ හැක්කේය. භව තුනක් තුනක් හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීමයි. මේ භාවනාවේදීද අනුලෝම පරිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයම අනුව ප්‍රගුණ අත්තාට දුෂ්කර නොවේ. ප්‍රතිලෝම ලෙසට පරිග්‍රහ කිරීම අතින් පමණක් වෙනස් වේ.

භාවනා ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ ජාතිය නිසා ජරා, මරණ, ඇතිවන ආකාරය ක්‍රමයෙන් දැක ගනු පිණිස බලා මෙසේ හේතු-ඵල ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන්න.

ජාතිය නිසා ජරා-මරණ වේ. ජාතිය හේතු ධර්මයයි. ජරා-මරණ ඵල ධර්මයයි. තව දුරටත්, කමම භවය ඇති නිසා ජාතිය වන අගුරු ක්‍රමයෙන් දැක්නා ලෙසට බලන්න. මෙලෙස හේතු ධර්ම, ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කරන්න.

කමම භවය නිසා ජාතිය වේ. කමම භවය හේතු ධර්මයයි ජාතිය ඵල ධර්මයයි. මේ ලෙසටම ප්‍රතිලෝම ලෙසට මුල ඇති අවිද්‍යාව තෙක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

4. මැදින් පටන්ගෙන මුලට = පටිලෝම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව (2) දෙවැනි ක්‍රමය-ආහාර හතර

මේ ක්‍රමයෙහිලා අධි කපාහි නිදාන වගෙ සංග්‍රහන පාලියෙහි එන ආහාර සූත්‍රය උපුටා දක්වමින් පැහැදිලි කරයි. එම සූත්‍රයෙහි බුදුපිතෘණන් වහන්සේ ආහාර හතරින් පටන්ගෙන මුල අවිද්‍යාව දැක්වා ප්‍රතිලෝම දෙසට දේශනාව පවත්වා ඇත. ආහාර හතර වර්ගය ප්‍රථමයෙන් පැහැදිලි කරමු.

1. කබලිකාරාහාර-ගොරොසු වූ හෝ මෘදු වූ හෝ පිඩුකොට ගන්නා ලද නොගිළින්නේ නමුදු ගිළින්නාසේ වූ ආහාර
2. එසසාහාර-අරමුණ හා ගැටීමේ ආහාර
3. මනෝසංවේතනාහාර-සිත උද්දීපනය කරන ආහාර
4. විඤ්ඤාණාහාර-විශේෂයෙන් දැන ගැනීමේ ආහාර
මෙලෙස ආහාර හතර වර්ගයක් වේ.

විපාකවට්ටගුණෙ පටිසන්ධි පචතතිඵසාදිකෙ කමම සමුට්ඨානස්ථ ඕජං සන්ධාය, "වත්තාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා" හි ආදි වුත්තං, වට්ටුපවමනකා පන ඉතරෙපි ආහාරා තණ්හාපහවෙ තසමිං අවිජ්ජාමානෙ න විජ්ජනති "තණ්හා නිදානා" හි, වඤ්ඤං වට්ටනති [මුල වී. 2/85; මහා වී. (බු.) 2/243]

විපාක වට්ටය වන පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි පචතති අවස්ථාවෙහි වන්නාවූ

1. එසසාහාර=විපාක විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන එසසය
2. මනෝසංවේතනාහාර=විපාක විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේතනා
3. විඤ්ඤාණාහාර=විපාක විඤ්ඤාණ
4. කබලිකාරාහාර=කමම සමුට්ඨාන රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් කමමජ ඕජා

මේ ආහාර හතර වග්ගීන් සලකා 'වතකාරො ආහාරා තණ්හා නිදානා= සතර ආහාර වූ මේ ආහාරයේ තණ්හාව නිදානස කොට ඇත්තාහ.' යනාදී ලෙසට බුදු පියාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. එලෙසටම විපාක වට්ටිය වන්නා වූ ආහාර සතර ආහාරය සලකා කෙලින්ම දැනගත යුතු අපී ස්වභාව ඇති නිත්තට ක්‍රමය වශයෙන් දේශනා කොට ඇති නමුදු, කිලෙස වට්ට, කමම වට්ට, විපාක වට්ටයන්හි නොනිමි පෙරළීම නම් වූ සංහාර වට්ට දුක්ඛයෙහි පැවැත්ම දිරිදිය හැකි උපනිස්සය ශක්තියෙන් උපහාර කළ හැකි අනෙකුත් අකමමප ආහාරයෝදු එම තණ්හා නම් වූ නිදානස අවිදුෂමාන කල්හි ප්‍රකට වැවින් තණ්හාව නිදාන වශයෙන් ඇතැයි යන අර්ථය ගැලපේ යැයි සිතට ගන්න. [මුල ටී. 2/85; මහා ටී. (බු.) 2/243]

අකමමප ආහාර = අනුපාදිණ්ණක ආහාර

ඉමෙසං සත්තානං ඛාදුන්නානපි අඛාදුන්නානමපි භුඤ්ජන්නානමපි, අභුඤ්ජන්නානමපි පටිසන්ධි විතෙතනෙව සහජාතා කමමපා ඔජා නාම අරථී, සා යාව සත්තම දිවස පාලෙති, අයමෙව උපාදිණ්ණක කඛලීකාරාහාරොති වෙදිතබ්බොති. තෙ භූමක භුසලාභුසල කිරියවසෙන අනුපාදිණ්ණකා, ලොභුත්තරා පන රූප්‍රති වසෙන කථිතාති. [සං. අ. 2/19]

පටිසන්ධි විතෙතනෙව සහජාතාති ලක්ඛණ වචනමෙතං, සබ්බායපි කමමප රූපපට්ඨාපනනාය ඕජාය අරථිභාවසස අවිචේජදුපපචිත්ති සමභව දුස්සනරෙටා, සත්තමාති උපපනන දිවසතො පට්ඨාය යාව සත්තම දිවසාපි, රූප සත්තති පාලෙති පවේණිසධන වසෙන අයමෙවාති කමමප ඔජා. කමමප ඔජං පන පටිච්ච උපපනන ඔජා අකමමපතතා අනුපාදිණන ආහාරොතෙවච වෙදිතබ්බො. [සං. ටී. 227]

මේ අට්ඨ කථා ටීකා හි පැහැදිලි කිරීමට අනුව විපාක වට්ටියට ඇතුළත් ඉහතින් විස්තර කළ ආහාර වග්ගී හතර උපාදිත්තක ආහාර වග්ගී හතරයි. අනුපාදිත්තක ආහාර නැත්නම් අකමමප ආහාර වග්ගී හතර මෙලෙසයි.

1. භුසල සීත්, අභුසල සීත්, කිරියා සීත් සමග යෙදෙන එසස යන එසසාහාර,
2. භුසල චේතනා අභුසල චේතනා කිරියා චේතනා යන මනෝසකෙදවතනාහාර
3. භුසල විඤ්ඤාණ, අභුසල විඤ්ඤාණ කිරියා විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණාහාර
4. විත්තප ඕජා උතුප ඕජා ආහාරප ඕජා යන කඛලීකාරාහාර.

මේ ආහාර වග්ගී හතර අකමමප ආහාර=අනුපාදිත්ත ආහාර වග්ගී හතරයි. සංහාර වට්ට දුක්ඛයට උපහාර කර සැප සුව සලසන ආහාරයෝග. මේ ආහාරයෝදු තණ්හාව නම් වූ නිදානස ප්‍රකට නොමැති නම් පහළ විය නොහැකි නිසා නෙයන්ඵ න්‍යායෙන් තණ්හාව නිදානස වශයෙන් ඇතැයි කීම සුදුසු යැයි අදහස් කෙරේ.

කබලිකාර ආහාර

ඉහතින් පැහැදිලි කළ අනුපාදිතතක ඕපා තුළ ආහාරප ඕපාවල ඇතුළත්ය. මෙම ආහාරප ඕපාවෙහි.

1. කම්මප ඕපා නිසා පහළ වන්නාවූ ආහාරප ඕපා,
2. විත්තප ඕපා නිසා පහළ වන ආහාරප ඕපා
3. උතුප ඕපා නිසා පහළවන ආහාරප ඕපා
4. පෙර පෙර ආහාරප ඕපාව නිසා පහළවන ආහාරප ඕපා

යන මෙම ආහාරප ඕපා හතර අඩංගු යැයි සිතව ගන්න. තව ටිකක් දුරට මෙය විස්තර කළ යුතුය. කබලිකාර ආහාර යන වචනය පෙර පෙර ආවායන්නෙන් වහන්සේලා කැබලි, කැබලි වශයෙන් නොකළ නමුත් එසේ කළාසේ වූ ආහාර යැයි පරිච්ඡිතය කළ සේක. මෙම පරිච්ඡිතය ඉතා ගැඹුරු අර්ථයක් ගෙන දෙයි.

කිසිම රූප ධර්මයක නැතහොත් පරමාර්ථ ධර්මයක තැනකින් තැනකට මාරු විය හැකි ස්වභාවයක් ධර්මතාවයක් නැත. පහළ වී පහළ වූ තැනම වහාම නිරෝධ වේ. සත්ත්වයා විසින් වළඳනු ලබන ඔත් ආදී ආහාරයන් තවමත් මුට්ඨි, පිගන්, කෝප්පවල ඇති අවස්ථාවේදීද මුඛය, උගුර, ආමාසය, ආදියෙහි නොදිරි ආහාර කොට්ඨාස වශයෙන් ඇති විටදීද, උතුප ඕපා අවිච්ඡික රූප සමූහයක් පමණක්ම පවතී. රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති උතු යැයි කියනු ලබන තේපෝ ධාතුව නිසා අධිශාඛව පහළවන රූප ධර්මයෝය. මෙම රූප ධර්මයෝ පරමාර්ථයන්ගේ සම්ප්‍රදායානුකූල ධර්මතාවයට අනුව ඇති වූ තැනම වහාම නිරුද්ධ වෙති. විකත අවස්ථාවේදී ඇති රූප ධර්මයෝ එක් වර්ගයකි. උගුරෙහි ඇති රූප ධර්මයෝ තවත් එක් වර්ගයකි. නොදිරි ආහාර කොටස් වශයෙන් ඇති රූපයෝද තවත් එක් වර්ගයකි. පිගානෙන් මුඛයට-මුඛයෙන් උගුරට-උගුරෙන් ආමාසයට මාරුවීම පමණ කාලයකුදු පිළිඟ කාලය ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. ආහාර පිඬුකොට හපා ගිලින තරම් ආශුෂ ඇති පරමාර්ථ ධර්මයන් නොවේ. නමුදු මෙම ආහාර යැයි කියනු ලබන උතුප රූප කලාපයන් තුළ ඇතුළත් තේපෝ ධාතුවෙහි උපපථමගක කෘත්‍යය නොනිමි තාක් කල අලුතින් අලුතින් වශයෙන් උතුප රූප කලාපයෝ පෙර පසු වශයෙන් සම්බන්ධවෙමින් නැවත නැවත පහළ වනවා පමණකි. එම නිසා පිඬු නොකළත් කළා මෙන්වූ ආහාර යැයි පරිච්ඡිතය කරන ලද්දේ වේ. මෙම නොදිරි ආහාර හෙවත් කබලිකාර ආහාර නම් වූ උතුප රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු උතුප ඕපාවට ශරීරය තුළ පිහිටා ඇති ආහාර දිරවීම හැකි පාවක තේපෝ ධාතුව-කම්මප තේපෝ නම් වූ පිළිඟ නවක රූප කලාපයන් තුළ අඩංගු තේපෝ ධාතුවෙහි උපකාරය ලැබුණු විට ඕපාච්ඡික රූප කලාප අලුතින්, අලුතින් පහළ කළ හැක්කේය. උතුප ඕපාව නිසා පහළ වූ ආහාරප රූපයයි. මෙම

රූප කලාපයක් පාසා ඇති ඕපාව ආහාරප ඕපාවයි. මෙම ආහාරප ඕපාවෙහි උපකාරය (උපකාරකය) ලැබූ කමමප ඕපා, විහතප ඕපා, උතුප ඕපා, පෙර පෙර ආහාරප ඕපා යන මේ විවිධ ඕපාවෝද ඕපා අවස්මක රූප කලාප නැවත, නැවතත් අලුතින් පහළ කරවයි. විවිධ ඕපාවන් නිසා පහළවන ආහාරප රූපයෝය. මෙම ආහාරප රූපයන් තුළ ඇතුළත්වන එක එකක් ඕපාවෝ ආහාරප ඕපාමය, උපකාර කළ හැකි ආහාරප ඕපාවට ආහාරප ඕපා යැයි නම් වූ නම ලැබෙන ආකාරය මෙසේ විස්තර කරන්නට යෙදුනි.

ආහාර හතර වර්ගයේ ශක්තිය

1. කබලිකාර ආහාරයට ඕපා අවස්මක රූපයෝ පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
2. එසස ආහාරයට වේදනා තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
3. මනෝසංකල්පනාහාරයට එම හව තුන් ආකාරය පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.
4. විඤ්ඤාණාහාරයට පටිසන්ධි නාම-රූප පහළ කළ හැක්කේය. කරවන්නේය.

1. කබලිකාරහාර:- ඉහතින් පැහැදිලි කළ ලෙසට ඕපාව අවවැනි කොට ඇති ඕපා අවස්මක රූපයෝ පහළ කරවීම ඕපාවස්මක රූපයන් පවත්වයි.

2. එසසාහාර:- සුඛ වේදනා පහළ කරවීමට හැකියාව ඇති එසසය ප්‍රකටව ආයේ නම් පමණක් එසස ආහාරය සුඛ වේදනා ඇති කරවයි. දුකඛ වේදනා පහළ කරවිය හැකි ශක්තිය ඇති එසස පහළ වී නම් එසස ආහාරය දුකඛ වේදනාව ඇති කරවයි. උපේකඛා වේදනාව ඇතිකර වීමට ශක්තිය ඇති එසසය ප්‍රකටව පහළ වූයේ නම් එසසාහාරය උපේකඛා වේදනාව ඇති කරවයි-පහළ කරවයි.

3. මනෝසංකල්පනාහාර:- කාම හවයට පත් කරවන කමීය, කමම හවය පහළ කරවයි, ඇති කරවයි. රූප-අරූප හවයට පත්කරවන කමීය, කමීයට සුදුසු පරිදි ඒ ඒ හවයට පත් කරවයි-පහළ කරවයි. මෙලෙසට මනෝසංකල්පනා ආහාරය හව තුන් කාලයේම පහළ කරන්නේය. ඇති කරවිය හැක්කේය. [සං. අ. 2-19]

4. විඤ්ඤාණාහාර:- විඤ්ඤාණ ආහාරය ප්‍රතිසන්ධි කණ්ණයෙහි තමා හා සමප්‍රයුක්ත නාමසකන්ධයන්ද කමමප රූපයන්ද සහජාත ආදී ප්‍රත්‍යය මගින් පහළ කරවයි.

එහට ව මනෝසංකල්පනා "තයෝ හවෙ ආහාරති" ති සාසව කුසලා කුසල වෙතනාව වුතතා, විඤ්ඤාණං පටිසන්ධි නාමරූපං "ආහාරතිති" පටිසන්ධි විඤ්ඤාණ මෙව වුතතං, අවිසෙසෙන පන තං සමප්‍රයුතතං සමුට්ඨාන ධමමානං ආහාරණතොපෙන ආහාරාති වෙදිතඛඛා) [සං. අ. 2-20]

සාකච්ඡාකලාකුසලවේගනාව වුහතා විසෙස පවවය හාව දුසසනං හෙතනි. තෙනාහ අවිසෙසෙන පනාති ආදි පටිසන්ධි විඤ්ඤාණමෙව වුහතනි ඵරටාපි ඵසෙවනගො. යටා තසස තසස ඵලසස විසෙසතො පවවයතාය ඵතෙසං ආහාරපො ඵඵං අවිසෙසතොපිති දුසෙසතුං අවිසෙසෙනාති ආදි වුහතං [සං. ටී. 2/28-29]

මනෝසකොචිතනා ආහාරය හව තුන් ආකාරයන් ඇති කළ හැකිය, පහළ කළ හැකි යැයි. මේ කථාව සංසාර චට්ටයේ කරකැවීමේ ශක්තිය ඇති ආසව ධර්මයන්ගේ අරමුණ වන්නාවූ කුසල වේතනා අකුසල වේතනා පමණක් අදහස් කොට කරන ලද පැහැදිලි කිරීමක් බව වටහා ගන්න. සංසාර චට්ටයේ කරකැවීමට විශේෂ හේතු ඇති නිසාම මෙලෙස පැහැදිලි කරයි. අවශේස වශයෙන් සාමාන්‍ය ලෙසින් දක්වතොත් ලොකීය (කුසල අකුසල අධ්‍යාකත) ඇතිතාක් වෙනතාවන් සීයල්ල තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත වන නාම ධර්ම සමුහයද විත්ත රූපයන්ද පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්ම වන්නේ යැයිද දැන ගත හැක.

විඤ්ඤාණං පටිසන්ධි නාම-රූපං ආහාරං=විඤ්ඤාණය පටිසන්ධි නාම- රූපයන් පවත්වයි. පහළ කරවයි. යන තැන පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පමණක් යැයි දේශනාකරන ලදී. අවශේස වශයෙන් සාමාන්‍ය ලෙසට දක්වතොත් විඤ්ඤාණය තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ද එම ඵ ඵ විතතප රූපයන්ද පහළ කරවිය හැකි නිසා ආහාරය නම් වේ යයි දැනගත හැක. [සං. ආ. 2-20]

1. මේ ආහාර හතර වර්ගයන්ගෙන් කබලීකාර ආහාරය (=වතු සමුච්චානික ඕපාව) ඉහතින් පැහැදිලි කළ ආකාරයට ඕපාව අවචැනි වූ ඕපා අවච්චික රූප කලාප නැවත-නැවතත් අලුතින් පහළ කරවීම මගින් පමණක් වතු සමුච්චානික රූපයන්ට උපකාරය-උද්‍යෝගය දෙමින් ආහාර කෘත්‍යය නිම කරන්නේය. නඩත්තු කරවන්නේය.
2. එසාහාරය අරමුණ හා හැපීමේ කෘත්‍යය සිද්ධ කිරීමෙන්ම, අරමුණ හා හැපීම සිද්ධ කිරීමෙන්ම ආහාර කෘත්‍යය වූ වේදනා ඇති කිරීම සිදුකරයි. වේදනාව පහළ කරවයි.
3. මනෝසකද්වේතනා ආහාරය සීත උනන්දු කරවීම පමණින් හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම පහළ වීමට සම්බන්ධතාවය ඇතිවනු පිණිස උත්සුක කරවීම පමණින් ආහාර කෘත්‍යය තුන් හවයෙහි සිදුකරයි.
4. විඤ්ඤාණය=පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ස්කන්ධයන්ගේ පහළවීමේදී, උපපත්තිය සලකා බැලීමේ ආකාරයෙන් අරමුණ පිරිසිදු බෙදා වෙන් කොට දැන ගැනීමෙන්ම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම හා කමමප රූප හෝ විත්තප රූපයන් පහළ කරවීම මගින් ආහාර කෘත්‍යය සම්ප්‍රණී කළ හැකිකේය. [සං. ආ. 2-20]

1. කබලිකාරාභාරය ඔප්පු අවස්ථාවක රූපයන් පහළ කරවීම මගින් වතු සමුදායනික රූපයන්ට උදව් උපකාර කිරීම පමණින් රූප කයට රූප සන්තතිය නොසිදු පැවති නඩත්තු කිරීම මගින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු වේ. ඇත්තය. මේ රූප කය කම්යෙන් ඇති කරන බැවින් ඇත්ත නමුදු කබලිකාර ආභාරය දැඩිවම උපකාර කරන බැවින් වර්ෂ දහයක් වේවා, වර්ෂ සියයක් හෝ ආයුෂ ගෙවී ගත තෙක් තහවුරුව පැවැත්ම හැක්කේය. කුමන ආකාරයකින් දැයි දක්වන්නෝ:- ප්‍රදරුවා මව විසින් බිහි කළා ඇත්ත නමුදු කිරි මව විසින් කිරි ආදිය දෙමින් රැක බලා ගැනීමෙන්ම දීර්ඝායුෂක වෙයි. කරුව නම් වූ ලී කණුවක් මගින් උපකාර කරන ලද ගෙය කඩා නොවැටෙන්නාසේ ආභාරය පිහිට කොට සිටින මේ රූපකය ආභාරය මත එල්ලිගෙන නොවැටී නොසැලී පැවතිය හැක්කේය.

[සං. අ. 2-20]

මෙලෙස කබලිකාර ආභාරය වතු සමුදායනික රූපයන්ට උපකාර කරමින් ආභාර කෘතය සම්පූර්ණ කරන්නේ වී නමුදු ආභාර සමුදායන රූප, උපාදින්නක රූප=කමමප රූප නම් දෙයාකාර රූප සන්තති පැවැත්මෙහිලා හේතු බවේය වේ. කමමප රූපයන්ට රැකබලා ගන්නා අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි. ආභාර සමුදායන රූප=ආභාරප රූපයන්ට වනාහී පහළ කළ හැකි ජනක ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි.

2. එසකාභාරය සුඛ වේදනාදී වේදනාවෙහි පදනම වන්නා වූ අරමුණ හා හැරීම පමණින් සුඛාදී වේදනා පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මෙහි හේතු බවේය වන්නේය.
3. මනෝසංකෘතනාභාරය කුසල අකුසල කම්යන් වශයෙන් කම්යන් රැස් කිරීම පමණින් භවයෙහි පාදක හේතුව වශයෙන් සත්ත්වයන්ගේ පැවැත්මට හේතු බවේය වන්නේය.
4. විකුසලාභාරය අරමුණු බෙදා වෙන් කොට හදුනා ගනිමින් නාම-රූප පහළ කිරීම මගින් සත්ත්වයාගේ පැවැත්මට හේතුවන බවේය වන්නේය.

උපාදින්න රූප සන්තතියා උපරට්මනනෙතෙව උතුචිතතප රූපසන්තති නමපි උපරට්මනන සිදධි හොතිති 'දවිනනං රූප සන්තති නනති වුතතං' උපරට්මනන මෙව සන්ධාය 'අනුපාලකො හුතවා' තිව වුතතං'. රූප කායසස ධිති හෙතු භි යාපනා අනුපාලනා

[සං. ටී. 2/229]

ඉහත සඳහන් අවස්ථාවක කබලිකාරාභාරය කමමප රූප=උපාදින්නක රූපයන්ට අනුපාලක ශක්තිය මගින්ද, ආභාර සමුදායන රූපයන්ට ජනක ශක්තිය මගින්ද උපකාර කරන බව පැහැදිලි කළේය. උපාදින්නක රූප=කමමප රූප සන්තතියට උපකාර කිරීමෙන්ම උතුප. චිත්තප රූප සන්තතීන්ටද උපකාර කිරීමේ කෘතය

සමෘද්ධ වේ. එම නිසා උපාදින්නක රූප-කමමප රූප හා ආභාරප රූප යන රූප සන්තති දෙකට ආභාර පවචය ශක්තිය මගින් උපකාර කරන ආකාරය පැහැදිලි කළා වේ. උපසම්මගන සමභාවය පමණක් අදහස් කොට අනුපාලක ශක්තිය මගින් උපකාර කිරීම අවිච්ඡිකාරී පැහැදිලි කිරීම වේ. සම්පූර්ණ රූපකයේ පැවැත්මේ හේතුව විමම අනුපාලනය නම් වේ. [සං. වී. පටිච්ඡන්තයයි]

භාවනා කිරීම සම්බන්ධව ප්‍රධාන කාරණයක්

1. විපාක වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර.
2. කමම වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර යැයි ආභාර සම්බන්ධයෙන් භාවනා කරන ක්‍රම දෙකකි.

ආභාර වශයෙන් විපාක වට්ටය වන්නා වූ ආභාර හතර ක්‍රමය ආභාර සූත්‍ර අවිච්ඡිකාරී (සං. අ. 2/21) හි පැහැදිලි කොට ඇත. ආභාර වශයෙන් කමම වට්ටය වන්නාවූ ආභාර හතර භාවනා කරන ක්‍රමය (සං. අ. 2/19; මූල වී. 2/86; මහා වී. 2/245) හි ද පැහැදිලි කොට ඇත. පිංවත් ඔබ විපාක වට්ටය ඇතුළත් ආභාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි විපාක වට්ට ධර්ම හතරින් පටන්ගෙන බලන්න. හවය පුරා පහළවන විපාක වට්ට ධර්මයොදු මේ ක්‍රමයටම පටන්ගෙන බැලිය හැක්කේය.

විපාක වට්ට ආභාර හතරින් පටන් ගෙන භාවනා කරණ (බලන) ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ ත්‍රිභේතක සෝමනස්ස පටිසන්ධි සහිත පුද්ගලයෙකු නම් ඔබගේ පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි නාම ධර්ම 34 හා කමමප රූප 30ක් පහළ විම වන්නේය. මෙම පටිසන්ධි අවස්ථාවේ ආභාර හතර මෙලෙස වේ.

1. කබලීකාරාභාර = කමමප රූප 34හි ඇතුළත් කමමප ඕපා
2. එසසාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය හා යෙදෙන එසසය
3. මනෝසකෙළවතනාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය හා යෙදෙන චේතනා
4. විකල්පාණාභාර = පටිසන්ධි විකල්පාණය

මේ ආභාර හතරින් පටන් ගෙන පරිග්‍රහ කොට බලන්න. මෙලෙස බලන මේ ක්‍රමයෙහිදී කාල වශයෙන් වෙදීම මෙලෙසය.

1. ආභාර හතර=විපාක වට්ට ආභාරයන් පවුළුපන්න යැයි
2. හව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සලායතන, නාම-රූප, විකල්පාණය ප්‍රථම අතීතයයි.

3. සංඛාර, අවිජ්ජාදිය දුඛිය අතීතයයි.

මෙලෙස අතීත සම්බන්ධතාද අනාගත සම්බන්ධතාද හවයන් තුන තුන හේතු-එල සම්බන්ධ කරමින් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. ඉතිරි විපාක වට්ට ආභාර තුනෙන් පටන්ගෙනද මෙලෙසටම බැලිය හැක්කේය.

කමම වට්ට ආභාර හතරින් පටන්ගෙන භාවනා කරන ක්‍රමය

ඉදින් පින්වත් ඔබ කමම වට්ටයෙහි ඇතුළත් ආභාර හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කොට භාවනා කොට බලන්නේ නම් ඔබම අනාගත සංසාර ගමන සඳහා සිදු කරමින් සිටින කමම වට්ට ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන බලන්න. යම් හෙයකින් ඔබ අනාගත කාලයෙහි අරහත්ත එලය ලබන රහතන් වහන්සේ නමක් වේවා! යැ යි, අරමුණු කොට කුසල කම් බොහෝසේ කරන්නෙක්වේ නම්, එම කුසල කම් අතරින් ප්‍රකට කුසල කම්යක් තෝරාගන්න. එම කුසල කම්ය කිරීමේදී පහළ වූ ආභාර හතර පහත සඳහන් ලෙසට වේ.

- 1. කම්ය කිරීමේදී හදයෙහි පිහිටා තිබෙන 54ක් වූ වතු සමුට්ඨානික රූපයන් තුළ අඩංගු වතු සමුට්ඨානික ඕපා එක එකක්, එසේ නැත්නම් ශරීරයේ ඇති, වතු සමුට්ඨානික ඕපා එක එකක් කබලිකාරාභාරයයි.
- 2. එම කුසල නාම ධර්ම සමූහයෙහි එකකය එකභාරයයි.
- 3. වේතනාව මනෝසකෙදුට්ඨතාභාරයයි
- 4. සීත=කුසල විඤ්ඤාණය-විඤ්ඤාණභාරයයි. (=කමම විඤ්ඤාණයයි)

මේ ආභාර වග් හතරින් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන්න. එසෑ, වේතනා, විඤ්ඤාණ යන මේවා කමම වට්ටයෙහි ඇතුළත් කමම හව නම් වූ කුසල සංඛාර-ධර්ම සමූහයම වේ.

- 1. කමම හව=ආභාර හතර, උපාදාන, භණ්ඩා (අවිජ්ජා,) වේදනා, එසෑ, සලායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණය (විපාක විඤ්ඤාණය) යනාදිය පවුප්පන ධර්ම සමූහයයි.
- 2. සංඛාර හා අවිජ්ජා ආදිය ප්‍රථම අතීත ධර්ම සමූහයයි.

මේ ක්‍රමය පිළිපදිමින් අතීත සම්බන්ධ අනාගත සම්බන්ධතා වටහා ගන්න.

තවත් පැහැදිලි කිරීමක්

ආභාරාවා තණ්හාය පනාවෙතඛඛා අනාගතො අද්ධා, තණ්හාදයො පවුප්පනා සංඛාරාවිජ්ජා අභිතොති. [මුල වී. 2/86; මහා වී. (ඉ.) 2/244-245]

දැන් වඩාත්මන හවයෙහි සිදුකරන තණහාව = අවිප්පා, තණහා, උපාදානගෝ (පිරිවරා හත් කම්බ) පහළ විය යුතු අනාගත හවයෙහි පටිසන්ධි අවස්ථාවෙහි පහළවන ආහාර හතර වර්ග ආහාර යුතු පාළියෙහි එන වත්තාරෝ ආහාර වශයෙන් ගන්න. ඉදින් අනාගත පටිසන්ධිය ක්‍රියාත්මක කොමනස්ස පටිසන්ධියක් වන්නේ වී හම් පටිසන්ධි නාම ධර්ම 34ක් වනු ඇති. ඔබ අපේක්ෂා කළ ප්‍රාර්ථනා කළ අරභණය එමග ලබන අනාගත හිඬු හවය පටිසන්ධියට අරමුණු කරන්න. මෙම අනාගත පටිසන්ධි ධර්ම රාශිය තුළ

1. කම්මප රූපයන්හි ඇතුළත් කම්මප ඕපාව කඩළිකාරාහාරයයි.
2. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන එසසය එසසාහාරයයි.
3. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය හා යෙදෙන වේතනාව මනෝකඤ්ඤවතනාහාරයයි.
4. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය විඤ්ඤාණාහාරයයි.
 1. මෙම ආහාර හතර අනාගත අඤ්ඤානකාල ධර්ම සමූහයයි.
 2. මෙම ආහාර කෙරෙහි මූල හේතුව වන්නාවූ තණහාදී ධර්මයෝ=(කම්ම හව, උපාදාන, තණහා, වේදනා, එසස, සළායතන, නාම-රූප, විඤ්ඤාණයෝ) පවුළුපත්ත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය යයි.
 3. සංඛාර, අවිප්පා යන මේවා අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය යයි.

මේ ක්‍රමයට අනාගත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම සමූහය, පවුළුපත්ත අඤ්ඤාන කාල ධර්මය, අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්ම යන අඤ්ඤාන කාල ධර්ම තුන ඇතුළත්ය. භාවනා ක්‍රමය වශයෙන් මෙම අනාගත පටිසන්ධි යන ආහාර හතරින් පටන්ගෙන අතීත අඤ්ඤාන කාල ධර්මය වන අවිප්පාව දක්වා ප්‍රතිලෝම වශයෙන් එල හේතු සම්බන්ධ ධර්මයෝ කොටසින් කොටස පරික්‍රම කළ යුතුවේ.

හතරාකාරයකට දේශනා කිරීමට හේතුව

ප්‍රශ්නය:- බුදුරජාණන් වහන්සේ කුමන හේතුවක් නිසා පටිවච සමුප්පාද දේශනාව හතරාකාරයකට බෙදා දේශනා කළ සේකද?

පිළිතුර:- 1. පටිවච සමුප්පාද උතුම් දේශනාව සමන්ත පදා වූ සමාකාරයෙන් උතුම් වූ බැවින්ද

2. බුදුරජාණන් වහන්සේ අලංකාර වූ කොහෙත වූ දේශනා විලාසපාතන භාවයෙන් සබ්බසද්දත්ත ඤාණයට දේශනා ඤාණයට පත්වූ බැවින් ද

යන මේ කාරණා දෙක නිසා පටිවච සමුප්පාද දේශනාව මෙලෙසට හතරාකාරයට බෙදා දැක්වන ලදී.

[වි. ම. 391; චි. අ. 92]

පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව සමන්ත සද වන්නේය. මෙම හතරාකාර දේශනාවන්හි එක එක ක්‍රමයක් ඇඳීමෙන් පසු ප්‍රතිපත්ති වශයෙන් පිළිපදින ලද්දේ නම් යෝගාවචර තෙම දතයුතු කදාය නම් වූ අරිය මාගී ධර්මය විනිවිද දැන ගැනීමට; වෙනත් ආකාරයකට දක්වතොත් දතයුතු දැන ගැනීමට සුදුසු පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවභාවය විනිවිද දැන ගැනීමට පත්විය හැක්කේය.

තව දුරටත් බුදුරජාණන් වහන්සේ හතර ආකාරයට උතුම් වේකාරණ්ණ කදායයෙන්ද හතරාකාරායෙන් උතුම් පටිසමිහිදා කදායයෙන්ද සමන්වාගත වූ බැවින්

1. ධම්ම ගමිහිර = පාලි ධර්මයන්හි ගැඹුර
2. අත්ථ ගමිහිර = මෙම පාලි ධර්මයන්හි අර්ථයෙහි ගැඹුර
3. දේශනා ගමිහිර = ව්‍යවහාර විදි විවිධ ක්‍රම මගින් අලංකාර කොට දේශනා කළ දේශනාවේ ගැඹුර.
4. පටිච්චේද ගමිහිර = ගැඹුරු වූ හේතු-ඵල සම්බන්ධතාව නම් වූ පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය විනිවිද දක්නා උතුම් කදායයේ ගැඹුර.

යන මෙම හතරාකාර වූ ගමිහිර භාවයන්ට ළඟා වූ බැවින් ද මෙහි තහවුරු බව ලබාගත් බැවින් ද ඉන්ද්‍රබිලයක්සේ බැස ගත් බැවින්ද, දේශනා විලාසප්පතක බැවින්ද, උතුම් සබ්බසංඝාත කදායයට පත්වූ සේක. ඒ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා විලාසප්පතක බැවින් සබ්බසංඝාත කදායයට පත් බැවින් විවිධ නානා ක්‍රමයන්ට අනුව නානා ධර්ම දේශනා කළ සේක. [වි. ම. 39; විභ. අ. 92]

1. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

විශේෂයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ එම පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව, මුලින් (අවිජ්ජාවෙන්) පටන්ගෙන අග දක්වා (පරා, මරණ දක්වා) අනුලෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ සේක. මෙම දේශනාව අවිජ්ජාව හේතුවෙන් සංඛාර ඵල ආදියෙහි හේතු ඵල සම්බන්ධ කරමින් සංසාර ප්‍රවෘත්තිය ගෙන යෑම සම්බන්ධව විභාග කොට දතයුතු කරුණු වරදවා (මුලාවෙන්) ගත් විනෝදය සත්ත්ව සමූහයන් නුවණින් සලකා බලන්නා වූ, සවිඥයන් වහන්සේ විසින්...

- (අ) ඒ ඒ තම තමාගේ දායාදය වන්නාවූ අවිද්‍යාදී අදාල හේතු නිසා සංස්කාරාදීන්ගේ පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද,
- (ආ) කිලේස වට්ඨ, කම්ම වට්ඨ, විපාක වට්ඨ යන වට්ඨ තුනෙහි පැවැත්ම දක්වනු සඳහා ද, වදාරන ලදැඹි දත යුතු.

[වි. ම. 391; විභ. අ. 92]

2. අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ද්විතිය ක්‍රමය

මැද ඇති වේදනාව නිසා තණතාව ඇති වීමෙන් පටන්ගෙන අග ඇති ජරා මරණ තෙක් දක්වන ලද්දේ අනුලෝම පටිච්ච සමුප්පාද ද්විතීය දේශනා ක්‍රම යයි. එම දේශනාව පවිච්චාසන අභ්‍යන්ත කාලයට ඇතුළත්, විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසස, වේදනා ධර්මයන්ගේ හේතුව වන්නා වූ අවිජ්ජා, තණතා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම භවයන්හී ඇතිවීමෙන් පටන්ගෙන අනාගත අද්ධාන කාලයට ඇතුළත් ධර්මයන් තෙක් විහිදේ. සම්මා දිට්ඨි කදාණ ප්‍රඥාවෙන් වන්මානව විනිවිද නොදැක්කා වූ ශ්‍රාවකයන්ට, මෙම පවිච්චාසන භවයට ඇතුළත් වන බැවින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ වන්නා වූ ප්‍රකට වූ පවිච්චාසන හේතු ධර්ම ගෙනහැර දක්වමින්, පවිච්චාසන හේතු ධර්මයන්හී අනාගත එල ධර්ම භා හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වමින්, දිගට විහිදෙන අනාගත අද්ධය ප්‍රකටව ප්‍රකාශ කිරීමේ අදහසින් දේශනා කළ සේක. [වි. ම. 392; විභ. අ. 2/92]

3. පටිලෝම පටිච්චසමුප්පාද දේශනාව ප්‍රථම ක්‍රමය

අග ඇත්තා වූ ජරා-මරණයෙන් පටන්ගෙන මුල වන්නා වූ අවිද්‍යාව තෙක් ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයට දේශනා කළ පටිච්ච සමුප්පාද දේශනාව පටිලෝම දේශනාවය.

“මේ සත්ත්ව ලෝකය ජිකාන්තයෙන් දුකට පැමිණියේය. උපදන්ය, දිරන්තේය, මැරෙන්නේය, නැවත නැවතත් චූත වන්නේය” යනාදී දුකට පැමිණී ලෝකයා දෙස මහා කරුණාවෙන් බලන කල්හී මහා බෝසතාණන් වහන්සේ සමෙබ්බාධියෙන් පූජී භාගයේ ඒ ඒ ජරා මරණාදී ප්‍රත්‍යසමුප්පන්න ධර්මයන් අවබෝධ කරන පටිවේද විදර්ශනා කදාණ අනුසාරයෙන් අවබෝධ කළ ජාතිනාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් එලානුසාරයෙන් මනාලෙස දේශනා කිරීමේ අදහසින් මෙම පටිලෝම සමුප්පාද දේශනාව දේශනා කළ බව දත යුතු. [වි. ම. 392; විභ. අ. 2/92]

මහා වජිර විපසසනා කදාණය

භාරම්නා බල අතින් සම්පූර්ණ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ බුද්ධත්වයට පත්වූ වෙසක් මස පුර පසළොස්වක දා සල්වනයේ දිවා විහරණ අවස්ථාවෙහිද, වෙසක්පුර පසළොස්වක දා පශ්චිම ශාමයේ අරුණ නගින විටද, කොටි ලක්‍ෂයක් වාසය කරන්නා වූ සක්වල එක එකක එක් එක් සත්ත්වයකුගේ සත්තානයෙහි පිහිටා ඇති අවිජ්ජා එක එකක් කදාණයෙන් එකක් ලෙස පිඬු කොටගෙන එක එකකයක් ලෙස ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් **අතිවිච්ච** වරක්, **දුක්ඛ** වරක් **අනන්ත** වරක් යන ලෙසට විපසසනා කදාණයෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙලෙසටම සංඛාරයන් එක එකක් එක පිඬුවකට,

විකුණුකරණයන් එක එකක එක පිටුවකට යනාදී ලෙසට පටිවිච සමුප්පාද අංග දොළොස එකක දොළොසකට පිටුකොට විපසනා කදායායෙන් බිඳ බැලූ සේක. මෙය මහා වජිර විපසනා කදායාය නම් වේ. මේ මහා වජිර විපසනා කදායායෙන් විනිවිද දැන වදාළ ජරා, මරණ මුල්කොට ඇති ඒ ඒ වටට දුකකින්හී ජාතනාදී හේතු ධර්ම හොදින් පැහැදිලි කොට දැක්වීම සඳහා පටිලෝම පටිවිච සමුප්පාද දේශනාව, දේශනා කරන ලද්දේ යැයි කියනු ලැබේ. [ම. නි. පි. 3/275]

4. පටිලෝම පටිවිච සමුප්පාද දේශනාව ද්විතිය ක්‍රමය

මැද ඇති ආහාර හතරින්, නැත්නම් තණකාවෙන් පටන්ගෙන මුල ඇති අවිජ්ජාව තෙක් වන මෙම දේශනා පටිලෝම පටිවිච සමුප්පාද දේශනාවෙහි දෙවන ක්‍රමයයි. ආහාර සුත්‍රාන්ත දේශනායෙන් ආහාර හතර වර්ග සම්බන්ධ නිධානය එක එකක් වශයෙන් (බෙදා) සැර පුකින් ඔදීමට සුදුසු ශ්‍රාවකයන්ගේ කදායායෙහි පිහිටනසේ තහවුරු කිරීමට අතීත වූ අද්ධාන කාලය දක්වා වූ අවිජ්ජා සංඛාරා තෙක් එය ගෙන හැර දක්වා නැවතත් අතීත අද්ධාන කාලයේ ඇති අවිජ්ජාවෙන් පටන්ගෙන හේතු හා එල සම්බන්ධ සත්තතිය හොදින් දැක්වීමේ අපේක්ෂාවෙන් ද දේශනා කරන ලදී.

[භි. ම. 392; චි. අ. 2/92]

සමුතෙතජන කථා

සංසාර වක්‍රයේ භ්‍රමණය පෙන්වා දෙන මේ හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිවච සමුප්පාද නම් වූ හට වක්‍රය ඉතා ගැඹුරු බැවින් තහවුරු බවක් ලැබීම දුෂ්කරය. විවිධාකාර ක්‍රම මාගී වලින් වනාකුල වූ වන ලැහැබක් මෙන් වන නිසා එයින් ඔදීම දුෂ්කරය. වටහා ගැනීම පහසු නොවේ.

හෙන සැරයක් සේ අතරක් නොතබා පෙළෙන, මුළු කරවන, දුක්දෝෂකට හැකි මේ කරකැවෙන පටිවච සමුප්පාද සංසාර හව වක්‍රය සමාධිත නම් වූ උතුම් උරගල මත හොදින් මුළුකත් වනසේ අතුල්ලාගත් කදායාය නම් වූ කුන්තය (මුරා යුධය) මගින් නොබිඳ අනුබෝධ කදායා පටිවේදකදායායන්ගෙන් තමාම වහීමානට විනිවිද නොදැක නම්, සංසාර වටට දුකක මහා හය ඉක්මවා නිදහස්ව යා හැකි එකම පුද්ගලයකු සිහිනෙනුද නොවන්නේමය.

ඇත්තය. බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙසේ දේශනා කළ සේක. ආනන්දයා! මේ පටිවච සමුප්පාද ධර්මය ගැඹුරුය. ගැඹුරු පෙනුම් ඇත්තේද වේ. ආනන්දයා! මේ ධර්මය අනුබෝධ නොකිරීමෙන්, ප්‍රතිවේධ නොකිරීමෙන් මෙසේ මේ සත්ත්ව පුජාව නූල් කැටියක් මෙන් අවුල් වූවා, කැඳුලු පෙහෙර හු මෙන් ගැට ගැසුණී, නොහොත් කිරීමේ

කසල්ලක් බඳවුවා, මුද්‍රණය බවුසතයක් අවුල් වුවා, සැපයෙත් පහවු නපුරු ගති ඇති විවශව පතිත වීම් ඇති අපාය ද සසර ද ඉක්ම නොයෙයි." [දී. නි. 2/80]

යැයි මේ ධර්ම දේශනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළයෙක. එම නිසා තමා වශයෙන්ද අනුන් වශයෙන්ද සෞභාග්‍ය කැමති සුඛය කැමති පණ්ඩිතයන් හේතු-එල සම්බන්ධතා පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මය, අනුබෝධි ක්‍රමය පටිච්ච ක්‍රමයන් මගින් වටහා ගැනීමට උත්සාහ කරන්නේ ඉතිරි අනෙකුත් කටයුතු බැහැරකොටය...

මේ බුද්ධ ශාසනයෙහි පණ්ඩිතයන්, හේතු ධර්මයේ එල ධර්මයේ පහළ වනු පිණිස උපකාර කරන සවිභාව ශක්තිය ඇති ගැඹුරු වූ හේතු-එල සම්බන්ධතා දක්වන පටිච්ච සමුප්පාද ධර්මයෙහි, ඉහත දැක්වූ ලෙසට උත්සාහ කරන්නේ නම් ක්‍රමයෙහි තහවුරුවක්, ප්‍රතිශ්ඨාවක් ලබාගත හැක්කේය. මෙලෙස ක්‍රමයෙහි ප්‍රතිශ්ඨාවක් ලබා ගැනීමේ සවිභාවයෙන් අඛණ්ඩ වූ සතියෙන් සම්පජ්ඣාදයෙන් සම්පුණ්ණී වී නැවත, නැවතත් උනන්දුවෙන් භාවනා කරන්නවා!

[වි. ම. 441; විභ. අ. 2/139]

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

වා අවුක් ආරණ්‍ය සයාබො,
විනතල පබ්බත ආරණ්‍යය
97/11/10

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

පට්ඨම භාගය
ලක්ඛණාදි චතුක්ක කර්මස්ථාන

අභිප්පස උ. ආච්ඡාණ (ආ-ඔක් සයංඛි)

ශ්‍රී සදානාරාම ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා-අංක 6

මොක්ෂපුර රත්දොර

මහත්මාර රද්‍රසෙහී (බුරුමයෙහි)

එා-ඹවත් විත්තල පවිට්ත අරණ්‍ය සේනානන්දපරී
අතිපුජ්‍ය උ. ආච්ඡන්‍ය (එා-ඹන් සයාසෙව්)

ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්

බුරුම බිසින් රචනා කරන ලද

තිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා

තඹ භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

ජට්ඨම භාග්‍ය

ලක්කුණාදි වතුකක කොටස

පරිවර්තනය

ඉපය උඩරටියගම බම්මරිව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

ඉපය බුරුම ජාතික උ. අභයසූර්‍ය ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දානය

වත්දිකා අංචිසිංහ මැණිගත්

ප්‍රකාශනය

අමා දුම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානය, දිස්සේක, පොල්ගස්විව, 10320

දුරකථනය: 01 - 780140

පෙර වදන

ඇත අතීතයේ දී ධනාත්‍ය අභිඥා මාර්ගඵල අධිගම ලාභීන්ගේ ජයග්‍රහණය වූ සිරිලක්දිව භූමි නැවතත් ඉතිපත්ති ප්‍රතිරෝධී භාෂනයට පුනරාලෝකය උදෙසා වීමේ ජකායන මාර්ගය විවිෂ්‍ය වී ඇත. සිරිලක්දිවෙන් ස්වර්ණභූමි නම් වූ බුරුම රටට ගෙන යන ලද රටියන්හි පටිපත්ති පටිවේධ ක්‍රීටිධ භාෂනය ජරා දීඋපුමිත් වැඩිලෙමිත් දැනවත් පවතී.

බුරුම රට මොලෙමියන් - මුරඩාන් නගර දෙකට අතරෙහි රමණීය වනරපතක පිහිටා තිබෙන ජා-භෞක් විත්තලපවිධිත භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ ප්‍රධානාචාරය අත්ගමනා කම්මට්ඨානාවරීය අතිපුරණීය ආචිණ්ණ-ජා-භෞක් සයරඩා මාහිමියන් වහන්සේගේ ආචාරයත්වයෙන් උභානුවන සමඵ-විදුශීනා භාවනා මාර්ගය වනාහි සිරිලක්දිව ඉහතදී අධිගම ලාභීන් පහළ කළ නිර්වාණ භාමිනී ජකායන මාර්ගයේ සඳහන් කිරීම සුදුසුවේ.

දැනට සිරිලක්දිව මිනිරියල ශ්‍රී ඥානාරාම ධර්මානතනය, පොලසක්ඹිවිට, දික්ගේන භාවනා මධ්‍යස්ථානය, නාඋයන ආරණ්‍යය, ඹීපාත-රජවන්ගල ආරණ්‍යය, තෙජව සිංහලෙන සංචාරනය ආදී මධ්‍යස්ථානයන්හි ඉහත සඳහන් භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවමිත් ඇත.

පාලි-අට්ඨකථා-විකා සහිත ක්‍රීටිවක පර්යාජ්චියෙහි පරපෙර පැමිණියා වූ ශිෂ්‍යා ගරුත්වයෙහි මුදුනට පත් වූ සමඵ භාවනා විදුශීනා භාවනාවෙහි කෙළවරට පත් වූ දුග දුගස් ගහන් ගිහි පැවිදි යෝගීන් හට භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවූ ධනාත්‍ය අභිඥා මාර්ග ඵල ලාභීන් පහළ කරවූ අතිපුරණීය ආචිණ්ණ සයරඩා මාහිමියන් වහන්සේ අතින් බුරුම බසින් සමීපාදිත කාන්ඩ හතකින් (7) ගුණ වූ භාවනා ඉන්‍යවාලිය තිබ්බාන ගාමිනී පටිපඤා නමින් හැදින්වෙයි.

පුපුෂ බුරුම ජාතික කම්මට්ඨානාචාරය අග්ගඤ්ඤ සයරඩා සහ පුපුෂ උඩරටියගම බහුමච්ච ස්වාමීන් වහන්සේ ද විසින් සිංහල බසට නංවන ලද මෙම

මොක්පුර රත්දොර සඟවෙහි ඉන්ද්‍රිය සුපිත්වත් වැදිකා අවේශිංග මහාත්මය විසින්
මුද්‍රණය කරවා ධර්මදාන වශයෙන් පිරිනැමෙයි.

පරමවෘත්ත සැපත් වූ විශ්‍රාමික භාග්‍ර මහා ඥාතපති පරිඤ්ඤා අවේශිංග මහාත්මයා වන්දිම. ජාතක අවේශිංග ප්‍රභාකරවත් දෙදෙනාටද, රජලීපිරුන් දෙදෙනාටද මුණුපුරු මිණිපිරි සැමවද සියලුම පිවමාන ඥාති විභ මිත්‍රයන්ටද මෙම කූශලානිකංකරයක් ආයුරාරාග්‍ය සැපතක් සුභති සමීපත් කෙළවර අලු අමා මග නිවන් ධූව පිණිසත් හේතු වාසනා වේවා!

සත්භූතවත් කමල් අඤ්ඤාදේහීය මහතා ප්‍රධාන මුද්‍රණ කාර්ය මණ්ඩලයටත් අමාදුම් සංගමයේ සැමටත් ආයුරාරාග්‍යාදී සමීපත් හා අමා මග නිවන් සමීපත් අත් වේවා!

"සුඛිනො වා චෙඡිනො තොන්ද-ඤ්ඤි සත්තා සචන්ද සුඛිත්තං"

මෙහට මෙතැයි

හා උයනේ අරිඤ්ඤ ම ස්ථම්භ

හා උයන ආරණ්‍යක යේනාසනක

පත්භීරයම.

පරිවර්තක ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්

“කටාගතසප්තවදිනො හික්කවෙ ධම්ම විභංගො විචරොවො විරොච්ඤි නො සට්ඨපනෙනා.”

“මහණෙනි, තථාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා චිත්ත විචරන වූයේ බවළඬි. වාසුදේව තොම බවළඬි” [අං. 1/510]

මේ මඛ අතට රත්වන්නේ අප අමාදම් සංගමය මගින් එළිදැක්වන්නට ගෙනු ලැබූ දේනාරාම භූෂානුස්මරණ ඉන්ද්‍ර මාලාංගී මොක්ඛුර-රත්දොර පොත් පොළේ හසවන කාණ්ඩයයි.

තවත් ඉතිරිව ඇත්තේ හත්වැනි වූත් එම පොළේ අවසාන කාණ්ඩය වූත් විපක්කා කොටසයි. එතු නොබා දිනකින් එළිදැක්වීමට කරනු සැලසී ඇති බව දැනුම් දෙන්නේ යතුරිනි.

මේ සත් ක්‍රියාවට ආරම්භය ගලපන අතිදූප්ප නා උපතේ අවිධම්ම ස්වාමීන් වහන්සේගේ පෙර විදුනකින් මෙය අලංකාර වී ඇත. මේ කටයුතු මෙලෙස සුමුදුව සිදුවීමට ප්‍රධාන වශයෙන්ම ගෞරවනීය ස්වාමීන් වහන්සේලාගේ පාරම් මහිමය කාඩක වේ. පෙරද කාඩක වන්නට ඇත. මත්තටද කාඩක වේවා! යි පතමු.

පරිවර්තකයාදී මෙන්ම කොදුපත් බැඳීමේදී තොමද සහයෝගයක් දක්වමින් කටයුතු කළ, කටයුතු කරන පුප්ප වූරුම පාණික කම්මවිඨානාචාර්ය අත්භක්ඛු ස්වාමීන් වහන්සේද ආකණික ගෞරවයක් ඉක්මවා මෙහිලා සිහිපත් කරමු.

විටපත් කීරීමෙන් සත්‍යය දැක්වීමට විශ්‍රාමයේ විධරතන ස්වාමීන් වහන්සේද කැපවත් බැඳීමෙන් උපකාර කළ උත්සවයෝගී උපතිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේද, පිංවත් කලංගුරිය මහතාද, මේ පිටතත් විසද දෙන ලබන්නෝ! එමගින් වහා වහා සැකසීම උදව්වෙයි පතමු.

මුද්‍රණ කටයුතු මෙහෙයවූ පිංවත් කමිල් ඇමුණදෙනී මහතා ඇතුළු “මිහිර” හි කාණ්ඩ මණ්ඩලයේ සිටි දිනකත් වටහසක්-අපහසුවක් වටහසකින්වත් නොඅඟවා

කළ මෙහෙය ශාසනය නාමයෙන් සිහිපත් කරමු. මෙවන් පදාර්ථයේ වලව් අත-හිත දෙමින් ශාසනය නගාලීමට කටයුතු කරන එම සියලු දෙනාටම සම සමත්යේ ආධ්‍යාත්මික ශාසනයෙන් වන සිල-සමාධි-පඤ්ඤා ශාසනය මෙවන් බෙලෙන් සම්පූර්ණ කර ගැනීමට තව තවත් පහසු විගරණ ශාලනයෝගී සංගමය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනය කරමු.

මෙහි වරපැන ඉසුළු අර්බේසිංස මැණියන් ප්‍රධාන වශයෙන් සම අභාවච්ඡාපත් ස්වාමි පුරුෂෝ ඇතුළු කොට පිරිස ඉදිරිපත් කරගෙන සිදු කළ මේ ධර්ම දහමය කුසල මගින් එකාත්තයෙන් සියලු පැතුම්ද සපුරාගෙන නිගත ආලෝකයක් ලබන්නා. නැණැත පහල වේවා !

මෙකුළු කල් සංග්‍රහ වී ගොඩවුන මෙවන් ගුණධරයක් සිංහලට නැගීමේදී, මෙවන් සත්පුරුෂ මන්ඩල ඇසුරු කරමින් ගතවූ කාලය තුළ සිතීන්-කර්මය-වචනරයන් රැස්කර ගන්නා ලද සමි පිවිසුරු කුසල් ශක්තියක් වේද එය අප දිවියේ එද-මෙද තුරු උපකාර ආධාර කළ සියලු දෙනාටම අනුමෝදම් කරවමු. මව්-පිය, ගුරුවරු-ආචාර්ය-උපාධ්‍යයන් දැන-මිත්‍ර යන සියලු හිත තත්ත්වයෝද-මැදුසත් සත්ත්වයෝද, අභිභවත් සත්ත්වයෝද එම පිත සාධු කියා අනුමෝදත් වෙන්නවා! අනුමෝදත්ව ලොවී ලොවීතුරා සැපත් කැද ගනින්නෝගී පතන්නේ මෙමුණෙනි.

"ලක් මුදු සසුන බැබළේවා"

මෙහට මෙතැනි,
උසිරිසයනම බලෙපිට කිමි
නික්කරණ වනය,
මිහිරිගල.
11742
2001 ඔක්තෝම්බර් 31

අනුග්‍රාහකයෙහි සිතුවම්ලක් කළින්

ලෝකයේ විවිධාකාර සිතුවම් ක්‍රමයන් "නිවන්" යන උතුම් සිතුවම්ලක් සියලු දරාගන්නා මෙම පොත මුද්‍රණය කිරීමට සිතුවම් අපගේ නිවන් නමට උපකාරයක් වශයෙනි.

මෙම පොත මුද්‍රණය වීමට එ-මහේස්වරියා මධ්‍යස්ථානයෙහි භාවනා ක්‍රම දෙක සඳහන් වන වටිනා ග්‍රන්ථයකි. මෙම එ-මහේස්වරියා ක්‍රමය අපට මොදක් මුද්‍රණය වීමට අති පුජනීය ආරාධනා එ-මහේස්වරියාගේ ස්වාමීන් වහන්සේට අපගේ ගෞරවය සහ කෘතඥතාවය පල කරමු. පුජනීය ස්වාමීන් වහන්සේට නිරෝගී සුව දීඝායුෂ ලැබේවා! මෙම ග්‍රන්ථය සිංහල භාෂාවට පරිවර්ථනය කරනු ලබන මුද්‍රණය පාඨක කමිටුවකරුවන්ගේ අගයනු ලබන ස්වාමීන් වහන්සේටත්, පුජන උඩරටියගම බමමපිට ස්වාමීන් වහන්සේටත්, නිරෝගී සුව දීඝායුෂ ලැබේවා. ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරන්නවා.

ශ්‍රී කලනාඨී ගෝඨාමුම සංස්ථාවේ ගමුල්පාදක කඩවැද්දුගේ ජිතවංශ ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු සියලුම ස්වාමීන් වහන්සේලාට නිදන් නිරෝගී සුවපත් භාවය ලැබේවා. පුජනීය ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු සියලුම ස්වාමීන් වහන්සේලාට ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

අපගේ ගුරුදේවයන් වහන්සේ මෙන්ම ප්‍රධාන කමිටුවකරුවන් වහන්සේද වන ක්‍රිපිටකාරාචාර්ය පුජනීය නා උග්‍රයන් අර්ථසම්මත ස්වාමීන් වහන්සේ මෙම එ-මහේස්වරියා ක්‍රමය මුද්‍රණය වීමට ගෞරවය සහ කෘතඥතාවය පල කරමු. මෙම භාවනා ක්‍රමය ප්‍රකාශ කරන බොහෝ දෙනා සතුව සැකසුම් ලබාගැනීමට, එම උපකමනායන් වහන්සේට මෙම කුසල බෙදුම නිදන් නිරෝගී දීඝායුෂ ලැබේවා. ලොවුතුරා මුද්‍රණ වෙළඳ මහලයෙන්.

මෙම පොත මුද්‍රණය කිරීම පිණිස මග පෙන්වූ හරු චිත්‍රිත ස්වාමීන් වහන්සේවද හරු සංඝ සුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේවද නිදුක් නිරෝගී සුවපත් භාවය ලැබී පැතු බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

අපගේ පිතෘන් වන ඇල්. එච්. ඩී. ද සිල්වා මහතාටද දුකාවර මැණියන් වන එච්. ඊ. ප්‍රනාන්ඩම් මහත්මියවද ආදරණීය කොතොයුරු කුමාර ලාල් ද සිල්වා මහත්මියවද කරුණාවන්ත වූ ස්වාමීපුත්‍ර වූ විශ්‍රාමික ගාලු මහ දිසාපති, පරන්තත් සෙමිකල්වි සභාපති වූ පර්සි අබේසිංහ මහතාටද මිය ගිය අතිකුත් සිතළු ඥාතීන්වද මෙම කුසල බෙදුමක් සඳහා වසනා තුරු සුභගී සමීපත් ලැබී පුරුදුබව බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ වේවා!

මාගේ දරු මුහුදුරන් ඇතුළු සියලු සහෝදර සහෝදරියන්ද අතිකුත් සියලු ඥාතීන්ද පාරමි පුරා පැතු බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා, හිත මිත්‍ර සිතලොදකාද පුරුදුබව බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා.

මෙම පොත මුද්‍රණය කරනුයේ සමස්ත ඇඹුල්ලදෙණිම මහතාගේ අමාදම් සංඝමගේ සියලු දෙනාගේ පුරුදුබව බෝධියකින් නිවන් අවබෝධ කරත්වා.

**“වීරං තිට්ඨතු ලොකකම්මං
සමමා සම්මුද්ධා කාතනං”**

මෙහට
සාහස ලැදී
වරදිකා අබේසිංහ මැණියන්

මූලාශ්‍ර දැක්වීමට මෙම ලන්දරියෙහි ගොදා ඇති හෙව් ක්‍රමය මෙසේය:
[ග්‍රන්ථ සංකේතය / ග්‍රන්ථ කාණ්ඩය / පිටු අංකය]

උදා: [සං. නි. 4/32] ගනුවන් දැක්වෙන්නේ, සංග්‍රහණ නිකායෙහි
4 වන කාණ්ඩයෙහි 32 වන පිටුවයි.

අදාළ ලන්දරිය කාණ්ඩවලට බෙදා හැරීමේ, [ග්‍රන්ථ සංකේතය/පිටු
අංකය] වලටත් දැක්වෙනු ඇත.

උදා: [වී. ම. 331] * [විසුඤ්ඤා මග්ග 331 ඊට]

ග්‍රහට් සංකේත නිරූපණය

දී. නි.	-	දින නිකාය	බු. ඊ.
ම. නි.	-	මජ්ඣිම නිකාය	-
සං. නි.	-	සංඥාපිත නිකාය	-
අං. නි.	-	අංගුත්තර නිකාය	-
බු. නි.	-	බුද්ධ නිකාය	-
වි. ප.	-	විභංගප්පකරණය	-
වි. ම.	-	විසුද්ධි මග්ග	සේ. මු.
දී. අ.	-	දී. නි. අටුවාව	-
සං. අ.	-	සං. නි. අටුවාව	-
ධ. අ.	-	ධම්මසංගහිට්ඨකරණ අටුවාව	-
විභ. අ.	-	විභංග අටුවාව	-
මහා වී.	-	විසුද්ධි මග්ග මහාවිකා	ධ. සෙ.
අනු වී.	-	විසුද්ධි මග්ග අනු විකා	බු. අ.
සං. වී.	-	සං. නි. විකාව	-
දී. වී.	-	දී. නි. විකාව	සො. සේ.
මි. ප.	-	මිලිපද පඤ්ඤ	ධ. ආ.

- බු. ඊ. = බුද්ධ ජගත්තී මුද්‍රණය
 සේ. මු. = සේවාචාර්ය මුද්‍රණය
 ධ. සෙ. = ධර්මස්තම්භ මුද්‍රණය
 බු. අ. = බුද්ධ අකුරු පටිපිටි කමිටු මුද්‍රණය
 සො. සේ. = සෝමවහි සේවාචාර්ය මුද්‍රණය
 ධ. ආ. = ධර්මසාධි ආචාර්ය මුද්‍රණය

පටුන

පෙර වදන	i
පරිච්ඡේද ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්	iii
අනුක්‍රමයෙන් සිතුවම්ලේඛන තුළින්	v
මුද්‍රණ සංවේග නිරූපණය	vii
1. ලක්‍ෂ්මි රජ පව්වුපට්ඨාන පද්ධතියෙන්	
භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි	
ධම්මානුරක්‍ෂණය කවිපට්ඨාන ප්‍රතිපදාවෙන් උග්‍රවා ගන්නා ලද්දේ	1
උකාරවිච්ඡේද - විපකල්පිතපද්‍ය	5
උතුම් පටිපාටිකරණ ක්‍රමය හතර	6
කතර පටිපාටිකරණ ක්‍රමය ලැබීමට හේතු බව පහ	7
කෙඩ භූමිය- අරක්ක භූමිය	8
ප්‍රතිධර්මයෙන් වැළකීම වේ.	8
ලක්‍ෂ්මි, රජ, පව්වුපට්ඨාන, පද්ධතිය අර්ථයන්	12
පෙරාතුව දැක්වූ පු.	15
2. අටවිසි රූප - රූපකඛණ කට්ඨාන කොටස	17
පළමු බාහු	-1
අනෙකු බාහු	-2
තෙවන බාහු	-3
චතුර්ත බාහු	-4
වකුල පසාද	-5
තෙවන පසාද	-6
චතුර්ත පසාද	-7
පිළිස පසාද	-8
කාල පසාද	-9
රූපාරම්භය	-10
කඳුපාරම්භය	-11
ගන්ධාරම්භය	-12
රසාරම්භය	-13
ඉපිටිපිටිය = ඉපිටි භාව රූප	-14
පුටිපිටිය = පුටි භාව රූප	-15

පිළිකිණි = රූප පිළික	-16	25
භද්‍රය වහන්සේ	-17	25
කඩලිකාරාගාර	-18	25
ආකාශ ධාතු	-19	26
කාශ විඤ්ඤාණි	-20	26
වච්ච විඤ්ඤාණි	-21	26
රූපය ලඟුතා	-22	27
රූපය මුදුතා	-23	27
රූපය කම්මඤ්ඤාණා	-24	28
රූපය උපවය	-25	28
රූපය සන්තති	-26	29
රූපය ජරතා	-27	29
රූපය අතිවචනා	-28	29
පච්ඡික කොටි භාවනා කරන ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් රෝපනා		30

3. විඤ්ඤාණාකඛණධි කටා කොටස

විඤ්ඤාණාකඛණධි	-1	33
පච්ඡික විඤ්ඤාණ	-2	33
භවංග සිත	-3	34
රඤ්ඤාණවිඤ්ඤාණ = කිරිතා මනෝධාතු	-4	34
ආවඤ්ඤාණ = රූපාරම්භණ අරමුණු කිරීම		35
ආවඤ්ඤාණ = සංඥාරම්භණ අරමුණු කිරීම		35
ආවඤ්ඤාණ = ගන්ධාරම්භණ අරමුණු කිරීම		35
ආවඤ්ඤාණ = රසාරම්භණ අරමුණු කිරීම		36
ආවඤ්ඤාණ = පොඨිධිධාරම්භණ අරමුණු කිරීම		36
වකුටි විඤ්ඤාණ	-5	36
කොභ විඤ්ඤාණ	-6	36
භාන විඤ්ඤාණ	-7	37
පිච්චා විඤ්ඤාණ	-8	37
කාශ විඤ්ඤාණ	-9	38
සම්පච්චන = පිළිගැනීම (පීචාක මනෝ ධාතු)	-10	38
රූපාරම්භණයක් පිළිගැනීම වූ සම්පච්චන සිත (වකුටිච්චාර වච්ච)		39

සඳුරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිවෘත සිත (ගෘහ ඥාත පීඨ)		39
සෙධාරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිවෘත සිත (ඝාත ඥාත පීඨ)		39
රහාරම්මිකයක් පිළිගන්නා වූ සමපරිවෘත සිත (පිටතා ඥාත පීඨ)		39
පොරබඩාරම්මිකයක් වූ පිළිගන්නා සමපරිවෘත සිත (ඝාත ඥාත පීඨ)		40
තනහිරණ = අග්ගක පිරාත මනො විඤ්ඤාණ ධාතු	-11	40
වොහරිත = කාධාරණ කිරිත මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු	-12	42
චක්ඛු ඥාත පීඨ වොහරිත		43
කොත ඥාත පීඨ වොහරිත		43
ඝාත ඥාත පීඨ වොහරිත		43
පිටතා ඥාත පීඨ වොහරිත		44
ඝාත ඥාත පීඨ වොහරිත		44
ඊවත = කුසල ඊවත	-13	44
ඊවත = අකුසල ඊවත	-13	45
සඳුරම්මික	-14	45
චක්ඛු ඥාත පීඨ සඳුරම්මික		46
කොත ඥාත පීඨ සඳුරම්මිකදිග		46
මනො ඥාතාරිඡ්ඡත - මනොඥාත පීඨ	-15	46
රූපාරම්මිකය අරමුණු කරන මනොඥාතාරිඡ්ඡත		47
සෙඤ්ජාද විභත	-16	48
වුඨි විභත	-17	48
4. වේදනාකඩපටි කටා කොටස		
සුඛ වේදනා		49
උකඛ වේදනා		49
කොමතස්ස වේදනා		50
වෙනත් ආකාරයකට කොමතස්ස වේදනාව විස්තර කිරීමක්		50
ඥාමතස්ස වේදනා		51
උපෙකඛා වේදනා		51
සධානුපෙකඛා=තඛිත ධනතය හා යෙදුණ තනුමඡ්ඡධනතයා		51
අඤ්ඤාමි සුඛ = උපෙකඛා වේදනා චතුර්ථ සධානුපෙකඛා		52

5. සපයුදාකඩ්‍ය කටා කොටස සපයුදා රෙවතසික		53
6. සංඛාරකඩ්‍ය කොටස		
සබ්බිසත සාධාරණ රෙවතසික		55
ඵතකම	-1	55
රජිතතා	-2	56
ඵකගතො = සමාධී	-3	56
පීචිත	-4	57
මනසිකාරක	-5	58
මනසිකාර භූන් ආකාරගන්		59
පී සත්‍යධා සවාචිත් වහන්සේගේ සවිගත		60
ප්‍රභීරණක රෙවතසික	-6	60
ඵතකකම	-1	60
පීචාර	-2	61
අභිමොක්ඛ	-3	61
මිචික	-4	62
සංචේත පද්ධතාං = සංචේත ඥාණක		62
පිරිතාරම්භ ව්‍යුත් පද්ධතාංවා		63
පීචි	-5	63
පඤ්ඤ	-6	64
අභුකම රෙවතසික	-14	64
මොග	-1	64
අභිචික	-2	65
අරතාභතතා	-3	66
පඤ්චච	-4	67
මොග	-5	68
දිව්චි = මිච්චිදිව්චි	-6	68
මාන	-7	70
මොග	-8	70
ආකාශ ව්‍යුත්	-9/10	71

අර්ථන කෝපය		72
ඉස්සා	-9	73
මව්පව්ව	-10	73
කුකුළුව	-11	74
ඒන	-12	74
මිදුබ	-13	75
විවිධව්‍යා	-14	76
සැකයන් ලකුණු		76
ඥාණයන් විමසා බලන්න		78
සොහොන් වෙනසක කොටස		78
සඳුබා	-1	78
සොහොන්වත් මාණික සඳුබා හේතු සහර		79
සත්	-2	80
සත්ව හා මනසිකාරය		81
සිරි	-3	81
මිහිඟය	-4	81
අලොභය	-5	83
අද්‍රෝශය	-6	83
සතු මජ්ඣධනතා	-7	84
කාය පසාද්ධි විතත පසාද්ධි	-8-9	84
කාය ලගුතා විතත ලගුතා	-10- 11	85
කාය මුදුතා විතත මුදුතා	-12-13	86
කාය කම්මඤ්ඤා විතත කම්මඤ්ඤා	-14-15	86
කාය පාදුකඤ්ඤා විතත පාදුකඤ්ඤා	-16-17	87
කායුච්ඡිකතා විතතුච්ඡිකතා	-18-19	88
විරහි වෙවිතසික භුත	-20-21-22	89
පාණාචාරත කාය දුෂ්චරිතයන් වැළකීම		91
බුද්ධ විහාර වෙවිතසිකයන්		92
මෙතතා (අද්‍රෝශ)		92
කරුණා	-23	93
මුද්දිතා	-24	94

උපකෝ වූයම් වීහාර = (තනු මිණවිතතත)	95
අංගොත = පඤ්ඤාදීප්පිත = පඤ්ඤාදා 25	95
අභංගමාන පවිත්තධර්මාන	96
සීගානන ලක්ඛණා	98
නාමි ධර්ම ලක්ඛණ, රඝ, පවිත්තධර්මාන,	98
පද්ධර්මාන වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය	98
ඵඤ්ඤා ක්‍රමය වටහා හැකිම අවශ්‍යය	100
විශ්වකමසනකක් පාතා	101

7. පටිච්ච සමුපපාද කොටස

අවිජ්ජා	-1	103
සංඛාර	-2	104
විඤ්ඤාණය	-3	105
නාම රූපයෙහි නාම = ජෛවකර්මක	-4	105
නාම - රූපයෙහි රූපය	-4	105
සඤ්ඤාතනය	-5	106
චක්ඛානතනය		106
කොභාසතනය		107
සානාසතනය		107
චිච්චාසතනය		108
කායාසතනය		108
මනාසතනය		108
කාරණුපචාර කථා		109
ඵඤ්ඤා	-6	110
චක්ඛු සම්පන්නය		110
කොභ සම්පන්නය		110
සාන සම්පන්නය		110
චිච්චා සම්පන්නය		111
කාය සම්පන්නය		111
මනො සම්පන්නය		112
වේදනා	-7	113
චක්ඛු සම්පන්නො වේදනා		113

සෞභ සම්පන්නත්ව වේදනා		114
භාන සම්පන්නත්ව වේදනා		114
විවිධා සම්පන්නත්ව වේදනා		114
බාහ සම්පන්නත්ව වේදනා		115
මනෝ සම්පන්නත්ව වේදනා		115
තණතා		115
රූප තණතා		116
සංඥ තණතා		116
ගන්ධ තණතා		117
රස තණතා		117
ජෝරිඤ්ඤි තණතා		117
ධම්ම තණතා		118
උපාදාන		118
උපාදාන චිඤ්ඤි		119
භව	-10	120
(අ.) කම්ම භව		120
(ආ.) උපපත්ති භව		120
භාවනා ක්‍රමය ගැන සවිමඟ් පිය ඉතු		120
ජාති	-11	121
(අ.) ජරා	-12	121
(ආ.) මරණ		122
සොක		122
පට්ඨෙච්ච		123
දුක්ඛ = කාමික දුක්ඛ		124
ද්‍රෝමසංඝ = වේතයික දුක්ඛ		124
උපාකාස		124
සොක - පට්ඨෙච්ච - දුක්ඛ ද්‍රෝමසංඝ - උපාකාස		125
ලක්ඛණා රසාදිය භාවනා කරන ක්‍රමය		126
අභිමතාථීය		128
කල්පවා සුදානම් පිම		128
අනුබෝධි සදාන		129

අපවත් වී වදල,
ශ්‍රී කලුණගේ ගෝඤ්ඤාම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිසල නික්කරණ වන අරණ්‍යගේ ප්‍රථම සේනානායකවරයා,
කම්ප්‍රානාචාර්ය, මහේන්ද්‍රාචාර්ය, අතිපුරුෂ
මාතර ශ්‍රී ස්‍රාතාරාමානිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාථමිකව පිණිස,

ශ්‍රී කලුණගේ ගෝඤ්ඤාම සංස්ථාව පහසුවන වශයට හා තැබීම නිමිත්තෙන්
එකී සංස්ථාවේ සරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුභාෂක,
සලදුවේ ශ්‍රී භූභවධීන ගෝඤ්ඤාම මධ්‍යස්ථානාධිපති,
මහේන්ද්‍රාචාර්ය, රාජකීය පන්ඪිත, අතිපුරුෂ
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශානිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

"මොක්පුර රත්පොර"

(නිකිණිත ගාමිනි පටිපාටි)

තමී වූ මෙම ග්‍රන්ථය

සාධිතව හෙළුවහොත් පිළිගන්නෙමි.

මොක්පුර රත්දොර

නිබ්බාන ගාමිනි පටිපදා (සංකීර්තයෙහි)

පට්ඨම භාෂය

ලක්කුණාදි චතුක්ක කොටස

නමෝ තසං තගචතෝ අරහතෝ සමෝ සමුද්ධාසං

ලක්කුණා, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධානසත්

භාවනා කළ යුත්තේ ඇයි

ධම්මානුපසංඝනා සතිපට්ඨාන පුතිපදාවෙන් උපුටාගන්නා ලද්ද.

ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු

1. ඉති රූපං, ඉති රූපසං සමුදයො, ඉති රූපසං අත්ථංගමො
2. ඉති වේදනා, ඉති වේදනාය සමුදයො, ඉති වේදනාය අත්ථංගමො
3. ඉති සඤ්ඤා, ඉති සඤ්ඤාය සමුදයො, ඉති සඤ්ඤාය අත්ථංගමො
4. ඉති සංඛාරා, ඉති සංඛාරානං සමුදයො, ඉති සංඛාරානං අත්ථංගමො
5. ඉති විසඤ්ඤාණං, ඉති විසඤ්ඤාණසං සමුදයො, ඉති විසඤ්ඤාණසං අත්ථංගමො

[දී. නි. 2/470; ම. නි. 1/146]

මහණෙනි! මෙම සාහසරයෙහි යොගාචරිථර මහණෙනි,

1. (අ) මෙය රූප ධර්මයයි.
- (ආ) මෙය රූප ධර්මයෙහි හේතු සචභාවය හා ඵලේ සචභාවයයි.
- (ඇ) මෙය රූප ධර්මයෙහි අස්ථයට සැමේ හේතු ධර්මයයි. අස්ථයට යැමේ සචභාවයයි.

2. (අ) මෙය වේදනා ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාව ධර්මය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය වේදනා ධර්මයෙහි අභ්‍යන්තර රූපයේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර රූපයේ සම්භාවයයි.
3. (අ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයෙහි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාවය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයෙහි අභ්‍යන්තර රූපයේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර රූපයේ සම්භාවයයි.
4. (අ) මෙය (වෛතසික) සංඛාර ධර්මයන්ය.
 (ආ) මෙය සංඛාර ධර්මයන්හි ඇතිවීමේ හේතු සම්භාවය හා ඇතිවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය සංඛාර ධර්මයන්හි අභ්‍යන්තර රූපයේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර රූපයේ සම්භාවයයි.
5. (අ) මෙය (සිත) විඤ්ඤාණ ධර්මයයි.
 (ආ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි පහළවීමේ හේතු සම්භාවය හා පහළවීමේ සම්භාවයයි.
 (ඇ) මෙය විඤ්ඤාණයෙහි අභ්‍යන්තර රූපයේ හේතු සම්භාවය හා අභ්‍යන්තර රූපයේ සම්භාවයයි.

මෙලෙසම උපාදානස්කන්ධ පහ යන ධර්ම සම්භාවයෙහි ධර්ම සම්භාවය යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් සිටින්නෙය.

[දී. නි. 2: පරිවර්තයයි ; ම. නි. 1 පරිවර්තයයි]

මේ ඉහත සඳහන් මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍රයේ ධර්මානුපස්සනා ධර්මපඛ්‍යාපන සතිපට්ඨාන ප්‍රතිපදා දේශනාවෙහි...

1. ඉති රූපං = මෙය රූප ධර්මයයි.
2. ඉති වේදනා = මෙය වේදනා ධර්මයයි.
3. ඉති සන්ද්‍රව = මෙය සන්ද්‍රව ධර්මයයි.
4. ඉති සංඛාරා = මේ සංඛාර ධර්මයෙයි.
5. ඉති විඤ්ඤාණං = මෙය විඤ්ඤාණ ධර්මයයි.

මෙලෙසම පසුව උපාදානස්කන්ධ නම් වූ ධර්ම සම්භාවයෙහි ධර්ම සම්භාවය යැයි නැවත නැවතත් භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝග්‍යවිචර නික්මවීම බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ යෙක. මේ අනුශාසනයෙහි අඩංගු සාරය අර්ථකථා විකාවන්හි පහත සඳහන් ලෙසට පහැදිලි කරයි.

තනට ඉති රූපනම් ඉදං රූපං, එතතකං රූපං, ඉතො උද්ධං රූපං
නරථිති රූපනසකාවිභේදවිභව්‍යප්පාදාය තෙද්දෙඤ ආදිං කතවා ලක්ඛණ රස
පච්චුපට්ඨාන පදධ්මාන වසෙන අනවසෙක රූප පටිගහතො වුතො - පෙ -

ඉති වේදනාති ආදිසුපි අයං වේදනා, එතතකා වේදනා, ඉතො උද්ධං
වේදනා නරථි. අයං සඤ්ඤා, ඉමෙ සංඛාරා, ඉදං විඤ්ඤාණං. එතතකං
විඤ්ඤාණං ඉතො උද්ධං විඤ්ඤාණං නරථිති වේදයිත-සඤ්ඤානන-අභිසංඛරණ
-විජානන සකාවභේදව සුඛාදි රූප සඤ්ඤාදි, එසකාදි, එකමු විඤ්ඤාණාදි
තෙද්දෙඤ ආදිං කතවා ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පදධ්මාන වසෙන අනවසෙක
වේදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණපටිගහතො වුතො.

[දී. අ. 2/565; සං. අ. 2/35]

ලක්ඛණ-රස-පච්චුපට්ඨාන-පදධ්මාන වසෙනාති කක්ඛලාදි ලක්ඛණ වසෙන,
සකඛාරණාදි රස වසෙන, සමපට්ඨජනාදි පච්චුපට්ඨාන වසෙන, භුතතතයාදි
පදධ්මාන වසෙන ව

[සං. වී. 2/58]

ප්‍රශ්නාය:-

චූදරජාණන් වහන්සේ මෙහ රූප ධර්මයයි, මෙහ වේදනා ධර්මයයි, මෙහ සඤ්ඤා
ධර්මයයි, මේ සංඛාර ධර්මයෝයයි, මෙහ විඤ්ඤාණ ධර්මයයයි, මේ පඤ්ච උපාදනකණ්ඩ
වශයෙන් නැවත නැවතත් දිගින් දිගට භාවනා වශයෙන් සලකා බැලීමට යෝග්‍යවචර
හිකමුචට අනුශාසනා කළයේක. මෙලෙස අනුශාසනා කිරීමේදී යෝග්‍යවචර හිකමුච
මෙම පඤ්ච උපාදනකණ්ඩය කෙරේ, මොන ආකාරයකට දුත යුතුද? සම්මා දිට්ඨි
ඤාණ ප්‍රඥාවෙන් කෙරේ භාවනා කළ යුතුදැයි ප්‍රශ්නයයි.

පිළිතුර මෙසේය:-

1. මෙහ රූප ධර්මයයි, රූප ධර්මය වනාහි මෙයයි. මෙයට වඩා නැතැයි සිත, උණ-සීනිල,
උණුසුම ආදී හේතු ධර්මයන් නිසා පෙර පෙර පහළ වූ රූප සත්තති හා සමාන
තොවූ පසු පසු රූප සත්තති පහළවීමේ සවභාවයන් විවිධ විවිධ ලෙස මා රූ වි
පහළවීම නම් වූ රූපපත සවභාවය-විකාරයට පත්වීමිද, භූතරූප, උපාද රූප
යන විවිධාකාරයෙන් බෙදීගියා වූ විසි අට ආකාර රූපයන්ද මුළුකොට ලක්ඛණ,
රස, පච්චුපට්ඨාන, පදධ්මානයන්, වශයෙන් ඉතිරි තොකොට සම්පූර්ණ ලෙස රූප
ධර්මයේ ඤාණයෙන් බෙද වෙන් කර ගැනීම, පරිගහන කිරීම, දේශනාවෙහි සාරයයි.
ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන පදධ්මාන වශයෙන් රූප සියලුම සම්පූර්ණ ලෙස දුත යුතු,
දෑන ගැනීම සඳහා භාවනා කළ යුතු යයි කියන ලදී.

1. මෙය වේදනා ධර්මයයි, ආදියෙහිද
 2. මෙය වේදනා ධර්මයයි, වේදනා ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා වේදනා නැත්තේය.
 3. මෙය සත්‍යඥා ධර්මයයි, සත්‍යඥා ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා සත්‍යඥා නැත්තේය.
 4. මේ සංඛාර ධර්මයේ යැයි, සංඛාර ධර්මයේ මේවා යැයි මේවාට වඩා සංඛාර ධර්මයේ නැත්තේය.
 5. මෙය විඤ්ඤාණ ධර්මයයි, විඤ්ඤාණ ධර්මය මෙය යයි, මෙයට වඩා විඤ්ඤාණ ධර්මයේ නැතැයි...
2. වේදනාඝ්ණයෙහි, අරමුණෙහි රහස්‍ය විදගන්නා සවිභාවය.
 3. සත්‍යඥාඝ්ණයෙහි අරමුණු සලකුණු කොට ගැනීම ගන්නා සවිභාවය.
 4. සංඛාරඝ්ණයෙහි සවිකීය හේතු, ධර්මයේ ගැලපෙන ලෙස එලෙසම පහළවීම සඳහා සකස් කිරීම් සවිභාවය.
 5. විඤ්ඤාණඝ්ණයෙහි අරමුණ බෙද වෙන් කරගෙන ගැනීමද - දැනීමද.
2. වේදනාඝ්ණයෙහි සුඛ වේදනා ආදී ලෙසට වෙන්කර ගැනීම.
 3. සත්‍යඥාඝ්ණයෙහි රූප සත්‍යඥා ආදී වශයෙන් බෙද ගැනීම.
 4. සංඛාරඝ්ණයෙහි එසස, වෙනතා ආදී ලෙසට බෙද වෙන් කර ගැනීම.
 5. විඤ්ඤාණඝ්ණයෙහි වක්‍ර විඤ්ඤාණය ආදී වශයෙන් බෙද දැක්වීමද.

මේ සවිභාව ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන පද්ධතියක් වශයෙන් ඉතිරි නැතිව සම්පූර්ණ ලෙස වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර විඤ්ඤාණයන් ඝ්ණාණයෙන් බෙද වෙන් කර ගැනීම, පරිග්‍රහ කිරීම දේශනා අරඹයි.

ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන පද්ධතියක් වශයෙන් වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන ධර්ම අරමුණු ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් දැන ගතයුතු, දැක ගත පිණිස භාවනා කළ යුතු යැයි කියන ලදී.

[දී. අ. පටිච්ඡේදය; සං. අ. පටිච්චේදය]

ඉහත සඳහන් අධ්‍යයනවලින් අනවසේය රූප පටිගහනො වුනොත් -පෙ-අනවසේය වේදනා සත්‍යඥා සංඛාර විඤ්ඤාණ පටිගහනො වුනොත් අනුශාසනය සැලකිල්ලට ගන්න. රූප, වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යන පසුව උපාදානඝ්ණයෙන් ඉතිරි නොමැතිව සම්පූර්ණ ලෙස ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන, පද්ධතියක් වශයෙන් පරිග්‍රහ කිරීම විස්තර කොට දක්වයි.

1. රූප ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්
2. නාම ධර්ම එකක් පමණක් නැතිනම්
3. රූප ධර්ම පැත්තෙන් එකක් පමණක්, නාම ධර්ම පැත්තෙන් එකක් පමණක් ලක්‍ෂණ, රස, පච්චුපටිඝාන, පද්ධතියක් වශයෙන් පරිග්‍රහ කළයුතු යැයි අනුශාසනා නොකෙරේ, රූප, වේදනා, සත්‍යඥා, සංඛාර, විඤ්ඤාණයේ අනවසේය = ඉතිරි නොකොට

බහු බිම් ඇසීම මාර්ගයන් විමුක්තියට පත් වූවන් උතුම් පුද්ගලයන් දැක... එම උතුමන් වහන්සේලාට කොතැනින් නම් රූප බිම්-නාම බිම්යක් සවිස්තරව භාවනා කොට සලකා බැලීමට කල් ලැබුවේද? කොතැනින් රූප බිම්-නාම බිම්යක් පාසා ලක්ඛණ, රස, පච්චුපටිඝාන, පඳට්ඨාන වශයෙන් එකින් එක පරිගනන කොට භාවනා කිරීමට කල් ලැබෙන්නේද? යි ප්‍රශ්නයක් මතුවන්නේය. කරුණු දක්වන්නේය. මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් තවම සැක දැරූ තොවු පිංවතුන් සඳහා කෙටියෙන් විස්තර කරන්නෙමු.

බිම් දේශනයක් ඇසීමෙන් පමණක් විමුක්තියට පත් සාරිචුත්ත සමාජීන් වහන්සේ මහා මොග්ගල්ලාන සමාජීන් වහන්සේ, බාහිය දුරුවීරිය, ආදී කොට ඇති එ උතුමන් වහන්සේලා සාමාන්‍යයෙන් උතුම් පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්වද පත්වූ උතුමන් වහන්සේලාය.

උතුම් පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් හතර

1. අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

දුකඛ සත්‍යය දන්නා ක්‍රමයන් අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් නම් වේ. හේතුවෙහි එල දන්නා ක්‍රමයන් අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

2. බිමට පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

දුකඛ සත්‍යයේ හේතුව සමුදය සත්‍යය දන්නා ක්‍රමයන්, බිමට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් නම් වේ. හේතු බිරමය දන්නා ක්‍රමයන් බිමට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

3. නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

එම දුකඛ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ අතට - බිමට සවභාව බිමියෝ, ව්‍යවහාරය, භාවිතය අතින් දුකඛතාවය, කුසලතාවය, සම්බන්ධ ක්‍රමයන්, විශේෂයෙන් මාගධ භාෂාවෙහි දක්ෂ කුසලතාවය සම්බන්ධ ක්‍රමයන් නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

4. පටිභාන පටිසම්භිදු ක්‍රමය.

අතට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්, බිමට පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්, නිරුක්ති පටිසම්භිදු ක්‍රමයන් යන ක්‍රමයන් ගැන නැවත දන්නා ක්‍රමයන් පටිභාන පටිසම්භිදු ක්‍රමයන්ය.

[වී. ප.118; වී. ම. 329/331]

සතර පටිසම්භිදා කඳාණ ලැබීමට හේතු බිම් පහ

සාවකයන්ගේ පටිසම්භිදා කඳාණයක් පස් ආකාර වූ හේතුන් නිසා පිරිසිදු වෙති, විසඳවේ.

එක අධිගමන පටියන්තිකා සවනෙහ පටිපුච්ඡාය ප්‍රබන්ධයෙහෙහ වාඛි ඉමෙති පඤ්චකාකාරෙති විසඳා කොහති -පෙ- ප්‍රබන්ධයෙහෙහ නාම ප්‍රබන්ධ වූදාහං සාසනෙ ගත පච්චාගතික භාවෙන ගාව අනුලොමං, ගොඤ්ඤ සමීපං, තාව විපසසනානු යොගො [වි. ම. 330/33]

1. අධිගම :- අරගත්ත එලයෙන් කෙළවර වන්නා වූ මාග් -එල කඳාණයද ලැබී තිබීම.
2. පටියන්ති :- බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පටියන්ති බිම්යන් උගෙනීම, වාචාත්මක කිරීමද, සප්තධාතූන් කිරීමද.
3. සවන :- එම පාලියෙහි අර්ථය, අර්ථ කථාව ඇසීමද, නැත්නම් බිම්ය ඇසීම
4. පටිපුච්ඡා :- පාලිය අර්ථකථාව ආදීන්හි පදාර්ථද, පද අභිප්‍රායං = අදහස් කරන අර්ථ අභිප්‍රායපථ -උරවබෝධ පදයන්, ප්‍රශ්න කිරීමෙන්, තීරණය කිරීමෙන්ද, (ධ්‍යාන, ආයතන, ධ්‍යාන, සවිච්චි පටිච්චි සමුප්පාද ආදීන් සම්බන්ධ අර්ථ තේරුම් ප්‍රශ්න විසඳුම් මාග්ගෙන්, තීරණය කිරීමෙන්ද)
5. ප්‍රබන්ධ යෝග :- පෙර බුදුරජාණන් වහන්සේලා ගේ සාසනයන්හි චිත්තවිපාක වර්තාවේ ගමනා ගමනයෙහි කම්ප්‍රායනස දැරීම-ගත පච්චාගතික වන සම්පූර්ණ කොට අනුලෝම කඳාණය, ගෝඤ්ඤ කඳාණයන්ට ආසන්නයේ ඇති මුඤ්ඤවිච්චිකම්පන කඳාණය, පටිසංඛා කඳාණය, සංඛාර උපේකඛා කඳාණය හෙත් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කොට ඇතිබවද

යන මේ හේතු කරුණු පහ නිසා ශ්‍රාවකයන්ගේ පටිසම්භිදා කඳාණයක් විසඳ වෙති, පිරිසිදු වෙති, මේ තුළ.

1. සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේලාද
2. පච්චික බුදුරජාණන් වහන්සේලාද
1. පුබ්බගෝග යන පෙර බුදුධ්‍යාසන වල සංඛාරාපකඛා කඳාණය හෙත් විපස්සනා භාවනාව භාවනා කරන ලද බැවින්ද

2. අධිගම යන අරුත්හ මගහ, අරුත්හ එල කඳුණ ලබා සිටීම නිසාද යන මේ හේතු දෙක පිහිට කරගෙන පටිසම්භිදා කඳුණයන්ට පත්වූසේක. සාවකයන් වහන්සේලා ඉහතින් සඳහන් කළ එම හේතු බිමී, පහම පිහිට කරගෙන පටිසම්භිදා කඳුණයන්ට පත්වූසේක. [වි. ම. 331]

සෙබ හුමිය-අසෙබ හුමිය

මේ පටිසම්භිදා සතර වනාහි යෙබ පුද්ගලයන්ට සන්තක වස්තු වන්නා වූ පහළ මාහී, පහළ එල මගින් සුවදවත් වූ චිත්ත සන්තති නමී වූ *සෙබ හුමියද*, අසෙබ පුද්ගල-රහත් උතුමන්ගේ වස්තු වූ අරුත්හ මගහ, අරුත්හ එල මගින් සුවදවත් වූ චිත්ත සන්තතිහ නමී වූ *අසෙබ හුමියද* යන මේ හුමී දෙකෙහි එ එ වෙනස්කමී හා තරවාකාරය දැන ගන්නා තරවයට දැන් පත්වී සිටීන්නාහ.

මේ දෙයාකාර හුමීන් අතරින් අගහ සාවකයන්ගේද මහා සාවකයන්ගේද පටිසම්භිදා කඳුණයෝ අසෙබ හුමියෙහි එ එ විවිධතා වෙනස්කමී තරවාකාරයෙන් දැනගත හැකි තරවයටද පත් වී සිටීන්. එ උතුමෝ වනාහී රහත් ඔවට පත්වන අවස්ථාවෙහි දීම සතර පටිසම්භිදා කඳුණ ලාහී වූවෝය.

ආනන්ද සමාමීන් වහන්සේ. චිත්ත ගහපති, ධම්මක උපාසක, උපාලි ගහපති කුප්පුත්තරා උපාසිකාව ආදීවූ පුද්ගලයන්ගේ පටිසම්භිදා කඳුණයෝ වනාහී සෙබ හුමියෙහිදීම පිසද වූහ. පටිසම්භිදා කඳුණයෙන් විනිවිද දැනගත යුතු එ එ විවිධත්වයන් තරවාකාරයෙන් දැනගන්නා ශක්තියට ඔවුහු පත්වූවෝය. [වි. ම. 330]

ආනන්ද සමාමීන් වහන්සේ සොතාපතති මාහී-එල කඳුණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිදා කඳුණයන් ලබාගත් සේක. චිත්ත ගහපති හා ධම්මක උපාසක යන ඇත්තන් අනාමාමි මාහී-එල කඳුණයන්ට පත්වූ අවස්ථාවෙහි සතර පටිසම්භිදා කඳුණයන් ලබා ගත්තාහ. උපාලි ගහපති හා බුප්පුත්තරා උපාසිකාව සොතාපතති මාහී-එල කඳුණ ලබාගත් අවස්ථාවෙහි පටිසම්භිදා කඳුණයන්ටද පත්වී යැයි කියැවේ.

පුබ්බ යෝගයෝ වැදගත් වේ

ඵතෙසු පන කාරණෙසු පටියතති සවණං පටිපුච්චාති ඉමාහි තිහී පහෙදයෙකව බලව කාරණාහි. පුබ්බයොගො අධිගමසස බලව පවචයො පහෙදසස කොති. න කොතිති? කොති, න පන තවා, පටියතති සවණ පටිපුච්චාති පුබ්බ කොතතු වා මා වා, පුබ්බයොගෙන පුබ්බ වෙච ඵතන්ති ව සංඛාර සමමසනං වීනා පටිසමභිදා නාම නපටී. ඉමෙ පන දෙවපි ඵකතො හුච්චා පටිසමභිදා උපභවමෙතචා, විසදා කරොතතිති. [විභ. අ. 274]

මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින්

1. පරිසතනි :- පරිසතනි ධර්මයන් උගන්වම, වාචොදායන කිරීම, සප්තධායනා කිරීම.
2. සවයා :- එම පරිසතනි ධර්ම නම් වූ පාළියේ අපී භෙවත් අධිකතා ඇසීම ග්‍රවණය කිරීම, ධ්‍යා ඇසීම
3. පරිපුච්ඡා :- පාලි අධිකතා යනාදියේ පඤ්ච-පඤ අර්ථ වශයෙන් දුරව්‍යව්‍යව්‍ය පදයන්හි අධිපායන-සාරය අර්ථය වශයෙන් දුෂ්කර පද විවැරීම ප්‍රශ්න කිරීම මගින් සිරණය කිරීම.

මේ තුන් ආකාර හේතු ධර්මයන් ආරය මාර්ගී ධර්ම මගින් දැනගත් පටිසම්භිදා ඤාණයන් විවිධ විචිත්‍රතාවය ලැබීමට බලවත්ව බලපාන්නා වූ හේතු ධර්මයන් වන්නාහ. අධිගම නම් වූ අරහත්ත ඵලය මගින් කෙළවර කරන ආරය මාර්ගී ඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්ව හේතු ධර්මයෝ නොවන්නාහ.

ප්‍රබ්ධයෝගය:

ප්‍රබ්ධයෝග නම් වූ පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි සංඛාර-පෙකඩා ඤාණයන්ගේ සමථ-විපස්සනා භාවනා කම්පට්ඨානයන් උනන්දුවෙන් විරියයෙන් පිළිපදින ලද, භාවනා කරන ලද ධ්‍යා යන හේතු ධර්ම අධිගම නම් වූ අරහත්ත ඵලයෙන් කෙළවර කරන ආරය මාර්ගීඵල ඤාණයන් ලැබීමට බලවත්වූ හේතු ධර්මයෝ වන්නාහ.

මේ ප්‍රබ්ධයෝගය පටිසම්භිදා ඤාණයේ විචිධිත්‍යවය විචිත්‍රත්‍යවය පිණිස හේතු වන්නේද නොවන්නේද, යි ප්‍රශ්න කරන්නේ නම්, හේතු වන්නේ ශැඬි උත්තරදිය ග්‍රහණය. (අධිගමය වනාහි ලෝකුත්තර ධර්මයෝයි. පටිසම්භිදා ඤාණය වනාහි කාමාවච්චර ධර්මයකි. සෙකඩ පටිසම්භිදා ඤාණය මහා කුසල ඤාණ සම්පයුත්ත, අසෙධ පටිසම්භිදා ඤාණය වනාහි මහා ක්‍රියා ඤාණ සම්පයුත්ත කාමාවච්චර ධර්මයකි යන ලෙස හඳුනාගත යුතු)

තමුදු මෙම ප්‍රබ්ධයෝගය අධිගම නම් වූ ආරය මාර්ගී ඵල ඤාණයන් සඳහා බලවත් හේතු ධර්මය වන්නායේ පටිසම්භිදා ඤාණයන්හි බලවත් හේතු ධර්මය නොවේ. පරිසතනි, සවයා, පරිපුච්ඡා යන මේ හේතු ධර්ම තුන පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි (නැප්තමී පෙර ආත්මයන්හි) වඩා තිබුනේ වේවා, නොතිබුනේ වේවා, ප්‍රබ්ධයෝග වශයෙන් පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හිද, වන්මානගෙහිද, දුකඩ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යන සංඛාර ධර්මයන් සංඛාර උපේකඩා ඤාණයන්ගේ ක්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපසනා කිරීම, සංඛාර සමමසන කෘත්‍යය සිදුනොවී පටිසම්භිදා ඤාණ ලබනවා යන්න පිණිස නොහැක්කකි. ප්‍රබ්ධයෝග, අධිගම යන මේ හේතු ධර්මදෙක එකට යෙදීම මගින්ම පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට උපස්ථම්භනය වෙයි. විසද කරයි යන්න දක්වයි. [වි.ග. අ. පටිච්ඡේදය]

බහුමටි උගතභෞවා පන පුටුප්පනසක පටිසම්භිදාපනති නාම නරටි, අරිය සාවකො නො පටිසම්භිදාපනතො නාම නරටි [වී. අ. 272]

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පරියත්ති ධර්මය බොහෝසේ උගත්තේ නමුදු පුටුප්පන පුද්ගලයන් පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වීමක් නොවේ. සියළු ආයතී සාවකයන් සම්බන්ධයෙන් වනාහි පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්නොවූ කිසිම ශ්‍රාවකයෙක් නොමැත්තේමය. [වී. අ. පටිච්ඡතයයි]

සියළු ආර්යයන් වහන්සේලා වතුරායී සත්‍යය විපස්නා සම්මා දිට්ඨි ඤාණ, අරිය මග්ග සම්මාදිට්ඨි ඤාණයන් මගින් (=අනුබෝධ ඤාණ පටිච්ච ඤාණයන් මගින්) ප්‍රත්‍යක්ෂව වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක දැක ගත්තෝය. මෙලෙස නොදැක, නොදැක උතුම් අරිය තත්වයට පත්වූවකු නොවන්නේමය.

[සං. නි. 5-2/264; බු. නි. 1/462]

මේ වතුරායීය සත්‍යයෙහි අතීත-අනාගත-පව්වුප්පත්ත-අත්තධරත-බහිස්සා-ඕලාරික-සුමුම-භීත-පණීත-දුර-සන්තික යන එකොලොස් ආකාරයෙන් පිහිටා ඇති පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයේ දුකඩ සත්‍යය නම් වේ. සංඛිතෙතන පඤ්චපාදානස්කන්ධා දුකඩා [සං. නි. 5-2/270] මේ දුකඩ සත්‍ය ගැන දන්නා ඤාණය අපව් පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ.

අවිජ්ජා නසනා උපාදානයන්ගෙන් පිරිවරන ලද්දාවූ සංඛාර-කම්ම සමුදය සත්‍යය නම් වේ. (විභ. අ. 136) මේ සමුදය සත්‍යයද, සමුදය සත්‍යය නිසා දුකඩ සත්‍යය පහළවීමද දන්නා ඤාණය, දුකඩ සත්‍යයේ හේතුව වන සමුදය සත්‍යය දන්නා ඤාණය = ධම්ම පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ.

මේ දුකඩ සත්‍යය සමුදය සත්‍යය නම් වූ පඨවි,ආපෝ,තේජෝ, වායෝ, එසසා, වේදනා, සඤ්ඤා චේතනා, විඤ්ඤාණ ආදී පරමාථ ඛාතුන් සම්බන්ධ ව්‍යවහාර භාවිතයන් පිළිබඳ කුසලොචය දුක්වන ඤාණය නිරුත්ති පටිසම්භිදා ඤාණයයි. මේ අතර-ධම්ම-නිරුත්ති-පටිසම්භිදා යන ඤාණයන් නැවතත් දන්නා දුක්ඛා විපස්නා ඤාණය පටිභාන පටිසම්භිදා ඤාණය නම් වේ. [වී. ප. 118; වී. ම. 329.33]

මේ පැහැදිලි කිරීමට අනුව ආයතී උතුමන් පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට හුදුසු තත්ත්වයට, ගැලපෙන තත්ත්වයට පත්වී සිටින්නාහ. මහා කොට්ඨිත ස්වාමීන් වහන්සේ මෙන් ඉතා උසස් තත්ත්වයට පටිසම්භිදා ඤාණයන් දියුණු උතුමන්ද සිටියේය. සාවක පාරමි ඤාණයන්ට ගැලපෙන පරිදි හුදු වතුරායීය සත්‍යයයන් පමණක් විනිවිද දුක්ඛා ලෙසට පටිසම්භිදා ඤාණයන්ට පත්වූ ආර්ය උතුමන් වහන්සේලාද සිටියේය.

අරභ්‍යත එලයෙන් කෙළවර වූ ආරය මාසී-එල ක්‍රමය නම් වූ අධිගමයෙහි බලවත් හේතුවලට ප්‍රබන්ධයෙහි වන්නේය. ප්‍රබන්ධයෙහි තොර පටිසමීතිදා ක්‍රමයන්ට පත්වීමක් යන්න නොමැත්තේය. ප්‍රබන්ධයෙහි අධිගම යන දෙකම සමීපයී වීමෙන්ම පටිසමීතිදා ක්‍රමයන්ට පත්වන්නේය.

ගුණ සඳහන් කරන්නට යෙදුණු සාරිපුත්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ, මහා මොග්ගල්ලාන ස්වාමීන් වහන්සේ, බාහිය දාරුපීරිය ආදී උතුමන් අරභ්‍යත මග්ග-එලයට ලොවීමත් සමගම පටිසමීතිදා ක්‍රමයන්ද ලැබූ උතුමන් වහන්සේලා වූහ. මෙලෙස අති විශේෂ ක්‍රමයන් ලැබීමට අග්‍රභාවක දෙනම අනෝමලස්සී බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පවත් එකාසංඛෙය කල්ප ලක්ෂණයද, බාහිය දාරුපීරිය ස්වාමීන් වහන්සේ පදමුත්තර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශාසනයෙහි පවත්ගෙන කල්ප ලක්ෂණය කල්ද පෙර බුද්ධ ශාසනයෙහි (පටිසමීතිදා ක්‍රමයන් ලැබීමේ) හේතූන් සමීපයී කළ හේත. මේ හේතු ධර්ම පහ තුළින් මෙහි විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතු හේතුව වනාහි *ප්‍රබන්ධයෝග* යන හේතුවයි. මේ ස්වාමීන් වහන්සේලා පෙර බුද්ධ ශාසනයෙහි අනුලෝම ක්‍රමය, හොත්තු ක්‍රමයන්හි ආසන්නයේ ඇත්තාවූ සංඛාරාපෙක්ඛා ක්‍රමයෙහි පෙක් සංඛාර ධර්මයන් විපස්සනා ක්‍රමයෙන් ප්‍රභූත භාවයට පටිවයට පත් වූ හේත.

වෙනත් විධියකට දක්වන්නාක්,

1. දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ අතීත, අනාගත, පව්වුප්පානන, අඤ්චන්ත, බහිඤ්ඤා, ඕලාරික, සුඛම, භීෂා, ප්‍රභීත, දුර, සන්තික, යන එකොළොස් ආකාරයකින් පිහිටා ඇති පඤ්චපාදනකඛන්ධයන් ක්‍රමයෙන් පටිවෙපද වශයෙන් දැක ගත්තේය. දැන ගත්තේය. ලක්ඛණ, රස, පව්වුපටිඛාන, පදටිඛාන වශයෙන් මෙම ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් බිඳ බලන ලද්දක. නැවත නැවත, බෙදා බලන ලද්දක.
2. සමුදය සත්‍ය නම් වූ හේතු - එල සමීඛන්ධතාවය, පටිවච සමුප්පාද ධර්මයන් ක්‍රමයෙන් පටිවෙපද කරන ලද්දක. දැන ගත්තාහ. ලක්ඛණ, රස, පව්වුපටිඛාන, පදටිඛාන වශයෙන් මෙම පටිවච සමුප්පාද අංගයන් ක්‍රමයෙන් බිඳින ලද්දේය. නැවත - නැවත සුඤ්ඤාට බලන ලද්දේය.
3. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ මේ සංඛාර ධර්මයන් ක්‍රියාකාරී වශයෙන් විපස්සනා ක්‍රමයට නැංවීමෙන් බිඳින ලද්දේය. මනායේ සුඤ්ඤා කරන ලද්දේය. මේ සංඛාර ධර්මයන්හි අතිවච ස්වභාවය, දුක්ඛ ස්වභාවය, අනත්ත ස්වභාවය යන මේවා විපස්සනා සමීමා දිට්ඨි ක්‍රමයෙන් වර්ගීකරණ පුනක්ෂණය වී විනිවිද දැක, දැන ගත්තේය. සංඛාර ධර්මයන්ගේ අතිවච, දුක්ඛ, අනත්ත ස්වභාවයන් කෙරෙහි උපෙක්ඛා විග්‍රහ භැකි උදාසීන විග්‍රහ භැකි සංඛාරාපෙක්ඛා ක්‍රමයට පත්වීමට උනන්දුවෙන් විර්ගයෙන් භාවනා කරන ලදී.

මේ කාරණා තුන එම උතුමන්ගේ ප්‍රබන්ධයෙහි පිළිපැදීමයි. මේ නිසා ඒ උතුමන්ගේ අභ්‍යන්තර ආවේණික දෙවන මේ භවයෙහි සේනාපති භාවයට පත්වීමට කලින්, බාහිර දාරුවීරිය ස්වමිත් වහන්සේ අරභත් එලෙසට පත් වීමට කලින් උක්ක සතනස, සමුද්‍ර සතනස නම් වූ සංඛාර ධර්මයෝ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන ක්‍රමය වශයෙන් ප්‍රකුණු නොකළද, ප්‍රකුණ කිරීමට අවස්ථාවක් නොලැබුණු නමුදු පෙර බුද්ධ ශාසනයන්හි එම සංඛාර ධර්මයෝ ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන, ක්‍රමයෙන් ක්‍රමයෙන් නැවත - නැවත, අභ්‍යන්තරව නිමකරන ලද්දේම වන්නේය. ප්‍රකුණ කරන ලද්දේම වන්නේය. මෙලෙස ක්‍රමයෙන් අභ්‍යන්තර කරන ලද බව, ප්‍රකුණ කරන ලද බව, සතනස සතර විනිවිද දැකීම කටයුත්තෙහිලා බලවත් පිරිවිධාරණ, උපතිලය හේතු ධර්මය වූයේය.

එලෙස සම්පූර්ණ වූ ප්‍රමාණවත් වූ ප්‍රබන්ධයෙහි ඇත්තා වූ උතුමන් හා පිත්චන් මඛ උරන් උර හටා සමාන කළ නොහැක්කේය. ඉදින් උරන්හු ගැටීමේදී සමානවී නම් එම උතුමන් මෙන් (මේ භවයෙහිම ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් රූප - නාම ධර්මයන්, පරිලභ නොකොට මාභී-එල නිවනට පත්වන්නේය. මට්ටු ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් රූප-නාම ධර්ම පරිලභ නොකරම මහත- එල- නිවනට පත්විය හැක්කේ යැයි සිතන්නේ නම් එම උතුමන් වහන්සේලා අභ්‍යන්තර යෙදුණු සේනාපතින වූ ධර්ම දේශනා, රහත් බවට පත්වූ ධර්ම දේශනාවන් අසා බලන්න. නැතිනම් කියවා බලන්න. මෙලෙස ඇසීම මගින් කියවා බැලීම මගින් සොයාපත්වන මාභී - එල ක්‍රමයන්ට පත්නොවී නම්, අරහත මාභී - එල ක්‍රමයන්ට පත්නොවී නම් එම උතුමන් වහන්සේලා හා සම සම ලෙස, උරන්හු ගැටෙන ලෙස ගැලපිණ නොහැක්කේය.

දැකීම වශයෙන්, දැකීම වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද ධර්මයද, එම ධර්මයේ අර්ථ සාරයද පහසුවෙන් අවබෝධවනු පිණිසද හරිපාර, හරි මාභීය පිළිපැදීම සඳහාද පැහැදිලි කරදීම කරදෙන අට්ඨකථා අනුව නියම සතනස ධර්මය ලබා ගැනීමට කැමැති සියළු සත්පුරුෂ ස්ත්‍රී, පුරුෂයන් විසින් පිළිගැනීමෙන් සරණ සාමෙත් යුතුව අවංකව, පිරිසිදුව මනසිකාරණ පැවැත්විය යුතුය.

ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන, අර්ථයන්

1. ලක්ෂණාදිසු හි තෙසං තෙසං ධම්මානං සභාවො වා සාමඤ්ඤංවා ලක්ඛණං නාම
2. කිච්චං වා සමපතතිවා රසො නාම
3. උපට්ඨානාකාරො වා ඵලං වා පච්චුපට්ඨානං නාම
4. ආසනන කාරණං පද්ධතානං නාම

[බ. අ. 81]

1. ලක්‍ෂණ

ස්වභාව ලක්‍ෂණය, සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය යැයි දෙයාකාරයි. අතිවච, දුකඩ, අනන්ත, යන ලක්‍ෂණයන් තුන සංඛාර ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ නිසා පොදු නිසා; සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය යැයි කියනු ලැබේ. මේ පොදු සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය විපස්සනාවට සම්බන්ධ නිසා විපස්සනා අවස්ථාවට පත්වීමත් සමගම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා සම්මා දිට්ඨි කථායායෙන් තමාම වන්මානවම විනිවිද දැකිනු පිණිස භාවනා කළ යුතුව ඇත.

රූපපනකොච්ච, සිතාදි විරොධි පච්චය සන්තිපාතෙ විසදිතසත්ති

[මහා වී. (සී.) 2/441]

රූප ධර්මී සීගල්ල සිත-උණක = සීසිල-උණුසුම ආදී විරෝධ හේතු ධර්මී නිසා පෙර සිදුවූ රූප සන්තති හා අසමාන වූ පසු, පසු රූප සන්තති පහළ වීම, පහළ වන ස්වභාවය, සමතොචී විවිධාකාර මාරුවීම් සහිත පහළවන ස්වභාවය =, රූපපන ලක්‍ෂණය රූප ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ වූ පොදු වූ සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය වන්නේය. නාම ධර්මී සීගල්ලද තමාගේ අරමුණු වන අදාල අරමුණ දෙසටම නැමෙන නතු වන ස්වභාවය = නමන ලක්‍ෂණය නාම ධර්මී සීගල්ල හා සම්බන්ධ පොදු සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය වන්නේය. මේ රූප ධර්මී-නාම ධර්මීගන්ති රූපපන ලක්‍ෂණය, නමන ලක්‍ෂණය යන සාමකඳුකු ලක්‍ෂණය මේ නාම-රූප පරිවිච්ඡේද කථායා අවස්ථාව හා සම්බන්ධය. යෝගාවචරයා එම නාම - රූප පරිවිච්ඡේද කොටසේදීම සමමා දිට්ඨි කථා ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වන්මාන වශයෙන් විනිවිද දැක හනු පිණිස භාවනා කළයුතු වන්නේය.

එ එ රූප - නාම ධර්මීගන්ති පොදු නොවූ තමාට ආවේණික ලක්‍ෂණ ස්වභාවයට ස්වභාව ලක්‍ෂණය යැයි කියනු ලැබේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මේ නාම-රූප පරිවිච්ඡේද කථා අවස්ථාවෙහිදී මේ පරමාර්ථ ධර්මී එක, එකකට ආවේණික ස්වභාව ලක්‍ෂණය එක, එකකද සමමා දිට්ඨි කථා ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂව වන්මානව විනිවිද දැකිනු පිණිස පරිත්‍රග කළයුතු වේ

2. රස

කිවචං වා සමපනති වා රසො නාම [ධ. අ. 80]

රසො තසෙසව අත්තනො ඵලං පති පච්චය භාවො [දී. වී. 325]

එ එ රූප ධර්මී-නාම ධර්මීගන්ති සාධිත එලයන් පිළිබඳව උදව් උපකාර කළ හැකි බව රසය යැයි කියනු ලැබේ. මේ රසයද පරමතථ ධාතු ධර්මීගන්ති කලයුත්ත නම් වූ කෘත්‍යන රසය (= කිවච රසය) හේතු සම්පූර්ණ වීම නම්වූ සම්පතති රස, වචනත්

ආකාරයකින් කිවහොත් ප්‍රකටව ඇත්තාවූ සම්පූර්ණ ලග්‍ය නම් වූ සම්පතති රසය ශැරී රස දෙවර්ගයකි. එ තුළ සමහර ධර්මයන්හි කිවම රසය ප්‍රකට වන අතර සමහර ධර්මයන්හි සම්පතති රසය ප්‍රකට වීම වේ. තවත් සමහරක කිවම රස, සම්පතති රසය යන දෙකම ප්‍රකටමය. මේ රසයන් අදාල ධර්මයන්හි මා ඉදිරියේදී දක්වනු ඇත.

3. පව්වුපට්ඨානය

උපට්ඨානාකාරො වා ඵලං වා පව්වුපට්ඨානං නාම [ධ. අ. 80]

උපට්ඨානාකාරොති ගනෙනඛබ්බතාවෙන ඤාණසස උපට්ඨනකාරො. ඵලං පන අත්තනො කාරණං පට්ඨව තපපට්ඨමෙඛතාවෙන, පට්ඨමං වා උපට්ඨානිති පව්වුපට්ඨානං [මුල. ටී. 1. 64]

පව්වුපට්ඨානං තසය පරමතට්ඨො විජජමානතතා යාවාවනො ඤාණසස ගොචර කාවො [දී. ටී. 325]

එ එ රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන් පරමාථී වශයෙන් ප්‍රකටව තිබෙන බැවින් තච්චාකාර ලෙස ඤාණයට ගොචරවන අරමුණු වන සවභාවය පව්වුපට්ඨාන යැයි කියනු ලැබේ. මේ පව්වුපට්ඨානයද උපට්ඨානාකාර පව්වුපට්ඨානය, එල පව්වුපට්ඨානය යැයි දෙසාකාරය. එ අතරින් උපට්ඨානාකාර පව්වුපට්ඨානය යන්න එ එ පරමාථී ධාතු ධර්මයක් සලකා බලන අවස්ථාවේදී ඤාණයෙන් ගත හැකි බව අනුව යෝග්‍යාවචර පුද්ගලයාගේ දැනුමෙහි ප්‍රකටවන, පැහැන ස්වභාවයයි. එල පව්වුපට්ඨාන යන්න තම හේතු ධර්මයන් පිළිබඳව, එම හේතු ධර්මයන් හා සමාන ස්වභාව වශයෙන් එම හේතු ධර්මයන් අභිමුඛවීම හැකි ස්වභාවයයි, කිවම-රසය තිසා ලැබීම හැකි එල ධර්ම වන්නෙය.

4. පදට්ඨාන

ආසන්න කාරණං පදට්ඨානං නාම [ධ. අ. 80]

පදට්ඨානං ආසන්න කාරණං තෙනසස පච්චයායතනවුත්තිකා දසසිතා [දී. ටී. 326]

එ එ පරමාථී ධාතූන් පහළ කරවීම හැකි දුර කාරණය. ආසන්න කාරණය යන දෙකින් ආසන්න කාරණය පදට්ඨානය නම් වේ. එම පදට්ඨානය යන වචනයෙන් එම පරමාථී ධර්මයන්හි හේතු ධර්ම හා සම්බන්ධතාවය ඇතිබව දැක්වීමක් කරවයි.

පෙරාතුව දහසූතු දෑ

විවිධ රූප බිම්-නාම බිම් වර්ගයන් ඉතිරි නොකොට සම්පූර්ණයෙන් ලෙඩබය, රස, පවවුපටිකාන පද්ධතාන වශයෙන් කදාණයෙන් පරිවිච්ඡේදකොට ගතයුතු, පරිශ්‍රය කළ යුතු, භාවනාකොට බැලිය යුතු බැවින්, රූප බිම් නාම බිම් කිසිවක් එකක් වශයෙන් පිහිටිය හැකි ශක්තියක් නැතිව රූප කලාප, නාම කලාප, ශත සමූහ-රාශි වශයෙන් පමණක් පවතින බව බිම්තාවයක් නිසා රූප කලාප, නාම කලාපයන්, එකක් එකක් කදාණයෙන් බෙදා පරිවිච්ඡේදකොට භාවනා කළ හැකි වීමට, පරමාථී තෙක් බෙදා වෙන්කොට ගතහැකි වුවකදීම මේ ලෙඩබය, රස, පවවුපටිකාන පද්ධතාන භාවනා අවස්ථාව සම්පූර්ණ ලෙස ක්‍රමානුකූලව වටහාගත හැකිවනු ඇත. හටිහටි භාවනා කළ හැකි වනු ඇත.

මේ ලෙඩබයාදී වතුක්ක කොටස පාලියෙන් කටපාඩම් කරන්නන් සඳහා පාලිය පමණකද දක්වා ඇත. පාලී තොදන්න ඇත්තන් සඳහා සිංහල භාෂාවෙන් සංකීර්පත ලෙසද දක්වා ඇත. මේ ලෙඩබය, රස, පවවුපටිකාන, පද්ධතානයන් අනුපිළිවලින් පහත සඳහන් ලෙසට මතක තබා ගන්න.

1. ලෙඩබය
2. රස
3. පවවුපටිකාන
4. පද්ධතාන

මෙලෙස එක එකක් අනුපිළි වෙලින් මතක තබා ගන්න. බුරුම බසට පෙරලීමේදී පී සකාවෝ ස්වාමීන් වහන්සේගේ විසුද්ධි මග්ග සන්න ග්‍රන්ථ හා ඒ ඒ ග්‍රන්ථාවාරයන් වහන්සේලාගේ විවිධ පරිවර්තන උපුටා දක්වමින් කෙටි මෙන්ම පහසුවෙන් කටපාඩම් කළ හැකිවනු පිණිසද පෙළ ගස්වන ලදී. පාලිය වරක් හා අථය වරක් ලෙස පරිවර්තන ක්‍රමය (කන්න ක්‍රමය) පාලී ප්‍රශ්න ඇත්තන් සඳහා ඉතාමත් හොඳ වඩාත් නිරවද්‍ය පරිවර්තන ක්‍රමයක් වුවද පාලී තොදන්නා ඇත්තන් සඳහා එය කටපාඩම් කිරීම පහසු නොවන නිසා මවු භාෂාවෙන් (සිංහලෙන්) පමණක් ලියා දක්වා ඇත.

**අටවිසි රූප
රූපකඛිණධ කට්ඨ කොටස**

පධවී ධාතු

1. කකඛලතත ලසඛණා පධවී ධාතු
 2. පභිට්ඨාන රසා
 3. සමපට්ඨපන පච්චුපට්ඨානා
 4. අචසෙස ධාතුතතය පදට්ඨානා [ධ. අ. 285; චි. ම. 272-331]
1. තද ධව, කරකය ධව ස්වභාවය ලක්ෂණය කොට ඇත්තේය.
 2. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන්ට පිහිට වන රසය (=කෘතෘය) ඇත්තේය.
 3. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය රූප ධර්මයන් පිළිගැනීම ස්වභාවය යෝග්‍යතාවේ සූභාගයෙහි වැටහීම, පච්චුපට්ඨානය කොට ඇත්තේය.
 4. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය ධාතු වග්‍යී තුන ආසන්න කාරණය, පදට්ඨානය වන්නේය.

සැලකිය යුත්තක්

ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදය ඉතා කෙටි පරිච්ඡේදයක් වන්නේය. මේ පරිච්ඡේදය තේරුම් ගැනීමට තව දුරටත් විස්තර අවශ්‍ය කරන නමුදු ග්‍රන්ථය විශාලවීම වලක්වනු සඳහා ඉදිරියේදීත් ලක්ඛණ, රස, ආදිය මෙලෙසටම ඉතාමත් කෙටි ලෙස දැක්වන්නෙමු. සංකීර්ණයෙන් ලියන ලද්දේ නමුදු ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදය ලෙස වාච්ච්චුක කිරීමට, කරන්නට කැමතිනම් එසේ කරන්න. ස්වභාව අර්ථය ඉහත සඳහන් පරිච්ඡේදයට අනුව හදුනා ගන්න. ඉතිරි ලක්ෂණ රසාදියද මෙලෙසටම වටහා ගන්න.

1. පධිවි බාහුව

1. තද බව (= කර්කම බව) ලක්ෂණයයි
2. තමා හැර අනෙකුත් කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පිහිට වන බව කෘත්‍යය-රසයයි
3. තමා හැර යෙහු කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පිළියැනීම පව්වුපටිඛානයයි
4. තමා හැර යෙහු කලාපීය බාහුව තුන පද්ධතියයි

2. අපො බාහුව

1. අපො බාහු පහරණලක්ෂණ
2. මූලක රස
3. සංයක පව්වුපටිඛාන
4. අවසෙස බාහුතනය පද්ධතිය [බ. අ. 286; පි. ම. 272; පි. ම. 331/32]

ආපෝ බාහුව

1. වැගිරෙන බව ලක්ෂණයයි
2. සමග පහළ වූ රූප බිඳීයත්ව වර්තය කරන බව (කිවව) රසයයි
3. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව සම්පීණ්ඩනය කරන බව පව්වුපටිඛානයයි
4. තමා හැර කලාපීය බාහු තුන පද්ධතියයි

3. තෙපෝ බාහු

1. තෙපෝ බාහු උණකතන ලක්ෂණ
2. පටිපාචන රස
3. මඤ්චානුපාදන පව්වුපටිඛාන
4. අවසෙස බාහුතනය පද්ධතිය [බ. අ. 285; පි. ම. 272/331-332]

තෙපෝ බාහුව

1. උණුසුම් බව (සිසිල් බව) ලක්ෂණයයි
2. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව පැසවන බව (කිවව) රසයයි
3. කලාපීය රූප බිඳීයත්ව මඤ් මොළොක් බවට පත්වනු සඳහා සුදුසුයේ කරදෙන බව පව්වුපටිඛානයයි
4. තමා හැර ඉතිරි කලාපීය බාහු තුන පද්ධතියයි

4. වායෝ බාහු

1. වායෝ බාහු විභවමතන ලක්ෂණ
2. සමුදිරණ රස
3. අනිනිකාර පව්වුපටිඛාන
4. අවසෙස බාහුතනය පද්ධතිය [බ. අ. 285; පි. ම. 272/33 1-332]

වායෝ ධාතුව

1. දරණ බව තෙරපන බව ලක්ෂණයයි
2. තල්ලුකරන බව සොලවන බව කෘතෘය-රභයයි
3. එකට පහළවූ රූප බිඳීගත් තැනකින් තැනකට ඉදිරිගට
ගැවීමේ ස්වභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමාගේ කලාපීය ඉතිරි ධාතු තුන පද්ධිකානයි

5. වක්ඛු ප්‍රසාද

1. (අ) රූපානිකාතාරක භූතපපසාද ලක්ඛණං
(ආ) දට්ඨකාමනා නිදානකමමසමුට්ඨාන භූතපපසාද ලක්ඛණං වා වක්ඛු
2. රූපෙසු අච්ඤාපන රසං
3. වක්ඛු විඤ්ඤාණසක ආධාරතාව පව්වුපට්ඨානං
4. දට්ඨකාමනා නිදාන කමමපභූත පද්ධිකානං [ධ. අ. 270; වි. ම. 332]

වක්ඛු ප්‍රසාද

1. (අ) රූපාරම්මණයාගේ ආපාතගත වීම ලැබීමට සුදුසු
(ආ) ආපාතගත වීමකට ගැලපෙන මහාභූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ඇ) රූපාරම්මණය දැකීමේ ආකාර ඇති රූප තණ්හා නිදාන
කොට ඇති මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි.
2. රූප අරමුණු කෙරෙහි(රූප අරමුණු පැත්තට) පුද්ගලයා හෝ
වේවා වීචිතිත් සත්තනිස වශයෙන් හෝ වේවා ආකෂේණය කිරීම
(කෘතෘයයි) රභයයි
3. වක්ඛු විඤ්ඤාණයට ආධාර කරන බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. රූපාරම්මණ දැකීමේ ආකාර ඇති රූප තණ්හාව නිදානකොට
ඇති කමමප (වක්ඛුප්‍රසාදයේ නිලය) කලාපීය මහා භූතයෝ පද්ධිකානයි

6. කොත පසාද

1. (අ) සඤ්ඤානිකාතාරක භූතපපසාද ලක්ඛණං
(ආ) කොතු කාමනා නිදාන කමම සමුට්ඨාන භූතපපසාද ලක්ඛණං වා කොතං
2. සඤ්ඤා අච්ඤාපන රසං
3. කොත විඤ්ඤාණසක ආධාර තාව පව්වුපට්ඨානං
4. කොතු කාමනා නිදාන කමමප භූත පද්ධිකානං [ධ. අ. 270; වි. ම. 332]

සෝභන ප්‍රසාදය

1. (අ) ශබ්දාරම්භයාගේ ආපාතගතවීමට සුදුසු (ආපාත ගතවීමට
ලැබීමට ගැලපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ශබ්දාරම්භයාගේ ඇසීමට කැමැති සද්ද තණ්හා නිදානකොට
ඇති කම්මර මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. ශබ්දාරම්භයා පැත්තට වීථි සිත් සන්තතිග වශයෙන්
එල්ල ගැනීම (කෘතෘත්‍යය) රසයයි
3. සොභන විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුළුපටිභානගයයි
4. ශබ්ද ඇසීමට කැමැති ශබ්ද තණ්හා නිදාන කොට ඇති
කම්මර (සොභන ප්‍රසාදයේ නිලය) වූ මහාභූත පදටිභානගයයි

7. ඝාන පසාද

1. (අ) ගජධානිකාකාරණ භූතපසාද ලක්ෂණං
(ආ) ඝායිතුකාමනා නිදාන කම්මසමුට්ඨාන භූතපසාද ලක්ෂණංවා ඝානං,
2. ගජධානිකා අවිඤ්ඤන රසං
3. ඝාන විඤ්ඤාණසං ආධාර භාව පවුළුපටිභානං
4. ඝායිතුකාමනා නිදාන කම්මර භූත පදටිභානං [බ. අ. 270; වී. ම. 332]

ඝාන ප්‍රසාදය

1. (අ) ගජධාරම්භයාගේ ආපාතගත වීමට ගොභය වූ
(ගජධාරම්භයා ආපාත ගතවීමට ගැලපෙන)
මහාභූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ගජධාරම්භයාගේ විදගැනීමට කැමැති ගජධි තණ්හා
නිදානකොට ඇති කම්මර මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. ගජධාරම්භයාගේ දිසාවට වීථි සිත් සන්තතිග
ආකෂේතය කරවීම (කෘතෘත්‍යය) රසයයි
3. ඝාන විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුළුපටිභානගයයි
4. අභ්‍රාණය කිරීමේ ආභාව ඇති ගජධි තණ්හා නිදානකොට
ඇති කම්මර (ඝාන ප්‍රසාදයේ නිලය) වූ මහාභූත පදටිභානගයයි

8. පිටත පසාද

1. (අ) රකානිකාතාරණ භූතපසසාද ලක්ඛණා,
(ආ) කායිකුකාමතා නිදාන කමමසමුට්ඨාන භූතපසසාද ලක්ඛණාවා පිටත,
2. රකෙසු අච්ඤාපන රසා,
3. පිටතා විඤ්ඤාණසස ආධාර භාව පවුපට්ඨානා
4. කායිකුකාමතා නිදාන කමමස භූත පදට්ඨානා [බ. අ. 270; පී. ම. 332]

පිටත ප්‍රසාදය

1. (අ) රසාරම්මණයේ ආපාතගතපීඨට ගොග්‍රහවු(රසාරම්මණ ආපාතගතපීඨට ගැලපෙන) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) රසාරම්මණයක් ලෙපීඨට කැමති, කැමට, බීඨට කැමති රස තණ්හා නිදානකොට ඇති කමමස මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
2. රසාරම්මණයක් දිසාවට පීඨ සිත් සන්තතිස ආකඡිතය කිරීම (කෘතන්‍යයි) රසයයි
3. පීඨිහා විඤ්ඤාණයට ආධාර වන බව පවුපට්ඨානයයි
4. රසාරම්මණය ලෙපීඨට, කැමට, බීඨට කැමතිබව තමී වූ රස තණ්හා නිදාන කොට ඇති කමමස(පීඨිහා ප්‍රසාදයන්හී නිශ්‍රය) මහාභූත පදට්ඨානයයි

9. කාය පසාද

1. (අ) ඵොට්ඨබ්බනිකාතාරණ භූතපසසාද ලක්ඛණො
(ආ) ඵුසිකුකාමතා නිදාන කමමසමුට්ඨාන භූතපසසාද ලක්ඛණො චා කායො,
2. ඵොට්ඨබ්බෙසු ආච්ඤාපන රසො,
3. කාය විඤ්ඤාණසස ආධාර භාව පවුපට්ඨානො,
4. ඵුසිකු කාමතා නිදාන කමමස භූත පදට්ඨානො, [බ. අ. 271; පී. ම. 332]

කාය ප්‍රසාද

1. (අ) ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක වැදගැහීමට සුදුසු (ආපාතගතපීඨ ලැහීමට සුදුසු) මහා භූතයන්ගේ ප්‍රසාද බව ලක්ෂණයයි
(ආ) ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ කැමතිවන පොට්ඨබ්බතණ්හා නිදානකොට ඇති කමමස මහා භූතයන්ගේ පැහැදිලි බව ලක්ෂණයයි
2. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණ පැත්තට පීඨ සිත් සන්තතිස ආකඡිතය කිරීම (කෘතන්‍ය) රසයයි
3. කාය විඤ්ඤාණයට පාදක වන සච්චාවය පවුපට්ඨානයයි
4. ඵොට්ඨබ්බාරම්මණයක් හා ගැපීඨට කැමැතිවන ඵොට්ඨබ්බ තණ්හා නිදාන කොට ඇති කමමස (කාය ප්‍රසාදයෙහී නිශ්‍රය) මහාභූත පදට්ඨානයයි

10. රූපාරම්මණ

1. වක්කු පටිපනන ලක්ඛණං රූපං,
2. වක්කු විඤ්ඤාණසක විසයභාව රසං
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානං
4. චතු මනා භුත පදට්ඨානං [ධ. අ. 275; වි. ම. 334]

රූප ආරම්මණ

1. වක්කු ප්‍රසාදයෙහි භෛපන බව ලක්ෂණයයි
2. (අ) වක්කු විඤ්ඤාණයට අරමුණු වීම = වක්කු විඤ්ඤාණයම
 ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය වශයෙන් උදව් කිරීම (කිවව) = රසයයි
 (ආ) වක්කු විඤ්ඤාණයට උපකාර කළ හැකි ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සම්පුර්ණ වීම = ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය යන ගුණය (සම්පත්ති) රසයයි
3. වක්කු විඤ්ඤාණයේ ගොචර වීම බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමා (=රූපාරම්මණයන්) ට නිශ්‍රය වන කලාපීය මහා භුත සතර පදට්ඨානයයි

11. සද්දාරම්මණ

1. සොත පටිපනන ලක්ඛණො සද්දො
2. සොත විඤ්ඤාණසක විසයභාව රසො,
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපට්ඨානො,
4. චතු මනා භුත පදට්ඨානො [ධ. අ. 276; වි. ම. 334]

සබ්දාරම්මණය

1. සොත ප්‍රසාදයෙහි භෛපන සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. (අ) සොත විඤ්ඤාණයට අරමුණු වීම = සොත විඤ්ඤාණයට
 ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම (කිවව) රසයයි
 (ආ) සොත විඤ්ඤාණයට උදව්කළ හැකි ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් පරිපුර්ණවීම = ආරම්මණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් වූ ගුණය (සම්පත්ති) රසයයි
3. සොත විඤ්ඤාණයෙහි ගොචරය වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. තමාට (=සබ්දාරම්මණයන්ට) නිශ්‍රය වන කලාපීය මහා භුත සතර පදට්ඨානයයි

12. ගණධාරමණය

1. භාන පටිභනන ලක්ඛණෝ ගණෙධා
2. භාන විඤ්ඤාණාසක විසයභාව රකො
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපධානො
4. චතු මහා භුත පදුට්ඨානො [ධ. අ. 276; චි. ම. 334]

ගන්ධාරමණය

1. භාන ප්‍රකාදගෙහි භැරපන සවහාව ලක්ඛණයයි
2. (අ) භාන විඤ්ඤාණයට අරමුණ වීම = භාන විඤ්ඤාණයට
 ආරමමණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම. (කිවල) රකයයි
 (ආ) භාන විඤ්ඤාණයට උදව් කලහැකි ආරමමණ ප්‍රත්‍යය
 ශක්තිය මගින් පටිපුඤ්ඤාණය වීම = ආරමමණ ප්‍රත්‍යය
 ශක්තිය නම් වූ භුණය (සමපත්ති) රකයයි
3. භාන විඤ්ඤාණයට ගොචර වීම බව පච්චුපධානයයි
4. තමාට (=ගණධාරමණයට) පිහිට වන කලාපීය
 මහා භුත භතර පදුට්ඨානයයි

13. රසාරමණය

1. පිච්චා පටිභනන රකො
2. පිච්චා විඤ්ඤාණාසක විසයභාව රකො
3. තසෙසව ගොචර පච්චුපධානො,
4. චතු මහා භුත පදුට්ඨානො [ධ. අ. 276; චි. ම. 334]

රසාරමණය

1. පිච්චා ප්‍රකාදයට භැරපන වදින සවහාවය ලක්ඛණයයි
2. (අ) පිච්චා විඤ්ඤාණයෙහි අරමුණ වීම = පිච්චා විඤ්ඤාණයට
 ආරමමණ ප්‍රත්‍යය ශක්තිය මගින් උදව් කිරීම. (කිවල) රකයයි
 (ආ) පිච්චා විඤ්ඤාණයට උදව් කළ හැකි ආරමමණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය අතින් සමීපුඤ්ඤාණය වීම = රසාරමමණ
 ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නම් භුණය (සමපත්ති) රකයයි.
3. පිච්චා විඤ්ඤාණයට ගොචර වීමේ සවහාවය පච්චුපධානයයි
4. තමාට (රසාරමමණයට) පිහිට වන කලාපීය මහා භුත භතර පදුට්ඨානයයි

14. ඉරට්ටිය=ඉරට්ටි භාව රූප

1. ඉරට්ටිව ලක්කණං ඉරට්ටියං
2. ඉරට්ටි 'ති පකාසන රසං.
3. ඉරට්ටි ලිංග නිමිතත කුභතාකපානං කාරණභාව පව්වුපට්ඨානං
4. චතු මහා භත පද්ධතං [අඟ්. අ. 278; ච. ම. 334]

ඉරට්ටිය

1. ඉරට්ටි = සත්‍රියක් වීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. මග සත්‍රියකී යයි ප්‍රකාශ කරන බව (කෘතන්‍ය) රසයයි
3. (අ) ඉරට්ටිලිංග = සත්‍රි හඟ පාදුදී සටහන්
- (ආ) ඉරට්ටිනිමිතත = සත්‍රියක් යයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණ
- (ඇ) ඉරට්ටි කුභත = සත්‍රි හැසිරීම්
- (ඈ) ඉරට්ටි ආකප්ප = සත්‍රි ආකල්ප යන
- මේවාට හේතු වීමේ ස්වභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. ඉරට්ටිපදියට පිහිටි ලබාදෙන කලාපීය කම්මප මහාභත පද්ධතයයි

15. පුරිකිපදිය=පුරික භාව රූප

1. පුරික භාව ලක්කණං පුරිකිපදියං,
2. පුරිකොති පකාසන රසං.
3. පුරික ලිංග නිමිතතං කුභතාකපානං කරණ භාව පව්වුපට්ඨානං,
4. චතු මහා භත පද්ධතං, [අඟ්. අ. 278; ච. ම. 334]

පුරිකිපදිය

1. පුරුෂයකු වීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. මොහු පුරුෂයකු යයි ප්‍රකාශ කරන බව (කෘතන්‍ය) රසයයි
- (අ) පුරික ලිංග - පුරුෂ සටහන් - හස්ත පාදුදී සටහන්
- (ආ) පුරික නිමිතත - පුරුෂයකු යයි හඳුනාගැනීමේ ලකුණ-සිතාසීමාදී ක්‍රියා
- (ඇ) පුරික කුභත - පුරුෂ ඉරියව්
- (ඈ) පුරික ආකප්ප - පුරුෂ ගමන ආදී ආකල්පයෝ යයි.
- මේවායේ හේතුවීමේ ස්වභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. පුරිකිපදියට පිහිටි වන කලාපීය කම්මප මහාභත පද්ධතයයි

16. පීචිතිඡදිය=රූප පීචිත

1. සහජාත රූපානුපාලන ලක්ඛණං පීචිතිඡදියං
 2. තෙසං පචතතන රසං,
 3. තෙසංඥාදාය ධපන පච්චුපට්ඨානං
 4. යාපයිතඛඛ භූත පදට්ඨානං, [ධ. අ. 279; චි. ම. 334]
1. එකට උපදින කලාපීය කමමජ රූපයන් අනුපාලනය කරන බව ලක්ෂණයයි
 2. එ සහජාත කමමජ රූපයන් උප්පාදයේ සිට හවංගය දක්වා පැවැත්වීමට හේතු වීම සමච පැවැත්වීම පීචිතය දිගට පැවැත්වීම (කිවච) රසයයි
 3. කලාපීය කමමජ රූපයන් හංගයට පත්වීමගෙක් පීචිතය පැවැත්වීම සදහා පිහිටුවීම පච්චුපට්ඨානයයි
 4. තමා විසින් පැවැත්විය යුතු සමච පැවැත්විය යුතු පීචිත කරවිය යුතු කලාපීය කමමජ මහා භූතයන් පදට්ඨානයයි

17. කදය චත්ථු

1. මනො ධාතු මනො විඤ්ඤාණධාතුතං නිසසය ලක්ඛණං කදය චත්ථු,
 2. තායඤ්ඤාදාය ධාතුතං ආධාරණ රසං,
 3. උඛඛතන පච්චුපට්ඨානං
 4. චතු මනා භූත පදට්ඨානං, [චි. ම. 334]
1. මනොධාතු හා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුන්ට නිශ්‍රය වීම සචතාව ලක්ෂණයයි
 2. මේ ධාතු දෙකටම ආධාර වන (කෘත්‍යය) රසයයි
 3. එම ධාතු දෙක දුරා සිටින බව පච්චුපට්ඨානයයි
 4. තමා (හදය චත්ථුවෙහි) පිහිට ලබන කලාපීය කමමජ මහා භූත පදට්ඨානයයි

18. කඛලිකාරාභාර

1. ඕජා ලක්ඛණො කඛලිකාරො ආභාරො
 2. රූපාසරණ රසො,
 3. උපරට්ඨෙතන පච්චුපට්ඨානො
 4. කඛලං කරවා ආභට්ඨඛඛ චත්ථු පදට්ඨානො [ධ. අ. 285; චි.ම. 336]
1. සැපියගුතු හිලිය ගුතු ආභාරයෙහි ඕජාව ලක්ෂණයයි
 2. ආභාර රූප එලවීම (කිවච) රසයයි
 3. ආභාරජ රූප ඇතිවීම වශයෙන් රූප කසට ආධාර රුකුලේම පච්චුපට්ඨානයයි
 4. සැපිය ගුතු හිලිය ගුතු ආභාර පදට්ඨානයයි

19. ආකාශ ධාතු

1. රූප පරිවේපද ලක්ඛණා ආකාශ ධාතු
2. රූප පරියන්තපසකාසනා රසා
3. (අ) රූප මරියාදා පව්වුපට්ඨානා
(ආ) අභමුච්චධි කාච පිඤ්ඤ වීචර කාච පව්වුපට්ඨානා ච
4. පරිච්ඡින්න රූප පදට්ඨානා [බ. අ. 1281; චි. ම. 335]
1. රූප කලාපයන් පරිවේපද වශයෙන් වෙන්කළ හැකි බව ලක්ෂණයයි
2. රූපකලාපයන්හි පරියන්තය, ඉම ප්‍රකටච දක්වන බව (කිවච) රසයයි
3. (අ) රූප කලාපයන්ගේ සීමා දක්වන ස්වභාවය
(ආ) මහා භූතයන් නොගැටෙන, අසමීච්ඡු ස්වභාවය,
රූපකලාපයන්හි සිදුරු බව විචර බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. පිරිසිදු ලද රූප කලාප පදට්ඨානයයි

20. කාය විඤ්ඤාදානි

1. අභික්කමමාදි පච්චතක විතත සමුට්ඨාන වායො ධාතුයා සසජ රූපකාය චමනන සඤ්ඤානා වලනසක පච්චයො (වායො ධාතු අධිකානං විතතජ මනා භූතානං) ආකාර විකාරො කාය විඤ්ඤාදානි.
2. අධිපායාපසකාසනා රසා
3. කාය විපච්ඡෙදන හෙතුභාව පව්වුපට්ඨානා
4. විතත සමුට්ඨාන වායොධාතු පදට්ඨානා. [චි. ම. 335]
1. ඉදිරියට ශැමී-රම් ආදිය පවත්වන විතත සමුට්ඨාන වායො ධාතුව සමග උපදින්නා වූ ද, කය ප්‍රමිබවන දරණ, වලනාදියට ප්‍රත්‍යවන්නා වූ ද (වායො ධාතුවේ ස්වභාවික ශක්තිය අධික වූ විතතජ මනා භූතයන්හි) ආකාර විකාර බව ලක්ෂණයයි
2. ක්‍රියා කරන්නාගේ අදහස් ඇඟවීම් අනුතට ප්‍රකට කොට දැක්වීම (කිවච) රසයයි
3. ශරීරය වලනයට හේතු වන බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. විතත සමුට්ඨාන වායොධාතුව පදට්ඨානයයි

21. චචි විඤ්ඤාදානි

1. චචි කෙද පච්චතක විතත සමුට්ඨානා පධවී ධාතුයා උපාදිණානාසට්ඨනසක පච්චයො (පධවී ධාතු අධිකානං විතතජ මනා භූතානං) ආකාර විකාරො චචි විඤ්ඤාදානි

2. අධිපතය පකාසන රසා
 3. වීචී කොස කෙනු භාව පව්වුපට්ඨානා
 4. චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතු පද්ධතානා [චී. ම. 335]
1. චාන්තේදය පවත්වන චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතුව, කමීජ පඨවී ධාතුවෙහි (අභ්‍යන්තර උපපතති ස්ථානගෙහි) ගැටීමට ඝණකාරී වූ (පඨවී ධාතු අධික චිත්තජ මහා භූතයන්ගේ) ආකාර විශේෂය ලක්ෂණයයි
 2. කථා කරන්නාගේ හැඟීම අදහස් අනුනට ප්‍රකට කරවන බව (කිව්ව) රසයයි
 3. කථා ශබ්දය පහළවීමේ හේතුවන ස්වභාව පව්වුපට්ඨානගෙහි
 4. චිත්ත සමුට්ඨාන පඨවී ධාතු පද්ධතානගෙහි

22. රූපසක ලක්‍ෂණ

1. අදහ්මිතා ලක්ඛණා රූපසක ලක්‍ෂණ
 2. රූපානං ගරුභාව විකොදන රසා
 3. ලක්‍ෂ පටිච්චතතා පව්වුපට්ඨානා
 4. ලක්‍ෂ රූප පද්ධතානා [ධ. අ. 281; චී. ම. 335]
1. (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි බර නැති බව,
ගුණසුළු බව = සැහැල්ලු බව
 (ආ) උතුරු නිෂ්පන්න රූප = උතුරු රූපයන්හි බර නැති බව,
= සැහැල්ලු බව
 (ඇ) ආහාරජ නිෂ්පන්න රූප = ආහාරජ රූපයන්හි බර නැති බව,
ගුණසුළු බව - සැහැල්ලු බව ලක්ෂණයයි
 2. එම රූපයන්හි බර බව ගරුබව, දුර්වල, දුරුකිරීම (කිව්ව) රසයයි
 3. එම රූපයන්හි ගුණසුළු බව සැහැල්ලු බව පව්වුපට්ඨානගෙහි
 4. සැහැල්ලු රූප පද්ධතානගෙහි

23. රූපසක මුද්‍රා

1. අධිද්‍රව්‍යා ලක්ඛණා රූපසක මුද්‍රා
 2. රූපානං ධ්වනිභාව විකොදන රසා
 3. සබ්බකිරියාසු අවිච්චිතා පව්වුපට්ඨානා
 4. මුද්‍රාරූප පද්ධතානා [ධ. අ. 281; චී. ම. 335]
1. (අ) චිත්තජ නිෂ්පන්න රූප = චිත්තජ රූපයන්හි තද නැති බව .
= ගොරොසුනැති බව = මොළොක් බව
 (ආ) උතුරු නිෂ්පන්න රූප = උතුරු රූපයන්හි තද නැති-ගොරොසු
නැති බව = මොළොක් බව

- (අ) ආහාර භිෂ්පන රූපයන්හි = ආහාර රූපයන්හි තද නැති -
 ගොරොසු නැති බව = මොළොක් බව
 ලක්ෂණයයි
2. එම රූපයන්හි තද බව ගොරොසු බව දරුකිරීම (කිව) රසයයි
3. සියලු ශාරීරික ක්‍රියාවන්ට අවිරෝධී බව , පව්‍යුපටිභාවයයි
4. මොළොක් වූ රූප පද්ධතියයි

24. රූපසක කමමඤ්ඤානා

1. ශරීර කිරියානුකූල කමමඤ්ඤාව ලක්ෂණ රූපසක කමමඤ්ඤානා
2. අකමමඤ්ඤානා විනෝදන රසා,
3. අද්ධබල නාව පව්‍යුපටිභාවය
4. කමමඤ්ඤාරූප පද්ධතියා [අභි: අ. 281; වි. ම. 335]
1. (අ) චිත්ත භිෂ්පන රූපයන්හි = චිත්ත රූපයන්හි
 (ආ) උතුරු භිෂ්පන රූපයන්හි = උතුරු රූපයන්හි
 (ඇ) ආහාර භිෂ්පන රූපයන්හි = ආහාර රූපයන්හි ශාරීරික
 ක්‍රියාවන්ට අනුව කර්මණ්‍යය බව
 ලක්ෂණයයි
2. (වාත අමාරුවකදීමත්) ශරීරයේ අකර්මණ්‍ය බව දරු කිරීම (කිව) රසයයි
3. රූපයන්හි නොමදවීම බව පව්‍යුපටිභාවයයි
4. කෘතන්‍යයේ කර්මණ්‍යය රූප පද්ධතියයි

25. රූපසක උපවය

1. ආවය ලක්ෂණ රූපසක උපවයෝ,
2. ප්‍රබන්ධනතො රූපානං උමුජ්ජාපන රසෝ
3. (අ) නියන්තන පව්‍යුපටිභාවයෝ,
 (ආ) පටිපුණ්ණ නාව පව්‍යුපටිභාවයෝ චා
4. උපචිත රූප පද්ධතියා [ධ. අ. 282; වි. ම. 335]
1. (අ) හවයක භිෂ්පන රූපයාගේ පලමු හටගැනීම ස්වභාවය
 (ආ) ඉදිරිපත් සම්ප්‍රණී ව්‍යාපනයේ ඉහලට-ඉහලට දියුණු වීමේ ස්වභාව
 ලක්ෂණයයි
2. ප්‍රචිත්තයෙන් (නැති නැතිත්) මතුකොට රූපයක උපදවනනක් මෙන් වන බව (කිව) රසයයි

3. (අ) මේවා රූප බිම් යැයි එම රූප බිම් ගෙන භාර දුක්වන සවභාවය
(ආ) රූප බිම්ගත්ති පරිපූර්ණ බව පවුලපටිකාතයයි
4. පහළවන රූප පද්ධතියයි

26. රූපසක සන්නති

1. පවතති ලක්ඛණා රූපසක සන්නති
2. අනුප්පඛ්‍යයන රසා
3. අනුප්පඛ්‍යයන පවුලපටිකාත
4. අනුප්පඛ්‍යයන රූප පද්ධතියා [බ. අ. 281; චි. ම. 335]
1. ඉදුරන් සම්පූර්ණ වූ පසු නිෂ්පන්න රූපයන්හි පෙර හා පසු ගැලපීම නොසිදු නැවත නැවතත් සම්බන්ධ වෙමින් පවතින බව ලක්ෂණයයි
2. පෙර පසු සම්බන්ධය නොසිදු ගැලපීම (කිවම) රසයයි
3. රූප පරම්පරාව නොසිදු පැවැත්ම පවුලපටිකාතයයි
4. පෙර පසු සම්බන්ධවී අඩනැවිලි පහළ වන රූප පද්ධතියයි

27. රූපසක ජරණ

1. රූප පරිපාක ලක්ඛණා රූපසක ජරණ
2. උපනගන රසා,
3. සනාචානපගමෙපි නව නාචාපගම පවුලපටිකාත, විනි පුරාණ භාවෝ විය.
4. පරිපවුලපටිකාත රූප පද්ධතියා [බ. අ. 283; චි. ම. 336]
1. නිෂ්පන්න රූපයන්ගේ මේරීමේ දිරීමේ සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. විනාශය නම් වූ මරණය වෙත පමුණුවන බව (කිවම) රසයයි
3. ඒ වල පරණවීම මෙන් රූපයන්ගේ අදාල ලක්ෂණයන් වෙනස් නොවුනද අලුත් බව වෙනස්වී පරණ වීම පවුලපටිකාතයයි
4. මේරීමට පැමිණෙන රූප පද්ධතියයි

28. රූපසක අනිච්චතා

1. පරිභෙද ලක්ඛණා රූපසක අනිච්චතා
2. සංසිද්ධ රසා
3. ඔය-වය පවුලපටිකාත
4. පරිනිප්පමාන රූප පද්ධතියා [බ. අ. 283; චි. ම. 336]
1. නිෂ්පන්න රූපයන්හි භාත්පසින් බිඳීම ලක්ෂණයයි
2. (යිනි කාලයට පත් රූපයන් බිඳීම මෙන්) නිෂ්පන්න රූපයන් සංසිද්ධමෙන් නොපෙනෙන බවට පත්කිරීම (කිවම) රසයයි.
3. නිෂ්පන්න රූපයන් ගෙවී යෑම, බිඳී-බිඳී යෑම පවුලපටිකාතයයි.
4. භාත්පසින් බිඳී-බිඳී යන රූපයන් පද්ධතියයි

පරිශ්‍රූතකොට භාවනා කරන ක්‍රමය සම්බන්ධයෙන් යෝජනා

පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් මෙම රූප 28 හි ලක්ඛණ, රස, පව්වුපට්ඨාන, පද්ධිතයන් වගකීමෙන් යුතුව කටපාඩම් කරන්න. රූප සිගල්ලෙහි ලක්ඛණ, රස ආදිය ඕනෑකමකින් යුක්තව කඩපාඩමින් කිව හැකි වූ විට වක්ඛුද්වාරයෙහි පිහිටා ඇති පතස් හතරක් වර්ෂී වූ රූපයන්ගෙන් පටන්ගෙන ලක්ඛණ, රස ආදී ක්‍රමයට භාවනා කර බලන්න. මේ භාවනා ක්‍රමයෙහි සත්තති ඝණ, සමූහ ඝණ, කිච්ච ඝණ යන රූප සමූහ රාසීන් ක්‍රමයෙන් බෙදා වෙන්කර ගනිමින් නියම පරමාර්ථ ධාතු සාරය වන්නාවූ රූප ධර්මයන් පිරා බැලිය යුතු , පරමාර්ථයන්ම පමණක් දැක ගත හැකි වනු සඳහා බැලිය යුතු කටයුත්තක් වන්නේය. එම නිසා වක්ඛු දසක කලාප ආදී ඒ ඒ රූප කලාපයන් අනුව එම රූපකලාපයන්හි පිහිටා ඇති පද්ධි, අපෝ, තේජෝ, වායෝ ආදී පරමාර්ථ ධාතු එක එකක් වෙන් වෙන්ව බලන්න.

උපමාවක්:-

වක්ඛු දසක කලාපයෙහි රූප පරමාර්ථ ධර්මයෝ දස වර්ගයක් ඇතිවේ. එම පරමාර්ථ ධර්මයන්හි පද්ධිධාතුව තෝරාගෙන මෙම පද්ධියෙහි ලක්ඛණ- රස- පව්වුපට්ඨාන - පද්ධිතයන් බලන්න. අනතුරුව එම වක්ඛු දසක කලාපයෙහි ඇත්තා වූ ආපෝ ධාතුවෙහි ලක්ඛණ- රස- පව්වුපට්ඨාන - පද්ධිතයන් දීගට බලන්න. මෙලෙසට මෙම වක්ඛු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති තේජෝ ආදී ඉතිරි රූප ධර්ම එක එකක් පිරා බලමින් පරිශ්‍රූත කරන්න. මෙහිලා මේ වක්ඛු දසක කලාප යන්න, වක්ඛු දසක කලාප වශයෙන් අතිකුත් එවන් කලාප හා සමාන වන බැවින් එකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් පමණකි. එක වක්ඛු දසක කලාපයක පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන් අතුරින් රූප ධර්මයක් පාසා ලක්ඛණ, රස, පව්වුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට පරිශ්‍රූත කරන තෙක් එම වක්ඛු දසක කලාපය විවත් වන්නේ යැයි යන්න අදහස් නොකෙරේ. වක්ඛු දසක කලාප වශයෙන් සමාන වීම අනුව එකත්ත නය ක්‍රමයට අනුව දැක්වීමක් වන්නේය. එලෙසටම පද්ධි ධාතුව, අපෝ ධාතුවන් ආදියද එකත්ත නය ක්‍රමයට පද්ධි ධාතු වශයෙන් සමාන වී, ආපෝ ධාතු වශයෙන් සමාන වී පවතින බව වටහා ගන්න. නාම කොටස් සම්බන්ධයෙන්ද මේ ක්‍රමයටම වටහා ගන්න.

වක්ඛු ද්වාරයෙහි මේ වක්ඛු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන්හි එක එක වර්ගයක් ලක්ඛණ- රස-පව්වුපට්ඨාන-පද්ධිත ක්‍රමයට පරිශ්‍රූතකොට නිමවූ කළු වක්ඛු ද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාප හා භාව දසක කලාපයන්හි පිහිටා ඇති දසආකාර රූප ධර්මයන් චිත්තජ අවධිමක උතුරු අවධිමක, ආභාරජ අවධිමක, කලාපයන්හි පිහිටා ඇති අටආකාර රූප ධර්ම, එම රූප ධර්ම හා එක එකක් ලක්ඛණ රස පව්වුපට්ඨාන පද්ධිත භාවනා ක්‍රමයට දීගට පරිශ්‍රූතකොට භාවනා කරන්න.

වක්කු ද්වාරයෙහි පනස්හතර ආකාර රූප බිඳියන් ලක්ඛණ-රස-පව්වුපටිඛාන-පද්ධතාන ක්‍රමයට අපකඩත්ත වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට බිහිද්ධා වෙහිද, මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව සෝත ද්වාර ආදියෙහිද දෙසාමිස් කොටිඛානසන්හිද විත්තප, උතුර, ආහාර, රූපයන්හිද රූප කමිස්ථාන කොටසෙහි ලියා දැක්වූ ක්‍රමයට නිෂ්පන්න, අනිෂ්පන්න රූප සියල්ල අත නොහැර පරිග්‍රහකොට බලන්න.

වක්කු ප්‍රසාද ආදි කමමප රූපයන්හි ලක්ඛණ -රස - පව්වුපටිඛාන - පද්ධතාන භාවනා කිරීමෙන් අතීත භවයන්හි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදානසන්තෙන් පිරිවරණ ලදව සිදුකරන ලද සංඛාර-කමම හා හේතු-එල සමීඛන්ධිතාව අනුව පරිග්‍රහකොට භාවනා කළයුතු සමහරක් ක්‍රමයන්ද අඩංගු වන්නේය. මේ භාවනා ක්‍රමය වනාහී පටිච්ච සමුප්පාද හේතු - එල සමීඛන්ධිතා බිඳියන් පරිග්‍රහකළ යෝගී පින්වතුන්ටම පරිග්‍රහකොට ලබාගත හැකි භාවනා ක්‍රමයක් වන්නේය. මෙලෙස වූ සමහර භාවනා ක්‍රමයන්ද බලාගෙන මේ ලක්ෂණාදී වතුෂ්ක ක්‍රමය පටිච්චසමුප්පාදී කොටස අනතුරුව මේ පොතෙහි ලියා දැක්වන්නේමු.

යැලකිලිමත් වී සිය යුතු අතිකුත් කාරණයන් මේවාය. වක්කු දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පස්වී ධාතුව භාවනා කළ හැකි කෙනෙකුත් සඳහා වක්කුද්වාරයෙහිම පිහිටා ඇති කාය දසක කලාපයෙහි පිහිටා ඇති පස්වීධාතුව පරිග්‍රහ නොකර නොහරිනු මැනවි. රූප සමුහ, රාශි යන රූප ගණයන් කඳාණයෙන් බෙදා බලමින් සිටින කටයුත්ත වන නිසා මෙහිදී රූප කලාපයන්හි ඝන ය හිදී යන තෙක්ම විභාගකොට බලන්න. වක්කුද්වාරයෙහි 54, සෝත ද්වාරයෙහි 54 ආදී වශයෙන් රූප කමටිඛාන කොටිඛානසන්හි රූප සියළු වශී අත නොහැර ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කර භාවනා කරන්න.

රූප ස්කන්ධදෙය කොටස නිමි.

විඤ්ඤාණසංඛ්‍යා කට්ඨ කොටස

1. විඤ්ඤාණසංඛ්‍යා

ආරම්භණං විනේතනිති විතතං විජානාතිති අපෙට්ඨා [ධ. අ. 81]

1. විජානන ලක්ඛණං විනේතං
2. ප්‍රබ්ධංගම රසං
3. සන්දහන පච්චුපට්ඨානං
4. නාම - රූප පදට්ඨානං
නාම පදට්ඨානං, (අරූප භවය සඳහා) [ධ. අ.119]

1. අරමුණ දැන ගැනීම = අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. අරමුණ දැන ගැනීමේ පෙරමුණ ගන්නා බව, පුළුංග බව (කිවම) රසයයි
3. සිත් සත්තභිත තොසිදි පච්චිත ලෙසට පත්‍ර සිත් හා ගලපන බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප(අරූප භවය සඳහා -නාම) පදට්ඨානයයි

විජානනං ආරම්භණසං උපලඝ්ඪි [මුල. ටී. (ඉ.) 1.87]

2. පටිසන්ධි විත්තය

1. ඝමම ඝමම නිමිත්ත ගතිනිමිත්තානං අඤ්ඤාතරාමමණ විජානන ලක්ඛණං
පටිසන්ධි විනේතං
2. පටිසන්ධාන රසං
3. සන්දහන පච්චුපට්ඨානං
4. නාම - රූප පදට්ඨානං

1. අතීත හව මරණාසන්න ජවනය ගන්නා වූ කමම, කමම නිමිත, ගති නිමිතය යන අරමුණු තුනෙන් එක අරමුණක් ගැනීම, දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. හව දෙකක් = පෙර හවයෙහි චිතය සන්නතිය, හා පසු හවයේ චිතය සන්නතිය, අතර සන්ධි කිරීම (කිවව) රසයයි
3. හව දෙකක් = පෙර හවයෙහි චිතය සන්නතිය, හා පසු හවයේ චිතය සන්නතියෙහි නොසිදී ගැලපීමෙහි ස්වභාවය පවවුපටිඝාතනයයි
4. සම්ප්‍රසුක්ත වෛතසික නාම+නිශ්‍රය ලබන වචනු රූප පද්ධතියයි

3. හවංග සිත

1. කමම කමම නිමිතය ගතිනිමිතතාණං අඤ්ඤාතරාමමණං විජානනලක්ඛණං හවංග චිතතං
2. හවංග රසං,
3. සඤ්ඤන පවවුපටිඝාතං
4. නාම - රූප පද්ධතාණං
1. අතීත හවයෙහි මරණාසන්න ජවනය ගන්නා ලද කමම, කමම නිමිත, ගති නිමිතය යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොවිඳී පවතිනු පිණිස හවයෙහි හේතු ධර්ම නිසා පැවතීම, (හවංග කිවව) (කිවව) රසයයි
3. පෙර පසු සිත් සම්බන්ධතාවය නොවිඳී පැවැත්ම සඳහා චිත්ත සන්නතිය=ගැලපීම ස්වභාවය පවවුපටිඝාතනයයි
4. සම්ප්‍රසුක්ත වෛතසික නාම+නිශ්‍රය ලබන වචනු රූප පද්ධතියයි

4. පඤ්චාචාර්ජන = කිරියා මනෝධාතු

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි පුරෙවර රූපාදි විජානන ලක්ඛණා මනෝධාතු,
2. ආචර්ජන රසා,
3. රූපාදි අභිමුක්ත භාව පවවුපටිඝාතා
4. හවංගවිවේජද පද්ධතාණා (සහ උපෙක්ඛායුතතාව හෙයින්) [වි. ම. 341]
1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි පෙරමුණට ගොස් රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. (රූපාදි පඤ්චාරම්මණයන්) ආචර්ජනය කිරීම (කිවව) රසයයි නැතිනම්, චිතය සන්නතියෙහි පෙර පහළ වූ සංසිද්ධිය වෙතත් සංසිද්ධියක පහළවීමට ඉඩදීම සඳහා ඉවත් කිරීම (කිවව) රසයයි
3. රූපාරම්මණය වැනි අරමුණු දිසාවට අභිමුඛ බව පවවුපටිඝාතනයයි
4. හවංග සිත් සන්නතිය සිදීම පද්ධතියයි

මේ ඉහත සඳහන් පක්ෂවලින් ආවේණික කිරීම මගින් බාහුව බැලීමේදී වනාහී රූපාරම්භයේ පක්ෂවලින් ආවේණිකයන් අරමුණු කරන පක්ෂවලින් ආවේණික පත් ආකාරයෙන්ම පිටුකොට ලිඛිත දැක්වීමක් වන්නේය. ප්‍රායෝගිකව පක්ෂවලින් ආවේණික භාවනා කරන විට පක්ෂවලින් ආවේණික අරමුණු පහම එක වර නොගන්නා නිසා අරමුණු එක එකක් බැගින් දන්නා පක්ෂවලින් ආවේණික එක එකක් බෙදාගෙන බැලිය යුතුය. භාවනා කළ යුතුය. ඒ සඳහා රූපාරම්භයන් අරමුණුකොට පක්ෂවලින් ආවේණික භාවනා කරන ක්‍රමය මෙසේය.

ආවේණික = රූපාරම්භයන් අරමුණු කිරීම

1. වකු වික්‍රමානන්දරේවර රූප විචිතන ලක්ෂණ මනෝධාතු.
 2. ආවේණික රස
 3. රූපනිමුඛතාව පවුලපට්ඨාන
 4. භවංගවිවේජන පදට්ඨාන,
1. වකු වික්‍රමානන්දරේවර රූපාරම්භයන් දැන ගැනීම.
ගැනීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි
 2. රූපාරම්භයන් ආවේණික කිරීම (කිව) රසයයි
නැත්තම්, විචිත සත්තවයෙහි පහළට සංසිද්ධිය වෙනත් සංසිද්ධියක
පහළවීම සඳහා බැහැර කිරීම (කිව) රසයයි
 3. රූපාරම්භයන් දිසාවට අභිමුඛ බව පවුලපට්ඨානයයි
 4. භවංග සිත් සත්තවය සිදීම = භවංග උපවේජන පදට්ඨානයයි

ආවේණික = සඳුරම්භයන් අරමුණු කිරීම

1. කොත වික්‍රමානන්දරේවර සඳු විචිතන ලක්ෂණ මනෝධාතු
2. ආවේණික රස
3. සඳුනිමුඛතාව පවුලපට්ඨාන
4. භවංගවිවේජන පදට්ඨාන

ආවේණික = ගන්ධාරම්භයන් අරමුණු කිරීම

1. කාත වික්‍රමානන්දරේවර ගන්ධ විචිතන ලක්ෂණ මනෝධාතු
2. ආවේණික රස,
3. ගන්ධනිමුඛතාව පවුලපට්ඨාන
4. භවංගවිවේජන පදට්ඨාන

ආවජ්ජන = රසාරමණ අරමුණු කිරීම

1. ජීවිතා විඤ්ඤාණපුරෙච්ච රස විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
2. ආවජ්ජන රසා
3. රසානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානා
4. භවංග විවේජ්ජ පදට්ඨානා

ආවජ්ජන = ඓධධිධාරමණ අරමුණු කිරීම

1. කාය විඤ්ඤාණ පුරෙච්ච පොට්ඨබ්බ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
2. ආවජ්ජන රසා
3. පොට්ඨබ්බානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානා
4. භවංග විවේජ්ජ පදට්ඨානා

(පොට්ඨබ්බාරමණය යන්න පඨවී තේජෝ වායෝ යන ලෙසට තුන් ආකාරයකට එන නිසා පඨවී ධාතුව අරමුණුකොට වතාවක්, තේජෝ ධාතු අරමුණු කොට වරක්, වායෝ ධාතු අරමුණු කොට වතාවක් යන ලෙසට තුන් ආකාරයට බෙදා බලන්න. අර්ථය සිංහලෙන් දැනගැනීම සඳහා නාම කොටසෙහි වස්තුව ද්වාරයෙහි පඤ්ඤාචාරා වජ්ජන යි සඳහන් කළ ක්‍රමයට වටහා ගන්න.)

5. වකඛු විඤ්ඤාණ

1. වකඛුසනතිසසිත රූපවිජානන ලක්ඛණං වකඛු විඤ්ඤාණං
2. රූප මතභාරමණ රසං
3. රූපානිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානං
4. රූපාරමණාය කිරියාමනො ධාතුයා අපගමපදට්ඨානං

[බ. අ. 233; ච. ම. 340]

1. වකඛු ව්‍යථුව මග පිහිටා රූපාරමණය දැන ගැනීමේ ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. රූපාරමණයේ වර්ග පමණක් ගන්නා දැනගන්නා බව (කිවිච්ච) රසයයි
3. රූපාරමණ දිසාවට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. රූපාරමණය අරමුණු කොට ගත් කිරියා මනෝ ධාතුව = ආවජ්ජන විතත (=පඤ්ඤාචාරා වජ්ජන සිත) නිරුද්ධවීම පදට්ඨානයයි

6. සොත විඤ්ඤාණ

1. සොතසනතිසසිත සද්දවිජානන ලක්ඛණං සොත විඤ්ඤාණං
2. සද්ද මතභාරමණ රසං
3. සද්දානිමුඛභාව පච්චුපට්ඨානං
4. සද්දාරමණාය කිරියා මනොධාතුයා අපගම පදට්ඨානං

[බ. අ. 233; ච. ම. 340]

1. කොට වස්තුව ඇසුරු කොට ගබ්ද අරමුණු දැන ගැනීම
ගැනීමේ කවිතාව ලක්ෂණයයි
2. ගබ්දාරම්භය-ගබ්දය පමණක් දැනගැනීම අරමුණු ගැනීම (කිව්ව) රසයයි
3. ගබ්දාරම්භය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. ගබ්දය අරමුණු කොට පහළුවන කිරියා මනෝ ධාතු =
ආචර්ෂන සීත (=පකද්වද්වරාවර්ෂන සීත) නිරෝධය වීම පද්ධතියයි

7. භාන විඤ්ඤාණ

1. භාන සනතිසසිත ගෙඩ විජානන ලක්ෂණං භාන විඤ්ඤාණං
2. ගෙඩමතතාරම්භ රසං
3. ගෙඩාභිමුඛතාව පව්වුපට්ඨානං
4. ගෙඩාරම්භණය කිරියා මනෝධාතුයා අපගම පද්ධතානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. භාන වස්තුව ඇසුරුකොට ගෙඩාරම්භණය ගන්නා බව, දැන ගන්නා බව
ලක්ෂණයයි
2. ගෙඩාරම්භණය නම් වූ ගෙඩය පමණක් දන්නා ගන්නා බව (කිව්ව) රසයයි
3. ගෙඩාරම්භණය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. ගෙඩාරම්භණය අරමුණු කොට කිරියා මනෝ ධාතු සිත්භි=
ආචර්ෂන සීත (= පකද්වද්වරාවර්ෂන සීත) නිරෝධ වීම පද්ධතියයි

8. පීචනා විඤ්ඤාණ

1. පීචනා සනතිසසිත රස විජානන ලක්ෂණං පීචනා විඤ්ඤාණං
2. රස මතතාරම්භ රසං,
3. රසාභිමුඛතාව පව්වුපට්ඨානං
4. රසාරම්භණය කිරියා මනෝධාතුයා අපගම පද්ධතානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. පීචනා වස්තුව ඇසුරු කොට රසාරම්භණය දැනීම, ගැනීමේ කවිතාව ලක්ෂණයයි
2. රසාරම්භණය, රස පමණක් ගැනීම, දැන ගැනීම (කිව්ව) රසයයි
3. රසාරම්භණය පැත්තට අභිමුඛ බව පව්වුපටිඝාතයයි
4. රසාරම්භණය අරමුණු කරන කිරියා මනෝධාතු =
ආචර්ෂන සීත (=පකද්වද්වරාවර්ෂන සීත) නිරෝධ වීම පද්ධතියයි

9. කාය විඤ්ඤාණ

1. කාය සනතිසහිත ඵොටධර්ම විජානන ලක්ඛණං කාය විඤ්ඤාණං
2. ඵොටධර්ම මහතාරමණ රසං
3. ඵොටධර්මාභිමුඛ භාව පච්චුපට්ඨානං
4. ඵොටධර්මකාරමණාය කීටියා මනොධාතුයා අපගම පදට්ඨානං

[ධ. අ. 233; වි. ම. 340]

1. කාය වස්තුව ඇසුරු කොට ඵොටධර්මාරමණයක් දැකීම ලක්ෂණයයි
2. ඵොට්ඨාධර්මාරමණයම = ගැපීම, දැකීම = ගැනීම (කිවීම) රසයයි
3. ඵොට්ඨාධර්මාරමණය පැහැට අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. ඵොට්ඨාධර්මාරමණය අරමුණු කරන සිත ශ්‍රියා මනො ධාතු = ආච්ඡන්ත සිත්ති (=පඤ්චද්වාරච්ඡන්ත සිත්ති) නිරෝධය පදට්ඨානයයි

10. සමපට්ට්ඡන = පිළිගැනීම (විජාක මනො ධාතු.)

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිතං අනන්තරං රූපාදිවිජානන ලක්ඛණං මනොධාතු,
2. රූපාදිතං සමපට්ට්ඡන රසා = (රූපාදි සමපට්ට්ඡන රසා)
3. නවාභාව පච්චුපට්ඨානං = (රූපාදි සමපට්ට්ඡන භාව පච්චුපට්ඨානං)
4. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදි අපගම පදට්ඨානං [ධ. අ. 234; වි. ම. 340]

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණාදිත්ව අනතුරුව රූපාදි අරමුණු දැක ගැනීම, ගැනීම සම්භවය ලක්ෂණයයි
2. රූපාරමණ ආදී අරමුණු පිළිගැනීම (කිවීම) රසයයි
3. රූපාරමණ ආදිය පිළිගත ගැනීම බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. චක්ඛු විඤ්ඤාණය ආදීන්හි නිරෝධය අතුරුදහන්වීම පදට්ඨානයයි

සැ.යු. මේ ඉහත සදහන් ලක්ඛණ, රසාදිය අරමුණු පහ සදහා සංක්ෂිප්ත ලෙස ලියා දක්වන ලදී. මේ සමපට්ට්ඡන සිත වින්තක්ඛණයක් තුළ අරමුණු පහම එකවැර දැකගන්නවා නොවේ. එමනිසා ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයා අරමුණු අනුව බෙදා වෙන් කොට බැලිය යුතුය. රූපාරමණය පිළිගන්නා වූ සමපට්ට්ඡන සිත, ශබ්දාරමණය පිළිගන්නා වූ සමපට්ට්ඡන සිත ආදී ලෙසට පස් ආකාරයක් බෙදා භාවනා කරන්න.

රූපාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ජන සිත (චක්ඛු දුවාර වීටි)

1. චක්ඛු විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං රූපාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු
 2. රූපාරම්මණ සමපටිච්ජන රසා
 3. රූපාරම්මණ සමපටිච්ජන භාව පච්චුපට්ඨානා
 4. චක්ඛු විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා
-
1. චක්ඛු විඤ්ඤාණං අනතුරුව ඇති වී රූපාරම්මණය දැක
ගන්නා-ගන්නා ස්වභාවය ලක්ඛණයයි
 2. රූපාරම්මණය පිළිගැනීම (කිව්ව) රසයයි
 3. රූපාරම්මණයක් පිළිගැනීමට හැකි බව පච්චුපට්ඨානයයි
 4. චක්ඛු විඤ්ඤාණයේ නිරෝධය පදට්ඨානයයි

සද්දාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ජන සිත (සොත දුවාර වීටි)

1. සොත විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං සද්දාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. සද්දාරම්මණ සමපටිච්ජන රසා
3. සද්දාරම්මණ සමපටිච්ජන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. සොත විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

ගන්ධාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ජන සිත (කාන දුවාර වීටි)

1. කාන විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං ගන්ධාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. ගන්ධාරම්මණ සමපටිච්ජන රසා
3. ගන්ධාරම්මණ සමපටිච්ජන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. කාන විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

රසාරම්මණ පිළිගන්නා වූ සමපටිච්ජන සිත (පීචකා දුවාර වීටි)

1. පීචකා විඤ්ඤාණසංඝ අනන්තරං රසාරම්මණ විජානන ලක්ඛණා මනො ධාතු,
2. රසාරම්මණ සමපටිච්ජන රසා
3. රසාරම්මණ සමපටිච්ජන භාව පච්චුපට්ඨානා
4. පීචකා විඤ්ඤාණාපගම පදට්ඨානා

පොද්ධිකරණයේ පිළිගන්නා වූ සම්ප්‍රදායික සිත (කාය ද්වාර වීථි)

1. කාය විඤ්ඤාණයේ අනන්තරං චොද්ධිකරණයේ විජානන ලක්ෂණය වන බාහු
2. චොද්ධිකරණයේ සම්ප්‍රදායික රසය
3. චොද්ධිකරණයේ සම්ප්‍රදායික භාව පවුළුවන
4. කාය විඤ්ඤාණයේ පද්ධතිය

(සැ. යු.: මෙහිදී ද පරිච්ඡේදයේ අරමුණු කොට වරක් සේපේ ධාතු වරක්, වාගේ ධාතු වරක් සහ ලෙස තුනට බෙදා බලන්න.)

සන්තරණය = අනෙකුත් විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු

1. අනෙකුත් විපාක සද්ධර්මයේ විජානන ලක්ෂණය ද්විධාන සන්තරණයේ සිලා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු
2. සන්තරණයේ රසය
3. තථාභාව පවුළුවන
4. හදය වනු පද්ධතිය [බ. අ. 235; වී. ම. 340]

සාමාන්‍ය උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙශකාරයෙන්ම පෙන්වන සන්තරණය ආදී කෘත්‍ය කරන්නා වූ අනෙකුත් විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව

1. අරමුණු හය දැක්ම හැකිම සිභාව	ලක්ෂණයයි
2. අරමුණු විමසීම ආදී	(කිවම) රසයයි
3. අරමුණු විමසීම හැකි බව ආදී	පවුළුවනතයයි
4. ඇසුරු කරන හදය වනු රූපය	පද්ධතියයි

සැ. යු. මේ සිත සාමාන්‍ය උපෙක්ඛා වශයෙන් දෙශකාරයකට දැක්වේ. උපෙක්ඛාව වනාහි අනෙකුත් කුසල විපාක, අකුසල විපාක සහ දෙකක් දැක්වේ. අනෙකුත් කුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තරණය සිතද, කාම සුඛයේදී අකුසල විපාක උපෙක්ඛා සන්තරණය සිත, අපාය භූමියෙහිදී පටිඝයේ කෘත්‍යය, භවංග කෘත්‍යය, චුඛි කෘත්‍යය ආදිය ගෙනදෙයි. මේ සන්තරණය සිත් තුනම සන්තරණය කෘත්‍යය වශයෙන් තද්වර්ණ කෘත්‍ය සමඟ විවේකයට ඉටු කරයි. අරමුණු හය සුදුසු ලෙස අරමුණු කරයි. ප්‍රායෝගික ලෙස භාවනා කරන විට අරමුණු හයම එකැවර අරමුණු කල නොහැකි නිසා බෙදා බැලිය යුතුය. එලෙසටම එක සිතක, වින්තකවශයෙන් තුළ සන්තරණය කෘත්‍යය, තද්වර්ණ කෘත්‍යය ඉටු කළ නොහැකි නිසා සන්තරණය කෘත්‍යය ආදිය බෙදා භාවනා කළ යුතු වන්නේය. මේ නිසා සන්තරණය කෘත්‍යය ඉටුකරන විට අරමුණු හයට බෙදා මතුවට විස්තර කෙරේ.)

අගනුවක විපාක සහතිරණ කිවවා මනෝචිකිත්තාණය බාගු

1. රූපාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සනතිරණ රසා
3. සනතිරණ භාව පව්වුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යවු පදට්ඨාන

සහතිරණය කෘතයය ඉටුකරන අගනුවක විපාක මනෝ චිකිත්තාණය බාගු

1. රූපාරම්මණය දැන ගැනීම, ගැනීම සවිභාව	ලක්ඛණයයි
2. රූපාරම්මණය විමසීම කිරීම.	(කිවවා) රසයයි
3. රූපාරම්මණය විමසීම කළහැකි සවිභාවය	පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමා ඇසුරු කරන හදයව්‍යවු	පදට්ඨානයයි

අගනුවක විපාක සහතිරණ කිවවා මනෝ චිකිත්තාණය බාගු

1. සද්දාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සනතිරණ රසා
3. සනතිරණ භාව පව්වුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යවු පදට්ඨාන

අගනුවක විපාක සහතිරණ කිවවා මනෝ චිකිත්තාණය බාගු

1. ගුණාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සනතිරණ රසා,
3. සනතිරණ භාව පව්වුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යවු පදට්ඨාන

අගනුවක විපාක සහතිරණ කිවවා මනෝ චිකිත්තාණය බාගු

1. රසාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සනතිරණ රසා
3. සනතිරණ භාව පව්වුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යවු පදට්ඨාන

අගනුවක විපාක සහතිරණ කිවවා මනෝ චිකිත්තාණය බාගු

1. චේට්ඨිකාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සනතිරණ රසා
3. සනතිරණ භාව පව්වුපට්ඨාන
4. හදය ව්‍යවු පදට්ඨාන

අගෙනුක විපාක සන්තීරණ කිවවා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු

1. ධම්මාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. සහතිරණ රසා
3. සහතිරණ භාව පව්වුපට්ඨානා
4. හදය වහ්නු පදට්ඨානා

සන්තීරණ කෘතන්ය කරදෙන අගෙනුක විපාක

මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුච

1. ධම්මාරම්මණය දැන ගන්නා බව, ගන්නා බව ලක්ඛණයයි
2. ධම්මාරම්මණය විමසීම (කිව්ව) රසයයි
3. ධම්මාරම්මණය විමසීම කල හැකි බව පව්වුපට්ඨානයයි
4. තමා ඇසුරු කරන හදය වහ්නු පදට්ඨානයයි
(ධම්මාරම්මණ ලැයිස්තුවේ ගැනෙන රූප-නාමයන්ද බොහෝ සේ වන නිසා ඒ ඒ රූප බිඵී, ඒ ඒ නාම බිඵී අරමුණු බෙදා වෙන්කොට ගෙන භාවනා කොට බලන්න.)

12. වෛතට්පන = සාධාරණා කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

1. උපෙකඩා සහගතා හෙතුක කිරියා මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු සළාරම්මණ විජානන ලක්ඛණ
2. කිව්වසෙක පඤ්චද්වාරා මනෝද්වාරේඝු වෛතට්පනාවජ්ජන රසා
3. තට්ඨානාවපව්වුපට්ඨානා
4. අගෙනුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු භවාංගනං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙකඩා සහගත අගෙනුක කිරියා මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු

1. අරමුණු හග දැන ගැනීම - ගැනීම සවිභාව ලක්ඛණයයි
2. පඤ්චද්වාරයන්හි අරමුණු තීරණය කිරීම (කිව්ව)රසයයි
මනෝද්වාරයෙහි අරමුණු තීරණය කිරීම
3. පඤ්චද්වාරයෙහි අරමුණු තීරණය කරන සවිභාවය,
මනෝද්වාරයෙහි අරමුණු ආවර්ජනය කිරීම සවිභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. පඤ්චද්වාරයන්හි අගෙනුක විපාක මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතු
= සන්තීරණ සිතේ නිරෝධය, මනෝද්වාරයෙහි භවාංගයේ නිරෝධය පදට්ඨානයයි

සැ.යු. උපෙකඩා සහගත අනෙකුක කිරියා මනෝචිකුසුකාණ ධාතු යන මනෝ චුරාවිජන සිත පසුචුරායෙහි වොත්ඵපන කතෙසය, මනෝචුරායෙහි ආවර්ජන කතෙසය ඉටු කරයි. මේ කතෙසයන් දෙක එකතු කොට අධිකවාහි පැහැදිලිකර දෙයි. ප්‍රායෝගිකව, භාවනා කොට වැලද්දී බෙදා වෙන්කොට ගෙන භාවනා කරවනු, ඒ නිසා මෙහිලා වොත්ඵපන කතෙසයම තවදුරටත් විස්තර කරන්නෙමු. පසුචුරායෙහිද අරමුණු පහක් ඇති නමුදු අරමුණු එකක්ම එකවරකට මෙම සිතට අරමුණු කළ හැකි නිසා රසාරම්භය අරමුණු කරන වොත්ඵපන කතෙස දිගට විස්තර කරන්නෙමු.

වකඩු දුවාර විටී වොත්ඵපන

1. උපෙකඩා සහගතා නෙකුක කිරියා මනෝ චිකුසුකාණ ධාතු රූපාරම්භ විජානන ලකඩණා
 2. වොත්ඵපන රසා
 3. තථා භාව පච්චුපට්ඨානා (= වොත්ඵපන භාව පච්චුපට්ඨානා)
 4. අනෙකුක විජාක මනෝචිකුසුකාණ ධාතුනං අකුසුකතරාපගම පදට්ඨානා
- [වි. ම. 341]

උපෙකඩා සහගත අනෙකුක කිරියා මනෝ චිකුසුකාණ ධාතු=වොත්ඵපන

1. රූපාරම්භයා දානහැනීම - හැනීම සචභාවය ලකණයෙහි
2. රූපාරම්භයා (ඉෂ්ඨි, අනිෂ්ඨි, වශයෙන් තීරනය කිරීම (කිවච) රසයෙහි
3. සන්තීරණය හත්තා ලද අරමුණම (ඉෂ්ඨි-අනිෂ්ඨි වශයෙන්) තීරණය කරන්නායේ සචභාවය පච්චුපට්ඨානයෙහි
4. අනෙකුක විජාක මනෝ චිකුසුකාණ ධාතු = සන්තීරණ සිත් තුන තුළින් එක එකක් සිතක නිරුඤ්චීම පදට්ඨානයෙහි

සොත දුවාර විටී වොත්ඵපන

1. උපෙකඩා සහගතානෙකුක කිරියා මනෝ චිකුසුකාණ ධාතු සද්දාරම්භ විජානන ලකඩණා,
2. වොත්ඵපන රසා
3. තථා භාව පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙකුක විජාක මනෝ චිකුසුකාණ ධාතුනං අකුසුකතරාපගම පදට්ඨානා

ඝාන දුවාර විටී වොත්ඵපන

1. උපෙකඩා සහගතානෙකුක කිරියා මනෝ චිකුසුකාණ ධාතු ගණධාරම්භ විජානන ලකඩණා
2. වොත්ඵපන රසා
3. තථා භාව පච්චුපට්ඨානා.
4. අනෙකුක විජාක මනෝචිකුසුකාණ ධාතුනං අකුසුකතරාපගම පදට්ඨානා

පිළිකා ද්‍රව්‍ය වීථි වෛරටපන

1. උපෙකඩා සහගතානෙතුක කිරියා මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතු රසාංමමණ විජානන ලක්ඛණා
2. වෛතටපන රසා
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙතුකවිජාක මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතුනං අක්‍රත්‍යතරාපගම පදට්ඨානා

කාය ද්‍රව්‍ය වීථි වෛරටපන

1. උපෙකඩාසහගතා නෙතුක කිරියා මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතු වෛට්ඨඛඛාරමමණ විජානන ලක්ඛණා,
2. වෛතටපන රසා
3. තට්ඨා භාව පච්චුපට්ඨානා
4. අනෙතුක විජාක මනෝ විකෘත්‍යාන ධාතුනං අක්‍රත්‍යතරාපගම පදට්ඨානා

මනෝද්‍රව්‍ය වීථි = මනෝද්‍රව්‍යාවජජන

මේ මනෝද්‍රව්‍යාවජජනයෙහි ලක්ඛණ, රස ආදී භාවනා ක්‍රමය මනෝද්‍රව්‍යාවජජනීඤ්ඤි දක්වන්නෙමු.

13. ජවන = කුසල ජවන

1. අනවජජකුඛ විජාක ලක්ඛණං කුසලං	
2. අකුසල විදුධංසන රසං	
3. වෛදාන පච්චුපට්ඨානං	
4. යොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං	[ධ. අ. 81]
1. වැරදි නැති හෙද විපාකදීම සචභාවය	ලක්ෂණයයි
2. අකුසල වනසන බව	(කිවච) රසයයි
3. පිරිසිදු බව සචභාවය (උපට්ඨානාකාර)	පච්චුපට්ඨානයයි
4. යොනිසොමනසිකාරය	පදට්ඨානයයි
1. අවජජ පටිපක්ඛිතතා වා අනවජජ ලක්ඛණමෙව කුසලං	
2. වෛදානභාව රසං	
3. ඉට්ඨ විජාක පච්චුපට්ඨානං	
4. යොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං	[ධ. අ. 81]

වෙනත් ආකාරයකට

වැරදි සහිත වූ අකුසලයෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තෙහි වන බැවින්

1. වැරදි නැති බව සචභාව	ලක්ෂණයයි
2. පිරිසිදු බව	(සමපතනී) රසයයි
3. හෙද ඉෂ්ඨ විපාක ඵල තිබීම (ඵල)	පච්චුපට්ඨානයයි
4. යොනිසොමනසිකාර	පදට්ඨානයයි

13. ජවන = අකුසල ජවන

1. සාවජ්ජ දුක්ඛ විපාක ලක්ඛණං අකුසලං
 2. අනතට්ඨ ජනන රසං
 3. සංකිලෙස පච්චුපට්ඨානං
 4. අයොනිසොමනසිකාරං පදට්ඨානං [අනු වී. (ඔ.) 1/126]
1. වරදු සහිත වීම, තරක ඵල ඇති බව සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. තරක, ඵල දීම (කිවිච්ච) රසයයි
 3. චිත්ත සන්තතිය කිච්චු කරවිය හැකි සවභාවය (උපට්ඨානකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානයයි
1. ගාරයක භාවනෝ වා සාවජ්ජ ලක්ඛණං
 2. සංකිලෙස භාව රසං
 3. අනිට්ඨ විපාක පච්චුපට්ඨානං
 4. අයොනිසොමනසිකාරං පදට්ඨානං [අනු වී. (ඔ.) 1/126]

වෙනත් ආකාරයකට වනාහී අකුසල ධර්මයන් නියම ලෙස ගැරහිය යුතු බැවින්

1. වැරදි සහිත බව සවභාව ලක්ඛණයයි
2. චිත්ත සන්තතිය කිච්චු කරන අතින් සම්පූර්ණ බව (සම්පතති) රසයයි
3. තරක අනිෂ්ඨ විපාක ඵල ඇති බව (ඵල) පච්චුපට්ඨානයයි
4. අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානයි

සං.යු. :- අරමුණ නිවිච්ච-සුඛ-අතත-සුඛ ආදී වශයෙන් ගැනීම අයොනිසොමනසිකාර නම් වේ. අරමුණ අනිවච්ච, දුක්ඛ, අතතත, අසුඛ ආදී ලෙස තීරණය කිරීම යොනිසොමනසිකාරය නම් වේ. අයොනිසොමනසිකාරය වනාහී අකුසල ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය= පදට්ඨානය වන්නේය. යොනිසොමනසිකාරය කුසල ධර්මයන් හි ආසන්න කාරණය= පදට්ඨානය වන්නේය. මෙහිලා ප්‍රධාන වශයෙන් පඤ්චව්‍යාධාර විජීව්හි වෛභවන නාම ධර්ම ද්‍රෝසෙදු මනෝඥාර විජීව්හි මනෝඥාරවජ්ජන නාම ධර්ම 12 ද අවධාරණය කරේ.

14. තදාරමමණ

1. සදාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං
2. තදාරමමණ රසං
3. තට්ඨානව පච්චුපට්ඨානං
4. ජවනපයම පදට්ඨානං

සං.යු. මෙය අරමුණු හය අරමුණු ගන්නා තදාරමමණ හය වර්ගයේ එකතු කොට ලියා දැක්වීමකි. ප්‍රායෝගිකව භාවනා කරද්දී අරමුණු එකක් පාසා වෙදාගෙන භාවනා කළ යුතු නිසා එලෙස කිරීමට තදාරමමණ හය වෙත වෙතම දක්වන්නෙමු.

වකඩු ද්වාර විටී තදාරමමණ

1. රූපාරමමණ විජානන ලක්ඛණං නදාරමමණං
 2. තදාරමමණ රසං
 3. තවාකාවපච්චුපට්ඨානං (=තදාරමමණ කාව පච්චුපට්ඨානං)
 4. ජවනාපගම පද්ධතං
-
1. රූපාරමමණය දැන ගැනීම-ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. ජවනය ගත් අරමුණට අනුව අරමුණු ගැනීම (කිවිච්) රසයයි
 3. ජවනයම ගත් අරමුණ අනුව අරමුණු ගැනීමට හැකි සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 4. ජවන සිත්ති තිරෝධය පද්ධතනයයි

සොත ද්වාර විටී තදාරමමණාදිය

1. සද්දාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ග්‍රහාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- රසාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ඵොට්ඨකාරමමණ විජානන ලක්ඛණං තදාරමමණං -පෙ- ධමොරමමණ විජානනලක්ඛණං නදාරමමණං
2. තදාරමමණ රසං
3. තවාකාව පච්චුපට්ඨානං (=තදාරමමණකාව පච්චුපට්ඨානං)
4. ජවනාපගම පද්ධතං

15. මනෝ ද්වාරාවජජන = මනෝද්වාර විටී

1. උපෙක්ඛා සහගතා නෙතුක කිරියා මනෝ වික්ඛද්දාණ ධාතු සළාරමමණ විජානන ලක්ඛණා
2. මනෝද්වාරෙ ආවජජන රසා
3. තවාකාව පච්චුපට්ඨානා (=ආවජජන කාව පච්චුපට්ඨානං)
4. භවාංගපගම පද්ධතා [වී. ම. 341]

උපෙක්ඛාසහගත අනෙතුක කිරියා මනෝ වික්ඛද්දාණ ධාතු, = මනෝද්වාරාවජජනය

1. අරමුණු හය දැන ගැනීම, ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටවූ අරමුණ ආවර්ජනය කිරීම (කිවිච්) රසයයි
3. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකට වූ අරමුණ ආවර්ජනය කළ හැකි බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. භවාංග ප්‍රවාහය තිරෝධය පද්ධතනයයි

සැ.යු. එක මනෝ ද්වාරවිජ්ජනයක් විනාහි අරමුණු හයම එකවර අරමුණු කල නොහැකි නිසා අරමුණු හයකට හේදා භාවනා කොට බැලිය හැක. එම නිසා අරමුණු හයට අනුව හේදා හැවන දක්වන්නෙමු.

රූපාරමමණය අරමුණු කරන මනෝද්වාරවිජ්ජනය

1. උපෙකඛා සහගතා හෙතුක කිරියා මනෝවිකල්පාණාණ ධාතු රූපාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා
2. මනෝද්වාරෙ ආවජ්ජන රසා
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨාන (=ආවජ්ජනභාව පච්චුපට්ඨානා)
4. භවාංගාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

උපෙකඛා සහගත අහෙතුක කිරියා මනෝ විකල්පාණාණ ධාතු = මනෝ ද්වාරවිජ්ජනය

1. රූපාරමමණය දැන ගැනීම - ගැනීම සවිභාව ලක්ෂණයයි
2. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටවූ රූපාරමමණය ආවර්ජනන කිරීම (කිව) රසයයි
3. මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ රූපාරමමණය ආවජ්ජන කල හැකි සවිභාවන පච්චුපට්ඨානයයි
4. භවාංග ප්‍රවාහය නිරෝධය = භවාංග උපවේපද පදට්ඨානයයි

සැ.යු. මේ මනෝද්වාරයෙහි ඇතුලත් ජවන තදාලම්භනයන් පසුද්වාරයෙහි පැහැදිලි කල ජවන තදාලම්භන ලෙසටම සමානව භාවනා කරන්න.

සඤ්ජාරමමණ ආදිය අරමුණු කරන මනෝ ද්වාරවිජ්ජනය

1. උපෙකඛා සහගතාහෙතුක කිරියා මනෝවිකල්පාණාණධාතු සඤ්ජාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
ගපධාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
රසාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
චොට්ඨකධාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා -පෙ-
ධමමාරමමණ විජ්ජනන ලක්ඛණා
2. මනෝ ද්වාරෙ ආවජ්ජන රසා,
3. තට්ඨාච පච්චුපට්ඨානා (= ආවජ්ජනා භාව පච්චුපට්ඨානා)
4. භවාංගාපගම පදට්ඨානා [වි. ම. 341]

සැ.යු. අදහස තේරුම් ගත් බැවින් එම ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න.

16. හසිතූපාද විතතය

1. කෝමනසස සහගතානෙතුක කිරියා සළාරමමණ විජයන ලක්ඛණා
2. කිවච වයෙන අරහතං අනුප්‍රාපෙසු වජ්‍රසු හසිතූපාදක රසා
3. තථානාච පච්චුපට්ඨානා
4. එකනතතො හදය වජ්‍ර පදට්ඨානා [පි. ම. 341]

කෝමනසස සහගත අනෙතුක කිරියා සිත = හසිතූපාද සිත

1. අරමුණු හස ගැනීම, දැන ගැනීම සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. කෘතන්‍ය වශයෙන් රහතත්වහත්සේලාගේ සත්තානසන්භී
පමණක් අධික ප්‍රේත, දුර්ගතාදී අරමුණු කෙරෙහි
හසිතය වශයෙන් පහළ වීම (කිවච) රසයයි
3. මෙලෙස හසිතය පහළ වීය හැකි සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. එකාත්තයෙන්ම ඇසුරු කරන හදය වජ්‍ර පදට්ඨානයයි

සැ.සු. මේ හසිතූපාද සිත රහතත් වහත්සේලාගේ සත්තානසන්භීම පහළ වන සිතක් වන නිසා රහතත් වහත්සේලා පමණක් භාවනා කොට බැලිය යුතු සිතක් වන්නේය.

17. චූති සිත

1. කමම, කමම නිමිත්ත, ගති නිමිත්තානං අඤ්ඤාතරාරමමණ විජයන ලක්ඛණං චූති විතතං
 2. චචන රසං
 3. තථානාච පච්චුපට්ඨානං
 4. ජචන තදාලමඛන භවාංගානං අඤ්ඤාතරාපගම පදට්ඨානං
1. අභිත භවයේ මරණාසන්න ජචනය හත් කමම, කමම නිමිත්ත, ගතිනිමිත්ත යන අරමුණු තුන තුළින් එක අරමුණක් දැන ගැනීම ලක්ෂණයයි
 2. භවයෙන් චූතචීම (කිවච-) රසයයි
 3. භවයෙන් චූතචීමේ හැකිතාව සවභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 4. (අ) ජචනයෙන් පසු චූතවන්නේ නම් ජචනය නිරෝධ වීම
(ආ) තදාලමිඛනයෙන් පසු චූතිය වන්නේ නම් තදාලමිඛනයේ නිරෝධ වීම
(ඇ) භවංගයෙන් පසු චූතිය වන්නේ නම් භවාංගයේ නිරෝධ වීම පදට්ඨානයයි

විඤ්ඤාණකතිපටිය නිමි

වේදනාකර්මය කථා කොටස

1. සුඛ වේදනා

- 1. ඉට්ඨ චොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ඛණං සුඛං
 - 2. සමපයුතතානං උප මුදාකන රසං
 - 3. කායික අසාද පච්චුපට්ඨානං
 - 4. කායිඤ්ඤිය පදට්ඨානං [වී. ම. 345]
-
- 1. ඉෂ්ඨ චොට්ඨබ්බානුභවන රස විදිත ස්වභාව ලක්ෂණයයි
 - 2. සමපයුතත ධර්මයන් බොහෝපේ වර්ගය කරන බව (කිවච) රසයයි
 - 3. කයෙහි පහළුවන ආස්වාදය පච්චුපට්ඨානයයි
 - 4. කායිඤ්ඤිය = කාය ප්‍රසාදය පදට්ඨානයයි

2. දුකඛ වේදනා

- 1. අනිට්ඨ පොට්ඨබ්බානුභවන ලක්ඛණං දුකඛං
 - 2. සමපයුතතානං මිලාපන රසං
 - 3. කායිකාබාධ පච්චුපට්ඨානං
 - 4. කායිඤ්ඤිය පදට්ඨානං [වී. ම. 345]
-
- 1. අනිෂ්ඨ පහසත් රස විදිම ස්වභාවය ලක්ෂණයයි
 - 2. සමපයුතත ධර්මයන් මිලාන (හැකිලෙනු) බවට පැමිණ වීම (කිවච) රසයයි
 - 3. කායිකාබාධ පැමිණ වීමේ ස්වභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
 - 4. කායිඤ්ඤිය = කාය ප්‍රසාදය පදට්ඨානයයි

3. සෞමනසය වේදනා

1. ඉට්ඨාරම්මණානුකචන ලක්ඛණං සෞමනසං
2. යථාතථාචා ඉට්ඨාකාරං සමීභොගෙ රසං
3. වෙතසික අසකාදා පච්චුපට්ඨානං
4. පසසද්ධි පදට්ඨානං

[වි. ම. 345]

1. සචභාව හෝ පරිකල්පිත (=පිළියෙල කරන ලද) හෝ ඉට්ඨාරම්මණයක රස විද ගන්නා සචභාව ලක්ෂණයයි
2. සචභාවික වශයෙන් හෝ වේවා, පරිකල්පිත (පිළියෙලකරන ලද) වශයෙන් හෝ වේවා අරමුණු ඉෂ්ඨලෙස ඉෂ්ඨාකාරයෙන් රස විදීම (කිවිල) රසයයි
3. සිත ඇසුරු කරන (වෙතසික) ආස්වාදය පච්චුපට්ඨානයයි
4. පසසද්ධි = චිතය වෙතසිකයෙන් සංසිදීම පදට්ඨානයයි

සචභාව ඉෂ්ඨාරම්මණය යනු මූල සචභාවය අනුව කැමතිවන ඉෂ්ඨාරම්මණයයි. පරිකල්පිත ඉෂ්ඨාරම්මණය යනු ඉෂ්ඨාකාර වනු පිණිස පිළියෙල කරනු ලබන අරමුණයි. බුරුම පාතිකයන් අතර ප්‍රසිද්ධ *කපි(=කපි)* නම් වූ පලු කරනලද මාලු වලින් තනන ආහාරය මෙහි. ප්‍රකෘතියෙන් අතිශය. ඉෂ්ඨවනු පිණිස සකස් කරනු ලැබේ.

වෙනත් ආකාරයකට, සෞමනසය වේදනා විස්තර කිරීමක්

1. සාත ලක්ඛණං සුඛං = සෞමනසං
2. සම්පුග්ගතානං උපමුඤ්ජනෙ රසං
3. අනුග්ගතණ පච්චුපට්ඨානං
4. පසසද්ධි පදට්ඨානං

[ධ. අ. 1/ 123]

1. ප්‍රිය සත්වයන් හා සම්පුග්ගත බිම්යන් අරමුණුවන කල්හි ඇති සැප එලවන සචභාවය ලක්ෂණයයි
2. සම්පුග්ගත බිම්යන් පැතිරවීම කරවන (කිවිල) රසයයි
3. සම්පුග්ගත බිම්යන්ට අනුග්ගත කිරීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. පසසද්ධි =චිතය වෙතසික බිම් සන්සිදුවන බව පදට්ඨානයයි

සැ.යු. මේ දෙවන ක්‍රමයට අනුව පැහැදිලි කිරීම වනාහී අඵණා ධ්‍යානය පෙක් ලභානොවුණු ඛනික සමාධි, පරිකම්ම සමාධි, උපචාර සමාධි හා යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, අරපණා ධ්‍යානයේ යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, විපස්සනා ක්‍රමයන්හි යෙදෙන සුඛ-කෝමනස්ස වේදනාවක් යන සියල්ල විශේෂයෙන් සලකා කරන දැක්වීමකි. ප්‍රථම ක්‍රමයට කරන පැහැදිලි කිරීම වනාහී සුඛ-කෝමනස්ස වේදනා, සියල්ලම සඳහා කරන දැක්වීමකි. නමුත් ලොග මූල කෝමනස්ස වේදනා වන්නේ නම් පස්සද්ධිය පදට්ඨානය විය නොහැකි නිසා වස්තුව, අරමුණ, සම්පුග්ගත බිම්යන් යන හේතු තුන් වර්ග තුළින් එකක් පදට්ඨානය විය හැක්කේය.

4. දෝමනස්ස වේදනා

1. අනිට්ඨාරම්මණානුකවන ලක්ඛණං දෝමනස්සං
2. යවාතවාචා, අනිට්ඨාකාර සමෙතාය රසං
3. වෛතසිකාඛාධ පච්චුපට්ඨානං
4. ඵකතෙතනෙව හද්දයචරවු පදට්ඨානං [ධ. අ. 229; චි. ම. 345]

1. ස්වභාව, පරිකප්පිත වන්නා වූ අනිට්ඨාරම්මණ වීදින ස්වභාවය ලක්ඛණයයි
2. ස්වභාවික වශයෙන් වේවා, පරිකප්පිත වශයෙන් වේවා අරමුණ අනිට්ඨාකාරයෙන් රස විද්වැනීමයි (කිව්ව) රසයයි
3. වෛතසික ආඛාධ, පීඩා පච්චුපට්ඨානයයි
4. ඵකාත්තයෙන්ම භෞම වස්තුව පදට්ඨානයයි

සැ.සු. ස්වභාවයෙන් අනිෂ්ඨවන අරමුණු අනිෂ්ඨ වශයෙන් රසවිද්වැනීමද දෝමනස්ස වේදනාවම වේ. තීර්ථකයන්වනාදී ස්වභාවයෙන් අති ඉෂ්ඨ අරමුණ වන්නා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ අරමුණු අනිෂ්ඨ යැයි පිළිගනී. පරිකප්ප අනිෂ්ඨාරම්මණයයි. මේ තීර්ථකයන්ගේ අදහස්-කල්පනා තිසා, පිළිගැනීම වැරදි නිසා ඔවුන් සඳහා ඉෂ්ඨයම අනිෂ්ඨ විය. මෙම අනිෂ්ඨාරම්මණය පරිකප්ප වශයෙන් අනිෂ්ඨ ලෙස විද්වැන ගනු ලැබුවත් දෝමනස්ස වේදනාවම වේ.

5. උපෙකඛා වේදනා

1. මජ්ඣිමනික වෙදගිත ලක්ඛණා උපෙකඛා
2. සමපයුතතානං නාති උපඛුජනනා මිලාපන රසා
3. සනතතාව පච්චුපට්ඨානං
4. නිපපිතික විතත පදට්ඨානං [චි. ම. 345]

1. ස්වභාව හෝ පරිකප්ප වන්නා වූ මධ්‍යස්ථ, මැදහත් අරමුණු මැදිහත්ඛව-සමඛව විදීම ස්වභාව ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයුත්ත ධර්මයන් අධිකලෙස සැපවත් නොකිරීම හා නොවිභිදවීම නොපැතිලවීම මලාතික නොකිරීම (කිව්ව) රසයයි
3. ශාන්ත භව පච්චුපට්ඨානයයි
4. ප්‍රීතියෙන් තොර සිත = ප්‍රීතිය නොයෙදෙන සිත පදට්ඨානයයි

සධානුපෙකඛා=තනීය ධ්‍යානය හා යෙදෙන නත්‍රමජ්ඣධ්‍යානනා

1. මජ්ඣිමනික ලක්ඛණා සධානුපෙකඛා
2. අනාතොය රසා
3. අඛ්‍යපාර පච්චුපට්ඨානං
4. පිති වීරාය පදට්ඨානං [ධ. අ. 167]

1. මැදිහත්ව පිහිටන බව	ලක්ඛණයයි
2. ප්‍රතීත සුඛයෙහිද සිත නොයෙදෙන බව	(කිවච) රසයයි
3. ප්‍රතීත සුඛයෙහි ව්‍යාපාර නොකර සිටිය හැකි බව (උපට්ඨානාකාර) නැවතුණු සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ප්‍රතීත සුඛයෙහි ව්‍යාපාර නොකර වීමේ. එලෙස දිය හැකිබව (එල)	පව්‍යුපට්ඨානයයි
පව්‍යුපට්ඨානයයි
4. පීති විරාගය	පද්ධතියයි

අද්‍රුක්කම සුඛ = උපෙක්ඛා වේදනා = චතුරට්ඨි සධානුපෙක්ඛා

1. ඉට්ඨානිට්ඨ විපට්ඨානුපවන ලක්ඛණා	
2. මජ්ඣිමනික රසා	
3. අවිභූත පව්‍යුපට්ඨානා	
4. සුඛ නිරෝධ පද්ධතා	[බ. අ. 170]
1. දුෂ්ඨ අනිෂ්ඨයන්ට ප්‍රතිපක්‍ෂ වන්නාවූ ඉට්ඨි මජ්ඣිමනිකාරමමණය විදීමේ සවභාවය	ලක්ඛණයයි
2. මධ්‍යස්ථ, (දුට්ඨිමජ්ඣිමනිකාරමමණයේ රසය විදීම) මැදිහත් සවභාවයේ පිහිටීම = සම බව	(කිවච) රසයයි
3. අප්‍රකට වේදනා සවභාවය	පව්‍යුපට්ඨානයයි
4. සුඛයේ නිරෝධ බව = සුඛ නිරෝධය දෙන වතුරී ධ්‍යානයේ උපචාරය	පද්ධතියයි

වේදනා ස්කන්ධය නිමියේය.

සත්‍යඥානබ්‍යව කථා කොටස

සත්‍යඥා වෛතසික

1. සත්‍යානන් ලක්ඛණා සත්‍යඥා
2. (අ) පච්චාතිත්‍යඥාණ රසා
(ආ) පුන සත්‍යානන් පච්චය නිමිතතකරණ රසා,
දාරු ආදිසු තච්ඡකාදයො විය
3. (අ) යථා ගතිත නිමිතත වසෙත අභිනිවෙසකරණ
පච්චුපට්ඨානා හරචී දසකක අනධා විය.
(ආ) ආරම්මණ අනොගාපුන චුට්ඨිතාය අචිරධාන පච්චුපට්ඨානා
වා විජ්ජ විය.
4. යථා උපට්ඨිත විසය පදට්ඨානා,තිණ පුරිසකෙසු මිග පොතකානං
"පුරිසා" ති උපපන්න සත්‍යඥා විය. [ධ. අ. 118]
1. සත්‍යානන් ලක්ඛණා සත්‍යඥා,
2. තදෙවෙනනි පුන සත්‍යානන් පච්චය නිමිතතකරණ රසා, දාරු ආදිසු
තච්ඡකාදයො විය.
3. යථා ගතිත නිමිතත වසෙත අභිනිවෙස කරණ පච්චුපට්ඨානා, හරචී
දසකක අනධා විය.
4. යථා උපට්ඨිත විසය පදට්ඨානා, තිණ පුරිසකෙසු මිග පොතකානං
පුරිසාති උපපන්න සත්‍යඥා විය. [වි. ම. 345]

1. දඹුල්ල රත්වත් යන ලෙස වෙන්ව දැක්වූ අරමුණු හැඳිනීම, දැනීම, ලක්ෂණයන්
2. පැරණි නිමිති ලකුණු අනුව නැවත දැන ගැනීම (කිවව) රසයයි
එසේම, මෙය නම් එයාම යැයි නැවතත් දැනගැනීමට
හේතුවන නිමිති ලකුණු දැනීම (කිවව) රසයයි
(දැව ආදියෙහි වඩුවත් විසින් ලකුණු තබන්නාසේය.)
3. (අ) සිතින් ගන්නා ලද නිමිත්ත ලකුණ අනුව අරමුණ පිළිබඳව ස්ථිරව බැසගැනීම.
(ඇතකු දක්වනු ලැබූ අන්ධයෙකු මෙන් යැයි දත යුතු.)
(ආ) අරමුණට බැසගැනීම නොමැති බැවින් අරමුණ විනිවිද
ගැනීමට නොහැකි බැවින් දිග වේලාවක් නොපවතින
සවභාවය පවුළුපරිච්ඡාතයයි
(පිදුලිය, විජ්ජනෝ, අකුණු විදුලිවාපය ලෙස යැයි දතයුතු)
4. ප්‍රකටව ආ අරමුණ පදවිච්ඡාතයයි
තෘණ පඬුගත් කෙරෙහි පුරුෂයෙකු යි මුව පොවුවෙකුට උපන් ගසඝ්‍රදාව
මෙහි.)

සසඝ්‍රදාකවණධ කොටස නිමිතේය.

සංඛාරකඩයට කොටස

වේදනාස්වරය, සත්ඤ්ජාස්වරය නම් වූ වේදනා-සත්ඤ්ජා මෙහි සියළු වෛතසිකයන් 52ක් පහත දැක්වෙන සේ වෙයි.

1. අන්තසමාන වෛතසික	13 සි
2. අකුසල වෛතසික	14 සි
3. සෝඛන වෛතසික	25 සි
සියලුම	<u>52 සි</u>

මේ 52 ආකාර වෛතසිකයන් තුළ වේදනා-සත්ඤ්ජා වෛතසික දෙක ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන ලියා දැක්විය. දැන් වනාහී සංඛාරකඩය ලැයිස්තුවේ වෛතසික 50ක් ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන භාවනා ක්‍රමය ලියා දක්වන්නෙමු.

සබ්බචිත්ත සාධාරණ වෛතසික

1. ඵසස

1. චූසතිති ඵසසා සවායං චූසන ලක්ඛණො
2. සංඝට්ඨන රසො
3. තනතිපාන පච්චුපට්ඨානො, වෙදනා පච්චුපට්ඨානොවා
4. ආපාට්ඨන විසය පදට්ඨානො (ආපාත ගත විසය පදට්ඨානො)

[ධ. අ. 116; ච. ම. 346]

1. අරමුණ ස්පර්ෂ කිරීම සචභාව ලක්ඛණයයි
2. අරමුණ හා විඤ්ඤාණය හැපීම, හැරීම (කිවච) රසයයි
 වෙනත් ආකාරයකට- අරමුණ හා විඤ්ඤාණය
 හමුකරවීම, සමීඛරකරවීම. (කිවච) රසයයි

වෙනත් ආකාරයකට වස්තු අරමුණුවල

සත්තනිය සම්ප්‍රයේ කරන බව

(සම්පතේ) රහසයි

3. (අ) වත්පු, අරමුණ, විකල්පයන්ගේ යන තුන එකට යෙදීම
අනුව පහළුවන ස්වභාව බිම්ය (උපරිධානාකාර) පවුළුවර්ධනයයි
(ආ)වේදනා යන එලය, පහළකරවිය හැකි බව (එල) පවුළුවර්ධනයයි
4. ආපාත ගත (ගුදිරිපත් වූ) අරමුණ පද්ධතියයි

2. වේතනා

වෙනයනිනි වෙනනා සද්ධිං අත්තනා සමපයුතත ධමෙම ආරමමණො අභිසසධනනිනි අරෙටා

1. සා වෙනගිත ලක්ඛණා, වෙනනාභාව ලක්ඛණානි අරෙටා
2. ආයුහන රසා
3. සංවිධානන පවුළුවර්ධනා, සකිවච, පරකිවච සාධිකා ජෙට්ඨසස මහා වඩ්ඛි ආදයො වීය. අච්චායික කමොහුසාරණදිසු ව පනායං සමපයුතනා නං උසසනන හාවේන පවිතත්මානා පාකටා හොති

[ධ. අ. 118/119; චි. ම. 346]

ගොදවන සවභාවය ජවනනා තම් වේ. තමා සමග සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් අරමුණ හා නොසිදු පවත්වන ලෙස සකස් කෙරෙනුයි කියනු ලැබේ.

1. තමා හා සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් අරමුණෙහි ගෙදෙන පරිදි ගොදවන සවභාවය ලක්ණයයි
2. සම්ප්‍රයුක්ත බිම්යන් තම ක්ෂත්‍රයයෙහි විසිරියා නොදීම පිණිස රැස්කිරීම නැත්නම් ව්‍යාපාර කිරීම (කිවච) රහසයි
3. සංවිධාන කරන බව පවුළුවර්ධනයයි
(සිය කටයුත්තත්, අනුත්ගේ කටයුතුත් සිදුකරන ජ්‍යෙෂ්ඨ සිහො මහ වඩු ආදීන් මෙහි)
4. (අ) වස්තුව (ආ) අරමුණ (ඇ) එසස, මතසීකාර ප්‍රධාන සම්ප්‍රයුක්ත බිම් එකක් පද්ධතියයි

3. ඵකගගතා=සමාධි

ආරමමණො විතතං සමං ආධියති සමො වා ආධියති සමාධාන මතතමෙව වා ඵතං විතතසසාති සමාධි.

1. (අ) පාමොකඩ ලක්ඛණො සමාධි
(ආ) අවිසාර ලක්ඛණො
(ඇ) අවිකෙඛප ලක්ඛණො වා

2. සහජාතානං සමපිණ්ඩන රංසො නනානිඨය චුණ්ණානං උදකංවිඨ.

3. (අ) උපසම පච්චුපට්ඨානො

(ආ) ඤාණ පච්චුපට්ඨානොච

"සමානිතො යට්ඨාතුතං ජානාති පසසතිති"නි චුත්තං

4. විසෙසතො සුඛ පදුට්ඨානො, නිචාතෙ දිපච්චිත්තං ධීති වීඨ වෙතකොධීතිනි දුට්ඨඛෙඛා [ධ. අ. 124; චි. ම. 346]

(අ) අරමුණෙහි සිත සමච පැවැත්විය හැකි බවේ සවභාවය සමාධිය නම් වේ.

(ආ) අරමුණෙහි සිත මනාලෙස පැවැත්විය හැකි බවේ සවභාවය සමාධිය නම් වේ.

(ඇ) අරමුණෙහි සිත සමච මනාලෙස එක්තැන් කිරීම, නිශ්චල කිරීම සමාධිය නම් වේ.

1. (අ) අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අතර ප්‍රධානියා වීම සවභාව ලක්ෂණයයි

(ආ) සවභාව ලක්ෂණය වශයෙන් අරමුණහි නොවිසිරී යෑම ඇත්තේය.

(ඇ) අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අවික්ෂේප බව සවභාව ලක්ෂණයයි

2. (නභන සුඤ්ච පිඩු කෙරෙන ජලය මෙන්) සමඨ ගෙඳෙන

සහජාත ධර්මයන් සම්පිණ්ඩනය කිරීම (කිවච) රසයයි

3. (අ) සංසිදුච්චේ සවභාවය (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි

(ආ) ඤාණය නම් වූ ඵල ධර්මය පහළ කළ හැකි සවභාවය (ඵල)

පච්චුපට්ඨානයයි

සමාධිමත් තැනැත්තා යථා භූතය තත්වාකාරයෙන් දුකි- දුකි යැයි මුදුරණයන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇත. [සං. නි. 1. 1. 1.5.22.]

4. විශේෂයෙන් සුඛ වේදනා පදුට්ඨානයයි

4. පීචිත

1. අතතනා අවිනිකුත්තානං ධමමානං අනුපාලන ලක්ඛණං පීචිතිංද්‍රියං

2. තෙසං පචිත්තන රසං

3. තෙසං යෙව ධපන පච්චුපට්ඨානං

4. යාපයිතඛඛ ධමම පදුට්ඨානං (ධ. අ. 128) රූපාරූප පීචිතිංද්‍රියානං

සමාන ලක්ඛණාදිං වරටුං අතතනා අවිනිකුත්ත ධමමානනති ආන

[මුල පි. (ඔ.) 1.90]

1. සහජාත ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්ෂණයයි

2. ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් උත්පාදයේ සිට භංගය

දක්වා පැවැත්වීම සමබර කිරීම පීචිතය දිගට පැවැත්වීම (කිවච) රසයයි

3. ඒ සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ව පැවැත්වීම සඳහා පිහිටුවීම පච්චුපට්ඨානයයි

4. තමා විසින් පැවැත්විය යුතු සමච පැවැත්විය යුතු

පීචිතකරවිය යුතු පත්විය යුතු ධර්ම පදුට්ඨානයයි.

සමපයුතතානං යැයි කියවෙන බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය නම් වූ නාම ධර්ම හා පමණක් සම්බන්ධ වේ. මෙහිලා රූප ජීවිතීන්ද්‍රිය නාම ජීවිතීන්ද්‍රිය යැයි දෙවර්ගයකි. සවිභාවය ලක්ෂණාදියේ සමාන බව පැහැදිලි කළහොත්, අතහා අවිනිසුතතානං ධර්මානං=තමන්ගෙන් වෙන්නොවූ, වෙනස් නොවූ එකට යෙදෙන සහජාත ධර්මයන් අනුපාලනය කරන සවිභාවය ලක්ෂණය වේ. මෙලෙසට විග්‍රහ කෙරේ. (මූල ටී.) එම නිසා රූප ජීවිතීන්ද්‍රිය රූප කොටසෙහිලා දැක්වූ නිසා නාම ජීවිතීන්ද්‍රිය පමණක් ගෙන දැක්විය යුතු ලක්ඛණ රස ආදිය පහත සඳහන් ලෙසට දැක්වේ.

1. සම්පයුතත ධර්මානං අනුපාලන ලක්ඛණං ජීවිතීන්ද්‍රියං
 2. තෙසං පවත්තන රසං
 3. තෙසංයෙව ධපන පච්චුපට්ඨානං
 4. යාපයිතඛඛ ධර්ම පද්ධතානං [ධ. අ. 128]
1. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අනුපාලනය කිරීම ලක්ෂණයකි
 2. එම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ගේ උත්පාදයේ සිට භංගය තෙක්
පැවැත්වීම, සමකිරීම, ජීවත් කරවීම (කීවච) රසයකි
 3. එම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්ම භංගය තෙක්
පැවැත්විය හැකි සවිභාවය පච්චුපට්ඨානයකි
 4. තමා විසින් පැවැත් වූ, සමකල, ජීවත් කල,
රැකබලාගත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම පද්ධතානයකි

මනසිකාරය

තතට ආරමමණපටිපාදකො මනසමිං කරොති මනසිකාරො

1. සො සාරණ ලක්ඛණො
2. සමපයුතතානං ආරමමණො සමපයොජන රසො (සංයොජන රසො)
3. ආරමමණානිලුඛතාව පච්චුපට්ඨානො
4. ආරමමණ පද්ධතානො,

සංඛාරකන්ධය පරියාපන්නො, ආරමමණ පටිපාදකතෙතන සමපයුතතානං සාරටී විය දුට්ඨකො [ධ. අ. 135; වී. ම. 348]

අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම සකස්කිරීම කළ හැකි ආරමමණ පටිපාදන මනසිකාරය සිත අරමුණට යොමු කරවන යවන නිසා (සිතෙහි අරමුණ ප්‍රකට වන ලෙසට යොමුකරවන නිසා) මනසිකාර නම් වේ. මනසිකාර වෛදහිකයෙහි ලක්ඛණාදිය මෙලෙසය.

1. සම්ප්‍රදායක බම්බන් අරමුණට දක්කන්නාගේ දුවවන්නාගේ වන සවිභාවය =සම්ප්‍රදායක බම්බන් අරමුණට කෙළින්ම යවන ඵලවන සවිභාවය. ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රදායක බම්බන් අරමුණෙහි සංයෝජනය කිරීම (කීව) රසයයි
3. අරමුණ දෙසට අභිමුඛ බව පව්විපටිභානයයි
4. අරමුණ පද්ධිභානයයි

මේ මනසිකාර වෛතසිකය සංඛාරක්ඛණධරයෙහි ඇතුළත්වේ. අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම නිසා ආපාතීය අභවයා හඳුරුවන රථාවයඪීන් ලෙස සම්ප්‍රදායක බම්බන් ඉදිරියට දුවවන්නට හැකි බම්බයයි, සම්ප්‍රදායක බම්බන් ඔරුවක අවරපත්ත ගේ සිත අරමුණට ගොමුකරවිය හැකි බම්බය යැයි දැන ගුතු.

මනසිකාර තුන් ආකාරයන්

1. අරමුණ විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම කළ හැකි ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාරය
2. විටි සිත් විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම කළ හැකි විටි පටිපාදක මනසිකාරය
3. ජවන සිත් විෂයෙහි පිළියල කිරීම, සකස් කිරීම පහළ කිරීම කළ හැකි ජවන පටිපාදක මනසිකාරය. යන ලෙසට ආකාර තුනකි. ඒ තුළින්,

1. ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාරය, මනසිකාර වෛතසිකයයි.සංඛාර ස්කණධරයෙහි ඇතුළත්ය.
2. විටි පටිපාදක මනසිකාරය වනාහි පඤ්චද්වාරාවජ්ජන සීතයි. මේ සිත තමාට අනතුරුව වක්ඛු විඤ්ඤාණය, සම්පට්ච්ජන, සංඛීරණ ආදී විටි සිත් සත්තතිග දිගට පහළ කළ හැක්කේය. විඤ්ඤාණක්ඛණධරයෙහි ඇතුළත්වේ.
3. ජවන පටිපාදක මනසිකාරය, මනෝද්වාරාවජ්ජනයයි. මේ මනෝද්වාරාවජ්ජනය තමාට අනතුරුව වූ ජවන සිත් සත්තතිග පහළ කරවිය හැක්කේය. විඤ්ඤාණ ස්කණධරයෙහිම ඇතුළත්වේ. [ධ. අ. 135; වි. ම. 348]

මේ තුළින් විටි සම්පාදක මනසිකාරය, ජවන පටිපාදක මනසිකාරය යන මේ මනසිකාර දෙක පමණක් ගොනිසොමනසිකාර, අගොනිසොමනසිකාර යැයි පොත්වල බොහෝසේ ව්‍යවහාර වේ. මුඛ්‍යය ලෙස වනාහි ජවන නාම බම්බන්ට ගොනිසොමනසිකාරය/ අගොනිසොමනසිකාරය යන නම ලබයි.

ආවජ්ජනයන්හි ජවනය හා සම ලෙස ඇති නිසාම ගොනිසොමනසිකාර/ අගොනිසොමනසිකාර යන නම ලබත්. මේ ආවජ්ජන දෙවර්ගීය මනසිකාර නම ලබන ආකාරය සම්ඛණධරයන් අධිස්ථානි මෙලෙස පැහැදිලි කරයි.

ප්‍රථම මහතො විසදිසමනං කරොතිතිචි මනසිකාරො,

[බ. අ. 135; චි. ම. 248]

පෙර භවාංග සිත් සන්තතිංග අසමාන විචි සිත්, ජවන සිත් සන්තතිංගක් පහළ කරනුයේ මනසිකාර නම්වේ. මේ ද්‍රව්‍ය සඳහන් ලක්ඛණ රුකාදිය මේ මනසිකාර දෙවර්ග සම්බන්ධයෙන් ලක්ඛණ රුකාදිය නොවන්නේය. ආරම්භය පටිපාදක මනසිකාර නම් වූ මනසිකාර වෛතසිකයෙහි ලක්ඛණ රුකාදිය වන්නේය.

පි. සයාඛො ස්වාමින් වහන්සේගේ සටහන

මනසිකාර වෛතසිකය මගින් සිත යෙදුන විට අරමුණ ප්‍රකටවේ, විසද වේ. පසුදුච්චාරාවජ්ජනස මගින් පෙර සිත පසු සිත හා සමකල විට (පසුදුච්චාරාවජ්ජනසට පෙර භවාංග සිත සමාන විචි සිත් සන්තතිංගක් ඇතිකල විට) පසුදුච්චාර විචි පහළ වේ. එලෙසටම මනෝදුච්චාරාවජ්ජනස වශයෙන් පෙර සිත පසු සිත සමකල විට (= මනෝදුච්චාරාවජ්ජනසට පෙර භවාංග සිත් සන්තතිංගට. සමාන ජවන සිත් සන්තතිංගක් ඇතිකල විට) මනෝදුච්චාර විචි ජවන ඇති වේයයි කියනු ලැබේ. විනක්කම මගින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නැංවිය හැක්කේය. වචනනාව යොදවයි. මනසිකාරය අරමුණට ගෙන යයි. මෙලෙස වන මේ ධර්ම තුන අසමාන ලෙස යෙදේ. කෙලෙස වෙනස් වේද යත් විනක්කය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට නංවන්නායේ වේ. වේනනාව වනාහි අරමුණෙහි විනක්කය විසින් නැංවූ ධර්මයන් සමග එකට යෙදේ. යුද්ධධර්මේ හමුදාව සමග එකට යෙදෙන මේජර වරයෙකු අණදෙන නිලධාරියකු සේය. මනසිකාරය විනක්කය නංවන ලද අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් එලවන, දුවවන බවයි. අජාතිය අශ්වයකු අශ්ව රථයෙහිලා දුවවන රථාචාර්ය වරයා මෙහි. මෙලෙස විනක්ක, වෙනනා, මනසිකාර යන ධර්ම තුන බෙදා වෙන්කොට දක්වයි.

[පි. සයාඛොගේ විගුණි මග්ග සන්නය (බු.) 3-285]

ප්‍රතිර්ණ වෛතසික හය

1. විතකකය

විතකෙකතිති විතකෙකා, විතකකනං වා විතකෙකා, උභනනනති චුත්තං හොති

- 1. සවායං අරමමණේ විතතසස අභිතිරොපන ලක්ඛණො
- 2. ආනනන පටියානනන රකො,
- 3. ආරමමණේ විතතසස ආනනන පට්ඨපට්ඨානො
- 4. ආරමමණ පදට්ඨානො

[බ. අ. 121; චි. ම. 105]

අරමුණ විතර්කනය කිරීම විතක්කය නම් වේ. සිත අරමුණට පුන පුනා නැංවීම විතර්කය යැයි කියනු ලැබේ. විතක්කයේ ලක්ඛණාදිය මෙසේය.

1. අරමුණට සිත නැංවීමේ සවභාවය	ලක්ෂණයයි
2. අරමුණට නැවත නැවතත් නැංවීම, භාත්පසින් නැංවීම	(කිවච්) රඝයයි
3. සිත අරමුණට ගෙන යෑම, යොමු කරවීම	පව්වුපට්ඨානයයි
4. ආරමභ (චරප්ඵ් + අරමුණ + එසා)	පද්ධතියයි

2. විචාර

ආරමභේ තෙක විභං විචරතිති විචාරො විචාරංවා විචාරො අනු සංචරණතති වුභං තොති.

1. සවායං ආරමභානුමජ්ජන ලක්ඛණො
2. තථ සනජානානුයොජන රකො
3. විභංසක අනුපසඛපධන පව්වුපට්ඨානො (අනුපසඛපධ පව්වුපට්ඨානො)
4. ආරමභා පද්ධතො [බ. අ. 121]

සිත මේ සවභාවය නිසා අරමුණ නිරතුරුව හැසිරීම කරයි. එමනිසා අරමුණෙහි සිත නැවත නැවත හැසිරීම විචාර නම් වේ.

1. අරමුණ නැවත නැවතත් සම්භාගනය කරන්නායේ පිරිමැදීමේ සවභාවය	ලක්ෂණයයි
2. එම අරමුණ සමග යෙදෙන සත්ත්ව ධර්මයන් නැවත නැවත යෙදවීම	(කිවච්) රඝයයි
3. ගන්නා ලද අරමුණෙහි සිත අතරක් නොතබා පැවැත්වීම	පව්වුපට්ඨානයයි
4. ආරමභ (චරප්ඵ් + අරමුණ + එසා)	පද්ධතියයි

3. අධිමොක්ඛ

අධිමුච්චනං අධිමොක්ඛො කො

1. සනතිට්ඨාන ලක්ඛණො
2. අසංසප්පන රකො
3. නිවජය පව්වුපට්ඨානො
4. සනතිධෙය්‍ය ධම්ම පද්ධතො (සනතිධ) තඛඛ ධම්ම පද්ධතො)

ආරමභේ නිවචල භාවෙන ඉප්ඤ්චො වීය දුට්ඨධෙඛො

[බ. අ. 135; වී. ම. 348]

අරමුණෙහි ඇතුළුවීම, අරමුණ නිර්ණය කරන සවිභාවය අධිමොක්ෂයයි. එම අධිමොක්ෂයෙහි ලක්ෂණාදිය මෙසේය.

1. අරමුණෙහි ස්ඵරව පිහිටා සිටීම නිසිද කිරීම සවිභාවය ලක්ෂණයයි
2. සැක නොකිරීම විවිධිචන්ද්‍රි ප්‍රතිපක්ෂ භාවය (කිවච) රහසයි
3. අරමුණෙහි නිර්ණාත්මක බව පවුප්පට්ඨානයයි
4. නිශ්චිත අරමුණු බව පද්ධතියයි

4. විරිය

1. උසස්ගත ලක්ෂණං (උත්සහ ලක්ෂණං) විරියං
2. සන්තානං උපරට්ඨෙන රසං
3. අසංසිද්ධ භාව පවුප්පට්ඨානං
4. (අ) සංවිග්ගො යොනිසො පදනිතිති වචනතො සංවේග පද්ධානං
(ආ) විරියාරම්භ වරපු පද්ධානං වා, සමමා ආරද්ධං සබ්බ සමිපනතිනං
මුලං නොතිති දට්ඨබ්බං [ධ. අ. 126; වි. මා. 346]
1. ඒ ඒ කෘත්‍යයන් කෙරෙහි උත්සාහවත් වන බව, වෙනත් ආකාරයක එලකී දුක් විද දුර්ගතෙ බොහෝ ඉවසන බව ලක්ෂණයයි
2. සන්තාන බවින්ට රැකුල් දීම (කිවච) රහසයි
3. පසුබට වීමට ගිලා නොබැසීමට ඉඩ නොතබන බව පවුප්පට්ඨානයයි
4. (අ) සංවේග ක්‍රමයන් ඇත්තන් විසින් නියම ක්‍රමයට අනුව උත්සාහ කිරීම, කරයි යන බුදු වදන අනුව [අං. නි.(4.3.2.3) 222/224]
සංවේග ක්‍රමය පද්ධතියයි
(ආ) නැතහොත් විරියාරම්භ වරපු පද්ධතියයි

සංවේග පද්ධානං=සංවේග ක්‍රමය

1. ජාති සය = ප්‍රතිසන්ධි පිළිබද සය
2. ජරා සය = ජරාවට පත්වීම පිළිබද සය
3. ව්‍යාධි සය = ව්‍යාධි රෝග පිළිබද සය
4. මරණ සය = මරණය, විනාශය පිළිබද සය
5. අපාය සංසාර වටට දුක පිළිබද සය
6. අතීත සංසාර වටට දුක හේතුවෙන් වන සය
7. අනාගත සංසාර වටට දුක හේතුවෙන් වන සය
8. ආහාර පරිභෝජන දුක, ප්‍රත්‍යක්ෂන්යයේ සැම, ආහාර (සංභාග්‍යය) සෙවීම සම්බන්ධ දුක

මේ අවකාශ අරමුණු කොට කල්පනා කොට බලන කළ ඔත්තප්පය හා යෙදෙන ක්‍රමාණය පහළ වේ. සංභාගතප්ප ක්‍රමාණය ශැයිද කියනු ලැබේ. මෙයටම සංවේගය ශැයි කියනු ලැබේ. මේ සංවේග ක්‍රමාණයන් ඇත්තා, දාන, සීල, භාවනා ආදී කුසල කම් හොඳ වැඩ වල නැවත නැවතත් උනන්දුව යෙදීම ඇති විට එම සංවේග ක්‍රමාණය විරිය පහළ කර විමට ආශන්න කාරණය වන්නේය.

වීරියාරමක වච්චි පද්ධතීන්

1. ගමනකට පෙරාතුව
2. ගමනකට පසුව
3. කටයුත්තකට පෙර
4. කටයුත්තකට පසු
5. අසනීපයකට, කලින්
6. සනීපවීමට, සුව විමට පසු
7. ඇතිතරම් පිණිට්පාතය නොලැබීම
8. වැඩි තරමට ලැබීම

වීරිය පහළ විමට ගැලපෙන ශෝභිකාමනසිකාරය-පව්වටෙක්ඛණ ක්‍රමාණය හා සමග යෙදෙන මේ කරුණු අට **වීරියාරමකවච්චි** නම් වේ. වෙනත් ආකාරයකින් දක්වතොත් මේ කරුණු අට පදනම් වූ ශෝභිකාමනසිකාර, පව්වටෙක්ඛණ ක්‍රමාණ ප්‍රධාන විත්ත වෙතසිකයෝ වීරියාරමක වච්චින් නම් වේ. නමුදු අශෝභිකාමනසිකාරය ඇත්තවුවද මේ අට කරුණු කම්මැලි විම, කුසිත විමට හේතු කරුණු වන්නාය.

[අං. කි. 4/332-338]

5. පිති

පිණයතිති පිති සා

1. සමපියායන ලක්ඛණ
2. කාය විතත පිණන රසා, වීරණ රසා වා
3. ඔදගස පව්ච්චිපට්ඨාන
4. ආරම්භණ පද්ධතීන් [බ. අ. 122; වි. ම. 105]

කය සිත පිනවන බව පිතිය නම් වේ. එම පිතිය.

1. අරමුණ ප්‍රිය වශයෙන් ගන්නා බව	ලක්ෂණයයි
2. (අ.) කය සිත පිනවීම බහුල කරවන බව	(කිවච්ච) රසයයි
(ආ.) නැතහොත් ප්‍රණීත විත්තප් රූප මුළුකය පුරා පැතිරයම	(කිවච්ච) රසයයි
3. කය සිත ඔද වැඩුන බව	පව්ච්චිපට්ඨානයයි
4. ආරම්භණ (නැතහොත් වච්චි + අරමුණ + එසස)	පද්ධතීන්යයි

6. ජ්‍යෙද

ජ්‍යෙදාති කතතුකාමතායෙතං අධිචචනං. තසමා සො,

1. කතතුකාමතා ලක්ඛණො ජ්‍යෙදා (කතතුකමන්තා ලක්ඛණො ජ්‍යෙදා)
2. ආරම්මණ පටියෙසන රසො
3. ආරම්මණෙන අභිචකතා පච්චුපට්ඨානො
4. තදෙචසස පදට්ඨානං

මේ ජ්‍යෙද අරමුණු ආකෂණත් කිරීමට කැමති බව ඇත්නම් මේ සවිභාවයට තමයි. එම කතතුකාමතා සවිභාවය ඇති ජ්‍යෙද

1. කතතුකමන්තාවය (අරමුණු ආකෂණත් කරගැනීමේ කැමැත්ත)	ලක්ෂණයයි
2. අරමුණ සෙවීම	(කිවිච) රසයයි
3. අරමුණු කැමති වන බව	පච්චුපට්ඨානයයි
4. එම අරමුණ	පදට්ඨානයයි

අකුසල වෛතසික 14

1. මොහ

1. මොහො විතතසක අනධිභාව ලක්ඛණො අක්ඛ්‍යාණ ලක්ඛණො වා
2. අසමපට්ඨෙද රසො, ආරම්මණ සභාවචපාදන රසො වා
3. අසමමා පටිපත්ති පච්චුපට්ඨානො අනධිකාර පච්චුපට්ඨානො වා
4. අයොනිසොමහසිකාර පදට්ඨානො සඛාකුසලානං මුලහති දට්ඨඛෙඛා

[ධ. අ. 224; මි. ම. 350]

1. (අ) සීතෙහි නියම පරමාර්ථ බව තර්වාකාරයෙන් නොදැනීම,
නොදැකීම යන ප්‍රඥා චක්ෂුෂයේ අනධිභාව සවිභාවය.....
නැත්නම්, ප්‍රඥා චක්ෂුෂය අනධි වූ සීතක් වීමේ හේතු සවිභාවය
ලක්ෂණයයි
- (අ) කුසලානට ප්‍රතිපක්ෂ බව ලක්ෂණයයි
2. (අ) නියම පරමාර්ථ බවින් = අරමුණ නියම සවිභාවය හොඳින්
විනිවිද දැන ගැනීමට නොහැකිබව අතින් සම්පූර්ණ බව (සම්පත්ති) රසා
(අ) නැතිනම් පරමාර්ථ බව අරමුණෙහි තර්වාකාරය වසාලන බව
(කෘතන්ය) රසයයි
3. (අ) අසමමත ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමට යෙදෙන බව. නැතිනම්, සමන්ත
ප්‍රතිපත්ති අනුගමනය නොකිරීම යන එලෙස ලැබීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි
නැතිනම්, සමමා ප්‍රතිපත්තියට විරුද්ධ බව (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
(අ) නැතිනම්, ප්‍රඥා චක්ෂුෂ අනධි කරලීම බව
(උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානා

4. අයෝගීකොමන්සිකාර = අරමුණ (පරමාර්ථ අරමුණ)
නිවච, සුඛ, අත්ත, සුභ ලෙසට වරදවා වචනා ගැනීම පද්ධිතයයි

ධම්ම සභාවයස යටාවනො අදසසනං චිත්තසස අපධනාවො
[මහා ටී. (සී.) 2/492]

පරමාර්ථ ධර්ම සචභාවය තත්වාකාරයෙන් පරමාර්ථ දුක්ඛාම දැන ගැනීම ප්‍රඥාවයි. එම ප්‍රඥා වසන්තය නැති බව එහි අත්ති භාවය සිතෙහි පහළ වීමට හේතුව මෝහයයි.

1. පරමාර්ථ ධර්ම සචභාව අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් විසිරිය ගැනි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි විසිරී යෑමට, කලකුණු බවට හේතු වන ධර්ම සචභාවය.
2. වෙනත් ආකාරයකට - පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි තමාම අතිස්ථිරභාවයට පත්විය ගැනි ධර්මයයි.
3. නැතිනම්, පරමාර්ථ අරමුණෙහි අතිස්ථිර භාවය පහළ කරන සචභාවය මොහ නම් වේ.

මෙහිලා සලකුණු බව, විසිරී යන බව යන්න අරමුණෙහි තත්වාකාරය = පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි පරමාර්ථ ධර්ම නියම සචභාව නොදැනීමයි. නැත්නම් ඤාණය පරමාර්ථ ධර්ම සචභාවය දන්නේ වී නමුදු මෝහය එම යථාභූතය නොදැන එම නියම පරමාර්ථ සචභාව වැරදි ලෙස ගෙන නිවච, සුඛ, අත්ත, සුභ, යනාදී ලෙසට වැරදි ලෙස තේරුම් ගනී. පුරුෂයා, ස්ත්‍රීය, පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, මනුෂ්‍යයා, දෙවියා, බ්‍රහ්මයා, ආත්මය, විඤ්ඤාණය, යන ලෙසට වරදවා ගනී. එම නිසා ඤාණයෙහි ප්‍රතිපක්ෂ පැත්තේ ධර්මයක් වීමම මෝහයේ සචභාව ලක්ෂණය වන්නේය.

2. අතිරික

1. කාය දුච්චරිතාදිහි අපිඤ්චපන ලක්ෂණං අතිරිකං. අලජ්ජා ලක්ෂණංවා
2. අලජ්ජනාකාරෙන පාපානං කරන රසං
3. අලජ්ජනාකාරෙන පාපනො අසංකොචන පච්චුපට්ඨානං
4. අත්තනි අශාරච පද්ධතානං

[ධ. අ. 223; වී. ම 349; මහා ටී. 2/492]

1. නරක අකුසල ධර්ම දුෂ්චරිත ධර්ම කෙරෙහි හිරිහිත නැති බව ලක්ෂණයයි
නැත්නම් නරක අකුසල දුෂ්චරිතයන් කෙරෙහි නිර්ලජ්ජි බව ලක්ෂණයයි
2. නිර්ලජ්ජී සචරූපයෙන් නරක දෙය පාපයන් කිරීම (කිවච) රසයයි
3. නිර්ලජ්ජී සචරූපයේ පාපයට පසු නොබන
නොහැකිලෙන සචභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. ආත්ම ගෞරවය නොමැති බව පද්ධතානයයි

හ නිර්දේශිත අභිරුකෝ

[වි.ම.349]

1. නිර්දේශිත පුද්ගලයා අභිරුකයෙකි.
2. නිර්දේශිත සිත අභිරුකය.
3. අභිරුක වෛතසික යෙදෙන සම්ප්‍රදායක බව සමූහයෙහි අභිරුකයෙකි.

අභිරුකයෙහි භාවය අභිරුකය (අභිරුකය)

[වි. ම. 349]

1. නිර්දේශිත පුද්ගලයෙකු විමට හේතු වන සම්භාවය
2. නිර්දේශිත සිත පහළ විමට හේතුවන සම්භාවය
3. නිර්දේශිත සම්ප්‍රදායක බව සමූහය පහළ විමට හේතු සම්භාවය යන මේ සම්භාවයෝ අභිරුක වෛතසිකයෙකි.

3. අනුකූලතාවය

1. කාල දුර්වලතාවයේ අකාරණික ලක්ෂණ අනුකූලතාවය, අනුකූලතාවය සහ ලක්ෂණය
2. අනුකූලතාවයකට පාදක කරනු ලබන කරණය රසය
3. අනුකූලතාවයකට පාදකවන අසංකෝචන පවිත්‍රපටිකාව
4. පරෙත අනුකූලතාව පද්ධතිය,

[බ. අ. 223; වි. ම. 349; මහා වි.සී. 2/492]

1. නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් කෙරෙහි හැඟීම නොගන්නා බව ලක්ෂණයෙහි නැතිවීම, නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් අනුකූලතාවය විම ලක්ෂණයෙහි
2. හැඟීම නොගන්නා සම්භාවය වශයෙන් කරන පාපක, කටයුතු කිරීම (කිවීම) රසයෙහි
3. හැඟීම නොගන්නා සම්භාවය වශයෙන් නරක පාප ක්‍රියා වලින් පසු නොබැඳීම නොවැළකීම, නොහැකිවීම පවිත්‍රපටිකාවයෙහි
4. අනුකූලතාවය අනුකූලතාවය පද්ධතියෙහි

හ ඔහුගේ අනුකූලතාවය

[බ. අ. 223]

හ ඔහුගේ අනුකූලතාවය

[වි. ම. 349]

නරක අකුසල දුශ්චරිත බවින් ගෙන් උතුරු නොවීම අනුකූලතාවය වෛතසිකයෙකි.

1. හම් උග්‍රතාවය අනුකූලතාවය පිළිබඳ නොකරන්නාගේ අභිරුක - ලෙජර නැති පුද්ගලයා නරක දේව පිළිබඳ නොකරයි.
2. පළමුවෙන් හිතදැමීමට බිය නොවන්නා සේ ඔහුගේ නැත්තාද නරක දේව බිය නොවේ. (මහා විකා පටිච්ඡේදය)

4. උදාහරණ

උදාහරණ භාවේ (උදාහරණ භාවේ) උදාහරණ, තං

1. වෙතසො අවුපසම ලක්ඛණං වාතානිඝාත චලජලං වීය.
2. අනවට්ඨාන රසං වාතානිඝාත චලධජ පටාකා වීය.
3. හනතතත පච්චුපට්ඨානං පායානානිඝාත සමුදාහිත සසමං වීය.
4. වෙතසො අවුපසමෙ අයොනිසොමනසිකාර පදට්ඨානං විතත වීකෙඛපොති දුට්ඨබ්බං [බ. අ. 225; වි. ම. 350]

යසං ධමමසං වසෙන උදාහරණං හොති විතතං, තං සමපගුතං ධමමාචා, සො ධමමා උදාහරණං. [මහා වී. (සී.) 492]

ඉහලට ඉහලට කම්පනයවන සිතේ, විසිරී යන සිතෙහි, නොසන්සුන් සිත් පහළ කරවන හේතු ධර්මය උදාහරණ නම් වේ. නැත්නම් ඉහලට ඉහලට කම්පනය වන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, විසිරීයන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම, නොසන්සුන් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් පහළ කරවීමේ හේතු ධර්මය උදාහරණ නම් වේ. උදාහරණ නිසා සිත අරමුණෙහි නොසන්සුන්ව විසිරීයන සුළුව පවතී. මෙම වෛතසිකයන් අරමුණෙහි විසිරීයන ධර්ම උදාහරණ නම් යැයි කියනු ලැබේ.

1. සුළුගට වලනය වන ජලය මෙන් සිතෙහි නොසන්සුන් බව ලක්ෂණයයි
2. සුළුගට වැඳීම නිසා වැනෙන කොඩියක් සේ සිත ශාන්තව නොපිහිටන බව (කිවච) රසයයි
3. ගලකින් ගසන ලද අළු ගොඩකින් ඉහලට විසිරීගිය අළු මෙන් සිත නොසන්සුන්ව කැරකැවෙන කම්පනය වෙත සචභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. සිත විසුරුවන සුළු අරමුණ කෙරෙහි අයොනිසොමනසිකාරය වීම නැත්නම් සිත නොසන්සුන් බව නම් හේතුව නිසා අයොනිසොමනසිකාරය වීම පදට්ඨානයයි අවුපසමොති අසනතිසිනන සබ්භාව මාහ. [මුල වී. (ඉ.) 1/120] අවුපසමොති අසනතිසිනන අපසසන භාව මාහ [මහා වී. (සී.) 2/492]

නොසන්සුන් බව වනාහි අවුපසම බව යන්නද සිතෙහි නැත්නම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම යන්හි අරමුණක් මත එක් රැස්වී පිහිටීම ප්‍රකට නැති වීමම, පිරිසිදු පැහැදිලි නොමැති බවම, කියනු ලැබේ. වාත වේගය වැඳීම නිසා ජලය නොසන්සුන් වන්නායේ අරමුණක ශාන්තව සමාහිත නොවීම උදාහරණ වෛතසිකයෙහි සචභාව ලක්ෂණයයි.

5. ලෝභ

ඉඩකන්තීතෙත සයංවා ඉඩකති, ඉඩකත මතතමෙව චා තනති ලෝභෝ

1. ලෝභෝ අරමමණාගතනණා ලක්ඛණෝ මක්ඛටාලෙභෝ වීය.
2. අභිසංගරසෝ තතත කපාලෙ ඛිතත මංස පෙ සි වීය.
3. අපට්ඨවාග පච්චුපට්ඨානෝ තෙලසදුජන රාගෝචීය.
4. සංයෝජනීය ධමමෙඤ අසකාද දුස්සන පදට්ඨානෝ

සෝ තණතා නදි භාවෙන චඩ්ඛිමානෝ සීඝකෝතා නදි වීය මහා සමුදද අපාය මෙව ගඟෙභවා ගච්ජනිති දුට්ඨධේඛා, [ධ. අ. 224; චි. ම. 349]

සමීප්‍රග්‍රක්ත ධර්මයන්හි අරමුණෙහි ඇඳිගැනීමේ හේතු ධර්ම ලෝභය නම් වේ. නැත්නම් තමාම අරමුණෙහි ඇඳි ගැනීම ලෝභය නම් වේ. නැත්නම් අරමුණෙහි ඇඳිගැනීමම ලෝභය නම් වේ.

1. චදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මෙන් අරමුණෙහි මගේගසි ඇඳි ගැනීමේ සවභාවය ලක්ෂණෙගසි
2. රත්වූ කබලෙහි දැමූ මස් පිඬුවක් මෙන් අරමුණෙහි තදින් ඇඳීම (කිව්ව) රසෙගසි
3. වස්ත්‍රයක තැවරැණු තෙල් අදුනක් මෙන් අරමුණ අතනොහැරීමේ සවභාවය පච්චුපට්ඨානෙගසි
4. සංයෝජනීය අරමුණු ධර්මයෙහි ආශවාද කිරීම යුග යැයි දැකගත හැකි වන දිට්ඨිය පදට්ඨානෙගසි

ආරමමණා ගතණං "මම ඉදංභි" තණභාහිතිවෙස වසෙන අභිතිවෙසා ආරමමණායා අවිසුසජ්ජනං, න ආරමමණා කරණා මතතං [මහා ටී. (සී.) 492]

ආරමමණාගතණා-ලෝභය අරමුණ ගැනීමේ කැමැත්ත යැයි දක්වන තැන හුදු අරමුණු ගැනීමේ මාත්‍රය පමණක් නොවේ. ලෝභය විශාල හා කුඩා වීම අනුව සුදුසු ලෙස අරමුණ "මෙය මගේ යැයි" තණභාහිතිවෙස = තණභාවෙන් දැකීම ලෙස ගැනීමේ ශක්තිය දැඩිලෙස ගැනීම අනුව අරමුණු අත නොහැරිය හැකි බව, ඉතා දැඩි ලෙස තදින් කැමති වීම, තදින් ගැනීමේ සවභාවයයි. එම නිසා ලෝභයෙහි අරමුණු ගැනීම චදුරන් අල්ලන ලාටුවක් මගින් චදුරන් අල්ලන්නා සේ යැයි උපමාවක් දක්වා ඇත.

6. දිට්ඨි = මිච්චාදිට්ඨි

මිච්චාදිට්ඨිහි ආයාචාව දිට්ඨි වීරජකඨිභවා ගහණතොවා විතවා දිට්ඨි මිච්චා දිට්ඨි, අතභවාචගතතා පණභිතෙති පිඤ්චපිතා දිට්ඨිහිපි මිච්චා දිට්ඨි. මිච්චාසංකපපාදිසුපි. එකොව නයො, අපිච මිච්චා පසකනතිතය, සයංවා මිච්චා පසකති මිච්චා දුස්සන මතත මෙව චා එකාති මිච්චාදිට්ඨි

1. අයෝනියෝ අභිනිවේදය ලක්කඩො මිවනදිට්ඨි
2. පරාමාස රතා
3. මිවනභිනිවේදය පවුපට්ඨානා
4. අරියා නං අදුස්සන කාමනාදි පදට්ඨානා පරමං වජ්ජනි දුට්ඨකො

[ධ. අ. 223; ච. ම. 350]

1. මිවන දිට්ඨිය යන්න වැරදි ලෙස අසත්‍ය ලෙසට දැක දැන ගත් මතයයි. (මේ ක්‍රමයට මිවන ශබ්දය ආයාචාව අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
2. වෙනත් ආකාරයකට - නිවරද්‍යය ක්‍රමයෙන් බැහැරව අඥානව ගැනීම නිසා වන වැරදි විෂම පිළිගැනීම මිවන දිට්ඨියයි. (මේ ක්‍රමයට මිවන ශබ්දය විෂම අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
3. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් අභිවෘද්ධිය ප්‍රගතිය වහාලන බැවින් ප්‍රඥාවන්තයන් විසින් පිළිකුල කරන මතවාද ඇතිනිසා මිවන දිට්ඨි නම් වේ. (මේ ක්‍රමයට මිවන ශබ්දය ප්‍රගුප්පා අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී.)
4. වෙනත් ආකාරයකට දක්වනොත් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාවය අරමුණ වරදවා දැක, දැන ගැනීම සඳහා හේතුව වන බැවින් මිවන දිට්ඨිය නම් වේ. සවිභාව වශයෙන් පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැක ගැනීමට හැකි බැවින් මිවන දිට්ඨි නම් වේ. තවත් ආකාරයකට - පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැකීම සවිභාවය මිවන දිට්ඨි නම් වේ. [ධ. අ. පරිවර්තනයයි]

මිවනභි නිවේදන සභාවක විපරිතං නිව්වාදිතොති අපෙට්ඨා

[මහා වී. (සි.)2/492]

නියම ධර්ම සවිභාව අරමුණ වරදවා දැකීම යනු දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය හා චූ රූප-නාම පරමාර්ථ ධර්ම සංඛාර ධර්මයන් මත දැනීම වැරදි බවයි. රූප-නාම පරමාර්ථ සංඛාර ධර්මයෝ අතිවච්ච, දුක්ඛ, අතත අසුභ ධර්මයන් වන්නාහ. මිවන දිට්ඨිය එම රූප-නාම සංඛාර පරමාර්ථ ධර්මයන් නිවච්ච, සුඛ, අතත, සුභ යැයි වැරදි ලෙස දැකීමයි. [මහා වී. පරිවර්තනයයි]

1. පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ නිවච්ච, සුඛ, අතත, සුභ යැයි වරදවා මතභිකාරයේ පැවැත්වීමේ සවිභාවය ලක්ෂණයයි
2. පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ නිවච්ච, සුඛ, අතත සුභ යැයි වැරදිලෙස ඇල්ලීම (නිවච්ච) රසයයි
3. පරමාර්ථ ධර්මාරම්භණය නිවච්ච, සුඛ, අතත, සුභ යැයි වැරදිලෙස නුවණින් බැස ගැනීම පවුපට්ඨානයයි
4. බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රමුඛ වූ ආර්යන් වහන්සේලා දැකීමට, ගරුකිරීමට අකමැත්ත පදට්ඨනයයි

7. මාන

මහාසූත්‍රී මානෝ

1. මානෝ උනනති ලක්ඛණෝ
2. සමීපගගනරකෝ
3. කෙතු කමසනා පච්චුපට්ඨානෝ
4. දිට්ඨි විපපසුතත ලොක පදට්ඨානෝ

උමමාදො විය දට්ඨබ්බො [ධ. අ. 228; වී. ම. 350]

මම ම යැයි උතුම්කොට සිතන සචභාවය මාන නම් වේ.

1. තමන් උසස් කොට මාන ගැනීම, උසස් ලෙස සිතටගෙන
කටයුතු කරන බව ලක්ෂණයයි
2. සමීපයුක්ත ධර්මයන් අභිගඤ්ඤ උසස් කොට ගැනීම (කීවච) රසයයි
3. කේතුචක් මෙන් උස් බව කැමති වීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. දිට්ඨිය නොගෙදෙන ලෝභය පදට්ඨානයයි

8. දොස

දුස්සන්ති තෙන, සයංවා දුස්සති, දුස්සන මග්ගමෙව වා තනති දොසෝ

1. දොසෝ වණ්ඨිකක ලක්ඛණෝ පනට්ඨිවිසෝ විය.
2. (අ) විසප්පන රකෝ විසතිපානෝ විය.
(අ)අතතනෝ නිසසය දහනරකෝ වා දාවගගිවිය
3. දුස්සන පච්චුපට්ඨානෝ = (දුසන පච්චුපට්ඨානෝ) ලද්දොකාසෝ විය.
සපනෙනා.
4. ආසාන ච්ඡු පදට්ඨානෝ, විසසංසට්ඨි පුත්‍රි මුත්තං විය දට්ඨබ්බො

[ධ. අ. 229; වී. ම. 351]

1. දොසය-සමීපයුක්ත ධර්මයන්ගේ විනාශය පිණිස හේතු වන සචභාවය ධර්ම දොසයයි. වෙනත් ආකාරයකට, සමීපයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කරන හේතු ධර්ම දොසය නම් වේ. සිත-කය දෙක හෝ තමා අනුන් යන දෙපාර්ශවයම සමීපයුක්ත ධර්මයන්ගෙන් විනාශ වේ. දොසයක්ද විනාශවේ. සමීපයුක්ත ධර්මයන්හි විනාශය, දොසය නිසා වන බව වනාහී දොස සමීපයුක්ත ධර්මයන් විනාශ කිරීමද දොසය නිසාම වන බව වන්නේය.
2. තවත් ආකාරයකට දොසය සචසන්නානසද විනාශ කරන සචභාවය ඇති නිසා දොස නම්වේ. එනම් දොසය සචකීය ලෙස කය-සිත දෙක නැත්නම් තමා අනුන් යන දෙපාර්ශවයම විනාශ කළහැකි සචභාවය ඇති බැවින්ද දොස නම් වේ.

3. තවත් ආකාරයකට: කය-සිත දෙක විනාශ කරන සවභාවය, නැත්නම් තමා-අනුන් විනාශ කරන සවභාවය දෝසයයි. එම දෝෂයෙහි ලක්ෂණ රකාදිය පහත සදහන් ලෙස වේ.
 1. (අ) සිත (කය -සිත) වණ්ඩ නපුරු බව ලක්ෂණයයි
 (ආ) වණ්ඩ පරුෂ බව කය-සිත දෙකේ පහළ වීමට හේතු කරණය සවභාවය ලක්ෂණයයි
 (දුණුවක් පහරලත් නයෙකු මෙහි.)
 2. (අ) විෂ සහිත බව, සර්ප විෂ නගින විට තමා විකෘත වී සැලෙන බව (කිවව) රසයයි
 (ආ) නැතිනම් සර්ප විෂ නගින විටක ශරීරය මෙන් වෙවීලන-දුගලන-සැලෙන බව (සමපත්ති) රසයයි
 (ඇ) මැවීගින්නක් සේ තමාගේ (දොසයේ) නිලය සථානය වන හදය වපටුව හෝ කය -සිත දැඩිලෙස දුවන බව (කිවව) රසයයි
3. කය සිත දෙකේ, තමා අනුන් දෙදෙනාගේ අභිවෘද්ධිය විනාශ කළ හැකි සවභාවය පවිත්‍රපටිඛානයයි
 (අවස්ථාව ලත් සතුරෙකුගේ යැයි සලකාගන්න)
4. ආඝාත වපටු පද්ධතියයි
 (ආඝාත වපටු 9 හෝ 10) විෂ මිලු ප්‍රති මුත්තය මෙන් යැයි දන ගුතු.

ආඝාත වපටු නවය/දහය

1. මාගේ අනර්ථය පෙරකරන ලද්දේ යැයි තරග ගනියි. වෙවර කරයි.
2. මගේ අනර්ථය දැනට කරමින් සිටී යැයි තරග ගනී. වෙවර කරයි.
3. මගේ අනර්ථය පසුව කරාළී යැයි තරග ගනී. වෙවර කරයි.
4. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පෙරකරන ලද්දේ යැයි තරග ගනියි. වෙවර කරයි.
5. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය දැන් කරමින් සිටින්නේ යැයි තරගා ගනියි. වෙවර කරයි.
6. තමාගේ ප්‍රියයාගේ අනර්ථය පසුව කරාළී යැයි තරග ගනියි, වෙවර කරයි.
7. තම හතුරාගේ අභිවෘද්ධිය පෙර සැලකිය යුතු තරග ගනියි. වෙවර කරයි.
8. තම හතුරාගේ අභිවෘද්ධිය දැන් සලසන්නේ යැයි තරග ගනියි. වෙවර කරයි.
9. තම හතුරාගේ අභිවෘද්ධිය පසුව සලසාළී යැයි තරග ගනියි. වෙවර කරයි.
10. අධික කෝප = අස්ථානයේ කෝප වීම, මේ දසය වෙවර පිණිස වූ ආඝාත වපටු දහයවේ. [බ. අ. 309; 1066]

අට්ඨාන කෝපය

අට්ඨාන යන නැත ආන භවීද්‍ය කාරණා අර්ථයෙන් දේශනා කරන ලදී. සීත නරක් වීමේදී අකාරණයේ සීත නරක්කර ගැනීම අට්ඨාන කෝපයයි. අට්ඨාන කෝපේ යන නැත අසාන කෝපය කියවේ. අට්ඨාන කෝප = අස්ථානයේ = අකාරණයේ කෝප වීම හේතුව අත්පාලිනී අට්ඨකථා හි පහත සඳහන් ලෙස පැහැදිලි කරයි. දෝස වර්තය ප්‍රකට සමහර පුද්ගලයින්,

1. වැසී වසීනවා වැසී යැයි කෝපවෙයි
2. වැසී නොවසී යැයි කෝපවෙයි
3. අවිච සැර වැසී යැයි කෝපවෙයි.
4. අවිච අඬු යැයි කෝපවෙයි
5. සුළඟ හමන්තේයයි කෝප වෙයි
6. සුළඟ නොහමන්තේ යැයි කෝපවෙයි
7. අතුභෑමට නොහැකි යැයි බොධි මලුවේ බොධි පත්‍ර හා කෝප වෙයි
8. සුළඟ සැර වැසී නිකා සිවුරු පෙරවීමට නොහැකි යැයි සුළඟ සමඟ කෝප වෙයි
9. පය වැදී වැටී යැයි කුඤ්ඤය සමඟ කෝප වෙයි

මෙලෙස අස්ථානයෙහි කෝප ග්‍රහණවීමේ අදහස් කොට අසාන කෝපය = කාරණයක් නැති කෝපය පහළවීම, අමනාප වීම යැයි බුදු රජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලදී (ධ. අ.) නව දුරටත් මූල චිකාවෙහි අට්ඨානකෝප නව වර්ගයක් දක්වා ඇත්තේය. ඒවා පහත දැක්වෙන ලෙසට වේ.

1. මගේ සුභ සිද්ධිය පෙරදීත් නොසලෙසී යැයි කෝප කරයි
2. මගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලෙසී කෝප කරයි
3. මගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදීද නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි
4. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය පෙරදී නොසලෙසී යැයි කෝප කරයි
5. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය දැනුදු නොසලෙසී යැයි කෝප කරයි
6. මාගේ ප්‍රියාගේ සුභ සිද්ධිය අනාගතයේදීද නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි
7. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය පෙරදීත් නොසලෙසී යැයි කෝප කරයි
8. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය දැනුදු නොසලෙසී යැයි කෝප කරයි
9. මාගේ සතුරාගේ අනර්ථය අනාගතයේදීත් නොසලකාමි යැයි කෝප කරයි

මෙලෙස පහළ වූ කෝපයද අස්ථානයේ පහළ වූ නිකා අසාන කෝපයක්ම වන්නේය. (මූල චි. (බු.) 1.168/9) මේ මූල චිකාවාඤ්ඤාත් වහන්සේගේ පැහැදිලි කිරීම සුභත නිපාත අට්ඨ කථා උරුම සුත්‍රයේ (පිට 07 හි) දැක්වූ ක්‍රමයට සමානය. මේ උරුම සුත්‍ර අට්ඨ කථාහි අභාත වච්චු 19ක් වශයෙනි.

1. ප්‍රථම ලියා දැක්වූ ආභාත වරප්‍ර 9ය
2. මුල් ටිකාච අනුව ලියා දැක්වූ ආභාත වරප්‍ර 9ය
3. අවසාන කොටස යන මේ සියලුම 19යයි.

සංගීති සුත්‍රයෙහි (දී.නි. 3.352) ආභාත වරප්‍ර සුත්‍රයෙහි (අං.නි. 5. 462) ප්‍රථමයෙන් විස්තර කළ ධම්ම සංඝණී පාළියෙහි ආ මුල් ආභාත වරප්‍ර 9 එයි. මේ ආභාත වරප්‍ර සියලුම ද්‍රෝණය පහළ විමට ආසන්න කාරණය වේ

9. ඉසයා

ඉසයාහිති ඉසයා - ඉසයායනා ඉසයා

1. ඉසයා පටකම්පනනිං උසුයන ලකඛණා
2. තණෙට්ච අනභිට්ඨි ඊසා
3. තණො විමුඛභාව පච්චුපට්ඨානා
4. පරසම්පතනී පදධානා. සංයොජනනනි දදධඛඛා

[ධ. අ. 230; වි. ම. 351]

ඊරණා කරන සවිභාවය ඉසයා නම්වේ.

ඊරණා කිරීම ඉසයා නම් වේ.

1. අනුන්ගේ සම්පත්තියට ඊරණා කිරීමේ සවිභාවය.
නොගුවසන සවිභාවය ලක්ෂණයයි
2. එම අනුන්ගේ සම්පත්තිය නොරැස්සනා බව = අභිරතියෙහි විරුද්ධපත්ත
(කිවීම) රසයයි
3. එම අන් සම්පත් නොගුවසිය හැකිව ගුවන බලන සවිභාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. පරසම්පතනී පදධානනයයි
උසුයනං අසනනං [මහා වි.(සි) 2/494]

අනුන්ගේ අභිවෘද්ධිය කෙරෙහි ඊරණා කිරීම යනු එම අනුන්ගේ අභිවෘද්ධිය ගුණ සම්පත්තිය දැක- අත නොගුවසන සුළු සවිභාවයයි. තමාම වඩා උසස්වීම කෙරෙහි ඊරණා සහිත වීමයි.

10. මච්ජරියා

මච්ජර භාවො මච්ජරියං

1. මච්ජරියං ලඤ්ඤානංවා ලභිතඛඛානං වා අත්තනො සමපතනිං නිගුහන ලකඛණං.
2. තාසංයෙව පරෙභි සාධාරණ භාව අකඛමණ ඊසං
3. සංකොචන පච්චුපට්ඨානං, කටුකඤ්චුකතා පච්චුපට්ඨානංවා
4. අත්ත සමපතනි පදධානං, වෙතසො විරුප භාවොති දදධඛඛා

[ධ. අ. 230; වි. ම. 351]

මඳුරු කෙතෙක් කිරීමේ සවභාවය මව්පරිය නම් වේ.

1. ලැබුවා වූද ලැබෙන්නා වූද මතු ලබන්නා වූද සවකීය සම්පත් සැහවීම සවභාව ලක්ෂණයයි
2. එම සම්පත්තීන්ට අනුන් හා සාධාරණ වීම නොදැවැසීම, (කිවළ) රඟයයි
3. තම සම්පත්තීන් අනුන් හා සාධාරණ වීමට අකමැතිවීම වශයෙන්
(අ) හැකිලීම් භාවය උපරිකානාකාර පවවුපරිකාන
(ආ)කටු සැටියක් පැළැන්දා වැනි බව උපරිකානාකාර පවවුපරිකානයයි
(ඇ)තව ආකාරයකට: අකමැති, නොරිසි පවවුපරිකානයයි
දුක්කිත ආකාරයට පත්වීමය. මෙය එල පවවුපරිකානයයි
4. සවකීය සමපත්ති පදුරිකානයයි

11. කුකකුළුව

කුළුපිතං කතං කුකතං, තසා භාවො කුකකුළුවං.

1. කුකකුළුවං පවචානුතාප ලක්ෂණං,
2. කතාකතානුකොචන රසං
3. විපපටිසාර පවවුපටධානං
4. කතාකතපදුටධානං, දාසඛ්‍යංවිය දුටධානං [බ. අ. 2/230; මි. ම. 351]

කරණ ලද පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත, හා නොකළා වූ සුචරිතයේ කුකත නම් වේ. එම කුකත නම් වූ පිළිකුල් කටයුතු දුෂ්චරිත, නොකළ සුචරිත අරමුණු කොට පහළ වූ අඟකුටු වූ විත්තූප්පාදයන් හි හේතු බව කුකකුළුව නම් වේ. තව ලෙසකින්, පිළිකුල් කටයුතු ලෙස වූ සිත කුකත නම්වේ. එම සිත පහළ වීමට හේතුවන බවක කුකත නම් වේ.

1. පසුතැවීම් සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. කරන ලද දුෂ්චරිතයන්, හා නොකරන ලද දුෂ්චරිතයන් සිතමින් සෝක කිරීම (කිවළ) රඟයයි
3. විපිළිසර බව (එල) පවවුපරිකානයයි
තව ලෙසකින් සිත අඟකුටු බව උපරිකානාකාර පවවුපරිකානයයි
4. (අ) කරන ලද දුෂ්චරිත, හා නොකරන ලද සුචරිත පවවුපරිකානයයි
(ආ)තැන්තම්, කරන ලද අකුසල - නොකරන ලද කුසල පදුරිකානයයි

12. වීන

1. වීනං අනුසසාන ලක්ෂණං
2. විටිය විනොදන රසං
3. සංසිදන පවවුපටධානං

4. අරභි විජමතිතාදිසු (අරභි තන්දි විජමතිතාදිසු.) අයෝනිකොමනසිකාර පද්ධතානං [බ. අ. 228; ච. ම. 350]

1. උස්සාග භෙවත් චිරයා නැතිබව ලක්ෂණයයි
2. චිරය නැති කිරීම, බැහැර කිරීම, (කිව) රසයයි
3. ඵ ඵ කෘත්‍යයෙහි සිත යටවන බව වෙනත් ලෙසකින් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලාබසින පසුබසින ධර්ම සවභාවය උපට්ඨානාකාර පවචුපට්ඨානයයි

නැතිනම්,
සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි ගිලා බැසීම සිදුකරන බව (ඵල) පවචුපට්ඨානයයි

4. සිත භාන්ත කරන අරණ්‍යය වන ප්‍රාන්ථයන් හීදු උතුම් සමථ විපක්‍ෂනා කුසල් විෂයයෙහි උනන්දු නොවීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැසීම අනුව අයෝනිකොමනසිකාරයට වැටීම, කුසීන අරමුණුවල අයෝනිකොමනසිකාර පැවැත්වීම පද්ධතානයයි

13. මිද්ධ

1. මිද්ධං අකමමසද්දානා ලක්ඛණං
2. ඔනනන රසං
3. (අ) ලිනනා පවචුපට්ඨානං
(ආ) පවලායිකා නිද්දා පවචුපට්ඨානං චා

4. අරභි තන්දි විජමතිතාදිසු අයෝනිකොමනසිකාර පද්ධතානං [බ. අ. 228; ච. ම. 350]

1. ඵ ඵ ක්‍රියාවන්හි විත්ත වෛතසිකයන්ගේ අකරමණ්‍යය බව ලක්ෂණයයි
2. විඤ්ඤාණ ද්වාරයන් වසාදමන හකුළුවන නැතිනම් සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් මන්දගාමී වනු පිණිස හකුළුවන බව (කිව) රසයයි
3. (අ) අරමුණු ගැනීමේදී ලින බව (උපට්ඨානාකාර) පවචුපට්ඨානයයි
(ආ) අස පිළලත් බරවීම ආදී-නිදිකිරා වැටීම් ආදී ලෙසට සිද්ධ වීම (ඵල) පවචුපට්ඨානයයි

4. අරණ්‍යය වනපත්ථ වාසය, සමථ-විපක්‍ෂනා කුසල ධර්මයන්හි නොකැමැතිවීම, කම්මැලි වීම, ඇඟමැලි කැසීම ආදිය කරෙහි අයෝනිකොමනසිකාරවීම පද්ධතානයයි

14. විවිධත්වය

විගනා විවිධත්වය විවිධත්වය, සභාවට වා විවිභවනො වනාය ගවජති කිලෙච්චි විවිධත්වය

1. විවිධත්වය සංසය ලකඛණං
2. කමපන රකා
3. (අ) අනිච්ජය පච්චුපට්ඨානානා
(අ) අනෙකං සගාත පච්චුපට්ඨානානා
4. අයොනිකොමනසිකාර පදට්ඨානා
(විවිධත්වය අයොනිකොමනසිකාර පදට්ඨානං පටිපනති අනන්තරාය කරාති දුට්ඨකා) [ධ. අ. 231; ච. ම. 351]

සඵල සමමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ පිළිබඳව ආදී විවිධත්වය පහළ වන හය ස්ථානයන්හි "ආද්ද භාද්දයී" යන ලෙසට වරදවා වටහා ගැනීම සම්බන්ධව ඤාණ-ප්‍රඥා නැමැති බේතින් ප්‍රතිකර්ම කිරීම නොහැකිවන බැවින්, ඤාණ-ප්‍රඥා නැමැති බේතින් මගින් ප්‍රතිකම් කිරීම දුෂ්කර බැවින් විවිධත්වය නම්වේ. (කිසිසේත්ම ප්‍රතිකම් කළ නොහැකි වේ. ඤාණ නම් බේහෙතින් ප්‍රතිකම් කිරීම දුෂ්කර නිසා එසේ කියන ලදී.)

වෙනත් ලෙසකින් නියම බුදුරජාණන් වහන්සේ ඇත්ත බුදුරජාණන් වහන්සේද? ආදී නියම ස්වභාවය විමසා බලා එසේ විමසා බලන්නාගේ සිත කලහන වන බැවින්ද විවිධත්වය නම්වේ.

1. අටතැන්හි සැක බව ලක්ෂණයයි
2. අටතැන්හි පිළිගත යුතු ප්‍රසාදනීය අරමුණහි සිත කම්පනයවීම සැලීම (කිවච) රසයයි
3. (අ) අටතැන්හි අරමුණහි අවිනිශ්චිත බව දැනෙහි බව පච්චුපට්ඨානයයි
(ඵල) (අ) අටතැන්හි අරමුණහි විවිධාකාර පැති ගැනීම් ස්වභාවය වීම
(උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
4. විවිධත්වය කරන අටතැන්හි අරමුණු කෙරෙහි අයොනිකොමනසිකාරය වීම පදට්ඨානයයි
(ප්‍රතිපත්ති පිළිපැදීමට අන්තරායකර බව දන යුතුයි)

සැකයෙහි ලකුණු

1. සියලු බමිසන් සියලු ආකාරයෙන් දැන වදාළ සඵල සමමා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ ඇත්තද-නැද්ද?

2. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය යන මේ ක්‍රමයට අනුව පිළිපැදීමෙන් සඵ සම්පත්-
නිවන් සම්පත් ලබාගැනීම යන්න ඇදද නැදද?
මාර් ඵල නිව්ණ යන්න ඇතැවටම ඇදද? පටියන්ති ධම් ඇදද නැදද?
3. මාර්ගය අට නම් වූ සංසාරයෙන් මිදීමට හේතුවන රෞකීනික උතුම්
ධර්ම ඇත්තවම සාක්ෂාත් කළ නිශම ආර්ය සංඝයා ඇත්තවම ඇත්තේද.
4. සීල - සමාධි- ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුනෙහි ඵල ඇත්තවම ප්‍රකටවම ඇත්ද?
5. අතීත සංසාර කම් අතීතය, අතීත සචභාවය යන්න අතීත ස්කන්ධ යන්න
ඇත්තවම ඇත්ද? මැවුම් කරුවෙකු විසින් මවන ලදුව ප්‍රකට වන්නේද?
6. සංසාරයෙහි අනාගතය යැයි කිවයුතු අනාගත පක්ඛස්කන්ධය යන්න ඇත්තවම
ඇත්ද? නිවන්ට නොපැමිණියොත් පසුව ලභාවීමට හවයක් ඇතැයි යන්න
ඇත්තද? මේ හවය අවසානයේ මරණීන් මතු සියලුම විනාශ වේද?
7. සංසාරයෙහි පෙර පස යැයි කිවයුතු අතීත හවය, අතීත පක්ඛස්කන්ධ හා,
සංසාරයෙහි පසු පස යැයි කිව හැකි අනාගත හවය, අනාගත පක්ඛස්කන්ධ
යන දෙකම ඇත්තවම ඇත්තද?
8. අවිජ්ජා නිසා සංඛාරවේ, සංඛාර නිසා වික්ඛන්දාණ වේ. මේ ආදී ක්‍රමයට ඵන
කිලෙස වට, කමම වට, විපාක වට යන වටයන්ගේ කැරකවීමේ අගුර
ප්‍රකාශ කළ හේතු ඵල සම්බන්ධ තාවය නම් පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ඇත්තවම
ඇත්ද? කළහාක් හොද තරක ක්‍රියා කුසල අකුසල වශයෙන් ස්කන්ධ සන්තති
තුළ ශක්තිශක් රැඳී පවතී යන්න ඇත්තද? ඵම කම්යෙහි ඵලයන් ලැබිය
යන්න ඇත්තද-නැත්තද?

අතිධම් ක්‍රමයට අනුව මේ අටතැන්හි මෙලෙස වේදො, නොවේදො, ඇත්තද,
නැත්තද යනාදී ලෙසට සැම දිශාවකටම සැලීම හේතුවෙන් පෙරළීම විය හැකි බවට
සංඝය = වරදවා අල්ලා ගැනීම යැයි කියනු ලැබේ.

**"නිවචං නුඛො ඉදං අනිවචං නුඛො" හි ආදී පටිපතිකා ඵකසම්ං ආකාරෙ
සණ්ඨාතුං අසමභවතාය සමනතතො සෙතිති. සංයයො [ධ. අ. 231]**

මේ රූප ධර්මයා (මේ නාම ධර්මයා) නිවච දැයි, අනිවචදැයි යනාදී ලෙසට වීම,
නිවචභාවයෙහි ඵකාන්තයෙන් පිහිටීම, අනිවචභාවයෙහි ඵකාන්තයෙන් පිහිටීම යනාදී
ඵකාන්ත වශයෙන් හොදින් පිහිටීමේ ශක්තිය නැති නිසා දුක දිශාවට කරකැවෙමින්
පවතින සචභාවයද සංඝය නම් වේ. (ධ. අ. පටිච්චන්තය) විචිකිච්චාවෙහි වනාහි
මෙලෙස වැරදි ඇදවීම් සංඝය වීමේ සචභාවය ඇත්තේය.

ඝජාණයෙන් විමසා බලන්න

තසමා හිත හික්කවේ. අභික්කණං සකං චිත්තං පච්චචෙක්ඛිතබ්බං. "දිෂරතත මිදං චිත්තං සංකිලිට්ඨං රාගෙන, දොසෙන මොහෙනා"ති. චිත්තසංකිලෙසා* හික්කවෙ සත්තා සංකිලිඤ්ඤති. චිත්ත වොදනා සත්තා විසුජ්ජනති. [සං. නි. 3/258]

මහණෙනි! පාර්ශ්වක සත්ත්වයන් සිගල්ලෝම දිවසීය නම් වූ බලුදම බෙල්ලේ ජල්ලා පක්ෂුපාදානකවිත්ති නම් වූ සක්කාය කනුවෙහි තණහාව නම් වූ රැහැනින් බෙල්ලෙන් බැඳීම වන බැවින්, මේ උතුම් ශායනයෙහි තෙපි හික්ෂුනී, හික්ෂුනීනී, 'මේ අප සිත දිවා රාත්‍රියෙහි සංසාරයෙහි දීඪී කාලයක් පුරා රාග, දොස, මෝහ හේතුවෙන් කෙළෙසී සිටීමු යයි' තමාගේ සිත නිතරම නැවත නැවතත් ඝජාණයෙන් පරීක්ෂා කර බැලියයුතු. මහණෙනි! සිත කෙළෙසී ඇති බැවින් සත්වයෝ කෙළෙසී පවතී. දුකට, වෙහෙසට, පත්වෙති. සිත පිරිසිදු වීමෙන් සත්ත්වයෝ පිරිසිදු බවට පත්වෙති (සං. නි. පටිච්ඡන්දයයි)

සොහන වෛතසික කොටස

1. සඤ්ඤා

1. (අ) සඤ්ඤාන ලක්ඛණා
(ආ) ඕකපපන ලක්ඛණා වා
2. (අ) පසාදන රසා උදකපසකාදකමණී විය
(ආ) පක්ඛපදන රසා වා ඔඤ්ඤතරණො විය
3. (අ) අකාලසීය පච්චුපට්ඨානා
(ආ) අධිමුත්ති පච්චුපට්ඨානා වා
4. (අ) සඤ්ඤාය පච්චු පදට්ඨානා
(ආ) සඤ්ඤාමම සචණාදී සොකාපතති අංග පදට්ඨානා වා හඟට චිත්ත ඩිපාති වියදට්ඨබ්බා. [අ. නි. අ. 1. 125; මි. ම. 347]
1. (අ) ඇද්දිහි යුතු වූ සඤ්ඤාය පච්චු අදහන බව ලක්ෂණයයි
(ආ) වෙනත් ආකාරයකට, ඇද්දිහි යුතු සඤ්ඤාය පච්චු කෙරෙහි ක්‍රමානුකූලව විනිවිද ගෙන මේ වස්තුව මේ සවිභාවය ඇතැයි තීරණය කරන සවිභාවය පිළිගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. (අ) සක්චිතී රජතුමාගේ උදකප්‍රකාද මාණිකප රත්තය අපිරිසිදු ජලය පහදාණනාගේ ඇද්දිහි යුතු සඤ්ඤාය වස්තු කෙරෙහි සම්ප්‍රයක්ත බවින් පහදවන බව (කිවච) රභයයි
(ආ) කඛරගොසී කිඹුල්ලු ආදී බොහෝ සතුන් හොසලකා පිහිනන

පිරිසකු හෝ ඇදහිය යුතු සද්ධර්මය වස්තුව හි තමාද ඉදිරියට
 යෑම, සහජාත බලයන්ද සද්ධර්මය වස්තු දෙසට
 නොපැතිල ඉදිරියට යෑම (කිවම)රසයයි

3. (අ) සංඥාය වස්තු දෙස සම්ප්‍රසූක්ත බලයන් හි පැහැදිලි බව
 (උපට්ඨානාකාර) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

(ආ) තවත් ලෙසකින් අසාද්‍රව්‍යය, නොඇදහීම වැරදි ලෙස
 හැකිම නම් වූ මවිචාරිමුත්තියෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ බව වී
 සංඥාය වස්තුවහි පිහිට තීරණය කිරීමේ සවිභාවය,
 (උපට්ඨානාකාර) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

නැතිනම්
 සංඥාය වස්තුව කෙරෙහි තීරණය කිරීම යන
 එලෙස ගෙනදීම (එල) පවිත්‍රපට්ඨානයයි

4 (අ) ඇදහිය යුතු සද්ධර්මය වස්තු,
 (ආ) සඤ්ඛම සවනා = සද්ධර්මය ඇසීම ආදී සෝභාපත්ති අංගයන්
 පදට්ඨානයයි

ත්‍රිවිධ රත්තය, කම්ය, කම්ඵලය යනාදී විචිකිච්චාවෙහි ප්‍රතිවිරුද්ධ අවතැන
 වනාහි, ද සංඥාය වස්තු නම් වේ.

සොභාපත්ති මග්ගංග සඳහා හේතු සතර

1. සප්පුරිය සංසෙවන: වතුරාශ්‍රීය සත්‍යය බලීයෝ මාගී එල ද්වාරයෙන් නිවන
 දැක ගන්නා තෙක් දේශනා කොට, ප්‍රකට කොට, අනුශාසනා කොට ලිය හැකි
 උතුමන් ඇහුරු කිරීම.
 2. සද්ධමම සවන: වතුරාශ්‍රීය සත්‍යය බලී සම්බන්ධ සප්පුරිය බලීයන්ට
 ඇහුම්කන්දීම
 3. යෝනිසොමගසිකාරය: දුක්ඛ සත්‍යය සම්ප්‍රදය සත්‍යය නම් වූ සංඛාර බලීයන්
 රූප බලී නාම බලී යැයි හේතු බලී එල බලීයැයි ඇතිව, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුඛ
 බලී යැයි තිබීම සමෘක් ක්‍රමයට මනසිකාරය පැවැත්වීම.
 4. ධමමානුඛමමපටිපසක්ඛි: ලොකුත්තර බලී නවයට හැලපෙන පිරිදි නිසාරණ
 සහිත සීලයෙන් පටන් ගෙන අනුලෝම ක්‍රමයෙන් තෙක් ආශ්‍රී මාගීයට පෙරාතුව
 අනුගමනය කළ යුතු සීල, සමාධි, ප්‍රඥා සිසනා අනුව පිළිපැදීම.
- මේ හතර වනාහි සොභාපත්ති මාගීයට හේතු බලී හතර වේ.

කුසල බවේ නම් වූ රත්නගන් අහුලා ගැනීමට සද්ධාව අත මෙහි. ලෝකීය-
 ලොකුත්තරා අභිවෘද්ධිකර සම්පත්තීන් සියල්ල අතින් සම්පුර්ණ කර ගැනීමට සද්ධා
 බවේය තම අතෙහි ඇති සාර වස්තු හා සමානය. මාග් -එල- නිබ්බාන නම් වූ
 අමරණීය වූ අමෘත වූ එල වැනීමට සද්ධාව දෙමුහුන් ධීරමෙහි. [මූල ටී. (ඔ.) 1/89]

2. සති

1. අපිලාපන ලක්ඛණා සති, උපගතණතන ලක්ඛණා ච
2. අසමොතන රතා (අසමොත රතා)
3. ආරක්ඛ පච්චුපට්ඨානා, විසයාති මුඛිකාව පච්චුපට්ඨානා චා, (විසයාති
 මුඛිකාව පච්චුපට්ඨානා චා)
4. ටීර සක්ඛදා පදට්ඨානා, කායාදි සතිපට්ඨාන පදට්ඨානා චා ආරමමණො
 දුප්පං පතිට්ඨතතා පන එසිකා වීය, වක්ඛු ආරාදි රක්ඛණතො
 දොචාරිකො වීයච දට්ඨකො [බ. අ. 127; ටී. ම. 347]

1. (අ) සතිපට්ඨානාදී අරමුණෙහි-සතිය පිහිටන කාය, වේදනා, චිතත,
 බමම ආදී අරමුණෙහි සම්පුරුක්ත බවේයත් ලබු කබලක්රස්
 නොගුලපී ගල් කැටයක්රස් නොසැලී එකතැනම ගිලී
 ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
 වෙනත් ලෙසකට,
 සතිය සමකීය ලෙසත් සතිය පිහිටන රූප නාම ආදී අරමුණෙහි
 ලපටී ලබු කබලක්රස් නොගුලපී, ගල් කැටයක්රස් නොසැලී
 එකතැනම ගිලීගන්නා බව ලක්ෂණයයි
 තවත්-වෙනත් ආකාරයකට,
 සතිය සමකීය වශයෙන් සතිය පිහිටන පාදක අරමුණ වන්නාවූ
 රූප-නාම ආදී අරමුණු වල ලබු කබලක්රස් නොගුලපී
 තගවුරුවීම පදිගම් වීම ලක්ෂණයයි
 තව ලෙසකට,
 සතිපට්ඨාන ආදී කුසල බවේයත් අමතක නොකරන බව ලක්ෂණයයි
 (අ) එලදාගී ශික්ෂාවත් රැක ගැනීමේ බව ලක්ෂණයයි

2. අරමුණෙහි සිහිමුලා කරන අමතක කරන ප්‍රමාදය චිතාය කිරීම
 =අරමුණෙහි සිහිමුලා නොවන බව (කිව) රඟයයි
3. (අ) සිත ආරක්ෂාකරන බව - නැතිනම් පාදක අරමුණ
 ආරක්ෂා කරන බව පච්චුපට්ඨානයයි
 (අ) අරමුණට සිත අභිමුඛ බව පච්චුපට්ඨානයයි

- 4. (අ) ස්ථීර සඤ්ඤාව පද්ධතියෙහි
- (ආ) වෙනත් ලෙසකට කාතානුපස්සනාදී නැත්නම් කය ආදිය පද්ධතියෙහි
- ආඥාංකොට ඉපදවූ සතිපට්ඨානය පද්ධතියෙහි

සතිය හා මනසිකාරය

සමපයුතතධමෙම ආරම්භණානිමුඛං ධාරෙන්නො විය නොහිති මනසිකාරො ධාරණ ලක්ඛණො වුතො. සතියා අසමමුසසන වසෙන විසයානිමුඛ භාව පව්වුපට්ඨානයතා, මනසිකාරසස පන සංයොජනවසෙන ආරම්භණානිමුඛ භාව පව්වුපට්ඨානයතාහි අයමෙතෙසං විසෙසො [මහා වී. (සී.) 2/490]

සතිය හා මනසිකාරය යන දෙකම විසයානිමුඛභාව පව්වුපට්ඨාන=අරමුණට අභිමුඛ බව නම් වූ ධර්ම පව්වුපට්ඨානය කොට ඇත්තාය. විශේෂය මෙයයි. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණට අභිමුඛව දුවන්නාසේ වන බැවින් මනසිකාරයට ආරණ්‍යලක්ඛණා=අරමුණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් හොදවන බව ලක්ෂණය නොව ඇතැයි කියයි. සතිය අරමුණහි සිහිමුලා නොකරන = අමතක නොකරන ශක්තියෙන් අරමුණ දිසාවට අභිමුඛ වන බැවින් යෝගීන්ගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වේ. මනසිකාරය සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් අරමුණ හා සම්පූර්ණව කිරීමේ වශයෙන් අරමුණට අභිමුඛ කළහැකි වනසේ යෝගීන්ගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටවේ. මෙලෙස වෙනස දැන ගුතු. [මහා වී. 2. පථවත්තයයි]

3. නිරි

- 1. පාපතො පිගුච්ඡන ලක්ඛණා නිරි
- 2. ලජ්ජාකාරෙන පාපානං අකාරණං රසා
- 3. ලජ්ජාකාරෙන පාපතො සංකොචන පව්වුපට්ඨානා
- 4. අත්තගාරව, පද්ධතියා, [වී. ම. 347]
- 1. පාපයන් කෙරෙහි පිළිකුල බව ලක්ෂණයයි
- 2. ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන් නොකරන බව (කීවච) රසයයි
- 3. ලජ්ජාකාර වශයෙන් පාපයන්හි පසු බාන පැකිලෙන බව පව්වුපට්ඨානයයි
- 4. ආත්ම ගෞරවය පද්ධතියෙහි

4. ඔත්තපප

- 1. උත්තාසන ලක්ඛණං ඔත්තපපං
- 2. උත්තාසාකාරෙන පාපානං අකාරණං රසං
- 3. උත්තාසාකාරෙන පාපතො සංකොචන පව්වුපට්ඨානං
- 4. පරිගාරව පද්ධතියා [වී. ම. 347]

1. පාප ක්‍රියා සම්බන්ධයෙන් තැනී ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. තැනී ගැනීම් වශයෙන් පාපක්‍රියා නොකිරීම (කිව) රසයයි
3. තැනී ගැනීම් වශයෙන් පාප ක්‍රියා කෙරෙහි පසුබාන - පවවුපට්ඨානයි
ගැකිලෙන බව
4. පරගෞරවය. පදුට්ඨානයි

කාය දුෂ්චරිත ආදිය නිසා ලේපාවන ස්වරූපය කාය දුෂ්චරිතයන්ගෙන්, කාය දුෂ්චරිතයන්ට ලේපාවන ස්වරූපය කිරී නම් වේ. හිරි යනු ලේපාවෙහි නමවේ. කාය දුෂ්චරිත ආදිය නිසා ලබන පවවුප්පන්න හා සංඝාරයන දෙකකාර දුක්ඛයන්ට බිය වන බව. කාය දුෂ්චරිතයන්ගෙන්, කාය දුෂ්චරිතයන්ට බය වන සවභාවයන් ඔක්තප්ප නම් වේ. මේ ඔක්තප්පය යනු සංවේගය හෙවත් තැනීගැනීම යන්නෙහි නමයි.

තමාට සවිකිය ලෙස ගෞරව වී ලේපාවීමක් පුරුෂයකු හෝ ස්ත්‍රීයකු තරක දේවල් බැහැර කරයි. ඔවුන් සදහා හිරිය ලේඛයන්ට හා සමානය. අනුන්ගේ ගෞරවය, පරගෞරවය සලකා බිය වන නිසා ත්‍රස්ත වන නිසා පුරුෂයකු නැතිනම් ස්ත්‍රීයාවක් තරකදේ බැහැරකරයි. [චි. ම. 347]

ස්ත්‍රීයාවක් එක ලේඛයක් තමාගේ උතුම් කුල සිරිත් සලකා තමාට තමා ගෞරව කොට ආත්මගෞරව වශයෙන් තමාගේ ස්වාමියා ගැර අනෙකුත් පුරුෂයන් හා වරදෙහි බැඳීම සම්බන්ධයෙන් පිළිකුල් කරයි. එම හිරි ඇත්තාද තමාගේ උතුම් ජාතිය, කුලය, වයස, බලය, බහුස්තූත බව ආදී ගුණයන් සලකා "මාවැන්නකු මේ ලෙස වූ දුෂ්චරිතයන්හි යෙදීම නොගැලපේ. එම දුෂ්චරිතයන් නම් කුල භීතයන්ට, බාලයන්ට, දුච්චයන්ට, නීභීතයන්ට ඇඟු පිරු, තැන් තැන්තහුව ප්‍රඥාව අඩු, මෝඩයන්ට ගැලපෙන කටයුත්තක් වේ යැයි" ආත්ම ගෞරවය සලකා දුෂ්චරිතයන් පිළිකුල් කරයි.

වෛශ්‍යව ගැබ් ගත්තෙහි නම් පුරුෂයන් පිළිකුල් කරන බැවින්, පුරුෂයන්ට ගෞරව කිරීමක් වශයෙන් ගැබ්ගැනීමට බිය වේ. එලෙසටම ඔක්තප්ප ඇත්තාද, "පින්වත! ඔබ ඉදින් තරක දේවල් කරන්නේ නම් මෙලෙස කරන හික්කු පිරිස හික්කුණින් පිරිස දායක දායිකා පිරිස ගත සිව්වසාක පිරිසෙන් නිඤා ලබාපී. පුරවැසියන් අතීගය පිළිකුල් කරන්නාගේ, ප්‍රඥා වන්තයන් දුෂ්චරිත කරන ඔබට නින්දා කරාපී. පිළිකුල් කරාපී. ඉදින් පින්වත! සීලය උතුම් කොට සලකන ප්‍රඥා වන්තයන් ඔබව බැහැර කරාපී - දුරුකරාපී නම් කුමක් කරන්නේදැයි" සිතා අනුනට ගෞරව කිරීම -පරගෞරවය ඇති බිය නිසා තරක දේ නොකරයි.

5. අලෝභය

1. (අ) අලෝභො ආරම්මණො විතසසා අගෙධ ලක්ඛණො
(ආ) අලයා කාව ලක්ඛණොවා කමල දලෙ ජල ඩංද විය
2. අපට්ඨයන රසො (අපට්ඨයනණ රසො) මුත්තතිකඤ්ච විය
3. අනලලිත කාව පච්චුපට්ඨානො, අසුච්චිති පතිත පුට්ඨො විය
[ධ. අ. 131; චි. ම. 347]
1. (අ) අරමුණෙහි සිත හිඳු නොවන බව ලක්ෂණයයි
(ආ) තෙළුම් පතෙහි (පෙත්තෙහි) ජල ඩංද නොාරදන්නාසේ
අරමුණෙහි සිත නොආලෙභ බව ලක්ෂණයයි
2. කෙලෙස් වලින් මිදුනා වූ රහතුන් වහන්සේ කිසිම වස්තුවක්
මගේ යැයි අයිති නොකියන්නාසේ අරමුණ මගේය.
මගේ වස්තුවම යැයි හැනිම් වනසේ අයිති
වාසිකම් නොකිරීම (කිවම) රසායි
3. අනුච්චයෙහි වැටුනු පුරුෂෙකුගේ, දුරුකිරීම, නොආලීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. අරමුණ (වච්චු + ආරම්මණ + එසස ආදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්ම)
වෙනත් ආකාරයට, ගොතීකොමනසීකාර පද්ධතනයයි
1. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි අරමුණෙහි නොආලෙන්තට හැකි බව ඇතිකරවන සවිභාවය
අලෝභය නම් වේ.
2. අලෝභය සවිකීය ලෙසද අරමුණෙහි නොආලෙභ සවිභාවය ඇති නිසා අලෝභය
නම් වේ.
3. අරමුණෙහි නොආලෙභ බවම අලෝභය නම් වේ. [ධ. අ. 13; චි. ම. 347]

6. අද්‍යොසය

1. (අ) අද්‍යොසො අවණධිසස ලක්ඛණො
(ආ) අවිරොධ ලක්ඛණොවා අනුකුල මිත්තො විය.
2. ආභාත විනය රසො පටිලාත විනය රසොවා වසදනං විය
3. කොමමනාව පච්චුපට්ඨානො පුණණ වසෙදා විය. [ධ. අ. 131; චි. ම. 347]
1. (අ) සිත වණ්ඩ පරුෂ නැති බව වීම ලක්ෂණයයි
වෙනත් ලෙසකට,
සිත වණ්ඩ පරුෂ බව නම් වූ කෝපයෙහි ප්‍රතිචිරුද්ධ බව ලක්ෂණයයි
වෙනත් ලෙසකට,
අනුකුල මිත්‍රයෙකුගේ චිරුද්ධ නොවන බව ලක්ෂණයයි

2. (අ) රෙවරය නැති කිරීම (කිවච) රසයයි
(ආ) සඳුන් රේ සිවේ දුවේ දැවිලි නැති කිරීම (කිවච) රසයයි
3. පුන්සඳු මඩලයේ සොමපය බව පවුප්පට්ඨානයි
4. අරමුණ (වචු + ආරමභ + එසා ආදී සමුපුකුත්ත ධර්මය) නැතිනම් ගොතිසොමනසීකාරය පද්ධිතයි

7. තනු මජ්ඣනිකානු

1. තනු මජ්ඣනිකානු විභව වෙතසිකානං සමචාතික ලක්ඛණා
2. (අ) උපනාධිකතා නිවාරණ රසා
(ආ) පක්ඛපාභුසචේදන රසා ච
3. මජ්ඣනිකානු පවුප්පට්ඨානා විභව වෙතසිකානං අජ්ඣපෙක්ඛණ වසෙන සමප්පට්ඨානං ආජානෙය්‍යනං අජ්ඣපෙක්ඛණ සාරථී විය ද්වධබ්බා, [ධ. අ. 135; වි. ම. 348]
1. සමුපුකුත්ත ධර්මයන් තමා සචිකිය කතන්තෙ සමච ඉටුකරන සිඟු කරන බව ලක්ඛණයි
2. (අ) සමුපුකුත්ත ධර්මයන්හි තම සචිකිය කතන්තෙහි උපන අධික බව නිවාරණය කිරීම (කිවච) රසයයි
(ආ) අඬු වැඩි බවට පත්වන බව සිදු වීම (කිවච) රසයයි
තව ලෙසකින්
විභව මඟ අධික විමෙන් හැකිවනු සිත, මානාධික බවෙන් පුරකාරම් කියන සිත යන අන්ත දෙක නිවාරණය කිරීම (කිවච) රසයයි
3. මධ්‍යස්ථ භාව හෙවත් මඳිහත් උපේක්ෂා බව පවුප්පට්ඨානයි
4. සමුපුකුත්ත ධර්මය, (වචු + අරමුණු + එසා ආදී සමුපුකුත්ත ධර්ම) හෙවත් ගොතිසොමනසීකාරය පද්ධිතයි

8. කාය පසසද්ධි 9. විභව පසසද්ධි

1. කාය විභව දරට වුපසම ලක්ඛණා කාය විභව පසසද්ධියෝ
2. කාය විභව දරට නිමභුදන රසා (කාය විභව දරට නිමභුදන රසා)
3. කාය විභවයං අපරිච්ඡේදන සිති භාව පවුප්පට්ඨානා (අපරිච්ඡේදනසිතිභාව පවුප්පට්ඨානා)
4. කාය විභව පද්ධතා කාය විභවයං අවුපසමකර උද්භවවාදි කිලෙස පටිපක්ඛණාති ද්වධබ්බා [ධ. අ. 133; වි. ම. 347]
1. රෙවතසීක කෙලෙස් දුහයන්, විභව, කෙලෙස් දුහයන් සංකීදවීම බව ලක්ඛණයි

වෙනත් ලෙසකින්,

වෛතසික චිත්තයන්ගේ කෙලෙස් දාහයන් සවිකිය

වශයෙන් සංසිද්ධි බව

ලක්ෂණයයි

2. වෛතසික දාහයන් චිත්ත දාහයන් දුරුකිරීම

(කිවච්ච) රසයයි

3. වෛතසික - චිත්තයන්හි නිසසල සිසිල් බව

පවුච්චානියයි

වෙනත් ලෙසකින්,

වෛතසික-චිත්තයන්හි නොකැළැඹිම් බව අනුව නිශ්චල වීම

පවුච්චානියයි

4. වෛතසික+චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික-චිත්තයන්හි කැළැඹිම් කරන්නාවූ උද්ධවච්ච ආදී කෙලෙස් වල කෙලෙස් දාහයන් හි ප්‍රතිවිරුද්ධ බවේය යැයි දැන ගුතු, කාය පස්සද්ධි යන තැන කාය යනු වේදනා සන්ද්‍රවු සංඛාර යන වෛතසික නාමස්කන්ධ තුන යැයි ගතගුතුය. චිත්ත පස්සද්ධියෙහි චිත්තය යන තැන විඤ්ඤාණස්කන්ධයෙහි අදහස ගතගුතුය.

[බ. අ. 133; වී. ම. 347]

10. කාය ව්‍යායාම 11. චිත්ත ව්‍යායාම

1. කාය ව්‍යායාම කාය ව්‍යායාම ගරුකාවුපසම ලක්ෂණය

2. කාය ව්‍යායාම ගරුකාව නිමමදුක රසය

3. කාය ව්‍යායාම අදුරුකාව පවුච්චානිය

4. කාය ව්‍යායාම පද්ධතිය

කාය ව්‍යායාම ගරුකාවකර වන මිඤ්ඤි කිලෙස පටිපකඛතුතාති

දුරුකාව

[බ. අ. 133; වී. ම. 347]

1. වෛතසික චිත්තයන්හි ගරුකාවය, බර බවෙහි සංසිද්ධි

ලක්ෂණයයි

වෙනත් ලෙසකට,

වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරුකාවය සංසිද්ධි බව

ලක්ෂණයයි

2. වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරු බව දුරුකිරීම

(කිවච්ච) රසයයි

3. වෛතසික-චිත්තයන්හි සැකැල්ල බව

පවුච්චානියයි

4. වෛතසික+චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික-චිත්තයන්හි ගරු බව පහළ කළ හැකි වන මිඤ්ඤ ප්‍රධාන වූ බිලෙසයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ භාවය වන්නේ යැයි හඳුනා ගන්න.

අතීත අනාගත පවුච්චපත්ත බහිද්ධි සත්තාන දෙකෙහි ජිහ්වා ඇඟි පස්සද්ධිපාදානස්කන්ධයන් පටිගුහ කිරීමේදී, එම පස්සද්ධිපාදාන ස්කන්ධයන්ගේ හේතු

පරිශ්‍රය කිරීමේදී, හේතු සහිත මේ පසුවස්සන්නන්-සංඛාර ධර්මයන් ත්‍රිලක්‍ෂණ වශයෙන් විපක්‍ෂා භාවනා කරන විටද, ශුභසුච්චි දක්ෂේ පරිශ්‍රය කළ හැකි බව විපක්‍ෂා භාවනා කළහැකි බව මේ ලඟුනා වෛතසිකයන්ගේ ශක්තිය නිසා සිදුවේ.

12. කාය චිත්ත මුද්‍රනා 13. චිත්ත මුද්‍රනා

1. කාය චිත්ත මුද්‍රනා කාය චිත්ත තදබව ප්‍රසංගමන ලක්‍ෂණ (කාය චිත්තපටිපත්තිපසම ලක්‍ෂණ)
2. කාය චිත්ත තදබව නිමමද්දන රසා
3. අප්පටිඝාත පවුපට්ඨානා
4. කාය චිත්ත පද්ධතානා

කාය චිත්තං තදබවාවකර දිට්ඨි මානාදි කිලෙස පටිපක්‍ෂාභාවාති දුට්ඨඛවා
[ධ. අ. 133; වි. ම. 348]

1. වෛතසික-චිත්තයන්හි තදබව සංසිද්ධිම ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
එසේ සංසිද්ධි බව ලක්‍ෂණයයි
2. වෛතසික-චිත්තයන්හි තදබව දුරුකිරීම (කිවිච්ච) රසයයි
3. සමහර අරමුණු මත චිත්ත-වෛතසිකයන්ගේ
නොහැරෙන බව (උපට්ඨානාකාර) පවුපට්ඨානයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන්හි සමහර අරමුණු මත නොහැරීම
නම් වන එලෙස පහළ කරවීම (එල) පවුපට්ඨානයයි
4. වෛතසික සහ සිත පද්ධතානයයි

මෙය චිත්ත වෛතසිකයන්ගේ තද රළු බවට හේතුවන දිට්ඨි, මානාදි කෙළෙස වල ප්‍රතිපක්‍ෂ බව සවභාව ගැබ් දැකගත.

එම ධර්මයා මෝහය යෙදෙන අකුසල ධර්මයන්ගේත් සාධද බව නැතිව හොඳින්, අභිවක් නැතිව ලඟුනා බව වන්නෝය. ලඟුනාවගෙන් සම්ප්‍රයෝවේ. එම ධර්මයන් හීද හොඳ කුසල කරන කල්හි නොහැරෙන බව අවහිරනොකිරීම මුද්‍රනා නම් වේ. නොපෙළන බව, අවහිර නොකරන බව නිසා මුද්‍රනා ආදී රූප හා සමච යෙදෙනවිට නාම ධර්මයන්හීද මෘදු බව කම්මණ බව ආදිය බුදුරජාණන් වහන්සේ දෙසනා කළ සේක.

[මුල වී. (බ.) 1/97]

14. කාය කමමසද්දනා 15. චිත්ත කමමසද්දනා

1. කාය චිත්ත කමමසද්දනා - කාය චිත්ත අකමමසද්දනාව වූපසම ලක්‍ෂණ.
2. කාය චිත්තානං අකමමසද්දනාව නිමමද්දන රසා
3. කාය චිත්තානං ආරමමණ කරණ සමපතති පවුපට්ඨානං

4. කාය චිත්ත පදධානං කාය චිත්තානං අකමන්සුකාව කරාව සෙස නිවරණ පටිපක්ඛ භූතාති දුට්ඨබ්බා. තා පසාදනිය වච්චුසු පසාදාචනා හිත කිරියාසු විනිශොගකම භාවාචනා සුවණණ විසුදධි වියාති දුට්ඨබ්බා

[අභි අ. 1.133; වි. ම. 348]

1. වෛතසීක-චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව සංකීදීම ලක්ෂණයයි
තවත් ලෙසට,
වෛතසීක චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව සිංහීදුච්චම ලක්ෂණයයි
2. වෛතසීක - චිත්තයන්හි හොඳ වැඩ කෙරෙහි අකර්මණ්‍යය
බව දුරුකිරීම (කිවි) රසයයි
3. වෛතසීක-චිත්තයන්හි අරමුණු කරන බවෙහි සමීපුඤ්චී මම
(උපධිකානාකාර) පව්වුපධිකානසයි
වෙනත් ආකාරයකට,
වෛතසීක චිත්තයන්හි සමීපුඤ්චීයෙන් අරමුණ
හැකීමට හැකි මම නම් වූ එලෙස ඇතිකර මම (එම) පව්වුපධිකානසයි
4. වෛතසීක+චිත්ත පදධානසයි

වෛතසීක-චිත්තයන්හි දාන ශීල, සමච විපස්සනා භාවනාදී පුනහ ක්‍රියා = හොඳ වැඩ වලදී අකමන්සුකාවය පහළකර විය හැකි උද්ධවච්ච, කුක්කුච්ච ආදී කිලෙසයන් හැර කාමච්ච්ච කිලෙසයන් ද, එම කිලෙසයන් හා එකට පිහිටා ඇති කිලෙස නිවරණයන්ටද ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේයයි දැනගුතු. එම කමන්සුකතා වෛතසීකයන් ත්‍රිවිධ රත්තය ආදී පසාදනිය වස්තූන්හි පැහැදීම ගෙන දෙන්නේය. ගෙන දීමට හැකියාවද ඇත්තේය. හිත සුව ගෙන දෙන කාය චිත්ත කමන්සුකතා දෙදෙන ශුද්ධ කළ සවණීයක් මනායි දැනගුතු. [ධ. අ. 133; වි. ම. 348]

16. කාය පාගුකප්පාදනා 17. චිත්ත පාගුකප්පාදනා

1. කාය චිත්ත පාගුකප්පාදනා කාය චිත්තානං අගෙලකප්පාදනා ලක්ඛණා
2. කාය චිත්ත ගෙලකප්පාදන නිමමදදෙන රසා
3. නිරාදිනච පව්වුපධිකානා
4. කාය චිත්ත පදධානා
කාය චිත්තානං ගෙලකප්පාදකර අසසදධියාදි කිලෙස පටිපක්ඛ භූතාති දුට්ඨබ්බා [ධ. අ. 133; වි. ම. 348]

1. වෛතසික - චිත්තයන්හි නොතිලන් බව ලක්ෂණයයි
2. වෛතසික - චිත්තයන්හි ශිලන් බව දුරු කිරීම (කිවම) රසයයි
3. වෛතසික - චිත්තයන්හි නිරෝගි බව නිරවද්‍ය බව

(උපටිඝානාකාර) පවුපටිඝානයයි

වෙනත් ආකාරයට,

වෛතසික චිත්තයන්හි නිරෝගි බව නිරවද්‍ය බව යන

එලෙස ගෙන දීමට හැකි බව (එම) පවුපටිඝානයයි

4. වෛතසික + චිත්ත, පදධානනයයි

වෛතසික චිත්තයන් ලෙඩකරවන, වේදනා කරවන, රෝගීකරවන අලුදඩාදී කිලේශයන්ට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේ යැයි දතයුතුයි. ත්‍රිවිධ රත්තය, කමීය හා කමීඑලය ඇදහීම ආදිය මත නොපිළිගැනීම නම්වන අඤ්ඤාධර්මය නම්වන පාදක කොට ඇති මේ අකුසල තුවාලයන් සහිත සිතට, තුවාල සහිත සිත, ශිලන් සිත, වේදනා සිත යැයි කියනු ලැබේ. එම කිලේශ විෂබීජ වලින් දුක් විඳින සිත දාන-සීල-සමථ-විපක්ෂනාදී පුණ්‍ය ක්‍රියා හොඳ වැඩ කෙරෙහි පිළිගැනීම නැති නිසා උනන්දුවක්ද නොවේ. එම හොඳ කටයුතුද නොකරයි. මෙලෙස නොකරන නිසාද අඤ්ඤාධර්මය ඇත්තාගේ වෛතසික චිත්තයේ මෙම දාන, සීල, සමථ, විපක්ෂනාදී හොඳ වැඩ කෙරෙහි සම්පූර්ණයෙන්ද, දක්ෂ ලෙසද පිහිටිය නොහැක්කේය. පාලකත්වය වෛතසිකයන් පහළ විය නොහැක. මේ පාලකත්වය වෛතසිකයන් එම අඤ්ඤාධර්මය ප්‍රධාන අකුසල බව රාශියට සම්පූර්ණ ප්‍රතිපක්ෂ වන්නේය. මේ අඤ්ඤාධර්මය ප්‍රධාන අකුසල බව රාශිය දුරුකළ හැක්කේය.

18. කායච්ඡේදනා 19. චිත්තච්ඡේදනා

1. කාය ච්ඡේදනා කාය - චිත්ත අපේව ලක්ෂණා
2. කාය - චිත්ත කුටිල භාව නිමමද්දන රසා,
3. අපිමනනා පවුපටිඝානා
4. කාය චිත්ත පදධානනා

කාය චිත්තානං කුටිලභාවකර මායා සාදේයනාදී කිලේශ පටිපක්ඛ භූතාහි දධිබ්බා [ධ. අ. 133; ව. ම. 348]

1. වෛතසික - චිත්තයන්හි සෘජු බව ලක්ෂණයයි
 2. වෛතසික චිත්තයන්හි ඇදහති දුරුකිරීම (කිවම) රසයයි
 3. වෛතසික චිත්තයන්හි අවංක භාවය (උපටිඝානාකාර) පවුපටිඝානනයයි
- වෛතසික චිත්තයන්හි (සම්පූර්ණයෙන් බවින් හි) සීලය අවංක බව නම්වන එලෙස ඇතිකළ හැක්කේය. (එම) පවුපටිඝානනයයි

4. වෛතසික-චිත්ත

පද්ධතියයි

වෛතසික චිත්තයන්හි වංක බව ඇති කළ හැකි මාන සංරෝග ප්‍රධාන කෙලෙස් වලට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන බවේ සවිභාවය බව දැනගැනුණි. [බ. අ. 133; ච. ම. 348]

මාසාව, තමා කළ තමා ලග ප්‍රකට වැරදි වසාලන බව ඇත. සාංරෝගය තමා ලග නැති ගුණයන් හුවා දැක්වීම ඇතැයි අධි කතාහි කියන තමා තුළ පැහැදිලිව ඇති වරද වසාලමින් වැරදි නැති ලෙසට දැක්වා මුසා කියන, තමා ලග නැති ගුණ ඇති ලෙසට හුවා දක්වන වංක බව වශයෙන් වන අකුසල් ස්කන්ධයන්ද, එම මාසා සාංරෝගයන්හි පදනම්කොට වැඩෙන, පිහිටා ඇති නැවත බෝ වූ කිලෙස රාශියද, මාසා සාංරෝගය ආදී යැයි කියනු ලැබේ. [චි. අ. 350 මහා ච. (සී.) 2/489] ප්‍රධාන වශයෙන් වරෙක ලෝභ ප්‍රධාන, වරෙක මාන ප්‍රධාන, අකුසල් ස්කන්ධයන්ම බහුල වන්නාහ.

එතට ව විතන පසසද්ධි. ආදිති විතන මෙව පසසද්ධං, ලුහු, මුදු, කමසුසුදං පගුණං උජු ව හොති. කාය පසසද්ධි ආදිති පන රූප කායොපි. තෙතෙවෙච්ච භගවතා ධම්මානං දුච්චතා චුත්තා, න සබ්බපච්ච [මහා ච. (සී.) 2/489]

චිත්ත පස්සධියෙන් සිතෙහි සංකීර්ම, චිත්ත ලුහුතාදියෙන් සිතෙහි සැහැල්ලු බව, චිත්ත මුදුතාදියෙන් සිතෙහි මෘදු බව, චිත්ත කම්මකදුකතාදියෙන් සිතෙහි හොද වැඩ කෙරෙහි කර්මණ්‍යය බව, චිත්ත පාගුසුදුකතාවයෙන් සිතෙහි දක්ෂ බව, සම්පූර්ණ බව, ප්‍රගුණ බව, චිත්තපුජකතාවෙන් සිතෙහි අවංක භාවය, යන එකින් එක විය හැක්කේය. කාය පසසද්ධි. ආදියෙන් වේදනාකම්බන්ධය සන්දුකාණුස්කන්ධය සංඛාරස්කන්ධය ආදිය යන නාමකාතාදියෙන්ද රූප කායාදියෙන්ද පැහැදීම, සැහැල්ලු බව මෘදු බව, කර්මණ්‍ය බව ප්‍රගුණ බව අවංක බව වන්නාහ. එම නිසා කාය පස්සධිය ආදියෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ කාය පස්සද්ධි චිත්ත පස්සද්ධි ආදී ලෙසට යුගල වශයෙන් දේශණා කළ සේක, සමාධි ආදී සිතේ ධර්මයන් දෙක දෙක යුගල වශයෙන් දේශණා නොකළ සේක. [මහා ච. (සී.) 2/489]

එම කාය පස්සද්ධි ආදී යුගල වෛතසික හා ශෛලන ප්‍රතීත සිත් නිසා පහළ වන ප්‍රතීත චිත්තප රූපයන්හි මුළු ශරීරය පුරා පැතිරීමට විශේෂයෙන් අවධානය කරන ලදී

20, 21, 22 විරිති වෛතසික තුන

- 1. තිසෙසාපි විරිතියො කාය දුච්චටිතාදි වජචුතං අවිතික්කම ලක්ඛණා අමදුදුන ලක්ඛණාදි චුත්තං හොති
- 2. කාය දුච්චටිතාදි වජචුතො සංකොචන රසා
- 3. අකිරිය පච්චුපට්ඨානා

4. සඳාතිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
පාප කිරියතො විතතසස විමුඛිභාවතුතාදි පදදධානාති. (විමුඛභාවතුතාති)
දධධඛක. [බ. අ. 135; වී. ම. 349]

සැ. ගු:

අට්ඨකථාති ඉහත සදහන් විරති වෛතසික තුනම එකට පිඩුකොට ලක්ෂණ රසාදිය දක්වයි. කදාණ වත්තසිත්ථ එයත් වටභාගෙන භාවනා කරන ක්‍රමයත් වටභා ගෙන භාවනා කළ හැක්කේය. මඤ්ඤා පඤ්ඤා තෙමේ වටභා ගන්නවාත් වීය හැක. නොගන්නවාත් වීය හැක. ඔවුන් සදහා මේ වෛතසික එක බැගින් වෙන් කර තව දුරටත් ලිඛා දක්වන්නෙමි. විත්තක්ෂණයක් තුළ, එක ක්‍රමයකට ජවන විත්ත සත්තභියක් තුළ මෙම විරති වෛතසිකයන් ලෞකීය වශයෙන් එක එකක් වශයෙන්ම පහළ වීය හැකිබැවින් එම වෛතසිකයන් පරිත්‍රහ කොට භවනා කරන වේලාවේදීද එක එකක් වශයෙන් වෙදා වෙන් කරගෙන භාවනා කළ යුතුයි.

20. සමමා වාචා

1. සමමා වාචා, වචී දුච්චිත වරදුනං අවිතික්කම ලක්ඛණා
 2. වචී දුච්චිත වරදුනො සංකොචන රසා
 3. අකිරිය පච්චුපටධානා
 4. සඳා තිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
1. වචී දුච්චිතය ආශ්‍රය කරන වස්තූන් නොඉක්මවීම	ලක්ෂණයයි
2. වචී දුච්චිත වස්තූන් කෙරෙහි හැකිලීම.	(කිවව) රසයයි
3. වචී දුච්චිත නොකිරීම
(වචී දුච්චිත විරමණය වශයෙන් රැකීම)	පච්චුපටධානයයි
4. සද්ධා, භීරී, ඔත්තපප, අපජීවජනා ආදී ගුණ	පදදධානයයි

සැ. ගු:

වචී දුච්චිත හතර වර්ගයක් ඇති නිසා එක එකක් අරමුණු කොට භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. නැතිනම් වචීදුච්චිත එකක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. ඔහා වචන කථා කිරීම නම් වූ වචීදුච්චිතයෙන් වැළකීම උදාහරණ කොට ලිඛා දක්වන්නෙමි.

1. සමමා වාචා - මුසාවාදසස අවිතික්කම ලක්ඛණා
 2. මුසා වාදා සංකොචන රසා
 3. අකිරිය පච්චුපටධානා
 4. සද්දා තිරෝගතපප අපජීවජතාදි ගුණ පදදධානා
1. මුසාවාද කථා ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම	ලක්ෂණයයි

- 2. මුසාවාදා කථා කෙරෙත් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
- 3. මුසාවාදා කථානොකිරීම පවචුපට්ඨානයයි
- 4. ශුද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානයයි

පීඨුක වාචා, ඵරාසා වාචා, සමඵපපඉපා කථා කිරීමෙන් වැළකීම අතීත්ඳ මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

21. සමමා කමමනත

- 1. සමමා කමමනො කාය දුච්චරිත ව්‍යචුතං අච්චිකකම ලකඛණො
 - 2. කාය දුච්චරිත ව්‍යචුතො සංකාවන රසො
 - 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො
 - 4. සද්ධා තිරොත්තපප අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානො
- 1. කාය දුච්චරිත වස්තූන් ව්‍යාතික්‍රමණය නොකිරීම ලක්ෂණයයි
 - 2. කාය දුච්චරිතයෙන් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
 - 3. කාය දුච්චරිත නොකිරීම පවචුපට්ඨානයයි
 - 4. ශුද්ධා හිරි ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානයයි

පාණාතිපාත කාය දුච්චරිතයෙන් වැළකීම

තිදසුතස්.

- 1. සමමා කමමනො පාණාතිපාතසස ආච්චිකකම ලකඛණො.
 - 2. පාණාතිපාතා සංකොවන රසො
 - 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො
 - 4. සද්ධා හිරි, ඔත්තපප අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානො.
- 1. පාණාතිපාතය නොග්‍රක්මවීම ලක්ෂණයයි
 - 2. පාණාතිපාතයෙන් හැකිලීම (කිවච) රසයයි
 - 3. පාණාතිපාතයේ නොයෙදීම පවචුපට්ඨානයයි
 - 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානයි
- අදිනතාදුත, කාමේසුමිච්චාචාර දුච්චරිතයන්ගෙන් වැළකීමෙහිද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

22. සමමා ආජීව

- 1. සමමා ආජීවො මිච්චාජීවසස ආච්චිකකම ලකඛණො.
- 2. මිච්චාජීවතො සංකොවන රසො.
- 3. අකිරිය පවචුපට්ඨානො.
- 4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තපප, අපච්චතාදී ශුණ පදට්ඨානො.

1. මව්පා පීචය ව්‍යතික්‍රමණය නොකිරීම	ලක්ෂණයයි
2. මව්පා පීචයෙන් හැකිළීම	(කිව්ව) රක්ෂයි
3. මව්පා පීචය නොකිරීම	පව්වුපට්ඨානයයි
4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප, අප්පිව්පතාදී ගුණ	පද්ධානතයයි

යැ. යු:

මේ මව්පාපීච කොටසෙහිද ආකාර විවිධාකාරය. පැවිද්දන් හා සමීඛන්, ගිහියන් හා සමීඛන් මව්පාපීච යයි බොහෝ විවිධය. තමාගේ රූප-නාම සන්තතිගෙහි සිදුවූ, කළ, මව්පාපීචයක් අරමුණු කොට භාවනා කරන්න. නිදසුනක්, තමා උදෙසා කුකුළකු මරා පිස ඇති බව දැනගත් නිසා නොවළඳ, එයින් වැළකීය. මේ වැළකීම අරමුණු කොට භාවනා කරන්න.

1. උද්දිසස, කතසස මංසස පටිභුසදුජනසස, අවිතිකකම ලක්ඛණො සමමා ඇච්චො.
2. උද්දිසස කතසස මංසස පටිභුසදුජනතො සංකොචන රසො.
3. අකිරිය පව්වුපට්ඨානො.
4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප අප්පිව්පතාදී ගුණ පද්ධානො.

1. උදෙසා කරන ලද මසක් වැළඳීමෙහි නොබැඳෙන බව	ලක්ෂණයයි
2. උදෙසා කරන ලද මසක් කෙරෙත් හැකිලෙන බව	(කිව්ව) රක්ෂයි
3. උදෙසා කරන ලද මසක් වැළඳීම නොකිරීම	පව්වුපට්ඨානයයි
4. සද්ධා, හිරි, ඔත්තප්ප අප්පිව්පතා දී ගුණ	පද්ධානතයයි

(මේ විරති තුන නරක දෙය කිරීම සමීඛන්ගෙන් සිතෙහි මුහුනත ඉවතට හැරවීමට හැකිවීම වශයෙන් පහළ වන ධර්ම සමභාවයක් ලෙස දැන ගුනුයි.)

බුද්ධ විහාර වෛතසිකයෝ

මෙන්නා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා යැයි බුද්ධ විහාර වෛතසික හතරක් වේ. බුද්ධ විහාර ධර්ම හතර ලෙසද අප්පමඤ්ඤා ධර්ම හතර ලෙසද දැක්වේ. මේ හතර තුළ ගෞරව්‍යයෙහි ප්‍රධාන කාරණය අදෙස වෛතසික යයි. නමුදු සෑම අදෙසයක් පාසාම ගෞරව්‍ය නොවේ. අදෙසයක් පාසාම ගෞරව්‍ය නොවන නිසා ගෞරව්‍ය තෙක් ලඟා වූ අදෙසයෙහි ලක්ෂණ රක්ඛිත ලීඟා දක්වන්නෙමු.

මෙන්නා (අදෙස)

1. නිත්‍යාකාරපවත්ති ලක්ඛණ මෙන්නා
2. හිතුපසංහාර රක්ෂා
3. අභාතවිනය පව්වුපට්ඨානා
4. සත්‍යානං මනාප භාව දසසන පද්ධානා ඛනපාදුපසමො ඵහිසසා සමපත්ති, සිතෙන සමනචො විපත්ති. [බ. අ. 181; ච. ම. :235]

1. සඵවයන්ගේ සුභ ආධිත්ය සලසන සඵභාවය වයයෙන් පැවතීම ලසණණයයි
2. සඵවයන්ට හිතවත් බව පැවැත්වීම (කිවව) රසයයි
එම ගුණය තිබීම සමීපත්ති රසයයි
3. ගෙවර නැසීම (උපට්ඨානාකාර) පවවුපට්ඨානයයි
නැතහොත්, අවිහිංසාව පහළ වීම (එල) පවවුපට්ඨානයයි
4. සඵවයන්ගේ ප්‍රියමනාප බව දැකීම ශෝනිකොමනසීකාරය පදට්ඨානයයි
සඵවයන්ගේ විනාශය කැමති වන, විනාශය ඇතිවීම කැමති වන වනපාදු-
දෙපයෙහි වික්ඛම්භන ප්‍රභාණ වයයෙන් සංකීදීම මේ ගෙමුදියෙහි ලාභයයි.
සමීපත්ති යයි. ගෙසසිත සන්තය පහළවීම විපත්තියයි.

[ධ. අ. 181; වී. ම. 235]

මෙතනා මුඛෙතනිරාගො වසෙදවති - ගෙමුදියේ මුඛාවෙත් රාගය වසදවා කළ
භැක්කේය. රාගය ගෙමුදිය ලෙස පෙනී සිටීමත් වසදවා කරයි. ගෙමුදිය වඩද්දී රාගය
මතු ව ආවොත් එය ගෙමුදියේ විපත්තිය යැයි කියනු ලැබේ.

23. කරුණා

1. දුක්ඛාපනයනාකාරපපවතති ලක්ඛණා කරුණා
2. පරදුක්ඛා සහන රසා
3. අවිහිංසා පවවුපට්ඨානා
4. දුක්ඛාතිගුතානං අනාට භාව දුසසන පදට්ඨානා. විහිංසුපසමො තසස
සමපනති, සොක සමභවො විපතති [ධ. අ. 181; වී. ම. 235]
1. සඵවයාගේ දුක දුරුකිරීමට කැමැත්ත සඵභාවය වයයෙන් වීම ලසණණයයි
2. දුක දුරුකිරීමේ කැමැත්ත වයයෙන් අනුන්ගේ දුක නොගුවසීම (කිවව) රසයයි
3. සඵවයන්ට විහිංසාවගේ ප්‍රතිපක්‍ෂ බව (උපට්ඨානාකාර) පවවුපට්ඨානයයි
සඵවයන්ට අහිංසක විශීඝ වන බව (එල) පවවුපට්ඨානයයි
4. දුකට පත්වී සිටින සඵවයාගේ අනාටභාව දැකීම
(ශෝනිකොමනසීකාරය) පදට්ඨානයයි

සඵවයා මත විහිංසාව කළ හැකි දොසයෙහි වික්ඛම්භන ප්‍රභාණය වයයෙන්
කරුණා ධනන සමාපත්තිය මගින්, විෂකම්භන වයයෙන්, සංකීදීම මේ කරුණාවෙහි
සමාපත්තියයි. සඵවයාගේ දුක අනුව සොකයෙන් මුසපත් වීම, ශෝක වීම, කරුණාවේ
විපත්තියයි. [ධ. අ. 181; වී. ම. 235]

කරුණා මුඛෙත යොකො වසෙදවති කරුණා මුඛාවෙත් සෝකය වසදවා කළ
භැක්කේය. සෝකය කරුණාව ලෙස පෙනී සිටීමත් වසදවා කරයි. කරුණා මුඛාවෙත්
සෝකය මතු විය හැක්කේය.

24. මුදිතා

1. පමොදන ලක්ඛණ මුදිතා
2. අභිසංඝාත රසා
3. අරභි විෂාත පච්චුපට්ඨානා
4. සත්තානං සමපතති දසසන පදට්ඨානා

අරභි වූපසමො සසා සමපතති පනාස සමභවො විපතති

[ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

1. සුඛිත සත්ත්වයන් මත ප්‍රමොද වීම ලක්‍ෂණයයි
 සුඛිත සත්ත්වයන්ගේ භවභෝග සම්පත්ති
 පිරිශැම අනුව ප්‍රමොද වීමද ලක්‍ෂණයයි
2. අනුන්ගේ සමපත්ති මත ඊර්ෂ්‍යා නොකිරීම
 ඊර්ෂ්‍යාවෙහි ප්‍රතිපක්‍ෂව ඊර්ෂ්‍යාව දුරු කිරීම (කිච්ච) රසයයි
3. අනුන්ගේ භව භෝග සමපත් ගුණ සිරිය නොරැස්සන අරභිය,
 දුරුකිරීම වශයෙන් පහළ වන ධර්මය (උපට්ඨානාකාර) පච්චුපට්ඨානයයි
 නැතිනම්,
 අරභි දුරුකිරීමේ එලෙස සොයාදීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි
4. සත්ත්වයන්ගේ සෞභාග්‍යය ගුණ වර්ධනය සම්පත්
 ලෙස දැක දැනගත හැකි යෝනියෝමනසිකාර පදට්ඨානයයි
 අරභිය මුදිතා ධ්‍යානයෙහි ශක්තියෙන් විෂ්කම්භන ප්‍රභාණය මගින් සංසිද්ධ
 මේ මුදිතාවේ සම්පත්තියයි. සම්පූර්ණ වේ. ගෙහසිත ප්‍රීති-කාම ගුණ සහිත ප්‍රීතියේ
 ප්‍රමොදය පහළවීම මුදිතාවෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 18; චි. ම. 235]

සම්පත් ගුණ සිරියෙන් සම්පූර්ණ සත්ත්වයන්ද එම සත්ත්වයන්ගේ සම්පත්ද ගුණයන්ද හමු වූ අවස්ථාවෙහි යෝනියෝමනසිකාරය නොවී සමභව විවක අයෝනියෝමනසිකාරය පහළ වී එම සත්ත්වයන් හා එම සම්පත් ගුණ සිරිය මත ආසාව තණ්හාව ලෝභය පදනම් වී ප්‍රමොද වී ප්‍රීතියද පහළ විය හැක්කේය. එම ප්‍රීතිය, තණ්හා ලෝභාදී කෙළෙස් මල වලට නිවාසය වන ගෙහසිත ප්‍රීතියයි. එම ගෙහසිත ප්‍රීතියේ ශක්තියෙන් වන ප්‍රමොදය, ප්‍රීතිය පහසු නම් වේ. (මහත් සතුට) ප්‍රධාන වශයෙන් ලෝභ ප්‍රධාන වූ ලෝභ මූල යෝමනස්ස සහගත විත්තූප්පාදකෝය. මෙම පහසු පහළ වීම මුදිතාවෙහි ව්‍යාජ ස්වරූපයකි. මුදිතාව ලෙස පෙනීසිට වඤ්චා කළ හැකි යැයි කියනු ලැබේ. [මහා වී.(සී.) 1/ 309 බලන්න]

උපෙක්ඛා බ්‍රහ්ම විහාර (තනුමජ්ඣධතතනා)

1. සතෙතසු මජ්ඣධතනාකාරපච්චතී ලක්ඛණා උපෙක්ඛා.
2. සතෙතසු සමනාව දසකන රසා.
3. පටිඝානුභය වුපසම පච්චුපට්ඨානා.
4. "කමමසකා සතනා තෙ කසන රුජීය සුඛීතාවා හවිසසනි දුක්ඛතොවා
 මුච්චසකනනි, පතන සමපතනිතොවා න පටිකාධිසකනනි ති ඵලං පචතත
 කමමසකතනා දසකන පදුට්ඨානා)

පටිකානුභය වුපසමො තසක සමීපතනි ගෙහසීතාය අභඤ්ඤානුපෙක්ඛාය
 සමනවො විපතනි. [ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

1. සත්ත්වතා මත මධ්‍යස්ථ වශයෙන් පවතින බව ලක්ෂණයයි
2. සත්ත්වතා මත ඇළීමට, ගැටීමට පත් නොවී සමභාව ප්‍රතිම (කිවි) රඟයයි
3. සත්ත්වයන් මත ඇළීම් - ගැටීම් - සංසිදුවන බව පච්චුපට්ඨානයයි
4. සත්ත්වයන් කම්ය සවිකීය කොට ඇත්තාහ. එම සත්ත්වයන් කවරෙකුගේ
 කැමැත්ත පරිදි
 (අ) සුඛිත හෝ චේතද (රෞමනීය කළත්, කළ පමණින් සුඛිත නොවේ).
 (ආ) දුකින් මිදෙත්වා (කරුණාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත පරිදි දුකින් මිදවිය
 නොහැක්කේය).
 (ඇ) ලද සම්පත්තින්ගෙන් නොපිරිගෙත්ද, (මුදිතාව පතුරුවන්නාගේ කැමැත්ත
 පරිදි ලද සම්පතින් නොපිරිසිම සිදුනොවේ) යන මේ ලෙසට කම්යම
 සවිකීය කොට ඇති බව දුකින් කමමසකතනා සම්මා දිට්ඨි ඤාණය
 පදුට්ඨානයයි

ඇළීම්, ගැටීම් දෙකෙහි සංසිදීම-ගැටීම් කරන දෝෂය, ඇළීම් කරවගෙහි හා
 ලෝභයෙහි සංසිදීම මෙම උපෙක්ඛා බ්‍රහ්ම විහාරයෙහි සමීපත්තියයි. ගෙහසීත
 අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛාව පහළ වීම මෙහි විපත්තියයි. [ධ. අ. 181; චි. ම. 235]

ලෝභ මූල උපෙක්ඛා සහගත චිත්තයන් හතර, මෝහ මූල දෙක හා ශ්‍යෙදන
 මෝහයද උපෙක්ඛා වේදනාවද අඤ්ඤාණ උපෙක්ඛා නම් වේ.
 [චි. අ. 360; මූල වී. (ඔ.) 1/107; අනු වී. (ඔ.) 115]

25. අමොහ පඤ්ඤාදිප්පිය - පඤ්ඤාදු

1. (අ) අමොහො යටාසනාව පටිච්චිධලක්ඛණේ
 (ආ) අකඛලිත පටිච්චිධලක්ඛණොවා, කුසලිසකා සනඛිතත උසු පටිච්චෙධො විය
2. විසයොකාසක රසො පදිපො විය
3. අසමොහ පච්චුපට්ඨානො අරඤ්ඤාදගත සුදෙසකො විය. [චි. ම. 347]

1. (අ) පරමාථී ධර්මයන්හි තත්වකාර සභාව ලක්ෂණයයි
 සාමන්ද්‍ය ලක්ෂණයන් විනිවිද දැකින දැනන බව ලක්ෂණයයි
 (ආ)තවත් ආකාරයකට, දක්ෂ දුනුවාසකුගේ ඉලක්ක විදුමක් මෙන් පරමාථී ධර්ම අරමුණ අතනොහැර විනිවිද දැක දැන ගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. පහතක් මෙන් අරමුණ ප්‍රකට කරවීම (කිවි) රසයයි
 අරමුණ වසාලන මොහොතකාරය විනාශ කිරීමයි.
3. නොමුලා බව උපට්ඨානාකාර පව්වුපට්ඨානයයි
 අරමුණ පිළිබඳව සමමානගයෙහි ප්‍රතිපක්ෂව පිහිටන බැවින් මුලාච්චමත් මිදීම නම් වූ එලෙස දීම (එල) පව්වුපට්ඨානයයි
 වනසට ගිය සවිදේශිකයෙකු (පාර දන්නා කෙනෙකු) මෙහි.
1. ධම්ම සභාව පටිච්චිධ ලක්ඛණ පක්‍ෂාදා
2. ධම්මානං සභාව පටිච්චාදක මොහොතකාර විද්ධංසන රසා
3. අසමමාන පව්වුපට්ඨාන
4. සමානිතො යටාභූතං ජනාති පසසතිති වචනතො පන සමාධි තසා පදට්ඨානං [වී. ම. 327]
1. ධර්ම සභාවය ප්‍රතිච්චි කිරීම ලක්ෂණයයි
2. පරමාථී ධර්මයන්හි සභාව ලක්ෂණ සාමන්ද්‍ය ලක්ෂණයන් වසාලන මොහොතකාරය දුරුකිරීම (කිවි) රසයයි
3. පරමාථී ධර්ම සභාවයන් විශයෙහි අසමමාන බව වශයෙන් එන සභාවය උපට්ඨානාකාර පව්වුපට්ඨානයයි
4. මනාලෙස සමාධිමත් පුද්ගලයා තත්වකාරයෙන් දැකී-දැකී, යැයි, බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති අයුරින් සමාධිය මේ ප්‍රඥාවෙහි පදට්ඨානයයි
 (මේ පදට්ඨානය විපක්‍ෂානා ක්‍රමය සඳහා විශේෂයෙන් අවධාරණය කරන බව දැන ගුතු) [මහා වී. (සී.) 2/433]

අසමමාන පව්වුපට්ඨාන

අසමමාන පව්වුපට්ඨාන උපපජ්ජමානෝ එව කි පක්‍ෂාදා ලොකො කදයසධිකාරං විධමෙතො එව උපපජ්ජති. තතො එව ධම්මසභාවෙසු අසමමු යනනාකාරෙත පව්වුපට්ඨිතාතිති අසමමාන පව්වුපට්ඨානා. කාරණා භූතවා සයං ඵල භූතං අසමමානං පව්වුපට්ඨාපෙතිති එවමපි අසමමාන පව්වුපට්ඨානා. [මහා වී. (සී.) 2/433]

සංඛාර ධර්මයන් පරිශ්‍රය කරමින් සිටින විපස්සනා භාවනානුකූලව බලන ක්‍රමයකට පහළ වූ = ක්‍රමයකට පහළ වූ ප්‍රඥා ලෝකය, පහළ වූ භද්‍රය තුළ ඇති අදර දරුණතාව බැහැර කළ හැක්කේය. එම නිසාම පරමාර්ථ ධර්ම සවිභාවයන්, සවිභාව ලක්ෂණ සාමන්තරාදි ලක්ෂණ අරමුණෙහි මුලා නොවීම් වශයෙන් වන ධර්මයෙහි මෙම ප්‍රකාශනවල විපස්සනා ක්‍රමයකට පරිශ්‍රය කරන යෝග්‍යවචන පුද්ගලයන්ගේ ක්‍රමයකට පහළ වේ. උපදී, උපධිකාකාර පවුට්ඨිකය වේ. වෙනත් ආකාරයකට, පරමාර්ථ ධර්මයන්හි සභාව ලක්ෂණයන් සාමන්තරාදි ලක්ෂණයන් විනිවිද දැක, දැන ගැනීමට හේතුවන ක්‍රමය, නුමුලා ධර්ම වූ එලෙස පහළ කළ හැක්කේය. එලෙස පවුට්ඨිකයයි.

[මහා වී. (සී.) 2/433]

මහා විකාලායච්ඡේදනවග්ගයෙහි අදහසට අනුව පරමාර්ථ ධර්මයන් හි සවිභාව ලක්ෂණ සාමන්තරාදි ලක්ෂණ දැක්වූ ක්‍රමයකට ආලෝකය ඇති බවට භූවාද්‍යුකවීමක් සාධකයක් වෙනත් ආකාරයකට වේ ක්‍රමය නිසා ආලෝකය පහළ විය හැකි බවට සාධකයක් වන්නේමය. අනට්ඨාසිනී අධිකාර කට්ඨාසවහි පක්‍රමයෙහි ලක්ෂණ රකාදිය පහත සදහන් ලෙසට දක්වා ඇත.

1. (අ) යටා සභාව පටිච්ච ද ලක්ෂණා පක්‍රමය
 (ආ) අක්කමිත පටිච්ච ද ලක්ෂණා වා භුසලිසාස ඛිත්ත උසුපටිච්චො විය
2. විසයොපාසරසා පදිසො විය
3. අසමොභ පවුට්ඨිකා අරක්කදාගත සුදෙසකො විය [ධ. අ. 127]
1. (අ) පරමාර්ථ ධර්මයන් ඇතිලෙසට සභාව ලක්ෂණයන් සාමාන්‍ය ලක්ෂණාදිය විනිවිද දැක්වූ දත්ත බව ලක්ෂණයයි
 (ආ) දක්ෂ දුනුවායකුගේ ඉලක්ක විදුමක් මෙන් පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණ නොගිලීම් විනිවිද දැක දැනගන්නා බව ලක්ෂණයයි
2. පහතක් ලෙස පරමාර්ථ ධර්ම අරමුණෙහි තත්වාකාරය ප්‍රකට කිරීම (කිවීම) රකාදිය
3. සෙද්ධිකයෙකු පාර දක්වන්නා මෙන් සමමොභ ප්‍රතිවිරුද්ධ සවිභාවය පවුට්ඨිකයයි [ධ. අ. 127]

මේ දක්වූ සත්‍යය ආදී ලෙසට ආර්ය සත්‍යය සතර වෙන් වෙන් වශයෙන් දැන ගත හැකි බැවින් ප්‍රඥාව නම් වේ. වතුසව්ව සමමා දිට්ඨි යයි. පෙර මහා අධිකාරීන් හි "අතිවච-දුකඛි-අනතත" යැයි වෙන් වෙන් ලෙස දැන ගත හැකි බව ප්‍රඥාව යයි දැක්වේ. එම ප්‍රඥාවටම වතුරායච්ඡේදන සත්‍යය සාරය වසාලන්නට, මුවාකරන්නට හැකි, දැනගැනීමට ඉඩ නොතබන අවිපජාව දුරු කිරීමට විනාශ කිරීමට හැකිවච නිසා අධිපතිත්ව, නායකත්ව භාවය නිසා ඉන්ද්‍රිය යැයිද කියනු ලැබේ. තව ලෙසකින්, වතුසව්ව සාරය නිවැරදිව දැක, දැන ගන්නා දරණය ලක්ෂණය අනුව සම්ප්‍රසුක්ත ධර්මයන්

තමාගේ පාලනය යටතට ගතහැකි බැවින්ද ඉන්ද්‍රිය නම් වේ. එම නිසා පසුකාලීන ඉන්ද්‍රිය නම් ලබන නිසා පසුකාලීන ශැරී කියනු ලැබේ. [බ. අ. 127]

සා පනෙනා ඕනාසන ලක්ඛණාව පසුකා, පභාසන ලක්ඛණා ච [බ. අ. 127]

ඕනාසන ලක්ඛණා

ගතර පැත්තේ බිත්ති වලින් ආවරිත ගෙය තුළ රාත්‍රියෙහි තෙල් පහනක් දුල්වා ඇතිවිට පහත, අඳුර දුරුකර ගන්නා සේ පසුකාලීන පරමාරී ධර්ම අරමුණ වතුරායභීය සත්‍යය නම් වූ අරමුණ ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන් වශයෙන් විභද්ධ බවට පත්කරවන ඕනාසන ලක්ඛණය ඇත්තේය.

පසුකාලීනාසන සමෝ ඕනාසෝ නාම නවේ [බ. අ. 127]

ප්‍රඥා ලෝකය හා සම ආලෝකයක් නැත්තේය. විපසනා ක්‍රමය ඇති සම්පූර්ණ පුද්ගලයා වරක් පශ්චාත්තය වාඩි වූ විට දස දහසක් ලෝක බාහුවම ආලෝකය විහිදුවා සිටිය හැක්කේය. දස දහසක් ලෝක බාහුවම ඒකාලෝක කළ හැක්කේය. (විපසනා උපකම්මෙස ඕනාසන = උදයබ්බ ක්‍රමය අනුව පහළ වන ඕනාසන සලකා කියන ලද බව සලකන්න.) [අභි. අ. පටිච්ඡන්තයයි]

එම නිසා නාගයේන මහාථෙර මෙසේ අනුශාසනා කළසේක.

“මහරජතුමනි, යම් පුරුෂයෙකු තද අන්ධකාරයක් ඇති ගෙයක් තුළට තෙල් පහනක් රැගෙන ඇතුල් වන්නේය. එම ඇතුල් කරන ලද තෙල් පහන අඳුර පළවා හරින සේ, ආලෝකය පහළ කරවන්නාගේ, ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවන්නා සේ විච්ච රූපාරම්භය ප්‍රකට කොට දක්වන්නාගේ ප්‍රඥාව පහළ වී ආයේ නම්,

1. අවිජ්ජා නම් වූ අඳුර පළවා හරී
2. විජ්ජා නම් වූ ආලෝකය පහළ කරවයි
3. ක්‍රමය නම් වූ ආලෝකය ප්‍රකාශ කරවයි
4. වතුරායභීය සත්‍යය ප්‍රකට කරදෙන සේ විවෘත කරයි

මහරජ, මෙලෙස ප්‍රඥාව පරමාරී ධර්ම අරමුණ = වතුරායභී සත්‍යය නම් වූ අරමුණ ප්‍රකට ලෙස වෙන් වෙන්ව පැහැදිලිව දැනගන්නා ලෙසට ප්‍රකාශ කරවන ඕනාසන ලක්ඛණය ඇත්තේය. [ම. 33-34; බ. අ. 127]

නාම ධර්ම ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

පින්වත් ඔබ නාම කම්මට්ඨාන වගුවෙහි දැක්වෙන පරිදි නාම ධර්මයන් නැවතත් අරමුණු කරන්න. ආනාපාන නාම ධර්මයන්ගෙන් පරිග්‍රහ කරන්නේ නම් ආනාපාන පඨම ධනන නාම ධර්ම කිසිගතරක් ඇත්තේ, ප්‍රථමයෙන් මෙම නාම ධර්ම කිසි ගතර ලක්ඛණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පදට්ඨාන එක, එකක් කට පාඩම් වනසේ ප්‍රග්‍රහ කරන්න.

ප්‍රගුණ වූ විට කට පාඩම් වූ විට ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට වරක් සම වැදිණ. මෙම ධ්‍යානයෙහි සමාපත්ති විථි නාම ධර්ම රාශිය (සභිභාව ලක්ෂණයට ප්‍රමුඛ නැත දී) නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි වගුවෙහි පෙන්වා දුන් පරිදි

1. මනෝද්වාර වරපතයෙහි නාම ධර්ම 12
2. ජවන එක එකක නාම ධර්ම 34 බැගින්

මෙලෙස එක එකක ඇති මනෝද්වාරවප්පන විතතකෂණයෙහි ඇති සීතෙන් පටන් ගෙන ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත වශයෙන් පරිග්‍රහකොට භාවනා කරන්න. අනතුරුව එකස, වේදනා (උපෙක්ඛා වේදනා) ආදියෙහි ලක්ෂණ රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිතය බලන්න. මෙලෙස මනෝද්වාරවප්පන විතතකෂණයෙහි පිහිටා ඇති සිත, එසා, වේදනා, (උපෙක්ඛා) සක්ඛාදා, වේතනා එකගතනා, පීචිත, මනසිකාර, විතකක, විචාර අධිමොක්ඛ, විරිය යන 12ක් වූ පරමාථී ධර්මයන්හි ලක්ෂණ රසාදිය යවන, වෙනම එක එකක් වශයෙන් ගෙන 12 සම්පුර්ණ වනසේ පරිග්‍රහ කරන්න.

අනතුරුව, පරිකමම, උපචාර, අනුලොම ගොතූ නම් වූ උපචාර සමාධි ජවන එක එකක්ද, ප්‍රථම ධ්‍යාන ජවන විතතකෂණ එක එකක්ද නාම ධර්මයන් 34හි එක එකක ඇති ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත, ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විථියෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් ප්‍රගුණ වන තෙක් කොට නිමකළ පසු දුතිය ධ්‍යාන සමාපත්ති විථිය තුළ ඇති නාම ධර්මයන්ද, මේ ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. තතිය ධ්‍යාන සමාපත්ති, වතුන්ථි ධ්‍යාන සමාපත්ති විථි තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ද, මෙලෙසටම පරිග්‍රහ කරන්න. ඕදාන කසීණ ධ්‍යානය, මෙත්තා ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, ඉතිරි ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, ඉදින් පින්වත් ඔබ අමණ සමාපත්තිම මේ අවස්ථාවේදී ප්‍රගුණකොට ඇත්තේ වී නම් තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන ධ්‍යානය හැර ඉතිරි ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, මෙලෙසටම ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත, ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. ශ්‍රාවකයන්ට වනාහි තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන ධ්‍යාන සමාපත්ති, නාම ධර්මයේ අනුපද බිමම විපසානා ක්‍රමයට එක, එකක් ලෙස ගෙන විපස්සනා කළ නොහැකි වන අතර කලාප සමමස්සන ක්‍රමයෙන් පමණක් සමුගයක් ලෙස විපසානා කළ හැකි වනබැවින් මෙම තෙවසක්ඛාදාසක්ඛාදායතන සමාපත්තිය තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ද, ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට එක එකක් පරිග්‍රහ කළ නොහැකි බව දැන ගුතු.

- මේ ක්‍රමය, මත පිහිටා අවවිසි රූප ධර්මයෙන් අරමුණු කොට පහළ වූ
1. රූපාරම්භණ පෙළියේ - වක්ඛුද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
 2. ශබ්දාරම්භණ පෙළියේ - සෝතද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි

3. ගනධාරමඹණ පේළියේ - ඝානද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
4. රසාරමඹණ පේළියේ - පීච්ඤාද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
5. ථොට්ඨධාරමඹණ පේළියේ - කාශ්‍යද්වාර විථි - මනෝද්වාර විථි
6. ධම්මාරමඹණ පේළියේ - මනෝද්වාර විථි

මේ විථි එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම කමිසාන වගුවන්හි පෙන්වා දුන් පරිදි විඤ්ඤාණ එකක, වේදනා දී පරමාර්ථ ධාතුවක් පාසා ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. විථි එක, එකක, කුසල පවත විථි අකුසල පවත විථි ඉතිරි නොකොට පරිග්‍රහ කරන්න. නාම කමිසාන කොටසේ වගුවල විත්තක්ෂණයක් පාසා යෙදෙන විත්ත වෛතසික ගණන් පෙන්වා දෙන ලදී, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයක් පාසා පරිග්‍රහ කරන්න.

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ විත්තක්ෂණයක් පාසා එසසයෙහි ලක්ෂණ, රස, පච්චු පට්ඨාන, පද්ධිත යන් පරිග්‍රහ කොට වෙනත් විත්තක්ෂණය පිහිටා ඇති එසසයක්ද පරිග්‍රහ නොකොට හැර දමන්න එපා. විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා ඝනගත් එක එකක් නාම රාශි, නාම සමූහ බිඳින ලෙසට ක්‍රමයෙන් බිඳීමින් සිටින කටයුත්තක් වී විත්තක්ෂණයක්, විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයන් නාම ධර්මයන් පාසා ලක්ෂණ රස, පච්චු පට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයට කෙළවර දක්වාම, ඉතිරි නොකොට භාවනා කොට බලන්න. සමහර විට විථි සිත් අතර පිහිටා ඇති භාවාංග නාම ධර්මයන්ද මේ ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන්න. පටිසන්ධි නාම ධර්ම, චූචි නාම ධර්මයන්ද, මේ ක්‍රමයට දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

එකතන ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන කල්හි විත්තක්ෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්මයේ ඉතා සීඝ්‍රයෙන් වෙනස් වෙමින් පවතින අතර ඇස් පිළිලෙන් ගසන වාරයක් විදුලි කොටන මොහොතක් තුළ කොටි ලක්ෂ්‍යවාරයක් ඇති වෙමින් නැතිවෙමින් පවතින්නේ බැවින් මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීමට = විත්තක්ෂණයක් පාසා නාම ධර්මයක් පාසා අඩු තරමින් සමහර පවත සීතක නාම ධර්ම 34 ක් ඇතත්, මේ නාම ධර්මයන් පාසා ලක්ෂණ රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධිත ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කිරීමට ඉඩ ප්‍රසාච කාලය ලැබෙන්නේ දැඩි ප්‍රශ්ණය මතු වේ. මෙය සම්බන්ධයෙන් එකතන ක්‍රමය වටහා ගැනීම අවශ්‍යය.

නිදසුනක්:-

ප්‍රථම පවත නාම 34 ධර්මයන් ගනිමු. මතු මත්තේ පහළුවන ඒ හා සමාන ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම ධර්ම වර්ග අදහස් කරන බව වටහා ගන්න. එක එකක් ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාන

බව අදහස් කරමින් කියන ලද්දක් බව වටහා ගන්න. එක්වූ විඤ්ඤාන චිත්තක්ෂණ නාම ධර්ම රාශිය පරිග්‍රහ කරන කලහිද මෙලෙසටම එකවූ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම එක එකක්ම කියන ලදැයි වටහා ගන්න. චිත්තක්ෂණයක් මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන තෙක් දිගු කාලයක් පිහිටා සිටින්නේ යැයි තැවතී සිටින්නේ යැයි අදහස් නොකරන ලදී.

බහිද්‍රව්‍ය

අප්‍රකඩිත රූප-නාම ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණ රසාදිය පරිග්‍රහ කළ ලෙසටම බාහිරයෙහිද දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. ලග සිට දුර දක්වා ක්‍රමයෙන්, පතුරුවමින් පරිග්‍රහ කිරීම යුතුය.

චිත්තක්ෂණයක් පාසා

චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා පරිග්‍රහ කළ යුතුයැයි කියන නිසා වරදවා වටහා නොගනු මැනවි. "චිත්තක්ෂණයක් පාසා" යන්න නාම කථිතවෘත කොටසෙහි වගුවල පැහැදිලි කරදුන් "චිත්තක්ෂණයක්" පාසා යන්න අදහස් කරන ලදී. චිත්තක්ෂණ වග් එක එකක් යන්න අදහස් කරන ලදී. භවය පුරා පහළ වන තාක් සියලු චිත්තක්ෂණයක් පරිග්‍රහ කළ යුතු යැයි අදහස් නොකරයි.

සංචාරත්තපටිය නිමිදෙයැ.

පටිච්ච සමුප්පාද කොටස

ඉහත සදහන් ලෙසට ද්වාර සයෙහි සහ දෙසාලෙස කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම එක එකක්ද, අරමුණු සහ සුදුසු ලෙස අරමුණු කරමින් පහළ වූ වක්කු ද්වාර විචි සහ වර්ගයෙහි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම එක එකක්ද ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කළ විට නැවතත් රූප පරමාථී-නාම පරමාථීයන්හි සවිභාව ලක්ෂණයන් ප්‍රමුඛ කොට අප්පකධත්ත බහිස්සා යන දෙපැත්ති,

1. රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
2. නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
3. රූප-නාම පරිචේද්ද කිරීම
4. රූප-නාම වචනථානය

මේ හතර ආකාර කටයුතු පෙර නාම කම්සථාන කොටසෙහි පැහැදිලි කළ ආකාරයට නැවතත් භාවනා කරන්න. අනතුරුව,

1. පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයෙන් හේතු ධර්ම-එල ධර්ම නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න.
2. පටිච්චසමුප්පාද පුථම ක්‍රමයෙන්ද හේතු ධර්ම-එල ධර්මයන් නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සදහන් ලෙසට පටිච්චසමුප්පාද එක පුරුකක ලක්ෂණ, රස, පච්චුපට්ඨාන, පද්ධතාන වශයෙන් පරිග්‍රහ කරන්න.

1. අවිජ්ජා

1. අඤ්ඤාණ ලක්ඛණා අවිජ්ජා
2. සමමාහන රසා
3. භාදන පච්චුපට්ඨාන
4. ආසව පද්ධතාන

[ධ. අ. 95; වි. ම. 394]

1. පරමාඵී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය නොදැනීම ලක්ෂණයයි
තවත් ආකාරයට,
පරමාඵී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය දුග හැකි කථාණයේ
ප්‍රතිපක්ෂ භාවය තිබීම ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මෝද මෙම අවිජ්ජාව පිරි ඇති පුද්ගලයාද
අතිශයින් මුද්‍රාවන බව (කිවම) රසයයි
3. පරමාඵී ධර්මයන්ගේ නියම සම්භාවය වසන සම්භාවය පව්වුපටිභානයයි
4. ආසව ධර්ම සතර පද්ධතියයි

2. සංඛාර

1. අභිසංඛරණ ලක්ෂණ, සංඛාරා
2. ආයුතන රසා
3. චේතනා පව්වුපටිභානා
4. අවිජ්ජා පද්ධතා [ධ. අ. 95; ච. ම. 394]
1. (කම් සිදුකිරීම) විශේෂයෙන් සකස්කරන බව ලක්ෂණයයි
2. පටිසන්ධිය වීමට ව්‍යාපාර කිරීම (කිවම) රසයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
විකද්දාණ, නාම-රූප යන ඵලයන් රූස් කිරීම (කිවම) රසයයි
වෙනත් ලෙසකට,
සමූහයක් වූ විකද්දාණ, නාම-රූප ඵලයන් ඇති කරවීම. (කිවම) රසයයි
3. චේතනා ප්‍රධාන යැයි ශෝභිතයේ කථාණයෙහි ප්‍රකටවීම සම්භාවය පව්වුපටිභානයි
4. අවිජ්ජා පද්ධතායි

පටිසන්ධි ජනනතටං ආයුතනනි ඛ්‍යාපාරං කරොන්තිති. ආයුතන රසා

[මුල පි. (ඔ) 2:90]

සංඛාරයේ පටිසන්ධිය දීමෙහි උත්සාහ කරති ව්‍යාපාර කරති. එම නිසා ආයුතන රසා යැයි. කියනු ලැබේ. එම සම්භාවය නිසා කුසල, අකුසල ධර්මයන්ට ඵලදීමේ සම්භාවය ඇති විපාක ධර්මයෙහි කියනු ලැබේ. එම නිසා ධර්ම සම්භාවය ආයුතන නම් වේ. එම ආයුතන යන්න කුමකද-අරහත් ඵලය මගින් සමුච්ඡේද වශයෙන් පහ නොකළ කපා නොහළ තණනා, අවිජ්ජා, මාන, ප්‍රකටව ඇති රූප-නාම සන්තති, ප්‍රවාහය පටිසන්ධිය දීමට කුසල අකුසල ධර්මයන්හි ව්‍යාපාරයකද සහිතව පහළ වීමේ තත්වයයි. අරහත් මාර්ගයෙන් තවම දුරු නොකළ අවිජ්ජා, තණනා, මාන ප්‍රකට වූ ඇත්තා වූ රූප-නාම සන්තති ප්‍රවාහයේ කුසල-අකුසල ධර්මයන්හි විපාක පහළ කළ හැකි. සම්භාව

ශක්තිය ප්‍රකටව ඇති බවම සංඛාරයන්ට අදාළ ව්‍යාපාරයන්ද සහිතව ඇත්තේ යැයි කියනු ලැබේ. මෙම සවිභාව බර්තව සංඛාරයන්ගේ රස=(කෘතන) රසය යැයි කියනු ලැබේ. වෙනත් ආකාරයකට සංඛාර පවචයා විඤ්ඤාණ යන නැත විඤ්ඤාණයද, විඤ්ඤාණ පවචයා=නාම-රූපය යන නැත නාම-රූපයන්ද යන මේ විඤ්ඤාණ නාම-රූප යන හේතුන් ආශ්‍රිතය කිරීම රැස් කිරීම සඳහා කටයුතු කිරීමම සංඛාරයන්හි කෘතනයි. [මූල ටී. (බු.) 2/90]

3. විඤ්ඤාණය.

1. විජානන ලක්ඛණං විඤ්ඤාණං
2. ප්‍රඛිංගම රසං
3. පටිසන්ධි පවච්චපට්ඨානං
4. සංඛාර පදට්ඨානං, ව්‍යවාරම්මණ පදට්ඨානං ච

[ධ. අ. 95; ටී. ම. 394]

1. අරමුණ දැනගැනීම - අරමුණ ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. නාමරූපයන්ට පූර්විංගම වීම (කිවච) රසයයි
3. අතීත භාවය හා වරතමාන භාවය ගැලපීම සවිභාවය පවච්චපට්ඨානයයි
4. සංඛාර, වස්තු හා ආරම්මණ පදට්ඨානයයි

4. නාම රූපයෙහි නාම=වෛතසීක

1. නමන ලක්ඛණං නාමං
2. සමපයොග රසං
3. අවිභිඛේතාග පවච්චපට්ඨානං
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානං

[ධ. අ. 95; ටී. ම. 394]

1. අරමුණට නැගෙන බව ලක්ෂණයයි
2. විඤ්ඤාණය ද අනෙකුත් වෛතසීකයන් එකිනෙකා වශයෙන්ද ගැලපීම (කිවච) රසයයි
3. එකිනෙක වශයෙන් වෙන් කළ නොහැකිව වෙන්වනවා ගත නොහැකිවන සවිභාවය පවච්චපට්ඨානයයි
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානයයි

නාම රූපයන්හි රූපය

1. රූපන ලක්ඛණං රූපං
2. විකිරණ රසං
3. අඛිනකත පවච්චපට්ඨානං
4. විඤ්ඤාණ පදට්ඨානං

[ධ. අ. 2:95; ටී. ම. 394]

1. රූපනය වීම වෙනස් වීම ලක්ෂණයයි
2. සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණය නැති නිසා රූප එකිනෙකා සම්ප්‍රයෝගතොච්ච වෙත් වෙන්ව පැතිර සිටීම (කිව්ව) රසයයි
3. කුසල, අකුසල නැතිව අඛණකත සම්භාවය වෙනත් ලෙසකට, අරමුණ නොහැකීම පව්වුපට්ඨානයයි
4. විඤ්ඤාණය පදවිඨානයයි

5. සළායතන

1. ආයතන ලක්ෂණං සළායතනං
2. දසකතාදි රසං
3. වජ්ජි දුවාර භාව පව්වුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පදධානං [ධ. අ. 2/95; වී. ම. 395]

1. ආපාතගත වීම = උත්සාහවත් බව ලක්ෂණයයි
ගෙවත්-ආය නම් වූ චිත්ත ජෛතසිකයන් පැතිරීමේ සම්භාවය ලක්ෂණයයි
2. දැකීම, (ඇසීම, ආක්‍රාන්තය, රසදැනීම, හැඳීම, දැනීම) (කිව්ව) රසයයි
3. සුදුසු හැලපෙන පරිදි පඤ්ච විඤ්ඤාණ ධාතු, මනෝ ධාතු, මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතූන් ඇසුරු කරන තැන වශයෙන්ද යන-එන දුවාරය වශයෙන්ද වීම සම්භාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පදවිඨානයයි

මේ තුළ ආයතන හයම පිඬුකොට ලියා ඇති නිසා බෙදගෙන බලන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට බෙදගෙන භාවිතා කරන්න.

වකඩායතනය

1. ආතනය ලක්ෂණං චකඩායතනං
 2. දසකත රසං
 3. වජ්ජි දුවාර භාව පව්වුපට්ඨානං
 4. නාම-රූප පදධානං
1. රූපාරම්භණය සමග ආපාත ගත වී වඳීමට සුදුසු බව ලක්ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
ආය නම් වූ වක්ඛුදුවාර වීථි, මනෝදුවාර වීථි,
චිත්ත ජෛතසිකයන් බෝකරන බව ලක්ෂණයයි
 2. රූපාරම්භණය දැකීම = රූපාරම්භණය ලැබීම (කිව්ව) රසයයි
අරමුණු හැකීම, ලැබීම යයි කියනු ලැබේ. [මහ වී. (ඛ.) 2/254]

3. වක්‍ර විඤ්ඤාණයෙහි ව්‍යුහ වක්‍රද්වාර විචි නාමයන්ට
ඇතුළුවීම් පිටවීම්, සඳහා ද්වාර වන බව පවුළුපටිකානයි
4. නාම - රූප පද්ධතියයි

සොකායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං සොකායතනං
 2. සවන රසං
 3. ව්‍යුහ ද්වාර භාව පවුළුපටිකානං
 4. නාම-රූප පද්ධතියං
1. භවිදුරමමණය සමග ආපාතගත විමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැතිනම්,
ආය නම් වූ සොකද්වාර විචි, මනෝද්වාර විචි විත්ත වෛතසිකයන්
බෝකරන බව ලක්‍ෂණයයි
 2. භවිදුරමමණය ඇසීම-ගැනීම (කිවීම) රසයයි
 3. සොක විඤ්ඤාණය ඇසුරුකරන ව්‍යුහ විම සොකද්වාර
විචි නාම බව සමුහයට ඇතුළු විම-පිට විම සඳහා
ද්වාර විම පවුළුපටිකානයි
 4. නාම-රූප පද්ධතියයි

භානායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං භානායතනං,
 2. භායන රසං,
 3. ව්‍යුහ ද්වාර භාව පවුළුපටිකානං,
 4. නාම-රූප පද්ධතියං,
1. භවිදුරමමණය ආපාතගත විමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැතිනම්,
ආය නම් වූ භානද්වාර විචි මනෝද්වාර විචි විත්ත
වෛතසිකයන් බෝකිරීම් මෙම ලක්‍ෂණයයි
 2. භවිදුරමමණය ගඳ බැලීම, ගැනීම (කිවීම) රසයයි
 3. භාන විඤ්ඤාණය ඇසුරු කරන ව්‍යුහ භානද්වාර
විචි නාම බව සමුහයට පිටවීම් - ඇතුළුවීම්
සඳහා ද්වාරවිම පවුළුපටිකානයි
 4. නාම - රූප පද්ධතියයි

පීච්ඡායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං පීච්ඡායතනං
2. කායන රසං
3. චන්ද්‍ර ද්වාර භාව පච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පද්ධතිය

1. රසාරම්භණ ආපාත ගත විමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැතිනම්,
ආය නම් වූ පීච්ඡාද්වාර විචී මනෝද්වාර විචී විත්ත
වෛතසිකයන් බෝකිරීම ලක්‍ෂණයයි
2. රසාරම්භණ රස බැලීම-ගැනීම (කිවිච) රසයයි
3. පීච්ඡා විකද්ද්‍රණය ඇසුරු කරන චන්ද්‍රව පීච්ඡාද්වාර විචී
නාම බඹී සමූහයට ඇතුළුවන-පිටවන ද්වාරය විම පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පද්ධතියයි

කායායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං කායායතනං,
2. චූෂන රසං,
3. චන්ද්‍ර ද්වාර භාව පච්චුපට්ඨානං,
4. නාම - රූප පද්ධතිය,

1. ඵොට්ඨාඛාරම්භණ ආපාත ගතවිමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
නැති නම්,
ආය නම් වූ කායද්වාර විචී මනෝද්වාර විචී විත්ත
වෛතසිකයන්ගේ බෝකිරීම ලක්‍ෂණයයි
2. ඵොට්ඨාඛාරම්භණය දැනගැනීම-ගැනීම (කිවිච) රසයයි
3. කාය විකද්ද්‍රණය විසින් ඇසුරුකරන චන්ද්‍රව කාය විකද්ද්‍රණ
විචී නාම බඹී රාශියට ඇතුළු විම-පිටවිම ද්වාර විම පච්චුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පද්ධතියයි

මනායතනය

1. ආයතන ලක්‍ෂණං මනායතනං
2. විජානන රසං (ප්‍රබ්බංගම - රසං)
3. ද්වාරභාව පච්චුපට්ඨානං
4. නාම-රූප පද්ධතිය

1. බමමාරම්භණ ආපාත ගතවිම ලැබීමට සුදුසු බව ලක්‍ෂණයයි
වෙනත් ආකාරයකට,
ආය නම් වූ මනෝද්වාර විචී විත්ත වෛතසිකයන් බෝකරන බව ලක්‍ෂණයයි

2. ධම්මාරම්මණ දැනගැනීම-ගැනීම (කිවිච්ච) රඟයයි
අරමුණ දැනගැනීමේ දී පුළුංගම වන බව (කිවිච්ච) රඟයයි
3. මනෝ විඤ්ඤාණ නාම ධර්ම සමූහයේ මනෝද්වාර විචි, නාම
ධර්ම සමූහයේ ඇතුළු විචි - පිටවිචි සඳහා ද්වාරය වීම පවුළුපට්ඨානයයි
4. නාම-රූප පඳුර්ඛානයයි

ආයතන ලක්ඛණනම් සධන ලක්ඛණං ආයානං-තනන ලක්ඛණං වා ආයතනං.
සධනනම් ව තං තං ද්වාරික ධම්ම පචතනන මෙව දුට්ඨබ්බං

[අනු වී. (ඔ.) 2/96; මහා වී. (ඔ.) 2/254]

කාරාණුපචාර කට්ඨා

දුස්සනසය යටාසකං විසයයනභනසස කරණනො දුස්සන රසං,

[මහා වී. (ඔ.) 2/254]

වක්ඛායතනාදී රූප ආයතනයන්ට රූපාරම්මණාදී තමාට අදාළ අරමුණ නොගත හැකිය. නොදැක හැකිය. රූප ධර්මයෝ අරමුණු ගත නොහැකි අනාරම්මණ ධර්ම වන්නාහ. නමුදු මෙහි වක්ඛායතන ආදී රූපාරම්මණයෝ දුස්සන කෘත්‍යය ආදිය ඉටුකරන බැවින් මෙසේ දක්වන ලදී. මේ දැක්වීම කාරාණුපචාර දැක්වීමක් වන්නේය. වක්ඛායතනාදිය වක්ඛු විඤ්ඤාණාදියෙහි හේතු ධර්ම වීම නිසාම දුස්සන කෘත්‍යය ආදී නම් වේ. වක්ඛායතන = වක්ඛු වරපු, වක්ඛුද්වාර රූපාරම්මණ දැකිය හැකි වක්ඛු විඤ්ඤාණයක් සමග වූ නාම ධර්මයන්හි ඇසුරු කරන හේතු ධර්මයක් වන්නාහ. වරපු පුරේජාත නිසාය පවචය හේතු ධර්මයකි. එලෙස වන්නාවූ වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙහි රූපාරම්මණ දැකින දුස්සන කෘත්‍යය හේතු වන්නා වූ වක්ඛායතනය රූපකයක් කොට කියන කාරාණුපචාර කථාවකි. සාතායතනය ආදියද මේ ලෙසටම දැනගනු.

අදාළ හේතුවට ගැලපෙන පරිදී පහළ වන විත්ත වෛතසිකයන්ට ආය ගැහි කියනු ලැබේ. මේ ආය නම් වූ විත්ත වෛතසිකයන් පැවරෙන ලෙසට බෝ කළ හැකි ධර්මයන්ට ආයතන ගැහි කියනු ලැබේ. නමුදු *විචි මධුව නම් වූ අභිධර්ම නාම රූප විචි විත්තර පොතෙහි ආයානං සුඛ දුක්ඛානං, සංසාර දුක්ඛා නං වා ගැහි දක්වයි. මේ විචි මධුවෙහි අභිමතිස අනුව සුඛ - දුක්ඛයන්ට නැත්තම් සංසාර දුක්ඛයන්ට ආය ගැහි කියනු ලැබේ. එම සුඛ- දුක්ඛ නැත්තම් සංසාර දුක්ඛයන් පැවරීම සඳහා බෝකරන ධර්මයේ ආයතනය නම් ගැහි දැනගනු.

වක්ඛුද්වාර ආදී ඒ ඒ ද්වාරයන් හි පහළ වන විත්ත වෛතසික-ධර්මයන්හි පහළ විමමද ආයතන ගැහිද සටන ගැහිද මෙහිලා කියනු ලැබේ ගැහි දැන ගනු.

(අනුචිකා පටිච්චනයයි)

* "විචි මධු" යනු විචි මධුව නම් පොතයි

6. එසස

1. උසන ලකඩණො ඵයො
2. සංඝටන රසො
3. සංගති පච්චුපට්ඨානො
4. සළායතන පදට්ඨානො [ධ. අ. 95; වි. ම. 395]

1. අරමුණ සපර්ශ කිරීම ලක්ඛණයයි
2. අරමුණ හා ගැඹීම, ඇතිල්ලීම (කිවීම) රසයයි
3. වච්චු, ආරම්භණ, වික්ඛණ්ණණ යන තුන එකතු වීම අනුව
පහළ වන ධර්ම සම්භාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. සළායතන පදට්ඨානයයි

මේ ගුහන සඳහන් ලක්ෂණ රසාදී භාවනා කරන විදිය වකු සමඵසාදී ඵසා භගාකාරයම සඳහා විචුකොට දක්වන, දැක්වීමක් වන්නේය. ගොභාවචරයා ප්‍රාගේතිකව භාවනා කොට බලන කල්හි වකු සමඵසාදී ඵසායනත් එකින් එක බෙද බැලිය යුතුය. විත්තකම්භණයක් තුළ එසස හය ආකාරයන්ම එකට පහළ විය නොහැකි නිසාය. ඵ අනුව බෙද දක්වන ක්‍රමය මෙසේ ලියන්නෙමු.

1. වකු සමඵසසය

1. උසන ලකඩණො වකු සමඵයො,
2. සංඝටන රසො
3. සංඝට්ඨති පච්චුපට්ඨානො
4. වකුයතන පදට්ඨානො
1. රූපාරම්භණ සපර්ශ කරන සම්භාවය, රූපාරම්භණ සපර්ශ කරන්නාගේ හැසිරන සම්භාවය ලක්ෂණයයි
2. රූපාරම්භණ හා ගැඹීම ඇතිල්ලීම (කිවීම) රසයයි
3. වකු වච්චු, රූපාරම්භණ, වකු වික්ඛණ්ණණ යන තුන එකතු වීම අනුව පහළ වූ ධර්ම සම්භාවය පච්චුපට්ඨානයයි
4. වකුයතන පදට්ඨානයයි

කොත සමඵසසය

1. උසන ලකඩණො කොත සමඵයො,
2. සංඝට්ඨන රසො,
3. සංගති පච්චුපට්ඨානො,
4. කොතයතන පදට්ඨානො.

1. සඳ්දරමමණය ස්පර්ශ කරන බව, සඳ්දරමමණය ස්පර්ශ කරන්නා සේ
හැසිරෙන සවභාවය ලක්ෂණයයි
2. සඳ්දරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම (කිවීම) රසයයි
3. සොත වරදු, සඳ්දරමමණ, සොත විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වූ ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
4. සොතායතන පද්ධතියයි

ඝාන සමච්චසකය

1. ධූසන ලක්ඛණෝ ඝාන සමච්චසකො
 2. සංඝට්ඨන රසො
 3. සංගති පවච්චපට්ඨානො
 4. ඝානායතන පද්ධතියො
1. ගන්ධාරමමණය ස්පර්ශ කිරීමේ බව, ගන්ධා රමමනය ස්පර්ශ
කරන්නාසේ කවයුතු කරන සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. ගන්ධාරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම, (කිවීම) රසයයි
 3. ඝාන වරදු, ගන්ධාරමමනය, ඝාන විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වන ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
 4. ඝානායතනය පද්ධතියයි

පීචභා සමච්චසක

1. ධූසන ලක්ඛණෝ පීචභා සමච්චසකො
 2. සංඝට්ඨන රසො
 3. සංගති පවච්චපට්ඨානො
 4. පීචභායතන පද්ධතියො
1. රසාරමමණය ස්පර්ශ කරන බව, රසාරමමණය ස්පර්ශ
කරන්නාසේ හැසිරෙන සවභාවය ලක්ෂණයයි
 2. රසාරමමණය හා ගැටීම, ඇතිලලීම (කිවීම) රසයයි
 3. පීචභාවරදු, රසාරමමණය පීචභා විඤ්ඤාණය යන තුන
එකතු වීම අනුව පහළ වන ධර්ම සවභාවය පවච්චපටිඝාතයයි
 4. පීචභායතනය පද්ධතියයි

කාය සමච්චසකය

1. ධූසන ලක්ඛණෝ කාය සමච්චසකො,
2. සංඝට්ඨන රසො
3. සංගති පවච්චපට්ඨානො,
4. කායායතන පද්ධතියො,

1. ජොට්ඨබ්බාරමමණය ස්පර්ෂ කරන බව ජොට්ඨබ්බාරමමණය ස්පර්ෂ කරන්නා සේ කටයුතු කරන සභිභාවය ලක්ෂණයයි
2. ජොට්ඨබ්බාරමමණය හා ගැඹීම (කිව්ව) රසයයි
3. කාශවච්ඡ, ජොට්ඨබ්බාරමමණ, කාශ විඤ්ඤාණය යන තුන එකතුවීම අනුව පහළ වන බවේ සභිභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. කාශායතන පදට්ඨානයි

මනෝ සමඵසසය

1. උසන ලක්ඛණෝ මනෝ සමඵසසෝ
2. සංඝට්ඨන රසෝ
3. සංගති පව්වුපට්ඨානෝ
4. මනායතන පදට්ඨානෝ

1. ධම්මාරමමණය ස්පර්ෂ කිරීමේ බව, ධම්මාරමමණය ස්පර්ෂ කරන්නාගේ කටයුතු කරන සභිභාවය ලක්ෂණයයි
2. ධම්මාරමමණය හා ගැඹීම ඇතිලීම (කිව්ව) රසයයි
3. මනෝද්වාරාශතය, ධම්මාරමමණය, මනෝ විඤ්ඤාණය තුන එකතුවීම අනුව පහළ වන බවේ සභිභාවය පව්වුපට්ඨානයයි
4. මනායතනතය පදට්ඨානයයි

මනෝසමඵසසය-මෙය වනාහී ඉතා පුළුල්ය. පඤ්ච විඤ්ඤාණය යෙදෙන වක්ඛු සමඵසස ආදී එසස පස් වර්ග හැර ඉතිරි විඵ සිත්, විඵ මුක්ත සිත් සියලුම හා යෙදෙන එසසයන් සියලුම, මනෝසමඵසසයම වන්නේය. අරමුණු හයට සුදුසු පරිදි යෙදෙන පරිදි අරමුණු කරයි. ඉහතින් ධම්මාරමමණ, අරමුණු කොට පහළ වූ මනෝ සමඵසස පමණක් නිදසුන් කොටසට දක්වන්නට යෙදුනි. සුත්රාන්ත්‍රික ක්‍රමයට මනෝ සමඵසසෝ හවාංග සහණෝ සමඵසසෝ යන සංගුක්ත අට්ඨකටා පහත සුත්‍රාන්ත විග්‍රහයේ හැටියටය. (සං. අ. 3/4) හවාංග සිත් හා යෙදෙන එසසය මනෝසමඵසස නමි වේ. ආවරජනං හවාංගතෝ අමොචෙතවා මනෝති සාවජජනෙන හවාංගං දුට්ඨඛඛං (සං. අ. 3/4) යන විග්‍රහයට අනුව හවාංග සිත් හා යෙදෙන එසසය, මනෝවරාවජජනය හා යෙදෙන එසසය යන වේ දෙකමද මනෝසමඵසසය නමි වේ.

එම නිසා පටිසන්ධි මනෝසමඵසස හවාංග මනෝසමඵසසයන් මෙහි ලා ප්‍රධාන කොට බලන්න, ඉතිරි මනෝසමඵසසයන් බැලිය හැකිනම් හොදය. නමුදු සුත්‍රාන්ත භාජනීය ක්‍රමයට අනුව මේ මනෝසමඵසසය විපාක වට්ටයෙහි ඇතුලත් වන එසසයම පමණක් වන නිසා, ඒ සඳහා විපාක මනෝසමඵසසයම පමණක් ප්‍රධාන කොට භාවනා කොට බලන්න. මනායතනය යන තැන සම්ප්‍රයුක්ත මනායතනයම ප්‍රධාන කොට බලන්න.

7. වේදනා

1. අනුභවන ලක්ෂණ වේදනා
2. විසය රසසමෝග රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. ඵසස පදට්ඨානා

[ධ. අ. 95; වි. ම. 395]

1. අරමුණු රසස අනුභවනස	ලක්ෂණයයි
2. අරමුණ රසස	(කිවච) රසයයි
3. සුඛ සච්චාචය, දුක්ඛ සච්චාචය	පච්චුපට්ඨානයයි
4. ඵසස	පදට්ඨානයයි

අනේකුක අකුසල විපාක, උපේක්ඛා වේදනාව වනාහී අතිශඨ සච්චාච ඇති බැවින් දුක්ඛ වේදනා වශයෙන්ද කුසල විපාක උපේක්ඛා වේදනාව ඉෂ්ඨ සච්චාච ඇති බැවින් සුඛ වේදනා වශයෙන්ද පිඬු කොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා සුඛ - දුක්ඛ වේදනා යන දෙක පමණක් ලියා දක්වා ඇත. [මුල වි. (ඉ.) 2/91] ඉදින් වේදනාවන් හයකට බෙදා භාවනා කරන්නේ නම් පහත සඳහන් ලෙසට කරන්න.

වකඬු සමඵසසඪා වේදනා

1. රූපාරම්මණානුභවනලක්ෂණ වකඬු සමඵසසඪා වේදනා
2. විසය රස සමෝග රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. වකඬු සමඵසස පදට්ඨානා

1. රූපාරම්මණ රසස අනුභව කිරීම	ලක්ෂණයයි
2. රූපාරම්මණ රසස විදුහැනීම	ලක්ෂණයයි
3. සුඛ සච්චාචය (කුසල විපාක වකඬු විකද්දාණය හා යෙදෙන වේදනාව), දුක්ඛ සච්චාචය (අකුසල විපාක වකඬු විකද්දාණය හා යෙදෙන වේදනාව)	පච්චුපට්ඨානයයි
4. වකඬුසමඵසස	පදට්ඨානයයි

සැ. යු:

වකඬු සමඵසසඪා වේදනා වශයෙන් රූපාරම්මණ අරමුණු කරන වකඬු ද්වාර විථි මනෝද්වාර විථි විත්තකමණයක් හා යෙදෙන කුසල විපාක අකුසල විපාක වේදනාවන්ද අරමුණු කොට බැලිය හැක්කේය. යොග සමඵසසඪා වේදනාදීහිද මෙලෙසමයි.

සෞභව සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. සඤ්ජායානුකූලවනලක්ඛණා සෞභව සම්ප්‍රදාය වේදනා
2. විසය රස සමෙහාග රසා
3. සුඛ, දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. සෞභව සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. ශබ්දාරම්භය රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. ශබ්දාරම්භයේ රසය විදීම (කිවි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය කුසල විපාක සෞභව විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා, දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක සෞභව විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. සෞභව සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

භාන සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. ගන්ධාරම්භානුකූලවනලක්ඛණා භාන සම්ප්‍රදාය වේදනා
2. විසය රස සමෙහාග රසා
3. සුඛ-දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. භාන සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. ගන්ධාරම්භය රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. ගන්ධාරම්භය රසය විදීම (කිවි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක භාන විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා) දුක්ඛ සම්භාව ධර්මය (අකුසල විපාක භාන විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. භාන සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

පිට්ඨාන සම්ප්‍රදාය වේදනා

1. රසාරම්භානුකූලවනලක්ඛණා පිට්ඨාන සම්ප්‍රදාය වේදනා
2. විසය රස සමෙහාග රසා
3. සුඛදුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. පිට්ඨාන සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි
 1. රසා රම්භයේ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. රසා රම්භයේ රසය විදීම (කිවි) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය = (කුසල විපාක පිට්ඨාන විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා) දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක පිට්ඨාන විඤ්ඤාණය හා ශබ්ද වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. පිට්ඨාන සම්ප්‍රදාය පද්ධතියයි

කාය සමඵසසජ්ඣ වේදනා

1. චෝට්ඨිකධාරමමණානුභවන ලක්ඛණා කාය සමඵසසජ්ඣ වේදනා
2. විසය රස සමෙතාය රසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. කාය සමඵසස පදට්ඨානා
 1. චෝට්ඨිකධාරමමණ රසය අනුභව කිරීම ලක්ෂණයයි
 2. චෝට්ඨිකධාරමමණ රසය විදීම (කිවව) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය හා ශයදෙන වේදනා) දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක කාය විඤ්ඤාණය සහ ශයදෙන වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. කාය සමඵසස පදට්ඨානයයි

මනෝ සමඵසසජ්ඣ වේදනා

1. ධම්මාරමමණානුභවන ලක්ඛණා මනෝසමඵසසජ්ඣ වේදනා
2. විසය රස සමෙතායරසා
3. සුඛ දුක්ඛ පච්චුපට්ඨානා
4. මනෝසමඵසස පදට්ඨානා
 1. ධම්මාරමමණයෙහි රසය අනුභව කිරීමේ ලක්ෂණයයි
 2. ධම්මාරමමණයෙහි රසය විදීම (කිවව) රසයයි
 3. සුඛ ධර්ම සම්භාවය (කුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය හා ශයදෙන වේදනා) දුක්ඛ ධර්ම සම්භාවය (අකුසල විපාක මනෝ විඤ්ඤාණය සහ ශයදෙන වේදනා) පච්චුපට්ඨානයයි
 4. මනෝසමඵසස පදට්ඨානයයි

සැ: යු:

සුත්‍රාත්ත භාජනීය ක්‍රමයට අනුව වේදනා හයම විපාක වේදනාම වන නිසා අරමුණු හය සුදුසු පරිදි, අරමුණු කරන විපාක වේදනා සියල්ල භාවනා කොට ධර්මයන් නම් වඩාත් හොඳය.

තණ්හා

1. භෙතු ලක්ඛණා තණ්හා,
2. අතිනන්දන රසා,
3. අතිතතිතාව පච්චුපට්ඨානා,
4. වේදනා පදට්ඨානා, [ධ. අ. 95; වි. ම. 395]
 1. දුක්ඛඛාගේ හේතුව වීම ලක්ෂණයයි
 2. ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ හවයන් හි අතිශයින් සතුටු කිරීම (කිවව) රසයයි
අතිනන්දනය

3. සීත හෝ පුද්ගලයාගේ හෝ ඒ ඒ අරමුණු, ඒ ඒ භවයන් හි තෘප්තිශක්ති පත් නොවීම පව්විපට්ඨානයයි
4. වේදනා පද්ධතියයි

තණ්හාව දුක්ඛ සත්‍යය නම් වූ උපාදානස්කන්ධයෙහි හේතුව වන සමුදය සත්‍යය බර්මය වන්නේය. දුක පහළ වීම සඳහා සමුදය සත්‍යය හේතු වන නිසා තණ්හාවට හේතු ලක්ෂණය = දුකෙහි පහළ වීමට හේතුව යැයි කියනු ලැබේ. මේ තණ්හාව තනු තනුකි නිසාද = ඒ ඒ අරමුණු ඒ ඒ භවයන් හි අභිනිවේදන කරන බර්මය යැයි බර්ම වකක දේශනාදීන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති නිසා තණ්හාව තුළ එම අභිනිවේදන කාරණයද ඇත්තේය. සීතද, හෙවත් පුද්ගලයා ද රූපාරම්මණ ආදී අරමුණු, වල සැහීමකට පත් නොවීම වශයෙන් පහළ වන මෙම තණ්හාව විපස්සනා ක්‍රමය වශයෙන් හැකිමේ දී අතිතනිවේදන පව්විපට්ඨානා = සීතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ඒ ඒ අරමුණ මත ඒ ඒ භවයෙහි සැහීමකට පත් නොවීම වශයෙන් යෝගිත්වයේ ක්‍රමයෙහි පහළ වන්නේය. [මුල වී. (ඔ.) 2/91]

මේ තණ්හාවද රූප තණ්හාවද ලෙසට හය ආකාරයකට බෙදෙන නිසා පහත සඳහන් ලෙසට හයවිධ බෙදා හැරීම කළ හැකි විට හාමනා කරන්න.

රූප තණ්හා

1. හේතු ලක්ෂණා රූප තණ්හා
 2. අභිනිවේදන රසා
 3. අතිතනි නිවේදන පව්විපට්ඨානා,
 4. වකකු සමච්ඡාසනා වේදනා = වකකු සමච්ඡාසන පව්විපට්ඨානා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. රූපාරම්මණය අභිනිවේදන කිරීම (කිවීම) රසයයි
 3. සීතේ හෝ පුද්ගලයාගේ රූපාරම්මණයෙහි සැහීමකට පත් නොවන බව පව්විපට්ඨානයයි
 4. වකකු සමච්ඡාසනා වේදනා = වකකු සමච්ඡාසන පව්විපට්ඨාන වේදනා පද්ධතියයි

සඳු තණ්හා

1. හේතු ලක්ෂණා සඳු තණ්හා
2. අභිනිවේදන රසා
3. අතිතනි නිවේදන පව්විපට්ඨානා,
4. සොත සමච්ඡාසනා වේදනා = සොත සමච්ඡාසන පව්විපට්ඨාන වේදනා පද්ධතියා

1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
2. ශබ්දාරම්භය අභිනන්දනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි.
3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ශබ්දාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත් නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
4. කෝත සම්ඵසසරා වේදනා = කෝත සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

ගණධ තණනා

1. හෙතු ලක්ෂණා ගණධ තණනා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිනතිතාව පව්වුපට්ඨානා
 4. ඝාත සම්ඵසසරා වේදනා = ඝාතසම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. ගණධාරම්භය අභිනන්දනය කිරීම (කිව්ව) රසයයි
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ගණධාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත්නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
 4. ඝාත සම්ඵසසරා වේදනා = ඝාත සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

රස තණනා

1. හෙතු ලක්ෂණා රස තණනා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිනතිතාව පව්වුපට්ඨානා
 4. පිවහා සම්ඵසසරා වේදනා = පිවහා සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. රස ආරම්භයෙන් අභිනන්දනය (කිව්ව) රසයයි
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ රසාරම්භයෙන් සෑහීමකට පත්නොවන ස්වභාවය පව්වුපටිඛානයයි
 4. පිවහා සම්ඵසසරා වේදනා = පිවහා සම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියයි

පොට්ඨිඛි තණනා

1. හෙතු ලක්ෂණා පොට්ඨිඛි තණනා
 2. අභිනන්දන රසා
 3. අභිනතිතාව පව්වුපට්ඨානා,
 4. කාය සම්ඵසසරා වේදනා = කායසම්ඵසස පව්වයා වේදනා පද්ධතියා,
1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ෂණයයි
 2. පොට්ඨිඛිාරම්භයෙන් අභිනන්දනය (කිව්ව) රසයයි

3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ පොරොත්වබාරමමනායෙහි
සැහිමකට පත් නොවීම පවවුපටිභානසයී
4. කාය සමඵසසථා වේදනා = කායසමඵසස පවවයා වේදනා පදුට්ඨානසයී

ධම්ම න්‍යායා

1. හෙතු ලක්ඛණා ධම්ම න්‍යායා
2. අභිනන්දන රසා
3. අභිතභි භාව පවවුපට්ඨානා
4. මනෝ සමඵසසථා වේදනා = මනෝසමඵසස පවවයා වේදනා පදුට්ඨානා.
 1. දුකෙහි හේතු වීම ලක්ඛණසයී
 2. ධම්මාරමමනායෙහි අභිනන්දන (කිවච්ච) රසසයී
 3. සිතෙහි හෝ පුද්ගලයාගේ ධම්මාරමමනායෙහි
සැහිමකට පත්නොවීම පවවුපටිභානසයී
 4. මනෝසමඵසසථා වේදනා = මනෝසමඵසස පවවයා වේදනා පදුට්ඨානසයී

සැ. ගු:

අතීත හේතු ධර්ම පහ නිසා පවවුප්පත්ත ඵල ධර්ම පහ පහළ වී පවවුප්පත්ත හේතු ධර්ම පහ නිසා අනාගත ඵල ධර්ම පහ පහළ වන්නේ යැයි යන දේශනාවට අනුව පවවුප්පත්ත තණ්හාව, අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළ වීමේ හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වී පවවුප්පත්ත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කළ තණ්හාව අතීත හේතු ධර්ම කොටසට ඇතුළත් වේ. එම නිසා පුනරුත්පත්ත තණ්හාව අනාගත පඤ්චස්කන්ධයත් පහළ කරවන්නා වූ වට්ටි කථා කොටසට ඇතුළත් වීමද, අදාළ අතීත භවයන් හි ඇති කිරීමේ කළ තණ්හාව පවවුප්පත්ත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවීමට වට්ටි කථා වශයෙන් ඇතුළත් වූ බවද දැන ගුණ, පවවුප්පත්ත තණ්හාව භාවනා කොට බලන විට අනාගත පඤ්චස්කන්ධය පහළ කරවන හේතු කොටසට ඇතුළත් වීමද අමතක නොකළ ගුණ තණ්හාව හා සමග අදාළ හේතු ධර්මයෝද අදාළ ඵල ධර්මයෝද හේතු ඵල ධර්ම වශයෙන් සම්බන්ධ වීම ඉතා වැදගත් කොටසක් වන්නේය.

උපාදාන

1. ගහන ලක්ඛණං උපාදානං
2. ආමුසඤ්චිත රසං
3. තණ්හා දුඤ්ඤත දිට්ඨි පවවුපට්ඨානා
4. තණ්හා පදුට්ඨානා [ධ. අ. 95; වී. ම. 395]
 1. අරමුණ දැකීම ගැනීම, තදින් ගැනීම ලක්ඛණසයී
 2. (තණ්හා දිට්ඨි අනුව අරමුණෙහි අයෝනිකෝමනසිකාර වශයෙන්)
අරමුණ අත නොගැරීම (කිවච්ච) රසසයී

3. (අ) තණභාවෙහි දැකීමට (කාමුපාදාන සමීඛන්ධව)
 (ආ) දිවයි = වරදවා ගත් සවභාවය (ඉතිරි උපාදාන තුන සඳහා)
පවවුපට්ඨානයයි
4. තණභා
පද්ධතියයි

උපාදාන වගී භතර

1. කාමුපාදාන :- පසුදවාරමමණයෙන් කාම ගුණ ධර්මයන් මත ඒ ඒ භවයෙහි දැකීම ගැනීම, තදින් ගැනීම සවභාවය
2. දිවයිපාදාන :- අත්තවාදුපාදානය, සීලධර්මපාදානය යන දෙක හැර ඉතිරි වැරදි මවපාදිට්ඨි වාදයන් දැකීම ගැනීම තදින් ගැනීම සවභාවය
3. සීලධර්මපාදාන :- ගෝචත, සුතඛ වත ආදී වැරදි වත් පිළිවෙත් මගින් කෙලෙස් වලින් පිරිසිදු විය හැකි යැයි දැකීම ගැනීම තදින් ගැනීම සවභාවය
4. අත්තවාදුපාදානය :- (අ) මැවුම්කරු පරම අත්ත
 (ආ) මවතු ලැබූ ජීව අත්ත ආදී වශයෙන් අත්තවාදු පිළිගන්නා, අත්තවාදුය දැකීම ගන්නා තදින් ගන්නා ධර්ම සවභාවය

මෙලෙස උපාදාන වගී භතරක් ඇත්තේය. යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ රූප-නාම සත්තාන සත්තභිය වශයෙන් සිදු වූ, සිදු වෙමින් පවතින්නා වූ, සිදුවන්නා වූ, උපාදානය තෝරාගෙන භාවනා කළ යුතුය. අතීත හේතු පහ තුළ අඩංගු උපාදානය, උපාදාන භතරින් කුමන උපාදානයක් වන්නේදැයි තෝරාගෙන භාවනා කරන්න. තව දුරටත් පවවුප්පන්න හේතු ධර්ම පහ තිසා විශේෂයෙන් හොඳ කුසල කම් එක, එකක් සිදුකොට අනාගත භවය වෙනුවෙන් ප්‍රාර්ථනා කරන විට කුමන උපාදාන ධර්මය සිදු වී දැයි, සිදුවන්නේ දැයි තෝරා බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න. ඉදින් පිංවත් ඔබ සඳහා දෙවැනි අනාගත භවය ආදී අනාගත භවයන් ප්‍රකටව ඇත්තේ වී නම් ප්‍රථම අනාගතය, ආදීත්ති පසළ වන්නා වූ උපාදානයද මෙලෙසම තෝරා-බේරා ගෙන භාවනා කොට බලන්න.

යෝගාවචර පුද්ගලයා කාමුපාදානය විපක්‍ෂනා කථාණය මගින් පරිලුභ කොට භාවනා කරන විට එම කාමුපාදානය දැකී වූ තණභාව වශයෙන් කථාණයට ප්‍රකට වනු ඇත. ඉතිරි උපාදානයන් තුන නැත්නම් එයින් එකක් විපක්‍ෂනා කථාණයෙන් පරිලුභ කොට භාවනා කරන විට යෝගාවචරයාගේ කථාණයෙහි මවපා දිට්ඨි වශයෙන්ද ප්‍රකට විය හැක්කේය.

[මූල වී. (බු.) 2/91]

10. හව

1. කමම කමම-ඵල ලකඩණො කවො
2. භාවන භාවන රසො
3. කුසලකුසලාධ්‍යාකත, පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

[ධ. අ. 295; වි. ම. 395]

සැ. යු:

ඉහත සදහන් අර්ථකථාවන්හි හව යන්නෙහි I. කාම හවය II. උත්පත්ති හව දෙකම එකට එකතු කොට ලියා දක්වා ඇත. එම නිසා ක්‍රමය මඳ පුද්ගලයන් සඳහා භාවනා ක්‍රමය වටහා ගැනීම සඳහා බෙදාගෙන භාවනා කළ යුතු ආකාරය දක්වන්නෙමු.

(අ) කාම හව

1. කමම ලකඩණො කාම කවො
2. භාවන රසො
3. කුසලකුසල පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

1. කමම නම් සවභාවය = කමීය වීම සවභාව	ලක්ෂණයයි
2. උප්පත්ති හවය සිදුකිරීම	(කිවච) රසයයි
3. කුසලකුසල බමීයන්	පච්චුපට්ඨානයයි
4. උපාදාන	පදට්ඨානයයි

(ආ) උප්පත්ති හව

1. කමම ඵල ලකඩණො උප්පත්ති කවො
2. භාවන රසො
3. අධ්‍යාකත පච්චුපට්ඨානො
4. උපාදාන පදට්ඨානො

[ධ. අ. 95; වි. ම. 395]

1. කමම ඵල-කමීයන්හි ඵල සවභාවය කමීයන්හි ඵලය වීම සවභාව	ලක්ෂණයයි
2. කමීය හේතුවෙන් වීම	(කිවච) රසයයි
3. කුසලේ අකුසලේ නොවන විපාක අධ්‍යාකත සවභාවය	පච්චුපට්ඨානයයි
4. උපාදාන	පදට්ඨානයයි

භාවනා ක්‍රමය ගැන සතිමත් විය යුතු

සංහාර ගමන ඉතා දීර්ඝය. සමහර විටක කුසල කමීයන් හි ඵල ලැබී සුභති හවයන්හි සුඛය ලබන්නන් නමුදු සමහර විටක අකුසල කමී විපාක ලැබී දුභති විපාක

විදීම බොහෝ කොටම සිදු වන්නේය. කුසල කම් හව හේතුවෙන් කුසල විපාක උපපත්ති බව, අකුසල කම් හව හේතුවෙන් අකුසල විපාක උපපත්ති හවයේ සුදුසු පරිදි යෙදේ. සංසාර ගමන නොතිමිව පවතින තාක් කල් ඉදිරියද මෙසේමය. පිංවත් ඔබ තාම සංසාර ගමන් ප්‍රවෘතියේදී සිදු වූ, සිදුවන, සිදුවිය හැකි ආකාරයන්ට අනුව පමණක් බලන්න.

11. ජාති

1. තරට තරට හවෙ පධමාතිනිබ්බතති ලක්ඛණා ජාති
2. නියතාතන රසා
3. අතීත හවතො ඉධ උමචුජජනා පච්චුපට්ඨානා
විලවසෙන දුක්ඛ විචිතතනා පච්චුපට්ඨානා
4. (කමම හව පද්ධතානා) [බ. අ. 2/67; පි. ම. 372]

1. ඒ ඒ හවයෙහි හවයකට අයිති ස්කන්ධ සන්තතිය ආරම්භය,
ප්‍රථම හට ගැනීම ලක්ෂණයයි
2. (එක හවයකට වශයෙන් අගත් ස්කන්ධ සන්තතිය ඉපදීම වශයෙන්
විපාක විදින්නාට ඉදින් මෙය ගන්න යැයි) රුගෙන විත් දෙන්නාසේ කිරීම
(කිවව) රසයයි

3. ආතන්තරව අතීත හවයෙන් මේ පහසුත්පන්න හවයෙහි
ස්කන්ධය සන්තතිය ප්‍රකටව මතුකරදිය හැකි බව පච්චුපට්ඨානායෙහි
වෙනත් ආකාරයකට,
දුක්ඛස්කන්ධයෙහි විචිත්‍ර භාවය යන එලය දීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. කමම හව පද්ධතානයයි

එක හවයකට අයිති, එක හවයකට අඩංගු ස්කන්ධ සන්තතියේ ප්‍රථම හටගත් ස්කන්ධය පටිසන්ධි ස්කන්ධය නම්වේ. එම නිසා ජාතියට පධමාතිනිබ්බතති ලක්ඛණා = ප්‍රථම හටගත් = ආරම්භක පැනවීම යන ස්වභාවය ලක්ෂණය වශයෙන් ඇත්තේ යැයි අවධිකරාවයෝග්‍යත් වහන්සේ දක්වයි. [මුල පි. (බ.) 2/61]

12. (අ) ජරා

1. ඛණ්ඩ පරිපාක ලක්ඛණා ජරා
2. මරණුපනයන රසා
3. යොඛඛන විනාස පච්චුපට්ඨානා
4. (ජාති පද්ධතානා) [බ. අ. 71; පි. ම. 374]

1. එක භවයකට අඩංගු වන ස්කන්ධයන්හි මේරීම	ලක්ෂණයයි
2. මරණය වෙත ගෙනයාම	(කිවච්ච) රසයයි
3. යෞවන සම්පත්තිය ඒනාය ඒම	පච්චුපට්ඨානයයි
යෞවන සම්පත්තිය ඒනාය කිරීමේ සවිභාවය	පච්චුපට්ඨානයයි
4. ජාතිය	පද්ධානයයි

(අ) මරණය

1. චුති ලක්ෂණං මරණං
2. වියෝග රසං
3. විසෂවාස පච්චුපට්ඨානං
4. (ජාති පද්ධානං) [අභි. අ. 2.71; චි. ම. 374]

1. එක භවයකට අයත් ස්කන්ධ සත්තනියේ චුත ඒම =
 පච්චුප්පන්න භවයෙන් චුත ඒම ලක්ෂණයයි
2. (අ) ගෙඵී භිය භව ස්කන්ධයන්ගෙන් වෙන්ඒම, වෙන්කිරීම (කිවච්ච)රසයයි
 (අ) ගෙඵී භිය භව ස්කන්ධයන්ගෙන් වෙන් ඒම, අතීන්
 සම්පූර්ණ ඒම (සම්පත්ති) රසයයි
3. පච්චුප්පන්න භවයෙන් = ඒවත් වූ ගතියෙන් අනෙක් ගතියට
 පත් කිරීම පච්චුපට්ඨානයයි
4. ජාතිය පද්ධානයයි

භූ: යු:

මෙම ජාති ජරා මරණයෙන් සමමුත්ති සත්‍යය හා පරමත්ථ සත්‍යය යන දෙකටසටම අඩංගු කොට කැමති නම් භාවනා කළ හැක්කේය. සමමුත්ති සත්‍යය වශයෙන් භවයක පටිසන්ධිය ජාතියයවේ. චුතිය මරණයයි. වයසට යන ස්කන්ධයේ ජරාවයි. පරමාඵ් වශයෙන් වනාහි ඒ ඒ රූප නාමයන්ගේ උපාදාන ජාතියයි. සීතිය, ජරාවයි. භංගය මරණයයි.

සොක

1. අපෙතා නිජ්ජානා ලක්ඛණො සොකො
2. වෙනසො පරිනිජ්ජාධායන රසො
3. අනුසොචන පච්චුපට්ඨානො [ධ. අ. 72; චි. ම. 374]
1. අභ්‍යන්තර වශයෙන් තැවෙන බව සිටේ නැඒම ලක්ෂණයයි
2. සීත තවන බව උභය (කිවච්ච) රසයයි

3. කැනී ව්‍යසනාදිය යෙදෙන ආකාරයට, ගුණ ගරීරයේ විනාශයන් (අපකීර්ති) යෙදෙන ආකාරයට නැවත, නැවත නැවීම කේක වීම

පවුට්‍රපටිකතයයි

4. (ගුද්‍රීපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඒ ඒ අනිෂ්ඨාරම්මණ)

පද්‍රවිකතයයි

සැ: යු:

අධිකථාවන්හී ජාතියෙහි පටන් උපායාසය තෙක් පද්‍රවිකත දැක්වීමක් නොකෙරේ. මේ පොතෙහිද සොකාදිය ජාතියෙහි මුඛ්‍යය එලෙසත් වී මෙතැන් පටන් පද්‍රවිකතය පාළියෙන් හොදක්වා සිංහල පරිවර්තනයේ පමණක් වරහන් තුළ දක්වා ඇත. නමුදු පද්‍රවිකතය නොමැති නොවේ. ඇත්තෙන්ම ඇත්තේය. පද්‍රවිකත බොහෝ සේ තිබෙන අතර විශේෂ හේතුවක් නොමැති බැවින් නොදක්වුවා විය හැක. අසද්දුතර අසද්දුතරයන දුක්ඛ ධර්මෙන ඵ්ථිසිංහ ආදී ලෙසට පටිච්චසමුප්පාද විගංග පාළිය ශුන්දත්ත ගාජනීය ක්‍රමයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බැවින් ඥාති ව්‍යසන = නැදැයිත්ගේ විනාශයන් ආදී හේතු ධර්ම එක එකක් පද්‍රවිකතය මැයි දුතයුතු වේ. ධර්ම සවිභාවයේ එක් ආකාරයකට දක්වනොත් ආශ්‍රිත රූප හෝ අදාළ ද්වාරයන්ගේ ඥාති ව්‍යසනාදිය අනිෂ්ඨාරම්මණයක් ගැටෙන විට එකකාදී සමප්‍රයුක්ත ධර්මයන් රාශි වී උපකාර කරන තිසා ද්‍රෝමනසා වේදනා සහ සෝකාදිය පහළ වන්නාය. එම නිසා වතපු-ද්වාර අනිෂ්ඨාරම්මණ එකකාදී සමප්‍රයුක්ත ධර්ම පද්‍රවිකතයෝය.

පටිදෙව

1. මාලපපන ලක්ඛණේ පටිදෙවො
2. ගුණ දොස පටිකිත්තන රසො
3. සමනම පවුට්‍රපටිකතො [ධ. අ. 2/73; වී. ම. 375]
1. වැළඹීම් බව ලක්ඛණයයි
2. ගුණ දොස් කියවීම (කිවීම) රසයයි.
3. පටිදෙව සහිත පුද්ගලයාගේ නැත්තම් සිතේ අස්ථාවර බව, කමපාව, වෙවිලීම (උපටිකානාකාර) පවුට්‍රපටිකතයයි
නැත්තම් සිහි මුර්චාව එලෙස වශයෙන් ගෙන දීම (එල) පවුට්‍රපටිකතයයි
4. (ගුද්‍රීපත් වන ඥාති ව්‍යසනාදී ඒ ඒ අනිෂ්ඨාරම්මණ) පද්‍රවිකතයයි

දුකඩ = කායික දුකඩ

දුකඩං නාම කායිකං දුකඩං

1. තං කාය පිළභ ලක්ඛණං
2. දුපපඤ්ඤාණං ද්වෙමනස්ස කරන රසං
3. කායිකාබාධා පච්චුපට්ඨානං

[වී. ම. 375]

ඉරීරයේ හටගන්නා දුකඩ සහගත කාය විඤ්ඤාණය යෙදෙන වේදනාව දුකඩ නම් වේ. මේ දුකඩ වේදනාව තෝරාගෙන හවනා කරන්න.

1. කායික පීඩාව ලක්ෂණයයි
2. අනුවණයනව ද්වෙමිතස ඇතිකිරීම (කිවච) රසයයි
3. කායිකා බාධ පච්චුපට්ඨානයයි
4. (මෙම දුකඩය දෙන අභිමාරම්මණ) පදට්ඨානයයි

ද්වෙමනස්ස = වෛතසීක දුකඩ

ද්වෙමනස්සං නාම මානසං දුකඩං

1. තං චිතත පිළභ ලක්ඛණං
2. මනෝ විභාත රසං
3. මානස ඛන්ද් පච්චුපට්ඨානං

[වී. ම. 375]

ප්‍රධාන වශයෙන් ද්වෙමනස්ස වේදනාව පමණක් වේ. සීතෙහි දුකයි.

1. සීතව පීඩාකරන බව ලක්ෂණයයි
2. බන්ධාද = ද්වෙසය හා යෙදෙන නිසා සිතේ සුබය විනාශ කිරීම (කිවච) රසයයි
3. සීතෙහි රෝග = මානසික වන්ද් පච්චුපට්ඨානයයි
4. (මෙම ද්වෙමනස්ස පහළ කරවන අභිමාරම්මණ) පදට්ඨානයයි

මේ ද්වෙමනස්ස වේදනාව දුකඩ දුකඩය වන නිසාද කායික දුකඩය ගෙන දෙන නිසාද දුකඩය නම් වේ. ඇත්තය, සීතෙහි දුක අතින් පිරි පවතින සත්ත්වයන් තම කෙස් ඇඳ ගනිමින් හබයි. දැන් පපුවට ගතා ගනීයි. බීම පෙරළෙයි. පා උඩුකුරුකොට වැටෙයි. පිහි ආභ්‍රාධාදිය වලින් කපා කොටගෙන මැරෙයි. වස කයි. ගෙල වැලලා ගනී. ගින්නට ගෝ පහීයි. මෙලෙස වූ විවිධ වූ දුක විදී. [වී. ම. 376]

උපායාස

උපායාසෝ නාම ඤාති ව්‍යසනාදි හි චූට්ඨස්ස අධිමනත වෙතෝ දුකඩ සපනාවිතෝ ද්වෙසොයෙව. සංඛාරක්ඛණධ පට්ඨාපනෙනා එකෝ ධමමොති එකෙ

[වී. ම. 376]

1. විත්ත පරිදහන ලක්ඛණෝ උපායාසෝ
ඛනාසතති ලක්ඛණෝ
2. නිත්තන රසෝ
3. විසාද පච්චුපට්ඨානෝ

[ධ. අ. 2.73; වි. ම. 376]

ඥාති ව්‍යසනාදීන් හමුවන්නාවූ සත්ත්වයන්ගේ බොහෝ අධික සිත්හි දුක් ගෙන දෙන දෝශයටම උපායාසය යැයි කියනු ලැබේ. (දෝමනස්ස චේදනාව නොවේ.) සංඛාරස්කන්ධයන්හීලා අඩංගු අකුසල වෛතසික සිත් 14 න් එක් වරගසක එක වෛතසිකයක් යැයි සමහර ආවර්ණිකත්වනත්යේලා කියත්. (වි. ම. පට්ටච්චිතයයි)

1. සිත භාත්පසිත් දැවීම ලක්ෂණයයි
නැත්තම් ඥාති ව්‍යසනාදීය අනුව දැඩියේ සිත පැහැර දුක්දෙන බව ලක්ෂණයයි
2. දැඩියේ දැවීමෙන් තැනනුම බව (කිවච) රසයයි
එම දැවීමේ තැනනුම අතින් සමපූර්ණ වීම (සමපත්ති) රසයයි
3. ඤාති ව්‍යසනාදී අරමුණෙහි කය සිත ගිලී ගෙන බැහැපත් වන
බව උපට්ඨානාකාර පච්චුපට්ඨානයයි
එම බැහැපත් වන බව ගෙනදීම (එල) පච්චුපට්ඨානයයි
4. (ඉදිරි පත්වන ඤාති ව්‍යසනාදී එක වර්ගයක් අතිශයාරම්මන) පද්ධානයයි

යැ: ශ්‍ර:

විසුද්ධි මාග් අට්ඨකථාහි විත්ත පරිදහන ලක්ඛණෝ=උපායාසය සිත භාත් පසිත් දවන බවයි කියවේ. සමමාහවිනෝදනී අට්ඨකථාහි ඛනාසතති ලක්ඛණෝ= ඤාති ව්‍යසනාදී අරමුණු අනුව ගිත දැඩියේ දාහය ඇති කරන බව දැක්වේ.

සොක-පට්ටේච-දුක්ඛ දෝමනස්ස-උපායාස

රාග, දෝස, මෝහ දුරු නොකළ සත්ත්වයකුගේ හවයෙහි සාමාන්‍යයෙන් මේ සෝක, පට්ටේච, දුක්ඛ, දෝමනස්ස, උපායාසයෝ ප්‍රකටවම පවත්නාහ. මුදුන්පත්වම පවතින්නාහ. ඉහත සඳහන් කළ ආකාරයට ඥාති ව්‍යසනාදී ව්‍යසනයන් හමු වූ සත්ත්වයෙකුගේ සත්තාතයෙහි පහළ වූ තැවීම බව සෝකයයි.

දෝමනස්ස වර්ගයක්:- ශෝකය යැයි වරදවා ගන්නා දෝමනස්ස වර්ගයක්ද තිබිය හැක. ප්‍රිය කරන කෙනෙකු රෝගී වේ දැයි සිත කරදර ගැනීම-ලදුරුවත් හා ළමයින් වෙනුවෙන් සියලුලෙහි සිත් කරදර ගැනීම, ප්‍රිය මනාප කෙනෙක් පිට ගොස් නැවත එමට පමාවන විට සිත කරදර ගැනීම පමණක් නොව "මම නැත්තම් ඔබලා

දුකට පත් වේ යැයි කල්පනා කරමින් සීතා කරදර ගැනීමේ ශෝකය නොවේ. සාමාන්‍ය දෝමනස්සයයි.

නිළ, තාන්ත මාන්ත ගුණ, සිරිය, සෞභාග්‍යය, ප්‍රොතීන් ආදියෙන් එකක් විනාශ වූ විට බොහෝ දුක් වෙයි. සීත දුර්වල වෙයි. ශෝක වෙයි. මේ දුක් වීම, සීත දුර්වල වීම. සෝක වීම වනාහී දෝමනස්සම යැ. මෙය දුර්ගත නොහැකි වූ විට පරිදේව යැයි කියන විලාප සීම ඇතිවේ. පරිදේව ගින්න කියන තැන අඩන ශබ්දය පහළ වීම පිණිස ශරීරයේ දැඩිලෙස තවන දවන දොස-දෝමනස්ස අනුව කියන කියමනක් වේ. මෙම ශෝක පරිදේව ධර්මයන් ධර්මානුරූපව සමනය කල නොහැකි වූ විට ජීවිතය පවා අවසන් කර ගන්නා තරමට දුක් ගින්න ඇවිලියා හැක.

සොක පරිදේවනං සමතික්කමාය [ම. නි. 1/134]

මහා සතිපට්ඨාන සූත්‍ර දේශනාවට අනුව සෝක පරිදේවයන් සමතික්කමණය සදහා තොදම පිළිවෙල, නිදොස් ක්‍රමය, උතුම් ක්‍රමය නම් සතිපට්ඨාන දේශනාවෙහි එන පිළිවෙලම වන්නේය. එම පිළිවෙල අනුව මේ පව්වය පරිගහන නොගන නම් වූ පව්වසමුප්පාද භාවනා ක්‍රමයද කාණ්ඩයක් ලෙස ඇතුළත් වී ඇත්තේය.

මේ පව්වසමුප්පාද අංගයන් ලක්ඛණ, රස, පව්වපට්ඨාන, පදට්ඨාන ක්‍රමයට පරිග්‍රහ කරන විට නොගනගත් බෙදා වෙන් කරගන්නා විට අතීත-අනාගත-පව්වප්පන්න යන තුන් කාලයන් අප්කඛන්තික- බහිඤ්ඤා යන සන්තාන දෙකම තුළ පරිග්‍රහ කිරීම අවශ්‍යය. එලෙස භාවනා කිරීම සදහා පින්වත් ඔබ

- රූපයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
- නාමයන් පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම
- රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කිරීම
- රූප-නාම බෙදා වෙන් කොට හදුනා ගැනීම

යන නාම-රූප පරිවෙච්ච නොගන කොටසෙහි කටයුතු සම්පූර්ණ කළ විට පව්වසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය නැවතත් පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පව්වසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය නැවත පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව පහත සදහන් ලෙසට පිළිපදින්න.

ලක්ඛණ රසාදිය භාවනා කරන ක්‍රමය

ප්‍රථම (ආසන්න) අතීතයෙහි සිදු වූ අවිද්‍යාව නිසා මෙම ප්‍රථම අතීතයෙහිම සිදු වූ සංඛාරයන්ගේ පහළ වීම නම් වූ අවිප්පා හා සංඛාරයන්හි හේතු - එළ සම්බන්ධතා

ධර්ම ක්‍රමානුකූල දැක ගැනීම සඳහා පරිග්‍රහ කරන්න. පිරිසිදු ගන්න, ගන්නා අවිච්ඡාලිත නිසා සංස්කාරයන් පහළ වීම ක්‍රමානුකූල වචනාපනය කරන අවස්ථාවෙහි දැනගන්නා විට අවිච්ඡාලිත ලක්ෂණ, රස, පච්චුපටිඛාන, පද්ධතියක් පරිග්‍රහ කොට බලන්න.

තව දුරටත් මෙම අතීත භවයෙහි පිහිටුවා ගත් සංඛාර නිසා පච්චුපත්ත පටිපත්ති විඤ්ඤාණය පහළ වූ ආකාරය = සංඛාර හා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණයන්හි, හේතු - එල සම්භවධතාව ආකාර ක්‍රමානුකූල දැක දැන ගන්නා විට සංඛාරයන්හි ලක්ෂණ- රස-පච්චුපටිඛාන, පද්ධතිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා සෝක- පරිදේව- දුක්ඛ-දෝමනස්ස-උපායාස දුක්ඛාම හේතු එලයන් සම්බන්ධ වන ආකාරයට ක්‍රමානුකූල දැක ගන්නා ආකාරයට දුක්ඛීන් ලක්ෂණ-රස-පච්චුපටිඛාන- පද්ධතිය දිගට පරිග්‍රහ කරන්න.

1. අවිච්ඡා හා සංඛාරයන් (ප්‍රථම) අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එසා, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (කමම භව) යන් පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) ජරා-මරණ -සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ' දෝමනස්ස උපායාසයන් (ප්‍රථම) අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා

1. අවිච්ඡා - සංඛාරයෝ (දෙවන) අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, -පෙ - භව = (කමම භවයන්) ප්‍රථම අතීත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) - පෙ - උපායාසයෝ පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි. මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අතීත සම්බන්ධයන්ද

1. අවිච්ඡා-සංඛාර පච්චුපත්ත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
2. විඤ්ඤාණ - පෙ - භව = (කමම භවයන්) ප්‍රථම අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.
3. ජාති (=උපපත්ති භව) - පෙ - උපායාසයෝ දුර්වල අනාගත අභ්‍යාන කාල ධර්ම රාශියයි.

මේ ක්‍රමය මත පිහිටා අනාගත සම්බන්ධතාවයන් අවසානය තෙක් වටහා ගන්න. අතීත පැත්තටද ඥානය යොදවමින් බොහෝ හවතා කළ හැක. අනාගත පැත්තටද ඥානය යොදවමින් බොහෝ සේ හවතා කළ හැක. සංසාර ගමන නිමවන තාක් භාවනා කොට බැලිය හැක. මෙලෙස භාවනා කරන්නේ ඒ ඒ හවයෙන් සිදු වූ ලෙසට පවතින ලෙසට, මන්තට සිදුවන ලෙසට පරිග්‍රහ කොට භාවනා කරන්න.

අභිමතාවය

මෙලෙස පරිග්‍රහ කොට භාවනා කිරීමේ අර්ථය නම් අතීත අනාගත පව්වුපාත්ත කාල තුළ හේතු ධර්ම රාශිය හා ඵල ධර්ම රාශිය පමණක් වන්නේ යැයි දැන ගැනීමද, කරවන්නෙකු, මවන්නෙකු, මවනු ලබන්නෙකු, මැවෙන කෙනෙකු, මනුෂ්‍ය, දේව, බ්‍රහ්ම, කෙනෙක්, පුද්ගලයෙකු නැතැයි යන ලෙසට ඤාණය පිරිසිදු වීමද එක කාරණයකි.

හේතු - ඵල යන දෙකම මත ත්‍රිලක්ෂණයන් නැවත, නැවතත් විපක්‍ෂනා භාවනා කළ, හේතු ඵල දෙකම මත බැඳී ගන්නා, තණ්හා බැඳීම, මාන බැඳීම, දිට්ඨි බැඳීම ආදී කෙලෙස බැඳීම් තදංග වශයෙන් නිරෝධ වන්නේය. මේ විපක්ෂනා ඤාණයෙන් පියවරින් පියවර බලවත් වූ උපනිස්සය ශක්තිය මගින් උපකාර කළ විපක්ෂනා ඤාණයන්හි අවසාන ආශරී මාගී ඤාන ඵල ඤාණයන් පහළ වීම වන්නේය. මේ මාර්ග ඤාණයේ කෙලෙස සමුවෙප්පද වශයෙන් පියවරින් පියවර ඉතිරි නොකොට දුරු කරන්නේය. මාගී ඤාණයෙන් අදාළ කෙලෙස සමුවෙප්පද වශයෙන් ඉතිරි නොකොට විනාශ කරන හේතු ධර්මයේ = කම් කෙලෙස නිම කිරීම සිදු කරති. හේතු ධර්මයෙන් නිම කළ ඵල ධර්මය සංසාර වට්ටයන්ද නිමවා ලන්නේය. මෙලෙස හේතු - ඵල යන දෙකම මත බැඳී ඇති කෙලෙස තදංග-සමුවෙප්පද වශයෙන් ප්‍රශාණයටද එක කාරණයකි.

මේ හේතු කාරනා දෙක නිසා රූප- නාම, හේතු -ඵල සංඛාර ධර්මයන් ඉතිරියක් නැතිව හැකිතාක් මෙලෙස ලක්ඛණ, රස, පව්වුපට්ඨාන, පද්ධාන ක්‍රමය වශයෙන් තුන් කල්හි, සත්තාන දෙකෙහි පරිග්‍රහ කරමින් භාවනා කළ යුතු වේ.

කල්තබා සුදානම් වීම

මෙලෙස කම් කෙලෙස ඉතිරි නොකොට දුරු කිරීම සඳහා සොක, පරිදේව සංසිදුවීම සඳහා ආරය මාගී ඤාණය ලැබීම සඳහා නිවන මෙලොවදීම සාක්ෂාත්කර ගැනීම සඳහා පිංවත් ඔබ විපක්ෂනාවට නැංවීම සඳහා පහත සඳහන් අභ්‍යාසයන් කල්තබාම කරන්න.

අප්‍රකාශිත-බහිද්‍රව්‍ය සන්නාම දෙකම

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම රූප පරිග්‍රහ
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම අරූප පරිග්‍රහ
3. රූප - නාම පරිග්‍රහ කිරීම රූප රූප පරිග්‍රහ
4. රූප - නාම වෙන් කොට ගැනීම-නාම රූප වචනානුමාන
5. පව්‍යුපන්න, පඤ්චස්කන්ධයෙන් හේතු පහ පරිග්‍රහ කිරීම පව්‍යුපන්න
6. අතීත අනාගත ස්කන්ධයන්ගේ හේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම අද්‍රව්‍ය පරිග්‍රහ

මේ කටයුතු නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. විපක්‍ෂනාව සඳහා කල්‍යාණ සූත්‍රයේ විමස. තව දුරටත් තමාට භාවනා කළ හැකි තාක් අතීත සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් පටන් පව්‍යුපන්නය දක්වාද පව්‍යුපන්නයේ පටන් අනාගත නිමාව තෙක් අප්‍රකාශිත-බහිද්‍රව්‍ය සන්නාම දෙකෙහිම

1. රූප පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
2. නාම පමණක් පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
3. රූප -නාම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතයතෙක්)
4. රූප-නාමයන් වචනානුමාන කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)
5. හේතු - ඵල ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම (අතීතයේ සිට අනාගතය තෙක්)

මේ කටයුතු පහද නැවත වරක් සම්පාදනය කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන විට හැකිතාක් සම්පව්‍ය නාම - රූපයන් පරිග්‍රහ කොට බලන්න. අතීත සම්බන්ධතාවයේ සිට අනාගත කෙළවර තෙක් කෙළින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. තව දුරටත් මේ රූප නාමයේ පස් කොටසකට බෙදා පඤ්චස්කන්ධය වශයෙන්ද, අතීතයෙන් පටන් ගෙන අනාගතය කෙළවර තෙක් කෙළින්ම එක දිගට පරිග්‍රහ කරන්න. මෙලෙස පරිග්‍රහ කරන්නේ විටී එක එකක අතර පිහිටා ඇති හවාංග නාම ධර්මයන්ද සමග මිශ්‍රව පරිග්‍රහ කරන්න. නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරන විට සිදු වූ ලෙස, සිදුවෙමින් පවතින ලෙසට, මතු සිදුවන ලෙසට ඉතා සම්පව්‍ය පරිග්‍රහ කරන්න. අනතුරුව අතීතයෙන් පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් හේතු ඵල ධර්මයන්ද පරිග්‍රහ කරන්න.

අනුබෝධ කැණීම

නාම - රූප පරිවේප්‍රේ, තසං ච පව්‍යුපන්න පරිග්‍රහනො හ පඤ්චස්කන්ධය මහෙතෙන භොති අව්‍යො තථ අපරාපරං කැණුපසතති සඤ්ඤිතෙන අනු අනුමුච්ඡධනෙන [දී. ටී. 2]

මේ නාම-රූප පරිච්ඡේද කථානලය සහ එම නාම-රූපයන්හි හේතු බලයන් පරිග්‍රහ කළ හැකි පව්වයපරිභ්‍යන් කථානලය ප්‍රථමයෙන් එක් වරක් මහසීකාරය පැවැත්වීමෙන් මූලික කෘතන්‍ය මාත්‍රයෙන් සම්පූර්ණ නොවේ. නිශම වශයෙන් මේ කථානලය දෙක පරිග්‍රහ කිරීමට නැවත, නැවතත් යළි යළිත් මෙම කථානලය පහළ වීම යැයි කිව හැක. නැවත නැවතත් වරින් වර විනිවිද දැන ගැනීම මගින්ම මූලික වශයෙන් සම්පූර්ණ කර ගත හැක්කේය. [දී. වී. පරිච්ඡේදයහි]

එම නිසා මෙම නාම-රූප පරිච්ඡේද කථානලය, පව්වය පරිග්‍රහ කථානලය යන දෙකට අනුබෝධි කථානලය යැයි කියනු ලැබේ. නැවත නැවතත් වරින් වර පරිග්‍රහ කිරීම අනුචතුත්කල්, සන්තාන දෙක තුළ පිහිටා ඇති රූප බව - නාම බව හේතු බව - එළ බවේ ක්‍රමානුකූලව පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විට විපක්‍ෂතාවට නැංවීමට සුදුසු වන්නේය.

ලක්‍ෂ්‍යාදි වතුකක කොටස නිමියේයැ

මොක්පුර රන්දොර

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

සජ්නම භාගය
විපස්සනා කර්මස්ථාන

අතිලුප්ප ෭෫ ආවිණ්ණ (එ-ඔක් සයබෝ)

ශ්‍රී ලංකාවේ ස්වාමීන්ද්‍ර අනුස්මරණ ග්‍රන්ථ මාලා-අංක 7

මොක්ෂුර රන්ද්‍රොර

මාන්මාර් දේශයෙහි (බුරුමයෙහි)
එ-මාක් වීත්තල පබ්බත අරණ්‍ය සේනාසනාධිපති
අතිපූජ්‍ය උතු ආචාර්‍ය (එ-මාක් සයාධෝ)
ස්වාමීන් වහන්සේ විසින්
බුරුම බසින් රචනා කරන ලද

නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා

නම් භාවනා ග්‍රන්ථයේ සිංහල පරිවර්තනය

සප්තම භාගය

විපස්සනා කාර්මස්ථාන

පරිවර්තනය

පූජ්‍ය උඩරේගම ධම්මජිව ස්වාමීන් වහන්සේ

පරිවර්තන සහාය

පූජ්‍ය බුරුම ජාතික උතු අග්‍රාඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ

ධම් දනය

වෛද්‍යාචාර්ය විජේසුන්දර මහත්මා

සහ අමා දම් සංගමය

ප්‍රකාශනය

අමා දම් සංගමය

විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථාන,

දික්සේන, පොල්ගස්මුව. 10320, දුරකථනය: 01-780140

පෙරවදන

භාවෙනබ්බං පභිච්ච වං - භාවනාඥාය මුත්තමං,
පට්ඨනති රඝඝඝාදං - පභට්ඨනනෙත ඝාසනෙ

[අභිධම්මථ සංගහ]

'සමථ විපස්සනා භාවනා කර්මස්ථාන දෙක විනය සුත්‍ර අභිධර්ම පිටකත්‍රයෙහි දැක්වෙන අනුපිළිවෙළින්, ශාන්ත තීරවාණාවරෝධය තෙක් ඇත්තා වූ ප්‍රතිපත්ති රඝ විභදනය පතන නැණාවතා විසින් උතුම් ලෙස වැඩිය යුතු වේ' යනු ගාථාවෙහි අදහසයි.

පාඨිප්‍රඥාව නම් වූ ත්‍රිශේතූක ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රඥාව ඇත්තා වූ බොද්ධයෙක් කලනාණ මිත්‍ර නිශ්‍රය ඇතිව විරයගත් සතිගත් ඤාණයත් පෙරටු කොට, සිවු පිරිසිදු ශිලෙසක පිහිටා සිට සමථ විදුර්ඝනා ශිර්ෂයෙන් විත්ත භාවනා ප්‍රඥා භාවනා දෙක නිසි සේ වැඩුවහොත්, එකසිය අට වැදැරැම් වූ තෘෂ්ණා පවාච ප්‍රධාන ක්ලේශ ප්‍රභාණය කීටීමෙහි සමර්ථ වන්නෙයයි සර්වඥයන් වහන්සේගේම ශ්‍රී මුඛයෙන් දේශිත "සීමෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤා" ශතාදී ගාථාවෙන් දැක්වේ.

සමථ විදුර්ඝනා භාවනා මාර්ගයෙහි මුදුනට පත්වී, දේශිය විදේශිය ගිහි පැවිදි විශාල පිරිසකට සමථ විදුර්ඝනා භාවනා මාර්ගය පුහුණු කරවන, ත්‍රිපිටක ධර්මයෙහි තෙර පැමිණී, අභගමභා කම්මට්ටානාවාරීය සම්මාන ලද, බුරුමෙරට එා-ඹෟක් විතතල පඩිත භාවනා මධ්‍යස්ථානාධිපතිවර අති පුපතීය එා-ඹෟක් හෙතාබෝ උඹ. ආචිණ්ණ මාහිමීයන් වහන්සේ අතින් බුරුම බසින් සම්පාදිත. 'නිබ්බාන ගාමිනී පට්ටදා' ශ්‍රත්ථ සත අතුරෙන් සත්වැනි කාණ්ඩය සිංහල බසින් 'මොක්පුර රත්දොර 7'- නමින් භාවනාගිලාමීන් අතට පත්වීමේ භාග්‍යය උදාපත් වී ඇත.

ශ්‍රී ලංකාවට දෙවැනි වරට 2003-02-12 දින වැඩිම කරන අතිපුප්තිය එා-ඔහක් සෙයාබෝ උණ ආවිණ්ණ මාහිමියන් වහන්සේගේ ශ්‍රී හස්ථයටම මෙය පිළිගැනවීමට ලැබීම සංස්කාරක හිමිවරුන්ගට අමනුෂ්‍යතදයට විශේෂ හේතුවකි.

පුජ්‍ය බුරුම ජාතික උණ අග්‍රහස්‍රද ස්වාමීන් වහන්සේගේ සහායෙන් පුජ්‍ය උඩරටියගම ධම්මපීච ස්වාමීන් වහන්සේ අතින් සිංහලට පරිවර්තනය වූ මේ භාවනා ග්‍රන්ථ කාණ්ඩ සතම මුද්‍රණයෙන් නිමාවට පත්කර ගැනීමේ ධර්මදානමය පාරමි පුණ්‍ය සම්භාරය, ග්‍රන්ථ කර්තෘන් වහන්සේටත්, පරිවර්තක දෙනම වහන්සේටත්, සෝහන ලෙස උදෙසාගයෙන් මුද්‍රණය කළ පින්වත් කමල් අඹුල්දෙණිය මහතාණන්ටත් මුද්‍රණය සඳහා දායකත්වය දැරූ පරිත්‍යාග ශිලී සාධු සත්පුරුෂයන්ටත්, මෙය කියවන භාෂිතා කරන ධර්මකාමී භාවනාහිලාමී සැමටත්, සමථ විදුශීනා භාවනා මාර්ගයේ මුද්‍රනට පත්වී, ගාමිභීර චතුරාරය සත්‍ය අවබෝධ පිණිස ආයුෂ ආරෝග්‍ය සම්පත්තිය මුද්‍රත්පත් වේවා! සම්බුදු සසුන බඩළුවා සඳහම් ආලෝකයෙන් මුළු ලොව එකළු කිරීමේ ශක්තිය ලැබේවා! සමූහක් සංකල්පනා සිගල්ල සමෘද්ධි වේවා! පැතු බෝධියෙන් ගැන්වී ලක්‍ෂණ නිර්වාණ බාතුව සුවයේ සාක්‍ෂාත් වේවා!

ඇත අතීතයෙහි සේම ධ්‍යාන අභිඤ්ඤා මාර්ග එල ලාභීන් සුලභව, බුදුසසුන බැබළුවා, ලොවපුරා පැතිරෙන මිහිදිටු ගණ අදුර විධිමතය වේවා! ශ්‍රී ලංකා ද්වීපය කසා වතින් නිරතුරු වේවා! සිල් සුවදිත් ගුණ සුවදිත් සඳහම් සුවදිත් නිවන් අමා සුවදිත් එක සුගන්ධිත වේවා! පිවමාන සර්වඥයන් වහන්සේ සමයේ සේම ලොවට රටට ජනතාවට සෙතක් ගැන්වියක් ආරක්‍ෂාවක් ආශිර්වාදයක් උදාපත් වේවා!

**“විරං තිට්ඨතු සද්ධම්මො
ධම්මෙ කොත්තු සගාඨවා
යඛිඛේපි සත්තා කාලෙහ
සම්මා දෙවො පචස්සතු”**

[ධම්ම සංගණී අට්ඨ කරා]

මෙයට මෙතැ’ති
හා උයනේ අරියධම්ම සභිවර
පත්සියගම, 60554
2546
2003-02-31

පරිවහන ස්වමිත් වහන්සේගෙන්

"තවාගතපස වෙදිතො සිකඛවෙ ධම්ම විනයො විචටො විරොචති න පටිවජනො"

[අං. නි. 1/510]

'මහණෙනි, තවාගතයන් වහන්සේ විසින් දේශනා කරන ලද ධර්මය හා විනය විවිධය වූයේ ධර්මයයි, වැසුයේ නොම ධර්මයයි'

මෙම අදහස සිත්හි දරාගෙන 1996 නොවැම්බර මාසයේ මූලාරම්භයට මෙහෙළියැසින් තරුණයන්ගේ පිහිටා ඇති එා-ඉහළ භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ හේවාසිකව වැඩ සිටිමින් ගත කරන අතර වාරයේ ආරම්භ කළ මේ පරිච්ඡේද කටයුතු දැන් අවසාන අදියරට පැමිණ ඇත. නිබ්බාන ගාමනී පටිපදා වැඩ පිළිවෙල "මොක්පුර රන්දොර" නමින් කාණ්ඩ හතක්, පොත් හතක් ලෙසින් එළි දැක්වූ මෙම භාවනා මාර්ගය සීමිත පිරිසක් අතර බෙදා හැරෙන අතර එ කාණ්ඩ සහයෝගය අනුව මෙලෙස සාර්ථක නිමාවකට පත්විය.

ප්‍රධාන වශයෙන් මුලින්ම අමාදම් සංගමයේ ප්‍රධාන අනුභාසක අති පුප්‍ය නා උග්‍යෙන් අරිය ධර්ම ස්වමිත් වහන්සේගේ මාර්ගෝපදේශකත්වය මෙම සාර්ථකත්වයට ලොකු පිටුවහලක් විය. මුලම අත් අකුරු, පිටපත කියවා අනුමත කොට වචනා පෙරවදුනකින් එහි අගය වැඩි කර දෙමින්ද, මුද්‍රණ ද්වාරයන් එළිබසින තාක් තොගයකුත් ආකාරයන් සංගමය මෙහෙයවමින්ද, අවසන්වනුරුපව මහ කුසල ප්‍රමාණයක් රැස්කරගත් සේක. එලෙසට ඥාන සම්ප්‍රයුක්තව, ඥාන සංවත්තනිකව රැස් කරගන්නා ලද මෙම මහාචාර්ය කුසලය උතුම් සම්මෝඛීය පිණිසම වේවා! ශී සංගමය වෙනුවෙන් පතන්නේ ඉතාමත් ගෞරවයෙනි.

අති පුප්‍යීය එා-ඉහළ සතරොධි ස්වමිත් වහන්සේ මෙම භාවනා ක්‍රමය හදුන්වාදීමෙන් හා වෙහෙස නොබලා යෝග්‍යවරයන් හට ප්‍රගුණ කරවීමෙන් රැස්කරන අප්‍රමාණ කුසලය එම

ස්වාමීන් වහන්සේගේ කායික මානසික සුවය පිණිස වේවා! පතන බෝධියකින් වහ-වහා දුක් කෙළවර කර ගැනීමට සේතු වේවා! ශී එක්ව පතමු. එම භාවනා ක්‍රමය බුරුම බසින් සිංහලයට නැංවීමේදී එම ස්වාමීන් වහන්සේගේ ශිෂ්‍ය පුජ්‍ය උප අභ්‍යන්තර (බුරුම) ස්වාමීන් වහන්සේ දැක්වූ උනන්දුව සේනාවලටත්ව හොඳ ආදර්ශයක් සපයන්නක් විය. දිවි දෙන්නක් විය. එම සහයෝගය නොවන්නට මෙය බොහෝ වැරදි සහගත වීමටත් අදහස් ඉදිරිපත් වීම විය. එම සහගත වීමටත් ඉඩ තිබුණි. හතර-පස් වතාවක් සොදුපත් බලමින් කටයුතු කිරීමේදී කොන්දේසි වර්ගිතව වෙහෙස නොබලා කටයුතු කළ ආකාරය බුරුම ජාතිකයාගේ ඇති නිවිච්ච ගතිය මොනවාට ගෙනැගර පාන සුළු විය. ඊටම යාදෙනසුළු අනුග්‍රහයක් පිටත් කමල් ඇඹුල්දෙණිය මහත්මයාගෙන් ලැබුණු බව කවුරුත් වටහා ගත යුතුය.

මුල් ශමච කොටස සොදු පත් බැලීමේදී නිතර නිතර සාකච්ඡා කරමින් වැඩ-මුළු පවත්වමින් පොත් පෙරළමින් ඉතා ඉවසීමකින් යුක්තව අපට මේ කටයුතු කියා දුන් පුජ්‍යපාද ගාල්ලේ සංඝ සුභද්‍ර ස්වාමීන් වහන්සේ අවස්ථාවට අත්‍යවශ්‍යව තිබූ වටිනා වගකීමක් ඉටුකළ බව මෙහිලා සතුටු ප්‍රවීණව දැක්වීමට සතුටු වෙමු. පොල්ගස්ඹවිට විපස්සනා භාවනා මධ්‍යස්ථානයේදී සිදු වූ මේ මුල් පෙළඟැස්ම වඩාත් නිරවුල්ව ගෙන යෑමට අති පුජ්‍ය මිත්‍රයා වේ විහිත ස්වාමීන් වහන්සේ විශේෂයෙන් උනන්දුවක් ගත් අතර එය මුල් සම්බන්ධීකරණ කටයුතු වලට ලොකු රුකුලක් විය. ගෞරවනීය දාස්වත්තේ සුමනසීල ස්වාමීන් වහන්සේත් ඇතුළු පොල්ගස්ඹවිට දික්ගේන භාවනා මධ්‍යස්ථානයේ පැවිදි අනුභාගන ස්වාමීන් වහන්සේලාත්, දායක සහයෝ කටයුතු කරමින් අමාදම් සංගමයේ වගකීම් ඉසිලූ සියලුම ගිහි පිංවතුන්ද කෘතචේදීව සමරමු.

විශේෂයෙන් මේ ඔබ කියවන විපස්සනා කොටස සුද්ධ කිරීමේදී කොස්ගොඩ දිවියාගල සේනාසන වාසී පුජ්‍යපාද හික්කඩුවේ ධම්මසීල ස්වාමීන් වහන්සේ ඉතා විස්තර සහිතව සොදුපත් බැලීම ඉෂ්ඨ කරන්නට යෙදුන අතර ඒ සඳහාම කොස්ගොඩ සිට මිනිටගල නිස්සරණ වනයට වැඩිම කොට දින ගනනාවක් සාකච්ඡා කලේ බලවත් ධම් ගෞරවයක් දක්වමිනි. එය ගෞරව කටයුතු ගුණයකි. අපේ ගෞරවයත් අපි පුදු කරමු.

මෙම මොක්පුර රත්දොර සත්වන කොටස, විපස්සනා කොටස මුද්‍රණයෙහිලා වෛද්‍යවෘත්තී රේ ඩී. විජේසුන්දර මැතිතුමාට මොක්සුව පිණිස මුලික බරපත ඉසිලූ පිංවත්. වෛද්‍යවෘත්තී ඩබ්. ඇම්. වයි. විජේසුන්දර මහතාට සහ තේරා විජේසුන්දර මැතිණියට මෙම වටිනා ධම් දානය කුසල ශක්තිය මෙලොව වශයෙන්ම ආත්ම සංරක්ෂණය පිණිස හේතුවේවා! ජීවිතයේ

සමෘද්ධිය පිණස හේතුවේවා! සමපරාධික වශයෙන් මොකපුරට පොර විවෘත කරගැනීමක්ම වේවා! යි අමාදුම් සංගමය වෙනුවෙන් පතන්නේ මෙහිනියෙනි.

මුල් කොටසේ පටන් අත් අකුරු පිටපත් ලියා දෙමින් සෝදුපත් බලමින් දිගටම උපකාර කළ පුජ්‍ය විලානගම පියරතන ස්වාමීන් වහන්සේන්, අනුග්‍රහය විවිධ ක්‍රම වලින් දැක්වූ පුජ්‍ය උඩුගම්පොල ධම්මරංසී ස්වාමීන් වහන්සේ, පුජ්‍ය කිතුලුතිට්ඨානේ ධම්මගුණත්ත ස්වාමීන් වහන්සේන්, පුජ්‍ය උග්ගල්ඛොඩි උපතිස්ස ස්වාමීන් වහන්සේන් මේ සඳහාම සැදී පැහැදී ක්‍රියා කිරීම කටයුතු වලට ලොකු සහනයක් විය. ඔබ වහන්සේලාගේ භාවනා කටයුතු වලට මේ ධර්ම දානමය ඝට්ඨාණ සංවිච්චනනීක කුසලවල විපාක දිටුදැමියෙහිම ලැබේවායි පතමු.

මේ දක්වන්නට යෙදුනේ ලැබුණු අපමණ සහයෝග වලින් සමහරකි. සියලුම සඳහන් කිරීමට පුළුවන් වේ යැයි හෝ එකින් එක සඳහන් කරන්නට හැකි වේ යැයි හෝ නොසිතමු. එ සියලු සත්පුරුෂ ගනුදෙනු අද අප මේ සිටින තත්ත්වයට ගෙනඑමට එකැතින් පිටුවහලු විය. උනන්දුවෙන් උත්සාහයෙන් එකතුවී නිරුද්‍රක කතරක දිය උල්පතක් මතුකරගත් පිරිසක් විලසට සමගිව පැත් පහසු වෙමු. අන් අයටත් කෙමී බීමක් වේවා! යි පතමු.

සත් අවුරුද්දක් පමණ කාලයක් පොත් සතක් වශයෙන් එළි දැක්වීමේදී සත්පුරුෂ ආලයාදියෙන්, ධර්මානු ධර්මී පීචිතයෙන්, සෝනියෝමනසිකාරයෙන් එකරැස් කරගන්නා ලද මෙම පිචිතුරු කුසල් ශක්තිය අප ආචාර්යය-උපාධ්‍යාය මහෝත්තමයන් වහන්සේලාට පුජා වේවා! පතමු. මවු-පිය-ඝට්ඨානි-මිත්‍ර-හිතවත් සියලුදෙනාත් මේ පිත දැක අනුමෝදන් වෙත්වා! මැදහත් අහිතවත් සියලු සත්ත්වයෝත් අනුමෝදන් වෙත්වා! මොකපුරට රන්දොරින් පිචියෙන්වා!.

ලක්දිව මුදු සසුන බැබළේවායි එක්ව පතමු!

මෙයට මෙතැනි
උඩරටියගම ධම්මපීච ස්වාමීන්
හිස්සරණ වනය,
මිනිරියල, 11742
2003 ජනවාරි 31

ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය

ම. නි.	- මජ්ඣිම නිකාය	- ඉ. ජ.
සං. නි.	- සංයුතත නිකාය	-
අං. නි.	- අංගුත්තර නිකාය	-
වි. ප.	- විභංගපපකරණය	-
ප. ප.	- පට්ඨානපපකරණය	-
වි. ම.	- විසුද්ධි මග්ග	- ස. රත්.
ස. ප.	- සමන්ත පසාදිකා	-
දී. අ.	- දී. නි. අටුවාව	-
ම. අ.	- ම. නි. අටුවාව	-
සං. අ.	- සං. නි. අටුවාව	-
ධ. ස. අ.	- ධම්මසංගණි අටුවාව	-
ප. දී.	- පරමත්ත දීපනී	-
විභ. අ.	- විභංග අටුවාව	-
ප. ප. අ.	- පක්ඛ්‍යපපකරණ අටුවාව	-
මහා වී. (සි)	- විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	- සි. අ.
මහා වී. (ඉ)	- විසුද්ධි මග්ග මහා වීකා	- ඉ. අ.
අනු වී.	- විසුද්ධි මග්ග අනු වීකා	-
අං. වී.	- අං. නි. වීකාව	-
ම. වී.	- ම. නි. වීකාව	-
ඉ. වී.	- ඉ. වීකාව	-
දී. වී.	- දී. නි. වීකාව	- සෝ. රත්.

ඉ. ජ.	- ඉද්ධ ජයනති මුද්‍රණය	
නේ. ඉ.	- සසිමන් හේවාචිකාරණ මුද්‍රණය	
සි. අ.	- සිංහල අකුරු	
ඉ. අ.	- ජට්ඨ සංගීති මුද්‍රණය (ඉරුම අකුරු)	
සෝ. නේ.	- සෝමාවතී හේවාචිකාරණ මුද්‍රණය	

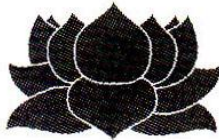
පටුන

පෙරවදන	i
පරිවෘතීය ස්වාමීන් වහන්සේගෙන්	iii
ග්‍රන්ථ සංකේත නිරූපණය	vii
1. විපසයනා කොටස	1
මග්ගාමග්ග-ඤාණදසසාන විසුද්ධි නිදේසය,	
සමමසන ඤාණ කොටස	1
කලාප සමමසන	2
නය විපසයනා	2
විපසයනා ඤාණයේ භාවනා අරමුණ	2
තුන් ආකාර වූ සත්තවයන් දිරි ගැන්වීම සඳහා	4
ප්‍රකට තැනින්, පහසු තැනින් පටන් ගන්න	8
පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්	9
ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ගය	11
වුට්ඨානගාමිනී විපසයනා	12
අනිවායඪියෙන් දත යුතු දෑ	14
ත්‍රිලක්ෂණය	15
අනත්ත ආලෝක කිරණ ධාරාව	16
කලාප සමමසන සහ අනුපද ධම්ම විපසයනා	18
පටිච්චසමුප්පාද අංග	19
විපසයනා ඤාණ හා අභිඤ්ඤාණ	20
චූදගත් යතුරක්	22
පරිග්‍රහ කිරීමට පහසු තැනින් පටන්ගෙන විපසයනා කරන්න	24
රූප නිරෝධ-නාම නිරෝධ වාදය	26
නාම ධම්ම විපසයනා කිරීම	27
සමථයානික පුද්ගලයකු නම්	28
කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛසථානය දී භාවනා කරන්න	29
අද්ධා පච්චුප්පනන	30
පඤ්චසකකඬ ක්‍රමය	31
රූප හා නාම එකටද භාවනා කරන්න	33
අතීත-පච්චුප්පනන-අනාගත	34

අනන්ත ලක්ඛණ ක්‍රමය	36
මිලාරික - සුඛුම - හීන - පණිත - දුර - සන්තික	38
අසුභ භාවනා	40
සවිඤ්ඤාණක අසුභය	40
නානා කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරී ගත් ශරීර කුචුච	41
රූප පරමාර්ථයන්හි අසුභ සවභාව	42
අවිඤ්ඤාණක අසුභ-පණ නැති අසුභ	42
භාවනා කරන ක්‍රමය	43
අසාමාන්‍ය සංසිද්ධියක්	45
පටිච්චසමුපපාද අංග	45
භාවනා කරන පිළිවෙළ	46
චන්තාලීසාකාර අනුපසාදනා	47
අනිච්ච ලක්ෂණ දසය	48
දුක්ඛ ලක්ෂණ පස් විස්ස	51
අනන්ත ලක්ඛණ පහ	58
සුඤ්ඤාතො + අනන්තතො	59
අනිච්ච, දුක්ඛ, අනන්ත විමේ භේද ධම්	60
දෛසිය (200) ආකාර වූ නය විපසයනා	61
ප්‍රඥා භාවනාව සම්පූර්ණ කළ හැක්කේය	62
රූප සත්තක විපසයනා භාවනා ක්‍රමය	63
අරූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය	66
පෙර විපසයනා සිත, පසු විපසයනා සිත	67
2. උදයබ්බය ඤාණ කොටස	73
අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අප්ඤ්ඤාන-බහිදධා	74
උදයබ්බය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය	75
රූපස්කන්ධ	75
ප්‍රතිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය	76
පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය	76
පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය (=චේතනා)	77
පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය	77
පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්කන්ධය	78
උප්පාද නිරෝධය	79
අනුප්පාද නිරෝධය	79

රූපස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රම	80
චක්‍ර විඤ්ඤාණ - වේදනාස්කන්ධය භාවනා ක්‍රමය	81
සමුදය වය ධම්මානුපසසී	
(උදය වය දසසන) = ඇතිවීම-නැතිවීම බැලීම	82
උදය වය දසසන - රූපස්කන්ධය	82
චක්‍ර විඤ්ඤාණ - වේදනාස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රමය	83
සංඛාර හා කම්ම භව	86
සියල්ලම භාවනා කරන්න	87
පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය	87
සමුදය ධම්මානුපසසී	88
වයධම්මානුපසසී	89
සමුදය වයධම්මානුපසසී	89
ලැබිය හැකි ආනිසංස	90
සත්‍ය සතර ප්‍රකට වන ආකාරය	91
ලෞකීය මාර්ග සත්‍ය = ලෞකික මාර්ග පහ	93
පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවිභාවය ප්‍රකට වන ආකාරය	94
නය හතර ප්‍රකට වන ආකාරය	94
ලක්ෂණ පහ ප්‍රකට වන ආකාරය	97
උදයබ්බය විපසසනා වැඩ පිළිවෙළ	99
උපක්ලේශ කොටස	100
කුමක් නිසා මේ ගැන නැවතත් පැහැදිලි කරයිද?	103
වරද නිවරද කිරීමේ පිළිවෙත	108
නිකනති = විපසසනා නිකනති	109
පටිපදා ඤාණ දසසන විපුද්ධිය = ඉහළ විපසසනා ඤාණ	110
අනුපස්සනා හතර = සතිපට්ඨාන හතරට ඇතුළු වන ආකාරය	110
ඉරියාපථ හා සම්පජ්ඤ්ඤ භාවනා ක්‍රමය	112
3. භංග ඤාණානු ධොටස	114
භංග ඤාණයට	114
රූප කලාප නොපෙනී යෑම	115
විපසසනා භාවනා කරමින් සිටින ඤාණය මත නැවත	
වරක් විපසසනා කිරීම-පටිවිපසසනා	118
භාවනා කරන ක්‍රම සමහරක්	119
භංගය දැකීමේ ශක්තිය	120

කැමති දෙයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය	120
භාවනා ක්‍රමය	121
ආනාපාන ප්‍රථම චතුකක	122
ආනාපාන ද්‍රව්‍ය චතුකක	123
ආනාපාන තනිය චතුකක	125
සංලක්ෂය	127
විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු කාරණය	128
ආනාපාන චතුසු චතුකක	130
ආනාපාන සති ආනිශංසයෝ	132
4. භය ඤාණයේ සිටි සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණය හෙක්	133
බලවත් සතියකින් යුක්තව ගමන් කළ යුතු මග	135
5. ඤාණ දසසන විසුද්ධියට	
සංඛාරපෙක්ඛා ඤාණයේ සිටි	
ආර්ය මාර්ග ඤාණය හෙක්	138
සුඤ්ඤතාවය දක්නා ලෙසට බලන්න	140
මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා නොදකින පුද්ගලයා	140

අපවත් වී වදාළ,
ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධානාචාර්ය,
මිනිරිගල නිස්සරණ වන අරණ්‍යයේ ප්‍රථම සේනාසනාධිපති,
කම්ප්ථානාචාර්ය, මහෝපාධ්‍යාය, අතිපූජ්‍ය
මාතර ශ්‍රී ඥානාරාමාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට
ප්‍රාජ්තිදාන පිණිස

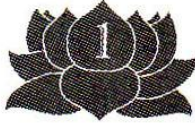
ශ්‍රී කල‍්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාව පනස්වන වසර සපිරීම
නිමිත්තෙන් එකී සංස්ථාවේ ගරු සමුත්පාදක හා ප්‍රධාන අනුශාසක,
ගල්දූවේ ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානාධිපති,

රාජකීය පණ්ඩිත, අතිපූජ්‍ය
කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී පිනවංශාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේට

“මොක්පුර රන්දොර”

(නිබ්බාන ගාමිනී පටිපදා)

නම් වූ මෙම ග්‍රන්ථය
සාහිශය ගෞරවයෙන් පිළිගැන්වෙයි.

මොක්පුර රන්දොර

විපසසනා කොටස

නමෝ තසං භගවතෝ අරහතෝ සමමා සමනුදාසං

මහොමගො-කඤ්ඤාදාසනා විසුද්ධි නිද්දෙසය සමමසන කඤ්ඤා කොටස

විපසනා උපක්ෂේපයන්ගෙන් මිදුනා වූ උතුම් විපසනා ප්‍රතිපදාවට අනුව නිවැරදි මාර්ගයේ ගමන් කරන රේ අවසානව ආර්ය මාර්ගයට පුළු භාගය වූ පුළු භාග ප්‍රතිපදාවයි. ඕනෑකාදී දශකාර විපසනා උපක්ෂේපයේ වනාහි ආර්ය මාර්ගයට පුළු භාගයේ වන්නා වූ උතුම් විපසනා ප්‍රතිපදාවේ නිවැරදි පුළු භාග මාර්ගය නොවෙයි. එසේ හෙයින් ආර්ය මාර්ගයට පුළුභාගයේ ඇති නිවැරදි විපසනා ප්‍රතිපදාව වන නිශම පුළු භාග මාර්ගය ද, විපසනා ප්‍රතිපදාව නොවන මාර්ගය ද තඤ්ඤාකාරයෙන් විසඳව දැන පරිච්ඡේද වශයෙන් හොඳින් සිත්හි පිහිටන කඤ්ඤා මහොමගන කඤ්ඤා දාසනා විසුද්ධියයි. මෙය මාර්ගය, මෙය අමාර්ගය යැයි දැන විපසනා උපක්ෂේප දුරු කිරීමෙන් පිරිසිදු වූ කඤ්ඤායි. [වී. ම. 455]

කලාප සමමසන-නග් විපසසනා

එම මහොමගන කඤ්ඤාදාසනා විසුද්ධි කඤ්ඤා සම්පාදනය කිරීමට කැමති යෝගාවචරා කලාප සමමසනය යැයි කියනු ලබන නග් විපසනාවේන් පටන් ගෙන භාවනා කළ යුතු,

[වී. ම. 455]

කලාප සම්මසන

අතීත-අභාගත-පව්වුපාත්ත, අප්‍රසධිත, බහිඳුධා දී රූප- නාම ධර්මයන් සමූහ වශයෙන්, රාශි වශයෙන් ත්‍රිලෂ්‍යණයන්ට නංවමින් විපස්‍යනානුකූලව සලකන ක්‍රමය කලාප සම්මසන ක්‍රමයයි. මේ "කලාප සම්මසන" යන නම දුඹුද්විහි වැඩි වාසය කළ මහාදේවතාවන් වහන්සේලාගේ ව්‍යවහාරයකි.

නිය විපස්‍යනා

"යංකිසද්ධී රූපං අභිභානායත-පව්වුපාත්තං" ආදී වශයෙන් අනන්ත ලෙක්ඛණ සුත්‍රාදී ඒ ඒ නිපට්ටවිට ධර්ම දේශනාවන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේ පැහැදිලිව දේශනා කොට අනුශාසනා කළ සේක. එම අතීත, අභාගත, පව්වුපාත්ත, අප්‍රසධිත, බහිඳුධා, ඕළාරික, සුඛුම, භීත, පභීත, දුර, සන්තික යන එකොළොස් ආකාරයකින් පිහිටා ඇති උපාදනස්කන්ධ හම් වූ

1. රූප සමූහ = රූපස්කන්ධය,
2. වේදනා සමූහ = වේදනාස්කන්ධය,
3. සන්ද්‍රව්‍යා සමූහ = සන්ද්‍රව්‍යාස්කන්ධය,
4. සංඛාර සමූහ = සංඛාරස්කන්ධය,
5. විඤ්ඤාණ සමූහ = විඤ්ඤාණස්කන්ධය,

යන මේ ධර්ම සමූහයන්,

1. රාශි-රාශි වශයෙන් කොටස් පහක් කොට ත්‍රිලෂ්‍යණ වශයෙන් එක එකක් පාසා විපස්‍යනා කොට බැලීම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයකි.
2. දෙළොස් ආකාරයට පිඬු කොට විපස්‍යනා කොට බැලීම දෙළොස් ආගතන ක්‍රමයකි.
3. දස අට ආකාරයට ගොනු කොට විපස්‍යනා වශයෙන් බැලීම බාතු දස අටාකාර ක්‍රමයකි.

මේ ආදී විපස්‍යනා කොට බලන ක්‍රම "නිය විපස්‍යනා" නම් වේ. මේ "නිය විපස්‍යනා" යන නම ශ්‍රී ලංකාදීපීපයේ වැඩි වාසය කළ මහා ථෙරවරුන්ගේ ව්‍යවහාර ක්‍රමයකි.

[මහා වී. (ඉ.) 2/386]

විපස්‍යනා ඤාණයේ භාවනා අරමුණු

1. ද්වාර-අරමුණු සහිතව ඒ ඒ ද්වාරයන්හි පහළ වන වක්ඛුද්වාරික ධර්ම, සොතද්වාරික ධර්ම, ඝාතද්වාරික ධර්ම, පිච්ඤාද්වාරික ධර්ම, කායද්වාරික ධර්ම, මනෝද්වාරික ධර්ම යන ධර්ම සය වර්ගය,

2. රූපක්‍ෂ්‍යය, වේදනාක්‍ෂ්‍යය, සතුටුකෂ්‍යය, සංඛාරක්‍ෂ්‍යය, විඤ්ඤානක්‍ෂ්‍යය යන ක්‍ෂ්‍යයන්ගේ පස් වේදනා.
3. චක්‍ෂුස්චාර, සෝතස්චාර, ඝාතස්චාර, පීචිතාස්චාර, කායස්චාර, මනෝස්චාර යන ස්චාර සය.
4. රූපාරම්මණ, සද්දාරම්මණ, ගන්ධාරම්මණ, රසාරම්මණ, ඵොට්ඨබ්බිතාරම්මණ, ධම්මාරම්මණ යන අරම්මණ සය.
5. චක්‍ෂු විඤ්ඤාණ, සෝත විඤ්ඤාණ, ඝාත විඤ්ඤාණ, පීචිතා විඤ්ඤාණ, කාය විඤ්ඤාණ, මනෝ විඤ්ඤාණ යන විඤ්ඤාණ සය.
6. චක්‍ෂු සම්ප්ප්පය, සෝත සම්ප්පය, ඝාත සම්ප්පය, පීචිතා සම්ප්පය, කාය සම්ප්පය, මනෝසම්ප්පය යන ප්පයන්ගේ සය වේදනා.
7. චක්‍ෂු සම්ප්පයන් වේදනා, සෝත සම්ප්පයන් වේදනා, ඝාත සම්ප්පයන් වේදනා, පීචිතා සම්ප්පයන් වේදනා, කාය සම්ප්පයන් වේදනා, මනෝ සම්ප්පයන් වේදනා යන වේදනා සය.
8. රූප සඤ්ඤා, සද්ද සඤ්ඤා, ගන්ධ සඤ්ඤා, රස සඤ්ඤා, ඵොට්ඨබ්බිත සඤ්ඤා, ධම්ම සඤ්ඤා යන සඤ්ඤා සය.
9. රූප සඤ්චේතනා, සද්ද සඤ්චේතනා, ගන්ධ සඤ්චේතනා, රස සඤ්චේතනා, ඵොට්ඨබ්බිත සඤ්චේතනා, ධම්ම සඤ්චේතනා යන චේතනා සය.
10. රූප තණ්හා, සද්ද තණ්හා, ගන්ධ තණ්හා, රස තණ්හා, ඵොට්ඨබ්බිත තණ්හා, ධම්ම තණ්හා යන තණ්හා සය.
11. රූප විතක්ක, සද්ද විතක්ක, ගන්ධ විතක්ක, රස විතක්ක, ඵොට්ඨබ්බිත විතක්ක, ධම්ම විතක්ක යන විතක්ක සය.
12. රූප විචාර, සද්ද විචාර, ගන්ධ විචාර, රස විචාර, ඵොට්ඨබ්බිත විචාර, ධම්ම විචාර යන විචාර සය.
13. පඤ්ච ධාතු, ආපො ධාතු, තෙජො ධාතු, වායො ධාතු, ආකාශ ධාතු, විඤ්ඤාණ ධාතු යන ධාතු සය.
14. කසීණ දසය.

15. දෙනිස් කොටස්
16. ආයතන දෙළඟ,
17. බාතු දුහ අට (අධිකාරය බාතුගත)
18. ඉන්දිය දෙවිස්ස
19. කාම බාතු, රූප බාතු, අරූප බාතු, යන බාතු තුන.
20. කාම හව, රූප හව, අරූප හව, සකද්දේ හව, අසකද්දේ හව, තෙවසකද්දේනාසකද්දේ හව, එක වොකාර හව, (අසකද්දේ සත්ත) වතු වොකාර හව, (අරූප හව හතර) පකද්ව වොකාර හව, (=කාම භූමි 11, රූප භූමි 15) යන නව මහා හවයන්,
21. රූප ධනන සතර,
22. මෙත්තා, කරුණා, මුද්දිතා, උපෙකඩා යන අප්පමකද්දේ ධර්ම හතර,
23. අරූප ධනන සමාපත්ති 04 (හතර)
24. පටිච්ච සමුප්පාද අංශ 12 (දෙළඟ) යන මේ ධර්ම රාශිය විපස්සනා ඤාණයට අරමුණු වශයෙන් පවතින්නේ යැයි දන යුතු, [වි. ම. 457]

තුන් ආකාර වූ සත්ත්වයන් දිටි ගැන්වීම සඳහා

දුරුකරවිය යුතු දුරුකිරීමට තරම්වන මව්පා දෘෂ්ටිය සහිත චේණ්‍යායන සත්ත්වයන් තුන් ආකාරයක්, හා තුන් වර්ගයක්, ඇත්තාහ. මෙම තුන් ආකාර වූ සත්ත්ව වර්ග තුනම සලකා අනුශාසනා කිරීමට කැමති වන, බුදුරජාණන් වහන්සේ පකද්වස්සනෙහි ක්‍රමය ආදී යට පුක්ච්ච විවිධ ක්‍රම අනුව විපස්සනා භාවනා ක්‍රම දක්වමින් අනුශාසනා කළ සේක.

පකද්වස්සනෙහි ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා මතභිකාරය පවත්වන විට අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. ආයතන දෙළඟ ක්‍රමයට අනුව විපස්සනා භාවනා මතභිකාරය පැවත්වීමේදී ද අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. අධිකාරය බාතු ක්‍රමයෙන් විපස්සනා භාවනා මතභිකාරය පැවත්වීමෙන් ද අරහත්ත ඵලය තෙක් ළඟාවිය හැක්කේය. මේ ආකාරයට එක් ක්‍රමයකින් විපස්සනා කමටහන වැඩීමේ දී, භාවනා කිරීමේ දී අරහත්ත ඵලය නම් වූ අභිමත ඵල ධර්ම සම්පූර්ණ වන්නේ නම් කුමක් හිසා එක ක්‍රමයක්ම දේශනා නොකොට ක්‍රම බොහෝමයක් දේශනා කළ සේක දැයි යන්න ප්‍රශ්නයකි. එසේ ප්‍රශ්නයක් මතු වන්නේ නම්, උත්තරය: තුන් ආකාරයට බෙදෙන සත්ත්වයන් ඇති බව සලකා ඒ අනුව මෙසේ දේශනා කළ සේක යන්නයි.

1. රූප සම්මුද්‍රහා : රූප ධර්ම විෂයෙහි මුද්‍රා වූ සත්ත්වයෝ,
2. අරූප සම්මුද්‍රහා: නාම ධර්මයන් විෂයෙහි මුද්‍රා වූ සත්ත්වයෝ,
3. උභය සම්මුද්‍රහා : රූප නාම යන දෙකම විෂයෙහි මුද්‍රා වූ සත්ත්වයෝ,
1. නිකඛිජ්ජියා : ඉන්ද්‍රියන් නීත්‍යණ සත්ත්වයෝ,
2. මජ්ඣනිමිජ්ජියා : ඉන්ද්‍රියන් ලාමකද නොවූ නීත්‍යණද නොවූ මැදිහත් සත්ත්වයෝ,
3. මුද්දිජ්ජියා : ඉන්ද්‍රියන් ලාමක සත්ත්වයෝ,
1. සංඛිත රූපී : කෙටි ක්‍රම-සංකෂ්ප ක්‍රම කැමති සත්ත්වයෝ,
2. මජ්ඣම රූපී : සංකෂ්පද නොවූ චීතාරද නොවූ මධ්‍යස්ථ ක්‍රම කැමති සත්ත්වයෝ,
3. චීතාර රූපී : චීතාර ක්‍රම කැමති සත්ත්වයෝ,

යන ලෙසට විමුක්ති ලැබීමට යෝග්‍ය වූ චේතනා සත්ත්වයන් තුන් ආකාරයක් හා තුන් වර්ගයක් ඇත්තාය. මෙම තුන් ආකාර වූ සත්ත්වයන් ගැන සලකා බවුන්ගේ අර්ථය කැමති වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ මෙලෙස ධර්ම විචිධි ක්‍රමයන්ට අනුව විචිධි-විචිතූ ක්‍රමයන්ට අනුව දේශනා කළ සේක.

- 1.(අ) නාම ධර්මයන් විෂයෙහි මුද්‍රා වූ අරූප සම්මුද්‍රහ පුද්ගලයෝ,
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය නීත්‍යණ වූ නිකඛිජ්ජිය පුද්ගලයෝ,
 (ඇ) සංකෂ්ප-කෙටි ක්‍රම කැමති සංඛිත රූපී පුද්ගලයෝ,

මේ පුද්ගලයන් අරඹන දේශනා කරන විට අනන්ත ලක්ඛණ සුත්‍රයෙන් විපස්සනා භාවනාව උගැන්වූ සේක.

- 2.(අ) රූප ධර්ම විෂයෙහි මුද්‍රා වූ රූප සම්මුද්‍රහ පුද්ගලයෝ
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය මධ්‍යස්ථ බව ඇති මජ්ඣනිමිජ්ජිය පුද්ගලයෝ
 (ඇ) චීතාරත් නැති, සංකෂ්පත් නැති ක්‍රමයට කැමති මජ්ඣනිමිජ්ජිය පුද්ගලයෝ යන පුද්ගලයින් සලකා දේශනා කරන විට ඤාදාය ආයතන ක්‍රමයෙන් විපස්සනා භාවනා ක්‍රමය දේශනාකොට අනුශාසනා කළ සේක.
- 3.(අ) රූප-නාම යන දෙකම අතින් මුද්‍රා වූ උභය සම්මුද්‍රහ පුද්ගලයෝ
 (ආ) ඉන්ද්‍රිය අතින් ලාමක මුද්දිජ්ජිය පුද්ගලයෝ
 (ඇ) චිත්තර කැමති චීතාර රූපී පුද්ගලයෝ

යන පුද්ගලයන් සලකා දේශනා කරන අවස්ථාවේදී අධිකාරය බාහු ක්‍රමයට අනුව විපක්‍ෂනා භාවනා ක්‍රමය දේශනා කොට දැක්වන්නට යෙදුණි.

අනන්ත ලක්ෂණය පහසුවටත් යුතුකලවත් පරිග්‍රහ කළහැකි වීම සඳහා ඉන්ද්‍රිය දේශනා ක්‍රමයෙන් විපක්‍ෂනා භාවනා ක්‍රමය දැක්වූ සේක.

1. පවත්ති : උපාදනස්කන්ධ පහ තුළින් දුකට සත්‍යය බවින් හි පහළ වීම
2. පවත්ති හේතු : මෙම දුකට සත්‍යය බවින් හි හේතු බව
3. නිවත්ති : මෙම දුකට සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය බවින් හි නිරෝධය
4. නිවත්ති හේතු : මෙම දුකට, සමුදය සත්‍යය බවින් හි නිරෝධය සඳහා හේතුවන පිළිපැදීමේ මාර්ගය.

යන මේ සතර, සමමා දිට්ඨි ක්‍රමයෙන් තමාම විරතමානව විනිවිද දැක දැනගැනීමෙන්ම ඉහත සදහන් විපක්‍ෂනා භාවනා විවිධ ක්‍රම-මාර්ග-එල-නිර්වාණ යන එල අනිශංසයන් ප්‍රභා කර ගත හැක්කාක.

තමා වශයෙන් මේ සතර, සමමා දිට්ඨි ක්‍රමයෙන් විරතමානව විනිවිද නොදක්නා භාක් මාර්ග-එල-නිර්වාණ යන එලයන්ට ප්‍රභා විය නොහැකි යැයි දැනුවත් කිරීම අවධාරණය කරමින් සත්‍යය දේශනා ක්‍රමය, පටිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමය හා බැඳුණු විපක්‍ෂනා භාවනා ක්‍රමයන්ද දේශනා කොට දැක්වූ සේක. අනුශාසනා කළයේක. [මහා වී. (ඉ.) 2/439 - 446]

සැලකිලිමත් විය යුතු

චිත්ත, චේතසික, රූප, නිබ්බාන යැයි පරමාච්චි බව් හතරකි. එයින් චිත්ත-චේතසික - රූප පරමාච්චයන් අතිවිච පරමාච්ච, දුකට පරමාච්ච, අනන්ත පරමාච්ච බව් වන්නාක. උතුම් වූ නිර්වාන පරමාච්චය, නිව්ච පරමාච්ච, සුඛ පරමාච්ච, අනන්ත පරමාච්ච බව් බව් වන්නේක.

1. මෙම නියම අතිවිච, සුඛ, අනන්ත පරමාර්චය වූ චතුර්ච පරමාර්චය වූ නිබ්බාන පරමාර්චය අපේක්ෂා කරන පිංචන් ඔබ ප්‍රචම පරමාර්චය, දුච්චිය පරමාර්චය, කෘතිය පරමාර්චය වන්නා වූ චිත්ත-චේතසික-රූප බව් බව් එවායේ හේතු බව් බව් සහිතව පරිග්‍රහ කොට ක්‍රියාකාරීයට හංවා නැවත නැවතත් විපක්‍ෂනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. මෙලෙස භාවනා කරන විට චිත්ත හා චේතසිකයන් වෙනම නාම බව් සමූහයක් ලෙසත්, රූප බව් බව් වෙනම සමූහයක් ලෙසත්, රූප-නාම කොටස් දෙක වෙන් වශයෙන් විපක්‍ෂනා භාවනා කොට, සම්මර්ශණ කොට බැලීමෙන්ද මාර්ග, එල නිර්වාණයට ප්‍රභා විය හැක්කේක.

2. රූප බිම්යන් එක සමූහයකි. නාම බිම්යන් වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාරා, විඤ්ඤාණ යැයි සතරකට බෙදා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයෙන් විපක්‍ෂතා වශයෙන් සම්මශ්ණය කොට බැඳීමෙන්ද මාග්-එළ-නිර්වාණයට ළඟා විය හැක්කේමය.
3. තවදුරටත් මේ රූප-නාමයන්ම දෙළසකට බෙදා ආයතන දෙළස ලෙසට විපක්‍ෂතා භාවනා වශයෙන් සම්මශ්ණය කිරීමෙන්ද මාග්-එළ නිර්වාණයට ළඟා විය හැක්කේමය.
4. තවදුරටත් මේ රූප-නාමයන්ම දස අට ආකාරයට බෙදා අටකා රත බාචු ක්‍රමයට විපක්‍ෂතා භාවනා වශයෙන් සම්මශ්ණය කිරීමෙන්ද-මාග්-එළ නිර්වාණයට ළඟාවිය හැක්කේය.
5. තවදුරටත් මේ රූප-නාමයන් දෙවිසි කොටසකට බෙදා ඉන්ද්‍රිය දේශනා ක්‍රමයට අනුව ලෝකීය ඉන්ද්‍රියන් විපක්‍ෂතා වශයෙන් සම්මශ්ණය කිරීමෙන්ද-මාග්-එළ නිර්වාණයට ළඟා විය හැක්කේමය.
6. තවදුරටත් මේ රූප-නාමයන් අංශ දෙළස වශයෙන් බෙදාගෙන පටිච්චසමුප්පාද දේශනා ක්‍රමයට අනුව විපක්‍ෂතා භාවනා වශයෙන් සම්මශ්ණය කිරීමෙන්ද මාග්-එළ-නිර්වාණය තෙක් ළඟා විය හැකි වන්නේමය.
7. සත්‍යය දේශනා ක්‍රමයට අනුව දුක්ඛ සත්‍යය එක කොටසක්, සමුදය සත්‍යය එක කොටසක් යන ලෙසට දෙකට බෙදා විපක්‍ෂතා භාවනා වශයෙන් සම්මශ්ණය කිරීමෙන්ද-මාග්-එළ නිර්වාණයට ළඟා විය හැක්කේය.

මේ ආදී ලෙසට නිර්වාණයට ළඟා වීමට විපක්‍ෂතා භාවනා අරමුණු ලෙසට සම්මශ්ණය කළ යුතු රූප-නාම දෙක, පඤ්චස්කන්ධ, ආයතන දෙළස, බාචු දස අට, ඉන්ද්‍රිය විසිදෙක, පටිච්චසමුප්පාද අංශ දෙළස, දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය, යන මේවා වනාහී විතත, වෛතසීක, රූප යන මේවාම වේත්. භාවනා කරන බලන ක්‍රමය අතින් වෙනස් වුවද විපක්‍ෂතා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ වන්නා වූ මූලික පරමාර්ථ බාචුන් වශයෙන් වනාහී එකක්ම වේ.

එම නිසා විපක්‍ෂතාව මූලික පටන් ගන්නා යෝගාවච්චර පුද්ගලයා විපක්‍ෂතා භාවනා ඤාණයට අරමුණු වන්නා වූ

1. රූප-නාමයන් පරිග්‍රහ කර ඇති බව,
2. හේතු බිම්යන් පරිග්‍රහ කර ඇති බව, යන නාම රූප පරිච්චේද ඤාණය හා පච්චස පරිග්‍රහ ඤාණය යන දෙක ලබාගෙන තිබිය යුතුය. එලෙස පරිග්‍රහ කළ රූප-නාම, හේතු-එළ සංඛාර බිම්යන් තුළින් කුමන බිම්යකින් පටන් ගෙන විපක්‍ෂතා භාවනා කිරීම, සම්මශ්ණය කිරීම ආරම්භ කළයුතු දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී.

පිළිතුරු පහත සඳහන් ලෙසටයි.

ප්‍රකට තැනින්, පහසු තැනින් පටන් ගන්න

යෙපී ව සම්බන්ධයෙන්, තෙසු යෙ යසස පාකටා නොනෙති, සුඛෙන පටිගතනං ගවජනති, තෙසු තෙන සමමසනං ආරතිතබ්බං [වී. ම. 457]

යෙ රූපා රූප ධර්මා, යසසාති යොගිනො, තෙසු තෙන සමමසනං ආරතිතබ්බං, යටා පාකටං විපසසනාතිතිවෙකොති කරවා. පටිපා පන අනුපටධාතනෙන පි උපායෙන උපටධන පෙරවා අනවසෙසනොව සමමසිතබ්බං. [මහ වී. 2/391]

ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපසානා වශයෙන් සම්මර්ශ්‍යය කිරීමට සුදුසු ලෝකික රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන් අතරින් යම් රූප ධර්ම-නාම ධර්මයක් යම් යොගී පුද්ගලයකුගේ සදාශයේ ප්‍රකට වේද, එය සුව පහසුව, වෙහෙස නොවී පරිග්‍රහ කොට ගත හැකි වේද, එම රූප ධර්ම-නාම ධර්මය එම පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් සම්මර්ශ්‍යය කෘත්‍යය පිරිසිදුයෙන් ආරම්භ කළ යුතු වේ. [වී. ම. පටිච්ඡන්දයයි]

(අ) ප්‍රකට වූ පුවයේ, වෙහෙස නොවී පරිග්‍රහ කොට ගත හැකි එම රූප ධර්ම- නාම ධර්මය එම යොගී පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් සමමසන කෘත්‍යය පිරිසිදුයෙන් ආරම්භ කළ යුතු, යන මේ කර්මයෙන් ප්‍රකට වූ රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන් විපසානා මනසිකාරයට නැංවීම යුතු යැයි අර්ධකර්මාලායඤ්ජන වගන්තිය තහවුරු ලෙස අනුශාසනා කරන තේක.

(ආ) නමුදු පසුව, සදාශයෙහි ප්‍රකට නොමැති- නොපෙනෙන රූප ධර්ම, නාම ධර්මයන්ද උපායෙන්, සදාශයෙහි ප්‍රකටව දැකගත හැකිවන ලෙසට, ප්‍රකට ලෙස දැකගත හැකි ලෙසට කටයුතු කොට කිසිවක් ඉතිරි නොකොට අනවසේක වශයෙන් (රූප ධර්ම-නාම ධර්ම, භේද ධර්ම-එල ධර්ම) ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් සමමර්ශ්‍යය කළ යුතුය. (මහ වී. පටිච්ඡන්දයයි) මේ ඉහත සඳහන් කර්මයන්ට අර්ධකර්මාලායඤ්ජනවගන්තිය

1. රූප පරිග්‍රහ : රූප ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
2. අරූප පරිග්‍රහ : නාම ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
3. රූපාරූප පරිග්‍රහ : රූප-නාම පරිග්‍රහ කිරීම
4. පටිච්ඡ පරිග්‍රහ : ප්‍රත්‍යක්ෂණ රූප-නාම ධර්මයන්හි භේද ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම
5. අසුඛ පරිග්‍රහ : අතීත අනාගත රූප-නාම ධර්මයන්හි භේද ධර්මයන්හි භේද පරිග්‍රහ කිරීම.

යන මේ පරිශ්‍රය වර්ග පහ ප්‍රග්‍රහ වනතෙක් ප්‍රසූන්‍ය වූ යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු සදහා පමණක් කියන ලද කරාවක් වන බවට සැලකීමෙන් එය යුතුය.

1. රූප ධර්මයන්ද පරමාථීයන්ට ළඟාවන තෙක් නොදන්නා බව
2. නාම ධර්මයන්ද පරමාථී තෙක් නොදන්නා බව
3. රූප-නාමයන්ද පරමාථී තෙක් නොදන්නා බව
4. පච්චුප්පනන රූප-නාමයන්ගේ හේතු ධර්මයන්ද නොදන්නා බව
5. අතීත-අනාගත රූප නාමයන්හි හේතු ධර්මයන්ද නොදන්නා බව යන ලෙසට, නොදන්නා දේ බොහෝගේ හිසේ දරා ගෙන කම්කාරින මධ්‍යස්ථානයකට ඇතුළු වූ නවක-ආධුනික යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු, අලුතින් ඇතුළු වී භාවනා කරමින් සිටින යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු සදහා ප්‍රකට-පහසු මතු වන කුමක් හෝ අරමුණක් ප්‍රඥප්ති-පරමාථී වශයෙන් නොදැක, නොබෙද කැමති ලෙස භාවනා කර බලන ලෙසට අනුශාසනා කරන කරාවක් නොවන බව සැලකීමේදී ගත යුතුය.

නමුදු මේ ඉහත සදහන් අවධිකරාවායීයන්ගේ කරාව හා විකාවායීයන්ගේ මුල (අ) කරාව පමණක් බලා විපසනා කිරීමේදී ප්‍රකට දේ පමණක් භාවනා කළයුතු මතු වනතාක් දේ පමණක් භාවනා කළයුතු යැයි (සමගරෙක්) අනුශාසනා කරත්. විකාවායීන් ගේ පසු (ආ) කරාව දිගට කල්පනා නොකරත්. නුමුදු මහා විකාවායීයන් වහන්සේ විසින්ම [මහා වී. (බු.) 2/358] හි සංග්‍රහක පාළියේ, සළායතන වග්ග සංග්‍රහකයේ එන ප්‍රථම අපට්ඨානන සුත්‍රය [සං. කී. 4/32] පටුටා දුක්චම්භ සියලු රූප- නාම ධර්මයන් පටිකදාදු ප්‍රඥා තුන මගින් පරිවෙපද කොට දැනගැනීම සදහා සම්මර්ශ්ණය කළයුතු බව, අනවශේෂ ලෙස, කිසිවක් ඉතිරි නොකොට විපසනා භාවනා කළයුතු බව තීරණය කොට ඇත්තේමය. පහත සදහන් අවධිකරාහි විනිශ්චය කියවා බලන්න.

පිළිපැදිය යුතු උපදෙස්

අනන්ත ලක්ඛණ සුත්‍රාදී ජ ජ තිපට්ඨටට ධර්ම දේශනා හා ඉහත සදහන් අවධිකරාහි අනුශාසනාවන්ට අනුව අතීත, අනාගත, පච්චුප්පනන, අප්තධිත්ත, බහිශ්ඨා වන රූප- නාම, හේතු- එල සංඛාර ධර්මයන් සියලුම විපසනා භාවනා කළයුතු බැවින් කුමන ක්‍රමයකට කුමන ප්‍රතිපදවකට අනුව විපසනා කළ යුතු දැයි ප්‍රශ්ණයක් පැන නගී. අත්ථකාලීනී අවධිකරා (207 පිටු) චේද පිඤ්ඤා මග්ග (496-497) පිටු වලද වුධාන ගාමිනී විපසනා වග්ග ගණන් ගන්නා කොටසෙහි විපසනා වශයෙන් පිළිපැදිය යුතු උපදෙස් පෙන්වා දෙයි. මෙහිලා අභට්ඨකාලීනී අවධිකරා හි පැහැදිලි කිරීම දිගට ලියා දක්වන්නෙමි.

ඉඩෙකෙවෙලා ආදිතොව අජ්ඣාතං පඤ්චානු ඛණ්ඩෙ අභිනිවිසති, අභිනිවිසිතවා නෙ අභිවච්චිතො පසසති. යසමා පන න සුද්ධා අජ්ඣාතං දුස්සනමනෙතනෙව මග්ගචුට්ඨානං නොති, ඛනිද්ධා පී දුට්ඨඛඛමෙව. තසමා පරසසඛණ්ඩපි අනුපාදිතනසංඛාපෙරසුපි "අභිවචං උක්ඛමනනා"ති පසසති. යො කාලෙත අජ්ඣාතං සමමසති කාලෙත ඛනිද්ධාති. තසෙවං සමමසතො අජ්ඣාතං සමමසන කාලෙ විපසසනා මග්ගෙන සද්ධං ඝට්ඨයි. එවං අජ්ඣාතං අභිනිවිසිතව ඛනිද්ධා චුට්ඨාති නාම; සචෙ පනසස ඛනිද්ධා සමමසනකාලෙ විපසසනා මග්ගෙන සද්ධං ඝට්ඨයි, එවං අජ්ඣාතං අභිනිවිසිතවා ඛනිද්ධා චුට්ඨාති නාම. එසෙව නයො ඛනිද්ධා අභිනිවිසිතවා ඛනිද්ධා ව අජ්ඣාතඤ්ච චුට්ඨාතෙපි.

අපරො ආදිතොව රූපෙ අභිනිවිසති, අභිනිවිසිතවා භුත රූපඤ්ච උපාදා රූපඤ්ච පට්ඨපිනදිතවා අභිවච්චිතො පසසති. යසමා පන න සුද්ධාරූපදුස්සනමනෙතනෙව චුට්ඨානං නොති, අරූපමපි දුට්ඨඛඛ මෙව. තසමා තං රූපං ආරමමණං කරවා උපපනනං වෙදනං. සඤ්ඤං සංඛාරෙ විඤ්ඤාණංච "ඉදං අරූපං"ති පට්ඨපිනදිතවා අභිවච්චිතො පසසති. යො කාලෙත රූපං සමමසති කාලෙත අරූපං. තසෙවං සමමසතො රූප සමමසන කාලෙ විපසසනා මග්ගෙන සද්ධං ඝට්ඨයි. එවං රූපෙ අභිනිවිසිතවා රූපා චුට්ඨාති නාම. සචෙ පනසස අරූප සමමසනකාලෙ විපසසනා මග්ගෙන සද්ධං ඝට්ඨයි. එවං රූපෙ අභිනිවිසිතවා අරූපා චුට්ඨාති නාම. එසනෙයො අරූපෙ අභිනිවිසිතවා අරූපාව රූපාව චුට්ඨාතෙ පි.

"යං කිඤ්චි සමුදය ධමමං සඛබ්බං තං නිරොධ ධමමනති" එවං අභිනිවිසිතවා එව මෙව චුට්ඨාතකාලෙ පන එකපපනාරෙන පඤ්චති ඛණ්ඩති චුට්ඨාති නාමාති අයං තික්ඛ විපසසක මනා පඤ්ඤාසස නික්ඛනො විපසසනා. [ධ. ස. අ. 207-208]

අභිනිවෙයොති ව විපසසනාය ප්‍රබ්බිතායෙ කතඛබ්බ නාම රූප පට්ඨෙපදො වෙදි තබ්බො. තසමා පධමං රූප පට්ඨගණනං රූපෙ අභිනිවෙයො. එසනෙයො සෙසෙසුපි. [මහා වී. ඉ. 2/470]

අභිනිවෙස: යන්ත විපසසනාවේ පුච්චි ගාගයෙහි කළගුතු, කිරීමට යෝග්‍ය නාම රූපයක් ඤාණයෙන් පිරිසිදු ගැනීම නම් වූ නාම-රූප පට්ඨෙපද ඤාණ යැයි අදහස් කරන බව දතගුතු, එම නිසා ප්‍රඵමයෙන්ම රූප ධර්මයක් ඤාණයෙන් පට්ඨෙපද කොට පට්ඨග්‍ය කිරීම රූපෙ අභිනිවෙස = රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගන්නා විපසසනා මතකීකාරය පැවැත්වීම යැයි දත ගුතු, ඉතිරි අභිනිවෙසයෝද මේ ක්‍රමයට මැයි. (මහා වීකා පට්ඨත්තය) විපසසනා ඤාණයෙහි භාවනා අරමුණ වන්නා වූ උක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය, නම් වූ සංඛාර ධර්මයන් ඤාණයෙන් පට්ඨෙපද කොට ගැනීමට අභිනිවෙස යැයි කියනු ලැබේ.

ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ගය

1. අප්‍රතික්‍රමය = (අප්‍රතික්‍රම සංඛාර ධර්ම වලින්) පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නම් අප්‍රතික්‍රමයෙන් (අප්‍රතික්‍රම සංඛාර ධර්මයන්ගෙන්) නැඟීම ද සිදුවේ.
2. අප්‍රතික්‍රමයෙන් පටන් ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඛණ්ඩා වෙන් (ඛණ්ඩ සංඛාර ධර්මයන්ගෙන්) නැඟීම ද සිදුවේ.
3. ඛණ්ඩාවෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ ඛණ්ඩාවෙන් නැඟීම ද සිදුවේ.
4. ඛණ්ඩාවෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ අප්‍රතික්‍රමයෙන් නැඟීම ද සිදුවේ.
5. රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ රූප ධර්මයන්ගෙන් නැඟීම ද සිදුවේ.
6. රූප ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නාම ධර්මයන්ගෙන් නැඟීම ද වේ.
7. නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ නාම ධර්මයන්ගෙන් නැඟීම ද වේ.
8. නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්‍යනා මනසිකාරය පවත්වන්නේ රූප ධර්මයන්ගෙන් නැඟීම ද වේ.
- 9 එක පහරින්මද පඤ්චස්කන්ධයන්ගෙන් නැඟීම ද වේ. [ධ. ස. අ. පටිච්ඡන්දයයි.]

1. මෙම උතුම් ශාසනයෙහි සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයෙක් ප්‍රථමයෙන් භාවනාව ආරම්භ කරන්නේ අප්‍රතික්‍රම ස්කන්ධයන්ගෙන් පටන් ගෙන මනසිකාරය පවත්වයි. මනසිකාරය පවත්වා එම අප්‍රතික්‍රම ස්කන්ධයන් අතිච්ච, දුක්ඛ, අතත්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන් එක, එකකට නංවමින් විපස්‍යනා භාවනා කරයි. සම්මය්ණය කරයි. නමුදු අප්‍රතික්‍රම පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපස්‍යනා භාවනා කිරීමෙන් සංඛාර අරමුණු වලින් නැඟී නිඛානයට සෘජුව නැඟීම කරන්නා වූ මග්ග විචි සිත් සත්තනිය සමග වූවකා ගාමිණී විපස්‍යනාව පහළ විය නොහැකිය. ඛණ්ඩා පඤ්චස්කන්ධයන් විපස්‍යනා භාවනා කළ යුතු වේ. එම නිසා ඛණ්ඩ ස්කන්ධයන්ද අවිඤ්ඤාණක අනුපාදිත සංඛාර ධර්මයන්ද අතිච්ච, දුක්ඛ, අතත්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් විපස්‍යනා ඤාණයන් දැකී නු පිණිස භාවනා කොට බැලිය යුතු, එම යෝගාවචර පුද්ගලයා සමහර විටක අප්‍රතික්‍රමය ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්‍යනා භාවනා කරයි. සම්මය්ණය කරයි. සමහර විට ඛණ්ඩාවද ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපස්‍යනා කරයි. මෙලෙස විපස්‍යනා කරන,

සම්මේෂණය කරන යෝග්‍යතාවයට පුද්ගලයාගේ විපක්ෂකාරී ක්‍රියාන්විතයන් විපක්ෂකාරී වශයෙන් සම්මේෂණය කරන විට අර්ධ මගන ක්‍රියාන්විතයන් සමග ගැලපේ, සම්බන්ධ වේ. (විපක්ෂකාරී ක්‍රියාන්විතයන් කෙළවර අර්ධ මගන ක්‍රියාන්විතයන් පසුවේ යන අදහසයි.) මෙලෙසින් අත්කරගන්නා පවත්නා මනසිකාරය පවත්වන්නේ අත්කරගන්නා නැතිම නම් වේ. (වෘද්ධිමත් ගාමිණී විපක්ෂකාරී වන්නේ යැයි ගැනේ.)

වෘද්ධිමත් ගාමිණී විපක්ෂකාරී

චිත්ත සන්තති සංඛාර අරමුණින් නැති සංඛාරයන්ගෙන් මිදී නිවනට වේගයෙන් දිවෙයි. සංඛාර අරමුණින් නැති සංඛාරයන්ගෙන් මිදී නිවනට වේගයෙන් දිවෙන, මුද්‍රාවට පත් වූ සිංහ පතනා විපක්ෂකාරී යනු, සංඛාර උපේක්ෂා ක්‍රියාන්විතයන්, අනුලෝම ක්‍රියාන්විතයන්, ගෝචුරු ක්‍රියාන්විතයන් යැයි, ප්‍රසිද්ධ ක්‍රියාන්විතයන් සමූහයක් වේ. [ච. ම. 496; මහා වී. (ඔ) 2469]

2. වෙනත් ක්‍රමයක් වනාහී: අත්කරගන්නා වරක්, බහිෂ්චා වරක්, ලෙසට අත්කරගන්නා පවත්නා සම්මේෂණය කරන එම යෝග්‍යතාවයට පුද්ගලයා ඉදින් බහිෂ්චා සම්මේෂණය කරන විටදී විපක්ෂකාරී ක්‍රියාන්විතයන් අර්ධ මගන ක්‍රියාන්විතයන් සම්බන්ධ වේ නම්, ගැලපේ නම් මෙලෙස සම්බන්ධ වීම අත්කරගන්නා පවත්නා මනසිකාරය පවත්වා බහිෂ්චාවෙන් නැතිම නම් වේ.

3.4. බහිෂ්චාවෙන් පවත්නා මනසිකාරය පවත්වා වරෙක බහිෂ්චාවෙන්ද, වරෙක අත්කරගන්නා පවත්නා නැතිමද මේ ක්‍රමයටමයි.

5. (අත්කරගන්නා සියලුම රූප-නාම දෙක, බහිෂ්චා සියලුම රූප-නාම දෙක යැයි මෙලෙස දෙක දෙක බැගින් ඇති නිසා) තවත් යෝග්‍යතාවයට පුද්ගලයෙකු ප්‍රථමයෙන් (රූප කම්මට්ඨාන-නාම කම්මට්ඨාන දෙකෙන්) රූප බහිෂ්චාගෙන් පවත්නා මනසිකාරය පවත්වයි. (රූප බහිෂ්චාගෙන් පවත්නා පරිභ්‍රම කිරීමයි) මනසිකාරය පවත්වා භූත රූප(=බාහු රූප හතරද) විසිඳවනු වූ උපාදා රූපයන්ද ක්‍රියාන්විතයන් පරිච්ඡේද කොට පරිච්ඡේදනය කොට (ක්‍රියාන්විතයන්ට එකක් එකක් වශයෙන් නොව) විපක්ෂකාරී ක්‍රියාන්විතයන් දැකීම පිණිස භාවනා කොට බලයි. නමුදු රූප බහිෂ්චා විපක්ෂකාරී භාවනා කිරීමෙන් වෘද්ධිමත් ගාමිණී විපක්ෂකාරී සිදුවිය නොහැකි නිසා නාම බහිෂ්චා (ක්‍රියාන්විතයන්ට එක එකක් නොවීමෙන්) සම්මේෂණය කළ යුතු වේ. එම නිසා එම රූප බහිෂ්චා අරමුණු කොට පසුව වූ වේදනාවද, සන්දේශනාවද, චේතනා සංඛාර බහිෂ්චා සමූහයද, විඤ්ඤාණයද, මේ නාම බහිෂ්චා "යි ක්‍රියාන්විතයන් බෙදා වෙන් කර පරිච්ඡේද කර අතිවච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, යැයි

එක එකක් වශයෙන් විපක්‍ෂනාවට තංවා විපක්‍ෂනා කඳාණයෙන් දැක ගැනීම විනිස බලයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා වරෙක රූප බිම් ත්‍රිලක්‍ෂණයට තංවා විපක්‍ෂනා කරයි. යළි සමහර විටක නාම බිම් විපක්‍ෂනාවට තංවමින් සම්මයේණය කරයි. මෙලෙස සම්මයේණය කරන එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ විපක්‍ෂනා කඳාණය රූප බිම්යන් සම්මයේණය කරන විට ආර්ය මාර්ගය හා ගැලපේ. සම්බන්ධ වේ. මෙලෙස ගැලපීම රූප බිම්යන්ගෙන් පටන් ගෙන මනසිකාරය පවත්වා රූප බිම්යන්ගෙන් නැගීම නම් වේ.

6. ඉදින් එම යෝගාවචරයාගේ විපක්‍ෂනා කඳාණය නාම බිම්යන් සම්මයේණය කරන විට ආර්ය මාර්ගය හා සමග ගැලපේ නම් එය රූප බිම්යන්ගෙන් පටන්ගෙන මනසිකාරය පවත්වා නාම බිම්යන්ගෙන් නැගීම නම් වේ.

7.-8. නාම බිම්යන්ගෙන් මනසිකාරය ආරම්භකොට වරෙක නාම බිම්යන්ගෙන්ද, වරෙක රූප බිම්යන්ගෙන්ද, නැගීම මේ ක්‍රමයටම යැයි දත යුතු.

9. 'යං කිඤ්චි සමුදය බමමං සබ්බං තං නිරෝධ බමමං' = පහළ වන තාක් බිම්යන් සියල්ල නිරුද්ධ වෙත්' යැයි මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වා වුට්ඨාන ගාමිනී විපක්‍ෂනාව පහළවන විට එය එක වරම එකට ස්කන්ධ පඤ්චයෙන්ම නැගීම යැයි දත යුතු. මේ විපක්‍ෂනාව වනාහි මනා ප්‍රඥාවක් ඇති තිකම් විපක්‍ෂක භික්‍ෂු වහන්සේලාගේ විපක්‍ෂනාවයි. [බ. අ. 208]

මේ ඉහත සදහන් අරට්ඨාලිනී අට්ඨකථා විනිශ්චය හා සමාන තේරුම් ඇති විනිශ්චයක් විසුඤ්ච මාර්ගයේ (496 - 497) නිදාන වග්ග සංග්‍රහේ අට්ඨකථා (සං. අ. 2/48) කළාර සුත්‍ර විවරණයෙහිද දැක්වේ. එහි වචන වශයෙන් ටිකක් වෙනස් වුවද අර්ථ වශයෙන් සියල්ල සමානය. මේවා නිශ්චිත ලෙස විනිශ්චය කොට ලියන විසුඤ්ච මග්ග අට්ඨකථාචාර්යයන් වහන්සේ, ඉහතින් දැක්වූ ලෙස සම්මයේණ කඳාණ අවස්ථාවෙහි විපක්‍ෂනාව වශයෙන් (ප්‍රඥප්ති පරමාර්ථ නොබදා - ප්‍රඥප්ති, පරමාර්ථ නොසලකා) ප්‍රකටව එන ක්‍රමක් හෝ අරමුණක් විපක්‍ෂනා කොට බැලිය යුතුයි යන අර්ථය දෙන.

යෙපි ච සමමසනුපයා තෙසු යෙ යසස පාකටා නොනති, සුබ්බෙ පටිග්ගහං ගච්ඡන්ති තෙසු තෙන සමමසනං ආරභි තබ්බං යන්ත දුක්ඛයි. [වි. ම. 457]

ත්‍රිලක්‍ෂණයට තංවමින් සම්මයන කිරීමට සුදුසු ලෝකී රූප බිම්-නාම බිම්යන්ගෙන්, සම් රූප බිම්-නාම බිම්යන් සම් සම් පුද්ගලයෙකුගේ කඳාණයේ ප්‍රකට වෙත්ද, එය සුවසේ වෙනස් නොවී පටිග්‍රහ කොට ගත හැක වේද, එම රූප බිම්-නාම බිම්යන් එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් ත්‍රිලක්‍ෂණයට තංවමින්, සම්මයන කතෘත්වය, විශ්චයෙන් ආරම්භ කළ යුතුයි

යන මේ කථාවේ යුක්ති යුක්තය. පිංවත් ඔබම විවේචනාත්මකව කල්පනා කොට බැලිය යුතු, ඇත්ත නම්: අට්ඨකථාවයනීයත් වහන්සේ පරිගණන ක්‍රම පහ අනුව පරතෙරට පත්, සාර්ථකව විපක්‍යනා භාවනාව සම්මසන අවස්ථාව තෙක් දියුණු වූ පුද්ගලයෙකු සලකා විපක්‍යනාව ආරම්භයේදී සුව පහසුව පරිග්‍රහ කොට ලැබිය හැකි රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපක්‍යනා භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කිරීම මෙහි අදහසයි. මහා ටීකා ආවායනීයත් වහන්සේ පැහැදිලි කළ ආකාරයට පහසු රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන් සම්මසන අවස්ථා වශයෙන් විපක්‍යනා භාවනා කළ පසු ඤාණයෙහි පහසුවෙන් ප්‍රකට නොවූ, නොදුටු රූප නාමයන්ද ඤාණයෙහි ප්‍රකට වනු පිණිස, දැක ගත හැකි වනු පිණිස උපක්‍රම කරමින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍යනා වශයෙන් භාවනා කළ යුතු බවම කියැවේ.

මක් නිසාද යත්,

1. රූප ධර්ම පමණක් (=භූත රූප උපාදාරූපයන්) විපක්‍යනා භාවනා කොට බැලීමෙන්ද ආර්ය මාර්ගයට ලංවිය නොහැක.
2. නාම ධර්ම පමණක් (=නාම ස්කන්ධයන් හතර) විපක්‍යනා භාවනා කිරීම මගින්ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක.
3. අප්‍රකටිත පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපක්‍යනා භාවනා කිරීමෙන්ද ආර්ය මාර්ගයට පත්විය නොහැක.
4. බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධය පමණක් විපක්‍යනා භාවනා කිරීමෙන්ද ආර්ය මාර්ගයට පත් විය නොහැක්කේය, යන මේ හේතු කරුණු හතර නිසාමය.

අනිවායනීයෙන් දැන යුතු දෑ

විපක්‍යනා භාවනා කිරීමේදී

1. සමහර විටක අප්‍රකටිත = අප්‍රකටිත පඤ්චස්කන්ධය,
2. සමහර විටක බහිද්ධා = බහිද්ධා පඤ්චස්කන්ධ පහ සහ පණ හැඟි අනුපාදින්න රූප ධර්ම
3. සමහර විටක රූප ධර්ම = භූත රූප උපාදාරූප
4. සමහර විටක නාම ධර්ම = නාමස්කන්ධ හතර
5. සමහර විටක අනිවච්ච ලක්ෂණය,
6. සමහර විටක දක්ඛ ලක්ෂණය
7. සමහර විටක අනත්ත ලක්ෂණය

ගන මේවා එකින් එක විපක්‍ෂනා භාවනා කළ යුතුය. ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ තොබෙදා, ප්‍රඥප්ති-පරමාර්ථ තොසලකමින් පහළ වූ අරමුණක් කැමති ලෙස භාවනා කොට බැලීමේ ක්‍රමය විපක්‍ෂනාව නොවේ යැයි දැන යුතු. ප්‍රඥප්තිය විපක්‍ෂනා කළ නොහැක. පරමාර්ථ පමණක්ම විපක්‍ෂනා කළ හැක්කේය.

ත්‍රිලක්ෂණය

එකො ආදිතොව අනිච්චතො සංඛාරෙ සමමසති. යසමා පන න අනිච්චතො සමමසන මතෙතනෙව වුට්ඨානං හොති. දුක්ඛතොපි අනත්තතොපි සමමසිතඛධි මෙව, තසමා දුක්ඛතොපි, අනත්තතොපි සමමසති. තසෙසවං පටිපන්නස්ස අනිච්චතො සමමසන කාලෙ වුට්ඨානං හොති. අයං අනිච්චතො අනිතිවිසිත්වා අනිච්චතො වුට්ඨානි නාම.

යවෙ පනස්ස, දුක්ඛතො අනත්තතො සමමසන කාලෙ වුට්ඨානං හොති, අයං අනිච්චතො අනිතිවිසිත්වා දුක්ඛතො අනත්තතො වුට්ඨානි නාම. එස නයො දුක්ඛතො අනත්තතො අනිතිවිසිත්වා සෙස වුට්ඨානෙසුපි. [වි. ම. 497]

1. ආදි කම්මික යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු ප්‍රථමයෙන් විපක්‍ෂනා භාවනා ආරම්භ කිරීමේදී සංඛාර ධර්මයන් (ඇති වී, නැති වී ගත සවභාවය ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලා) "අනිච්ච" යි සම්මසනය කරයි. නමුදු "අනිච්ච" යයි සම්මසන කිරීමෙන්ම වුට්ඨාන ගාමිනී විපක්‍ෂනාව සිදුනොවේ. (ඇති වීම-නැති වීම දෙකින් දිගින් දිගට පෙළෙන සවභාවය ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලා) දුක්ඛ යැයිද, (නොනැසී දිගින් දිගට පවතින සාරයක්, ස්ථිර සවභාවයෙන්, පවතින ආත්මයක් නැති සවභාවය ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙස බලා) අනත්ත යැයිද, සම්මසනයද කළ යුතුම වේ. මේ නිසා දුක්ඛ යැයිද අනාත්ම යැයිද සම්මසනය කරයි. මෙලෙස භාවනා කරන, සම්මසනය කරන යෝගාවචරයාගේ සන්තානයේ සංස්කාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි සම්මසනය කරන විටක වුට්ඨාන ගාමිනී විපක්‍ෂනාව පහළ වන්නේ නම් හෙතෙම අනිච්ච යැයි මුලින් මනසිකාරය යොදා අනිච්ච වශයෙන්ම සංඛාරයන්ගෙන් නැගී සිටියා නම් වේ.
- 2-3. ඉදින් එම පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි දුක්ඛ යැයිද, අනත්ත යැයිද සම්මසන කරන විට වුට්ඨාන ගාමිනී විපක්‍ෂනාව පහළ වූයේ නම්, හෙතෙම අනිච්ච යැයි මුලින් මනසිකාරය යොදා දුක්ඛ වශයෙන්ද අනත්ත වශයෙන්ද සංඛාර ධර්මයන්ගෙන් නැගී සිටියා නම් වේ. සංඛාර ධර්ම දුක්ඛ යැයිද අනත්ත යැයිද, මුලින් මනසිකාරය යොදා කරන ඉතිරි නැඟීමද, වුට්ඨානයන්ද මේලෙසටම දැකයුතු. [වි. ම. පටිච්ඡතය]

මේ ඉහත සඳහන් අර්ථයන් විනිශ්චයනව අනුව යොග්‍යව වරු පුද්ගලයා විසින් සංඛාර ධර්මයන්

1. වරෙක අතිවච්ච යැයි,
2. වරෙක දුක්ඛ යැයි,
3. වරෙක අනත්ත යැයි.

එකින් එක විපක්ෂනාවට නංවමින් භාවනා කළයුතු යැයි, සමමසනය කළයුතු යැයි දන යුතුයි.

අනත්ත ආලෝක කිරණ ධාරාව

අතිවච්ච ලක්ෂණය හා දුක්ඛ ලක්ෂණය යන ලක්ෂණ වනාහී ලෝකයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ වී ඇති කාලයේත්, බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළවී නැති කාලයේත් ප්‍රකටව, අනත්ත ලක්ෂණය වනාහී බුදුරජාණන් වහන්සේලා පහළ නොවූ කාලවල ලෝකයෙහි ප්‍රකටව නැත්තේය. බුදුරජාණන් වහන්සේලා ලොව පහළ වූ කාලයෙහිදී පමණක් මෙම අනත්ත ලක්ෂණය ප්‍රකටය. අභිඤ්ඤා බල සහිත වූ සෘෂි පරිබ්‍රාජකයෙක් වූ *ශ්වාධීපත්ත සරණං* වැනි ආවායඪීයන් වහන්සේලා ප්‍රධාන එවැනි ප්‍රඥාවන්තයෝ සංඛාර ධර්මයන් අතිවච්ච, දුක්ඛ යයි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමට සමත්වූහ. අනත්ත යන්න වනාහී ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමේ ශක්තිය ඔවුන්ට නැතිවූයේය. ඉතින් එ සත්පුරුෂ පණ්ඩිතයන් තමා වෙත එලඹී පිරිසට සංඛාර ධර්මයන් අනත්ත යැයි ප්‍රඥප්ති වශයෙන් දේශනා කිරීමට ශක්තිමත් වූයේ නම් ඔවුන් වෙත එලඹී පිරිස විසින්ද ආර්ය මාර්ග-එලයන් විනිවිද දැන ගැනීම සිදුවිය හැකි වූයේය. ඇත්තය! අනත්ත ලක්ෂණය ප්‍රඥප්තියට නගා දේශනා කිරීම අතිකුත් සත්ත්වයන්ට විෂය වන කාරණාවක් නොවේ. සබ්බසප්පදන වූ සමමා සමබුදුරජාණන් වහන්සේලාවම විෂය වන කාරණයකි. මක්නිසාද යත්: එම අනත්ත ලක්ෂණය අප්‍රකට ලක්ෂණයක් බැවිනි. එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ අනත්ත ලක්ෂණය පැහැදිලි කොට දේශනා කරන කල්හි...

1. අතිවච්ච ලක්ෂණය වශයෙන් ද
2. දුක්ඛ ලක්ෂණය වශයෙන් ද
3. අතිවච්ච, දුක්ඛ ලක්ෂණ දෙකම වශයෙන් ද

එකට සමීඛරණ කොට දේශනා කොට ඇත්තේය.

[විග. අ. 35]

හා නා ධාතුයො විනිබ්භුජිච්චා ඝන විනිබ්භුජායෙ ඝතෙ අනපටි ලක්ඛණං යාථාච සරසතො උපට්ඨාති

[විග. අ. 35]

එක එකක් රූප බාගු-නාම බාගුත් පරමාර්ථ තෙක් ක්‍රමයෙන් බිඳලමින් රූප රාශි, නාම රාශි, රූප ඝන, නාම ඝන බිඳ විනාශ කළහැකි විට අනන්ත ලක්ෂණ= අනන්ත නම් වූ සුරය මණ්ඩලය ඇති සැටියෙන්, තමාගේ ස්වභාව ලක්ෂණය වශයෙන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රියාශීලී උදා වන්නේය. [චිහ. අ. පටිච්ඡේදය]

රූප ඝන-නාම ඝනයන්, විශේෂයෙන් රූප කලාප - නාම කලාපයන් ක්‍රමයෙන් විග්‍රහ කොට පරමාර්ථ බාගු එකින් එක ලක්ෂණ රහිත, පව්විපටිඝාත, පද්ධිත, ක්‍රමයෙන් විපස්සනා ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ, විට ක්‍රමයෙන් පරිවේෂ්ඨ කොට ගත හැකි වූ විට, භාවනා කළ හැකි වූ විට, දැකිය හැකි විටම රූප ඝන, නාම ඝන බිඳිය හැකිවේ. මෙලෙස ඝනයන් බිඳිය හැකි විටම පරමාර්ථයන් ක්‍රමයෙන් දැකිය හැකිවේ. පරමාර්ථයන් ක්‍රමයෙන් දැකීමෙන්ම අනන්ත නම් බලවත් සුඛයා සොයන ලෙස බලවත්ව පාඨා එන්නේය. අනිච්ච -දුකඛි - අනන්ත යන ත්‍රිලක්ෂණයන්ම ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වී එනු විභව විපස්සනා ක්‍රමයෙන් බැලිය හැකි විටම, දැකිය හැකි විටම ආර්ය මාර්ගයට ප්‍රගාපීමට හැකි වන්නේය.

එ සඳහා

1. රූප කලාප-නාම කලාපයන් දැකීම සඳහා බැලීම අත්වැරිය.
2. රූප කලාප-නාම කලාපයන් ඉවත්කර බැලිය නොහැකිය.
3. රූප කලාප-නාම කලාප ඉවත්කර විභව කළ නොහැකිය.
4. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ රූප පරමාර්ථ-නාම පරමාර්ථයන් ඉවත්කර භාවනා කොට බැලිය නොහැක.
5. බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ රූප බවේ-නාම බවේ සබ්බසංඝට්ඨක සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් දැක ගත හැකිවේ. බුදු විශ්වාසය වන්නේය.
6. මෙම රූප-නාමයන් රහත් වන්නේලාට පමණක් දැක ගත හැකිවේ.

මේ ආදී වාද හා කියමන් දේශනා ක්‍රමයෙන් පිට පැන සිටි කියන කියමන් වේ. සම්මත ඉන්ද්‍රියයන්ගෙන් පිටවන ලෙස නොලබන කථා බව දත යුතුය. රූප කලාප-නාම කලාපයන් වෙදා වෙත් කිරීමෙන්ම පරමාර්ථයන් ක්‍රමයෙන් දැක ගනී. නිබ්බානස යන්න පරමාර්ථ සත්‍යය කෙරෙහි ගමන් කිරීමෙන්ම ලොවේ හැකි, ලොවෙන් හැකි බවේ සම්මත වේ. ප්‍රඥප්ති කෙරෙහි ගමන් කොට ලොවේ නොහැකි, ලොවෙන් නොහැකි බවේ සම්මත බව දත යුතු.

කලාප සම්මසන සහ අනුපද බලම විපසයනා

සමූහගණවලයෙන් පවත්නා කලාප සම්මසන. එසේදී එකෙක බලම ගනණ වලයෙන් පවත්නා අනුපද බලම විපසයනා [මුල වි. (බු.) 2/109]

විපසයනාව වනාහි කලාප සම්මසනය යැයි කියන නම විපසයනාව හා අනුපද බලම විපසයනා යැයි දෙවර්ගයක් වේ. සංඛාර බර්මයන් රූප - නාම දෙක යන ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය, දොළොස් ආයතන ක්‍රමය, දුඛ අට ධාතු ක්‍රමය, පට්ඨවසමුප්පාද ක්‍රමය ආදී වශයෙන් විභාග කොට දෙකට, පහට, දොළසට, දසඅටට ආදී ලෙසට බෙදා රූප බර්ම - නාම බර්මයන් බලන, සමුහ-රාශි වශයෙන් අරමුණු කරන ක්‍රමය කලාප සම්මසන යැයි කියනු ලැබේ. නම විපසයනා ක්‍රමය නම්ද වේ. (මේ ක්‍රමයෙහිදී ද්වාර හයෙහි දෙකාලිස් කොට්ඨාසයන්හි පිහිටා ඇති රූප බර්මයන් පිඬුකොට අරමුණු කළ විට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් ලෙස නංවමින් විපසයනා භාවනා කළ යුතුය. මෙලෙසටම අතීත පව්වුප්පත්ත, අනාගත, අප්ඤ්ඤාත, බහිද්ධා රූප බර්මයන්ද පිඬුකොට පියවරින්, පියවර ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් ලෙස නංවමින් විපසයනා භාවනා කළ යුතුවේ. නාම බර්මයන්ද විචිතක්ෂණයක් තුළ පිහිටා ඇති නාම බර්මයන් වෙන් කොටද, වේදනා එකක්, සඤ්ඤා එකක්, සංඛාර එකක්, විඤ්ඤාණ එකක් යනාදී ලෙසට බෙදාගෙනද විපසයනා භාවනා කළ යුතු, අතීත, අනාගත, පව්වුප්පත්ත, අප්ඤ්ඤාත, බහිද්ධා ආදියද මෙලෙසටමය.)

රූප කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති පඨවි, ආපෝ, තෙජෝ, වායෝ ආදී රූප බර්මයන් එක එකක් ලෙස බෙදා විපසයනා භාවනා කරන ක්‍රමය විචිතක්ෂණ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති එසස, වේදනා, සඤ්ඤා, වචනාදී විචිත වෛතසික සමුහයන්ද එක, එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට විපසයනා භාවනා කරන ක්‍රමය අනුපද බලම විපසයනා ක්‍රමයයි.

මේ විපසයනා ක්‍රම දෙක අතරින් විපසයනා භාවනාව ආරම්භ කරන නවක ගොභාවචර පුද්ගලයා කලාප සම්මසනය යැයි කිය යුතු නම විපසයනා ක්‍රමයෙන් පටන්ගෙන භාවනා කළ යුතු යැයි විඤ්ඤා මග්ගයේ (455) හි උපදෙස් දෙයි.

පට්ඨවසමුප්පාද අංග

විපසයනා ක්‍රමයන්හි අරමුණු ලැයිස්තුවෙහි පට්ඨවසමුප්පාද අංගයන්ද ඇතුළත් බව (වි. ම. 457) හි ද්වාදස පට්ඨව සමුප්පාදංගානි යන ලෙසින් දක්වයි.

සපයවීමට නොමැරුණු වසෙක තිලකඩිණං ආරෝපෙතො විපසකතා පටිපාටියා "අතිවිවං
 දුකඩං අනතතාති සමමසනො විවරති. [ම. අ. 1]

මේ ඉහත සදහන් මූල පණ්ණාස අට්ඨකථාවද හේතු ධර්මයන්ද සහිතව රූප -නාමයන්
 ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපසකතා කථාණ පරම්පරාවට අනුව විපසකතා භාවනා කිරීමට
 සම්මතයක් කිරීමට උපදෙස් දෙයි. මේ උපදෙසයන්ට අනුව පටිච්චසමුත්තාද අගයන් එකිනෙක
 හේතු-එල සම්බන්ධතා, කථාණයෙන් දුක්තා ලෙස බලා.

1. වරෙක හේතු ධර්මයන්ගේ
2. වරෙක එල ධර්මයන්ගේ
 වරෙක අතිවිව ස්වභාවය
 වරෙක දුකඩ ස්වභාවය

වරෙක අනතත ස්වභාවය කථාණයට හසු වනසේ බලා අතිවිව යැයිද දුකඩ යැයිද
 අනතත යැයිද එකින් එක භාවනා කිරීම දැක්වේ.

මේ උපදෙස පිටු කොට යෝගාවචර පුද්ගලයා විපසකතා භාවනා කරන විට

1. වරෙක අප්ඤ්ඤා
2. වරෙක බහිදුධා - එහිදු
3. වරෙක රූප ධර්ම
4. වරෙක නාම ධර්ම
5. වරෙක හේතු ධර්ම
6. වරෙක එල ධර්මයන්ගේ
7. වරෙක අතිවිව යැයි
8. වරෙක දුකඩ යැයි
9. වරෙක අනතත යැයි
10. වරෙක අසුභ යැයි, ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් නංවමින් විපසකතා භාවනා කළ
 යුතුය. තවදුරටත්,

"අසුභා භාවෙතඛඩා රාගසස පනානාය" [බු. නි. (උදාන) 1/200]

ඉහතින් දැක්වෙන ලෙසට මේසිය සුත්‍රයෙහි රාගස දුරුකිරීම සඳහා අසුභ භාවනාව
 වැඩිමද එලෙසටම විජය සුත්‍රයෙහි (සුත්‍ර නිපාත 60-63) ද රාගස ඉතිරි නොකර සිදීම සඳහා

අයුභ භාවනා වැඩිමද බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මෙම අයුභ භාවනාව ක්‍රිලක්ශොයන් අතරින් වනාහි දුක්ඛානුපස්සනාවෙහිලා ගැනේ. මේ ප්‍රත්‍යක්ෂන වශයෙන් පඤ්චස්කන්ධය භාවනා කළ යුතු විපස්සනා ක්‍රමයයි.

තව දුරටත් අතත්ත ලක්ඛණ යුතු ආදී ඒ ඒ තිපරිච්චට ධර්ම දේශණයන්හි, "යං කිඤ්චි රූපං අතීතාගත පච්චුපපන්නං" යනාදී ලෙස අතීත - අනාගත පඤ්චස්කන්ධයන් විපස්සනා කිරීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. මේ අනුශාසනාවට අනුව අතීත පඤ්චස්කන්ධ, අනාගත පඤ්චස්කන්ධ යන මේවා ප්‍රත්‍යක්ෂන ස්කන්ධයන්හි විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමයටම විපස්සනා භාවනා කළ යුතුයි, එම නිසා සියල්ල.

11. වරෙක අතීත

12. වරෙක අනාගත යන මේ ධර්ම වශයෙන්ද විපස්සනා භාවනා කළ යුතු යැයි සිතට ගන්න.

මේවා වනාහි විපස්සනා කටයුත්ත හා බැඳුණු යෝගාවචර පුද්ගලයන් පෙරාතුවම දැනගත වැදගත් කරුණු වෙති. තව දුරටත් මෙම රූප-නාම ධර්මයන් පහකට වෙදා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය, ආයතන දොළහ, ධාතු, අධාරය ක්‍රමය, පච්චිදයමුප්පාද ක්‍රමය, යනාදී විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුවද විපස්සනා භාවනා කළ හැකි වන්නේය. මේ ශ්‍රත්ථියෙහි රූප - නාම ක්‍රම දෙක මගින් රූප සමුහ, නාම සමුහ වශයෙන් ගෙන විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය ප්‍රධාන ස්ථානයෙහිලා ලීඟ දක්වා ඇත.

විපස්සනා කථාණා හා අභිඤ්ඤාකථාණා

අතීත-අනාගත භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධව සමහරක් ගුරුවරු අභිඤ්ඤා ලැබූ පසු (අඩු තරම්ත් පුරෝධනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤාව ලැබගත් පසු) පමණක් අතීත අනාගතයන් භාවනා කොට ලැබිය හැකි යැයි විශ්වාස කරත්. අතීතය - අනාගතය බැලීමේදී පුරෝධනිවාසානුස්සති අභිඤ්ඤා කථාණයෙන් බලන ක්‍රමය, විපස්සනා කථාණයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි ක්‍රම දෙකක් ඇත්තේය. බන්ධ වග්ග සංග්‍රහත පාළියෙහි ඛජ්ජකිය යුතුය හා එහි යුතු අධාරකථා හි මෙහ පහත සඳහන් ලෙසට එයි.

යෙ ති කෙවී තිකඛවෙ සමණාවා මුාසමණාවා අනෙක විතීතං පුරෝධනිවාසං අනුස්සරමානා අනුස්සරන්ති. යඛෙඛි තෙ පඤ්චුපාදානකඛියෙධ අනුස්සරන්ති. ඵතෙසංවා අඤ්ඤාතරං. කතමෙ පඤ්ච.

1. "එවං රූපො අනොසිං අතිත මද්ධාන"නති ඉතිවා ති භික්ඛවෙ අනුසසරමානො රූපංයෙව අනුසසරති.
2. "එවං වෙදනො අනොසිං අතිත මද්ධාන"නති ඉතිවාති භික්ඛවෙ අනුසසරමානො වෙදනං යෙව අනුසසරති.
3. "එවං සන්ද්‍යානො අනොසිං අතිත මද්ධාන"නති - පෙ -
4. "එවං සංඛාරො අනොසිං අතිත මද්ධාන"නති - පෙ -
5. "එවං විඤ්ඤානො අනොසිං අතිත මද්ධාන"නති - පෙ - ඉති ව"ති භික්ඛවෙ අනුසසර මානො විඤ්ඤානාමෙව අනුසසරති. [ස. නි. 3 | 48]

පුබ්බන්තිවාසනා හ ඉදං අභිඤ්ඤා, වසෙත අනුසසරණං සන්ධාය වුත්තං. විපසානා වසෙත පන පුබ්බන්තිවෙසං අනුසසරනෙත සමණ චූභමණො සන්ධායෙසං. වුත්තං තෙනෙවාසං... "සබ්බෙ තෙ පඤ්චපාදානකසෙධි අනුසසරනති, එතෙසං වා අඤ්ඤාතරං"නති. අභිඤ්ඤා වසෙත ති සමනුසසරනතස ඛන්ධාපි උපාදානකඛිණධා පි ඛණ්ඩ පට්ඨානාපි පණ්ණාස්සි ආරම්භණං කොති යෙව. රූපං යෙව අනුසසරන්ති එවං අනුසසරනො හ අඤ්ඤාං ඕඤ්ඤි සත්තං වා පුග්ගලං වා අනුසසරති. අතිතෙ පන නිරුද්ධං රූපඛණ්ඩ මෙව අනුසසරති. වෙදනාදිසුපි එයෙව නයොති. [සං. අ. 2/211]

මහණෙනි! ලොකයෙහි යම් වූ ලුමණ බ්‍රාහ්මණ කෙරෙත් එකක් නොව බොහෝ වූ පෙර චිත්‍ර කඳු පිළිවෙළ කඳුණයෙන් සිහිකිරීමට කැමති වේ නම්, මෙලෙස සිහි කරන එම ලුමණ බ්‍රාහ්මණයන් උපාදානස්කන්ධ පහම අනුස්මරණය කරයි. එයින් එක එකක් හෝ සිහි කරනු කැමැත්තේ සිහි කරයි. මහණෙනි, එම ලුමණ බ්‍රාහ්මණයන්

1. "අතීත කාලයේ මෙබඳු රූපයක් ඇත්තේ වුවෙමි" යි මෙලෙස කඳුණයෙන් සිහිකරනු කැමැත්තේ රූපයම සිහිකරයි.
2. අතීත කාලයෙහි මෙබඳු වේදනාවක් ඇත්තෙක් වුවෙමි" යි යැයි -පෙ-
3. අතීත කාලයෙහි මෙබඳු සන්ද්‍යාවක් ඇත්තෙක් වුවෙමි" යි යැයි -පෙ-
4. අතීත කාලයෙහි මෙබඳු සංස්කාර ඇත්තෙක් වුවෙමි" යි යැයි -පෙ-
5. අතීත කාලයෙහි මෙබඳු විඤ්ඤාණයක් ඇත්තෙක් වුවෙමි" යි යැයි -පෙ- මෙලෙස කඳුණයෙන් සිහිකරනු කැමැත්තේ සිහිකරයි. (සං. නි. පට්ඨප්පකස-ඛණ්ඩය සුත්තං)

පුබ්බෙ නිවාසංපෙර චිත්‍ර කඳු පිළිවෙළ කඳුණයෙන් සිහිකළ හැකි යැයි කිසිත මේ කථාව පුබ්බෙ නිවාසානුසාරී අභිඤ්ඤා ශක්තියෙන් පෙර චිත්‍ර කඳු පිළිවෙළ කඳුණයෙන් සිහිකර

බැලීමක් අදහස් කර බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද්දක් නොවේ. ඇත්ත නම් විපසනා ක්‍රමය ශක්තියෙන් පෙර විසූ කළ පිළිවෙළ සලකා ක්‍රමයට හසුකර ගත් ශ්‍රමණ-බ්‍රාහ්මණයෙක් අදහස් කර මේ දේශනාව බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කරන ලද්දේය යන්නයි. එම නිසා බුදුරජාණන් වහන්සේ "පඤ්චස්කන්ධයන්" සියලුදවම ද එහිත් එක එක ස්කන්ධයක්ද ක්‍රමයෙන් සිහිකළ හැක්කේ යැයි" දේශනා කළ රජක. මෙහිලා විශේෂය නම් මෙයයි, අභිඤ්ඤා ශක්තියෙන් පෙර විසූ සකන්ධ පිළිවෙළ ආර්ථකව නුවණින් සිහි කරන එම ප්‍රබවනිවාසානුසංගි අභිඤ්ඤාවත්,

1. ලොකොත්තර ධර්ම අඩංගු පඤ්චස්කන්ධයන්ද දුග හැකිය, ලද හැකිය, (පෙර බුදුරජාණන් වහන්සේලා ප්‍රධාන ආයතී උතුමන්ගේ සත්තාන වල පහළ වූ ලෝකොත්තර ධර්මයන් අඩංගු පඤ්චස්කන්ධයන් දැක ගත හැකි යැයි යන්න අර්ථයයි.)
2. පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයන් හැතද වැටහීම ලැබිය හැකිය, දුග හැකිය.(ලෝකොත්තර ධර්මයන් අඩංගු නොමැත)
3. සකන්ධයන් හා බැඳී ඇති ජාතිය, රූප සවභාව, සිහිකළ හැකිය, ගත් ආහාර, විඳි සුව - දුක්ඛ යනාදිය දුග හැකිය.
4. නාම ආදී ප්‍රඥාප්තින්ද සිහි කළ හැකිය. දුග හැකිය.

නමුත් විපසනා ක්‍රමයෙන් ඉහත දැක්වූ (1-3-4) යන මේවා නොදුට හැකිය. අංක 2 වන පඤ්චඋපාදානස්කන්ධ නම් වන විපසනා ක්‍රමයෙහි භාවනා අරමුණු ධර්ම පමණක් සිහිකළ හැක්කේය.

"රූපං යෙව අනුසාරති" -රූප ධර්ම පමණක් නුවණින් මෙතෙහි කළ හැකි යැයි යන මේ දේශනාව මගින් අතීත සකන්ධ පිළිවෙළ විපසනා ක්‍රමයෙන් සිහි කිරීමෙන් හුදු පරමාර්ථයන් මිඟ කිසියම් සත්ත්වයෙකු පුද්ගලයෙකු ද = (ආත්මයක් ද) නුවණින් මෙතෙහි කොට බැලීමක් ගමන නොවේ. අතීතයේ නිරුද්ධ වූ රූපස්කන්ධය පමණක් ක්‍රමයෙන් සිහි කළ හැකිය. වේදනාදිය ද මේ ලෙසටම යැයි දුග යුතු, (සං. අ. 2. පටිච්ඡේදයයි)

මේ නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාට අතීත පඤ්ච උපාදානස්කන්ධයන් විපසනා ක්‍රමයෙන් බැලිය-දැකිය හැකි යැයි දුගයුතු, මෙහිලා ගැනෙන විපසනා ක්‍රමය නාම-රූප පටිච්ඡේද ක්‍රමය හා පච්චය පරිභ්‍රම ක්‍රමයේ අඩංගු වේ යැයි සලකා ගතයුතු.

වැදගත් යතුරක්

අතීත පඤ්චස්කන්ධයන් ආර්ථක ලෙස සිහි කළ හැකි වීම හෙවත් පරිග්‍රහ කළ හැකි වීම වනාහි අතීත භේතු ධර්ම පරිග්‍රහ කිරීම සම්බන්ධයෙන් ඉතාමත් වැදගත් කටයුත්තක් වේ.

අතීත පසුද්වස්කරණයන් පරිග්‍රහ නොකළේ නම් අතීත පසුද්වස්කරණයන්ට ඇතුළත්, අතීත පසුද්වස්කරණයන්ගේ කොටසක් වූ අතීත හේතු ධර්ම කුමන ක්‍රමයකින්ද පරිග්‍රහ කළ නොහැකිකේය. එලෙසම අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා අදාළ අතීත එල ධර්ම පහළ වන ආකාරයන්ද, අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා පව්වුපත්තන එල ධර්ම පහළ වන ආකාරයන්ද අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා පව්වුපත්තන එල ධර්ම පහළ වන ආකාරයන්ද අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා (නැත්තම් අදාළ අතීත හේතු ධර්ම නිසා) අනාගත එල ධර්මයන් පහළ වන ආකාරයන්ද අදාළ අනාගත හේතු ධර්ම නිසා අදාළ අනාගත එල ධර්මයන් පහළ වන ආකාරයන්ද කුමන ආකාරයකටවත් පරිග්‍රහ කළ නොහැකිකේය. මක් නිසාදැයි, අනාගත එල ධර්ම අනාගත හේතු ධර්මයන්ද අනාගත පසුද්වස්කරණයන්ගේ කොටසක් වන නිසාය. ඒ අතීත හේතු-එල ධර්ම වනාහි අනාගත හේතු ධර්ම-එල ධර්ම සෙපීමේදී වැදගත් යතුරක් වන්නේ, මරණාසන්න අවස්ථාහි ප්‍රකට වූ කමම, කමම නිමිත්ත, ගති නිමිත්ත යන නිමිති තුන තුළින් එක් නිමිත්තක් පරිග්‍රහ කිරීම මෙහි අදහසයි. මේ නිමිත්ත එල දෙන කමියේ ශක්තිය නිසා ප්‍රකට වන, මතු වන බැවින් එය එල දෙනා වූ කමිය නැත්තම් එල දුන් කමිය, නැත්තම් එල දෙමින් පවතින කමිය සෙපීමේදී වැදගත් ප්‍රධාන යතුරක් වේ. මේ නිමිත්ත (මරණාසන්න අවස්ථාහි ද්වාර හයේ සුදුසු ලෙස ප්‍රකටවන නිමිත්ත) විශේෂයෙන් මරණාසන්න කාලයෙහි හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය=මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ නිමිත්තයි. මෙම ද්වාර හය, විශේෂයෙන් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ විටදී මෙම අදාළ ද්වාරයෙහි ප්‍රකටව ආ අරමුණු නිමිත්ත තව පියවරක් ඉදිරියට යමින් පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. මේ නිමිත්ත පරිග්‍රහ කළ හැකි වූ විටකදී පමණක් එල දෙමින් පවතින කමියද එම කමිය පිරිවරාගත් අවිජ්ජා, තණ්හා උපාදානයන්ද පරිග්‍රහ කොට වැටීම් ලබාගත හැකි වන්නාහ. ජීවිතයෙන් මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකි විටකදී පමණක් මෙම මනෝද්වාරයේ වරින් වර පහළ වෙමින් යන චීචී සිත් සන්තතියක් පරිග්‍රහ කොට බැලිය හැකි වන්නේය. අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම යන සංඛාර හේතු ධර්ම මෙම චීචී සිත් සන්තතියෙහි ඇතුළත් ධර්මයන් වන්නාහ. මේවා චීචී සිත් සිත් යෙදෙන අංගයන් වේ.

අතීත හේතු ධර්මයන් බැලීමේදී අතීත මරණාසන්න පවනයෙහි අරමුණ පරිග්‍රහ කිරීම ඉතාමත් වැදගත්වේ. මෙම පවනයේ අරමුණ පරිග්‍රහ කිරීමේදී ද, මෙම අතීත හවයෙහි මරණාසන්න අවස්ථාහි පිහිටා තිබූ හවාංග මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කළ හැකි වීම ඉතාමත් වැදගත්වේ. මෙලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි විටදී පමණක්,

1. මෙම හවාංග මනෝප්‍රසාදය = මනෝද්වාරයේ ප්‍රකටව ආ මරණාසන්න පවනයේ අරමුණද,
2. මෙම මනෝද්වාරයන් අතර කාලයේ පිහිටියා වූ මරණාසන්න පවන චීචී ඇතුළත් චීචී සිත් සන්තතියක්ද

3. මෙම අරමුණ ප්‍රකට වීමට මූල හේතු කමිසද

4. මෙම කමිස සිදුකළ අවිඥා, තණනා, උපාදානශක්ද පරිග්‍රහ කොට ලැබිය හැකි වන්නේය.

මෙලෙසටම ඉදිත් යොගාවචර පුද්ගලයකු සඳහා අනාගත හවය ප්‍රකටව ඇත්නම් මේ පවඩුප්‍රසන්න හවයේ මරණාසන්න කාලයේ ප්‍රකටව එන මරණාසන්න පවනගේ අරමුණ පරිග්‍රහ කළ හැකි වන්නේය. එලෙස පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා මරණාසන්න අවස්ථාවේ පහළ වූ හවාංග මනෝ ප්‍රසාදය = මනෝද්වාරය, ප්‍රථමයෙන් පරිග්‍රහ කළ යුතුවේ. එලෙස පරිග්‍රහ කළ හැකි විට මෙම මනෝද්වාරයේ ප්‍රකටව එන මරණාසන්න පවනගේ අරමුණද එම අරමුණ ප්‍රකටවීමෙන් මතු වන එලදෙන්නාවූ කමිසද මෙම කමිසට උදව් ආධාර කළා වූ අවිඥා, තණනා, උපාදානශක්ද පරිග්‍රහ කොට ලබාගත හැකිවනු ඇත.

මෙලෙසටම අනාගත සංසාර ගමන තව දිගට ඉතිරි ඇත්තා වූ යෝගාවචර පුද්ගලයකුට අනාගතය පැවැත්මේදී හේතු-එල සම්බන්ධතා පවිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන් සොයා බැලීමේදී ද මෙම අනාගත චුතිය ආසන්නයේ ඇති මනෝද්වාරයෙහි ප්‍රකටව එන මරණාසන්න පවනගේ අරමුණද පරිග්‍රහ කළ හැකි විය යුතුය. මෙම නිමිත්තද අනාගත හවයන් පහළ කරවීමේ හේතු කමිසෙන් එහළ වන නිමිත්ත වන නිසා මෙම නිමිත්ත පහළ කරවන කමිස දෙවැනි අනාගත ස්කන්ධයන් සඳහා හේතු ධර්මයක් වන්නේය. එම නිමිති අපරාපරීය හම් වූ අතීත කමිසන් නිසාද ප්‍රකට විය හැක්කේය. පවිච්චපත්තයේ සිදුකරන ලද කම් නිසාද විය හැක්කේය. මෙම අනාගත චුතිය වීමට කලින් සිදුකරන ලද කමිසන්හි ඇතුළත් එල දෙන්නාවූ අනාගත හේතු කම් නිසාද පහළවේ. එම නිමිති පාදක කොට ගෙන එම කමිස සොයා බලන විට පහසුවෙන් හමුකරගත හැක්කේය. මෙම කමිසට උපකාරක හේතු වන අවිඥා, තණනා, උපාදානශක්ද දානගත හැකිවනු ඇත. මෙලෙස පරිග්‍රහ කිරීම සඳහා මරණාසන්න අවස්ථාවේදී ද්වාර හය, විශේෂයෙන් හවාංග මනෝප්‍රසාදය=මනෝද්වාරය පරිග්‍රහ කිරීම විශේෂයෙන් අවශ්‍යය.

එ නිසා අතීත-අනාගත ස්කන්ධයන් පරිග්‍රහ කිරීමට-හැකියාව වනාහි අතීත -අනාගත ස්කන්ධයන් විපසනා භාවනා කිරීමේ කටයුත්ත සඳහා පමණක් වැදගත් වනවා නොවේ. පවිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාව පරිග්‍රහ කිරීමේ කටයුත්තට මෙන්ම පවිච්චසමුප්පාද අංගයන් විපසනා භාවනා කිරීමේ හැකියාව සඳහාද වැදගත් වන විශේෂ වූ අවශ්‍යතාවයක් වේ.

පරිග්‍රහ කිරීමට පහසු නැතින් පටන්ගෙන විපසසනා කරන්න

විපසසනාවෙන් පටන්ගෙන භාවනා කිරීමේදී පරිග්‍රහ කිරීමට පහසු, කදාහසට ප්‍රකට, විසඳ රූප ධර්ම-නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපසනා කළ හැකි යැයි යන පිළිවෙත අනුව,

මෙම ග්‍රහණයෙන් දැන් වර්තමාන රූප නාමයන්ගෙන් පවත්වන විපක්‍ෂයට භාවිතා කරන ක්‍රමය ප්‍රථමයෙන් ලියා දක්වන්නෙමු.

පින්වත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් තමා ලබාගත් සමාධීය ගුණලම තත්වයට ගතවෙත් ක්‍රමයෙන් වඩන්න, චතුර්ථීය ධනාත්‍ය සමාධීය ප්‍රභාවතයෙන් සමාධීය වැඩිය හැකි වීට, එම චතුර්ථීය ධනාත්‍ය සමාධීයම නැවත නැවතත් පරීක්‍ෂණයක් පාසා වඩන්න, සුද්ධ විපක්‍ෂනාශාතික පුද්ගලයෙකු වන්නේ නම් ධාතු කම්පනය පමණක් වැඩිමෙන් සතර මහා ධාතු අරමුණු කොට ආරලුක ශක්තිය බලවත් වන්නක් සමාධීය වඩන්න.

රූප කම්පනයෙන් පවත්වන කරන භාවනාව මෙම පොතෙහි දැක්වූ නිසාත් රූප ධර්මයන්ගෙන් පවත්වන විපක්‍ෂනාවට හැරෙන වීට බොහෝ පහසුවක් ඇති වන නිසාත් රූප ධර්මයන්ගෙන් පවත්වන විපක්‍ෂනා වඩන්න, ප්‍රථමයෙන් අභිද්වාරයෙහි සහ දෙසාලිය කොටසායනෙහි ඇති නිෂපන්න රූපයන්ද,

- (අ) ද්වාරයක් පාසා පිහිටා ඇති 54/44 ආකාර වූ රූපයන් සමූහ වශයෙන්ද
- (ආ) කොට්ඨාස එක එකක පිහිටා ඇති 44 ආකාර රූපධර්මයන් ආදී රූප ධර්මයන් සමූහ වශයෙන්ද
- (ඇ) අභිද්වාරය, දෙසාලිය කොටසායනෙන් පිහිටා ඇති රූප ධර්ම සියලුම සමූහ වශයෙන්ද

1. මෙම රූප ධර්මයන්හි ඇතිවී-නැතිවී යෑම අරමුණු කොට ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින්, 'අභිවචා' යැයි බොහෝ වාරයක් බලන්න. අප්‍රකෘතව වරක් බුද්ධි වරක් ලෙසට බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත භාවනාකොට බලන්න. මෙලෙස බලන වීට බුද්ධිබාහී ලග්නි පවත්වන ඇත අනන්ත සක්වළ දක්වා විකේන් වීක පතුරුවමින් බොහෝ වාරයක් නැවත, නැවතත් බලන්න.
2. එම රූප ධර්මයන්හි ඇතිවීම් - නැතිවීම් දෙකින් පෙළෙත, අතනැර දක්වෙන ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලා, 'දුක්ඛා' යැයි බොහෝ වාරයක් නැවත, නැවතත් භාවනා වෙන්ම බලන්න. අප්‍රකෘතව - බුද්ධි වශයෙන් වරින්වර මාරුකරමින් ලෙස සිටි දුර දක්වා බොහෝවාරයක් නැවත නැවතත් බලන්න. අනන්ත සක්වළ තෙක් ක්‍රමයෙන් පිහිදුවමින් බලන්න.
3. එම රූප ධර්මයන්හි නොවීදෙන ස්ථිරකාර ලෙස පිහිටන ආත්ම නම් වූ සාරයක් නැති වුව අරමුණු කොට ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙස බලමින්, 'අනන්ත' යැයි බොහෝ වාරයක්

නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. අප්‍රකාශිත- බිහිද්ධා වශයෙන් වරින් වර බලන්න. ලඟින් පටන්ගෙන දුර අනන්ත සක්වල තෙක් ක්‍රමයෙන් විකේන් වික පළල කරමින් වරක් අප්‍රකාශිත, වරක් බිහිද්ධා වශයෙන් භාවනා කොට බලන්න. (අතිඵලය වන රූපයක් වනාහි ත්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපසයනා කළ නොහැකි බවින් වන නිසා මේ අවස්ථාවෙන් පටන්ගෙන අතිඵලය වන රූපයක් සම්මර්ශනය තනර කරන්න.)

මෙලෙස අප්‍රකාශිත, බිහිද්ධා සන්තාන දෙකෙහි ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවතත් යළි යළිත් විපසයනා භාවනා කරන විට ඇතිවී-නැතිවීම ස්වභාවය වෙහෙත් යුග්ගුලු ලෙස ප්‍රකට ලෙස, දක්නා ලෙස බලන්න. අතිවච්ඡා යැයි බැලීම, දුකඩ යැයි බැලීම, අනන්ත යැයි බැලීම, වනාහි නැවතීමලේ හෙමිතිට කරන්න. ඇතිවීම-නැතිවීම යම්තාක් වේගවත්ව බැලිය හැකිද එතාක් වේගයෙන් සදාභයෙන් දක්නාසේ බලන්න. ත්‍රිලක්ෂණයට නැංවීම නැවතීමලේ හෙමිතිට කරන්න.

රූප කලාප අංශු ඇතිවීම-නැතිවීම අරමුණුකොට ත්‍රිලක්ෂණයට නොනංවන්න. රූප කලාපයේ වෙදා රූප පරමාඵ බවේ ස්වභාවයන්ගේ පමණක්ම ඇතිවීම-නැතිවීම සදාභයෙන් දැකීම සදහා භාවනා කොට බලන්න. දක්නා විට ත්‍රිලක්ෂණයට නංවමින් විපසයනා වශයෙන් භාවනා කරන්න.

රූප නිරෝධ-නාම නිරෝධ වාදය

රූප කලාපයන්හි සමූහ පසුකැන්ති ආදී පසුකැන්ති නොබිඳිනාක් ඉතාමත් කුඩා ඝන වශයෙන් සමූහ පසුකැන්ති වශයෙන් පවතී. පසුකැන්තිග යන්න නිශමාකාරව නොපවතින්නකි. අඛණ්ඩව දිග වේලාවක් නොපවතී. එසේ බැලිය නොහැක. සොහොවවර පුද්ගලයෙකු භාවනාවක් කරන අවස්ථාවෙහි පාරමී ශක්තියට ගැලපෙන පරිදි රූප කලාපයන් ප්‍රමාණයක් දැකිය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි රූප කලාප එක එකක අඩංගු පඬුවී, ආපො, තෙපො, වායො, චක්‍රණ, ගන්ධ, රස, ඕපාදී පරමාඵ බවින් පරිග්‍රහ නොකිරීම නිසා පරමාඵ තෙක් සදාභයෙන් ලංකොඵ මෙම රූප කලාපයන්ගේ ඇතිවීම - නැතිවීම දැක ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන කළ, අතිවච්ඡා - දුකඩ නැතිනම් අනන්ත යැයි බලන කළ පසුකැන්තිම (ප්‍රඥප්තියම) සදාභයෙන් බලන කළ, දිග කලක් බැලිය නොහැකි බැවින් ඉතා ඉක්මනින් සොහොවවර පුද්ගලයා රූපකලාපයන් නොදකින තත්වයට පත්විය හැක්කේය. එලෙස රූපකලාපයන් නොදකින අවස්ථාවෙහි භාවනා සමාධි පවසද නොපිරිහී පවතින බැවින් සුදු ආලෝක කැවිති, සුදු ආලෝක මුණත්, විනිවිද පෙනෙන ඝන, විනිවිද පෙනෙන මුණත් ලෙසද, ඝන පීඩි හෝ මුණත් ලෙස පැවතිය හැක්කේය. එම ඝන හෝ මුණත් හි සිත සමාධිගත වන ලෙස අලවා බලාසිටින

විවිධ සීත එම අරමුණ මත ශාන්තව සමාහිතව සමීපව පැවතිය හැක්කේය. මෙලෙස වූ අවස්ථාවන්හි සමහර ගෙනාවචර පුද්ගලයන් රූප නිරූපණය වී යැයි කියවිය හැකිය. තීරණය කරයි. තව දුරටත් එම අරමුණ මත ශාන්තව සමාහිතව සමීපව තිබෙන සීත චිත්ත සැලැලි කළ විටකදී භාවාංශයට ද වැටිය හැක්කේය. භවාංශයට වැටී සිටින සම්භවය (පව්වුප්පත්ත ලෙස භාවනා කරන අරමුණ නොදන්නා නිසා කුමක් හෝ නොදන්නා බවක් ඇති විට නාම සිංඤ්ඤා වී යැයි තීරණය කරයි. මෙලෙස වූ බවේ සවරූපයම තමාම සාක්ෂාත් කළ ඤාණය යැයි පිරිසිදුවා වටහාගත හැක්කේය. සතිමත් වීය යුතු. ඉහතින් ලියා දැක්වූ.

1. අප්පධත්ත පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපසයනා භාවනා කිරීම
2. බද්ධිධා පඤ්චස්කන්ධයන් පමණක් විපසයනා භාවනා කිරීම මගින්, පිඤ්ඤා
3. රූප බවේ පමණක් විපසයනා භාවනා කිරීමෙන්
4. නාම බවේ පමණක් විපසයනා භාවනා කිරීමෙන් ආර්ය මාර්ගයට ලංවිය නොහැකිය. යන කාරණය-අනුශාසනයද
5. හේතු - එළ සමීච්චනා පටිච්චසමුප්පාද බවේයත් පටිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මගින් විසඳු ලෙස නොදන්නා තාක් සංසාරයෙන් මිදිය නොහැකිය. ආර්ය මාර්ගයට ලංවිය නොහැකිය යන අනුශාසනයද.
6. සියලුම ප්‍රාදානස්කන්ධයන් හා රූප බවේ-නාම බවේයත් පටිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුන මගින් විසඳව නොදන්නා තාක් සංසාර වටව දැකිත් මිදිය නොහැකිය යන අනුශාසනයද යන මේ විවිධ වූ පාළි අවස්ථාව චිත්ත අනුශාසනයන් ගැන විශේෂයෙන් සතිමත් වීය යුතු. තවදුරටත් එම විනිවිද පෙනෙන මුණත්ති තිබෙන සතර මහා භූතයන්ද ආකාශ ධාතු වද නැවතත් පටිභූත කළ විට රූප කලාප අංශුව වැඩි කලක් නොගොස් දැකිය හැකි බවද සිතට ගන්න.

[සැලකිය යුතු: රූප බවේයත් විපසයනා කරන විට අනුපාදිත සංඛාර යන අවිඤ්ඤාණක රූප බවද ඇතුළත් කොට විපසයනා කරන්න.]

නාම බවේ විපසයනා කිරීම

රූප බවේයත් විපසයනා කොට සැහීමකට පත් වූ විට නාම බවේයත්ව මාරුකොට නැවතත් විපසයනා කරන්න. රූප බවේයත් යුගුව, සක්ඛිය ලෙස බැලිය හැකි විටදීම නාම බවේයත්ව මාරුකොට විපසයනා කරන්නේ නම් විඩාත් හොඳය.

නාම බවේයත් පටිභූත කරන විට ආයතන-ද්වාර වශයෙන් නාම බවේයත් පටිභූත කළ නිසා විපසයනා භාවනා කරන විටද නාම බවේයත් ආයතන-ද්වාර වශයෙන් මුලින් බලන්න.

සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් සමග විවි ව්‍යවස්ථාපිතව, විවි එක එකක් අතර පිහිටා ඇති හවාංග විච්ඡේදනයන්ද විච්ඡේදන ඵලයන්ද පසු එකක් සමයයක්, සමයයක් පාසා ඇතිවී නැති වී යන ස්වභාවය අරමුණු කොට "අතිවිච්ඡේදන" යැයි භාවනා කරන්න. වකුච්ඡු ද්වාර විවි ආදී ඵ ඵ විච්ඡේදන කුසල ජවන විවි, අකුසල ජවන විවි එක එකක් නිම වනතෙක් ඉතිරි නොකොට බලන්න. අප්‍රකාශිත-බහිද්ධා යන දෙකම අනුව භාවනා කරන්න. ප්‍රථමයෙන් ලෙහිත් පටන්ගෙන, අප්‍රකාශිතය වරක්-බහිද්ධා වරක් ලෙසට බොහෝ වාරයක් භාවනා කරන්න. ජවයට පැමිණී විට ටිකෙන් ටික දියුණු කරමින් තිස් එක් තලයම එකට ගෙන අනන්ත සක්වල, තෙක් එකට ගෙන අප්‍රකාශිතය වරක්-බහිද්ධා වරක් ලෙසට බොහෝ වාර නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. අතිවිච්ඡේදන ලක්ෂණය පිළිබඳව සංතෘප්තියකට, (සැහීමකට) පත් වූ විට මෙම නාම ධර්මයන් ගේ ඇතිවීම, නැතිවීම දෙක මගින් අතරක් නැතිවී පීඩා කරන, පෙළීම කරන ස්වභාවය ක්‍රමයෙන් ලක්වන සේ බලා "දුකඩ-දුකඩ" යන ලෙසට මනසිකාරය යොදවමින් බොහෝ වාරයක් බලන්න. නැවතත් මෙම දුකඩ ලක්ෂණයෙහි සිත සංතෘප්තියට පත් වූ විට නාම ධර්මයන්හි විනාශ නොවන, සන වූ, ස්ථිර සාර වූ ආත්මයක් නැති ස්වභාවය අරමුණු කොට "අනන්ත - අනන්ත" යැයි භාවනා කරන්න. අප්‍රකාශිත, බහිද්ධා යන සත්තාන දෙකෙහිම රූපාරම්භණ ආදී පේළි හයෙහිම කුසල ජවන වන සෝභන රාශිය, අකුසල ජවන වන අකුසල රාශීන් නිමවන තෙක් (ඉතිරි නොකොට) බලන්න. නාම ධර්මයන් මෙලෙස භාවනා කොට බලන විට, (නාම කම්පරාන කොටසෙහි වගුවල දැක්වූ පරිදි) ක්‍රමානුකූලව ඉතිරි නොකොට භාවනා කොට බලන්න. බොහෝ වාරයක් නැවත, නැවත බලන්න.

සමට්ඨානික පුද්ගලයකු නම්

යෝගාවචරයා සමට්ඨානික පුද්ගලයකු වී නම්, තමා ලබාගත් ධ්‍යාන සමාපත්ති විච්ඡේදන පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන විපස්සනා වඩන්නේ නම් වඩා හොඳය.

උපමාවක්:

ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න, එයින් නැගිට ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාපත්ති විච්ඡේදන ඇති නාම ධර්මයන්ගෙන් පටන්ගෙන ත්‍රිලක්ෂණයන් එකින් එකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න, දුතිය ධ්‍යාන සමාපත්ති විවි ආදීන් හි ඇති නාම ධර්මයන්ද මේ ලෙසටම විපස්සනා කරන්න. තමා ලබා ඇති ධ්‍යාන සමාපත්ති විච්ඡේදන ඇති සියලු නාම ධර්මයන් ඉතිරි නොකොට නිම වනතෙක් භාවනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් එකින් එකට නංවමින් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න. සතුටුදායක තත්ත්වයට පත්වූ විට රූපාරම්භණ අරමුණු කරන වක්ඛු ද්වාර විවි, මනෝද්වාර විවි ආදී ද්වාර හයෙහි (හය පෙළියෙහි) පිහිටා ඇති නාම ධර්මයන් පේළි අනුක්‍රමයෙන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛස්ථානය දී භාවනා කරන්න

එම සංඛාරේ අතතතො සසසනතස දිට්ඨි සමුග්ගාධිනං නාම හොති. අනිච්චතො සසසනතස මාන සමුග්ගාධිනං නාම හොති. උක්ඛතො සසසනතස නිකන්ති පටියාදානං නාම හොති, ඉති අයං විපසයනා අතතතො අතතතො ධානෙයෙවි හිට්ඨති

[වි. ම. 472]

තොගාවචර පුද්ගලයකු සංඛාර ධර්මයන් ක්‍රියාකාරීත්වයන් විකල්පවලට පවතින බලවත් මත ලෙසට විපසයනා කිරීම-සම්මතය කිරීම කළ යුතුය. මෙලෙස සම්මතය කරන විට උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියේ බලයෙන් ආධාර ලබන එක් අනුපසංඛා ක්‍රමයක් ඉතිරි අනුපසංඛා දැක අභිබවා සුරභාවයට පත්වේ. තිගුණුවේ. එලෙස තිගුණු වූ සුර වූ අනුපසංඛා ක්‍රමයන්වම පමණක් කෙලෙස් කැපීම කළ හැක්කේය.

අනිච්චානුපසංඛා ක්‍රමය හා උක්ඛානුපසංඛා ක්‍රමය යන දෙකෙහි ප්‍රබල උපනිශ්‍රය ශක්ති උපකාරය ලබන අනතතානුපසංඛා ක්‍රමය දිගුණු වේ. තිගුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම නිසා සංඛාර ධර්මයන් සම්බන්ධව අනිච්චානුපසංඛා, උක්ඛානුපසංඛා ක්‍රමයන් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලද හෝති තෙවේ මෙම සංඛාර ධර්මයන්ම මත අනන්තානු පසංඛා ක්‍රමයෙන් නැවතත් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළයුතුය. අනතතානුපසංඛාවට මුල්තැනදී බලන්න, එම අභිබවා වේදි අනතතානුපසංඛා ක්‍රමය මොරා එහි. දිගුණු තිගුණු විය හැක්කේය. සුරවේ. පිරිසිදුවේ. මෙලෙස මොරා දිගුණු, තිගුණු, සුර පිරිසිදු වූ අනතතානුපසංඛා ක්‍රමයට මෙම සංඛාර ධර්මයන් සම්බන්ධයෙන් වැරදි ලෙස වටහා ගැනීම හෙවත් දිග්ඛි වශයෙන් ගැනීම දුර්කළ හැකිවිය හැක්කේය. සියලු මිච්චාදිග්ඛි අතතදිග්ඛියම මුල්කොට ඇත්තේය. පදනම් කොට ඇත්තේය. අනතතානුපසංඛාව අතතදිග්ඛිය හා කෙළින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ පක්ෂයේ වේ. එමනිසා අනතතානුපසංඛාව මගින් දිග්ඛි ගැනීම දුර්කළ හැකිවේ.

තම දුරටත් උක්ඛානුපසංඛා ක්‍රමය අනතතානුපසංඛා ක්‍රමය යන දෙකෙහි බලවත් උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර කරන, බලපෑම් කරන, අනුග්‍රහ කරන විට අනිච්චානුපසංඛා ක්‍රමය දිගුණු වේ. තිගුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. මේ නිසා සංඛාර ධර්ම මත උක්ඛානුපසංඛා ක්‍රමය, අනතතානුපසංඛා ක්‍රමය, බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ හේතුවෙන් පුද්ගලයා, මෙම සංඛාර ධර්මයන් අනිච්චානුපසංඛා ක්‍රමයෙන්ද තවදුරටත් ප්‍රගුණ කළයුතු, මුල්තැන දී බැලිය යුතු, එසේ බලන විට අනිච්චානුපසංඛා ක්‍රමය මොරා දිගුණු-තිගුණු විය හැක්කේය. සුර විය හැක්කේය. පිරිසිදු විය හැක්කේය. මෙලෙස මොරාගිය, දිගුණු-තිගුණු වූ, සුර වූ-පිරිසිදු වූ අනිච්චානුපසංඛා ක්‍රමයට මෙම සංඛාර ධර්ම මත මැනීම ඇති කරවන මානය දුර්කළ හැක්කේය. සංඛාර ධර්මයක් නිත්‍ය යැයි වරදවා ගැනීමෙන්, නිත්‍ය

ග්‍රහණය ප්‍රකටවී **ඉදං නිවචං ඉදං ධූවං** = මෙය නිවචයයි, මෙය ස්ථිර යයි යන ලෙසට බක බ්‍රහ්මයා මෙන් මාතයෙන් ස්ථබ්ධ (දැඩි) වීම විය හැක්කේය.

තව දුරටත් අනිච්චානුපස්සනා අනත්තානුපස්සනා යන දෙකෙහි බලවත් උපනිශ්‍රය ශක්තිය මගින් උපකාර ඇති වීම, අනුග්‍රහ කරන වීම දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය දියුණු කියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම නිසා සංඛාර ධර්මයන් මත අනිච්චානුපස්සනා ඤාණය අනත්තානු පස්සනා ඤාණය වශයෙන් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළ හොඟාවීමට පුද්ගලයා මෙම සංඛාර ධර්මයන් මත දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය නැවතත් බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කළයුතු, දුක්ඛානු පස්සනාවට මුල්තැන්දී භාවනා කොට බලන්න. එවිට මෙම දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය මෝරා එනු ඇත, දියුණු-කියුණු වේ. සුර වේ. පිරිසිදු වේ. එම අවස්ථාවෙහි මෙසේ දියුණු-කියුණු වූ දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයට මෙම සංඛාර ධර්මයන් මත "මගේ-මගේ" යැයි ගෙන සිටින තණ්හාව = තණ්හා නිකන්තිය දුරු කළ හැක්කේය. සංඛාර ධර්මයන් මත "සුඛ" යන වැරදි සඤ්ඤාව ප්‍රකටව ඇත්තම් මෙම සංඛාර ධර්මයන් "මගේ-මගේ" යැයි ගන්නා තණ්හා ග්‍රහණය ප්‍රකට විය හැක්කේය. දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණය වනාහී මෙම තණ්හා වශයෙන් ගන්නා නිකන්තියට කෙළින්ම ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නේය. එම නිසා දුක්ඛානුපස්සනා ඤාණයට තණ්හා වශයෙන් හැකිම දුරුකළ හැකි වේ. [වි. ම. පටිච්චතයයි; මහා වී. (ඉ.) 415-416]

මේ නිසා ක්‍රිලක්ෂණයට නංවා විසඳු වන ලෙස භාවනා කළ විට තමා රුචි ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී බොහෝ කාලයක් භාවනා කළ හැක. මෙම අනුපයසනා ඤාණයේ ජවය දුර්වල වූ විට ඉතිරි දෙකද නැවත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. නමුදු මෙහිදී විපසයනා ඤාණය මගින් කෙරෙන ක්ලේශයන් ප්‍රභාණය තදංග වශයෙන් කෙරෙන ප්‍රභාණයක්ම වේ. ආර්ය මාර්ගී ඤාණයට පමණක් සමුවේජද වශයෙන් = ඉතිරි නොකොට ප්‍රභාණය කළ හැකි බව ඇත්තය. එම ආර්ය මාර්ගයට ලංවීමට විපසයනා ඤාණයන් මෝරනු පිණිස උත්සාහ කළ යුතුය.

අඤ්ඤා පවච්චපපනන

පටිසංඛිතයේ පටන් වූනිස දක්වා හවය දිගට සිදුවූ, සිදුවෙමින් පවතින අනාගතයේ සිදුවන රූප ධර්ම නාම ධර්මයන්හි

1. රූප පමණක් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් ද
2. නාම පමණක් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් ද

ඉතා සමීපව බොහෝ වාරයන් නැවත නැවතත් විපසයනා භාවනා කරන්න, බොහෝ වාරයක් අනුපසයනාවක් පාසා භාවනා කොට බලන්න අප්ඤ්ඤානික වරක්, බහිද්ධා වරක්, අභිතප වරක්, දුක්ඛ වරක්, අනාත්ම වරක් බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් භාවනා කරන්න.

පාලන සහතික ක්‍රමය

විත්වන මව නාම බිම්ගේ පරිශ්‍රය කරන අවස්ථාවේදී ආයතන-ද්වාර වශයෙන් පරිශ්‍රය කළ ආකාරය අනුව නැවත අරමුණු කරන්න. විශේෂයෙන් නාම කම්පිත වගු අනුව නැවතත් අරමුණු කරන්න. සෞම්‍ය සහගත ක්‍රමය සම්ප්‍රදායික මහා කුසල ජවන දිවිමේ මිනවුද්වාර වීම් මනෝද්වාර වීම් ප්‍රචමයෙන් නැවතත් අරමුණු කරන්න. විත්තකයන් එක එක ඇති.

1. වස්තු රූප 54 යන රූපාරම්මයන් රූපසකනය යැයි.
2. විවිධ වේදනා වේදනාසකනය යැයි.
3. විවිධ සන්ද්‍රා සන්ද්‍රාසකනය යැයි.
4. ඉතිරි වෛද්‍ය, සංඛාර සම්මය සංඛාරසකනය යැයි.
5. සීත= වින්දනාය, වින්දනාසකනය යැයි.

මෙලෙස රූප බිම් එක කොටසකටද නාම බිම් කොටස් හතරකටද බෙදා ගෙන විපස්සනා කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නොවිමින භාවනා කරන්න.

1. රූපාරම්මයන් අරමුණු කරන ඉතිරි වස්තුවාර වීම්, මනෝද්වාර වීම්.
2. සන්ද්‍රාරම්මයන් අරමුණු කරන සන්ද්‍රාවාර වීම්, මනෝද්වාර වීම්.
3. ඉතිරි වෛද්‍යයන් අරමුණු කරන ඉතිරි වාර වීම්, මනෝද්වාර වීම්.
4. රූපාරම්මයන් අරමුණු කරන විවිධවාර වීම්, මනෝද්වාර වීම්.
5. වෛද්‍යාරම්මයන් අරමුණු කරන වෛද්‍යවාරවීම්, මනෝද්වාර වීම්.
6. සීතාරම්මයන් අරමුණු කරන සීතවාර වීම්.

යන මේ වීම් එක එකකද මෙලෙසටම පන්ද්‍රවස්තව ක්‍රමයට විපස්සනා කරන්න. නාම කම්පිත වගු වල දැක්වූ ආකාරයට පෙළින් පෙළ පන්ද්‍රවද්වාරවස්තවයන් පවත්ගෙන මනෝද්වාර වීම් පන්ද්‍රවස්තවයන් තෙක්.

1. රූප පමණක් සම්ප්‍රයෝ පෙළක්.
2. වේදනා පමණක් සම්ප්‍රයෝ පෙළක්.
3. සන්ද්‍රා පමණක් සම්ප්‍රයෝ පෙළක්.
4. සංඛාර (වෛද්‍යසකනය) පමණක් සම්ප්‍රයෝ පෙළක්.
5. සීත= වින්දනා පමණක්, සම්ප්‍රයෝ පෙළක්. යන ලෙසටද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට වෙන වෙනම නොවිමින විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරද්දී වීම් එක එකක් අතර පිහිටා ඇති

හවාංග චින්තකයන්ගේද, පසුවස්කරයි ක්‍රමයටම එකට ගෙන භාවනා කොට බලන්න. බහුමාර්ගමය අරමුණු කරන මනෝද්වාර විධිවිධාන මෙලෙසටම භාවනා කරන්න.

අප්කඛිතයෙහි පසුවස්කරයි ක්‍රමයට විපසනා භාවනා කොට සන්තෘප්තිය සැගෙන ප්‍රමාණයකට ලබා ගත්පසු බහිද්ධානිද මේ ක්‍රමයටම විපසනා භාවනා කරන්න. ලඟින් පටන්ගෙන ඇත දක්වා බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් අප්කඛිතය වරක්, බහිද්ධා වරක් ලෙස බලන්න. තිස් එක් හවයම අරමුණු කොට අනන්ත සක්වළ තෙක් ක්‍රමයෙන් විහිදුවමින් විපසනා කරන්න.

රූප-නාම (දෙක) ක්‍රමයට ද පසුවස්කරයි ක්‍රමයට ද විපසනා භාවනා කරන විට කණ පවච්චපත්ත මට්ටමට ලගාවන තෙක් විපසනා වඩන්න. කණ පවච්චපත්තය තෙක් ක්‍රමය දැක්වීම පිරිසිදුව ලගාවනු පිණිස විධි සිත් අතර පිහිටා ඇති හවංග නාම බිඳීමට කණපවච්චපත්ත මට්ටමට ලගාවන තෙක් එකටගෙන භාවනා කොට බලන්න.

පවච්චපත්ත වශයෙන් පසුවස්කරයි ක්‍රමයට විපසනා භාවනා කොට සැගෙන පමණට පටිච්ච සංසාර පටිසංඛයෙන් පටන් මුක්තිය දක්වා අඤ්ඤා පවච්චපත්ත නම් මු පසුවස්කරයි ක්‍රමයට දිගට විපසනා කරන්න. පටිසංඛයෙන් පටන් මුක්තිය දක්වා දිගටම,

1. රූපයන් පමණක්ද
2. වේදනා පමණක්ද
3. සන්ද්ඛා පමණක්ද
4. වෙතසික - සංඛාර පමණක්ද
5. විඤ්ඤා පමණක්ද

විධි සිත්, විධි මුක්ත සිත් යන දෙකම ක්‍රියාත්මකයට නැවමින් විපසනා කරන්න.

අභිච්ච වශයෙන් බොහෝ වාරයක්, දුකඩ වශයෙන් බොහෝ වාරයක්, අනන්ත වශයෙන් බොහෝ වාරයක්, භාවනා කිරීමට අවශ්‍යය. මෙලෙස භාවනා කරන විට ස්කන්ධ එක එකක් පටිසංඛයෙන් පටන් මුක්තිය තෙක් දිගටම භාවනා කරන්න.

උපමාවක්:-

රූපස්කන්ධය පටිසංඛයෙන් පටන්ගෙන මුක්තියතෙක් සම්පව දිගටම විපසනා කළ විටම වේදනාස්කන්ධයට මාරුකොට එලෙසටම භාවනා කරන්න. අප්කඛිතය වරක්, බහිද්ධා වරක් යන ලෙසට නැවත නැවතත් යලි යලිත් භාවනා කරන්නවා!

රූප හා නාම ඒකටද භාවනා කරන්න

'රූප-නාම දෙක' ක්‍රමයට ද පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද විපස්සනා කොට සැකිම්ච, සතුටට පත්වූ විට රූප- නාම දෙක එකට ගෙන භාවනා කිරීමද කළ හැක්කේය. ප්‍රථමයෙන් අප්‍රකධිත්ත

බහිද්ධා දෙකම රූප පමණක්, නාම පමණක් වශයෙන් තහවුරු ලෙස විපස්සනා කරන්න. ශුභසුභ ලෙස නැවත නැවතත් යළි යළිත් භාවනා කළ හැකිවූ විට ප්‍රථමයෙන් ආයතන - ද්වාර වශයෙන්ම, නාම කමිස්ථාන කොටසේ වගු වල දැකවූ ලෙසට චිත්තක්ෂණයක් චිත්තක්ෂණයක් පාසා,

1. වඤ්ච රූප හා අරමුණු රූප,
2. චිත්තක්ෂණයක් පාසා චිත්ත වෛතසික නාම සමූහ.

යන මෙම රූප-නාමයන්හි යුගල යුගල බැගින් බිඳෙන නැතිවන සවභාවය අරමුණු කොට, නැතිනම්, ඇතිවන-නැතිවන බවම අරමුණු කොට ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න. පඤ්චද්වාරාවචජ්ජන චිත්තක්ෂණයෙහි වඤ්ච රූප 54 හි හා රූප අරමුණෙහිද ඇතිවීම -නැතිවීම, නාම බිම් 11හි ඇති වීම-නැතිවීම යනාදී සවභාවයන් චිත්තක්ෂණයක් පාසා යුගල යුගල වශයෙන් රූප-නාමයන්හි ඇතිවීම-නැතිවීම දක්නා පිණිස බලා, අතිවච වරක්, දක්ඛ වරක්, අතත්ත වරක් ලෙසට මාරුකරමින් භාවනා කරන්න. ආයතන-ද්වාර වශයෙන් ද්වාර හයෙහිම භාවනා කරන්න. කුසල ජවන විථි, අකුසල ජවන විථිත් නාම කමිස්ථාන කොටසේ වගු වලට අනුව නිමවන තෙක් බලන්න. අප්‍රකධිත්තය වරක් බහිද්ධා වරක් නැවත නැවතත් යළි යළිත් බලන්න. මේ ක්‍රමයට,

1. රූප පමණක්,
2. නාම පමණක්,
3. රූප-නාම එකට

අප්‍රකධිත්ත බහිද්ධා වශයෙන් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවතත් භාවනා කළ විට පටිසන්ධියේ පටක් මුතිය දක්වා එලෙසටම

1. රූප පමණක්ද,
2. නාම පමණක්ද,
3. රූප-නාමයන් එකටද දිගට විපස්සනා කරන්න. සිදුවූ, සිදුවෙමින් පවතින, මතතට සිදුවන යන ආකාරයන්ට අනුව පිඬු කොට ගෙනම බලන්න. මෙලෙසටම පටිසන්ධියේ පටක් මුතිය දක්වා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයද දිගට විපස්සනා වඩන්න.

අතීත-පව්වුප්පන්න-අනාගත

අභ්‍යාම පව්වුප්පන්න නම් වූ පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා රූප-නාම ධර්මයන් රූප-නාම යුගල ක්‍රමය අනුව ද, පඤ්ඤාපඤ්ඤා ක්‍රමය අනුව ද, බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත විපසයනා භාවනා කීරීමෙන් සතුටු දායක මට්ටමට පත්වූ විට, අතීත-පව්වුප්පන්න-අනාගත රූප-නාමයන්ද තව පියවරක් ඉදිරියට තබමින් විපසයනා කරන්න.

"අතිවචාදි වයෙන විවිධෙති ආකාරෙති ධමෙම පසසති"ති විපසයනා" (ධ. ස. .අ. 134) සංඛාර ධර්ම අතිවච-දක්‍රම-අනතත යැයි විවිධ වූ ආකාරයන් භාවනා කළ හැකි බැවින් බැලිය හැකි බැවින්, විපසයනා නම් වේ. (ධ. ස. පටිවච්ඡතය) මෙලෙස වූ අධිකර්මයකින් එන ආකාරයට පරමාපී සංඛාර ධර්මයන් පමණක් ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවමින් සමමයනය කරන අවස්ථාව විපසයනා යැයි කියනු ලැබේ. රූප-නාම පරමාපීයන් තෙක් කඳුණ දසනගට ලක්කර නොගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා ප්‍රඥප්ති-පරමාපී වෙන් කරගත නොහැකිව, නොවෙදා මතුපී එන එනදේ මෙතෙහි කීරීම විපසයනා යැයි කිව නොහැකි බව සිතට ගත යුතු.

තමාට පටිග්‍රහ කොට ලබාගත් හැකිතාක්, භාවනා කොට බලාගත හැකිතාක් ඇත අතීත පටිසන්ධියෙන් පටන්ගෙන එම අතීතයෙහි චුතිය තෙක්ද, තව දුරටත් ඊළඟ අතීත පටිසන්ධියේ සිට චුතිය තෙක්ද, මෙලෙස අවසන් ප්‍රථම අතීත පටිසන්ධියේ පටන් චුතිය තෙක්ද, අනතුරුව පව්වුප්පන්න පටිසන්ධියේ පටන් එහි චුතිය තෙක්ද, අනතුරුව ප්‍රථම අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියේ පටන් චුතිය තෙක්ද, තව දුරටත් අනාගතය ඇත්නම් එම දුතිය අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියෙන් පටන් ගෙන එහි චුතිය තෙක්ද, යන ක්‍රමයෙන් තමාට භාවනා කොට ලැබිය හැකිතාක් අනාගත භවයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා එම භවයන් හි පිහිටා ඇති;

1. රූප පමණක් ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවමින්ද,
2. නාම පමණක් ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවමින්ද,
3. රූප-නාම දෙක එකට ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවමින්ද,

බොහෝ වාරයක් නැවත නැවතත් මුල සිට අගට අග සිට මුලට විපසයනා භාවනා කරන්න. අප්‍රකඩිත වරක්, බිහිද්ධා වරක් භාවනා කරන්න. තව දුරටත් විස්තර කර දක්වනොත්: ඉදින් ඔබට අතීත පඤ්චම භවය තෙක් රූප-නාම, හේතු-ඵල-සංඛාර ධර්මයන් පටිග්‍රහ කරන්නට හැකි නම්;

1. පඤ්චම අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට චුතිය දක්වා.

2. චතුර්ථ අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.
3. තතිය අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.
4. දුතිය අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.
5. ප්‍රථම අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.
6. පළමුපත්ත අතීතයෙහි පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා. (අනාගතය ඇත්නම් ඉදිරියට)
7. ප්‍රථම අනාගත පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.
8. දුතිය අනාගත පටිසන්ධියේ සිට මුතිය දක්වා.

මෙලෙස පටිග්‍රහ කළ හැකි අතීත හවයේ පටන් පළමුපත්ත හවය තෙක්ද, පළමුපත්තයේ පටන් අනාගත කෙළවර තෙක්ද;

1. රූප පමණක් ද
2. නාම පමණක් ද
3. රූප-නාම දෙක එකට ද

එක එකක් ත්‍රිලක්‍ෂණයට තංවමීන් නැවත නැවතත් චීපයානා භාවනා කරන්න. චරොක අප්‍රකාශන, චරොක බහිඤ්ඤා චරොක, අප්‍රකාශන-බහිඤ්ඤා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම පසුව සිකන්ධ ක්‍රමයෙන්;

1. රූප පමණක් ද
2. චේදනා පමණක් ද
3. සන්ද්‍රඤා පමණක් ද
4. චෛතසික-සංඛාර පමණක් ද
5. සීත = චිත්තද්‍රව්‍යය පමණක් ද

චරොක අභිච්ච-දුක්ඛ-අනත්ත ශැඬිද, අප්‍රකාශනය වරක්, බහිඤ්ඤා වරක් වශයෙන්ද, ඛොහෝ වාරයක් නැවත-නැවත ඉහළට පහළට භාවනා කරන්න.

මෙලෙස භාවනා කරන විට

1. ඕලාරික (=ගොරොක්) 1, රූප 2, චේදනා 3, සන්ද්‍රඤා 4, සංඛාර 5, චිත්තද්‍රව්‍යය යන මේවා ද
2. සුඛුම (=සීග්‍රම) 1, රූප 2, චේදනා 3, සන්ද්‍රඤා 4, සංඛාර 5, චිත්තද්‍රව්‍යය යන මේවා ද
3. සීත (=නිරෝ) 1, රූප 2, චේදනා 3, සන්ද්‍රඤා 4, සංඛාර 5, චිත්තද්‍රව්‍යය යන මේවා ද
4. පණීත (=ප්‍රණීත) 1, රූප 2, චේදනා 3, සන්ද්‍රඤා 4, සංඛාර 5, චිත්තද්‍රව්‍යය යන මේවා ද

- 5. දුර (=අත) 1.රූප 2.වේදනා 3.සත්‍යය 4.සංඛාර 5.චිත්තසංස්කරණය යන මේවා ද
- 6. සන්තික (=මෙත) 1.රූප 2.වේදනා 3.සත්‍යය 4.සංඛාර 5.චිත්තසංස්කරණය යන මේවා ද

යන රූප-වේදනා-සත්‍යය-සංඛාර-චිත්තසංස්කරණ මේවා සියලුම විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කළ හැකි විට අතීත, අනාගත, පවච්ඡාසන්න, අප්පධත්ත, ඛණිකා, ඕලාරික, සුඛුම, ඝීත, පභීත, දුර, සන්තික යන ඵලාලෝක ආකාරයන්ට පිහිටා ඇති රූප-වේදනා-සංස්කරණ-චිත්තසංස්කරණ යන පද්ධතිකරණය භාවනා කළ හැකි වුනා වන්නේය. ඒ අවස්ථාවෙහි පහත සඳහන් අනන්ත ලක්ඛණ සුත්‍ර ක්‍රමයටද භාවනා කළ හැකි වේ.

අනන්ත ලක්ඛණ ක්‍රමය

තසමාතින භික්ඛවෙ යං කිංචි රූපං අතිතානාගත පච්චිසපනං අප්පධත්තං වා ඛණිකා වා ඕලාරිකා වා සුඛුමංවා ඝීතංවා පභීතංවා යං දුරෙ සන්තිකෙවා සඛංඛං රූපං "නෙතං මම නෙසො තමසමීං න මෙසො අතනා " හි ඵච මෙතං යටි භූතං සමමප්පසන්නාදා දදාඛංඛං

- 2. යා කාවි වේදනා - පෙ -
- 3. යා කාවි සත්‍යය - පෙ -
- 4. යෙසෙච්චි සංඛාරා - පෙ -
- 5. යං චිත්තච්චි චිත්තසංස්කරණං - පෙ -

[සං. නි. 3. 1/116]

නෙතං මම නෙසො තමසමීං න මෙසො අතනාති සමනුපසකාමීහි අභිච්චං දුක්ඛං අනතනාති සමනුපසකාමී. [ම. අ. 4. 207]

මහරහස්නී ! පද්ධතිකරණයත් මෙලෙස අතිත්‍ය - දුක්ඛ - අනාත්ම වන නිසා මෙම භාසනායෙහි තෙපි,

- 1. අතීත රූප ධර්ම සියලුම ද
- 2. අනාගත රූප ධර්ම සියලුම ද
- 3. පවච්ඡාසන රූප ධර්ම සියලුම ද
- 4. අප්පධත්ත රූප ධර්ම සියලුම ද
- 5. ඛණිකා රූප ධර්ම සියලුම ද
- 6. ඕලාරික (කොරොසු) රූප ධර්ම සියලුම ද
- 7. සුඛුම (සිඤ්චි) රූප ධර්ම සියලුම ද

8. හිත (නිරස) රූප බවේ සියල්ල ද.

9. පණිත (ප්‍රණීත) රූප බවේ සියල්ල ද.

10. දුර (ඥාත) රූප බවේ සියල්ල ද.

11. සන්තික (ලග්‍ය) රූප බවේ සියල්ල ද.

මෙලෙස එකලොස් ආකාරයට ඇති රූප බවේ සියල්ලම

(අ) නෙතං මම = මේ රූප බවේ මගේ රූප බවේ නොවේ. (=දුක්ඛ යැයි.)

(ආ) නෙකො කමයමිං = මේ රූප බවේ මම නොවමි. (=අනිච්ච යැයි)

(ඇ) න මෙකො අත්තා = මේ රූප බවේ මගේ ආත්මය නොවේ. (=අනත්ත යැයි)

මෙලෙස එකලොස් ආකාර වූ රූප බවේ සත් තරවාකාරයෙන් විපස්සනා ඤාණාලෝකයෙන් බලන්න. රූප ඝන, නාම ඝන බිඳුලමින් බලන්න.

තවත් ක්‍රමයකට මෙසේද පරිච්ඡේදය කළ හැක්කේය.

මහගෝති! පහදවිඤ්ඤායෙන් මෙලෙස අනිච්ච-දුක්ඛ-අනත්තම වන නිසා මෙම ශාසනයෙහි තොප විසින්

1. අතීත රූප බවේ වේවා,
2. අනාගත රූප බවේ වේවා,
3. පවිච්ඡිප්පත්ත රූප බවේ වේවා,
4. අප්පධත්ත රූප බවේ වේවා,
5. ඛණිද්ධා රූප බවේ වේවා,
6. ඕලාරික රූප බවේ වේවා,
7. සුඛම රූප බවේ වේවා,
8. හිත රූප බවේ වේවා,
9. පණිත රූප බවේ වේවා,
10. දුර රූප බවේ වේවා,
11. සන්තික රූප බවේ වේවා.

මේ එකොලොස් ආකාරයට ඇති රූප බවේ සියල්ල

(අ) නෙතං මම=මෙම රූප බවේ මගේ රූප නොවේ (දුක්ඛ යැයි)

(අ) නෙතෙක කමසමිං = මෙම රූප ධර්ම මම නොවෙමි (අතිවච්ච යැයි)

(ඇ) න මෙතෙක අතතා = මෙම රූපයක් මගේ ආත්මය නොවේ (අතතත යැයි)

යන ලෙස එකොළොස් අකාර වූ රූප ධර්ම තපවානුරූපව, රූප ඝන, නාම ඝන බිඳුලමින් විපසසනා කුසාලොකයෙන් බැලිය යුතු, (සං. නි. පටිච්ඡේදනසී) වේදනා, සත්කුසාල, සංඛාර විකුසාලා යන නාමයකසධ තතරුද මෙලෙසටම බැලිය යුතු, මේ පටිච්ඡේදන අදහසද යටකී දෙයටම සමානබව සිතව ගන්න.

මිළාරික-සුඛම-භීන-පණීත-දුර-සන්තික

මෙලෙස භාවනා කිරීමේ දී මෙම, මිළාරික, සුඛම ආදී රූප නාමයන් බෙදා බලමින් ද භාවනා කළ හැක්කේය.

1. ප්‍රසාද රූප පස හා ගෝචර රූප (=අරමුණු රූප) සත යන දොළොස් ආකාර රූපයන් යෝගාවචර පුද්ගලයන් කුසාලයෙහි ප්‍රකට වීමත්, දැකීමත් පහසු බැවින් මිළාරික නම් වේ.
2. ඉතිරි දසක ආකාර රූප යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කුසාලයෙහි ප්‍රකට වීමත්, දැකීමත් අපහසු තරම් සියුම් බැවින් සුඛම රූප නම් වේ.
3. නාම ධර්මයන්හි අකුසල වේදනා, සත්කුසාල, සංඛාර, විකුසාලායන් යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කුසාලයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට පහසු නිසා මිළාරික (=නොරෝකු) නම් වේ.
4. කුසල වේදනා, සත්කුසාල, සංඛාර, විකුසාලා, පකුච්චුචාරාවචජන පකුච්ච විකුසාලාය සම්පට්ඨජන, සංතීරණ, වොඤ්චන, තදාලම්බන, මනෝද්චාරාවචජන, පටිසන්ධි, හවාංග, චුති, ක්‍රියා ජවන ආදී විපාක, ක්‍රියා, අබ්‍යාකත වන්නා වූ වේදනා, සත්කුසාල, සංඛාර විකුසාලායන් යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කුසාලයෙහි ප්‍රකටව නොපෙනෙන නිසා, දැකීමට අපහසු නිසා, සුඛම යැයි (සියුම් යැයි) නම් වේ. ඉතිරි බෙදීමේ ක්‍රම සඳහා (වි. ම. 354) ආදිය බලන්න.
5. අකුසලයන්හි එල වන්නා වූ රූප ධර්ම භීතය.
6. කුසලයන්හි එල වන්නා වූ රූප ධර්ම ප්‍රණීතය.
7. මිළාරික නාම ධර්ම භීතය.
8. සුඛම නාම ධර්ම ප්‍රණීතය.
9. සුඛම රූප ධර්ම භාවනා කරන යෝගාවචර පුද්ගලයන්ගේ කුසාලයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට හැකියාව (පහසු බව) නැති වීම, කුසාලයන් ඇත් නිසා දුරය.
10. මිළාරික රූප ධර්මයන් කුසාලයෙහි ප්‍රකටව දැකීමට හැකියාව (පහසු බව) ඇති නිසා කුසාලයට ලං නිසා සන්තිකය.

අකුසල වේදනා, සන්ද්‍රෝ, සංඛාර චිත්තද්‍රෝණයන්, අවනාකත යැයි කියන චීපාක හා ක්‍රියා වේදනා, සන්ද්‍රෝ, සංඛාර, චිත්තද්‍රෝණයන් කෙරෙහි දුරවන බැවින් කුසල වේදනා, සන්ද්‍රෝ සංඛාර චිත්තද්‍රෝණයන් දුරය.

මෙලෙසටම කුසල හා අවනාකත වේදනා සන්ද්‍රෝ සංඛාර චිත්තද්‍රෝණයන්ගෙන් අකුසල වේදනා, සන්ද්‍රෝ, සංඛාර චිත්තද්‍රෝණයන් දුර නිසා දුර වේ.

12. අකුසල වේදනා-සන්ද්‍රෝ-සංඛාර-චිත්තද්‍රෝණයන්ද අකුසල වේදනා-සන්ද්‍රෝ -සංඛාර - චිත්තද්‍රෝණයන් හා ප්‍රභ නිසා සන්නිකය. කුසල හා අවනකත වේදනා - සන්ද්‍රෝ - සංඛාර - චිත්තද්‍රෝණයන්ද කුසල හා අවනකත වේදනා - සන්ද්‍රෝ - සංඛාර චිත්තද්‍රෝණයන්ට ලඟ නිසා සන්නිකය.

මෙලෙස විවිධ නම් ලබති. තවත් බෙදීම් ක්‍රම වෙන් කරන ක්‍රමද [වි. ම. 355] හි බලන්න

අතීත, අනාගත, පව්වුප්පන්න යන තුන් කාලයන් අප්‍රකිත්ත-බහිස්සා යන සත්තාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති,

1. ද්වාර සයෙහි හා දෙසාලිස් කොට්ඨාසයන්හි ඇති රූප ධර්මයන් ද,
2. කුසල ජවන චීචී, අකුසල ජවන චීචී නාම ධර්ම සමූහ සමග පටිසන්ධි -හවාංග- චුඛී යන චීචී මුක්ත නාම ධර්ම සමූහ ද, රූප-නාම ක්‍රමයට දෙකට බෙදා හෝ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහකට බෙදා හෝ අතීතයේ පටන් පව්වුප්පන්න දක්වාද පව්වුප්පන්නයේ පටන් අනාගත කෙළවර දක්වා ද ජීරමිත් චීපසසනා භාවනා හැකිවීට එම රූප-නාම තුළ ඕළාරික-සුඛුම- නීත - පණීත - දුර - සත්තික රූප - නාමයන්ද ඇතුළත් වේමැයි. හිලෙහි යැමක් නැත. එම නිසා ඉහතින් ලියා දුක්චු පරිදි .

1. රූප ධර්ම පමණක් ද,
2. නාම ධර්ම පමණක් ද,
3. රූප දෙක නාම-එකට ද මෙම රූප-නාම දෙක ක්‍රමයට ද චීපසසනා භාවනා කළ හැක්කේය.

පඤ්චගන දායක බ්‍රාහ්මණ අඹු සැමිසන් සංඛාර ධර්මයන් රූප-නාම යන දෙකට බෙදා රූප-නාම දෙකේ ක්‍රමයට සමමසනය කළ නිසා අනාගාමී මාර්ග ඵලයට පත් වූ බව ධර්මපදධර්ම කථාවෙහි දැක්වේය. [බ. අ. 2/ 625-627]

තව දුරටත් මෙම රූප-නාමයන් පසුදවස්කරයි ක්‍රමයට පහට බෙදා විපක්‍ෂනා භාවනා කරන විට පසුදවස්කරිය නම් වූ මහාදේවරුන්ට මෙන් අරභත්ත ඵලයට ලෙවිය හැක්කේය.

[සං. නි. 3/116]

දුදින් හැකියාව ඇතිනම් ඕළාරික, සුබ්‍රම, භීත, පණීත, දුර, සන්තික රූප බඹී-නාම බඹී අභීත, අනාගත, පව්වුප්පත්ත තුන් කාලය ද, අප්ඤ්චත, බහිද්ධා සන්තාන දෙක ද සච්ඡතරට බෙදා විපක්‍ෂනා භාවනා කිරීම ද බොහෝ සේ යහපතක් කරයි.

අසුභ භාවනා

ගිරිමානද සූත්‍රය (අං. නි. 6/196) හි අසුභ සන්ද්‍රව්‍යව වැඩීමේ ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කරන සේක. ඒ සච්ඡන්ද්‍රව්‍යක අසුභ (=පණ ඇති අසුභ) භාවනාවයි. මේභීය සූත්‍රයෙහි අසුභා භාවනා පඤ්ච රාගසං පකානාය-රාගය දුරුකිරීම සදහා අසුභ භාවනාව විභින්න, යැයිද බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළ සේක. [බු. නි. (උදාන) 200], විජය සූත්‍රය (බු. නි. 5/60-63) හිද සච්ඡන්ද්‍රව්‍යක අසුභය (=පණ ඇති අසුභය) අච්ඡන්ද්‍රව්‍යක අසුභය (=පණ නැති අසුභය) යන මේවා වැඩීමට බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කළසේක. මෙම අසුභ භාවනාව දුකඩානුපක්‍ෂනාවට පරිවාර භාවනාවක්ම වේ.

සච්ඡන්ද්‍රව්‍යක අසුභය

පණ ඇති සත්ත්වයන්ගේ සත්තානගන්ති ඇති දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි පිළිකුලු බව, අසුභ සච්ඡාවය අරමුණු කොට මනසිකාරය පවත්වමින් අසුභ භාවනාව වැඩීමේ දී පටික්කුල මනසිකාරය මාර්ගයෙන් බ්‍යාන ලැබීම සදහා භාවනා කිරීම හා ආදීනවානුපක්‍ෂනා යැයි කියනු ලබන ශරීරයෙහි අසුභ බව, ආදීනව වශයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි ක්‍රම දෙකක් ඇත්තාහ. අප්ඤ්චත සන්තානයෙහි ඇති දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි කොටස් තිස්දෙකම එකට ගෙන හෝ කොට්ඨාශ සමහරක් එකට ගෙන හෝ කොට්ඨාශ එකක් එකක් වශයෙන් අරමුණු කොට හෝ පටික්කුල සච්ඡාවය අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමේදී ප්‍රථම බ්‍යාන සමාධි සතක ලභාවිය හැක්කේය. එලෙසටම බහිද්ධා කොට්ඨාශයන් අනුව මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් උපචාර සමාධි සතක ලභාවිය හැක්කේය යනුවෙන් සමථ පෙර කොටසෙහි විස්තර කර ඇත. මෙම කොටසෙහිලා එම දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි ආදීනවානුපක්‍ෂනා සච්ඡාව වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය දක්වන්නෙමු.

දෙවිය කොට්ඨාසයෙහි පිළිකුල් බව අරමුණු කොට "අසුන-අසුන" යැයි බලන්න. පිළිකුල් බව, අසුන බව කොට්ඨාසයෙහි ප්‍රකටව වටහා ගන්න. අප්‍රකටත-බහිද්ධා සන්නාන දෙකෙහිම නැවත නැවතත් බලන්න. හැකිතාක් තරම් ක්‍රම ක්‍රමයෙන් පරුරුවමින් බලන්න.

මේ අවස්ථාවෙහි රූප පරමාර්ථ නාම පරමාර්ථ, ක්‍ෂේත්‍රයෙහි හැසිරීම් වශයෙන් බලවත් සේ ශක්තිමත් වූ භාවනා කොට්ඨාසයෙහි දැකීමින් අප්‍රකටත-බහිද්ධා සන්නාන දෙකෙහිම කොට්ඨාසයන් තිස්දෙකෙහි පිළිකුල්-අසුන බව නැවත නැවතත් ඉහළ පහළ භාවනා කරන විට නොබෝ කලකින් කොට්ඨාසයන් තිස්දෙක නොපෙනී ගොස් ඒ වෙනුවට රූප කලාප අංශු පමණක් දැකීමක් සිදුවිය හැක්කේය. පරමාර්ථ සත්‍යයෙහි ක්‍ෂේත්‍රයෙහි හැසිරෙන බලවත් කොට්ඨාසයෙහි ශක්තිය නිසා මෙසේ සිදුවේ. ඉදින් අප්‍රකටත-බහිද්ධා සන්නාන දෙකෙහිම කොට්ඨාසයන් තිස්දෙකෙහි අසුන සවභාවය නැවත නැවතත් බැලීමේ දී පහසුවෙන් රූප කලාප අංශු නොදකින්නේ නම් එම කොට්ඨාසයන් එක එකක් වේවා සමූහ හෝ වේවා එහි පිහිටා ඇති සතර මහා ධාතුන් දැකිය හැකිවන සේ දිගට බැලීමේ දී භාවනා වූ භාවනා කොට්ඨාසයෙහි ශක්තියෙන් රූප කලාප අංශුන් පහසුවෙන් දකින්නට ලැබෙනු ඇත. එලෙස හමු වූ විට රූප ක්‍ෂේත්‍රයක කොටසෙහි දැක් වූ ලෙසට පරමාර්ථ තෙක් කොට්ඨාසය ගොනු කොට එම රූප කලාප විග්‍රහ කරමින් එම රූප පරමාර්ථ බවින් නැවතත් දිගට ක්‍රියාත්මකයන්ට නංවමින් විපස්සනා වඩන්න. අප්‍රකටත-බහිද්ධා වශයෙන් වරින් වර බලන්න. මෙලෙස බලන විට අසුන භාවනා කටයුත්තෙහි සැලකෙන පමණට පරිවෘත්ත ලබාගත් විට ඒ ඒ කොට්ඨාසයෙහි සතර මහා ධාතුන් පරිග්‍රහ කරමින් ඒ ඒ රූප කලාප තුළ පිහිටා ඇති පරමාර්ථ රූප බවින් මත විපස්සනා භාවනාව කරන්න.

නානා කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරි ගත් ශරීර කුඩුව

තව දුරටත් සවිකල්කොට්ඨාසය අසුන භාවනා කරන ක්‍රමයක් මෙසේ ජේණපිණ්ඩුපම සුත්‍රයෙහි හා එහි අට්ඨකථාහි දැක්වෙයි. මෙම ස්කන්ධ කුඩුව කෘමි කුලයන්ගෙන් පිරිගත් ශරීර කුඩුවක් වේ. මෙම කුඩුව විවිධ කෘමි කුලයන්ගේ නිවාසයක්, බෝ කරන තැනක්, බව ඇත්තය. මළ මුත්‍ර සහිත කුඩුවක්ද වේ. ලෙඩ රෝග සඳහා නිවාසයකි. මෙම කෘමිගත්ගේ සුසාන භූමියක් ද වේ. මෙලෙසට පිරිසිදු නොවූ පිළිකුල් වූ දේ වලින් පිරී ඇති මෙම ශරීර කුඩුවෙහි පිළිකුල් බව අරමුණු කොට "අසුන-අසුන" යැයි බලන්න. අප්‍රකටත-බහිද්ධා වශයෙන් නැවත නැවතත් බලන්න. [සං. අ. 2/234]

මෙලෙස ද භාවනා බහුල කළ විට පරමාර්ථ සත්‍යය ක්‍ෂේත්‍රයෙහි හැසිරෙන කොට්ඨාසය ශක්තියෙන් රූප කලාප අංශු නොබෝ කලකින් හමුවිය හැක්කේය. එම අවස්ථාවෙහි එම රූප

ධර්මයන් පරිශ්‍රූත කොට එවා ක්‍රිලක්ෂණයට නංවා විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්න. ඉදින් රූප කලාප පහසුවෙන් දැකිය නොහැකි නම් එම අසුන භාවනාව සැලක පමණට ප්‍රගුණ වූ විට මෙම කෘතීන්ද, නැත්නම් කෘතී පිරිගත් ශරීර කුඩුවද අරමුණු කොට ගෙන එහි ඇති සතර මහා ධාතුන්ගෙන් පටන් ගෙන පරිශ්‍රූත කරන විට පරමාර්ථ සත්‍යය ක්‍ෂෙත්‍රයෙහි ක්‍රියාකරන ක්‍රමයෙහි ශක්තියෙන් නොවෙයි කලකින් රූප කලාප දැකිය හැකි වන්නේය. මෙම රූප කලාපයන්හි ඇති පරමාර්ථ රූපයන් පරිශ්‍රූත කොට නැවතත් විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්න. අප්‍රකාශිත-බහිස්ථා යන දෙකම වශයෙන් බලන්න.

රූප පරමාර්ථයන්හි අසුන සවභාව

1. දුග්‍යතාව: නරක ගතධර්මයකි.
2. අසුච්චි : අපිරිසිදු පිළිකුල් කරවන බව කිවීම.
3. ව්‍යාධි : ලෙඩ රෝග හටගන්නා සවභාවය කිවීම.
4. ජරා : වයසට යෑමක් වීම = මේරීම හෙවත් ජීවි කාලය කිවීම.
5. මරණ : නැසීයෑම, නැතිව යාමක් වීම. විනාශ වන හංග කාලයක් වීම.

[සං. අ. 2/235; සං. අ. 3/40]

ගත අසුන ධර්ම සවභාවයන් රූප පරමාර්ථ ධර්මයන්හිද ප්‍රකටව ඇත්තාහ. මෙම අසුන සවභාවය ද විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් බලා 'අසුන-අසුන' යැයි භාවනා කරන්න. අප්‍රකාශිත - බහිස්ථා වශයෙන් මැරුකරමින් බලන්න. මෙලෙසට සවිඤ්ඤානාක අසුනයෙහි,

1. දෙතිස් කොට්ඨාශයන්හි පිළිකුල් බව, අසුන බව.
2. කෘතී කුලයන්ගෙන් පිරී ඇති ශරීරයෙහි පිළිකුල් බව, අසුන බව.
3. රූප පරමාර්ථයන්හි පිළිකුල් බව, අසුන බව වශයෙන් අසුන ධර්මය තුන් ආකාරයකට බෙදා බලන්න.

අවිකල්පකල්පනාක අසුන-පණ නැති අසුන

පුනච පරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සෙය්‍යථාපි පයෙය්‍යස සරීරං සිවටිකාය ජඩධිතං ඵකාන මතං වා දච්ච මතං වා භිතං මතං වා උදුමාතකං විචිලකං විපුබ්බකජාතාං, සො ඉම මෙව කායං උපසංහරති අයමපි ඩො කායො ඵචං ධමෙමා ඵචං භාවී ඵචං අනතිතොති.

[උ. භි. 2/450]

මහණෙනි! යළිත් ගෝභාවචර භික්ෂුව මියගොස් දිනක් ගත වූ මළකුණක්, දින දෙකක්, දින තුනක් ගත වූ මළකුණක්, ඉදිමිභිය මළකුණක්, නිල්වත්ව ඉදිමිභිය මළකුණක්, පුයා වැහිරෙන සොහොනෙහි ඉවත දමන ලද මළකුණක් දැකී. මෙලෙස දැකින ගෝභාවචර භික්ෂුව

මෙම මාගේ රූපකයද මේ සටහාව ඇත්තේය. මේ සටහාවට පත්වන්නේමය. මේ සටහාවය නොගුණම වී යැයි තමාගේ රූප කඳු කඳුන්ගෙන් අරමුණුකොට බලයි. (දී. නි. මහාසතිපට්ඨාන සුත්ත පටිච්චතයයි.) "දිස භාණක මහා සිවතෙට්ටො පන" නව සිව්වකා ආදිතවානුපසසනා වසෙන වුත්තා" ති ආත. [දී. අ 2/557]

දිස භාණක-දිස නිකාය දුරන්නා වූ. මහා සිව තෙරුන් වහන්සේ නවසීව්වක-සුභාන භූමිය සමීඛණධ කොට දේසිත නව අසුභ භාවනා නවය ආදිතවානුපසසනා වසයෙන් දේශනා කරන ලදැයි කියයි. (දැ. අ. පටිච්චතය) මේ ඉහත සදහන් පාළි හා අට්ඨකථාවන්ට අනුව අවිකල්පකාල අසුභ භාවනා වඩන්නට කැමති යොගාවචර පුද්ගලයා මළ මිනීමක් තෝරාගෙන භාවනා කළයුතුය. සමථ වශයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යාන සමාධිතට පත්වන අදහසින් අසුභ භාවනා වැඩීමේ දී පිරිමි ගෝඨාවචර පුද්ගලයකු පිරිමි මළකුණක් හා සත්‍රී ගෝඨාවචරයකු සත්‍රී මළකුණක් ගෙන භාවනා කළයුතුයි. ආදිතවානුපසසනා වසයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. විපසසනා කොටසේ දී පුරුෂ මළ මිනීමක් සත්‍රී මළ මිනීමක් යැයි තේරීම යුතු නැත. ලිංග සම බව අතම බව වැදගත් නොවේ. සමථ කොටසෙහිදී වනාහී බාහිර මළ මිනීමක් අරමුණු කොට ප්‍රථම ධ්‍යානයට පත්වන අදහසින් භාවනා කරන නිසා පටිභාග නිමිත්තට පත්වූ විට රාගය ඇතිවී කරදර-බාධා කරන්නට හැකි බැවින් ලිංග සම මළ මිනීමක් පමණක් ගෙන භාවනා කළ යුතුය. ආදිතවානුපසසනාවෙහිදී වනාහී තමා අනුන් යන දෙපැත්තෙහිම ශරීර කුඩුවෙහි ආදිතව දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතු වේ. විපසසනා කොටසෙහි දී අප්ඤ්චත, බහිද්ධා වශයෙන් මාරුකරමින් භාවනා කරන නිසා ලිංග සම-විසම බව නොතකා නිමිති කොට හැකීමට පහසු අසුභ මළ මිනීමක් අරමුණු කොටගෙන භාවනා කළ හැක්කේය. සීරිමාගේ මළකුණ උපමාවට ගෙන හිකඳු පිරිස්, හිකඳුණි පිරිස්, උපාසක පිරිස්, උපාසිකා පිරිස්, යන සිව්වණක් පිරිස්, අසුභ භාවනා වැඩීමට අනුශාසනා කරන ලද බව විපය සුත්‍ර [ඥ. නි. 5/60-63] හි දැක්වේ. සමථ වශයෙන් බාහිර මළ මිනීමක් පමණක් (-විශේෂයෙන් එකම මළ මිනීමක්) ධ්‍යානයට ලොවන අදහසින් අවධානය යොමුකොට භාවනා කළ යුතුයි. විපසසනා වශයෙන් වනාහී ආදිතවයන් දක්නා ලෙසට අප්ඤ්චත-බහිද්ධා වශයෙන් මාරු කරමින් වරින්වර භාවනා කළ යුතුය. මේ වනාහී සමථ වශයෙන් හා විපසසනා වශයෙන් හැකිමේ වෙනසයි.

භාවනා කරන ක්‍රමය

අතීත, අනාගත, පවිච්චපත්ත යන තුන් කාලයෙහි අප්ඤ්චත, බහිද්ධා යන සත්තන දෙකකි පිහිටා ඇති රූප-නාම බව, පඤ්චස්කන්ධයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවතත් විපසසනා කරන මේ අවස්ථාවෙහි දී ඔබගේ විපසසනා කඳුන්ගේ නිසා දිදලන ප්‍රභාශවර

ආලෝකය මතුදවමින් පවතිනු ඇත. නැති නම් පර්යේෂණ මුලදී තමා ලබාගත් වතුපථ ධනාන සමාධිය නැවත වඩාගත් කලෙහි ද එම වතුපථ ධනාන සමාධිය හා ගෙදෙන කදාණය නිසා දිදලන ප්‍රභාශවර ආලෝකයක් මතුවනු ඇත. හේතුව නම් සමාධිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩාගෙන, විපක්ෂා භාවනාව ද ක්‍රම ක්‍රමයෙන් වඩාගෙනම අවිඤ්ඤාණක අසුභය භාවනා කරන්නට අවසරාව ලබාගත් නිසාය. නමුදු එම කදාණාලෝකය දුච්ඡේ වී නම්, සතුටු දායක නැති නම් සමාධිය නැවතත් ක්‍රමයෙන් වඩන්න. එම සමාධිය හා යෙදී තිබෙන කදාණය නිසා ආලෝක ප්‍රභාශවරය දිදලන තත්ත්වයට පත්වූ විට අවිඤ්ඤාණක අසුභ භාවනාව වැඩිය හැක්කේය.

සමථ භාවනා වශයෙන් වේවා, නැති නම් විපක්ෂා භාවනා වශයෙන් වේවා, ආලෝකය දිදලන ප්‍රභාශවරයකට පත්වූ විට එම කදාණාලෝකය මගින් තමා කලින් දුටු, කලින් හමුවූ මළ, මිනීමක අනුව අරමුණ ගන්න, විදුලි පන්දමක් දුල්වා බලන්නායේ එම කදාණාලෝකය එල්ලකොට බලන්න, පිළිකුල, අසුභ ස්වභාවය කදාණයෙහි ප්‍රකට වනු සඳහා, පුතාව වැඩිවෙන මළ කුණක් වන්නේ නම් වඩාත් හොඳය. මෙම පිළිකුල අසුභ ස්වභාවයට සිතගොදා එම මළකුණ "අසුභ-අසුභ" යැයි භාවනා කරන්න. අසුභ ස්වභාවය කදාණයෙහි ප්‍රකට වීම නිසා එම අසුභ අරමුණ මත භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව වැටීගිය විට තමාගේ ශරීරයටද එලෙසටම කදාණය යොදා භාවනා කොට බලන්න. තම ශරීර කුඩුවද එම බාහිර මළමිණිය සේම මැරෙන, පිළිකුල වෙමින් අසුභ වෙමින් පවතින ස්වභාවය කදාණයෙන් දුක්කායේ අවධානයට ලක්කොට භාවනා කරන්න. තම මළකුණෙහි පුතා වැඩිවෙන පිළිකුල, අසුභය දැකිය හැකිවූ විට, "අසුභ-අසුභ" යැයි භාවනා කරන්න.

ඉදින් තමාගේ අසුභ ස්වභාවය කදාණයෙන් සමීපව බැලුව නමුත් ලැබිය නොහැකි වූ විට බහිස්ථා අසුභයට නැවත නැවත සිත යොදා භාවනා කරන්න. අනතුරුව අප්‍රකටත වශයෙන් බලන්න. මෙලෙස බොහෝ වාරයක් අභ්‍යාස කරන විට අප්‍රකටත අසුභ ස්වභාවයද දැකිය හැකි වන්නේය. ඉදින් තවමත් ප්‍රකට නැත්නම්, නොදැකිය හැකි නම් වච්ඡානගේ පටන්ගෙන තමාගේ අනාගතය පැත්තට ක්‍රම ක්‍රමයෙන් කදාණය විහිදුවා බලන විට තමා මගහොස් සිටින අසුභය පහසුවෙන්ම දැකගත හැකිවනු ඇත. මේ භාවනා පිළිවෙල පවුල්පන්න හේතු බිඳී හා අනාගත එල බිඳීගන්නි හේතු-එල සමීඛනි පටිච්චසමුප්පාද බිඳී ස්වභාවයත් භාවනා කළ යෝගීන් සඳහා පහසු වන්නේය. තමාගේ අසුභ ස්වභාවය කදාණාලෝකයෙන් දැකගත් විට අප්‍රකටත බහිස්ථා වශයෙන් වරින් වර මාරු කරමින් "අසුභ-අසුභ" යැයි බලන්න. මෙලෙස භාවනා කොට බලන විට කලින් තමාට රාගය දැක වූ පුද්ගලයකුවද, රාගය දැක වෙන පුද්ගලයන්ට ද ටිකෙන් ටික විහිදුවෙමින් අප්‍රකටත-බහිස්ථා වශයෙන් නැවත - නැවතත් අසුභ යැයි භාවනා කරන්න. මෙලෙස අසුභ යැයි අප්‍රකටත-බහිස්ථා වශයෙන්

බහුලව භාවනා කළ විට, පෙර විපක්‍ෂතා භාවනාහි ශක්තියෙන්ද, සිත පරමාපී සත්‍යය සෂෙත්‍රයෙහි හැසිරීම වැඩි තිසාද, අප්‍රකටත්ත-බහිද්ධා මළකුණු වල පිහිටා ඇති රූප කලාපයන් දැක ගත හැකිවේ. නැත්නම් අසුභ මළ මිණිය ක්‍රම ක්‍රමයෙන් කුණු වී යන විට ඇට සමූහයක් ඇට කැබලි සමූහයක් බවට පත්වන බව ඤාණයෙහි ප්‍රකට වීමද සිදුවේ. ඉතින් එම මළකුණෙහි අනාගත පැත්තට ඤාණය විහිදුවා බලන කළ ඇට සමූහය, ඇට සවරූපය, ඇට කැබලි බවට පත්වන තෙක්ද ඤාණ දැක්මය ලගාවීම සිදුවේ. කුමන ක්‍රමයෙන් හෝ 'අසුභ-අසුභ' යැයි භාවනා කරන්න. ඉදින් රූප කලාප අංශු පහසුවෙන් දැකගත් විට මෙම රූප කලාපයන්හි ඇති පරමාපී රූප ධර්මයන්, විශේෂයෙන් උතුර රූපයන් පරිග්‍රහ කොට මෙම රූප ධර්මයන් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂතා කරන්න. රූප කලාප අංශුන්ද පහසුවෙන් නොදකින විට, හමුනොවන විට එම අප්‍රකටත්ත-බහිද්ධා මළකුණු වල ඇති සතර මහා භූතයන්ගෙන් පටන්ගෙන පරිග්‍රහ කරන විට එහි ඇති රූප කලාපයන් දැකීමට පටන් ගන්නවා ඇත. රූප කලාප අංශු බෙදා බලන කළ කලාපයන් තුළ ඇති තේජෝ ධාතු තිසා නැවත, නැවතත් පහළ වූ උතුර ඕපාවිධමක රූප ධර්මයන් හමුවිය හැක්කේය. මෙම රූප ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට දිගට විපක්‍ෂතා කරන්න. එතෙක් මේ ලෙසට විපක්‍ෂතාවට මාරුවීමට පෙර අසුභ භාවනාව සතුටුදායක තත්ත්වයට පත් වන තෙක් ප්‍රගුණ කර තිබිය යුතුය.

අසාමාන්‍ය සංසිද්ධියක්

ඉදින් යෝගාවචර පුද්ගලයෙකු විසින් අරමුණු කළ එම මළකුණ කෘමි පණුවන් විසින් කමින් සිටින කුණක් වන්නේ නම්, සමහර යෝගාවචර පුද්ගලයන්ට එම කුණෙහි ඇති සතර මහා භූතයන් ගෙන ඤාණයෙන් පරිග්‍රහ කරන විට උතුර ඕපාවිධමක රූපයන් පමණක් නොව අනෙකුත් (=ප්‍රසාද) පැහැදිලි රූප කලාප ද ඝන අපහැදිලි රූප කලාප ද මිශ්‍රව දැකගත හැක්කේය. හේතුව නම් යෝගාවචර පුද්ගලයා එම මළකුණ හා ගැලී සිටින පණ ඇති කෘමි පණුවන්ගේ රූප කලාපයන්ද සහිතව මිශ්‍රව දකිමින් සිටීමය. සාමාන්‍ය අසුභ මළකුණෙහි වනාහි පසාද රූපයන් හා චතු සමුට්ඨානික රූපයන් ප්‍රකට නැත.

අප්‍රකටත්ත, බහිද්ධා මළ කුණුවල රූප කලාපයන් දකින, හමුවන විට එම රූප කලාපයන් බෙදා වෙන්කොට ගෙන පරමාපී රූප ධර්මයන් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවතත් විපක්‍ෂතා කරන්න.

පටිච්චසමුප්පාද අංග

පටිච්චසමුප්පාද මග්ග පාළිය උපකාර කරගෙන විභූද්ධි මාඡීයේ 457 පිටෙහි විපක්‍ෂතා ඤාණ භාවනාවෙහි අරමුණු දක්වන ලැයිස්තුවෙහි පටිච්චසමුප්පාද අංගයන් ඇතුලත්

කොට ඇත්තාහ. එම නිසා ශෝභාවචර පුද්ගලයා විසින් පරිච්ඡේදයටද අංශයන්හද විපක්ෂන කළ යුතු වෙති.

පින්වත් ඔබ "අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා" =අවිජ්ජාව නිසා සංඛාරයේ පහළ වෙත් යනාදී ලෙසට දේශිත අනුලෝම පරිච්ඡේදයටද ක්‍රමයට හේතු බව, එල බව පරිග්‍රහ කිරීමේ ක්‍රමය නැවතත් අරමුණු කරන්න. එහිලා පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට මෙම අංශයන් මෙහිදී විපක්ෂන කළ යුතු වෙති.

පවිච්ඡප්පන්න භවය මුල් කරගෙන පටන් ගන්නේ නම්,

1. අවිජ්ජා, සංඛාර අතීත යැයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසක, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව පවිච්ඡප්පන්නයි.
3. ජාති, ජරා, මරණ අනාගත යැයි.

ඉදින් ප්‍රථම අතීත භවය මුල් කරගෙන ගන්නේ නම්,

1. අවිජ්ජා, සංඛාර දෙවැනි අතීත යැයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසක, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව ප්‍රථම අතීත යැයි.
3. ජාති, ජරා, මරණ පවිච්ඡප්පන්න යැයි.

ඉදින් ප්‍රථම අනාගත භවය මුල් කරගෙන ගන්නේ නම්,

1. අවිජ්ජා, සංඛාර පවිච්ඡප්පන්න යැයි.
2. විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, එසක, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව ප්‍රථම අනාගත යැයි.
3. ජාති, ජරා, මරණ දුතිය අනාගත යැයි.

මෙලෙස අතීත සම්බන්ධතාද, අනාගත සම්බන්ධතාද වටහා ගන්න. භවයන් තුන තුන හේතු- එල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් කළයුතු භාවනාවකි.

භාවනා කරන පිළිවෙළ

1. අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර පහළ වේ.
 අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවවා,
 සංඛාරා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවවා,

තම රූප-නාම සන්තාන සන්තතිගෙහි ඇති වූ, ඇතිවෙමින් පවතින, මත්තෙහි වන අවිජ්ජා හා සංඛාරයන් පරිච්ඡේදයටද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි පරිග්‍රහ කළ ආකාරයට භාවනා කරන්න.

මෙහි අවිච්ඡාදන සාමාන්‍යය ලෙස ලෝභ - දිට්ඨි රාශිය මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්තතිශක්ම වන්නේය. සංඛාරයන්ද සුදුසු ලෙස ක්‍රියාල, අකුසල සංඛාර විය හැක්කේය මනෝද්වාරික ජවන වීථි සිත් සන්තතිශක්මය. විංචන් ඔබ සඳහා මේ පවිටුප්පන්න හවස වෙන් කරගෙන දුක්චරතාන් අතීත හවසෙහි සිදුකරන ලද මෙම සංඛාරයෝ කුසල සංඛාරයෝම වන්නාහ. ඒ ඒ හවසන්හි සිදු වූ ලෙස, සිදුවෙමින් පවතින, සිදුවන්නා වූ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න. දුක්ඛ ලක්ෂණ, අනත්ත ලක්ෂණයෝ ද මේ ක්‍රමයටම බලන්න.

2. සංඛාර නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළවේ.

සංස්කාර (ඇතිවීම-නැතිවීම)

අතිවිවයි. පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවිවයි.

මේ ආකාරයට විපාක විඤ්ඤාණයෙන් නිමවන ලෙසට ද්වාර හයෙහි වක්‍රද්වාර වීථි ආදී වීථි සියල්ලෙහිද හවාංග විඤ්ඤාණයන්ද, චුති විඤ්ඤාණයන්ද භාවනා කොට බලන්න. ඉතිරි පටිච්චසමුප්පාද අංශයන්ද පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි හේතු ධර්ම, ඵල ධර්මයන් පරිශ්‍රය කළ අකාරයට ජාති-ජරා-මරණ තෙක් භාවනා කොට බලන්න. හේතු-ඵල යන දෙකම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට තංවමින් විපසානා වඩන්න. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයට විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සළායතන, ඵස්ස, වේදනාවන්හි විපාක වට්ට ධර්මයන් පමණක් ඇත්ත වශයෙන් ගත යුතු නමුත්, [මහා වී. 2/323] හේතු ධර්ම හා ඵල ධර්මයන්හි හේතු- ඵල සම්බන්ධතාවයක් බලන විට පමණක් විපාක වට්ට ධර්මයන් බලන්න. විපසානා වශයෙන් භාවනා කරන විට වෙන් කළ නොහැකි වූ අවිනිශ්චාය ක්‍රමයට අනුව වීථි සන්තතිශක් තුළ වැටී ඇති පඤ්චද්වාරවප්පන, වොච්චණ, ජවන, මනෝද්වාරවප්පන ජවනයන් එකට ගෙන භාවනා කොට බලන විට පරමාච්චි ධාතුන් ඉතිරි නොකොට බලන ක්‍රමයට භාවනා කරන්නේ නම් වඩා නිවැරදිය. භාවනා කරන කොටස හැකිතාක් අතීත සම්බන්ධතා වලින් පටන්ගෙන අනාගත කෙලවර තෙක් භාවනා කොට බලන්න. අපකධතන, ඛණ්ඩා වශයෙන් මාරුවෙන් මාරුවට බලන්න. ඛණ්ඩාහි පුද්ගල, සත්ත්වයන් වශයෙන් රෙදි වෙන් කොට නොගෙන පොදු ලෙස ගෙන භාවනා කරන්න.

වචනාජීසාකාර අනුපසසනා

මේ ලක්ෂණ සමමසන ඤාණ කොටසෙහිලා [වී. ම. 458] හි දක්වා ඇති වත්තාජීසාකාර භාවනාව, පටිසන්ධිද මගන පාළි 2-228 න් උපුටා දක්වයි. සීත තඹා ගැනීමට පහසු වීම පිණිස මහා විසුඤ්ඤාම සභාවෝ ස්වාමීන් වහන්සේ තමාගේ පරමච්ච සරුපභෙදෙහි නම් ගුණවශෙහි භාරාවන් ලෙස බිදීමින් අතිවච ලක්ෂණයන් දසය, දුක්ඛ ලක්ෂණයන් පස්විස්ස, අනත්ත ලක්ෂණ පහ වෙන වෙනම බෙදී ලියා දක්වයි. එම භාරාවන්හි එක ආකාරයට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට අනුව තුනට බෙදී දක්වන්නෙමු.

අනිවච්ච ලක්ෂණ දසය

රූපං අනිවචං පලොකං - චලං පභංගු අද්ධුවං,
 විපරිණාමාකාරකං - විභවං මච්චු සංඛතං.

1. අනිවච්චතො

අනිවචනතිකතාය ආදිඅනතචනතාය ච අනිවචතො [වි. ම. 459]

අනිවචනතිකතායාති අනිවචනතිකතාචතො, අසසතතායාති අරොචා. සසතතඤ්චි අනිවචනතිකං පරාය කොචියා අභාවතො [මාභා වි. 2. 394]

[රූප-නාමයන්හි ඇතිවීම නම් වූ මුල් කෙළවර, නැතිවීම නම් වූ අග කෙළවර යැයි කෙළවර දෙකකි. උපාද කෙළවර භංග කෙළවර යැයි කියයි. රූප-නාමයන්ට අවසාන භංගය ඉක්මවා යා හැකි සස්සතයක් නැති බැවින් අවසාන භංගය ඉක්මවා යා නොහැකි නිසාද උපාද කෙළවර හා පටන්ගෙන භංග කෙළවර අවසාන කොට ඇති නිසාද අනිවච්ච බව වන්නාහ.]

රූප. වේදනා, සඤ්ඤා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ යැයි යන පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට වෙද බලන්න. ඉහත සදහන් අර්ථය රූප බව්ගන්ති, වේදනා බව්ගන්ති, සඤ්ඤා බව්ගන්ති, සංස්කාර බව්ගන්ති, විඤ්ඤාණ බව්ගන්ති විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් අනිවච්ච යැයි භාවනා කරන්න.

මෙහිලා උපාද කෙළවර නොඉක්මවිය හැකි රූප බව්-නාම බව්ගේ, ඇතිවීම නම් වූ ජන්පාදයට පත් නොවුනතාක් නොපවත්නේය. සිදුවීමට සුදුනම් වන, පෙරතුව සුදුනම් වන, ස්වභාවයක් ද නැත. තවදුරටත් නැතිවන භංග කාලයෙන් පසුව ද තව තැනකට ගමන් කරන, මාරුවන, ගමන්කොට එකතු වී සිටින ස්වරූපයක් ද නැත. ඇතිවීමට කලින් නැති බව-නැතිවීමට පසුද නැති බව යන (නැති බව) දෙක මැද අතරම උපාද- සිති- භංග වශයෙන් ඤාණ වශයෙන් පහළ වීමම වේ. මෙලෙස උපාද කෙළවරත් භංග කෙළවරත් හැර සිති කාලයක් නැති, උපාද කෙළවර භංග කෙළවර පමණක්ම පවතින ස්වභාවය නිසා රූප-නාමයෝ අනිවච්ච යන නම ලබයි. එම නිසා අනිවච්ච = නිවච්ච ස්වභාවය නැතිස- නිවච්ච නැතැයි භාවනා කොට බලන්න.

2. පලොකතො

වනාධි, ජරා, මරණොති පලුජ්ජතතාය පලොකතො [වි. ම. 459]

(වනාධි, ජරා, මරණ =ලෙඩ වීම, ජරාවට යෑම, මරණයට පත්වීම මගින් වැටීම්, ඇඹරීම්, පැඳීම්, ඉරිම් ආදියෙන් පෙළෙන බැවින් වොහෝ විනාශ වන ස්වභාව ඇති බැවින්) පලොකං = විනාශ වන ස්වභාවය.

3. වලකෝ

ව්‍යාධි ජරා මරණෙහි වෙව ලාභාලාභා දිනි ව ලෝක ධර්මෙහි පවලිත තාය වලකෝ
[වී. ම. 459]

ලෝක ධර්මා ලාභාදි හෙතුකා අනුභව පටිභා,තෙහි විභාධි ආදිතිව අනවධිතතා පවලිතතා
[මහා වී. (ඔ.) 2/396]

(හොඳ-නරක දෙක වනාහි, ලාභ-අලාභ ආදී ලෝක ධර්මයන් මත පදනම් වී පවතී. මෙම ලෝක ධර්ම නිසා රුචි-අරුචි ආදී වශයෙන් සිත කම්පන, සැලීමේ පහළ වේ. විනාධි, ජරා, මරණයන් නිසාද ලාභ, අලාභ ආදී ලෝක ධර්මයන් නිසාද රුප-නාමයන් තහවුරු නැති අනවධිතව) (=බැවින් කම්පා විය හැකි නිසා) වලං=තහවුරු නැති-අනවධිතව බවක්, කම්පනය වලකන වන බවක් යැයි සම්මර්ශනය කරන්න.

4. පහංගුකෝ

උපකකමෙන වෙව සරසෙන ව පහංගුපයමකසිලතාය පහංගුකෝ, [වී. ම. 459]

(තමාගේ උපක්‍රමයෙන් ද, අනුන්ගේ උපක්‍රමයෙන් ද තමාගේ මූල සම්භාවයෙන් ද, තමා හංගුර වෙව පත්වන සුළු බැවින් ද) පහංගු = බිඳෙන සම්භාවය ඇත්තේය.

5. අද්ධවකෝ

සක්කාවච්චිපාතිතාය වරතාවසස ව අභාවතාය අද්ධවකෝ [වී. ම. 459]

(ලුහා ප්‍රච්චි කාලයේ පටන් ගෙන විකෙන් වික වැඩී එන්නා වූ එලයන් සේ ප්‍රච්චි වශයේ, කෙලී සෙලෙමී වශයේ ආදී ඕනෑම වශයකදී, අවස්ථාවකදී අභාවයට යන සම්භාවය ඇති නිසා, අභාවයට නොගියද ස්ථිර භාවයක්, වීර භාවයක් නැති, ස්ථිර භාවයාගේ අභාව වශයෙන්) අද්ධවං = නිත්‍ය නොවේ.

6. විපටිනාම ධමමකෝ

ජරාය වෙව මරණෙහි වානි ද්වේධා පටිනාමපකතිතාය විපටිනාමධමමකෝ
[වී. ම. 459]

(ජරාව වශයෙන්ද, විශේෂවන මරණ සම්භාවයෙන් ද, යන දෙයකාරයකින් පෙරලෙන සුළු බැවින්) විපටිනාම = විපටිනාම සම්භාවය ඇත්තේය. (උපාද සම්භාවයෙන් පටන්ගෙන බිඳී සම්භාවය නම් වූ ජරාව, හංගු සම්භාවයට, මරණයට පත්වන සම්භාව යයි අදහස් කෙරේ.)

7. අසාරකතො

දුඛබලතාය, ඓයතු විය යුඛ කසද්දනියතාය ච අසාරකතො [වි. ම. 460]

(තම) විසින්ම විනාශ විය හැකි, දුර්වල විය හැකි බැවින් ද එලෙසක් සේ වන දිරන නිසා දු අසාරකං = හරයක්- ස්ථිරතාවක් නැතිය.

8 විභවතො

විගත භවතාය, විභව සමභූත තාය ච විභවතො [වි. ම. 460]

(ඇතිව නැතිවන තත්වය ඇති හෙයින්, නැවත වර්ධනයක් වැඩීමක් නැති නිසාද විනාශ වන හේතු වන සමභාවය ඇති [නිත්‍ය - සුඛ - සුභ - ආත්ම සංවිනාන වැඩීම නැති] විභව තණහා, විභව දිට්ඨියා දී හේතුවෙන් පහළ වන බැවින්ද තණහා දිට්ඨි යන විභවයේ ජීවිතත්වයෙන් උපන් බැවින්) විභවං = අතරමගය වූ සමභාවය ඇත්තේය.

9 මරණ ධමමතො = මචචු

මරණ පකතිතාය මරණ ධමමතො [වි. ම. 460]

(මරණය = විනාශ වීම, මරණ සමභාවය, ඇති නිසා) මරණ ධමමං = මචචු =මරණ සමභාවය ඇත්තේය.

10 . සංඛතතො

හෙතු පච්චයෙහි අභිසංඛතතාය සංඛතතො, [වි. ම. 460]

(සාප්‍ර හේතු = ජනක හේතු ධර්ම, උපසංචිතක හේතු ධර්ම, ප්‍රත්‍යය හේතු ධර්මයන් යන මේවායේ සමචායෙන් පහළ කරවිය යුතු බැවින්) සංඛතං = හේතු ධර්මයන් විසින් නැවත නැවතත් යළි-යළිත් සංස්කරණය කරන ලද සමභාවය ඇත්තේය.

රූප ධර්මයන් සාප්‍රච පහළ කරවිය හැකි හේතු ධර්මය කරම යයි. ජනක ධර්මය මෙන්ම හේතු ධර්මයයි. අවිජ්ජා, තණහා, උපාදන යන කෙලෙස් වච්ච හේතු ධර්මයෝ වනාහි අතිත කරමයට උපකාර කරන උපසංචිතක හේතු ධර්මයෝයි. නමුදු එම කෙලෙස් වච්චය කුසල කරමයන්ට උපනිශ්‍රය ආදී පච්චය ශක්තිය මගින් උපකාර කරයි. අකුසල කරමයන් උපනිශ්‍රය ආදී පච්චය ශක්තියගෙන් ද සහජාත යන හේතු ධර්මයන්ගෙන් ද, උපකාර කරයි. තචදුරටත් ජීවන, උතු, ආහාර යන මේවාද රූප ධර්මයන්ට උපසංචිතක හේතු ධර්ම වේ. නමුදු ජීවන, උතු, ආහාර යන රූපයෝ ද තචත් චිත්තජ-උතුජ ආහාරජ

රූපයන් කෙළින්ම පහළ කරමින් අනෙක් ඵ්වාට උපකාර කරන නමුදු කරමයේ ශක්තියෙන් කරමජ රූප පහළ වීමට එය සමාන නොවේ. සීත විභ්වජ රූපයන්ට, සහජාත ආදී ශක්තීන්ගෙන් උපකාර කරයි. සෘතුව උතුජ රූපයන්ට උපතිශ්‍රය ආදී ශක්තීන් මගින්ද, ආහාර-ආහාරජ රූපයන්ට ආහාර පව්වය ආදී ශක්තීන් මගින්ද උපකාර කරයි. ඵ්වා සඳහා කම ශක්තිය නොයෙදෙන නිසා ජනක භේතු ශැයි නොකියා උපසටමීභක භේතු වශයෙන් දුක්චත බව සීතට ගන්න.

විපාක නාම බමීයන් හි ජනක භේතුව කරමයයි. අවිජජා, තණ්හා, උපාදාන නම වූ කිලෙස වටට භේතු බමීයන් රූප ගැන දැක්වූ ආකාරයටම සළකා ගන්න. ඔසල, අඔසල අබ්‍යාතන නාම බමී සීගල්ලෙහි පව්වූපතන භේතු බමීය වන වස්තු, ආරමමය, එසස ආදී භේතු බමීයන් උපසටමීභක භේතු බමීයන් ශැයි දුත ශුතු.

ඉහත සඳහන් බරම සවහාවයන් තමා හාවනා කරන රූප බමීයන් (වේදාන බමී, සඤ්ඤ බමී, සංස්ඛාර බමී, වීඤ්ඤය බමීයන්) කෙරෙහි ඤ්ඤයෙන් දුකිත ලෙසට බලා 'අතිවට' ශැයි ද 'පලොක' ශැයි ද යනාදී ලෙසට හාවනා කොට බලන්න. මේ අනුව අනිච්ච ලෙණන දුසය සමීබ්‍යධි විස්තර නිමියොයි.

දුකබ් ලකෂණ පස් විස්ස

- දුකබඤ්ඤ වරොනාසං ගණඩං - සලලා ඛාධං උපද්දවං,
- හායිතඤ්ඤපසගගා තාණං - අලෙණාසරණං වධං
- අභමුලං ආදිනවං - සාසවං මාරආමීසං
- ජාතිජජරං ඛනාධි සොකං - පටිදෙව මුපායාසං
- සංකිලෙස සහාවකං

දුකබ්තො

උපසාදවයපටිපිළනතාය දුකබ් වරචුතායව දුකබ්තො [වී. ම. 459]

උපසාදවයපටිපිළනතායති උපසාදෙන වයෙන ව පති පති ඛණෙ ඛණෙ තංසමංගිනො බාධන සහාවතතා, තෙහි වා සයමෙව වීඛාධෙතඛතතා. උදයබ්බයවනො හි බමමා අතිණාසං තෙහි පටිපිළිතා ඵව නොනති, යා පිළනා "සංඛාර දුකබතා" ති වුවවති, දුකබ් වරචුතායති තිවීධසසාපි දුකබසස, සංසාර දුකබසසව අධිට්ඨානතාවතො

[මහා වී. (ඉ.) 20-394/5]

රූප-නාමයෝ, එම රූප නාමයන්ගෙන් නිර්මිත පුද්ගලයා උපපාදවීමේ දැඩුවම මගින් ද විශෝවීමේ දැඩුවම මගින් ද ක්ෂණයක් පාසා පෙළන නිසා ද, තව ක්‍රමයකට, තමාගේ රූප-නාම විසින්ම, උපපාද-වය යන දැඩුවම මගින් දිගින් දිගටම පෙළන නිසාද,

- (අ) දැක වේදනා නම් වූ දැකි දැකි
- (ආ) සුඛ වේදනා යන විපරිණාම දැකි (ඇති විට සුඛයී-නැතිව යෑම දැකී යන්න මෙයින් කියැවේ.)
- (ඇ) උපෙක්ඛා වේදනාව හා වේදනාවන් කෙරෙහි දුරුවූ රූප-නාම යන සංඛාර දැකි.

මේ දැක තුන් වර්ගයේ එකතුවට, වෙනත් ආකාරයකට සංසාර වටට දැකියෙහි පැවැත්මට, පාදක වන නිසාද දැකීම=නිව කිලුටු දැකීම බව යන මේවා දැක වර්ගයෝමයි.

සංඛාර දැකීම-ත්‍රිවිධ නැවත හි පිහිටා ඇති සංඛාර ධර්මයන් සියල්ල සංඛාර දැකීම යන නම ලබති. නමුදු දැකීම වේදනා හා සුඛ වේදනාවෝ දැකීම දැකීම, විපරිණාම දැකීම යැයි නිශචිත නමක් ලබන බැවින් මෙහිලා උපෙක්ඛා වේදනා හා වේදනාවන් ගෙන් පරිබාහිර හව තුනෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්මයන් සියල්ල සංඛාර දැකීම යැයි කියනු ලැබේ. මෙම තෙතුමක රූප-නාම සංඛාර ධර්ම සියල්ල මෙලෙස පහළ වනු පිණිස සංස්කරණය කරන සංඛත දැකීමේ ප්‍රකටව ඇති නිසාද ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් දිගමට පෙළෙන බැවින්ද සංඛාර දැකීම යන නම ලබයි. [වි. ම. 372; මහා වී. 2/ 528]

2. රෝගතො

පව්වය යාපනියතාය, රෝගමුලතාය ව රෝගතො [වි. ම. 459]
 (සප්පාය ප්‍රත්‍යයෙන් යැපිය යුතු බැවින්ද, රෝග ව්‍යාධීනව මුල්වන බැවින්ද) රෝගං = වේදනා සහිත රෝගයක්ම වේ.

3. අඝතො

විගරනකීයතාය අවබ්බිආවනනතාය, අඝවපට්ඨතාය ව අඝතො [වි. ම. 459]
 (අකුසල් ධර්මයන්ට බුදුරජාණන් වහන්සේ හා ආර්යත්වහන්සේලා ගරහන ලද්දකින් ගේ ද සත්වයන්ට අවැඩ එලවන හෙයින් ද අඝ යැයි කියන අකුසල පාපයන්ගේ පදනම වන බැවින් ද) අඝං = අවැඩ සවරූපයයි.

4. ගණාධිතො

දුක්ඛතාසුලයොගිතාය කිලෙකාසුචි පග්ගරණතාය, උපපාද ජරාතර්ඛණනි උදුමාතක පටිපක්කපහිනනතාය ව ගණාධිතො [වි. ම. 459]

(උක්ඛ උක්ඛ, චීපරිණාම උක්ඛ, සංඛාර උක්ඛ යන තුන් ආකාරය වූ උක්ඛතා යැයි කීව හැකි උක් වේදනා හා යෙදෙන නිසා ද, සුදුසු පරිදි අරමුණු වශයෙන් ද, විශේෂයෙන් යෙදී ඇති සමුද්‍රාණක ධර්ම වශයෙන් ද අපරිඤ්ඤා, පිළිකුල් සහිත, රාගාදී කිලෙස, අසුචි ඕපාව වැගිරෙන බව ඇති නිසා ද, උපපාදය, පරාවය, හංගය යන මෙයින්-ඉපීද, දීරා, බිදීයන බැවින් ද) **ගණධං** = ගබ්බවක් වැනි.

කිලෙසාසුචිපගගරණතාය=පෙර රාගයන් ආදිය අරමුණු කොට පසු පසු රාගයන් පහළ වීම ද, රාග පතක කෙලෙස් ඇති කරවන යමක් අරමුණු කොට පහළ වූ චිත්ත වෛතසික හා සමුද්‍රාණකව රාග ආදී කෙලෙස් පහළ වීම ද අදහස් කොට 'රිට ගැලපෙන අරමුණු වශයෙන් ද, සමුද්‍රාණක වශයෙන් ද, පිළිකුල් වූ රාගාදී කෙලෙස් විනෝත් වික වැගිරවන බව' කියවේ. රූප-නාමයන්ගෙන් වැගිරෙන අසුචි ඕපාවයි. ප්‍රකෘතියෙන් ගෙදුබ්බ සාරව-අසුචි වැගිරෙන (ගබ්බවක්) සේ සලකන්න.

5. සලලතො

පිළාජනකතාය, අනෙතාතුදනතාය, දුක්ඛිතරණීයතාය ච සලලතො [වි. ම. 459]

- [අ] ඇතිවීම-නැතිවීම දෙකින් පීඩා පතක හෙයින් ද
- (ආ) උක්ඛ වේදනාදිය යම්සේ ශරීරය තුළට ඇතුළු වුවහ සේ වන්නේද එසේම මේ සංස්කාර ධර්මයේද අතහැරව නම් වූ ස්කන්ධ ශරීරය තුළට වීදගෙන ඇතිවීම - නැතිවීම දෙකින් පෙළන බැවින්ද
- (ඇ) (මෙම රූප-නාම, සංඛාර උක්ඛ නම් වූ රිය, ආරය මාර්ගය නම් වූ උපකරණ මගින් මුත් උතුලා දැමිය නොහැකි බැවින්ද) **සලලං** = ගලපයන, ගුලයක් ලෙසින් සලකන්න.

6. ආබාධතො

අසෙවිතාව ජනකතාය ආබාධපදධානතාය ආබාධතො [වි. ම. 459]

- [අ] අතාධස් රෝගී පුද්ගලයා සතර ඉරියව්වේදීම තම ශක්තියෙන් පැවත්විය නොහැක්කේ අනුන්ගේ උදව්, උපකාර අපේක්ෂා කරන්නා සේ සකන්ධ කුඩුව තම ශක්තියෙන් පැවත්විය නොහැක්කේ හේතු ධර්ම නම් වූ අනුන් හා බැඳී පවතින සම්බන්ධ ඇති බැවින්ය.
- (ආ) දරණු පෙළීම් සහිත රෝගාබාධ තීරණලට හේතු වන බැවින්ද] **ආබාධං** = රෝගඅබාධ වශයෙන්ද සලකන්න.

7. උපඥාවතො

අවිදිතානං යෙව විපුලානං අනරවානං ආවහනතො සබ්බපඤ්ච වරපුතායච උපඤ්චතො [වි. ම. 459]

(බිජුචක් තුළ තිබෙන කලලයක් සේ නොදන්නා සුළු වූ බැවින් අනථීයන්, රාජ දණ්ඩනගන්, වගසට යැමී, ලෙඩ බිය, මරණ බිය ආදී සියල්ලට වස්තු වන බැවින් සචෝචදවගනට වස්තු වන බැවින්) උපඤ්චං = විපත් ඇති කරන ලෙසින් ද සලකන්න.

8. භයතො

සබ්බභයානං ආකරතාය දුක්ඛ වුපසම සංඛාතස්ස පරමස්සාසස්ස පටිපක්ඛතුතතාය ච භයතො [වි. ම. 459]

(සීයළු වන්මාන, අතීත, අනාගත භයට ආකර හෙයින්, දුක්ඛවුපසම සංඛාත පරමාශවාදයට, ශාන්ත, සුඛම නිවනට ප්‍රතිපක්‍ෂ වන බැවින්ද,) භයං=සැපයක් කැලම නැති විප්‍රල භය, මහත් වූ විවිධ වූ බියක් වශයෙන්ද,

9. ථීරිතො

අනෙක ව්‍යාසනාවහනතාය ථීරිතො [වි. ම. 459]

(සාක්‍ෂි ශරීරයෙහි නොයෙක් ව්‍යාසනයන් එලවන හෙයින්) ථීරි= අත්තරා හෙයින්ද,

10. උපසගගතො

අනෙකෙහි අනෙච්චි අනුබද්ධතාය, දොසුපසට්ඨතාය, උපසගගතො විය අනධිවාසනා -රුකතාය ච, උපසගගතො [වි. ම. 459]

(අනෙක අනර්ථයන් ලුහුබදනාලද හෙයින්ද, ද්‍රෝණයන් විසින් අරමුණු වශයෙන් සැරිය යුතු හෙයින්ද, සම්ප්‍රයුක්ත හෙයින්ද, රාහය මුලකොට ඇති විවිධ දේශ ඇඳී තිබෙන බැවින්ද, දෙවනෝපසංභාර වශයෙන් සිදුවන ප්‍රවෘත්ති ව්‍යාධි ආදී අනර්ථයන් මෙන් ඉවසනුවට නොසුදුසු බැවින්ද) =උපසගගං විපත් හෙයින්ද,

11. අනාණාතො

අත්‍යයනතාය චෙව අලබ්භනෙය්‍ය ඛෙමතාය ච අනාණාතො, [වි. ම. 459]

(ඇතිවීමේ-නැතිවීමේ දෙකින් පෙළුම් මිස ඇතිවීමේ-නැතිවීමේ රහිත ආරක්‍ෂාවක් විය නොහැකි නිසාද, නොලැබිය හැකි ජෛම බව ඇති බැවින් ද) අනාණං = ආරක්‍ෂාව නැති බැවින් හයෙහි කොටස්කරුවෙකු වන ලෙසින්ද,

12. අලෙණතො

අලෙයිතුං අනංකතාය අලුළිනානමපිච ලෙණාකිච්චාකාරිතාය අලෙණතො [පී. ම. 459]

(දුක් හිතියෙන් මිඳෙන අදහසින් ඇලෙනුවට තොසුදසු හෙයින් ද, ඇලුණහු දුකඩ තිච්චිතන සංඛ්‍යාත ලෙණ කාතනය තොකරණ හෙයින්ද) අලෙණතො = ආරණාව නැතිකමින් හසට හොදුරුකරවන හෙයින්,

13. අසරණතො

නිසකිතානං හය සාරකතනානාවෙත අසරණතො [පී. ම. 459]

(භාති-ජරා-වනාධි මරණාදී දුකට බියෙන් සරණක් සොයා ගිය ද සරණක්, ජාතනාදී හය තසන බවක් නැති බැවින්) අසරණං = සරණක් නොමැති හසට හොදුරුකරවන හෙයින්,

14. වධකතො

මිතන මුඛ සපතෙනා වීය විසකාසකාතිතාය වධකතො [පී. ම. 460]

(මතුරකු සේ සීනාමුසු මුහුණක් ඇතිව ලංචී සතුරකු සේ තසන සච්චාව ඇති බැවින්) වධං = වධකං =සමීමුති සත්ත්වයන්ට හෙවත් ප්‍රඥප්ති ව්‍යවහාරයන්ට අනුව කපා කරන, මනුෂ්‍යය, දේව, බ්‍රහ්මාදී සත්ත්වයන් උපාදා - ගීති - හංග යන මේවායින් හංගයට වැටෙන සේ කාල පරිහරයක් නොතබා, අතරක් නොතබා, නැවත-නැවතත් මරණ මාරයෙකි. රූප-මේදනා, සන්ද්දා, සංඛාර, විඤ්ඤාණයෝ සුඛයට හේතු යැයිද, දුක සද්දා හේතු නොවන්නේ යැයිද, ගන්නා ලද මිත්‍යා විශ්වාසය ඇත්තවුන් තසන සුළු හෙයින්, විසකාසනාති නමී වෙයි. ස්කන්ධයන් "වතං මම" = මෙය මගේ වස්තුවය යන ලෙසට චර්දවා වටහා ගැනීමේ සච්චාවය නිසා සත්ත්වයෝ විනාශයට පත්වෙත්. දුකඩ සත්‍යය නමී වූ ස්කන්ධයන් වනාහි සමුදය සත්‍ය නමී වූ තණහා -ලෝක නිසා පසල වූ බව මෙහි නිවැරදි අදහසයි. වෙනත් අයුරකින් දුක්වනොත්, මිත්‍යා විශ්වාසය ඇත්තාව මැරිය හැකි සච්චාවය ඇති බැවින්, ස්කන්ධයෝ විශ්වාසවත්තයා මරන්නාහුයි විසකාසනාති නමී වේ. [මහා ටී. 2/397]

15. අසමුලතො

අසනෙතුතාය අස මුලතො [පී. ම. 460]

අසකපාපසස කෙතුතා අසනෙතුතා [මහා ටී. (බු.) 2/397]

(භාවී වූ තරඹ අකුසල් වලට හේතු බැවින්) අසමුලං = සියළු නිෂ්පිල වූත් දුක් වූත් දේවලට මුල හේතුව හෙයින්,

16. ආදිනවතො

පවතති දුක්ඛතාය, දුක්ඛස්ස ච ආදිනවතාය ආදිනවතො, අරචා ආදිනං වාති ගචස්ති පවතතිති ආදිනවො, කපණමනුස්සසෙතං අධිවචනං, ඛණධාපි ච කපණායෙචාති ආදිනව සදිගතාය ආදිනවතො [පී. ම. 459]

පවතති දුක්ඛතායාති හව පවතති දුක්ඛ භාවතො, හව පවතති ච පඤ්චනනං ඛණධානං අතිච්චාදි ආකාරෙත පවතනනමෙව. සො ච ආදිනවො. යථාහ "යං කිසිකවෙ පඤ්චනනාදානකඛණධා අතිච්චා, දුක්ඛා විපරිණාම ධම්මා, අයං කිසිකවෙ පඤ්චනනාදානකඛණධෙසු ආදිනවොති." (පී. ම. පරාක්රමඛානු සන්තස 1524 පිට 1525 පිට) තෙනාහ "දුක්ඛස්ස ආදිනවතායාති" ආදිනනති භාවනපුංසක නිදෙදසො යථා එකමනනනති අතිච්ච කපණනති අරොවා, භුසතොවා හි අයං ආ-කාරො [මහා වී. (ඛු.) 2/ 396]

(අ) [පඤ්චස්කණධරො අතිච්චාදි වශයෙන් පහළ වීම හව පවතති =හවයේ පැවතීම නම් වේ. මෙලෙස අතිතනාදි සච්චාවයන් වශයෙන් පහළ වීමම පඤ්චස්කණධරෙහි ආදිනව නම් වේ. මහණෙහි පඤ්ච උපාදනස්කණධරෙහි අතිච්ච දුක්ඛ විපරිණාම ධර්මයේ උපාදනස්කණධ පහෙහි ආදිනව යයි" මෙලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ නිසා පඤ්චස්කණධයන් අතිච්ච ආදි වශයෙන් පහළ වීමම හව පවතති වටට දුක්ඛයෙහි පහළ වීම නිසාද =

(ආ) පඤ්චස්කණධ, දුක්ඛ සත්‍යය ධර්මයන්හි අතිච්ච-දුක්ඛ-විපරිණාම ධම්ම යන ආදිනව ඇති නිසාද/ ආදිනවං=ඉතා හරක ආදිනව සමූහයෙකි.

තවත් ලෙසකින් පඤ්චස්කණධයන්හි ආදිනව වනාහී සරණක් නැති දුප්පත් ශීග්‍රත්තකු හා සමාන නිසා ආදිනවං=ආදිනව හෙයින්, (උපාදයට පසු හංග කාලයට පත්තොචී සිටීම සම්බන්ධයෙන් සරණක් නැත්තෙය.)

17. සාසවතො

ආසව පදධානතාය සාසවතො [පී. ම. 460]

ආසවානං ආරම්භණාදිනා පච්චය භාවො ආසව පදධානතා [මහා වී. (ඛු.) 2/397]

(රූප-නාම ධර්මයන්ට හේතුව වන අවිජ්ජා, තණ්හා හා උපාදන යන කිලෙස වට්ට ධර්මයාම ආසව ධර්මයන් වන්නාහ. පඤ්චස්කණධ රූප-නාම ධර්මයන් ආරම්භණ ප්‍රත්‍යය ආදි කෘත්‍යයන් වශයෙන් උපකාර කරන නිසා මෙම ආසව ධර්මයන් පහළ වන්නාහ. මෙලෙසට පඤ්චස්කණධ රූප-නාම ධර්මයේ ආසව ධර්මයන්හි ආසන්න කාරණය =පදධානතය වන නිසා) සාසවං = ආසව ධර්ම හතරෙහි සාධක හේතු කාරණය වශයෙන්.

18. මාරුමිසනෝ

මවුමාර, කිලෙසමාරානං ආමිසකුතාය. මාරමිසනෝ [වී. ම. 460]

මවු මාරසස අධිට්ඨාන භාවෙන, කිලෙස මාරසස පච්චය භාවෙන සංවඩ්ඪිනතෝ ආමිස කුතා, ඛණ්ඩාපි ඛණ්ඩානං ආමිසකුතා පච්චය භාවෙන සංවඩ්ඪිනතෝ, තදුකොගධා අභිසංඛාරා. දේවපුත්ත මාරසස පන "මමෙත"න්ති අධිමාන වසෙන ආමිසකාවොති ඛණ්ඩාදිමාරානමපි ඉමෙසං යචාරනං අමිසකුතා වතතඛිඛඛා. [මහා වී. (ඉ.) 2/397]

(දේවපුත්ත මාර, කිලෙස මාරද ඛණ්ඩ මාර, මවු මාර අභිසංඛාර මාර යාඨි මාරයෝ පස් දෙනෙක් වෙත්. ඒ තුළින් කිලෙස මාර, මවු මාර යන දෙදෙනා පමණක් අධිකර්මාභි කෙළින්ම දක්වාමේත් පැහැදිලි කරයි. මහා විකාචායඝීයන් වහන්සේ වනාහී එම පසුව මාරයන්ම යෝග්‍ය ලෙස ගත හැකි බව පෙන්වා දෙයි. එම නිසා පසුවස්කන්ධයන් පසුවමාරයන් ගේ ආමිසය වන නිසා) මාරමිසං = කිලෙස මාර මවු මාරයන්ගේ හෝ පසුව මාරයන්ගේම ආමිසය වේ.

19. ජාති ධම්මනෝ

20. ජරා ධම්මනෝ

21. ව්‍යාධි ධම්මනෝ

ජාති- ජරා- ව්‍යාධි- මරණ පකතීතාය ජාති- ජරා- ව්‍යාධි- මරණ ධම්මනෝ [වී. ම. 460]

[ජාති= උපාද ජරා සම්භාවය = ඕති සම්භාවය, ව්‍යාධි (මරණ සම්භාවය = හංග සම්භාවය) ඇති නිසා]

- 19. ජාති = ඉපැදීම විය හැකි බව ඇත.
- 20. ජරං = ජරාවට පත්විය හැකි බව.
- 21. ව්‍යාධි = ලෙහි රෝග, ව්‍යාධි සම්භාවය.
(මරණ ධම්මනෝ=අනිවට්ඨ ලක්ඛණ දහය තුළ ඇතුළත්ය)
- 22. සොක ධම්මනෝ
- 23. පටිද්දෙව ධම්මනෝ

24. උපායාස ධම්මනො

කොක, පරිදෙව, උපායාස හෙතුතාය යොක- පරිදෙව- උපායාස ධම්මනො

[වි. ම. 460]

(ස්කන්ධයේ සොක, පරිදෙව, උපායාස පහළ කිරීමට හේතු ධම් වන නිසා.)

22. සොක = තැවෙන ස්වභාවය

23. පරිදෙව = හැකිම් වැළඹීම් ස්වභාවය

24. උපායාස = දැඩි තේක ස්වභාවය.

25. සංකිලෙසික ධම්මනො

තණනා දිට්ඨි දුච්චිත සංකිලෙසානං චිසය ධම්මතාය සංකිලෙසික ධම්මනො

[වි. ම. 460]

සංකිලෙසත්තයගගනනෙන තදෙකධානං දසනනං කිලෙස වතුවුනමපි සංගහො දුට්ඨබ්බො, තදුරමමනා හි ධම්මො තදනතිවතතනනො සංකිලෙසික ඵව. තථා මුදදා, තණ්නා ජරාදිසු මුදා තණනා ජරාදිසු (සිහළ මුදුණය) සරිරසස, සංකිලෙසසස ව සංගහො දුට්ඨබ්බො

[මහා ටී. (ඔ.) 2/397]

ස්කන්ධයේ තණ්හා සංකිලෙස, දිට්ඨි සංකිලෙස, දුච්චිත සංකිලෙස යන සංකිලෙස ධම් තුන හා සමග සිත් සන්තතිය හෙවත් ස්කන්ධ දරන්නා වූ සත්ත්වයන් කිලීටි කළහැකි කිලෙස ධම් සමූහයේ අරමුණු ධම්ම වන බැවින්) සංකිලේසික ධම්මං = සංකිලෙස සභාවකං = තණ්හා දිට්ඨි දුච්චිත යන කිලීටි කරන දේවල් තුන, හෝ කිලෙස දසය නම් වූ කසල වර්ධනය කරන ස්වභාවය ඇත්තේය.

මේ ස්වභාවයන් හොදින් අභ්‍යාස කරන්න. අනතුරුව පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට රූප නාමයන් පහකට බෙදා එක එක අදාල ස්වභාවය අර්ථය වැටහෙන ලෙසට බලමින් දුක්ඛ-දුක්ඛ, රොග-රොග යනාදී ලෙසට භාවනා කොට බලන්න.

අනන්ත ලක්ඛණ්ණ පහ

අනත්තාව පරං චිතතං - තුවජං සුඤ්ඤානති තාලිසං

වේදනාදයො ඛණධාපි - තචෙව පඤ්චකාපි වා

සුඤ්ඤානො + අනත්තනො

සාමි- නිවාසි- කාරක- වේදකාධිපතියක විරහිතතාය සුඤ්ඤානො සයඤ්ච අසාමික භාවදිතාය අනත්තනො. [වි. ම. 459]

1. අනත්තනො

- (අ) ශරීර කුච්චට සවාමි වූ සාමී අත්ත
- (ආ) ශරීර කුච්ච මාරු කළ මුත් මාරු නොවන, හවසක් පාසා දිගින් දිගට අනුව ගමන් කරන නිවාසී අත්ත
- (ඇ) කළයුතු සියලු කටයුතු කළ හැකි වූ කාරක අත්ත,
- (ඈ) අරමුණක් විදිය හැකි වේදක අත්ත,
- (ඉ) විවිධ කටයුතු කමිත්ත තීරණය කළහැකි අධිපතියක අත්ත,
(තමාට තමාගේ පඤ්චස්කන්ධය කෙරෙහි ද, සාමි, නිවාසි, කාරක, වේදක, අධිපතියක ආදී සවිභාවයන් නැති බැවින්) අනත්තා = ආත්මයක් නැතිකම

2. සුඤ්ඤානො

(ස්කන්ධ කුච්චක් පාසා සාමී අත්ත, නිවාසී අත්ත, කාරක අත්ත, වේදක අත්ත, අධිපතියක අත්ත, සවිභාවය අතින් ශුන්‍ය බැවින්) සුඤ්ඤාං=සාමි-නිවාස-කාරක-වේදක-අධිපතියක, ආත්මය යන මේවා අතින් ශුන්‍යයි.

3. පරතො

අවසතාය අවිධෙයසතාය ච පරතො [වි. ම. 459]

අවසතායාති අවසවත්තනෙනො. යථා පරොසත්තෙනො පුට්ඨො පරසසවසං න ගච්ජති. ඵ්ඵං සුභාදි භාවෙන වසෙ වතෙතභුං අසක්කුණෙයසෙනො. අවිධෙයසතායාති " මා පිරංච, මා මියවා"ති ආදිනා ධාතුං අසක්කුණෙයසෙනො [මහා වි. (ඉ.) 2/395]

(පඤ්චස්කන්ධය, හේතු-ඵල සම්බන්ධතා හැන පටිච්චසම්ප්පාද කොටසෙහි ශ්‍රියා දැක් වූ ලෙසට හේතු ධර්මයන්ට අනුවම පහළ වන්නකි. තමාම තමාට ප්‍රධාන වූ පුරුෂයෙකු අනෙකෙකුගේ කැමැත්තට යටත් නොවන්නා සේ තම දුක් වේදනා නැතිවේවා යි කැමැත්ත, සුඛ වේදනා පමණක් වේවා යි යන කැමැත්ත, ලස්සන වේවා යි-ප්‍රසන්න වේවා යි, යන කැමැත්ත ආදී ලෙස, ආසා හා කැමති ඇති මුත් තමා කැමති පරිදි පඤ්චස්කන්ධ නොපවතින්නාහ. මෙලෙස කැමැත්ත පරිදි නොපවතින බැවින්ද වසඟට නොයේවා, ලෙඩ නොවේවා, නොමියේවා යි යන

ප්‍රාරම්භක ඉටු නොවන්නා වූ සම්භාවය බැවින්ද,) පරං = කිසිවිටකත් සමීප සම්බන්ධයක් නැති ආගන්තුක හෙයින් පරවූ.

4. ටීතනනො

යථා පටිකපටිතෙති ධුව සුභ සුඛතතභාවෙති ටීතතතාය ටීතනනො [ච. ම. 459]

(සාසනගෙහි බාහිර බාල ජන පටිකලපිත ප්‍රකාර ඇත්තකු, මව්පා දිට්ඨි ඇත්තකු, පසුදවස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් 1, ධුව=ධුවය 2, සුභ=ශුභය 3, සුඛ=සුඛය 4, අත්ත=ආත්මය යැයි කල්පනා කරයි. නමුදු මෙම රූප-නාමයන් මෙලෙස සිතන පටිකලපනාවන්ට අනුව කිසි විටකත් නොසිටීත්, එම නිසා) ටීතනං = ධුව - සුභ - සුඛ - අත්ත යන සාරයක්-අර්ථයක් කැලම නැති බැවින්,

5. තුවප්පනො

ටීතතතායෙව තුවප්පනො අපපකතතාවා, අපපකමපි ති ලොකෙ තුවප්පනි චුච්චති [ච. ම. 459]

(පසුදවස්කන්ධ රූප-නාමයන් හි ධුව, සුභ, සුඛ, අත්ත යන සාරාර්ථ, ආත්ම සම්භාවයක් නැත්තේය. මෙලෙස පසුදවස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් තුමු ධුව, සුභ, සුඛ, අත්ත, සම්භාවයෙන් තොර නිසා තුවප්පය, වෙනත් ආකාරයකට; පසුදවස්කන්ධ රූප-නාම ධර්මයන් මෙලෙස තුවප්ප වුව ද පරමාර්ථ ධර්ම ලෙසට ඇත්තටම තැත්වේ නොවේ. ඇත්තේමය. උප්පාද, ධීති, භංග, වශයෙන් ප්‍රකටව ඇත්තේමය, උප්පාද, ධීති, භංග, වශයෙන් පහළ වන පරමාර්ථයන්ගේ පිළිඹ කාලය ඉතා කෙටි බැවින් රූප නාම පරමාර්ථයෝ ඉතා කෙටි කාලයක් සඳහා අවස්ථාව ලබති. මෙලෙස කෙටි කාලයක් සඳහා අවස්ථාව ලැබුණද තුවප්ප සම්භාවයමයි. ඇත්තය. ලෝකයා, ඉතා විකටව තුවප්ප යයි ව්‍යවහාර කරනු ලැබේ. එම නිසා පසුදවස්කන්ධ රූප නාම ධර්මයෝ) තුවප්ප = ධුව, සුභ, සුඛ, අත්ත නොමැති සම්භාවයයි. හේ තුවප්ප = ඉතා කුඩා හිත සම්භාව ධර්මයකි.

අනිච්ච, දුකඛ, අනන්ත විමේ හේතු ධර්ම

රූපං භික්ඛවෙ අනිච්චං, යොපි හෙතු යොපි පච්චයො රූපසං උපපාදය, කොපි අනිච්චො, අනිච්ච සමතුං භික්ඛවේ රූපං, කුතො නිච්චං භවිසසති [සං. භී. 3 /140]

මහණෙනි, රූප ධර්මයන් අනිත්‍යය. රූප ධර්මයන්ගේ පහළ පිමව සෘජු හේතුව වන්නා වූ පහක හේතු ධර්ම, ඇත්තේය. උපකාර කරන උපසම්භවක හේතු ධර්මයොදු වනාහි ඇත්තේමය. මේ හේතු ධර්මයන්ද අනිත්‍යයම වේ. මහණෙනි, අනිච්ච හේතු ධර්මයන්ගෙන් පහළ වූ රූප ධර්ම කෙරෙහි නිච්ච වන්නේද? (සං. භී. පටිච්ඡනස)

මෙවැනි සුභයන්හී බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආකාරයට පඤ්චස්කන්ධයන් පහළ කළ හැකි අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කම්ම යන හේතු ධර්මයෝදු ස්වභාවයෙන් අතිඵල-දුක්ඛ-අතත්ත ධර්මයෝ වන බැවින් එල රූප - නාම - ස්කන්ධයෝ ද, අතිඵල දුක්ඛ අතත්ත ධර්මයෝ වන්නාහ. යෝගාවචර පුද්ගලයා විසින් හේතු ධර්මයන් අතිඵල-දුක්ඛ-අතත්ත වන අතර එල ධර්මයන්ද එසේම අතිඵල-දුක්ඛ-අතත්ත වන බව කථාණයෙන් දුක්ඛා ලෙසට පියවරක් ඉදිරියට යමින් භාවනා කොට බැලිය යුතුය.

දෙසිය (200) ආකාර වූ නය විපසයනා

මේ ලෙසට රූපස්කන්ධයෙහි නැති නම් අනෙකුත් එක් එක් ස්කන්ධයක

1. අතිච්චානුපසයනා දසාකාරය.
2. දුක්ඛානුපසයනා විසිපස් ආකාරය.
3. අතත්තානුපසයනා පස් ආකාරය.

සියල්ල (භාවනා) 40 හතලිහකි. ස්කන්ධයන් එක එකක භාවනා ක්‍රම 40 බැගින් ඇති බැවින් පඤ්චස්කන්ධයන්හී **නය විපසයනා** යැයි කියන සම්මත කථාණය ආකාර 200 ක් වේ.

පින්වත් ඔබ වක්‍ර දුටු චරිත ආදී එ එ විචිත්ති නාම කම්ප්‍යවන කොටසෙහි වගුවල ලියා දැක්වූ ලෙසට පෙළ පඤ්චස්කන්ධ පහ එක එකක් කෙළින්ම, දිගටම, අතිච්ච භාවය පමණක් ප්‍රථමයෙන් භාවනා කොට බලන්න. රූපාරම්භ පේළිය ආදිය භාවනා කොට බලන්න. අප්ඤ්ඤා-බහිඤ්ඤා මාරු කරමින් බලන්න. අනතුරුව ටිකෙන් ටික විහිදුවමින් පතුරුවමින් වත්තාලියාකාර අනුපසයනාවන්ම සම්පූර්ණ කරන්න. හතලිස් වතාවක් භාවනා කොට බැලිය යුතුය.

මෙලෙසටම අතීත සම්බන්ධතාවයෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් පඤ්චස්කන්ධය ක්‍රමය මගින් දිගටම වත්තාලියාකාර අනුපසයනාව එකින් එක වශයෙන් බලන්න. චාර 40 ක් වේ. නමුදු බොහෝ වාර ගණනක් නැවත නැවත බැලීම වඩාත් හොඳය. අප්ඤ්ඤා, බහිඤ්ඤා දෙකම අනුව බලන්න.

ඉතින් පින්වත් ඔබ, කැමති නම් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයට ද මෙම වත්තාලියාකාර අනුපසයනා කළ හැක්කේය. වක්‍ර දුටු චරිත ආදී විචිත්ති සහයින්ද රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයට අප්ඤ්ඤා-බහිඤ්ඤා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න. අනතුරුව අතීත සම්බන්ධතාවයෙන් පටන් අනාගත කෙළවර තෙක් රූප-නාම දෙක යන ක්‍රමයටද අනුපසයනා කළ හැක්කේය. අප්ඤ්ඤා බහිඤ්ඤා දෙකම බොහෝවාරයක් නැවත නැවත අනුපසයනා කරන්න.

ප්‍රඥා භාවනාව සම්පූර්ණ කළ හැක්කේය

එවං කාලෙන රූපං කාලෙන අරූපං සමමතිචාපි තිලිඛණං ආරොපෙත්වා
අනුක්‍රමෙන පටිපජ්ජමානො ඵකො පඤ්ඤාභාවනං සමපාදෙති. [වි. ම. 465]

අනුක්‍රමෙනානි උදයබ්බය ඤාණාධිගමානුක්‍රමෙන පඤ්ඤාභාවනං සමිපාදෙති
අරහතං අධිගච්ජති [මහා වී. (ඔ.) 2/405]

මෙලෙස, ශෝභාවිචර පුද්ගලයා පඤ්චක්කසධ ක්‍රමයට ද හැකියාව ලෙ වීර ආයතන
ද්‍රෝශ්‍යය යන ක්‍රමය, ධාතු දහ අට යන ක්‍රමයට ද රූප - නාම දෙක යන ක්‍රමයට ද

1. විටෙක රූප පමණක් ද
2. විටෙක නාම පමණක් ද
3. විටෙක රූප - නාම යුගල වශයෙන්ද,
තවත් ආකාරයකට
1. වරෙක රූප පමණක් ද
2. වරෙක වේදනා පමණක් ද
3. වරෙක සඤ්ඤා පමණක් ද
4. වරෙක සංඛාර පමණක් ද
5. වරෙක විඤ්ඤාණ පමණක් ද
6. වරෙක අජ්ඣත්තභී ද
7. වරෙක බහිඤ්ඤා ද
8. වරෙක අතීත අනාගත පච්චුප්පත්ත අජ්ඣත්තයෙහි ද-බහිඤ්ඤා භී ද
9. වරෙක අතිවීච ලක්ෂණයට නංවමින් ද
10. වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින් ද
11. වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් ද

භාවන නැවතත් විපස්සනා භාවනා කිරීමට හැකි විට, මෙලෙස භාවනා කොට විපස්සනා
ඤාණ පරමපරාව අනුපිළිවෙළින් විශවරත් විශවර පිළිපැදීමෙන් ප්‍රඥා භාවනාව සම්පූර්ණ
කළ හැක්කේය. අරහත් එලෙස ළංචිය හැක්කේය. ඉදින් ළඟා නොවී නම් බොහෝවාර
ගණනක් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීම අවශ්‍ය වන්නේය. ඉදින් තොලැඹී නම් රූප සත්තක
භාවනා ක්‍රමය, අරූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය ද තව දුරටත් භාවනා කොට බැලිය හැක්කේය.

රූප සහතික විපසයා භාවනා ක්‍රමය

ආදාන නිකේතනතො, වයො වුද්ධතං ගාමිතො
 ආනාරතො ච උතුතො කමතොවාපි විතතතො
 ධමමතා රූපතො, සතත විචාරෙත විපසකති.

[ඵ. ම. 464]

1. ආදාන නිකේතන රූප භාවනා ක්‍රමය

පටිසන්ධියෙහි පටන් වුනිස දුක්ඛා කාලය තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එකිනි එක, නංවමින් විපසයා භාවනා කරන්න. අප්ඛතත වරක්, බහිඤා වරක් වශයෙන් භාවනා කරන්න.

2. වයො වුද්ධතංගම රූප භාවනා කිරීම

ආයු ශක්තියෙන් වැඩි ආ රූප ධර්මයන්හි පිඤ්චරෙන් පිඤ්චර නිරුද්ධා පිම භාවනා කර බැලීම. පින්වත් ඔබගේ ජීවිත කාලය සාමාන්‍ය ක්‍රමයට අවුරුදු සියයක් යැයි සලකන්න. එකිනෙකා අනුව අඩු වැඩි විය හැක්කේය.

1. වයස අවුරුදු 100, 3ව ශතක (33,34,33) අවු: 33 බැගින්,
2. වයස අවුරුදු 100, 10ව ශතක (10) අවු: 10 බැගින්,
3. වයස අවුරුදු 100, 20ව ශතක අවු: 5 බැගින්,
4. වයස අවුරුදු 100, 25ව ශතක අවු: 4 බැගින්,
5. වයස අවුරුදු 100, 33ව ශතක අවු: 3 බැගින්,
6. වයස අවුරුදු 100, 50ව ශතක අවු: 2 බැගින්,
7. වයස අවුරුදු 100, 100ව ශතක අවු: 1 බැගින්,
8. වයස අවුරුදු 100, 300ව ශතක අවු: 1 බැගින්,
9. වයස අවුරුදු 100, 600ව ශතක අවු: 1 බැගින්,
10. වයස අවුරුදු 100, 2400ව ශතක (15 දිනක්) පක්ෂය බැගින්.

එම කොටස් එක එකක් තුළ පහළවන රූප ධර්මයන් එක එකක්, ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට බැගින් නංවමින් නැවතීමෙන් භාවනා කරන්න. එක කොටසකට පසු තව කොටසක් බැගින් විපසයා භාවනා කරන්න. එක කොටසක් තුළ පිහිටා ඇති රූප ධර්මයන් තවත් කොටසකට නොයන බව වැඩිහි යන ලෙසට භාවනා කරන්න. ඒ ඒ අවස්ථාවේ ඇති ජී නැති ජී යන බව දැක්නා පරිදි භාවනා කරන්න. අනතුරුව එක දිනක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන්;

1. දහවල් රාත්‍රී ලෙස වෙදා දහවල් එක කොටසක් රාත්‍රී එක කොටසක් ලෙසට දෙකට වෙදා;
2. දහවල්, උදේ, මධ්‍යහන, සවස යන තුනට වෙදා රාත්‍රීය, දුරව ගාමය, මජ්ඣම ගාමය, පශ්චිම ගාමය, යන ලෙසට තුනට වෙදාද (එක දිනක් හයට වෙදීම කියනු ලැබේ.)

එම එක එක කාල පරතරයක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන් ක්‍රමක්ෂණයන්ට එක, එකක් බැගින් නංවමින් විපක්‍ෂා කරන්න. (වච්ඡිදායක ලෙස සලකා ගත් කාලය තුළ දිනපතා දවසක් දවසක් පාසා හයට වෙදා භාවනා කරයි. එක දිනක් පමණක් භාවනා කිරීම ප්‍රමාණවත් නොමැති බව සිහිතබා ගත යුතු) මෙලෙස විපක්‍ෂා භාවනා කළවිට එක දිනක් තුළ ඇති සය කාල පරතරය අතුරෙන් එක පරතරයක් තුළ ඇති රූප ධර්මයන්

1. ඉදිරියට යන විට ඇතිවන රූප ධර්මය.
2. ආපසු එන විට ඇතිවන රූප ධර්මය.
3. කෙලින් බලන විට ඇතිවන රූප ධර්මය.
4. පැත්තට බලන විට ඇතිවන රූප ධර්මය.

ආදී වූ රූප ධර්මයන් එක එකක් ක්‍රමක්ෂණයට නංවමින් විපක්‍ෂා භාවනා කරන්න. (වච්ඡිදායක ලෙස සලකා, දිනක්, දිනක් පාසා මෙලෙස භාවනා කළ යුතු)

අනතුරුව දිනක් දිනක් තුළ ඉදිරියට යන, ආපසු එන, අවස්ථාවල ඉටිකපට් සම්බන්ධ, සම්පප්පද්දක සම්බන්ධ ඒ ඒ අවස්ථාවන්හි ද

1. පොළොවෙන් පාද, උද්ධරණය (එසවීම) කරන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මයෝ
2. උද්ධරණය, කළ පාදය අභිසරණය කරන අවස්ථාවේ (ඉදිරියට යවන අවස්ථාවේ) පහළ වන රූප ධර්මයෝ.
3. අභිසරණය කළ පාදය විනිසරණය කරන අවස්ථාවේ (රළු ගල්, උල් මග හැරවීම සඳහා හසුරුවන අවස්ථාවේ) පහළ වන රූප ධර්මයෝ
4. පය වොස්සන (පහත්) කරන අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මයෝ
5. පහත් කළ පය සන්තිකේඛපන (පොලොවේ තබන) අවස්ථාවේ පහළවන රූප ධර්මයෝ
6. අනෙක් පය එසවීම සඳහා නැගූ මෙම පය සන්තිරූමකන (තද කරන) අවස්ථාවේ පහළ වන රූප ධර්මයන් යන එක එක් අවස්ථාවක් ගෙන එක් එක් අවස්ථාවෙහි පහළ වන රූප ධර්මයන්ද එක, එකක් වෙදා වෙන් කරගෙන ක්‍රමක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂා කරන්න. අභිරූපනයකින් සතකු ගෙනහැරපාන්නා සේ එක දිනක් තුළ ඒ ඒ ඉටිකපට්සන් ඒ ඒ සම්පප්පද්දක අවස්ථාවන්හි රූප ධර්මයන් ක්‍රමක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂා භාවනා

කිරීමට උපලක්ෂණ ක්‍රමය හා හිඳුරණ ක්‍රමය මගින් මග දැක්වීමක් ලෙස මෙය වටහා ගන්න.) වසර සීයක් ලෙස සලකා ගත් කාලය තුළ දිනෙන් දින පහළ වන තාක් අත - පය දුරියවී සියලුම අනුව භාවනා කරන්න.

3. ආහාරමය රූප භාවනා ක්‍රමය

1. ආහාර සම්බන්ධව කුසගින්න ඇති විටදී ඇතිවන (කමම - චිත්ත - උතු - ආහාර යන හේතු බවේ හතර නිසා පහළ වන) වතු සන්තති රූප
2. ආහාරයෙන් බඩ පිරිහිය විට පහළ වන වතු සන්තති රූප

දිනක් දිනක් පාසා මෙම අවස්ථා දෙක තුළ ඇති වතු සන්තති රූප බවේයන් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්ෂා භාවනා කරන්න.

4. උතුමය රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ

1. උණුසුම් අවස්ථාවේ, පහළ වන වතු සන්තති රූප බවේ
2. සිසිල අවස්ථාවේ පහළ වන වතු සන්තති රූප බවේ
යන මේ රූප බවේයන් ක්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් විපක්ෂා කරන්න.

5. කමමප රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ ඇති

1. චක්ඛු ද්වාර = ඇසෙහි පහළ වන 54 ආකාර රූප බවේ
2. සොත ද්වාර = කණෙහි පහළ වන 54 ආකාර රූප බවේ
3. ඝාත ද්වාර = නාසයේ පහළ වන 54 ආකාර රූප බවේ
4. ජීවහා ද්වාර = දිවේ පහළ වන 54 ආකාර රූප බවේ
5. කාය ද්වාර = ශරීරයේ පහළ වන 44 ආකාර රූප බවේ
6. මනෝ ද්වාර = හෘදය චක්‍රයේ 54 ආකාර රූප බවේ

යන මේ රූප බවේයන් එවැනි ද්වාර එකකින් තවත් ද්වාරයකට මාරු හෝ එ එ ද්වාරයෙහිම ඇතිවී, නැතිවී යන සම්භාවයන් ක්‍රමානුසාරයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්ෂා කරන්න. දිනපතා එ එ ද්වාරයන්හි ඇති රූප බවේ විපක්ෂා භාවනා කළ යුතු වෙති.

6. චිත්ත සමුට්ඨාන රූප භාවනා ක්‍රමය

දිනක් දිනක් තුළ

1. සොමනසීත = සොමනස් අවස්ථාවේ පහළ වන රූප බව
2. දොමනසීත = දොමනස් අවස්ථාවන්හි පහළ වන රූප බව

භත ලෙස දිනක්, දිනක් තුළ පහළ වන වතු සත්තති රූප බව සියලුම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

7. ධම්මතා රූප භාවනා ක්‍රමය

අතින්දිය බඳුන = පීචිතින්දිය ආදී කම්මප රූප නම් වන ඉන්ද්‍රියන් පහ සමබන්ධ නැති ශක්ඛ, තඹ, සුදු රිශමි, මිනිරන්, රන්, රිදී, මුතු, පඳුමරාග, ආරනුල්, හක්ගෙඩි, ගෙවුඩා, බෙලිකටු, ගස්, පලය, පස්, වන, කඳු ආදී අපීචි ලෝකයේ ඇති උතුර මිථාධර්මක රූපයන්, සඳු, නවක කලාප රූපයන් බැලීමයි. පින්වත් ඔබ විපස්සනා කදුණාලෝකය මගින් මෙම රන්, රිදී, මැණික්, ගස් ගල්, පලය, පස්, වන කඳු ආදී ඒ ඒ අපීචි වස්තූන්ගේ ඇති සතර මඟා භූතයන් අනුව පරිග්‍රහ කරන්න. රූප කලාප අංශූන් කදුණාලෝක දැක ගත් විට, මෙම රූප කලාපයන් තුළ පිහිටා ඇති අට ආකාර, නවාකාර පරමාථී රූප බව්ශන් පරිග්‍රහ කොට ඒ පරමාථී රූප ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා වශයෙන් භාවනා කරන්න.

සැලකිය යුතුයි :-

අංක 1 සිට 6, දක්වා වූ රූප බව් සපීචි ලෝකයේ ඇති රූප බව් වන්නාහ. අප්කධන්ත-බහිඤා වශයෙන් සත්තාන දෙකම වශයෙන් බලන්න. අංක හත, (7) වන ධම්මතා රූප අපීචි, අනුපාදිතන සංඛාර බව් වෙන්. බහිඤා අපීචි ලෝකයේ පමණක් භාවනා කොට බලන්න.

අරූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය

අරූප සත්තක වශයෙන් විපස්සනා භාවනා කිරීමේ දී කලාප වශයෙන් බලන ක්‍රමය, ශමක වශයෙන් බලන ක්‍රමය, බණික වශයෙන් බලන ක්‍රමය, පටිපාටි වශයෙන් බලන ක්‍රමය, දිට්ඨි උත්භාවන වශයෙන් බලන ක්‍රමය, මාන සමුත්භාවන වශයෙන් බලන ක්‍රමය, නිකන්ති පරිඤාදන වශයෙන් බලන ක්‍රමයයි ක්‍රම හතක් වේ.

1. කලාප වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

රූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය වශයෙන් හත් ස්ථානශක ඇති රූප බව්ශන් අතිච්ච ශැයි (දකඛ - අනත්ත ශැයි), ලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කළ සිත ඊට පසු විපස්සනා

සිත මගින් අනිවිච්ච යැයි (දුකඛි-අනත්ත යැයි) ලක්ෂණයන් එක, එකකට නංවමින් නැවතත් විපක්‍ෂතා කරයි. මේ විපක්‍ෂතා වඩන ක්‍රමය කලාප වශයෙන් භාවනා කර බලන ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ.

ආදාන නිකේඛප රූප ආදී රූප සත්ත්ක ක්‍රමයෙහිලා දැකවු සත් ස්ථානගත ඇති රූප බිමිගන් සත් ස්ථාන වශයෙන් නොබෙදා පිඩුකොට සමූහ කොට මෙම රූප බිමිගන් අනිවිච්ච යැයි භාවනා කොට බලයි. මෙම අනිවිච්ච යැයි භාවනා කරන විපක්‍ෂතා සිත් තවත් විපක්‍ෂතා සිතක් මගින් අනිවිච්ච යැයි බලයි.

මේ අනිවිච්ච යැයි බලන විපක්‍ෂතා සිත පසු විපක්‍ෂතා සිතින් දුකඛි යැයි බලයි. මෙම අනිවිච්ච යැයි භාවනා කර බලන විපක්‍ෂතා සිත පසු විපක්‍ෂතා සිතින් අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි.

තව දුරටත් මෙම සත් ස්ථානගන්හි පිහිටා ඇති රූප බිමිග යැයි දුකඛිගයි, අනත්තගයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි, එම විපක්‍ෂතා සිත පසු විපක්‍ෂතා සිතින් අනිවිච්ච යැයි බලයි. දුකඛි යැයි බලයි. අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතාකොට බලයි. දුකඛි යැයි බලන මෙම විපක්‍ෂතා සිත පසු විපක්‍ෂතා සිතින් අනිවිච්ච යැයි භාවනා කොට බලයි, දුකඛි යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි. අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි. තව දුරටත් මෙම සත් ස්ථානගන් හි පිහිටා ඇති රූප බිමිගන් අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි. එම විපක්‍ෂතා සිත පසු විපක්‍ෂතා සිතින් අනිවිච්ච යැයි බලයි, දුකඛි යැයි බලයි. අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි. මෙලෙස බලන ක්‍රමය, කලාප වශයෙන් බලන ක්‍රමය යැයි කියනු ලැබේ. සත් ස්ථානගන් හි පිහිටා ඇති රූප බිමිගන් පිඩුකොට සමූහ කොට විපක්‍ෂතා කොට බැලීමයි.

පෙර විපක්‍ෂතා සිත, පසු විපක්‍ෂතා සිත

විපක්‍ෂතා භාවනා කරන සිත වනාහි (පුටුප්පන හා සේවපුද්ගලයන් සදහා) මහා කුසල මනෝද්වාරික පවත වීපී සිත් සන්තතිගන්ම වනබව කදුණ විභංග අට්ඨකථා හි සදහන් වෙයි.
[විභ. අ. 285]

යෙකඛා වා පුටුප්පනවා කුසලං අනිවිච්චතො දුකඛිතො අනත්තතො විපක්‍ෂනති, කුසලෙ නිරුද්ධ විපාකො තදුරුමමනාතා උපපජජති [ප.1/113]

ගෛශ්‍ය අරිය උතුමන් වන්ගේලා ද කලාණ පුටුප්පනගේ ද කුසල බිමිග අනිවිච්ච යැයි, දුකඛි යැයි, අනත්ත යැයි විපක්‍ෂතා කොට බලයි. කුසල බිමි = විපක්‍ෂතා කුසල පවතගන් නිරුද්ධ වූ පසු මෙම විපක්‍ෂතා කුසල පවතගන්ට අනතුරුව කාමාවචර විපාක තදුරුමමනා පහලවේ. (පට්ඨාන පටිච්චේතනයි)

තං කුසලස්ස ජවනස්ස ආරම්භණාදානං විපස්සිත කුසලං ආරම්භණං කරවා උප්පජ්ජිති අපෙට්ඨා [ප. ප. අ. 337]

මෙම විපස්සනා කුසල ජවනයේ භාවනා අරමුණ වන විපස්සනා කුසල ධර්මයේ අරමුණු කොට තදලම්භිත කෘත්‍යය සිදු කරයි. [ප. ප. අ. පටිච්චන්තයයි]

මේ දුගත සඳහන් දැක්වීමට අනුව තරුණ විපස්සනා ජවනයට පසුව තදලම්භිත වැටිය හැකි බව දැන ගැනෙයි.

තිලකඛණාරම්භණික විපස්සනාය තදාරම්භණං න ලබ්බති, චුට්ඨාන භාමිනියා ඛලව විපස්සනාය තදාරම්භණං න ලබ්බති. [විභ. අ. 108]

මේ අධ්‍යයන දැක්වීමට අනුව බලවත් වූ විපස්සනා ජවනයට පසු තදලම්භිත යෙදිය නොහැකි යැයි දැන ගැනේ. එම නිසා විපස්සනා ජවනයන්ට පසු තදලම්භිත වැටෙන හා නොවැටෙන යන අවස්ථා දෙකම තිබිය හැක්කේය. විපස්සනා මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සත්තනියක් පහත සඳහන් ලෙස වේ.

මනෝද්වාරික(1)	ජවන 7	සහේතුක තදරම්භණ (2)	අසහේතුක තදරම්භණ (2)
1. සද්ධා/චිති සහිත 12	34	34	12/11
2. සද්ධාඇති චිතිනැති 12	33	33	11/11
3. සද්ධානැති චිතිඇති 12	33	33	12/11
4. සද්ධා-චිති නැති 12	32	32	11/11

සමප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සහිත මෙම සෑම මනෝද්වාරික ජවන විචි සිත් සත්තනියක් තුළම

1. අතිච්ච යැයි බලන සිත, දුකඛි යැයි බලන සිත, අතත්ත යැයි බලන සිත ආදී වශයෙන් ද
2. ප්‍රථම සිත, දුතිය සිත, ආදී වශයෙන් ද
3. පෙර සිත, පසු සිත වශයෙන් ද

මෙහිලා එකත්ත ක්‍රමයට ව්‍යවහාර කරන බව සිතට ගන්න. හේතුව නම්, ප්‍රථම විපස්සනා මනෝද්වාරික සිත් සත්තනියේ අරමුණ වනාහි සත් සත්තනියක් හි පිහිටා ඇති රූප ධර්ම අරමුණ වේ. දුතිය මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචියේ අරමුණ ප්‍රථම මනෝද්වාරික විපස්සනා ජවන විචි ව්‍යවහාර සත්තනිය (=නාම ධර්ම) වෙත. එකම වූ ආවජ්ජනියක් ඇති ජවන විචි සිත් සත්තනියෙහි ඇති එක සිතක අරමුණ රූප ධර්මද, එක සිතක නාම ධර්මද මිම දුෂ්කර

කටයුත්තක් වන්නේය. එම නිසා රූපය අරමුණු කරන විටීය එක විටීයක්, නාමය අරමුණු කරන විටීය තව එකක් යැයි සලකා ගන්න. මෙම විටී සිත් සන්තතිය තුළ එකත්ත ක්‍රමයට පෙර සිත, පසු සිත යැයි ව්‍යවහාර කරන බව දැනගන්න. තදලම්බන වැටීමටද නොවැටීමට ද ඉඩ ඇත. තදලම්බන යෙදෙන තැන අහේතුක තදලම්බන හෝ සහේතුක තදලම්බන සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය.

2. යමක (-සුඤ්ච) වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

ආදාන නික්කමෙප රූප අනිච්ච යැයි බලා එසේ බලන සිත, පසු සිතක් අනිච්ච යැයි ද දුකබ්බ යැයිද, අනත්ත යැයිද, එකීන් එක වශයෙන් බලයි. (දුකබ්බ යැයි බලන, අනත්ත යැයි බලන කල්හිද මෙලෙසටම සලකා ගන්න) වයො චුඤ්චංගම රූප, ආභාරමය රූප, උතුමය රූප, කම්මප රූප, චිත්ත සමුට්ඨාන රූප, ධම්මතා රූපයන්ද මෙලෙසටම සලකන්න. කළාප, වශයෙන් බලන ක්‍රමයෙහි සත් ස්ථානයන්හි ඇති රූප ධර්මයෙන් ස්ථාන වශයෙන් නොවෙද සමූහ වශයෙන්ම කළාප වශයෙන්ම බලයි. මේ යමක වශයෙන් බලන ක්‍රමයේ දී ස්ථාන වශයෙන් වෙද බලයි. මෙලෙස මේ ක්‍රම දෙක වෙනස් වේ. නමුදු ස්ථාන එක, එකක, ඉතා සමීපව භාවනාකොට බැලීම අවශ්‍යය. විශේෂයෙන් වයො චුඤ්චංගම රූපයන්හි රූප සන්තකයෙහි භාවනා කළ ආකාරයට ප්‍රථම වයස භාවනා කොට බලන්න. භාවනා කරන කදණය හෙවත් භාවනා කොට බලන සිත නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. දුතිය වයස භාවනා කොට බලන්න. බලන කදණය-බලන සිත, නැවතත් භාවනා කොට බලන්න. මෙලෙසම වයස පරිච්ඡේද වශයෙන් වෙදගත් ආකාරයට රූපය බලන්න. බලන විපක්‍ෂතා සිතද භාවනා කොට බලන, ආකාරයෙන් ඉතා සමීපව භාවනා කොට බලන්න. අනෙකුත් රූප ධර්මයන් සම්බන්ධයෙන්ද මේ ආකාරයටම වටහාගන්න.

3. වණික වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

ආදාන නික්කමෙප රූපය අනිච්ච යැයි බලා

1. එසේ බැලූ ප්‍රථම සිත (=ප්‍රථම විපක්‍ෂතා මනෝද්වාරික පවන විටීය,) දුතිය සිත මගින්, (=දුතිය විපක්‍ෂතා මනෝද්වාරික පවන විටී සිතීන්)
2. දුතිය සිත, තතිය සිතීන්
3. තතිය සිත, චතුරථී සිතීන්
4. චතුරථී සිත, පඤ්චම සිතීන්

අතිව්‍යයාගේ බලය, දැනට යැයි බලය, අනන්‍ය යැයි බලය, වාර එකින් එක වශයෙන් භාවනා කොට බලය. ආදාන නික්මවන රූප, දැනට යැයි බලන කල්හිදී, අනන්‍ය යැයි බලන කල්හිදී මෙලෙසටමය. වග්ග වුදුහිතවංගම රූපයන්ද වටහා ගන්න. රූප සත්තක භාවනා ක්‍රමයට අනුව රූප බලා එහි දැක්වෙන ක්‍රමයටම මෙම රූප බලන විටසානා මනෝද්වාරික පවන වී එක එකක් මේ හතරාකාරයන්ට අනුව භාවනා කොට බලන්න. පෙර විටසානා වී සිත් සන්තතිය පසු විටසානා වී සිත් සන්තතිය මගින් භාවනා කොට බැලීමය.

4. පටිපාටි වශයෙන් භාවනා කරන ක්‍රමය

- ආදාන නික්මවන රූප අතිව්‍යයාගේ බල
- 1. එසේ බලන ප්‍රථම සිත දෙවැනි සිතින් අතිව්‍යයාගේ බලයයි.
- 2. දෙවැනි සිත තුන්වන සිතින්
- 3. තුන්වැනි සිත සතරවැනි සිතින්
- 4. සතරවැනි සිත පස්වන සිතින්
- 5. පස්වන සිත හයවන සිතින්
- 6. හයවන සිත සත්වන සිතින්
- 7. සත්වන සිත අට වැනි සිතින්
- 8. අට වැනි සිත නව වැනි සිතින්
- 9. නව වන සිත දස වැනි සිතින්
- 10. දස වන සිත එකොළොස් වන සිතින්

අතිව්‍යයාගේ පියවරෙන් පියවර භාවනා කරයි.

(දැනට යැයිද භාවනා කොට බලයි. අනන්‍ය යැයිද භාවනා කොට බලයි. ආදාන නික්මවන රූපයන් දැනට යැයි භාවනා කොට බැලීමේ දීද, අනන්‍ය යැයි භාවනා කොට බැලීමේදීද, වග්ග වුදුහිතවංගම රූපාදිය අතිව්‍යයාගේ, හැකිනම් දැනට යැයි, හැකිනම් අනන්‍ය යැයි භාවනා කොට බලන කල්හිදී මේ ක්‍රමයටම බව වටහා ගන්න.)

5. දිට්ඨි උග්‍රසාධන-දෘෂ්ඨි උගුළුවන ක්‍රමයට භාවනා කිරීම

සංස්කාර බිඳීමේ අනන්‍ය සම්භවය වශයෙන් අනන්‍ය යැයි නැවත-නැවතත් විටසානා කිරීම දිට්ඨිය උගුළුවා දැමීම යැයි කියනු ලැබේ. (අතිව්‍යානුපස්සනා කද්දාය, දැනටානුපස්සනා කද්දායන්ගේ බලවත් උපතිසුභ ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර ලැබූ අනන්‍යානුපස්සනා කද්දාය දිට්ඨිය (=අත්ත දිට්ඨිය) උගුළුවා දැමීමට සමත් වේ.)

6. මාන සමුහසාධන-මානය උදුරාදැමීම වශයෙන් භාවිතා කරන ක්‍රමය

සංස්කාර ධර්මයන්ගේ අතිවිච සම්භාවය සලකා අතිවිච යැයි නැවත නැවතත් විපක්‍ෂනා කිරීම මානය ඉදිරීම යැයි කියනු ලැබේ. (දුක්ඛානුපක්‍ෂනා ඤාණය, අනත්තානුපක්‍ෂනා ඤාණය යන මේවායේ බලවත් උපතිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය මගින් උපකාර ලැබූ අතිවිචානුපක්‍ෂනා ඤාණය මානය ඉදිරීමට සමත් වේ.)

7. නිකන්ති පටියාදාන-තණ්හා නිකන්තිය නිමවන තෙක්, ආපසු නොවන ලෙසට භාවිතා කරන ක්‍රමය

සංස්කාර ධර්මයන් දුක්ඛ යැයි නැවත, නැවත ප්‍රභූණ වන තෙක් විපක්‍ෂනා භාවිතා කිරීම සියුම් වූ තණ්හා නමැති නිකන්තිය දුරුකිරීම නම් වේ. (අතිවිචානුපක්‍ෂනා ඤාණය, අනත්තානු පක්‍ෂනා ඤාණයන්ගේ උපකාර ලැබූ, බලවත් උපතිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය යක්තිය ලැබූ, ජව කැඩුනු දුක්ඛානුපක්‍ෂනා ඤාණයට තණ්හාව දුරු කළ හැකිය. මේ නිසා තණ්හාව පහළ නොවේ.)

සතිමත් විය යුතු

සංස්කාර ධර්මයන් වනාහී අනත්ත ලක්‍ෂණයෙන් පමණක් භාවිතා කරන අනත්තානුපක්‍ෂනා ඤාණය, මගින් දීර්ඝීය ඉතිවිචට හැකි නොවේ. දුක්ඛ ලක්‍ෂණයන් පමණක් භාවිතා කරන දුක්ඛානු පක්‍ෂනාවට තණ්හාව දුරුකළ නොහැකිවේ. අතිවිච ලක්‍ෂණයන් පමණක් භාවිතා කරන අතිවිචානුපක්‍ෂනා ඤාණයට මානය දුරුකළ නොහැක. අනුපක්‍ෂනා ඤාණ එකක් ඉතිරි අනුපක්‍ෂනා දෙකින් උපකාර අධාර ලැබූ පසුව අදාළ ක්වලයයන් දුරු කළ හැකි බව, උගුළුවාලිය හැකි බව දැනගතැයි. [වි. ම. 471- 473; මහා වී. (ඉ) 2/ 415-416]

මේ ඉහත සඳහන් උපදෙස් වලට අනුව පිංවත් ඔබ තුන්කාලයට අයත් අප්ඤ්ඤා-බහිඤ්ඤා සත්තාන දෙක තුළ ඇති සංස්කාර ධර්මයන් රූප - නාම දෙක යන ක්‍රමය, ඤාණධි පහ යන ක්‍රමය, පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමය ආදී ක්‍රම මගින් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට එකින් එක බැගින් නංවමින් නැවත නැවතත් විපක්‍ෂනා භාවිතා කොට මෙම සංඛාර ධර්මයන්,

1. අනත්තතා පමණක් ප්‍රධාන කොට
2. අතිවචනා පමණක් ප්‍රධාන කොට
3. දුක්ඛතා පමණක් ප්‍රධාන කොට

අඩු තරමින් එක් පරිච්ඡේදයක් පාසා නැවත නැවතත් විපක්‍ෂනා කරන්න. අතීත- අනාගත- පව්ත්‍රිපාසන යන තුන්කාලයෙහි අප්ඤ්ඤා, බහිඤ්ඤා යන සත්තාන දෙකෙහි ඇති සංස්කාර ධර්මයන් මත අනත්තානුපක්‍ෂනා ඤාණ දුරුකළය මේරු, යෝග්‍යවච්චර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි

මෙම සංඛාර ධර්මයන්හි "අත්ත" යන සඥාව කෙලෙස තහවුරුව පැවතිය හැක්කේද? මෙලෙසටම මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත අනිච්චානුප්පංනා ඤාණ දුර්ඝණය මෝරා ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත "නිච්ච" යැයි යන සඥාව කෙලෙස තහවුරුව පැවතිය හැක්කේද? එසේම මම - ඔබ යැයි ස්ථබ්ධ වූ මානසික කෙලෙස තහවුරුව පැවතිය හැක්කේද? නිච්ච සංඥ ඇත්තාහු ගේ සත්තානගට නම් මානස වැදගත හැක්කේය. මෙලෙසටම මෙම සංස්කාර ධර්මයන් මත දුක්ඛානුප්පංනා ඤාණ දුර්ඝණය මෝරා ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයකුගේ සත්තානගෙහි මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි සුඛ සංඥාව කෙලෙස නම් තහවුරුව පැවතිය හැක්කේද? සංස්කාර ධර්මයන් සුඛයෙහි සංඥාව ඇත්තහුගේ සත්තානගේ නම් මෙම සංස්කාරයන් මත බැඳෙන නිකන්ති තණ්හාව ඝන බහුලව පැවතිය හැක්කේය. නමුත් දුක්ඛ ඤාණාලෝකය මෝරා ඇති යෝගාවචරයකුගේ සත්තානගෙහි තණ්හා නිකන්තිඤ ඝන බහුලව පැවතිය නොහැක්කේය.

ප්‍රශ්න වීය

ඵක්ඛාවතා පනසස රූප කම්මට්ඨානමිපි අරූප කම්මට්ඨානමිපි පශුණං හොති

[වි. ම. 472]

මෙතෙකින් මේ රූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය, අරූප සත්තක භාවනා ක්‍රමය (අප්පධිත්ත-බහිඤ්ඤා සත්තාන දෙකෙහිම) ප්‍රශුණ ලෙස සම්පූර්ණ ලෙස භාවනා කිරීමෙන් රූප කම්මට්ඨාන නාම කම්මට්ඨාන දෙකෙහිම ප්‍රශුණ භාවයට පත්විය. හැකිනම් අතීත, අනාගත, පව්වුප්පානන යන තුන්කාලය වශයෙන් අප්පධිත්ත- බහිඤ්ඤා සත්තාන දෙකෙහිම භාවනා කළ හැකිවිට වඩාත් හොඳින් ප්‍රශුණ වේ.

යම්මසන ඤාණ කොටස, නිමියේය.

උදයබඩය කඳාණ කොටස

රූප නාම දෙක ක්‍රමය හා පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය

උදයබඩය කඳාණයෙහි භාවනා අරමුණ වනාහි ඝාතන, ආශතන, ධාතු, සත්‍යය, පටිච්ච සමුප්පාද අංශයන් වන්නාහ. පටිච්චසමුප්පාද අංශයන් හි අවිජ්ජාවෙන් පටන් ගවය දක්වා වූ අංශයක් උදයබඩනනුපසානා කඳාණයෙහි භාවනා අරමුණු අතරට ඇතුළත් වේ. (පටිසම්භිදා මග්ග 104-108) උදයබඩය කඳාණය ආරම්භ කරන පිංවත් ඔබ ප්‍රථමයෙන් පටිච්චප්පත්තයෙහි

1. රූප පමණක් ද (අප්ඤ්චන-බහිද්ධා මාරු කරමින්)
2. නාම පමණක් ද (අප්ඤ්චන-බහිද්ධා මාරු කරමින්)
3. රූප - නාම එකට ද (අප්ඤ්චන-බහිද්ධා මාරු කරමින්)

වරක් අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින් වරෙක දක්ව ලක්ෂණයට නංවමින් වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් නැවත නැවතත් විපසානා කරන්න. නාම කම්ප්ථාන කොටසේ වගු වල දැකවූ ආකාරයට වක්ඛු ද්වාර චීච් ආදී චීච් ගයෙහි පෙළක්, පෙළක් පාසා රූප පමණක් බැලීම ද නාම පමණක් බැලීම ද, බහු පටිච්චප්පත්ත වශයෙන් කඳාණයෙන් දක්නා ගේ භාවනා කොට බලන්න. මෙලෙසටම මෙම නාම කම්ප්ථාන වගුවල දැක්වූ ලෙසට පෙළින් පෙළ පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයටද

1. රූප පමණක් ද
2. වේදනා පමණක් ද
3. සංඥා පමණක් ද

4. සංඛාර පමණක් ද
5. විඤ්ඤාණ පමණක් ද

වරෙක අනිච්ච ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින්, වරෙක අනත්ත ලක්ෂණයට නංවමින් බහු පච්චුප්පන්න තත්වයට පත්වන තෙක් නැවත නැවත විපක්ෂනා කරන්න. අප්පධත්ත- බහිඤ්ඤා වශයෙන් මාරු කරමින් භාවනා කරන්න.

මෙලෙසටම අවිජ්ජා, සංඛාර, විඤ්ඤාණ, නාම - රූප, සලායතන, එස්ස, වේදනා, තණ්හා, උපාදාන, භව (කමම භව + උපපත්ති භව) යන පච්චිධසමුප්පාද අංගයන්ද ශේතු-එළ සමිබන්ධතාවයන් වශයෙන් නොසලකා මේ අංගයන්ගේ ඇතිවීම, නැතිවීම පමණක් අරමුණු කොටගෙන ක්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්ෂනා කරන්න. බහු පච්චුප්පන්නතත්වයට පත්වන තෙක් භාවනා කරන්න.

අතීත, අනාගත, පච්චුප්පන්න, අප්පධත්ත-බහිඤ්ඤා

පච්චුප්පන්න වශයෙන් මෙම සංඛාර ධර්මයන් බහු පච්චුප්පන්නයට පත්වන තෙක් විපක්ෂනා භාවනා කිරීමෙන් ඤාණය පිරිසිදු වූ කලීනි අතීත සමිබන්ධතාවයෙහි පවත් ප්‍රතයුත්පන්නය, ප්‍රතයුත්පන්නයේ සිට අනාගත කෙළවර දක්වා ද

1. රූප පමණක් ද
2. නාම පමණක් ද
3. රූප - නාම එකතුවද, තවදුරටත්

1. රූප පමණක් ද
2. වේදනා පමණක් ද
3. සංඥා පමණක් ද
4. සංඛාර පමණක් ද
5. විඤ්ඤාණ පමණක් ද

යන රූප-නාම දෙක ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය අනුව අප්පධත්ත-බහිඤ්ඤා වශයෙන්, වරක්

1. අනිච්ච ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින්
2. දුක්ඛ ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින්
3. අනත්ත ලක්ෂණයට වරෙක නංවමින් නැවත නැවතත් විපක්ෂනා කරන්න.

අතිඵල යැයි බොහෝ වාරයක්, දුක්ඛ යැයි බොහෝ වාරයක්, අනත්තයැ යි බොහෝ වාරයක් භාවනා කිරීම අවශ්‍යයි. මෙලෙස භාවනා කළවිට භාවනාව මගින්ම පැහැදිලි වූ ලක්ෂණයක් ප්‍රධාන කරගෙන දිගින් දිගට භාවනා කළ හැක්කේය. ප්‍රගුණ භාවයට පත් වූ මෙම සංස්කාර බිඳීයත්යේ ඇතිවීම-නැතිවීම බණ පවිටුප්පන්නයට පත්වී බොහෝ පිරිසිදුව පැහැදිලිව ඤාණයේ ප්‍රකටව ආ විට උදයබ්බය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය අනුව දිගට භාවනා කළ හැක්කේය.

උදයබ්බය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමය

සමුදය බමමානුපයී (=උදය දසක) = ඇතිවීම පමණක් බලන ක්‍රමය

බුදුරජාණන් වහන්සේ මහායනිපට්ඨාන සූත්‍ර පිළිවෙතෙහි

1. සමුදයබමමානුපයී
2. වයබමමානුපයී
3. සමුදයවයබමමානුපයී යැයි

සතිපට්ඨානයක් සතිපට්ඨානයක් පාසා තුනට බෙදා බලන්නට අනුශාසනා කළ සේක. මෙසේ කළ අනුශාසනාවේ අදහසද පටිසම්භිදා මගහ පාළියෙහි අවිජ්ජා සමුදයා-රූප සමුදයො ලෙසට බිඳී සේනාධිපති සාරිපුත්ත සචාර්ඪික වහන්සේ දේශනා කළ සේක. මේ අනුශාසනාවට අනුව පිංචත් යෝගාවචර ඔබ මේ උදයබ්බය ඤාණය විස්තාර ක්‍රමයට අනුව භාවනා කළ යුතු වේ. මෙහිලා රූපස්කන්ධයද, පටිසන්ධි වේදනාස්කන්ධ ආදී නාමස්කන්ධ හතර නිදසුන් ලෙස ලියා දක්වන්නෙමු. පට්චචසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට බැලීමේ දක්ෂ වූ පිංචත් යෝගාවචරයාට ඉතිරි චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා (නාම කම්මට්ඨාන සටහනෙහි ලියා දුක් වූ චිත්තක්ෂණයක්, චිත්තක්ෂණයක් පාසා) ඇති පඤ්චස්කන්ධයන්ම ක්‍රමානුකූලව බැලිය හැක්කේය. පට්චචසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමය අනුව හේතු-ඵල සම්බන්ධතා බිඳීය යන්න ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා භාවනා කළ යුතුය.

රූපස්කන්ධ

1. අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා (කමමප) රූප ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.
3. උපාදාන (20) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා රූප ඇති වේ.

5. කමම (34 හි කමම ශක්තිය) ඇති නිසා (කමමප) රූප ඇති වේ.
කමමප රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
6. සිත ඇති නිසා චිත්තප රූප ඇති වේ.
චිත්තප රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
7. උතු ඇති නිසා උතුප රූප ඇති වේ.
උතුප රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.
8. ආහාර ඇති නිසා ආහාරප රූප ඇති වේ.
ආහාර රූපයන්හි ඇතිවීමේ ස්වභාවය.

සැලකිය යුතුයි :-

පටිසන්ධි අවස්ථාවේදී කමමප රූප පමණක් ඇත්තාහ. විශේෂයෙන් පටිසන්ධියෙහි උත්පාද කාලයෙහි කමමප රූප පමණක් ඇත්තාහ. චිත්තප රූප, උතුප රූප, ආහාරප රූප නැත්තාහ. පසු පසු චිත්තකණ්ණයන්හි පිහිටා ඇති රූපස්කන්ධයන් පමණක් සලකා මෙහි විස්තර කොට ඇතත්ය.

ප්‍රතිසන්ධි වේදනාස්කන්ධය

1. අච්ඡා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
3. උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
5. කමම (=34 හි කමම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
6. චත්ත (හදුය චත්ත) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
7. අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.
8. එසා (34-වේදනා = 33) පටිසන්ධි වේදනා ඇති වේ.

පටිසන්ධි වේදනා ඇති වීමේ ස්වභාවය

පටිසන්ධි සඤ්ඤාස්කන්ධය

1. අච්ඡා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සඤ්ඤා ඇති වේ.

3. උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
5. කම්ම (=34 හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
6. චන්ද්‍ර (=භද්‍රය චන්ද්‍ර) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
7. අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
8. එසා (34-සන්ද්‍රෝණ = 33) ඇති නිසා පටිසන්ධි සන්ද්‍රෝණ ඇති වේ.
සන්ද්‍රෝණවේ ඇතිවීමේ ස්වභාවය.

පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය (=වේතනා)

1. අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
3. උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
5. කම්ම (=34 හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
6. චන්ද්‍ර (=භද්‍රය චන්ද්‍ර) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
7. අරමුණ (පටිසන්ධි සිතේ අරමුණ) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
8. එසා (34-වේතනා = 33) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
සංඛාර ඇතිවීමේ ස්වභාවය.

පටිසන්ධි සංඛාරස්කන්ධය

(34 හි වේදනා, සන්ද්‍රෝණ, විසන්ද්‍රෝණ හැර = 31)

1. අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
3. උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
5. කම්ම (=34 හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.
6. චන්ද්‍ර (=භද්‍රය චන්ද්‍ර) ඇති නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.

7. අරමුණ = පටිසන්ධියෙහි අරමුණ නිසා සංඛාර ඇති වේ.

8. ඉතිරි නාම සකපධිය තුන නිසා පටිසන්ධි සංඛාර ඇති වේ.

සංඛාර ඇතිවීමේ ස්වභාවයයි.

(ඉතිරි නාම සකපධිය තුන වනාහි වේදනා, සන්ද්‍රව්‍යා, විඤ්ඤාණාස්කපධිය යන මේවායි. නාම ධර්ම 34 හි මෙම සකපධියේ තුන හැර 31 වූ වෛතසිකයෝ එම ධර්ම කොටසෙහි වේ. ඒ තුළ එසසයන්ද ඇතුළත්ය. එම නිසා ඉතිරි වේදනා, සන්ද්‍රව්‍යා, විඤ්ඤාණා පමණක් හේතු ධර්ම වන්නාහ)

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණාස්කපධිය

1. අවිජ්ජා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.
2. තණ්හා (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.
3. උපාදාන (20) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.
4. සංඛාර (34) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.
5. කම්ම (=34 හි කම්ම ශක්තිය) ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.
6. නාම - රූප ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇති වේ.

පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය ඇතිවීමේ ආකාරය.

නාම = සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 33

රූප = හදය වන්දු = රූප 30 + අරමුණ රූපය.

හවාංග පඤ්චස්කන්ධ, චූති පඤ්චස්කන්ධ, පඤ්චද්වාරාවච්ඡත පඤ්චස්කන්ධ, වක්ඛු විඤ්ඤාණා පඤ්චස්කන්ධ යනාදී ලෙසට නාම කම්මයාන වගුවල ලියා දැක්වූ පරිදි චිත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චස්කන්ධයන් මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. පටිච්චසම්ප්‍රපාද පඤ්චම ක්‍රමයට හේතු - එම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කිරීම අතින් දක්ෂ වූ පිංචතුන් සදහා මේ භාවනාව වැඩි ආමාරුවක් නොවේ.

සතිමත් වියයුතු

මෙහිලා අවිජ්ජා, තණ්හා, උපාදාන යන තන්හි 20 යැයි දක්වන ලද්දේ උදාහරණයක් ලෙස දැක්වීමකි. සංඛාර 34 යැයි දැක්වීමද එලෙසටම උදාහරණ දැක්වීමක් වේ. තමාගේ රූප නාම සන්තාන ප්‍රවාහයේ ඇති වූ, පවතින්නාවූ ඇතිවන්නාවූ ආකාරයන්ට අනුව පරිග්‍රහ කොට බලන්න. විච්ච වෛතසික ගණන වෙනස් විය හැක්කේය. කුසල සංඛාර හා අකුසල සංඛාරයෝ ද වෙනස් විය හැක්කේය. තමාට හැකිතාක් අතීත සම්බන්ධතාවයේ පවත් අනාගත කෙලවර දක්වා භාවනා කොට බලන්න.

වය බලමානුපයසී-වය දසසන -විශේෂ පමණක් බලන ක්‍රමය

අවිජ්ජා නිරෝධා රූප නිරෝධොති පච්චය නිරෝධවෙධන රූපකඛණධසය වයං පසසති. [ප. සං. 106]

අවිජ්ජා නිරෝධා රූප නිරෝධොති අගග මගග ඤාණෙන අවිජ්ජාය අනුප්පාද නිරෝධතො අනාගතසස රූපසස අනුප්පාද නිරෝධො කොති පච්චයානාවෙ අනාවතො [මහා වී. (ඉ.) 2/421]

අවිජ්ජා ආදී හේතුන් නිසා රූප ආදී එල බවේ ඇතිවීම විපසනා ඤාණ ඇතිත් සපිස්තරව-පාඤ්චිව දුකිමිත් දුකිමිත් සිටින යෝගාවචරයා අවිජ්ජා ආදී හේතු බවේත් අරහත්ත මගග අවස්ථාවේ අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධ වන නිසා, රූප ආදී එල බවේත් අනුප්පාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධ වීමද අනාගතයේ අරහත්ත මගගග ලබන අවස්ථාවේ සහ පරිනිව්වාන චුතියෙන් පසු කාලය අරමුණු කොට විපසනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට බලන විට පහසු වෙන් දුකිනු ඇත්තේය. මෙහිලා ඔබ උප්පාද නිරෝධ හා අනුප්පාද නිරෝධ යන මේවාද දැන ගුණය.

උප්පාද නිරෝධය

හේතු සංස්කාර බවේයේ ද එල බවේයේ ද ඇති වී නැති වී යන සුළු සංස්කාර බවේයෝම වන්නාහ. එම සංස්කාර බවේයන්හි අතිත්ත සචභාවය අනුව ඝණයකදුරු නොරැඳී වහා වහා ඇති වී නැති වීම - උප්පාද නිරෝධ යැයි කියනු ලැබේ. හේතුව නම්: අඛණ්ඩව උපකාරය ලැබෙන නාක් එල බවේයේ ඒ ආකාරයටම ඇතිවීම නිරෝධවීම වශයෙන් (උප්පාද නිරෝධ සචභාවය වශයෙන්) අඛණ්ඩව පවතින්නාහ. (හේතු බවේයන් ඒවායේ අදාළ හේතු බවේයන් නිසා ඇතිවන එල බවේයන් වන බව සිතට ගත යුතු) නිරෝධය = විශේෂ සිදු වූ පසුද ඊට අදාළ හේතු බවේ ඇතිනාක් දිගින් දිගට ඇති වීම - නැති වීම සචභාවයට උප්පාද නිරෝධය යැයි කියනු ලැබේ. ඇතිවීම නවත් ඉදිරියට ඉතිරිව පවතින නිරෝධයකි. බණ නිරෝධය යැයිද මෙසට ව්‍යවහාර කරයි.

අනුප්පාද නිරෝධය

සෝතාපත්ති මගග, සකදාගාමී මගග, අනාගාමී මගග ආදිය අදාළ කෙලෙස් එකින් එක ඉතිරි නොකට දුරු කරයි. අගග මගග = අනු මාග්ග නම් වූ අරහත්ත මගගයේදී අවිජ්ජා දී සියලු කෙලෙස් ඉතිරි නොකොට දුරු කරයි. එම අරහත්ත මගග ඤාණය දක්වා

අනෙකුත් අරිය මගන කඳාණයන් මගින් ඉතිරි නොකොට දුරු කළ කෙලෙස් නැවත වරක් රූප - නාම සකනය සත්තතියෙහි පහළ පිම්ප කිසිම අවස්ථාවක් නැත. නැවත පහළ නොවන ලෙස දුරුකිරීම මගින් මූලික උදුරා දැමීමත් නිරෝධයක් වේ. මෙලෙස නැවත පහළ නොවන ලෙසට වන නිරෝධයට අනුපාද නිරෝධය යැයි කියනු ලැබේ.

අවිජ්ජා ආදී හේතුන් අනුපාද නිරෝධ හෙවත් නැවත පහළ නොවන සේ නිරෝධයට පත් වූ විට, පරිනිධාන වුත්තියෙන් පසු අනාගතයෙහි (හේතූන් පවතින තාක් දිගට පහළ පිම්ප ඉඩ ඇති රූපාදි) එල ධර්ම සමූහයෝ ද තව දුරටත් පහළ පිම්ප අවස්ථාවක් නොමැතිව, තවත් පහළ නොපිම් වශයෙන් නිරෝධයට පත් වේ. හේතු ධර්ම ප්‍රකටව නැති වී එල ධර්මයන්ද ප්‍රකටවම පහළ විය නොහැකි බැවින් නිරෝධයට පත් වේ.

පින්වත් යෝගාවචර, ඔබ මෙම අනුපාද නිරෝධ සවිභාවය, තමා ලබන්නා වූ අරහත්ත මගනය හා පරිනිධාන වුත්තිය දක්වා වූ අනාගත පැත්තට ද විපසයනා කඳාණය විහිදුවා=විපසයනා කඳාණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතු, හේතු ධර්මයන්හි අනුපාද නිරෝධ සවිභාවය වශයෙන් නිරෝධ පිම නිසා එල ධර්මයන් ද අනුපාද නිරෝධ වශයෙන් නිරෝධයට පත්වන ආකාරය විපසයනා කඳාණ වක්ෂුකයෙන් නියමාකාර ලෙස දැක දැක ගනිමින් පහත ක්‍රමයට දිගට භාවනා කරන්න.

රූපසස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රම

1. අවිජ්ජා නිරෝධ පිම නිසා කමමප රූප නිරෝධ වේ.
2. තණ්හා නිරෝධ පිම නිසා කමමප රූප නිරෝධ වේ.
3. උපාදාන නිරෝධ පිම නිසා කමමප රූප නිරෝධ වේ.
4. සංඛාර නිරෝධ පිම නිසා කමමප රූප නිරෝධ වේ.
5. කමම නිරෝධ පිම නිසා කමමප රූප නිරෝධ වේ.

(මෙය අනුපාද නිරෝධ යයි. අනාගත රූපයන් නැවත පහළ නොවන ලෙසට නිරෝධ පිමයි.)

- කමමප රූපයන්ගේ නිරෝධ සවිභාවය=විශේෂිත සවිභාවය, (උප්පාද නිරෝධයයි.)
6. සීත නිරෝධ පිම නිසා පින්තප රූප නිරෝධ වේ (අනුප්පාද නිරෝධයයි)
 පින්තප රූපයන්ගේ නිරෝධ පිම් සවිභාවය = විශේෂිත සවිභාවය.(උප්පාද නිරෝධයයි)
 7. උතු නිරෝධ පිම් නිසා උතුප රූප නිරෝධ වේ අනුප්පාද නිරෝධයයි.
 උතුප රූපයන්ගේ නිරෝධ සවිභාවය=විශේෂිත සවිභාවය (උප්පාද නිරෝධයයි)

8. ආහාර නිරෝධ වීම නිසා ආහාරජ රූප නිරෝධ වේ (අනුජපාද නිරෝධයයි.)

ආහාරජ රූපයන්ගේ නිරෝධ ස්වභාවය = වියෝවීමේ ස්වභාවය (උජපාද නිරෝධයයි.)

යෝග්‍යවචර පුද්ගලයා මේ අවස්ථාවේ හි අනුජපාද නිරෝධ = නැවත පහළ නොවන ලෙස නිරෝධ වීම හා උජපාද නිරෝධ වීම = නැවත පහළ වීම සහිත නිරෝධ වීම යන නිරෝධ දෙක විසඳුව වැටහී යන ලෙසට භාවනා කොට බැලිය යුතුයි. උජපාද නිරෝධය විපරිණාම ලක්ෂණ යැයි පවිසමිහිදා මගන පාළියෙහි (104) හි ව්‍යවහාර කරයි. සංඛාර ධර්මයන්ගේ ඝණ වශයෙන් වියෝවීමකි. මේ ක්‍රමයද රූපාරම්මණාදී ජෙළී සංගෙහි පිහිටා ඇති නාම කම්මට්ඨාන කොටසෙහි වතු වල දැක්වූ විත්තක්ෂණයක් විත්තක්ෂණයක් පාසා ස්කන්ධයේ වෙන් වෙන් කොට (පටිච්චසමුප්පාද පඤ්චම ක්‍රමයට දැක් වූ ලෙසට) කුසල ජවන වීථි අකුසල ජවන වීථිත් සියලුම අනුව භාවනා කොට බලන්න. අජ්ඣත්ත-බහිඤ්ඤා වශයෙන් මාරු කරමින් බලන්න. මෙලෙස නාම ස්කන්ධ කොටසෙහි භාවනා නිදසුන් ලෙස වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාස්කන්ධය භාවනා කරන ක්‍රමයක් දක්වන්නෙමු.

වක්‍ර විඤ්ඤාණා - වේදනාස්කන්ධය භාවනා ක්‍රමය

1. අවිජ්ජා නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
2. තණ්හා නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
3. උපාදාන නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
4. සංඛාර නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
5. කම්ම නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
6. වක්‍ර වච්චු නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
7. රූපාරම්මණ නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
8. වක්‍රසමීඵසා නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
9. ආලෝක නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.
10. මනසිකාරය (පඤ්චඤ්ඤාරාවජ්ජන - 11) නිරෝධය නිසා වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාව නිරෝධ වේ.

වක්‍ර විඤ්ඤාණ වේදනාවේ නිරෝධයයි (උපාද නිරෝධයයි)

තමාට හැකිතාක් අතින් සම්බන්ධතාවයෙන් පටන්ගෙන අනාගත කෙළවර දක්වා මේ ආකාරයටම භාවනා කොට බලන්න.

සමුදය වය ධමමානුපසසී

(උදය වය දසසන) - ඇතිවීම-නැතිවීම බැලීම

සමුදයධමමානුපසසී වා කායසමීං විහරති, වය ධමමානුපසසී වා කායසමීං විහරති
සමුදයවයධමමානුපසසී වා කායසමීං විහරති [ම. ක්. 1/136]

අවිජ්ජා සමුදයා රූප සමුදයො-පෙ-අවිජ්ජා නිරොධා රූප නිරොධො,
[ප. ම. 104-106]

තෙසං වයෙන ඵවමපි රූපසක උදයො, ඵවමපි රූපසක වයො, ඵවමපි රූපං
උදෙති. ඵවමපි රූපං වෙතිති. පච්චයතො වෙච ඛණතො ච විභවරෙන මනසිකාරං
කරොති. [වි. ම. 474]

මේ ආදී පාළි-අට්ඨකථාවන් හි දැක්වෙන පරිදි උදයධර්ම ක්‍රමය විභවාර භාවනා
ක්‍රමය අනුව භාවනා කරන විටත් ඔබ, හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරයද
හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම අනුව එල ධර්ම නිරෝධ වන ආකාරය ද විපසනා ක්‍රමයෙන් බලා
හේතු හා එල සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් භාවනා කළ යුතු වේ. මෙලෙස භාවනා කරන
කල්හි

සපපච්චය නාම රූප වයෙන තිලකඛණං ආරොපෙත්වා විපසනා පටිපාටියා
"අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්තාති සමමසනො විචරති [ම. අ. 1/224]

මේ ආකාර වූ අට්ඨකථාවල දැක්වීමට අනුව හේතු ධර්ම-එල ධර්ම යන දෙකම
ක්‍රියමණයන්ට නංවමින් විපසනා කළ යුතුයි. එම නිසා මෙහිලා හේතු- එල සම්බන්ධ
කරමින් අතිත්‍ය ලක්ෂණයට නංවමින් විපසනා භාවනා කරන ක්‍රමය දක්වන්නෙමු. දුක්ඛ,
අනත්ත ලක්ෂණයන්ට වෙන් වෙන්ව නංවමින් විපසනා භාවනා කරන ක්‍රමය මේ ලෙසටම
වටහා ගන්න.

උදය වය, දසසන - රූපස්කන්ධය

1. අවිජ්ජා ඇති නිසා කමමර රූප පහළ වේ. අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා කමමර රූප
නිරෝධ වේ.
අවිජ්ජා (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිච්ච, කමමර රූප (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිච්ච,
2. තණ්හා ඇතිවීම නිසා කමමර රූප පහළ වේ. තණ්හා නිරෝධ වීම නිසා කමමර රූප
නිරෝධ වේ. තණ්හා (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිච්ච, කමමර රූප (ඇතිවීම - නැතිවීම)
අතිච්ච,

3. උපාදාන ඇති එම නිසා කමමර රූප පහළ වේ.
උපාදාන නිරෝධ එම නිසා කමමර රූප නිරෝධ වේ.
උපාදාන (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, කමමර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච
4. සංඛාර ඇති එම නිසා කමමර රූප පහළ වේ.
සංඛාර නිරෝධ එම නිසා කමමර රූප නිරෝධ වේ.
සංඛාර (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, කමමර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච
5. කමම ඇති නිසා කමමර රූප පහළ වේ.
කමම නිරෝධ එම නිසා කමමර රූප නිරෝධ වේ.
කමම = වේතනා (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, කමමර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච.
6. සිත ඇති නිසා චිත්තර රූප පහළ වේ. සිත නිරෝධ එම නිසා චිත්තර රූප නිරෝධ වේ.
සිත (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, චිත්තර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච.
7. උතු ඇති නිසා උතුර රූප පහළ වේ. උතු නිරෝධ එම නිසා උතුර රූප නිරෝධ වේ.
උතු (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, උතුර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච.
8. ආහාර ඇති නිසා ආහාර රූප පහළ වේ. ආහාර නිරෝධ එම නිසා ආහාර රූප නිරෝධ වේ.
ආහාර (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, ආහාර රූප (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච

වක්ඛු විඤ්ඤාණා - වේදනාස්තනං භාවනා කරන ක්‍රමය

1. අවිජ්ජා ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනාව පහළ වේ.
අවිජ්ජා නිරෝධ එම නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනාව නිරෝධ වේ.
අවිජ්ජා (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනා (ඇති එම-නැති එම) අතිවච
2. තණතාව ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනා පහළ වේ.
තණතාව නිරුද්ධ එම නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) නිරුද්ධ වේ.
තණතාව (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනා (ඇති එම-නැති එම) අතිවච
3. උපාදාන ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනා පහළ වේ.
උපාදාන නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) නිරෝධ වේ.
උපාදාන (ඇතිඑම-නැතිඑම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණා) වේදනා (ඇති එම-නැති එම) අතිවච.

4. සංඛාර ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
සංඛාර නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
සංඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) (ඇති වීම-නැති වීම) අතිවච
සිත (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිවච, විත්තජ රූප (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච
5. කම්ම ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
කම්ම නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
කම්ම = (වේතනා) (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම -
නැතිවීම) අතිවච.
6. වක්ඛු වප්පු ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
වක්ඛු වප්පු නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
වක්ඛු වප්පු (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච,
(වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම නැතිවීම) අතිවච.
7. රූපාරම්මණ ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
රූපාරම්මණ නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
රූපාරම්මණ (ඇතිවීම - නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා
ඇතිවීම නැතිවීම අතිවච.
8. වක්ඛු සමඵසා නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
වක්ඛු සමඵසා නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
වක්ඛු සමඵසා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා
(ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච,
9. ආලෝකය ඇති නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
ආලෝකය නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
ආලෝකය (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා
(ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච,
10. මනසිකාර (පඤ්චද්වාරාවජ්ජන) ඇති නිසා, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා පහළ වේ.
මනසිකාර නිරෝධය නිසා (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා නිරෝධ වේ.
මනසිකාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවච, (වක්ඛු විඤ්ඤාණ) වේදනා (ඇතිවීම - නැතිවීම)
අතිවච,

සැකැදිලි කිරීම්

පරිච්ඡේදයට පසුව ක්‍රමයෙහි සුර වූ දැක්ම වූ ඔබ සඳහා මෙ පමණින් මේ භාවනා ක්‍රමය සම්බන්ධව ප්‍රමාණවත් නිදර්ශණයක් ලැබුණා වන්නේය. නාම කමිසුවාන කොටසෙහි වතු මිල දැක්වූ ලෙසට විත්තකණයක් විත්තකණයක් පාසා පසුවන්නට ක්‍රමයට බෙදා මේ උදෙසාම විසඳා ක්‍රමය භාවනා කළ යුතුයි. මේ ක්‍රමයෙහි දී ප්‍රථම අතීත හේතු බිම්යන් හා න ජල බිම්යන්ගේ හේතු-ජල සම්බන්ධ සවිභාගත්, උභයද අතීත හේතු බිම් හා ප්‍රථම අතීත ජල බිම්යන්, පවතින්නා හේතු බිම්යන් හා අනාගත ජල බිම්යන්හි, හේතුජල සම්බන්ධතා සවිභාගත් විපක්ෂා ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින්ද භාවනා කළ හැක්කේය. අදාළ හේතු බිම්යන් හා අදාළ ජල බිම්යන්හි හේතු-ජල සම්බන්ධතා හා සවිභාව පරිච්ඡේදයට ම ක්‍රමයෙහි දැක්වූ ලෙසට විපක්ෂා ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට බලා අතීත සම්බන්ධතා අනාගත සම්බන්ධතා විෂයෙහි භාවනා කළ හැකි භාවනා ක්‍රමයන් වේ.

කිලෙස වටයෙහි යෙදෙන අවිජ්ජා, තණහා, උපාදාන යන්න සමූහයක් ලෙස පිටු කොට කම වටයේ යෙදෙන සංඛාර කම යන මේවා සමූහයක් ලෙස එකට ගනනද යන ලෙසට දෙකට බෙදාගෙනද භාවනා කොට බැලිය හැක්කේය.

මේ හේතු බිම්යන් ප්‍රථම අතීත හේතු බිම් වන්නේ නම් ප්‍රථම අතීත සවය මනෝ ප්‍රසාදය (=මනෝද්වාරය) ප්‍රථමයෙන් පරිශ්‍රය කොට ගෙන එම සවය මනෝප්‍රසාද ධාතුපේ අතරහි පහළ වන්නා වූ එම හේතු බිම්යන්හි අතීත සවිභාග විපක්ෂා ක්‍රමයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කළයුතු වේ. අතීත සම්බන්ධතා - අනාගත සම්බන්ධතා ගැන ද මෙලෙසටම වටහා ගන්න. පරිච්ඡේදයට කොටසෙහි දැක්වූ ලෙසට අවිජ්ජා-තණහා-උපාදාන යන මේවා,

මනෝද්වාරවිජ්ජා(1)	පවන 7	සහේතුක තදරමණ (2)	අහේතුක තදරමණ (2)
12	20	34	12

යන ලෙසට මනෝද්වාර විජ් ආකාරයෙන් සාමාන්‍යයෙන් පහළ වේ. ප්‍රීතිය යෙදීම ද වේ, නොයෙදීම ද වේ. තදාලම්බන වැටීම ද වේ. නොවැටීම ද වේ. තදාලම්බන වැටෙන්නේ නම් අහේතුක තදාලම්බනයන්ද වැටිය හැක්කේය. සහේතුක තදාලම්බනයන්ද වැටිය හැක්කේය. සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. අවිජ්ජා තණහා උපාදානයන් පුද්ගල පිටවුන් සඳහා සාමාන්‍යය මගයෙන් ලෝභ-දිට්ඨි රාශියේ පවතියේ වන්නාය. මෙම විජ්ජාහි ඇති නාම බිම්යන්ගේ ඇතිවීම

- නැතිවීම අතීතය සවිභාවය (=බය පවිච්චපත්තය) ට සීත-අවධානය යොදා = චිත්ත රෝපකයකින් චිත්තකම්බයකට පාසා ඇතිවන-නැතිවන සවිභාවය, විපසනා ඤාණයක් පාසා ඇතිවන-නැතිවන සවිභාවය, විපසනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවැඩි විපසනා භාවනා කරන්න. තව දුරටත් සංඛාර කම සමුහයේ ද (පහත සඳහන් වීම් සිත් සන්තති) සාමාන්‍යය ලෙස සිදු වන්නාහ.

මනෝද්වාරාවර්ජන(1)	ජවන 7	සංවේදක තදරම්මණ (2)	අවේදක තදරම්මණ (2)
12	34	34	12

මේ මනෝද්වාර වීම් සෝමනසය සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල වන්නේ නම් ජීවිතය යෙදේ. ඤාණය ද යෙදේ. නාම බවේ 34 සම්පූර්ණ වේ. උපේක්ඛා සහගත ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත වන්නා වූ අවස්ථාවේ ජීවිතය නොයෙදී ඤාණය පමණක් යෙදෙන බැවින් නාම බවේ 33 ක් යෙදේ. තදාලම්බන යෙදීම ද නොයෙදීම ද වේ. සංවේදක තදාලම්බන නැතිවීමේ අවේදක තදාලම්බන සුදුසු ලෙස යෙදීමට ඉඩ තිබේ. මෙම සංඛාර, කම නාම බවේයන්ද බය පවිච්චපත්තයට ළඟා වනතෙක් චිත්තකම්බයක්, චිත්තකම්බයක් පාසා ඇතිවන - නැතිවන සවිභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවැඩි විපසනා භාවනා කරන්න.

සංඛාර හා කමම භව

කම් ශක්තිය වනාහී ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවැඩි විපසනා කළ හැකි බවක් නොවේ. ක්‍රියාකාරීත්වයට නොවැඩි විපසනා භාවනා කිරීමේදී කුසල සංඛාර සමුහය පමණක් ප්‍රධාන කොට භාවනා කළයුතු වේ. මනුෂ්‍යයන් සදහා පමණක් ප්‍රධාන කොට ප්‍රකාශ කරනු ලැබේ. මේ නිසා විපසනා භාවනා කළයුතු සංඛාර හා විශේෂ කම් භව විශේෂයෙන් දත යුතුය. දාන කුසලය උපමාවක් ලෙස දක්වමු;

1. දැනට ප්‍රථම - පුබුදු වේතනා වනාහී සංඛාරයයි.
දැන යොදවීමට - කුසලය කරන විට පහළවන මුසුදවන වෙනතාව කම් භවයයි
2. කම් ස කරන අවස්ථාවේ පහළවන ජවන සීත තුළ ප්‍රථම ජවනයේ ජවන භවය ජවනය තෙක් ජවනයන්හී යෙදෙන වේතනාව සංඛාරයි. සත්තම ජවන වේතනාව- කම් භවයයි.
3. කම් ස කරන අවස්ථාවේ පහළ වූ ජවන චිත්තකම්බයක් තුළ වේතනාව කම් භවයයි.

සම්ප්‍රයුක්ත බවේ සමුහය = සංඛාරයි. [වී. ම. 439]

මේ ඉහත දැක්වූ රෙදීමට අනුව කමිස සිදුකරන විට සිදුවන, නැති නම් මතු සිදුවිය හැකි වූ ඉහත සඳහන් මනෝද්වාරික කුසල පවන විචි සිත් සත්තරිය සම්පූර්ණයෙන් බහු පව්වුපානනයට පත් වන තෙක් චිත්තක්ෂණයක් පාසා, නාම බමී සියලුම විඩුකොට විපක්‍ෂානා භාවනා කළ හැකි විට සංඛාර හා කමී භව යන දෙකම විපක්‍ෂානා කළ බවට සැහීමට පත්විය හැක්කේය.

සියල්ලම භාවනා කරන්න

පටිසන්ධි පඤ්චකණ්ඩය, භවංග පඤ්චකණ්ඩය, චුති පඤ්චකණ්ඩය, මනෝද්වාරාවච්ඡන් පඤ්චකණ්ඩය, වක්ඛු විඤ්ඤාණ පඤ්චකණ්ඩය, වක්ඛුද්වාර විචි ආදී ඒ ඒ විචිත් හි ඇති, නාම කමීඝ්ථාන කොටසේ වගු වල දැක්වූ ලෙසට, චිත්තක්ෂණයක් පාසා පඤ්චකණ්ඩයන් වශයෙන් ඉහත සඳහන් ලෙසට විපක්‍ෂානා භාවනා කරන්න. අප්ඤ්ඤාන-බහිද්ධා සත්තාන දෙකම භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කරන විට,

1. අතීත සහ පව්වුපානන හේතු-ඵල සමීඛ්‍යධි කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
2. අතීතය, අතීත වශයෙන් හේතු-ඵල සමීඛ්‍යධි කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
3. පව්වුපානන සහ අනාගත හේතු - ඵල සමීඛ්‍යධි කොට ද භාවනා කළ හැක්කේය.
4. අනාගත - අනාගත අනෙකනන් වශයෙන් ද හේතු - ඵල සමීඛ්‍යධි කොටද භාවනා කළ හැක්කේය.

පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමය

නායං භික්ඛවෙ කායො භූමනාකං, න පි අසෙදසදසං පුරාණමීදං භික්ඛවෙ කමමං අභියංඛතං අභියසෙද්ධිතයිතං වෙදනියං දුට්ඨඛඛං

තත්‍ර ඛො භික්ඛවෙ, සුතවා අටියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදසෙද්ධිව සාධුකං යොනිසො මනසිකරොති: "ඉති ඉමසමීං සති ඉදං හොති, ඉමසසුප්පදා ඉදං උප්පජ්ජති, ඉමසමීං අසති ඉදං න හොති, ඉමසස නිරෝධා ඉදං නිරුජ්ජධති. යදීදං අවිජ්ජා පච්චයා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං - පෙ - ඵචමෙතසස කෙවලසස දුක්ඛකඛ්‍යධිසස සමුදයො හොති. අවිජ්ජායතෙච්ච අසෙස විරාග නිරෝධා, සංඛාර නිරෝධො සංඛාර නිරෝධා විඤ්ඤාණ නිරෝධො - පෙ - ඵචමෙතසස කෙවලසස. දුක්ඛකඛ්‍යධිසස නිරෝධො හොති

[සං. හි. 2/100]

මහණෙනි!

මේ රූප කය - නාම කය = රූප සමුහය - නාම සමුහය නොපගේ නොවේ. (= නොපගේ ආත්මය නොවේ = ආත්ම ස්වභාව නොවන බවයි) අනුන්ගේද නොවේ. (අනුන්ගේ ආත්මයක්ද නොවේ.) මේ රූප කය, නාම කය වනාහි පෙර අතීත කම් නිසා උපන් ධර්ම වන්නාහ. කුසල කම් අකුසල කම් විසින් කරන ලද්දකි. කුසල චේතනා, අකුසල චේතනාවෝ මුල හේතුව වෙති. විදින වේදනාවන්ට වසථු ස්ථානය වන්නාහ.

මහණෙනි!

එහිලා ආයම සුත = පටිගාපතිය හා අධිගම සුත = පටිපත්තියෙන් බහුලුක වූ ආරාඪි ඉාවකයකු හේතු-එල පටිච්චසමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවයන්ම හොදින් ගෞරවයෙන් යුක්තව ගොතිසෝමනසිකාරයට ලක් කරයි.

මේ හේතු ධර්මය ප්‍රකට කලහි මේ එල ධර්මය ප්‍රකට වේ. මේ හේතු ධර්මයන් ප්‍රකට වීම නිසා මේ එල ධර්මය ප්‍රකටව ආයෙය. මේ හේතු ධර්මය ප්‍රකට නැති කෑ; මේ එල ධර්මය ප්‍රකට නොවේ. මේ හේතු ධර්මය නිරෝධ වීම අනුව මේ එල ධර්මය නිරෝධ වේ. මෙම පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම ස්වභාවය මෙසේය. අච්ඡත්ත අතී නිසා සංඛාර වේ. සංඛාරයන් ඇති නිසා (චිත්ත) විඤ්ඤාණය වේ. - පෙ - මෙලෙස සුඛයක් කැලම නැති, එකම වූ මේ දුක්ඛ සමුහය, දුක්ඛසන්ධිය පහළ වේ යැයි භාවනා කොට බලයි.

අච්ඡත්ත (අරහත්ත මාර්ගීය මගින්) ඉතිරි කොකර නිරෝධ වීමෙන් සංඛාරයන් නිරෝධ වෙත්, සංඛාරයන්හි නිරෝධය නිසා (චිත්ත) විඤ්ඤාණයද නිරෝධ වේ. - පෙ - මෙලෙසට සුඛය කැලම නැති දුක්ඛ වූ දුක්ඛසන්ධියන් නිරෝධය වේ යැයි බලයි. (සං: පටිච්චනසයි) මේ ආදී වූ දේශනාවන්ට අනුව ශෝභාවචර පුද්ගලයාට පටිච්චසමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුවද සමුදය පමණක් ද, වය පමණක්ද, සමුදය හා වය යන දෙකමද බැලිය හැක්කේය. බැලිය යුතු වේ.

සමුදය ධර්මානුපසංසි

1. අච්ඡත්ත ඇති නිසා සංඛාර පහළ වේ.
 2. සංඛාර ඇති නිසා පටිසංඛි විඤ්ඤාණය පහළ වේ. සංඛාර ඇති නිසා හවාංග විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
- සංඛාර ඇති නිසා චුති විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
 සංඛාර ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළ වේ

- පෙ -

මෙලෙසට පවිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි ලියා දැක්වූ ආකාරයට හේතු-එල සම්බන්ධතා ඤාණයෙන් දැක්නා ලෙසට බලමින් සමුදය පමණක් භාවනා කර බලන්න. අප්ඤාන්ත, බහිශ්‍රායන දෙකෙහිම බලන්න. අතීත, සම්බන්ධතාවයෙන් පටන් පවවුප්පන්නයද පවවුප්පන්නයෙන් පටන් ගෙන අනාගත කෙළවර දක්වා හව තුනක්, තුනක් සම්බන්ධ කරමින් බලන්න. පවිච්ච සමුප්පාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි දුක්ඛ වූ යෝගාවචරයන්ට මෙහි එතරම් අපහසු නොවනු ඇති.

වයධම්මානුපස්සී

හේතු-එල සම්බන්ධතා ධර්ම ස්වභාවය අනාගත කෙළවර තෙක් ඤාණ දුක්ඛය අතින් පිරිසිදු වූ යෝගාවචර පුද්ගලයා අනාගතයෙහි අරහත්ව මාර්ගීය නිසා එකතන ක්‍රමයට මෙලෙසටම අවිජ්ජා ආදී කෙලෙස් ධර්ම සමුභය මතු පහළ නොවන ලෙසට නිරුද්ධ වන නිසා සංඛාර ආදී එල ධර්ම සමුභය අනුප්පාද නිරෝධ වන ස්වභාවයද විපක්‍ෂා ඤාණයෙන් දැක්නා ලෙසට බලා පහත සදහන් ක්‍රමයට භාවනා කරන්න.

1. අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා සංඛාර නිරෝධ වේ.
 සංඛාර නිරෝධ වීම නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
 සංඛාර නිරෝධ වීම නිසා හවාංග විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
 සංඛාර නිරෝධ වීම නිසා චුති විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
 සංඛාර නිරෝධයයි වීම නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණය නිරෝධයයි වේ.
- පෙ - මෙලෙසටම නිරෝධය පමණක් ද බලන්න. - තුන්කාලයට ද සත්තාන දෙකට අනුව ද බලන්න.

සමුදය වයධම්මානුපස්සී

අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර පහළ වන ආකාරය.

අවිජ්ජා නිරෝධය නිසා සංඛාර නිරෝධ වන ආකාරය - ශතාදී ධර්ම ස්වභාවයන් = ඇතිවීම හා නිරෝධය යන දෙකම, විපක්‍ෂා ඤාණයෙන් දැක්නා ලෙසට බලමින් පහත සදහන් ක්‍රමයට භාවනා කරන්න.

1. අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර පහළ වෙති.
 අවිජ්ජා නිරෝධවීම නිසා සංඛාර නිරෝධ වෙති.
 අවිජ්ජා (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවීම, සංඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අතිවීම,

2. සංඛාර ඇති නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සංඛාර නිරෝධ වීම නිසා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සංඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා පටිසන්ධි විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම - නැතිවීම) අනිච්චා
3. සංඛාර ඇති නිසා භවාංග විඤ්ඤාණය පහළවේ.
සංඛාර නිරෝධවීම නිසා භවාංග විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සංඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා භවාංග විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම - නැතිවීම) අනිච්චා
4. සංඛාර ඇති නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළ වේ.
සංඛාර නිරෝධවීම නිසා චක්ඛු විඤ්ඤාණය නිරෝධ වේ.
සංඛාර (ඇතිවීම-නැතිවීම) අනිච්චා චක්ඛු විඤ්ඤාණය (ඇතිවීම - නැතිවීම) අනිච්චා

මෙපමණකින්, පටිච්ච සමුපාද ප්‍රථම ක්‍රමයෙහි සුර වූ යෝගාවචර පුද්ගලයන් සඳහා මේ ක්‍රමය ප්‍රගුණ කළහැකි වන්නේය. කම්ම භව, උපාත්ති භව හම් වූ භවයන් තෙක් භාවනා කරන්න. පටිච්ච සමුපාද ප්‍රථම ක්‍රමයේ (පේළි යහම භාවනා කළ ස්ථානයන්හි) දී පැහැදිලි කළ ලෙසට භය පේළියම භාවනා කරන්න. කාල තුනම හා සත්තන දෙකම භාවනා කරන්න. භවයන් තුනක්, තුනක් බැහැන් භාවනා කරන්න. අඩු තරම්ත් ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකක් බැහැන් අතීත සම්බන්ධතාවයන්ගෙන් පටිත ගෙන අනාගත කෙළවර තෙක් දීගටම භාවනා කරන්න.

ලැබිය හැකි ආනිසංස

තසෙකචං මනසිකරොතො "ඉති කීරීමෙ ධම්මෙ අනුරවා සමෙතානති, හුරවා පටිච්චෙතති" ති කුෂාණං විසදතංං හොති. තසෙකචං පච්චයතො චේව ඛණතො ව දෙවධා උදයඛබ්බයං පසාතො සච්ච පටිච්චසමුපාදා නය ලක්ඛණ කෙදා පාකටා හොනති. [වි. ම. 474]

හේතු ධම් ඇති නිසා එල ධම් පහළ වීම ඤාණයෙන් දුක්තා ලෙස භාවනා කිරීම පච්චයතො උදයදසාන නම් වේ. හේතු ධම් නිරෝධ වීම අනුව එල ධම් නිරෝධ වීම ඤාණයෙන් දුක්තා ලෙසට භාවනා කිරීම පච්චයතො වයදසාන නම් වේ. මේ හේතු ධම් නිසා එල ධම් පහළ වීම, හේතු ධම් නිරෝධ වීම නිසා එල ධම් නිරෝධ වීම ඤාණයෙන් දුක්තා ලෙසට භාවනා කිරීම පච්චයතො උදයඛබ්බය දසාන නම් වේ.

හේතු සංඛාර ධම්, එල සංඛාර ධම්යන්හි ඒ ඒ උපාද බ්‍යාගෙහි පහළ වීම ඤාණයෙන් දුක්තා ලෙස භාවනා කිරීම (බැලීම) ඛණතො උදයදසාන නම් වේ. මෙම හේතු-එල ධම්යන් හි ඒ ඒ භංග ඝණයෙහි බිඳීයෑම දුක්තා ලෙස බැලීම ඛණතො වයදසාන නම් වේ. මෙම

හේතුඑල සංඛාර ධර්මයන්හි එ එ උපාදා බණ්ණ හංග බණ්ණ තුළ ඇතිවීම - නැතිවීම බණ පවවුප්පනකයට ලොචනතෙක් කදණයෙන් දක්නා ලෙසට භාවනා කොට බැලීම ඛණ්ණො උදයබ්බය දසසන (=බණ වශයෙන් ඇතිවීම - නැතිවීම බලන) ක්‍රමය නම් වේ. මෙලෙස රූප - නාමයන්හි හේතු-එල සංඛාර ධර්මයන් පවවයනො උදයබ්බය දසසන, ඛණ්ණො උදයබ්බය දසසන යැයි දෙයාකාර වු උදයබ්බය සභිභාව වශයෙන් ක්‍රිලක්කණයන්ට නංවමින් භාවනා කළ මේ සංඛාර ධර්මයෝ පෙර නොතිබී දැන් වහාම පහළ වුවාහු යැයිද, පහළ වී පහුව වහාම තිරොධි වන්නාහු යැයිද විපක්කනා කදණ දසසනග පිඤ්ජොයන් පිරිසිදු වු බව දැන දැක ගත් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කදණයෙහි,

1. සත්‍යය සතර,
2. පටිච්ච සමුප්පාද ධර්ම සවභාව,
3. එකච ආදී නය සතර
4. අනිත්‍යදී ලක්ෂණ පහ යන මේවා ප්‍රකට වේ.

සත්‍ය සතර ප්‍රකට වන ආකාරය

1. පවවයනො උදයදසසන

හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරය විපක්කනා කදණයෙන් භාවනා කොට දැකිය හැකි වීම නිසා එල රූප-නාම, සංඛාර ධර්මයන් කෙලින්ම පහළ කරවිය හැකි පනක හේතු ධර්මයන් විනිවිද දක්නා, දන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කදණයෙහි සමුදය සත්‍ය ප්‍රකට වේ.

2. ඛණ්ණො උදයදසසන

රූප-නාම, හේතු-එල, සංඛාර ධර්මයන් ක්‍ෂණයකුළු නොනැවතී දිගට පහළ වන ආකාරය නම් වන ඛණ්ණ පවවුප්පන නවචනට පත්වන තෙක් විපක්කනා කදණයෙන් දැකිය හැකි නිසා සංඛාර ධර්මයන්හි පහළ වීම, ජාති දුක්ඛය විනිවිද දැක දැක ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ කදණයෙහි දුක්ඛ සත්‍ය ධර්මය ප්‍රකට වේ.

3. පවවයනො වයදසසන

හේතු ධර්ම තිරොධි වීමට අනුව එල ධර්ම තිරොධි වන ආකාරය විපක්කනා කදණයෙන් භාවනා කොට බැලිය හැකි නිසා හේතු ධර්ම ප්‍රකටව ඇතිවීමට පහළ විය හැකි එළ ධර්මයන්හි

විශේෂවද, විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක, දැන ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙහි නිරෝධ සත්‍ය බව ප්‍රකට වේ. (අනුපාද නිරෝධ යයි)

4. ඛණ්ඩන ව්‍යුහය

රූප-නාමයන්හි අත නොහැර දිගින් දිගට විශේෂ වීම නම් වූ ඛණ පවිත්‍රපනතය තෙක් විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැකගත හැකි නිසා = සංඛාර බවින් ගේ ඛණ සංගය විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් භාවනා කොට බැලිය හැකි නිසා, සංඛාර බවින් ගේ මරණය හෙවත් විශේෂ = මරණ දුක්ඛ විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නා නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙහි දුක්ඛ සත්‍ය බව ප්‍රකට වේ. (ධර්ම මරණ, දුක්ඛය කියනු ලැබේ.)

5. පවචයනෝ උදයබ්බය දසසන

හේතු බව වීම අනුව එල බව පහළ වීම, හේතු බව නිරෝධය අනුව එල බව නිරෝධය නම් වූ හේතු බවින් වශයෙන් ඇති වීම නැති වීම විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැක-දැන ගත හැකි බව, හා ඛණ්ඩන උදයබ්බය දසසන = රූප - නාම, හේතු - එල, සංඛාර බවින් ගේ මොහොතකදී නොනැවැති දිගින් දිගට ඇති වීම - නැති වීම ස්වභාවය බව පවිත්‍රපනතයට ළඟාවනු සඳහා විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැක දැන ගත හැකිවීම නම් වූ මේ දෙයාකාර උදයබ්බය ක්‍රමයෙන් විපක්‍ෂනා සමඟ දිට්ඨියයි. වෙනත් ආකාරයකට, සමඟ දිට්ඨි ප්‍රධාන වූ සමඟ දිට්ඨි සමඟ සංකප්ප, සමඟ වායාම, සමඟ සති, සමඟ සමාධි යන බව සමූහයයි. මෙම බව සමූහය ලෝකික මාර්ග සත්‍යයයි. මෙම ලෝකික මාර්ග සත්‍යය බවින් හෙවත් එම රූප-නාම, හේතු -එල, සංඛාර බව සමූහය තොදැකිය හැකි ලෙස විසාලන මොහොත්ඛකාරය තදංග වශයෙන් දුරු කළ හැක්කේය. එලෙස මෙම ලෝකික මාර්ගය බව සමූහයට මේ මොහොත්ඛකාරය තදංග වශයෙන් දුරු කළ හැකි නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙහි මානී සත්‍ය බව ප්‍රකට වේ.

තවත් ලෙසකින්, මෙම සමඟ දිට්ඨි යැයි කියන ලෝකික මාර්ග සත්‍යය ලෝකෝත්තර ආර්ය මාර්ග මාර්ග සත්‍යය ලැබීමට හෝ ළඟා වීමට හේතු නම් වූ ඊට උපාය වන්නා වූ අසම්මෝහ බව ස්වභාවයයි. මෙම අසම්මෝහ බව ස්වභාවය, ප්‍රකෘති ලෙස දැල්වෙන පහණ එයම ස්වකීය වශයෙන් ප්‍රකාශ කරන්නා සේ තමා ස්වකීය ලෙස අසමමාන සමඟ දිට්ඨි බව ස්වභාවය යැයි ප්‍රකට ලෙස දක්වන විට (සත්‍යය සතර දැක්කේ යැයිද සමඟ දිට්ඨි ප්‍රකට කොට දැක්වීමක් යැයිද අදහස් වේ) මාර්ග සත්‍යය බව ප්‍රකටවූ විට, මෙලෙස ප්‍රකට වීම, සත්‍යය සතර දැක හැකිම වලක්වමින්, ආචරණය කළ හැකි මෝහය නම් වූ අපඛකාරය දුරුකළ හැකි විටකදී පමණක් මෙම සමඟ දිට්ඨි තෙමේ ලෝකික මාර්ග සත්‍යය නම් වූ නම ලබයි.

[වි. ම. 474; මහා වි. (ඉ.) 2/423-424]

ලෝකීය මාගී සත්‍ය - ලෝකීය මාගීගේ පහ

1. දුක්ඛ සත්‍යය-සමුදය සත්‍යය නම් වූ රූප - නාම , හේතු-ඵල, සංස්කාර ධර්මයන් පරමාර්ථයන් තෙක් විනිවිද දුක්ඛා ඤාණය, මෙම සංඛාරයන් අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අත්තනිය යැයි විනිවිද දුක්ඛා ඤාණය යන මෙම විපස්සනා ඤාණ ලෝකීය සමමා දිට්ඨි මග්ගංගය වෙති.
2. මෙම සංඛාර ධර්ම අරමුණු මතට විපස්සනා සිත තාවන සවිභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිවිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අත්තනතාව යන අරමුණු මතට විපස්සනා සිත තාවන සවිභාවය යන මේ ධර්ම සවිභාවය ලෝකීය සමමා සංකප්ප මග්ගංගයයි.
3. මෙම සංස්කාර ධර්මයන් පරමාර්ථ තෙක් විනිවිද දුක්ඛා ලෙසට උත්සාහ කරන, භාවනා කරන සවිභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිවිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අත්තනතාව විනිවිද දුක්ඛා පිණිස උත්සාහයෙන් භාවනා කරන සවිභාවය යන මේ ධර්ම සවිභාව ලෝකීය සමමා වාසාම මග්ගංග යයි.
4. මෙම සංස්කාර ධර්මයන් සිහිකරන, පරිලුභ කරන සවිභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිවිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අත්තනතාව සිහිකරන, පරිලුභ කරන සවිභාවය, මෙම සංස්කාර අරමුණ හා මේවායේ අනිවිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අත්තනතාව යන අරමුණු මත කිඳා බසින සවිභාවය යන මේ ධර්ම සවිභාවය ලෝකීය සමමා සති මග්ගංගයයි.
(අරමුණ අමතක නොකරන සවිභාව යයි)
5. මෙම සංස්කාර ධර්ම අරමුණු මත විපස්සනා සිත හොඳින් සන්තූන්වන සවිභාවය, මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි අනිවිච්ච, දුක්ඛ, අත්තන සවිභාවයන් එක එකකිහි, විපස්සනා සිත හොඳින් සන්තූන්වන සවිභාවය ලෝකීය සමමා සමාධි මග්ගංගයයි. (විපස්සනා බණිත සමාධි යයි.)

ලෝකී අවස්ථාවේ මේ මග්ගංග පහ හා සමමා වාචා, සමමා කම්මතන, සමමා ආජීව යන සීල මාගීගේ තුන අරමුණු වශයෙන් සමාන නොවන නිසා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට පැවතිය නොහැක්කේය. ඉහත දැක්වූ මග්ගංග පහ පමණක් විපස්සනා විත්තක්ෂණයක් තුළ එකට පැවතිය හැක්කේය.

පටිච්ච සමුප්පාදා ධර්ම සචභාවය ප්‍රකට වන ආකාරය

1. පච්චයනෝ උදයදසසන = හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරය භාවනා කොට දැක ගත හැකි නිසා "මේ හේතු ධර්මය ප්‍රකටව ඇතිනම් මේ එල ධර්ම පහළ වේ" යැයි විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක්නා දන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි "අවිජ්ජා ඇති නිසා සංඛාර වේ - සංඛාර නිසා විඤ්ඤාණ වේ" යන ලෙසට දේශණා කරන ලද අනුලෝම පටිච්චසමුප්පාදා ධර්ම සචභාවය ප්‍රකට වේ.

2. පච්චයනෝ වයදසසන = හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට දැක දැනගත හැකි නිසා "මේ හේතු ධර්මයන්හි නිරෝධය නිසා මේ එල ධර්ම නිරෝධ වෙත්" යැයි විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි - අවිජ්ජා නිරෝධ වීම නිසා සංඛාර නිරෝධ වේ. යනාදී ලෙසට දේශණා කරන ලද ප්‍රතිලෝම පටිච්චසමුප්පාදා ධර්ම සචභාවය ප්‍රකට වේ.

3. බිණානෝ උදයබ්බයදසසන = හේතු සංඛාර, එල සංඛාර (=හේතු රූප-නාම , එල රූප-නාම) යන සංස්කාර ධර්මයන්ගේ මොහොතකුදු නොනැවතී ඇතිවන - නැතිවන සචභාවය බණ පවුප්පානනසට පත්වන තෙක් විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් දැක, දැන ගත හැකිවීමෙන් මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි උප්පාද - සීති - භංග = ඉපදීම - පැවතීම - බිඳීම = සංඛත ලක්ෂණය විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක්නා දන්නා නිසා හේතු ධර්මයන්ට බැඳී පහළ වූ එල ධර්ම නම් වූ පටිච්ච සමුප්පානන ධර්ම එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකට වෙයි. ඇත්තය, සංඛත ධර්ම ඇතිවීම - නැතිවීම සචභාවය ඇත්තේය. එම සංඛත ධර්ම හේතු ධර්මයන්ට බැඳී පහළ වන නිසා පටිච්ච සමුප්පානන යන නම ලබති. (හේතු ධර්මයන් සචඛීය වශයෙන් අතිච්ච, දුක්ඛ අනත්ත වන නිසා මෙම හේතු ධර්මයන් හා බැඳී පහළ වන එල පටිච්ච සමුප්පානන ධර්මයන්ද අතිච්ච දුක්ඛ අනත්ත ම වන්නාහ.) [වී. ම. 475; මහා වී. (ඉ.) 2/424]

නාය හතර ප්‍රකට වන ආකාරය

1. පච්චයනෝ උදයදසසන

හේතු ධර්ම ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වීම විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට දැකී නිසා, හේතු ධර්ම හා එල ධර්මයන් හේතු - එල වශයෙන් සම්බන්ධ කරමින් නැවත නැවතත් පහළ වෙන රූප - නාම සන්තති ප්‍රවාහයේ අබ්‍යන්ධ සචභාවය විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැකීනා බැවින් "රූප - නාම සන්තති ප්‍රවාහය එකක්ම ලෙස දුක්ඛා, දන්නා =එකත්ත නය" ක්‍රමය එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි ප්‍රකටව එයි.

කලින් හේතු ධර්ම හා එල ධර්ම සමීඛ්‍යධි කරමින් පරිශ්‍රය කරන අවස්ථාවේ දී පවිච්ච සමුප්පාද කොටසෙහි = පව්වය පරිශ්‍රය ඤාණ අවස්ථාවේහි අතීත හේතු ධර්මයන් පහළ කළ රූප - නාම සන්තති යන පව්වුපනන රූප-නාම ප්‍රවාහය එක දිගට අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් පහළ වෙමින් යන ආකාරය මෙම ශෝභාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී. විශේෂයෙන් "සභාවොචායං විතතසස පණ්ණාසකං" [මුල පි. (ඔ.) 1/125] යන්නට අනුව සිත සමීච්චයෙන් සුදුපැයැ සඛිභාවය තිබීම අනුව අතීත හේතු ධර්ම සිදුකරන අවස්ථාවේ මනෝප්‍රසාදය හා පව්වුපනන මනෝප්‍රසාදය නාම සන්තති ප්‍රවාහයක් වශයෙන් අතිච්ච සඛිභාවය, දුක්ඛ සඛිභාවය, අනත්ත සඛිභාවය වශයෙන් දිගටම වැලක් සේ අඛණ්ඩව නැවත නැවත පහළ වන ආකාරය ශෝභාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී.

තව දුරටත් හවය පුරාම බහුලව පවතින සිත වනාහී හවංග සිත වේ. මෙම හවංග සිතද - "පහසසරමිදං භික්ඛවෙ විතතං" (අං. නි. 1. 1) යන දේශනාවට අනුව ප්‍රභාශ්වරව දිසුලමින් බබලමින් පවතී. මෙම හවංග සිත් අතර වාරයේ පහළ වන චීථි සිත්ද පණ්ණාසකං (= සුදු වේ.) හවංග සිතද ප්‍රභාශ්වරය. මෙම හවංග සිත හා චීථි සිත යන මනෝප්‍රසාද නාම සන්තති ප්‍රවාහය අතීතයෙහි පටන් පව්වුපනනය තෙක් පව්වුපනනයේ පටන් හැකිතාක් ළඟ අතීතය දක්වා විපස්සනා ඤාණයෙන් අවධාරණයෙන් බැලූ කළ නුලක් ඇද්දා සේ, එකත්ත තය වශයෙන්, සන්තති ප්‍රවාහ වැල් පාලමක් සේ, අතිච්ච සඛිභාවය වශයෙන් නැවත නැවත පහළ වන සඛිභාවය ශෝභාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක දැන ගනී. එම අතීත මනෝප්‍රසාදය තමාගේම මනෝප්‍රසාදයද නැද්ද, යන්තද, වජ්ජිමාන සඛිභාවය මනෝප්‍රසාදය දිගට පවතින ප්‍රවාහයක්ද නැද්ද, යන්තද ශෝභාවචර පුද්ගලයා විපස්සනා ඤාණයෙන් දැක-දැනගනී.

නමුදු අතීතය සඛිභාවය සමීඛ්‍යධිව නැවත නැවත මනසිකාරය නොපැවැත්වීම නිසා සමහර විත්තක්ෂණයන්හී, නැත්නම් සමහර කුඩා විත්තක්ෂණයන්හී, බණ පව්වුපනනයට ළඟාවන තෙක් (පව්වුපනන ක්ෂණය වෙත ළඟාවන තෙක්) ඇති වන- නැති වන බව දනගුතු තාක් දන්නා නමුදු විත්තක්ෂණ බොහෝමයක බණ පව්වුපනනය තෙක් ඇතිවීම - නැතිවීම නොදන්නේය. දැන් පවතින උදයබ්බය ඤාණ අවස්ථාවේ වනාහී මනෝප්‍රසාදයේ අඛණ්ඩ බවද දන්නේය. එම මනෝප්‍රසාදයේ අතිච්ච සඛිභාවය, දුක්ඛ සඛිභාවය, අනත්ත සඛිභාවය වශයෙන් මොහොතකුදු නොනැවතී ඇති වෙමින්, නැති වෙමින් පවතින බව බණ පව්වුපනනය තෙක් දැන සිටී. හේතු හා එල සමීඛ්‍යධි වෙමින් අතිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත සඛිභාවය වශයෙන් අඛණ්ඩව නැවත නැවතත් ඇති වීමද දැන සිටී. ඒ අවස්ථාවේ මෙලෙස දැක-දැන සිටින විපස්සනා ඤාණයට 'කරන්නා එක කෙනෙක් විදිනා තව කෙනෙක්' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා උපේප්ප දිට්ඨිය වඩා හොඳින් දුරු කළ හැක්කේය. පෙර පෙර ධර්මයන්ගේ විශෝචීම, පසු පසු ධර්මයන්ගේ හෙවත් තව තවත් ධර්මයන්ගේ පහළ වීම, උදය සඛිභාවය, එකිනෙකට බැඳෙමින් පවතින අකාරය විපස්සනා ඤාණය මගින් දකිමින් සිටින බව මෙයින් කියැවේ.

[පි. ම. 475; මහා පි. (ඔ.) 2/424]

2. බණ්ණානො උදයදසසන

මෙලෙස හේතු - එල සම්බන්ධ වෙමින්, පහළ වෙමින් පවතින්නා වූ හේතු රූප-නාම සංඛාර, එල රූප-නාම සංඛාරයන්හි, මොහොතකුදු නොනැවතී අලුතින් අලුතින් පහළ වන උදය සවිභාවය බය පවිත්‍රපාතන තෙක් විපසනා ඤාණයෙන් භාවනා කොට බැලිය හැකි නිසා, අලුත් අලුත් රූප- නාම පරමාරථයන් මොහොතකුදු නොනැවතී නැවත නැවත පහළ වන බව විපසනා ඤාණයෙන් විනිවිද දැක දැන ගන්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි නානත්ත ක්‍රමය ප්‍රකට වේ. (රූප - නාම සන්තති ප්‍රවාහය වනාහි එක පෙළක් වුවද ඇති වීම්, නැති වීම් නොමැති පෙළක් නොවේ, ඇතිවන නැතිවන සන්තති ප්‍රවාහයක් වේ. පෙර පෙර නාම - රූප සන්තති ප්‍රවාහය සහ පසු - පසු රූප නාම සන්තති ප්‍රවාහයන්ද පෙර පෙර නාම රූප සහ පසු පසු නාම රූපයන්ද එකම නොවන බවත් බෙදී පවතින බවත්, වෙන් වෙන්ව පවතින බවත් දැකී. බය පවිත්‍රපාතනය තෙක් භවාංගය දක්නා නිසා පෙර පෙර පරමාරථ ධාතු හා පසු පසු පරමාරථ ධාතු වෙන් වෙන්වූ සමූහ එකක් එකක් වශයෙන් පවතී යැයි දැකී. යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි සන්තති ඝණ, සමූහ ඝණ, කිවච ඝණ යන මේවා බිඳෙමින් පවතී යන්න අදහස් වේ) මෙලෙස දැක දැන ගන්නා විට මේ තැනැත්තාම කරයි. මේ තැනැත්තාම විදිසි' යැයි වරදවා වටහා ගන්නා සස්සත දිට්ඨිය වඩා හෙදිනි දුරු කළ හැක්කේය.

[චී. ම. 475; මහ වී. (ඉ.) 2/424/]

3. පච්චයනො උදයඛබ්බයදසසන

හේතු ධර්ම ඇතිවීම නිසා එල ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වීම නිසා එල ධර්ම නිරෝධ වීම නම්වූ ධර්ම සවිභාවය විපසනා ඤාණයෙන් දැක බලාගත හැකි නිසා හේතු ධර්මයන්හි ප්‍රකට වීම අනුව එල ධර්මයන්හි පහළ වීම, හේතු ධර්ම ප්‍රකට නොවීම අනුව එල ධර්ම පහළ නොවීම යන ධර්ම සවිභාවය, ඉබේම සම්පූර්ණව වැටහී ගිය කළ, රූප - නාම පරමාරථ ධර්මයන් යම් කෙනෙකුගේ කැමැත්ත අනුව නොවන බව විපසනා ඤාණයෙන් විනිවිද දක්නා නිසා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ඤාණයෙහි අඛණ්ඩාංකය ප්‍රකට වේ. (හේතු ධර්ම පැත්තේද එල ධර්ම පහළ වනු පිණිස කරන ව්‍යාපාර, එල ධර්ම පැත්තේද ඉදින් හේතු ධර්ම පහළ වූයේ නම් තමා පහළ වන්නෙමුයි ව්‍යාපාර නැති බව වැටහී යන බව මෙහි අදහසයි. අවිජ්ජාහිද සංඛාර පහළ කරවීම සඳහා කරන ව්‍යාපාරයක් නැත. සංඛාරයෝද අවිජ්ජා වන්නේ නම් අපිද වන්නෙමුයි ව්‍යාපාර නැත. එලෙසටම සංඛාරයන්හිද විඤ්ඤාණය පහළ කරවීමට ව්‍යාපාර නොමැත. මෙලෙසටම හේතුඑල දේපාරභවයෙහිම ව්‍යාපාර නොමැති බව යැයි වටහා ගන්න.)

මෙලෙස දැක දැන ගත් කළ, මැවුම්කාර පරම අත්ත යන්න හා මවනු ලැබූ ජීව අත්ත යන්න ඇත්තේ යැයි වරදවා වටහා ගන්නා අත්ත දිට්ඨිය මනා සේ මෙම විපසනා ඤාණය

මගින් දුරකළ හැක්කේය. (හේතු-එල දෙකෙහිම ව්‍යාපාර නැතත්ය. හේතු-එල දෙකෙහිද අතින්‍ය බව සමූහ, දුක්ඛ බවේ සමූහ, අනාත්ම බවේ සමූහ පමණක් ඇත්තාහ, යැයි එම විපක්‍ෂනා ඤාණය මගින් සමන්‍ය ලෙස දක්නා බව මින් කියැවේ.)

4. පච්චයනො උදය දුස්සන

හේතු බවේ නිසා එල බවේ පහළ වීම විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් දැක, දැන ගත හැකි නිසා හේතු බවේ හා ගැලපෙන එල බවේයන්ගේ පහළ වීම විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් දැක, දැන ගන්නා අවස්ථාවේදී, යෝගාවචර තෙම එල බවේයෝ තම තමන් කැමති ලෙසටම පිළිවෙලක් නැතිව ක්‍රමයක් නැතිව පහළ වන්නා නොවේ. අදාළ හේතු බවේ හා ගැලපෙන ලෙසටම එල බවේයන් පහළ වෙත්. අවිජ්‍යා, තණ්හා, උපාදාන, සංඛාර, කමම ආදී හේතු බවේයන් නිසා එල බවේයන් පහළ වන්නේ නම් විඤ්ඤාණ, නාම-රූප, සලායතන, එකා, වේදනා යන හේතු හා ගැලපෙන එල බවේයන්ම වන්නාහ. හේතු හා නොගැලපෙන අනෙකුත් එල බවේයන් පහළ නොවේ යැයි දැක දැන ගනී. එම නිසා "ඵලං ධමමතා (තඤ) නියාමය" ප්‍රකට වේ.

මෙලෙස දැක දැනගත් කළ "කමී කරන්නේ නමුත් සිදු නොවේ " යන හේතු කමී බැහැර කරන අකිරිය දිගිය නම් වූ වැරදි වටහා ගැනීම මෙම විපක්‍ෂනා ඤාණය මගින් මනා සේ දුරු කරයි. [වී. ම. 475; මහා වී. (ඉ.) 2/424-425]

ලක්ෂණ පහ ප්‍රකට වන ආකාරය

1. පච්චයනො උදය දුස්සන - හේතු බවේ ප්‍රකටව පහළ වීම අනුව එල බවේ ප්‍රකටව පහළ වීම විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් දැකගත හැකි නිසා මෙලෙස හේතු බවේයන්ගේ ප්‍රකටව ඇති බව එල බවේයන්ට ප්‍රත්‍යය විය හැකි බව අනුව සංඛත බවේයන්ගේ ව්‍යාපාර නොමැති සවභාවය ප්‍රකට වේ. තව දුරටත් හේතු බවේ නැතිනම් එල බවේයන්ගේ නොමැති බව ප්‍රකට වූ විට සංඛත එල බවේයන් හේතු බවේ හා බැඳී ඇති බවද ප්‍රකට වේ. සංසකාර බවේයන් මෙලෙස වූ ව්‍යාපාර නොමැති සවභාවයට දිගින් දිගට බැඳෙමින් පවතින බව යෝගාවචර පුද්ගලයා විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් චිතිවිද දකිමින් සිටින නිසා ඔහුගේ ඤාණයෙහි පරමත්ත (=පරම අත්ත) මැවුම්කාර ආත්ම සහ ජීව අත්ත (=මවනු ලැබූ ආත්මයක්) නැති බව දැක දැනගත් විට අනාත්ම ලක්ෂණය ප්‍රකට වේ. මෙම විශේෂ ඤාණය ආත්ම ශුන්‍ය බව ප්‍රකට කරයි.

2. ඛණ්ණො උදයඛණ්ණ දුස්සන - හේතු සංඛාර, එල සංඛාර යන සංඛත බවේයන්හී මොහොතකදු නොනැවති දිගින් දිගට සිදුවන ඇතිවීම නැතිවීම= උදය - වඤ සවභාවය

විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දක්නා බැවින්ද - පහළ වීමට පෙර නොතිබී එකෙහෙතිම වහාම පහළ වීමත් නිරෝධ සවිභාවයට පත්වීමත් විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක දැනගන්නා නිසාද (පහළ වීමට කලින් නොතිබීම, නැතිවීමට-නිරෝධයට පසු නොතිබීම යන නොතිබීම් දෙකකි. මෙම නොතිබීම් දෙක අතරමැදි පමණක් උපාද- සීති- හංග වශයෙන් ප්‍රකටව තිබීමත් විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක දැනගන්නා නිසා) තව දුරටත් සංස්කාර ධර්මයන්හි උපාද - සීති - හංග යන ක්‍ෂණ තුන අතරෙහි උපාද පහළ වීමේ මූල හා හංග (= විශේෂ) නම් වූ අග පමණක් ඇත්තාහ යයි. මෙලෙස සංඛත ධර්මයන්හි ඇතිවීම නැතිවීම යන මූල හා අග පමණක් තිබීම, විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දක්නා නිසාද යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් අනිත්‍ය ලක්ෂණය ප්‍රකට වේ.

3. මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි ඇතිවීම - නැතිවීම මගින් අධ්‍යාධිව නැවත නැවත, යළි යළිත් පෙළෙහි බව විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දක්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් (අනිත්‍යතා ලක්ෂණය පමණක් නොව) දුක්ඛ ලක්ෂණයද ප්‍රකට වේ.
4. සංඛත ධර්මයන්හි ඇතිවීම= උපත හා නැතිවීම = හංගය අතර පමණක් සීතිය නම් වූ පැවතීම ඇතිවීමෙන් - නැතිවීමෙන් සීමාවීම විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක දැනගන්නා නිසා එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ (ක්‍රමයෙන් අනිත්‍ය ලක්ෂණය, දුක්ඛ ලක්ෂණය පමණක් නොවේ.) සංඛත ධර්මයන්හි සවකීය ලක්ෂණය නම් වූ සවිභාව ලක්ෂණයද ප්‍රකට වේ.
5. සංඛත ධර්මයන්හි එ එ සවිභාව ලක්ෂණයන් යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වූ පසු සංඛත ලක්ෂණයන්හි අවසානකූලව, නාවකාලිකව පමණක් සීතිය පැවතිය හැකි සවිභාව =උපාද-සීති-හංග යන ඉතා කෙටි කාලයක් පමණක් පැවතිය හැකි සවිභාවය එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රකට වේ. උදය (=පහළ වන) අවසානවෙති වය (=විශේෂවීම) සවිභාවය නොමැතිවුව, වය (= විශේෂවන) අවසානවෙති උදය (=පහළ) නොවීම් සවිභාවය, විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් විනිවිද දැක - දැන ගන්නා අවසානවයි.

මෙය පවටයතො උදය- වය දුක්ඛත= හේතු ධර්ම වශයෙන් ඇතිවීම - නැතිවීම විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැක බලා ගැනීම, හේතු ධර්ම ප්‍රකට බව අනුව එල ධර්ම ප්‍රකට වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ වන බව අනුව එල ධර්ම නිරෝධ වීම, විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැක බලා ගැනීම හා බණනො උදය - වය දුක්ඛත (=සංස්කාර ධර්මයන්ගේ මොහොතකුදු නොනැවැත් ඇතිවීමේ නැතිවීමේ) යන ක්‍ෂණ වශයෙන් ඇතිවීම - නැතිවීම දැකබලා ගන්නා නිසා ලබන විශේෂ දැනීම් විශේෂ ක්‍රමය, විශේෂ ඵලයන්ම වන්නාහ. [වි. ම. 475; මහා ටී. (ඉ.) 2/425]

උදයබ්බිය විපසසනා වැඩ පිළිවෙළ

සත්තති වසෙන හි රූපාරූප ධමම උදයනො, වයනො ච මනසිකරොනතස්ස අනුකම් මෙන භාවනාය බලපපතත කාලෙ කුණාසස්ස තිකම් විසදුභාවපපතතියා ඛණනො උදයබ්බියා උපට්ඨනනති. අයඤ්ඤි පධමං පච්චයනො උදයබ්බියං මනසිකරොනනො අච්ඡාදිකෙ පච්චය ධමම විසසපේතවං උදයබ්බියචනෙත් ඛපෙධ ගනෙත්වා තෙසං පච්චයනො උදයබ්බිය දුස්සන මුඛණ ඛණනොපි උදයබ්බියං මනසිකරොති. තස්ස යදා කුණං තිකම් විසදං නුත්වා පච්චතති, තදා රූපාරූප ධමම ඛණෙ ඛණෙ උපපජ්ජනා, නිජ්ජධනනා ච නුත්වා උපට්ඨනනති. [මහා වී. (ඔ.) 2/422]

භවයක් තුළ ඇති පවිසන්ධියේ පටන් වුනිය දුක්චා රූප ධර්ම-නාම ධර්ම වලට අභ්‍රාම පවුලානන ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. එක්වූ ද්වාර ජීවී ආදී ජීවී සිත් සත්තති එක එකකි පිහිටා ඇති නාම ධර්ම සත්තති පවුලානන ධර්ම යැයි කියනු ලැබේ. රූප කලාප එක එකක තුළ ඇති තේජෝ ධාතු උතු නිසා හතර, පස්, හය වාර වශයෙන් පියවරෙන් පියවර පහළ වූ රූප සත්තතියක් එක උතුටක් නිසා පහළ වූ රූප සත්තතියක් යැයිද, රූප කලාපයක්-කලාපයක් තුළ පිහිටා ඇති ඕපාව ආහාරජ ඕපාහි උපස්ථිතනය ලැබූ පසු, හතර, පස්, හය, ආදී රූප සත්තති ප්‍රවාහයන් පහළ කරවන නිසා මෙම රූප සත්තතිය එක ආහාරයක් නිසා පහළ වූ රූප සත්තතියන් ලෙසද, වෙන වෙනම කියනු ලැබේ. මේ එක උතුටක් එක ආහාරයක් තුළ ඇති වතු සමුට්ඨානික රූප සත්තතියක් සත්තති පවුලානන ධර්ම වන අතර උපාදා - ධීති- හංග යන ක්‍ෂණයන් තුන ඇතිත් සම්පූර්ණ විත්තක්‍ෂණ එක එකක් තුළ පිහිටා ඇති නාම ධර්ම, උපාදා- ධීති-හංග යන ක්‍ෂණයන් තුන අතරවාරයේ ඇති රූප ධර්මයේ බණ පවුලානන නම් වූ රූප ධර්ම-නාම ධර්ම වෙත්.

ශෝභාවචර පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන් සත්තති පවුලානනයේ ශක්තියෙන් රූප ධර්ම නාම ධර්මයන් ඇතිවීම් සච්ඡාව වශයෙන්ද, නැතිවීම් සච්ඡාව වශයෙන්ද විපසනා කුණාසයන් දක්නා පිණිස මනසිකාරය පවත්වයි. මෙලෙස මනසිකාරය පැවැත්වීමෙන් විපසනා කුණාස බලවත්ව නැග ආ විට විපසනා භාවනා කුණාස තීක්‍ෂණ බවට විසද බවට පත්වන නිසා සංඛාර ධර්මයන්හි මොහොතකුදු නොතැවැතී ඇතිවන-නැතිවන සච්ඡාවය බණ පවුලානනයට ලඟාවන ලෙසට ශෝභාවචර පුද්ගලයන්ගේ කුණාසයෙහි ප්‍රකට වේ.

ඇත්තය! ශෝභාවචර පුද්ගලයා ප්‍රථමයෙන්: අච්ඡාව නිසා රූප පහළ වේ, අච්ඡා නිරෝධ වීම නිසා රූප නිරෝධ වේ. යන ලෙසට පච්චයනො උදයබ්බිය දුස්සන = හේතු ධර්ම වශයෙන් ඇතිවීම්-නැතිවීම් අනුව මනසිකාරය පැවැත්විය. මෙලෙස මනසිකාරය පවත්වා

අවිඥානීය හේතු බවින් මුදා හැර (=අවිඥානීය හේතු බව නිසා රූප ආදී එල බවින් ඇතිවීම දක්නා ලෙසට බැලීම මුදා හැර) ඇතිවීම - නැතිවීම සම්භවය ප්‍රකටව ඇති-හේතු ස්කන්ධ-එල ස්කන්ධයන් විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් පරිග්‍රහ කොට එම ස්කන්ධයන්හි හේතු බව ඇතිවීම නිසා එල බව පහළ වීම, හේතු බව නිරෝධ වීම නිසා එල බව නිරෝධ වීම විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් දැක බලා ගැනීම= පව්වයනා උදයබ්බය දක්‍ෂන මුඛයෙන් මෙම ස්කන්ධයන්හි බන්ධනයෙන් ඇතිවීම- නැතිවීම - උදයබ්බය සම්භවය මනසිකාරය පවත්වයි. (අවිඥානීය ඇති නිසා රූප පහළ වේ. අවිඥාන නිරෝධ වීම නිසා රූප නිරෝධ වේ. අවිඥාන ඇතිවීම - නැතිවීම අනිවච්ච, රූප ඇතිවීම - නැතිවීම අනිවච්ච, ශතාදී වශයෙන් මනසිකාරය පැවැත්වීම මෙහි අදහසයි.)

මෙම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමය මෙලෙස මනසිකාරය බහුල වූ විටකදී තීක්‍ෂණ වේ. විසඳ වේ. එවිට රූප බව- නාම බවින් සන්ධාන සන්ධාන පාසා ඇතිවීම- නැතිවීම එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයේ ප්‍රකටවේ. මෙලෙස ප්‍රකට වූයේ නම් උදයබ්බයානුපක්‍ෂනා නම් වූ තරුණ විපක්‍ෂනා ක්‍රමයට පත් වේ. මෙම යෝගාවචරයාට ආරද්ධ විපක්‍ෂන පුද්ගලයා යයි කියනු ලැබේ. [මහා වී. පටිච්චනසකි.]

උපක්‍ෂේප නොවන

තරුණ විපක්‍ෂනා ක්‍රමය ලබන තෙක්

1. පව්වයනා උදයබ්බය දක්‍ෂන = හේතු බව වශයෙන් ඇතිවීම- නැතිවීම දැකීම
 බන්ධනා උදයබ්බය දක්‍ෂන= සන්ධාන වශයෙන් ඇතිවීම- නැතිවීම දැකීම.

ශත වේ විපක්‍ෂනා භාවනා ක්‍රම දෙක මගින් නැවත නැවත විපක්‍ෂනා කරන අවස්ථාවේදී, මෙලෙස භාවනා කළ පසු අතීත, අනාගත පව්වපාත්ත අප්‍රකාශන, බහිස්ථාන වශයෙන් බෙදී ගිය උපාදාන ස්කන්ධයන් පහ නැවත විපක්‍ෂනා භාවනා කරන විටදීද විපක්‍ෂනාව කෙලෙසන = විපක්‍ෂනා උපක්‍ෂේප බව දහය පහළවන බවින් ඇත්තේය.

විපක්‍ෂනානුපක්‍ෂේපය නි පටිච්චපඤ්ඤා අරියයාවකසය වෙච විපට්ඨපනකසසව නිකම්භිත කම්මට්ඨානසස කුසිත පුග්ගලසස නුපපජ්ජනි. සමමා පටිපනකකසස පන යුග්ගපපයුග්ගකස ආරද්ධ විපක්‍ෂනකස කුලපුග්ගකස උපපජ්ජනියෙව [වී. ම. 475]

විපක්‍ෂනාව කෙලෙසන මේ උපක්‍ෂේප බව දහය.

1. අරිය මග්ග ක්‍රමයට පත් වූ අරිය භාවකයා ගේ සන්තානයෙහිදී, නිබ්බදනුපක්‍ෂනාදී බලව විපක්‍ෂනාවට පත් වූ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහිදී, [මහා වී. (ඉ.) 2/427]

2. සීල විපත්ති, සමාධි විපත්ති, පඤ්ඤා සීඤ්ඤා වරදවා ගැනීම ආදී කමටහත් බහා තැබූ පුද්ගලයාගේ සත්තානුයෙහිද,
3. විපක්ඛනා භාවනාව වැඩුවද, භාවනා අතර කාලයෙහි විපක්ඛනා කටයුත්තෙහි සිත පිරිහී ගිය, භාවනා තතර කළ යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානුයෙහිද,
4. සීල ආදිය සම්පූර්ණ වුවද, ඥාණික නිසා විපක්ඛනා භාවනාවට උත්සාහ නොකරන පුද්ගලයාගේ සත්තානුයෙහිද, යන රම් සතර සත්තානුයෙහි පහළ නොවේ යැයි දන යුතු.

තව දුරටත් සීල- සමාධි- භවනා සීඤ්ඤාවන් අත් නොහැරී පුද්ගලයාගේ නියම ශික්ෂාව ඇති සමඟ පටිපත්ත පුද්ගලයෙකුට පෙර උත්සුක බව හා පසු උත්සුක බව සම්බන්ධ කරමින් පඤ්ඤා භාවනාව කඩ නොකොට භාවනා කරන ආරද්ධා විපක්ඛන නම් වූ පිංචතුන් පිංචතිසත්තේ සත්තානුයෙහි නොහැර එකැතින් පහළ වන්නේ යැයි දන යුතු.

[වි. ම. 475; මහා වී. (ඔ.) 2/427]

1. මහාස - ආලෝකය

ඉහතින් දැක්වූ පටිඳි රූප-නාම, භේතු-ඵල, සංඛාර බම්බත් විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත නැවත විපක්ඛනා භාවනා කරන විට විපක්ඛනා ඤාණය නික්මණ බවට පත්වී එම ඤාණය හා යෙදෙන විපක්ඛනා සීත නිසා, නැක්කම් මෙම විපක්ඛනා විත්ත රෙච්ඡාසිකයන් නිසා විත්තර ඕපාධිමක රූප කලාප පහළ වී එහි. එම රූපයන්හි අඩංගු වණ්ණ යැයි කියන රූපාරම්භණ වණ්ණ ප්‍රභාශ්වර වේ. තව දුරටත් මෙම විත්තර ඕපාධිමක රූප කලාපයන්හි අඩංගු තේරෝ ධාතු නම් වූ උතු නිසාද උතුර ඕපාධිමක රූප කලාප අලුතින් අලුතින් මතු මත්තෙහි නැවත- නැවත පහළ වෙත්. මෙම උතුර ඕපාධිමක රූපයන්හි අඩංගු රූපාරම්භණ වණ්ණ ධාතු එක එකකද ප්‍රභාශ්වර වේ. මෙම විත්තර වණ්ණ ධාතු උතුර වණ්ණ ධාතූන් වනාහි ඤාණානුභාවය විශාල නම් විශාලව ද කුඩා නම් කුඩාවට ද ප්‍රභාශ්වර වේ. විත්තර වණ්ණ ධාතුවෙහි වණ්ණ අප්ඤ්ඤාතයේ පමණක් පැතිර පවතී. උතුර වණ්ණ ධාතුවේ වණ්ණ අප්ඤ්ඤාතයෙහිම පමණක් නොව බිහිදුටු දක්වාම ඤාණානුභාවය විශාල නම් විශාලවම පවතී. දස දහසක් ලෝක ධාතුව තෙකද පැතිර සිටිය හැක්කකය.

"තං තසෙව පඤ්ඤායති, තෙන ථූටොධාකාසෙ රූපගතමපි පසසති. පසසනො ව චකඛු විඤ්ඤාණෙන පසසති, උදානු මනො විඤ්ඤාණෙනාති විමංසිතඛනනි වදසති. දිඛඛවකඛුලාභිනො වීය තං මනොවිඤ්ඤාණ විඤ්ඤාය පමොති යුතතං වීය දියසතිහි.

[මහා වී. (ඔ.) 2/429]

එම වණිලෝකය එම යොහාවචරයාට පමණක් ප්‍රකට වේ. එම ක්‍රමානුකූලව බැලීමට අවස්ථාවේ එම ආලෝකය වැටෙන ප්‍රදේශයේ ඇති රූපාරම්භය සමූහයක් ලෙසින් ප්‍රදේශයට දැකගත හැකි වන්නේය. මෙලෙස බාහිර ලෝකයේ ඇත්තා වූ විවිධ රූපාරම්භය දැක බලා ගන්නා වකටු විකල්පයන්ගේදී නැත්නම් මනෝ විකල්පයන්ගේදී විවිධ වශයෙන් ආවේණිකව වෙන්සේලා අනුකූලයන් කරයි. මහා විකල්පයන්ගේ වෙන්සේලා (සංකීර්ණ වූ) මතය නම් දිව්‍යවකටු අභිකල්පයන් ලාභී උතුම් නමා ළඟ පාන ඇති විවිධ රූපාරම්භය දැක බලා ගන්නා විට දිව්‍යවකටු අභිකල්පයන් සිත ගෙවත් මනෝවිකල්පයන් සිතීමට දැකබලා ගන්නා අතර මේ විපක්ෂයන් අවස්ථාවේදී විපක්ෂයන් සිත වනාහී මනෝවිකල්පයන් සිතීමට දැක දැකගනී යන්නයි. මේ මතයම ශ්‍රීතවී යුක්ත යැයි පෙනේ. (මහා වි. පටිච්ඡේදය) මේ ග්‍රහණ දැකවූ මහාවිකල්පයන් වෙන්සේලා සංලක්ෂණ විපක්ෂයන් හා වනා කරන යෝගිත්වය සිත් අභිකල්පයන් උනන්දු කරවන්නකි.

විපක්ෂයන් සිතීමේ වණිලෝකයක් ඇතැයි යන මේ මතය, නැත්නම් විපක්ෂයන් ක්‍රමයක් හිසා වණිලෝකයක් පහළ වේ යැයි යන මේ අදහස පිළිගන්නා නම් අධිචිත්ත නම් වූ සමථ භාවනා සිත්, විපක්ෂයන් භාවනා සිත්හිදී පහසුතර = ප්‍රභාසචර වූ වණිලෝකයක් ඇතැයි යන අධිචිත්ත යුතුය නම් වූ නිමිත්ත සුත්‍රයේලා (අං. නි. 1/456) බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ කාරණයද පිළිගන්නා වන්නේය. මක්නිසාද යත්; එම අධිචිත්ත නම් වූ සමථ විපක්ෂයන් භාවනා සිත්වලටද විත්තර ඕපාධිමක රූප කලාපයක් පහළ කළ හැකිවන්නේය. එක එකක් වූ සමථ විපක්ෂයන් භාවනා සිතකින් රූප කලාප බොහෝ ප්‍රමාණයක් පහළ කළ හැකි බැවින්ද, මෙම විත්තර ඕපාධිමක රූප කලාපයන්හි ඇතුළත් තේජෝ ධාතු - උතු එක එකක් උතුර ඕපාධිම රූප කලාපයන් දිගින් දිගට පහළ කළ හැක්කේය. මෙම විත්තර ඕපාධිමක රූප කලාප උතුර ඕපාධිමක රූප කලාප, එක එකක් අධිංගු වණී ධාතු - රූපාරම්භයන්ද ක්‍රමානුකූලව විකල්ප නම් විකල්ප සහ ප්‍රභාසචරව විය හැක්කේය. මෙම අධිචිත්ත නම් වූ සමථ-විපක්ෂයන් භාවනා සිතකින් යෙදෙන සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මවල ක්‍රමයද අධිංගුය. එම නිසා, එහි දිළිඳු ප්‍රභාසචර වණිලෝකය ඇතැයි යන බුද්ධ දේශනාව පිටවත් ඔබට පිළිගත හැකිවන්නේය. එල ධර්මය වන්නා වූ විත්තර රූප, උතුර රූපයන්හි වණිලෝකයට හේතු ධර්මය වන්නා වූ ක්‍රමය හා සදාභාව කොට සමථ ක්‍රමානුකූල-විපක්ෂයන් ක්‍රමානුකූලව ඇති වන්නා වූ ක්‍රමය වන්නා වූ එළපවාර කථාව කැසී සිතට ගන්න. එලෙස පිළිගත හැකිනම් මේ ග්‍රන්ථ පෙළෙහි මුල් භාගයේ, සමථ කම්ප්‍රාප්ත කොටසෙහි දැක් වූ ලේඛන සමාධි වඩන අවස්ථාවේ උපචාර සමාධි-අභිභාව සමාධිත්ව ආසන්න වූ පටිකම සමාධි අවස්ථාවේ පටික මෙම සමථ භාවනා සිත නිසා වණිලෝකය පහළ වීමට පටිකගන්නා බව පැහැදිලි කළ අංගුත්තර චිකා තුන්වන භාගයේ පවලායමාන යුතු විවරණ [අං. වි. (බු.) 3/177-178]

කර්තව්‍ය පිළිගන්නා වන්නෙය. (මහා විකා හා අංගුත්තර විකා යන විකා දෙකම බිම්මපාලාවායීයන් වහන්සේගේ කෘති වන්නෙය.) මෙලෙස පිළිගන්නේ නම් උදයබ්බය ඤාණ තරුණ විපස්සනා කොටසට පත් වූ විටම වණීය පහළ වීමට පටන් ගන්නා නොවේ. අධි චිත්ත නම් වූ සමඵ-විපස්සනා භාවනා සිත් නිසාද වණීයන් ආලෝකයන් පහළ විය හැකි බවත්, සමාධිය වඩන අවස්ථාවේ උපචාර සමාධියට හා අජීණා සමාධියට ආසන්න වූ පරිකමම සමාධි අවස්ථාවේදී පටන් සමාධි කොටසෙහිද, විපස්සනා කොටසෙහි දිගටමද සමඵ ඤාණාලෝකය, විපස්සනා ඤාණාලෝකය යන වණීයලක් ඇති බවද පිළිගත හැකකෙය.

කුමක් නිසා මේ ගැන නැවතත් පැහැදිලි කරයිද?

අධි චිත්ත නම් වූ සමඵ භාවනාව දිගටමද, විපස්සනා භාවනාව දිගටමද වණීය ප්‍රකටව ඇත්නම් කුමන කාරණයක් නිසා මේ උදයබ්බය ඤාණ තරුණ විපස්සනානාස = විපස්සනා ඤාණාලෝකය පහළ වීම ගැන අලුතින් පැහැදිලි කරත්දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගී. උත්තරය පහත සඳහන් ලෙසටය.

තතට් *කීනසොති විපසසනොභාසො, තයමීං උපපනෙත යොගාවචරො* - "න වත මේ ඉතො පුබ්බෙ එච රූපා ඕභාසො උපපනනපුබ්බා, අදධා මග්ගපපතෙතාසමීං ඵලංපතෙතාසමී" ති අමග්ගමෙව මගෙගාති අඵලමෙව "ඵල" ගණනාති, තසස අමග්ගං 'මගෙගා'ති අඵලං 'ඵල'නති ගණනො විපසසනා විටි උක්කනනා නාම නොති. කො අතතනො මුල කමමට්ඨානං විසසජජෙච්චා ඕභාස මෙව අසාදොනො නිසිදති [වි. ම. 476]

මේ උපක්කිලෙස බව දහය තුළ ඕභාස = විපස්සනානාස = විපස්සනාලෝකය (විපස්සනා ඤාණය නිසා පහළ වූ ආලෝකය) පහළ වූ ශෝභාවචර පුද්ගලයා මගේ සත්තානසෙහි පෙරදී මෙලෙස වූ ආලෝකයක් පහළ නොවූවිටය. ඒකාන්තයෙන් "මම ආයඪී මාර්ගට පත් වීම, ආයඪී ඵලට පත්වීම" යැයි ආයඪී මාර්ගය නොවන්නා වූ ආලෝකයටම ආයඪී මාර්ගය යැයිද ආයඪී ඵලය නොවන්නා වූ ආලෝකයටම ආයඪී ඵලය යැයිද වරදවා ගනී. ආයඪී මාර්ගය නොවන්නේමුත් ආයඪී මාර්ගය යැයි, ආයඪී ඵලය නොවන්නේමුත් ආයඪී ඵලය යැයි වරදවා ගන්නා එම ශෝභාවචර පුද්ගලයාගේ විපස්සනා විටීන නියම විපස්සනා ගමන් මාර්ගය ඉක්මවා සිටී. කුමක් නිසාද යත්: එම ශෝභාවචර පුද්ගලයා තමාගේ මුල කම්ප්ථානය නම් වූ විපස්සනා භාවනා කටයුත්ත ඉක්මවා ගොස් ඕභාසයම ආශ්වාදය කරමින් සිටීන නිසාය.

[වි. ම. පටිච්ඡතස]

ඉහත සඳහන් විග්‍රහි මාර්ග පැහැදිලි කිරීමට අනුව මේ උදයබ්බය ඤාණය නම් වූ තරුණ විපස්සනා කොටසෙහි පහළ වූ ආලෝකය පෙර සමඵ විපස්සනා භාවනා සිත් නිසා

පහළ වූ ආලෝකයන් හා සමාන නොවී, විශේෂ වූ මාග්ධක් වැනි පෙර නොවූ විරූ ඇමුතු ආලෝකයක් වේ. තමා හිඳගත සිටින ස්ථානයේ සිට පහළම ප්‍රමාණයකින් පවත්ගෙන අකතිට්ඨක බ්‍රහ්ම ලෝකය තෙක් සමහර ශෝභාවචර පුද්ගලයන්ගේ ආලෝකය පැතිර පැවැතිය හැක්කේය.

එම ආලෝකයම මාග්ධ-එලය යැයි නැතිනම් මාග්ධ-එල සද්‍රණයෙන් පහළ වූ ආලෝකය යැයි භාරගෙන විපසනා භාවනා කිරීම නතර කළහොත් එම ඕභාසය (=ආලෝකය)ම ආස්වාදය කරන්නේ එම ආස්වාද කරන නිකන්තියම උපක්කිලේසයක් වන්නේය. එම ඕභාසය හේතු කොටගෙන පහළවන මානස නිසාම, දිට්ඨිගත වීම නිසාම උපක්කිලේස වන්නේය. එම නිසා හුදු ඕභාසයම උපක්කිලේස නොවේ. ඕභාසය අරමුණු කොට පහළ වූ තණ්හා (=නිකන්ති) -මාන-දිට්ඨිතම උපක්කිලේස වන්නේය. ඕභාසය වනාහි මෙම උපක්කිලේසයන් අරමුණු කරන, ඇසුරු කරන ස්ථානය වන්නේය.

මෙම ඕභාසය "එතං මම, එසො නමස්මි, එසො මේ අත්තා" = මේ ඕභාසය මගේමය. මේ ඕභාසය මමයි. මේ ඕභාසය මගේ ආත්මය" යැයි යනාදී ලෙසට වරදවා ගැනීම තණ්හා, මාන-දිට්ඨි ඇති වීම නම් වේ.

1. නියම මාග්ධයට නැවත පත්වීම

ඕභාස = ආලෝක තුළ ඇති සතර මහා භූතයන් පරිග්‍රහ කිරීමට ආරම්භ කරන්න. සතර මහා භූතයන් සමූහය සද්‍රණයෙන් බෙදූ වෙන් කර ගත හැකි වීට ආකාස බාවචුද දක්නා ලෙසට තවදුරටත් භාවනා කළ විට රූප කලාප අංශුන්ම දැක ගත හැකි වන්නේය. ඉතාමත් සුක්ෂම සුමුදු රූප කලාප අංශුන් වේ. මෙම රූප කලාප ඝණයන් බිඳීගත ලෙසට සද්‍රණයෙන් බෙදූ වෙන්කොට ගෙන පරමාථී රූප බිඳී තෙක් පරිග්‍රහ කරන්න. අප්‍රකධිත්තයේ පැතිරී ඇති ඕභාස නම් වූ රූප කලාප අංශුන් විත්තප් ඕපාට්ඨමක රූප උතුප් ඕපාට්ඨමක රූප වෙත්. අප්‍රකධිත්තයෙහි පමණක් නොව බහිස්සා තෙක් පැතිරී ගිය රූප කලාප වනාහි උතුප් රූප කලාපයෝය. මෙම විත්තප් හා උතුප් ඕපාට්ඨමක පරමාථී රූප බිඳීගත් පරිග්‍රහ කොට සද්‍රණයෙන් පරිවෙජද කොට ගෙන ත්‍රිලක්ෂණයන් එකින් එකට නංවමින් විපසනා භාවනා කරන්න. එවිට විපසනා මාග්ධට නැවතත් පත් වූනා වන්නේය. අනතුරුව පෙරදී මෙන් භාවනා කළ රූප- නාම, හේතු-එල, සංඛාර බිඳීගත්ම නැවතත් දිගට විපසනා භාවනා කළ ආකාරයටම භාවනා කරන්න.

2. සද්‍රණං- විපසනා සද්‍රණාය

උදයබ්බස සද්‍රණය මුදුන්පත් වන ලෙසට විශ්චී කරන ශෝභාවචර පුද්ගලයාට සංස්කාර බිඳීගත් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන විට පහළවන විපසනා සද්‍රණය වනාහි විසිකළ හැකි දමා

හැසිය හැකි ශක්‍යයෙන් වපිරාගැනීම මෙන් නෂ්ට නොවුන වේග සහිත වූ, තීක්‍ෂණ වූ, සුර වූ, ඉතා පැහැදිලි වූ විසඳු වූ ඤාණයකි. [වී. ම. 477]

3. පීති- විපසානා පීතිය

විපසානා ඤාණය හා යෙදී පහළ වන ප්‍රමෝද සවිභාවය ප්‍රීතියයි. එම ප්‍රීතිය පහත දැක්වෙන ලෙසට පස් ආකාරයයි.

1. බුද්දකා පීති = ලොමු බැහැ ගන්වමින් සිටත් පහළ වන ඤාණ ප්‍රීතිය.
2. බණ්ඩා පීති = විදුලි අකුණු කොටන්නා සේ නැවත නැවතත් පහළ වන ප්‍රීතිය.
3. ඔක්කන්නිකා පීති = රළ ගසන්නා සේ, වඩදිය අවසාංවේ රළ ගසන්නා සේ හදවත් පෙරළෙන ප්‍රීතිය.
4. උබ්බෙහා පීති = මුළු ඔරියම උඩට ඔසවන්නා සේ පාවන්නා සේ වූ ප්‍රීතිය
5. එරනා පීති = ප්‍රණීත විත්තජ රූපයක් මුළු ඔරිය පුරා පැතිර සම්පුර්ණ වන්නා සේ භාත්පස තෙමාලන ප්‍රීතිය.

මේ තරුණ විපසානා කොටසෙහිදී එම ගෝභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි මේ පස්වණක් ප්‍රීතිය පහළ වීමට හැක්කේය. විශේෂයෙන් එරණ ප්‍රීතිය බහුල ලෙස පහළ විය හැක්කේය. [වී. ම. 477]

4. පසසද්ධි- විපසානා පසසද්ධිය

පසසද්ධිය යන්න විපසානා සිත හා එකට යෙදී පහළ වන විත්ත චේතසිකයන්ගේ සංසිද්ධිම සන්තූන් බව නම් වූ පසසද්ධි යයි. රාත්‍රී ස්ථානයෙහි හෝ දිවා ස්ථානයෙහි හෝ වාතී වී විපසානා භාවනාවෙහි යෙදී සිටින එම ගෝභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි කයෙහිද සිතෙහිද පීඩාකාරී බවක්ද නොමැත. බර බවක්ද නැත. ගිලන් බවක්ද නැත. අකරමණ්‍ය බවක්ද නැත. ඇත්ත වශයෙන්ම විත්ත චේතසිකයන්ගේ පසසද්ධිය ශාන්ත බව (ගුහුසුඵල කභිසරව විපසානා භාවනා සිරිමේ හැකිභාව = රූප වරෙකද, නාම වරෙකද, බහිඤ්චා වරෙකද, අතීත වරෙකද , අනාගත වරෙකද, පච්චුප්පන්න වරෙකද, අතීච්චා වරෙකද, දුක්ඛ වරෙකද, අනත්ත වරෙකද යනාදී ලෙසට ගුහුසුඵල කභිසරව දිගට-සරසට විපසානා භාවනා කළ හැකි බව (මෘදු බව, භාවනාවෙහි කමිත්‍ය බව, කෙලෙස් මළු වලින් පිරිසිදු බව, භාවනාවෙහි දුක්ඛ බව, සෘජු කෘත බව යන බමී සවිභාවයේ ඇතිවන්නේය. (කාය පසසද්ධි, විත්ත පසසද්ධියෙහි පටන් කායුජ්ජකතා, විත්තඋජ්ජකතා දක්වා යුගල යුගල වූ චේතසික දොළස විපසානා ඤාණයෙහි යෙදී පහළ වීමයි.) [වී. ම. 477]

5. සුඛ - විපසංඝනා සුඛය

විපසංඝනා ඤාණය හා යෙදී විත්ත සුඛය වෛතසික සුඛයද පහළ වේ. මෙම වෛතසික සුඛය හා යෙදෙන විපසංඝනා සිත තිසා පහළ වූ ඉතාමත් ප්‍රණීත විත්තප රූපයක් ගොභාවචර පුද්ගලයාගේ සම්පූර්ණ රූප කය තෙමමින් පවතී. වැඩෙමින් පවතී. (ඉතා ප්‍රණීත විත්තප රූප ශරීරය පුරාම පැතිර පවතී යන්න කියවේ.) [වී. ම. 478]

6. අධිමොක්ඛ - සද්ධාව

එම ගොභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නාතයෙහි විපසංඝනා ඤාණය හා යෙදී ඇති විපසංඝනා භාවනා විත්ත- වෛතසිකයන්ගේ අතිශය ලෙසට ප්‍රසාද ජනක වූ, ඉතා බලවත් වූ, පහසුවෙන් තීරණය කළ හැකි වූ අධිමොක්ඛ නම් වූ විපසංඝනා භාවනා කටයුත්ත මත ඇදහීම-පිළිගැනීම ඇති සද්ධාව පැවැතී. (විශේෂයෙන් ශීල, සමාධි, ප්‍රඥා යන ශික්ෂා තුන පිළිගැනීම ඇදහීම නම් වූ ශුද්ධාවයි.)

7. පහගහ - විරිය

එම ගොභාවචර පුද්ගලයාගේ සන්නාතයෙහි විපසංඝනා ඤාණය සමග යෙදී ඇති පසු නොබසින, ආපසු හැරී නොබලන, කලින් පහළ වූ භාවනා ශක්තියෙන් පිරුණු, විපසංඝනා විත්ත වෛතසික සම්ප්‍රයුක්ත බම්බන්ට හොඳින් ආධාර කළ හැකි, ඔසවා නැබිය හැකි, සම්ප්‍රයුක්ත බම්බන් භාවනා කටයුත්තෙහි කුසිත කරවන කොසප්ප සතුරාගෙන් ආරක්ෂාකර දිය හැකි, එය උගුළුවා දැමිය හැකි, පහගහ නම් වූ විරියද පහළ වේ.

8. උපට්ඨාන - සති

මේ අවස්ථාවේ ගොභාවචරයාගේ සන්නාතයෙහි වැඩෙන විපසංඝනා ඤාණය හා යෙදී පවතින, සංඛාර බම්බන්ගේ නියම අනිත්‍ය සවිභාවය, නියම උක්ඛ සවිභාවය, නියම අනත්ත සවිභාවය, නියම අසුභ සවිභාවය, හොඳින් වෙබ්බ වෙන් කොට දැන ගැනීම වශයෙන් විපසංඝනා ඤාණය භාවනා අරමුණ වන සංඛාර අරමුණෙහි මනා ලෙස සම්පව පිහිටා තිබෙන, ප්‍රතිපක්ෂ නිවරණ කිලුට දුරුකරන තිසා එම ප්‍රතිපක්ෂ නිවරණ බම්බ මගින් සිත නොපෙළුම්පිය හැකි බැවින් සංඛාර අරමුණෙහි සම්පව පිහිටා ඇති, මනා ලෙස පිහිටා වූ ඉඤ්ඤයක් සේ නොසැලෙන, මහා පච්ච රාජයෙකු සේ අවල සතිය ද පහළ වේ. එම ගොභාවචර පුද්ගලයා කුමන රූප-නාම, ඡේත-එල , සංඛාර අරමුණක් ප්‍රත්‍යයවේක්ෂා කරත්ද, ආශෝච කෙරෙත්ද, මෙතෙහි කරත්ද, ආචර්ජනක කරත්ද, එ ඒ රූප- නාම, ඡේත- එල, සංඛාර අරමුණු මත එම

ශෝභාවට පුද්ගලයාගේ සතිය බැඳගන්නා සුළුව, විනිවිදීන සුළුව පිහිටයි. (භාවනා කිරීමට කැමැති ඕනෑම සංස්කාර ධර්මයක් භාවනා කොට දැක දැක ගත හැකි බව කිය වේ.) මේ අවස්ථාවේදී ශෝභාවට පුද්ගලයා අනුපද ධර්ම විපක්‍ෂනා ක්‍රමය අනුව සංස්කාර ධර්මයන් එකින් එක විපක්‍ෂනා කිරීමට කැමති නම් විපක්‍ෂනා කළ හැක්කේය. [වි. ම. 478]

9. උපෙකඛා = විපක්‍ෂනුපෙකඛා + ආචර්ජනුපෙකඛාව

එ ඒ රූප- නාම, රූප- එල, සංඛාර අරමුණු මත විපක්‍ෂනා භාවනා සීත මැදිහත්ව පැවැත්විය හැකි, විපක්‍ෂනා ඤාණය හා යෙදෙන තත්‍වමඡ්ඤාතනා වෛතසිකය විපක්‍ෂනුපෙකඛා නම් වේ. විපක්‍ෂනා ජවන විතතුපාදයට පෙර පිහිටා තිබෙන මනෝද්වාරාවර්ජන සීත හා යෙදෙන වේතනා වෛතසිකය සංඛාර ධර්මයන්හි නියම අනිත්‍ය ධර්ම සවිභාවය, නියම දුක්ඛ ධර්ම සවිභාවය, නියම අනත්ම ධර්ම සවිභාවය, නියම අසුභ ධර්ම සවිභාවය ආචර්ජනය කිරීමේදී සංඛාර අරමුණු මත මධ්‍යස්ථ භාවයේ පිහිටීම් වශයෙන් පහළ වන නිසා ආචර්ජනුපෙකඛා නම් වේ.

එම අවස්ථාවෙහි එම ශෝභාවට පුද්ගලයාගේ සත්තානගෙහි, නැතිනම් විපක්‍ෂනා ඤාණයෙහි සංස්කාර ධර්මයන්ගේ උදය- වය සවිභාවය ඉතා ප්‍රකට වේ. එලෙස ප්‍රකට වීම නිසා සංස්කාර ධර්මයන් විපක්‍ෂනා භාවනා කිරීමේ වශයෙන් ව්‍යාපාර නොකර, විශේෂ ප්‍රයත්නයක් පොකර මධ්‍යස්ථ වීමට හැකි උපෙකඛා විය හැකි තව්‍යට පත් වේ. සමච, පහසුවෙන් භාවනා කළ හැක්කේය. සංඛාරයන්හි උදයබ්බය සවිභාවය ඉබේ ප්‍රකට වන්නක් නිසා ඒ මත විශේෂ ප්‍රයත්නයක් නොකර මධ්‍යස්ථ වීම තත්‍වමඡ්ඤාතනා උපෙකඛාව නම් වේ. නමුදු එම උදයබ්බය සවිභාවය වනාහී සංඛාරයන්හි උදයබ්බය සවිභාවය වන බැවින් උදයබ්බය සවිභාවය මත උපේක්‍ෂා වන්නේ යැයි හොකියා සංඛාර මත උපේක්‍ෂා වීම යැයි අධිකාරීන් ව්‍යවහාර කරන බව සිතට ගන්න. එම අවස්ථාවෙහි ශෝභාවට පුද්ගලයාගේ සත්තානගෙහි විපක්‍ෂනුපෙකඛාවද බලවත්ව පවතී. ආචර්ජනුපෙකඛාවද බලවත්ව පවතී. එම ශෝභාවට පුද්ගලයාගේ ආචර්ජනුපෙකඛාවද සක් දෙවිදන්ගේ වජ්රායුධය (= ඉන්ද්‍රා යුධය) මෙන් සුරභාවයෙන් තීරක භාවයෙන් පවතී. [වි. ම. 478]

මේ උපෙකඛලෙසයන්හි අංක දෙකට යෙදෙන ඤාණයෙන් පවත්ගෙන අංක නවයට යෙදෙන උපෙකඛාව දක්වා ධර්මයන් උපෙකඛලෙස ධර්මයන් නොවෙත, උපෙකඛලෙසයන් ඇසුරු කරන වස්තූන්ම වන්නාහ. මේ ඤාණ, පීති, පක්‍ෂාද්ධි, සුඛ, අධිමොක්‍ෂ, පහගත, උපට්ඨාන, උපෙකඛා යන අටකාර ධර්ම භාවනා කරන විපක්‍ෂනා ඤාණයන් සමග යෙදී පහළ වූ

වෛතසික සංඛාර ධර්මයෝම වන්නාහ. විපසයනා ඤාණයන් සමග චිත්තක්ෂණයක් හුදු එකව යෙදී තිබෙන්නා වූ චිත්ත- වෛතසික නාම ධර්ම 34 හි මේ සියලුම ඇතුළත්ය, පුටුප්පන හා සෙබ පුද්ගලයන් සඳහා මෙම ධර්මයන් විපසයනා කුසල පවන චිත්තඥානාදියන්ම වන නිසා මේවා උපකම්මලය නොවන්නාහ. නමුදු මේවා අරමුණුකොට "ඵතං මම, ඵසො හමසමී, ඵසො මෙ අත්තං" = ධර්ම මගේය, මේ ධර්මය මමය, මේ ධර්මය මගේ ආත්මයයි. (මගේ ඤාණයයි. මගේ ප්‍රීතියයි) යන ලෙසට වරදවා වටහාගත් තණනා, මාන, දිට්ඨිත් පහළුවෙන්. මෙම තණනා, මාන, දිට්ඨිත් වනාහී උපකම්මලය ධර්මවෙත්.

මෙම ඤාණ- ප්‍රීති- පසකදධි- සුඛ-අධිමොක්ඛ- පහගහ- උපට්ඨාන- උපෙක්ඛා යන ධර්ම එක එකක් මාගී-එල ඤාණ යැයි වදාරවා වටහා ගත්තේ නම්. එමඟින් විපස්සනා මාගීය ඉක්මවා යීවී. මෙසේ වරදවාගත් යෝගාවචර පුද්ගලයා තමාගේ විපස්සනා භාවනා කටයුත්ත නම් වූ මූල කම්මපාතය අතහැර මාගී- එල සිත් නොවන්නාවූ ඤාණ- ප්‍රීති- පසකදධි - සුඛ - සදධා- විරිය- සති - උපෙක්ඛා යන මේවා තුළින් එක ධර්මයක් මාගී- එල යැයි ආශවාසදහස කරමින් හිඳින නිසා විපසයනා මාගීය ඉක්මවා යීවී, වරදවා ගනී.

වරද නිවරද කිරීමේ පිළිවෙත

මෙම ඤාණ- ප්‍රීති- පසකදධි- සුඛ- සදධා- විරිය- සති- උපෙක්ඛා සංස්කාර ධර්මයන්හි අතිවිචතාව- දක්ඛතාව- අත්තකතාව අරමුණු කරන විපසයනා පවනයන්ද, ආවජ්ජනුපෙක්ඛා වැනි වූ අනෙකුත් ධර්මයන්ද විපසයනා පවන සිතට පෙර පිහිටි මනෝද්වාරාවජ්ජන සිතද එකව යෙදී පහත සඳහන් මනෝද්වාරික සිත් සත්තතිය අනුව පහළ වෙති.

මනෝද්වාරා වජ්ජන වාර(1)	පවන වාර 7	සහේතුක / අහේතුක තදලම්භන (2) / තදලම්භන (2)
12	34	34 / 12

තදාලම්භන යෙදීමද නොයෙදීම ද විශ් කැකයේය. මෙම විපසයනා මනෝද්වාරික පවන වීථි සිත් සත්තති නාම ඝණයන් එක, එකක් ඤාණයෙන් බිඳීමත් චිත්තක්ෂණයක් පාසා ඇතිවන- නැතිවන සවභාවය, පසු විපස්සනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කරන්න.

නිකන්ති - විපසයනා නිකන්ති

නිකන්ති = විපසයනා නිකන්ති = විපසයනාවට කැමති වන බැඳෙන ඉතා සිඳුම් ආසාවයි. ඇත්තය. මෙලෙස ඕනෑම ආදී කොට උපෙකඩා අවසන් කොට ඇති ධර්මයන් ගෙන් අලංකාර වූ, ප්‍රතිමන්ඩිත වූ විපසයනාවට ආසා කරමින් ඉතා සිඳුම් වූ ශාන්ත වූ මෙම විපසයනාවට බැඳෙන ආසාව = නිකන්තිය එම යොගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගේ උපදී. එම නිකන්තියෙහි සිඳුම් බව ශාන්ත බව ආදිය විපසයනා භාවනාවෙහි ඉතා තීක්ෂණ බව, සුරබව අනුවම පහළ වන බැවින් එම නිකන්තියේ කෙලෙස් සහිත බව වටහා ගැනීමද දුෂ්කර වන අතර එම නිකන්තිය කෙලෙස් යැයි කඳුණයෙන් පරිශ්‍රම කිරීමට අපහසු විය හැක්කේය.

යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සත්තානගෙහිද 'මෙලෙස විපසයනා භාවනා හි ආශවාද කරන, කැමති වන බවක් මගේ සත්තානගේ මීට පෙර තොවූ විරූය. එකාන්තයෙන් මම මාර්ගට පත්වීම, එලෙසට පත්වීම 'යැයි සිතට ගන්නා බව පහළ විය හැක්කේය. විපසයනා භාවනාවෙහි කැමති වන ආශවාද කරන බව යැයි යෝගාවචර පුද්ගලයා වටහා ගනී. නිකන්ති බවක් නොදන්නවා විය හැක්කේය. හමුද තීක්ෂණ-සුර විපසයනා කඳුණයෙන් මෙම නිකන්තිය පරිශ්‍රම කළ විට සාර්ථක විය හැක්කේය.

එම නිකන්තිය ලෝභ මුදු සෝමනස්ස වේදනා සමග යෙදෙන ධර්මයක් නිසා ලෝභ-දිට්ඨි රාශිය, ලෝභ-මාන රාශිය, සුදුසු ලෙස පහළ විය හැක්කේය. මානස වනාහී කදාපි වෛතසික (= වරෙක යෙදෙන වෛතසිකයක්) වන නිසා මානස තොයෙදීමද විය හැක්කේය. සෝමනස්ස වේදනා හා යෙදෙන නිසා ප්‍රීතිය යෙදෙන්නේමය.

මනෝද්වාරාවච්ඡන	ජවන වාර 7	සගේතුක / අගේතුක තදුලමීබන (2) / තදුලමීබන (2)
12	34	34 / 33 / 12

තදුලමීබණ යෙදීද - තොයෙදීද පවතී. යෙදෙන විට මහා විපාක සොමනස්ස තදුලමීබණ හා අගේතුක සොමනස්ස සන්තීරණ තදුලමීබන සුදුසු ලෙස යෙදිය හැක්කේය. මෙම සිඳුම් වූ නිකන්තිය යෙදුණු මනෝද්වාරාවච්ඡන ජවන විචි සිත් සත්තති නම් වූ නාම ඝන එක එකක් කඳුණයෙන් බිඳුලයේ නම් නිකන්තිය සමග යෙදෙන එම නාම ධර්මයන් පරිශ්‍රම කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපසයනා භාවනා කරන්න.

මේ නිකන්තිය උපක්කිලෙසයක්ද වේ. මේ නිකන්තියම අරමුණු කොට 'ඵතං මම, ඵසො කමසමිං, ඵසො මෙ අත්තා = මගේ- මම- ආත්මය.' යැයි වරදවා ගත් කළ තණහා-මාන

දිවයින යන උපකරණයට යොමු වන විට, උපකරණයෙන් පාදක වන උපකරණය වස්තුවක්ද වේ. එම නිසා නිකුත්වන උපකරණය හා උපකරණය වස්තු යන නම් දෙකක් ලබයි. [වි. ම. 475-478; මහා වි. (බු.) 2/427-434] අනුව උදාහරණයක් ලෙස දැක්විය හැකි වන්නේ,

පටිපදා කඳාණා දුසස්න විසුද්ධිය - ඉහළ විපසස්නා කඳාණා

මහායාන පටිපදා නිකුත්වන දක්වා බිඳී රූප සත්තක, අරූප සත්තක ක්‍රමයන්ට අනුව දැක්වූ රූප බිඳී- නාම බිඳී, පෙර දැක්වූ ආයතන ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ රූප-නාම බිඳීයෝද

1. රූප-නාම දෙක ක්‍රමය.
2. පසුද්විසස්න ක්‍රමය
3. ආයතන දෙක ක්‍රමය
4. බාහු දහ අට ක්‍රමය.

යනාදී ක්‍රම අනුව තමා කැමති ක්‍රමයකින් (මෙම පරමාර්ථ බිඳීයන්හි) ඇතිවන-නැතිවන උදාහරණය, සම්භාවය බණ පවිත්‍රපත්තයට පත්වන තෙක්, කඳාණා දුසස්නය පිරිසිදු වනතෙක් පරිග්‍රහ කොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නොවමින් නැවත-නැවත විපසස්නා කරන්න. අතිත-අනාගත-පවිත්‍රපත්ත තුන් කාලයන්, අපකල්පිත-බිඳීයා යන සත්තානු දෙකෙහිද බලන්න. නැවත නැවතත් බොහෝ වාරයක් භාවනා කොට බැලීම අවශ්‍යය. සංස්කාර බිඳීයන් හි බණ පවිත්‍රපත්තය කෙරෙහි කඳාණා දුසස්නය පිරිසිදු වනු පිණිස උත්සාහ කරන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් වශයෙන් ද නොවමින් කඳාණා දුසස්නය පිරිසිදු වනු පිණිස බොහෝ වාරයක් නැවත-නැවතත් උත්සාහ කරන්න.

අනුපසස්නා හතර - සතිපට්ඨාන හතරට ඇතුළු වන ආකාරය

1. මෙලෙස විපසස්නා කොට බලන අවස්ථාවේ, රූප පමණක් ප්‍රධාන කොට, ප්‍රමුඛතාවය දී විපසස්නා භාවනා කරන විට නාමයන්ද දිගට විපසස්නා භාවනා කිරීම කායානුපසස්නා සතිපට්ඨානය වැඩිම නම් වේ.
2. නාම බිඳීයන් විපසස්නා කරන විට පෙර නාම කම්ප්‍රභව කොටස ආදීන් හි පැහැදිලි කළ ලෙසට වේදනානුපසස්නා ආදී සතිපට්ඨාන තුන වඩන යෝග්‍යවන පුද්ගලයා "සංඛිතෙතන වා- විපට්ඨානවං පටිගයෙතිතෙ රූප කමමටධානෙ" (ම. අ. 1, 248) -සංඛිතව වශයෙන්ද

විස්ථාර වශයෙන්-රූප කම්පනනය පරිග්‍රහ කළ යුතු, යන උපදේශය අනුව වේදනා ප්‍රමුඛ නාම ධර්මයන්හි වචනු රූප හා අරමුණු රූප එකට සමච ගෙන පරිග්‍රහ කළයුතු, එලෙස, පිරිග්‍රහ කළ පසු වේදනාවට ප්‍රමුඛතාවය දී පරිග්‍රහ කොට නාම ධර්මයන් විපසානා භාවනා කිරීම වේදනානුපසානා සතිපට්ඨාන වැඩීම නම් වේ. භාවනා ක්‍රමය;

- (අ) වචනු
- (ආ) අරමුණු
- (ඇ) වේදනා = (වේදනා ප්‍රමුඛ නාම ධර්ම සියල්ල වේ.)
- (අ) වචනු = ඇතිවීම - නැතිවීම = අනිච්ච
- (ආ) අරමුණ = ඇතිවීම - නැතිවීම = අනිච්ච
- (ඇ) වේදනා = ඇතිවීම - නැතිවීම = අනිච්ච

මෙලෙස ආයතන- ද්වාර වශයෙන් පරිග්‍රහ කළ විට චිත්තක්‍ෂණයක් පාසාද, හැකිතාක් තරම් භවාංග චිත්තක්‍ෂණයන්ද තුන් ආකාර වශයෙන් භාවනා කළ යුතු වේ. මෙලෙස භාවනා කරන කල්හි නාම කම්පන වගුවල දැක්වූ ලෙසට (=පසුදිවද්වාරාවප්පනයේ පටන් මනෝද්වාර විටි තදලම්බණ තෙක්ද) විටි සිතක චිත්තක්‍ෂණයක් පාසා දිගටම

- (අ) ඇසුරු කරන වචනුව පමණක්ද
- (ආ) අරමුණු රූපය පමණක්ද
- (ඇ) වේදනා (ප්‍රධාන නාම ධර්ම) පමණක්ද

ඇතිවීම-නැතිවීම දක්නා ලෙසට බලමින් අනිච්ච යැයි භාවනා කරන්න. දුක්ඛ, අනත්තා දී ලක්‍ෂණයන්ටද තංවමින් මේ ක්‍රමයටම භාවනා කරන්න. කාල තුනමද, සත්තාන දෙකෙහිමද භාවනා කරන්න. ඤාණය ඇතිතාක් පතුරුවමින් භාවනා කරන්න.

3. තවදුරටත් නාම කම්පන පරිග්‍රහ කරන ක්‍රම තුන තුළින් සිත ප්‍රමුඛ කොට නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කරමින් විපසානා භාවනා කිරීම විඤ්ඤානුපසානා සති පට්ඨානය වැඩීම නම් වන්නේය.

භාවනා ක්‍රමය

- (අ) වචනු
- (ආ) අරමුණු
- (ඇ) විඤ්ඤාණය වේ. (සිත = විඤ්ඤාණ ප්‍රමුඛ නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට විපසානා භාවනා කට යුතුවේ.)

4. තවදුරටත් නාම බිම්යන් විපක්‍ෂනා කිරීමේදී එක්ස (වේතනා) ට ප්‍රමුඛතාවයේදී නාම බිම්යන් පරිග්‍රහ කරමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කිරීම බලමානුපක්‍ෂනාව වැඩිම වන්නේය.

භාවනා ක්‍රමය

- (අ) වචු
- (ආ) ආරම්භ
- (ඇ) එක්ස වේ (එක්ස ප්‍රමුඛ කොට ගත් නාම බිම් සියල්ලම වේ.)
මේ බිම්යන් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්න.

තවත් ක්‍රමයක්: රූප-නාම බිම්යන්, රූප-නාම දෙක යන ලෙසට දෙකට බෙදා විපක්‍ෂනා භාවනා කිරීමේදී, රූප බිම් විපක්‍ෂනාවට පසු නාම බිම් විපක්‍ෂනා භාවනා කරන විට වේදනාවට ප්‍රමුඛතාවයේදී නාම බිම් පරිග්‍රහ කොට විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්නේ *වේදනානුපක්‍ෂනා සතිපට්ඨානයට* වැටේ. විකල්පයක් ප්‍රමුඛතාවය දී නාම බිම් පරිග්‍රහ කොට විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්නේ *විපක්‍ෂනානුපක්‍ෂනා සතිපට්ඨානයට* වැටේ. එක්සට ප්‍රමුඛතාවය දී නාම බිම් පරිග්‍රහ කොට විපක්‍ෂනා කරන්නේ *බලමානුපක්‍ෂනා සතිපට්ඨානයට* ඇතුළත් වේ.

තවත් ක්‍රමයක්,

1. රූප - නාමයන් පහකට බෙදා පක්‍ෂවස්තන ක්‍රමයට.
2. රූප - නාමයන් 12ට බෙදා ආයතන 12 ක්‍රමයට.
3. රූප - නාමයන් 18 කට බෙදා බාහු 18 ක්‍රමයට.
4. රූප - නාමයන් අංශ 12ට බෙදා පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමයට.
5. නිවරණ පහේ ක්‍රමයට.
6. බොජ්කඩංග හතේ ක්‍රමයට.
7. දුක්ඛ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය යනි දෙකට බෙදා සවිච්ච දේහනා ක්‍රමයට විපක්‍ෂනා භාවනා කිරීම වනාහි *බලමානුපක්‍ෂනා සතිපට්ඨානයට* අනුව වන්නේය.

ඉරියාපට්ඨ හා සම්පජ්ඣන්ද්‍ර භාවනා ක්‍රමය

ගමන, සිටීම, හිඳීම, ගොවීම යන ඉරියාපට්ඨ කොටස හා ඉදිරියට යෑම, ආපසු එම, නැවීම, දිග ගැටීම ආදී එ එ සම්පජ්ඣන්ද්‍ර අවස්ථාවන්හි පක්‍ෂවස්තනයිතයන් ගෙවත් රූප-නාම බිම් පරිග්‍රහ කරන ක්‍රමය, පෙර නාම කම්ප්පාන කොටස ආදියෙහි ලියා දැක්විය. මෙම පක්‍ෂවස්තන රූප- නාම බිම්යන්ම නැවත වරක් පරිග්‍රහ කොට

1. රූප- නාම ධර්ම දෙක යන දෙකට ද
2. පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට පහට ද
3. ආයතන 12 ක්‍රමයට 12ට ද
4. ධාතු 18 ක්‍රමයට 18ට ද
5. අංග 12 ක්‍රමයට පටිච්චසමුප්පාද ක්‍රමයට ද යනාදී ක්‍රමවලට බෙදා විපස්සනා කරන්න. ඉදින් රූප- නාම දෙකේ ක්‍රමයට භාවනා කරන්නේ නම්
1. රූප පමණක්ද
2. නාම පමණක්ද
3. රූප- නාම දෙකම එකටද

ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන්න. තුන් කාලය, සත්තාන දෙක, වශයෙන් භාවනා කරන්න. යෑම ආදී එ එ ඉරිඟාපටි අවස්ථාවන් එ එ යම්පඤ්ඤාද අවස්ථාවන්හි ඇති පඤ්චස්කන්ධයන් (=රූප-නාම) ධර්මයන් අතීත-අනාගත- පව්වුපාත්ත යන කාල තුන, අප්ඤ්ඤාත- ධර්මධා යන සත්තාන දෙකෙහි -ඛණ පව්වුපාත්තයට පත්වන තෙක් මෙම රූප - නාම යන්හි ඇතිච්ච-නැතිච්ච දැකිය හැකි නම්, ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපස්සනා කළ හැකි නම් ඊට අනතුරුව පටිච්චසමුප්පාද පළමු ක්‍රමයටද දිගට විපස්සනා කොට බලන්න.

1. හේතු ධර්ම නිසා එල ධර්ම පහළ වන ආකාරය ද
2. හේතු ධර්ම නිරෝධ චීම නිසා එළ ධර්ම නිරෝධ චීම ද
3. හේතු ධර්ම ඇති නිසා එළ ධර්ම පහළ වීම, හේතු ධර්ම නිරෝධ චීම නිසා එළ ධර්ම නිරෝධ චීම ද, මෙම හේතු-එල ධර්ම දෙකෙහිම ඇතිච්ච- නැතිච්ච සවිභාව ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක එකක් වශයෙන් නංවමින් වෙන වෙනම විපස්සනා කරන්න. කාලතුන හා සත්තාන දෙක අනුව භාවනා කරන්න.

මෙලෙස ප්‍රශ්න ලෙස භාවනා කළ විට වරෙක රූප- නාම ධර්ම සංඛාරයන්හි අසුභ සවිභාවයද භාවනා කොට බලන්න. ත්‍රිලක්ෂණයන් අතරක් නොතබා සචීස්තරව භාවනා කළ විට කැමති ලක්ෂණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය. රූප- නාම දෙක යන ක්‍රමය, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ආදී ක්‍රමයන් තුළින්ද කැමති ක්‍රමයක් ප්‍රධාන කොට බොහෝ වාරයක් භාවනා නැවත භාවනා කරන්න.

උදයබ්බය ඤාණය නිමිතේය.

භංග කඳුණ කොටස

භංග කඳුණයට

මෙලෙසට සතර ඉරිතාපටයන්හි සංඛාර ධර්මයන් නැවත - නැවත විපඤ්ඤා කරන නිසා පෙර භාවනා කඳුණය හා පසු භාවනා කඳුණය සම්බන්ධ වන විට විපඤ්ඤා කඳුණයද බොහෝ සේ බලවත් වේ. ගැමීම ඇති වේ. තික්ෂණ වේ. සුර වේ. වඩාත් පැහැදිලි වේ. මෙලෙස විපඤ්ඤා කඳුණය තික්ෂණව, සුරව, පැහැදිලිව, පැමිණී කළ මෙම සංඛාර ධර්මයන්ගේ ඇති විමට සිත නොයොදා නැතිවීමට පමණක් සිත යොදන්නේය.

"කුණේ තිසේව වහනෙත සංඛාරේසු ලභුං උපධධනනෙසු උපපාදංවා ධීතිං වා පවතංවා නිමිතංවා න සමපාපුණාති, ඛය වය හෙද තිරොධෙයෙව සති සනතිධධති"

[වි. ම. 48]

" න සමපාපුණාති අයනනණාතො"

[මහා වී. (ඉ.) 2/439]

1. උපපාද = සංඛාරයන්හි ඇතිවන අවස්ථාව = උත්පාදයද
2. ධීති = සංඛාරයන්හි පිහිටීම = සීතියද
3. නිමිත = රූප කලාප වැනි සංඛාර නිමිත්තද
4. පවත = උපාදිතක පවත = හේතු ධර්ම විම නිසා එළ ධර්ම පහළ වීම් ආකාර

උපාදිතක පවතයට = හව පවතී (හවයේ පැවැත්මට) ද මනසිකාරය නොයෙදෙන නිසා විපඤ්ඤා කඳුණය එදෙසට ගමන් නොකරයි. පෙර පෙර විපඤ්ඤා භාවනා කඳුණයන්හි

බලවත් උපනිලය ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර ලබන හැමිම සිත, විශේෂ ශක්තිය සම්බන්ධ කරගනිමින් ලැබෙන පසු පසු විපක්‍ෂනා ක්‍රමයෙන් හා යෙදී තිබෙන සතිය , සංස්කාර ධර්මයන්හි බය, වය, හේද, නිරෝධ සම්භාවයේම හොඳින් යෙදී පවතී. (සතිය ප්‍රධාන කොට ක්‍රමයෙන් විස්තර කෙරේ.) එම අවස්ථාවේ,

1. **අතිවිච්චං ඛයධෙධන** = සංස්කාර ධර්මයන්හි බය-වය-හේද-නිරෝධ සම්භාවය අරමුණු කොට ක්‍රමයෙන් දුක්ඛා ලෙසට බලා "අතිවිච්ච-අතිවිච්ච" යැයි භාවනා කරන්න.
2. **දුක්ඛං භයධෙධන** = සංස්කාර ධර්මයන්හි ක්‍ෂයවෙමින්, වැය වෙමින්, බිඳෙමින්, නිරෝධ වෙමින් පවතින නිසා, බියට පත්වන සම්භාවය අරමුණු කොට ක්‍රමයෙන් දුක්ඛා ලෙසට බලා, "දුක්ඛ, දුක්ඛ" යැයි, භාවනා කරන්න.
3. **අනතතං අකාරකධෙධන** = සංස්කාර ධර්මයන්හි ස්ථිර සාර ආත්මයක් නැති බව අරමුණු කොට ක්‍රමයෙන් දුක්ඛා ලෙසට බලා "අනතත - අනතත" යැයි භාවනා කරන්න.
4. වරෙක අසුභයද භාවනා කරන්න.

සතිමත් විය යුතු

එ එ සංඛාර ධර්මයන්ගේ භංගය පමණක් අරමුණු කොට ක්‍රියාකරණයන්ට නොවමින් විපක්‍ෂනා කරන විට සංඛාර ධර්මයන්ගේ භංග සම්භාවය බලවත්ව පෙනීමෙන් විය හැක්කේය. අතිවිච්ච යයි. (නැත්නම් දුක්ඛ යැයි, අනතත යැයි) ක්‍රියාකරණයන්ට නොවමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කරනවිට නැවතීමට භාවනා කරන්න. විච්චි බොහෝ ගණනක්, නැත්නම් විත්තකණ්ණ බොහෝ ගණනක්, රූප ධර්මයන්ගේ භංගය දකින තාක් එයම බලන්න. දකින බලන විත්තකණ්ණයක් පාතක් රූප-කණ්ණයක් පාතා භංගය අතිවිච්ච යයි. ලක්ෂණයන්ට නොවමින් ලුහු බැඳ යමින් භාවනා කරනවා නොවේ. විත්තකණ්ණ බොහෝ ගණනක් රූපකණ්ණ බොහෝ ගණනක් භංගය අරමුණු කොටගෙන අතිවිච්ච-අතිවිච්ච යැයි ලෙසට නැවතීමට ලක්ෂණයන්ට නොවමින් භාවනා කරන්න. දුක්ඛ-අනතත ලක්ෂණයන්හිද මෙලෙසටම යලකා ගන්න. කාල තුන, සත්තාන දෙකෙහි රූප-නාම දෙක, පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය ආදී ලෙස බොහෝ වාරයක් නැවත- නැවත භාවනා කරන්න.

රූප කලාප නොපෙනී යෑම

නිමිත්තකති සංඛාර නිමිත්තං, යං සංඛාරානං සමුතාදිඝණ වසෙන, සතිවච්ච පරිචෙජ්ජනය ව සවිගහනානං විය උපට්ඨානං, තං සංඛාර නිමිත්තං

[මහා වී. (බු.) 2/439]

යෝග්‍යව පුද්ගලයා දිවයි විසුද්ධි අවස්ථාවේ, නාම- රූප පරිච්ඡේද ක්‍රමය කොටසේ පවත් රූප- නාම ධර්මයන් රූප ඝන- නාම ඝන (= රූප සමූහ, රූප පිඬු- නාම සමූහ, නාම පිඬු) ක්‍රමයෙන් බිඳීමත් විපක්‍යනා භාවනා කරමින් පැමිණි භංග ක්‍රමයට පත්වීමට පෙරතුටු වුවද මට්ටම් වලදී

1. **පළපාදු:** හේතු- රූප නාම සංඛාර, එල රූප- නාම සංඛාර දැන් භංග ක්‍රමයට පත්විය. සංඛාර ධර්මයන් හි ඇතිවීම (උපාදා) සම්භවයද දැක්මින් සිටී.
2. **ධිති:** එම සංස්කාර ධර්මයන්හි ක්‍ෂය වශයෙන් පවතින සීති සම්භවය-පරා සම්භවය දැක්මින් සිටී.
3. **පවතන:** උපාදිතතක පවතන. [මහා වී. (ඛ.) 2/439], හව පවතති (මහා වී.(ඛ.) 2/ 447] යන හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව ඇති නිසා එල ධර්ම පහළ වීම හෙවත් හවයේ පහළ වීම සම්භවයද දැක්මින් සිටී.
4. **නිමිතත:** රූප ඝන, නාම ඝන, යන රූප- නාම සමූහ, පිඬු ක්‍රමයෙන් බිඳීමත් පරමත්ථ තෙක් ක්‍රමය කොට බිඳීමත් සිටින මුත් වරෙක ලුහුබැඳ ගොස් බිඳලිය නොහැකි සම්භරක් රූප කලාප- නාම කලාප පැවතිය හැක්කේය. හේතුව වනාහී රූප කලාප නාම කලාපයන් හි බොහෝ සේ වැඩෙන බව, යුගයුගව පහළ වන බවය. ලුහු බැඳ මුත් භාවනාවෙන් දැක ගත නොහැකි රූප කලාප- නාම කලාපයන්හි සමූහ ඝන-කිවිව ඝන ආදී සමූහ වූ වශයෙන් පිඬු වූ නාම- රූප නොබිඳීම නිසා රූප කලාප- නාම කලාප වශයෙන් පමණක් දැක ගත හැක්කේය. ඒ වනාහී නිමිත්ත දැකීමයි. සංස්කාර ධර්මයන් ඇතුළු ලබන නිමිත්තය.

මේ භංග ක්‍රමයට පත් වූ අවස්ථාවේදී විපක්‍යනා ක්‍රමය ඉතා කියුණු වීසද බවට පත්ව ඇති නිසා එම යෝග්‍යව පුද්ගලයාගේ ක්‍රමයෙහි සංස්කාර ධර්මයන් ඉතා යුගයුගව, පහළ වන විට

1. **පළපාදු:** සංස්කාර ධර්මයන්ගේ පහළ වීම උපාදා සම්භවයද ක්‍රමයෙන් අල්ලා ගනු පිණිස ලුහුබැඳිය නොහැක්කේය.
2. **ධිති:** සංස්කාර ධර්මයන්හි සීතිය =පරා සම්භවයද ක්‍රමයෙන් ලුහු බැඳිය නොහැක්කේය.
3. **පවතන:** අවිජ්ජා- තණ්හා- උපාදාන- සංඛාර- කම්ම යන හේතු ධර්මයන්හි ප්‍රකටව ඇති බව නිසා විඤ්ඤාන, නාම- රූප, සමායතන, එසය, වේදනාදී එල- විපාක ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රකට, පහළ වීම නම් වූ හව පවතති = හවයේ පහළ වීමද ක්‍රමයෙන් ලුහු බැඳිය නොහැක්කේය. මක් නිසාද?

හේතු- එල සංඛාරයන් හි ඇතිවීම (-උපාදා) සචභාවය, ධීති සචභාවය දෙසට ඤාණය ගමන් නොකර මෙම සංස්කාර ධර්මයන්හි මොහොතකදු නොනැවැත් අඛණ්ඩව ඛය-වය වෙමින් පවතින ඛණික නිරෝධ යැයි කියන නිරෝධ සචභාවය දෙසටම ඤාණය ගමන් කරමින් හොඳින් පිහිටා සිටින නිසාය. හේතු ධර්මයන් ප්‍රකටව තිබීම, එල ධර්මයන් ප්‍රකටව තිබීම නම් වූ උපාදා සචභාවයට විපක්‍ෂනා ඤාණය ගමන් නොකරන නිසා හේතු ධර්ම වීම නිසා එල ධර්ම පහළ වීම යන උපාදිනනක පවතින සචභාවය (=පවචයනො උදය දක්‍ෂන සචභාවය) වෙනටද විපක්‍ෂනා ඤාණය ගමන් නොකරයි.

4. **නිමිත්ත:** තවදුරටත් මේ භංග ඤාණ අවස්ථාවේදී යෝග්‍යවර පුද්ගලයාගේ විපක්‍ෂනා ඤාණය ඉතා තියුණුව සීඝ්‍රව පවතින නිසා සමූහ ඝන, කිවච ඝන වශයෙන් පවතින රූප ජිච්ච, රූප සමූහයේ දැකිය නොහැකි තරමින. හේතුව නම්, **සවිගයන** යන ඉතාමත් කුඩාම ශරීරවත් දුටු විණ්ඩයක් වන රූප කලාප අංශුන්ද, නාම කලාපයේද, සුදු සංස්කාර ධර්ම යැයි දැන ගැනීමට ප්‍රමාණවත් වන නිවැරදි සංඥාව සහිත නිසා සංඛාර නිමිත්ත යැයි කියනු ලැබේ. මෙම සංඛාර නිමිතීද විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් දැක-බලා ගත නොහැක්කේය. භංගානුපස්සනා ඤාණය වනාහි ඛය, වය, හේද, නිරෝධ සචභාවයන් ඇතිව ඛණික නිරෝධයට ළඟා වූ රූප ධර්ම සචභාවය පමණක් හා නාම ධර්ම සචභාව පමණක් දැක බලාගනිමින් සිටින තත්වයකි. රූප කලාප- නාම කලාප යන සමූහ-ජිච්ච විපක්‍ෂනා ඤාණයෙන් නොදක්නා නමුදු රූප පරමාජී ධර්ම සචභාව, නාම පරමාජී ධර්ම සචභාවයන් යෝග්‍යවර පුද්ගලයාගේ පෙර ඤාණයන් හා සම නොවී මෙම භංග ඤාණයේදී පිරිසිදුව පැහැදිලිව මෙන්ම බොහෝ ප්‍රකට ලෙස පැහේ. පරමාජී ඝෛත්‍රයේ පමණක් පුණී ලෙස වැදගෙන සිටී. එම අවස්ථාවේදී වූ සංස්කාර ධර්මයන් බොහෝ යුහුසුළුව ඝෛත්‍ර වෙන- වැය වෙන සචභාවයක් සහිතව දැකීමින් සිටින පිංවත් ඔබ තුන්කාලයන් හි සන්තාන දෙකෙහි ඇති

1. රූප ධර්ම සීගල්ලමද
2. නාම ධර්ම සීගල්ලමද
3. රූප- නාම එකටද ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකක් ලෙසට නංවමින්
 නැවත - නැවතත් විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමයට ද අතීත, අනාගත, පවච්චපත්ත, අජ්ඣත්ත-බහිද්ධා ආදී එකොලොස් ආකාරයට ඇත්තා වූ උපාදානස්කන්ධයන් පසද ස්කන්ධ එක එකක් වශයෙන් වෙදා ත්‍රිලක්ෂණයන් එක එකකට නංවමින් නැවත නැවත විපක්‍ෂනා කරන්න.

සැලකිය යුත්තක්:- සංස්කාර ධර්මයන් මේ ගෞරව කැපවීමට පත් වූ විටම ඉතාමත් යුතුකමට පවතින්නේ ශාස්ත්‍රීය අදහස් නොකරන බව සලකාගන්න. සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ධර්මතාවය වනාහි ඇස් පිය හෙලන, පිදුලි කොටන, ඇතුරු සැණක් ගසනු තරම් කාලයක් තුළ, බොහෝ වාර ගණනක්, කොටි ලක්ෂ්වාර ගණනක් ඇති වෙමින්- නැති වෙමින් පවතින ධර්මතාවයකි. විපස්සනා ක්‍රමය කියනු නොවන, මුළුමනින්ම භාවයට පත්වූ නිසා සංඛාරයන්හි ඉතා යුතුකමට වඩා වේගවත් බව විපස්සනා ක්‍රමයෙන් දැක, දැනගනිමින් පවතී යන අර්ථයයි. තව දුරටත් මෙම සංඛාරයන්හි උපපාද- සීටි- පච්ඡත- නිමිත්ත යන මේවාට යොග්‍යවීමට පුද්ගලයා මනසිකාරය නොයෙදූ නිසාම ක්‍රමයෙන් ගමන් කරවමින් දැක ගත නොහැකි විය. මේ ක්‍රමවේද අනුව මනසිකාරය යෙදවුණොත් දැක ගත හැකි ශාස්ත්‍රීය අර්ථය විවිධාකාරයෙන් සිතට ගන්න. බුදුරජාණන් වහන්සේවද බුද්ධිත්වයට පත්වීමෙන් පසු අවිජ්ජාව නිසා සංඛාර පසළ වන ආකාරය, සංඛාරයන් නිසා විඤ්ඤාණය පසළ විම ආදිය භාවනා කිරීමට, සලකා බැලීමට හැකියාව ලැබුණ බවට සංගෞරව කාරක මනා තේරුමක් වන්නේය [බු. නි. 1/130] සංගෞරව කාරක ලදී.

විපස්සනා භාවනා කරමින් සිටින ක්‍රමය මත නැවත වරක් විපස්සනා කිරීම=පටිවිපස්සනා

ක්‍රමයෙන්ම ක්‍රමයෙන්ම උපාය විපස්සනා [වි. ම. 482]

යොග්‍යවීමට පුද්ගලයා මෙලෙස සංඛාර ධර්මයන්ගේ ගෞරව පමණක් විපස්සනා ක්‍රමයෙන් දැක දැන බලා ගන්නා අවස්ථාවේදී තුන් කාලය හා සන්තාන දෙකේ ඇති රූප- නාම ධර්මයන් හේතු එළ ධර්මයන්, යන විපස්සනා ක්‍රමයෙන් භාවනා කළයුතු දුක යුතු ක්‍රමය = සංස්කාර ධර්ම නම් වූ මෙම ක්‍රමය ධර්මයන්ද, විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමය නම් වූ විපස්සනා ක්‍රමයද යන (මෙම ක්‍රමය = ක්‍රමය නම් වූ ධර්ම) දෙකම විපස්සනා කරයි. ක්‍රමය නම් වූ විපස්සනා භාවනා කරන ක්‍රමයද මනෝද්වාරික පච්ඡත විටි සන්තතිකම වේ. තදාලම්බණ වැටීමද නොවැටීමද යෙදේ. නමුදු මෙම අවස්ථාවේදී නිබ්බිදා ක්‍රමය බලවත් වූ විපස්සනා ක්‍රමය හා බැඳී පවතින නිසා තදාලම්බණ නොවැටී සිටීම බහුල විය හැක්කේය.

මනෝද්වාරාවස්ථත	පච්ඡත වාර 7	සහේතුක / අහේතුක තදාලම්බන / තදාලම්බන (2)
12	34/33	34/33 / 12/11

පින්වත් ඔබ මෙම මනෝද්වාරික පව්න වීථි සිත් සන්තතිය නම් වූ භාවනා කරන ඤාණයද, ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂතා කරන්න.

භාවනා කරන ක්‍රම සමහරක්

1. රූප බැලීම- රූපයේ භංගය- අනිච්චා
බලන ඤාණයේද- භංගය- අනිච්චා
2. නාම බැලීම- නාමයේ- භංගය අනිච්චා
බලන ඤාණයේද- භංගය- අනිච්චා
(දුකඛ- අනත්ත- මෙලෙඝටම භාවනා කොට බලන්න)

මෙලෙස භාවනා කරනවිට

1. චරෙක අප්ඤ්ඤත,
2. චරෙක බහිද්ධා භූෂද
3. චරෙක රූප ධර්මී
4. චරෙක නාම ධර්මී
5. චරෙක භේතු ධර්මී
6. චරෙක ඵල ධර්මී යන ධර්මීයන්

ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්‍ෂතා කරන්න. අතීත අනාගත කාලයන්හිද මෙලෙඝටම මාරු කරමින් විපක්‍ෂතා කරන්න. මෙලෙඝටම පඤ්චස්කන්ධ ක්‍රමය මගින් පහට කොටස් කොට ඵකොලොස් (11) ආකාරයන්ට ඇත්තාවූ උපාදානස්කන්ධ පහද මෙලෙඝටම විපක්‍ෂතා කරන්න. මේ කොටසේදී අනත්ත ලක්ඛිත සුත්‍රයෙහි එන පඤ්චස්කන්ධ භාවනා පිළිවෙළ, යෝගීන් සදහා ඉතා වටිනා, විපක්‍ෂතා ඤාණයන් මේරීමට හේතුවන පිළිවෙළකි.

හේතු- ඵල ධර්මීයන් විපක්‍ෂතා භාවනා කරන විට හේතු ධර්මී පහළපීම නිසා ඵල ධර්මී පහළපීම නම් වූ උපාදානනක පවත්න ස්වභාවයට මේ භංග ඤාණ කොටසේදී මනසිකාරය තොයෙදන නිසා තොදකින හමුද, මෙම උපාදානනක පවත්න ස්වභාවය පව්වය පරිශ්‍රූත ඤාණ කොටසෙහිදී ද සම්මසන ඤාණ කොටසේදී ද උදයඛිඛය ඤාණ කොටසෙහිදී ද නියමාකාරව භාවනා කොට විපක්‍ෂතා ඤාණයෙන් කල් තබා දැනගෙන සිටින විටම, භංග ඤාණ කොටසෙහිදී අවිජ්ජා ආදී හේතු ධර්මී හා සංඛාර ආදී ඵල ධර්මීයන්ට විපක්‍ෂතා ඤාණය විහිදුවා අරමුණු කොට බැලුකළ පහසුවෙන්ම දැනගත හැකි, දැකගත හැකි වන්නේමය. මෙම හේතු ඵල ධර්මීයන් හි භංග ස්වභාවයද විපක්‍ෂතා ඤාණයෙන් දැක -දැන ගන්නේය.

භංගය දැකීමේ ශක්තිය

භංගානුපස්සනා ඤාණ භාවනා ආරම්භ කරන, මේ භංගානුපස්සනා ඤාණයට පත්නොවූ ශෝභාවට පුද්ගලයා භංගානුපස්සනා ඤාණයට පත්වීමට කලින් හිදගත් නොරෝ කාලයකින්ම සංඛාරයන්ගේ භංගය දිගටම දක්නේ නොවේ. භංග ඤාණයට පත්වීමට කලින් පශ්චාත්යේ මුලදී ඇතිවීම- නැතිවීම දෙකම මද පමණට දැක ගනිමින් විපස්සනා භාවනා කරන්නේය. ඤාණ හිඳුණුව, මුවහත් වූ කළ සංඛාරයන්ගේ ඇතිවීම- නැතිවීම නොදැක නැතිවීම හෙවත් භංගය පමණක් දකිනවා වන්නේය. භංග ඤාණයේ මුදුනට පත්වූ අවස්ථාව වන විට සංඛාරයන්හි භංගය පමණක් අඛණ්ඩව ඤාණයෙන් දැකගනිමින් සිටී. [මහා වී. (ඉ.) 2/441]

තතො පන පුබ්බි භාගෙ අනෙකාකාරවොකාරා අනුපස්සනා ඉට්ඨිතඛඩාව

[මහා වී. (ඉ.) 2/441]

භංග ඤාණයේ මේටීම අනුව භංග ඤාණයේ මුදුනට පත්වීමට කලින් විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව විපස්සනා භාවනාව කිරීම අවශ්‍ය වේ මැයි. [මහා වී. (ඉ.) 2/441]

කැමති දෙයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය

මෙම භංග ඤාණ කොටසේදී සංඛාර ධර්මයන්ගේ බිඳීම මත විපස්සනා කිරීමේදී රූප ධර්ම විපස්සනා කිරීම වඩා මනෝඤ්ඤ නම් රූප ධර්ම ප්‍රමුඛ කොට භාවනා කළ හැක්කේය. නාම ධර්ම විපස්සනා කිරීම වඩා මනෝඤ්ඤ නම් නාම ධර්ම ප්‍රමුඛ කොටගෙන විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය. එසේ නමුත් යට දැකවූ භාවනා ක්‍රමය නිමවනතෙක් බොහෝ වාරයක් විපස්සනා කළ විටම මෙලෙස කළ යුතු වේ. තව දුරටත් නාම ධර්මයන්ගේද භංගය බලවත්ව පැහැන කළ, භාවනා කොටසේද සාර්ථකව නිමාවට පැමිණි කළ කුසල ජවන වීථි සෝභන රාශියේ නාම සමුහය ප්‍රමුඛකොට විපස්සනා භාවනා කිරීමට කැමති නම් එසේ භාවනා කළ හැක්කේය. එහිදීද මනෝද්වාරික කුසල ජවන වීථි නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කරන්න. එහිදීද පින්වත් ඔබ සමඵලානික පුද්ගලයෙකු වී නම් ධනාත්‍ය සමාපත්ති වීථිනි ඇති ධනාත්‍ය නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී විපස්සනා කරන්න. ත්‍රිලක්ඛණයන්හිදු ලක්ඛණ තුනම ප්‍රගුණාවන සේ භාවනා කළ විටම තමා කැමති, වඩා පහසු ලක්ඛණයකට ප්‍රමුඛතාවය දී භාවනා කළ හැක්කේය. වත්ථු + ආරම්භය + වේදනා, වත්ථු + ආරම්භය + විඤ්ඤාණය, වත්ථු + ආරම්භය + එස්ස යන මේ භාවනා කොටසෙහිදීද භාවනා ඤාණයේ භංගයද අඩංගුකොට විපස්සනා භාවනා කළ හැක්කේය.

භාවනා ක්‍රමය

1. වත්ථු බැලීම (=භාවනාව)-වත්ථු -භංගය- අභිච්චි. භාවනා ඤාණයේද- භංගය-අභිච්චි
2. ආරම්භය- බැලීම ආරම්භය-භංගය- අභිච්චි- භාවනා ඤාණයේ ද භංගය-අභිච්චි
3. වේදනා- භාවනාව-වේදනා- භංගය- අභිච්චි භාවනා ඤාණයේ භංගය-අභිච්චි

වත්ථු+ අරමුණ+ විඤ්ඤාණය, වත්ථු+ අරමුණ+ එස්ස යන මේ භාවනාද මේ ක්‍රමයටම දිගට භාවනා කරන්න. දුක්ඛා, අනත්තා යන ලක්ෂණයන්ට නැංවීමේදීද, මේ ලෙසටම භාවනා කරන්න. ද්වාර හයෙහිම මෙලෙස භාවනා කරන්න. අප්පධන්ත- බහිද්ධා සත්තාන දෙක හා තුන් කාලයන්හීදී භාවනා කරන්න.

ඉරිතාපටි භාවනා, සමීපපඤ්ඤා භාවනා කොටස්වලදීද එ එ ඉරිතාපටි එ එ සමීපපඤ්ඤා අවස්ථාවේදී ඇති සංස්කාර ධර්මයන්ගේ භංගය අරමුණුකොට විපක්ෂනා භාවනා කරන්න.

පටිච්චසමුප්පාද අංගයන්ගේ භංගය පමණක්ද අරමුණුකොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නොවමින් විපක්ෂනා භාවනා කරන්න. මෙලෙස භාවනා කිරීමේදී අවිජ්ජා නිසා සංඛාර පසළඹීම ආදී හේතු- එල සම්බන්ධතාවය අරමුණු නොකොට භංගය පමණක් අරමුණු කොට විපක්ෂනා භාවනා කරන්න. තුන් කාලයන්ද, සත්තාන දෙකද භාවනා කරන්න. වරෙක භාවනා ඤාණයද විපක්ෂනා කරන්න. එ පටි විපක්ෂනාවයි.

මේ කොටසින් පටන්ගෙන ආයඪී මාභීයට පත්වනතෙක් ඇති ඤාණ අවස්ථාව අතීත අකාශන, පවච්චපත්ත යන තුන් කාලයෙහි, අප්පත්ත- බහිද්ධා යන සත්තාන දෙකෙහි පිහිටා ඇති රූප- නාම, හේතු- එල, සංස්කාර ධර්මයන්හි භංගය පමණක්ද, වරෙක භාවනා කරන විපක්ෂනා ඤාණයේ භංගයද විපක්ෂනා ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසට බලා ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නොවමින් නැවත - නැවත විපක්ෂනා භාවනා කළ යුතු ඤාණ කොටස් විස්තේමය.

මෙලෙස භාවනා කළ යුතු නාම ධර්ම ලැයිස්තුවට බන්ධන නාම ධර්මයන්ද ඇතුළත්වෙයි. විශේෂයෙන් ආනාපාන බන්ධන හතර ඇතුළත් වේ. මෙම බන්ධන හතර භංග ඤාණය තෙක් නැවත - නැවත විපක්ෂනා කරන්නට හැකි නම් එමගින්ම බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කළ ආනාපාන චතුක්ක හතරෙහි එන සියලුම ආචරණය වූනා විස්තේමය. නමුදු ඤාණය නොමේරූ ඇත්තන් සඳහා මේ චතුක්ක හතර සම්බන්ධයෙන් කෙටියෙන් ලියා දක්වන්නෙමි.

ආනාපාන ප්‍රථම චතුකක

1. දිසං වා අසසසනො දිසං අසසසාමිති පජානාති
දිසං වා පසසසනො දිසං පසසසාමිති පජානාති.
2. රසසං වා අසසසනො රසසං අසසසාමිති පජානාති.
රසසසං වා පසසසනො රසසං පසසසාමිති පජානාති.
3. සඛබ්බාය පටිසංචෙදි අසසසසාමිති සිඤ්චති.
සඛබ්බාය පටිසංචෙදි පසසසසාමිති සිඤ්චති.
4. පසසමනසං කාය සංඛාරං අසසසසාමිති සිඤ්චති.
පසසමනසං කාය සංඛාරං පසසසසාමිති සිඤ්චති.

[ම. නි. 1/ 1364]

1. දීඝීච හෝ ආශ්වාස කරන්නේ දීඝීච ආශ්වාස කරන්නෙමයි. නුවණින් දැන ගනී.
දීඝීච හෝ ප්‍රශ්වාස කරන්නේ දීඝීච ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැන ගනී.
2. හ්‍රස්ච කොට හෝ ආශ්වාස කරන්නේ හ්‍රස්ච කොට ආශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැන ගනී.
හ්‍රස්ච කොට හෝ ප්‍රාශ්වාස කරන්නේ හ්‍රස්ච කොට ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි නුවණින් දැන ගනී.
3. ආශ්වාසයේ මුල- මැද- අග යන සියල්ල සම්පූර්ණයෙන් දැන ගනිමින් ආශ්වාසය කරන්නෙමයි. පුහුණු කරයි. හික්මෙයි.
ප්‍රශ්වාසයේ මුල- මැද- අග යන සියල්ල සම්පූර්ණයෙන් දැන ගනිමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි. පුහුණු කරයි. හික්මෙයි.
4. ඕළාරික ආශ්වාසය නම් වූ කාය සංස්කාර ධර්මය සංසිදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.
ඕළාරික ප්‍රශ්වාසය නම් වූ කාය සංස්කාර ධර්මය සංසිදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමයි පුහුණු කරයි.

[ම. නි 1/136]

මේ ප්‍රථම වතුන්කයෙහි

1. දින = දින (ආශ්වාස- ප්‍රශ්වාසයන්ගේ දින බව)
2. රසය = හුස්ම (ආශ්වාස- ප්‍රශ්වාසයන්ගේ කෙටි බව)
3. සබ්බකාය = සියලුම (ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන්ගේ මුල- මැද- අග යන සියලුම)
4. පසාමකය = සංසිදුවීමත්, සීඝ්‍රවීමත් ලෙස ගෙවී යන ලෙස පුහුණු කිරීම

මේ ආනාපාන ප්‍රථම වතුන්කය පුහුණු කිරීම, සමථ කම්මට්ඨාන කොටසේදී ආනාපානයේ සංසිදීම වීම වන වතුන්ට බ්‍යාන තෙක් සම්පූර්ණයෙන් මිශ්‍රා දැක්වන්නට යෙදුණි. මෙතැන් පටන් එයේ පුහුණු කළ පිංචතුන් සඳහා දුර්ග වතුන්ක ආදියෙහි එන භාවනාව කෙටියෙන් සඳහන් කරන්නෙමු.

පිංචත් ඔබ තමාලත් ආනාපාන වතුන්ට බ්‍යාන සම්බන්ධ වසීභාව පහම පුහුණු කිරීමෙන් පසු මෙම බ්‍යානය විපසානාවට පාදක කොට භාවනා කිරීමේදී පය්‍යංකයක්-පය්‍යංකයක් පාසා මෙම බ්‍යානයට ප්‍රථමයෙන් සමවැදී එයින් නැගී සිටී වට.

1. රූප පටිග්‍රහ = රූප පටිග්‍රහ කිරීම,
2. අරූප පටිග්‍රහ = නාම පටිග්‍රහ කිරීම,
3. රූපාරූප පටිග්‍රහ = රූප-නාම පටිග්‍රහ කිරීම,
4. නාම රූප වච්චාන = රූප- නාම වෙන් කොට දැන ගැනීම,
5. පච්චය පටිග්‍රහ = පච්චුප්පත්ත රූප- නාමයන්ගේ හේතු බව පටිග්‍රහ කිරීම,
6. අද්ධාන පටිග්‍රහ = අතීත- අනාගත රූප- නාමයන්හි හේතු බව පටිග්‍රහ කිරීම යන,

මේ කටයුතු ක්‍රමානුකූලව සම්පූර්ණ කොට හේතු බව සහිත වූ මෙම රූප- නාම බවින් සම්මත කථාණය, උදයධ්වය කථාණය, භංග කථාණය යන මේ කථාණ අවස්ථාවන්හි නැවත නැවත විපසානා භාවනා කරන විට පහත සඳහන් දුර්ග වතුන්කයේ එන භාවනාවද දිගට පුහුණු කරන්න.

ආනාපාන දුර්ග වතුන්කය

1. පිති පටිසංවේදි අසකසියකාමිති සිකඛති.
පිති පටිසංවේදි පසකසියකාමිති සිකඛති.
2. සුඛ පටිසංවේදි අසකසියකාමිති සිකඛති.
සුඛ පටිසංවේදි පසකසියකාමිති සිකඛති.

3. විභව සංඛාර පටිසංචෙදි අසසසියසාමිති සිකඛති.
විභව සංඛාර පටිසංචෙදි පසසසියසාමිති සිකඛති.
4. පසසමභයං විභව සංඛාරං අසසසියසාමිති සිකඛති.
පසසමිභයං විභව සංඛාරං පසසසියසාමිති සිකඛති.

[සං. හි 5-2/108; ප. 1/ 56]

1. ප්‍රීතිය ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
ප්‍රීතිය ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
2. සුඛය ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
සුඛය ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
3. විත්ත සංස්කාර ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ආශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
විත්ත සංස්කාර ප්‍රකට ලෙස දැනීමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
4. විත්ත සංස්කාර සංසිදුවමින් ආශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
විත්ත සංස්කාර සංසිදුවමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි පුහුණු කරයි.
1. ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කොට ප්‍රීතිය හා යෙදෙන ප්‍රථම- දුතිය ධ්‍යානගන්ධ සමච්චිත එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි ධ්‍යාන සමාපත්තියට සමච්චි ගත කරන ක්‍ෂණයෙහි ධ්‍යානග ලැබී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු ප්‍රකටව දැන සිටින නිසා අරමුණු හේතු කොට ගෙන ඔහු ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් සිටී. මෙලෙස ධ්‍යාන ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනීමින් හුස්ම ගන්නා නිසා අරමුණු සභාව වශයෙන් ප්‍රකටව, ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනී යැයි කියැවේ. මෙලෙස ප්‍රීතිය දැනීමින් හුස්ම ගන්න. (සමච කොටස)

[වි. ම. 12]

ධම්මන් පරමාථී චෙක්ඛ යථා පරිදි විනිවිද දැකිය හැකි ඤාණය අසම්මොග නම් වේ. යෝගාවචර පුද්ගලයා මෙම ආනාපාන ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමච්චිදී එයින් නැගී එහි යෙදෙන ප්‍රීතිය ඉදිරිපත් කර ගත්තේ නම්: ප්‍රීතිය මුල් කොට ගත් නිසා ධ්‍යාන නාම ධම් සියල්ල එහි ඛය- වය සභාවය ඤාණයෙන් දක්නා ලෙසටම බලමින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් සම්මසනය කරයි. මෙලෙසටම දුතිය ධ්‍යානයට සමච්චිදී එයින් නැගී එහි යෙදෙන නාම ධම් සියල්ල එවැනි ඛය- වය දැනීමින් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපසානා වශයෙන් සලකා බලයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා විපසානා ඤාණ අවසාරවේදී එම ප්‍රීතියේ = ප්‍රීතිය සමග යෙදෙන ධ්‍යානාංග සමූහයේ සභාව ලක්ෂණ, සාමඤ්ඤ ලක්ෂණ යන මේවා විනිවිද දක්නා නිසා අසම්මොග සභාවය වශයෙන් = සම්මොග නොමැති සභාව වශයෙන් ප්‍රීතිය ප්‍රකටව දැනී යන්න අදහසයි. එලෙස ප්‍රකටව දැනීමින් හුස්ම ගන්න. (විපසානාවසි) [වි. ම. 212]

2. සමඵ කොටසෙහි ප්‍රථම ධනාතය, දෙවන ධනාතය, තුන්වන ධනාතය යන මේවාට ක්‍රමානුකූලව සම වදිමින් ආනාපාතය වැඩීම, විපස්සනා වශයෙන් එම ධනාතය හා යෙදී පවතින්නා වූ සුඛයේ අනුව හෙවත් සුඛය මුල් කරගෙන ඇති ධනාත නාම ධර්ම සමූහයේ ඝෂයවීම අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් ආනාපාතය වැඩීම, සුඛය ප්‍රකටව දැකීමින් ආනාපාතය වැඩීම (හුස්ම ගැනීම) නම් වන්නේය. මෙලෙස සුඛය ප්‍රකටව දැකීමින් හුස්ම ගැනීම කරන්න.

[වි. ම. 213-214]

3. සමඵ කොටසෙහි ආනාපාත ධනාත හතර එකින් එක සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම පිළිවෙලින් විපස්සනා කොටසෙහි චිත්ත සංඛාර නම් වූ වේදනා- සංඥා යන ධර්ම දෙක හෙවත් සංඥාව හා යෙදෙන වේදනාව නම් වූ වේදනාව මුල්කරගත් ධනාත නාම ධර්ම සීගල්ලේම ඝෂයවීම අරමුණු කොට විපස්සනා කරමින් හුස්ම ගැනීම, විතන සංඛාර ධර්මයන් ප්‍රකටව දැකීමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමට හැකිවන ලෙස පුහුණු කරන්න.

[වි. ම. 213-214]

4. සමඵ කොටසෙහි, ආනාපාත ධනාත හතර එකින් එකට සමවදිමින් හුස්ම ගැනීම ඕප්‍රාරික චිතන සංඛාර ධර්මයන් සිඳුම් කරමින්, සංසිදුවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. විපස්සනා කොටසෙහි මේ ධනාත සතරටම වෙන් වෙන් වශයෙන් සමවදිමින් ඵලෙසටම ඵවායින් නැති සිටීමත් වේදනාවට මුල්තැනදී මේ ධනාත නාම ධර්මයන් පරිග්‍රහ කොට ඵවායේ ඝෂයවීම, ඛය- වය - හේද- නිරෝධ සවිභාවය අරමුණු කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම ඕප්‍රාරික චිතන සංඛාර ධර්මයන් සිඳුම් කරමින්, සංසිදුවමින් හුස්ම ගැනීම නම් වන්නේය. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම පිණිස පුහුණු කරන්න.

[වි. ම. 213-214]

පිති පටිසංවේදී යන පදයෙහි පිතිය මුල්කොට ඇති වේදනාවද, සුඛ පටිසංවේදී යන පදයෙහි සුඛ වේදනාවද, විතන සංඛාර පද දෙකෙහි සංඥා- වේදනා ධර්ම දෙකද =විතන සංඛාර වශයෙන් සංඥාව හා මුසුවූ වේදනාවද මුල්කොට දේශනා කොට ඇත්තේය. මේ නිසා මේ දෙවැනි වතුක්කයෙහි වේදනානුපස්සනා ක්‍රමය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව සලකන්න.

[වි. ම. 213-214]

ආනාපාත තතිය වතුක්ක

1. විතන පටිසංවේදි අසකසියකාමිති සිකඛති.
විතන පටිසංවේදි පසකසියකාමිති සිකඛති.
2. අතිපපමොදයං විතතං අසකසියකාමිති සිකඛත.
අතිපපමොදයං විතතං පසකසියකාමිති සිකඛති.

3. සමාදාන චිතතං අසකසියසාමිති සිකඛති.

සමාදාන චිතතං පසකසියසාමිති සිකඛති.

4. විමොචයං චිතතං අසකසියසාමිති සිකඛති.

විමොචයං චිතතං පසකසියසාමිති සිකඛති.

[සං. නි. (5-2/110); පා. 156]

1. ධානන සිත ප්‍රකටච දැනගනිමිත් ආශවාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි

ධානන සිත ප්‍රකටච දැන ගනිමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි.

2. සිත ඉතාමත් උදෙසාගිමත් ප්‍රමෝදයක් ඇතිව ආශවාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි.

සිත ඉතාමත් උදෙසාගිමත් ප්‍රමෝදයක් ඇතිව ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි.

3. සිත අරමුණෙහි සමච සමාදානව මනාසේ පිහිටුවමිත් ආශවාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි.

සිත අරමුණෙහි සමච සමාදානව මනාසේ පිහිටුවමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි.

4. සිත ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමිත් ආශවාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි

සිත ප්‍රතිපක්ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමිත් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමිසි ශික්ෂා කරයි

1. සමච වශයෙන් ආනාපාන ධානන හතර ක්‍රමානුකූලව සමචදිමිත් හුස්ම ගන්නා බව,

විපස්සනා වශයෙන් මෙම ධානනයන්ට සමචදී එම ධානනයන් නැති සිටින වාරයේ එම

ධානන සිත නැතහොත් ධානන සිත මුළුකොට ඇති ධානන නාම ධර්මයන් සියල්ල වශයෙන්

එවායේ ක්ෂයවීම දැකින ලෙසට විපස්සනා භාවනා කරමිත් හුස්ම ගන්නා බව ධානන

සිත දනිමිත් හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සදහා අභ්‍යාස කරන්න.

[වි. ම. 213- 214]

2. සමච කොටසෙහි ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර ව ඇති ආනාපාන ප්‍රථම ධානනයට සමචදිමිත් හුස්ම

ගන්නා බව, ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ද්විතීය ධානනයට සමචදිමිත් හුස්ම ගන්නා බව,

එම ධානනයන්ට සමචදින ක්ෂණයෙහි ධානන සිත හා මිශ්‍ර වූ ප්‍රීතිය නිසා ධානන සිත

ඉතාමත් උදෙසාගිමත් ප්‍රමෝදයක් සහිතව පවතින්නේය. මෙලෙස ධානන ප්‍රීතිය මගින්

ධානන සිත උදෙසාගිමත් ප්‍රමෝදයක් සහිත වන ලෙස හුස්ම ගැනීම සදහා අභ්‍යාස

කරන්න.

විපස්සනා වශයෙන් ප්‍රීතිය හා මිශ්‍ර වූ ආනාපාන ප්‍රථම ධානනයට සමචදී එම

ධානනයන් නැති සිට එම ධානනය හා මුහු ව ඇති ප්‍රීතිය හෝ ප්‍රීතිය මුළුකර ගත් ධානන අංශ

සියල්ලෙහිම ක්ෂයවීම දැකින ලෙස බලමිත් විපස්සනා කරන්න. ප්‍රීතිය හා මුහු වූ ආනාපාන

දුතිය බන්ධනාගාර සම්වැදි එයින් නැගී සිට එම බන්ධනය හා මුදුව ඇති ප්‍රිතිය හෝ ප්‍රිතිය මුළුකරගත් මෙම දුතිය බන්ධන නාම බවේ සියලුම එහි භංගය දුකින් ලෙසට බලමින් විපක්‍ෂනා කරන්න. විපක්‍ෂනා කරන අවස්ථාවේදී බන්ධනයෙහි මුදුව තිබූ ප්‍රිතිය අරමුණු කොට එම ප්‍රිතිය අරමුණු කොට භාවනා කරන විපක්‍ෂනා සිතද ඉතාමත් උද්‍යෝගිමත්ව සතුටට පත්වන්නේය. සියත් ඉතාමත් උද්‍යෝගිමත් සතුටක් ඇතිව හුස්ම ගැනීම පිණිස අභ්‍යාස කරන්න.

[වී. ම. 214]

ඉතාමත් ප්‍රිය මනාප ගරුකටයුතු මිත්‍රයකුගේ සිනාමුසු මුහුණ දැකගත් විට එසේ දුකින් තම සන්තානයද පහත්වන්නා සේ යැයි සලකා ගන්න.

3. **සමාදහං චිත්තං** = සිත ප්‍රසන්න කොට හුස්ම ගැනීම වශයෙන් සමථ විපක්‍ෂනා යැයි දෙශාකාර වන්නේය. සමථ වශයෙන් ආනාපාන ප්‍රථම බන්ධනයට සමවැදීමත් හුස්ම ගන්නා වූ, ද්විතිය බන්ධනයට සමවැදීමත් හුස්ම ගන්නා වූ, තෘතිය බන්ධනයට සමවැදීමත් හුස්ම ගන්නා වූ, චතුර්ථ බන්ධනයට සමවැදීමත් හුස්ම ගන්නා වූ, අවස්ථාවන්හි එම බන්ධනයන් අරමුණු කරන්නා වූ ඉතා ප්‍රශාශ්වර දීදුලන ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු බන්ධන සිත හා (සමාධිගතව) හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීම නම් වේ. මෙලෙස හුස්ම ගැනීම සඳහා අභ්‍යාස කරන්න. හුස්ම ගන්න.

[වී. ම. 214]

සංලක්ෂණය

ආනාපාන චතුර්ථ බන්ධනය සමාපත්ති අවස්ථාවේදී හුස්ම ගැනීමක් නැත. මෙලෙස හුස්ම ගැනීමක් නැතිමුත් කුමක් නිසා ආනාපාන චතුර්ථ බන්ධනයට සමවැදී ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු බන්ධන සිත හොඳින් පිහිටුවා හුස්ම ගැනීමට උපදෙස් දෙන්නේ දැයි ප්‍රශ්නයක් පැන නගින්නේය.

උත්තරය මෙසේය:-

අසායක පසායකෙ නිසාය උපපන්න නිමිත්තමෙතට අසායකාය කාමඤ්ඤමෙව වුත්තං [මහා වී. 1/261]

යන ඊකා ප්‍රකාශනයට අනුව ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයේ පිහිටා පහළ වූ ආනාපාන පටිභාග නිමිත්තද ආනාපාන යන නම ලබන බැවින් ආනාපාන පටිභාග නිමිත්ත අරමුණු කරමින් සිටින විටද "ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයම අරමුණු කරමින් සිටි" යන නම ලබන බව ඉහත සඳහන් ලෙසට විස්තර කරන ලදී.

විපක්‍ෂනා වශයෙන් මෙලෙස වන්නේය.

තානි වා පන කඩාතානි සමාපජ්ජිතො වුට්ඨාය කඩාන සමපයුතං චිතතං ඛයතො වයතො සමපසසතො විපසසනාකඛණො ලඝඛණා පටිච්චෙධෙන උපපජ්ජති ඛණික විතෙකකයගතා. එවං උපපන්නාය ඛණික විතෙකකයගතාය වසෙනෙපි ආරම්මණො චිතතං සමං ආදහනො සමංධිපෙනො "සමාදහං චිතතං අසසසිසාමි පසසසිසාමිති සිඛඛති"ති වුච්චති

[වි. ම. 214]

ඛණික විතෙකකයගතානි ඛණාමතතධිතිතො සමාධි සොපි ති ආරම්මණො තිරන්තරං එකාකාරෙන පච්චත්තානො පටිපකෙධන අනභිභුතො අපජිතො විය චිතතං නිවච්චං ධිපෙති. තෙන වුතතං එවං උපපන්නායානි ආදි

[මහා වී. 1/278]

ආනාපාන පඨම ධ්‍යානගටි සමවැදී එම ධ්‍යානගෙත් නැගී සිටියේ නම්, එම පඨම ධ්‍යානය හා සම්බන්ධ ධ්‍යාන සිතේ හෝ ධ්‍යාන සිත මුල්කොට ගත් ධ්‍යාන නාම ධම් සියල්ලෙහි ක්‍ෂය වීම දැකගන්නා ලෙසට බලමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කරන්න. එලෙසටම ද්විතීය ධ්‍යානය, තෘතීය ධ්‍යානය යන ධ්‍යානගත් එක එකකට සමවැදී මේ ආකාරයටම විපක්‍ෂනා කරන්න. මෙලෙස විපක්‍ෂනා කරන විට එම ධ්‍යාන සිතෙහි නැතහොත් එම සිත සමග වන්නා වූ ධ්‍යාන නාම ධම්යන්ති සභාවල ලක්‍ෂණයන්ද, සාමඤ්ඤ ලක්‍ෂණයන්ද විනිවිද පැහැදිලිව දැක, දැක ගැනීම වශයෙන් විත්තක්‍ෂණයක්, විත්තක්‍ෂණයක් පාසා විනිවිද දැක- දැක ගන්නා නිසා එම ධ්‍යාන ධම් නම් වූ සංස්කාර ධම්යන් අනිවච්ච වශයෙන් නැතහොත් දුක්ඛ වශයෙන් නැතහොත් අනතත වශයෙන් විපක්‍ෂනා භාවනා සිත හොදින් පිහිටා සිටින්නේය. මෙලෙස හොදින් පිහිටා සිටින විපක්‍ෂනා ක්‍රමය හා මිශ්‍රව පවතින සමාධිය ඛණික චිතත ඒකගතා (= ඛණික සමාධිය) යැයි කියනු ලැබේ. මෙම ඛණික විතෙකකගතා (= ඛණික සමාධියේ) ශක්තියෙන් ධ්‍යාන සිත මුල් කරගෙන පරිභ්‍රම කළයුතු වූ ධ්‍යාන ධම් නම් වූ සංස්කාර ධම් සමුහයන්හි අනිවච්ච සභාවය හෝ දුක්ඛ සභාවය හෝ අනත්ත සභාවය යන එක් සභාවයක් අනුව විපක්‍ෂනා සිත පිහිටුවමින් හුස්ම ගන්න. එසේ හුස්ම ගත හැකිවන අයුරින් ප්‍රභුභු කරන්න.

[වි. ම. සහ මහා වී. පටිච්චේතයෙන්]

විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු කාරණාය

මෙහිදී ආනාපාන එක් එක් ධ්‍යානය අනුව සමවැදී එම ධ්‍යානගත්ගෙන් නැගී සිටින විට ධ්‍යාන සිත මුල්කරගත් ධ්‍යාන ධම් නම් වූ ධ්‍යාන සංස්කාර ධම්යන් විපක්‍ෂනා කරන විට එම සංස්කාර ධම්යන් හි අනිවච්ච සභාවය ආදී සභාව එක එකක් මත සාත්තව සම්පටි පිහිටි විපක්‍ෂනා සමාධියට ඛණික විතෙකකගතා (= ඛණික සමාධිය) යැයි කියන කාරණය ගැන

සැලකිලිමත් වන්න. විපක්‍ෂනා කොටසෙහිලා අදහස් කරන බණික සමාධීය කෙතරම් උසස් මට්ටමකට පත්ව පවතින්නේදැයි අවබෝධ කරගත යුතුය.

4. විමෝචයං විතතං = සිත ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් මුදුවමින් හුස්ම ගන්න. මෙහිදීද ශමච කොටස හා විපක්‍ෂනා කොටස යැයි කොටස් දෙකක් ඇත. ශමච කොටසෙහි ප්‍රථම ධ්‍යානය මගින් නිවරණ ධර්මයන්ගෙන්ද, ද්‍රවිතිය ධ්‍යානය මගින් විතක්ක විචාරයන් ගෙන්ද, තෘතිය ධ්‍යානය මගින් ජීතියෙන්ද, චතුස්ථ ධ්‍යානය මගින් සුඛ- දුක්ඛයන්ගෙන්ද සිත නිදහස් කරමින්, මෙම ධ්‍යානයන්ට සමවැදීමක් හුස්ම ගැනීම කරන්න. මෙලෙස හුස්ම ගත හැකිවන ලෙසට පුහුණු කරමින් භාවනා කරන්න [වි. ම. 214]

විපක්‍ෂනා කොටස වශයෙන් වනාහි එම ධ්‍යානයන්ට සමවැදී එම ධ්‍යානයන්ගෙන් නැගී ධ්‍යානය සමග යෙදෙන සිත (හෝ සිත මුල්කරගෙන පවතින ධ්‍යාන නාම ධර්ම සියල්ල) ඝණ වීමේ- වැය වීමේ ස්වභාවය දැක ගන්නා සුඵච බලමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කරයි. එම යෝගාවචර පුද්ගලයා අතිවිචානු පක්‍ෂනාව මගින් නිවච සක්ද්‍යාවෙන් ද, දුක්ඛානුපක්‍ෂනාව මගින් සුඛ සක්ද්‍යාවෙන් ද, අතතනානුපක්‍ෂනාව මගින් අතත සක්ද්‍යාවෙන් ද යන ලෙස සිත මුදාලමින් ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් විපක්‍ෂනා භාවනා කරයි.

සංස්කාර ධර්මයන්හි නිවීම ස්වභාව කොට ඇති නිබ්බානුපක්‍ෂනාව මගින් සංඛාරයන් කෙරෙහි අතිප්‍රමෝදයට පත්වීම අනුව පහළ වන දැඩි ආසාව, කැමැත්ත හම් වූ නන්දිරාගයෙන්ද,

සංස්කාර ධර්මයන්හි ගෙවීයාම = භංගය හැවත නැවතත් ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කරන නිසා සංඛාරයන් කෙරෙහි අභි- අමනාප භාවය වශයෙන් ඇත්තාවූ විරාගානුපක්‍ෂනාවෙන් රාගයද,

සංඛාරයන්ගේ නිරෝධය නම්වූ භංගය අනුව භාවනා කරන නිරෝධානුපක්‍ෂනාව මගින් සමුදයෙන්ද,

සංඛාරයන්හි ඝණ වීම නම් වූ භංගය ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවමින් නැවත නැවතත් භාවනා කිරීම නිසා කෙලෙසුන් තදංග වශයෙන් ප්‍රභාණය කරන ස්වභාවය ඇත්තාවූ, නිවීමෙන් පසුව වශයෙන් විවිධීමට හැකි වූ පටිතික්‍ෂණානුපක්‍ෂනාව මගින් සංඛාරයන් නිවච ආදී වශයෙන් ගන්නා අදානයෙන්ද

සිත මුදුවමින් ආනාපානය කරයි. මෙලෙස ආනාපානය කිරීමට හැකිනම් ප්‍රතිපක්‍ෂ ධර්මයන්ගෙන් සිත මුදුවමින් ආනාපානය කරනවා නම් චේ. මෙසේ ආනාපානයට උනන්දුව සිතින් යුක්තව භාවනාව වැඩිමට අභ්‍යාස කරන්න.

මේ තනිය වතුකසය විතනානුපසනාටෙහි ප්‍රකෘතියක් ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති බව දත යුතු [වි. ම. 214]

ආනාපාන වතුටු වතුකක

1. අනිච්චානුපසසි අසසසියසාමිති සිකඛති
අනිච්චානුපසසි පසසසියසාමිති සිකඛති
2. විරාගානුපසසි අසසසියසාමිති සිකඛති
විරාගානුපසසි පසසසියසාමිති සිකඛති
3. නිරොධානුපසසි අසසසියසාමිති සිකඛති
නිරොධානුපසසි පසසසියසාමිති සිකඛති
4. පටිනිසසගනානුපසසි අසසසියසාමිති සිකඛති
පටිනිසසගනානුපසසි පසසසියසාමිති සිකඛති [ස. නි. (5-2/110); පා. 156]

1. සංඛාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් ආශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.

සංඛාර ධර්මයන් අනිච්ච යැයි නැවත නැවතත් භාවනා කරමින් ප්‍රශ්වාස කරන්නෙමි යි හික්මෙයි.

2. සංඛාර ධර්මයන්ගේ බිඳීම= භංගය හා රාගයේ දුරුවීමෙන් වන නිව්ඵානය අනුව නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් (විරාගානුපසසනා)

3. සංඛාර ධර්මයන්ගේ ඝෂණික නිවීම, ඝෂණික නිරෝධය හා රාගයෙහි දුරුවීම හෙවත් නිව්ඵානය අනුව දැකීමත් නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් (නිරොධානුපසසනා)

-෧෮-

4. ක්ලෙශයන් තදංග වශයෙන් ප්‍රභාණය කළහැකි විපසනා ඤාණ හා සමුච්ච්ඤ වශයෙන් ඉතිරි නැතිව ප්‍රභාණය කළ හැකි ආරය මාගී ඤාණයන් අතින් සම්පූර්ණ වීම සඳහා සංස්කාර ධර්මයන්හි ඝෂණවීම, භංගය හා සංස්කාර ධර්මයන්හි නිරුද්ධවීම- සංස්කාර ධර්ම ප්‍රභාණය නම් වූ නිව්ඵානය අනුව නැවත නැවතත් භාවනා අභ්‍යාස කරමින් ආශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි. -෧෮- ප්‍රශ්වාස කරමි යි හික්මෙයි.

අනිච්චනති පඤ්චකඛනධා [වි. ම. 214]

අභිත- අනාගත- පවිවුච්චත්ත - අපකඛත්ත - ඛනිද්ධා- ඕළාරික- සුඛුම- භීත- ප්‍රභීත- දුර-සත්තික යන ඵකොළොස් ආකාරයට ඇත්තාවූ (හේතු ඵල ධර්මයන්ද සහිත) උපාදානස්කන්ධ පහ අභිතය ධර්මයෙයි. මේ පඤ්චස්කන්ධයෙන් ධනන නාම ධර්ම ඇතුළු පක්ඛණ්ණක (=මිශ්‍ර) සංඛාර නම් වූ රූප-නාම ධර්ම වෙන්, සත්‍ය දේශනාවට අනුව දුක්ඛ සත්‍යය හා සමුදය සත්‍යයම වේ. මේ සංස්කාර ධර්මයන් අභිතය යැයි නැවත නැවත භාවනා කරන විපක්‍යනා ඤාණය අභිවිවානුපස්සනා ඤාණ නම් වේ. ඵම අභිවිවානුපස්සනාව සම්පුර්ණ වන ලෙසට පුහුණු කරන්න.

2-3-4 භංගානුපස්සනා ඤාණ ආදී ඉහල විපස්සනා ඤාණයන් මගින් කෙළෙස් තදංග ලෙසට දුරු කළ හැකි, නිරෝධ කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි නිසා නිවන දෙසට නැඹිතත, නිවන දෙසට ඇදීගොස් ඇතුළුවන හේතු නිසා විරාගානුපස්සනා ඤාණ, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණ, පටිනිස්සන්ගානුපස්සනා ඤාණ යැයි කියනු ලැබේ.

ආර්ය මාර්ග ඤාණය මගින් කෙළෙස් ඉතිරි නොකොට සමුවෙජ්ඣ වශයෙන් දුරු කළ හැකි නිසා, නිරෝධ කළ හැකි, බැහැර කළ හැකි නිසාද, නිවන අරමුණු කිරීමේ වශයෙන් නිවන දෙසටම ඇදීගෙන ගොස් ඇතුළුවන නිසා විරාගානුපස්සනා ඤාණ, නිරෝධානුපස්සනා ඤාණ, පටිනිස්සන්ගානුපස්සනා ඤාණ යැයි කියනු ලැබේ.

මෙම විරාගානුපස්සනා ඤාණය

නිරෝධානුපස්සනා ඤාණය

පටිනිස්සන්ගානුපස්සනා ඤාණය යන ඤාණයන් සම්පුර්ණ වන ලෙසට ආනාපාතය වඩන්න. සංස්කාර ධර්මයන්ගේ භංගය අරමුණු කරමින් විපස්සනා භාවනා කරමින් ආනාපාතය වඩන්න. සංඛාරයන්ගේ නිරෝධය නම් වන නිවන අරමුණු කොට ආනාපාතය වඩන්න. ඵලෙයම පුහුණු කරන්න. [වී. ම. 214]

මේ වතුරට වතුෂ්කය ශුද්ධ විපස්සනා ප්‍රකෘතියක් වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ඉහත වතුෂ්ක භූතෙහි වනාහී සමට හා විපක්‍යනා යන ප්‍රකෘති දෙකම වශයෙන් දේශනා කොට ඇතිසේක. [වී. ම. 214]

යසමා පනෙතට ඉදංමෙව වතුඝ්ණං ආදිකමමිකසස කමමට්ඨන වසෙත චුත්තං. ඉතරාහි පන භිණ්ඨි වතුඝ්ණාහි වරට පඤ්චස්කන්ධය චේදනා චිත ධමමානුපස්සනා වසෙත චුත්තාහි [වී. ම. 204]

ප්‍රථම වතුෂ්කය වනාහී ආනාපාත කම්ප්ථානයෙහි ආදිකමමික (ආබුනික) පුද්ගලයාගේ සමට කම්ප්ථාන වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක. ඵ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨාන යයි. දෙවැනි වතුෂ්කය, තෙවැනි වතුෂ්කය සහ සතර වැනි වතුෂ්කය යන වතුෂ්ක

තුන වනාහී මේ ප්‍රථම වතුෂකය මගින් ලබාගත් ධනාන ඇති යෝගාවචර පුද්ගලයාට වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය, ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨාන වශයෙන් බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති සේක (වි.ම. පටිච්ඡේදයෙහි) මෙම අට්ඨකථා දැක්වීමට අනුව ප්‍රථම වතුෂකය අනුව ධනාන ලබාගන්නා තෙක් භාවනා කළ පසුව දෙවැනි, තෙවැනි සහ සතර වැනි වතුෂකය යන මේවා පියවරෙන් පියවර භාවනාවට නැගිය යුතු වන්නේය.

සතරවැනි වතුෂකයෙහි බුදුරජාණන් වහන්සේ ධනාන නාම ධර්මයන් පමණක් නොව පකිණ්ණක සංඛාර නම් වූ රූප - නාම ධර්ම සංඛාරයන්ද විපස්සනා භාවනා කිරීමට අනුශාසනා කළ සේක පිංවත් ඔබ දුකඩ සත්‍යය, සමුදය සත්‍යය නම් වූ සංස්කාර ධර්මයන් සියල්ලමද විපස්සනා කරන්න.

මෙම ආනාපාන කම්ප්ථානය බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට ඇති පරිදි වතුෂක හතරක් වශයෙන් ආශ්වාස දුහසය ආකාරයක් සහ ප්‍රශ්වාස දුහසය ආකාරයක් යන දෙකින් ආකාරයන් පවතින සවිභාවය වශයෙන් සම්පුර්ණ ලෙස පුහුණු කරමින් බුදුරජාණන් වහන්සේ අනුශාසනා කොට ඇති පරිදි ආනාපානය වඩන්නේ නම් පහත සඳහන් ආතිශංකයන් ලබාගත හැකි වන්නේය.

ආනාපාන සති ආතිශංකයෝ

ආනාපානසසති නිකඛවෙ භාවිතා ඛනුලිකතා වතතාරො සතිපට්ඨානෙ පටිපුරෙති, වතතාරො සති පට්ඨානා භාවිතා ඛනුලිකතා සතත ඛොජ්ඣධංඛෙය පටිපුරෙන්නති, සතත ඛොජ්ඣධංඛා භාවිතා ඛනුලිකතා විජ්ජා විමුතතිං පටිපුරෙන්නති. [ම. නි. 3/228]

මහණෙනි! දෙතිස් ආකාරයන්ට අනුව සම්පුර්ණවන ලෙස වැඩූ, බොහෝ වාරගණනක් ප්‍රගුණ කරන ලද ආනාපාන සතිස සතරාකාර සතිපට්ඨාන ධර්මයන් සම්පුර්ණ කරන්නට සමත් වන්නේය. සම්පුර්ණ ලෙස වැඩූ බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලද මේ සතර සතිපට්ඨාන ධර්මයන් උතුම් බොජ්ඣධංග ධර්ම සහ සම්පුර්ණ කරන්නට සමත් වන්නාහ. සම්පුර්ණ ලෙසට වැඩූ බොහෝ වාරයක් ප්‍රගුණ කරන ලද බොජ්ඣධංග ධර්ම හත ආරය මාභී ඤාණ සතර නම් වූ විජ්ජා, ආරය ඵල හතර නම් වූ විමුතති යන මේ විජ්ජා- විමුතති ධර්ම දෙක සම්පුර්ණ කිරීමට සමත් වන්නාහ [ම. නි.]

පින්වත් ඔබ මහා කාරුණික බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අභිමතය පරිදි හුස්ම ගැනීම කළ හැකි පුද්ගලයෙකු වීම සඳහා උනන්දුවෙන් සිත යොදා භාවනා කිරීමට පෙළඹව්වා.

හංග ඤාණ කොටස නිමිජේය.

භය කදාණයේ සිට සංඛාරාෂ්‍යෙකඩා කදාණය තෙක්

අතීත- අනාගත පව්වෘත්ත, අප්‍රසධන්ත-බහිද්ධා යන හවතුයෙහි ඇති සියලුම තෙතූමික සංඛාරයන්හි බය, වය, හේදය නම් වූ බණික තිරෝධය අරමුණු කරන භංගානුපසන්නා කදාණය බොහෝ වාරයක් නැවත නැවත වැඩු, සංස්කාර ධර්මයන්හි භංගය අබණ්ඩව මුදුනටම පත් වූ භංගානුපසන්නා කදාණයෙන් දැක දැනගන්නා යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ සන්තානයෙහි එම සංඛාර ධර්මයන් මතද, හවතුයෙහි ඇති රූප-නාම ස්කන්ධයන්ගේ පැවැත්ම මත ද නොනැවතී නැවත නැවතත් බිඳී යෑමේ කරදරය, වත්මාන වයසෙන් පෙළෙනු ලබන දුක්ඛ සවිභාවය ඉතා ප්‍රකට වන තිසා, ශාන්ත යැයි, සුඛය යැයි සලකාගත් අරූප හවයන් කෙරෙහිද බිය සවිභාවය ප්‍රකටව එයි. මෙම කදාණය සයතුපට්ඨාන කදාණයයි.

තව දුරටත් කාල තුන, සන්තාන දෙක හා හවයන් තුනෙහි පිහිටා ඇති එම සංස්කාර ධර්මයන්හි අභිච්චතාව, දුක්ඛතාව, අනත්තතාව විපරීතාමයට පත්විය හැකි බව නම් වූ ආදිතවය යන මේ මහා ආදිතවයන් නැවත - නැවත දැකීමත් සිටින විපසන්නා කදාණය ආදිතවානුපසන්නා කදාණයයි.

මෙලෙස වූ ආදිතවයන් නැවත නැවත දැකින (දටු) තුන් කාලයෙහි තුන් හවයන්හි ඇති සංස්කාර ධර්මයන් සියලුම මත කලකිරවන තිබ්බිදා සවිභාවයෙන් වන්නා වූ විපසන්නා කදාණය තිබ්බිදානුපසන්නා කදාණයයි.

මෙලෙස කලකිරණු යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ චිත්ත සන්තානය, තුන්කාලයෙහි හවතුයෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්ම සමුහයන්ගෙන් කුමන සංඛාර ධර්මකුද මත බැඳීමක් නොමැතිව

සියලුම සංඛාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමැත්ත පහළ වේ. මෙලෙස සංඛාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමැත්ත ස්වභාවය ඇති විපස්සනා ඤාණය මුඤ්චිතුකමපනතා ඤාණයයි.

එම සංඛාර ධර්මයන්ගෙන් මිදීමේ කැමැති සිත වශයෙන් සදස්කාර ධර්ම සමූහය නැවතත් විපස්සනා ඤාණයෙන් පටිවේජ්ඣ කොට, මෙම සංස්කාර ධර්මයන් අනිච්ච වශයෙන් භාවනා කරයි. දුක්ඛ වශයෙන්, අනත්ත වශයෙන් භාවනා කරයි, අසුභ වශයෙන් භාවනා කරයි. මෙලෙස භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණය වනාහී පටිසංඛානුපස්සනා ඤාණයයි. පෙර සමමසන ඤාණ අවස්ථාවේදී, ලියා දැක්වූ වතනාලිසාකාර සමමසන භාවනාවද මේ කොටසේදී නැවත නැවත භාවනා කළ හැක්කේය.

අනෙකුත් භාවනා ක්‍රමද විශුද්ධි මාර්ගය විමසා බලා දැනගන්න.

මෙලෙස තුන් කාලයෙහි භවත්‍රය තුළ ඇති සංස්කාර ධර්මයන් පිටු කොට අප්ඤ්ඤාන වරෙක, බහිද්ධා වරෙක, රූප වරෙක, නාම වරෙක, භේද වරෙක, ඵල වරෙක, අනිච්ච, දුක්ඛ, අනත්ත, අසුභ ලෙස වරක් බැගින් යන ලෙසට මාරු කරමින් නැවත නැවත විපස්සනා කරන විට එම සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදීනව වනාහී බොහෝ විසඳව, බොහෝ ගුණුභූමි විපස්සනා ඤාණයෙහි ප්‍රකට විය හැක්කේය. ආදීනවයන් ඕලාරිකව වැටහිය හැක්කාහ. මෙම භංග ස්වභාවයම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් දිගට විපස්සනා කරන්න.

මෙලෙස භාවනා කළ හැකි සිත ක්‍රමයෙන් හෙමිහිට සංඛාර ධර්මයන් වෙත සැලකිල්ලක් අපේක්ෂාවක් නොමැතිව, මධ්‍යස්ථව සිටිය හැකි මට්ටමට පත්වනු ඇත. විපස්සනා භාවනා සිතද මෙම සංඛාර ධර්මයන්හි භංගය නම් වූ අරමුණටම සමීපව වැඩි ගෙන සිටී.

එම භාවනා සිත ඝාතන තැන්පත් බවට පත්වූ විට රූප, ශබ්ද, ගන්ධ, රස, ජොට්ඨිඛි යන අරමුණු පහ දැන ගන්නා පඤ්චද්ද්වාර චීචී සිත් නොයෙදී, අරමුණු ගන්නා නාම ධර්ම පැත්තටද, භාවනා කරන විපස්සනා ඤාණ පැත්තටද යන දෙතැන්හිම මනොද්වාරික ජවන චීචී සිත් පමණක් පහළ විය හැක්කේය.

එම අවස්ථාවේදී-අප්ඤ්ඤාන වරෙක, බහිද්ධා වරෙක, රූප- නාම වරක් බැගින්, ත්‍රිලක්ෂණයන්ටද වරක් බැගින් නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන විට, අප්ඤ්ඤාන සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට ඉදින්, අප්ඤ්ඤාන සංස්කාර අරමුණු මත විපස්සනා සිත ඝාතනව-සමීපව වැඩි ගියේ නම්, අප්ඤ්ඤාන සංස්කාර ධර්මයන් පමණක් දිගට විපස්සනා කරන්න. බහිද්ධා සංස්කාර ධර්මයන් විපස්සනා භාවනා කරන විට බහිද්ධා සංස්කාර අරමුණු මත විපස්සනා භාවනා සිත, ඝාතනව-සමීපව සිටී නම් බහිද්ධා සංස්කාර අරමුණු පමණක්

දිගට විපක්‍ෂතා කරන්න. අප්‍රකාශිත-බහිෂ්ඨා නැවත-නැවත, යළි-යළිත් මාරුකිරීමට පෙළඹුන හොත් විපක්‍ෂතා සමාධිය බිඳී යා හැක්කේය.

එහිදී, රූප ධර්මයන් විපක්‍ෂතා භාවනා කරන විට එම රූප සංඛාර අරමුණු මත(රූප සංස්කාර ධර්මයන්ගේ භංගය නම් වූ අරමුණ) විපක්‍ෂතා භාවනා සිත ශාන්තව-සමීපව සිටී නම් එම රූප ධර්මයන් මතම දිගට විපක්‍ෂතා කරන්න. නාම ධර්මයන් මත විපක්‍ෂතා භාවනා කරන විට මෙම නාම සංඛාර අරමුණු(එහි භංගය නම් වූ අරමුණ) මත විපක්‍ෂතා භාවනා සිත ශාන්තව, සමීපව වැටී යයි නම්, මෙම නාම ධර්මයන් මතම දිගට විපක්‍ෂතා කරන්න. එවැනි අවස්ථාවන් හි රූප වරෙක, නාම වරෙක, යන ලෙසට නැවත-නැවත, මාරුකරමින් විපක්‍ෂතා භාවනා කළහොත් සමාධිය බිඳී යා හැක්කේය.

බලවත් සතියකින් යුක්තව ගමන් කළ යුතු මග

මේ අවස්ථාව ඉග්‍රහාව හා ප්‍රඥාව, චිරිය හා සමාධිය විශේෂයෙන් සමතුලිත වන ලෙසට සතියෙන් යුක්තව උත්සාහ කළයුතු අවස්ථාවක් වේ. ඉග්‍රහ, චිරිය, සතී, සමාධි, ප්‍රඥ යන පඤ්ච ඉන්ද්‍රියන් සමතුලිත විට ආර්ය මාර්ග ඤාණ, එළ ඤාණයන්ට ළඟාවිය හැක්කේය.

නාම ධර්මයන්ගේ ආදීනව අරමුණු කොට ත්‍රිලක්‍ෂණයන් වශයෙන් එක, එකට නංවමින් විපක්‍ෂතා භාවනා කරනවිට සංඛාර ධර්මයන්ගේ ආදීනවයන් මත මධ්‍යස්ථ වී උපේක්‍ෂා තත්ත්වයට පත්වීමට ආසන්න වූ තැන් පටන්, ධම්මාරම්භය පෙළියේ කුසල ජවන විටී නාම ධර්මයන්ට ප්‍රමුඛතාවය දී විපක්‍ෂතා කරන්න. ඉදින් පිංවත් ඔබ සමටයානික පුද්ගලයෙකු නම් මෙවැනි අවස්ථාවකදී ධ්‍යාන සමාපත්ති විචිත් හි ඇති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ටම ප්‍රමුඛතාවය දී විපක්‍ෂතා කරන්න. ත්‍රිලක්‍ෂණයන්ද, විශේෂයෙන් අනත්ත ලක්‍ෂණයට ප්‍රමුඛතාවය දී විපක්‍ෂතා භාවනා කරන්න.

මෙලෙස භාවනා කරන විට සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදීනව අරමුණු මත විපක්‍ෂතා භාවනා සිත ශාන්තව, සමීපව වැටීයනු ඇත. එහිදී යෝගාවචර පුද්ගලයා බාහිර ශබ්ද ආදිය ඇසීමක් නැත. මෙලෙස ශබ්ද ආදිය නොඅසන, සංස්කාර ධර්මයන්ගේ ආදීනව අරමුණු මත, විපක්‍ෂතා භාවනා සිත ශාන්තව සමීපව වැටී ගත් කළ සෙලවිය නොහැකි වන ලෙසට තහවුරු වූ විට විපක්‍ෂතා භාවනා ශක්තිය විශේෂයෙන් ශක්තිමත් වූනා වන්නේය.

එවැනි අවස්ථාවන්හිදී ඉහතින් පැකවූ ලෙසට වරෙක අප්‍රකාශිත, වරෙක බහිෂ්ඨා, වශයෙන් භාවනා කිරීම කෙටි කලකට නතර කොට අප්‍රකාශිතයෙහි භාවනා සිත ශාන්ත වන්නේ නම් අප්‍රකාශිතයෙහිද, බහිෂ්ඨාහි රූප ධර්ම මත භාවනා සිත ශාන්ත වන්නේ නම් බහිෂ්ඨා රූප ධර්ම

මහඳු නාම ධර්ම මහ භාවනා සිත ශාන්ත වේ නම් නාම ධර්ම මහඳු යන ලෙසට තමා කැමති ලක්ෂණයකට තැන දී භාවනා කරන්න.

මෙලෙසට භාවනා කරන විට සමහර ශෝභාවචර පුද්ගලයෝ රූප- නාම යන දෙකම එකට ගෙන භාවනා කිරීමට වඩාත් කැමති වෙති. සමහරෙක් රූප පමණක් භාවනා කිරීමටද සමහරෙක් නාම පමණක් භාවනා කිරීමටද කැමති වෙති. සමහරෙක් අනිවච්ච යැයි භාවනා කිරීමට ද, සමහරෙක් දුක්ඛ යැයි භාවනා කිරීමට ද, සමහරෙක් අනත්ත යැයි භාවනා කිරීමට ද කැමති වෙති.

තමන්ට (විපස්සනා භාවනා කිරීමට) වඩාත් හොඳ සංස්කාර ධර්මය භාවනා කිරීමටද හොඳ ලක්ෂණයක් ගෙන් එකකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කිරීමටද හැක්කේය. මෙලෙස භාවනා කිරීමේදී සමහර ශෝභීන් විසින් රූප ධර්මයන්ගේ බිඳීම කිසිත් දැකගත නොහැකිව නාම ධර්මයන්ගේ බිඳී බිඳී යෑම පමණක් දැකගනු ඇති. එවිට නාම ධර්මයන්ගේ බිඳීම පමණක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් භාවනා කළ යුතු, නොපෙනෙන රූප ධර්මයන්හි හංගය විශේෂයෙන් සොයමින් භාවනා නොකළ යුතු.

එම අවස්ථාවෙහි සුඤ්ච විපස්සනායානික පුද්ගලයෙකුට නම්, හංගයට පත්වෙමින් පවතින නාම ධර්මයන්ද බොහෝ කොට විපස්සනා භාවනා කරන මනෝද්වාරික පවත වීථි සන්තතිය හා හවංග සිත්ම පහළ විය හැක්කේය. පෙර සිත පසු සිතින්ද පෙර විපස්සනා විථිය, පසු විපස්සනා විථිය මගින්ද නැවත වරක් විපස්සනා කරන්න. ඉදින් සමට්ඨානික පුද්ගලයෙකුට නම් බිඳෙන නාම ධර්මයන් මත පහළවන ධ්‍යාන සමාපත්ති වීථි හි ඇති නාම ධර්ම හා විපස්සනා පවත වීථි නාම ධර්ම රාශිය පමණක් පහළ වෙත්. මෙවැනි අවස්ථාවල තමා මුල්තැන දී විපස්සනා භාවනා කරන ධ්‍යාන නාම ධර්මයන්ද, භාවනා කරන විපස්සනා පවත වීථි නාම ධර්මයන්ද ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් නැවත- නැවත දිගට විපස්සනා කරන්න. එවැනි අවස්ථා වල සමට්ඨානික පුද්ගලයා තමා කැමති ධ්‍යාන නාම ධර්මයන් අනත්ත ලක්ෂණයට නැංවීම ප්‍රධාන කොට විපස්සනා භාවනා කිරීම වඩාත් හොඳය.

සමහර ශෝභීන් රූප- නාම දෙකෙහිම බිඳී බිඳීයෑම දැක ගත්තේය. එවැනි විටකදී රූප වරක්- නාම වරක් ලෙසට හෝ වේවා, රූප- නාම එකට හෝ වේවා, එවායේ හංග ස්වභාවයම අරමුණු කොට කැමති ලක්ෂණයකට මුල්තැන දී දිගට විපස්සනා කරන්න. වරෙක භාවනා කරන කඳුණද නැවත විපස්සනා කරන්න. මෙලෙස විපස්සනා කළ නාම- රූප- අරූප යන හවයන් තුනෙහි පිහිටා ඇති සංස්කාර ධර්මයන් මත උපෙක්ෂා ස්වභාවයද හොඳින් තහවුරු වේ. සංස්කාර ධර්මයන් වෙත පිළිකුල් ස්වභාවය හොඳින් තහවුරු වේ.

හයකදා නපදිකදා විපසහාය සබඩ සංඛාරෙසු උදාසීනො හොති. මජ්ඣනිකායෙ.

[වි. ම. 492]

සංඛාර ධර්මයන්ගේ හංගය හොදින් දක්නා, සංඛාරයන්ගෙන් මිදීමට කැමති සිත වශයෙන් සංඛාරයන්ගේ හංගය ත්‍රිලක්ෂණයන් එක, එකකට නංවමින් විපස්සනා භාවනා කරන නිසා - "මම-මගේ" යැයි වරදවා ගැනීමට සුදුසු කිසිදු සංඛාරයක් නොදක්නා නිසා,

1. සංඛාරයන් ගැන බිඳ වන අන්තයක් ද
2. සංඛාරයන් ගැන කැමති වන නපදි නම් වන අන්තයක් ද, යන මේ අන්ත දෙක දුරුකොට රබාහෝ වූ සංඛාර මත උදසීන විය හැකි සවභාවයට, මධ්‍යස්ථ විය හැකි, උපෙක්ෂා වියහැකි සවභාවයට පත්වේ. එම යෝගාවචර පුද්ගලයාගේ මේ කදණය වනාහි සංඛාරාපෙක්ෂා කදණයයි.

*හය කදාණයේ සිට සංඛාරාපෙක්ෂා
කදාණය තෙක් කොටස නිමියේය.*

කඳාණ දසසහ විසුද්ධියට සංඛාරපෙක්ඛා කඳාණයේ සිට ආර්ය මාර්ගී කඳාණය තෙක්

එම සංඛාරපෙක්ඛා කඳාණය මුහුකුරා යැමි වශයෙන් උතුම් වූ නිවාණ බිම්ය ශාන්ත වශයෙන් දක්වන්නා-දන්නාය. සීගලම වූ සංඛාරයන්හි ඉපැනම දුරුකාට සංඛාරයන්ගේ නැවැත්ම නොදැක, සංඛාරයන්ගේ නොමැති බව හෙවත් සංඛාර ප්‍රවෘත්තියේ සංසිදීම (=අතිවීම-නැතිවීම දෙකින් තොරවීම නම්) වන ශාන්ත වූ නිවාණයටම සිත වදියි. [පි. ම. 492]

මෙම සංඛාරපෙක්ඛා කඳාණය ශාන්ත වූ නිවාණ බාහුව ශාන්ත සුඛ සම්භාවයක් ලෙස යම්තාක් නොබලයි නම්, එතාක් සංඛාරපෙක්ඛා කඳාණය මේරීමට පත්නොවුනේ වෙයි. නැවත, නැවතත් සංස්කාර බිම්යන්ම අරමුණු කරමින් (=සංඛාරයන්ගේ ගංගය අරමුණු කරමින්)ම පහළ වන්නේය. (පි. ම. 493) මෙලෙස වන්නේ නම් සංඛාරපෙක්ඛා කඳාණය මේරීම පිණිස

1. වරෙක රූප බිම්
2. වරෙක නාම බිම්
3. වරෙක අප්ඤ්ඤා
4. වරෙක බහිඤ්ඤා
5. වරෙක අතිවට ලක්ෂණයට නංවමින්
6. වරෙක දුක්ඛ ලක්ෂණයට නංවමින්

7. වරෙක අනන්ත ලක්ෂණයට නංවමින්

8. වරෙක හේතු බවේ

9. වරෙක එල බවින්ද මෙලෙසටම ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නැවත, නැවත නංවමින් නැවත නැවත විපක්ෂනා කරන්න. ඇති, අනාගතයන්ද මෙලෙසටම භාවනා කරන්න. පසුවස්කන්ධ ක්‍රමයට අනුවද නැවත විපක්ෂනා කරන්න.

ඉදින් ඔබ සම්ප්‍රධානික යෝගාවචර පුද්ගලයකු නම්, තමා කැමති ධ්‍යාන සමාපත්ති විචි නාම බවින්ද මුල්තැන දී ත්‍රිලක්ෂණයන් අතරින්ද අනන්ත ලක්ෂණයට මුල්තැන දී නැවත විපක්ෂනා කරන්න. විශේෂයෙන් වතුප්ඵ ධ්‍යාන නාම බවින් අනන්ත ලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්ෂනා කරන්න. වරෙක භාවනා කරන (විපක්ෂනා කදුණ = විපක්ෂනා කරන ජවන විචි) නාම බවින්ද නැවත-නැවත විපක්ෂනා කරන්න. සංඛාරාපෙක්ඛා කදුණය මෝරා ගිය විට,

1. පවත්න යන සංඛාරයන්ගේ හංග සවභාවය
2. අපවචන යන සංඛාරයන්ගේ ඇතිවිමි- නැතිවිමි දෙකින් තොර සවභාවයට කදුණය වැදගැනීම සිදුවන්නේය.

ඉදින් වැද නොගනී නම් අනුපද බමම විපක්ෂනා භාවනා ක්‍රමය උත්සාහ කොට බලන්න. නිදසුන් වශයෙන් ප්‍රථම ධ්‍යානයට සමවදින්න. එයින් නැගී ප්‍රථම ධ්‍යාන නාම බවේ 34 පරිග්‍රහ කරන්න. එයින් ධ්‍යාන නාම බවේ එක එකක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට එක-එකක් වශයෙන් නංවමින් විපක්ෂනා භාවනා කරන්න. අප්ඤ්ඤා වරෙක, බහිද්ධා වරෙක ලෙස භාවනා කරන්න. මෙලෙසටම තමා ලබා ඇති තාක්, නෙවසකද්දකාසකද්දකා ධ්‍යානය හැර ඉතිරි ධ්‍යානයන් අනුපද බමම විපක්ෂනා භාවනා ක්‍රමයට අනුව විපක්ෂනා කරන්න. ඉතිරි නොකොට ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවන්න. කාමාවචර නාම බවින් ද රූප බවින්ද අනුපද බමම විපක්ෂනා ක්‍රමයට භාවනා කරන්න. කාමාවචර නාම බවින්ද රූප බවින්ද අනුපද බමම විපක්ෂනා ක්‍රමයට භාවනා කිරීමේදී වකුඳු දසක කලාප ඇදී එ එ රූප කලාප එක එකක පිහිටා ඇති පස්වි ඇදී පරමාර්ථ ධාතුන් එක එකක් ත්‍රිලක්ෂණයන්ට නංවමින් විපක්ෂනා භාවනා කරන්න. ද්වාර හගනි හා දෙසාලීස් කොට්ඨාශයන්හි ඇති රූප බවින් එක එකක් නිමවන තෙක් විපක්ෂනා භාවනා කරන්න. අප්ඤ්ඤා-බහිද්ධා වරින් වර භාවනා කරන්න.

(ත්‍රාවකයන්ට නෙවසකද්දකාසකද්දකාස ධ්‍යාන සමාපත්තියෙහි ඇති නාම බවින් අනුපද බමම විපක්ෂනා ක්‍රමයට විපක්ෂනා භාවනා කළ නොහැක. කලාප සම්මසන්ත ක්‍රමයට

පමණක් විපක්‍ෂතා භාවනා කළ හැක්කේය. එම නිසා මෙම ක්‍රමයට අනුව මෙම ධ්‍යානය අත හැර දමා ඇත.)

මේ අනුපද්‍රව්‍ය ධර්ම විපක්‍ෂතා ක්‍රමය මගින්ද මාග්ගී- එළ ක්‍රමයන්ට පත් විය හැක්කේය. ඉදින් පත් නොවීනම් කලාප සමමසන විපක්‍ෂතා භාවනා ක්‍රමයට ද, ඉහත දැක්වූ ලෙසට සමමසන ක්‍රමයෙන් පටන් සංඛාරපෙකඩා ක්‍රමයෙන් තෙක් නැවත විපක්‍ෂතා කරන්න. පාරමි ශක්ති වලට අනුව සාර්ථකත්වයට ළඟා විය හැකිවනු ඇත.

සුඤ්ඤානුච්ඡේදනාදිය දක්නා ලෙසට බලන්න

- සුඤ්ඤානුච්ඡේදනාදිය - මොසරාජ සදා සතො
- අතතානුදිට්ඨිං උභවච - එවං මච්චුතරොසියා
- එවං ලොකං අවේකෙඛනං - මච්චුරාජා න පසසති.

[බු. නි. සුඤ්ඤානුච්ඡේදන (5-15) 344]

මොසරාජ = මොස රාජ පරිලාපකය! සදා-දිවා රාත්‍රී අතරක් නොතබා දිගටම, සතො = සතිපට්ඨාන හතර අතරක් නොතබා වඩා ප්‍රකටවම සතිය අතින් සමීපව වී, අතතානුදිට්ඨිං = සංඛාර ධර්ම මත අත්ත යැයි දිගින් දිගට ගත් සක්කාය දිට්ඨි ධර්මය, උභවච = නාම- රූප පරිවේෂද ක්‍රමය, පච්චය පටිගගන ක්‍රමය ආදී විපක්‍ෂතා ක්‍රමයන් මගින් උදරා දමා බැහැර කොට, ලොකං = රූප- නාම ධර්ම සංස්කාර ලෝකය, සුඤ්ඤානුච්ඡේදනා = නිවිච්ච, සුඛ, අත්ත, සුභ ආදී සාරයක්- අර්ථයක් අතින් ශුන්‍යය වූ ශුන්‍යය සම්භාවය වශයෙන් අවේකෙඛනං = විපක්‍ෂතා ක්‍රමය ඇසින් සමීපව බලමින් සලකමින් භාවනා වඩන්න. එවං = මෙලෙස භාවනා කිරීමෙන් මච්චුතරො = 31 රාජ්‍යයන්හි අණසක පවත්වන්නා වූ, තමා වශයෙනි පවත්වන්නා වූ මාර දිව්‍යය පුත්‍රයා ඉක්මවා නිදහස්ව යෑම, සියා = විය හැක්කේය. එවං- මෙසේ සුඤ්ඤානුච්ඡේදන සම්භාවය වශයෙන්, ලොකං =රූප, නාම ධර්ම සංස්කාර ලෝකය අවේකෙඛනං = විපක්‍ෂතා ක්‍රමය පුඤ්ඤානුච්ඡේදනයෙන් සමීපව බලමින් සලකමින් භාවනා කරන්නා මච්චුරාජා =31 රාජ්‍යයන්හි අණසක පවත්වනා තමා වශයෙනි පවත්වන මාරයා, නපසසති = කිසිවක් නොදකී.

මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා නොදකින පුද්ගලයා

ඉහත සදහන් දේශනාව අනුව චින්තන ඔබ්බ සංඛාර ලෝකය ශුන්‍ය ලෙස දක්නා ලෙසට විපක්‍ෂතා ක්‍රමයෙන් දැක බලාගත් විට මාර දිව්‍ය පුත්‍රයා නොදකින කෙනෙකු බවට පත්වේ. අමෘත වූ නිව්වාණ ධර්මය ආර්ය මාග්ගී එළ ආදියෙන් වස්මානව සාක්ෂාත් කළ හැකි වන්නේය.

පවත්තයෙන් අප්පවත්තයටද සංඛත දේශයේ සිට අසංඛතයටද මාරු විය හැක්කේය. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් තොර ක්ෂේත්‍රයෙහි, ගෙවත් ඇතිවීම- නැතිවීම නතර වූ ක්ෂේත්‍රයෙහි භංගය නිමවූ ක්ෂේත්‍රයෙහි අධිෂ්ඨාන කළ ලෙසට කාලය නියම කොට විසිය හැකි ලෙසට පුහුණු කරන්න.

මෙපමණකින් සතුටු නොවූ තම සත්තානුයෙහි නිම කළ යුතු, නිම කිරීමට සුදුසු තාක්, කෙලෙස් නිමි-නොනිමි බව විවිධ ක්‍රමයන්ට අනුව බොහෝ වාරයන්, දින බොහෝ ගණනක් මාස බොහෝ ගණනක්, වසර බොහෝ ගණනක්, බලා සිටීමත් පරික්ෂා කරන්න. අනුත්සුකව සිටීම නොකළ යුතුය.

සතර සත්‍යයන් දැනගැනීමේ ඤාණයේ තහවුරු බව ඇති-නැති බව නැවත- නැවතත් බොහෝ වාරයක් පරික්ෂා කළ යුතුයේ. පරිශාර්ථි- පටිපත්ති යන දෙතැන්හිදීම දක්ෂ වූ සුර වූ ආවයඡීයත් වහන්සේලා සමඟ ද නැවත- නැවත හමුවී සාකච්ඡා කළ යුතුයේ.

එ-ඔහුන් අරණ්‍යයේ (විතනල පබ්බතය) සයාධො විසින් 1357 උදවප මස 7 වන ටීතිගලන් දින රාත්‍රී 8.30 ට නිමවන ලදී.

නිමි.